PAUL
AUSTER

„Mai mult decât un roman, mai mult decât o biografie... O operă literară de mare însemnătate."

RUSSELL BANKS

Băiatul sclipitor

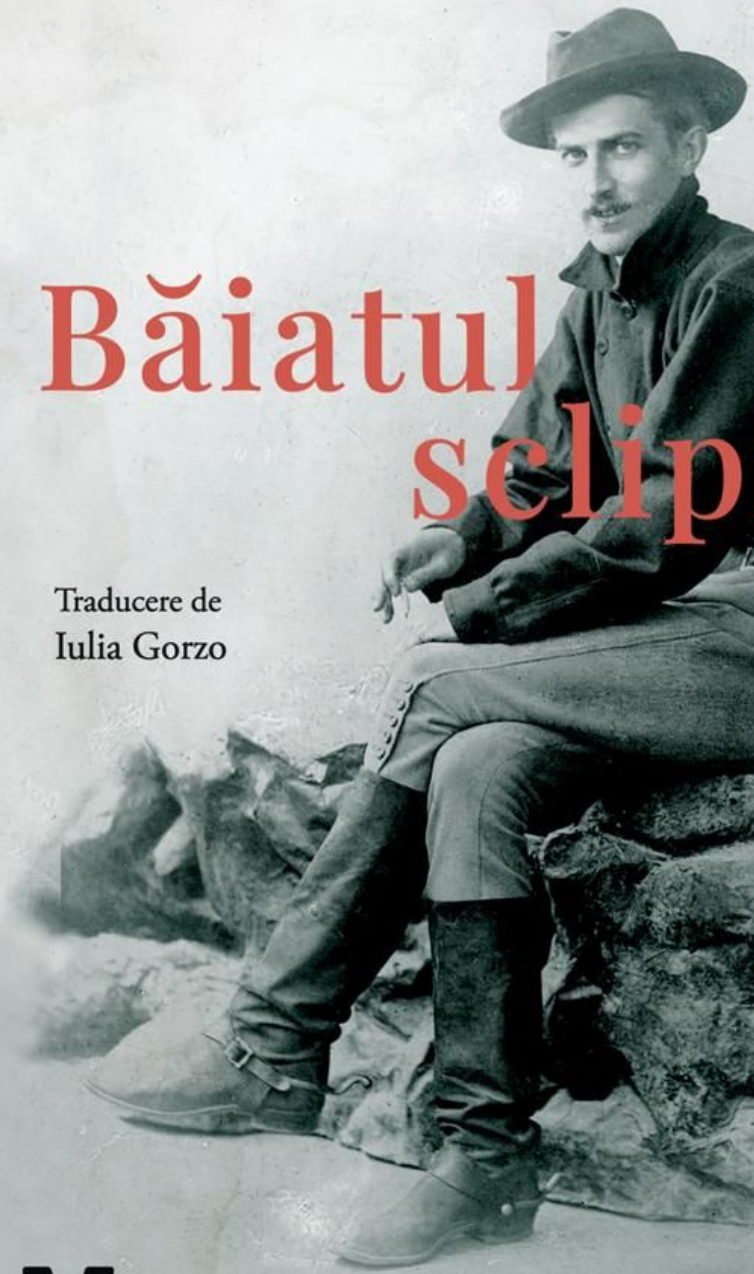

Traducere de
Iulia Gorzo

PANDORA M

Anansi
CONTEMPORAN

PAUL AUSTER

Băiatul sclipitor

Viaţa şi opera lui Stephen Crane

Traducere din limba engleză şi note de
Iulia Gorzo

EDITURA PANDORA

2024

COLECȚIE COORDONATĂ DE **BOGDAN-ALEXANDRU STĂNES**

Anansi
CONTEMPORAN

Autor: Paul Auster

Titlu original: Burning Boy. The Life and Work of Stephen Crane

Copyright © 2021

Copyright © Pandora M, 2024

pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghişeul 1, C.P. 0490, Bucureşti

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

www.pandoram.ro

ISBN (print): 978-606-978-694-9

ISBN (EPUB): 978-606-978-755-7

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

Editori:

Magdalena Mărculescu

Silviu Dragomir

Fondator:

Ion Mărculescu, 1994

Director editorial:

Bogdan-Alexandru Stănescu

Redactare:

Roxana Tocilescu

Design:

Andrei Gamarț

Director producție:

Cristian Claudiu Coban

Dtp:

Dan Crăciun

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Pandora Publishing SRL.

Nota traducătoarei

Cum opera lui Stephen Crane e analizată în amănunt, iar titlurile sunt de multe ori importante în analiza lui Paul Auster, am luat decizia să le traduc pe toate, chiar şi în cazul articolelor, povestirilor şi volumelor care nu au apărut niciodată în limba română. Totodată, toate traducerile din textele lui Stephen Crane citate de Paul Auster îmi aparţin.

(a) STEVIE

1

Născut de Ziua Morților și mort cu cinci luni înainte să împlinească douăzeci și nouă de ani, Stephen Crane a prins cinci luni și cinci zile din secolul XX, răpus de tuberculoză înainte să aibă ocazia să conducă un automobil sau să vadă un avion, să vadă un film proiectat pe un ecran mare sau să asculte un radio, o figură a lumii trăsurilor cu cai care n-a apucat viitorul care-i aștepta pe congenerii săi, nu doar construcția acelor mașinării și invenții miraculoase, ci și ororile epocii, inclusiv distrugerea a zeci de milioane de vieți în două războaie mondiale. Contemporanii săi au fost Henri Matisse (cu douăzeci și două de luni mai în vârstă decât el), Vladimir Lenin (cu șaptesprezece luni mai în vârstă), Marcel Proust (cu patru luni mai în vârstă) și scriitori americani ca W. E. B. Du Bois, Theodore Dreiser, Willa Cather, Gertrude Stein, Sherwood Anderson și Robert Frost, care au prins cu toții o parte bună din noul secol. Dar opera lui Crane, care a ocolit aproape toate tradițiile de dinaintea lui, a fost atât de radicală la vremea ei, încât astăzi l-am putea considera primul modernist american, cel căruia îi datorăm schimbarea felului în care vedem lumea prin mijlocirea cuvântului scris.

A venit pe lume în Mulberry Place din Newark, New Jersey, și era cel de-al nouălea copil care a supraviețuit din cei paisprezece pe care i-au avut părinții săi, Jonathan Townley Crane și Mary Helen Peck Crane, metodiști fervenți, și, cum tatăl său, preot, s-a perindat de la o parohie la alta în ultimii ani ai îndelungatei sale cariere preoțești, băiatul a crescut fără legătura obișnuită cu locuri, școală și prieteni, mutându-se la vârsta de trei ani din Newark la Bloomington (actualmente South Bound Brook), iar la vârsta de cinci ani, din Bloomington la Paterson, pentru ca la șapte ani să plece din Paterson la următorul post al tatălui său, în fruntea Bisericii Metodiste Drew din Port Jervis, New York, un oraș cu nouă mii de locuitori aflat la intersecția dintre trei state, New Jersey, Pennsylvania și New York, unde se întâlnesc râurile Delaware și Neversink, după care, când tatăl său a murit subit, la șaizeci de ani, de un atac de cord, la trei luni după ce Crane împlinise opt ani, familia a fost nevoită să elibereze casa parohială, mama mutându-se la Roseville, New Jersey, un cartier/comunitate extravilan/ă din Newark, chiar la granița cu Bloomfield și East Orange, iar băiatul și fratele său Edmund (mai mare cu paisprezece ani decât Crane) au fost primiți de niște rude la o fermă din Sussex County, reunindu-se în cele din urmă cu toții în Port Jervis, în locuința altui frate, William (mai mare cu șaptesprezece ani), după care, în 1883, mama lui a cumpărat o casă în orașul-stațiune Asbury Park, New Jersey („Mecca estivală a metodismului american”), unde adolescentul Crane și-a început cariera de scriitor creând pamflete de vacanță pentru alt frate (Townley, mai mare cu optsprezece ani), care conducea o agenție locală de știri cu clienți ca New York Tribune și Associated Press. Între timp, familia lui Crane a mai pierdut doi copii: în 1884, Agnes Elizabeth, de douăzeci și opt de ani, învățătoare și autoare de povestiri care-i fusese o a doua mamă și-i încurajase interesul pentru cărți, a fost răpusă de meningită, iar în 1886, fratele lui, Luther, de douăzeci și trei

de ani, a căzut sub un tren în mişcare şi a fost zdrobit, pe când lucra într-un post de cantonier la căile ferate Erie. După un an de studenție nemulțumitor şi întrerupt (un singur semestru la Lafayette, urmat de alt semestru la Syracuse, unde a jucat în echipa de baseball şi s-a înscris la un singur curs), Crane s-a întors în sud, cu dubla destinație Asbury Park şi New York City, hotărât să se impună ca scriitor profesionist. Încă nu împlinise douăzeci de ani. Pe 28 septembrie, la câteva străzi de viitoarea adresă a lui Crane din Manhattan, murea Herman Melville, necitit şi aproape uitat. Pe 10 noiembrie, la mii de kilometri est, în Marsilia, Franța, murea Arthur Rimbaud, la vârsta de treizeci şi şapte de ani. După douăzeci şi şapte de zile murea de cancer mama lui Crane, la şaizeci şi patru de ani. Scriitorul în devenire, abia rămas orfan, mai avea el însuşi de trăit doar opt ani şi jumătate, dar în acest scurt răstimp a creat o capodoperă de roman (Semnul roşu al curajului), două nuvele desăvârşite, scrise îndrăzneț (Maggie, o fată a străzii şi Monstrul), vreo treizeci de povestiri fără îndoială strălucite (printre care „Barca de salvare” şi „Hotelul albastru”), două colecții de poezii dintre cele mai ciudate şi mai nebuneşti din secolul al XIX-lea (Călăreții negri şi Războiul e bun) şi peste două sute de articole de presă, multe atât de bune, încât sunt pe picior de egalitate cu opera sa literară. Un băiat sclipitor de o precocitate rară, care n-a avut parte de plenitudinea vârstei adulte, a fost replica Americii la Keats şi Shelley, la Schubert şi Mozart, iar dacă, asemeni lor, continuă să trăiască şi azi, asta se întâmplă pentru că opera lui n-a îmbătrânit niciodată. La o sută douăzeci de ani după moarte, Stephen Crane sclipeşte în continuare.

2

Poate că exagerez puțin. Crane strălucește în continuare, fără doar și poate, dar dacă strălucește la fel de intens ca ceilalți doi băieți sclipitori care s-au stins prea devreme, asta e mai puțin limpede. Pe vremuri, aproape toți elevii de liceu din America erau obligați să citească Semnul roșu al curajului. Eu m-am întâlnit cu romanul în 1962, pe când aveam cincisprezece ani, și pentru mine a fost o descoperire explozivă, care mi-a schimbat viața, așa cum a fost pentru majoritatea colegilor mei (băieți și fete deopotrivă), dar în prezent, din motive greu de înțeles pentru mine, cartea pare să fi ieșit de pe listele cu lecturi obligatorii, ceea ce are dublul efect de a-i priva pe tinerii elevi de o experiență literară importantă și de a-l reexila pe Crane în umbră, pentru că, dacă n-am fi fost expuși la Semnul roșu al curajului, e puțin probabil ca noi, colegii mei și cu mine, să fi avut inițiativa de a explora alte lucrări de Crane, poeziile, de pildă (care pot cauza un șoc general al sistemului), povestirile sau descrierea brutală a vieții mahalalelor newyorkeze din Maggie. Dovezile mele sunt pur anecdotice, dar când am întrebat-o recent pe fiica mea, care are treizeci de ani, dacă a studiat cartea la liceu, mi-a spus că nu, ceea ce m-a făcut să lansez un sondaj informal printre prietenii ei, cincisprezece, douăzeci de tineri și tinere care absolviseră liceul în diferite colțuri îndepărtate ale țării, cărora le-am pus aceeași întrebare și care mi-au răspuns și ei, pe rând, că nu. Încă și mai surprinzător, una singură dintre cunoștințele mele literare din țări neanglofone auzise de Crane, ceea ce e valabil și pentru marea majoritate a cunoștințelor mele britanice, asta deși Crane a fost, cât a trăit, la fel de respectat în Anglia ca și în America. Prietenii mei neamericani au auzit de Twain, Poe, Hawthorne, Emerson, Whitman, Henry James, ca și de Melville și Dickinson, care au fost o vreme trecuți cu vederea, însă Crane, care merită (după părerea mea) un loc printre acești zei, nu le spune nimic.

Asta nu înseamnă că Stephen Crane nu mai există. Principalele sale scrieri se găsesc în numeroase ediții broșate, operele sale complete, publicate în zece volume de University Press of Virginia în anii șaptezeci, se reeditează în continuare, Library of America a scos o selecție excelentă de proză și poezii, aproape o mie patru sute de pagini, romanele și povestirile sale se predau în continuare la cursurile de literatură americană din universități și în lumea academică există o adevărată industrie de burse dedicate lui Stephen Crane. Toate acestea sunt reconfortante, doar că am senzația că Stephen Crane a rămas pe mâinile specialiștilor, ale studenților la literatură, doctoranzilor și profesorilor universitari, în timp ce armata invizibilă a așa-numiților cititori obișnuiți, adică oameni care nu sunt la rândul lor universitari sau scriitori, aceiași care se delectează și azi cu vechi favoriți ca Melville și Whitman, nu-l mai citește pe Crane.

Dac-ar fi fost altfel, nu m-aș fi gândit niciodată să scriu această carte.

N-o abordez ca specialist sau cercetător, ci ca bătrân scriitor pătruns de admirație față de geniul unui tânăr scriitor. După ce mi-am petrecut ultimii doi ani cercetând în detaliu toate scrierile lui Crane, după ce am citit toate scrisorile sale publicate, după ce mi-am însuşit orice informație biografică de care am putut face rost, mă declar la fel de fascinat de viața frenetică şi contradictorie a lui Crane cât sunt de opera pe care ne-a lăsat-o. A fost o viață ciudată, singulară, plină de riscuri impulsive, o sărăcie adesea nimicitoare şi un devotament neabătut, de catâr față de vocația lui de scriitor, care l-a azvârlit dintr-o situație şubredă şi periculoasă în alta – un articol controversat scris la douăzeci de ani care a tulburat cursul campaniei prezidențiale din 1892, un conflict public cu poliția din New York în urma căruia a fost, practic, exilat din oraş în 1896, un naufragiu lângă coasta Floridei în 1897, când era cât pe ce să moară înecat, concubinajul cu proprietara celei mai elegante case de toleranță din Jacksonville, Hotel de Dreme, activitatea de corespondent în timpul Războiului Hispano-American în Cuba (unde s-a aflat în mod repetat în bătaia focului inamic), apoi ultimii ani petrecuți în Anglia, Joseph Conrad fiindu-i cel mai bun prieten şi Henry James jelindu-i moartea prematură –, iar acest scriitor, cunoscut îndeosebi ca un cronicar al războiului, a fost deschis spre multe alte subiecte, tratându-le pe toate cu mult talent şi originalitate, de la povestiri despre copii şi artişti boemi în mizerie până la relatări de la fața locului despre case unde se consuma opiu, despre condițiile dintr-o mină de cărbune din Pennsylvania şi despre o secetă devastatoare din Nebraska, şi, asemeni lui Edgar Allan Poe, adesea categorisit greşit doar ca un sumbru furnizor de groază şi mister, când de fapt a fost şi un umorist neîntrecut, Crane cel pesimist putea fi extraordinar de amuzant atunci când voia. Iar sub muntele prozei lui, sau poate în vârf, se află poeziile scrise de el, cu care puțină lume, din mediul academic sau din afară, a ştiut vreodată ce să facă, poezii care sunt atât de departe de normele tradiționale ale versificării din secolul al XIX-lea – incluzând aici deviațiile de la normă ale lui Whitman şi Dickinson –, încât aproape că nici nu pot fi numite poezii, şi totuşi ți se întipăresc în minte mai persistent decât majoritatea poeziilor americane pe care le cunosc, cum este de pildă aceasta, care mă bântuie întruna de când am citit-o prima oară, în urmă cu mai bine de cinci decenii:

În deşert

Am văzut o ființă goală,

Care, ghemuită pe pământ, bestială,

Îşi ținea inima-n palme,

Şi muşca din ea.

„E bună, prietene?” zic.

„E amară – amară” zice;

„Dar îmi place

Pentru că-i amară

Şi pentru că-i inima mea.”

3

Înainte să ne ocupăm de Crane însuşi, o scurtă trecere în revistă a peisajului american aşa cum arăta el între 1871 şi 1900, pentru a situa subiectul nostru în timpul şi spaţiul în care a trăit. Printre noutăţile care au apărut pe lume în acei ani, o listă incompletă ar include următoarele: sârma ghimpată, apărătorile pentru urechi, silozul pentru cereale, blugii, suspensorul, şapirograful, telefonul, bateria uscată, fonograful, tramvaiul cu cablu, ketchupul Heinz, berea Budweiser, Liga Naţională a Cluburilor Profesioniste de Baseball, casa de marcat, maşina de scris, becul cu incandescenţă, mătura mecanică, linia Transcontinental Express (de la New York la San Francisco în 83 de ore şi jumătate), cinematograful, pianul automat, fierul de călcat electric, stiloul, rola de film flexibil, aparatul de fotografiat multifuncţional cu obiectiv fix, mitraliera automată, uşa rotativă, motorul şi transformatorul de curent alternativ, agrafa de hârtie, caramelele sărate, zgârie-norii, automatele de vânzare, paiul de băut, sania Flexible Flyer, telefonul public, aparatul de bărbierit, ventilatorul electric, scaunul electric, lampa de sudură, linotipul, troleibuzul, fulgii de porumb, ventilatorul de tavan, fotografia color, centralele telefonice automate, aparatul de muls, Coca-Cola, telegrafia fără fir, maşina de spălat vase, radiografiile, baschetul, benzile desenate, scara rulantă, maşina de calcul cu cartele perforate, pernițele de cereale, detectorul de fum, fermoarul, telefonul cu disc, capacul pentru sticle, foarfeca în zig-zag, capcana pentru şoareci, mănuşile medicale, voleiul, maşina de votat, cartoteca verticală, Jocurile Olimpice moderne, maratonul de la Boston, camera de filmat portabilă, proiectorul de film, telecomanda, motorul cu combustie internă, pliciul de muşte, piuneza şi vata de zahăr.

Între asasinarea lui Abraham Lincoln şi asasinarea lui William McKinley în septembrie 1901, în urma căreia a devenit preşedinte Theodore Roosevelt (fost prieten şi cititor plin de admiraţie al lui Crane, devenit apoi duşmanul lui de neclintit), Statele Unite au cunoscut o lungă perioadă de progres, tumult şi decădere morală, devenind dintr-o ţară înapoiată şi izolată o putere mondială, dar cu lideri în general inepţi, corupţi sau şi una, şi alta, iar cele două mari ticăloşii incluse în Experimentul American – înrobirea africanilor şi anihilarea sistematică a primilor locuitori ai continentului, o imensă abundenţă de culturi înghesuită sub eticheta de „indieni” – n-au fost niciodată aduse cu adevărat în discuţie şi nici ispăşite şi, chiar dacă sclavia a fost abolită, eforturile de Reconstrucţie de după război s-au risipit cu totul până în 1877, silind populaţia neagră din Sud să accepte un nou sistem la fel de mârşav de opresiune, sărăcie, marginalizare şi intimidare, culminând cu moartea în şreangurile înălţate de justiţiarii rasişti din Ku Klux Klan. Cât despre indieni, aceştia au fost măcelăriţi în acea perioadă de cavaleria Statelor Unite (comandată adesea de generali care fuseseră eroi în Războiul Civil), iar cei rămaşi au fost izgoniţi de pe pământurile lor şi închişi în rezervaţii administrate de guvern, locuri uitate de lume, în culmea ruinei şi a disperării, tărâmurile dogoritoare, deznădăjduite ale Iadului pe Pământ.

Bătălia de la Little Bighorn (cunoscută şi ca „ultimul asalt al lui Custer”) s-a purtat la sfârşitul lunii iunie a anului 1876, cu o săptămână înainte de sărbătorirea centenarului Americii, iar cetăţenii albi ai Republicii au fost atât de opăriţi în urma înfrângerii în faţa unor sălbatici precum căpetenia Gall, Crazy Horse sau căpetenia Two Moons, încât armata a căpătat curaj şi s-a jurat să rezolve definitiv Problema Indiană. Misiune îndeplinită în cele din urmă, când au secerat o mulţime de bărbaţi, femei şi copii în timpul unui dans al fantomelor[1] la Wounded Knee, Dakota de Sud, pe 29 decembrie 1890, la două luni după ce Crane a împlinit nouăsprezece ani.

În acest timp, Vestul cel puţin populat se umplea de colonişti albi, chinezii traversau Pacificul în număr mare pentru a-şi căuta de lucru în California, iar oraşele industrializate de pe Coasta de Est absorbeau milioane de emigranţi din toate colţurile Europei, o forţă de muncă foarte necesară şi ieftină pentru fabrici, uzine, ateliere şi mine. Condiţiile erau aspre pentru toată lumea. Colonişţii din prerie riscau adesea să moară de foame şi se confruntau cu temperaturi de treizeci şi opt de grade vara şi de până la minus treizeci, minus treizeci şi cinci, uneori chiar minus patruzeci de grade iarna. În San Francisco, Los Angeles şi Seattle au izbucnit revolte împotriva chinezilor, supuşi în permanenţă discriminărilor, atacurilor fizice sângeroase şi linşajelor spontane comise de gloate albe turbate. (Antipatia faţă de chinezi a devenit atât de puternică, încât în 1882 Congresul a votat „Legea excluderii chinezilor”, care le interzicea muncitorilor chinezi să mai intre în ţară în următorii zece ani; în 1892, Congresul a prelungit legea cu încă zece ani.) În cazul imigranţilor europeni, aceştia trăiau înghesuiţi în locuinţe mizere, îmbâcsite, prea săraci ca să iasă din mahalalele dure, periculoase, şi lucrau pe mărunţiş douăsprezece ore pe zi, făcând munci care erau adesea la rândul lor dure şi periculoase, fără sindicate sau legi ale muncii care să-i protejeze. Aşa arăta viaţa în oraş pe treptele cele mai de jos ale scării sociale: o minunată lume nouă în care irlandezii, germanii, italienii, grecii, scandinavii, ungurii şi polonezii se disprețuiau între ei şi cu toţii la unison îi disprețuiau pe negri şi pe evrei.

Cu toate astea, bogaţii erau foarte bogaţi, iar cei mai bogaţi dintre ei, aşa-zişii baroni tâlhari ai acelei aşa-zise Epoci de Aur, au acumulat averi de sute de milioane de dolari (echivalentul a nenumărate miliarde azi). În mod remarcabil, cele mai multe dintre numele lor ne sună şi azi cunoscut: J.P. Morgan, Andrew Carnegie, Cornelius Vanderbilt, John D. Rockefeller, Jay Gould, Leland Stanford şi mulţi alţii. Au făcut bani din căi ferate, oţel, petrol, bănci şi cu toţii au fost deştepţi, hotărâţi, de o ambiţie nestăvilită şi şi-au strivit concurenţa atât prin mijloace legale, cât şi prin mijloace ilegale ca să ajungă extraordinar de puternici. A fost epoca trustului – o nouă formă de monopol menită să eludeze legile anti-monopol –, invenţia unuia dintre avocaţii lui Rockefeller (Samuel C.T. Dodd), şi imediat ce a fost pusă în

---

[1] Dans ceremonial al nativilor americani, prin care se invocau spiritele morţilor.

practică în industria petrolieră, i-au urmat şi alte industrii, printre care cele care prelucrau cupru, oţel, tutun, zahăr, cauciuc, piele, ba chiar şi unelte agricole. Legea Sherman Antitrust din 1890 ar fi trebuit să zădărnicească asemenea concentrări uriaşe de capital, dar punerea sa în aplicare a fost prea slabă şi a fost ulterior sabotată printr-o serie de hotărâri negative ale Curţii Supreme. E adevărat că unii dintre cei mai mari magnaţi şi urmaşii lor au devenit mai târziu filantropi, dar e la fel de adevărat că fiul lui Vanderbilt, William (celebru pentru petrecerile pe care le dădea, cele mai excesive şi mai costisitoare din acele vremuri şi fără îndoială printre cele mai excesive şi mai costisitoare de după căderea Imperiului Roman), i-a răspuns unui reporter care-l întrebase despre responsabilitatea lui faţă de public spunând „La naiba cu publicul!”. Se spune că magnatul căilor ferate Jay Gould, unul dintre cei mai îndrăzneţi escroci dintre capitaliştii secolului al XIX-lea, s-ar fi lăudat spunând că „Aş putea plăti jumătate din clasa muncitoare să omoare cealaltă jumătate”.

În ciuda afirmaţiei lui Gould, membrii clasei muncitoare nu se omorau atât între ei, cât mai degrabă erau omorâţi de un sistem gândit astfel încât să producă maximum de profit pentru patroni în detrimentul sănătăţii, puterii de cumpărare şi siguranţei angajaţilor. Revolta împotriva capitalismului începuse în Europa cu mult înainte de izbucnirea Războiului Civil American, iar acea revoltă a ajuns în Lumea Nouă în diverse forme odată cu imigranţii – socialismul revoluţionar al lui Marx, socialismul evolutiv al lui Eduard Bernstein, doctrinele subversive ale anarhismului (McKinley a fost asasinat de un anarhist, Leon Czolgosz) –, dar au apărut şi grupări de opoziţie indigene, unele progresiste şi reacţionare în acelaşi timp, cum ar fi Partidul Populist şi mişcarea agrară, care-i apărau pe cetăţenii de rând şi pe fermieri de jafurile marelui capital, întorcând însă spatele imigranţilor şi (deloc surprinzător) negrilor şi evreilor, dar au luat fiinţă şi câteva organizaţii ceva mai moderne şi mai incluzive, printre care Nobilul Ordin al Cavalerilor Muncii (Noble Order of the Knights of Labor, fondat în 1869) care, la apogeul său, în anii 1880, număra şapte sute de mii de membri, şi Confederaţia Americană a Muncii (American Federation of Labor – AF of L), fondată în 1886 de Samuel Gompers, care a luptat pentru o zi de lucru de opt ore, abolirea exploatării copiilor, salarii mai bune şi condiţii de lucru decente. Pe lângă aceste obiective moderate, practice, au existat şi poziţii mai stridente susţinute de socialişti (în persoana lui Eugene Debs, care a candidat de cinci ori la preşedinţie), de anarhişti (mai ales Alexander Berkman şi Emma Goldman, care au sfârşit amândoi prin a fi deportaţi) şi de acei Molly Maguires din zona carboniferă din Pennsylvania, care îi terorizau pe proprietarii minelor cu tacticile lor violente de gherilă şi care până la urmă au fost distruşi de agenţi sub acoperire de la Pinkerton infiltraţi în rândurile lor (zece membri au fost spânzuraţi pentru crimă în iunie 1877). Dacă ultima parte a secolului al XIX-lea a fost epoca trusturilor, ea a fost totodată epoca unora dintre cele mai îndelungate şi mai letale greve din istoria Americii. Marea grevă din 1877 a început în iulie, când muncitorii feroviari de la Baltimore and Ohio Railroad au plecat de la posturi, apoi s-a extins la alte căi ferate, din Noua Anglie în Mississippi şi în cele din urmă în întreaga ţară, suscitând greve de susţinere în fabrici şi mine. Când în Martinsburg,

Virginia de Vest, au izbucnit violenţele, au fost chemate forţele de ordine, dar când acestea au refuzat să deschidă focul asupra grevişt ilor, secretarul de război a chemat armata federală în locul lor. În Baltimore, nouă grevişti au fost uciş i şi mai mulţi au fost răniţi când forţele de ordine au tras de aproape în mulţime. Au urmat revolte, iar în următoarele zile au fost uciş i încă cincizeci de oameni. În Pittsburgh au avut loc schimburi de focuri între forţele de ordine şi greviş ti, apoi a fost aprins un foc mare, care s-a transformat într-o perdea de flăcări întinsă pe aproape cinci kilometri, distrugând două mii de vagoane de marfă şi producând pagube materiale de peste zece milioane de dolari. În Chicago, poliţia locală şi cavaleria au atacat o adunare spontană de greviş ti şi nouăsprezece oameni au fost uciş i. Grevele de solidaritate au continuat, iar până la sfârşitul lunii iulie, patruzeci de mii de mineri şi-au abandonat posturile în Scranton, Pennsylvania. Cu toate eforturile lor, aceste bătălii nu le-au adus muncitorilor de la căile ferate condiţii semnificativ mai bune, dar minerii din Scranton s-au ales cu o creştere a salariilor de zece la sută şi cu alte concesii din partea patronilor minelor. Mai important, evenimentele din 1877 au demonstrat ţării că mişcarea muncitorească crescuse suficient pentru a deveni o forţă omniprezentă în viaţa Americii.

Litania continuă. În 1882: greva de trei luni a muncitorilor din industria fierului şi oţelului; greva manipulanţilor care a destabilizat transportul pe calea ferată timp de câteva săptămâni. 1886: greva împotriva liniei de cale ferată Missouri-Pacific a lui Jay Gould, în timpul căreia nouă mii de greviş ti au blocat opt mii de kilometri de cale ferată. În acelaşi an, peste şase sute de mii de muncitori din diferite industrii au intrat în grevă. În mai, un atac asupra spărgătorilor de grevă de la McCormick Reaper Manufacturing Company din Chicago a atras după sine o intervenţie a poliţiei în care şase oameni au fost uciş i şi doisprezece au fost răniţi, incident care a provocat a doua zi după-amiaza revoltele din Haymarket Square, în timpul căror a fost aruncată o bombă, omorând şapte poliţişti şi rănind alţi cincizeci. Patru anarhişti au fost condamnaţi la moarte şi alţi patru au fost închişi, trei dintre ei pe viaţă. E posibil ca niciunul dintre cei opt să nu fi aruncat personal bomba, dar cum ziarele titrau „TEROAREA CUPRINDE ŢARA”, nu prea mai conta cine e răspunzător. În anii următori au avut loc nenumărate alte greve, dar cele mai mari şi mai celebre dintre acestea au fost, fără îndoială, greva din Homestead din 1892 şi greva de la Pullman din 1894. Acţiunea îndreptată împotriva fabricii lui Andrew Carnegie de pe râul Monongahela din Pennsylvania a durat cinci luni şi s-a soldat cu zeci de morţi şi sute de răniţi, un exemplu emblematic de refuz al managementului de a negocia cu muncitorii, intransigenţă întărită de gestul de a-l convinge pe guvernator să trimită şapte mii de membri ai forţelor de ordine. Asociatul lui Carnegie, Henry Clay Frick (acelaşi Frick care a trăit în vila de pe Fifth Avenue, New York, unde se află colecţia privată de artă deschisă publicului din 1935), a fost cel care a chemat agenţi de la Pinkerton, înarmaţi cu carabine Winchester, ca să-i atace pe greviş ti, şi a ajuns atât de detestat de susţinătorii grevei, încât anarhistul Alexander Berkman a încercat să-l asasineze în biroul său, împuşcându-l de două ori şi înjunghiindu-l de trei ori, dar tentativa a eşuat, greva a fost oprită, iar Berkman a fost condamnat

la douăzeci şi doi de ani de închisoare. Mii de oameni şi-au pierdut locurile de muncă. În 1894, anul în care trei sferturi de milion de muncitori au lăsat jos uneltele ca gest de protest, Greva de la Pullman, din Chicago, a fost la rândul ei sistată fără rezultate tangibile, dar pentru o scurtă perioadă a domnit haosul, ducând la un boicot naţional care a blocat total traficul feroviar la vest de Detroit, iar liderul insurecţiei, Eugene Debs, deşi condamnat la şase luni de detenţie pentru că încălcase o interdicţie federală de a stânjeni operaţiunile poştei americane, a ajuns un erou al stângii. A trăit până în 1926 şi probabil că a rămas în memorie mai ales pentru cuvintele: „Cât timp există o clasă de jos, eu fac parte din ea, cât timp există elemente criminale, eu sunt parte din ele şi câtă vreme mai există oameni închişi, nici eu nu sunt liber".

În toiul acestor războaie între capital şi muncă nu trebuie să uităm nici de suişurile şi coborâşurile pieţii înseşi, care s-a prăbuşit de două ori în anii cu pricina. Panica din 1873 a dus la închiderea Bursei din New York timp de zece zile, iar în timpul depresiunii care a durat cinci ani, peste zece mii de afaceri au dat faliment, sute de bănci s-au închis şi s-a renunţat la proiectul celei de-a doua linii ferate transcontinentale. E puţin probabil ca la doi ani sau chiar şi la şase ani Crane să fi realizat ce se întâmpla, dar cu totul altfel stau lucrurile cu Panica din 1893. Crane avea aproape douăzeci şi doi de ani şi trăia deja la New York în momentul în care a lovit cea mai mare şi mai profundă dintre crizele americane (întrecută doar de Marea Criză din anii 1930), aflându-se în focurile celui mai susţinut elan creativ din viaţa lui (încheiase şi publicase Maggie, compusese primul său volum de poezii şi dăduse primele variante la Mama lui George şi Semnul roşu al curajului, ca să nu mai punem la socoteală numeroasele povestiri, schiţe şi articole), şi a suferit laolaltă cu toată lumea din oraşul unde şomajul oscila între treizeci şi treizeci şi cinci la sută, atât de sărac, încât uneori se vedea nevoit să cerşească mâncare şi atât de zdrenţăros, încât adesea îi era ruşine să se arate în public.

A fost şi epoca lui Jane Addams şi a mişcării aşezămintelor sociale, care a început la Chicago şi s-a întins spre est şi vest la mai mult de treizeci de state, un efort idealist şi totuşi pragmatic de a proteja drepturile copiilor şi de a îmbunătăţi condiţiile de viaţă în păturile sărace. Succesul repurtat de Hull House, de aşezământul de pe Henry Street, New York şi de multe alte iniţiative caritabile a arătat că femeile puteau juca un rol însemnat în viaţa civică a ţării. Fără îndoială, femeile erau încă marginalizate în acei ani, dar se cuvine să reţinem câteva excepţii notabile, femei care, asemeni lui Jane Addams, şi-au pus amprenta asupra societăţii: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, Mary Baker Eddy, Maica Jones, Clara Barton, Madame Blavatschi, pictoriţa Mary Cassatt şi jurnalista Nellie Bly (pseudonimul literar al lui Elizabeth Cochran), una dintre primele şi cele mai îndrăzneţe jurnaliste de investigaţie, celebră pentru că s-a prefăcut nebună ca să fie primită într-un azil psihiatric, iar după ce a fost eliberată, la cererea şefului ei, Joseph Pulitzer de la New York World, a denunţat tratamentele ticăloase, inumane la care fusese supusă acolo. Tot ea a întrecut recordul fictiv al lui Phileas Fogg, ocolul pământului în optzeci de zile (din romanul lui Jules Verne), încheind călătoria în şaptezeci şi două de zile. Totodată, femeile au

început să revendice schimbarea stării de fapt prin mişcări de masă importante, printre care Asociația Națională Americană a Sufragetelor (National American Woman Suffrage Association) şi Uniunea Femeilor Creştine pentru Temperanță (Woman's Christian Temperance Union – WCTU, în care mama lui Crane a fost membră activă şi preşedintă a trei filiale locale diferite). Uniunea a obținut în sfârşit victoria în 1919, odată cu adoptarea Amendamentului 18 al Constituției, deschizând calea epocii de tristă amintire a Prohibiției, dar după numai un an, după mici progrese repurtate la nivel municipal şi statal, sufragiul femeilor s-a impus în toată țara, iar uşa zăvorâtă vreme de atâtea secole a început în sfârşit să se deschidă.

Universitățile de stat, colegiile pentru femei, colegiile pentru studenți negri, colegiile private înființate de diferite confesiuni religioase, la care s-a adăugat construcția de biblioteci, muzee, săli de concerte şi de operă, au transformat radical viața intelectuală şi culturală a Americii, până într-atât încât pe scena publică s-au impus într-un târziu câteva figuri din rândurile negrilor şi ale evreilor: Paul Laurence Dunbar, Booker T. Washington, W.E.B. Du Bois, Louis Brandeis, Abraham Cahan şi Emma Lazarus, ca să enumăr doar câteva dintre cele mai sonore. Doar la New York, în perioada vieții lui Crane s-au construit Muzeul de Artă Metropolitan, podul Brooklyn, Grand Central Station, Statuia Libertății, Carnegie Hall, Muzeul American de Istorie Naturală, campusul Universității Columbia şi cele două creații glorioase ale lui Frederick Law Olmsted, Central Park din Manhattan şi Prospect Park din Brooklyn. Toate s-au păstrat până azi, la douăzeci de ani de la debutul secolului XXI.

Mai era şi Vestul, care avea să-l ispitească toată viața pe Crane cel născut în New Jersey. Anii copilăriei sale au fost impregnați de romanele de duzină care-i mitizau pe bărbații războinici din ținuturile aspre de frontieră, aceiaşi care au ajuns personaje în sute de filme pe toată durata secolului XX, Wild Bill Hickok, Buffalo Bill Cody, Wyatt Earp, Jesse James şi băiatul ucigaş zis Billy the Kid, care a fost împuşcat de Pat Garrett în 1881 şi continuă să stea pe tronul lui sacru de Nemuritor American. Dar Vestul nu era doar un loc, era o idee, un mit, un teritoriu de vis care aparținea exclusiv Lumii Noi, fără să mai aibă legături cu trecutul european, era un pământ al viitorului țării. În 1895, când Crane a plecat în vest ca să scrie articole pentru agenția Bacheller, a fost prima oară când a ieşit din New Jersey, New York şi Pennsylvania, aşa că s-a îndrăgostit de cele văzute. A fost singura sa vizită în regiune, dar n-a uitat-o niciodată şi i-a inspirat unele dintre cele mai ingenios scrise şi mai memorabile povestiri: „Un om şi alții", „Mireasa vine la Yellow Sky" şi „Hotelul albastru".

Cât despre romancierii americani care se suprapun cu Crane din anii 1890 până la începutul secolului XX, foarte puțini dintre ei mai sunt citiți astăzi. În fruntea listei sunt Mark Twain, William Dean Howells şi Henry James, toți bucurându-se de succes în acei ani şi ajungând să-l cunoască pe Crane, apoi Ambrose Bierce, Kate Chopin, Frank Norris şi Sarah Orne Jewett. În pictură, câțiva reprezentanți de seamă ai şcolii Hudson River trăiau încă (Thomas Moran, Frederic Edwin Church şi Albert Bierstadt), dar deja se

impusese o generație mai tânără şi, cum Crane a trăit la New York mai mult printre artişti, nu printre scriitori, şi a învățat la fel de multe despre scris contemplând opere de artă ca şi din cărțile citite, numele acestora merită pomenite: John Singer Sargent, Winslow Homer, Thomas Eakins, James Whistler, ca şi cei doi inovatori excentrici, încă relevanți, care au prins atât Epoca de Aur, cât şi noul secol, Ralph Albert Blakelock şi Albert Pinkham Ryder.

Nu în ultimul rând, a fost momentul când Samuel S. McClure a creat prima agenție internațională de ştiri, care a coincis cu apariția ziarelor de largă circulație. Maşinăria care a făcut posibil acest lucru a fost o nouă invenție, linotipul, care lucra de şase ori mai repede decât sistemul manual, literă cu literă, pe care l-a înlocuit, şi a permis cotidienelor să publice ediții mult peste limita celor opt pagini de până atunci. În Manhattan, Joseph Pulitzer a preluat conducerea la New York World, William Randolph Hearst a venit în fruntea New York Journal şi atunci a început cursa hiperstresantă după ştiri de senzație, transformând definitiv felul în care americanii interacționează cu propriul lor univers. În 1891-1892, după ce Crane s-a mutat în oraş, a lucrat pentru toți trei, într-un fel de rotație permanentă, până în anul când a murit, trăind de pe o zi pe alta cu mărunțişul căpătat de la ei pentru că era hotărât să-şi câştige traiul ca scriitor şi refuza să ia în considerare orice alt fel de muncă. O decizie nobilă, poate, dar, cu excepția câtorva perioade de relativă acalmie, s-a zbătut în nevoie până-n ultima clipă.

Linotipul a dat, linotipul a luat.

4

Părinții l-au botezat Stephen după doi dintre strămoşii lui din familia Crane, un Stephen Crane din secolul al XVII-lea care s-a numărat printre întemeietorii Elizabethtown, cea mai veche aşezare engleză din viitoarea colonie New Jersey (alți membri ai familiei Crane care au trăit în secolul al XVII-lea şi nu au purtat numele de Stephen au contribuit la întemeierea oraşelor Newark şi Montclair, cunoscut inițial sub denumirea de Cranetown), şi un Stephen Crane din secolul al XVIII-lea care a sprijinit Revoluția, a fost preşedintele Adunării Generale din New Jersey şi delegat al Congresului Continental din Philadelphia, unde s-ar fi numărat printre semnatarii Declarației de Independență dacă n-ar fi fost chemat înapoi la New Jersey pentru chestiuni politice urgente. În 1780 a fost capturat de englezi şi ucis cu baioneta; la scurtă vreme, şi fiul său, Jonathan, a fost capturat de englezi şi executat pentru că a refuzat să le divulge poziția armatei lui Washington. Alt fiu al celui de-al doilea Stephen Crane, William, s-a distins în timpul Revoluției comandând un regiment din New Jersey şi a fost înaintat la gradul de general-maior, iar fiul său, pe nume tot William, a fost comandant de marină în timpul Războiului din 1812. Aşa cum a răspuns Crane însuşi întrebării unui jurnalist de la Newark Sunday Call, în 1896: „Familia are rădăcini adânci în pământul din Jersey (încă de când a fost întemeiat Newark) şi nu veți găsi pe nimeni mai de-al locului decât mine."

Oricât de departe de acel pământ din Jersey ar fi rătăcit, familia a rămas extraordinar de importantă pentru el, şi nu doar figurile eroice din trecutul Crane-ilor, ci şi Crane-ii contemporani cu el, căci, deşi s-a revoltat împotriva metodismului părinților săi, nu s-a revoltat niciodată împotriva părinților înşişi şi a rămas la maturitate în relații apropiate cu doi dintre frații săi – aceiaşi Edmund şi William care avuseseră grijă de el în copilărie. Când, la începutul anului 1896, jurnalistul John Northern Hilliard îi solicită informații autobiografice, Crane dă un răspuns pe jumătate serios, pe jumătate în glumă, care începe cu „Nu prea mă pricep să vorbesc despre mine", pentru ca în al treilea paragraf să facă aceste scurte comentarii despre părinții săi: „Dinspre partea mamei, cu toții s-au făcut preoți metodişti de cum au învățat să meargă – veşnicul preot greoi, rotofei, sfătos. Unchiul meu, Jesse T. Peck, D.D., L.L.D.[2], a fost episcop al Bisericii Metodiste. Şi tata a fost preot al aceleiaşi biserici, autor a numeroase lucrări de teologie, editor a diferite publicații clericale. A absolvit Princeton. Un om cu o minte grozavă, superioară, simplă."

---

[2] Titluri academice: Divinitatis Doctor, Legum Doctor.

Jonathan Townley Crane
(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Jonathan Townley Crane s-a născut în 1819, în acelaşi an ca Melville şi Whitman şi, la fel ca fiul său, a fost mezinul unei familii cu mulți copii. Rămas orfan la treisprezece ani, şi-a petrecut adolescența ca ucenic la un fabricant de cufere din Newark, la optsprezece ani s-a convertit la metodism şi a fost admis în cele din urmă la Princeton (care pe atunci se numea Colegiul din New Jersey), unde a fost un student eminent, a câştigat un premiu la cursul de scriere şi a fost preşedintele uneia dintre cele două societăți literare din campus. După absolvire a devenit preot metodist şi şi-a petrecut restul vieții în slujba bisericii, desfăşurând de-a lungul anilor atât activități administrative, cât şi duhovniceşti, cea mai îndelungată perioadă într-un post fiind cei nouă ani petrecuți în Pennington, New Jersey – după căsătoria cu mama lui Crane, încheiată în 1848 –, unde a fost directorul Seminarului Pennington, o şcoală pentru elevi de ambele sexe, condusă de metodişti, urmată de cei opt ani ca epitrop al districtului Newark. Altfel, a primit misiuni scurte, de cel mult un an sau doi, la tot felul de biserici din

partea de nord a statului New Jersey şi din partea de sud a statului New York, şi-a găsit timp să conceapă paisprezece copii (dintre care cinci au murit la vârste foarte mici), a scris numeroase articole pentru Methodist Quarterly Review şi Christian Advocate şi a publicat câteva cărți, printre care An Essay on Dancing (1849), Popular Amusements (1869) şi Arts of Intoxication: The Aim and the Results (1870), în care ataca nu doar dansul ca formă frivolă de distracție (cum sugerează primul titlu[3]), ci şi alte activități cum ar fi lectura romanelor proaste, sentimentale, jocul de cărți şi consumul de alcool. Poate că n-o să vă mire că mezinul său nu s-a ferit de ultimele două vicii, fără să exagereze aproape niciodată cu alcoolul, dar bând după pofta inimii, puțin sau mult, şi căpătând o pasiune de-o viață pentru pocher, atât de puternică încât n-am greşi numindu-l chiar fanatic al pocherului. În ciuda predicilor sale, tatăl lui Crane trecea, în general, drept un om cald şi mucalit, cu o conştiință socială solidă. A susținut sufragiul femeilor, a denunțat în scris sclavia cu mult înainte să înceapă Războiul Civil, iar spre sfârşitul vieții, după ce s-a mutat cu familia la Port Jervis în 1878, a fondat împreună cu mama lui Stephen două şcoli pentru a-i ajuta pe negrii nevoiaşi din zonă, Mission Sunday School pentru bărbați şi Drew Mission and Industrial School pentru femei şi copii. Moartea lui în 1880 a fost prima mare lovitură din viața fiului său. Chiar dacă reverendul Crane trăise doar doi ani în oraş, la înmormântarea sa au venit o mie patru sute de oameni – mai mult decât dublu față de numărul enoriaşilor săi. Se spune că a fost cea mai mare înmormântare de când se pomenise Port Jervis.

Mama lui Crane joacă un rol mai amplu în poveste fie şi doar pentru că i-a supraviețuit soțului său aproape doisprezece ani, deşi a murit şi ea când Crane era tânăr, dar nu chiar fără speranță de tânăr, nu de opt, ci de douăzeci de ani, şi cum Stephen a fost ultimul ei vlăstar neprevăzut, copilaşul ei minune, care venea după alte treisprezece sarcini, născut la opt ani şi mai bine față de copilul de dinaintea lui, l-a adorat aşa cum tatăl său n-a făcut-o niciodată – şi nici n-ar fi putut. Mary Helen Peck Crane (1827-1891) a crescut în Wilkes-Barre, Pennsylvania, fiind cea de-a treia născută şi singura fată dintre cei cinci copii ai familiei Peck. Tatăl ei, reverendul George Peck, a pornit dintr-un fund de țară ca preot metodist itinerant şi a urcat în ierarhia bisericii, devenind unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai săi, publicând câteva cărți şi conducând Methodist Quarterly Review şi Christian Advocate, publicații la care a contribuit şi tatăl lui Crane. Toți cei patru frați ai tatălui ei au fost membri ai clerului metodist, inclusiv episcopul la care se referă fiul ei în scrisoarea din 1896, Jesse T. Peck, alt scriitor prolific din familie şi cofondator al Universității Syracuse, iar doi dintre frații ei au ajuns de asemenea preoți metodişti. Întreaga familie Peck se scălda în apele religiei – inclusiv mama lui Crane –, dar se cuvine amintit că niciunul dintre frații Crane n-a fost tentat să-şi urmeze tatăl, bunicul sau unchii în lacul metodist.

---

[3] „Un eseu despre dans”.

Mama a beneficiat de educație pentru că tatăl ei era un apărător fervent al egalității de drepturi pentru femei, aşa că în adolescență a plecat din Pennsylvania ca să urmeze Institutul pentru Domnişoare din Brooklyn, apoi Institutul Rutgers pentru Femei, primul colegiu pentru femei din New York City, pe care l-a absolvit în 1847. În anul următor, pe când avea douăzeci şi unu de ani, s-a căsătorit cu tatăl lui Crane, căruia i-a rămas alături în toți cei treizeci şi doi de ani de căsnicie solidă, deşi frenetică (atâtea case locuite şi abandonate, atâția copii vii şi morți), adresându-i-se lui Jonathan Townley cu porecla afectuoasă de „Jounty” în loc de „domnule Crane”, cum s-ar fi cuvenit pentru o soție conform protocolului standard al epocii, şi, în ciuda responsabilităților ei de familie gargantueşti, a devenit tot mai activă şi în afara casei, atât de activă, încât la naşterea lui Crane era deja vârf de lance al multor cauze sociale şi religioase, dar şi scriitoare şi purtătoare de cuvânt, străbătând țara şi ținând predici despre abstinență în fața unor mulțimi imense, iar în timpul liber (care timp liber? ne-am putea întreba), picta, sculpta figurine din ceară foarte admirate şi scria uneori povestiri. În perioada 1885-86, a suferit o cădere nervoasă. Deşi a fost indisponibilă şase luni, şi-a reluat vechile activități la intensitate maximă şi se pare că ar fi scris într-un singur an treizeci şi cinci de articole pentru un ziar local şi peste o sută de corespondențe pentru Associated Press şi diferite publicații newyorkeze.

Helen R. Crane, fiica cea mai mare a lui Wilbur, fratele lui Crane, care a ajuns jurnalistă şi l-a cunoscut bine pe unchiul ei în copilărie, a fost, probabil, prima persoană care a relatat despre sentimentele lui Crane față de mama lui. Într-o evocare publicată în 1934 în American Mercury, Helen scrie: „Ținea la amintirea mamei lui mai mult decât la orice altceva pe lume şi, deşi niciodată nu-i punea la îndoială convingerile în afara cercului familiei, întotdeauna s-a mirat că o intelectuală ca ea, absolventă de universitate, capabilă să colaboreze regulat la ziare şi reviste, s-a putut îngropa complet în «lălăiala de imnuri, futilă şi fără noimă, care trecea la vremea aceea drept religie».”

Cu toate astea, Crane a învățat de la părinții lui cel puțin un lucru, dacă nu mai multe: exemplul lor i-a arătat că lumea e un loc în care adulții responsabili stau la birourile lor şi scriu, că scrisul e o activitate umană importantă, dacă nu chiar esențială. Sau, cum s-a exprimat nepoata lui: „Fiind un Crane, s-a născut cu cerneala tiparului curgându-i în vene.”

Mary Helen Peck Crane
(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Nu există mărturii despre felul în care s-a comportat Crane la moartea părinților lui şi nici măcar un singur cuvânt tipărit despre reacția lui la moartea surorii sale, Agnes, şi a fratelui său, Luther. Dintre frații rămaşi, a avut relații foarte superficiale cu sora lui, Mary Helen („Nellie"), pictoriță, născută în 1849, şi cu fratele lui, George, funcționar poştal în Jersey City, născut în 1850, dar ceilalți patru au fost prezenți în viața lui, iar poveştile lor merită spuse aici, pentru că destinele lor diferite acoperă toată gama, de la respectabilitate burgheză la cea mai stranie excentricitate, de la succes material la eşec crunt, de la corectitudine cumpătată la alcoolism, de la sănătate normală la detenție într-un azil de nebuni.

Wilbur (născut în 1859) a studiat cinci ani la Facultatea de Medicină şi Chirurgie Columbia, pe care însă a abandonat-o când nu a reuşit să promoveze examenele de anatomie, iar lucrarea de diplomă despre febra tifoidă i-a fost respinsă de două ori. Cum o carieră medicală era exclusă, s-a întors acasă, în Asbury Park, şi a lucrat vreo doi ani la agenția de ştiri a fratelui său, Townley. În 1888, şi-a scandalizat familia căsătorindu-se cu una dintre servitoarele fratelui său, William, şi s-a mutat în cele din urmă la Binghamton, New York, împreună cu soția şi cei patru copii. Acolo şi-a

deschis un fel de afacere (sursele sunt neclare în această privință), dar chiar când începea să prospere, soția l-a părăsit, luând cu ea şi copiii. Cu inima frântă şi învins, s-a mutat într-un orăşel din Georgia şi a murit în 1918, căzând victimă pandemiei de gripă spaniolă.

Chiar şi mai sumbră e povestea excentricului şi talentatului Townley (se pronunță „Toonley"), cel care i-a dat tânărului Stephen prima lui slujbă de scriitor. Născut în 1853, el a fost rebelul familiei, un băiat răzvrătit, subversiv, care-şi înfrunta şi insulta deseori tatăl, dar care la vârsta adultă a devenit un jurnalist de primă mână. Secretar al Clubului de Presă din New York, conferențiar popular, istoric al Ligii Naționale de baseball, susținător sincer al drepturilor femeilor şi fondator al propriei agenții de ştiri, era atât de ahtiat după articole, încât a căpătat porecla de „Diavolul de pe coastă". Un ciudat incorigibil mereu pus pe şotii şi pe glume trăsnite, nu purta niciodată cămaşă la serviciu, ascunzându-şi pieptul sub o haină lungă şi purtând pe cap o pălărie împuțită, diformă. Cu toate ciudățeniile lui, a fost o figură admirată şi cel mai important jurnalist din regiune, dar şi un om care avea talentul să-şi atragă cele mai cumplite ghinioane. El şi soția lui au pierdut doi copii, iar în 1883, după doar cinci ani de căsnicie, ea a murit de boala Bright la nici treizeci de ani. S-a recăsătorit în 1890, dar peste jumătate de an cea de-a doua soție a suferit o cădere nervoasă şi a ajuns la azilul Trenton, unde a murit după două luni. O a treia căsătorie, încheiată în 1893, s-a terminat cu un divorț. Până la sfârşitul secolului, Townley s-a afundat adânc în alcoolism, având periodic izbucniri de violență. Devenise, după descrierea unui prieten, „o epavă" şi nu-şi mai putea găsi de lucru. După ce s-a mutat în nordul statului New York, în casa lui Wilbur şi a soției sale (aceeaşi soție care avea să-l părăsească în scurt timp pe Wilbur), a fost internat de două ori la Azilul pentru Boli Psihice Cronice Binghamton – şi a murit acolo, sărac lipit, în 1908.

William, cu doar un an mai tânăr decât Townley, a devenit un vajnic cetățean cu diplomă în drept şi fler în afaceri, o figură de vază în Port Jervis, cunoscut ca Judecătorul Crane (după un singur an petrecut ca judecător special în Orange County), capul recunoscut al familiei după moartea reverendului în 1880 şi aproape un al doilea tată pentru fratele său cel mai mic, cu toate implicațiile pozitive şi negative ale termenului. În anii petrecuți la New York City, Crane se ducea la Port Jervis pentru vizite neregulate, mai scurte sau mai lungi, la William şi familia lui, dar în afară de ajutorul sporadic, minimal pe care William i-l dădea lui Stephen când acesta ajungea la fundul sacului, singurul dar cu adevărat important pe care i l-a făcut a fost accesul liber în Hartwood Club, o rezervație naturală de trei mii şase sute de pogoane, aflată la aproape douăzeci de kilometri nord de oraş, teren pe care William împreună cu un grup de parteneri au început să-l achiziționeze la sfârşitul anilor 1880, pentru ca în 1893 să se constituie într-o asociație, căci, deşi multe dintre scrierile de început ale lui Stephen sunt inspirate de străzile oraşului, în sufletul lui rămăsese un băiat de la țară, iar şansa de a evada în acea sălbăticie era mană cerească pentru el. Pentru tot restul vieții – chiar şi după ce s-a stabilit în Anglia –, casa lui Edmund din Hartwood, New York, a fost adresa lui permanentă.

Dintre toți frații, Edmund i-a fost cel mai apropiat, acelaşi Edmund pe care Crane l-a ales ca tutore legal după moartea mamei în 1891 (mai avea un an până să fie considerat oficial adult), acelaşi Edmund în a cărui casă din Lake View, New Jersey, Crane a locuit adesea în primii săi ani petrecuți la New York, scriind acolo mare parte din prima versiune la Semnul roşu al curajului în vara anului 1893, iar în primăvara anului 1894, când Edmund a renunțat la slujba lui de birou de la New York pentru a deveni custode la Hartwood Club (unde, conform unei scrisori trimise de Crane prietenului său, Willis Brooks Hawkins, a făcut pe „dirigintele de poştă, judecătorul de pace, omul care aduce gheață, fermierul, meşterul, omul cu piatra de construcție, cherestegiul, supraveghetorul pentru P.J.M. şi N.Y.R.R. şi multe alte lucruri pe care le-am uitat"), vizitele lui Crane în nord au devenit în aceeaşi măsură prilejuri de a-şi cultiva relația cu Edmund ca şi de a se plimba călare prin păduri. Pentru a înțelege legătura lor e de-ajuns să citim scurta scrisoare pe care Crane i-a scris-o din Anglia, cu câteva luni înainte de moartea sa, nepotului nou-născut – atunci când a aflat că soția lui Edmund, Mary, născuse doi băieți gemeni, dintre care unul primise numele de Stephen.

Dragă Stephen, e inutil să-ți spun că am salutat cu bucurie venirea ta pe lume. Noi doi ne vom zbate de-acum împreună cu acest nume, după puterile noastre. Până atunci, aş vrea să-ți amintesc să creşti mare semănându-i, pe cât posibil, tatălui tău blând, bun şi adorabil, şi să nu repeți năravurile şi greşelile

unchiului tău devotat,

Stephen Crane

5

Tot ce se ştie despre copilăria lui Crane provine din două fotografii şi mai multe mărturii scrise de rude şi prieteni. Aproape toate aceste texte sunt compuse cu mulți ani după evenimente, aşa că sunt supuse şovăielilor şi amăgirilor memoriei. De fiecare dată când cineva îl citează direct pe Crane, trebuie să citim cu precauție, dat fiind că majoritatea dintre noi am avea dificultăți să redăm cuvânt cu cuvânt ce ni s-a spus cu doar cinci minute în urmă, darămite cu cinci sau treizeci de ani în urmă. Acest lucru e valabil nu doar pentru copilăria lui Crane, ci şi pentru toate celelalte perioade din viața lui, căci mulți

dintre cei care l-au cunoscut l-au evocat pe hârtie după moarte şi e puțin probabil să fi rostit cu adevărat vorbele care i se atribuie. Totuşi, cum Crane nu a ținut niciodată jurnal, iar în majoritatea scrisorilor sale publicate nu găsim dezvăluiri intime despre el, trebuie să ne bazăm pe aceşti martori, oricât de imperfecte le-ar fi amintirile. În plus, chiar imperfecte, asta nu înseamnă că amintirile lor nu sunt prețioase, pentru că până la urmă ne spun multe.

Stephen Crane, circa 1873

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Crane pe litoralul din New Jersey, circa 1879

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Prima fotografie ni-l arată pe când era un copilaş cam de un an şi jumătate, care priveşte fix în obiectiv. Un blond cârlionţat cu buze pline şi urechi neobişnuit de mari, era, aşa cum avea să-l descrie mai târziu fratele său, Wilbur, „un copil frumos”.

Cea de-a doua fotografie e mai interesantă: Crane are în jur de şapte ani şi se află pe o plajă cu pietriş undeva pe coasta din New Jersey, un cadru în care i se vede tot corpul, mai puţin degetele de la picioare, e îmbrăcat într-un costum alb de marinar, cu pantaloni scurţi care-i coboară cam doi centimetri sub genunchi şi o pălărie mare de paie, care-i stă pe cap într-un echilibru precar, ţine braţul stâng peste marginea unei şalupe, în care i-a dispărut mâna stângă, în timp ce braţul drept îi atârnă drept pe lângă corp, iar chipul său are o expresie care poate fi interpretată ori ca o uşoară încruntare, ori ca

o îngustare reflexă a ochilor în fața soarelui orbitor, dar în orice caz, e ceva plictisit în expresia lui, ca şi cum ar fi iritat că trebuie să stea nemişcat la poză, şi se vede că prin cap i se învârteau numeroase rotițe, că e un băiat care-şi cultiva deja o viață interioară neobişnuit de bogată.

Toată lumea, din familie sau din afară, îi spunea „Stevie", un diminutiv afectuos care i-a rămas şi la vârsta adultă, iar când abia începuse să vorbească, nu putea pronunța s-ul, aşa că îşi spunea „Tevie". Într-o serie de notițe scrise la repezeală pentru o potențială biografie care nu s-a mai concretizat, partenera sa din ultimii ani, Cora Taylor (căreia i se spunea doamna Crane), adaugă: „Într-o zi, pe la doi ani şi jumătate, cineva îl întreabă cum îl cheamă, şi el zice cu o privire poznaşă «chiamă Pe-pop-ty» şi nimeni nu ştie de unde l-a scos; în mod evident, l-a inventat."

Pare să fi fost în acelaşi timp robust şi bolnăvicios, un copil activ, predispus la boli frecvente şi uneori alarmante, care-l făceau să tot lipsească de la şcoală până când, la vârsta de opt ani, sănătatea i s-a stabilizat, dar când era în formă, juca jocuri fizice cu pasiune şi impresiona pe toată lumea cu temeritatea sa. Edmund povesteşte că atunci când familia s-a mutat din Newark la Bloomington, el şi frații săi se duceau deseori la scăldat în râul Raritan, nu doar băieții mari, ci şi micuțul Crane.

Era un banc de nisip fin care traversa râul, începând de pe malul sudic, cu apă foarte mică spre mal, care se adâncea spre mijlocul râului. Stevie se bălăcea la apă mică, supravegheat de unul dintre noi. Cu apa până la piept, întindea brațele şi începea să fluture din mâini, ceea ce el numea „notat". Începea să „noate" spre Wee-wee (Willie), fratele meu mai mare, care se afla ceva mai departe. Apa devenea tot mai adâncă, ajungându-i la bărbie, apoi la gură, apoi la ochi, dar el nu se lăsa, iar eu îl trăgeam afară, gâfâind, dar neînfricat, exact înainte ca părul lui blond să dispară sub apă. Sigur că noi, băieții, eram încântați de curajul lui.

Elizabeth Crane, soția fratelui lui Crane, George, îşi aminteşte de băiatul care i-a devenit cumnat ca fiind „un băiat voinic [...] cu o pasiune pentru sporturile în aer liber, ca şi pentru tot ceea ce ținea de chestiunile militare [...] Încă din prima copilărie îi plăcea să se joace de-a soldații. Majoritatea jucăriilor lui erau soldați, arme şi altele asemenea [...] Când a mai crescut, băiatul a învățat baseball şi fotbal. A îmbrăcat culorile unei echipe de baseball din Asbury Park şi a ajuns unul dintre cei mai statornici jucători, chiar dacă era cel mai tânăr şi mai firav membru."

Printre notițele telegrafice ale Corei, găsim şi asta: „în copilărie, cel mai grozav joc cu nasturi de băiat pe care el îi numea soldați & cu care făcea manevre – niciodată nu punea bine nasturii după joacă".

Edmund dezvoltă: „În casă avea un joc de-a soldații, pe care-l juca singur, cu nasturi de diferite culori, care pentru el erau soldați din tabere opuse. Mărşăluia cu ei pe podea conform unui sistem pe care eu, unul, nu-l înțelegeam. Jocul ăsta îl ținea ocupat cu orele, mai ales în zilele ploioase."

Edmund adaugă că, în Asbury Park, Crane avea şi un „ponei care făcea giumbuşlucuri, pe care-l iubea cu dăruire, giumbuşlucuri pe care le învățase la un moment dat la circ şi care ieşeau mereu la suprafață, spre uimirea şi încântarea lui Stevie. Poneiul era marcat cu un «B» mare pe pulpă, de unde noi am dedus că fusese al răposatului P.T. Barnum."

Cât despre mintea băiețelului, cine ştie ce gânduri avea? Edmund subliniază că era „ager şi învăța foarte uşor", apoi povesteşte că, la scurt timp după ce Crane a început să vorbească, „mă distram punându-l să pronunțe cuvinte cu cinci şi şase silabe. După câteva eşecuri caraghioase, reuşea să pronunțe corect repetând cuvântul după mine silabă cu silabă, separându-le în elementele lor fonetice." În următorul paragraf al micului său volum de memorii, Edmund spune o anecdotă de familie care dezvăluie de ce el şi frații săi îl considerau pe mezinul lor „un scump şi un băiat cu haz":

Când el avea vreo trei ani, Townley, unul dintre frații mai mari, a ajuns reporter-junior la unul dintre cotidienele din Newark [...] şi când îşi scria articolele de acasă, de multe ori o striga pe mama, s-o întrebe cum se scrie corect un cuvânt. Într-o zi, Stevie desena semne ciudate pe o coală de hârtie cu un creion şi la un moment dat, exact pe tonul cuiva absorbit de creație, care iese la suprafață doar o clipă, pentru o informație necesară, a întrebat-o pe mama: „Mami, cum se scrie «O»?" Asta fiind, întâmplător, o literă pe care tocmai o învățase.

Toată lumea insistă că Stephen citea fluent de la vârsta de patru ani.

Nu se ştie nimic despre comportamentul lui de zi cu zi din copilărie, dacă a fost un băiat cooperant, turbulent sau şi una, şi alta, dar mărturiile existente sugerează că era mai independent decât majoritatea micuților, un scump cu haz, dar nu unul docil, cu un caracter înclinat mai degrabă spre încăpățânare decât spre supunere tăcută şi capabil uneori de pozne în toată regula. La şapte ani, inspirat de un tablou atârnat pe un perete al casei (o scenă de la o vânătoare de rațe, pictată de mama lui), a străpuns pânza cu o săgeată. Nu există mărturii care să ateste dacă a fost pedepsit sau nu.

Desigur, religia era peste tot în jurul lui încă din primele clipe de viață, tulpinile rivale ale metodismului întruchipate de familia maică-sii (cea viguroasă) şi de tatăl său (cea mai puțin viguroasă), ceea ce a însemnat că a fost nevoit să meargă săptămânal la şcoala de duminică şi, deşi nu se ştie cât de des participa la slujbe şi asculta predicile atât de admirate ale tatălui său, fără îndoială că rugăciunile şi cântecele de slavă metodiste pe care le-a

auzit toată copilăria i s-au întipărit în cotloanele cele mai adânci şi mai intime ale memoriei. Pe când avea nouă sau zece ani, a primit un exemplar dintr-o carte scrisă în 1858 de străunchiul său, episcopul Jesse T. Peck, What Must I Do to Be Saved?[4], pe care copilul a citit-o cu siguranţă sau măcar a ţinut-o în mână, a frunzărit-o şi a asimilat-o într-o oarecare măsură. În curând, Crane s-a revoltat împotriva obtuzităţii învăţăturilor străunchiului său, dar cartea i-a rămas aproape tot restul vieţii.[5]

În scurt timp, încăpăţânarea care avea să devină una dintre trăsăturile sale durabile a început deja să se cristalizeze în ceea ce s-ar putea numi un cod al existenţei. În cuvintele lui Wilbur, „caracteristica dominantă a lui Stephen era onestitatea sa absolută. S-a băgat în multe daravele prosteşti, dar sub nicio formă, indiferent de urmări, n-ar fi minţit ca să iasă basma curată, iar acuzaţia că e un mincinos îl făcea pe acuzator persona non grata în ochii lui Stephen pe vecie.” Sau, aşa cum s-a exprimat Helen R. Crane în articolul ei pentru American Mercury, referindu-se la o versiune mai veche a unchiului ei: „Nu mi-l pot imagina spunând vreo minciună. De altfel, cred că era genul de om care s-ar fi entuziasmat peste poate dac-ar fi fost împuşcat la răsăritul soarelui şi altele de genul ăsta.”

Un băiat sincer, dar nu întotdeauna corect sau ascultător, iar în străfundul inimii lui zbuciumate de metodist dormita un rebel tăcut, care însă din când în când se transforma într-un aventurier fără frică. Un astfel de episod, relatat de Post Wheeler, se numără printre cele mai pertinente poveşti rămase din copilăria lui Crane. Datează din vara anului 1878, când Wheeler avea aproape nouă ani, iar Crane, şase ani şi jumătate. După mai mult de doisprezece ani, drumurile li s-au intersectat din nou la începutul anilor 1890, când lucrau amândoi pentru ziare newyorkeze în Asbury Park, şi au legat o prietenie trainică, solidă. Până la urmă, Wheeler s-a lăsat de jurnalism pentru o carieră lungă şi înfloritoare în diplomaţie, dar amintirea primei întâlniri cu Crane nu i s-a şters niciodată din minte, iar în anii 1950, la bătrâneţe, când a scris despre ea, încă suna veridic. Poate nu chiar cuvintele pe care le-au schimbat, dar esenţa – şi şocul momentului.

---

[4] În traducere, „Ce trebuie să fac ca să mă mântui?”.

[5] În timpul unicului său semestru la Syracuse, pe când avea nouăsprezece ani, Crane i-a spus unui prieten, colegul său, Frank W. Noxon, că „după părerea lui, indiferenţa sa faţă de religie era mai puternică decât meritele ei intrinseci şi că asta se datora unei reacţii la prea mult”. În pofida acestui prea mult, lui Crane îi făcea plăcere să meargă sâmbătă seara la recitaluri cu Noxon la Catedrala Episcopală St. Paul, unde, cum spune prietenul său, „de pe o bancă din fundul bisericii, cântam un obligato viguros odată cu corul de băieţi”. Muzica liturgică – împreună cu dragostea faţă de cântat – îi fusese inculcată lui Crane de mic şi chiar dacă dogma creştină ajunsese să-l lase rece, ornamentele muzicale ale credinţei sale lepădate au continuat să-i ofere o zonă de confort interior (n. a.).

În primele zile de iulie ale anului 1878, Crane şi mama lui au plecat din New Jersey pentru a petrece câteva zile în Valea Wyoming din Pennsylvania (nu departe de oraşul ei natal), ca să asculte un discurs al lui Frances E. Willard, secretara Uniunii Femeilor Creştine pentru Temperanţă, şi să participe la reconstituirea comemorativă cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la masacrul din Valea Wyoming, o bătălie din timpul Războiului Revoluţionar în care coloniştii au fost atacaţi şi ucişi de o combinaţie de trupe britanice şi indiene. Atunci l-a cunoscut pe Wheeler, care venea dintr-un mediu izbitor de asemănător cu al lui: tată preot metodist, mamă activă în mişcarea pentru temperanţă. Mama lui Wheeler avea întâlnire cu doamna Crane la hotelul unde el şi părinţii lui stătuseră peste noapte, iar femeia din New Jersey a apărut cu băiatul după ea.

A fost prima mea întâlnire cu Stevie Crane. Era un băiat palid la chip, cu părul blond şi mutră famelică, ceva mai mic decât mine, şi între noi s-a produs o apropiere pe care aveam s-o reînnoim pe la douăzeci de ani.

A doua zi, doamna Crane şi Stevie ne-au însoţit la noi în oraş, pentru a petrece două zile ca invitaţi ai părinţilor mei. Vagonul era plin, iar noi, băieţii, am fost lăsaţi să mergem la „fumători”, unde Stevie şi-a aprins tacticos (deşi privind pe furiş în spate, spre vagonul maică-sii) o ţigară Sweet Caporal şi mi-a oferit şi mie una [...] Am acceptat tutunul lui Stevie şi, spre uluirea mea, nu mi-a fost rău.

A doua zi [...] a fost zi de sărbătoare pentru noi, cu floricele de porumb, baloane de jucărie, bețe de trestie şi acadele, cu negustori ambulanţi care vindeau toate mărunţişurile posibile [...]

Dar partea cea mai bună abia acum urmează. Lângă ieşire, un olandez grăsan din Pennsylvania instalase un butoi cu bere pe o ladă răsturnată, pe care înşirase nişte căni de sticlă şi o pancartă pe care scria: „Bere, 10 cenţi”. Când Stevie a scos zece cenţi din buzunar şi s-a apropiat hotărât de vânzător, mi-a înghețat sângele în vine.

— Ce-ai de gând să faci? am întrebat încet, cu glas dogit.

Stevie n-a răspuns. A pus moneda pe ladă şi a zis:

— Dă şi mie una.

Văd şi acum fața umflată a bărbatului care s-a aplecat peste butoi şi a cântărit din ochi silueta mărunţică a lui Stevie.

— Ha? a făcut el.

— Dă şi mie o bere, a zis Stevie.

Moneda elocventă a dispărut între degetele bărbatului.

— Să-mi dai o bere sau să-mi dai banii înapoi! a cerut Stevie într-un falset ascuțit.

Bărbatul i-a întins cana cu un guler subțire de bere, dar Stevie a privit-o cu dispreț pur.

— Nu-i plină nici pe juma'! a exclamat el indignat. Ia s-o umpli.

Robinetul a început să curgă, iar Stevie a băut berea încet, sub privirea mea stupefiată. Am ieşit pe poartă.

— Ce gust are? am întrebat.

— Nu-i mai brează ca berea cu ghimbir, a răspuns el. Toată după-masa am păstrat bănuțul pentru asta.

Când am ajuns la tramcar eram încă năuc. Bere! Şi încă de față cu toată lumea...

— Stevie, am şoptit în timp ce vatmanul dădea bice cailor, iar clopotele dăngăneau, cum de-ai avut curaju' să faci aşa ceva?

— Pfuai! a făcut Stevie. Berea nu-i mare scofală. Apoi a adăugat defensiv, dar emfatic: De unde să ştiu ce gust are dacă nu gust? Cum să ai habar de lucruri dacă nu le faci?

La şase ani, să fumeze țigări. La şase ani, să bea bere. Nu e neobişnuit ca un copil curios să încerce astfel de lucruri de la vârste considerate prea fragede, dar aproape toți copiii curioşi fac aceste experimente în secret şi, în general, au ceva mai mult de şase ani. Tactica standard: dau din întâmplare peste un pachet de țigări rătăcit prin casă, scot o țigară din pachet, o aprind, apoi tuşesc, se înverzesc sau vomită – în orice caz, la sfârşit se jură că n-o să mai fumeze niciodată. Dar Crane nu doar c-a mai fumat, ci umbla cu un pachet de țigări în buzunar (de unde făcea rost de ele?) şi avea îndrăzneala să şi le aprindă în public. Cât despre bere, probabil că ocaziile pentru experimente juvenile sunt ceva mai abundente: o sticlă găsită în cămară (în acele vremuri) sau în frigider (în prezent), un pahar pe jumătate băut lăsat de tata, de unchiul sau de fratele mai mare pe masa din sufragerie, din care iei o gură când nu te vede nimeni şi ori îți place gustul, ori îl găseşti amar, dar, repet, Crane a luat prima lui gură de bere în public, unde-l puteau vedea sute de oameni. Şi, fără îndoială, exact în momentul în care mama lui şi mama lui Wheeler participau la o conferință despre temperanță.

Mă uit iar la fotografia din 1879 şi, când îmi îndrept atenția asupra ochilor şi asupra expresiei pe care pare s-o transmită fața, văd acolo ceva ascuns, dar şi sfidare, în lipsa unui termen mai potrivit.

Dacă fotografia datează într-adevăr din 1879 şi nu din 1878, ochii lui Crane poartă şi amintirea unui incident la care fusese martor de curând. Pe 4 iulie,

festivitățile din Port Jervis ar fi trebuit să înceapă cu o salvă de tun. Operațiunea a fost încredințată unor veterani de la artilerie grea, din Regimentul de voluntari de culoare al armatei americane, Samuel Hasbrouck şi Theodore Jarvis, dar ceva a mers prost şi tunul a explodat prea devreme, aruncându-i în aer pe cei doi foşti soldați şi purtându-i prin văzduh până când au aterizat ceva mai departe. Amândoi s-au ales cu răni urâte şi cu arsuri grave pe față. Jarvis a murit în scurt timp, dar Hasbrouck a scăpat cu viață – chior, desfigurat pentru totdeauna, un om fără chip. După optsprezece ani, Crane a scris Monstrul, cea mai puternică şi mai complexă dintre povestirile lui. Personajul central al povestirii este un bărbat negru care dă buzna într-o casă în flăcări, ca să-l salveze pe fiul patronului său alb. Băiatul e salvat, dar salvatorul se alege cu pielea complet arsă, după care toată lumea din oraş îl priveşte ca pe un monstru – pentru că e un om fără chip.

Cel puțin alte două episoade din copilăria lui Crane se regăsesc în ficțiunea lui.

În august 1879, la un an după ce l-a uimit pe Post Wheeler cu isprăvile lui într-ale fumatului şi ale băutului, Crane a fost muşcat de un şarpe când se afla cu familia într-o excursie. Fratele său, Wilbur, cel-care-aproape-a-ajuns-doctor, l-a salvat printr-o operație de urgență în pădure. Respectivul incident, împreună cu alt incident cu un şarpe din anii 1890, a fost rememorat într-o povestire intitulată sugestiv „Şarpele”. Şi mai important, una dintre cele mai bune scrieri din colecția de povestiri despre copilărie a lui Crane („Bătaia” din Poveşti din Whilomville, în curs de publicare la data morții lui), e inspirată direct de o întâmplare din copilăria lui. Tot Wilbur relatează evenimentul în memoriile sale din 1900:

Una dintre încăierările lui Stephen a rămas de pomină în familie, pe când avea nouă ani şi a dat de pământ cu bătăuşul de pe Brooklyn Street, Port Jervis, un băiat de doisprezece ani. Mama se mutase de puțin timp în cartier şi, văzând că Stephen e mai mic şi mai firav, bătăuşul a încercat să-l bage în sperieți, cum făcea cu toți ceilalți băieței din cartier. Stephen a strâns din dinți o vreme până când i s-a umplut paharul insultelor şi l-a înfruntat pe bătăuş, iar după o provocare preliminară, l-a placat, l-a trântit la pământ, s-a aşezat pe el şi nu s-a clintit până când a auzit o voce spunându-i: „Lasă-l să se ridice, Stevie.” Apoi Stephen a fugit acasă, s-a aruncat pe divan şi a plâns câteva minute, în timp ce mama bătăuşului, care văzuse încăierarea, şi-a luat acasă fiul plin de speranță şi a finalizat corecția începută de Stephen.

Şi o ultimă poveste care mi se pare semnificativă. Sursa e anonimă, ceea ce înseamnă că poate fi adevărată sau nu, dar e suficient de convingătoare şi de precisă în detalii ca să fie mai degrabă credibilă. E un text scurt, scris de un vecin din copilăria petrecută în Asbury Park, transcris de artistul Corwin

Knapp Linson, unul dintre cei mai credincioşi prieteni ai lui Crane din anii petrecuți la New York, şi trimis lui Melvin H. Schoberlin, unul dintre specialiştii pasionați de Crane:

Mama lui era o femeie scundă, veselă, dolofană, activă, cu mişcări de pasăre, o militantă înfocată pentru temperanță. Pe atunci nu puteai să fii militantă pentru temperanță şi să stai prea mult pe-acasă. Sora lui, Agnes, era profesoară la o şcoală publică, o femeie înaltă, blândă, grațioasă, cu ochi căprui şi farmec magnetic, cu o fire binevoitoare. Era ca o mamă pentru familie, dar tribul o copleşea. Steve abia depăşise vârsta „pantalonilor scurți"; mic, subnutrit, venea acasă de la şcoală sau de la joacă, poate de la patinat pe lac, şi nu găsea nimic de mâncare. Atunci cutreiera cartierul în căutare de mâncare şi companie, spunându-le poveşti copiilor diverselor mame – printre care şi a mea –, care de multe ori îi coseau nasturii.

Era atât de mic față de frații şi surorile lui, încât a crescut ca un copil singur la părinți, foarte iubit de familie, dar în acelaşi timp neglijat, cu nasturi lipsă la haine şi burta mai mult goală, şi, cum în primii ani de viață a schimbat de atâtea ori adresa, s-a pomenit în repetate rânduri în poziția nou-venitului singuratic. Cea mai veche bucată literară a lui Crane care s-a păstrat a fost scrisă imediat după ce a împlinit opt ani. E o poezie extraordinar de bună pentru o vârstă atât de fragedă, şi chiar dacă tonul e jucăuş, în miezul ei e o durere în definitiv răscolitoare.

MAI BINE

Moş Crăciun mi-a adus un pulover

Şi un costumaş de lână groscior

Dar mai bine-mi aducea un câine

Să m-aştepte acasă cu dor.

Tata mi-a dat o bicicletă,

Dar nu ştiu ce să fac cu ea.

Căci fără un câine la picior

Nu prea mă pot bucura.

Mi-au luat costum de drumeție

Dar mie un foc mi-ar fi de-ajuns

N-aş cere, zău, alte veşminte

Dac-aş avea un cățeluş.

Pesemne cățeluşul pentru ei

Înseamnă chin şi agonie.

Dar vai, cățelul cel obraznic

Băieților le-aduce bucurie.

Casa familiei Crane, Asbury Park. Clădirea e azi sediul societății istorice din oraş (FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

6

Câini, ponei, soldați, baseball, fotbal, țigări şi poveşti spuse pentru mâncare.

În general, oamenii depăşesc interesele şi activitățile copilăriei, dar nu şi Crane. A rămas pasionat până la capăt de toate lucrurile de pe această listă.

Câini. Crane a avut mai mulți câini de-a lungul anilor. Spre sfârşitul vieții, când a locuit într-o casă suficient de spațioasă ca să aibă un birou doar al lui, prefera să scrie cu un câine în cameră, chiar dacă era nevoit să se întrerupă adesea ca să deschidă şi să închidă uşa. „Un câine maro închis" (1893) e una dintre cele mai bune dintre povestirile lui de debut, „Câinele negru" e una dintre primele publicate (New York Tribune, iulie 1892), iar în romanul său A treia violetă (scris în 1895, apărut în 1897), un câine pe nume Stanley e unul dintre personajele principale. În acelaşi an, 1897, când Crane relata despre Războiul Greco-Turc în calitate de corespondent pentru New York Journal al lui Hearst şi pentru agenția McClure, a salvat un cățeluş de pe câmpul de luptă din Velestino şi l-a botezat „Velestino, câinele ziarului". El şi Cora şi-au luat cu ei noul companion în Anglia, iar când câinele s-a îmbolnăvit de răpciugă, s-au oprit din orice activitate, încercând amândoi să-l salveze. „Unsprezece zile am luptat cu moartea pentru el", i-a scris Crane lui Sylvester Scovel, un coleg corespondent care-l însoțise în Grecia, „fără să ne gândim la altceva decât la viața lui. A luptat frumos, bărbăteşte, lingând mereu recunoscător mâinile Corei, pentru că-şi dădea seama că ea încerca să-l ajute [...] O să-l îngropăm mâine printre rododendronii din grădină." Mai târziu, când Crane şi Joseph Conrad au devenit prieteni apropiați, Crane a ajuns să țină mult la micul fiu al lui Conrad, Borys, şi a insistat pe lângă tatăl lui să-i dăruiască un câine, spunând că „trebuie să aibă un câine, orice băiat ar trebui să aibă un câine", şi din moment ce Conrad nu i-a adus animalul dorit, Crane i-a dăruit el însuşi lui Borys un câine. În 1900, în ultima fotografie a lui Crane (făcută de Cora), îl vedem stând pe o bancă în fața casei sale, cu cățeluşul său, Spongie, în brațe.

Ponei. Pe măsură ce Crane a crescut, poneii s-au transformat în cai, iar călăria a devenit o plăcere supremă. Într-o scrisoare trimisă din Hartwood lui Willis Brooks Hawkins, în octombrie 1895, Crane scrie: „Ce poate fi mai grozav decât o splendidă dimineață geroasă, un cal iute şi în față doar dealuri tihnite? Doamne, ce-mi place să am un cal nebun, de care să mă despartă doar o piele subțire de porc!" În 1919, Conrad îl evocă pe prietenul lui american ca fiind un om care „nu părea niciodată mai fericit sau mai câştigat decât când era călare pe un cal", iar în scrisoarea trimisă în 1896 lui John Northern Hilliard, Crane încheie două pagini de observații despre el şi familia lui declarând: „Pentru mine, fericirea e şaua unui cal bun de călărie". La scurt timp după ce a publicat Semnul roşu al curajului, când Crane a câştigat în sfârşit nişte bani şi a scăpat de teama că nu va avea ce pune pe

masă, primul lucru pe care l-a făcut a fost să se intereseze de cumpărarea unui cal pe nume Peanuts.

În mod aproape inevitabil, în opera lui apar nenumărați cai. Să ne gândim la „Totul sau nimic – cai”, ca să citățm un singur exemplu, o povestire din 1895 care se petrece în Mexic şi care se bazează, după toate probabilitățile, pe o experiență reală. Protagonistul american, Richardson, care se teme că va fi jefuit şi ucis de un bandit, fuge pe furiş în toiul nopții, ştiind că soarta lui depinde de felul în care calul va răspunde la comenzi. „[Degetele lui Richardson] tremurau atât de tare, că abia a reuşit să-i prindă chinga. Avea mâinile ca nişte mănuşi invizibile.” Dar când calul porneşte, „simte în inimă primul fior de încredere. Micul animal, deşi era calm şi neîmboldit, mişcând din urechi încolo şi încoace, interesat de ceea ce vedea în jur, galopa sub lumina zorilor cu iuțeala unei antilope speriate. Privind în jos, Richardson văzu piciorul lung şi subțire întinzându-se, solid ca o maşinărie de oțel.”

Trei ani mai târziu, când Crane era în Puerto Rico şi relata despre Războiul Hispano-American pentru Hearst, un alt reporter care lucra la Journal, Charles Michelson, a observat îndeaproape felul în care Crane interacționa cu caii. În 1926, acesta îşi aminteşte în scris:

Calul era întotdeauna partener cu drepturi depline în aventurile lui Crane [...] În timpul campaniei din Puerto Rico a călărit un animal alb cu un cap ca un baros, cu urme de la pinteni, cu copite păroase, care nu era cu mult mai mare decât un țap şi avea toate metehnele pe care ignoranța sau relele purtări le altoiseră la păcatul originar [...] Era mereu priponit mai departe de ceilalți cai, pentru că muşca şi lovea cu picioarele, dar cu Crane se înțelegea de minune, ca doi porumbei. A venit şi ziua când urma să ridicăm ancora spre casă [...] M-am dus după Crane. Cuprinsese cu brațul gâtul arcuit al temutului ponei, iar când s-a întors spre mine, chipul îi era pătat de lacrimi [...] Când povestesc aşa, sună siropos şi răsuflat, dar cumva, în după-amiaza aceea în Puerto Rico, n-a părut.

Pentru a încheia tabloul, merită amintit că afecțiunea lui Crane față de cai se extinde şi asupra verilor lor. Când el şi Linson au fost trimişi de McClure în Pennsylvania în 1894, ca să se documenteze pentru reportajul lor „În adâncurile unei mine de cărbune” (Crane ca reporter, Linson ca ilustrator), Crane a dedicat câteva paragrafe catârilor care erau condamnați să lucreze în bezna ca de cerneală din subteran. „Grajdul era ca o temniță. Catârii erau organizați în şiruri solemne. Şi-au întors fețele spre felinarele noastre. Ochii le sclipeau minunat, ca nişte lentile. Aminteau de nişte şobolani enormi.” Când Crane află că animalele erau ținute adesea pe întuneric ani în şir, adaugă: „De obicei, când sunt urcate la suprafață, animalele tremură văzând pământul strălucind în soare. După care aproape că-şi pierd mințile, cuprinse de o bucurie fantastică. Le copleşeşte deodată deplina splendoare a cerului, a ierbii, a copacilor, a vântului.” În anul următor, în Mexic, a scris

„Cum a ridicat măgarul dealurile”, o fabulă de o mie două sute de cuvinte care povesteşte cum a devenit măgarul principalul animal de povară al omului. Se încheie astfel: „Aşadar, de-acum înainte, când veți vedea un măgar cu o biserică, un palat şi trei sate în spinare, care înaintează nespus de încet, mişcând câte un picior odată, să nu credeți că e leneş. E mândria lui.”

Soldați. În adolescență, ambiția lui Crane a fost să meargă la West Point şi să urmeze o carieră în armată, dar fratele lui, William, l-a convins să renunțe, argumentându-i că era puțin probabil să izbucnească vreun război în timpul vieții sale. E de la sine înțeles că asta nu l-a împiedicat pe Crane să se gândească în continuare la soldați şi război. Pe lângă Semnul roşu al curajului, a scris încă douăzeci şi patru de povestiri cu acest subiect, iar în calitate de corespondent de război, a trimis mai mult de şaizeci de relatări din Grecia, Cuba şi Puerto Rico.

Baseball. Altă ambiție de adolescență a lui Crane a fost să devină jucător profesionist de baseball. Mic şi vânos (ca adult, avea cam un metru şaizeci şi opt înălțime şi cincizeci şi cinci de kilograme), a jucat la prindere şi bătaie cu o medie bună, deşi n-avea prea multă forță nici măcar după standardele epocii „dead-ball”[6]. Ales căpitan atât al echipei de la internat, cât şi al echipei de la Syracuse în primăvara cât a fost înscris acolo (cel mai tânăr căpitan de echipă din istoria baseballului universitar american), era considerat în general un jucător excelent, în ciuda limitelor sale fizice. După ce în liceu a jucat la prindere mai mult cu mâinile goale (cum povesteşte colegul său, Abram Lincoln Travis, în 1930), Crane a făcut în cele din urmă „rost de o mănuşă masivă din piele de căprioară, pe care a folosit-o eficient, făcând astfel economie la iodul şi hamamelisul cu care se dăduse până atunci”. Un aruncător al echipei Syracuse (Mansfield J. French, scriind în 1934) l-a descris pe coechipierul său ca fiind

foarte rapid şi cu reflexe iuți, subțirel, cu umerii puțin căzuți, un piept deloc puternic şi genunchii care se cam ciocneau între ei [...] Avea o exuberanță drăcească pe teren. Deşi de regulă liniştit şi taciturn din fire, pe terenul de baseball era mereu în mişcare şi slobod la gură, înjurând uneori din senin [...] La început a fost testat la prindere şi s-a dovedit a fi cel mai bun candidat pentru acea poziție, reuşind să apuce bine mingea. Era însă un aruncător slab şi, chiar dacă arunca din tot corpul, nu reuşea să nimerească acceptabil a doua bază [...] Din când în când, se încovoia de durere din cauza efortului la care erau supuse ligamentele umărului.

---

[6] În baseball, epoca dintre 1900 şi 1919, înainte de apariția jucătorului legendar Babe Ruth, când baseballul se baza mai puțin pe forță şi mai mult pe strategie.

În ciuda acestor probleme la aruncare, un alt coleg (Clarence Loomis Peaslee, scriind în 1896) susține ferm: „Era cel mai bun dintre cei nouă jucători şi unul dintre cei mai buni prinzători pe care i-a avut vreodată Universitatea”.

Lui Crane „îi plăcea să vorbească despre baseball” (French) şi cu mult după ce renunțase să mai joace organizat, primul lucru pe care-l făcea când deschidea ziarul dimineața era să se uite la rezultatele meciurilor de baseball. În vara anului 1891, când s-a lăsat de facultate şi a plecat în Asbury Park, baseballul s-a dovedit a fi liantul care i-a pecetluit prima prietenie literară importantă. Hamlin Garland (1860-1940) e mai degrabă uitat astăzi, dar pe atunci era considerat un promițător tânăr adept al „noului realism” şi, într-o viață scriitoricească lungă şi productivă care include lucrări de ficțiune, autobiografice şi de critică, a devenit atât de respectat, încât la douăzeci de ani după moartea lui Crane, una dintre cărțile sale, astăzi uitată, a primit Premiul Pulitzer. În august, acesta a venit pe coasta din Jersey ca să țină o conferință despre William Dean Howells, iar Crane, care lucra din nou pentru agenția de ştiri a lui Townley, a relatat despre eveniment pentru Tribune. A doua zi, când articolul a fost publicat, Garland a fost îndeajuns de impresionat ca să vrea să-l întâlnească pe autor. Tânărul din Teritoriul Dakota şi bărbatul chiar şi mai tânăr de pe Coasta de Est s-au înțeles de minune în timpul petrecut de Garland în cartier şi nu doar datorită gusturilor literare asemănătoare, ci şi datorită interesului comun față de baseball. Garland fusese aruncător, deci cu cine era mai nimerit să discute despre subtilitățile aruncării dacă nu cu Crane, care jucase la prindere? Aşadar, discutau atât despre baseball, cât şi despre cărți, uneori vorbind despre cărți chiar în timp ce-şi pasau câte o minge, iar în următorii câțiva ani, când Crane s-a zbătut să-şi facă un rost la New York, Garland l-a susținut, insistând într-un moment crucial ca Stephen să-i trimită lui Howells un exemplar din Maggie, publicată prin forțe proprii, moment care s-a dovedit a fi unul de cotitură în viața lui Crane, pentru că, deşi restul lumii literare ignorase cartea, pe Howells l-a impresionat şi, cum la vremea aceea era numărul unu ca romancier şi critic, sprijinul său a fost decisiv.

Fotbal. Informațiile despre activitatea timpurie de fotbalist a lui Crane sunt puține spre nonexistente. N-am găsit nimic altceva în afară de mențiunea pe care o face cumnata lui, Elizabeth, că făcuse acest sport în copilărie. Dar în vara anului 1893, în timp ce lucra la prima versiune din Semnul roşu al curajului în casa fratelui său, Edmund, din Lake View (chiar lângă Paterson), Crane scria noaptea, când restul lumii dormea, se culca în zori, se trezea târziu şi-şi petrecea după-amiezile organizând şi antrenând o echipă de fotbal pentru tinerii din oraş. Într-un fel sau altul, se molipsise de microbul fotbalului care se răspândea în toată țara. Trei ani mai târziu, când a avut probleme cu Theodore Roosevelt şi poliția din New York pentru că a apărat la tribunal o prostituată acuzată pe nedrept, a evadat din oraş în două weekenduri succesive pentru a relata despre meciurile de fotbal ale echipei Harvard din Cambridge, singura sa experiență de jurnalist sportiv. Şi mai important: după ce a publicat Semnul roşu al curajului, a fost întrebat în mod repetat de ziarişti cum de cineva care nu luptase şi nici măcar nu

văzuse vreodată o bătălie de aproape putea scrie cu atâta însufleţire despre război, iar el a răspuns iar şi iar aşa cum a făcut-o în aprilie 1896 pentru Book Buyer: „N-am luptat niciodată pe front, desigur, dar cred că am trăit furia conflictului pe terenul de fotbal”. Ceea ce ar putea fi adevărat, dar, pe de altă parte, e imposibil de spus dacă glumea sau nu.

Fumat. Derbedeul de şase ani care fuma a continuat să pufăie din ţigări, trabuc, pipă şi narghilea până şi-a dat ultima suflare. Fumatul era un obicei, o compulsie şi un mod de viaţă la care Crane se deda vesel şi nepăsător, chiar dacă avea plămâni slabi şi crize periodice, grave, de tuse. Toţi cei care l-au cunoscut pomenesc acest lucru. „Un fumător de ţigări împătimit”, scrie Travis, colegul său de la internat; „un fumător împătimit”, îi ţine isonul Ernest G. Smith, colegul de la Lafayette; „avea degetele foarte pătate cu nicotină”, spune French, colegul de la Syracuse; „fuma întruna”, comentează Nelson Greene, prietenul artist de la New York, care adaugă: „pufăia trabucuri întruna, când făcea rost de ele”. Ageră ca întotdeauna, Helen R. Crane notează: „Nu putea vorbi decât plimbându-se de colo până colo prin cameră, cu mâinile îndesate în buzunare şi o ţigară atârnându-i între buze”. Altă nepoată, Edna Crane Sidbury, una dintre cele cinci fiice ale lui William, care l-a cunoscut şi l-a iubit pe Crane în copilărie, comentează despre vizitele unchiului ei în casa lor din Port Jervis: „Mama [...] se bucura mereu să-l vadă, chiar dacă fuma în pat şi ciuruia aşternutul cu ţigara”. Chiar dacă l-a respins pe Dumnezeu, din copilărie şi până a devenit bărbat, Crane n-a încetat niciodată să se închine la altarul Sfântului Fum.

Cât despre Poveştile spuse pentru mâncare, nu e nevoie să detaliez. Aveau să devină povestea vieţii lui.

7

Prima lui proză care s-a păstrat datează din 1885, când Crane avea treisprezece ani sau, dacă a fost scrisă în noiembrie sau decembrie, abia împlinise paisprezece. La fel ca poezia despre câinele dorit, e remarcabil de reuşită pentru cineva de vârsta lui, cel puțin la fel de bună, dacă nu şi mai bună, decât majoritatea lucrărilor pe care le-am citit acum mai mulți ani, când am predat cursuri de scriere la facultate. „Unchiul Jake şi clopoțelul" se întinde pe patru pagini şi jumătate în ediția operelor lui Crane publicată de University Press of Virginia şi, chiar dacă e o poveste veselă, amuzantă, lejeră, construcția frazelor e surprinzător de iscusită şi arată un ochi ager şi atent la detaliile senzoriale. Unchiul Jake e un fermier bătrân şi simpatic, care trăieşte într-un Undeva imaginar. Într-o zi hotărăşte să plece la Oraş (unde mai fusese o singură dată) împreună cu Sarah, nepoata lui de douăzeci şi opt de ani, ca să-şi vândă recolta de napi şi să cumpere diverse articole pentru gospodărie. Cel de-al doilea paragraf denotă precizie şi forță şi, cuvânt cu cuvânt, atât ca ritm, cât şi ca ton, devine limpede că tânărul Crane stăpâneşte perfect ceea ce face:

Aşadar, a doua zi, în zori, unchiul Jake şi-a pus cel mai bun costum negru, Sarah şi-a tras cea mai bună rochie de stambă peste silueta ciolănoasă, şi-a pus mănuşile de bumbac şi boneta de soare liliachie, împodobită cu floarea-soarelui. După ce a măsurat-o din ochi pe nepoată cu mare fală şi negre presimțiri în legătură cu bărbații de la oraş, pe care-i credea în stare să fure o făptură atât de încântătoare, şi-a sărutat soția de rămas-bun de parc-ar fi plecat în Europa pentru zece ani, s-a suit pe capră, a tras-o pe Sarah lângă el ca pe o legătură de paie, a fluturat din bici, a zâmbit prietenos şi încrezător către nevastă, cei doi argați şi un băiat din vecini, şi a pornit la drum.

Cei doi se hurducă înainte pe un drum de țară, cu napii săltând în spate, iar de la cel de-al patrulea paragraf, peisajul începe să se schimbe:

În curând, casele au început să pară mai înghesuite, pe marginea drumului erau împrăştiate mai multe cutii de conserve şi alte rămăşițe, în față s-au ivit o mulțime de curți, cu rufe întinse la uscat; fabrici fumegânde, negre de funingine; țarcuri pline de gâlceava animalelor; trenuri întregi de marfă oprite pe şine secundare; copii murdari, câini fără stăpân şi porci umblând creanga. Ochiul experimentat al unchiului Jake a dedus de aici că se apropriau de oraş.

Atenția ascuțită a lui Crane la detaliile fizice, care avea să devină ulterior unul dintre atuurile remarcabile ale scrierilor sale, se face deja simțită. Alăturarea „copii murdari, câini fără stăpân şi porci umblând creanga” în aceeaşi frază e o tuşă dibace şi evocatoare, la ani-lumină de generalitățile plate pe care ne-am aştepta să le găsim în opera unui autor de treisprezece ani. Bineînțeles, nu se întâmplă mare lucru în povestire, care se încheie când unchiul Jake şi Sarah aşteaptă în holul unui hotel ca să ia prânzul la restaurant, iar bătrânul trage de o „coadă de lingură sau polonic” care iese din perete fix în momentul când un chelner aflat în altă parte a hotelului „face un tărăboi crunt cu un gong”. Crezând că el a făcut acel zgomot trăgând de mânerul din alamă, probabil un fel de alarmă care se transmite către pompieri, poliție, ambulanță sau Ministerul Sănătății, fermierul intră în panică şi o şterge din oraş împreună cu nepoata. Dar până atunci există destule tuşe ingenioase şi perspicace, mici pasaje reuşite, care mențin interesul: bărbații din fața cârciumilor mijind „ochi înceţoşaţi [...] la boneta liliachie, împodobită cu floarea-soarelui” (Sarah), comerciantul de napi care-l trage-n piept pe unchiul Jake „minţind în legătură cu «prețurile pieței»„, proprietarul de grajduri care-i cere „cu cincizeci de cenți mai mult decât prețul lui obişnuit, doar din principiu”, unchiul Jake spunându-i unui vânzător dintr-un magazin că nu ştie când mai vine, pentru că „nevastă-sa, biata de ea, a făcut o criză de plumbago[7] aşa de cruntă, cum nu s-a mai văzut în Green County din ’58, de când l-a lovit pe vărul de-al doilea al nevestei lui Bill Williams”, sau, spre final: „Când au ajuns la grajd, dacă le-ar fi desenat cineva pe o hartă drumul parcurs de la hotel până acolo, ar fi semănat cu o enigmă pentru care trebuie să-ți storci creierii”.

Deşi încă nu prea avea despre ce să scrie, era, cu siguranță, capabil s-o facă, iar felul în care scria pe atunci e deja un indiciu al felului în care avea să scrie peste ani.

O ultimă observație. În povestire, Crane pomeneşte de două ori vârsta lui Sarah, douăzeci şi opt de ani. Fie că e o referire, conştientă sau nu, la sora lui, Agnes, fie că e o simplă coincidență, e de reținut ca ea murise cu un an în urmă la aceeaşi vârstă – douăzeci şi opt de ani. Poate e un mic semn că încă suferea profund după moartea ei. La fel ca Sarah, Agnes era „ciolănoasă”.

---

[7] Ortografiere greşită a termenului lumbago, dureri în zona lombară.

8

În copilărie, Crane a învățat la şcolile publice locale din Asbury Park, dar în toamna anului 1885, pe când mergea pe paisprezece ani (anul în care a scris „Unchiul Jake şi clopoțelul”), mama l-a înscris la şcoala pe care tatăl lui o condusese din 1849 până în 1858, Seminarul Pennington. Nu se ştie nimic despre cele patru semestre şi jumătate petrecute acolo de Crane, dar cum era o instituție specializată în formarea adolescenților ca viitori preoți metodişti, unde participarea la două slujbe pe zi era obligatorie, iar activități ca fumatul, băutul şi jocurile de noroc erau interzise, e greu de imaginat că Stephen s-a simțit în largul lui în fostul fief al tatălui său. Oricare i-ar fi fost sentimentele, singurul lucru pe care-l ştim cu certitudine este că s-a retras de la şcoală la sfârşitul lui noiembrie sau începutul lui decembrie 1887. Conform scurtelor memorii ale lui Wilbur, lucrurile s-au întâmplat mai mult sau mai puțin după cum urmează:

Pe când Stephen era la seminarul Pennington, profesorii au dat vina pe el pentru o farsă. El a negat orice implicare, iar când profesorul l-a acuzat că minte, Stephen s-a dus în camera lui, şi-a făcut valiza şi s-a întors în Asbury Park, unde a povestit varianta lui, adăugând: „de vreme ce profesorul m-a făcut mincinos, nu era loc la Pennington pentru amândoi, aşa că am venit acasă”. Nimic nu l-a putut convinge să se întoarcă la seminar.

Pe atunci avea şaisprezece ani şi, cu încăpățânarea orgolioasă de adolescent, nu era dispus să lase de la el sau să accepte compromisuri. Probabil că mama lui l-ar fi putut obliga să se întoarcă la şcoală, dar ori a crezut în discernământul băiatului, ori n-a avut tăria să i se opună. Pennington era locul unde trăise în primii ei nouă ani de căsnicie, unde soțul ei transformase o şcoală pe butuci într-una de succes şi trebuie să fi fost răscolită de acea întorsătură neaşteptată, dar i-a făcut pe plac fiului şi l-a lăsat să se transfere la altă şcoală în ianuarie, o şcoală mai scumpă, cum s-a dovedit, probabil o încercare pentru finanțele ei modeste, chiar şi cu reducerea de douăzeci şi cinci la sută cuvenită fiilor de preoți.

Hotărât să urmeze West Point şi o carieră în armată, Crane a poposit apoi în districtul Columbia, New York, la aproape cinci kilometri de orăşelul Hudson, la o şcoală care era, de fapt, două şcoli sau rezultatul a două şcoli care fuzionaseră într-una singură: Claverack College and Hudson River Institute, unde învățau elevi de ambele sexe, băieții beneficiau de puțin antrenament militar (instrucție în uniformă), se practicau diverse sporturi (mai mult tenis şi baseball), exista un program excelent pentru muzică (Crane, care era nebun după muzică, cânta la chitară, flaut, banjo şi acordeon diatonic, avea voce de tenor şi deținea plăcuțe de ipsos cu Mozart

şi Beethoven), iar diploma de absolvire era echivalentul a doi ani de facultate. Fiind însă tot o şcoală fondată de Biserica Metodistă, era supusă aceluiaşi cod de reguli şi restricţii plicticoase cu care Crane făcuse deja cunoştinţă: prezenţă obligatorie la biserică şi dansul, fumatul, băutul şi jocul de cărţi interzise. La Pennington, regulile erau stricte, dar la Claverack nu erau greu de încălcat, iar Crane le-a încălcat, şi încă în repetate rânduri, împreună cu aproape toţi colegii pe care-i cunoştea. Cum îşi aminteşte Harvey Wickham, colegul său de clasă, într-un articol din 1926 pentru American Mercury: „Elevii [...] umblau haihui ca într-un paradis terestru, asemenea unor haite de lupi veseli, fără să ştie de limite sau de vreun program şi total indisciplinaţi."

Există o fotografie cu el de pe când învăţa la Claverack, făcută, probabil, când avea şaptesprezece ani: pozează în uniforma lui de cadet cochetă, veselă, cu guler înalt, nasturi de alamă şi trese ornamentale. Priveşte undeva în dreapta. Urechile nu mai par mari, are buze pline, iar părul scurt e tuns perfect, cu o cărare pe dreapta şi un breton ceva mai lung şi impecabil aranjat, pieptănat în jos şi spre tâmpla stângă. Bărbia şi obrajii îi sunt atât de netezi şi imaculaţi, că e greu de spus dacă a început deja să se bărbierească şi, în caz că da, dacă e nevoie să se bărbierească mai des de o dată pe lună. Nu, nu e şi niciodată nu va fi chipeş, dar e prezentabil, iar ochii lui emană o căldură atrăgătoare, chiar dacă pare mai degrabă neliniştit cum stă acolo, ferchezuit şi deloc bine în pielea lui. „Copilul frumos" din trecut a dispărut, ca şi băiatul sfidător, cu ochii îngustaţi, de pe plajă. Omul din această fotografie e un tânăr necopt, captiv în acel ţinut misterios, tranzitoriu, cunoscut ca „vârsta dificilă".

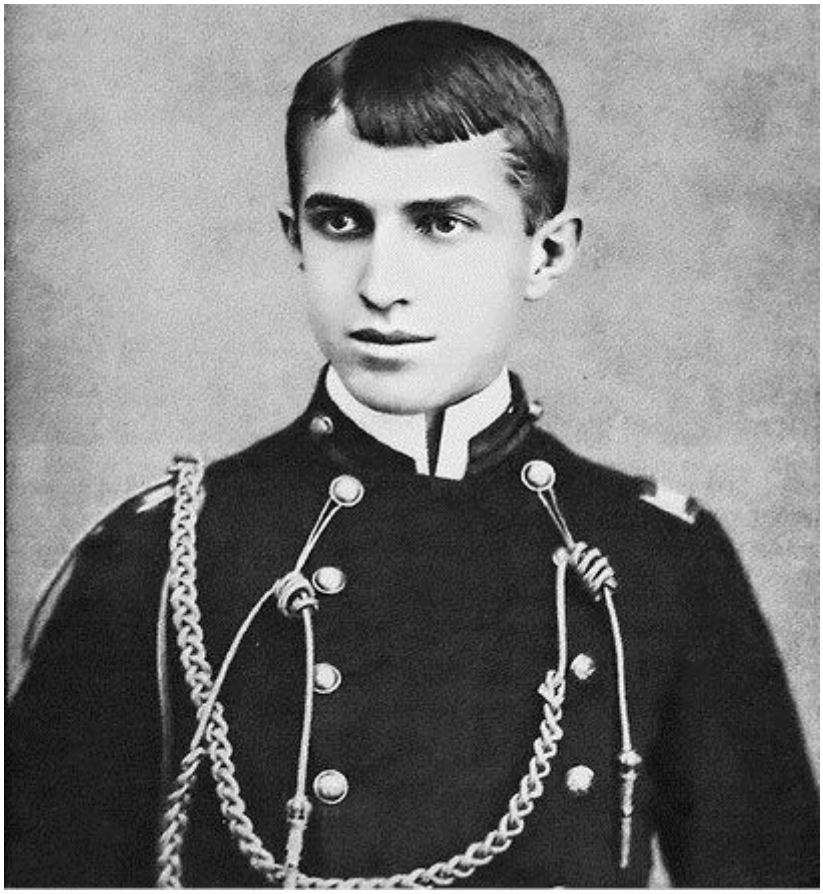

Crane ca locotenent în Corpul Cadeților de la Claverack College-Hudson River Institute, circa 1889

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

În martie 1896, la câteva luni după ce publicase Semnul roşu al curajului, Crane i-a scris o scrisoare uneia dintre fostele lui colege, Viola Allen:

Dragă domnişoară Allen, mă bucur tare mult că-ți pot trimite prin poştă un exemplar din Semnul roşu. Păstrez o amintire vie anilor petrecuți la Claverack. Cred că a fost cea mai fericită perioadă din viața mea, deşi pe atunci nu realizam asta. Glumeai, firește, presupunând că s-ar putea să nu-mi aduc aminte de dumneata. Şi de Anna Roberts! Şi de Eva Lacy! Şi de Jennie Pierce! Vai mie, Jennie Pierce. Îți vei aminti cu siguranță că am fost îndrăgostit de ea nebuneşte, cu dragostea năvalnică de la şaptesprezece ani. Jennie era deşteaptă. Fără să facă cine ştie ce efort, mă făcea atât de nefericit.

De obicei, bărbații refuză să-şi mai recunoască visele şcolăreşti. Îi fac să roşească. Pe mine nu. Probabil că acea emoție a fost mai nobilă, mai bună

decât tot ce i-a urmat, aşadar îmi place să mi-o amintesc adesea. Am fost aşa un neghiob, neghiobul neghiobilor – îmi face bine să-mi aduc aminte.

Aşadar, a avut parte de pasiuni, de primele frământări, frustrări şi gogomănii ale relațiilor amoroase adolescentine, la care se adaugă stratagemele de a lipsi de la serviciul religios oferindu-se voluntar să zdrăngăne la armoniu, multă implicare în programul militar al şcolii (urcând în ierarhie până la gradul de locotenent, apoi la cel de căpitan în cei doi ani şi jumătate petrecuți acolo, fiind comandant de instrucție al batalionului său, care s-a distins în ultimul lui semestru), un elev inconstant, care excela la materiile care-i plăceau şi era delăsător la cele care nu-i plăceau, o perioadă în care a citit mult, poate mai mult decât în orice altă perioadă a vieții, afundându-se în clasici, arătând afinități deosebite față de Plutarh şi memorarea de poezii, un om timid, distant, care şi-a făcut totuşi destui prieteni, un adolescent care adopta poza adolescentină a unui outsider militant, ferindu-se să ia parte la farsele crude, adolescentine ale altor băieți, un jucător la prindere ambițios pe terenul de baseball, un pocherist abil şi, cum s-a stabilit deja, „un fumător împătimit”.

Colegul său de clasă, Wickham: „Voia să fie democrat, dar şi dictator. De-aici şi contradicția, combinația de subestimare şi aroganță care a stârnit atâta mirare.” Alt coleg, Armistead Borland („Tommie”), îi mărturiseşte lui Melvin H. Schoberlin într-o scrisoare că „«Steve» era eroul şi idealul meu [...] Încercam să-l copiez în toate felurile şi am învățat multe de la el, nu toate spre binele nemuririi sufletului meu – ABC-ul marelui joc american, pocherul, şi ceva mai mult decât ABC-ul purtărilor unui bărbat cu o fată.” Ceva mai târziu, Bowland îl numeşte pe Crane „introvertit înnăscut” şi un om „cu purtări extrem de imprevizibile – în legea lui, indiferent (!) la eventualele opinii critice ale altora”.

Un portret al băiatului sclipitor la şaisprezece, şaptesprezece şi optsprezece ani – pe atunci o simplă schiță în linii mari, care nu spune prea multe despre viitor. Unele linii vor dispărea în cele din urmă, altele vor deveni mai clare şi mai vii odată cu trecerea timpului, dar deocamdată e doar un puşti care încearcă să-şi găsească drumul, un explorator adolescent printre mulți alții, bâjbâind prin pădure, căutând să iasă la lumină.

9

Despre verile în care a lucrat pentru agenția de ştiri a fratelui său, Townley, din Asbury Park. Cum şi eu am venit pe lume tot în Newark, Jersey, țin minte Asbury Park ca destinație principală a adolescenților, băieți şi fete, în sezonul cald. Imediat ce prietenii mei mai mari au împlinit şaptesprezece ani şi şi-au luat permisul de conducere, m-am lipit şi eu de ei pentru câteva excursii de sâmbătă pe Garden State Parkway, ca să vizităm oceanul, promenada şi cel mai bun parc de distracții aflat la doar o oră de casă, care avea tot ce ar trebui să aibă un asemenea loc: un carusel, o casă a surprizelor, maşinuțe electrice, un labirint al oglinzilor şi cel mai vertiginos montagnes-russes din New Jersey, care-ți întorcea stomacul pe dos. Cum nu ştiam nimic despre originea Asbury Park, eram convins că oraşul meu preferat pentru distracție era un proiect supus profitului, la cheremul principiului plăcerii. Aşa şi devenise la începutul anilor 1960, numai că pornise de la ceva cu totul diferit: nu doar o stațiune de vară, ci un bastion al Bisericii Metodiste americane.

Totul a început în anii 1860, când metodiştii au descoperit coasta din Jersey, unde şi-au ridicat corturile şi au construit din lemn adăposturi spațioase în aer liber („tabernacule"), în care vara se puteau aduna mii de oameni pentru rugăciuni şi slujbe colective. Ocean Grove, „regina stațiunilor religioase", a fost fondată în 1869, iar în următorul an, metodistul James A. Bradley, un newyorkez bogat, producător de perii, care fusese prezent acolo la una dintre întrunirile din tabăra de vară, a cumpărat cinci sute de pogoane de teren cu vedere la ocean în partea de nord şi a înființat un alt oraş, căruia i-a dat numele primului episcop metodist al Americii, Francis Asbury. Părinții lui Crane au cumpărat în 1872 o bucată de teren într-o zonă din Ocean Grove dedicată întrunirilor religioase – ceea ce ar putea explica decizia mamei lui Crane de a se muta acolo după moartea soțului ei –, dar în 1883, când familia s-a mutat în Asbury Park, locul se transformase deja într-una dintre cele mai înfloritoare şi aglomerate destinații de vacanță de pe Coasta de Est. Principiile sale metodiste rămăseseră intacte (vânzarea alcoolului era interzisă, comercializarea tutunului era oprită duminica), iar activitatea religioasă din oraş era intensă, dar era un colț de lume cu farmec, iar când Bradley Întemeietorul a terminat de construit promenada gigantică, bungalourile, căsuțele, casele şi hotelurile şi au apărut locurile de distracție, au început să vină şi oameni cu convingeri religioase mai puțin fervente – peste şase sute de mii pe an, după majoritatea estimărilor, inclusiv turişti de o zi sau de weekend şi rezidenți de vară – şi odată cu ei au sosit şi transporturile clandestine de bere cunoscute drept „arce" şi rețetele de duminică de la doctori locali pentru „Tabaci folium". De la mijlocul lui iunie până la începutul lui septembrie, Asbury Park devenea un circ omenesc care oferea vizitatorilor nenumărate feluri de divertisment, distracție şi activități culturale: în primul rând, plaja şi oceanul, plăcerile sociale de a purta haine elegante şi de a defila pe promenadă, recitaluri muzicale şi concerte, baluri la hotelurile de lux (sau „țopăieli", cum li se spunea popular), cursuri pe

diferite teme atât pentru copii, cât şi pentru adulţi (de toate, de la artă la biologie marină), şi serii de conferinţe permanente, care cuprindeau în aceeaşi zi predici standard despre abstinenţă şi prelegeri pe teme literare (Hamlin Garland despre William Dean Howells, de pildă) sau despre probleme sociale curente (reformatorul Jacob Riis despre viaţa în mahalalele din New York). Trebuie să fi fost un oraş pe cinste pentru un reporter învăţăcel şi ce plăcere să ni-l imaginăm pe micul Stevie Crane gonind pe promenadă cu bicicleta sau pândind pe holurile hotelurilor după picanterii şi ştiri-bombă pentru fratele lui mai mare, redutabilul „Diavol de pe coastă" devenit legendă locală.

Articolele de vară din New York Tribune nu poartă semnătura lui, dar mai mulţi vajnici cercetători ai lui Crane i-au atribuit unele articole de tinereţe pe baza prozei şi, dat fiind stilul său personal, vizibil încă din 1885 (în „Unchiul Jake şi clopoţelul"), nu avem motive să ne îndoim de aceste atribuiri. După vreo două veri în care a lucrat neoficial pentru Townley, în vara anului 1890, imediat după ultimul semestru la Claverack, Crane a fost angajat oficial în echipa Biroului de Ştiri New Jersey al fratelui său. Atunci a reînnodat prietenia cu Post Wheeler, vechiul lui tovarăş de fumat din copilărie, şi a întâlnit un alt jurnalist tânăr, Ralph Paine, care i-a devenit la rândul său prieten, iar cei trei tineri reporteri s-au obişnuit să-şi petreacă împreună şi serile, după ce terminau programul de lucru. Din câte spune Wheeler, lui Crane îi revenea misiunea de a relata despre „activităţile sociale din nordul Jersey", dar oricât de subţiri ar fi fost subiectele, rareori scria plictisitor. Iată câteva pasaje din vara anului 1890, pe când avea doar optsprezece ani:

Muncitori în Ocean Grove

: Ocean Grove e, fără doar şi poate, pentru familie, din familie şi alături de familie. Aici sunt mii de copilaşi. Bebeluşi rotofei şi drăgălaşi se leagănă în hamacuri, la umbra copacilor şi pe verande, strigă veseli în timp ce fac tumbe în nisip, pe plajă, sau privesc cu dispreţ suprem la cei nevoiţi să meargă pe jos în timp ce ei sunt purtaţi regeşte în cărucioare vesele, împinse de bone sfioase, cu boneţici albe, cochete.

Aglomeraţie în Asbury Park

: Domnişoarele din oraş, alături de pretendenţii lor galanţi, au înflorit în blazere şi pălării asortate, care le fac să semene cu nişte gândaci de Colorado uriaşi.

Parada bebeluşilor în Asbury Park

: Cea mai deosebită paradă care s-a pomenit aici de pe timpurile când Asbury Park era o pustietate dezolantă, iar indienii mărşăluiau în şir prin

păduri, a putut fi văzută azi după-amiaza pe celebra promenadă a lui James A. Bradley, întemeietorul oraşului. A fost un spectacol al pruncilor pe roți. Vreo două sute de mame şi doici au împins bebeluşi în mici cărucioare[...] de la Wesley Lake înainte pe promenadă, până la foişorul cel mare unde începe Fifth-ave. Şi îndărăt [...] Erau bebeluşi de tot felul. Cărucioarele erau împodobite cu steguleţe de mătase şi satin, panglici şi felinare japoneze. Doi armeni duceau pe umeri beţe de bambus de care atârna un hamac din mătase în care stăteau doi gemeni armeni. Gemeni erau în mai multe cărucioare. Un singur bebeluş a plâns. Ceilalți îşi sugeau degetele mari cu deplină mulțumire, gângureau şi zâmbeau către spectatori, iar când procesiunea primea aplauze, îşi fluturau zornăitorile sau alte jucării.

A

sbury park

: Adunarea religioasă din Ocean Grove care începe în această săptămână a atras o mulțime numeroasă în oraş, iar feţele cinstite din toate colțurile țării au aflat cu stupoare că vânzarea de rom e o afacere înfloritoare în acest oraş aşa-zis cumpătat, adept al prohibiției [...] Afacerea capului răutăților se afla lângă drumul principal care leagă acest oraş de Grove, pe care doar un lac de câteva sute de metri lățime îl separă de Park. Pocherişti îşi zornăiau „jetoanele", ascultând cum din cinci mii de piepturi răsună imnuri de slavă [...] În noaptea de joi, în timpul furtunii violente, s-a ţopăit la Ralph's Coleman House, la West End Hotel, Oriental, Sunset Hall, Ocean Hotel, Norwood Hall, Colonnade, Metropolitan Hotel şi alte vile mari. Au avut loc şi câteva petreceri cu whist şi euchre. În unele localuri, invitații erau legați la ochi şi trebuiau să pună colți unor elefanți şi cozi unor măgari de cârpă sau se dedau la distracții festive ca prinderea unui nasture alunecos sau bătaia cu perne.

Marea plimbare pe promenadă în Asbury Park:

Pe promenadă poți vedea toate felurile de oameni. Omul de afaceri de la New York, care pare ager şi descurcăreț, fermierul din Jersey înalt şi deşirat, fiii Indiei cu pielea închisă la culoare, chinezul calm, sudistul brunet şi bărbatul cu pălărie mare „de pe câmpiile sălbatice şi aspre" ale Vestului [...] Brokerii se adună în mici grupuri în piațeta largă, pentru a discuta despre eventualele creşteri şi descreşteri ale acțiunilor; fata drăguță, care radiază în cea mai elegantă rochie a ei, se plimbă încolo şi încoace la câțiva paşi de talazuri şi flecăreşte cu studentul care poartă un sacou şi o şapcă în culorile „bătrânei alma mater" sau stă de mână cu „drăguțul" ei într-un foişor, unde,

„uitând de lume şi uitaţi de lume”[8], mestecă amândoi gumă în acelaşi timp, în ritmul valurilor care lovesc plaja nisipoasă.

Ironia e revigorantă, săgeţile la adresa convenţiilor burgheze şi a activităţilor insipide ale turiştilor de vară insuflă articolelor o binevenită doză de cinism tineresc şi nu e atât de important dacă aceste articole pot fi într-adevăr numite reportaje sau relatări semificţionalizate ale unor impresii personale, ci faptul că Stephen a profitat de şansa care i s-a oferit. Nu mulţi scriitori aspiranţi au fraţi care să conducă propriile agenţii de ştiri, fraţi de două ori mai mari care să ofere de lucru unor începători care încă n-au dovedit nimic şi, chiar dacă Crane nu era făcut pentru o carieră solidă în jurnalism (avea purtări extrem de imprevizibile), încă nu ştia asta, iar în acel moment din viaţa lui nu părea să aibă altă ambiţie decât să lucreze în presă. Din câte se cunoaşte, pe atunci nu scria ficţiune şi nici nu-şi exprimase vreodată dorinţa de a deveni următorul Nathaniel Hawthorne sau Charles Dickens. Terminase echivalentul liceului, se întorsese pe coasta din Jersey şi pentru moment părea mulţumit (poate chiar încântat) de ceea ce făcea. Dar munca lui, oricât ar părea de neînsemnată în retrospectivă, s-a dovedit a fi o bună ucenicie pentru evoluţia lui ca scriitor, căci singura cale pentru ca cineva să devină scriitor e să scrie, să scrie cât de mult şi de des posibil, iar slujba îl obliga pe Crane să scrie mult, des şi pe deasupra repede, învăţând din mers, şi a avut mare noroc că a început atât de devreme, pentru că trebuia neapărat să înveţe iute, iute şi bine, pentru că era deja 1890, iar din vara aceea când a ajuns la Asbury Park, i-au rămas doar zece ani de trăit.

[8] Aluzie la un vers din poezia „Eloisa to Abelard” de Alexander Pope.

10

În toamna aceluiaşi an, din motive total absurde, Crane a plecat la Colegiul Lafayette din Easton, Pennsylvania. Probabil că decizia i-a fost influenţată de o sugestie a fratelui său William. După ce l-a convins pe Crane să renunţe la West Point şi la o viitoare carieră militară, judecătorul i-a propus (cu o logică strâmbă) să se înscrie la cursurile de inginerie minieră de la Lafayette, pentru c-ar fi putut fi în avantajul familiei. Dar de unde şi până unde? ne putem întreba. Pentru că toate veniturile suplimentare din familia Crane veneau dintr-un portofoliu de acţiuni pe care le deţineau la mai multe mine de cărbune din Pennsylvania. În aceeaşi logică, dac-ar fi avut acţiuni la o uzină metalurgică, William şi-ar fi sfătuit fratele să se facă metalurgist. N-a contat că băiatul nu era deloc interesat de minerit şi inginerie, că abia promovase la ştiinţe şi matematică la Claverack – poate că aceste materii aveau să înceapă să-i placă la un moment dat. Crane n-a fost doar prost sfătuit, ci şi neglijat în continuare de familie – nu cu rele intenţii, ci pur şi simplu pentru că uitau uneori de prezenţa lui. Cum povesteşte amar Helen R. Crane în volumul ei de memorii: „Probabil că fraţii şi surorile lui au fost ultimii oameni din lume care să-i remarce talentele; cum întâmplarea face să fi fost mult mai în vârstă ca el, căsătoriţi şi absorbiţi de propriii lor copii, probabil că a rămas mereu mai degrabă un străin pentru ei.” Peste încă trei paragrafe, Helen notează: „Nu le-a trecut niciodată prin cap că e un băiat promiţător; pentru ei era doar fratele mai mic, cam ciudat şi haotic, un om care, dacă aducea vorba despre nevoile sale, o făcea atât de delicat, încât nu-l luau în serios”.

Desigur, Crane ar fi putut lupta şi refuza, spunându-i lui William că vrea în altă parte, dar era un student atât de indiferent, deloc preocupat de ce anume să studieze sau să nu studieze, unde anume să studieze sau să nu studieze, nepăsându-i nici măcar dacă merita sau nu să studieze, aşa că a urmat sugestia.

Aşa cum era de aşteptat, primul semestru la şcoala Lafayette a fost un eşec. De această dată, nu era o şcoală metodistă, ci prezbiteriană, unde prezenţa în biserică era obligatorie şapte zile din şapte şi exista o programă fixă de şapte cursuri, fără opţionale: algebră, studiul Bibliei, chimie, oratorie, franceză, desen tehnic şi scris tematic. Crane a picat la cinci dintre ele, primind nota zero la scris tematic, un curs predat de un profesor de inginerie care le cerea studenţilor să scrie lucrări doar pe subiecte tehnice. Deşi chiulea la aproape toate cursurile, a devenit membru al frăţiei Delta Ipsilon, a intrat în ambele asociaţii literare din campus şi a jucat baseball în interiorul facultăţii, în pregătire pentru sezonul de primăvară. Asta a fost partea bună dintre lucrurile care i s-au întâmplat în cele trei luni şi jumătate petrecute acolo. Altfel, Lafayette era un balamuc de ritualuri violente de iniţiere şi urgie masculină, cu bătălii permanente între anul întâi şi anul al doilea, o instituţie celebră pentru indisciplină, unde „studenţii [...] îşi fac de cap mai mult decât în orice altă facultate din ţară”, cum s-a exprimat Crane

într-o scrisoare trimisă unui vechi prieten din Claverack. Din câte povesteşte Ernest G. Smith, colegul lui de la Lafayette (într-o relatare din 1926), într-o noapte, în dormitorul lui Crane a dat buzna o bandă de „gangsteri din anul al doilea” turbulenți, care n-au plecat decât când Crane i-a amenințat cu un revolver încărcat. Nimeni altcineva n-a mai fost martor la înfruntare, iar Crane personal n-a vorbit niciodată despre asta, dar chiar dacă Smith se înşală, rămâne faptul că Stephen a abandonat şcoala la sfârşitul semestrului.

Era Pennington doi. Fiul refuzase din nou o şcoală şi tot mama lui Crane a trebuit să-i găsească alta – de această dată, o nouă facultate. Păcat că nu avem surse care să ne spună cum s-au ciondănit până au găsit o rezolvare, la ce presiuni s-au supus unul pe altul cine ştie câte ore sau zile sau cât de dornic sau de refractar a fost Crane să mai dea o şansă facultății, pentru că bănuiala mea este că nu-l trăgea delocața, iar dacă până la urmă a mai urmat un semestru, probabil că a făcut-o ca să-i facă pe plac maică-sii – sau s-o împace. În aceste condiții, soluția doamnei Crane trebuie să fi fost cea mai bună care se putea găsi atât de repede. Unchiul ei pusese umărul la înființarea Universității Syracuse şi, datorită acestei relații de familie, a reuşit să obțină o bursă pentru fiul ei. Ştia şi că era un loc cu reputație bună, ocolit de scandaluri precum cel din toamnă, de la Lafayette, când alt student din anul întâi, coleg cu fiul ei, fusese atacat de o ceată de studenți din anul al doilea şi ripostase pocnindu-l pe unul dintre golani cu o bâtă de baseball în cap şi crăpându-i țeasta. Însă ceea ce probabil că doamna Crane nu ştia, spre deosebire de fiul ei, e că şi la Syracuse se găseau destule bâte (de lovit mingi, nu capete), iar şcoala avea o echipă de baseball excelentă.

În scrisoarea din 1896 pentru Hilliard, Crane încheie observațiile despre părinții lui, apoi începe alt paragraf: „Cât despre mine, am fost la Colegiul Lafayette, dar nu l-am terminat. Mi-am dat seama că ingineria minieră nu e deloc pe gustul meu. Prefer baseballul. Mai târziu m-am înscris la Universitatea Syracuse, unde am încercat să studiez literatură, dar tot baseballul a fost mai pe gustul meu”. Într-o scrisoare mai veche pentru Hilliard (probabil din februarie 1895), e ceva mai expansiv cu amintirile din studenție:

La şcoală nu mă omoram cu învățatul, ci îmi foloseam înzestrările, atâtea câte erau, pe terenul de baseball. Nu că nu mi-ar fi plăcut cărțile, dar programa rigidă a facultății nu era pe gustul meu. Oamenii sunt un subiect de studiu mult mai interesant. În loc să fiu în sala de curs, eu studiam chipuri pe străzi, iar când trebuia să învăț pentru cursurile de a doua zi, eu priveam trenurile venind şi plecând din Central Station. Deci, vezi tu, mai întâi a trebuit să-mi revin după facultate.

Ştim că a rezistat la Syracuse doar cinci luni (de la începutul lui ianuarie la începutul lui iunie 1891), dar asta nu înseamnă că a repetat eşecul din

toamnă. Dimpotrivă, a fost pentru el o perioadă de transformări enorme, profunde, o punte între adolescență şi primii ani de maturitate, o ultimă şcoală care n-a fost pentru el doar ultima, ci l-a pregătit pentru următorul pas.

Syracuse a fost primul lui oraş mare, prima oară când a locuit altundeva decât într-un oraş mic sau o stațiune de pe litoral, un oraş cu vreme rece şi o populație permanentă de circa nouăzeci de mii de locuitori, nu prea mare, la standardele metropolitane ale New Yorkului, dar suficient de mare pentru a cuprinde un amestec dens de privilegiu şi abjecție, de bogăție şi sărăcie, iar când Crane trăgea chiulul de la studii, nu se mulțumea „să studieze chipuri pe străzi", ci colinda zonele mai rău famate ale oraşului, asista la şedințe ale tribunalului pentru delicte minore, bea bere de cinci cenți la Music Hall pe North Salina Street, privind animatoarele în ținute sumare (decolteuri adânci, fuste deasupra genunchilor) cum cântau şi dansau pe scenă, făcând cunoştință cu vagabonzi, alcoolici şi prostituate, explorând bordelurile de pe Railroad Street, nu departe de Central Station. Există suficiente dovezi că în acea primăvară a început să lucreze la o primă versiune din Maggie, sau cel puțin la o primă ipostază a viitoarei Maggie, şi cum să-i fi venit ideea unei poveşti care se petrece în mahalale fără să fi avut o oarecare experiență personală cu mahalalele? Syracuse i-a oferit un prim contact cu acea lume, iar întâlnirea l-a răscolit atât de tare, încât s-a simțit motivat să scrie despre ea – nu sub forma unui articol de ziar, ci a unei lucrări de ficțiune mai ample, multistratificate.

Asta în primul şi-n primul rând – naşterea lui Maggie şi impulsul de a scrie iar ficțiune –, dar chiar şi ca student refractar şi recalcitrant, în lunile petrecute în centrul statului New York a lucrat pe post de corespondent la Syracuse pentru New York Tribune, o slujbă pe care i-a oferit-o redactorul coordonator Willis Fletcher Johnson, absolvent al Seminarului Pennington şi prieten de familie, care-l citise pe Crane din vremea când lucra pentru Townley în Asbury Park. În ultimele săptămâni ale ultimului său an de studenție, Crane a pus la cale o farsă jurnalistică amuzantă şi frivolă, cu binecuvântarea lui Johnson, o bagatelă cu titlul GÂNGĂNII URIAŞE ÎN ONONDAGA, publicată atât în Tribune, cât şi în Syracuse Daily Standard pe 1 iunie. Inspirat de o relatare mai veche despre o invazie de omizi care oprise un tren undeva în Minnesota, corespondentul de nouăsprezece ani a plusat şi a inventat o nouă specie gigantică de insectă împlătoşată, care ar fi oprit traficul feroviar lângă Syracuse, capitala districtului Onondaga.

Roțile treceau peste insecte, care dădeau ortul popii trosnind ca o salbă de explozii ale unor torpile de jucărie. Gângăniile s-au înmulțit, iar trosnetul s-a transformat într-o larmă monotonă, de parcă într-un depozit ar fi pocnit o sută de artificii, până când locomotiva s-a oprit, năpădită de un roi numeros [...] În acel moment şi-a făcut apariția un pustnic erudit care locuieşte în cartierul carierelor, căci vestea despre acea stranie întâmplare s-a răspândit iute. Acesta a opinat că gângăniile care blocaseră şinele ar fi dintr-o specie

rară de litodom – o moluscă săpătoare în piatră –, încrucişată cu un fel de insectă de pradă.

A doua zi, gluma a continuat cu un mesaj justificativ din partea ziarului, pe un ton fals serios, probabil scris de Johnson sau de Johnson în colaborare cu Crane, în care „entomologul statului" era avertizat că, dacă ține să-şi păstreze slujba, „să urce într-un monstru de oțel şi fier şi să se repeadă la Syracuse, ca să dea de seamă despre noua insectă". Bărbatul mai copt şi tânărul trebuie să fi savurat din plin mica lor farsă. Încă o dovadă că Stephen nu lâncezea în puțul cu melancolie la Syracuse, ci era de multe ori într-o dispoziție excelentă, căci de unde să găsească un om deprimat energia de a scormoni după un termen atât de obscur ca „litodom" (de negăsit în dicționarele standard) sau de a inventa o formulare delicioasă ca „pustnic erudit"?

Maică-sa îi aranjase să stea la strămătuşa lui, venerabila văduvă Peck, care fusese multă vreme tovarăşa de viață a răposatului episcop Peck, ca să mai reducă din cheltuieli şi să se asigure că fiul ei va avea parte de supravegherea unui adult, dar experimentul a durat doar câteva zile, pentru că văduva a fost nemulțumită de purtarea băiatului, deşi niciodată nu s-a aflat exact cum sau de ce. Poate din cauza fumatului sau a purtărilor lui imprevizibile, a părului nepieptănat sau a felului şleampăt în care se îmbrăca, sau poate că pur şi simplu nu s-au înțeles. Oricare ar fi fost motivul, Crane şi-a petrecut până la urmă semestrul în dormitoarele frăției Delta Ipsilon, unde şi-a găsit o bandă de răzvrătiți fumători care gândeau la fel ca el şi a legat câteva prietenii strânse care au durat ani buni. Din bandă făceau parte tineri străluciți care s-au distins apoi ca avocați, jurnalişti, medici şi ingineri, deşi în studenție împărtăşiseră disprețul lui Crane față de îngustimea ridicolă a programei academice şi religioase a şcolii. În plus, toți acei prieteni păreau să-l admire intens. Frank Noxon, cu care Crane mergea duminica seară la recitaluri (viitor reporter, critic de teatru şi editor), scrie în 1926: „Crane era curajos – fizic, moral şi social [...] Tipică [pentru el] era grija stăruitoare pentru confortul şi binele altora, mai ales ale celor cu posibilități modeste. Se gândea la acest lucru aşa cum alții se gândesc la o artă sau la un meşteşug, creând un stil şi inventând metode originale". Clarence N. Goodwin (viitor avocat) notează în 1926:

În scurt timp a demonstrat că e leneş la învățătură, strălucit, instabil, amuzant şi talentat în cele lumeşti. Pe atunci avea cam nouăsprezece ani şi experiența de viață a unuia de optzeci şi şapte [...] Avea un simț teatral acut, iar pe chip i se citea de obicei o expresie amuzat-ironică, dar binevoitoare. Mintea lui ageră surprindea pe loc aspectele absurde, bizare sau ridicole ale oricărui incident, pe care-l relata apoi în propriul lui stil captivant [...] Mi-l amintesc ca pe un tânăr zâmbitor, cu un aer copilăros, bun la suflet, ascuțit la minte. Vedea prin şi dincolo de orgoliul, ipocrizia, slăbiciunile şi egoismul oamenilor, dar continua să zâmbească amuzat [şi] fără amărăciune.

Frederic M. Lawrence (viitor doctor şi cel mai apropiat dintre prietenii lui Crane de la Syracuse) notează la un moment dat, în anii 1920:

Aşadar, după ce a ridicat prompt şi neînfricat standardul revoltei, Crane s-a apucat de educație după bunul plac şi în stilul său. Avea deja o minte matură. Intelectul său era indiferent la autoritate sau tradiție. Analiza orice concepție nouă cu detaşare totală, trăgea concluzii cu un dispreț absolut față de credințele acceptate. Camera sa din campus [...] a devenit rapid o citadelă a păgânilor [...] Adesea taciturn, departe de a fi cel mai locvace, Crane dicta direcțiile de gândire. Propriul său viitor era stabilit. Avea să devină scriitor, unul dintre cei mari, fără doar şi poate.

Nu dădea doi bani pe programă, intra în polemici cu profesorii săi atunci când catadicsea să treacă pe la cursuri, dar, aşa cum sugerează Lawrence în notițele sale (care se întind pe multe pagini), Crane şi-a continuat educația pe cont propriu în stilul lui, iar în acele luni a citit mult, inclusiv Război şi pace şi Anna Karenina (din acel moment, Tolstoi avea să devină romancierul său preferat), ca şi Faust de Goethe, dar mai ales Teoria culorilor de Goethe, care i-a marcat definitiv opera. Se mai ştie şi că şi-a înscris numele pe un volum al poeziilor lui Keats, cumpărat de la o librărie locală, iar când nu citea cărți, nu hoinărea prin oraş, nu alerga după fete, nu asculta muzică la catedrala St. Paul şi nu scria articole, povestiri sau o primă versiune din Maggie, juca baseball.

Există o fotografie făcută în acea primăvară, cu Crane şi coechipierii săi care pozează aşezați sau în picioare pentru un portret de grup în exterior, nouă tineri într-o amestecătură pestriță de uniforme complete sau incomplete, cu un bărbat mai în vârstă în spate, fără îndoială antrenorul. Crane e pe primul rând, în mijloc, rezemat ca într-un scaun. Şepcuța lui cu cozorocul ridicat e atât de trasă pe spate, încât abia se desluşeşte, iar părul, care în fotografie pare şaten, nu blond, e cam ciufulit. Poartă un pulover alb, cu cămaşă cu guler alb pe dedesubt, şi pantaloni tradiționali de baseball care-i vin până la genunchi, cu o pereche de ciorapi negri de baseball acoperindu-i gambele picioarelor mult prea subțiri. Picioarele îi sunt mult depărtate şi, cum se lasă pe spate, pare relaxat şi stăpân pe el, exact opusul cadetului stângaci care pozase în fața aparatului de fotografiat cu doar doi ani şi jumătate în urmă. Mâna stângă i se odihneşte comod în poală, dar oarecum ciudat e că îşi ține brațul drept sus, de-a curmezişul corpului, cu palma dreaptă închisă nu chiar într-un pumn, ci în trei sferturi de pumn, ceea ce eu aş numi un pumn nu prea strâns. Poate că n-a ştiut unde să-şi pună acel braț drept, pentru că stă foarte aproape de jucătorul din dreapta, al cărui umăr acoperă neglijent partea dreaptă a corpului lui Crane, aşa că, în loc să-şi pună brațul drept pe după umerii vecinului său, Crane l-a ridicat pe lângă propriul său corp, după care, neştiind cum să-şi țină palma, a închis-o, ca să nu-şi acopere

singur fața. Oricum, mâna aduce cu un pumn şi, deşi nu vreau să acord valoare simbolică acelui pumn sau pe trei sferturi pumn, e categoric o tuşă interesantă. O postură nici agresivă, nici defensivă – ci echilibrată şi pregătită. Ochii privesc undeva departe. Expresia feței e neutră, gânditoare, detaşată, iar trăsăturile sunt calme. Crane pare să fi ajuns pe punctul de a înțelege cine este şi pare pregătit, pregătit pentru orice.

Echipa de baseball a Universității Syracuse, primăvara anului 1891. Crane e pe primul rând,

în mijloc. (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

(b) VITEZA TINEREȚII

1

Mozart a compus prima sa bucată muzicală la cinci ani şi prima simfonie la opt ani. Chopin, Bizet, Liszt şi Glenn Gould au cântat cu toţii la pian pentru public înainte de a împlini zece ani. Jascha Heifetz şi Yehudi Menuhin au debutat ca violonişti la şapte ani. Sammy Davis Jr. uluia publicul de revistă dansând step la patru ani. Picasso era un pictor desăvârşit încă din adolescenţă. Bobby Fischer a câştigat Campionatul de Şah al Statelor Unite în al doilea an de participare la juniori, iar în anul următor a devenit cel mai tânăr mare maestru din istorie.

Copii-minune. Copii dăruiţi de zei care ne atrag atenţia pentru că pot ţine piept adulţilor în domeniile lor. Cel mai des îi întâlnim în muzică, uneori şi în artele vizuale, iar din când în când, în lumea pură, pitagoreică, a matematicii şi a şahului, dar în domeniul scrisului nu există copii-minune. Mediul limbajului e mult mai încâlcit şi mai complicat decât geometriile rigide ale numerelor şi formelor, iar spre deosebire de micile genii de la pian şi vioară, dexteritatea manuală nu joacă niciun rol în formarea unui scriitor. Ca să te simţi în largul tău în labirintul complexităţilor limbajului, ai nevoie de ani de experienţă trăită, aşa că scriitorii se dezvoltă lent şi de multe ori au de luptat până la douăzeci şi ceva, treizeci de ani pentru a ajunge să creeze ceva care să merite risipa de cerneală. Poezia lui Crane scrisă la opt ani şi povestirea de la treisprezece ani arată un potenţial imens, dar n-ar putea trece niciodată drept opera unui adult. Mii de adolescenţi au potenţial, dar foarte puţini ajung undeva şi chiar şi cei mai talentaţi trebuie să se dezvolte. Mary Shelley, care a scris Frankenstein la nouăsprezece ani, era un copil analfabet la începutul călătoriei spre acea carte, lucru valabil şi pentru piesele scrise de uluitorul Georg Büchner (medic, om de ştiinţă, revoluţionar politic), care a reinventat dramaturgia secolului al XIX-lea cu Woyzeck şi Moartea lui Danton înainte să moară el însuşi la douăzeci şi trei de ani, în timp ce nenumăraţi copii-minune din domeniul muzicii pot descifra notele în cheile fa şi sol cu mult înainte să stăpânească literele alfabetului roman.

La fel ca Mary Shelley şi Büchner, Crane a evoluat, a evoluat aproape la fel de rapid ca ei, mişcându-se într-un ritm atât de accelerat, încât în cei cinci ani şi jumătate petrecuţi la New York şi în împrejurimi (inclusiv lunile în Vest şi Mexic), a progresat de la stadiul de ucenic bâjbâitor la cel de inovator feroce, de artist perfect stăpân pe talentele şi viziunea sa asupra lumii. Însă nu a progresat în linie dreaptă. Până când şi-a găsit propria cale, puţinele scrieri pe care le publicase fuseseră mai mult în cheie satirică – uşoare, umoristice, chiar sardonice – şi a continuat să scrie în acest spirit după ce s-a stabilit în regiunea New York, tocind încă două veri promenada din Asbury Park în calitate de cronicar monden pentru agenţia de ştiri a fratelui său şi creând schiţe şi povestioare despre viaţa în sălbăticia din Sullivan County, New York, cele mai multe tot pe un ton frivol. În acelaşi timp, descoperea lumea din Manhattan şi scormonea tot mai adânc în abisurile din Maggie, una dintre cele mai puţin comice şi frivole cărţi scrise vreodată, o descriere

necruțătoare, halucinantă a mahalalelor newyorkeze atât de în răspăr cu pietățile morale ale epocii, că nicio editură nu s-ar fi atins de ea. În acelaşi timp. E o formulă demnă de reținut, căci intensitatea şi volumul producției lui Crane au fost posibile doar pentru că lucra mereu la mai multe lucruri în acelaşi timp, adică în timp ce lucra la romane, scria şi povestiri, schițe şi articole de ziar, şi asta nu doar pentru că era nevoit (din motive financiare), ci şi pentru că voia, şi nu doar pentru că voia, ci şi pentru că era nevoit (din motive financiare).

Cam două treimi din cele mai bune scrieri ale lui Crane datează din acei cinci ani şi jumătate (de la jumătatea anului 1891 până la sfârşitul anului 1896). A avut numeroşi prieteni şi cunoscuți, s-a îndrăgostit de cel puțin trei ori, a ieşit la restaurante şi teatre de câte ori şi-a permis, a călătorit în nord, la Hartwood, şi a făcut multe alte lucruri pe lângă scris, dar când ne gândim cât de mult a scris, până la urmă, parcă nu ne vine să credem că n-a stat cu penița în mână douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru în acei cinci ani şi jumătate. Altfel cum să explicăm cele două romane scurte scrise în acea perioadă (Maggie, o fată a străzii şi Mama lui George), cele două romane mai lungi (Semnul roşu al curajului şi A treia violetă), schițele şi povestirile despre Sullivan County, o colecție de poezii (Călăreții negri), povestirile despre Războiul Civil adunate în Micul regiment, plus aproape o sută de alte lucrări de ficțiune şi nonficțiune, inclusiv cele trei uluitoare „povestiri despre un copilaş" din 1893 – „Un copilaş amenințător", „O greşeală uriaşă" şi „Un câine maro închis" –, ca şi aproape toate schițele lui despre New York City, printre care şi memorabilele „Experimentul sărăciei", „Oameni în bătaia furtunii", „Elocvența suferinței", „Vremuri grele în Coney Island", „Într-un restaurant din Park Row", „Focul", „Feluritele vise ale opiului" şi „Pogonul diavolului", o meditație sumbră şi puternică despre scaunul electric de la Sing Sing? Şi toate aceste cărți, povestiri, poezii şi schițe, cu abordările şi registrele lor diferite, izbucneau în el în acelaşi timp – cu alte cuvinte, sclipirea tânărului se aprinsese, iar întrebarea care se pune aici este ce anume a aprins acea sclipire şi cum a reuşit cineva care pretindea că „a intrat în război fără dram de talent" să câştige atâtea bătălii cu sine şi să producă o imensă operă sublimă şi originală.

La sfârşitul anului 1896, când Crane a plecat din New York, avea douăzeci şi cinci de ani. În plus, era celebru, categoric cel mai celebru tânăr scriitor american al acelor vremuri, poate chiar cel mai celebru tânăr scriitor pe care l-a dat vreodată Republica. Era perioada ziarelor de largă circulație şi, cum doar în New York apăreau optsprezece cotidiene (pe lângă cele nouăsprezece în limbi străine), atunci a început cultura americană a celebrității, cu toată zarva, adulația şi cruzimea nemiloasă care s-au păstrat până-n zilele noastre. Semnul roşu al curajului, publicat în septembrie 1895, i-a adus lui Crane celebritatea. Nu căutase el faima, dar faima îl găsise şi se oprise asupra lui, iar când a devenit omul momentului, a devenit în acelaşi timp o țintă – nu doar pentru adversarii lui din lumea literară, ci şi pentru poliția din New York. Apărase la tribunal o femeie decăzută, o prostituată cunoscută pe nume Dora Clark (atunci când nu-şi spunea Ruby Young sau Dora Wilkins) care acuzase un polițist de reținere ilegală, iar Crane, care asistase la scenă şi ştia că acuzațiile ei erau întemeiate, o apărase, aşa că

poliția l-a luat în vizor şi a încercat să-i distrugă reputația. Ceea ce a şi reuşit, în mare măsură, şi pentru tot restul vieții sale, dar şi multă vreme după moarte, Crane a trecut în ochii multora drept o persoană periculoasă, vicioasă, un narcoman curvar şi o pată pe obrazul societății. Crane n-a vrut neapărat să plece din New York, dar cum apartamentul i-a fost întors pe dos într-o razie clandestină şi era mereu supravegheat şi hărțuit, a fost nevoit să plece pentru binele lui. A trebuit să fugă.

2

Prima lui vară ca fost student a început cu o scurtă excursie în Sullivan County şi s-a încheiat cu o excursie ceva mai lungă în Pike County, Pennsylvania. Între ele, s-a întors în Asbury Park, unde a mai scris încă douăsprezece sau treisprezece articole pentru fratele lui, Townley, toate în acelaşi spirit ca cele din vara precedentă, în afară de cel despre conferința lui Garland despre Howells, care i-a adus lui Crane prietenia cu Garland şi, lucru la fel de important, a contribuit la stimularea şi cristalizarea concepției sale despre ce fel de scriitor ar fi vrut să devină, pentru că în acel moment de debut era încă scindat între impulsuri opuse, pe de-o parte, furia dură, lirică a nuvelei la care lucra, Maggie, iar pe de altă parte, micile creații jucăuşe la care a scris în acea vară, povestirile şi schițele despre Sullivan County, pe care mai târziu le va discredita, spunând că fac parte din „şcoala deşteaptă a literaturii”. Şi totuşi, la nouăsprezece ani, Crane producea acele povestiri pe bandă rulantă, rapid şi regulat, iar deşteptăciunea lui s-a dovedit a fi un atu, cel puțin pe termen scurt. Întâmplarea face ca în Asbury Park să-şi fi petrecut vara Willis Fletcher Johnson, omul care-l angajase pe Crane în acea primăvară pe postul de corespondent la Syracuse pentru New York Tribune şi-i fusese complice la farsa cu gângăniile uriaşe, dar cei doi nu se mai întâlniseră din copilăria lui Crane, iar tânărul îndrăzneț, care era în acelaşi timp un tânăr extrem de timid, s-a sfiit să-l abordeze pe Johnson pentru noile sale creații. I-a vorbit însă lui Townley despre ele, iar când fratele mai mare i-a pus o vorbă bună pe lângă Johnson, acesta a răspuns desigur, e dispus să se uite oricând peste scrierile puştiului. Crane i-a arătat câteva mostre, cam de două mii de cuvinte fiecare. „Erau bucăți de ficțiune fantastice şi impresioniste”, notează Johnson în 1926. „M-au impresionat foarte favorabil, ceea ce i-am spus, şi le-am acceptat pe loc spre publicare în suplimentul de duminică al Tribune. Acestea, dar şi altele, au apărut în acel ziar [...] şi au atras multă atenție flatantă.”

Sullivan County fusese odinioară parte a frontierei americane, o zonă aspră de lângă Munții Catskill unde colonişti albi luptaseră cu băştinaşii indieni al căror pământ îl invadaseră şi unde avuseseră loc bătălii în timpul Revoluției. (Cine-şi aduce aminte că Ultimul mohican se petrece în statul New York?) În anii 1890 era tot un ținut aspru şi în general nelocuit, dar nu se mai purtau alte bătălii decât cele dintre vânători şi animale sălbatice neînarmate. În iunie 1891, Crane şi trei dintre prietenii săi din Port Jervis au plecat într-o expediție în acele păduri. Unul dintre cei trei era Frederic Lawrence, colegul său de la Syracuse (viitorul doctor), iar ceilalți doi îi erau prieteni apropiați încă din copilărie, Louis Carr şi Louis Senger. Lawrence scrie despre acea drumeție în relatarea sa din anii 1920:

Ne petreceam zilele hoinărind pe dealurile din împrejurimi şi ne umpleam orele de lumină cu pipe, cărți şi conversație. Serile jucam cărți şi iar făceam

multă conversație. Pentru luna august am organizat o expediție adevărată, aproape un lux pentru vremea aceea, şi am petrecut patru săptămâni în sălbăticia din Pike County, Pa. Din câte-mi aduc aminte, ne ocupam mare parte a zilelor răscolind malurile lacurilor din vecinătate, în căutare de buşteni cu care să întreținem uriaşele focuri de tabără din timpul nopții. Cele mai grozave momente erau cele din jurul flăcărilor, iar într-un târziu, când lumina lor se stingea, ne înveleam în pături şi dormeam pe pământ ca nişte adevărați sălbatici. Lui Crane îi plăcea să trăiască aşa şi plesnea de sănătate. Pe măsură ce zilele treceau, expunerea la soare i-a colorat pielea într-un arămiu cam ca de indian american, care închipuia un contrast ciudat cu părul rămas blond. Această drumeție a avut un succes atât de mare, încât câteva veri la rând am făcut excursii asemănătoare în Pike County. Între acestea făceam expediții mai scurte, deseori în Sullivan County, N.Y., iar din experiențele pe care le-am avut acolo s-a inspirat Crane pentru primele sale povestiri publicate.

Crane avea să se distanțeze de acele prime eforturi, mărturisind în 1896 în Boston Herald că ar fi preferat „să le arunce la coşul de gunoi”, şi totuşi merită o oarecare atenție, nu atât pentru deşteptăciune, cât pentru unele sclipiri din proză – fraze înviorătoare, care dansează şi saltă pe pagină – şi pentru mugurii ideilor şi metodelor care aveau să înflorească în creația lui Crane după doar câteva luni. Dintre cele nouăsprezece povestiri despre Sullivan County scrise din vara anului 1891 până la începutul anului 1892, paisprezece au fost publicate de Johnson în New York Tribune, una a apărut în Syracuse University Herald (în cinstea vremurilor de altădată?), alta într-un strămoş al Cosmopolitan (prima apariție a lui Crane într-o revistă națională). Trebuie să fi fost cel puțin încurajator pentru el, dacă nu mai mult, să-şi vadă atâtea scrieri publicate atât de repede după ce se lăsase de facultate – într-un moment în care abia începea să-şi dreagă glasul.

Unsprezece sunt lucrări de ficțiune şi opt intră în categoria de schițe, eseuri, meditații sau orice alt termen care poate descrie o scurtă lucrare de nonficțiune care se învârteşte agale în jurul unui singur subiect. Aceste subiecte sunt sugerate clar de titlurile din ziar, printre care „Ultima panteră”, „Urşii din Sullivan County”, „Urs şi panteră” şi „La vânătoare de porci mistreți”, care mie, ca nevânător, nu-mi sună din cale-afară de promițător, dar de îndată ce te afunzi în lectură, cuvintele te poartă cu ele, iar după câteva paragrafe nu mai contează dacă te interesează sau nu vânătoarea:

Copiii care mergeau la şcoală se întorceau acasă speriați de porcii mistreți. Bărbații care se întorceau noaptea târziu acasă vedeau porci mistreți. A devenit un fel de modă să vezi porci mistreți, să fugi şi să te întorci. Dar când fermierii furioşi au dat un asalt teribil asupra ținutului aspru şi pietros, se pare că porcii mistreți s-au retras în Sullivan County. Districtul pare să fi fost creat de un uriaş foarte nesăbuit şi neatent care, zărind o

limbă de pământ povârnit şi imposibil, s-a apucat să azvârle în el cu nepăsare, de departe, cu arbori şi bolovani. Nemulţumit de rodul eforturilor sale, a stârnit câteva cutremure pe sub el, încercând să-l prăpădească. A reuşit mai mult decât în visele lui cele mai îndrăzneţe [...] Găurile şi crăpăturile, văile şi dealurile, peşterile şi mlaştinile acestui ţinut accidentat au devenit ultima redută a vânatului mare din partea sudică a acestui stat.

Găsim astfel de înfloriturі retorice şi exagerări de ton şi în alte bucăţi de nonficţiune, mai ales în „Viaţa în Sullivan County”, o schiţă chiar despre natura exagerării.

Un ţinut renumit pentru vânătorii săi nu va duce, fireşte, lipsă de mincinoşi. Acolo unde saltă cerbul şi ursul blănos umblă cu pas legănat, mincinosul va înflori şi se va înmulţi. Fiecare îşi cultivă aplecarea către născocire, pe cât se poate, ca nu cumva să fie privit cu dispreţ de vecini. Un om poate cumpăra buşteni de la un localnic şi-l va crede pe cuvânt că târguiala e cinstită, dar ia să-l întrebi pe acelaşi om câţi cerbi a omorât la viaţa lui, că acesta îl va ţintui pe curios cu o cifră mai mare decât toată suma strânsă pentru monumentele în cinstea eroilor naţionali.

Pe următoarea pagină, Crane identifică exact spaţiul mental unde se naşte impulsul de a scorni poveşti: „Într-o ţară în care se trage cu puşca, nimeni n-ar trebui să spună exact ce a făcut. Ar trebui să spună ce ar fi vrut sau ce spera să facă, întocmai ca şi cum ar fi şi reuşit.”

Scrierile fictive din ciclul despre Sullivan County au fost inspirate de excursiile lui Crane cu cei trei prieteni ai săi, iar cele patru personaje din aceste poveşti sunt identificate de la început şi până la sfârşit ca mărunţelul (Carr), dolofanul (Lawrence), lunganul (Senger) şi taciturnul (Crane – deşi taciturnul e atât de tăcut, încât de multe ori pare să se confunde cu mărunţelul). Par a fi o versiune de secol XIX a fraţilor Marx sau, mai degrabă, fiind mai necizelaţi, o dublă versiune de Abbott şi Costello[9].

---

[9] E interesant de reţinut că Bud Abbott s-a născut în Asbury Park (unde a început cariera lui Crane), iar Lou Costello, în Paterson (unde a fost scrisă o primă variantă a Semnului roşu), dar n-aş vrea să insist asupra acestei asocieri, America nefiind altceva decât un talmeş-balmeş de lumi multiple, contrastante, epicentrul global al intersecţiilor improbabile şi al neconcordanţelor măreţe. Totuşi, în acelaşi spirit e demn de reţinut că în perioada de după moartea lui Crane, pădurile dese din Sullivan County au fost transformate în Centura Borşului, o vastă constelaţie de hoteluri şi staţiuni destinate în principal evreilor newyorkezi (echivalentul din Vechiul

La fel ca în cazul schițelor, povestirile sunt saturate de digresiuni hiperbolice şi bravadă gogonată, un ton exaltat care e apoi strunit sistematic, în timp ce acțiunea se reduce la un şir de confuzii comice. În „Patru bărbați într-o peşteră", cei patru împiedicați coboară într-o peşteră subterană adâncă şi sinistră, în căutarea unei aventuri pe care să le-o istorisească prietenilor, şi dau peste un pustnic cu mințile rătăcite care insistă să joace pocher cu ei – că altfel va fi vai de ei. În „Caracratița", cei patru se duc pe un lac să pescuiască ştiuci şi tocmesc un bătrân de prin părțile locului, descris ca „individul", să-i ducă pe lac cu barca lui, dar după ce-i lasă în mijlocul apei, fiecare pe câte un buştean, individul se îmbată şi-i părăseşte acolo până se întunecă. Cei patru sunt cuprinşi de frică. „Vântul nopții începu să urle, iar pe cer, deasupra lor, apărură amenințători nori aducători de ploaie. Cei patru bărbați îşi înălțară gulerele hainelor, dârdâind. Deodată înțeleseră cu toții că erau singuri şi că un abis de netrecut îi despărțea de omenire." Salvarea vine abia când individul beat începe să halucineze o „caracratiță" pe întuneric şi fuge la adăpost, luându-i pe ceilalți patru în barcă. „Contabilul unui strigoi" începe straniu şi poetic, cu cei patru tovarăşi dormind în jurul unui foc de tabără aproape mistuit. „Într-un pustiu, lumina soarelui e zgomot. Întunericul e tăcere imensă, formidabilă, presărată cu mici zgomote răzlețe. Vântul cântă prin copaci melodii ale singurătății şi imnuri ale abandonului şi glăsuieşte despre absența lucrurilor plăcute şi vii." În cel de-al treilea paragraf, „strigoiul" se apropie de bărbații adormiți, patru „ghemotoace" strânse în jurul taberei. „Pielea îi era grozav de roşie, iar mustățile, nespus de negre", iar când se uită în jos la cei patru, „zâmbi cu buza răsfrântă, dezvăluind nişte dinți galbeni, crescuți alandala". Cititorul e pregătit pentru o poveste de groază care să-i înghețe sângele în vine, iar când strigoiul îl smulge pe mărunțel din aşternut şi-l sileşte să mărşăluiască prin pădure, suspansul continuă să crească: „Ghemotoacele rămaseră mult în spate, iar mărunțelul se poticnea alături de strigoi. Se împiedica în desişuri încâlcite, se lovea de puieți, iar pietrele îi fugeau de sub picioare. Orbit şi necăjit, se apucă să înjure ca turbat. Făcu spume la gură, iar ochii îi străluciră de o lumină albastră." Ajung la o cocioabă şubredă în plin pustiu, iar când intră în încăperea dezordonată, întoarsă pe dos, dau peste un „bărbat sur şi crunt" care stă la o masă. Strigoiul îl trânteşte pe mărunțel pe un scaun şi, exact când pare că se vor întâmpla tot felul de lucruri groteşti, Crane înțeapă balonul pe care-l umflase peste măsură cu un ac al absurdului mic şi sprinten. Stând lângă bărbatul sur şi crunt, strigoiul îşi drege glasul şi spune: „Străine, cât face treiş'trei de banițe de barabule, la şaiş'patru şi jumate banița?" Când în sfârşit mărunțelul reuşeşte să îngaime răspunsul corect, strigoiul îl dă afară din casă şi povestea se termină. Aceeaşi combinație de teroare şi absurd se regăseşte în majoritatea celorlalte povestiri, inclusiv în „Şapte bebeluşi explodează", un basm trăsnit despre o

---

Testament al Noului Testament care era Asbury Park), rămasă azi în memorie mai ales ca o pepinieră din care au ieşit o mie de comedieni de stand-up. Exista ceva umor pe acele dealuri râpoase, iar Crane a fost primul care l-a exploatat (n. a.).

uriaşă şi cei şapte copilaşi ai ei care au mâncat hârtie de muşte şi sunt pe cale să explodeze – nu e clar dacă de la vomitat sau de la căcare –, iar când mărunţelul şi dolofanul se apropie de casă, la interval de câteva minute unul de altul, pentru că s-au rătăcit în pădure, uriaşa îi ia tare, aruncându-i pe rând peste zidul grădinii, în „Un cort în agonie”, care relatează confruntarea mărunţelului cu un urs brun ameninţător care se încurcă într-un cort căzut şi o ia la fugă prin pădure „ca o stafie în mantie albă, hăituită de viespi” şi în „Strigătul unui puding cu afine”, care e o poveste despre o durere de stomac, o simplă durere de stomac, şi totuşi ţipetele scoase de mărunţel în bezna pădurii îi fac pe ceilalţi trei să intre în panică pentru că nu i-au observat lipsa şi deci nu reuşesc să identifice sursa zgomotului. Brusc, tonul se schimbă:

Strigătul necunoscutului i-a umplut pe loc de spaimă. E mai teribil decât strigătul de luptă al lucrurilor cumplite, căci lucrurile cumplite pot fi limpezi. Dar acest ţipăt trezeşte în inimi şi mai multă teamă, căci duce cu gândul la guri formidabile şi la fălci colosale, apucătoare, de pe tărâmul imposibilului. E cântecul unei forţe-fantomă, pe care imaginaţia o declară invincibilă şi cruntă la vedere.

Una singură dintre aceste poveşti e scutită de oscilaţiile comic-sinistre şi/sau sinistru-comice ale celorlalte din serie. Având doar două pagini şi jumătate, „Omorându-şi ursul” se distinge din mai multe motive – în primul rând, pentru că se lipseşte de cei patru netoţi şi se concentrează doar pe unul dintre ei, mărunţelul; în al doilea rând, pentru că urmăreşte o singură acţiune concertată de la început până la sfârşit şi nu se fragmentează în mai multe acţiuni vag legate între ele; în al treilea rând, pentru că stilul e în perfect acord cu scopul lui Crane, acela de a urmări gândurile şi mişcările unui bărbat singur în timp ce se furişează prin pădure cu o puşcă şi un câine de vânătoare ca să cucerească primul său urs, adică să omoare primul său urs, ceea ce la final capătă semnificaţia metaforică a cuceririi primei sale femei; şi, în al patrulea rând, pentru că stilul e mai solid şi mai precis articulat decât în oricare dintre celelalte povestiri. Să luăm, de pildă, aceste pasaje:

Soarele la apus a plăsmuit un tumult în nuanţe de violaceu stins şi roşu flacără la marginea orizontului, apoi s-a scufundat până când fasciculele stacojii au întâlnit copacii. Pe măsură ce razele roşii se retrăgeau, armate de umbre se prelingeau tot înainte.

Când un copoi se apropie de un vânat mare, poartă pe umeri toată suferinţa lumii, iar lătratul lui vesteşte apropierea morţii. Îi pare rău că a venit.

Țeava puştii lui luneca iute peste forma întunecată, căutând. Sub umăr era locul ideal. O şansă de a străpunge inima, de a secționa o arteră sau de a ciurui plămânii. Bărbatul mărunt vedea un vârtej de blană pe deasupra puştii. Pământul dispăruse. Doar spațiul şi vânatul, cătarea şi vânătorul. Emoții nebune, atât de intense încât puteau zgudui lumi, îl năpădeau pe bărbatul cel mărunt, dar fără să-i clintească nici cel mai neînsemnat nerv.

Bubuitul puştii i-a zguduit sufletul până-n străfunduri. Creația s-a cutremurat, iar ursul s-a împleticit.

Apoi surprinzătorul paragraf final:

Bărbatul cel mărunt a strigat iar şi s-a repezit înainte, fluturându-şi pălăria de parc-ar fi dat tonul la mii de urale. S-a năpustit şi a lovit ursul cu piciorul în coaste. Avea pe chip zâmbetul unui amant încununat de succes.

Cum ar trebui să privim povestirile şi schițele despre Sullivan County? Bucățile de nonficțiune sunt, în general, nişte scrieri solide, chiar dacă neremarcabile, în care Crane nu doar că explorează legende din trecut, ci uneori le şi demitizează, ca în scurtul eseu intitulat „Ultimul mohican” (Uncas, războinicul eroic al lui Cooper, se dovedeşte a fi un personaj jalnic, demn de toată mila, a cărui unică ambiție este „să cerşească, să împrumute sau să fure de băut”) şi în alt eseu intitulat „Nu prea eroic”, care demontează lăudăroasa legendă a războinicului indian Tom Quick afirmând la final că era „pur şi simplu un ucigaş”. Cât despre povestiri, cel mai bun lucru care se poate spune despre ele este că sunt inegale calitativ şi scrise pe un ton cam studențesc – dar exact asta ar fi fost Crane dacă nu s-ar fi lăsat de şcoală: un student. În afară de „Omorându-şi ursul”, care e bine executată, doar „Muntele hipnotic” merită o privire mai atentă. Mărunțelul, rămas iar singur, îşi imaginează că un munte se mişcă spre el, se sperie, se opreşte, descoperă cu uimire că muntele se înalță acum direct în fața lui, îl atacă aruncând în el cu pietricele, apoi se urcă furios în vârf şi descoperă că muntele de sub picioarele sale e „nemişcat”. E o parabolă bizară, oarecum confuză, dar anunță o imagine care va bântui poeziile pe care Crane va începe să le scrie în 1894, pentru că munții (locul unde pământul întâlneşte cerul, unde omul îl caută pe Dumnezeu) răsar întruna în paginile din Călăreții negri. Mai mult decât atât, cu toate cususurile şi poticnelile lor, povestirile despre Sullivan County conțin câteva explozii de proză intensă şi prefigurează multe dintre obsesiile şi mărcile stilistice ale lui Crane: folosirea abundentă a reprezentărilor coloristice pentru a exprima atât stări emoționale, cât şi experiențe senzoriale, talent pentru metafore neaşteptate şi comparații

vibrante, viziune animistă asupra lumii naturale (copacii, pietrele şi plantele din pădure sunt vii), atitudine detaşată faţă de personaje care postulează izolarea individului în faţa unui univers indiferent şi o cercetare atentă a metafizicii fricii, aceeaşi frică ce străbate fiecare paragraf din Semnul roşu al curajului, la care Crane avea să înceapă lucrul peste doar doi ani. Totuşi, e lesne de înţeles de ce a ajuns mai târziu să dezavueze acele prime ficţiuni, iar dacă n-ar fi urmat restul creaţiilor sale, ciclul despre Sullivan County ar fi căzut, probabil, în uitare, asemeni celor mai multe scrieri ale celor mai mulţi scriitori de când lumea. Acestea fiind spuse, cum să nu admiri unele părţi din aceste scrieri care nu pot fi considerate minore, ca de pildă următorul paragraf din „Câinele negru", o bucată scrisă (să nu uităm) de un tânăr de nouăsprezece sau douăzeci de ani care încă n-avea habar încotro s-o apuce:

Câinele fantomă zăcea [...] dormind în drum, lângă peretele expus vântului al unui vechi bordei. Stăpânul stafiei se mutase în Pike County. Dar câinele zăbovea acolo ca un prieten la mormântul altui prieten. Blana îi era ca un costum vechi. Fălcile îi atârnau moi, lăsându-i la vedere dinţii. În ochi îi lucea o înfometare galbenă. Bordeiul legănat de vânt gemea şi bolborosea, dar câinele dormea. Până când, deodată, s-a ridicat şi a luat-o târâş pe drum. A privit lung venerabila casă cu ochii lui lihniţi, disperaţi. Briza i-a umplut nările. Şi-a dat capul pe spate, a scos un urlet lung şi gutural şi a luat-o precaut pe drum înainte. Simţea miros de om mort.

3

În 1891, după încheierea sezonului estival în Asbury Park, Crane s-a mutat în casa fratelui său Edmund, chiar lângă Paterson. Pe 16 septembrie, Anna, soția lui Townley, a cedat nervos şi a ajuns la azilul din Trenton. Pe 30, din motive greu de înțeles pentru mine, Townley, împreună cu mama şi trei dintre frații săi – William, Edmund şi Stephen – au plecat într-o excursie în Hartwood. Întrebarea este cum de a putut pleca în drumeție şi la pescuit când tânăra lui soție delira într-o casă de nebuni la peste o sută de cincizeci de kilometri depărtare, fiind de negăsit în eventualitatea unei noi urgențe? Ce-o fi fost în capul lui şi ce-o fi fost în capul familiei când l-a invitat în călătorie? Să fi fost o încercare din partea lor de a-l distrage de la necazuri sau poate că acele necazuri îl striveau? Imposibil de spus, dar mesajul lui Crane în registrul de la Hartwood sugerează că familia era binedispusă: „La scurt timp după apusul soarelui, un stol de Cranes[10] a trecut în zbor peste proprietatea Asociației, poposind lângă club. Pasărea-mamă a întâmpinat dificultăți considerabile în a face linişte printre puişorii ei şi a-i convinge să meargă la culcare.” Pe 2 octombrie, a adăugat: „Mama Crane a prins cinci ştiuci grozave, spre marea ei mulțumire şi uluirea progeniturilor ei. În ziua următoare a mai prins trei peşti frumoşi în mai puțin de-un ceas.”

O contradicție stranie. Cum să alungi groaza căderii fizice şi psihice a unei femei tinere printr-o zbenguială voioasă în pădure? Să fi fost întreaga familie la fel de smintită ca ea sau erau cu toții nişte stoici neclintiți care deprinseseră arta de a râde de necazuri?

Spre sfârşitul lunii, Asbury Park Journal relatează că „Anna Crane a suferit un al doilea atac de paralizie şi se află într-o stare precară”, iar după două săptămâni (pe 16 noiembrie), soția lui Townley moare. Pe 28, Journal publică o scurtă dezmințire a zvonului că ar fi murit şi mama lui Crane (pe 25 în Paterson): „Doamna Crane a participat la Boston la o conferință națională a WCTU şi s-a ales cu o răceală gravă. Pe deasupra, un furuncul de pe gât a sleit-o de puteri, aşa încât se află în stare critică. Vestea despre moartea nurorii sale, care i-a fost adusă la cunoştință când se afla la pat, i-a cauzat o stare de adâncă depresie şi frământare a cugetului, sperăm trecătoare cu ajutorul celor mai bune şi mai atente îngrijiri medicale.” Dar n-a fost trecătoare, iar după nouă zile, mama lui Crane a murit.

Nu doar că nu ştim nimic despre reacția lui Crane la acest deces, dar şi următoarele şase luni din viața lui sunt mai mult sau mai puțin obscure. În afară de două scrisori care apar în corespondența sa publicată, datând din februarie 1892 (una trimisă din Lake View, cealaltă din Port Jervis) şi de o scurtă călătorie plouată şi destul de jalnică în Sullivan County pe care a

---

[10] „Cocori” (en.).

făcut-o cândva în mai cu prietenul său, Lawrence (care scrie că-l văzuse „rar pe Crane în ultimele luni"), nu s-a păstrat nimic despre activitățile sale în perioada dintre excursia în familie la Hartwood din octombrie şi plecarea la Asbury Park de la sfârşit de mai pentru un nou sezon de reportaje estivale. Johnson a început să publice poveştile despre Sullivan County în 1892, ceea ce înseamnă că cele mai multe au apărut la câteva luni după ce fuseseră scrise, Johnson găsindu-le fără îndoială loc în suplimentul de duminică de fiecare dată când putea, aşa că e greu să identificăm momentul exact în care au fost puse pe hârtie. Lucru valabil şi pentru primele scrieri despre New York pe care Crane a reuşit să le publice, „Camionul în pană", care a apărut în Tribune pe 10 iulie 1892, dar care fusese scrisă, cel mai probabil, cu câteva săptămâni sau luni în urmă, din moment ce Crane şi-a petrecut vara în Asbury Park şi s-a mutat la New York abia în octombrie, deşi o altă bucată, mult mai scurtă, „Mata îl cați pe «Petey», zău aşa", publicată în New York Herald pe 4 ianuarie (la mai puțin de o lună după moartea maică-sii), ar fi putut fi scrisă cu doar o zi sau două înainte de publicare. Aceste articole confirmă cel puțin un lucru, că făcea drumuri în oraş de la locuința lui Edmund din Lake View, ca să viziteze tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market şi să se plimbe prin mahalalele din Lower East Side. Cu siguranță se gândea la Maggie, dar nu e clar cât de avansat era cu ea la data aceea. Johnson scrie că Stephen i-a arătat o versiune a manuscrisului în 1891 (deşi cu siguranță voia să spună 1892), care i se păruse „pe alocuri necizelată, dar puternică şi impresionantă [...] pulsând de vitalitate", dar oricare ar fi fost acea versiune, e limpede că Stephen a continuat să lucreze la carte şi nu s-a apucat de varianta finală decât în toamna acelui an, când s-a instalat la New York. Nimic din toate astea nu contează. Contează că există un gol în poveste, iar golul cel mai important e legat de moartea maică-sii, despre care Crane nu a spus nimic – decât poate în Mama lui George, la care a început să scrie în 1893, la scurtă vreme după publicarea lui Maggie, dar care nu e o lucrare autobiografică şi trebuie să avem mare grijă ca în cazul romanelor să rezistăm tentației de a interpreta ficțiunea ca pe o privire obiectivă asupra vieții autorului.

Totuşi, în acest gol sunt îngropate patru lucruri demne de explorat. Primul e o scrisoare către fostul său tovarăş de la internat, Armistead Borland, zis „Tommie", care pe atunci trăia în Norfolk, Virginia, acelaşi Borland care-l idolatriza pe Crane şi încerca să-l imite în anii petrecuți la Claverack. Scrisoarea lui Borland s-a pierdut, dar se pare că scrisese ca să se plângă de lipsa companiei feminine în Virginia – mai exact, de lipsa companiei feminine albe. Din răspunsul lui Crane:

Aşa deci, duci lipsă de femei dintre cele albe? Ce ghinion! Şi ce extraordinar! Nu credeam că lumea va ajunge vreodată să ducă lipsă de femei. Thomas! Tu chiar că trebuie să fi nimerit într-un ținut uitat de Dumnezeu.

Citeşte şi tu următoarele rânduri în şoaptă: eu, unul – eu, unul, cred că sunt foarte bune şi cele negre – dacă – dacă sunt galbene şi tinere.

Pentru moment, voi comenta doar despre misterele sexului. Notele discrete din jurul acelor negre, galbene şi tinere merită mai multă atenţie, dar voi amâna puţin analiza atitudinilor contradictorii şi schimbătoare ale lui Crane faţă de rasă şi prejudecăţi etnice (paginile 239-248). La acest prim stadiu al poveştii, scrisoarea către Borland pare să confirme că, la douăzeci de ani, Crane nu mai era virgin (deloc surprinzător) şi, cum nu există dovezi care să sugereze că ar fi avut prieteni negri sau acces la cercuri sociale negre, putem presupune că femeile negre cu care se culcase erau prostituate. Ştim că se culca şi cu prostituate albe, dar unde, când şi cum îşi începuse viaţa sexuală, asta rămâne un mister. Cum era un băiat care la şase ani deja bea şi fuma, poate că la el iniţierea venise mai devreme decât la majoritatea tinerilor din acea epocă, dar pentru aproape toţi (cei din clasa mijlocie, în orice caz), împlinirea erotică înainte de căsătorie era posibilă doar alături de prostituate, iar în oraşele americane ale anilor 1890, prostituatele erau peste tot – pe străzi, în bordeluri, ba chiar şi la balcoanele cele mai de sus ale sălilor de teatru, unde cuplurile se împerecheau pe întuneric, în timp ce dedesubt, la parter, urla muzica. Nu e treaba mea să emit judecăţi morale despre păcatele femeilor care-şi vând trupul pe bani sau să insist asupra ipocriziilor unui sistem social care încurajează tacit astfel de schimburi. Prostituţia era o realitate pe atunci, aşa cum continuă să fie şi acum, şi, ne place sau nu, trăim într-o lume imperfectă, în care sexul e o marfă care poate fi cumpărată şi vândută. Pe mine mă interesează să înţeleg cine a fost Crane. Printre multe alte lucruri, a fost un băiat care râvnea la femei, aşa că se culca cu prostituate, oricare le-ar fi fost culoarea pielii. Ba mai mult, mă interesează să înţeleg opera de scriitor a lui Crane şi, pentru că prostituţia ocupă un loc proeminent în prima lui creaţie de ficţiune de amploare, informaţia că avea o cunoaştere intimă a subiectului e relevantă. Scrisoarea către Borland oferă primul indiciu şi e de două ori utilă, suprapunându-se peste crearea lui Maggie.

Al doilea şi al treilea lucru sunt articolele pe care le-a scris în acel interval de şase luni. Cel din ianuarie e despre doi băieţi, de şapte şi de treisprezece ani, care au fost acuzaţi că şterpeliseră nişte perii şi o cutie cu porumb de pe o tarabă de pe Broadway. Un delict mărunt şi neînsemnat, pe care Crane îl relatează cum se cuvine, dar demn de remarcat în micul text e efortul lui de a reda vorbirea unuia dintre băieţi, de a învăţa limba mahalalelor newyorkeze şi de a o transcrie corect pe pagină. E limba vorbită de personajele din Maggie şi iată-l aici pe Crane începând s-o înveţe. Şi dialogul din poveştile despre Sullivan County e neliterar, colocvial şi direct, dar nu se compară cu acesta:

— Vezi ’mneatale, i s-a adresat micul Alstrumpt, şeful bandei, judecătorului Divver, nimica nu făceam, numa’ ne jucam şi noi de-a prinsa pe stradă, da’ a venit unu’, un băiat de-i zice „Petey”, şi zice cică: „Bă, băieţi, hai la ciordeală.” Ne-am dus cu el – ’nţelegi? Mata îl caţi pe „Petey”, zău aşa. El e cu ciordeala – nu io sau puştii.

— Cine-i Petey? a întrebat judecătorul Divver.

— Păi, „Petey” Larkin, unu’ de stă pe Thompson Street.

Oricând ar fi fost scrisă, „Camionul în pană” reprezintă un pas înainte pentru Crane şi depăşeşte tot ce scrisese până atunci. În vreo două mii cinci sute de cuvinte, spune cu lux de amănunte povestea unui ambuteiaj pe o stradă neprecizată din sudul Manhattanului, când două camioane mari de transportat mobila, trase de câte patru cai fiecare, trec huruind pe artera îngustă, iar cel de-al doilea camion pierde o roată, astfel că tot mai multe vehicule sunt nevoite să se oprească în spatele lui. Cu alte cuvinte, ca în multe dintre scrierile sale de început, e o poveste despre mai nimic – un episod banal, trecător din viaţa oraşului –, dar felul în care Crane spune povestea e atât de dinamic, purtat de un şuvoi de fraze splendid aduse din condei, încât citim mai departe cu o mirare încântată, aşa cum ascultăm un cântăreţ izbucnind într-o arie bine executată dintr-o operă altfel banală. Cel de-al doilea paragraf, care e lung şi include unele dintre cele mai lungi fraze scrise vreodată de Crane, merită prezentat integral – ca să vedem de ce era deja în stare tânărul scriitor cu evoluţie rapidă:

Înaintau încet, hurducându-se şi clătinându-se, iar în spate a apărut un tramcar cu bec roşu. Tramcarul era roşu, becul era roşu şi părul vatmanului era tot roşu. Omul a fluierat ascuţit, plesnind nerăbdător din frâiele calului. Apoi a fluierat iar. Apoi a lovit tabloul roşu cu cârligul până când luminiţa roşie a început să tremure. Apoi un tramcar cu bec verde s-a strecurat în spatele tramcarului cu bec roşu; şi vatmanul verde a suflat în fluier şi a bătut şi el în bord; iar taxatorul tramcarului roşu s-a prins de curea, cum stătea în fundul vagonului, şi a bătut în gongul de deasupra capului său atât de zăngănitor, încât vatmanul roşu, cuprins de frenezie, s-a ridicat pe vârfurile picioarelor, şi-a umflat obrajii de parc-ar fi cântat la trombon într-o orchestră de stradă nemţească, a suflat în fluier într-atât încât un om cu imaginaţie ar fi putut vedea aşchii sărind din el şi a bătut în bordul lui roşu până când metalul s-a deformat şi s-a deformat şi cârligul. Şi tocmai când vatmanul unui tramcar abia sosit, cu bec albastru, a început să sufle şi el în fluier şi să bată în bord, iar taxatorul verde s-a apucat să sune clopoţelul ca un diavol, ceea ce l-a scos din minţi pe vatmanul verde, făcându-l să se ridice, să sufle şi să bată aşa cum nimeni nu mai suflase şi nu mai bătuse înaintea lui, la care taxatorul roşu şi-a pierdut şi ultima fărâmă de control şi a început să salte în sus şi-n jos agăţat de chinga clopoţelului său, de care se ţinea strâns cu amândouă mâinile, într-un dans sălbatic, maniacal, ceea ce bineînţeles că a şubrezit Raţiunea vatmanului roşu de pe tronul ei şi aşa şubred, făcându-l să lase fluierul şi cârligul şi să înceapă să urle, să hăulească şi să răcnească mai abitir decât urlase, hăulise şi răcnise cel mai rău drac personal întâlnit de cel mai sever dintre prezbiterienii scoţieni în cea mai neagră noapte, după ce stimabilul băuse cel mai aprig whiskey scoţian; chiar în acel moment, roata din stânga faţă a camionului din spate

s-a desprins, iar osia s-a lăsat în jos. Camionul s-a smucit zdravăn, apoi s-a clătinat, s-a cutremurat, s-a hâțânat şi s-a oprit; vatmanul roşu a frânat brusc, iar caii s-au răsucit ca să nu fie striviți între tramcar şi camion; ceilalți vatmani au frânat şi ei brusc, iar caii s-au răsucit; cei doi inşi care stăteau sus, pe capră, la jumătatea camionului rămas în drum, au început să țipe la frații lor de pe capra camionului din față; o fată de şase ani, cu o găletuşă cu bere, a traversat pe sub gâturile cailor roşii; un băiat de opt ani s-a urcat în tramcarul roşu cu suplimentele sportive ale ziarelor de seară; o fată de zece ani a trecut prin fața cailor înhămați la camion cu două găletuşe de bere; un băiat de vârstă incertă şi-a vârât degetul în grăsimea neagră din butucul roții din dreapta-spate a camionului şi s-a apucat să-şi scrie numele pe suprafața roşie de pe aripa acestuia; un băiat cu cap mic şi urechi mari cerceta inelele albe de pe martingalele cailor înhămați la camion, cu gând să profite de confuzie ca să le fure; o fată de şaisprezece ani fără pălărie, cu nişte jiletci neterminate făcute sul la subraț, a traversat platforma din față a tramcarului verde. Când a coborât pe trotuar, un frizer de la o frizerie cu zece cenți tunsul i-a strigat: „Hei! Tu!”, iar ea i-a răspuns cu un dispreț nimicitor „Deşteptule!” şi a luat-o pe o stradă laterală. Câțiva stropi de ploaie caldă de vară au început să cadă.

E perspectiva unei camere montate pe trepied. Poziția e fixă şi în schiță intră doar ceea ce intră în cadru. Mai întâi camioanele şi bărbații care le conduc, apoi tramvaiele cu cai din spatele camioanelor, iar când al doilea camion face pană şi traficul se blochează, mai mulți copii încep să apară şi să dispară din cadru, prezentați pe rând după sex şi vârstă – fată, băiat, fată, şase, opt, zece –, dar chiar când pare să se fi închegat un tipar, autorul îl demontează prezentând următorul copil ca pe un „băiat de vârstă incertă”, iar pe cel de după el, ca pe un băiat cu „capul mic şi urechi mari”, descumpănindu-l pe cititor şi făcându-l astfel mai atent la ce se petrece, pentru că acolo se petrec cel puțin două lucruri în acelaşi timp: descrierea vizuală a tot ceea ce se poate vedea în cadru, ca şi limbajul ritmic, foarte încărcat, folosit de autor pentru a transmite imaginile pe care ni le arată. Limbajul e inima textului, transformând ceea ce ar fi putut fi o relatare seacă şi limitată a unui eveniment banal – aproape un non-eveniment – într-o creație exuberantă. Pe măsură ce textul avansează, tot mai mulți oameni se înghesuie în cadru, se întâmplă tot mai multe lucruri şi traficul se aglomerează tot mai mult, ceea ce prilejuieşte fraze ca asta, care ar fi putut fi strecurată de Samuel Beckett în paginile din Watt, scrise cincizeci de ani mai târziu: „Un tramcar cu bec alb, un tramcar cu un bec alb şi unul roşu, un tramcar cu bec alb cu o bară verde pe deasupra, un tramcar cu bec albastru într-un cerc alb, alt tramcar cu un bec roşu, rotund, şi încă unul cu un bec plat roşu şi-au făcut apariția şi au oprit.” În timp ce se fac eforturi frenetice de a repara roata, îl vedem pe frizerul care tunde pe zece cenți cum îi face ochi dulci altei tinere, care atrage şi interesul amoros al unui polițist, numai că polițistul e la datorie şi trebuie să mențină ordinea, mai ales că pe trotuar se strânseseră între timp peste o sută cincizeci de persoane, aşa că „a lăsat fata [...] şi l-a silit pe conductor să renunțe la mişcările sale războinice, spre

marele dezgust al mulțimii. Apoi l-a croit pe tipul cu bretele peste spinare cu măciulia bastonului şi s-a întors la fată."

Observați că Crane nu judecă niciodată acțiunile persoanelor care intră în vizorul său. Băiatul hoț care râvneşte la martingale, frizerul libidinos care râvneşte la fete şi polițistul mult prea zelos care-l croieşte pe bărbatul cu bretele nu sunt supuşi pornirilor onorabile, moralizatoare ale epocii. Crane încearcă să fie rece şi detaşat, să păstreze distanța şi să nu se insinueze în acțiunile descrise, să lase faptele să vorbească. E o postură riguroasă, la persoana a treia, pe care a menținut-o, cu câteva excepții, până la sfârşitul vieții sale de scriitor. În combinație cu lirismul înnăscut şi bogăția metaforică a prozei sale, produce un efect curios, destabilizator asupra cititorului – un efect straniu. În „Camionul în pană" începe să-şi descopere această stranietate şi, cu această ocazie, să se apropie tot mai mult de un stil închegat.

Cel de-al patrulea lucru nu i s-a întâmplat direct lui Crane, ci fratelui său, William, un lucru absolut îngrozitor care a arătat de ce sunt în stare cetățenii unui oraş yankeu ca Port Jervis, demontând mitul că actele de violență rasială erau comise doar în Sud. Pe 2 iunie 1892, cu patru zile după ce Crane a plecat la Asbury Park, Robert Lewis, un bărbat negru acuzat pe nedrept că ar fi violat o femeie albă, a fost luat pe sus dintr-un furgon al poliției şi spânzurat de un arțar de o gloată de două mii de oameni, în fața Bisericii Reformate din centrul oraşului. William locuia chiar peste drum şi, auzind strigăte, s-a repezit afară şi a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să împiedice linşajul, făcându-şi loc prin mulțime şi apucând frânghia chiar când „corpul era ridicat" (Port Jervis Evening Gazette). Lewis era încă în viață în acel moment şi se pare că William l-a salvat, dar gloata era de neoprit şi a început să scandeze la unison „Spânzurați-l", „În streang cu negroteii", moment în care William a fost împins la o parte, iar Lewis a fost ridicat iar în streang şi gâtuit până când şi-a dat ultima suflare. Acțiunile lui William n-au făcut decât să amâne inevitabilul, dar a acționat nobil, cu un eroism aproape neverosimil, pentru că puțini sunt cei care ar fi avut curajul să facă ceea ce a făcut el: să-şi rişte propria viață pentru a împiedica moartea altuia, ținând piept unei gloate turbate, pline de ură. Fratele său mai mic n-a asistat la scenă, dar cu siguranță i-a ajuns la urechi şi n-a uitat-o. Cinci ani mai târziu, a scris Monstrul, care se petrece într-un oraş inspirat de Port Jervis şi are ca personaj central un bărbat negru. Deşi în nuvelă nu se vorbeşte explicit despre linşaj, cetățenii din Whilomville manifestă o atitudine față de justiție nu foarte diferită de cea manifestată de cetățenii din Port Jervis în seara zilei de 2 iunie 1892. În acelaşi oraş, în urmă cu treisprezece ani, fața unui bărbat negru fusese arsă până la os de un tun care dăduse rateu. Iar acum... asta.

4

În acea vară, în Asbury Park, Crane, care avea douăzeci de ani, s-a îndrăgostit pentru prima oară, nu „cu dragostea năvalnică de la şaptesprezece ani”, cum a scris despre una dintre pasiunile sale de la internat, ci în felul sincer şi înflăcărat al unui tânăr de douăzeci de ani aflat în căutarea unui suflet pereche care să-l întovărăşească pe drumul lung care i se aşternea în faţă. Douăzeci de ani nu-i totuna cu şaptesprezece, dar e tot o vârstă riscant de fragedă, şi oricât de experimentat sau neexperimentat ar fi fost Crane în chestiunile carnale, era un novice într-ale uzanţelor burgheze ale curtării unei femei, un pretendent speriat şi stângaci, oarecum depăşit de situaţie, din câte se pare, dar intens şi gata să iubească, o enigmă care îmbina muţenia rezervată cu izbucniri ludice neaşteptate. Din fericire pentru el, sentimentele i-au fost împărtăşite. Deşi până la urmă idila n-a fost un succes, dragostea lui Crane n-a fost vreo amăgire efemeră sau vreun flirt de vară şi nu a renunţat la speranţa de a o lua de soţie pe Lily Brandon Munroe decât în 1898, la şase ani după ce se cunoscuseră.

Ea era cu un an mai mare decât el şi măritată deja, dar cu o căsnicie nefericită şi deja înstrăinată de soţul ei, Hersey Munroe, un geolog care lucra ca topograf la Serviciul de Prospectare Geologică al Statelor Unite şi lipsea mult de acasă din cauza muncii. Era o tânără dintr-o familie bogată, care studiase în Anglia şi la New York şi-şi petrecea vara la hotelul Lake Avenue din Asbury Park cu soacra ei şi sora mai mică, Dottie. Biroul lui Townley era în acelaşi hotel, aşa că acolo l-a cunoscut pe Crane. În următoarele două luni au ieşit de multe ori împreună în public, dându-se în căluşei la Hipodrom şi plimbându-se pe plajă şi pe promenadă, dar ce făceau când rămâneau singuri, între patru ochi, asta nimeni nu poate şti precis. Presupun că o femeie căsătorită dezamăgită şi frustrată e mai puţin sfioasă decât o tânără fecioară necăsătorită când vine vorba de intimitate fizică, dar asta e doar o observaţie generală şi nu ne spune nimic despre acest caz particular. Sexul e marea lacună din centrul majorităţii biografiilor şi, pentru că nu se ştie nimic despre dorinţele erotice ale lui Crane (în afară de faptul că frecventa prostituate, ca milioane de bărbaţi), şi nici despre dorinţele lui Lily Brandon Munroe, e lesne de presupus că tânărul Crane şi-a reprimat impulsurile ca să facă figură de gentleman onorabil, de bărbat demn de iubirea ei. Am oarecare îndoieli că aşa s-au petrecut lucrurile, dar asta nu înseamnă că sunt şi corecte. Dincolo de speculaţii, un lucru e cert: Crane i-a cerut lui Lily să fugă cu el, iar ea şi-a cântărit cu grijă decizia înainte să-i refuze oferta. Se mai ştie şi că ambele familii dezaprobau o eventuală căsătorie între ei.

Cele mai multe lucruri care ne-au parvenit despre vara aceea au fost consemnate în 1948, după cincizeci şi şase de ani, când Lily nu mai era doamna Munroe, ci doamna George F. Smillie, o matroană de şaptezeci şi opt de ani care a acceptat să răspundă la întrebările bibliografului şi cercetătorului Ames Williams despre vechea ei poveste de dragoste cu Crane.

Din păcate, Williams nu o citează direct, ci face un rezumat al răspunsurilor ei, ceea ce măreşte şi mai mult distanța între momentul „atunci” din 1892 şi momentul „acum” din 1948. Relatarea e, inevitabil, unilaterală (bazată pe amintirile ei, spuse din punctul ei de vedere), dar pare sinceră sau măcar nemincinoasă, atât cât îi permit limitele pe care singură le impune propriei poveşti, o poveste hotărâtă să rămână la suprafața lucrurilor şi să nu scormonească sentimentele cele mai profunde. Dar cine s-o condamne pentru reticența ei? Era deja o femeie în vârstă, de ce să fi divulgat unui străin nişte secrete personale pe care le păstra de mult? Aşadar, e o relatare cuviincioasă, şi totuşi informativă. Printre amintirile ei, aşa cum le consemnează Williams:

[...] nu era un bărbat chipeş, dar avea nişte ochi cenuşii, migdalați, remarcabili [...] părea fragil [...] o tuse seacă [...] fuma întruna şi umbla de obicei cu o țigară atârnată de buza de jos [...] bea foarte puțin [...] era cumplit de sărac şi de subnutrit [...] nu-i păsa cum se îmbracă [...] îşi făcea notițe pe manşete [...] era destul de pudic [...] făcea comentarii despre costumele de baie purtate de femei [...] nu-i plăcea dansul, deşi a dansat de câteva ori cu Lily. Lily avea o voce frumoasă şi atrăgea ceva admiratori când cânta; Crane descuraja acest obicei [...] [împreună] petreceau clipe fericite dându-se în căluşei şi trăgând la inele, luându-şi înghețată de la Day’s (Crane nu mânca niciodată şi Lily se simțea prost că-i cheltuia venitul mizer), plimbându-se pe promenadă şi observând oamenii. Lui Steve [...] îi plăcea să privească valurile împreună cu Lily [...] i-a spus că de fiecare dată când avea să vadă oceanul, avea să-şi amintească de el [...] [el] îi ura pe bârfitorii de pe verandele hotelurilor [...] şi îi plăcea la nebunie să-i şocheze. Steve era foarte îndrăgostit de Lily şi ea de el, dar nu părea să aibă planuri concrete de viitor şi era melancolic şi îngrijorat din acest punct de vedere [...] un suflet chinuit aflat în căutarea fericirii care părea mereu inaccesibilă [...] i-a spus la un moment dat că nu are prea mult de trăit. Nu-şi dorea decât câțiva ani de fericire adevărată. Crane a implorat-o pe Lily să fugă cu el, iar ea a cântărit serios propunerea înainte de a o refuza [...]

Multe dintre observațiile ei îl transformă pe Crane într-un personaj arogant, neatrăgător, moralist (costumele de baie pentru femei), gelos (pentru că ea cânta în fața altora) şi ursuz (deprimat la gândul că va muri prematur), ca şi cum, după cincizeci şi şase de ani, ar fi enumerat încă o dată diferitele motive pentru care îi refuzase propunerea, şi totuşi cum să împăcăm dubiile ei cu acest fapt enunțat limpede: Steve era foarte îndrăgostit de Lily şi ea de el? De ce s-ar fi îndrăgostit ea de un puritan morocănos, nu cumva era doar ocazional un puritan morocănos şi în restul timpului un alt gen de om, mai plăcut? Ceva ne scapă aici, ceva despre cum erau ei împreună rămâne nespus, iar la mai bine de şaptezeci de ani după dialogul cu Williams, Lily Brandon Munroe Smillie e moartă de mult, luând cu ea în mormânt acea poveste nespusă.

Alte elemente verificabile din acea vară şi nu numai: Crane s-a înţeles bine cu sora mai mică a lui Lily, Dottie, în felul mucalit şi cald care-i venea natural ca unchi de numeroase fete (numai William a avut cinci fiice), la un moment dat punând pariu cu ea pe un colier că fratele lui, Townley, n-avea să se mai însoare pentru a treia oară (ea a câştigat, el a pierdut). Pe 7 august, la vreo şase săptămâni după ce o cunoscuse pe Lily, Crane a publicat în New York Tribune o schiţă umoristică intitulată „Căpitanul", fără nicio legătură cu reportajele despre Asbury Park la care a lucrat în acea vară. Fără îndoială inspirată de idila lui cu Lily, povestea e scrisă la timpul prezent, o tehnică rară, poate chiar unică în ficţiunea lui Crane, care nu face decât să sublinieze cât de plenar trăia pe atunci clipa – care îl umplea, îl subjuga. Căpitanul, „un mucalit straşnic, misterios", e nu doar pompier în sat, ci şi căpitanul unei bărci, ceea ce îi permite să-şi câştige traiul transportând turişti peste Strâmtoare (nu o strâmtoare anume, ci pur şi simplu Strâmtoarea). În poveste, la bord sunt în acea zi patru pasageri, o tânără din Baltimore, o tânără din Philadelphia, o tânără din New York şi „un tânăr isteţ de nicăieri". Toate femeile sunt, sub un chip sau altul, Lily. Cea din Baltimore (Lily şi soţul ei locuiau în apropiere, la Washington) vorbeşte „cu voce blândă şi un foarte uşor accent sudist" şi, privind în sus, la cer, îl întreabă pe căpitan dacă vine „o vijelie" (prima aluzie sexuală). Cea din Philadelphia îi face conversaţie despre stinsul şi aprinsul focurilor (cea de-a doua aluzie), iar când părul newyorkezei e udat de apă, ea şi-l desface şi-l lasă liber. Când părul „i se revarsă pe umeri", femeia îl întreabă pe căpitan cum îi stă. „Arată ca al ţiganilor din taberele din pădure, din spatele casei noastre", răspunde el. „Nişte sălbatici, vezi dumneata." (Cea de-a treia insinuare.) În sfârşit, când fata din Baltimore îşi încearcă norocul la pescuit, îi zâmbeşte căpitanului cu „un zâmbet ameţitor" şi-l întreabă ce crede el că va prinde. „Ei bine", răspunde el cu voce joasă, „poate ai să prinzi pe careva dintre băieţii ăştia. Niciunul n-are destulă greutate să-ţi rupă undiţa". Iluzii deşarte, poate, dar când Crane a scris acest flecuşteţ lejer, Lily încă nu-l refuzase şi avea încă speranţe.

Se ştie şi că Stephen i-a dat lui Lily cópii ale mai multor povestiri scrise de el, ca şi manuscrisul la Maggie, că prietenul lui, artistul David Ericson, a acceptat să-i picteze portretul tinerei, dar nu l-a terminat, din motive niciodată lămurite (poate că Lily a trebuit să se întoarcă la Washington, poate că Ericson era prea ocupat, poate din alt motiv) şi că Stephen a fost invitat la cină la reşedinţa din oraş a Brandonilor. Tatăl lui Lily, un om de afaceri înstărit, n-avea niciun interes să-şi lase fiica măritată să se încurce cu un vagabond boem şi coate-goale, iar când Crane a început să vorbească franceză la masă, după ce aflase că domnul Brandon vorbea fluent mai multe limbi, tatăl lui Lily i-a retezat-o cu o replică tăioasă, lipsită de umor: „Fiica mea nu vorbeşte franţuzeşte, domnule Crane".

La cina aceea sau poate în altă vizită acasă la Brandoni, Crane a fost însoţit de prietenul său, artistul Corwin K. Linson (zis „CK", pronunţat „Seek"), care îşi aminteşte, în nepreţuitul său volum de memorii My Stephen Crane (publicat în 1958, dar scris cu câţiva ani mai devreme), câteva frânturi de conversaţie în care Crane îi vorbeşte lui Lily despre munca sa, declarând că „n-ai să găseşti nici urmă de predică în Maggie! Nu-i treaba artistului să ţină

predici”. Conform lui Linson, discuția a atins multe alte subiecte în afară de cărți, „explorând interesele tineretului” în general, şi i s-a părut „revigorantă, informativă într-un fel agreabil”. Apoi: „Când am ieşit iar în stradă [...] Steve n-a spus nimic preț de vreo două sau trei cvartale. Apoi s-a întors brusc spre mine. «CK! Nu ți-a plăcut? Nimic nu e mai frumos pentru mine decât conversația firească a unei fete drăguțe care are minte.»„

Fără îndoială, era nebun după ea, atât de nebun încât uneori ardoarea lui provoca excesele romantice ale unui Werther năuc, suferind din amor – sau ale lui Michael Furey, personajul damnat şi sleit de dor din „Cei morți” de James Joyce. Într-o seară, la New York, Crane a rugat-o pe Lily să aprindă o lumânare în camera ei, pentru ca el să se uite din stradă şi s-o vadă mişcându-se înăuntru. Lily a aprins lumânarea, dar apoi a început să plouă şi, crezând că Stephen plecase, a stins-o. El nu plecase. A rămas acolo multe minute, poate chiar o oră, în întuneric şi ploaie, sperând că lumânarea se va reaprinde, iar când în sfârşit s-a întors acasă, era ud leoarcă. N-a murit asemeni lui Michael Furey, dar a răcit groaznic şi i-a fost rău multe zile după asta.

Încă ceva: la un moment dat în timpul aventurii lui Lily cu Crane, soțul ei a aflat şi a distrus toate obiectele din casă care aveau legătură cu Crane, obiecte ascunse, probabil, în vreun loc secret – scrisori, fotografii, manuscrise. Printr-un miracol, patru dintre acele scrisori au scăpat de epurare. Patru din câte? ne-am putea întreba, dar măcar există acestea patru, singurele firimituri de mărturii care ne dau şi perspectiva lui Crane.

Scrisorile sunt o lectură adesea chinuitoare, jenante prin lăudăroşenie şi dorință copilăroasă de a o impresiona, sfâşietoare prin intensitatea lor inocentă şi declarațiile de dragoste debordante, viciate de schimbări de ton derutante şi frecvente ortografieri greşite (Crane stătea jalnic la ortografie), şi totuşi dureros de sincere şi de emoționante, nu sunt opera unui star literar în devenire, ci ale unui iubit respins şi neexperimentat, cineva aflat în postura imposibilă de a încerca s-o recucerească pe aceea care l-a respins fără să se înjosească, să acuze sau să implore o nouă şansă.

Prima scrisoare datează din aprilie 1893, la o lună după ce publicase Maggie şi la trei luni după ultima lor întâlnire. Adresându-i-se lui Lily cu formula „Scumpa mea L.B.”, îşi explică tăcerea spunându-i că „cele trei luni care au trecut au fost luni de muncă asiduă pentru S. Crane. Am vrut să văd dacă sunt demn să te gândeşti la mine... Ei, măcar am făcut ceva. Am scris o carte”. În loc să spună ceva despre carte, începe să înşire toate personalitățile distinse, remarcabile care o admiraseră (Garland, Howells, B.O. Flower de la Arena, Albert Shaw de la Review of Reviews, redactorul-şef de la Forum), apoi adaugă: „Aşadar, aş putea spune că succesul e aproape dacă «am grijă». Şi cică aş fi doar «un puşti»„.

Crane e hotărât să-i demonstreze că nu e un împiedicat nemotivat aşa cum păruse în ochii ei în vară, când se întâlniseră, ci un tânăr plin de viață care a pornit să cucerească lumea, iar dacă poate cuceri lumea, cu siguranță, în mod indirect, avea să se lase şi ea cucerită. Apoi, realizând că poate a

exagerat cu laudele, dă înapoi şi spune: „Orice fel de vanitate legată de munca mea mi-e străină. Îți scriu aceste lucruri doar ca să-ți explic de ce am tăcut atâta vreme.” Numai că la următoarea frază schimbă iar tonul şi relansează atacul: „Mi-am zis că dacă mă voi măsura cu unele nume ilustre, voi afla dacă am fost suficient de merituos ca să mă gândesc la tine, L.B.” Ne-am fi putut aştepta să spună invers – suficient de merituos ca tu să te gândeşti la mine, aşa cum face în primul paragraf –, dar el răstoarnă fraza şi-şi pune la îndoială propria valoare ca ființă umană, iar dacă într-un final se va considera nedemn, va pierde dreptul de a-i îngădui lui Lily să-i pătrundă în cuget. Zăpăcit şi confuz, e într-o asemenea poziție dezavantajată în acel moment (Lily are toate cărțile în mână, iar el nu are decât mândria în care nu prea mai pare să creadă, în ciuda bravadei), încât nu-i rămâne decât să încheie cu această concluzie neconvingătoare: „Cât despre mine? N-am făcut decât să mă gândesc la tine şi să mă întreb dacă-ți pasă de lucrurile spuse despre mine. S-au [sic][11] poate că ai uitat?”

Nu se ştie dacă Lily a răspuns la această scrisoare sau cât de mult sau de puțin ar fi putut coresponda din aprilie 1893 şi până în iarna 1893-1894, data probabilă a celei de-a doua dintre cele patru scrisori ale lui Crane care au supraviețuit. În perioada când a scris-o pe prima însă, primăvara anului 1893, când Crane începuse deja să schițeze planuri pentru Semnul roşu al curajului, a scris o povestire cu titlul „Viteza tinereții”, care e una dintre cele mai bune povestiri ale sale de debut, o scriere direct legată de Lily şi de lunile petrecute împreună în Asbury Park, totul ficționalizat şi transformat într-un basm modern de vreo patru mii de cuvinte. Spre deosebire de stilul şovăitor şi stângaci din prima scrisoare, „Viteza tinereții” curge cu o siguranță sclipitoare, demonstrând încă o dată, pentru a mia oară în istoria literară, că omul şi artistul nu sunt una şi aceeaşi persoană, chiar dacă întâmplarea face să trăiască în acelaşi corp, iar ceea ce în viața de zi cu zi e trunchiat şi poticnit poate cânta şi dansa în operă.

Un bătrân neghiob şi certăreț pe nume Stinson, proprietar al „Caruselului-mamut Stinson” într-o stațiune neidentificată de pe litoral, simte cum i se urcă sângele la cap când îl surprinde pe unul dintre tinerii săi angajați făcându-i ochi dulci fiicei sale. Treaba tânărului este să stea toată ziua în picioare pe un mic postament şi să manevreze un braț de lemn lung care ține inelele de care se prind copiii atunci când caruselul ajunge în dreptul tânărului (norocosul care apucă un inel de alamă primeşte încă o tură pe gratis). Tânărul trebuie să stea toată dimineața şi după-amiaza pe postamentul său îngust, fără să se mişte la stânga sau la dreapta, dar dacă-şi răsuceşte corpul în poziția potrivită, poate privi în jos, s-o vadă pe fiica lui Stinson, Lizzie, care vinde bilete la casierie, cu fața parțial ascunsă de o „plasă argintie”, dar nu atât de ascunsă încât ea să nu-i întoarcă privirea. Constrângerile geometrice sunt tipice pentru Crane, băiatul prizonier pe

---

[11] În original, greşeala de ortografie este la „whether” (dacă), ortografiat „wether” (care înseamnă berbec castrat).

scândura lui, fata prizonieră în spatele plasei, aşa cum toate personajele şi obiectele din „Camionul în pană” sunt prizoniere în cadrul dreptunghiular al camerei de filmat fixe. Cadrul aminteşte şi de unele contorsiuni din comediile mute ale lui Harold Lloyd şi Buster Keaton şi, în mod oarecum ciudat, deşi a fost scrisă cu treizeci de ani înainte de apariția acestor filme, povestea lui Crane se desfăşoară în mare parte în spiritul unei comedii mute. Îndrăgostiții nu pot vorbi, pot face doar schimburi de priviri, şi toată drama flirtului lor e pusă în scenă prin jocul ocheadelor dintre ei.

Curtea mută avea loc deasupra capetelor mulțumii care se îmbulzea în jurul maşinăriei strălucitoare. Ocheadele grăbite, elocvente ale tânărului îşi transmiteau mesajul fără zgomot şi pe nevăzute. În acest fel, cei doi au legat în cele din urmă o înțelegere şi o tovărăşie discretă. Comunicau cu exactitate tot ce simțeau. Băiatul vorbea despre iubirea lui, despre respect, despre speranța în schimbările aduse de viitor. Fata îi spunea că-l iubeşte, că nu-l iubeşte, că nu ştie dacă-l iubeşte, că-l iubeşte.

Abia în a doua parte a poveştii reuşesc să schimbe câteva cuvinte noaptea, pe plajă. Băiatul se bâlbâie, fata se îmbufnează, dar dragostea lor e sigură, iar în următoarea după-amiază fug împreună, luându-şi tălpăşița într-o trăsură „trasă cu mult zel de un cal tânăr şi modern”. Stinson vine după ei într-un hârb tras de o mârțoagă bătrână şi greoaie şi, văzându-i pe îndrăgostiți că dispar la orizont,

se simți neputincios [...] Celălalt vehicul era tinerețea, avea viteza tinereții, zbura ca gândul, purtat de speranța visurilor. Îi înțelese pe cei doi copii din fața lui şi încercă un sentiment subit şi ciudat de admirație, pentru că vedea puterea sângelui lor tânăr, puterea de a zbura cu hotărâre spre viitor şi de a simți iar speranța.

Lizzie (Lily) fuge cu bărbatul ei, iar bătrânul Stinson („Fiica mea nu vorbeşte franțuzeşte, domnule Crane”) rămâne cu buza umflată.

Cea de-a doua scrisoare e mai expansivă, mai revelatoare, în acelaşi timp mai disperată şi resemnată, pentru că Lily era în continuare captivă în menajul cu Munroe şi devenise de curând mama unui băiețel, un obstacol în plus pentru eforturile lui Crane de a o recuceri.

Chipul tău e un chin, îmi apare mereu, cu conturul şi zâmbetul pe care le iubesc... mereu în faţa ochilor, imaginea ta de neşters cu a [sic] ei parfum al bucuriilor trecute şi a [sic][12] ei mărturisiri despre durerile prezente tragice pentru mine, pentru că mă marchează pe viaţă, cum se spune [...] Consider că a meritat să petrec acele zile alături de tine, chiar dacă-mi pricinuiesc ani de nemulţumire. E mai bine că te-am cunoscut şi sufăr decât să nu te fi cunoscut niciodată. N-aş schimba nici cel mai mărunt detaliu al amintirii tale; n-aş renunţa nici la cea mai măruntă amintire a prieteniei noastre [...] Nu-ţi cer nimic în schimb. Doar să-mi fie îngăduit să-ţi spun că te ador, că eşti umbra şi lumina vieţii mele... toată viaţa mea.

Crane îi spune apoi că în curând are să plece în Europa (călătoria nu s-a materializat niciodată), după care adaugă, cu uluitoare moderaţie: „Sunt de mult în oraş. Am avut o viaţă ciudată", sărind peste munca uriaşă depusă în ultimul an, ca şi peste sărăcia strivitoare în care trăise, iar în următoarea frază din acelaşi paragraf, trece la Dottie: „Am aflat recent că Townley s-a însurat. Îi datorez deci lui Dottie un colier. Mă bucură gândul că-i sunt dator." După câteva observaţii reţinute, autoflatante despre susţinerea „criticilor din Boston şi a domnului Howells", pe care o atribuie efectului benefic pe care ea l-a avut asupra lui, numindu-se „bărbatul pe care l-ai făcut", Crane încheie scrisoarea cerând un răspuns: „Scrie-mi, scumpa mea, căci am nevoie. Poate că voi pleca în Europa mai repede decât plănuiesc. Iar în viaţa mea infinit de solitară, orice vei avea să-mi spui e binevenit."

A treia scrisoare e cea mai lungă dintre cele patru, fiind scrisă la câteva luni după cea precedentă şi trimisă în martie sau aprilie 1894, la aproape doi ani după idila lor de vară de pe coasta din Jersey, când Crane pare să fi renunţat la vechiul vis al unui posibil viitor alături de ea. Grosul scrisorii este despre el, despre zbuciumul şi progresele sale ca scriitor, iar din acest motiv, scrisoarea e importantă, dar nu abordează subiectul cuplului lor decât în ultimele zece rânduri din cele şaptezeci câte are scrisoarea (în forma publicată). Crane n-a scris aproape deloc critică literară şi a făcut doar rareori comentarii pe marginea propriei sale opere (adesea contrazicându-se de la o afirmaţie la alta), dar observaţiile pentru Lily au fost printre primele pe care le-a formulat în scris şi, deşi nu ne spun prea multe despre ce făcea cu adevărat în acel moment, ne dau o idee clară despre ceea ce-şi închipuia că face, ceea ce până la urmă e la fel de preţios.

Cariera mea a fost mai mult o luptă decât o călătorie. Ştii, când m-am despărţit de tine, am renunţat la şcoala deşteaptă a literaturii. Mi-am zis că trebuie să ceri mai mult de la viaţă, nu să stai şi să-ţi storci creierii pentru nişte tertipuri deştepte şi spirituale. Aşa că mi-am creat de unul singur un

---

[12] În original e ortografiat greşit articolul „its", scris sub forma „it's".

mic crez artistic care mi s-a părut bun. Mai târziu am descoperit că Howells şi Garland au un crez identic cu al meu şi astfel am ajuns să iau parte la frumosul război între cei care spun că arta e surogatul omului pentru natură şi că arta cea mai reuşită e cea care se apropie cel mai mult de natură şi de adevăr, şi cei care spun – mă rog, nu ştiu ce spun. Nu spun, nu pot spune multe [...] Dacă aş fi persistat în stilul meu deştept ca al lui Rudyard Kipling, poate că drumul ar fi fost mai scurt, dar, ah, n-ar fi fost adevăratul drum. Cei doi ani de luptă mi-au fost de folos. Şi iată-mă acum aproape de sfârşit. Iarna mă întăreşte.

Să nu uităm că în acel moment avea doar douăzeci şi doi de ani, nu mai era un debutant de nouăsprezece sau douăzeci de ani, dar era tot pe metereze, şi pentru că o încasase în „frumosul război" şi o încasa în continuare, era într-o dispoziție bătăioasă, un tânăr care se zbătea pentru viața sa artistică, iar dacă îi considera pe Howells şi Garland aliații săi, avea să se agațe de sprijinul lor, deşi ei ştiau (chiar dacă el nu ştia) că el era mult mai curajos şi mai radical decât ei. Post Wheeler, prietenul lui Crane, împărtăşea această opinie: „Garland înțelegea că Stevie era o cale nouă, strălucitoare, în hățişul insipid şi ipocrit al virtuoasei literaturi americane, deşi el personal nu intenționa să urmeze acea cale."

Cât despre Lily şi dragostea pe care Crane i-o purta încă, iată cum se încheie scrisoarea lui:

Nu mă uita, draga mea, niciodată, niciodată, niciodată. Pentru că tu eşti singura femeie din viața mea. Sunt condamnat, socot, la o existență singuratică de visare zadarnică. Asta m-a făcut mai bun, m-a ajutat să înțeleg mai bine oamenii şi să-i compătimesc pentru ceea ce rabdă. Mi-a dat tot ce am realizat şi speranța în viitor. De fapt, această schimbare în viața mea ar trebui să-mi fie întru câtva de folos, căci, pe zei, am plătit scump pentru ea.

Îi scriu şi prietenei noastre, mereu credincioasa domnişoară Dottie Brandon, în aceeaşi corespondență – cerul să-i dea odihnă. La revedere, scumpa mea.

Tonul e final, ca şi cum la revedere ar însemna, de fapt, adio, o ieşire grațioasă, ba chiar curtenitoare dintr-o situație insuportabilă, sentiment cu atât mai pregnant în cea de-a patra şi ultima scrisoare – mai mult un bilet – trimisă în iulie 1895, la cincisprezece sau şaisprezece luni după acel adio de mai sus, o rugăminte politicoasă prin care îi spune că un editor e interesat să reediteze povestirile despre Sullivan County, cele de care se lepădase pentru că erau prea „deştepte" şi care, până la urmă, n-au mai fost publicate în timpul vieții sale, şi pentru că „tu eşti singurul om din lume care are

cópii”, o roagă să i le trimită prin poştă, apoi se grăbeşte să încheie: „Vii în nord vara asta? Să mă anunți când trimiți povestirile. Mi-ar plăcea să te revăd. Al tău, ca întotdeauna, S.C.” Un astfel de bilet sec pare să semnaleze că fascinația lui față de ea pălise, numai că n-a fost aşa – cel puțin nu încă.

Am găsit o fotografie cu Lily Brandon Munroe din perioada în care a cunoscut-o Crane. În ansamblu, fotografia e stranie şi enigmatică, o imagine aproape absurdă, dar Lily e o apariție ciudată în context doar pentru că nu e ciudată, ceea ce contrastează cu restul imaginii. E undeva afară, în pădure, înaltă şi dreaptă, cu brațul drept petrecut pe după elementul de sus al unui gard de lemn cu patru bârne, ținând în mâna dreaptă o pălărie de culoare închisă, ornamentată cu flori naturale sau artificiale şi privind undeva în stânga. Rochia ei închisă la culoare, care-i atârnă până la pământ, e un model din anii 1890 cu mâneci bufante, talie bine marcată şi corsaj cu decolteu în V umplut de gulerul unei bluze albe, care-i acoperă gâtul. Pare să aibă părul şaten deschis (sau poate blond) şi, deşi îl poartă strâns la spate, fruntea îi e împodobită de un breton cârlionțat, o tuşă jucăuşă care mai îndulceşte din sobrietatea ținutei. Detaliile feței sunt greu de desluşit, dar pare să aibă un chip atrăgător, poate nu chiar frumos, dar plăcut şi bine conturat, iar dincolo de asta e important să observăm că zâmbeşte, lucru foarte rar la fotografiile epocii, ceea ce sugerează că e o fotografie pe celuloid, făcută cu unul dintre aparatele Kodak cu focalizare fixă abia inventate, strămoşul lui Brownie, care a dat lumii primul instantaneu în anul 1900. Indiferent cum a fost făcută fotografia, Lily are un zâmbet cald şi inteligent, de om sigur pe sine, zâmbetul unei fete drăguțe care are minte, iar privirea îi e luminoasă şi degajată, de o francheță îndrăzneață. Aşadar, deloc stranie, absolut deloc, dar Lily nu e singură în fotografie, pentru că în dreapta ei, ceva mai jos, aşezat de cealaltă parte a gardului, într-un costum din trei piese închis la culoare, vizibil doar de la brâu în sus, este soțul ei, Hersey Munroe, care-şi sprijină cotul stâng de cea de-a treia bârnă a gardului de lemn şi-şi fereşte fața de soare cu mâna. Îşi ține ochii închişi şi buzele subțiri la fel, nu atât de strâns încât să se schimonosească, totuşi strâns. Ce caută acolo şi de ce e tolănit la pământ în acea postură incomodă, spontană? Bănuiesc că nu şi-a dat seama că apare şi el în poză. Ar fi trebuit să fie portretul lui Lily, iar ea e pe deplin pregătită, pe deplin conştientă că obiectivul aparatului e îndreptat asupra ei, şi pentru că soțul ei îşi închipuie că s-a ferit bine, e convins că obiectivul nu-l poate vedea. Dar îl vede, arătându-ne un bărbat care pare să se afle acolo împotriva voinței sale, un bărbat care e împreună cu soția lui, deşi n-ar vrea, care şi-a găsit un loc de cealaltă parte a gardului ca să se distanțeze de ea, care stă jos în timp ce ea stă în picioare, care e posac în timp ce ea e zâmbitoare, care-şi duce mâna la cap nu doar ca să se ferească de soare, ci şi pentru că-l doare capul, pentru că-l doare tot. Fără îndoială, poza a fost o greşeală, dar dacă trebuia să fie un portret al lui Lily, atunci de ce nu l-au înlăturat pe Munroe? Versiunea nemodificată surprinde un singur moment, ciudat de izolat, dar timpul stă pe loc doar în fotografii şi, pentru că viitorul care a urmat acelei zile a trecut de mult şi ştim cum s-a terminat povestea, imaginea poate fi interpretată şi ca portretul unei căsnicii în dificultate. O cercetez din nou. Tânăra Lily Brandon Munroe pare sigură pe ea şi fericită. Hersey Munroe, ceva mai

matur, pare dărâmat. Fotografia nu are dată, dar ştim din arhive că s-au căsătorit în 1891. Până la sfârşitul secolului divorțaseră.

Lily Brandon Munroe şi soțul ei, Hersey Munroe

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

În primăvara anului 1898, Crane s-a întors în America după ce petrecuse zece luni în Anglia, unde trăise în concubinaj cu Cora Taylor. Destinația lui era Cuba, unde urma să relateze despre Războiul Hispano-American pentru World, publicația lui Pulitzer, iar în cei trei ani care trecuseră o văzuse pe Lily doar de două ori, o dată la începutul lui 1895, ca să-şi ia rămas-bun înainte să plece în vest, în expediția lui jurnalistică pentru agenția Bacheller, apoi încă o dată la începutul lui 1897, cu ocazia unei scurte vizite la New York după ce fusese la un pas de a se îneca aproape de coasta Floridei. Există indicii, deşi niciodată pe deplin confirmate, că s-ar fi oprit la Washington în drumul său spre sud, spre Cuba, ca s-o revadă pe Lily şi s-o

ceară încă o dată de soție. S-au întâlnit pe teren neutru, la Biblioteca Congresului, cel mai puțin intim loc din tot oraşul, iar în acel sanctuar imens al cărților, ea l-a refuzat pentru ultima oară. N-a mai văzut-o niciodată, dar potrivit lui Ames Williams, Crane i-ar fi scris cel puțin o scrisoare din Cuba, ceea ce ar putea însemna două sau trei scrisori, poate chiar mai multe. Lily Brandon a fost prima şi cea mai durabilă iubire a vieții lui, iar după idila lor de vară din 1892, el nu s-a putut desprinde niciodată de vraja acelor luni şi i-a dus dorul până la sfârşit.

La un an după moartea lui, Lily s-a căsătorit pentru a doua oară.

În 1948 i-a spus lui Williams că nu îmbrăcase niciodată un costum de baie, nici nu înotase şi că, în continuare, după cincizeci şi şase de ani, se gândea la Crane ori de câte ori vedea oceanul.

5

Într-o după-amiază de august din timpul acelei veri bogate în evenimente din 1892, Crane stătea pe plajă, împreună cu alt reporter începător, Arthur Oliver, care-i fusese coleg de clasă la Lafayette. Oliver avea să noteze mai târziu, într-un articol scris în 1931, „Amintiri din Jersey – Stephen Crane”, că pe atunci, munca îi dădea bătăi de cap şi se simțea blocat, incapabil de o exprimare vie, aşa cum şi-ar fi dorit.

— Nu ştiu de ce nu ajung la miezul problemei, am zis eu. Ştiu că am ceva neobişnuit de spus, dar mă încurc în tot felul de idei despre cum ar trebui spus.

„Stevie” a luat un pumn de nisip şi l-a aruncat în briza răcoroasă a mării.

— Uite aşa să faci cu ideile tale, a zis el. Uită ce crezi şi povesteşte ce simți. Fă-l pe celălalt să realizeze că eşti la fel de uman ca el. Ăsta-i marele secret când spui poveşti. Lasă convențiile şi canoanele literare. Fii tu însuți!

În acea vară, Crane a învățat din ce în ce mai bine cum să fie el însuşi, iar corespondența pe care a scris-o în acele luni au atins un nou nivel de concizie, ironie acidă şi reuşită stilistică. Tot despre nimic scria, dar ochiul său ager şi penița ascuțită reuşeau să transforme acel nimic în ceva mai incisiv decât o simplă flecăreală la malul mării. E de mirare că editorii de la Tribune i-au permis să se desfăşoare, pentru că multe dintre săgețile critice ale lui Crane erau îndreptate chiar spre cei care cu siguranță citeau Tribune.

Din PE PROMENADĂ: Prin părțile locului, vizitatorul de vară tipic e un ins mai degrabă trupeş, cu un ceas de buzunar de calitate şi costum de afacerist, soție şi cam trei copii. Stă bine înfipt în pantofii lui, cu siguranța de sine a unui american şi, jucându-se nonşalant cu ceasul de buzunar, priveşte limpede către lume. Se supune prețurilor arogante ale unora dintre proprietarii hotelurilor cu o indiferență calmă; cumpără fără să clipească lucruri la prețuri usturătoare. Cu toate astea, încercați fățiş şi deliberat să-l uşurați de cincisprezece cenți, că-şi va pune mâinile în buzunare, îşi va depărta picioarele şi se va sfădi în gura mare până la apusul soarelui. Toată ziua stă întins pe nisip sau şade pe plajă, citind ziare şi fumând trabuc, în timp ce fericitele sale progenituri se bălăcesc, îi aruncă nisip pe spate sau îşi golesc găletuşele cu apă de mare în ghetele lui. Seara se trage la țol festiv şi-şi scoate soția şi „fetele” pe promenadă. Se distrează într-un fel foarte cuminte şi azvârle cu bani în stânga şi-n dreapta, închipuindu-şi că a ieşit ieftin.

Ceva mai departe, în acelaşi articol, Crane îl atacă până şi pe „întemeietorul” James A. Bradley, cu mania lui de a umple oraşul de pancarte de avertizare:

În munca lui, dă dovadă de un geniu superior şi de înzestrări scriitoriceşti [...] De pildă: „La doamne, modestia veşmintelor e la fel de cuvenită costumului de baie ca mătăsurilor şi satinurilor.” Această declarație e plină de gânduri încântătoare. Exprimă sentimente cu adevărat frumoase. E modestă şi delicată. Autorul său nu face decât să insinueze. O astfel de formulare blândă nu cutremură prin nimic simțurile vibrante. Să presupunem că ar fi spus „Nu intrați în apă înveşmântate doar într-un zâmbet senin” sau „Nu vă prezentați pe plajă învăluite doar în reverie”. Un om neatent s-ar fi putut face vinovat de asemenea grosolănie inutilă. Dar nu şi „întemeietorul” Bradley. El nu e un simplu om. E un artist.

A reuşit să se strecoare aproape toată vara, după care imensul cer albastru de pe coasta din Jersey i-a căzut în cap. Nu doar că şi-a pierdut slujba de la Tribune, dar primele trei paragrafe din articolul său „Parade şi distracții”, publicat duminică, 21 august, au provocat o asemenea vijelie de acuze şi contraacuze, încât controversa a tulburat campania electorală prezidențială din 1892, poate chiar afectându-i deznodământul. S.C. cel mărunt, taciturn şi rezervat avea talentul straniu de a stârni furtună în jurul lui, nu din intenție sau calcul, ci din întâmplare şi ghinion, iar atunci când a simțit pentru prima oară înțepăturile criticilor publice, n-a ştiut cum să se apere de atac.

O mulțime de factori accidentali au coincis pentru a produce un asemenea scandal teribil. Mai întâi: Whitelaw Reid, proprietarul Tribune, renunțase la postul său de ambasador în Franța pentru a se înscrie pe lista republicană, ca partener al lui Benjamin Harrison şi viitor vicepreşedinte. În al doilea rând: în aprilie şi iulie se declanşează două greve mari, sângeroase, care ridicaseră muncitorimea împotriva administrației republicane – minerii din minele de argint din Coeur d’Alene, Idaho, care au întrerupt lucrul şi dezastrul din Homestead, Pennsylvania –, iar republicanii făceau mari eforturi pentru a schimba percepția că partidul lor s-ar opune intereselor muncitorimii. În al treilea rând: o organizație muncitorească xenofobă, de dreapta, care se numea Ordinul Junior al Mecanicilor Americani Uniți (Junior Order of United American Mechanics – JOUAM) plănuia să-şi desfăşoare parada anuală pe străzile din Asbury Park pe 17 august. În al patrulea rând: Townley scrisese despre paradă în 1890 şi 1891, dar în acea zi de miercuri din 1892 a hotărât să plece din oraş pentru o excursie la pescuit de cinci zile. În al cincilea rând: a lăsat această sarcină în seama fratelui său şi a rugat alt ziarist, pe Billy Devereaux, să verifice articolul lui Crane, ca să se asigure că trece de verificare. Devereaux a considerat că micul articol era provocator şi amuzant şi l-a trimis prin telegraf biroului de

la New York, convins că redactorii anoşti de acolo aveau să-l refuze. În al şaselea rând: clădirea în care se afla Tribune era în renovare. În redacție era haos, aşa că nu ştia stânga ce făcea dreapta şi nici dreapta ce făcea stânga. Articolul s-a strecurat prin acea breşă şi a fost publicat a doua zi dimineața.

Iată paragrafele care au stârnit vâlvă:

Parada Ordinului Junior al Mecanicilor Americani Uniți care a avut loc aici miercuri după-amiaza a fost profund impresionantă pentru unele persoane. Au participat sute de membri ai ordinului, care s-au vânturat pe străzi acompaniați de atâtea fanfare, încât s-a lăsat cu o larmă infernală. A fost, probabil, cea mai stângace, dizgrațioasă, neşlefuită şi necizelată procesiune care a ridicat vreodată nori de praf pe acele străzi pârlite de soare. Totuşi, unii au găsit interesant spectacolul confruntării dintre lumea de Asbury Park şi această adunare.

Asbury Park nu creează nimic. Nu face, doar amuză. Există o fabrică unde se fac cămăşi de noapte, dar e la câțiva kilometri de oraş. E o stațiune bogată, tihnită, cu femei şi vin la discreție. Mulțimea care a asistat la defilare era compusă din rochii de vară, umbrele de soare din dantelă, pantaloni de tenis, pălării de soare şi zâmbete indiferente. Procesiunea era compusă din bărbați bronzați, cu umerii căzuți, needucați şi murdari de praf. Cei mai mulți purtau haine care le stăteau prost şi habar n-aveau să mărşăluiască. Nu făceau decât să tropăie, fără să pară că pricep prea multe, apatici, nepăsători şi, într-un fel, demni – un ritm şi o atitudine emblematice pentru viețile lor. Ocazional zâmbeau şi din când în când îşi salutau prietenii din mulțimea de pe trotuar. O astfel de adunare de bărbați crăcănați din clasa de jos, cu mâinile strâmbe şi umerii gârboviți de la săpat şi construit era o privelişte nemaivăzută pentru populația estivală din Asbury Park, care a fost vag amuzată.

Omul tipic din Asbury Park e acela care, atunci când ia un dolar şi-l duce la ochi, uită cu totul că alți oameni ar putea avea drepturi. E capabil să creadă că bărbații şi femeile, în special cei de la oraş, au venit pe lume ca să-i mulgă el. Iată de ce e firesc ca onestitatea bronzată, arsă de soare de pe chipurile membrilor Ordinului Junior al Mecanicilor Americani Uniți să aibă un efect cu totul zguduitor asupra sa. Vizitatorii sunt oameni cu principii.

Instructorul premiant de la şcoala cu internat de care-şi amintea cu duioşie s-a simțit fără îndoială deranjat de grosolănia mecanicilor, dar adevărata țintă a izbucnirii lui arțăgoase a fost chiar Asbury Park, iar comentariile sale cele mai nemiloase s-au îndreptat spre condescendența arătată de turiştii cu bani mecanicilor zdrențăroşi care, la urma urmei, merită laude pentru că au

„principii”. În mod ironic, vânzarea ziarelor în Asbury Park fiind interzisă duminica, curioşii bine îmbrăcaţi din public n-au avut ocazia să se vadă ridiculizaţi la gazetă. Dar JOUAM s-au considerat insultaţi şi, într-o scrisoare către Tribune publicată pe 23 august, au obiectat faţă de „criticile nemeritate şi neamericane” aduse organizaţiei lor. În apărarea lor, au scris: „Principalele noastre obiective sunt să limităm imigraţia [...] [şi să] cerem ca Sfânta Scriptură să fie citită în şcolile noastre publice, nu pentru a propovădui sectarismul, ci pentru a-i inculca învăţămintele. Ne-am unit pentru a proteja afacerile americane şi a le feri de efectul vătămător al concurenţei străine.”

A doua zi, Tribune a publicat un mesaj de scuze faţă de JOUAM şi a dezavuat articolul ca fiind „o scurtă corespondenţă neînsemnată, publicată din greşeală de redactor”. Dar JOUAM nu s-au mulţumit cu aceste scuze şi, când democraţii şi alţi adversari politici au început să-l acuze pe Reid că ar fi antimuncitorime, Tribune a ieşit cu o nouă clarificare pe data de 28, explicând că Reid nu se mai implicase activ în conducerea ziarului de peste trei ani din cauza îndatoririlor sale ca ambasador în Franţa şi că la data publicării articolului se afla în Midwest, în campanie electorală. Mânia JOUAM nu s-a domolit. Au continuat să-l considere pe Reid vinovat pentru insultă şi i-au denunţat candidatura în filialele organizaţiei din toată ţara. Nimeni nu ştie exact cum sau când s-a întâmplat, dar cum presiunea împotriva lui Reid şi a republicanilor a continuat să crească, atât Townley, cât şi fratele lui au fost daţi afară de la Tribune. În articolul său din 1931, Arthur Oliver îşi aminteşte că Post Wheeler i-a dat vestea concedierilor. „Townley Crane a fost dat afară prin poştă, iar Stevie prin telegraf! Stevie a plecat deja şi Townley o să plece la sfârşitul sezonului.” Între timp, Crane fusese deja atacat în presa locală – nu cu numele, articolul său fiind nesemnat, cum erau majoritatea articolelor din Tribune, ci ca autor al acestuia. Asbury Park Daily Journal spune că articolul e „calomnios”, lipsit de „bun simţ, decenţă şi capacitatea de a distinge între o ştire şi o insultă deliberată [...] Se spune că J. Townley Crane, cronicarul obişnuit al Tribune, a fost ocupat cu altceva săptămâna trecută şi a delegat altuia sarcina de a scrie obişnuita bârfă de duminică. Tânărul cu pricina are o aplecare către stilul flamboaiant şi-l aşteaptă un viitor luminos, dacă nu cumva moare tânăr, cum li se întâmplă celor buni.”

După concedieri, Arthur Oliver le-a făcut o vizită de condoleanţe celor doi fraţi. „Townley era încruntat ca un rege care şi-a pierdut tronul”, scrie el, dar Crane părea mai puţin zguduit.

„Stevie” m-a întâmpinat cu un zâmbet de sfânt pe care-l avea mereu pregătit pentru orice dezastru. M-a întrebat dacă am citit articolul şi mi s-a părut că văd în expresia lui o umbră de mândrie. I-am spus că da. M-a întrebat ce părere am despre el. Am opinat că e spiritual şi bun pentru aproape orice, în afară de publicare.

— Mai ales publicarea în New York Tribune, a spus el rânjind. Apoi a continuat: Vezi tu, se pare c-am uitat pe moment că şeful meu de la Tribune candida pentru funcția de vicepreşedinte [...] Nici nu-ți vine să crezi că un ins mărunt şi inocent ca mine a putut stârni un asemenea scandal în politica americană. Asta arată ce poate face inocența, dacă are ocazia!

Întâmplarea a făcut ca Hamlin Garland să sosească în Asbury Park la câteva zile după ce Crane şi-a pierdut slujba. Când Crane l-a vizitat la pensiune şi i-a spus de concediere, Garland a vrut să citească articolul. Crane a scos din buzunar o tăietură din ziar, dar după ce Garland i-a digerat conținutul, i-a dat-o înapoi lui Crane şi i-a spus: „La ce te aşteptai din partea ziarului tău – să-ți dea o medalie?"

Garland continuă: „El a zâmbit din nou, cugetând cu amărăciune. «Cred că n-am stat să mă gândesc la asta... Deşi nici dacă mă gândeam nu ştiu dacă ar fi fost o mare diferență. Țineam oricum să spun acele lucruri.»„

Cel mai bun sfat primit de Crane în toiul furtunii JOUAM a venit, probabil, din partea lui Willis Fletcher Johnson, care era destul de matur ca să înțeleagă mai multe despre Crane şi viitorul său decât Crane însuşi.

Stephen era foarte agitat [...] şi a venit la mine ca să-i spun ce să facă [...] Răspunsul meu a fost: nimic. Responsabilitatea era a mea, nu a lui. Dar am „tras învățămintele", făcându-i două sugestii. Prima, că articolul obişnuit de ştiri nu e locul potrivit pentru mecanisme retorice subtile. Şi cealaltă, că cineva care poate scrie „Patru bărbați într-o peşteră" n-ar trebui să-şi piardă vremea relatând cum „Sculerii din fundu' țării au tras la hotelul Ulița Aurie în sezon".

În noiembrie, echipa electorală Harrison-Reid a pierdut cu trei procente votul popular în fața echipei democrate Grover Cleveland-Adlai Stevenson, dar a fost zdrobită în Colegiul Electoral cu o diferență de aproape doi la unu, 277 la 145. Cu sau fără articolul lui Crane, e foarte probabil ca democrații să fi câştigat, deşi până la urmă e imposibil de calculat cât de afectați au fost republicanii de tevatura făcută de JOUAM, care a întors votul muncitorimii împotriva lor. După mulți ani, Whitelaw Reid a scris că Stephen Crane „a fost omul din cauza căruia n-am ajuns vicepreşedinte. Nu ştiu dacă Grover Cleveland a aflat vreodată cât de multe îi datorează". Probabil că glumea, dar, pe de altă parte, realitatea istorică ne arată un lucru: Reid a avut controlul la Tribune până la moartea sa, în 1912. Chiar dacă Townley a fost reangajat la scurt timp după ce fusese concediat, Crane a fost înlăturat definitiv, iar când a început să-şi publice romanele, antologiile de povestiri şi poeziile, Tribune i-a demolat pe rând toate cărțile, le-a demolat zgomotos, violent şi cu un dispreț necruțător, iar ziarul a continuat să-l atace chiar şi

după moarte – considerându-l nu doar un şarlatan literar prefăcut, ci şi un om de cea mai joasă speță.

6

În toiul luptelor cu JOUAM, ştiind că zilele în Asbury Park îi erau numărate, Crane a cerut o slujbă de la Asociația Americană a Presei (American Press Association), prezentându-se ca jurnalist cu experiență, care plănuia să călătorească în Sud şi Vest şi spera să scrie câteva reportaje pentru serviciul lor de ştiri. L-au refuzat, dar propunerea arată cât de avid era să exploreze alte părți din țară şi să-şi pună puterile la încercare pe teren necunoscut – primul semn al neastâmpărului său. Din acel moment, neastâmpărul avea să-l însoțească mereu pe Crane, crescând pe măsură ce treceau anii, iar mâncărimile la tălpi aveau să-l ducă de-a lungul timpului în numeroase locuri îndepărtate, dar pe vremea aceea nu putea călători din fonduri proprii pentru că nu le avea, ceea ce înseamnă că avea nevoie de un sponsor care să-i susțină nevoia de a porni la drum. Cum lipsa fondurilor continua şi nu se arăta niciun sponsor care să-l ajute, dorința i s-a împlinit abia în 1895, dar chiar şi după ce s-a întors din acea primă călătorie în Sud, Vest şi Mexic, rareori se întâmpla să stea liniştit mai mult de câteva luni. Nimic deosebit, poate, pentru cineva care în copilărie nu a avut un cămin stabil.

Înainte de sfârşitul acelei veri nebune de iubire şi politică prezidențială, Stephen le-a arătat atât lui Johnson, cât şi lui Garland penultima versiune din Maggie. Amândoi au avut reacții favorabile la manuscris şi s-au oferit să-l ajute cu publicarea. Garland i-a sugerat lui Crane să-i propună cartea lui Richard Watson Gilder, redactor-şef la Century Magazine, o idee bună în principiu, dar cu şanse de-a dreptul infime de reuşită, din moment ce Gilder era cel mai scorțos şi mai pedant dintre toți scorțoşii scenei literare din New York. Totuşi, Garland a scris o scrisoare de recomandare pe care Crane să i-o dea împreună cu manuscrisul. „Dragă Gilder, te rog să citeşti un manuscris grozav, opera lui Stephen Crane. În opinia mea, e un băiat extraordinar. Eu l-am sfătuit să-ți aducă manuscrisul.” Johnson a fost de părere că romanul avea nevoie de unele revizuiri, dar că „merita publicat şi ar trebui să aibă succes. Dar l-am prevenit că-i va fi dificil să găsească o editură respectabilă care să îndrăznească să-l tipărească; iar dacă avea să fie publicat, avea să-i şocheze pe de-alde Podsnapi şi doamnele Grundy[13], atrăgându-i o furtună de critici.” După ce s-a gândit îndelung, Johnson i-a recomandat lui Crane să-i arate cartea „dragului său prieten şi fost coleg” Ripley Hitchcock, consilier literar la D. Appleton and Company. În cele din urmă, Crane le-a trimis manuscrisul atât lui Gilder, cât şi lui Hitchcock, dar

---

[13] John Podsnap, personaj din Prietenul nostru comun de Charles Dickens, prototipul omului pompos, convenţional, mulţumit de sine. Doamna Grundy, un personaj la fel de convenţional din piesa lui Thomas Morton Speed the Plough.

nu înainte de a-l rescrie drastic şi de a produce versiunea finală, ceea ce l-a ținut ocupat toată toamna şi după ce a împlinit douăzeci şi unu de ani.

Între timp a plecat din Asbury Park. Vreme de o lună sau două e posibil să fi lucrat ca reporter la Newark Daily Advertiser, după care, la sfârşit de octombrie, țărănuşul din New Jersey şi văgăunile din Sullivan County s-a mutat la New York.

7

Prietenul lui, Frederic Lawrence, care studia medicină în oraş de un an, l-a invitat pe Crane să împartă cu el o cameră într-o pensiune locuită în general de studenţi la medicină, pe Avenue A numărul 1064. Avenue A, care astăzi începe de la Houston Street şi se termină la Fourteenth Street, în East Side din Manhattan, se întindea pe atunci spre nord până în Harlem, dar de-a lungul anilor mai multe porţiuni au primit nume noi, iar vechea clădire de la numărul 1064, lângă Fifty-seventh Street, în care a locuit Crane, ţine acum de ceea ce se numeşte Sutton Place, o adresă care actualilor newyorkezi le evocă linguri de argint şi indolenţă de copii de bani gata, dar care în anii 1890 era una dintre zonele cele mai puţin şic din oraş. După cum povesteşte Lawrence în memoriile lui despre Crane:

Străduţele mici şi înguste din jurul nostru erau pline de locuinţe sordide, ale căror locatari aproape că umpleau drumurile, oferind material până atunci mai puţin folosit. Crane observa totul cu o privire curioasă şi înţelegătoare, deşi detaşată. Până la un punct putea înţelege acea plebe subterană şi considera de datoria lui să sondeze în profunzime. Într-o zi s-a întors acasă, cu chipul lui de obicei grav radiind, şi m-a întrebat brusc: „Tu ai văzut vreodată o bătaie cu pietre?" Când am răspuns că nu, s-a lansat într-o descriere strălucită a scenei la care tocmai asistase. Ceva mai târziu în aceeaşi zi, a aşternut-o pe hârtie şi aşa s-a scris primul capitol din Maggie. Pe măsură ce povestea – o evocare sordidă a vieţii în cartierele sărace şi lumea interlopă – prindea contur în mintea lui Crane, entuziasmul ne-a cuprins şi pe el, şi pe mine, şi împreună ne-am avântat pe străzile rău-famate şi cartierele periculoase, în căutarea culorii locale care avea să insufle viaţă măreţei creaţii.

Lawrence a fost martorul privilegiat la crearea cărţii – şi la metodele de creaţie ale lui Crane. Îşi urmărise prietenul la lucru încă din timpul semestrului petrecut împreună la Syracuse, putuse să-l urmărească pentru că, spre deosebire de majoritatea scriitorilor, Crane nu era prea deranjat de prezenţa altora în camera în care lucra, ceea ce arată puterea lui de concentrare, care-i permitea să-şi creeze un spaţiu solitar în care să se ascundă chiar şi când era înconjurat de lume. În formularea lui Lawrence:

Putea sta multă vreme cufundat în gânduri, ticluind următoarea frază. Abia când o formula complet punea peniţa pe hârtie. Apoi scria încet, cu grijă, cu scrisul acela rotund, îngrijit, accentuând fiecare semn de punctuaţie, ceea ce era întotdeauna o marcă a manuscriselor sale. Foarte rar, aproape niciodată,

nu era nevoie să corecteze vreun cuvânt sau vreun semn. După ce termina fraza, se ridica, îşi aprindea iar pipa, se învârtea fără ţintă prin cameră sau privea fix pe fereastră. De obicei rămânea tăcut, adâncit în gânduri, dar uneori începea să fredoneze vreun cântec popular sau vreun refren bahic, cânta o singură măsură iar şi iar în timp ce aştepta să-i vină inspiraţia [...] De multe ori muncea o zi întreagă pentru o pagină şi rareori producea mai mult de două, trei pagini odată. Uneori nu-şi înmuia peniţa în cerneală cu zilele. Şi totuşi, încet, dar sigur, manuscrisul creştea şi astfel s-a născut Maggie, o fată a străzii.

Micul roman, nuvela sau povestirea de şaptezeci şi două de pagini, în ediţia Library of America, n-ar fi putut fi anticipată de nimic din ce scrisese Crane până atunci – cel puţin nu de către altcineva. Cadrul trebuie să le fi fost familiar cititorilor epocii (mahalalele din New York) şi, până la un punct, se poate considera că subiectul ca atare respectă convenţiile melodramelor de sfârşit de secol XIX (fără optimismul unui final fericit), dar stilistic, cartea e o declaraţie de război, iar efectul creat este cel al unui vis tumultuos cauzat de febră, o zonă de război mentală cu grotesc violent, mutant, aflată într-o permanentă încleştare. În cele mai turbulente pasaje ale poveştii, personajele nu sunt atât personaje de roman, cât întruchipări moderne ale unor figuri clocotitoare din cele mai sângeroase saga islandeze, fiinţe mitologice în costume din anii 1890, forţe arhetipale care există în afara timpului. Prin urmare, în carte nu se dau adrese, nu se specifică date, iar Rum Alley, zona din oraş unde trăiesc protagoniştii, n-a existat niciodată pe vreo hartă a New Yorkului. Cercetătorii şi criticii au încercat mai mult de un secol s-o îndese cu forţa pe Maggie în diferite compartimente cu etichete ca „realism”, „naturalism”, „impresionism” şi „determinism”, dar micul roman al lui Crane eludează orice categorie fixă. E un poem vizionar ciudat, o proiecţie a vieţii interioare a unui tânăr asupra unui peisaj imaginat care coincide întâmplător cu un New York observat de un ochi sever, dar care de fapt nu e New York, ci un loc care există doar în mintea scriitorului şi a cititorului. Iată de ce cartea pare nouă şi modernă şi nu respectă ceea ce era considerat posibil în America anului 1893. Majoritatea celor care au citit Maggie la vremea aceea au fost scârbiţi, inclusiv o parte dintre membrii cei mai pioşi ai familiei Crane, care şi-au dosit exemplarele în pod şi până la urmă le-au ars pentru că li se părea o carte deranjantă, imorală, dincolo de limitele decenţei creştine.

Celor care nu cunosc romanul le-aş sugera câteva minute de documentare înainte să-l deschidă la prima pagină. Uitaţi-vă mai întâi la fotografii din acea epocă, numeroasele imagini cu New Yorkul anilor 1890 care s-au păstrat, începând cu How the Other Half Lives[14], reportajul lui Jacob Riis despre amărâţii apăruţi în oraş la începutul acelui deceniu, ilustrat cu

---

[14] Cum trăieşte cealaltă jumătate.

fotografii de oameni ai străzii, băieți zdrențăroşi care dorm în ganguri şi cotloane dosnice, muncitoare tinere şi bătrâne din ateliere mizere, care cos haine de mână, cu ac şi ață, „fata cocioabelor” singură printre dărâmături pe un teren gol (o reprezentare plauzibilă a lui Maggie în copilărie), femeia şezând la masă alături de şase copii mici şi „făcând flori artificiale”, beţivii tolăniți pe podelele murdare ale secțiilor de poliție, „pensiunea cu şapte cenți” din Pell Street, cadrele exterioare cu Bottle Alley, Mulberry Bend şi Bandits' Roost, dar şi diferite momente din Chinatown, cartierul evreiesc şi cartierul italian, iar după ce digerați fotografiile cu sărăcie urbană ale lui Riis, treceți mai departe la creațiile lui Alice Austen din 1896, cum sunt cadrele autentice cu un tânăr curier pe bicicletă, un poştaş cu taşcă mare de piele pe umăr, care scoate scrisori dintr-o cutie poştală, un măturător de stradă în uniforma lui albă, ținând mătura în mâini şi purtând o cască albă regulamentară pe cap, şi un polițist voinic cu o manta lungă, cu mâinile la spate, singur pe o stradă pietruită. Apoi aplecați-vă asupra fotografiei din 1892 a lui Alfred Stieglitz, „Stația”, care prezintă vitalitatea aglomerată şi colcăitoare a unei artere principale dintr-un oraş, cu un tramvai tras de cai în centru, acelaşi tip de vehicul care apare în „Camionul în pană” şi apoi din nou în Maggie. Treceți mai departe la localurile de noapte, teatrele şi expozițiile de curiozități din Bowery, la clădirile Equitable Life şi New York Tribune, la Muzeul Metropolitan de Artă şi celebra imagine cu patinatorii din Central Park în umbra imensului bloc de locuințe Dakota. Aceste imagini sunt dovezile documentare, realitatea vizuală a lumii zugrăvite în cartea lui Crane şi ne e util să le privim ca să ajungem la un soi de reprezentare tangibilă a acelei lumi, dar cunoaşterea cadrului istoric nu te pregăteşte suficient pentru şocul Maggie. Fotografiile sunt utile în felul lor, dar când vine vorba despre forța evocatoare a imaginilor, spiritul primei cărți a lui Crane se regăseşte mai degrabă în tablourile şi gravurile lui Goya de când era bătrân şi surd, în special în „Picturile negre” (Duel cu bâte, Femei râzând, Sabatul vrăjitoarelor, Doi bătrâni mâncând supă, Saturn devorându-şi fiul) şi în ororile umane şi fanteziile zugrăvite de Los Caprichos şi Dezastrele războiului. Cu siguranță, Crane însuşi nu s-a gândit niciodată la asta, dar de fiecare dată când mă uit la cel de-al patruzeci şi treilea Capricho, mi-e cu neputință să nu văd în el un portret al stării lui de spirit în timp ce lucra la roman. Un bărbat care stă singur la o masă a adormit cu capul pe braţe, în timp ce în spatele lui se adună o cohortă de năluci macabre. Titlul spune: „Somnul rațiunii naşte monştri”.

Primul monstru pe care-l întâlnim e un băiat pe nume Jimmie, prezentat în prim-plan la începutul cărții:

Un băieţel foarte pipernicit stătea pe un morman de pietriş, apărând Rum Alley şi onoarea ei. Arunca cu pietre spre golanii urlători din Devil's Row care se învârteau nebuneşte în jurul mormanului şi-l bombardau.

Chipul lui de copil era livid de furie. Trupul lui mititel se zvârcolea în timp ce striga sudălmi grozave, dogoritoare.

— Fugi, Jimmie, fugi! O să te prindă! țipă un copil de pe Rum Alley care bătea în retragere.

— Na, răspunse Jimmie cu urlet viteaz, nu mă pune pă mine pă fugă irlandejii ăştia.

Gâtlejurile celor din Devil's Row sloboziră iar zbierete mânioase. Golănaşii în zdrențe din dreapta se năpustiră sălbatic asupra mormanului de pietriş. Pe feţişoarele lor spasmodice străluceau rânjete de ucigaş adevărat. În timp ce năvăleau, aruncau cu pietre şi înjurau într-un cor strident.

Micul apărător al Rum Alley coborî împleticit, la iuțeală, pe partea cealaltă. Haina îi fusese ruptă în bucăți într-o încăierare şi-şi pierduse şapca. Avea vânătăi în douăzeci de locuri de pe corp şi dintr-o tăietură la cap îi curgea sânge. Expresia trăsăturilor lui palide era cea a unui mic demon smintit.

Aceste fraze introductive ne dau întregul proiect al cărții. Lupta sălbatică dintre cele două tabere de băieți războinici e povestită simultan prin inflația retorică folosită pentru a descrie bătălia (epitete cavalereşti ca „onoare", „viteaz" şi „apărător", alături de verbe agresive, dinamice, adjective şi tropi ca „sudălmi grozave, dogoritoare", „zbierete mânioase", „feţişoare spasmodice", „rânjete de ucigaş adevărat", „înjurau într-un cor strident", „mic demon smintit") şi deflația retorică a argoului de mahala folosit de combatanți („Na [...] nu mă pune pă mine pă fugă irlandejii ăştia"), care se combină într-o detaşare auctorială ironică, acelaşi efect de distanțare din primele povestiri ale lui Joyce şi Hemingway, din romanele lui Camus şi din operele multor altor scriitori din secolul următor. Crane a fost cel care care a consacrat acest ton. Cuprinde carnajul la care se dedau personajele sale cu ochiul sigur al unui corespondent de război, transformând o scenă potențial isterică, scăpată de sub control, într-un portret al acțiunilor umane precis conturat şi, pentru că nu şovăie deloc în toate cele nouăsprezece capitole ale poveştii, cartea sa e inovatoare, distanțându-se atât de naturalismul greoi, exhaustiv al lui Zola, cât şi de realismul blând al lui Howells, pentru a crea o literatură a poveştii pure, fără analiză socială, fără îndemnuri la reformă şi fără reflecții psihologice care să explice de ce fac personajele ceea ce fac. Ele

acționează pur şi simplu, iar Crane povesteşte. Pentru prima oară în ficțiunea americană, cititorului nu i se spune cum să gândească, ci doar să urmărească ce se întâmplă în carte, apoi să-şi tragă propriile concluzii.[15]

Masacrul à la Goya continuă până la sfârşitul primului capitol, apoi mai departe, neostoit, în al doilea şi al treilea capitol. Bătaia cu pietre se transformă într-o înfrângere dureroasă când aliații lui Jimmie dau înapoi din fața forțelor superioare ale copiilor din Devil's Row, lăsându-l pe Jimmie să continue lupta de unul singur în vârful mormanului de pietriş, înconjurat de duşmani. O piatră îl loveşte peste gură, curge sânge, lacrimile îi şiroiesc pe față, picioarele îi „tremură şi se înmoaie", iar din „sudălmile tunătoare" nu mai rămân decât nişte „ocări stinse", dar chiar când e pe punctul de a ceda în fața loviturilor, îşi face apariția un băiat mai mare pe nume Pete, „un băietan de şaisprezece ani, dar pe ale cărui buze se citea deja surâsul batjocoritor al unei bărbății desăvârşite". Pete pare să-l cunoască pe Jimmie şi, văzând prin ce trece micul său prieten, spune: „Ah, ce dracu'" şi-l păleşte pe unul dintre băieții din Devil's Row peste ceafă. Băiatul cade, scoate un „urlet răguşit, teribil", apoi fuge la o distanță sigură, urmat de alți membri ai bandei sale. Băieții din Rum Alley îşi fac din nou apariția, dar imediat ce unul dintre ei începe să se laude „'ai dă curu' lor, ăştia din Row, ce-i mai târnosirăm", Jimmie se înfige în camaradul său pentru că-l lăsase singur să continue lupta. „Bă copii, m-ați obosit", zice el, iar în următoarea clipă, el şi celălalt băiat (Billie) pornesc o nouă încăierare între ei. Pete strigă câteva vorbe de încurajare, „Arde-l, Jimmie, să-i dai mațele p-afar'", în timp ce se uită cum „cei doi băieței se luptau ca în urmă cu patru mii de ani" – o observație pătrunzătoare ce semnalează că, deşi acțiunea cărții se desfăşoară în New Yorkul anilor 1890, se petrece totodată şi pe teritoriul străvechi, îngropat al eternelor conflicte între oameni. În toiul încăierării dintre Jimmie şi Billie, toată lumea o tuleşte brusc pentru că tatăl lui

---

[15] După ştiinţa mea, mai există o singură altă carte din acea perioadă care să se fi rupt atât de radical de convenţiile narative de până atunci: Foamea lui Knut Hamsun, publicată în 1890. Considerat adesea a fi primul roman european modern şi citat ca influenţă asupra unor figuri total diferite precum Kafka, Gide şi I. B. Singer, acesta diferă ca spirit de Maggie (un narator solitar povesteşte la persoana întâi dezintegrarea sa fizică în timp ce e la un pas de a muri de foame la Oslo), dar metodele şi abordarea sunt la fel de dure şi neşovăitoare. Romanul, scris în norvegiană, îi era încă necunoscut lui Crane (abia după şapte ani avea să primească de la cineva un exemplar din traducerea englezească), dar, oricât ar părea de curios, viața lui de tânăr scriitor sărac şi adesea înfometat la New York e aproape la fel cu cea a eroului fără nume al lui Hamsun, cu care are în comun chiar şi unele trăsături de personalitate: aceeaşi încăpățânare, aceeaşi mândrie autodistructivă, acelaşi refuz închistat de a spune cuiva cât de rău o duce. Nu se ştie nimic despre reacţia lui Crane la Foamea, dar, când a citit romanul, deja nu mai locuia de mult la New York, ci în Anglia. După ce a terminat romanul, i l-a dat lui Henry James (n. a.).

Jimmie îşi face apariția pe stradă, apropiindu-se de ei, dar micii bătăuşi sunt prea preocupați să încerce să se omoare între ei ca să observe. „Bărbatul cu privire posacă” se apropie, „ducând în mână un sufertaş şi fumând o pipă din lemn de măr”, iar când observă bătaia şi vede că fiul lui e unul dintre bătăuşii care se tăvălesc pe jos, zbiară la el, dojenindu-l cu asprime: „Măi, Jim, ia scoal’ d-acolo, că rup cureaua pă tine, golan afurisit care eşti”, după care începe „să dea cu picioarele în grămada haotică de pe pământ”. Billie, care încasează un picior în cap, se desprinde cu chiu, cu vai de Jimmie şi o şterge clătinându-se şi „blestemând”. Când Jimmie se ridică în picioare, nu-şi cere scuze de la tatăl său, ci începe „să-l suduie”. Tatăl răspunde cu o lovitură aprigă de picior şi-i spune băiatului, pe un ton ridicat, belicos, „ia ciocu’ mic, că-ți zbor căpățâna aia afurisită”. Se întorc acasă, Jimmie cu câțiva paşi în urmă, înjurând în barbă, pentru că „i se părea degradant pentru cineva care aspira vag la statutul de soldat sau pentru un bărbat vajnic, mânat de un fel de misiune măreață, să fie dus acasă de un tată”.

Cel de-al doilea capitol începe cu tatăl şi fiul apropiindu-se de cartierul lor, care nu e descris cu limbajul romanelor de secol XIX, ci în notele alegorice ale unui mister medieval ca „un ținut întunecat”, iar în următoarea clipă, ochiul lui Crane se focalizează pe o parte anume a acelui ținut, clădirea în care locuiesc băiatul, bărbatul şi alți membri ai familiei Johnson, descrisă în mod ciudat şi metaforic ca „o clădire bălăbănitoare”, ca şi cum cărămizile ar fi vii şi s-ar mişca, amețite de băutură, apoi, în încheierea primului paragraf al capitolului, din nou ca o structură aproape vie: „Clădirea tremura şi trosnea sub greutatea omenetului care-i tropăia prin măruntaie.” Între prima şi ultima frază, ochiul rătăcitor al autorului se opreşte pentru a observa tot felul de amănunte: „Pe stradă, copilaşii se jucau, se băteau cu alți copilaşi sau stăteau prosteşte ca nişte vehicule. Femei cumplite la înfățişare, cu părul nepieptănat şi rochii şleampete, bârfeau sprijinite de balustrade sau se certau aprig, urlând. Nişte ființe ofilite, în posturi ciudate de supunere față de ceva, stăteau şi fumau pipe în cotloane întunecoase.” Se observă metoda de scriere frază-cu-frază pe care o pomeneşte Frederic Lawrence, care l-a văzut pe Crane scriind. Proza nu curge într-un flux constant de evenimente narative, ci mai degrabă porneşte, se opreşte la punct, apoi reporneşte, ca şi cum fiecare frază ar fi în sine o mică lucrare, o fotografie sau un desen separat care se cere contemplat un moment, înainte ca următorul să-l înlocuiască – ceea ce s-ar putea numi stil cinematografic înainte ca limbajul filmelor să fie inventat. „Posturi ciudate de supunere față de ceva” e memorabil. „Stăteau prosteşte ca nişte vehicule” e mai ambiguu, pentru că e greu de spus dacă sensul dorit de Crane este „în calea vehiculelor” sau „ca nişte vehicule”[16], dar dacă titlul său anterior, „Viața în Sullivan County”[17], e grăitor pentru intențiile sale, atunci interpretarea corectă ar fi, în mod cu

---

[16] În original, formularea ambiguă este „in the way of vehicles”, ambiguitate greu de păstrat în limba română.

[17] În original, „The Way in Sullivan County”.

totul surprinzător, „ca nişte”, dar chiar dacă nu este, „în calea” rămâne o imagine puternică şi contribuie semnificativ la lumea zugrăvită în acest paragraf, „ţinutul întunecat” care seamănă cel mai bine cu lumea din „Picturile negre”.

În următorul paragraf o întâlnim pentru prima oară pe Maggie, „o fată mică şi zdrenţăroasă”, întâmplător sora mai mică a lui Jimmie şi fiica brutei cu sufertaşul şi pipa din lemn de măr. E afară, pe stradă, în faţa clădirii, târându-l după ea pe frăţiorul ei mai mic şi recalcitrant, Tommie, care se zbate, iar când ea „smuci nerăbdătoare braţul copilaşului”, acesta cade în nas şi se pune pe urlat. Ea îl trage în picioare, iar după câteva clipe, îi zăreşte pe tatăl ei şi pe Jimmie apropiindu-se. Speriată de starea „băiatului plin de sânge”, îşi dojeneşte fratele.

— Mereu te-ncaieri, Jimmie, ştii că maica-şi face sânge rău când vii acas’ pe jumate mort şi ne ia pe toţi la omor.

Fata începu să plângă. Copilaşul îşi smuci capul pe spate şi începu să urle cu gândul la ce-l aştepta.

— Ah, ce dracu’! strigă Jimmie. Mai taci, că te sparg la meclă. Vezi?

Cum soră-sa îşi continua lamentaţiile, deodată băiatul înjură şi o lovi. Fetiţa se clătină, apoi, revenindu-şi, izbucni în lacrimi şi-l înjură cu glas tremurător. În timp ce ea dădea înapoi încetişor, fratele ei înainta cărându-i palme. Tatăl auzi şi se răsuci spre ei.

— Ia mai termină, Jim, n-auzi? Las-o pe soră-ta în pace pe stradă. Oricât aş bate la tine, tot nu-ţi intră nimica în capu’ ăla de lemn.

Sugestia fiind că Jimmie poate să-şi bruscheze sora între patru pereţi, dar nu în public, unde-l pot vedea alţi oameni. După cinci pagini din carte, am făcut deja cunoştinţă cu violenţa lumii imaginate de Crane. Acum îi vedem pentru prima oară ipocrizia. În următoarele pagini, vom fi expuşi autocompătimirii sale, întruchipate de mama lui Maggie şi Jimmie. E o combinaţie mortală – violenţă, ipocrizie şi autocompătimire –, care până la urmă se dovedeşte strivitoare pentru suflet şi transformă nişte fiinţe umane aşa-zis evoluate în sălbatici. Dar acestea sunt preceptele prin care locuitorii

din Rum Alley rezistă de la o generație la alta, un lucru cu atât mai înfiorător cu cât se conduce după propria logică irefutabilă.

Tatăl şi cei trei copii intră în clădire, urcă scara întunecoasă şi străbat „coridoare reci, sumbre” până când tatăl „deschise uşa şi intrară într-o cameră luminată în care o femeie masivă era rampant”.

Iată definiția din American Heritage Dictionary pentru rampant: 1. Care creşte nestăvilit; nestăpânit. 2. Caracterizat de violență necontrolată, exces sau lipsă de cumpătare.[18]

În sutele de mii, dacă nu chiar milioanele de pagini pe care le-am citit la viața mea, n-am pomenit niciodată, în afară de cartea lui Crane, ca o femeie sau un personaj dintr-un roman să fie descris ca „rampant”. Oricât de ciudat ar fi cuvântul, se potriveşte persoanei descrise.

Dintre toți sălbaticii cu chip de om din Maggie, mama e cea mai sălbatică, cea mai de neoprit, cea mai fioroasă. Imediat ce vede fața vânătă a lui Jimmie şi înțelege că băiatul s-a bătut iar, se repede la el, doborându-l din greşeală pe micul Tommie, care se izbeşte de piciorul unei mese cu fluierul piciorului. Femeia îl înşfacă pe Jimmie, îl scutură „până pârâie” şi-l târăşte până la „un lighean mizerabil”, unde-i freacă rănile cu atâta putere, că băiatul urlă de durere. Tatăl, iritat de țipetele lui Jimmie, îi spune femeii s-o lase mai moale. Ea îl ignoră, continuă să frece fața băiatului cu tot mai multă forță şi cruzime, termină treaba, apoi îl azvârle într-un colț pe Jimmie, care o încasase de două ori. Moment în care „Nevasta îşi puse mâinile imense în şolduri şi se apropie de soțul ei cu o călcătură de căpetenie de oşti”.

Călcătură de căpetenie de oşti. Înşiruirea nu doar că ne reaminteşte că nu suntem strict limitați la New Yorkul anilor 1890, ci risipeşte totodată orice îndoială cu privire la cine domneşte peste gospodărie.

Soțul şi soția se ceartă. Ea îi spune să nu-şi bage nasul în treburile ei, el o acuză că e beată şi fiecare frază rostită de ea în timpul „cruntei altercații” e un strigăt, un urlet, un răget, un tunet. Cel mic se ascunde sub masă, Maggie se furişează în colț, lângă Jimmie, iar când soția termină „victorioasă” cearta, soțul îşi ia pălăria şi iese val-vârtej din apartament, „hotărât să tragă o beție răzbunătoare”, şi coboară scările în timp ce soția continuă să strige la el din prag.

Apoi Crane ne serveşte această frază miraculoasă: „Femeia se întoarse şi răscoli încăperea până când copiii ei se-nvârteau prin ea ca nişte băşici de

---

[18] În limba română, „rampant” din engleză se poate traduce ca „luxuriant” (pentru vegetație) sau „excesiv”, „năvalnic”. Cuvântul „rampant” există şi în limba română, dar mai degrabă cu sensul de „înclinat în rampă”; am preferat totuşi să-l păstrez ca atare, pentru stranietatea sa.

aer.” E atât de bună – şi neaşteptată –, încât alcătuieşte singură întregul paragraf.

Mama prepară cina, „pufnind şi fornăind într-un nor de aburi lângă plită”, după care copiii dau fuga la masă şi înfulecă mâncarea grasă, Jimmie „cu grabă febrilă”, dar „Maggie, aruncând priviri piezişe [...] mânca asemeni unei mici tigroaice hăituite”.

În scurt timp, mama se lasă în voia primei din multele izbucniri de autocompătimire care-i marchează prezența pe tot parcursul cărții.

După o vreme, dispoziția i se schimbă, se puse pe plâns şi-l duse pe micul Tommie în altă odaie [...] Apoi se întoarse şi începu să geamă lângă sobă. Se legăna înainte şi înapoi pe un scaun, vărsând lacrimi şi văicărindu-li-se jalnic celor doi copii: „biata voastră mamă” şi „tac’tu ăsta, afurisit să-i fie sufletu’”.

Dar capitolul se încheie tot furtunos, când Maggie face curat pe masă şi duce vasele la spălat.

Jimmie şedea şi-şi oblojea rănile. Privea pe furiş către maică-sa. Ochiul lui exersat o văzu ieşind treptat dintr-un abur pâclos de sentimente, cu creierul încins de dogoarea beției. Băiatul stătea fără să respire.

Maggie sparse o farfurie.

Mama sări în picioare, ca propulsată.

— Dumnezeule mare, urlă ea. Ochii îi scăpărară spre copila ei cu ură subită. Din roşie aprinsă, fața i se făcu aproape vineție. Băiețelul dădu fuga pe coridor, țipând ca un călugăr la cutremur.

Scenele intense de furie smintită continuă, lovitură cu lovitură, în tot capitolul al treilea, care se încheie cu Maggie şi Jimmie ghemuiți iar într-un cotlon al camerei, privind fix „trupul culcat la pământ, răsuflând greu” al mamei lor care adoarme beată pe podea, „căci credeau că e de-ajuns să se trezească pentru ca toți demonii să iasă din adâncuri”. Până aici, Crane şi-a bombardat cititorul pe mai mult de douăsprezece pagini, dar în capitolul al

patrulea dă înapoi şi schimbă ritmul povestirii. Capitolele introductive joacă rolul de prolog, de „zi din viaţa Johnsonilor” descrisă în cele mai mici detalii, dar anii trec, iar Jimmie şi Maggie nu mai sunt copii. Capitolul al patrulea şi primele paragrafe din capitolul al cincilea alcătuiesc o punte între introducere şi restul cărţii, deosebindu-se prin ton, intenţie şi tehnică, dar sunt pasaje esenţiale, iar fără ele, romanul nu ne-ar răscoli sau zgudui la fel de profund, pentru că tot ce se întâmplă după aceea e o oglindire a lucrurilor pe care le aflăm în acele pagini.

Tommie a murit, tatăl a murit, ambele evenimente fiind pomenite succint, fără explicaţii cu privire la cum sau când s-au întâmplat, iar în rest, capitolul al patrulea e dedicat studiului vieţii şi caracterului lui Jimmie, pe măsură ce Crane îşi expune întregul catalog de observaţii cu o înţelegere rece şi nemiloasă, un medic tăind cu bisturiul în corpul pacientului său, cu mână sigură, ochi alert, scormonind până la os.

Fibra lipsită de experienţă a ochilor băiatului se întări de la o vârstă fragedă. Deveni un tânăr tăbăcit. Trăi câţiva ani roşii, fără să muncească. În acea perioadă, rânjetul său disprețuitor deveni cronic [...]

Ocupaţia lui Jimmie [...] era să stea la colţ de stradă şi să privească lumea perindându-se, visând vise roşu-sângerii când vedea trecând femei frumoase. Ameninţa omenirea la intersecţia străzilor.

La colţuri de stradă, era înăuntrul vieţii, parte din ea. Lumea îşi urma cursul, iar el era acolo ca s-o vadă [...]

După o vreme, rânjetul i se lăţi, întinzându-se duşmănos asupra tuturor lucrurilor. Deveni atât de crâncen, că nu mai credea în nimic.

După moartea tatălui său, devine camionagiu. Disprețuind aproape pe toată lumea, mai ales pe „creştinii ostentativi” şi pe bogătaşi, fără să se teamă „nici de diavol şi nici de conducătorul societăţii”, îşi găseşte în poliţişti o nouă ţintă pentru resentimente, împroşcându-i cu blesteme în timp ce-şi conduce camionul tras de cai prin „tumultul şi zarva străzilor din centru”, dar uneori, când exagerează, poliţiştii „urcă la el, îl dau jos de pe capră şi-l bat”. Se amestecă şi în conflictele care se iscă între ceilalţi camionari în plină aglomeraţie, provocându-le uneori chiar el, şi nu o dată e arestat pentru încăierare. Spre sfârşitul capitolului, aflăm că „începuse să fie arestat” de când era un băieţel şi acumulase un cazier bogat, nu doar pentru că se bătuse cu alţi camionari, ci şi pentru „diverse încăierări”, conflicte de

cârciumă, iar o dată „pentru că bătuse un chinez”. Apoi: „Două femei din părți diferite ale oraşului, fără a şti câtuşi de puțin una de alta, îi cauzau mari neplăceri izbucnind simultan, la intervale fatidice, în jelanii despre căsătorie, ajutor şi prunci.”

Un singurul lucru îl impresionează, îl sperie, un singur lucru din toată lumea îi impune venerație şi respect şi de fiecare dată când lucrul acela îi iese întâmplător în cale în timp ce străbate huruind oraşul cu camionul său tras de doi cai, Jimmie se supune puterii sale şi se dă la o parte din drum.

Păstra cu sfințenie în inimă un vehicul al pompierilor ca pe o grozăvie pe care o iubea cu devotament distant, de câine. Se mai auzise ca aşa un vehicul să răstoarne tramcare. Caii aceia care săreau, scoțând scântei din caldarâm în avântul lor, erau creaturi demne de inefabilă admirație. Zăngănitul clopotului îi străpungea pieptul ca zgomotul unui război din amintire.

Jimmie e un golan. Nu cu totul lipsit de inimă, nu cu totul incapabil să manifeste câte un licăr de emoție sinceră atunci când aştrii se aliniază pe cer aşa cum trebuie, dar asta se întâmplă prea rar şi prea puțin pentru a contrazice portretul pe care Crane i-l face în al patrulea capitol, şi aproape tot ceea ce face pe parcursul romanului confirmă acurateţea acestei disecții. La fel ca toate celelalte personaje ale cărții, cu o singură excepție, suferă de tripla boală violență-ipocrizie-autocompătimire şi, odată ce aceşti microbi îți pătrund în organism, nu te vei lecui niciodată. Iat-o pe mamă. Ne e prezentată din nou la începutul celui de-al cincilea capitol: doamna Johnson, rămasă văduvă, a devenit bețiva cartierului, după ce „căpătase asemenea faimă, că-şi făcuse cunoştințe la judecătorie cu care putea schimba oricând o vorbă” şi de fiecare dată când era adusă în fața tribunalului, „asalta Curtea cu justificări volubile, explicații, scuze şi rugăciuni”. Aceeaşi femeie, doar că şi mai decăzută. Stăpâneşte în continuare peste propria-i gospodărie ca membrul ei cel mai bolnav, o regină dementă, gălăgioasă, care nu ține deloc la copiii ei, ci doar la propria persoană, dar Jimmie e acum capul familiei, iar ea a devenit o glumă în ochii lumii.

Doar Maggie e neatinsă de virus. Doar Maggie e ferită de boala care-i macină pe ceilalți, dar de ce, asta nu e niciodată explicat, nici măcar pomenit. Crane o oferă în chip de sacrificiu. Cartea n-ar mai fi aceeaşi carte fără ea şi totuşi victima care stă în centrul acțiunii are puține de spus, cea mai mare parte din timp fiind mută. Avem acces la gândurile ei, dar Maggie e lipsită de apărare în fața celor care, în cele din urmă, o distrug, şi, pentru că nu se poate apăra, nu poate vorbi – sau, pentru că nu poate vorbi, nu se poate apăra. În orice caz, simțim de la bun început că e condamnată. Capitolul cinci începe cu aceste paragrafe:

Fata, Maggie, înflorise în noroaie. Crescând, se transformase într-una dintre cele mai rare şi mai uimitoare zămisliri ale unui cartier cu locuințe mizere, o fată frumoasă.

Prin vene nu părea să-i curgă nici strop din ticăloşia din Rum Alley. Spre nedumerirea filosofilor de la etajele de sus, de jos şi de la acelaşi etaj.

Pe când era copilă şi se juca şi se bătea cu golănaşii de pe stradă, mizeria o ascunsese. Înveşmântată în zdrențe şi jeg, trecuse neobservată.

Veni însă o vreme când tinerii din cartier începură să-şi spună: „Fetişcana aia, Johnson, nu-i chiar slută." Cam în aceeaşi perioadă, frate-său îi atrase atenția:

— Mag, ascultă aicea! Vezi? Ian să pui mâna la muncă sau să te duci dreacu' în iad!

Aşa că ea se duse la muncă, îngrozită, ca orice femeie, de iad.

Printr-un noroc, se angajă într-un loc unde se făceau gulere şi manşete. Primi un scăunel şi o maşină într-o încăpere unde şedeau douăzeci de fete, toate galbene de nemulțumire, în diverse nuanțe. Toată ziua stătea pe scăunel şi apăsa pedala maşinii, cosând gulere [...] Noaptea se întorcea acasă, la mama ei.

O clipită mai târziu, în apartament intră Peter şi povestea demarează. E acelaşi Pete care întrerupe bătaia cu pietre din primul capitol, împielițatul rânjit de şaisprezece ani devenit un barman arogant şi fercheş, ale cărui haine par „arme bune de omorât". Îl reîntâlnise recent pe Jimmie şi vine să-l ia pe tânărul Johnson şi să-l ducă în Brooklyn, la un meci de box. Maggie îl vede pe Pete şezând la masă, cu picioarele bălăbănindu-se comod sub el, e impresionată de hainele lui țipătoare şi de siguranța lui de sine debordantă şi trage concluzia că „trebuie să fie un barman foarte elegant şi fermecător". Când acesta începe să i se laude lui Jimmie cu satisfacția pe care o încearcă atunci când dă afară din cârciumă clienți beți, ea e şi mai impresionată,

spunându-şi că „e idealul de amorez”. Crane adaugă apoi: „Gândurile ei vagi căutau mereu ţinuturi îndepărtate [...] [şi] pe sub copacii grădinilor ei din vis se plimba mereu un iubit.” Observând-o în sfârşit pe Maggie, Pete o priveşte şi comentează: „Auz’, Mag, m-ai dat gata. Eşti bucăţică a-ntâia”, apoi, conştient că ea îl ascultă cu atenţie, îşi duce laudele la un nou nivel cu această povestioară duioasă despre pornirile sale binevoitoare faţă de semenii săi:

— Eram pân oraş şi văd pe unu’, un nărod, zise el. Io mergeam la un preten. Când să transversez strada, nărodu’ intră drept în mine, la care se-ntoarnă şi face: „Bă, haimana obraznică”, cic-auz la el. „O, vai”, io de colo, „o, vai, ia mai du-te dracu’ şi scuteşte-ne”, chiar aşa i-am zis. ’nţelegi? „Du-te dracu’ şi scuteşte-te”, fix aşa. La care-i sare muştaru’ lu’ gagiu’. Face că-s un dărbedeu de doi bani, d-astea, şi face cică-s osândit pe veci şi d-astea. Io de colo: „Nu zău! Îs pe dracu’”, zic. „Îs pe dracu’” şi d-astea. Şi-i arz una. ’nţelegi?

Dur, am spune. Suficient de dur ca să pună pe fugă chiar şi cea mai curajoasă fată, dar relatarea lui Pete despre ciocnirea cu nărodul (un nărod bogat, se presupune) nu face decât să adâncească fascinaţia pe care o exercită asupra lui Maggie. „Iată un bărbat formidabil, care desconsideră puterea unei lumi pline de pumni. Iată un om care disprețuieşte puterea înveşmântată în tupeu; unul ai cărui pumni puteau răsuna sfidător în faţa legii de granit. Un cavaler.”

Pete e un cavaler, iar Maggie e o domniţă în pericol, tânjind după cavalerul care s-o salveze din temniţa slujbei jalnice la fabrică şi s-o ducă într-un loc unde „deluşoarele cântă laolaltă dimineaţa”.

Madame Bovary, care se hrănea cu iluzii din romane sentimentale ieftine, s-a otrăvit cu acele cărţi la fel cum Don Quijote şi-a pierdut minţile din cauza lecturilor sale. Nu ştim dacă Maggie urmase vreo şcoală (nu ni se spune) sau dacă poate măcar citi o carte, dar impulsurile ei nu diferă de cele ale mai nobilei Emma Bovary şi, chiar dacă viaţa ei e lipsită de cărţi, imaginaţia îi e hrănită de poveşti – basme dintre cele mai subţiri, vise la fel de puţin solide ca norii.

Astfel începe ritualul curtării, pe care Crane îl prezintă într-o serie de episoade din ce în ce mai tulburătoare, pe măsură ce idila se îndreaptă, inevitabil, spre prăbuşire, însoţindu-i pe frumoasa fată din mahala şi pe barmanul galant în nopţile şi după-amiezile petrecute împreună în diferite săli de spectacole şi teatre (totul descris în culori vii, mai ales identificarea lui Maggie cu eroinele din melodramele pe care le vede – noi basme la care să viseze), la o expoziţie de curiozităţi din Bowery, să caşte gura la şirurile de „monştri blajini” (Maggie le priveşte cu „venerație” diformitățile şi-i consideră „un fel de trib ales”), la Menajeria din Central Park, unde Pete îndeamnă o

maimuță „să se lupte cu maimuțele mai mari” şi la Muzeul de Artă (Metropolitan), unde Maggie priveşte în jur şi spune „Aşa ceva nu se poate”. Cavalerul pregăteşte terenul pentru a o cuceri pe domnița inocentă, care nu bănuieşte nimic, dar chiar dacă idila e în plin avânt, Crane tratează cu toată discreția partea ei fizică, iar singurul sărut pomenit vreodată e cel pe care Maggie nu i-l dă lui Pete după prima lor seară împreună. Chiar dacă ni se spune doar ocolit sau doar ni se sugerează, Maggie cedează până la urmă farmecelor necioplite ale pretendentului ei. În urma acestui pretins păcat, e alungată din apartamentul familiei de către mama şi fratele ei, renunță la slujba de la fabrică şi se mută cu Pete (ceea ce nu se spune niciodată în text, dar ni se sugerează foarte limpede). Idila e încă în faza ascendentă, iar Maggie nu se ruşinează deloc de schimbarea din viața ei, chiar dacă nu s-a rostit niciodată cuvântul „căsătorie”. „Viața ei îi aparținea lui Pete, pe care-l considera vrednic de această însărcinare. Niciun fel de teamă nu o tulbura câtă vreme Pete o adora aşa cum spunea în acel moment că o adoră. Nu simțea că ar fi o femeie rea. Alta mai bună nici nu văzuse vreodată.” La doar trei săptămâni după asta, Sir Pete începe deja să se sature de domnița lui şi de „dependența ei de cățeluş” față de el. Când o fostă iubită reintră pe neaşteptate în viața lui, o prostituată arătoasă, sigură pe ea, pe nume Nellie, descrisă de Crane ca „o femeie strălucită şi îndrăzneață”, bărbatul îi întoarce spatele lui Maggie şi uită de ea – ca şi cum nici n-ar fi existat. Nici măcar nu se simte vinovat pentru asta. Ca toți suferinzii de acea triplă boală, e un maestru al iertării de sine, căci dogma celor care sălăşluiesc în întuneric a rămas aceeaşi de-a lungul veacurilor. Orice aş face se justifică – pentru că eu sunt cel care o face.

E o întorsătură tragică pentru Maggie, dar tragedia mai profundă şi încă şi mai cruntă din carte nu e felul în care Pete o seduce şi o abandonează, ci inima implacabilă a maică-sii, un sloi de gheață care dogoreşte de ură în pieptul ei, şi pentru că Mary Johnson e o femeie făcută din foc şi gheață, se întoarce fără să şovăie împotriva fiică-sii, denunțând-o ca progenitură a diavolului. La urma urmei, ce vor spune vecinii? Un gest cât de mărunt de compasiune ar fi salvat-o pe Maggie, dar nici ea, nici Jimmie nu sunt destul de puternici pentru a se opune capriciilor tiranice ale matriarhei sau pentru a ține piept acceselor ei de fățărnicie la beție, şi singura dată când dezgustul lui Jimmie dă pe dinafară într-o sfidare directă, el şi maică-sa se iau la trântă în apartament şi „se luptă ca gladiatorii”. Aşa cum observă Maggie într-unul dintre capitolele anterioare: „Lumea pare să se fi purtat tare urât cu această femeie, iar ea se răzbună amarnic pe orice fărâmă a lumii îi e la îndemână. Distruge mobila ca şi cum în sfârşit şi-ar căpăta drepturile.” Femeia rampant distruge mobila şi se bate cu fiul ei, dar niciodată nu ridică mâna asupra lui Maggie. O omoară însă cu vorbele – şi apoi fără vorbe, o lovitură fatală. Cine, spune ea, „s-ar gândi că o fată aşa de rea poa’ să crească în neamu’ nostru”.

Respinsă de mamă şi de frate, apoi respinsă pentru ultima dată de Pete, ale cărui ultime vorbe pentru ea sunt: „O, mai du-te dreacu’”, Maggie iese din cârciumă şi rătăceşte pe străzi, atât de uluită de ce i se întâmplase, încât singura întrebare care-i vine în minte este „Cine?”. Nu ce sau cum sau când – cine, pentru că de când şi-a pierdut reperele şi nu mai are unde să se

ducă, a început să dispară din ea însăşi, ca şi cum s-ar dizolva într-o pată informă de nimic. La un moment dat, îi iese în cale un bărbat solid, care poartă „pălărie de mătase şi haină neagră sobră", în care recunoaşte un preot. „Fata auzise chemarea Domnului şi hotărî să se apropie de acel om", dar trimisul lui Dumnezeu, radios, cu aer binevoitor, se fereşte de ea cu „o mişcare convulsivă" şi-şi vede de drum, preferând deci să-şi salveze respectabilitatea în loc să încerce să-i salveze sufletul, „căci de unde-ar fi putut să ştie că-n faţa lui se afla un suflet care avea nevoie de salvare?"

Următorul capitol începe cândva după câteva luni. Maggie, care „îngroşase rândurile sulemenitelor oraşului", e afară într-o noapte umedă, când publicul se revarsă din teatre pe trotuarele „măturate de furtună". Capitolul are doar trei pagini, dar e cel mai bun din carte, un tur de forţă în care o idee genială ca formă se combină cu o execuţie aproape perfectă, reuşind să transmită, în doar câteva tuşe minimale, viaţa cruntă, solitară, a unei fete a străzilor. Dând dovadă de excelentă cunoaştere morală, dar şi de un excelent discernământ artistic, tânărul autor se fereşte să pomenească numele lui Maggie atunci când vorbeşte despre ea în cele trei pagini. Identitatea i-a fost ştearsă de noua ei chemare, s-a transformat într-o făptură anonimă, aproape inexistentă, un nimeni care nu mai merită demnitatea unui nume, aşa că de la început şi până la sfârşit e numită pur şi simplu „fata". Iar Crane nu-şi ia nici libertatea de a ne spune ce gândeşte ea, aşa cum făcuse în capitolele precedente, la fiecare apariţie a fetei. Imaginile lucrează în locul lui şi, cum acele imagini sunt transpuse în cuvinte cu atâta precizie, intrăm într-o stare de vigilenţă vizuală sporită, de ultra-vizualitate, ca să zicem aşa, iar efectul, cum sugeram ceva mai devreme, e straniu de cinematografic. Un film implauzibil şi anacronic rulează brusc în faţa ochilor noştri şi, în timp ce Maggie porneşte în marşul ei lent spre moarte, noi o urmăm ca şi cum am reconstitui viaţa ei pe stradă printr-o serie de unsprezece salturi de montaj, o vedem trecând de la un potenţial client la altul, unul mai ponosit şi mai sărac decât cel de dinainte, fiecare stradă pe care merge e mai întunecoasă şi mai sinistră decât cea de dinainte, şi nu e important dacă lucrurile se întâmplă toate într-o noapte sau într-o succesiune de mai multe nopţi, pentru că trăim în Prezentul imaginilor descrise de Crane, aşa cum şi filmele sunt trăite întotdeauna în Prezent, indiferent de salturile înainte, în viitor, sau înapoi, în trecut, şi iată-l pe primul potenţial client al nopţii, „un tânăr înalt care fumează o ţigară cu aer trufaş", cu o crizantemă la butoniera smochingului, care pare mai întâi plictisit, apoi interesat, pentru ca într-un final să-şi piardă interesul atunci când fata se apropie şi vede că nu e „nici nouă, nici pariziană, nici teatrală", după care paragraful se încheie şi Crane sare imediat la următorul bărbat, „un gentleman voinic, cu nişte mustăţi pompoase de filantrop", a cărui spinare lată „rânjeşte dispreţuitor" către fată când trece pe lângă ea, apoi la următorul, „un bărbat la costum, pe care l-a apucat noaptea pe drum" şi care o loveşte accidental în umăr, îşi cere scuze, apoi îi spune „Ţin-te bine, fătucă" şi pleacă grăbit încotro are drum, apoi la următorul, „un tânăr cu pardesiu subţire şi melon", care-i întoarce privirea cu un zâmbet batjocoritor, spunând: „Ei, haide, fătucă, doar nu vrei să spui că m-ai luat de fermier?", apoi la următorul, „un muncitor [...] cu nişte pachete sub braţ" care răspunde prietenos remarcilor ei (neconsemnate pe

pagină), observând: „E o seară plăcută, nu-i aşa?”, apoi la următorul, „un băiat [...] trecând grăbit cu mâinile îndesate în palton”, care zâmbeşte şi el ca răspuns la zâmbetul ei, apoi îi face cu mâna de la revedere, spunându-i că poate în altă seară, apoi la următorul, „un bărbat beat, clătinându-se în calea ei”, care răcneşte „N-am bani, ce naiba”, apoi la următorul, „un bărbat cu faţa pătată”, apoi la următorul, „o făptură zdrenţăroasă cu ochi alunecoşi, injectaţi, şi mâini negre de murdărie”. Apoi, la următorul salt, fata merge singură, intrând „în bezna ultimei străzi”. Chiar înainte să ajungă la râu, vede „o siluetă uriaşă” înălţându-se în faţa ei, nu departe.

Apropiindu-se, băgă de seamă că era un grăsan uriaş, îmbrăcat cu nişte haine rupte şi soioase. Părul cărunt îi atârna pe frunte. Ochii lui mici, înceţoşaţi, ce scăpărau dintre colacii imenşi de grăsime roşie, lunecară cu poftă peste chipul ridicat al fetei. Bărbatul râse, iar dinţii lui înnegriţi, strâmbi, luciră pe sub o mustaţă cenuşie, căruntă, din care picurau stropi de bere. Tremura uşurel şi se zgâlţâia din tot corpul ca o meduză moartă. Chicotind şi aruncând ocheade lacome, o urmă pe fata din legiunea ruşinii.

Ce se întâmplă apoi e un mister total. Crane omite acţiunile dintre sfârşitul acestui paragraf şi începutul următorului, fără să povestească deloc ceea ce s-ar fi putut întâmpla sau nu, preferând să sară la imaginea finală a capitolului. Rămâne un gol, iar cititorul se vede nevoit să completeze singur povestea morţii lui Maggie. Oare o ucide creatura hidoasă, cu înfăţişare de gargui? Sau îşi curmă singură viaţa, înecându-se în râu? Imposibil de spus. Singura noastră certitudine e că Maggie a murit şi că moartea ei a avut loc în afara cadrului sau, mai exact, în spaţiul dintre două fraze, şi e cu atât mai revoltătoare pentru că trebuie să ne-o imaginăm singuri. E adevărat că Maggie şi creatura sunt încă prezenţi în primele cuvinte de după saltul final – dar ce se întâmplă apoi?

La picioarele lor, râul părea colorat într-un negru funest. De la vreo fabrică ascunsă venea o strălucire urâtă, galbenă, care lumină preţ de-o clipă apele ce plescăiau oloioase, izbindu-se de lemnărie. Diversele zgomote ale vieţii, pe care depărtarea şi aparenta inaccesibilitate le făceau să pară vesele, răzbeau vag şi piereau în tăcere.

Oloios e un cuvânt existent în limbă, dar sună ciudat şi nelalocul lui aici. Dar dacă-l veţi rosti cu voce tare de suficiente ori, va începe să sune ca un bocet.

Cele două capitole finale funcţionează ca un dublu epilog.

În capitolul al optsprezecelea, Pete e într-o cârciumă cu vreo şase prostituate, se îmbată tot mai rău, limba îi e tot mai încleiată şi repetă ad

nauseam „Io-s băiat bun, gagici”, îşi afirmă sus şi tare iubirea faţă de univers, certându-se la răstimpuri cu chelnerul, îi declară lui Nellie, „femeia strălucită şi îndrăzneaţă”, că l-a dat gata, scoate nişte bani din buzunar şi-i pune pe masă, ca să-şi dovedească nobilele intenţii, din moment ce, la urma urmei, el e „băiat bun”, pentru ca-n cele din urmă să-şi piardă cunoştinţa şi să cadă lat pe podea. Nellie se ridică, îşi îndeasă banii în buzunar, priveşte în jos la Pete care sforăie, scos din uz, şi spune: „Ce nătărău afurisit.” Apoi dispare în noapte.

Capitolul al nouăsprezecelea începe ca şi cum Crane ar prezenta un nou personaj şi un nou cadru, extinzând romanul într-un teritoriu nou. „Într-o odaie, o femeie stătea la masă şi mânca precum un călugăr gras dintr-un tablou.” Cine este femeia şi de ce e comparată cu un călugăr? Un călugăr nu e femeie, ci bărbat, şi de ce e nevoie de detaliul cu „călugărul dintr-un tablou”? La ce tablou se referă Crane şi ce legătură are cu povestea pe care o citim? Nu pot decât să speculez, dar am impresia că trasează cadrul pentru ultima scenă a cărţii mutând acţiunea din New Yorkul contemporan şi evocând încă o dată o epocă mai veche, una în care, de pildă, călugări graşi stăteau la mese, îndopându-se cu mormane de mâncare, şi din moment ce Crane nu văzuse alţi călugări în afara celor ilustraţi în tablourile renascentiste expuse pe pereţii Muzeului Metropolitan, când spune călugăr, se gândeşte la acele tablouri. Dar de ce călugăr şi nu călugăriţă? Pentru că nu există tablouri cu călugăriţe grase îndopându-se cu mâncare. Călugărul gras e un personaj cunoscut, un tip familiar şi, pentru că această frază deschide capitolul, alcătuind de una singură un paragraf şi separându-l de ceea ce urmează, Crane izolează imaginea şi ne sileşte s-o privim ca pe un tablou, la fel cum o prezintă pe Maggie în ultima noapte din viaţa ei printr-o serie de imagini izolate, fără legătură între ele. În primul rând, forţa imaginii – ca să ne facă să vedem ce avem în faţă şi să privim cu atenţie ce vedem –, apoi, după ce aflăm că femeia e, de fapt, mama lui Maggie, înţelegem că Crane a privat-o de sex, i-a răpit feminitatea şi a transformat-o într-o fiinţă care nu poate avea copii. Astfel, a devenit bărbat şi nu orice fel de bărbat, ci un călugăr, un bărbat care a făcut legământ de celibat şi nu are voie să procreeze, un bărbat care, în folclor, şi-a sublimat pornirile sexuale în plăcerile lăcomiei, iar transformând-o pe mama lui Maggie într-un bărbat cast şi lacom, Crane o acuză pe tăcute că e o mamă neiubitoare, nefirească, o mamă care a grăbit moartea fiicei sale refuzând să-şi asume responsabilităţile maternităţii.

Ceva mai devreme, şi Jimmie e comparat cu un călugăr („băieţelul dădu fuga pe coridor, ţipând ca un călugăr la cutremur”), iar acum, în cea de-a doua frază a ultimului capitol, Jimmie intră în cameră şi se postează în faţa maică-sii, care nu e numită astfel, ci doar „femeia”, aşa cum şi Jimmie e doar „bărbatul”, de această dată, „un bărbat slinos, nebărbierit”, iar în cea de-a treia frază, bărbatul îi spune femeii:

— Ei, Mag a murit.

— Ce? zise femeia, cu gura plină de pâine.

— Mag a murit, repetă bărbatul.

— A murit pe dracu', spuse femeia. Continuă să mănânce. Când termină cafeaua, începu să plângă.

E extraordinar. În opt fraze scurte s-au întâmplat o sută de lucruri şi s-au întâmplat cu asemenea iuţeală, încât e aproape imposibil să le înregistrezi de la prima lectură. Crane e un scriitor a cărui operă se cere citită încet şi cu atenţie, propoziţie cu propoziţie, cu scurte pauze între propoziţii pentru a digera întreaga semnificaţie a conţinutului lor. Proza sa poate fi variabilă şi incoerentă, un stil imprevizibil care mai degrabă uimeşte şi înţeapă decât să farmece, şi, cum nu induce aceeaşi vrajă ca grandioasele romane-fluviu din deceniile anterioare, creaţiile lui Dickens, Balzac sau Tolstoi, nu te poţi ghemui pe canapea ca să te afunzi într-o carte de Crane. Trebuie să-l citeşti stând băţ pe scaun.

La următoarea frază, femeia plânsă izbucneşte într-o nouă criză de autocompătimire. Fără să întrebe absolut nimic despre felul cum murise fiica ei, începe să intre în rolul mamei îndurerate. Joacă teatru şi, în timp ce femeile din vecini se înghesuie în apartament ca să asiste la spectacol, femeia bate câmpii despre botoşeii de lână pe care-i purtase Maggie în pruncie. Interpretarea ei e atât de convingătoare, încât celelalte o căinează, confirmându-i că e o pacoste, ca mamă, să ai un copil neascultător, şi în curând se pun şi celelalte pe plâns, o duzină de femei bocind şi văicărindu-se în acelaşi timp, fiecare în altă tonalitate, un haos de lacrimi şi vaiete umplând încăperea în timp ce una dintre bocitoare, îmbrăcată în negru şi identificată ca doamna Smith, se lasă în genunchi lângă scaunul femeii îndurerate şi o imploră s-o ierte pe fiica ei cea netrebnică.

— Iart-o, Mary! Iart-o pe copchila aia rea, tare rea! Viaţa îi fu blestem, avu numa' zile negre, ai s-o ierţi pe netrebnica de fii-ta? Se duse colo la judecată pentru păcatele ei.

— Se duse colo la judecată pentru păcatele ei, strigară celelalte femei, ca un cor la o înmormântare.

— Domnu' a dat şi Domnu' a luat, spuse femeia în negru, ridicând ochii spre razele de soare.

— Domnu' a dat şi Domnu' a luat, răspunseră celelalte.

— Ai s-o ierți, Mary! stărui femeia în negru.

Femeia îndurerată dădu să vorbească, dar vocea o trădă. Umerii imenşi i se zguduiau frenetic, într-o agonie de tristețe. Lacrimi fierbinți păreau să-i opărească fața tremurătoare. În sfârşit, i se auzi glasul, înălțându-se ca un strigăt de durere.

— O, da, o iert! O iert!

Ipocrizia e atât de strigătoare la cer şi autoincriminatoare, încât e la un pas de ridicol, de rizibil. Dar sfârşitul amar imaginat de Crane e atât de puternic, încât ne înăbuşă râsul înainte de a urca în gât.

8

Ca un omagiu comic adus lui William Makepeace Thackeray, Crane îşi numea pensiunea de pe Avenue A „Pendennis Club”. În romanul lui Thackeray, un băiat de la țară, rămas fără tată, pleacă la Londra şi devine scriitor, iar acum, că băiatul american rămas fără tată plecase de la malul mării şi sosise şi el într-un oraş mare, fără alte bunuri lumeşti în afară de tocul din buzunar şi mărunţişul din portofel, avea să devină şi el scriitor – fără doar şi poate, unul strălucit. Tot restul anului 1892 şi în primele săptămâni din 1893, s-a străduit să termine prima lui nuvelă în camera pe care o împărțea cu Fred Lawrence, oprindu-se între fraze ca să stea în fața ferestrelor care dădeau spre East River şi Blackwell’s Island, o fâşie îngustă de pământ pe care se înălțau un spital, un azil de nebuni şi o închisoare[19]. Pentru că lumea era acolo, s-o vadă, iar el era în lume, să scrie despre ea, a inclus închisoarea în prima pagină a cărții sale şi a folosit-o ca fundal pentru bătaia cu pietre dintre copiii din Rum Alley şi Devil’s Row: „Pe Island, un vierme făcut din condamnați în galben ieşi din umbra unei clădiri cenuşii sinistre şi se târî încetişor de-a lungul râului.” La mai puțin de un an după ce Crane scrisese aceste cuvinte, când Panica din 1893 începuse să distrugă economia americană şi milioane de oameni rămâneau fără locuri de muncă, Emma Goldman a fost închisă acolo pentru că îndemnase o mie de oameni adunați în Union Square „duceți-vă pe străzile unde locuiesc bogătanii şi cereți de lucru, iar dacă nu vă dau de lucru, cereți pâine, iar dacă nu vă dau nici de lucru, nici pâine, atunci luați pâinea”. Aşa erau vremurile. Şi aşa era oraşul în care a trăit Crane în anii duri cu mâncare pe sponci şi bani aproape deloc. Nepoata lui, Helen R. Crane, era convinsă că acele greutăți i-au distrus sănătatea şi au sfârşit prin a-l omorî.

Totuşi, oraşul i se oferea, aşa că a profitat cât a putut. Lawrence povesteşte că se aventura deseori împreună cu Crane în oraş, în diferite locuri de distracție din Bowery, „care-şi trăia pe atunci zilele de glorie ale existenței sale multicolore”, ca şi la Atlantic Garden şi Blank’s, unde „se bucurau de muzică bună şi varietăți acceptabile la prețul câtorva halbe de bere”, la „uriaşul music-hall” Koster & Bial’s de pe Twenty-third Street, la spectacolele de dans ale celebrei Carmencita (surprinsă mai târziu de către Edison într-unul dintre primele filme din lume) şi ale lui Loie Fuller, fostă vedetă la Folies Bergère, devenită o emblemă vie pentru Art Nouveau. Unele dintre aceste locuri sau altele asemenea au ajuns în Maggie, dar Lawrence n-a fost singura persoană care l-a însoțit pe Crane în excursiile sale nocturne, şi pe lângă operetele din săli populare de music-hall, se ducea şi la opere adevărate, la recitaluri, concerte şi la câte spectacole de teatru îşi putea permite, pentru a-şi satisface această pasiune crescândă. În primul an

---

[19] Redenumită în 1921 Welfare Island, apoi, în 1973, Roosevelt Island (n. a.).

de la sosire, a scris la iuțeală „Câteva sugestii pentru dramaturgi”, o bucată amuzantă care nu poate fi decât creația cuiva care văzuse la viața sa o mulțime de prostioare („Cea de-a doua recomandare: O piesă despre societate. Puteți să-i dați orice titlu doriți, cu condiția ca cel la care v-ați hotărât să nu aibă nicio legătură [...] cu vreo parte a intrigii”), dar când piesele erau bune, era în al nouălea cer. Iată ce-i spune lui Garland, după o reprezentație cu Hannele de Gerhart Hauptmann din primăvara anului următor: „E grozavă ca realizare artistică iresponsabilă. Am stat şi m-am înflăcărat şi am tremurat.”

După ce a terminat Maggie, Crane a ascultat de sfaturile lui Garland şi Johnson, trimițându-le manuscrisul atât lui Gilder, cât şi lui Hitchcock. Redactorul-şef al Century Magazine, un susținător al reformei locuințelor ieftine, care-l cunoscuse pe tatăl lui Crane şi îi vizitase acasă pe când S.C. era copil, a fost oripilat de limbaj şi a respins cartea. Hitchcock, care mai târziu avea să publice mai multe scrieri ale lui Crane, i-a spus lui Johnson că „băiatul are ce-i trebuie”, dar romanul i s-a părut lipsit de valoare comercială, aşa că l-a refuzat la rândul lui. Nu e clar dacă Crane a mai propus manuscrisul şi altor editori, dar dacă da, răspunsurile primite au fost toate negative. Îi rămăseseră doar două opțiuni: să îngroape manuscrisul într-un sertar şi să uite de el sau să publice singur cartea.

Whitman făcuse acelaşi lucru cu Fire de iarbă, ca şi Melville cu ultimele lui colecții de poezii, iar Crane le-a urmat exemplul, îngroşând rândurile autorilor publicați în regie proprie – o tradiție americană venerabilă, dar oarecum compromisă. E o cale care poate fi benefică pentru egoul rănit, numai că odată ce ai păşit pe ea, descoperi că e o cale cu ghinion şi cine o alege devine invizibil.

William, bărbatul cu multe fiice, l-a ajutat pe Crane să facă rost de bani ca să acopere costul tiparului punând la cale un aranjament care i-a adus şi lui un venit în plus. E posibil să fi completat suma necesară din propriul lui cont bancar, dar asta e pură speculație. Aşa mi-ar plăcea să cred, fie şi doar pentru că un bărbat care a ținut piept cu atâta curaj unei mulțimi puse pe linşat merită cu vârf şi îndesat prezumția de nevinovăție, dar în chestiunile financiare, William era dur şi strâns la pungă, riguros ca o maşină de calculat bine unsă, şi mi-l închipui la fel de bine tocmindu-se la sânge cu fratele său mai mic, nu cu vreo intenție necurată, ci pur şi simplu pentru că aşa funcționa mintea lui. I-a propus lui Crane să renunțe la şeptimea lui din casa mamei, ca şi la acțiunile de la mina de cărbuni din Pennsylvania moştenite, în schimbul unei sume de bani corecte, la valoarea pieței. Crane, care nu se pricepea deloc să se gândească la bani sau să umble cu ei (i-au tot alunecat printre degete până la sfârşitul vieții), era preocupat doar de cartea lui şi a acceptat termenii lui William. În loc să întrebe în stânga şi-n dreapta la mai multe tipografii, ca să afle prețul obişnuit de producție pentru o carte subțire ca a lui, a ales impulsiv un loc cunoscut, o tipografie din partea de sud a Sixth Avenue pe lângă care trecea adesea în hoinărelile lui prin oraş. Din câte spune Lawrence, „s-au înțeles la preț şi au bătut palma fără discuție”. Crane a plătit exagerat de mult – 869 de dolari. Nu s-a descurajat nici când tipograful a citit cartea şi l-a informat că denumirea

companiei nu va apărea pe pagina de titlu – din simplă decenţă creştină –, ceea ce însemna că romanul publicat de Crane în regie proprie nu era, practic, publicat de nimeni. Nu părea să-i pese. Renunţase la moştenire în schimbul şansei de a apărea pe hârtie şi, pentru că era singura lui şansă, a dat banii fără şovăială.[20]

Îi păsa însă de familia sa, care s-ar fi putut considera jignită, şi de posibilitatea de a fi arestat pentru delict de moravuri (cum îl avertizaseră unii prieteni), aşa că şi-a ticluit un pseudonim şi a publicat cartea cu numele de Johnston Smith. Sunt mai multe poveşti despre felul cum a găsit acea soluţie, dar, din spusele prietenului său Linson, raţionamentul lui Crane a fost destul de simplu: „A fost cel mai comun nume care mi-a venit. Am un prieten redactor pe nume Johnson, am adăugat t-ul şi nimeni nu mă poate găsi într-o adunătură de Smithi." După Johnson însă, Crane ar fi descoperit în cartea de adrese din New York că Smith şi Johnson erau cele mai comune nume şi adăugase t-ul ca să-i deruteze pe băgăcioşii care i-ar fi putut lua urma. Pe când Post Wheeler îşi aminteşte că el a fost cel care i l-a sugerat lui Crane – în glumă. Nu prea mai contează acum a cui a fost ideea cu Johnson-Smith, dar cititorul atent va observa că printre puţinele nume de familie pomenite în roman (atât Pete, cât şi Nellie sunt pomeniţi doar pe numele mici, de pildă), cele mai importante sunt Johnson şi Smith, mai precis Maggie Johnson şi domnişoara Smith, femeia în negru care apare la sfârşit şi o imploră pe femeia îndurerată s-o ierte pe „copchila aia rea, tare rea". Mă întreb dacă Crane a sesizat măcar această coincidenţă. Oricum, cert e că în ambele cazuri – atât pentru Crane, autorul sub pseudonim, cât şi pentru personajele din carte –, numele sunt banale şi universale, nu pentru că domnului Smith i-ar fi lipsit imaginaţia să inventeze unele mai remarcabile, ci pentru că ezita să dea orice fel de nume personajelor sale, simţindu-se mai bine cu epitete ca „o femeie strălucită şi îndrăzneaţă", din moment ce personajele sale erau pentru el aproape mitologice, întruchipări ale mai multor atribute umane, individualizate prin propria lor personalitate distinctă, dar şi obiectificate şi privite în permanenţă de la o anumită distanţă pe tot parcursul cărţii. Această tendinţă avea să dispară în ficţiunea de mai târziu a lui Crane, dar în primele sale scrieri e destul de pronunţată – până într-atât încât el, autorul cărţii, şi-a ales un nume care nici nu prea e un nume, un nume care-l transformă în orişicine, încă un orişicine pierdut într-o adunătură de Smithi.

Cartea a fost gata la sfârşit de februarie sau început de martie. O mie cinci sute de exemplare broşate, cu o copertă cu litere roşii pe fundal galben, cu

---

[20] Cum nu a existat un redactor profesionist care să revizuiască manuscrisul înainte de a fi predat tipografiei, în text au rămas numeroase erori mărunte – inconsistenţe gramaticale, semne de punctuaţie puse prost şi cuvinte scrise greşit (cum ar fi grimey în loc de grimy). Nedorind să intervină asupra originalului, majoritatea editorilor ulteriori ai lui Maggie nu s-au atins de aceste greşeli (n. a.).

trei benzi roşii paralele sus şi jos, iar în colțul din dreapta sus, prețul de cincizeci de cenți exemplarul, o sumă mai grasă decât cei zece sau douăzeci şi cinci de cenți cu care se vindeau de obicei cărțile broşate la vremea aceea şi deloc de neglijat dacă ne gândim că un dolar de atunci echivalează cu douăzeci şi opt de dolari de astăzi. Galben: o culoare asociată cu ceea ce era nou şi radical în acea eră a perspectivelor artistice schimbătoare, culoarea mişcării decadente, culoarea romanelor franceze provocatoare sexual, culoarea lui Aubrey Beardsley, Oscar Wilde şi a Yellow Book[21], care n-a avut prea multe zile, dar n-a fost niciodată uitată. 1893, anul lui Maggie, a fost şi cel în care Edvard Munch, un alt renegat al Norvegiei contemporan cu Knut Hamsun, dar ceva mai tânăr, a pictat Țipătul, iar cartea lui Crane e galbenă pentru că a considerat că ia şi el parte la spiritul contestatar al epocii. Dar o carte trebuie să se vândă sau măcar să aibă reacții în presă, să marcheze într-un fel lumea, iar Maggie nici nu s-a vândut şi nici n-a stârnit discuții. Whitman, care în 1855 era deja un jurnalist cu experiență, şi-a promovat cartea tipărită prin forțe proprii publicând mai multe cronici entuziaste, scrise chiar de mâna lui sub diferite pseudonime, pentru ca lumea să afle de geniul lui – şi trimițându-i unul dintre cele 795 de exemplare din prima ediție a Firelor de iarbă lui Ralph Waldo Emerson, după care a luat o frază din răspunsul călduros al lui Emerson şi a imprimat-o pe cotorul celei de-a doua ediții: „Te salut la începutul unei cariere strălucite.” Crane, mult mai tânăr şi mai puțin agresiv, n-avea talentul publicitar al lui Whitman. Singura lui stratagemă, după spusele colegului său de clasă de la Syracuse Frank Noxon, a fost să angajeze patru bărbați „ca să stea toată ziua unii în fața altora în trenurile aeriene din New York, absorbiți de lectură şi ținând sus volumul, pentru ca pasagerii să-şi închipuie că întreaga metropolă se dădea în vânt după Maggie”. Campania de marketing a fost un fâs, dar acel efort jalnic, caraghios, juvenil de a atrage atenția asupra cărții sale arată că, o scurtă perioadă după publicare, Crane a tot sperat ca Maggie să aibă succes. Ziarele din New York tăceau. În toată lumea a apărut o singură cronică timpurie – în ziarul oraşului de provincie al familiei lui Crane, Port Jervis Union. Cronicarul anticipa că patosul poveştii lui Maggie „va fi profund resimțit de toate persoanele susceptibile care vor citi cartea”.

Garland era una dintre aceste persoane susceptibile, iar Crane i-a trimis imediat un exemplar al romanului care, în versiunea sa finală, nu mai semăna decât vag cu manuscrisul citit de Garland cu şase luni în urmă. Dedicația lui Crane, care include încă una dintre greşelile lui de ortografie bizare (f'or în loc de for), e un document esențial pentru a înțelege ce şi cum simțea legătura față de Maggie, dar şi ceea ce aş zice că nu ştia prea bine, dar exprimase fără să-şi dea seama în carte.

---

[21] Publicație britanică provocatoare a anilor 1890, dedicată artelor, asociată cu artistul Aubrey Beardsley, care s-a ocupat o vreme de partea grafică, şi cu Oscar Wilde.

Vei fi, inevitabil, profund şocat de această carte, dar te rog să continui până la sfârşit cu tot curajul posibil. Căci ea încearcă să arate că mediul e un lucru extraordinar în lume şi adesea modelează viețile, vrând, nevrând. A demonstra această teorie înseamnă a face loc în rai pentru tot felul de suflete (mai ales pentru câte o fată a străzii) cărora mulți oameni de soi nu le văd locul acolo.

Se prea poate ca cititorul acestei mici scrieri să-l considere pe Autor un om rău, dar, desigur, asta e o chestiune neînsemnată pentru

Autor.

Mediul, da, pe care numai orbii nu-l văd şi din cauza căruia generații întregi de erudiți şi critici l-au plasat pe Crane direct în tabăra realisto-naturalisto-deterministă, dar ce ziceți de cuvântul „rai" şi de convingerea lui Crane că Maggie e acum cu îngerii, orice ar presupune „oamenii de soi", adică ipocriții care pretind că au credință în Dumnezeu, dar nu cred în nimic, personificați de preotul prefăcut-binevoitor care se fereşte de ea? Cuvântul „rai" invită la noi speculații despre motivele care l-au împins inițial pe Crane să scrie cartea şi pentru care se simțea atât de atras de viața sărăcimii urbane. Nu avea înclinații de reformator, politica îi stârnea prea puțin interes activ sau chiar deloc, nu se ocupa cu mântuirea sufletelor şi nu colinda străzile în ruină ca să adune date socio-antropologice despre obiceiurile şi datinile băştinaşilor. Bănuiala mea este că a fost oripilat de ceea ce vedea – şi total captivat pentru că a fost nevoit să se cufunde adânc în sine şi în lumea subterană a inconştientului său, în sfera întunecată, absconsă a copilăriei sale şi a religiei părinților lui. Viața printre cei căzuți. Nu doar căzuții din clasele de jos, eşuați pe frontul darwinist al capitalismului, ci şi cei căzuți spiritual într-o împărăție a unui Dumnezeu care ar putea exista sau nu. De aceea i-a putut spune lui Garland că Maggie e în rai. Ființele umane au suflete, iar sufletele nevinovate sunt scutite de urgia pedepsei divine – admițând că există o astfel de pedeapsă divină –, iar dacă „oamenii de soi" sunt meniți să ajungă în raiul la care aspiră, atunci cu siguranță avea să se găsească un loc acolo şi pentru făpturile ca Maggie. De mic copil, Crane se aflase în război cu religia părinților lui. Se răzvrătise împotriva ei, o luase în râs, şi-o alungase din gând şi totuşi ea era mereu acolo, pulsându-i slab sub piele, la fel de constant ca aerul care-i intra şi ieşea din plămânii bolnavi. Maggie a fost primul său pas spre a-şi descoperi misiunea de scriitor. Din acel moment, cele mai importante creații de ficțiune ale sale aveau să se ocupe toate de situații extreme, de chestiuni de viață şi de moarte: război, sărăcie şi pericol fizic. A scris şi multe alte lucruri, multe dintre ele bune, dar cele mai bune au fost întotdeauna scrise când se temea, când tremura din toată ființa lui şi nu ştia prea bine ce face – sau de ce o face.

Garland a fost impresionat de micul roman şi l-a invitat pe Crane la cină în apartamentul său din West 105th Street pe care-l împărțea temporar cu

fratele său, Franklin, actor care juca într-o piesă la un teatru newyorkez. Crane i s-a părut lui Garland „îngrijorător de palid şi slab”, dar imediat ce masa a fost servită, iar tânărul şi-a înfulecat porția de friptură şi de cafea, „expresia i s-a schimbat în totalitate. Se plimba tacticos prin cameră, chicotind şi cântând [...] şi timp de o oră sau două a vorbit frumos şi degajat, mereu precis şi într-o notă originală.”

Se pare că băiatul suferise cu disperare de foame de ceva vreme.

Garland mai spune că Crane „nu s-a oferit deloc să ajute la spălatul vaselor”. Nu pentru că Garland l-ar fi crezut leneş, ci pentru că-l considera „un tip total desprins de aspectele practice ale vieții”. Probabil că există un sâmbure de adevăr în această observație, care se împleteşte straniu cu notița scrisă la repezeală de Cora despre Crane care se juca în copilărie pe podea cu soldățeii lui din nasturi: „niciodată nu punea bine nasturii după joacă”.

Cu această ocazie sau la scurt timp după, Garland i-a sugerat lui Crane să-i trimită un exemplar din Maggie lui Howells, ca şi câtorva preoți reformişti importanți şi unor figuri influente ca Brander Matthews (scriitor şi profesor de teatru la Columbia), Julius Chambers (scriitor şi redactor de ziar) şi John D. Barry (romancier, dramaturg şi critic de teatru la Harper’s Weekly). Toți erau figuri literare solide la vremea respectivă şi, cum Garland era singurul om în carne şi oase din mediul literar pe care-l cunoştea, Crane a urmat sfatul prietenului său. Preoții n-au avut nicio reacție. Din câte ştim de la Linson, Crane i-ar fi spus: „Zici că e o carte venită direct din iad şi au simțit miros de fum. Niciunul nu mi-a spus vreun cuvințel. Aisberguri, CK, inimi de piatră!” Scriitorii s-au dovedit a fi ceva mai puțin ostili decât membrii clerului. N-au spus nici ei nimic, dar pachetele trimise prin poştă au sfârşit prin a smulge unele răspunsuri – o oarecare consolare pentru eşecul său monumental, înghițitor de bani.

În ciuda dezamăgirii, Crane şi-a suflecat mânecile şi a continuat să lucreze în ritmul lui febril obişnuit. La un moment dat înainte sau imediat după publicarea lui Maggie, a scris o parodie vioaie, bine adusă din condei, despre un tânăr vânzător dintr-un „mic magazin de galanterie pentru bărbați” care stă singur pe un scăunel, cufundat în ceea ce speră să fie un roman franțuzesc deocheat, dar e mereu întrerupt de clienți care intră la nimereală în magazin. Tânărul vânzător din „De ce a înjurat tânărul vânzător?” – încă un personaj fictiv fără nume – parcurge la repezeală şaptesprezece capitole plictisitoare, câtuşi de puțin sexy, care descriu „mai multe tranzacții financiare complicate, alunițele de pe gâtul unei croitorese pariziene, procesul producerii coniacului, piciorul alb ca laptele al mătuşii lui Silvere, viața în minele de cărbune şi scene din Camera Deputaților”, îşi concentrează atenția asupra unor pasaje ca „Silvere gemea răguşit. Se aplecă în față până când cârlionții de pe gâtul ei se mişcară sub răsuflarea lui caldă”, dar când ajunge la sfârşitul cărții şi descoperă că promisiunile incitante fuseseră deşarte, vânzătorul o azvârle mânios şi exclamă: „Pe naiba!” Schița a fost publicată în săptămânalul umoristic Truth şi Crane a primit cincisprezece dolari pentru ea. După ce supraviețuise la limită timp

de câteva luni, mâncând adesea doar o dată pe zi, ba chiar deloc, a spart toți banii pe o cină cu şampanie între prieteni.

Din pură întâmplare, ziua apariției schiței a fost şi cea în care Pendennis Club a dat o petrecere gălăgioasă în cinstea publicării cărții lui Crane. Unul dintre participanți a format „un comitet pentru succesul şi păstrarea lui Maggie" şi a reuşit să convingă invitați să cumpere nişte exemplare, probabil singurele din tirajul de o mie o sută cumpărate vreodată.[22] Lawrence spune că „a participat foarte activ la pregătirea uriaşului bol cu punci care a constituit principala decorațiune" şi că toată lumea era „veselă nevoie mare", făcând atâta larmă „încât întregul cartier a ieşit curând la ferestre, nădăjduind să priceapă dacă era răzmeriță sau vreun congres politic". Linson, şi el prezent, îşi aminteşte cum Crane „ciupea coardele" unui banjo „şi în curând, «indienii» au început să incanteze pe fondul bubuitului ritmic al unui dans războinic". Cam pe la miezul nopții, proprietăreasa a urcat la etaj ca să le spună cântăreților că ea închiriază camere pentru „gentlemeni, nu pentru animale", iar Crane „i-a strigat prin uşă în timp ce flutura cu disperare o mână la spate, cerând linişte: «Animalele îşi cer scuze şi se vor întoarce numaidecât în cuşti», apoi ne-a strigat nouă «Gura!»„ Într-o altă variantă a poveştii, culeasă de Schoberlin, Crane ar fi spus, de fapt: „Gura, ce Dumnezeu! O să mă dea afară dacă nu faceți pe morții, indienilor. Şi-aşa îi datorăm chiria pe o lună."

Cineva a făcut o fotografie în acea noapte, la petrecere. E o fotografie amuzantă şi singurul document care oferă o mărturie vizuală a vieții la pensiunea de pe Avenue A. Şapte tineri stând pe scaune sau în picioare în jurul unei mese ticsite de pahare, o sticlă şi alte obiecte prea estompate pentru a putea fi identificate, plus două schelete omeneşti cu pipe de lut ițindu-li-se din gură, fără îndoială specimene de studiu pentru acasă ale studenților la medicină care locuiau acolo. Scheletele sunt o tuşă trăsnită, semn că studenții erau într-o dispoziție festivă, poznaşă, dar în mod destul de ciudat, în acel moment anume, nimeni din fotografie nu pare a fi „vesel nevoie mare". Toți par să privească în jos sau în altă parte sau par cufundați în propriile gânduri, cu excepția unuia dintre bărbații care stau în picioare, despre care nu putem fi siguri dacă priveşte sau nu în obiectiv, şi a celui care stă în genunchi sau pe vine şi cercetează (sau citeşte) o bucățică de hârtie. E Lucius L. Button, unul dintre prietenii apropiați ai lui Crane, şi chiar în dreapta lui Button e Crane însuşi, stând pe un scaun cu un banjo în poală şi o pipă în mâna dreaptă. Stă cu pipa în gură, pe chip i se ghicesc primele urme ale unei mustăți noi, sfioase, iar Crane se uită la rândul lui în

---

[22] Asta aminteşte de soarta primei cărți a lui Thoreau, O săptămână pe râurile Concord şi Merrimac, publicată inițial într-o mie de exemplare. După ce a primit 706 exemplare nevândute de la editura lui, care nu mai avea loc să le depoziteze, Thoreau a notat în jurnalul său, pe 28 octombrie 1853: „Am acum în bibliotecă aproape nouă sute de volume, dintre care peste şapte sute sunt scrise de mine" (n. a.).

jos la nimic anume, cu o expresie gânditoare pe față. Şi totuşi iată-l, înconjurat de oameni. Deşi era cunoscut de toți ca „taciturn” şi „introvertit”, Crane înflorea printre camarazi şi şi-a satisfăcut această nevoie în mai multe feluri de-a lungul anilor – intrând într-o frăție studențească, de pildă, jucând în echipe de baseball, ducându-se în excursii cu prietenii sau devenind membru în cluburi – şi chiar dacă nu vorbea prea mult, pare să fi avut un magnetism care-i atrăgea pe ceilalți. Cum notează Lawrence în memoriile sale:

Şarmul său – şi nu ducea lipsă – e greu de explicat. Avea o mare capacitate de a-şi face prieteni, deşi cercul său era întotdeauna oarecum limitat. Simpatia lui se simțea, fără a se exprima neapărat. Tăcerile lui îndelungate erau la rândul lor impregnate de acest factor impalpabil. Era intuitiv, pătrundea fără efort în gândurile neexprimate ale celor din anturajul său. Pe scurt, era un fin psiholog înnăscut, un cititor al minților, şi asta explică uluitoarea sa autoritate asupra tuturor celor care îl cunoşteau bine. Vorbea cu glas plăcut, destul de grav şi tărăgănat, cu expresii nostime inventate chiar de el. Cunoscuții lui Stephen Crane erau mai mult sub vraja lui ca om decât a scrierilor sale.

Clubul Pendennis sărbătoreşte publicarea lui Maggie. Crane e cel din dreapta, cu banjoul (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

La patru zile după cheful dat de Clubul Pendennis în cinstea cărții, Crane a primit o scrisoare semnată de John D. Barry, primul răspuns adevărat din lista oamenilor de litere cărora le trimisese Maggie. Nu-mi rămâne decât să-mi imaginez amestecul de fericire şi disperare resimțit, probabil, de Crane când a citit comentariile lui Barry. Criticul de teatru de la Harper's Weekly, care era şi redactor-şef adjunct la Forum (o revistă respectată care se ocupa de subiecte sociale şi intelectuale), începe politicos, mulțumindu-i lui Crane pentru carte şi adaugă că o citise cu „cel mai profund interes". Un început promițător, dar brusc schimbă foaia: „E de un realism necruțător şi şi-a făcut efectul asupra mea – efectul pe care presupun că l-ați urmărit, un soi de oroare. Ca să fiu sincer cu dumneavoastră, mă îndoiesc că o astfel de operă literară e bună: se apropie de morbid, iar morbidul e mereu periculos." Barry continuă pe încă o pagină, criticând cartea pentru c-ar fi „brutală", „neagră", „nesănătoasă" şi „neplăcută", iar la finalul unui prim paragraf lung îşi expune astfel viziunea îngustă, moralizatoare asupra artei: „Bănuiesc că intenția dumneavoastră este ca lumea să se gândească la lucrurile oribile pe care le descrieți. Dar ce folos că se gândeşte dacă nu trece la fapte?" Iată esența poziției lui Barry: arta care stăruie asupra „oribilului" fără să inspire acțiune socială e nocivă pentru suflet. După ce-l biciuie pe Crane cu alte obiecții legate de stil şi limbaj obscen, Barry recunoaşte „reala iscusință" a lui Crane şi speră că „va încerca altceva". Deşi tonul e de o condescendență îngrozitoare, Barry încheie cu o propunere amicală: „Mi-ar face plăcere să discutăm mai pe îndelete şi m-aş bucura nespus să vă întâlnesc. Ce-ar fi să treceți pe-aici săptămâna asta?"

Crane, ne spune Linson, a fost impresionat de scrisoarea lui Barry pentru că era o dovadă de „interes real", dar mă întreb dacă a fost cu adevărat sincer. După cum notează Lawrence: „Orice dezamăgire sau eşec pe care le trăia [...] pe toate le ținea pentru el [...] [şi] i s-ar fi părut nedemn chiar şi numai să pară vreun pic afectat."

Până la urmă, Barry şi Crane s-au întâlnit, iar un an mai târziu, Barry era deja un susținător şi un apărător al poeziei lui Crane. Nu era în niciun caz prost, dar, deşi cu doar cinci ani mai mare decât Crane, credea în ideile unei generații mai vechi şi, neputând vedea dincolo de acestea, îi era imposibil să priceapă ce anume îşi propusese autorul debutant să realizeze cu nuvela sa. A fost începutul „frumosului război" pomenit de Crane în scrisoarea lui pentru Lily Brandon Munroe, vechi contra nou, ieri contra mâine, iar răspunsul lui Barry e o bună ilustrare a adversităților cu care avea de-a face Crane, un anonim de douăzeci şi unu de ani. Nu intra în tipare, iar când a încasat pumnii din scrisoarea primită pe 22 martie, trebuie să se fi simțit la pământ şi singur, foarte singur – chiar dacă refuza să-şi împărtăşească emoțiile.

Şase zile mai târziu, mesajul ursuz pe care Crane i-l trimite lui Howells arată că încrederea în sine i se destrămase: „V-am trimis o carte scurtă cu câteva

săptămâni în urmă [...] Cum nam [sic][23] primit răspuns, să înțeleg de-aici că vi se pare o porcărie?" Howells i-a răspuns imediat, cerându-i iertare că fusese prea ocupat ca să citească romanul, „dar i-am aruncat o privire şi mi s-a părut că vă aflați în direcția cea bună. O să vă scriu din nou după ce-l voi fi citit." Cea de-a doua scrisoare de la Howells s-a pierdut, dar cu siguranță a fost apreciativă, iar în acea scrisoare, pe lângă comentariile pe care probabil că le-a făcut despre carte, era şi o invitație să-l viziteze în apartamentul lui de pe West Fifty-ninth Street, numărul 40. A fost un moment esențial în viața lui Crane şi, dacă n-ar fi existat acest gest de susținere din partea lui Howells, e greu de imaginat ce întorsătură ar fi putut lua evenimentele. Cu excepția lui Garland, pigmeii întorseseră cu toții spatele lui Maggie şi singurul care nu făcuse asta, unica persoană în afară de Garland care se obosise să citească romanul, îşi luase avânt şi-l pocnise pe autor de-l lăsase lat. Dar un uriaş îi întinsese mâna lui Crane şi-l ridicase de la podea.

Îmbrăcat într-un costum împrumutat de la prietenul lui scriitor John Northern Hilliard sau de la prietenul lui pictor Nelson Greene (fiecare cu versiunea lui), Crane a traversat oraşul şi a rămas la Howells până târziu, dar, cu rezerva lui obişnuită, nu le-a povestit nimic despre acea vizită prietenilor săi de pe Avenue A. Johnson a scris că nu va „uita niciodată cât era de luminos la chip şi spirit" Crane când i-a pomenit de întrevedere, dar singura relatare despre acea seară vine de la Howells însuşi, într-o scrisoare trimisă Corei la şapte săptămâni după moartea lui Crane şi publicată în Academy pe 18 august 1900.

[...] vorbind despre munca lui, despre presiunea pe care a resimțit-o să includă obscenitățile care, după părerea mea, aveau să şocheze şi să îndepărteze publicul de el, şi despre sărăcimea semisălbatică din care fac parte tipurile umane cercetate în acea carte. A vorbit despre ele cu înțelepciune şi blândețe, mai ales despre Dur, care e dur pentru că, după spusele lui, are senzația că „Totul apasă asupra lui" [...] Sigur că m-a impresionat prezența lui în aceeaşi măsură ca mintea şi i-am admirat frumusețea stranie, melancolică, în care se putea ghici deja moartea prematură. Vocea lui m-a fermecat, ca şi buzele sensibile de unde venea, cu zâmbetul lor inteligent şi ironic, ca şi ochii lui mistici, înceţoşați.

Blajinul rege al scriitorilor americani i-a dat lui Crane binecuvântarea şi, poate ca urmare a vizitei la Howells sau poate nu, în curând a urmat un torent de proiecte şi de planuri, acea metodă de atac în acelaşi timp din cauza căreia ne e greu să identificăm exact ce anume a făcut Crane într-un anume moment şi când a făcut un anume lucru, din moment ce toate ideile

---

[23] În original, greşeala de ortografie este la „received" (primit), scris „recieved".

clocoteau simultan în el. Pentru început, dacă acesta e într-adevăr începutul, a planificat şi poate a şi scris câteva pagini din Mama lui George, o continuare la Maggie care plasează personajele centrale la alt etaj din clădirea cu locuinţe ieftine de închiriat din Rum Alley care apare în prima carte. În acelaşi timp, i se laudă lui Lily cu succesul său literar în scrisoarea pe care i-o compune la începutul acelei primăveri, dar scrie şi despre Lily cea fictivă care fuge de acasă în „Viteza tinereţii". Linson a trecut întâmplător să-l vadă la Pendennis Club într-o dimineaţă devreme, exact în momentul când Crane şlefuia ultimele paragrafe ale povestirii. „Stephen stătea lângă o fereastră din capătul camerei, cu un prosop înfăşurat ca un turban în jurul capului. Pe scaun, lângă el, era o călimară cu cerneală, pe genunchi avea coli de hârtie şi şi-a văzut de lucru fără alte politeţuri. Apoi mi-a aruncat paginile [...] Le-am citit până la capăt. «Îţi place?» m-a întrebat laconic. Sigur că mi-a plăcut." Când Linson a cercetat mai îndeaproape turbanul, Crane i-a răspuns: „Prosopul? Chestia asta m-a ţinut pe jar şi n-am putut să dorm, aşa că m-am sculat. Am lucrat toată noaptea. Sunt singur cuc pe lume. E minunat!"

Prin „chestia asta" vrea să spună povestirea. Cât despre prosop, e greu de spus dacă Crane îl folosea deseori sau l-a folosit doar atunci. Linson e singurul prieten care l-a menţionat vreodată, dar de unde să ştim că S.C. nu scria cu capul înfăşurat într-un prosop umed atunci când nu-l vedea nimeni?

În acea primăvară, a fost totodată profund absorbit de pregătirile pentru Semnul roşu al curajului, care pe atunci încă nu prinsese formă, dar creştea, începuse să capete viaţă.

La mijlocul lui aprilie, clădirea de pe Avenue A a fost vândută, iar Clubul Pendennis s-a împrăştiat în patru zări. Crane s-a mutat împreună cu proprietăreasa lui, doamna Jennie Creegan, într-o altă pensiune de pe West Fifteenth Street, la numărul 136, dar se fâţâia mult, retrăgându-se la locuinţa lui Edmund din Lake View pentru lungi perioade de timp şi dormind pe ici, pe colo, la prieteni din oraş când stătea prost cu banii, cel mai adesea în mansardele artiştilor şi ilustratorilor din vechea clădire a Ligii Studenţilor la Arte pe East Twenty-third Street. La începutul toamnei, aproape că s-a mutat cu totul în acea clădire mare, cu „coridoare adormite ce închipuiau coturi şi spirale năucitoare", împărţind spaţii cu diverşi debutanţi ca el, tineri şi săraci, artişti astăzi căzuţi în uitare precum William W. Carroll, Nelson Greene şi R.G. Vosburgh, care mai târziu aveau să descrie toţi cu însufleţire perioada petrecută de Crane în mijlocul lor, aceeaşi în care şi-a scris cele mai importante şi mai durabile opere de început.[24]

---

[24] Creată în 1875, Liga Studenţilor la Arte a fost iniţial găzduită de Needham Building, pe East Twenty-third Street. În 1892 s-a mutat pe West Fifty-seventh Street, unde se află şi azi, dar câţiva artişti, printre care şi prietenii

În iunie, Maggie a primit prima sa recenzie într-o publicație newyorkeză, Arena, o revistă lunară cu tendințe reformiste, recenzentul fiind nimeni altul decât Hamlin Garland. Comentariile sale din deschidere demonstrează același entuziasm pe care-l exprimase față de Crane când îl încurajase să le trimită cartea lui Howells și celorlalți, declarând că e „cel mai adevărat și mai original studiu al mahalalelor pe care l-am citit vreodată", că „nu are deloc exprimări convenționale", prezentând „dialectul mahalalelor așa cum nu l-am mai văzut scris niciodată – clar, direct, concis. E un alt spațiu care capătă glas [...] Domnul Crane are doar douăzeci și unu de ani [...] și impresionează cititorul cu ceea ce par a fi resurse aproape nelimitate." Astea sunt lucrurile bune, dar spre sfârșitul scurtei recenzii, Garland are și observații mai dure: „Povestea nu se rotunjește niciodată până la desăvârșire. E doar un fragment. E tipică doar pentru elementele cele mai rele de pe stradă. Autorul ar trebui să zugrăvească familiile care trăiesc pe strada vecină, care duc vieți disperat de grele, de o puritate eroică."

O mare risipă de laude, dar și o profundă lipsă de înțelegere a structurii și a tonului cărții, care-l fac pe Garland un cititor doar ceva mai puțin obtuz decât Barry, tot un membru al vechii gărzi care nu poate face față suferinței prezentate în Maggie fără a cere un crâmpei de noblețe care să mai atenueze din oroare. Când spune că „nu se rotunjește niciodată până la desăvârșire", Garland ignoră faptul că romanul e intenționat epurat și fragmentat, Crane nepropunându-și să scrie un roman tradițional de secol XIX, ci anticipând deja sensibilitatea următorului secol – ba chiar, mai mult decât atât, trăind-o. Criticul Carl Val Doren și-a început articolul despre Crane apărut în American Mercury în 1924 cu aceste cuvinte despre Maggie: „Se poate afirma cu suficientă precizie că literatura americană modernă a început în urmă cu treizeci de ani, cu Stephen Crane." Ceea ce pe atunci nu înțeleseseră nici măcar susținătorii lui Crane.

Crane a ales să ignore comentariile negative ale lui Garland și să prindă curaj de pe urma celor pozitive. Un mecanism de apărare firesc pentru cineva care altminteri fusese ignorat, așa că prietenia lui cu Garland a continuat ca și cum cronica ar fi fost o binecuvântare fără margini. Atât de recunoscător îi era Crane celui care-l ajutase enorm („Hamlin Garland a fost primul care m-a copleșit cu tot felul de termeni extraordinari", îi spune lui Lily Brandon Munroe), dar, ținând cont de lucrurile mai puțin flatante pe care Garland le-a scris despre tânărul său prieten în anii de după moartea lui Crane, bănuiesc că duritatea acelui paragraf negativ n-a fost motivată doar de divergențele de opinie în materie de principii estetice. Nu pretind că am vreo idee despre sentimentele lui Garland față de Crane, dar pe lângă toată bunătatea și generozitatea, trebuie să fi existat și o doză de resentiment, poate o notă de invidie sau măcar o senzație de uimire adâncă în fața faptului că acel individ obraznic, mic și plăpând, cu educația lui

---

lui Crane, au rămas la adresa din East Twenty-third Street timp de câțiva ani (n. a.).

făcută pe apucate, gramatica şovăitoare şi tendinţa de a folosi infinitive cu adverbe intercalate şi de a face greşeli de ortografie, îl întrecea de departe la scris.

După cronica lui Garland, presa a ignorat Maggie mai bine de un an. Cum comentează Crane într-o scrisoare din 1896 pentru alt jurnalist care-i cere părerea: „Prima mea mare dezamăgire a fost primirea de care a avut parte Maggie, o fată a străzii. Ţin minte că de-abia am aşteptat s-o public şi mi-am imaginat ce senzaţie va face. A eşuat lamentabil. Nimeni n-a părut s-o observe sau s-o admire [...] Biata Maggie! A fost una dintre primele mele iubiri!”

9

Maggie fusese îngropată, sicriul fusese acoperit cu pământ, iar Crane se gândea la alte lucruri în timp ce şlefuia o primă versiune la Semnul roşu al curajului, până când, spre mijlocul sau sfârşitul lui iunie, s-a întors deodată la mormânt, a reînceput să se gândească la familia Johnson şi l-a înviat pe Tommie, copilaşul mort, ca să joace un rol central în trei povestioare îndeobşte cunoscute ca „Povestirile despre un copilaş”.

Întinse pe doar unsprezece pagini în ediția Library of America, acestea reprezintă primele explorări ale temei copilăriei la Crane – lucru la care se va întoarce la sfârşitul anilor 1890 –, dar această primă tripletă se distinge de povestirile din Whilomville prin focalizarea sa limitată şi intensă şi prin natura neobişnuită (dacă nu chiar fără precedent) a obiectivului: acela de a reconstitui cât mai fidel dispozițiile schimbătoare şi acțiunile unui copil atât de mic şi de mărunțel, încât e nevoit „să coboare scările cu spatele, treaptă cu treaptă [...] ținându-se cu ambele mâini de treapta de deasupra”. Vârsta băieţelului nu e precizată, dar pare să aibă cam trei ani şi jumătate, cel mult patru, un țânc care n-a devenit încă băiat în toată regula şi nu a căpătat o conştiință de sine reflexivă, care de obicei înmugureşte la copii începând de la cinci ani sau mai târziu, momentul pe care părinții s-au obişnuit să-l numească „vârsta rațiunii”. Copilul din povestiri e tot un personaj fără nume, dar ştim că e Tommie pentru că Linson afirmă că aşa i-ar fi spus Crane, iar când Linson a primit primele manuscrise ale primelor două povestiri ca să le ilustreze, numele apărea în text: „Un copilaş amenințător – Întoarcerea lui Tommie”.

Ceea ce face Crane în aceste mici texte necesită o combinație neobişnuită de capacități. În primul rând, cred că trebuie să-ți aminteşti foarte bine propria copilărie sau măcar felul în care gândeai în copilărie; apoi, un talent înnăscut de a privi cu atenție atât oamenii, cât şi obiectele, ca şi suficientă răbdare şi vitalitate pentru a le privi multă vreme; şi în al treilea rând, o legătură emoțională cu subiectul, adică o fascinație profundă şi de durată față de copii, chiar dacă personal nu eşti părinte.

Ne e cunoscută afecțiunea lui Crane față de câini şi cai, dar pe lista ființelor sale celor mai dragi ar trebui să adăugăm şi copiii mici. Într-unul dintre articolele memoriale despre Crane, Joseph Conrad descrie ataşamentul puternic al prietenului său față de bebeluşul lui, Borys, şi orele lungi petrecute de Crane alături de micuț pe peluza din fața casei.

Nu l-am auzit niciodată râzând decât în prezența bebeluşului. Iubea copiii; dar prietenia cu copilul nostru era de aşa natură încât, prin comparație, sentimentele noastre reciproce se plasau în zona arctică. Nici nu încape comparație; în orice caz, nu l-am surprins niciodată pe Crane întins cât era

de lung şi sprijinit în coate pe o bucată de iarbă ca să mă contemple; pe de altă parte, asta era atitudinea lui obişnuită de comuniune cu copilul mic – cu cel numit Băiatul [...] Bebeluşul aproape că-l egala pe Crane ca seriozitate; şi totuşi ei doi găseau uneori câte ceva de râs unul la altul. Apoi se lăsa liniştea şi, privind pe fereastra camerei mele, îi vedeam cum stau nemişcați, privindu-se fix cu o înțelegere solemnă care n-avea nevoie de cuvinte sau poate că era cu desăvârşire mai presus de ele.

Şi copiii ceva mai mari îl captivau, copii care puteau merge, vorbi şi participa la jocuri, iar în deplasările sale la Port Jervis, Crane cel taciturn şi rezervat se descătuşa adesea hârjonindu-se cu fiicele lui William. În articolul ei memorial apărut în 1926 în Literary Digest, Edna Crane Sidbury îşi aminteşte că ea şi surorile ei n-au avut niciodată „un tovarăş de joacă mai fermecător" decât unchiul Stephen. „Îşi petrecea dimineți întregi fugind după noi" în timpul unor jocuri complicate de-a hoții şi vardiştii şi „era pe de-a-ntregul unul de-al nostru", aşa încât, atunci când Edna a aflat că devenise un scriitor din ce în ce mai cunoscut, „mi-a venit să râd. Unchiul Stevie celebru? Era o glumă."

În comuniune cu bebeluşii, zburdând cu nepoțelele lui, încă ataşat de propria-i copilărie, de care n-avea să se desprindă niciodată în scurta sa viață, trăind încă în inerția luminoasă a cărții sale eşuate despre mahalale, Crane a întrerupt romanul de război ca să-l scoată pe răposatul Tommie din „sicriul alb, neînsemnat", i-a mai adăugat vreo doi ani şi l-a trimis pe picioarele lui undeva în New York. Prima povestire începe cu această propoziție nepământeană: „Un copilaş rătăcea printr-un ținut străin."

În lumea celor mici, locurile nu au nume, gândurile se cristalizează rareori în cuvinte, impulsurile domină. Crane nu încearcă să pătrundă în mintea copilului (ce să găsească acolo în afară de câteva cuvinte pronunțate stâlcit?), dar urmărind cu atenție felul în care copilul reacționează la ceea ce vede şi aude, percepem ceea ce simte. E o abordare pur fenomenologică şi, aşa cum se întâmplă adesea în scrierile lui Crane, efectul e straniu şi în acelaşi timp impresionant, pentru că proza reuşeşte să creeze sentimentul intimității chiar dacă se află la distanță de subiectul său şi, cu cât suntem plasați mai departe, cu atât mai aproape părem a fi. Copilaşul e singur. Uluitor, dar nu există nicio mamă sau tată, sau frate, sau soră, sau altcineva care să-l ia de mână şi să-l ghideze pe străzi. Copilul hoinar e o monadă umană independentă, care pluteşte la întâmplare prin imensul oraş, trăgând după el o bucată de sfoară, cel mai mărunțel dintre cavalerii rătăcitori pornit să descopere ce întâmplări îl aşteaptă.

„Ținutul străin" e o stradă dintr-un cartier aflat departe de casa lui, o zonă bogată „cu case maronii impasibile" şi „asfalt neted", iar rătăcitorul vine din „cartierul sărac", „un copil zdrențăros" îmbrăcat cu haine pătate şi ponosite care poartă „urmele multor conflicte" şi „o mulțime de degețele minuscule" care se ițesc dintr-un pantof. Băiatul merge agale, „cu o expresie de atenție preocupată pe chipul îmbujorat", rumegând imaginile şi zgomotele străzii,

„huruitul muzical” al trăsurilor care trec pe lângă el, un bărbat cu o floare urcând nişte trepte, doici plimbând bebeluşi în cărucioare, un camion vuind în depărtare. Soarele străluceşte, iar băiatul continuă să observe scena binedispus.

Copilaşul hoinar se opri şi privi lung la cei doi copii care râdeau şi se jucau în căruţurile lor printre mormane de pleduri şi perne. Depărtă picioarele şi le propti bine în pământ, cu o atitudine de atenţie concentrată. Maxilarul i se lăsă în jos, dezvăluindu-i dinţii mici şi egali. Urmărea căruţurile pătruns de admiraţie, ca şi cum ar fi contemplat o procesiune fastuoasă. Unul dintre bebeluşi scutură spre el dintr-o splendidă jucărie zornăitoare, scoţând un râs ca un ciripit. Îi zâmbi şi el voios.

După câteva clipe, vizita în paradis îi e întreruptă de o doică neprietenoasă. „Fugi d-aici, băieţaş”, îi spune ea. „Fugi. Eşti murdar tot.” Tommie nu se supără, ci o priveşte cu „linişte de prunc”, apoi pleacă agale, târând în urma lui bucata de sfoară. La urma urmei, mai sunt şi alte străzi în paradis şi în curând găseşte alta, unde-şi continuă explorarea teritoriului, cercetând oamenii şi casele cu aceeaşi atenţie vrăjită cu care se uită „la flori şi la copaci”.

Curând, întâlneşte din întâmplare „un copil drăgălaş, îmbrăcat frumos, care se joacă cu o jucărie”, care se dovedeşte a fi un mic vehicul de pompieri pictat în roşu şi auriu pe care un băiat bogat îl trage după el cu un şnur. Să fie un ecou al atotputernicelor vehicule ale pompierilor care-l umpleau pe Jimmie, fratele mai mare din Maggie, de atâta respect şi veneraţie? Poate. În orice caz, Tommie rămâne cu gura căscată. „Copilaşul care trăgea după el bucata de sfoară se opri şi privi copilul şi jucăria. Rămase neclintit vreme îndelungată, în afară de ochi, care urmăreau toate mişcările obiectului lucitor.”

Băiatul bogat nu-l bagă în seamă. E prea ocupat să imite zgomotele unui adevărat vehicul al pompierilor care zboară spre o aşa-zisă clădire în flăcări ca să-şi desprindă privirea de la jocul lui, prea absorbit de lumea lui imaginară ca să observe că un băiat din lumea reală e lângă el, pe trotuar, şi că, încetul cu încetul, cu paşi prudenţi şi nesiguri, băiatul se apropie de el, moment în care Crane adaugă acest detaliu incisiv: „Bucata lui de sfoară, între timp uitată, îi căzu la picioare.” Sigur că da. Obiectul „cândva preţuit” şi-a pierdut strălucirea importanţei pentru că nu e legat de nimic, în timp ce sfoara băiatului bogat e vrăjită, are puterea de a face ca vehiculul magic al pompierilor să gonească pe trotuar. Într-un târziu, Tommie reuşeşte să-i atragă atenţia băiatului şi-l întreabă: „Mă laşi şi pe mine o tulă?” Băiatul spune că nu. Când copilaşul ameninţător îl întreabă pe băiat dacă vehiculul pompierilor e al lui, băiatul răspunde că da, ascunzându-şi „bunul la spate ca şi cum ar fi fost în pericol”. Copilaşul întreabă din nou dacă poate să se joace şi băiatul îl refuză din nou. „E al meu! Mi l-a cumpărat mami.”

Copilaşul cere iar („Glasul îi era plângăcios. Întinsese nişte mânuţe avide."), dar băiatul iar îl refuză. Apoi copilaşul nu mai întreabă, ci afirmă: „Vleau să mă joc cu el", iar când băiatul refuză încă o dată, „Vreau să mă joc" se transformă în „Îl vreau". Cei doi se încaieră. Băiatul îşi apără „bunul cu braţele întinse" şi amândoi apucă de sfoară şi trag. Până la urmă, „copilul în zdrenţe" câştigă disputa şi fuge cu jucăria. „Plângea cu aerul unui nedreptăţit care şi-a făcut în sfârşit dreptate" (ceea ce seamănă bine cu observaţia lui Maggie despre mama ei din roman: „Distruge mobilă ca şi cum în sfârşit şi-ar căpăta drepturile"). Că e îndreptăţit sau nu, după ce se opreşte să-şi tragă sufletul, copilaşul ameninţător „se semeţi, aşa mărunţel cum era" şi „un mic zâmbet vesel se ivi prin furtuna de lacrimi". Când îl vede pe copilul cel drăgălaş că aleargă după el revoltat, în lacrimi, „micul vandal se întoarse şi dispăru pe o stradă laterală întunecoasă ca în gura unei peşteri".

Povestirea are doar trei pagini. Cum avea urgent nevoie de bani, Crane spera s-o publice cât mai repede, dar Linson plecase într-o excursie de vară în pădure şi nu se grăbea să termine ilustraţiile. Cu îngrijorare crescândă, Crane i-a trimis un scurt mesaj din camera lui de pe West Fifteenth Street: „Ai terminat cu povestirea «Un copilaş ameninţător»? Perioada asta – vremurile astea frământate pentru muncitori – e ideală ca să fac ceva cu ea [...] Poţi să mi le trimiţi cât de curând? Sper că te simţi excelent în sălbăticie." De fapt, povestirea a rămas nepublicată aproape un an, apărând în cele din urmă în Arena, numărul din mai 1894, aceeaşi revistă care publicase cronica lui Garland la Maggie. Panica izbucnită în '93 nu se potolise, iar vremurile frământate la care se referă Crane în mesajul său erau la fel de destabilizante ca în vara precedentă. Aproape inevitabil, povestirea a fost interpretată ca o parabolă a antagonismelor între privilegiaţii şi nevoiaşii din New York, a potenţialei lupte de clasă care stătea să irupă în acele vremuri de prăbuşire economică şi fierbere socială, când fractura dintre bogaţi şi săraci se adâncea. Emma Goldman a fost arestată în urma discursului ei pentru „incitare la revoltă" şi mulţi se aşteptau în viitorul apropiat la erupţii de violenţă. Povestioara lui Crane părea să surprindă acel sentiment de groază iminentă şi, ca să se asigure că abonaţii la Arena înţeleg mesajul, numărul conţinea şi un editorial scris de B.O. Flower, directorul revistei, care sublinia implicaţiile politice din „Un copilaş ameninţător":

Băieţelul care primise jucăria şi care-i refuză micului vagabond plăcerea de a se juca măcar câteva clipe cu ea o ascunde la spate în momentul când apare pericolul. „Dreptul divin" la proprietate, aşa cum e el deţinut de plutocraţia modernă, îşi găseşte o exprimare frapantă în gestul involuntar al micului aristocrat, care riscă o bătaie plasându-se între jucărie şi pericol.

Această interpretare simbolică a poveştii se poate susţine, probabil, şi poate că însuşi Crane a fost conştient de reverberaţiile politice ale schiţei sale (vezi

vremurile frământate), dar dacă povestirea e bună, şi eu o consider chiar foarte bună, calităţile ei au mai puţin de-a face cu o critică filosofică a dreptului divin la proprietate şi mai ales cu excelenta descriere a comportamentului micului protagonist, cu măiestria lui Crane de a urmări pas cu pas încleştarea între copilaşul mahalalelor şi mini-plutocrat, cu felul profund în care-i înţelege pe copiii mici şi care-i permite să recurgă la obiecte concrete ca sfoara şi şnurul ca reprezentări vizibile ale gândurilor nearticulate ale micului său erou. B.O. Flower vede în copilaşul ameninţător un războinic proletar răzbunător. Nu e neapărat greşit, dar aşa cum arată celelalte două povestiri, cred că intenţiile lui Crane pot fi înţelese cel mai bine dacă-l privim pe Tommie ca pe un copil pur şi simplu – un copil micuţ, lihnit, privat de dragoste, care creşte într-un mediu mizerabil, pauper.

A doua povestire, „O greşeală uriaşă", e şi mai scurtă decât prima şi, deşi e tot despre un furt, delictul e aici de altă natură, nu un atac sărac contra bogat, ci mic contra mare, întreaga acţiune având loc pe o suprafaţă de un metru pătrat. Cât e ziua de lungă, un vânzător italian de fructe stă la taraba lui, într-un colţ al cartierului copilaşului. Copilul îl priveşte pe vânzător „cu respect profund [...] ca în faţa atotputerniciei", taraba însăşi fiind o minune care le întrece pe toate celelalte, pentru că fructele aranjate „în şiruri orbitoare" poartă-n ele „toată dulceaţa lumii". Cât e ziua de lungă, copilaşul se postează lângă tarabă ca să privească lung „colosala făptură" cu a sa „splendidă comoară", un „simplu adorator al acelui altar aurit" până-n momentul când e copleşit de „dorinţe tumultuoase" şi se hotărăşte să şterpelească un fruct când nu-l vede nimeni. Vânzătorul pare să fi aţipit pe scaunul său. Copilaşul se apropie pe furiş, încercând „să-şi ia un aer cât mai firesc, deşi întregul plan îi stătea scris pe chip", o observaţie care ne spune la fel de multe despre metoda lui Crane ca şi despre copil: expune mecanismele interioare ale minţii băiatului descifrându-i acţiunile corpului, în acest caz, ale buzei inferioare, care începe să tremure sub efectul panicii crescânde pentru că „mintea lui de copilaş vedea în italian [...] un bărbat în stare să mănânce copilaşii care-l provoacă". Aceasta este observaţia fundamentală a poveştii: cel care e dispus să încalce regulile pentru a-şi satisface pofta de alimentul dulce din faţa lui îşi imaginează că va fi la rândul lui mâncat ca pedeapsă. Nu mai suntem pe teritoriul parabolelor, ci al basmelor, Hansel şi Gretel, subnutriţi, devorând căsuţa din turtă dulce ca preludiu la propria lor devorare şi alte asemenea coşmaruri de pe tărâmul spaimelor copilăriei. Când copilaşul întinde în sfârşit mâna după fruct, „degetele îi erau curbate ca nişte gheare de o lăcomie grozavă, care cutremură inima", dar cum ochii îi rămân aţintiţi asupra vânzătorului adormit, nu-şi dă seama ce apucă, doar că a înhăţat cu „degetele rapace" un „bulb rotund", iar când vânzătorul se trezeşte brusc şi smulge bulbul din mâna băiatului, se dovedeşte a fi o lămâie, singurul fruct din regatul său zemos care nu e dulce.

De unde şi titlul, „O greşeală uriaşă". Nu doar greşeala de a fura, ci – aproape la fel de rău, dacă nu şi mai şi – aceea de a fura fructul greşit.

Ultima povestire, „Un câine maro închis", e cea mai lungă şi mai complexă dintre cele trei, cu o întorsătură finală sfâşietoare atât de neaşteptată şi, în

acelaşi timp, atât de bine gândită, că nu poate fi uitată. Dacă citiți o dată povestirea, sigur o veți ține minte toată viața, fie că vreți, fie că nu.

Pare să fi trecut un timp de la pozna cu lămâia. Tommie a evoluat de la copilaş la copil, dar rămâne tare mic, predispus la schimbări de dispoziție bruşte, impetuoase şi cu acelaşi „obicei de a face multe expediții pentru a observa lucruri ciudate în vecinătate". Povestea începe când copilul stă la un colț de stradă, rezemat de un gard înalt de lemn în timp ce leagănă un braț înainte şi înapoi şi scurmă absent cu piciorul în pietriş. E vară, un vânt blajin suflă peste strada prăfuită, iar băiatul e cufundat în acea transă visătoare care-i cuprinde pe copiii mici atunci când n-au nimic de făcut şi stau singuri afară, în lumea cea mare, sub dogoarea soarelui. După câteva momente, un cățeluş maro apare pe trotuar şi se opreşte în fața băiatului. „La gât îi atârnă" o sfoară scurtă, care aminteşte de bucata de sfoară din prima povestire, dar ne sugerează şi că stăpânul câinelui l-a abandonat sau că animalul s-a pierdut. La început, băiatul e încântat de cățeluşul vagabond, dar, după „un schimb de mângâieri şi țopăieli prietenoase", câinele răspunde cu atâta entuziasm, încât e cât pe ce să-l dărâme pe copil, aşa că brusc, fără o vorbă sau vreun avertisment, copilul ripostează lovind animalul în cap.

Astfel începe alianța lor tensionată şi inegală şi, în timp ce explorează natura fluidă, schimbătoare a legăturii lor, Crane ne arată pornirile haine ale băiatului spre dominație tiranică, sadism, devotament şi nevoie arzătoare, dar şi supunerea înnăscută a câinelui, permanenta sa vinovăție, îngăduință şi adorație pentru unicul său stăpân. După acea primă lovitură neaşteptată, câinele se întinde, uluit, la picioarele băiatului, iar când prima lovitură e urmată de încă una, animalul se rostogoleşte disperat pe spate, într-o postură rugătoare, imploratoare, iar băiatul e atât de amuzat de felul comic, „ciudat", în care câinele îşi ține labele, încât continuă să-i dea „mici lovituri, ca să rămână aşa". După care băiatul îşi pierde brusc interesul şi pleacă. Câinele se ține după el, dar de fiecare dată când se apropie prea mult, primeşte iar bătaie, pentru că băiatul îl priveşte deja „cu dispreț" şi-l consideră „un câine neimportant, care i-a fost de folos doar câteva clipe". Până la urmă însă, câinele face „câteva giumbuşlucuri cu atâta dăruire", încât băiatul se răzgândeşte şi se hotărăşte să-l ia acasă.

Acasă e un apartament la etajele superioare ale unei clădiri cu locuințe ieftine de închiriat, iar când băiatul şi câinele intră în casă, reuşesc să stabilească o legătură mai puternică (încă o schimbare a sentimentelor băiatului) şi devin „camarazi straşnici, de nădejde". Apoi îşi face apariția familia. Crane se fereşte să facă vreo referire directă la nuvela lui, refuzând să-i identifice – şi nici măcar nu ne spune câți sunt. În următoarea frază, aceşti membri ai familiei anonimi şi imposibil de cuantificat fac comentarii despre câine şi-l insultă. „Disprețul se revărsa asupra lui din toți ochii, aşa că se ruşină tare şi se înmuie ca o plantă uscată." Băiatul însă apără câinele „în gura mare", iar în toiul acestor „urlete de protest", tatăl familiei se întoarce de la muncă şi întreabă „de ce naiba fac copilul să zbiere".

Se ținu un consiliu de familie. Era în joc soarta câinelui, dar el nici nu se sinchisea, fiind preocupat să molfăie poalele hăinuței copilului.

Lucrurile se rezolvară rapid. Se vede treaba că tatăl familiei era într-o dispoziție deosebit de înverşunată în seara aceea şi, văzând el că un astfel de câine ar provoca uluirea şi furia tuturor dac-ar fi primit în casă, hotărî să se petreacă întocmai. Plângând încetişor, copilul se retrase cu prietenul său într-un cotlon mai ferit al încăperii, ca să se hârjonească amândoi, în timp ce tatăl înăbuşi revolta aprigă a soției lui. Şi astfel deveni câinele un membru al familiei.

Câinele e primit în casă, dar băiatul e singurul lui aliat, singurul care-l apără de brutalitățile celorlalți, tot felul de agresiuni sub forma unor lovituri de picior, de mătură şi a unor proiectile aruncate în direcția lui (cărbuni, obiecte casnice), dar şi de tendința haină de a-l ține nemâncat, însă băiatul e vigilent şi, cum protestează zgomotos de fiecare dată când prietenul său e victima unei asemenea fapte odioase, familia îl lasă încetul cu încetul în pace. Timpul trece, legătura dintre băiat şi câine continuă să se întărească, dar oricât de mult s-ar baza unul pe celălalt, băiatul e departe de a fi un stăpân perfect. E o ființă irațională, aşa că e înclinat spre trădare, chiar dacă nu înțelege de ce. „Uneori, copilul mai şi bătea câinele, deşi nu s-ar putea spune că ar fi avut vreodată ceea ce poate fi considerat un motiv întemeiat. Câinele accepta mereu aceste lovituri cu o expresie spăsită.” Şi e de la sine înțeles că, imediat ce loviturile încetează, câinele e mereu gata să-l ierte pe băiat. Crane nu devine sentimental aici. Nu face decât să demonstreze că sufletul unui câine e diferit de sufletul unui băiat – cel puțin al acestui câine, care e un anume tip de câine maro închis, şi al acestui băiat, care e un anume tip de băiat dintr-un anume tip de lume.

Apoi, pe pagina a cincea a povestirii de şase pagini, un cataclism se abate asupra lumii şi totul se face țăndări. Tatăl se întoarce acasă beat şi, în timp ce el „[începe] bâlciul cu ustensilele de bucătărie, mobila şi nevasta”, băiatul şi câinele se întorc din hoinărelile lor prin cartier. Înțelegând imediat gravitatea situației tatălui, băiatul se aruncă sub masă ca să se protejeze. Câinele, care nu pricepe nimic, interpretează greşit saltul ca „tumbă veselă”. Când tatăl vede câinele fugind spre masă, scoate „un răcnet imens de bucurie” şi îl „doboară cu un ibric greu”. Uluit, zvârcolindu-se, câinele încearcă să se adăpostească, dar tatăl îi arde o lovitură „de picior uriaş”, apoi îl mai trosneşte o dată cu ibricul. Copilul protestează urlând, dar tatăl îl ignoră şi „[se apropie] voios de câine”, care deja nu mai speră să scape şi s-a întins pe spate într-o postură supusă, cu labele depărtate ca şi cum s-ar ruga”. După care urmează unul dintre cele mai crude şi mai tulburătoare momente din tot ce a scris Crane:

Dar tatăl era pus pe distracție şi-i trecu prin cap ce frumos ar fi să azvârle câinele pe geam. Aşa că întinse mâna, prinse de picior animalul care se zbătea şi-l ridică. Îl învârti de două sau trei ori caraghios deasupra capului, apoi îl azvârli cu mare precizie pe fereastră.

În acest moment, majoritatea scriitorilor ar rămâne la câine, urmărindu-i traiectoria descendentă prin aer până când moare zdrobit, aterizând cinci etaje mai jos pe acoperişul unui şopron, dar, pentru a prelungi zborul câinelui, îngăduindu-i cititorului să şi-l imagineze ca şi cum s-ar întâmpla cu încetinitorul, Crane face unul dintre gesturile sale cinematografice clarvăzătoare şi operează o tăietură bruscă, trecând la un montaj în stilul lui Eisenstein care ne oferă mai multe perspective asupra căderii câinelui prin aer, la care sunt martori mai mulți oameni din cartier.

Plutirea câinelui luă prin surprindere strada. O femeie care uda plante la o fereastră de vizavi scoase un strigăt involuntar şi scăpă un ghiveci. Un bărbat de la altă fereastră se aplecă riscant de mult, ca să vadă zborul câinelui. O femeie care întindea rufe într-o curte începu să se agite nebuneşte. Avea gura plină de cârlige, dar prin fluturarea brațelor rostea un soi de exclamare. Înfățişarea ei amintea de un deținut cu căluş la gură. Copiii o rupseră la fugă, urlând.

În următorul paragraf, câinele aterizează pe acoperişul şopronului, apoi se rostogoleşte, căzând în stradă, pe caldarâm.

În paragraful imediat următor, Crane se întoarce în apartamentul de la etaj: „Sus de tot, în cameră, copilul izbucni într-un plânset prelung, ca un bocet, şi se repezi afară. Ajunse greu în stradă, pentru că era atât de mic, încât trebuia să coboare scările cu spatele, treaptă cu treaptă, ținându-se cu ambele mâini de treapta de deasupra.”

Urmează apoi scurtul paragraf final: „Mai târziu, când veniră după el, îl găsiră aşezat lângă trupul prietenului său cu blană maro închis.”

Aşa se încheie ultima, cea mai lungă şi mai bună dintre cele trei „Povestiri despre un copilaş”. Poetul John Berryman, care a publicat în 1950 un studiu de întinderea unei cărți despre viața şi opera lui Crane, e de părere că „e una dintre poveştile americane perfect concepute”. A fost publicată abia după moartea lui Crane.

10

Semnul roşu al curajului s-a născut din disperare. Crane era lefter, iar perspectivele de a nu mai fi lefter păreau să se subţieze. Scria întruna, dar deocamdată fără mare succes, iar de când rupsese relaţiile cu Tribune îi era mai greu să publice în ziare. În afară de Maggie, care-i epuizase resursele financiare, în toate cele douăsprezece luni ale anului 1893 a reuşit să plaseze doar trei schiţe scurte în revista umoristică Truth, printre care „De ce a înjurat tânărul vânzător?" (în martie) şi „Câteva sugestii pentru dramaturgi" (în noiembrie) despre care am pomenit, dar şi o mini-piesă de teatru intitulată „La priveghiul lui Clancy" (iulie). Toate sunt mărunţişuri, aşternute pentru a smulge rapid câţiva dolari şi câteva râsete, dar „Viteza tinereţii", care e mult mai bună, a rămas la stadiul de manuscris până la începutul anului 1895, iar cea de-a doua „poveste despre copilaş", „O greşeală uriaşă", a fost orfană până în martie 1896, aproape trei ani după ce fusese scrisă. Oricât ar fi fost de hotărât să progreseze şi să obţină consacrarea ca scriitor profesionist, Crane pierdea teren, iar după nouă luni la New York, o ducea mai rău decât când se mutase acolo. Din acest motiv a abandonat temporar Mama lui George, la care începuse să scrie la scurt timp după publicarea lui Maggie. Pur şi simplu nu-şi permitea să mai scrie o carte nepublicabilă. Avea nevoie de un succes, iar între timp, de o slujbă sau, dacă nu reuşea nici asta, atunci de o sursă de venit constantă.

Nu că n-ar fi încercat, dar simplul fapt că baţi la uşă nu înseamnă că cineva o va şi deschide şi te va invita în casă. În aprilie 1893, înarmat cu o scrisoare flatantă din partea lui Howells, s-a întâlnit cu Edwin Lawrence Godkin (fondator şi redactor-şef la Nation) pentru o slujbă la New York Evening Post şi a fost refuzat. Nu se cunosc alte tentative de a-şi găsi de lucru, dar la sfârşitul anului 1893 căuta încă, după cum îşi aminteşte prietenul său Frederick C. Gordon într-o evocare scrisă la începutul anilor douăzeci, chiar dacă ziarul cu pricina nu e New York World, ci New York Press.

În octombrie, când s-a întors [...] a început să-şi caute de lucru. La sfârşitul unei zile întunecoase, ploioase şi reci a venit să mă vadă, ud leoarcă, tremurând şi tuşind – total la pământ. Trecuse pe la [Edward] Marshall, care refuzase să-l angajeze la World pentru că era convins că munca haotică de jurnalist avea să dăuneze imaginaţiei sale scriitoriceşti geniale, dar se oferise să cumpere articole speciale de la el. Steve n-avea cei cinci cenţi pentru tramvai – era prea mândru ca să-i spună asta lui Marshall –, aşa că o luase pe jos prin potop de la sediul World până pe 23rd street – fără palton şi chiar fără un chior în buzunar. Să facă pneumonie şi alta nu. L-am culcat în patul liber pe care-l aveam şi într-o săptămână s-a pus pe picioare, era aproape ca nou.

Era a doua oară în acel an când i se întâmpla aşa ceva. Mai întâi se udase leoarcă stând afară, sub fereastra întunecată a lui Lily, apoi parcurgând pe jos drumul lung până acasă, alegându-se cu o răceală gravă, de durată, care-l ţintuise la pat, iar apoi aproape că făcuse pneumonie şi zăcuse în pat o săptămână întreagă pentru că i se păruse prea umilitor să cerşească cinci cenţi de la Marshall, un om decent şi foarte respectabil care s-a ţinut de cuvânt şi în 1894 a publicat cea mai mare parte dintre numeroasele schiţe despre New York ale lui Crane, pentru ca mai târziu să trăiască alături de el aventuri cumplite, amândoi relatând din Cuba în timpul Războiului Hispano-American, dar deocamdată vreau să mă aplec mai atent asupra celor cinci cenţi, care au o însemnătate aparte în acest moment al poveştii lui Crane şi spun multe despre părerea despre sine şi despre felul cum avea de gând să se raporteze la alţii, mai ales la propria sa familie şi la fratele său, Edmund, care a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-şi ajute fratele mai mic şi prăpădit, oferindu-i în primul rând casă şi masă în locuinţa sa de lângă Paterson, dar şi mici sume de bani, atât cât îşi permitea, dar oricât de mult ar fi depins mezinul de inima generoasă a fratelui său, îi era în acelaşi timp ruşine că are nevoie de acel ajutor şi-şi făcea un titlu de mândrie din a încerca să reducă micile daruri la minimum, chiar dacă asta îi provoca multă suferinţă. Un stoicism militar învelit în zdrenţele lui boeme. Un cod al existenţei sau poate un test al existenţei bazat pe onoare, încăpăţânare, tăcere. Cum notează William treizeci de ani mai târziu:

Fratele meu, Edmund, spune următoarea poveste [...] Pe când Stephen aduna impresii din Bowery, i-a spus fratelui meu, care lucra pe Beekman St: „Ed, dacă vin vreodată la tine şi-ţi cer cinci cenţi, să nu-mi dai mai mult." După câteva zile, Stephen a apărut în faţa lui gârbov, îmbrăcat ponosit, cu o mutră înfometată şi oropsită şi a cerut cinci cenţi, pe care Ed. i-a dat, fără să spună un cuvânt. Altceva n-au discutat.

Cinci cenţi făceau diferenţa între a mânca şi a nu mânca, pentru că, pe atunci, birturile din New York obişnuiau să ofere un prânz cald pe gratis dacă făceai rost de cei cinci cenţi pentru o bere şi, aşa cum consemnează Lawrence în memoriile sale, prânzul gratuit oferit de micul birt de la colţul străzii era de multe ori singura masă a lui Crane dintr-o zi întreagă. Ceva mai târziu, Crane a ajuns să locuiască într-o cameră din clădirea Ligii Studenţilor la Arte, împărţind o chirie de paisprezece dolari pe lună cu trei artişti vizuali, iar Nelson Greene (unul dintre colegii de cameră) i-a povestit lui Schoberlin în 1947 că „toţi patru eram uneori atât de lefteri, că sâmbătă dimineaţă mai aveam doar doi dolari. Pe care-i investeam într-un pachet mare de cârnaţi, pâine de secară, cafea şi lapte condensat, cu care rezistam cele două zile." Alt coleg de cameră, R.G. Vosburgh, îşi aminteşte, într-un articol publicat în 1901 în Criterion, cu titlul „Clipele cele mai negre din viaţa lui Stephen Crane", că regimul lor alimentar consta în „două mese

sărăcăcioase pe zi, o chiflă sau două la micul dejun şi o cină cu salată de cartofi şi cârnaţi, totul perpelit pe mica sobă care încălzea camera, dar de cele mai multe ori consumat rece, pentru că nu erau cărbuni pentru sobă." Greene comentează ceva mai general că „din cauza sărăciei şi a neglijenţei, Crane nu mânca sănătos. Avea dinţii stricaţi – foarte stricaţi –, dar nu se ocupa de ei – în principal din cauza sărăciei [...] Dinţii, viaţa dezordonată şi felul în care-şi nesocotea sănătatea şi alimentaţia erau motive de profundă îngrijorare pentru noi – ca prieteni, îl îndemnam să aibă mai multă grijă de propria-i persoană, dar el nu se sinchisea. Cred că aceste lucruri au contribuit la moartea lui prematură." Helen R. Crane a mers şi mai departe decât Greene cu speculaţiile: „Pentru mine, nu încape îndoială că unchiul meu a cunoscut foamea şi lipsurile. Asta înainte să-şi dea seama că nu poţi închide robinetul ca să opreşti aceste lucruri neplăcute după bunul plac. N-avea [...] idee că pot cauza atâta suferinţă."

Vosburgh: „Când s-a întors de la Lakeview [1893], purta cizme de cauciuc, neavând pantofi."

Crane către Hamlin Garland (18 aprilie, 1894): „N-am putut veni să te vizitez din cauza mai multor probleme ciudate – în primul rând, îmi ies degetele dintr-un pantof şi nu m-am mai arătat în lume atât de des cum aş fi vrut."

Helen R. Crane: „Hainele îi duhneau veşnic a tutun şi usturoi [...] Nu avea niciodată cămăşi curate [...] Vechea lui manta gri ar fi fost foarte bună să speli cu ea pe jos în grajd, dar nu şi pentru altceva. Avea mâini mici şi fine, dar mereu îngălbenite de la ţigări, iar părul – pe ăsta-l purta în voia vânturilor trecute."

Sau, cum i-a spus Crane lui Linson la un moment dat în acea perioadă: „Dac-aş avea un costum nou, aş simţi că viitorul nu-mi mai scapă din mână – e ridicol, dar nu-mi vine să râd."[25]

Cei patru tineri care împărţeau camera cu paisprezece dolari pe lună dormeau într-un pat dublu şi într-o ladă de cărbuni, trei în pat şi unul în ladă, îmbrăcaţi din cap până-n picioare pentru că era foarte frig şi schimbând poziţiile prin rotaţie în fiecare noapte: marginea din afară, mijloc, marginea dinspre perete, cutia, apoi iar marginea din afară şi aşa mai departe. Din câte povesteşte Vosburgh, îşi «puneau» resursele la comun, iar primul care se trezea era de obicei cel mai bine îmbrăcat pe ziua aceea". Când vreunul dintre ei avea un interviu pentru o slujbă sau alt plan de a

---

[25] În Roadside Meetings, o carte publicată în 1930, Garland povesteşte că Crane i-ar fi spus acelaşi lucru, aproape cuvânt cu cuvânt. Care să fie explicaţia? Poate că Linson a citit cartea lui Garland, iar după mai mulţi ani şi-a însuşit comentariul fără să-şi amintească sursa – sau poate Crane chiar le-a spus acelaşi lucru amândurora. În carte, Garland ne mai spune şi că Crane ar fi declarat la un moment dat: „Aş renunţa de tot la viitorul meu pentru douăzeci şi trei de dolari bani gheaţă" (n. a.).

câştiga bani, „i se încropea ținuta cea mai prezentabilă posibil”. În puținele seri când se întâmpla ca unul sau mai mulți dintre ei să fie în bani, mâncau împreună la un restaurant zgomotos şi ieftin de pe Sixth Avenue care se numea Boeuf-à-la-Mode – rebotezat de ei „Buffalo Mud”. La urma urmei, erau tineri şi optimişti şi, oricât ar fi strâns cureaua, tot le rămânea energie „ca să discute şi să se contrazică pe teme de literatură, politică, artă, religie – de toate” (Greene) şi pentru autoironie.

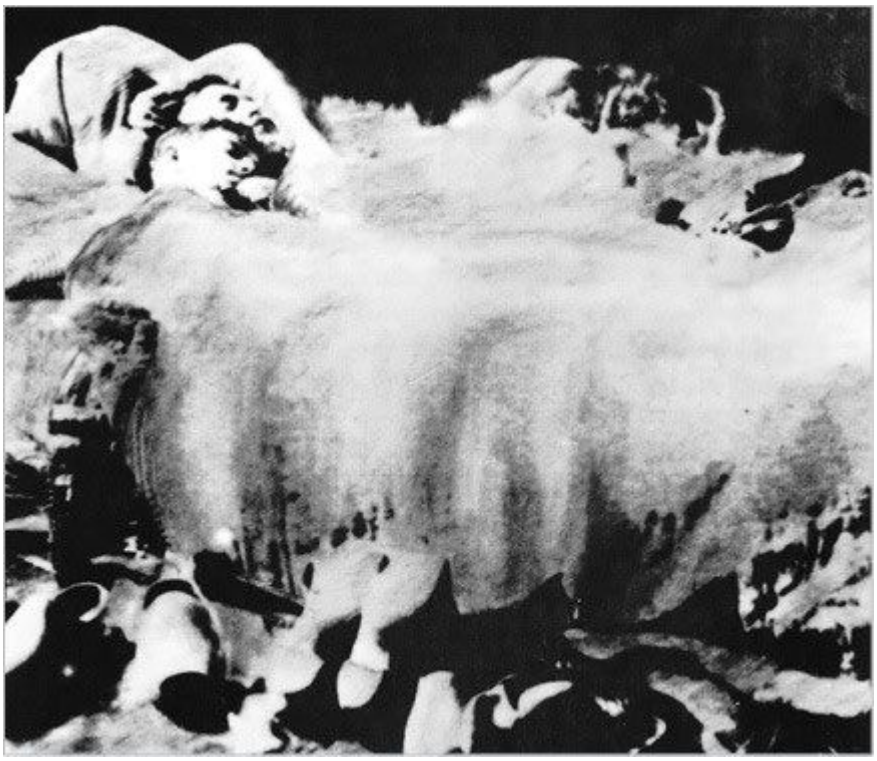

Crane dormind în patul comun din clădirea Ligii Studenților la Arte, 1893 sau 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Odată, când l-a vizitat pe Linson în atelierul său de pe West Thirtieth Street, Crane a scris la repezeală o poezie plină de umor despre stomacul său gol şi portofelul său la fel de gol. Imediat după ce a terminat-o, a mototolit-o şi a aruncat-o la coşul de gunoi, dar Linson a recuperat-o, a netezit-o şi a păstrat-o pentru posteritate. Purtând deasupra legenda „Mi-aş vinde paşii spre mormânt la zece cenți bucata, dar cinstea mi-e credință”, pare scrisă de stafia lui François Villon şi poate fi considerată un imn al acelor ani dificili pentru Crane.

O, pungă firavă, geaba gura o deschizi

Ca un ştrengar înfometat

Căci să te satur nu mi-e cu putință

Obrajii-ți sunt veşnic livizi

Tu, care nu ştii ce-i mândria

Degeaba cați la mine cu dorință

De parc-ai fi nedreptățită

Zâmbeşti stins a neputință

Şi mă acuzi cu burta-ți goală

Ştii că mi-aş vinde paşii spre mormânt

Dar cinstea mi-e credință

Ha! Nu privi cu lăcomie

Nu-mi spune ce de rele-am săvârşit

Nicio stafie nu ne poate chinui

Prea slabi am fost pentru a păcătui

Ce, mincinoaso? M-am răsculat eu când erai de aur doldora?

Nu te-am lăsat să te îndopi în voia ta?

Drăcoaică brună, eşti plină de minciună ca de avuție,

Când intră una, cealaltă iese.

Aşa arăta groapa în care căzuse Crane în primăvara anului 1893. Dacă nu abandona temporar frumosul război şi nu scria ceva care să se vândă, avea să piardă războiul, pentru că dacă un scriitor nu câştigă destui bani ca să mănânce, atunci nu poate scrie şi, în cele din urmă, poate că nici nu mai poate trăi. Aşadar, Crane era pe deplin dispus să mai renunțe la principii şi să producă ceva vandabil. Cine să i-o ia în nume de rău că cedează în fața presiunilor contextuale? Era prea slab pentru a păcătui, punga îi era firavă, iar dacă reuşea să iasă din groapa pe care singur şi-o săpase, avea să se repună pe picioare şi să reia asaltul. O poveste despre Războiul Civil părea să fie un pariu sigur, un proiect solvabil. Războiul se încheiase în urmă cu douăzeci şi opt de ani, dar americanii din toată țara îl readuseseră în discuție, cărțile, articolele şi memoriile despre război erau din ce în ce mai populare şi, cum Crane era interesat de armată, de ce să nu ticluiască o poveste de aventuri pentru publicul larg care să-l țină cu sufletul la gură, un romănaş convențional, de duzină, despre eroism tineresc pe câmpul de bătălie, ca să-şi umple buzunarele? În orice caz, ăsta a fost planul, numai că în curând planul de a se vinde s-a întors împotriva lui. Cum i-a spus bunului său prieten Louis Senger, lunganul din povestirile despre Sullivan County: „Inițial mi-am propus să scriu o carte de consum, în genul celor după care se dau în vânt şcolarii – îți sună cunoscut. Ei bine, deşi n-am vrut, a început să mă intereseze chestiunea şi n-am putut, n-am putut. A trebuit s-o fac în stilul meu.”

A făcut-o în stilul lui, iar rezultatul este unul dintre cele mai durabile romane americane ale secolului al XIX-lea – singurul roman despre Războiul Civil care are relevanță şi azi. Chiar dacă americanii nu mai ştiu azi nimic altceva despre Stephen Crane, se vor găsi câteva milioane care să vă spună că e autorul Semnului roşu al curajului, chiar dacă nu ştiu că era doar un puşti abia trecut de douăzeci de ani.

11

În cele douăzeci şi cinci de luni scurse de la prima lui întâlnire cu Linson, la începutul lui ianuarie 1893, şi până la plecarea în Nebraska la sfârşitul lui ianuarie 1895, lui Crane i s-au întâmplat atâtea, încât e greu să ţinem pasul cu el. Lipsurile materiale au continuat să-i macine trupul „slab – aproape cadaveric", cum l-a numit Edward Marshall, dar după anul greu şi sterp care a fost 1893, au devenit mai puţin arzătoare în 1894, iar el a continuat să scrie indiferent ce s-ar fi întâmplat, să scrie încet şi sigur cu scrisul lui mare şi egal, producând o operă uluitoare, în toate formele posibile: primul său roman, cea de-a doua nuvelă, câteva povestiri, cele şaizeci şi opt de poezii din Călăreţii negri, optsprezece schiţe publicate în ziare şi un articol lung într-o revistă. Pentru claritate, voi vorbi rând pe rând despre diferitele sale activităţi, dar ar trebui să ne aducem aminte că toate au avut loc în acelaşi timp, de multe ori de pe-o zi pe alta – şi, din când în când, mai multe în aceeaşi zi.

Mai întâi: lucrul la Semnul roşu al curajului.

Bătălia de la Chancellorsville îi era cunoscută lui Crane încă din copilărie. Unul dintre unchii săi, Wilbur Fisk Peck, unul dintre puţinii membri ai clanului Peck care n-a devenit preot metodist, a participat ca medic la acea confruntare brutală, soldată cu aproape douăzeci de mii de morţi sau răniţi. Crane i-a moştenit sabia, care a devenit parte din uniforma pe care a purtat-o ca locotenent şi, mai apoi, căpitan de instrucţie la Claverack, iar unul dintre profesorii lui de acolo (de istorie şi oratorie) fusese preot militar al Regimentului 34 de voluntari din New York, număr despre care se presupune că ar fi dat naştere Regimentului 304 fictiv din roman. Însă adevărata grupare care probabil că l-a inspirat pe Crane a fost Regimentul 124 de voluntari al statului New York, cunoscut ca „Orange Blossoms" (pentru că membrii săi veneau din districtul Orange, mulţi din Port Jervis), care a luptat la Chancellorsville în acele zile sângeroase din primăvara anului 1863. Majoritatea veteranilor din Port Jervis care supravieţuiseră bătăliei trăiau încă la începutul anilor 1890, iar Crane a vorbit cu ei şi le-a pus întrebări, trăgându-i de limbă cât a putut. După cum observă Lawrence, „Ani întregi i-a tot descusut pe veteranii Războiului Civil, ca să le afle amintirile, experienţa traiului de zi cu zi în armată, şi ştia mai multe despre război aşa cum e trăit de soldatul de rând decât majoritatea istoricilor."

A urmat întâlnirea întâmplătoare cu Corwin Knapp Linson, de unde i-a şi încolţit spontan ideea de a scrie cartea. Linson, care era mai mare decât Crane cu şapte ani, era un pictor şi ilustrator care petrecuse o lungă perioadă în Franţa, ca student la Académie Julian şi École des Beaux-Arts, şi-l întâlnise pe Paul Gauguin în colonia artistică din Pont-Aven, Bretania. Era şi vărul lui Louis Senger şi, într-o după-amiază din ianuarie 1893, când în oraş ningea zdravăn, Senger l-a luat cu el pe Crane într-o vizită la atelierul lui Linson de la intersecţia sud-vestică dintre Broadway şi Thirtieth

Street. „Crane şi-a lepădat pelerina lungă de ploaie”, notează Linson în cartea sa, „ceea ce l-a împuţinat surprinzător de mult, lăsând la iveală o siluetă mai degrabă plăpândă, de statură medie, dar cu proporţiile armonioase şi ţinuta unui sportiv.[26] Chipul lui, subţire, dar nu slab, era completat de o claie blonzie pe care încă nu o îmblânziseră nici convenţiile, nici vanitatea. Umbra greu de desluşit a unei mustăţi abia răsărise deasupra unei guri care zâmbea cu o francheţe fermecătoare.” La început, Crane a tăcut ruşinat, fumând şi ţinând „ţigări stinse” între degete, dar când Senger i-a propus cordial vărului său să le arate câteva dintre lucrările lui, „rezerva lui Crane a început să se risipească” şi cei trei bărbaţi au legat o conversaţie despre Port Jervis, redactorii-şefi ai unor reviste şi multe alte subiecte – până când (alt moment jenant) Senger a scos cel mai recent număr din Cosmopolitan şi i-a arătat vărului său „Un cort în agonie”, povestioara lui Crane proaspăt publicată, pe care Linson a citit-o cu plăcere în timp ce Crane s-a străduit să se facă nevăzut retrăgându-se la celălalt capăt al canapelei. La plecare, Crane s-a ridicat şi a spus: „Pe curând”, la care Linson i-a răspuns: „Dacă vrei, poţi să vii să dormi aici, e o casă deschisă.”

Crane a revenit şi în scurt timp s-a cufundat în colecţia de numere vechi din Century Magazine a lui Linson, unde din noiembrie 1884 şi până în noiembrie 1887 fusese publicată o serie intitulată „Bătălii şi comandanţi din Războiul Civil”, un proiect colosal reluat mai târziu sub forma mai amplă a unei serii de patru volume cartonate. Linson cumpărase revistele ca să studieze lucrările altor ilustratori şi, în timp ce el stătea în faţa şevaletului, pictând sau desenând, afară ploua sau ningea, iar străzile din centrul oraşului răsunau de larma traficului, Crane stătea tolănit pe canapea, parcurgând aceste materiale timp de mai multe zile, atras mai ales de relatările soldaţilor care luptaseră la Chancellorsville. După Linson, singura sa observaţie din acele momente a fost: „Mă mir că niciunul dintre băieţii ăştia nu spune în fragmentele astea cum s-a simţit. O ţin întruna cu faptele lor, dar sunt lipsiţi de emoţie ca nişte pietre.” Le-a luat la rând număr cu număr, aruncându-le pe podea pe cele citite, iar când în sfârşit a terminat, i-a mulţumit lui Linson pentru „răbdarea încântătoare” şi a ieşit din atelier, fără să se obosească să pună revistele înapoi pe rafturile bibliotecii.

---

[26] În contrast vădit cu trupul „slab – aproape cadaveric” pe care şi-l aminteşte Edward Marshall din 1894 – o dovadă grăitoare a felului în care greutăţile şi lipsurile din 1893 îl marcaseră pe Crane (n. a.).

Crane în atelierul lui Corwin K. Linson, 1893 sau 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Niciodată nu punea bine nasturii după joacă.

În iunie a început să scrie prima versiune a cărții, fără îndoială, cea „de consum” la care a renunțat în cele din urmă, cu titlul de lucru Soldatul Fleming/Numeroasele sale lupte, ceea ce pare să indice o focalizare ceva mai îngustă decât găsim în subtitlul final al cărții: Un episod din Războiul Civil american. Pe la mijlocul lui iunie plecase deja din oraş, fiind găzduit de Edmund în New Jersey şi, cu excepția unor scurte drumuri la vechea lui pensiune din West Fifteenth Street, a stat cuminte acolo până în septembrie. Edmund îşi aminteşte de acea perioadă din Lake View:

El îşi începea ziua la prânz, când se trezea şi lua micul dejun la ora la care soția mea şi fetițele mâncau de prânz. Îşi petrecea după-amiezile învățându-i tehnici de fotbal pe băieții din cartier. Câştigul lui din asta era că făcea mişcare în aer liber şi se distra pe cinste. Serile ni le petreceam în jurul pianului, cântând, sau în societate, în vizită la vreun prieten. După ce familia se retrăgea, Stephen urca la mansardă, unde lucra şi dormea, şi scria până târziu în noapte, dacă avea spor la creație. De îndată ce povestea căpăta contur, îmi citea din ea, în timp ce acumula material. Îmi spunea că

nu-l interesează opinia mea literară, ci doar dacă-mi place povestea. Ceea ce era remarcabil pentru un puşti cu paisprezece ani mai mic decât mine. Mi-a plăcut povestea.

Nimic despre prosoape ude înfăşurate în jurul capului noaptea, dar ce ştim despre cele cinci fiice ale lui William din Port Jervis e valabil şi pentru cele trei fiice ale lui Edmund din Lake View. Tot în evocarea fratelui: „Avea un joc intens pe care-l juca cu fetele, nepoatele lui. Înarmate cu bâte făcute din ziare, cele trei fete îl atacau pe Stephen cu sălbăticie, iar el se apăra cu atâta hotărâre, încât uneori le punea pe fugă pe toate trei. Fiecare dădea şi încasa o porție zdravănă de lovituri."

Viața sub acoperişul lui Edmund era sigură şi confortabilă, un răgaz de la stresul fizic şi psihic de a se menține pe linia de plutire la New York, ca freelancer ratat care nu găsea de lucru, şi nici măcar când Townley s-a însurat pentru a treia oară pe 20 iulie, niciunul dintre frații săi mai mici nu s-a urnit din acel refugiu din Lake View pentru a fi prezent la nunta din Asbury Park, deşi Crane şi-a dat seama (după cum i-a scris lui Lily) că pierduse pariul cu Dottie şi-i datora un colier. În curând însă, chiar dacă ar fi putut rămâne la Edmund oricât dorea, scrupulele l-au copleşit iar pe Crane şi, după ce s-a lăsat toată vara întreținut de fratele său, şi-a făcut bagajele şi s-a întors la New York. Nu se cunoaşte data exactă, dar pe 7 septembrie, chiar înainte sau chiar după ce Stephen s-a întors în oraş ca să caute de lucru, un ciclon a măturat Port Jervis şi a distrus Biserica Metodistă Drew, parohia condusă de tatăl lui Crane în ultimii doi ani de viață. În relatarea din Port Jervis Evening Gazette: „Cele mai mari daune le-a suferit Biserica Metodistă Episcopală, cu fațada ei vestică dinspre Orange Square, aflată chiar în calea furtunii. Vântul a lovit-o frontal şi a smuls clopotnița, trântind-o peste acoperişul care s-a prăvălit în interiorul bisericii, unde zace într-un morman de dărâmături. Biserica e aproape o ruină."

Încă o urmă a copilăriei sale dispăruse.

Şi cartea sa dispăruse – cel puțin versiunea de consum, cea menită să-l scoată din groapă şi să-l scape de sărăcie. Terminase cam o treime din manuscris acasă la Edmund, numai ca să-l arunce apoi şi s-o ia de la zero, de această dată pe deplin hotărât să ofere cărții tot ce era capabil să-i ofere, ceea ce s-a dovedit a fi cu mult peste aşteptările sale şi ale tuturor.

Cea de-a doua versiune a romanului a fost scrisă la New York între toamna anului 1893 şi aprilie 1894, perioadă în care Crane a împărțit camera cu un singur pat şi o ladă de cărbuni cu cei trei prieteni artişti în fosta clădire a Ligii Studenților la Arte, deşi Frederick Gordon, care l-a găzduit pe Crane în patul lui liber când se temea că făcuse pneumonie, îşi aminteşte că, după ce şi-a revenit suficient ca să se reapuce de lucru, Crane a rămas la el acasă şi a terminat cartea în mansarda lui. Nu avem motive să ne îndoim de Gordon, dar nici că Crane ar fi scris grosul manuscrisului în cealaltă cameră. Vosburgh ne spune despre Crane că „lucra mereu noaptea, se apuca de

obicei după ora douăsprezece şi lucra până la patru sau cinci dimineaţa, apoi se culca şi dormea aproape toată ziua" şi că discuta deschis despre carte cu colegii săi de cameră: „Fiecare eveniment şi fiecare faţetă a personajelor din Semnul roşu al curajului au fost analizate şi dezbătute de-a fir a păr înainte de a fi incluse în poveste." David Ericson, care locuia în aceeaşi clădire, într-o altă mansardă, omul care n-a terminat niciodată portretul lui Lily, i-a povestit lui Ames Williams într-o scrisoare trimisă în 1942 că, la un moment dat, când Crane stătea întins într-un hamac şi-şi citea manuscrisul (nu e clar dacă în atelierul lui Ericson sau al altcuiva), a exclamat cu voce tare, pentru sine: „E grozav!" Ericson îşi aminteşte că: „Pentru moment, am fost şocat. Mi-am zis că e un îngâmfat şi jumătate. Dar când mi-a citit şi mie pasajul, mi-am dat seama că era într-adevăr minunat de realist."

Poate că sunt camere diferite, dar se află în aceeaşi clădire, iar în acel interval de şase sau şapte luni, în timp ce Crane era ocupat să scrie şi pentru diferite ziare şi reviste, pe lângă primele sale şaptezeci, optzeci de poezii scurte, dorul de Lily îl mistuia încă. Aşa cum îi declară într-o scrisoare trimisă în acea iarnă (1893-94): „E peste puterile mele să mă eliberez din jugul iubirii pe care ţi-o port; între mine şi lucrurile care-mi plac cel mai mult în viaţă răsună mereu – mereu –, ca o sentinţă funestă, cuvintele papagalului de pe corabia morţii: «Suntem condamnaţi cu toţii.»„

La începutul lunii aprilie, când a terminat cartea, Crane s-a mutat din clădire, găsindu-şi un mic apartament pe East Thirty-third Street, numărul 111, şi a continuat să şlefuiască manuscrisul. Săptămâna următoare, zeul norocului i-a făcut un dar neaşteptat sub forma unui interviu cu Howells, realizat de Edward Marshall pentru New York Press. Howells vorbeşte acolo despre situaţia ficţiunii americane contemporane, menţionând câteva nume de romancieri pe care-i admiră, după care adaugă: „Mai e unul în care-mi pun speranţe mari. Îl cheamă Stephen Crane şi e foarte tânăr, dar promite lucruri măreţe. A scris un singur roman până acum – Maggie. După părerea mea, Maggie e o carte remarcabilă ca studiu al vieţii din East Side, New York." În aceeaşi zi (15 aprilie), Press publică şi câteva pasaje din roman, însoţite de câteva comentarii introductive care-i aparţin cu siguranţă lui Marshall: „Găsim aici adevăruri de netăgăduit; genul de adevăruri pe care niciun american n-a avut până acum curajul (sau să fie vorba de bravadă?) să le aştearnă pe hârtie. Se ridică întrebarea dacă astfel de brutalităţi sunt pe deplin acceptabile în literatură. Poate că în curând vor fi, cum spune domnul Howells."

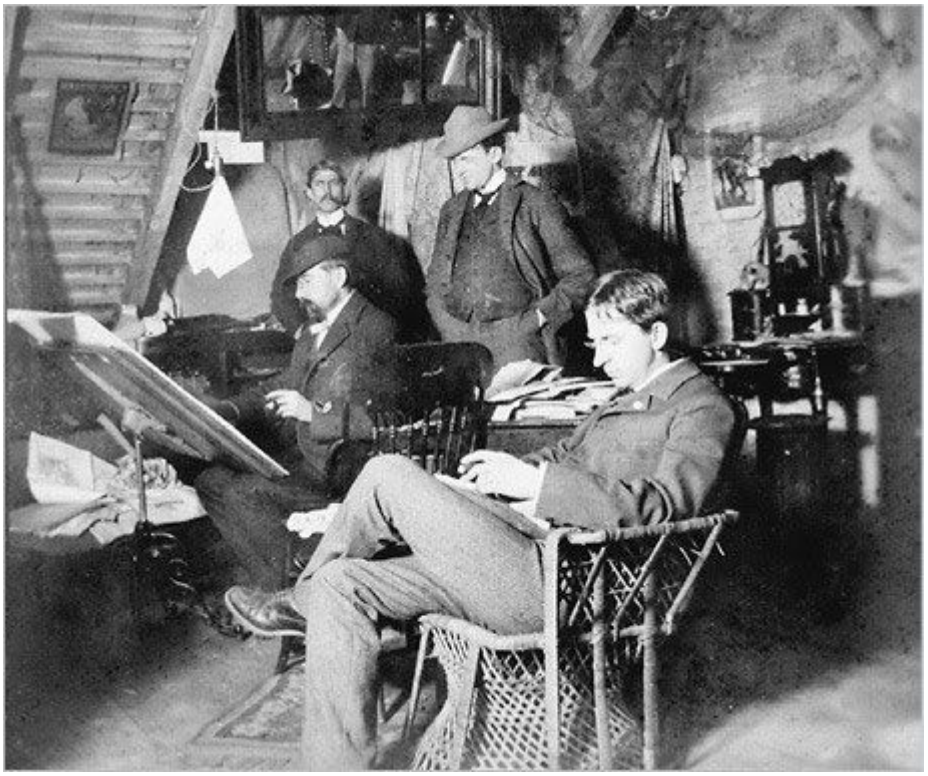

Crane, în picioare în partea stângă, împreună cu colegii săi de cameră din clădirea Ligii Studenților la Arte. În fața şevaletului se află, probabil, R.G. Vosburgh, în prim-plan e Nelson Greene, iar în picioare lângă Crane e William Carroll.

(CU PERMISIUNEA LUI ELIZABETH FRIEDMANN)

După un an în umbră, romanul pierdut al lui Crane începea să revină la viață. Deşi asta i-a redat speranța în viitor, o ducea la fel de greu, iar pe data de 17, când Garland i-a scris ca să-l întrebe ce face şi ca să-i spună că pe 25 avea să plece în vest, Crane i-a povestit despre degetele care-i ies „dintr-un pantof”, după care, într-o izbucnire subită de optimism, a adăugat: „M-am mutat între timp – stau într-un apartament. Lumea poate veni să mă viziteze. Dau buzna cu toții şi spun că sunt un scriitor grozav. Am cu totul, în cap şi în afara lui, cincisprezece povestioare, dacă pun la socoteală cinci vândute deja, patru nevândute şi şase schițate. Îmi iese de-o carte.” Apoi i-a trimis lui Lily cea de-a treia scrisoare. Nu e datată, dar date fiind evenimentele recente din viața lui, referirile la „frumosul război” şi la „adevăratul drum” trebuie să fi urmat imediat după comentariile lui Howells din Press.

Pe 21 sau 22 aprilie s-a dus până pe West 105th Street cu manuscrisul făcut sul umflându-i buzunarul mantalei şi i-a dat paginile lui Garland, singura persoană pe care simțea că poate conta. În timp ce Garland s-a aşezat să-l frunzărească, Crane s-a retras emoționat în bucătărie, ca să se uite la fratele lui Garland care pregătea masa de prânz. Din memoriile lui

Garland, apărute în 1930: „Fiecare pagină zugrăvea imagini ca cele din marile poezii şi am trăit fiorii editorului care descoperă pe neaşteptate o lucrare genială.” Dar, citind mai atent, Garland şi-a dat seama că manuscrisul se oprea brusc la mijlocul acțiunii, iar când l-a întrebat pe Crane unde e restul, S.C. a zâmbit în felul lui trist, ironic, şi i-a spus că i-l poprise un dactilograf. Îi datora acelei persoane cincisprezece dolari, bani pe care nu-i avea, aşa că cea de-a doua jumătate a manuscrisului era pe moment în aer. „Foarte amuzat de tonul lui tragic”, Garland s-a oferit să-i împrumute cei cincisprezece dolari lui Crane, cu condiția să-i promită că a doua zi avea să revină cu paginile lipsă. Crane i-a promis „şi a plecat înveselit”.

La sfârşitul lunii, după alte revizuiri sugerate de Garland, Crane i-a trimis manuscrisul lui S.S. McClure – împreună cu o scrisoare de recomandare de la susținătorul său din 105th Street. Spera s-o plaseze la Agenția de Presă McClure sau la recent apăruta McClure’s Magazine, ca un prim pas spre publicare. Era un plan inteligent. Crane avea nevoie de bani şi ar fi putut avea câştiguri suplimentare din publicarea în ziare şi reviste, numai că, mergând pe mâna vicleanului McClure, care nu juca întotdeauna cinstit, Crane a căzut într-o capcană, aşa că au urmat luni frustrante. McClure stătea la rândul lui prost cu banii, fiind chiar în pragul falimentului după ce investise sume considerabile în noua sa revistă, care începuse să apară în luna iunie a anului precedent – începutul Panicii din 1893 –, iar în 1894 era încă la ananghie, atât de disperat încât ajunsese chiar să împrumute bani de la propriii autori şi (cum să nu râdem?) îl convinsese pe doctorul soției sale să investească în revistă. Crane avea să continue să publice la McClure tot restul vieții, aproape întotdeauna în condiții de conflict, dar primul lor conflict a fost şi cel mai dur, cu resentimente care aproape l-au înveninat pe Crane. McClure nu avea bani ca să publice Semnul roşu al curajului, dar în loc să-i spună tânărului scriitor despre greutățile sale şi să-i înapoieze imediat manuscrisul, editorul l-a ținut şi n-a făcut nimic timp de şase luni, amânându-l pe Crane sub tot felul de pretexte, nici respingând cartea, nici acceptând-o, blocându-l pe tânăr într-un punct mort prelungit, demoralizant, care nu însemna nici da, nici nu.

La jumătatea lui septembrie, după o lună alături de prieteni în pădurile din Pike County, Crane s-a întors la New York, iar în octombrie se mutase deja înapoi în bârlogul din East Twenty-third Street. În aceeaşi lună, Edward Marshall a salvat romanul orientându-l pe Crane în direcția lui Irving Bacheller, care conducea altă agenție de presă, aşa că Crane a recuperat manuscrisul original, scris de mână, şi a mai făcut o încercare. Din câte ştim, e puțin probabil să se fi obosit vreodată să recupereze manuscrisul dactilografiat de la McClure. I-a întors pur şi simplu spatele şi şi-a văzut de drum, sperând că Marshall, care credea cu tărie în talentul lui, îl sfătuise de bine.

Din Coming Up the Road, cartea lui Bacheller publicată în 1928:

Avea la el un manuscris făcut sul. Despre care a vorbit cu modestie. În cuvintele lui nu se ghicea nicio urmă din entuziasmul plin de speranță pe care bănuiesc că-l nutrise la un moment dat. Fără îndoială, îl recuperase de la „tiranii” de la revistele importante. Care-l lecuiseră de entuziasm față de creația lui nemuritoare, dacă o fi suferit de aşa ceva. Iată ce ne-a spus:

— Domnul Howells şi Hamlin Garland au citit chestia asta şi li s-a părut bună. Aş vrea s-o citiți şi dumneavoastră şi, indiferent că veți folosi povestea sau nu, m-aş bucura să aflu părerea dumneavoastră sinceră despre ea.

Manuscrisul era cam pătat de cât umblase. Nu era bătut la maşină. Era scris de mâna autorului, un scris foarte citeț şi plăcut ochiului. L-am luat acasă în seara aceea. Împreună cu soția mea, am stat mai mult de jumătate de noapte şi ni l-am citit unul altuia cu voce tare. Am ajuns departe cu povestea, care ne-a încântat prin forță şi expresivitate. De dimineață, l-am chemat pe Crane şi m-am înțeles cu el să public în serial cam cincizeci de mii dintre cuvintele lui magice.

Până la urmă, cele cincizeci de mii de cuvinte au fost reduse la cincisprezece („o variantă mult mai scurtă şi, după părerea mea, mult mai slabă decât cea originală”, cum a comentat Crane după publicarea cărții la începutul lunii decembrie, în foiletoane de câte două mii cinci sute de cuvinte), dar măcar era ceva, un pas înainte şi nu înapoi. Imediat după aceea, Crane a dat iarăşi manuscrisul la dactilografiat, tot cu bani împrumutați. De această dată i s-a adresat prietenului său John Henry Dick, un camarad de frăție studențească de la Syracuse, cel care le forțase mâna invitaților să cumpere exemplare din Maggie la petrecerea dată în cinstea publicării în urmă cu un an şi jumătate, printr-o scrisoare urgentă care începea astfel: „Cerşeşte, împrumută sau fură cincisprezece dolari”, ceea ce Dick a reuşit să facă împrumutând suma necesară de la şeful său de la Godey’s Magazine. (Cu obişnuita sa nonşalanță față de orice chestiune financiară, Crane nu şi-a plătit niciodată datoria.) Imediat ce noul manuscris dactilografiat a fost gata, i l-a predat lui Bacheller şi a semnat un contract prin care primea nouăzeci de dolari pentru drepturile publicării în serial, o sumă şocant de neînsemnată după standardele de azi, dar pentru Crane era cea mai mare sumă pe care o ținea în mână de când îi plătise pe escrocii care-i tipăriseră prima carte, aşa că i-a îngăduit un moment de respiro, o scurtă pauză de la necazurile lui.

Pe 15 noiembrie i-a scris o scrisoare lui Garland, care era în continuare plecat din oraş:

Dragă prietene, cum zbaterile mele lumeşti înseamnă adesea tăcere şi suferință, uneori las impresia că uit de cei mai buni prieteni ai mei, cărora le

datorez tot. De fapt, tocmai am ieşit din cel de-al cincizeci şi treilea şanţ în care am fost azvârlit şi simt acum că-ţi pot scrie o scrisoare care să nu te îmbolnăvească. McClure a fost o Fiară în privinţa romanului de război şi el m-a azvârlit într-unul dintre şanţuri. L-a ţinut şase luni, de era să-mi pierd minţile. Oh, da, avea de gând să-l folosească, dar... Până la urmă, i l-am dus lui Bacheller. Ei îl vor folosi în ianuarie [decembrie] într-o formă prescurtată. Tocmai am terminat o carte despre New York faţă de care Maggie e total depăşită [Mama lui George]. E cel mai bun lucru pe care l-am dat. Cum tu nu eşti aici, o să văd dacă domnul Howells e dispus s-o citească. Lucrez în continuare pentru Press. Al tău, ca de obicei, Stephen Crane.

Episoadele au fost publicate în unsprezece sau douăsprezece ziare din toată ţara între 3 şi 8 decembrie, iar pe 9 decembrie au apărut în sfârşit la New York, unde prima din cele şase părţi ieşise deja în ediţia de duminică din Press, publicaţia lui Edward Marshall. Pe atunci, asistentul lui Marshall era Curtis Brown, în vârstă de douăzeci şi opt de ani, un personaj cunoscut care s-a mutat la Londra în ultimii ani ai secolului şi a înfiinţat agenţia literară rămasă până în zilele noastre un concern prosper. În 1894, când Crane îşi scria schiţele şi povestirile despre New York pentru Press, Brown i-a fost adesea redactor, iar cei doi tineri s-au cunoscut bine. Într-o carte publicată în 1935, Contacts, Brown a evocat întâlnirea cu Crane din acea duminică de demult. Deşi era ziua lui liberă, în acea dimineaţă s-a dus pentru câteva ore la biroul lui din sediul Press...

[...] iar la plecare, l-am întâlnit pe Stephen la acel colţ aspru, bătut de vânturi, crâncen, de la intersecţia Park Row cu Beekman Street unde se află Potter Building, fostul sediu al Press. El n-avea palton, dar chipul alb şi slab i s-a luminat când m-a văzut. M-a luat în braţe şi mi-a zis: „Oh, ţi s-a părut bun?" Din fericire, am intuit la ce se referă şi am răspuns: „E grozav." „Domnul să te binecuvânteze", a zis el şi a plecat grăbit cine ştie unde, prin zloată.

Brown n-a fost singurul care a considerat romanul grozav. Cum relatează Bacheller în cartea sa: „Meritele i-au fost imediat recunoscute. Domnul Talbot Williams, abilul editor de la Philadelphia Press [şi viitor decan al Facultăţii de Jurnalism Columbia] [...] s-a rugat de mine să i-l aduc pe Crane la birou." Bacheller, pe care Brown îl descrie ca „o persoană veselă, cu păr blond [...] care şi-a câştigat apoi faima ca romancier" şi care încă de atunci, la doar treizeci şi ceva de ani, părea să fie un om cald, cu aer de unchi cumsecade, l-a convins pe Crane să meargă cu el la Philadelphia. „Vestea că ilustrul Stephen Crane venise în vizită s-a răspândit de sus şi până jos. Redactori, reporteri, culegători, corectori s-au îmbulzit în jurul lui, să-i strângă mâna. A fost o revelaţie a autorităţii geniului." Cu doar câteva zile mai devreme, tot Philadelphia Press publicase un articol de Elisha J.

Edwards (scris sub pseudonimul „Holland”) care se încheia astfel: „Dacă domnul Crane e atent, fidel bunelor sale intenții, își urmează intuițiile și nu se sinchisește de cei care scriu una sau alta despre ficțiunea americană, e foarte probabil să fie recunoscut în scurt timp ca cel mai influent povestitor american.”

Începea să facă senzație. Desigur, fără mare însemnătate, dar brusc, perspectivele deveniseră promițătoare pentru el, tot mai bune de la o zi la alta, și la scurtă vreme după succesul versiunii trunchiate, de ziar, a Semnului roșu, Bacheller și-a deschis portofelul și i-a împlinit lui Crane dorința îndelung amânată: șansa de a călători. Urma să aibă acces la un cont de cheltuieli pentru deplasări, iar el se obliga să trimită agenției corespondențe din numeroasele sale escale din Sud, Vest și Mexic. Pe 1 noiembrie, Crane a împlinit douăzeci și trei de ani și s-au înțeles să plece la sfârșit de ianuarie, iar până atunci a avut timp să-și caute și alte slujbe provizorii. I-a făcut o vizită lui Ripley Hitchcock, editorul de la D. Appleton and Company care refuzase Maggie, căruia i-a arătat câteva mostre din schițele lui despre New York. Când Hitchcock l-a întrebat dacă are vreun manuscris publicabil de mărimea unei cărți, Crane i-a trimis părți din versiunea serializată a Semnului roșu, iar înainte de a pleca în explorările sale pentru Bacheller, i-a dat întregul roman, în eventualitatea puțin probabilă că avea să fie pe placul său. La un moment dat în timpul celor două săptămâni petrecute în Nebraska, a primit o scrisoare de la Hitchcock în care era anunțat că Appleton dorește să publice cartea.

În sfârșit, avea să se întâmple – și totuși, după atâtea luni de frustrare și dezamăgire, e tare dureros să aflăm că ceea ce azi ni se pare inevitabil (anume că Semnul roșu al curajului a fost publicat, în cele din urmă) era cât pe ce să nu se întâmple, pentru că, așa cum avea să-i mărturisească mai târziu lui Willis Brooks Hawkins, cel mai bun prieten pe care l-a avut la New York în perioada 1895-1896, Crane se simțise atât de descurajat când îi trimisese manuscrisul lui Hitchcock, încât promisese să ardă romanul la următorul refuz.

12

Schițele newyorkeze.

Crane avea nevoie să muncească, iar în primele luni din 1894 a început să găsească de lucru. Ignorat de ziarele newyorkeze după articolul catastrofal despre parada JOUAM din vara anului 1892, a avut norocul să întâlnească omul potrivit în persoana lui Edward Marshall şi, chiar dacă acea întâlnire l-a costat o săptămână de chin la pat, poziția lui Marshall de redactor-şef al suplimentului Press de duminică i-a permis să deschidă uşa şi să-l reprimească pe Crane în lumea jurnalismului. Marshall era cu doar doi ani mai în vârstă decât Crane şi, pe lângă faptul că a avut inteligența de a recunoaşte talentul atunci când i s-a arătat, a fost şi un aliat generațional, care a înțeles ce aducea nou şi original opera lui Crane. La cinci zile după ce Crane a murit într-un sanatoriu din Pădurea Neagră, pe 5 iunie 1900, Marshall a scris pentru New York Herald un articol rezervat, în care i se citeşte descumpănirea („Moartea lui Stephen Crane – O adevărată nenorocire pentru noi toți"), care se axează mai ales pe experiențele trăite împreună în Cuba în timpul războiului, dar aminteşte şi de prima vizită a lui Crane la Potter Building: „Într-o zi [...] un tânăr s-a prezentat în biroul meu cu o scrisoare de recomandare. Era slab – aproape cadaveric. Voia de lucru şi a primit. Articolul lui despre panica incendiilor în clădirile cu locuințe ieftine de închiriat – pentru care a primit o sumă ridicol de mică – e unul dintre cele mai bune scrise vreodată de el sau de oricine altcineva. A fost urmat de alte câteva poveşti uluitor de puternice."

Marshall a cumpărat cele mai multe articole scrise de Crane în acel an, dar nu pe toate şi mai ales nu pe primul, care a fost scris la nimereală şi nu la comanda vreunui ziar sau reviste. Redactat în februarie şi publicat în numărul din octombrie al revistei Arena, „Oameni în bătaia furtunii" se ocupă îndeaproape, în detaliu, de ravagiile create de Panică în rândurile muncitorimii vulnerabile din oraş. Cum şomajul continua să crească, iar la orice colț de stradă şi pe orice bancă vedeai oameni fără adăpost, New York devenise capitala cozilor la cantina săracilor şi la adăposturile sociale. Garland îi sugerase deja lui Crane să scrie despre acele condiții, iar Crane, care era tânăr, nesăbuit şi gata de orice provocare, a găsit o ocazie pe 26 februarie 1894. În acea după-amiază, la ora trei, un viscol colosal s-a abătut peste Manhattan, aducând patruzeci şi cinci de centimetri de zăpadă şi vânturi de peste şaizeci de kilometri pe oră care „au început să formeze imense vârtejuri de zăpadă pe străzi, spulberând-o de pe acoperişuri şi trotuare până când trecătorii au ajuns să simtă furnicături şi arsuri pe fețe, ca şi cum ar fi fost înțepați de o mie de ace. Cei aflați pe străzi îşi ascundeau gâtul sub gulerul paltonului şi înaintau gârboviți ca un neam de bătrâni." Crane s-a repezit afară, în viscol, şi s-a îndreptat spre Bowery îmbrăcat cu o jachetă subțire şi fără palton, în misiunea pe care singur şi-o asumase: să stea de strajă în fața uşii încuiate a unei „case caritabile", unde se adunau oameni fără serviciu, aşteptând să se deschidă. Înăuntru, pentru cinci cenți,

„oamenii străzii din oraş primeau un pat unde să doarmă noaptea, iar a doua zi de dimineaţă, cafea şi pâine” şi, pe măsură ce lumea continua să vină, s-au strâns unii într-alţii într-o masă amorfă de corpuri, ca să se ferească de frig, „cu mâinile îndesate adânc în buzunare, umerii căzuţi, scuturând din picioare” şi înghesuindu-se „unul în altul ca oile sub viforul iernii, ţinându-şi unii altora de cald cu căldura trupurilor”. În scurt timp, Crane a observat că oamenii se împărţeau în două categorii distincte – şomerii de dată recentă şi cei care în general nu aveau de lucru (cei din „mediul instabil din locuinţele ieftine cu chirie din Bowery”) –, iar muncitorii rămaşi fără locuri de muncă „erau oameni vădit răbdători, harnici şi cumpătaţi, care la necaz nu au obiceiul să blesteme starea societăţii, mormăind despre aroganţa bogaţilor şi deplângând laşitatea săracilor, ci în astfel de vremuri dau dovadă de o umilinţă subită, aparte, ca şi cum s-ar uita cum lumea merge înainte, lăsându-i pe ei în urmă, şi încearcă să-şi dea seama unde au dat greş, ce le-a lipsit de au fost astfel înfrânţi în acea cursă.”[27] Şi totuşi, în ciuda vremii îngrozitoare şi a situaţiei sumbre, Crane a fost impresionat de glumele care circulau în mulţime, pentru că „nu te aştepţi să dai peste însuşirea umorului într-un maldăr de haine vechi, sub troiene” şi, chiar dacă „vânturile păreau tot mai turbate” şi „zăpada viscolită care se abătea asupra adunăturii de capete împungea ca un cuţit, ca acele [...] bărbaţii se cuibăreau şi înjurau, dar nu ca nişte ucigaşi întunecaţi, ci oarecum în stil american, cu îndârjire şi disperare, fireşte, dar totodată cu un fel de efect secundar miraculos, de nedefinit şi mistic, ca şi cum catastrofa ar fi avut un oarecare haz”. Bărbaţii de la capătul cozii, temându-se că erau prea mulţi ca să fie primiţi când casa avea să se deschidă, se împingeau în cei din faţă, provocând o reacţie în lanţ care-i bloca pe cei din frunte, izbindu-i pe primii sosiţi de uşa închisă, dar până la urmă a apărut un poliţist care a făcut ordine şi nu s-au spus cuvinte grele, nu s-au dat pumni, nimeni n-a fost rănit. Se întunecase de mult când uşa adăpostului s-a deschis în sfârşit, iar oamenii au început să se târască înăuntru. „Mulţimea forfotitoare de pe trotuar s-a împuţinat încetul cu încetul. Zăpada se abătea cu o persistenţă necruţătoare asupra capetelor plecate ale celor ce aşteptau. Vântul o spulbera de pe caldarâm în vârtejuri albe frenetice şi o făcea să clocotească în cercuri deasupra siluetelor ghemuite care intrau una câte una, trei câte trei, la adăpost de viscol.”

Crane, care a stat multe ore acolo, în frig, dârdâind, s-a întors în camera lui din East Twenty-third Street, a mai stat câteva ore să-şi scrie articolul de şapte pagini, apoi s-a prăbuşit în pat.

---

[27] Lucru care corespunde cu numeroase relatări despre atitudinea şomerilor din timpul următoarei mari crize a anilor 1930 şi explică poate – cel puţin parţial – de ce clasa muncitoare americană nu a lansat niciodată o ofensivă ideologică susţinută împotriva structurilor capitalismului. Deşi Crane nu s-a implicat politic activ, avea un simţ înnăscut al mecanismelor mentalului american şi, prin extensie, al societăţii în care trăia (n. a.).

A doua zi de dimineață, Linson a trecut să-l vadă:

La sfârşit de februarie s-a stârnit un viscol grozav, iar după o noapte cruntă, l-am găsit pe Steve în pat în vechea clădire a Ligii, arătând descompus şi aproape bolnav. Toți ceilalți erau plecați [...] A scos de sub pernă un manuscris, mi l-a aruncat şi s-a vârât iar în aşternut, să se uite la mine. Era bucata aceea clasică despre sărăcie, „Oameni în bătaia furtunii" [...] Ştiam că ieşise în acea seară şi eram nerăbdător să văd cum se descurcase, dar în niciun caz nu mă aşteptasem să-l găsesc atât de epuizat.

Linson l-a întrebat apoi: „De ce nu ți-ai pus vreo două, trei bluze de corp pe tine, Steve?" Răspunsul lui Crane, care a venit prompt, fără ezitare, poate fi interpretat ca o glosă despre crezul lui profund de scriitor: „Cum aş fi putut şti ce simt amărâții ăia dacă mie mi-ar fi fost cald?"

„Oameni în bătaia furtunii" e o bucată literară precisă, condusă cu măiestrie, mai ales dacă ținem cont de condițiile aspre în care a fost gândită şi executată, dar, chiar dacă se apropie mai mult de ceea ce am putea numi „jurnalism autentic" decât oricare dintre celelalte articole despre New York scrise de Crane în acel an, nu se conformează standardelor jurnalistice de azi. Un reporter contemporan care ar asista la o scenă similară cu cea observată de Crane în 1894 ar fi obligat să pomenească de Panică şi de rata şomajului care creştea întruna în oraş, iar odată ajuns în mijlocul nevoiaşilor adunați la uşa adăpostului, să discute cu câțiva dintre ei şi să le includă declarațiile în articol, citându-i pe nume pe cei care acceptau, ba mai mult, imediat ce uşa s-ar deschide, reporterul ar trebui să intre în adăpost şi să descrie ce vede acolo (câte camere, câte paturi, dacă sunt curate sau murdare), iar la final să discute cu o persoană sau mai multe din personalul adăpostului, ca să afle cine finanțează locul (statul sau filantropi particulari) şi câte persoane sunt deservite pe zi, pe săptămână, pe lună. Crane n-a făcut nimic din toate astea. S-a postat pur şi simplu printre acei oameni, a văzut ce făceau şi a ascultat ce spuneau. Apoi s-a dus acasă ca să-şi noteze impresiile cât mai fidel. Citind reportajul, nu-l bănuim nicio clipă pe Crane că ar fi înfrumusețat cele văzute sau că ar născoci lucruri cu bună ştiință, cu toate acestea, aş ezita să plasez articolul în categoria reportajelor. E o bucată literară care-şi găseşte foarte bine locul în lumea creațiilor literare ale lui Crane şi merită aceeaşi analiză atentă ca romanele, povestirile şi poeziile sale. El şi editorii lui au folosit termenul de „schiță" şi e un termen potrivit tocmai pentru că e atât de greu de definit, un termen ambiguu pentru o formă de scriere ambiguă, aflată undeva între real şi fictiv, realități zugrăvite prin metode fictive sau, dacă preferați, o poveste care nu spune o poveste, ci prezintă un tablou (o schiță) al unui lucru care s-a întâmplat sau, uneori, al unui lucru care s-a întâmplat în mod repetat, dar e povestit ca şi cum s-ar întâmpla pentru prima oară, cum e bucata la care s-a referit Marshall în articolul său despre Crane, „Focul", care nu vorbeşte despre un singur incendiu, ci despre mai multe la care Crane asistase la

New York şi pe care le-a distilat apoi în relatarea despre un incendiu – unul imaginat, într-adevăr, dar nu imaginar, şi, deşi rezultatul nu e jurnalism în sensul cel mai strict al cuvântului, e totuşi adevărul, adevărul imaginat despre un lucru real – chiar dacă unele dintre elementele sale nu se bazează pe evenimente reale.

Cum aş fi putut şti ce simt amărâţii ăia dacă mie mi-ar fi fost cald? Comentariul adresat lui Linson prefigurează „micul crez artistic" la care avea să se refere Crane în scrisoarea pentru Lily din acea primăvară, convingerea că „arta cea mai reuşită e cea care se apropie cel mai mult de natură şi de adevăr". După ce a umblat prin viscol şi a stat câteva ore, pe jumătate degerat, în bătaia unui vânt îngheţat – cu unicul scop de a scrie despre un grup de nenorociţi fără adăpost –, Crane pare să susţină întâietatea experienţei trăite, personale, în faţa puterii revelatoare de adevăr a imaginaţiei. Poate că în acel moment credea asta – riscându-şi pielea pentru această convingere –, dar a duce un asemenea argument la bunul său sfârşit logic ar elimina din discuţie romanele şi povestirile şi ar reduce ficţiunea la o formă de autobiografie şi, cum Crane lucra încă din greu în acea perioadă la Semnul roşu al curajului, un roman plasat înainte de naşterea sa, care vorbeşte despre un război la care el nu participase şi nici măcar nu fusese martor, propria carte ar fi fost în contradicţie flagrantă cu presupusele sale convingeri. Din fericire, n-a fost cine ştie ce teoretician al literaturii. A fost un practician al literaturii şi i s-a întâmplat să urmeze căi diferite, uneori contradictorii, ca să-şi ducă opera până la capăt. La „Oameni în bătaia furtunii" a considerat că, ieşind în viscol fără palton şi fular, avea să-şi înţeleagă subiecţii mai intim şi să producă o relatare mai fidelă a acelei nopţi geroase decât dacă s-ar fi înfofolit ca să-şi apere trupul de frig. Probabil că s-a înşelat, dar cu ce drept am pune la îndoială entuziasmul unui băiat de douăzeci şi doi de ani dornic să-şi pună la încercare voinţa în faţa stihiilor? Crane trăia aventura de a fi el însuşi şi nu trebuie nesocotită valoarea emoţională a unui asemenea gest (a cocheta cu pneumonia pentru a scrie cea mai bună poveste posibilă), căci depăşind acea încercare autoimpusă, repurtase o victorie interioară, iar victoriile produc încredere, care produce creaţii mai bune, mai solide.

A repetat figura luna următoare, mărind miza cu o nouă aventură printre dezmoşteniţii oraşului, de această dată nu pentru câteva ore, ci pentru patru zile şi trei nopţi. Împreună cu unul dintre colegii săi de cameră artişti, William Carroll, Crane a pornit să exploreze speluncile din Bowery, de la hotelurile mizere care închiriau camere cu şapte cenţi până la birturile cele mai ordinare care ofereau o masă de prânz pe gratis, ca să se amestece printre haimanale, beţivi şi cerşetori şi să afle câte ceva despre lumea lor, adică să intre în pielea lor la propriu şi la figurat, iar pentru asta cei doi tineri s-au lepădat de hainele lor obişnuite şi s-au îmbrăcat în vagabonzi înainte de a coborî în lumea subterană şi a trăi şi ei ca nişte vagabonzi – pornind în misiune ca nişte agenţi secreţi deghizaţi. Pentru Carroll a fost o experienţă profund nefericită, dar într-un scurt articol scris după treizeci de ani, şi-a amintit că, în timp ce lui îi era aproape imposibil să doarmă în pensiunile sordide unde-şi petreceau nopţile, Crane „dormea ca un prunc sănătos", ceea ce arată cât de rapid se adaptase noilor circumstanţe – şi cât

de profund se implicase în proiect. Emile Stangé, un prieten artist care a trecut întâmplător pe la atelierul lui Linson chiar după ce Crane şi Carroll se întorseseră din escapada lor în mahalale, a evocat momentul mai târziu, într-o scrisoare pentru Linson:

Era o zi înfiorătoare de martie, ploua „cu găleata”, bătea un vânt dinspre nord-est, rece şi trist. N-am idee ce căutam pe-afară, dar în orice caz, când am trecut pe la atelier, i-am găsit pe Crane şi pe alt băiat, amândoi în zdrenţe, fără paltoane, cu hainele pline de găuri, cu degetele ieşite prin pantofi, fără umbrele (sigur că fără) şi uzi până la piele, cu apa băltind din haine. Am observat că pieptul cam plat al lui Crane era scuturat frecvent de spasmele unei tuse foarte cavernoase. Părul blond îi atârna încâlcit peste ochi. M-a potopit un val puternic de milă; „Dumnezeule! Cum s-a ajuns aici?” mi-am zis. Ca şi cum mi-ar fi citit gândul nerostit, Crane s-a uitat la mine şi a rânjit, iar tu mi-ai explicat că bătuseră Bowery în nu ştiu ce misiune. L-am certat pe Crane că riscă, după ce fusese atât de răcit, dar nu s-a sinchisit. Voiau să simtă gustul vieţii de vagabond.

În timpul vieţii lui Crane au apărut două versiuni ale „Experimentului sărăciei”, versiunea din ziar publicată de Press (pe 22 aprilie 1894) şi versiunea în volum, inclusă în Barca de salvare şi alte povestiri, apărută în 1898. În prima versiune, Crane foloseşte o tehnică de încadrare pentru începutul şi sfârşitul schiţei, dar în a doua versiune renunţă la aceste pasaje şi, deşi e logic să se lipsească de această tehnică (mai ales pentru o antologie de povestiri), titlul îşi pierde astfel înţelesul. Cea de-a doua versiune a schiţei, mai scurtă, e cea care circulă azi în volume, dar, pentru a înţelege intenţiile iniţiale ale lui Crane din momentul în care şi-a lansat experimentul alături de Carroll, e util să cunoaştem pasajele lipsă.

Doi bărbaţi stăteau şi priveau un vagabond.

— Mă întreb cum se simte, spuse unul dintre ei meditativ. Bănuiesc că n-are casă, nici prieteni şi are doar câţiva cenţi în buzunar, în cel mai bun caz. Iar dacă e aşa, mă întreb cum se simte.

Celălalt, mai în vârstă, vorbi cu un aer de înţelepciune autoritară.

— N-ai cum să-ţi dai seama de nimic, dacă nu eşti tu însuţi în aceeaşi stare. E stupid să faci speculaţii de la distanţă.

— Probabil că aşa e, spuse tânărul, apoi adăugă, cuprins parcă brusc de inspiraţie: Cred c-o să încerc şi eu. Bulendre vechi şi zdrenţe, ai înţeles matale, vreo câţiva bănuţi, iar dacă se poate, să fiu şi înfometat. Poate că aşa o să descopăr cam cum vede el lucrurile.

— Ei, tot ce se poate, spuse celălalt, şi cu aceste cuvinte începe povestea veridică a unui experiment al sărăciei.

Prologul continuă cu tânărul ducându-se la atelierul unui prieten artist, unde-şi pune o ţinută de vagabond („un costum vechi şi un melon maro făcut cu mulţi ani în urmă"), apoi dispare în oraş ca să-şi răspundă la întrebare. Aici se încheie prima jumătate a cadrului, iar următoarele zece pagini sunt identice în ambele versiuni ale povestirii – până la ultima pagină, când cei doi prieteni se întâlnesc iar şi cel mai în vârstă îl întreabă pe cel mai tânăr dacă a aflat care e perspectiva vagabondului. Tânărul spune că nu poate fi sigur, dar simte măcar că propria sa perspectivă „s-a transformat considerabil". Nu aflăm cum s-a transformat, dar aşa se încheie experimentul lui Crane, iar cititorii sunt lăsaţi să hotărască singuri.

Încadrarea contextualizează titlul, iar în lipsa ei, povestea e oarecum diferită – nici mai bună, nici mai rea, după părerea mea, doar diferită. În versiunea din ziar, tânărul e prezentat ca un filosof curios, un căutător. În versiunea din volum, care seamănă mai mult cu o bucată de proză scurtă, tânărul e prezentat ca un om lovit de curând de ghinion, un ageamiu care tocmai a primit nişte cărţi proaste din mâna hazardului – rămas fără casă, aproape fără un ban în buzunar, în nevoie. Ambele premise funcţionează, dar lucrul cel mai important de observat la poveste – în ambele variante – este eliminarea lui Carroll, ceea ce nu face decât să demonstreze (încă o dată) că o schiţă nu e jurnalism aşa cum l-am defini azi, ci o formă literară diferită, hibridă, care are o motivaţie jurnalistică, dar aderă în acelaşi timp la metodele ficţiunii. Crane îşi asumă libertăţi cu materialul-sursă pentru că are această posibilitate şi, în loc să scrie „povestea veridică" a doi tineri care se duc să trăiască printre dezmoşteniţi, se descotoroseşte de unul dintre ei şi se limitează la o singură perspectivă narativă. Povestea e astfel mai bună, mai concentrată, iar autenticitatea ei (minus Carroll) a fost confirmată de Carroll însuşi în memoriile sale din 1924, cu lux de amănunte întăritoare, inclusiv vagabondul obositor, logoreic, care se lipeşte de protagonist şi se ţine după el aproape până la finalul schiţei tipărite. „Am stat pe lângă el şi l-am văzut cum cerşeşte de la mai mulţi trecători cu potenţial. El ne-a condus la câteva adăposturi pentru noapte. Până la urmă a devenit sâcâitor de prietenos, aşa că ne-am descotorosit de el."

Fidel posibilităţilor ficţionale ale formei în care lucrează, ca şi propriilor instincte scriitoriceşti adânc înrădăcinate, Crane spune povestea la persoana

a treia, intrând în rolul „tânărului” (încă un personaj fără nume), prezentat inițial ca o figură solitară rătăcind prin New York, mergând prin ploaie într-o noapte, cu gândul „să mănânce unde mănâncă omul fără căpătâi şi să doarmă unde doarme omul fără un cămin”. Povestea nu are o intrigă, e doar o succesiune de incidente, dar stilul e acut şi chibzuit, mult mai controlat decât frazele supraîncărcate, frenetice, uneori artificiale din Maggie, un câştig al noilor lecții de stil pe care le învățase singur în timp ce scria la Semnul roşu, încă neterminat, dar harul lui de a transpune lumea vizuală în tablouri alcătuite din cuvinte vizibile instantaneu continuă să-i însuflețească proza: „Două râuri de oameni colcăiau pe trotuarele mânjite cu noroi negru, în care încălțările lăsau urme ca nişte cicatrici. Trenuri aeriene opreau cu un scrâşnet ascuțit al roților în gara care, cocoțată pe stâlpii ei ca nişte picioare, amintea de un soi de crab monstruos lățit deasupra străzii.”

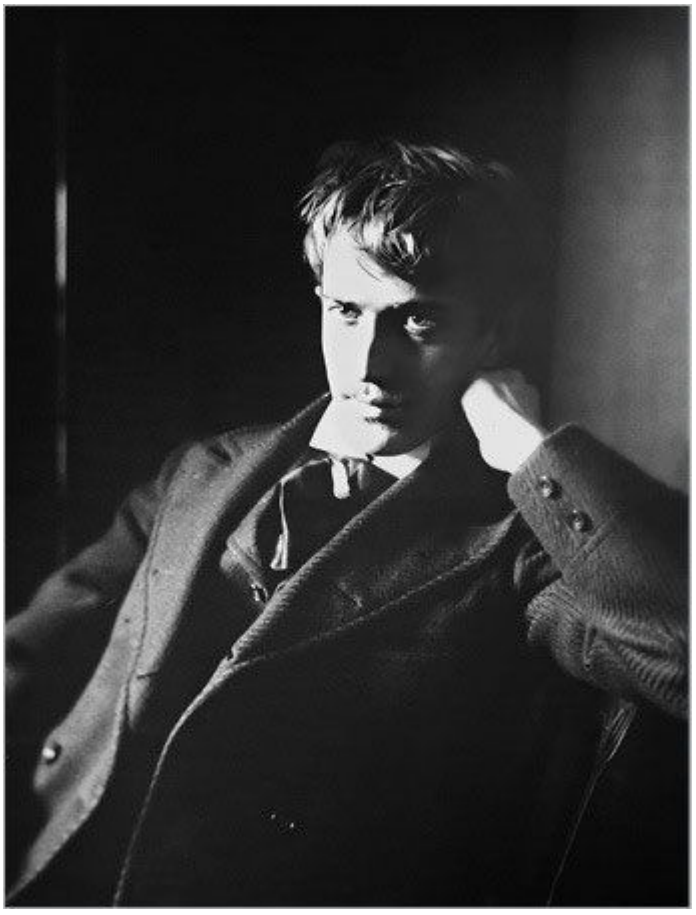

Crane fotografiat de C.K. Linson, 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

După ce intră într-un birt care anunța „În seara asta, supă caldă pe gratis”, tânărul dă pe gât castronul „prin care pluteau vagi urme de pui”, apoi iese iar afară, unde e abordat de un personaj jerpelit, îmbrăcat ciudat, care

seamănă cu „un asasin nărăvit la crime prost executate” – vagabondul agasant pomenit de Carroll, numit din acel moment încolo „asasinul”, un om care flecăreşte atât de mult despre nimic, încât una dintre explicaţiile lui e descrisă ca „atât de profundă, încât era neinteligibilă”. După ce-l uşurează pe tânăr de mărunţiş, omul îl conduce la un hotel cu camere de şapte cenţi unde îşi petrec noaptea împreună, o experienţă pe care Crane o sondează în profunzime cu ajutorul propriilor experienţe din astfel de locuri, dar toată experienţa din lume nu poate ajuta un scriitor dacă nu scrie bine, iar partea cel mai bine scrisă a poveştii e secvenţa lungă din mijloc în care Crane povesteşte prin ochii (şi nasul, şi urechile) tânărului, începând cu „mirosurile ciudate, de nedescris care l-au năpădit ca nişte boli maligne, înaripate”, iar peste patru paragrafe, „când ochii tânărului s-au obişnuit cu întunericul, a putut desluşi în aşternuturile înghesuite pe toată podeaua siluetele unor oameni culcaţi care zăceau într-o linişte ca de moarte sau zvâcneau şi sforăiau cu un efort grozav, ca nişte peşti străpunşi” şi, după alte patru paragrafe:

Şi în toată camera se desluşeau nuanţele brun-gălbui ale cărnii dezgolite, membre azvârlite în întuneric, iţindu-se din aşternuturi; genunchi ridicaţi; braţe atârnând, lungi şi subţiri, peste marginile paturilor. Arătau mai mult ca nişte statui, cioplite, moarte. Dulapurile ciudate care se înălţau peste tot ca nişte pietre funerare creau un efect straniu, ca de cimitir unde leşurile zac în părăsire.

De câteva ori, Crane se apropie mai mult de comentariul social explicit decât în mod obişnuit, dar observaţiile nu sunt prezentate atât ca afirmaţii obiective, cât mai degrabă ca meditaţiile unui tânăr care stă întins în întuneric, ascultând urletele şi ţipetele unei fiinţe chinuite de un coşmar înfricoşător. „Dar pentru tânăr nu erau doar strigătele unui om bântuit de năluci. Erau [...] protestele unui oropsit care simte apropierea roţilor imperturbabile de granit şi care ţipă apoi cu o elocvenţă impersonală, cu o putere care nu-i a lui, dând glas vaietelor unui întreg grup, ale unei clase, ale unui soi de oameni.”

Elocvenţă impersonală e o idee profundă, chiar transcendentă, ca şi o putere care nu-i a lui, dar niciuna nu-i facilă, ci necesită timp şi reflecţie pentru a fi înţelese, şi totuşi Crane îşi îngăduie uneori asemenea scurte explozii lirice despre solidaritatea invizibilă care-i uneşte între ei pe obidiţii lumii fără să-şi întrerupă înaintarea, pentru că întreaga schiţă e profund înrădăcinată în aşa-ul tactil al vieţii corporale. A doua zi dimineaţă, de pildă, când tânărul şi asasinul se aşază la barul unui restaurant prost luminat, ca să-şi bea cafelele de doi cenţi, cănile şi lingurile primesc la fel de multă atenţie din partea lui Crane ca bărbaţii din hotelul mizer. „Cănile erau însemnate de brazde maronii, iar lingurile subţiri păreau rămase de pe vremea primei piramide. Timpul lăsase asupra lor nişte incrustaţii negre, ca muşchiul, şi erau îndoite şi zgâriate de atacurile atâtor dinţi de mult dispăruţi.” E amuzant, o nouă

dovadă a umorului sec presărat până şi în cele mai sumbre dintre scrierile lui Crane, dar umorul mai ascunde ceva care se leagă de cugetările de mai devreme ale tânărului despre „elocvenţa impersonală" şi „vaietele [...] unei clase, ale unui soi de oameni", pentru că lingurile şi cănile din restaurante nu sunt proprietatea unei persoane, ci obiecte comune care aparţin temporar tuturor celor care le folosesc, un şir de persoane de-a lungul anilor, un fel de proprietate comună care trece din mână-n mână, din gură-n gură şi de la o viaţă la alta, iar într-un moment din istoria Americii când atât de puţini aveau atât de mult şi atât de mulţi aveau atât de puţin, gândurile tânărului se îndreaptă la sfârşitul povestirii către acest sentiment al unui trai comun. Se întoarce în punctul de început, pe o bancă din City Hall Park, lângă asasin, simţindu-se departe de oamenii prosperi care trec grăbiţi pe lângă el cu „misiuni importante", înţelegând că aceştia reprezintă „distanţa infinită faţă de tot ceea ce preţuieşte el", adică „poziţie socială, confort, plăcerile vieţii", cu alte cuvinte, are sentimentul că aparţine unei lumi pe care o împarte cu alţii, după care, în penultimul paragraf, Crane, care se exprimă în continuare prin gândurile tânărului, care e tot Crane, ţine unul dintre rechizitoriile sale cele mai dure împotriva disprețului Americii obsedate de bani față de cei scoşi din luptă. „Iar mulţimea de clădiri nemilos de colorate şi neînduplecat de înalte din fundal i se părea emblematică pentru o naţiune care-şi sumeţea capul regesc în nori, fără să se uite în jos; ignorându-i, în sublimul aspiraţiilor sale, pe oropsiţii care i s-ar fi putut zbate la picioare."

După asta a terminat cu plimbările prin viscol fără palton, cu deghizările şi cu misiunile clandestine în care se amesteca printre învinşii şi nevoiaşii din Bowery. Crane nu era, probabil, chiar sărac lipit pământului, dar anul şi jumătate petrecut la New York îi oferise propriul său experiment al sărăciei şi, cum Marshall era dispus să-l plătească pentru orice subiect ar fi ales să exploreze (chiar dacă sumele erau meschine), Crane şi-a continuat munca la ziar până în ianuarie, când a plecat în Vest, publicând încă zece schiţe şi patru povestiri în ediţia de duminică din Press, un interviu cu Howells pentru New York Times („Howells se teme că realiştii au de aşteptat"), plus alte două povestiri apărute în reviste lunare, şi niciunul dintre aceste eforturi nu e fad sau plictisitor, câteva strălucesc, altele înţeapă şi ridiculizează, dar toate contează, atât cele mai modeste, cât şi cele excelente, pentru că fac parte din explozia de creaţie care s-a revărsat din capul lui Crane în acel frenetic an 1894 care i-a schimbat viaţa.

La începutul primăverii, cele mai importante două proiecte din acel an erau deja încheiate. Nu doar romanul de război, care avea să rămână ascuns lumii în următoarele optsprezece luni, ci şi poeziile din Călăreţii negri – cele două opere care aveau să-i consolideze reputaţia de autor de proză şi poet. Nimeni nu ştia încă de reuşitele sale, dar la douăzeci şi doi de ani, Crane trebuie să fi înţeles că nu mai era un începător şi că i se deschiseseră toate uşile. În cele zece schiţe newyorkeze care au urmat, brusc a avut de unde alege şi nu exista subiect prea mare sau prea mic ca să merite atenţia lui. De la o bucată la alta, trece de la tragedie la comedie furtunoasă, de la acţiune rapidă la meditaţie languroasă, iar dacă le privim în ansamblu, aceste scurte creaţii oferă o demonstraţie a diferitelor metode pe care Crane le avea în acel moment la dispoziţie pentru a transmite diferite stări şi nuanţe, lucrând

uneori cu propoziții declarative scurte, alteori înaintând într-o spirală de lungi fraze sinuoase, dar toate aceste abordări au în comun energia consecventă a lui Crane şi presiunea internă extremă care clocoteşte întruna în proza lui, ca şi cum frazele ar fi pe punctul de a răbufni şi de a zbura prin aer ca nişte arme. Iată-l aici, într-una dintre multiplele lui ipostaze, descriind atmosfera haotică a unui restaurant mare şi aglomerat „în timpul orei de vârf de la prânz”:

În acest timp, chelnerii goneau prin sală ca fugăriți de un monstru şi căutau să scape disperați dincolo de ziduri. Erau ca o puzderie de gângănii de apă care se risipesc care încotro când arunci cu o pietricică în pârâu. Pe deasupra, cărau grămezi incredibile de farfurii şi se strecurau sprinteni cu o îndemânare rară. Frunțile le erau scăldate de sudoare şi respirau anevoie. Serveau clienții cu asemenea iuțeală şi violență, încât uneori parcă i-ar fi atacat. Firimiturile rămase de la muşteriii de dinainte erau măturate cu o singură mişcare energică a cârpei. Un chelner plesnea masa de două ori şi lăsa acolo un cuțit şi o furculiță. Mâncărurile erau apoi aduse la foc automat şi trântite în grabă, ceea ce-i făcea pe clienți să se uite cu atenție ca să se asigure că pantalonii lor scăpaseră teferi. („Într-un restaurant din Park Row”)

Şi iată-l într-o dispoziție mai meditativă, punându-şi cuvintele în gura unui filosof imaginar, autoproclamat, care rătăceşte prin Coney Island, aproape pustie la sfârşit de sezon, împărtăşindu-i naratorului gândurile sale:

— Îi vezi pe cei trei tineri de colo cum se distrează. Cum fumează trabuc cu mutrele alea de zănatici şi craidoni. Ştii, găsesc extrem de interesant şi instructiv spectacolul acestor trei tineri moderni care se distrează. Mi se arată mult mai limpede scopurile universului inexorabil care uneori îşi pune în gând să ne amuze, ca să ne zădărnicească revolta sinuciderii. Şi înțeleg cât de simplu şi nostim îşi atinge scopul. O cantitate măruntă de egoism păcătos infiltrată în mințile acestor tineri îi face să se distreze de minune. Vezi dumneata, trebuie încurajați în această fază timpurie. La urma urmei, doar marii filosofi au înțelepciunea de a fi pe deplin nefericiți.” („Vremuri grele în Coney Island”)

În fine, iată-l observând focul imaginat despre care vorbeam în urmă cu câteva pagini – încă o modulație a tonului. Pasajul urmează imediat după ce Crane descrie o femeie care iese în fugă din clădirea ei în flăcări cu un şevalet din bambus care valorează în jur de treizeci de cenți, dar şi-a lăsat copilul înăuntru. După ce se dezmeticeşte şi realizează ce a făcut, izbucneşte în urlete isterice pe stradă. Un polițist tocmai s-a repezit în clădire, ca să

salveze copilul, dar pentru a spori confuzia momentului, cititorul nu află dacă reuşeşte sau nu să iasă de acolo.

Din când în când, femeia se punea iar pe urlat. Alt poliţist o ţinea să nu se apropie de casa în care voia să intre în disperarea ei de mamă, fără să ţină cont de flăcări. Oamenii din cartier, treziţi din aşternut, priveau din când în când spectacolul într-un fel de semibuimăceală, ca şi cum ar fi contemplat delirul furibund al unei fiare roşii închise într-o cuşcă. Flăcările creşteau ca stârnite de furtună, o creatură cu apetit năvalnic, inexorabil, strălucind de o lumină feroce, necruţătoare, ce licărea în ochii unei mulţimi întoarse spre ea într-un extaz de venerație, frică şi o admirație pe jumătate barbară. Simţeau neajutorarea omului în faţa naturii care se dezlănţuie pătimaş, distrugând obstacole, sărind brusc din poziţia de sclav în cea de stăpân, de uriaş. („Focul”)

Dispoziţia, tonul şi stilul flexibile îi permit să se mişte liber printre diversele sale subiecte şi să se concentreze asupra celui care-i atrage întâmplător atenţia într-o anumită zi. Primul articol pe care l-a scris pentru Press, „Un experiment al sărăciei”, a fost urmat deci de o întoarcere la o sută optzeci de grade publicată după o săptămână, „Un experiment al luxului”, în care tânărul din schiţa precedentă porneşte într-o nouă investigaţie socială, pomenindu-se într-o vilă newyorkeză, la o cină cu familia unuia dintre prietenii săi, Jack, fiu de milionar. Inspirată fără îndoială de vizitele lui Crane la familia Brandon pe când îi făcea curte lui Lily, e o schiţă subtilă, delicat-ironică despre casă şi „abundenţa ei de mohoreală rece”, despre oamenii de toate felurile care locuiesc acolo (valetul snob care răspunde la uşă, tatăl milionar care se joacă pe toată durata cinei cu un pisoiaş, mama de o corectitudine rigidă – cu „chipul la fel de brăzdat şi boţit de griji şi frământări ca al unei vânzătoare de mere. E ca şi cum fiecare obligaţie socială, fiecare formă de datorie din viaţa ei o marcaseră, încrustându-i-se pe chip” – şi cele trei fiice, descrise ca fiind „adorabile”, dar „mare i-ar fi fost mirarea dacă nu le-ar fi găsit adorabile, din moment ce principala lor ocupaţie era să arate astfel”) şi despre sentimentele contradictorii trăite de tânăr faţă de bogăţia din jurul lui (surprinzător de atrăgătoare, dar şi respingătoare), ca de pildă când, înainte de cină, stă de vorbă cu Jack cel degajat şi bun la suflet şi are revelaţia că flecăresc, la fel de lipsiţi de griji ca nişte iepuri, când sigur că există bărbaţi, poate la fel de buni, pe care malaxorul vieţii în mizerie îi înnegreşte şi-i terciuieşte”, dar şi că i-ar fi imposibil să nu fie încântat de confortul care-l înconjoară: „Era minunat să se simtă deasupra tuturor, să aibă impresia că poate cumpăra inaccesibilul ca pe o chiflă de un penny. În orice caz, o vreme, imposibilul a încetat să existe. A început să nutrească gânduri regeşti.” În asta constă forţa acestei mici schiţe – în ambivalenţă, adică în onestitate. Aşa cum comentează prietenul mai în vârstă în discuţia iniţială cu cel mai tânăr, cu o ironie amuzantă, tăioasă: „Nimeni nu e de vină pentru nimic. Tare-aş vrea să fie cineva de vină, ca să sărim toţi pe el.”

Într-o dimineaţă din acea primăvară, Crane s-a dus până în portul din New York să vadă un vapor cu abur care pornea spre Europa, iar rezultatul a fost „Scene din ziua plecării”, o bucată scurtă şi neobişnuit de emoţionantă, o nouă schiţă scrisă pe alt ton în timp ce observă prietenii şi rudele care-şi iau rămas-bun de la cei dragi („E surprinzător cât de expresivă poate deveni faţa unui om de afaceri american rece, oarecare”), consemnând lacrimile care curg din ochii femeilor şi strigătele unui băieţel („O, tati! Tati! Sunt aici!”), apoi, când vaporul se pune în mişcare, „larma grozavă de adio, un cântec al afecţiunii care creşte până devine un vuiet colosal, incoerent”, ceea ce dovedeşte că durul şi nesentimentalul Crane avea tăria de a nu se jena în prezenţa emoţiilor omeneşti profunde. Vara şi-a acordat un răgaz, apoi s-a întors la New York şi s-a apucat să-i livreze lui Marshall noi scrieri, în medie două sau trei pe lună, printre care strălucita şi acerba „Vremuri grele în Coney Island” şi haosul gălăgios zugrăvit în schiţa despre restaurantul din Park Row, s-a întors cu sufletul, dacă nu fizic, în vechiul său fief de pe coasta din Jersey ca să scrie, cu umor sec şi ironie, două poveşti despre legendarele fantome şi năluci care bântuie noaptea pe nisipuri („Fantomele de pe Coasta din New Jersey” şi „Sfinxul fantomatic din Metedeconk”), a compus textul considerat de Marshall „unul dintre cele mai bune lucruri scrise de el sau de oricine altcineva”, cunoscut azi ca „Focul”, dar publicat la vremea aceea sub titlul „Când toată lumea e cuprinsă de panică”, a schimbat registrul cu o glumiţă despre un beţiv împiedicat şi incoerent care se urcă într-un tramvai newyorkez („Un beţivan simpatic într-un tramcar aglomerat”), iar în decembrie a terminat una dintre cele mai bune bucăţi din serie, „Când bărbatul cade, mulţimea se adună”, o poveste despre un bărbat şi un băiat, amândoi imigranţi italieni, care merg într-o zi pe stradă, iar bărbatul cade brusc la pământ din cauza unei crize epileptice. Un grup se adună imediat în jurul lor şi, asemeni vecinilor anonimi din „Focul”, care se opresc din tot ce fac ca să privească vâlvătăile şi pe femeia care urlă, această mulţime e atrasă de bărbat „ca sub fascinaţia unei vrăji. Păreau să stea cu sufletul la gură. Contemplau adâncurile în care se cufundase o fiinţă umană, iar acest mister, viaţă sau moarte, îi înlănţuise. Din când în când, câte un om din ultimele rânduri îşi croia impetuos drum prin mulţime, încântat că avea un lucru oribil de văzut şi părând înnebunit să-l vadă. Cei mai puţin curioşi îi înjurau pe aceşti oameni care-i călcau pe picioare.”

Gloata şi individul. În măsura în care aceste scrieri separate au un lucru în comun, acela este că evenimentele descrise de Crane se desfăşoară în faţa unor martori, majoritatea în locuri publice aglomerate (un hotel mizer, un restaurant, un tramvai, un parc de distracţii, o stradă largă a unui oraş) şi că atunci când oamenii încep să se adune, mentalitatea grupului tinde să anuleze individul şi, cu cât grupul e mai mare, cu atât mai complexă social devine scena. Oroarea, nenorocirea sau confuzia generală se abat din senin, dar există oameni care lucrează zilnic cu astfel de situaţii şi, spre deosebire de cei din mulţime, nu sunt afectaţi de ele. În „Scene din ziua plecării”: „Un ofiţer plin de sine, mândru nevoie mare de uniforma lui, se plimba cu paşi mari prin faţa chipurilor agitate de pe vapor, privind satisfăcut spre chei. Pentru el era o poveste veche şi i se părea cam stupidă.” Frazele de încheiere din „Focul”: „Un pompier [...] avea o expresie blazată. De fapt, cu toţii păreau

să privească incendiile cu privirea calmă, detaşată a veteranilor. Se părea că doar nervii neîncercaţi ai plebei puteau resimţi şocul şi fiorul acelor atacuri, acelor şarje furibunde desfăşurate oricând, în toiul nopţii, în amiaza mare, asupra duşmanului comun, flăcările dezlănţuite." În „Când bărbatul cade, mulţimea se adună": „Apoi îşi făcu apariţia un poliţist [...] Strigă: «Haideţi, daţi-vă la o parte! La o parte!» În mod evident, ducea o viaţă aproape infernală din cauza locuitorilor oraşului care erau atât de nerezonabili şi proşti încât să insiste să stea pe străzi. Era furios ca o vacă placidă care-şi doreşte o viaţă liniştită, dar e mereu asediată de roiuri de muşte."

Crane nu era nici plin de sine, nici vacă, dar atitudinea acelor păzitori ai ordinii nu e, în esenţă, diferită de atitudinea scriitorului. Păstrează-ţi calmul, fii atent la ceea ce se întâmplă în jur şi, indiferent cât de urâtă, de groaznică sau de violentă e situaţia în care te găseşti, asta nu trebuie să te împiedice să-ţi faci datoria. Datoria pe care Crane şi-a asumat-o era să scrie şi, pentru a se „apropia cât mai mult de natură şi de adevăr", trebuia să ia distanţă de ceea ce vedea şi să cuprindă totul fără prejudecăţi, eliberându-se de toate ideile preconcepute despre comportamentul uman, indiferent că scria despre o cină la un milionar acasă sau despre o gloată de oameni care cască gura la un bărbat întins pe trotuar, în toiul unei crize epileptice. Cu alte cuvinte, pentru a-şi face datoria de scriitor, Crane trebuia să dispară în umbră şi, pe cât posibil, să devină invizibil.

A urmat apoi experimentul de a sta în mijlocul mulţimii într-o noapte foarte dramatică, de a se furişa ca o fantomă printre oameni, ca să asculte ce spun şi să noteze cuvintele lor în carneţel, împărţind grămada în părţile ei componente şi transformând harababura pestriţă într-o colecţie de indivizi – corul cântând la unison înlocuit de o multitudine de voci individuale, intonându-şi fiecare propria melodie în acelaşi timp cu ceilalţi. Era Seara Alegerilor din noiembrie 1894; oraşul tocmai trecuse pe la urne şi sute sau mii de oameni se învârteau prin faţa sediului Press, pentru că ziarul folosea o lanternă magică de capacitate industrială pentru a proiecta cifrele în creştere pe faţada unei clădiri de peste drum. Nu era prima oară (şi nici ultima) când politica newyorkeză trecea printr-o perioadă de corupţie şi scandal, dar, după ce un raport de zece mii de pagini întocmit de Comisia Lexow expusese amploarea acelei corupţii, aşa cum o practicau democraţii din Tammany Hall aflaţi la putere, o echipă de republicani reformişti s-a impus categoric în alegeri, Levi P. Morton luându-i locul lui David Bennett Hill ca guvernator, William L. Strong detronându-l pe Hugh J. Grant din fotoliul de primar şi John W. Goff câştigând poziţia de magistrat municipal. Schiţa lui Crane „Culese de pe stradă în noaptea alegerilor" a apărut pentru prima oară în Press cu trei subtitluri care nu doar că surprind fervoarea momentului, ci ne şi spun multe despre tonul jurnalismului american din perioada victoriană târzie cunoscută ca „Necuviincioşii ani nouăzeci": „Schimb de replici culese din faţa proiectorului The Press / CUM AU FOST PRIMITE VEŞTILE BUNE / Natura umană s-a exprimat vineri seara în toată splendoarea sa". Au urmat patruzeci şi patru de mici fragmente de dialog transcrise, printre care următoarele exemple:

— Sfinte Sisoe! Totu-i aranjat!

— Îmi spuneți şi mie, vă rog, ce zic cifrele, are şanse Goff?

— Cine? Goff? Păi, aşa cred! Zici că-i cal de curse. E chitit să câştige.

— Auzi, omul cu lanterna magică e un mare fachir. Uite la el cum ne bagă reclame. Hei, ia scoate chestia aia, d'acolo! Că nu eşti aicea să pui afişe, păi cum?

— Ei, probabil că nu. Dacă o să câştige Hill şi de data asta, îl aleargă cu spărgătoru' de gheață. N-are nicio fărâmiță de şansă.

Colo, pe Fourteenth street,

Jelesc indienii cât zece.

Se-aude pân-aicea nesmintit

Că Davie zace-n groapa rece.

— Dacă mai câştigă o dată Tammany, putem să plecăm cu toții din oraş şi să ne ducem la Camden. Dacă nu-i batem nici acu', înseamnă că suntem o adunătură de blegomani, buni doar să umpli saltelele cu noi.

— Zici că nu iese, ai? Niţică răbdare, băiete. Dacă Hill nu poa' să câştige statul ăsta oricând, în oricare an, io-ți fac cadou podu' Brooklyn şi-l vopsesc în violet închis, cu dungi aurii, io cu mâna mea.

— Ei, asta se întâmplă dacă te pui cu poporu'. Îți închipui că-i ții la respect pe toți şi, ce să vezi, vin peste tine şi te plesnesc peste ceafă.

Fir-ar să fie!

Cine să fie?

Cine-a scăpat de Tammanee!

— Vigilența veşnică e prețul libertății. Asta e. Oamenii şi-au pierdut libertatea pentru că au adormit. Apoi s-au trezit brusc şi au început să umble alene şi i-au surprins pe toți cei care-i credeau în transă. Ar fi trebuit să facă asta acum multă vreme. Iar acum, că s-au trezit, nu vor să facă nimic altceva decât să stea zi şi noapte treji şi să-i pândească pe hoți. Mă doare când îi văd că se trezesc o dată la zece sau doişpe ani.

— Am ştiut dânto'deauna. Da, nene. Din cap în coadă a fost lucru cert. Ascultă-mă pe mine, când se porneşte avalanşa, mai bine te urci pe dealul din vecini şi pariezi toți banii pe avalanşă.

— Ăştia din Tammany s-a' fript.

O dezlănțuire a vox populi în toată vigoarea sa necenzurată – şi, fără îndoială, unul dintre primele documente de tip „vocea străzii" publicate vreodată. Dar oricât ar fi de îndrăzneț şi interesant, probabil c-ar fi prea mult să considerăm acest articol ca fiind unul jurnalistic (pentru că nu e specificată nicio sursă, Crane se expune acuzației că ar fi inventat totul), şi totuşi ar fi prea mult să-l numim operă de artă. Poate că are calități şi dintr-o parte, şi din cealaltă, e jurnalism ca artă, ca să-i spunem aşa, sau artă în slujba jurnalismului, dar la urma urmei, poate că nu contează felul în care alegem să-l definim. Ceea ce sare-n ochi în această pagină e efuziunea efervescentă a vieții trăite, datele brute culese într-o seară de noiembrie la New York şi modelate apoi într-o superbă bucată muzicală cacofonică, în patruzeci şi patru de părți. Stephen Crane în mijlocul mulțimii, fără a fi însă parte din ea, un om invizibil urmărind natura umană în toată splendoarea ei.

13

Metafizica fricii.

Cel mai lăudat roman de război din literatura noastră nu e atât o carte despre război, cât mai ales o examinare a efectelor războiului asupra unei minți tinere, nedezvoltate, o creație pe care însuşi Crane avea s-o numească, retrospectiv, „o descriere psihologică a fricii”. Un roman de război adevărat ne-ar spune de ce se poartă războiul, cine cu cine se luptă, unde au loc luptele şi ar insista pe chestiuni ca politica, strategia militară şi moralul în rândurile civililor, dar toate aceste amănunte indispensabile – de bază în toate celelalte romane de război ale secolului al XIX-lea – sunt omise în Semnul roşu al curajului. La fel ca în Maggie, Crane lasă la o parte tot ce nu e relevant pentru povestea pe care vrea s-o spună. Ca şi în creațiile sale mai vechi precum „Camionul în pană” sau „Viteza tinereții”, povestea se desfăşoară în planul unei perspective narative unice, strict limitate – în acest caz, ochii, urechile şi gândurile protagonistului. La fel ca în ciclul despre Sullivan County, încă şi mai vechi, acțiunea se desfăşoară în mijlocul unor peisaje chinuite, cu o boltă nesfârşită a cerului, copaci falnici, teren accidentat, deluros, lumină mereu schimbătoare, râuri, câmpii deschise, o perdea de fum de armă şi păduri întunecoase, labirintice – tărâmuri demonice unde pândeşte o armată-fantomă de dragoni invizibili. Acțiunea, care acoperă doar câteva zile de la început până la sfârşit, se petrece în toiul Războiului Civil american şi totuşi nu există niciun fel de aluzie la Abraham Lincoln sau la lupta pentru păstrarea Uniunii, nici măcar un singur cuvânt despre sclavie, iar generalii răspunzători de înfrângerea umilitoare a Nordului de la Chancellorsville nu sunt nici măcar o dată identificați după nume şi nici măcar pomeniți în treacăt, şi totuşi pe această pânză straniu de goală, războiul e peste tot, războiul e totul şi e deci singurul lucru din carte, nu doar în plan secund, ci şi în prim-plan şi în mijloc, iar romanul care nu e tocmai un roman de război în toată puterea cuvântului ne prezintă o lume în care fiecare părticică de spațiu e impregnată de război. Până la Crane, niciun autor de limbă engleză nu mai încercase vreodată o asemenea epurare curajoasă de elemente – să creeze un roman despre război fără digresiuni sau intrigi secundare, fără înfloriturile sentimentale ale unei poveşti de dragoste planând în culise, să se limiteze strict la luptele duse de infanterişti şi nimic altceva. Aşadar, e un nou tip de roman de război, un roman care nu se ocupă de chestiunea mai largă a unei țări sfâşiate în două țări, două armate, două culturi antagoniste, ci de chestiunea mai măruntă a rolului unui singur bărbat în acel conflict, un bărbat care e de fapt un băiat, un simplu adolescent care nimereşte pentru prima oară în mijlocul unei bătălii.

Vârsta sa nu e niciodată dezvăluită, dar pare să aibă în jur de şaisprezece ani, cel mult şaptesprezece. I se spune tânărul. Tânărul camarad de care e cel mai apropiat este soldatul gălăgios, iar camaradul mai în vârstă pe care-l admiră cel mai mult e soldatul înalt. Cu toții au nume, dar naratorul nevăzut, care povesteşte la persoana a treia, nu le foloseşte niciodată şi

aflăm că se numesc Henry Fleming, Wilson şi Jim Conklin abia când îi auzim adresându-se unul altuia în conversaţiile lor purtate în doi şi în trei. Mai aflăm şi că vin din acelaşi oraş de provincie din nordul statului New York şi se cunosc de mai mulţi ani. Alte două personaje importante nu au deloc nume, fiind numite pur şi simplu soldatul zdrenţăros şi omul cu voce veselă, în timp ce câteva personaje minore din regiment au nume (dezvăluite în conversaţii între alţi soldaţi, prinse din zbor), deşi nu joacă un rol substanţial în poveste. În afară de nume, nu sunt cu mult mai mult decât nişte cifruri, sugestii, pete tulburi pe pânza tabloului. În mod asemănător, câteva aluzii făcute în treacăt de alţi soldaţi anonimi includ cuvintele Richmond, Washington şi Rappahannock, ceea ce ne situează indirect în Războiul Civil, ca şi comentariile despre rebeli şi Johnnies (soldaţii confederaţi) şi referirile repetate la culorile uniformelor militare, gri şi albastre, care nu doar că indică războiul cu pricina, ci contribuie la întărirea însemnătăţii culorii în această operă bogată în culoare. Crane foloseşte aceste fragmente de dialog întâmplătoare pentru a delimita acţiunea într-un „când" şi „unde" precis, dar sunt simple aluzii, cuvinte evanescente care nu afectează copleşitoarea aură de atemporalitate ce străbate întreaga carte. Aşa cum New Yorkul din Maggie e atât un New York real, cât şi unul mitologic, războiul din Semnul roşu al curajului e atât ancorat într-un anume moment istoric (1863), cât şi cu totul în afara acestuia. Bătăliile sunt reale, desigur, dar singura care contează e cea pe care Henry o poartă cu el însuşi.

În această carte mult epurată sunt doar trei elemente, dar Crane reuşeşte să jongleze cu ele, să le îmbine şi să le ciocnească între ele cu asemenea siguranţă şi pricepere, încât energia narativă a poveştii nu trenează niciodată. Când mă pregăteam să scriu acest capitol, am luat din nou romanul şi l-am parcurs a nu ştiu câta oară, hotărât să-mi notez tot ce mi se părea esenţial în fiecare paragraf. După patru capitole, umplusem douăzeci şi şase de pagini cu scrisul meu mic, buclat, şi mi-am dat seama că dacă voi continua acest exerciţiu cu toate cele douăzeci şi patru de capitole ale cărţii, notiţele mele aveau să iasă la fel de lungi, dacă nu chiar mai lungi decât romanul lui Crane. În loc să mă afund şi mai mult în acea vizuină de iepure, am abandonat carneţelul şi am continuat să citesc cu un creion albastru în mână, subliniind toate frazele care mi se păreau importante. Până la final, am subliniat cu albastru aproape o treime dintre fraze. În concluzie: Semnul roşu al curajului e o carte extrem de comprimată, astfel încât orice paragraf e esenţial. Nu există burţi, material în plus sau pasaje care să distragă atenţia de la esenţa poveştii. Tocmai de aceea cartea a provocat asemenea vâlvă în 1895, iar în cei o sută douăzeci şi cinci de ani care au trecut de atunci, a fost mereu reeditată. Nu atât pentru povestea pe care o spune, ci pentru felul în care o spune.

Cele trei elemente principale pe care se bazează Crane în construcţia cărţii sunt peisajul, camarazii de arme ai lui Henry şi gândurile din mintea lui Henry. Un al patrulea element, mai degrabă invizibil, este vocea naratorului, inteligenţa călăuzitoare care a hotărât să-l numească pe Henry tânărul şi nu Henry, de pildă, şi care intervine în primul şi în ultimul paragraf al romanului, dar aproape toate celelalte lucruri care se întâmplă sunt filtrate

de mintea impresionabilă, cuprinsă de panică a lui Henry, creând o lume închisă, de o subiectivitate atât de radicală, încât granița dintre real şi nereal e adesea tulbure, atât de tulbure, încât uneori pare relatarea unei poveşti la granița dintre vis şi veghe – sau o halucinație în toată regula.

Peisaj înseamnă tot ceea ce se află în jurul corpului lui Henry, tot ceea ce poate el percepe cu ochii, urechile, nasul, gura şi pielea, tot ceea ce nu e Henry însuşi: perspectiva apropiată, perspectiva îndepărtată, soldații celor două armate – atât vii, cât şi morți –, precum şi imaginile şi zgomotele bătăliei:

La un moment dat văzu o baterie minusculă gonind la orizont. Călăreții minusculi băteau caii minusculi.

Dinspre coama unui deal se auziră urale şi zăngănit de arme. Fumul se revărsa domol printre frunze.

Bateriile glăsuiau bubuitor, retoric. Ici şi colo se zăreau steaguri, predominante fiind dungile roşii. Acestea împroşcau liniile întunecate ale trupelor cu mici pete de culoare caldă [...]

Ascultând zarva dinspre coama dealului, bubuitul grav, vibrant care venea de undeva de departe, din stânga, şi rumoarea ceva mai slabă din mai multe direcții, tânărului îi trecu prin cap că se duceau lupte şi acolo, şi acolo, şi acolo. Până în acel moment îşi închipuise că bătălia se purta chiar sub nasul lui.

Privind în jur, tânărul simți un licăr de uluire în fața cerului albastru pur şi a scânteierii soarelui peste copaci şi câmpuri. Era de mirare că Natura îşi vedea în tihnă de lucrarea ei aurie, cu atâta zbucium în jur.

Acest pasaj e o excelentă ilustrare a metodei la care recurge Crane pe tot parcursul cărții. Henry vede bateria, călăreții şi caii ca fiind „minusculi” pentru că sunt departe, aşa că par extrem de mici, din punctul lui de vedere. Tunurile şi armele vorbesc „bubuitor, retoric” nu pentru că armele pot vorbi, ci pentru că Henry îşi imaginează că vorbesc. Iar acum, că a ajuns în poziția de a observa un câmp de acțiune mai larg decât înainte, îşi dă seama că lupta se desfăşoară peste tot, nu doar direct în fața lui – o rectificare posibilă datorită noului punct de observație –, şi, înțelegând mai bine, e impresionat

de faptul că cerul e în continuare albastru şi soarele străluceşte încă, deşi dedesubt, pe pământ, are loc un masacru.

Un alt exemplu e momentul când Henry vede pentru prima oară un duşman mort:

La un moment dat, trupa lui dădu peste cadavrul unui soldat. Omul zăcea pe spate, privind țintă cerul. Purta o uniformă maro-gălbuie care nu i se potrivea. Tânărul observă că tălpile încălțărilor i se tociseră până se făcuseră subțiri ca hârtia de scris, iar piciorul mort îi ieşea jalnic prin ditamai ruptura. Parcă soarta l-ar fi trădat pe soldat. În moarte, le dezvăluia duşmanilor săi sărăcia pe care poate că în viață o ascunsese față de prieteni.

Soldații rupseră pe furiş rândurile ca să ocolească leşul. Mortul invulnerabil îşi făcea singur loc. Tânărul privi curios la chipul cenuşiu. Vântul îi zbârlea barba roşcăție. Aceasta tremura ca sub mângâierea unei mâini. Tânărul simțea dorința vagă de a da întruna ocol trupului şi de a se holba la el; impulsul celor vii de a desluşi în ochi de mort răspunsul la Întrebare.

Prin contrast, al doilea element – pe care l-aş numi camarazii de arme ai lui Henry – e plin de dialoguri şi de interacțiunile brutale dintr-un regiment care e silit să mărşăluiască de colo până colo, apoi îndărăt, totul aparent fără motiv, până când, în sfârşit, momentul decisiv se abate asupra lor. Sunt soldații cei mai umili, care fac ceea ce li se spune fără să înțeleagă de ce, iar în acel moment al războiului, Regimentul 304 e alcătuit din câțiva veterani şi o bandă de răcani tineri ca Henry, care la începutul cărții încă nu au fost puşi la încercare în bătălie. Bombănite, confuze, speculative şi glumețe, schimburile de replici dintre şi printre soldați ancorează ferm povestea în prezentul experienței trăite şi n-o lasă să-şi ia zborul în teritoriile mai puțin însuflețite ale parabolei şi ficțiunii. Vorbirea e grosolană, vulgară, contrabalansând limbajul mai elevat al pasajelor descriptive, o schimbare de ton prin care Crane impulsionează firul narativ cu un vârtej de mici şocuri neaşteptate. O clipă, Henry priveşte peisajul, pentru ca în următoarea clipă, cineva să vorbească ori cu el, ori cu altcineva. Întâlnim un bun exemplu al felului în care sună dialogul chiar la începutul textului, când Henry îl întreabă pe Jim Conklin dacă, după părerea lui, unii băieți vor fugi când vor începe împuşcăturile. Soldatul înalt răspunde:

— Oh, poa' să fie câțiva, da' e d-ăştia în orice regiment, mai ales prima dată când dă de gloanțe [...] Sigur, se prea poate s-o ia la sănătoasa toată şleahta dacă s-o încinge imediat o bătălie mare, da' se poate să şi steie, să se bată pe cinste. N-ai cum să fii sigur de nimica. Până acuma nu se întâlniră cu glonțu', normal, şi nu prea cred c-o să radă din prima toată armata rebelă;

da' io cred c-o să se bată mai abitir ca alții, deşi or fi şi alții mai de soi ca ei. Asta-i părerea mea.

Uneori, Crane adună laolaltă secvențe lungi cu dialoguri dezordonate, anonime, purtate de soldați, fragmente izolate pline de zvonuri, bârfe şi trăncăneli speriate, totul sub forma vorbirii colocviale din regiunile nordice, o masă de voci decorporalizate care dau consistență umană micii societăți de care aparține tânărul, în acelaşi fel în care soldatul confederat mort şi anonim e umanizat prin descrierea încălțărilor tocite, subțiri ca hârtia. O armată e o creatură uriaşă, cu multe capete, în care individul e înghițit şi depersonalizat de organismul în ansamblu, dar îndreptându-şi atenția asupra vocilor produse de acele capete sau asupra capetelor înseşi („vântul îi zbârlea barba roşcăție"), Crane ne sileşte să ne amintim că fiecare dintre ele aparține unui om şi că fiecare om e diferit de oricare altul, e în sine o insulă, cu propria sa poveste şi propria conştiință distinctă.

Cel de-al treilea element, gândurile din mintea lui Henry, spune povestea unei asemenea conştiințe şi reprezintă inima romanului, elementul care distinge cartea de alte poveşti de război şi o transformă în ceva care-şi depăşeşte cadrul (câmpul de bătălie) – o dramă despre conştiința însăşi. La fel ca Foamea lui Knut Hamsun, Semnul roşu al curajului e o anticipare de sfârşit de secol a unei estetici noi care avea să se impună în primele decenii ale secolului următor, ducând la opere ca Ulise, În căutarea timpului pierdut, Pe patul de moarte, Spre far şi multe alte romane bazate pe ceea ce aş numi o interioritate pasionată care tinde să exploreze lumea lăuntrică a subiecților săi gânditori şi sensibili. N-aş spune chiar că Henry Fleming îl prefigurează pe Leopold Bloom, ci mai degrabă că preocuparea lui Crane pentru mecanismele interioare ale minții protagonistului său porneşte de la multe dintre aceleaşi impulsuri care l-au făcut pe Joyce să exploreze atât de profund procesele mentale ale eroului său impotent, sinuos. O carte e scurtă, cealaltă e lungă. Acțiunea din cartea scurtă acoperă câteva zile, acțiunea din cartea lungă începe şi se termină într-o singură zi, dar, în mod remarcabil, ambele cărți sunt scrise la persoana a treia. Contrar simțului comun, accesul intim nu necesită un eu auctorial. Aşa cum demonstrează ambii scriitori, el e la fel de eficient.

La Crane, el e un băiat fără experiență, preocupat de sine, cu o sensibilitate acută, înzestrat cu destulă inteligență şi profunzime, cineva capabil să înțeleagă când se minte singur, dar care persistă în minciună ori de câte ori acțiunile sale nu sunt pe măsura standardelor de conduită pe care le percepe la alții, expediindu-şi greşelile printr-o lungă serie de scuze convenabile, contorsionate în justificări aşa-zis raționale ale purtărilor sale nu chiar onorabile. Are o minte adolescentină, iar Crane, nici el prea departe de adolescență, îi explorează volutele traiectoriei, manipulările viclene şi anxietățile fierbinți cu asemenea precizie desăvârşită, încât studiul acelei minți – mintea adolescentină – e adevăratul subiect al cărții sale.

Primul capitol prezintă toate cele trei elemente în succesiune rapidă şi stabileşte prompt, în câteva pagini, tonul, metodele şi procesele care urmează. Însă înainte de începerea acţiunii avem misteriosul pasaj introductiv, scris pe tonul neutru al naratorului invizibil, o descriere complexă a unui peisaj, care pare să vorbească simultan despre două lucruri: trecerea de la noapte la zi, apoi iar la noapte, ca şi trecerea de la iarnă la primăvară:

Frigul părăsea şovăielnic pământul, iar cețurile ce se risipeau lăsară la vedere o armată odihnindu-se răsfirată pe dealuri. Pe măsură ce peisajul brun îşi schimba culoarea în verde, armata se trezi şi începu să freamăte de nerăbdare la auzul zgomotelor. Privi către drumuri, lungi rigole de noroi lichid devenind adevărate poteci. Un râu cu nuanțe de ambră la umbra malurilor susura la picioarele soldaților; iar noaptea, când râul se colora într-un negru trist, pe celălalt mal se zăreau licărind în roşu, ca nişte ochi, focurile din tabăra duşmanului, aşezată pe spinările scunde ale dealurilor din depărtare.

Animismul poveştilor din Sullivan County revine în forță: frigul părăsind şovăielnic pământul; armata care priveşte către drumuri şi nu soldații care privesc către drumuri, ca şi cum armata ar fi într-adevăr un singur animal pluricefal; negru trist; focurile licărind în roşu ca nişte ochi; şi spinările dealurilor din depărtare. Cât despre chestiunea timpului, Crane oferă două situații paralele şi simultane, iar în prima frază, când frigul se ridică, iar cețurile se risipesc lăsând la iveală „o armată răsfirată pe dealuri, odihnindu-se”, primul nostru impuls e să presupunem că e dimineață, iar soldații (răsfirați, „odihnindu-se” – adică întinşi, adormiți) sunt pe punctul de a se trezi. Şi totuşi, altă interpretare paralelă sugerează că frigul care părăseşte şovăitor pământul semnifică sfârşitul unei ierni lungi, care nu se mai dă dusă, că „răsfirată” se referă la întreaga armată care staționează pe dealuri, nu la soldații luați separat, iar „odihna” nu se referă la somn, ci la absența activității, la o armată care aşteaptă să fie chemată la luptă. Cea de-a doua frază, cu peisajul brun care-şi „schimba culoarea în verde”, e la fel de ambiguă şi tot cu dublu înțeles, pentru că întunericul nopții elimină culoarea, iar când primele semne ale zorilor se răspândesc pe cer, pământul negru capătă o nuanță închisă, brun-cenuşie, înainte de a se colora în verde odată cu răsăritul soarelui, dar aceeaşi tranziție de la brun la verde poate reprezenta şi trecerea de la iarnă la primăvară. Cuvântul „se trezi” din aceeaşi frază poate fi interpretat tot în două feluri, la propriu, ca trezirea din somn, şi la figurat, a deveni conştient de o acțiune iminentă, iar „auzul zgomotelor” se poate referi la discuțiile dintre soldați din acea dimineață sau la un freamăt general de anticipare care mocneşte de zile, poate chiar de săptămâni întregi. Totuşi, drumurile de noroi lichid nu se pot întări într-o singură noapte, fiind parte dintr-un proces mai îndelungat şi mai lent, numai că prin folosirea gerunziului, „devenind” în loc de „devenite”, Crane ne spune că procesul e în plină desfăşurare şi că drumurile sunt azi mai solide

decât fuseseră ieri. Apoi, în ultima frază, totul se întoarce şi schimbă brusc direcţia, pentru că, vorbind despre râul care separă tabăra unei armate de tabăra celeilalte, Crane revine la evocarea nopţii – nu a unei nopţi, ci a nopţilor în general – pentru a dezvălui pericolul care pândeşte pe dealurile de pe malul celălalt, „licărind în roşu, ca nişte ochi, focurile din tabăra duşmanului”, cu alte cuvinte, ochii mulţi ai altui animal pluricefal: inamicul.

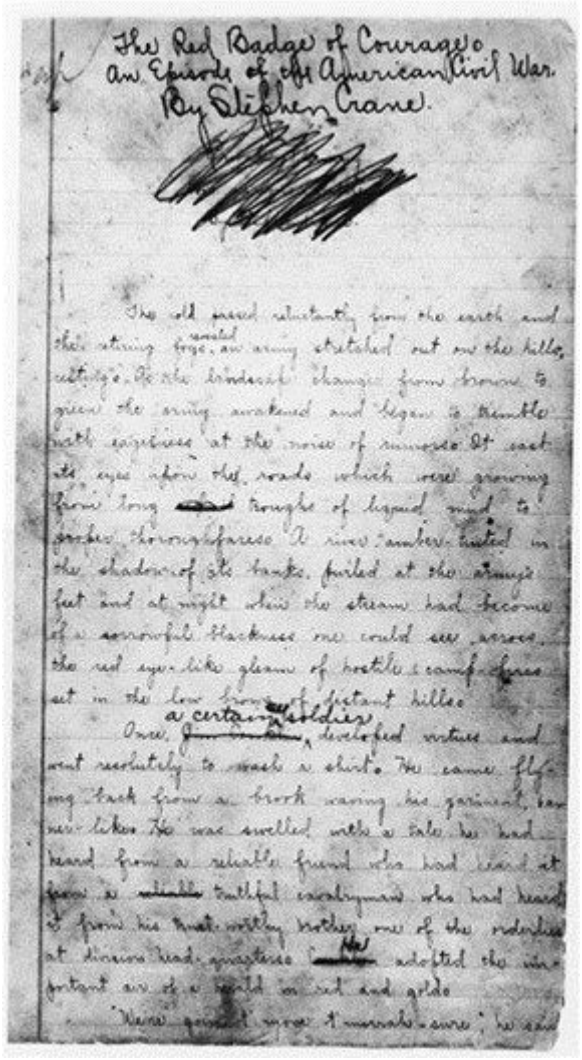
The Red Badge of Courage
an Episode of the American Civil War.
By Stephen Crane.

Prima pagină a manuscrisului romanului Semnul roşu al curajului.

Titlul original, Soldatul Fleming/Numeroasele sale lupte, a fost tăiat.

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂŢII VIRGINIA)

Cadrul a fost trasat, dar abia ne-am obişnuit cu tonalităţile primului paragraf, pentru ca în următorul paragraf, Crane să schimbe brusc tonul, cu o mică notă de ironie amuzantă, care ne face cunoştinţă cu cel de-al doilea element al cărţii.

La un moment dat, un soldat înalt îşi luă inima în dinţi şi se duse hotărât să spele o cămaşă. Se întoarse de la pârâu fluturând cămaşa ca pe un steag. Era pătruns de greutatea unei poveşti aflate de la un prieten de încredere, care o aflase de la un cavalerist, om de cuvânt, care o aflase de la fratele său de nădejde, care era ordonanţă la comandamentul diviziei. Îşi luă aerul plin de importanţă al unui mesager îmbrăcat în roşu şi auriu.

— Mâine o luăm din loc – sută-n sută, se adresă el cu emfază unui grup strâns în tabără. Mergem în sus pe râu, trecem pe malul ălălalt şi le cădem în spate.

Mai întâi, retorica mult umflată, autoironică de a asocia „inima în dinți” cu actul simplu de a spăla o cămaşă, apoi o autopsie amuzantă a căilor şerpuite pe care circulă zvonurile, după care o pagină întreagă e dedicată opiniilor concurente ale mai multor soldați neidentificați despre acest zvon nou, unul dintre zecile ivite în ultimele săptămâni în timp ce membrii companiei zac fără rost pe coama dealului lor, cuprinşi de neastâmpăr şi întorşi pe dos. „Bărbații în albastru se împrăştiară în mici grupuri certărețe [...] Un vizitiu negru [singurul negru care apare în carte], care dansase pe o ladă cu pesmeți, încurajat cu veselie de vreo patruzeci de soldați, se văzu părăsit. Se aşeză cătrănit [...] «E o minciună! Asta e – o minciună sfruntată!» spuse cu voce tare alt soldat”, soldat care-şi apără poziția cu atâta vehemență, mai să se încaiere cu Jim Conklin în timp ce restul camarazilor continuă să-l asalteze pe Jim cu întrebări şi „încinseră discuții însuflețite”. Întregul pasaj e şi el însuflețit, iar după doar câteva scurte paragrafe, Crane reuşeşte să-l adâncească pe cititor în atmosfera vieții de campanie. Cartea îşi dă drumul imediat – doar pentru ca o clipă mai târziu să urmeze o nouă cotitură bruscă. Începe un nou paragraf, iar de la prima frază, când Henry îşi face intrarea în scenă, e pus în joc cel de-al treilea element al romanului.

Un soldat tinerel ciulea urechile la spusele soldatului înalt şi la diversele comentarii ale camarazilor săi. După ce se săturără de discuții despre marşuri şi atacuri, se duse în baraca lui şi se strecură printr-o deschizătură complicată care-i servea drept uşă. Voia să rămână singur cu gândurile noi care-i încolțiseră în minte de la o vreme.

În următoarele cinci pagini şi jumătate, Crane priveşte retrospectiv povestea tânărului şi diferitele circumstanțe care-l aduseseră în acel moment. E singurul pasaj din roman care nu e situat în prezent, dar, la fel ca în capitolul patru din Maggie, care examinează îndeaproape personajul Jimmie şi frământările sale de început de carieră, ca „tânăr tăbăcit”, faptele

prezentate aici sunt esențiale pentru a înțelege drama interioară care se dezvăluie în restul romanului.

„Desigur”, subliniază Crane, Henry „visase toată viața la bătălii – conflicte vagi şi sângeroase care-l încântau cu iureşul şi focul lor”. Pare să-l fi citit la un moment dat pe Homer sau măcar să se fi familiarizat cu Iliada, dar, deşi în copilărie îşi imaginase faptele eroice pe care avea să le săvârşească în bătălie, începe să-şi dea seama că epoca războiului trecuse. „Multă vreme tânjise cu disperare să vadă o luptă ca cele greceşti. Dar acelea erau de mult apuse, îşi spusese el. Oamenii erau mai buni sau mai sfioşi. Educația seculară şi religioasă suprimase instinctul de a sări la beregată sau poate că finanțele solide țineau în frâu pasiunile.”

Şi totuşi, după izbucnirea Războiului Civil, „tânjise de câteva ori să se înroleze”, căci deşi relatările despre bătălie nu erau „deloc homerice [...] păreau a fi pline de glorie”. Problema era maică-sa, care se opusese înrolării sale şi, ca unic fiu al unei văduve strâmtorate, se lăsase convins de ea şi de „sutele de motive pentru care era mult mai de trebuință la fermă decât pe câmpul de luptă”. Totuşi, în cele din urmă, incitat de „ziare, de bârfa din sat [şi] de propriile închipuiri”, se revoltase împotriva maică-sii şi se înrolase.

Henry e imatur şi, proiectând deznodăminte idealizate asupra unor evenimente anticipate, nu e pregătit pentru reacția complexă, rezervată a mamei sale când se întoarce la fermă îmbrăcat în uniformă. Femeia mulge o vacă şi, după ce se opreşte o clipă ca să spună „Facă-se voia Domnului, Henry”, îşi vede iar de muls, după care, pe neaşteptate, varsă câteva lacrimi în tăcere. Mai târziu, când el se pregăteşte să plece definitiv de la fermă pentru a începe instrucția, ea îl dezamăgeşte iar

pentru că nici nu pomeneşte de întorsul pe scut sau sub scut. El se pregătise în sinea lui pentru o scenă frumoasă. Ticluise câteva fraze, crezând că va putea impresiona cu ele. Dar vorbele ei îi zădărniciseră planurile.

Aceste vorbe constau într-un lung şir de admonestări şi încurajări sincere, dar doldora de platitudini, care amintesc de Polonius, sfaturi pentru Henry să-şi aducă aminte că e „numa’ un băietan mărunt printre atâția”, să-şi țină gura şi să facă tot ce i se cere, să nu se teamă dacă va trebui să moară sau să facă lucruri rele, căci Dumnezeu se va îngriji de ea şi de toate celelalte femei care trebuie „să rabde asemenea lucruri”, să nu uite de şosetele şi cămăşile pe care i le-a pregătit, pe lângă gemul de mure pe care i-l pusese în raniță „fiin’că ştiu că nimic nu-ți place mai mult” şi, în sfârşit, să fie cu băgare de seamă şi cuminte.

Nu sunt cuvintele pe care Henry le aşteptase de la ea şi le ascultă „cu un aer iritat”, plecând într-un final cu o senzație de „vagă uşurare”.

Totuşi, privind îndărăt de la poartă, o văzuse pe maică-sa îngenunchind printre cartofi. Faţa ei pământie ridicată era udă de lacrimi, iar silueta ei plăpândă tremura. Plecând capul, tânărul îşi văzu de drum, simţindu-se brusc ruşinat de intenţiile sale.

În lunile următoare se va gândi din când în când la fermă, uneori chiar dorindu-şi să se întoarcă acolo, dar cu excepţia câtorva scurte flashuri (unul despre mâncare când îi e foame, altul când îşi închipuie că deapănă poveşti eroice în faţa unui grup de femei), Crane nu sugerează că Henry s-ar gândi la maică-sa. Un fiu devotat s-ar aşeza să scrie din când în când câte o scrisoare, dar nu-l vedem niciodată cu vreun toc în mână.

În ceea ce ar putea fi o rămăşiţă a versiunii comerciale a romanului – păstrată ca o scurtă aluzie complice la genul de carte pe care Crane se hotărâse să n-o scrie –, următoarea scenă îl duce pe Henry la şcoala sa, unde-şi ia rămas-bun de la colegi.

Se îngrămădiseră în jurul lui cu uimire şi admiraţie. El simţise prăpastia care-l despărţea de ei şi se împăunase de mândrie liniştită. El şi alţi câţiva colegi care aleseseră uniforma albastră fuseseră copleşiţi de favoruri timp de o după-amiază şi fusese o mare încântare. Se umflaseră în pene.

O fată blondă îşi râsese cu poftă de aerul lui marţial, dar mai era o fată mai oacheşă pe care o privise insistent şi i se păruse că ea se sfieşte şi se întristează văzându-l în uniforma albastră cu fireturi. Păşind pe poteca dintre şirurile de stejari, întorsese capul şi o zărise la o fereastră, pândindu-i plecarea. Când o văzuse, fata îşi înălţase imediat privirea spre cer, printre crengile din vârful copacilor. Ghicise în mişcările ei o mare tulburare şi grabă când îşi schimbase atitudinea. Se gândea deseori la asta.

Fata brunetă se dovedeşte a fi o pistă falsă, pentru că, deşi tânărul se gândeşte adesea la acel moment de despărţire, aceste gânduri nu mai ies deloc la suprafaţă până la sfârşitul cărţii. Ea trece fugitiv prin mintea lui o dată, dar atâta tot. Asta-i toată intriga secundară sentimentală de roman de război clasic. Fiorul unei clipe de speranţă – apoi fâs.

În aceste flashbackuri se conturează deja limpede unele lucruri despre caracterul lui Henry. În primul rând, nevoia lui acerbă de a face o impresie bună altora, de a ieşi în evidenţă şi de a fi recunoscut ca fiind alesul, superior restului şlehtei omeneşti şi, odată ce îmbracă „uniforma albastră cu fireturi”, devine atât de plin de sine în timp ce se fâţâie ţanţoş de colo până colo împreună cu ceilalţi recruţi, încât e luat peste picior de fata cu păr blond. Pentru că încă nu are repere morale interioare, se vede pe sine doar

imaginându-şi cum îl văd alții – nu cine e, de fapt (habar n-are cine e), ci cum vrea să fie în ochii altora. Pentru scurt timp, realitatea se potriveşte întâmplător cu dorința sa, iar în trenul spre Washington, „regimentul fu bine hrănit şi alintat în toate gările, astfel încât tânărul ajunse să se creadă erou [...] [şi] încălzit de zâmbetele fetelor şi bătut pe spate şi complimentat de bătrâni, simți cum creşte-n el puterea de a săvârşi fapte de vitejie pe front."

Apoi realitatea se întoarce împotriva lui şi, în timpul dezamăgitoarelor „luni de viață monotonă în tabără", se vede nevoit să accepte adevărul cotidian al existenței în armată, o revelație tristă care continuă să-l apese după ce termină instrucția şi e trimis să dea piept cu duşmanul pe front, unde el şi regimentul lui „nu făcuseră decât să stea locului şi să încerce să se încălzească". Visele de glorie i se năruie şi revine la vechea lui idee că „n-aveau să mai fie bătălii ca cele greceşti".

Ajunsese să creadă că e o părticică dintr-o amplă paradă albastră. Misiunea lui era să-şi vadă, pe cât se putea, de propriul confort. Se destindea stând degeaba şi închipuindu-şi ce gânduri trebuie să fi frământat mințile generalilor. În plus, era când la instrucție, când la inspecție, când la instrucție, când la inspecție.

Iată-l apoi singur în tranşee, încercând să se pregătească pentru ceea ce promite a fi prima sa bătălie şi chibzuind nelinişstit la marea întrebare fără răspuns care-i domină gândurile de la o vreme: dacă va fugi sau nu atunci când se va pomeni în acțiune. Caută „să-şi demonstreze matematic" că nu va fugi, dar în curând se vede nevoit să admită „că nu ştie nimic despre sine în condiții de război".

O teamă vecină cu panica îi încolți în minte. Anticipând în minte o bătălie, întrezărea posibilități hâde. Contempla pericolele ce pândeau în viitor şi nu reuşea să se vadă stând dârz în mijlocul lor [...]

Sări din pat şi începu să se plimbe nelinişstit încoace şi încolo.

— Doamne Dumnezeule, ce-o fi cu mine? zise el cu voce tare.

Simțea că, în acea criză, legile vieții pe care le cunoştea erau inutile. Nimic din ceea ce ştia despre sine nu-i era de vreun folos. Era o valoare necunoscută. Îşi dădea seama că are să fie nevoit să experimenteze din nou

ca în copilărie. Trebuia să adune informații despre sine și hotărî ca până atunci să stea cu ochii-n patru, pentru ca nu cumva acele însușiri despre care nu știa nimic să-l facă de rușine pe vecie.

— Doamne Dumnezeule! repetă el îngrozit.

Cuvântul „rușine” e central în acest pasaj. Dacă-și va ține cumpătul în bătălie, va câștiga respectul camarazilor săi de arme. Dacă va ceda presiunii și va da bir cu fugiții, va fi înfierat ca laș și va purta acea pecete neagră tot restul războiului. Și de această dată, principala lui preocupare e cum îl văd ceilalți și nu cum se vede el însuși, dar în acest punct de la începutul poveștii, se vede pe sine ca pe o enigmă, „o valoare necunoscută”, iar când a doua zi, zvonul unei ciocniri iminente se dovedește din nou a fi o scorneală, agonia acelei întrebări fără răspuns – va fugi sau nu va fugi? – devine chiar și mai insuportabilă pentru el. Hotărăște că „singurul mod de a se pune la încercare e să treacă prin foc, apoi să fie atent la picioare, la figurat, ca să le descopere calitățile și defectele”. Gata cu calculele matematice care să postuleze inevitabilitatea unui răspuns sau a altuia; de-acum are nevoie de dovezi empirice, o probă de foc. „Pentru a-l avea [răspunsul], îi trebuie foc, sânge și pericol, la fel cum chimistului îi trebuie una și alta. Așa că așteaptă cu nerăbdare să se ivească ocazia.”

În timp ce așteaptă cu nerăbdare, se întreabă dacă în companie nu se găsește un suflet asemeni lui, cineva la fel de ros de îndoieli care să fie dispus să discute cu el și să-și compare „ideile”, dar când caută în jur pe cineva care să pară dispus să poarte o asemenea conversație, nu găsește pe nimeni, și chiar dacă ar găsi, cum să deschidă gura și să-și destăinuie temerile când celălalt probabil că l-ar lua peste picior și l-ar insulta pentru că e laș? Așa că tânărul suferă în tăcere, captiv în mintea lui, neavând cu cine vorbi în afară de el însuși.

În acest timp, propria lui dispoziție oscilează într-o amestecătură de impulsuri contradictorii și gânduri de o inconsistență nebună. O clipă își închipuie că toți ceilalți soldați din regiment sunt eroi și-și reproșează că săvârșise „o mulțime de păcate rușinoase împotriva zeilor tradițiilor”, iar în următoarea clipă, își imaginează că sunt și ei la fel ca el, „cu toții se întreabă și dârdâie în sinea lor”. E supărat pe generali pentru „încetineala de neiertat” și-i consideră vinovați pentru suferințele sale, blamându-i de fapt pentru frica lui, care continuă să se intensifice în timp ce așteaptă momentul decisiv, iar mintea îi e tot mai bântuită de imagini grotești, supranaturale. „Aruncând o privire ochilor roșii de pe celălalt mal al râului, i se păru că se măresc ca orbitele unui șir de dragoni care se apropie.” Chiar și propriul său regiment care mărșăluiește prin întuneric seamănă „acum cu unul dintre acei monștri care umblă pe multe picioare”. Marșul se oprește, iar Henry cel „abătut și ursuz” e în continuare „cufundat în veșnica lui dezbatere”.

Seara făcu câțiva paşi pe întuneric. Văzute de aproape, numeroasele focuri şi formele negre ale oamenilor care umblau de colo până colo în fața razelor stacojii păreau ciudate, diavoleşti.

Tânărul se întinse în iarbă. Firele de iarbă îi mângâiau delicat obrazul. Luna se aprinsese şi atârna în vârful unui copac. În întunericul lichid al nopții care-l împresura, i se făcu o milă nesfârşită de propria-i persoană [...]

Îşi dorea din toată inima să fie din nou acasă şi să alerge la nesfârşit din casă în şură, din şură la câmp, de la câmp în şură, din şură în casă [...] Îşi spunea că nu-i făcut să fie soldat.

Când tânărul aude un foşnet în iarbă şi-l zăreşte pe soldatul gălăgios care trece pe acolo, îl cheamă pe Wilson la el şi încep să discute. Încă prea temător ca să-şi deschidă sufletul în fața altora, chiar şi a vechiului său prieten din copilărie, Henry tatonează totuşi, transpunând îndoielile legate de propria persoană într-o întrebare despre Wilson şi despre cum poate fi el sigur că nu va fugi „când vine momentul".

„Să fug? spuse gălăgiosul. Să fug? Sigur că nu! Şi începu să râdă."

Când Henry insistă, Wilson e iritat de aceste speculații goale, îl acuză pe Henry că vorbeşte „de parcă s-ar crede Napoleon Bonaparte", apoi o ia din loc mânios. Henry îi strigă să se întoarcă, dar Wilson a plecat deja, iar din acel moment şi până când se retrage la culcare, tânărul „se simțea singur pe lume [...] un paria mental".

Următoarele trei capitole sunt pline de evenimente, compania mutându-se dintr-un loc în altul din motive militare necunoscute, primind ordinul de a mărşălui, de a alerga, de a se opri, iar harababura din gândurile lui Henry, cauzată de frica lui crescândă, trece de la groază la furie şi disperare. Momentul fatidic se apropie, ceea ce e totuna cu „apropierea furişă a morții sale", şi preț de câteva momente îşi închipuie că-şi îndeamnă camarazii să rupă rândurile, ca să nu fie „măcelăriți ca nişte porci", apoi îşi înăbuşă acest impuls, ştiind că avea să fie primit cu un bombardament ironic, după care la scurt timp începe să-şi imagineze că „mai bine-l omoară direct, să-l scutească de suferință", pentru că în moarte „avea să ajungă undeva unde să fie înțeles", apoi, când se apropie clipa bătăliei, se întâmplă un lucru neaşteptat. Wilson, soldatul gălăgios şi plin de el care nu dăduse nici cel mai mic semn de şovăială sau îndoială, vine la Henry cu „buza lui de fetişcană [...] tremurând" şi-i dă un teanc de scrisori să le trimită familiei sale după ce el va fi ucis, căci e convins („ceva îmi spune...") că are să moară în acea zi, că acea bătălie are să fie prima şi ultima din scurta sa viață, iar când Henry

bâlbâie incoerent un „De ce, ce dracu'", „celălalt îl privi ca din adâncurile unui mormânt, îşi ridică mâna moale într-un gest profetic şi-i întoarse spatele".

Urmează primele licăriri ale haosului care prefigurează iminenta bătălie. Frazele scurte ale lui Crane se succed ca o serie de lovituri de pumn puternice, rapide, fiecare ţintind un punct anume, fiecare detaliu clar şi precis şi totuşi contribuind la senzaţia generală de confuzie.

Un obuz trecu pe deasupra capetelor plecate ale rezerviştilor, ţiuind ca o banshee[28] în furtună. Ateriză în crâng, explozia lui roşie spulberând pământul brun. Urmă o scurtă ploaie de ace de pin.

Gloanţele începură să şuiere printre crengi şi să muşte din copaci. Crenguţe şi frunze căzură plutind la pământ. Retezate parcă de o mie de securi minuscule, invizibile. Mulţi soldaţi se fereau întruna, plecând capetele [...]

De după perdeaua de fum se auzeau strigăte cumplite. O schiţă în nuanţe de cenuşiu şi roşu se dizolvă într-o îmbulzeală de oameni galopând ca nişte cai sălbatici.

Compania se opreşte la marginea unui crâng şi, în timp ce Henry aşteaptă prima sa probă de foc, Crane se concentrează asupra momentului îngăduind minţii tânărului să rătăcească preţ de câteva clipe chiar înainte să înceapă lupta, fixându-se asupra unei amintiri mărunte, neimportante, care poate fi interpretată ca un semn de disociere, de dor de casă sau pur şi simplu ca unul dintre acele gânduri răzleţe, alandala, care ne vin întruna în minte. Crane, care descrie atât de strălucit lumea de afară, pătrunde cu la fel de multă pricepere fluctuaţiile rapide dinăuntru, iar îmbinarea acestor două talente, vizual şi psihologic, distinge această carte de tot restul cărţilor americane din epoca ei. Şi ce subtil e Crane când prezintă reveria lui Henry nu ca pe un excurs sentimental în trecut, ci ca pe o amintire adevărată, dezgropată în deplina ei vigoare stridentă, mai degrabă comică – o amintire despre aşteptare care năpădeşte gândurile unui băiat care-şi aşteaptă posibila moarte. Pe măsură ce detaliile se adună unele peste altele, amintirea capătă substanţă, secundele se scurg, apoi momentul e întrerupt de un strigăt şi astfel începe spectacolul războiului.

---

[28] În mitologia irlandeză, spirit care ia forma unei femei care urlă sau boceşte, prevestind o moarte.

Aveau de aşteptat. Tânărul se gândi la strada de la el de-acasă, din sat, înainte de sosirea circului, într-o zi de primăvară. Îşi aminti cum stătea, un băieţel plin de emoţie, gata să se ia după femeia îmbrăcată ponosit, călare pe calul cel alb, sau după orchestră, în şareta ei roasă de vreme. Văzu drumeagul galben, şirul de oameni care aşteptau şi casele sobre. Îşi aminti mai ales de un bătrân care stătea pe o ladă cu biscuiţi în faţa magazinului şi se prefăcea că dispreţuieşte astfel de manifestări. O mie de detalii despre culori şi forme îi năvăliră în minte. Bătrânul de pe lada cu biscuiţi ieşea însă în evidenţă, în mijlocul lor. Cineva strigă:

— Uite-i că vin!

Contrar predicţiilor sale sumbre despre propria-i persoană, Henry nu fuge – şi nici măcar nu se gândeşte să fugă. Crane descrie prima lui bătălie pe şase pagini dense, în timp ce regimentul se apără în faţa unui atac confederat şi îl vedem pe Henry mânuind cu stângăcie carabina, neştiind sigur dacă-şi amintise s-o încarce sau nu, nefiind sigur de nimic, dar calmându-se până la urmă şi ajungând să lupte metodic alături de camarazii săi şi reuşind, în ciuda aşteptărilor, să facă faţă în bătălie.

Încetă deodată să se mai teamă pentru sine şi uită să se gândească la pericole [...] Se simţea sudat într-o personalitate colectivă, stăpânită de o singură dorinţă [...]

Era mereu conştient de prezenţa camarazilor în jurul lui. Simţea subtila frăţie a armelor mai tare chiar decât cauza pentru care luptau. Era o frăţie misterioasă, zămislită din fum şi pericol de moarte.

Sentimentul apartenenţei îl ţine legat de grup, îi permite să se dizolve în grup, şi totuşi rămâne în continuare singur în propriul său trup, aflat într-un echilibru straniu între două stări fizice sau trecând de la una la alta, prins într-o experienţă a decorporalizării, ca o transă, şi totuşi suferind un disconfort fizic intens, ca şi cum ar fi şi totuşi n-ar fi acolo.

Avea o treabă de făcut. Era ca un tâmplar care a făcut multe lăzi şi mai face una, dar cu o grabă furioasă în mişcări. Gândurile îi zburau în alte părţi, aşa cum tâmplarul fluieră în timp ce munceşte şi se gândeşte la prietenul sau la

duşmanul său, la căminul său sau la o cârciumă. Iar aceste vise tremurate nu-i erau niciodată limpezi după aceea, ci rămâneau ca o masă de forme tulburi.

Începea să simtă efectele atmosferei de război – era lac de sudoare, avea senzația că o să-i crape ochii în orbite ca nişte pietre încinse. Un vuiet dogoritor îi umplea urechile.

Urmă apoi o turbare roşie [...]

Îngropată în fumul multor puşti, mânia lui era îndreptată nu atât asupra soldaților pe care-i simțea repezindu-se spre el, cât asupra fantomelor bătăliei care se roteau în vârtejuri, asfixiindu-l, îndesându-i pe gâtlejul pârjolit veşmintele lor de fum. Lupta cu disperare pentru a-şi alina simțurile, pentru aer, aşa cum un prunc atacă păturile ucigaşe care vor să-l sufoce.

Toate cele trei elemente esențiale ale cărții sunt active în acest capitol, autorul zigzagând de la unul la celălalt cu o iuțeală uimitoare, o clipă concentrându-se pe soldații şi ofițerii din regiment, în clipa următoare, pe gândurile din mintea lui Henry, apoi pe tabloul de ansamblu, adică o scenă a bătăliei plină de inevitabilele imagini cu morți şi răniți în timp ce suferința fiecărui individ e surprinsă într-un instantaneu viu, luminat cu claritate:

Soldații cădeau ici şi colo ca spicele. Căpitanul companiei tânărului fusese ucis la începutul acțiunii. Trupul lui zăcea întins în poziția unui om obosit care se odihneşte, dar avea pe chip o expresie uimită şi îndurerată, ca şi cum ar fi aflat că un prieten i-a jucat un renghi urât. Soldatul bâlbâit fu atins de un glonț, iar sângele începu să-i curgă şiroaie pe față. Omul îşi acoperi capul cu ambele mâini.

— Oh! făcu el şi o luă la fugă.

Altul icni brusc, ca şi cum ar fi primit o lovitură de bâtă în stomac. Se aşează şi privi cu jale. În ochi i se citea un reproş mut, nedesluşit. Ceva mai departe pe linia frontului, un bărbat ascuns după un copac se alesese cu genunchiul sfărâmat de un glonte. Dăduse imediat drumul puştii şi apucase copacul cu

amândouă mâinile. Şi rămăsese acolo, agăţându-se cu disperare şi cerând ajutor, ca să poată da drumul copacului.

Linia nu se clinteşte, atacul e respins, iar Henry iese treptat din transa luptei, intrând „într-un extaz al mulţumirii de sine”, considerând că se comportase „splendid” şi trăgând concluzia că e „băiat a-ntâia”. Cine să-i ia în nume de rău aceste momente de uşurare şi exaltare? Îşi învinsese temerile şi ieşise din acea încercare cu onoarea intactă. Ne putem întreba: ce-l mai aşteaptă acum şi ce înseamnă, mai exact, discuţia despre un semn roşu al curajului? Crane răspunde repede la prima parte a întrebării, înainte ca cititorul s-o ducă mai departe. Un soldat strigă: „Iarăşi vin! Iarăşi vin!” Întreaga companie e şocată de această întorsătură bruscă, dar chiar în timp ce soldaţii pun mâna pe arme ca să se apere de al doilea atac, Henry e năuc, nu-i vine să creadă şi cu greu reuşeşte să se adune din nou. Primul val l-a secătuit de puteri, la al doilea, controlul său mental e mai slab, iar în ochii lui, forţele duşmane nu mai sunt oameni, ci „maşinării de oţel” care se transformă apoi în „dragoni redutabili”, în orice caz şi în ambele cazuri, ceva dincolo de simpla condiţie umană, şi se simte ca unul „care şi-a pierdut picioarele în faţa unui monstru roşu şi verde care se apropie”, o făptură fără apărare care aşteaptă „să fie înfulecată”. Nu-l ajută nici că unul dintre soldaţii care luptă în preajma lui se opreşte brusc şi o ia la fugă urlând, nici că unul dintre băietanii cu care e camarad şi care până atunci fusese un model de curaj se albeşte la faţă pe neaşteptate, aruncă puşca şi fuge. Alţii încep „să se împrăştie în fum”, iar în scurt timp, Henry simte că regimentul îl lasă în urmă. Dacă rămâne pe loc, va fi nimicit. În următoarea clipă, se întoarce şi o ia la fugă şi va continua să fugă în următoarele patruzeci şi cinci de pagini – nu doar de război, ci de ruşinea pe care şi-a atras-o.

Frica e frică, o forţă incontrolabilă care nu poate fi supusă printr-un efort de voinţă, nu e atât un delict, cât un ghinion, o suferinţă mentală care-şi paralizează victima, care nu se mai poate opune, dar în paginile următoare, Henry comite şi o serie de abateri morale care-i dezvăluie caracterul fragil într-un fel care frapează mai mult decât păcatul pardonabil de a fugi de pe câmpul de luptă de frică. Crane nu şi-a propus să-l scuze pe tânăr sau să-l transforme într-o figură nobilă sau simpatică. Şi niciodată nu binevoieşte să-i plângă de milă. Henry Fleming e un tânăr complex şi frământat, imperfect aşa cum sunt aproape toţi oamenii, mai rău decât unii, mai bun decât alţii, un exemplu de viaţă banală, rutinieră, prinsă în vârtejul unor circumstanţe extraordinare. Nu e un sfânt, nici un nebun şi nici măcar un erou – e doar un om. Cu aceeaşi privire fermă pe care o îndreaptă asupra personajelor din Maggie, Crane nu-şi judecă protagonistul disperat, panicat, care se îmbată cu apă rece. Îl urmăreşte pur şi simplu şi povesteşte ce face, ce gândeşte, ce gândeşte în timp ce face ceea ce face, iar după ce ne spune toate astea, Crane îl priveşte în continuare şi continuă să ne povestească. Onestitatea unei asemenea abordări poate fi îngrozitoare, chiar insuportabilă uneori, dar dacă ar face altfel ar înseamna să trişeze şi, spre deosebire de personajul din micul său roman intens, Crane nu trişează.

Mai întâi o ia la sănătoasa spre ultimele rânduri, apoi prin pădure, împiedicându-se şi zbătându-se să înainteze, lovindu-se cu umărul de un copac, căzând, ridicându-se iar, pierzându-şi chipiul, pierzându-şi puşca, alergând, alergând tare, din ce în ce mai tare, mânat de gândul morții care se apropie tot mai mult de el, alergând împreună cu toți ceilalți soldați până când îi depăşeşte, ajungând cu mult în fața lor, alergând până rămâne singur, până când el singur a depăşit moartea şi, în timp ce obuzele cad, iar pământul explodează în jurul lui, imaginându-şi obuzele cum îi rânjesc cu colți fioroşi, apoi nimerind peste alte companii care-şi văd liniştite de bătălie şi gândindu-se că sunt cu toții nişte proşti pentru că habar n-au că vor muri curând, iar ceva mai târziu, în timp ce-şi continuă fuga, vede un general pe calul său, care le strigă tuturor „ Au rezistat! [...] Au rezistat, pentru numele lui Dumnezeu" – şi auzindu-l, e scârbit de revelația că fugise de o victorie, că regimentul său respinsese noul atac confederat şi câştigase pentru a doua oară.

O înfrângere i-ar fi justificat acțiunile sau măcar l-ar fi ferit de a fi singurul pedepsit, dar victoria l-a transformat într-un dezertor şi un laş, într-un paria, şi se simte atât furios, cât şi nedreptățit, o victimă a unei nedreptăți crase, care şi-a văzut „înțelepciunea [...] şi motivele juste" zdrobite de „împrejurări odioase". Aşa arată lumea percepută de mintea disperată, egocentrică a tânărului Henry Fleming care, în loc să se întoarcă la compania lui ca să suporte consecințele, se duce „de pe câmp într-o pădure deasă, ca şi cum şi-ar fi pus în gând să se îngroape".

Rămas singur şi departe de toți, în timp ce tirul muschetelor se aude tot mai slab în depărtare, tânărul azvârle cu un con de pin într-o „veveriță veselă" şi se simte îmbărbătat văzând că animalul o tuleşte speriat. Asta e legea Naturii, îşi spune el triumfător. Când apare pericolul, nu stai şi lupți până la moarte, ci te întorci şi fugi cât poți de repede, şi în timp ce tânărul lipăie înainte prin „stufărişul de baltă", la marginea unei mlaştini, şi se afundă „în hățişuri dese [...] din întuneric în speranța unui întuneric şi mai adânc", se consolează cu ideea că „natura gândeşte ca el", dar la câteva minute după acest gând, are o epifanie care-l îngheață, postulând ceva cu totul diferit: Natura nu are deloc minte, iar măruntele cazne ale omului nu au pic de importanță pentru forțele ce guvernează cerul şi pământul.

Într-un final ajunse într-un loc unde ramurile înalte, arcuite închipuiau un soi de capelă. Dădu la o parte încetişor uşile verzi şi intră. Acele de pin alcătuiau un covor maroniu delicat. Înăuntru, o penumbră monahală.

Se opri lângă prag, îngrozit de ceea ce văzu.

Un mort rezemat cu spatele de un copac ca o coloană îl privea. Cadavrul era îmbrăcat într-o uniformă care pe vremuri fusese albastră, dar se decolorase până la o nuanță melancolică de verde. Ochii care se holbau la tânăr aveau nuanța stinsă a solzilor unui peşte mort. Avea gura deschisă. Roşul se preschimbase într-un galben hidos. Pe pielea cenuşie a feței mişunau furnici mărunte. Una dintre ele căra un fel de ghemotoc pe buza lui de sus.

Tânărul dă înapoi înspăimântat şi fuge din acel loc până când aude iar zgomote de bătălie, mult mai puternice şi mai intense decât ale celor două lupte la care participase: „Brusc se auzi un zăngănit formidabil. Din depărtare venea un vuiet purpuriu." De această dată fuge spre luptă, dar nu ca să ia parte la ea, ci ca să fie martor la „o bătălie celestă [...] hoarde rostogolindu-se şi ciocnindu-se în aer", dorindu-şi să se apropie suficient ca „să vadă cum lasă-n urmă morți", un impuls derutant şi în acelaşi timp pervers, un simptom al unei minți care zboară „în toate direcțiile" şi în curând dă peste pâlcuri de morți şi căzuți răsfirați la pământ. Se alătură apoi unei procesiuni de răniți care se târăşte spre liniile din spate şi, în timp ce se târâie alături de „grupul însângerat", se pomeneşte mergând lângă o persoană pe care Crane o descrie când ca zdrențărosul, când ca soldatul zdrențăros sau soldatul spectral, un mocofan cu fire blândă, grav rănit, care are o voce „blajină ca de fată" şi face efortul de a se împrieteni cu băiatul, dar Henry nu răspunde avansurilor lui, fără a fi neapărat ostil, ci mai degrabă neatent şi indiferent, iar când zdrențărosul îl întreabă unde a fost lovit, adică unde şi cum a fost rănit, Henry e atât de jenat de întrebare, încât „se întoarse brusc pe călcâie şi se îndepărtă prin mulțime".

În scurt timp, Crane introduce în carte titlul. Întrebarea pune iar pe jar mintea băiatului şi „i se părea că-şi poartă acum ruşinea la vedere", o senzație care-l face să se întrebe „dacă ceilalți văd literele vinovăției arse cu fierul roşu pe fruntea lui". Din nou, Henry se vede prin ochii altora, pentru că atunci când e singur pare perfect capabil să ignore acea vinovăție, să uite de ea sau să pretindă că nu există, mergând chiar până la a-şi justifica acțiunile, dar când soldații răniți îl privesc, ruşinea pentru fapta sa îi năvăleşte iar în gânduri. Următorul paragraf îi expune dilema sub forma unei dorințe:

Uneori se uita la soldații răniți cu invidie. I se părea că cei cu trupurile sfâşiate trebuiau să fie deosebit de fericiți. Ar fi vrut să aibă şi el o rană, un semn roşu al curajului.

Brusc, soldatul spectral reapare lângă el „ca un reproş venit să-l bântuie". Rănitul se stinge încet, dar sigur, e într-o stare mai proastă decât ceva mai devreme, „cu ochii pierduți în necunoscut", iar în timp ce înaintează şovăitor, „era ceva țeapăn în felul în care se mişca, de parcă ar fi fost extrem

de atent să nu stârnească mânia rănilor sale. În timp ce mergea, părea să caute mereu un loc, ca omul care-şi alege un mormânt”.

E un pasaj de o mare virtuozitate, observația pătrunzătoare şi vestea sumbră a stării tot mai grave a omului în zdrențe, un pasaj de groază şi prevestiri negre, urmat rapid de un nou şoc narativ, când Henry ridică ochii oripilat şi strigă: „Doamne! Jim Conklin!”

Şi iată-l pe prietenul său, soldatul cel înalt, care merge pe acelaşi drum cu răniții, el însuşi rănit de moarte, o figură ce pare ieşită din imensul nor de foc şi furie care e războiul, o realitate, cât şi o emblemă a războiului în acelaşi trup muribund, iar pe următoarele patru pagini, până la sfârşitul capitolului al nouălea, Crane îl sileşte pe cititor să asiste şi să trăiască acea moarte într-unul dintre pasajele considerate pe drept cuvânt a fi printre cele mai remarcabile din carte.

La început, Jim pare să fie senin ca de obicei. Zâmbeşte şi spune „Salut, Henry”, dar tânărul nu poate decât să bâiguie ca răspuns un „O, Jim... o, Jim... O, Jim”. Jim îi întinde apoi „mâna plină de sânge” şi-l întreabă pe Henry unde a fost, spunându-i că s-a temut că fusese omorât, iar în timp ce băiatul continuă să se bâlbâie, Conklin anunță că a fost împuşcat – „M-au împuşcat. Da, pe legea mea, m-au împuşcat”, apoi repetă afirmația „pe un ton uimit, ca şi cum nu s-ar fi dumirit cum se întâmplase”. Merg împreună pe drum, soldatul înalt agățându-se de brațul tânărului, iar în scurt timp, „cu o şoaptă tremurătoare”, Jim îi spune lui Henry că marea lui spaimă e că o să cadă şi o să-l calce „un furgon din ăla de artilerie nenorocit”. Henry promite că-l va ajuta, dar Jim e cuprins de un soi de buimăceală şi refuză să se mai sprijine de el, spunând „Nu, nu, nu – lasă-mă în pace, lasă-mă în pace” şi abia când intervine soldatul zdrențăros, îndemnându-l pe Henry să-l scoată pe Jim de pe drum, băiatul reuşeşte să-şi călăuzească prietenul spre câmpuri. Soldatul zdrențăros ştie că trebuie să acționeze repede, căci Jim „oricum o s-o mierlească în vreo cinci minute”, apoi se miră: „De unde naiba o avea atâta putere?”

Imediat ce iese de pe drum, Jim începe să alerge „nesigur şi poticnit spre un mic stufăriş”. Henry şi soldatul zdrențăros vin după el, derutați, temându-se să nu se accidenteze, dar deşi Henry îl roagă să fie atent, Jim nu-l mai ascultă, „pironind cu privirea locul mistic al intențiilor sale. «Nu, nu! Nu mă atinge! Lasă-mă în pace! Lasă-mă în pace!»„ Henry îl întreabă încă o dată ce a pățit, dar Jim o ia iar la fugă clătinându-se şi atât băiatul, cât şi bărbatul zdrențăros capătă sentimentul că e ceva „ca un ritual în acele mişcări ale soldatului muribund”, ca şi cum ar fi „adeptul unei religii smintite, care bea sânge, sfâşie muşchi, zdrobeşte oase”. Sfârşitul vine încetul cu încetul, într-un dans al morții lung şi agonic:

În sfârşit, îl văzură că se opreşte şi stă nemişcat. Când alergară spre el, băgară de seamă că avea o expresie pe chip care spunea că găsise locul pentru care se frământase atât. Trupul lui uscățiv stătea drept; mâinile

pătate de sânge stăteau cumințI de-o parte şi de alta. Aştepta cu răbdare ceva ce venise să întâlnească. Era prezent la întâlnire. Se opriră şi ei locului, aşteptând.

Era linişte.

Într-un final, pieptul soldatului muribund începu să tresalte chinuit. Mişcarea deveni tot mai violentă, de parcă înăuntrul lui un animal dădea din picioare şi se zvârcolea cu furie ca să iasă.

Tânărul se chirci în fața acelui spectacol al asfixierii progresive, iar când prietenul său dădu ochii peste cap, văzu în ei ceva care-l făcu să se arunce la pământ hohotind. Glasul i se înălță într-un ultim strigăt suprem.

— Jim! Jim! Jim!

Soldatul cel înalt deschise gura şi vorbi. Făcu un gest.

— Lasă-mă în pace... nu mă atinge... lasă-mă în pace...

Se lăsă iar tăcerea, în timp ce soldatul aştepta.

Brusc, corpul i se crispă şi se îndreptă. Apoi fu scuturat de nişte friguri prelungite. Privea în gol. Cei doi martori desluşeau o stranie şi profundă demnitate în liniile aspre ale groaznicului său chip.

Un sentiment straniu îl împresură pe furiş, încetul cu încetul. Preț de câteva clipe, tremurul picioarelor îl făcu să țopăie într-un soi de dans hidos. Îşi flutura nebuneşte mâinile în jurul capului, de parc-ar fi fost cuprins de un entuziasm drăcesc.

Silueta lui înaltă se îndreptă cât era de lungă. Se auzi un pârâit slab. Apoi începu să se aplece înainte, încet şi drept, ca un copac retezat. Cu o scurtă contorsiune musculară, umărul stâng lovi primul pământul.

Corpul păru să salte puțin de la pământ.

— Dumnezeule! exclamă soldatul zdrențăros.

Tânărul privise ca vrăjit ceremonia de la locul de întâlnire. Chipul i se strâmbase într-o expresie a agoniilor prin care-şi închipuise că trecea prietenul său.

Sări apoi în picioare şi, apropiindu-se, privi chipul păstos. Gura era deschisă şi rânjea cu toți dinții.

Când pulpana hainei albastre se dădu la o parte, tânărul văzu că o parte a corpului arăta ca şi cum ar fi fost sfârtecată de lupi.

Cuprins brusc de o furie lividă, tânărul se întoarse spre câmpul de bătălie. Agită pumnul. Părea gata să rostească o diatribă.

— Drăcie...

Soarele roşu era lipit pe cer ca o pecete.[29]

---

[29] Acest ultim rând, cea mai analizată, lăudată şi dezbătută propoziţie din toată opera lui Crane, a fost folosit de unii specialişti în anii cincizeci şi şaizeci pentru a promova o interpretare, demontată între timp, conform căreia Semnul roşu ar fi un roman care abundă în simbolism religios care-l transformă pe Jim Conklin (J.C.) într-un echivalent al lui Isus Cristos şi care vede în pecetea de pe cer („wafer”) o referire la taina euharistiei, dar cuvântul „wafer” are şi alte înţelesuri, unul fiind din domeniul legal: un mic disc de material adeziv folosit ca sigiliu pentru documente legale. Probabil că acesta

La scurt timp după asta, Henry comite primul său păcat. Vor mai urma două în restul cărții, dar chiar dacă avem revelația cruzimii tânărului, a faptului că e dispus să mintă ca să-şi salveze obrazul şi a lipsei de scrupule care-l face să recurgă la un fel de şantaj moral ca să-şi apere secretul, băiatul se eliberează treptat de coşmarul fricii sale pentru ca a doua zi să se comporte onorabil pe front şi astfel să acceadă la un soi de izbăvire. Bineînțeles, depinde de felul în care definim cuvântul izbăvire – şi de felul în care interpretăm concluzia tulbure, ambiguă a romanului.

După moartea lui Jim, Henry se aruncă la pământ „şi [începe] să se afunde în gânduri" în timp ce zdrențărosul turuie despre oroarea la care fuseseră martori, apoi propune s-o ia din loc şi să-şi continue marşul. Starea lui se înrăutățeşte („Încep să mă simt cam rău [...] al naibii de rău") şi nu ştie cât îl vor mai ține picioarele, dar continuă să-şi facă griji şi pentru băiat, temându-se că Henry are cine ştie ce rană pe dinăuntru (ceea ce sigur că are, numai că nu e fizică), iar când îl întreabă unde e rănit, apoi repetă întrebarea, Henry îşi iese din minți. Cu „o mişcare furioasă a mâinii" strigă „O, nu mă mai sâcâi!", atât de înfuriat, că-i vine să-l strângă de gât pe bărbatul zdrențăros, care până acum s-a purtat cât se poate de bine cu el, fiind blând, atent şi săritor, cu toate că e rănit mortal. Într-un gest dezgustător de autocompătimire, motivat de o indiferență totală față de suferința altei ființe, Henry hotărăşte brusc să plece. „Adio", spune el – tăios, ca un pumn neaşteptat – şi, când bărbatul zdrențăros îl priveşte „cu gura căscată de uimire", şocat de cruzimea băiatului, dar şi îngrijorat pentru sine, Henry o ia din loc.

Tânărul plecă. Când ajunse la o oarecare depărtare şi se întoarse, îl văzu pe zdrențăros rătăcind neajutorat pe câmp.

---

e sensul la care s-a gândit Crane, ceea ce explică termenul „lipit" din propoziţie. Însă, după părerea mea, pasajul e atât de uluitor din motive care n-au nimic de-a face cu religia sau legea, ci cu muzicalitatea salturilor şi a juxtapoziţiilor fulgerătoare ale lui Crane, trecerea bruscă de la pământ la cer de la final, dar mai ales de la impulsul de a ţine un lung discurs acuzator (diatribă) care se năruie deodată într-un singur cuvânt, drăcie, care e atât o exclamaţie, cât şi o descriere a scenei, apoi, după cele trei puncte puse după cuvântul drăcie, care ne ţin blocaţi pe pământ, Crane arată brusc spre soarele de pe cer şi preţ de-o clipă îl simţim cum arde acolo, sus, în roşeaţa lui însângerată, total indiferent faţă de Jim Conklin şi toţi ceilalţi soldaţi de pe front. Limbajul devine o forţă fizică ce se simte în corp şi deci şi o forţă emoţională, în acelaşi mod în care o explozie coralăde cincizeci sau o sută de voci care erupe dintr-un pasaj liniştit al lui Bach ne poate cutremura din cap până-n picioare şi umple ochii de lacrimi (n. a.).

Atunci se gândi că mai bine i-ar fi fost mort.

O mustrare de conştiinţă, poate, care totuşi nu-l opreşte, aşa că-şi vede de drum, pradă propriului zbucium în timp ce-l abandonează pe soldatul spectral unei morţi în singurătate şi suferinţă.

Cea de-a doua abatere, care se întâmplă mai târziu în acea zi, schimbă sensul întregii cărţi, îndreptând-o în altă direcţie. E tuşa de maestru a lui Crane, evenimentul care face ca romanul să fie ceea ce este, iar ironia inclusă în această întorsătură narativă e atât de bogată în semnificaţii şi contrasemnificaţii, încât mă ia cu ameţeală ori de câte ori încerc să le analizez. Un ghinion e transformat într-un noroc, răspunsul la o rugăminte arzătoare ca o dorinţă dintr-un basm, şi totuşi lui Henry nu-i rămâne decât să ascundă ce i se întâmplase ca să acopere ruşinea vechilor sale fapte reprobabile şi să-şi continue viaţa, chiar dacă acea viaţă e, în fond, o înşelătorie. Date fiind împrejurările, e de înţeles că minte – aşa ar face majoritatea oamenilor –, dar imediat ce rosteşte minciuna, Henry se comportă ca şi cum ar crede falsa versiune a poveştii pe care o spune, într-atât încât pare că a şi uitat că a mințit şi, în loc să mulţumească providenţei pentru falsa iertare de păcate, îşi vede de treabă de parc-ar fi fost ireproşabil de la bun început. Asta e adevărata înşelătorie. Nu că şi-a permis să perpetueze înşelătoria, ci că n-o mai consideră înşelătorie, că e nesincer faţă de sine chiar în legătură cu propria-i nesinceritate.

După ce-l părăseşte pe zdrenţăros, rătăceşte într-un vârtej de confuzie în timp ce „vuietul dogoritor al bătăliei” se aude tot mai tare şi o masă de soldaţi în retragere zboară pe lângă el în pădure „ca nişte animale slabe, dizgraţioase”. Pe moment, tânărul e reconfortat de această privelişte, în care vede o dovadă a propriei înţelepciuni de a fi fugit din mijlocul luptei, dar apoi vede alţi soldaţi înaintând spre o nouă confruntare şi „greutatea neagră a caznei sale” îl apasă iar. Mintea începe să-i oscileze între două impulsuri opuse: să se alăture acelor soldaţi şi să se întoarcă pe front, imaginându-se ca „o fiinţă disperată, în albastru, năpustindu-se cumplit cu un genunchi înainte şi ţinând sus o sabie ruptă”, apoi tânjind ca propria-i armată să fie pusă pe fugă şi mii de oameni s-o ia la goană aşa cum o luase el, această înfrângere închipuită oferindu-i o oarecare consolare pentru „suferinţa lui fără precedent”, dar o clipă mai târziu e scârbit de astfel de speranţe abjecte şi se învinuieşte că ar fi „un ticălos [...] cel mai egoist om de pe pământ”. Crane continuă astfel pe şase pagini, dedicând un întreg capitol acestei groaznice incursiuni în labirintul conştiinţei lui Henry şi ajungând chiar în centrul cărţii sale cu această scufundare în interiorul unui suflet prins în speculaţii mistuitoare care-l poartă în cerc şi-l aduc înapoi la punctul de plecare, apoi iar îl poartă în cerc. Kierkegaard numea această stare de spirit

boala de moarte. Un secol mai târziu, Sartre i-a spus simplu: Cu uşile închise[30]. Oricum am alege să definim acea stare, ideea e că Henry a ajuns în faţa unui zid şi, cum zidul e prea înalt ca să-l escaladeze, e blocat acolo – nu doar temporar, ci pentru totdeauna.

Apoi, ca prin miracol, i se oferă semnul roşu al curajului şi o posibilă ieşire. Întâlneşte altă companie care se retrage, „valuri negre de soldaţi [...] revărsându-se din păduri şi acoperind câmpurile", gonind spre el „ca nişte bivoli speriaţi". Henry înţelege că fusese pierdută o bătălie importantă şi că „războiul, bestia roşie, războiul, zeul umflat de sânge, trebuie să fi fost sătul". Disperat să afle ce se întâmplă, îşi face loc prin mulţime, dar când îl apucă de braţ pe un soldat şi încearcă să-l ia la întrebări, bărbatul furibund şi speriat îi strigă „Dă-mi drumul! Dă-mi drumul!", dar cum Henry nu-i dă drumul, bărbatul îl târâie pe băiat cu el câţiva paşi, apoi îl pocneşte în cap cu puşca „cu îndemânare şi sălbăticie".

Văzu aripile de foc ale unui fulger clipindu-i în faţa ochilor. În cap îi răsună un bubuit asurzitor de tunet.

Deodată, parcă îl lăsară picioarele. Se lăsă la pământ, zvârcolindu-se [...] Luptând cu durerea paralizantă, parcă se lua la trântă cu o făptură a văzduhului.

Era o luptă sinistră.

Îi curge şi sânge – picură din locul unde i-a fost crestat scalpul – şi în timp ce se înserează, iar el continuă să înainteze cu greu, chinuit de durere, acel sânge devine falsa lui izbăvire. Durerea se domoleşte până la urmă, dar încă nu-şi dă seama cât de grav e rănit. După-amiaza devine amurg şi în curând e aproape noapte, suficient de întuneric ca să se întrebe dacă nu e cazul să-şi caute un loc de înnoptat. A rămas singur şi s-a rătăcit în pădure, buimac şi stors de puteri, înfometat, însetat şi disperat, dar atunci se mai întâmplă un miracol în acel ceas al dublului miracol, care ia forma unui glas vesel ce se transformă într-un bărbat cu glas vesel, un alt soldat care vede (vede pe întuneric) că băiatul e „într-un mare hal" şi se oferă să-l conducă înapoi la regimentul lui, sarcină de care se achită de parcă ar avea o baghetă magică, străbătând „labirintul pădurii încâlcite cu un noroc straniu", iar când ajung

---

[30] În engleză, titlul piesei lui Sartre e No Exit, care s-ar traduce prin „Fără ieşire".

la destinație şi bărbatul „care-l ajutase ca un prieten ieşi astfel din viața lui, tânărul îşi dădu seama brusc că nu-i văzuse nici măcar o dată chipul”.

Când Henry se întoarce la camarazii din Regimentul 304, încă nu şi-a pregătit minciuna şi se aşteaptă să „simtă în inima lui îndurerată săgețile batjocurii”, dar când primul om cu care se întâlneşte se dovedeşte a fi prietenul său, Wilson, care stă de strajă în întuneric, soldatul gălăgios e atât de bucuros că-l vede, încât Henry ticluieşte pe loc o poveste mincinoasă despre aventurile sale şi, cum sângele care-i picură din cap e un scut care-l apără de bănuieli, scapă basma curată.

— Da, da, a fost... a fost cumplit. Peste tot am fost. Încolo, în dreapta. Crunt ce s-a luptat acolo. Cumplit a fost. Mă pierdui de regiment. Încolo, în dreapta. Mă împuşcară. În cap. N-am mai văzut aşa lupte. Crunt. Habar n-am cum de m-oi fi pierdut de regiment. Şi mă mai şi împuşcară.

O zi de lupte l-a schimbat enorm pe Wilson. Duse sunt fanfaronada şi bombasticismul curajului său „de paradă”, iar între timp atinsese „o culme de înțelepciune de unde se vedea pe sine ca o făptură neînsemnată”, o schimbare fundamentală de perspectivă care-l uimeşte pe Henry şi-l convinge „că după asta are să-i vină mai uşor să se afle în preajma prietenului său”. În timp ce Wilson se agită ca „o infirmieră nepricepută”, îngrijindu-se de Henry – bandajându-i neîndemânatic rana cu o batistă mare, pregătindu-i culcuşul pentru noapte, aprovizionându-l cu mâncare şi cafea din belşug dimineața şi în acelaşi timp despărțind doi soldați care se încăieraseră în tabără –, intuim că transformarea miraculoasă a lui Wilson într-un om cu „alți ochi” poate fi înțeleasă mai ales prin legăturile pe care şi le-a format cu ceilalți, în timp ce Henry, în ciuda lucrurilor prin care trecuse în ultimele douăzeci şi patru de ore, e încă izolat, o ființă solitară care se consideră în continuare mare – cel mai mare om de pe pământ –, aşadar, un om care n-are nici puterea, nici dorința de a se gândi la altcineva în afara propriei persoane.

Comite deci a treia abatere, care nu e chiar un gest fățiş ca primele două, ci unul potențial pe care-l păstrează pentru sine ca o asigurare că vinovăția sa nu va fi dezvăluită, o versiune la scară redusă a panicii care-l străbate pe Raskolnikov din Crimă şi pedeapsă şi-l face să comită o a doua crimă pentru a o acoperi pe prima, pentru că Henry e la fel de disperat să şteargă urmele primei sale crime, iar omul cel mai aproape de a-l demasca e nimeni altul decât Wilson, fostul soldat gălăgios, numit acum pur şi simplu prietenul, care riscă să pună prea multe întrebări despre ce i se întâmplase cu o zi în urmă. În dimineața de după întoarcerea lui Henry, în timp ce regimentul aşteaptă pregătit de luptă ordinul de a porni în marş, tânărul îşi aduce aminte de teancul de scrisori pe care i-l încredințase Wilson într-un moment de slăbiciune înainte de prima lor bătălie, când lăcrimase, convins că avea

să fie ucis, şi, deşi e tentat să aducă vorba despre asta, Henry îşi reprimă impulsul, hotărând să „nu dea acea lovitură meschină”, şi totuşi e bucuros.

Se bucura că are o mică armă cu care să-şi doboare camaradul la primul semn de interogatoriu. El era şeful. De-acum, el era cel care putea râde şi arunca săgeţile batjocurii.

E o treabă urâtă, o privire usturătoare în sufletul unui manipulator cu sânge rece, iar când Wilson îşi ia în cele din urmă inima în dinţi şi-i cere lui Henry scrisorile înapoi, tânărul jubilează. De-acum îl are la mână pe prietenul său şi e la adăpost, ferit de eventuala umilinţă de a explica cinstit cum fugise de bătălie.

Îşi recăpătase complet mândria de sine. Stătea acum bine înfipt pe picioare, la umbra ei tot mai mare şi, cum din clipa aceea nu mai putea fi dat în vileag, nu se temea de privirea judecătorilor şi nu îngăduia propriilor sale gânduri să-l facă mai puţin bărbat. Săvârşise greşelile în beznă, aşa că era încă bărbat.

Bărbat – sau ipocrit? Henry nu pare să facă diferenţa între cele două, aşa că atunci când vine vorba despre apărarea reputaţiei, nimic nu e cert. Tributar încă iluziei adolescentine de a se vedea mereu prin ochii altora, concepe bărbăţia nu ca pe o stare de soliditate interioară, ci ca pe o formă de respect primită de la alţi bărbaţi. Dacă poţi sta cu capul sus printre ceilalţi bărbaţi, eşti bărbat. Ce contează că ai comis fapte ruşinoase şi ai fi ostracizat dacă cineva ar şti asta? Câtă vreme ceilalţi nu ştiu, eşti bărbat.

Peste trei paragrafe, cuvântul apare din nou atunci când tânărul care a prins curaj îşi evaluează situaţia:

În el creştea un mic mugure de încredere. Era acum un bărbat cu experienţă. Avusese de-a face cu dragonii, îşi spuse, şi se convinsese că nu erau atât de hidoşi cum şi-i închipuise. În plus, erau stângaci; nu loveau cu precizie. O inimă vitează îi putea sfida şi astfel îşi găsea scăparea.

Ba mai mult, cum ar fi putut să-l omoare pe el, alesul zeilor, sortit măreţiei?

Aceste observații sunt de o complexitate care-ți taie respirația, sugerând atât semne ale unei posibile schimbări la Henry, cât şi o persistență înnăscută a egocentrismului şi a imaturității sale. Crane nu-i iartă nimic băiatului, dar asta nu înseamnă că-l consideră o cauză pierdută. Poate că e confuz şi bâjbâitor, încorsetat de conflictele şi slăbiciunile sale, dar e capabil de a învăța din propriile erori, chiar dacă a mințit ca să-şi păstreze conştiința curată, chiar dacă are o stimă de sine atât de pretențios-umflată, încât devine absurdă, căci „sortit măreției" sau nu, simțim că Henry evoluează cu paşi mici. E puțin probabil că poate suferi o transformare monumentală ca cea a lui Wilson, dar e încă îndeajuns de tânăr ca s-o ia de la capăt şi există toate premisele unui nou început. Minciuna despre semnul roşu al curajului l-a pus pe picioare, puterea murdară pe care a căpătat-o asupra lui Wilson va proteja minciuna şi-l va ține pe linia de plutire, apoi întrebarea care se pune este: încotro se va îndrepta de-acum încolo?

Întrebarea primeşte un răspuns în ultima treime a cărții, când Henry e aruncat din nou în focul luptei, iar povestea trece de la anxietate la acțiune, de la frică la furie. Pasajele în care Crane descrie bătălia sunt electrizante ca intensitate, o ofensivă susținută pe treizeci şi şase de pagini care demonstrează cât de bine stăpâneşte scenele ample, cu o mulțime de oameni angajați simultan într-o mulțime de activități diferite. Fie că îl comparăm cu un pictor sau cu un operator de imagine, ochiul său mereu la pândă e într-o continuă mişcare, focalizând asupra unui detaliu mărunt dintr-un paragraf, pentru ca în următorul să se retragă pentru a cuprinde întregul tablou, şi în timp ce schițează înaintarea, retragerea, apoi al doilea atac al Regimentului 304, limbajul său strict controlat ne ține cu sufletul la gură: „Era o năvală oarbă, disperată, a unei adunături de soldați în uniforme albastre prăfuite şi zdrențuite, pe o pajişte verde şi sub un cer de safir, spre un gard care se desluşea vag prin fum, dincolo de care scuipau fioroasele arme ale duşmanilor." Sau: „Pe dâmbul din stânga era un lung şir de puşti care, răguşite şi înnebunite, denunțau duşmanul care se replia în pădure pentru un nou atac, cu monotonia necruțătoare a conflictelor." Sau: „Cu hainele lui murdare, în neorânduială, cu chipul roşu şi inflamat, deasupra căruia se ițea cârpa veche, pătată cu sânge, cu puşca pe care o rotea nebuneşte şi cu efectele zornăind, arăta ca un soldat smintit."

Acel soldat smintit e Henry şi, pe măsură ce evenimentele acelei zile se desfăşoară, mustind de haos, felul în care percepuse până atunci războiul e întors pe dos atunci când tânărul e absorbit de frenezia bătăliei. Dragonii dispar, ca şi imagistica supranaturală din prima jumătate a cărții. E un tânăr soldat într-o armată de bărbați şi băieți care luptă cu altă armată de soldați şi băieți, o încleştare lipsită de măreția celor greceşti, căci războiul la mijlocul secolului al XIX-lea nu e o arenă în care bărbații să-şi demonstreze valoarea morală prin fapte de vitejie pe câmpul de luptă, ci o simplă chestiune de viață şi poate de moarte, o confruntare fizică plină de puşti, tunuri şi săbii care amplifică sălbăticia luptelor corp la corp. Aşa cum teama e o forță incontrolabilă care copleşeşte inteligența, la fel e şi violența bătăliei, pe care Crane o descrie ca pe un fel de delir sau nebunie, şi cum să se simtă cineva vinovat pentru că s-a transformat într-un sălbatic turbat când abia dacă mai ştie cine este? Curajul nu e un act de voință, aşa cum nu e nici

laşitatea care împinge un om să fugă de bătălie, amândouă izvorând din aceeaşi sursă irațională. Ieri, Henry a fugit. Azi se pomeneşte atras în nebunia bătăliei, devorat de o ură față de duşman care-l face să se comporte vitejeşte, uneori chiar nesăbuit, dar, cu tot eroismul lui în luptă, cea mai importantă victorie a sa e apropierea de Wilson, fostul soldat gălăgios care-i stă alături în luptele pe care le dau zi de zi, amândoi parteneri egali într-un efort comun. Totuşi, vechiul Henry rămâne în mare parte neatins şi e departe de a fi ajuns la înțelepciunea prietenului său de a se considera „o făptură neînsemnată". Într-un episod crucial, Henry aude cum unul dintre ofițeri îi spune unui general că băieții din Regimentul 304 „luptă ca nişte catârgii", adică sunt deopotrivă inutili şi neimportanți, ceea ce-i stârneşte lui Henry o criză de indignare, iar în următoarea bătălie luptă mânat nu doar de ura față de duşman, ci şi de ura față de propriii săi ofițeri superiori. Tânărul refuză să se considere mărunt. Nu permite nimănui să-l subestimeze – şi trebuie să strălucească cu orice preț.

Cât de mult se schimbă Henry la sfârşitul romanului?

Destul – sau poate chiar destul de mult –, dar nu atât de mult cum pare să-şi închipuie.

Ultimul capitol începe cu el îndepărtându-se de câmpul de luptă împreună cu regimentul său şi, pe măsură ce mintea i se limpezeşte treptat şi poate „să înțeleagă ce-i cu el şi unde se află", reuşeşte să mediteze la ce i s-a întâmplat în ultimele două zile şi să-şi „analizeze faptele, eşecurile şi izbânzile". Aceste ultime paragrafe sunt scrise atât de elocvent, de emoționant de-a dreptul, încât nu e greu să te laşi vrăjit de Crane şi să iei de bune cugetările lui Henry. Dar în profunzime se întâmplă multe şi, pentru a desluşi concluzia cărții, trebuie să fim foarte atenți.

În primul rând, Henry se bucură că a scăpat întreg din bătălie, că e viu, că fusese „în locul roşu de sânge şi negru de patimi" şi scăpase. E un lucru fundamental, iar gândul nerostit care răzbate dincolo de bucuria lui e acela că se ținuse tare pe poziții şi nu fugise, că depăşise frica de luptă. O victorie pe deplin meritată – şi o cauză legitimă de bucurie.

Apoi se gândeşte la „faptele sale publice" şi la „realizările la care fuseseră martori camarazii săi", acțiuni care par să merite „o muzică veselă" şi-i face mare „plăcere" să şi le reamintească. Muzica sugerează o paradă militară pe un bulevard larg, în mijlocul unei mulțimi de curioşi care-i ovaționează cu adorație, o fantezie care-i îngăduie să se dedea la un fel de laudă de sine fudulă şi-i satisface nevoia de a străluci în ochii altora. Acesta e Henry în toată henry-tatea lui adolescentină, dar ținând cont de lucrurile prin care a trecut pe câmpul de bătălie, îi putem acorda acest moment de autoglorificare. Însă imediat ce trece parada, textul surprinde sărind într-un nou registru cu aceste observații tăioase:

„Îşi dădea seama că e bun. Îşi amintea cu un fior de bucurie comentariile pline de respect ale camarazilor despre purtarea sa."

Dacă înțeleg corect cuvântul bun, Henry nu se consideră un soldat bun sau un camarad bun, ci un om bun, o judecată categorică a valorii sale morale, dar un lucru ironic, surprinzător la cei care sunt cu adevărat buni este că ei nu se consideră buni aproape niciodată. Au tendința să se îndoiască de propria lor bunătate şi exact asta îi face să fie buni, în timp ce aceia care nu sunt prea buni sau doar parțial buni, cei care fac mereu boacăne şi găsesc întotdeauna un mod de a-şi ierta greşelile se consideră buni fără să înțeleagă că nu sunt, de fapt, ce cred că sunt. Un mecanism de autoconservare, poate, sau o formă de amăgire. Henry e încă un personaj neformat, care-şi face iluzii şi are în continuare nevoie de „comentariile pline de respect ale camarazilor" care să-l valideze în propriii ochi.

Numai că imediat după asta, gândurile i se îndreaptă spre interior şi, pentru prima oară în carte, Henry se ia la trântă în mod cinstit cu defectele, greşelile şi momentele sale mai puțin strălucite. Amintirea momentului când fugise de luptă îi revine, făcându-l să roşească, „ruşinea îi pâlpâi în suflet", iar când această amintire urâtă dispare, e imediat urmată de una chiar şi mai rea.

I se arată un spectru al remuşcării. În minte i se înfiripă amintirea stăruitoare a soldatului zdrențăros – cel care, ciuruit de gloanțe şi golit de sânge, se frământase pentru rana închipuită a altuia; cel care-şi sacrificase ultimele rămăşițe de putere şi minte pentru soldatul înalt; cel care, orbit de istovire şi durere, fusese părăsit pe câmp [...]

Oriîncotro şi-ar fi îndreptat gândurile, se ivea şi fantoma sumbră a abandonului pe câmp. Tânărul arunca priviri furişe camarazilor săi, convins că-i pot citi pe față dovada acelei hăituieli [...]

O vreme, amintirea bântuitoare a zdrențărosului îl vlăgui pe tânăr de orice bucurie. Greşeala pe care o făcuse i se arăta limpede şi se temea că avea să trăiască toată viața cu acea imagine. Nu lua parte la sporovăiala camarazilor, nici nu-i privea şi nu-i lua în seamă, mai puțin când îl cuprindea brusc bănuiala că aceştia îi pot vedea gândurile şi că cercetează fiecare detaliu al scenei cu soldatul zdrențăros.

E un progres. Faptul că simte durerea unei asemenea suferințe, că se bălăceşte într-un asemenea dispreț usturător față de propria-i purtare crudă e un semn încurajator de maturitate incipientă, dar, oricât de sinceră ar fi frământarea lui Henry („se temea că are să trăiască toată viața cu acea imagine"), mai e un element în suferința lui, o sursă de spaimă pe care o cunoaşte deja prea bine: frica de a fi demascat, posibilitatea cumplită ca

ceilalți să afle ce făcuse şi să-i dezvăluie secretul, adică aceeaşi spaimă care-l urmăreşte de la începutul cărții.

Felul cum îl abandonase pe soldatul zdrențăros e de departe cel mai grav dintre păcatele sale, dar să reținem că se gândeşte întruna şi la celelalte două: inexistenta rană de glonț la cap şi planul de a-i forța mâna prietenului său ca să tacă şi să se supună, folosindu-se de scrisorile ruşinoase. Aceste abateri i s-au şters din minte – mai degrabă alungate decât uitate.

Apoi, printr-una dintre acele contorsiuni mentale care par a fi necesare în fața unei vinovății insuportabile, Henry îşi rezolvă problema sărind pur şi simplu peste ea.

„Şi totuşi, încetul cu încetul, încordându-şi forțele, reuşi să îndepărteze păcatul."

În loc să se chinuie tot restul vieții, Henry hotărăşte să-şi îngroape fapta şi să nu se mai întoarcă niciodată la mormânt. Oare s-a căit destul ca să justifice acest gest? Poate că da, poate că nu, cert e că Henry consideră că da, şi de îndată ce reuşeşte să îndepărteze păcatul, natura gândurilor sale trece printr-o schimbare profundă, iar cartea se încheie cu un torent ciudat, dar frumos, de contradicții şi semne de întrebare amețitoare.

Şi totuşi, încetul cu încetul, încordându-şi forțele, reuşi să îndepărteze păcatul. Şi în sfârşit avu impresia că ochii i se deschid în feluri noi. Îşi dădu seama că poate privi îndărăt la obrăznicia şi bombasticismul vechilor sale teorii, pentru a le vedea cu adevărat. Se bucură înțelegând că începuse să le disprețuiască.

Această convingere îi întări încrederea în sine. Simțea un fel de bărbăție liniştită, care nu caută să se impună, dar cu vână tare, solidă. Ştiu că n-are să mai tremure în fața superiorilor săi, oriîncotro l-ar călăuzi. Încercase cu degetul moartea cea mare şi aflase că, la urma urmei, ea nu e decât moartea cea mare. El era bărbat.

Fără îndoială, ideile despre război ale tânărului s-au schimbat şi nu mai e terorizat de gândul de a muri în luptă, dar aceste iluminări îi dau dreptul să intre în rândul bărbaților? Încă nu. A făcut câțiva paşi mărunți în direcția cea bună, dar îl aşteaptă încă un drum lung, pentru că a se declara bărbat face parte din aceeaşi categorie cu a se declara bun, probabil că e o afirmație optimistă, dar în niciun caz una dovedită.

În penultimul paragraf, gândirea lui Henry intră într-o fugă ciudată de imagini hiperbolice, minunat de seducătoare şi de convingătoare de la o

propoziție la alta, dar în acelaşi timp tot mai puțin ancorată, rostogolindu-se tot mai departe de împrejurările în care se află în acel moment.

Ploua. Procesiunea soldaților istoviți s-a transformat în cortegiu mizer, abătut şi bombănitor, care abia se târâia printr-o brazdă de noroi brun şi lichid sub un cer jos, jalnic. Şi totuşi tânărul zâmbea, pentru că înțelegea că lumea era făcută pentru el, chiar dacă multora li se dezvăluia a fi alcătuită din sudălmi şi bastoane. Se eliberase de boala roşie a bătăliei. Coşmarul înăbuşitor trecuse. Fusese un animal ars şi năduşit în arşița şi durerea războiului. Se întorcea acum cu nesaț de îndrăgostit la imaginile cu ceruri senine, pajişti proaspete, pâraie răcoroase – o existență de veşnică şi dulce pace.

Sunt vise de băiat şi dau impresia că războiul s-a terminat când de fapt de-abia începe pentru Henry şi ceilalți băieți din compania sa. Îi aşteaptă alte bătălii şi, pentru a face față cu brio – ca în bătălia acelei zile –, va trebui să redevină un sălbatic şi să se afunde iar în boala roşie a războiului. Henry e încă un băiat, dar asta nu înseamnă că nu are potențialul de a deveni bărbat. E aproape sigur că va deveni bărbat – câtă vreme nu e ucis în altă luptă a doua zi sau peste o lună sau peste un an.

În ultima frază a cărții, naratorul invizibil se întoarce ca să ne descrie atmosfera de pe cer.

„Deasupra râului, o rază aurie de soare răzbătu printre pâlcurile de nori de ploaie plumburii.”

Lumină amestecată cu întuneric. Întuneric amestecat cu lumină. Dualitatea realului.

14

În adâncurile unei mine de cărbune.

În mai 1894, la scurt timp după ce Crane îi propusese lui McClure Semnul roşu al curajului şi conta încă pe o decizie promptă în privinţa cărţii, McClure i-a angajat pe el şi pe Linson să se deplaseze în Scranton, Pennsylvania, ca să relateze despre condiţiile din minele de cărbune. Urma să fie plătit abia după publicarea articolului şi, cum lui Crane îi bătea vântul prin buzunare, ca de obicei, a împrumutat cincizeci de dolari de la Linson ca să acopere cheltuielile de călătorie. Încă un împrumut pe care n-avea să-l returneze niciodată.

A primit acea misiune datorită unei recomandări din partea lui Garland, care tocmai scrisese pentru McClure's Magazine un articol despre Homestead după greva brutală de la oţelăria lui Carnegie, aşa că Crane şi Linson au pornit, înarmaţi cu peniţe şi creioane, să scrie reportajul şi să-l ilustreze. Au stat la un hotel numit Valley House din Scranton, în prima după-amiază au vizitat mina Oxford, iar seara, prin mijlocirea lui John Raught, un artist local, prieten cu Linson, au luat legătura cu James Young, şef de echipă la minele Dunmore, care le-a organizat o deplasare până la Mina Numărul Cinci a doua zi dimineaţa. Într-una dintre serile petrecute în oraş, au reuşit şi să meargă în vizită la reverendul Luther W. Peck, D.D., unchiul matern al lui Crane, un bătrân simpatic care le-a vorbit pe larg despre pasiunea lui pentru fluturi.

Ne vom întreba: oare Crane se gândea la acţiunile la minele de cărbuni din posesia familiei sale sau la cele pe care le moştenise, apoi i le vânduse fratelui său ca să-şi publice prima carte? Probabil. Maggie apăruse pe lume abia în urmă cu paisprezece luni, deşi în acest timp i se întâmplaseră multe, iar după ce se spălase pe mâini de minele de cărbune, iată-l explorând adâncurile pământului ca să scrie despre ele.

E unul dintre cele mai bune şi mai vii reportaje ale lui Crane, o relatare la persoana întâi, bazată pe observaţie atentă, despre cum e să te apropii, să intri şi să cobori pe fundul unei mine la peste trei sute de metri sub pământ, unde o armată de bărbaţi, băieţi şi catâri se spetează extrăgând tone peste tone de antracit din măruntaiele unui infern luminat de lămpaşe. Crane prezintă experienţa metodic, pas cu pas, începând cu peisajul din jurul minei, instalaţiile de concasare care „şedeau pe culmile dealurilor şi în vale ca nişte uriaşi monştri la pândă care devorau lumina soarelui, iarba, frunzele verzi", observă celelalte structuri grupate în jurul clădirii centrale, „barăci, săli pentru maşini, ateliere, birouri, şine", apoi se opreşte pentru a cuprinde spectacolul „micilor culegători de cărbune", băieţii cu cămăşi zdrenţuite, cu „umerii negri ca nişte cuptoare" care sunt puşi să adune fragmentele de cărbune măcinat din jgheaburile care transportă bucăţile mai mari, iar Crane comentează, în timp ce-i priveşte pe băieţi la lucru:

În toată regiunea, culegătorii de cărbune sunt la vârsta bătăilor la fund. Văzându-i, te gândeşti mereu la mamele lor şi dacă există vreo şcoală în zonă. Ei însă nu se sinchisesc. Când au momente libere, ies pe maldărul de culm şi joacă baseball, se luptă cu băieţii de la alte concasoare sau între ei, în funcţie de posibilităţi. Şi nutresc mereu speranţa ca într-o bună zi să ajungă în mine, la gurile de ventilaţie, şi mai târziu, catârgii. Apoi şi mai târziu, muncitori şi ajutoare. Iar într-un final, când vor creşte mari şi vor deveni bărbaţi falnici, poate că vor fi mineri, mineri adevăraţi, vor coborî în subteran ca să fie „storşi" sau poate că vor scăpa cu un simplu „astm de mină" şi vor ajunge nişte epave de bătrâni. Sunt foarte ambiţioşi.

Între timp, trăiesc într-o larmă infernală. Huruitul şi bubuitul maşinilor e ca vuietul unei cascade colosale. Sala urlă, zbiară, rage [...] Întreaga structură se cutremură de bătăile şi rotirile puternice ale mecanismului mătăhălos. Şi în mijlocul ei stau derbedeii ăştia mărunţei, care câştigă cincizeci şi cinci de cenţi în fiecare zi [...] Cu atâta hărmălaie care le răsună în urechi, e o minune că le mai rămâne vreun dram de curaj golănesc. Dar ei nu se tem; îşi continuă fanfaronada.

După câteva minute, Crane şi Linson coboară în subteran cu un ascensor care-i zgâlţâie, agăţându-se de barele de fier ca să-şi ţină echilibrul, „în timp ce pereţii negri ca moartea zburau pe lângă noi [...] Când facultatea echilibrului se pierde, mintea devine un talmeş-balmeş. Voinţa ducea lupte grele ca să înţeleagă ceva în timpul căderii, dar era ca şi cum ne-am fi rostogolit printre stele." În timp ce ghidul lor îi conduce prin tuneluri, Crane e uluit văzând că oamenii pe care-i întâlnesc, cu feţele lor înnegrite şi hainele la fel de înnegrite, se desluşesc doar datorită ochilor şi dinţilor care strălucesc „ca nişte oase albite" şi că, în prima mină, şi-au „pierdut numaidecât orice simţ al timpului, orientării sau distanţei". Cum menţionam ceva mai devreme, urmează un lung pasaj despre catâri în grajdul lor, pe care-l compară cu o temniţă, în timp ce catârii înşişi sunt comparaţi cu nişte „şobolani enormi" (pagina 39), dar şi câteva comentarii despre pericolele scurgerilor de gaze, plus un alt pasaj lung despre detonările care au loc în măruntaiele minei de cărbuni, unde estimează corect că s-ar afla sufletul activităţii – dar şi latura ei cea mai primejdioasă.

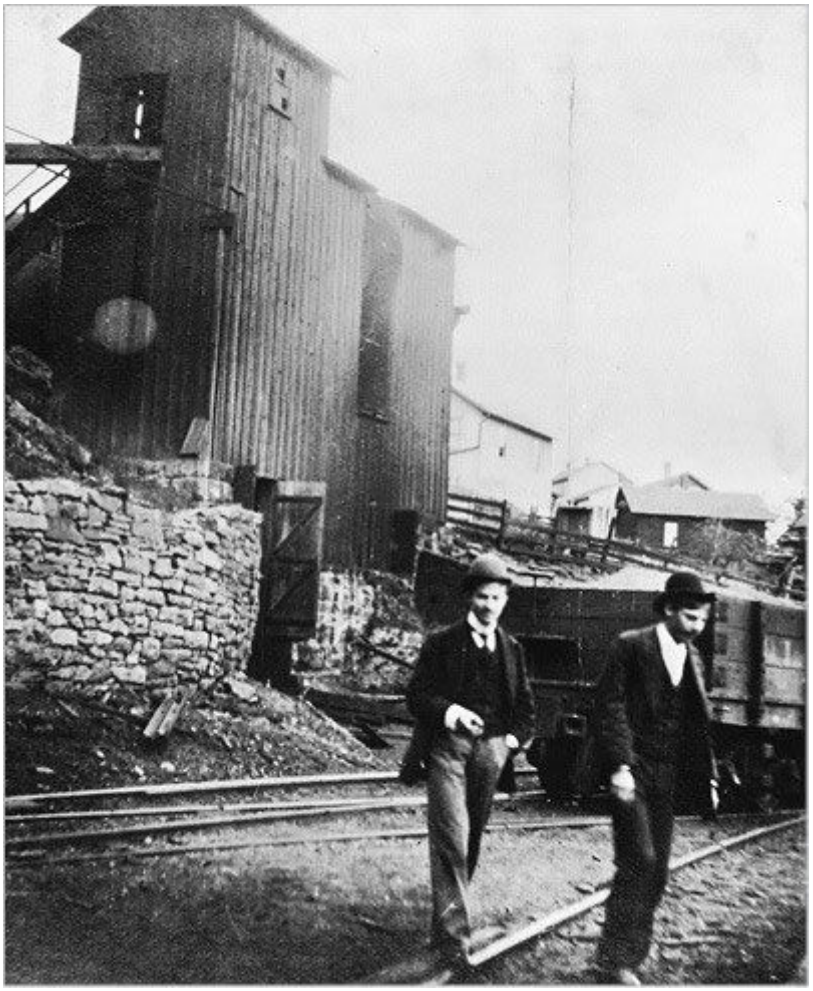

Crane şi Linson la mina din Scranton, primăvara anului 1894

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂŢII SYRACUSE)

Se-aude cum bubuie, trosneşte şi bufneşte, de te întrebi cum de nu se dărâmă acele ziduri colosale de atâta hărmălaie. Iar în susul şi în josul tunelului se vede o dezlănţuire de lumini, mici puncte portocalii care pâlpâie şi licăresc. Minerii umblă cu paşi mari, într-o procesiune grăbită şi mohorâtă. Dar totul îşi găseşte înţelesul în huruitul grav, ca de bas, al unei detunături venite dintr-o parte ascunsă a minei. E război. E partea cea mai sălbatică din veşnica luptă dintre om şi natură. Aceşti mineri formează o avangardă cruntă. Au purtat războiul în locuri unde natura are forţa unui milion de uriaşi. Uneori, vrăjmaşa lor ajunge la exasperare şi curmă zece, douăzeci, treizeci de vieţi. De obicei, ea îşi păstrează cumpătul şi le răpeşte pe rând, cu metodă şi precizie. N-are de ce să se grăbească. Eternitatea îi aparţine. După o explozie, fumul pluteşte mut prin tunelurile adiacente, vag luminos, argintiu.

Crane a fost oripilat nu doar de condițiile în care lucrau acei oameni şi de salariile mici pe care le primeau (trei dolari pe zi pentru mineri, un dolar şi douăzeci şi cinci de cenți pentru ajutoarele lor), ci şi de lăcomia proprietarilor de mine, ahtiați după profit, care perpetuau acel sistem de exploatare, aşa că de data asta şi-a pierdut calmul şi obiectivitatea, încheind articolul cu o diatribă furioasă, sarcastică. Primul pasaj:

Nu poți zăbovi prea mult în mină fără să te pomeneşti întrebându-te de ce baronii cărbunelui câştigă atât de mult, pe când minerii, pe care gurile pământului, negre şi haine, îi înghit în fiecare zi, câştigă, prin comparație, atât de puțin.

Al doilea:

Pe când mă aflam în Wilksbarre, la o mină din împrejurimi a avut loc un accident care a pus în pericol viețile a vreo douăzeci de brokeri din domeniul cărbunelui şi ale altor oameni care o duc bine din jocuri dubioase pe piață. Ascensorul şi ventilatorul s-au blocat, aşa încât vizitatorii riscau să fie ucişi de gazele care veneau din mină, de la adâncimea de trei sute de metri. Minerii i-au ajutat să urce la suprafață pe scări. Când au ajuns sus, aceştia au leşinat pe loc sau, agitați, au început să toarne în ei whiskey, în funcție de caracterul fiecăruia. Erau pieriți de groază.

Al treilea:

Mă grăbesc să-i salut pe acei brokeri totalmente respectabili şi nu mă îndoiesc, desigur, că se găsea printre ei obişnuitul procent de oameni buni şi generoşi, dar trebuie să mărturisesc că m-am bucurat că, măcar de data asta, brokerul din domeniul mineritului a împărțit greutățile şi pericolele cu minerul. Mărturisesc că am simțit o veselie rea şi păcătoasă aflând despre chinurile şi agonia lor. Mi s-a părut a fi o răzbunare parțială, obscură.

Al patrulea:

Dacă toți cei care se interpun degeaba între miner şi consumator, doar spre propriul lor profit imens, ar fi condamnați anual la o anumită perioadă de pericol şi întuneric în mine, poate că ar înțelege în sfârşit nefericirea şi

amarul celor care-şi câştigă existența cu asemenea munci disperat de cumplite. Poate că ar începe să înțeleagă valoarea minerului. Şi poate că i-ar îngădui o leafă în consecință. În toată țara asta se spune că minerul e un om bine plătit. Dacă-l întrebi pe miner de condiția lui, îți va răspunde, dacă i-ai câştigat încrederea, că acel lucru impersonal şi deci lipsit de conştiință, compania

Restul pasajului lipseşte pentru că următoarele două pagini ale manuscrisului original s-au pierdut şi din aceste patru paragrafe n-a fost niciodată publicat nici măcar un cuvânt. Chiar şi McClure, aşa amator de scandaluri şi ahtiat după controversă cum era, a considerat că Crane mersese prea departe, aşa că, fără să-i spună autorului său de douăzeci şi doi de ani ce are de gând să facă, a scos foarfeca de editor şi a tăiat materialul din articol. În iulie, când „În adâncurile unei mine de cărbune” a apărut în versiune epurată, Linson povesteşte că după ce s-a uitat peste articol, Crane a mârâit, l-a aruncat deoparte şi a zis: „Deci, până la urmă, pe băieți nu-i interesează adevărul. Atunci de ce naiba m-au trimis încoace? Vor cumva ca publicul să-şi închipuie că minele de cărbune sunt nişte săli de bal aurite, unde minerii poartă plastroane apretate şi mănâncă înghețată?”

15

Poezii.

Ceva mai devreme în acel an remarcabil, cam din ianuarie şi până la mijlocul lui martie, în timp ce lucra în continuare la roman, dar încă nu contribuia în mod regulat la Press, Crane a cotit brusc şi neaşteptat în altă direcţie şi aşa, fără rimă sau motiv[31] – la propriu fără rimă, deşi poate nu fără motiv –, s-a apucat de scris poezii, una după alta, până când a strâns mai mult decât suficiente pentru o carte. Cele mai multe sunt scurte, unele de doar trei sau patru versuri, şi toate folosesc cuvinte ciudate, sunt enigmatice şi extraordinar de stranii. Nu arată şi nici nu sună ca nişte poezii, iar Crane însuşi le numea rareori „poezii”, preferând să folosească termenul mai modest pe care-l inventase pentru ele, „rânduri”, deşi „rândurile” se transformau uneori în „pastile”, fără îndoială, pastile amare, cu toate astea, rândurile şi pastilele lui sunt fără doar şi poate poezii.

Diavolii roşii scăpară puzderie

Din inima mea pe pagină.

Erau aşa de mărunţi,

Că peniţa îi terciuia

Şi mulţi se zbăteau în cerneală.

Era ciudat

---

[31] În original, „without rhyme or reason”, expresie cu înţelesul de „fără motiv”, „fără rost”.

Să scriu în acea mâzgă roşie

De făpturi din inima mea.

De unde au apărut? Când Linson i-a pus această întrebare, Crane a răspuns, arătând spre propria frunte: „Mi-au venit şi le-am scris, atâta tot.” După câteva săptămâni, când i-a arătat câteva mostre lui Garland, „uluit de forța lor”, prietenul său l-a întrebat dacă mai are şi altele, iar Crane a răspuns arătând de această dată spre tâmplă: „Am vreo patru, cinci aici, într-un mic şir. Aşa îmi vin – în şiruri mici, gata să fie aşternute pe hârtie. Ieri am scris nouă.” Un an mai târziu, când poeziile au fost adunate şi publicate în volum de firma Copeland and Day din Boston, Hawkins l-a întrebat „cum de a ajuns la acest tip de vers aparte”, iar Crane i-a răspuns: „Nu ştiu. Pur şi simplu mi s-a părut un mod foarte cinstit de a exprima ce simt în acel moment [...] Am sentimentul obscur că emoțiile care nu pot fi exprimate satisfăcător în proză ar trebui puse în versuri. N-aş fi putut scrie acele lucruri sub formă de proză [...] tot aşa cum degeaba aş mesteca o hârtie verde, că n-aş putea scuipa apoi bancnote de zece dolari.”

De-ar fi s-azvârl mantaua asta ponosită,

Să umblu liber sub cerul întins;

De-ar fi să nu găsesc acolo

Decât un albastru imens,

Ignorant, fără vreun ecou,

Ce-ar fi atunci?

În afară de câteva poezii scrise în studenție, care s-au pierdut, şi de acea lamentație comică despre punga firavă, mototolită şi aruncată în atelierul lui Linson, timp de câțiva ani Crane şi-a concentrat energia asupra prozei şi

toate formele prozei sale – romane, povestiri, satire, schițe – sunt marcate de acelaşi stil abundent, doldora de imagini, viguros. Însă poeziile care s-au revărsat din el la începutul lui 1894 sunt toate numai piele şi os, reduse la cele mai simple şi mai elementare enunțuri, atât de agresiv antilirice şi primitive, încât poezia din ele e în cele din urmă mai puțin vizibilă decât e în proză.

Un om se temea că va găsi un ucigaş;

Altul, că va găsi o victimă.

Unul era mai înțelept ca altul.

Pastilele minuscule ale lui Crane contrastau atât de radical cu creațiile înflorite, ultraliterare care treceau drept poezie de calitate în America acelor vremuri, încât de multe ori acesta se cutremura fie şi doar la auzul cuvântului „poet", despre care spunea „îmi aminteşte mereu de elite şi mi se pare cea mai detestabilă insultă". Însă aversiunea lui Crane față de cuvântul „poet" n-ar trebui confundată cu aversiunea față de poezia însăşi. De fapt, avea la activ destule lecturi în materie, nu doar din Keats, pe care l-am mai pomenit, ci şi din Burns, Shelley, Browning, Dryden şi aşa mai departe, pe lângă doze substanțiale de Shakespeare, şi putea produce cu uşurință versuri convenționale, cu rimă, atunci când se simțea inspirat, ca de pildă acest catren ironic compus la şcoală, după ce fusese obligat să citească (poate şi să memoreze) odiosul „Psalm al vieții" al lui Longfellow, şi e într-adevăr profetic că a atacat exact lucrul pe care avea să-l atace mai târziu prin poezii – şi pentru care avea să fie atacat uneori: „Nu-mi spune cu glas voios / Că-n viață ne putem desfăta / Cu atât mai puțin / Cu rimele de ne-am juca." Pentru o parte substanțială a publicului cititor de poezie, această ostilitate față de convenții l-a transformat într-un deviant barbar, un bădăran autodidact care nu pricepea nimic din tehnicile de versificație, dar timpul avea să spună o poveste cu totul diferită, iar în 1950, John Berryman avea să afirme calm că „Crane e cel mai important poet american dintre Walt Whitman şi Emily Dickinson pe de-o parte şi contemporanii săi care s-au dezvoltat mai târziu, Edwin Arlington Robinson, Robert Frost şi Ezra Pound, pe de altă parte"[32].

---

[32] Impactul volumului Călăreții negri se extinde dincolo de lumea poeziei. Nu mai puțin de trei romane americane de după război folosesc ca titluri versuri din poeziile lui Crane: In a Lonely Place de Dorothy B. Hughes, 1947 (care în

Gândeşte ca mine, spuse un om,

Altminteri eşti ultimul ticălos,

Un nemernic.

Eu am stat şi m-am gândit

Şi-am zis: Fie, sunt un nemernic.

Primii săi critici au fost colegii de cameră, artiştii gălăgioşi şi puşi pe glume cu care a locuit pe East Twenty-third Street, care, deşi îl susțineau pe Crane ca prieten şi artist, au găsit în creațiile lui ciudate, aforistice o țintă ideală pentru ironie. Crane i s-a plâns lui Garland, neobişnuit de afectat: „Am vrut să mai scriu câteva azi-noapte, dar nu m-au lăsat «indienii» ăia. Au chiuit aşa de tare auzind celelalte rânduri, mai să-mi spargă urechile [...] Versurile mele li se par amuzante. Sunt un bufon pentru ei.”

Dacă cineva mi-ar vedea viața măruntă,

Bietele-mi zbateri şi lupte,

M-ar crede nebun;

Şi nu se cade ca zeii să amenințe nebunii.

1950 a inspirat un film regizat de Nicholas Ray, cu Humphrey Bogart în rolul principal); Find a Victim de Ross Macdonald, 1954; Because It Is Bitter, and Because It Is My Heart de Joyce Carol Oates, 1990 (n. a.).

Odată, când Linson i-a făcut o vizită, Crane „a arătat către un pamflet prins în perete, deasupra căruia era un portret expresiv al lui [...] «Vezi ce-mi fac ăştia» a zis el zâmbind forțat. «Pentru indieni sunt o glumă! Lipesc răutățile astea despre mine când sunt plecat. M-au îmbolnăvit!»„ Recunoscând că scrie din „amintiri vagi”, Linson evocă şi următoarea afirmație (aproximativă) a lui Crane: „Javrele rag ca nişte lincşi când încerc să scriu, dar mă răzbun eu. O să-i pun într-o carte pe fraieri. Sunt nişte brute.” După un an şi jumătate, Crane chiar i-a pus într-o carte, cu toții deghizați şi purtând alte nume, dar veniți direct din perioada mizeră petrecută în vechea clădire a Ligii Studenților la Arte – îi regăsim în A treia violetă, ultimul dintre romanele lui Crane care se petrece la New York şi de departe cea mai autobiografică dintre ficțiunile sale publicate.

Adevărul, spuse un călător,

E o stâncă, o cetate măreață;

Am fost adesea acolo,

Chiar în turnul ei cel mai înalt,

De unde lumea pare neagră.

Adevărul, spuse un călător,

E o suflare, un vânt,

O umbră, o fantomă;

L-am căutat îndelung,

Dar nicicând nu i-am atins

Poala veşmântului.

Şi l-am crezut pe al doilea călător;

Căci pentru mine adevărul

E suflare, e vânt,

Umbră, fantomă

Şi nicicând nu i-am atins

Poala veşmântului.

Până şi Howells a fost nedumerit, iar într-o scurtă scrisoare pe care i-a trimis-o lui Crane la începutul acelei toamne, recunoaşte că „chestiile astea sunt prea orfice pentru mine. E păcat să te ocupi de aşa ceva când faci absolut splendid lucruri solide, adevărate [...] Nu cred că, în mărinimia ei, pronia vrea ca «prozo-poezia» să aibă viaţă lungă.”

Ştiam cândva un cântec frumos –

Crede-mă, nu mint –

Era făcut din păsări

Şi le-am închis într-un coş;

Când am deschis portița,

Cerule! Şi-au luat zborul toate.

„Veniți înapoi, gânduri!” am strigat.

Dar ele au râs.

Au zburat mai departe

Până s-au făcut ca nisipul

Aruncat între mine şi cer.

Dar poeziile au avut şi susținători de la bun început, în frunte cu Linson şi Garland, cărora le-a urmat curând şi John D. Barry, cel care cu un an înainte desființase Maggie prin acea scrisoare arogantă. Dar poeziile l-au entuziasmat şi el a fost primul care le-a făcut cunoscute lumii – mai întâi s-a ridicat şi a citit bucăți din manuscrisul lui Crane participanților la o reuniune literară importantă care a avut loc în luna aprilie la New York, apoi l-a pus pe Crane în contact cu firma din Boston care a ajuns să-i publice în anul următor poeziile într-un volum luxos. Ajutorul lui Barry a fost indispensabil, deşi probabil că a greşit presupunând că Crane fusese influențat de Emily Dickinson.[33] Şi-a bazat această teorie pe o întâmplare care poate fi reală sau nu, dar dacă e reală, el e singurul om care pare să fie la curent cu ea. Barry spune că în 1893, când Crane l-a vizitat pentru prima

---

[33] Dickinson murise în 1886, necunoscută şi necitită, dar după prima ediţie a poeziilor sale din 1890, a ajuns să fie considerată cea mai strălucită şi mai influentă poetă din America. Deşi murise, în 1894 era încă o poetă nouă, şi cum Whitman fusese între timp îngropat în Camden, New Jersey, nu mai avea niciun rival în viaţă. Howells a fost unul dintre numeroşii ei admiratori entuziaşti (n. a.).

oară pe Howells, „domnul Howells a luat din bibliotecă un volum de versuri de Emily Dickinson şi a citit din el cu voce tare. Domnul Crane a fost profund impresionat [...] mai târziu mi-a arătat treizeci de poezii în manuscris [care] alcătuiau grosul volumului intitulat Călăreții negri. Mi-a fost destul de limpede că fuseseră inspirate direct de domnişoara Dickinson.” Deşi e posibil ca Howells să-i fi citit cu voce tare lui Crane din Dickinson, n-a pomenit nimănui acest lucru, ca de altfel nici Crane, care, din câte se cunoaşte, n-a spus şi n-a scris niciodată nici măcar un cuvânt despre Dickinson. Asta nu înseamnă că Barry minte în mod deliberat. E posibil ca Howells să-i fi vorbit despre asta – doar lui, nu şi altora – sau poate că a auzit povestea de la un terţ, dar mai important e următorul lucru: în ciuda unor asemănări superficiale – scurtimea şi concizia, disprețul față de formele tradiționale, insistența de a pune întrebări mari mai degrabă decât întrebări mărunte –, Dickinson şi Crane nu au aproape nimic în comun ca poeți.

Un om ducea o viață de foc.

În însăşi urzeala timpului,

Unde violetul devine oranj,

Iar oranjul, violet,

Viața asta strălucea,

O teribilă pată roşie de neşters;

Şi totuşi când omul a murit,

A înțeles că nu trăise.

Alți susținători au căutat alte influențe care să explice apariția ciudatelor poezioare ale lui Crane. O tabără i-a indicat pe simboliştii francezi (pe care

Crane nu i-a citit niciodată), alta l-a văzut în poeziile sale pe Whitman formă condensată (vers liber, fără rime), iar alta, care-l considera „un Aubrey Beardsley al poeziei”, şi l-a imaginat pe Crane ca discipol al decadenţilor. S-au înşelat cu toţii. Oricum ar fi, poeziile lui Crane nu au antecedente literare şi, fie că sunt bune, slabe sau doar excentrice, se întipăresc în minte şi nu se uită prea uşor. Un „şuvoi poetic”, în termenii lui Crane, s-a revărsat, aducând cu sine poeziile, rândurile sau pastilele, de fapt, erupţii ritmice din jungla inconştientului său, explozii de energie mentală care nu durau mai mult de câteva scurte momente extatice, iar când prima erupţie s-a stins, a urmat a doua, apoi a treia, a patra şi a cincea până când, după câteva luni, şuvoiul a secat.

Călăreți negri se iviră din mare.

În sunet şi răsunet de lănci şi de scuturi,

În tropăit şi tropotit de tălpi şi copite,

Urlete turbate şi coame unduind

Gonind în vânt:

Astfel năvăli păcatul.

Aceasta este prima poezie din colecţie, iar din cele şaizeci şi şapte de poezii care urmează, câteva pot fi clasificate ca poezii de dragoste (în general pesimiste şi disperate), câteva ca poezii de război (parabole ale prostiei omeneşti), câteva ca poezii filosofice de căutare (un om cere sfatul unui înţelept, care invariabil se dovedeşte a fi la fel de ignorant) şi destul de multe ca atacuri împotriva religiei organizate, împotriva Dumnezeului mâniei şi răzbunării care dominase copilăria lui Crane, acestea fiind adesea impregnate de limbaj biblic sau de limbajul imnurilor protestante – vezi expresia „cetate măreaţă”. Omul cel jalnic şi neînsemnat, azvârlit pe un pământ care îi este dacă nu ostil, atunci indiferent, e o făptură zămislită din păcat şi osândită la o viaţă de păcat, care n-are altă cale decât să se consoleze în braţele unui Dumnezeu înţelegător şi milostiv, dar dacă Atotputernicul se dovedeşte a fi un zeu crud şi violent, atunci omul trebuie

să I se opună de fiecare dată, chiar dacă va fi în cele din urmă strivit pentru că a îndrăznit să se revolte.

„Pedepsesc pe copii pentru vina părinților ce Mă urăsc pe Mine până la al treilea şi al patrulea neam.”[34]

Ei bine, atunci, Te urăsc, chip nedrept;

Icoană rea, Te urăsc;

Asmute-Ți dară răzbunarea

Peste capetele bieților oameni

Care orbecăie.

E o faptă de vitejie.

Iar când Dumnezeu nu zdrobeşte capetele bieților oameni, poate fi distrat şi iresponsabil chiar şi atunci când creează lumea.

Dumnezeu făuri corabia lumii cu grijă.

Cu măiestrie infinită de meşter în toate

---

[34] Ieşirea, 20:5, din Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2008.

Construi carena şi pânzele,

Pregăti apoi cârma,

Ca s-o potrivească.

Stătea mândru şi-şi cerceta lucrarea.

Apoi – fatalitate – un păcat strigă,

Iar Dumnezeu se întoarse către el.

Corabia prinse ocazia să lunece pe furiş,

Şi, vicleană, îşi văzu neauzită de drum.

Astfel că, mereu fără de cârmă, străbate mările

În călătorii ridicole,

Înaintează ciudat,

Răsucindu-se ca mânată de un țel solemn

În fața vânturilor prosteşti.

Iar în cer, mulți au râs

De lucrul acesta.

În ansamblu, poeziile din Călăreții negri pot fi privite ca un fel de delir care l-a copleşit pe Crane şi l-a proiectat în adâncurile unei furii care mocnea în el de mulți ani. Sau, dacă nu un delir, atunci un exorcism, o bătălie personală pentru a reduce la tăcere vocile care răsunau încă în capul lui, vocile moralizatoare, de o siguranță absolută, ale strămoşilor săi severi şi dogmatici – care credeau că dețin adevărul când, de fapt, nu dețineau decât propria lor dogmă. În acea izbucnire de creativitate aproape continuă care a durat două luni, Crane şi-a dat seama că locul său de drept era printre păcătoşi, printre cei pierduți şi chinuiți care stau ghemuiți în deşert şi-şi mănâncă inimile. Poezia la care mă refer, care începe cu versurile „În deşert /Am văzut o ființă goală, bestială" şi e reprodusă la pagina 11, se ține într-un singur cuvânt care, dincolo de importanța sa pentru această creație, e forța dinamică din centrul cărții lui Crane în ansamblul ei. Omul care întâlneşte ființa goală nu o judecă şi nici nu simte vreun dezgust, ci doar îi observă acțiunile. Apoi, fără urmă de ironie, i se adresează cu „prietene". La fel de bine i s-ar fi putut adresa cu „frate".

***

La jumătatea lui aprilie, când Barry l-a invitat pe Crane să-şi citească poeziile în fața unui public de scriitori şi nu numai la o întrunire organizată de Uncut Leaves Society, un eveniment literar formal ținut la luxosul restaurant Sherry's, Crane l-a refuzat, spunând că „mai bine mor decât să fac aşa ceva". Linson avea de gând să participe, Senger şi Lawrence veniseră şi ei din Port Jervis ca să fie prezenți, iar Button călătorise tocmai din Rochester ca să li se alăture, dar când prietenii săi au încercat să-l facă să se răzgândească, S.C. a rămas neclintit pe poziții. Avea oroare să vorbească în public, detesta întrunirile la care smochingul era obligatoriu şi nu-l interesa câtuşi de puțin să asiste la lectura invitatei de onoare, scriitoarea pentru copii Frances Hodgson Burnett (care pe atunci publicase Micul lord, dar nu şi Mica prințesă sau Grădina secretă). Dar în primul rând probabil că era îngrozit de felul cum aveau să fie receptate poeziile sale de un asemenea public corect şi înțepat – descris într-un articol despre eveniment ca „literați cultivați" – şi, după ce Maggie fusese desființată cu un an în urmă, nu putea risca o nouă umilire publică. Barry se oferise deja să-i citească el poeziile, dar Crane tot n-a vrut să fie prezent, iar când a sosit momentul, s-a despărțit de Linson şi de ceilalți cerându-le să-i povestească la întoarcere cum a fost, apoi a rămas singur să se lupte cu emoțiile.

În pofida temerilor sale, lectura a fost un succes. Conform aceluiaşi articol de presă scris de Elisha J. Edwards, „Domnul Barry a citit poeziile cu o elocinţă încântătoare, redându-le melodicitatea desăvârşită, chiar dacă nu sunt prezentate în formă metrică. Dacă cei care au ascultat poeziile nu se înşală, publicarea lor ar putea dezvălui un talent considerabil.” Când cei patru prieteni ai lui Crane au dat buzna să-i dea vestea cea bună, el a crezut că-l iau peste picior şi a durat o vreme până când au reuşit să-l convingă că publicul fusese într-adevăr plăcut impresionat. După care, cum spune Linson, „s-a dus la culcare fericit de relatarea favorabilă”.

A doua zi, Press a publicat interviul lui Marshall cu Howells, cu comentariile sale generoase despre Crane, alături de introducerea lui Marshall la câteva extrase din Maggie.

Noi semne de viaţă.

16

Domnul Binks şi alţii.

În acel an a mai scris şi câteva povestiri, şapte publicate şi două nepublicate, din câte ştiu, dar chiar dacă mai scrisese povestirile despre Sullivan County, „Viteza tinereții”, triada despre copilaş şi alte delicii microscopice ca „De ce a înjurat tânărul vânzător?” era în continuare un novice al acestei forme. Acest lucru avea să se schimbe la un moment dat şi încă în aşa măsură încât, în următorii doi ani, povestirea avea să devină modul său de operare preferat, dar în acel moment bâjbâia încă şi îi testa posibilitățile.

Majoritatea sunt nereuşite dintr-un motiv sau altul – prea melodramatice sau prea banale, prea tărăgănate sau insuficient dezvoltate –, dar printre aceste eforturi ratate se numără şi patru excepții, toate suficient de bune ca să merite pomenite. „O noapte la clubul milionarilor”, care a apărut în revista de umor Truth cu doar o zi înainte de publicarea „Experimentului sărăciei”, e o prostioară juvenilă reuşită, o satiră groasă care ia în râs cu subtilitate de baros ignoranța pompoasă a celor putred de bogați, dar îşi atinge scopul şi reuşeşte să fie destul de amuzantă. Vreo zece plutocrați trecuți de prima tinerețe stau în biblioteca de la clubul lor, unde decorațiunile tavanului „costă şaptezeci şi patru de dolari pe inchul pătrat” şi fiecare scaun ocupă „o suprafață de podea de două mii de dolari”, iar „un valet plătit cu mărunțiş, capitonat într-un costum de trei sute de dolari” intră în încăperea tăcută şi anunță că afară sunt patru gentlemeni care vor să intre în club. Aceştia se numesc Ralph Waldo Emerson, Nathaniel Hawthorne, George Washington şi Alexander Hamilton. Membrii clubului, care n-au auzit de aceste nume, îl întreabă pe valet de unde vin acei oameni, iar când servitorul le răspunde „au zis că vin din America”, mai mulți membri cer măsuri drastice imediate („Nu-i lăsa să intre!” „Dă-i afară!” „Omoară-i!”), dar cel care se impune este Erroll van Dyke Strathmore, cu mintea lui calmă. Acesta îi dă dispoziții valetului:

— Să le spui că, din moment ce nu cunoaştem pe nimeni în America [...] dacă se vor îndrepta în linişte spre un loc mai convenabil, se vor spăla pe mâini şi-şi vor face rost de bavete, atunci le va fi îngăduit să se întoarcă şi să se uite la restul unei țigări pe care am aruncat-o din neglijență în pragul uşii [...] După care să speli treptele de la intrare cu buretele şi să dai preşul de picioare unuia dintre cluburile alea din centru.

Şi iată cum maeştrii Epocii de Aur primesc o scatoalcă zdravănă peste ochi în acea bagatelă de nouă sute de cuvinte, dar urmează „Ziua liberă a

domnului Binks", care e mai lungă şi mai atent construită (Press, 8 iulie). În afară de triada despre copilaş, e prima povestire scrisă de Crane care nu e nici basm, nici glumă, nici poveste burlescă, apropiindu-se ca spirit mai puțin de Kipling sau Twain şi mai mult de Cehov sau (ca să-i pomenim iar numele) de tânărul James Joyce, născut cu doar zece ani după Crane.

Binks e un funcționar modest şi silitor din New York care locuieşte într-un mic apartament din Harlem cu soția şi cei trei copii mici. Într-o după-amiază, în timp ce călătoreşte cu tramvaiul electric pe Broadway, priveşte pe fereastră la oraşul de piatră şi zăreşte un colț „verde strălucitor" în Madison Square Park, o privelişte care, în mod inexplicabil, îl răscoleşte şi-i umple capul de „amintiri vagi" şi de „muzica trecutului său". În acea seară, după o cină tensionată acasă, în timpul căreia, abătut, Binks îşi jigneşte soția agasată şi îşi repede copiii, funcționarul hotărăşte să organizeze duminică o ieşire în familie la țară. Cum sunt prea strâmtorați ca să ia în calcul o excursie în toată regula, cad de acord să-i facă o vizită mătuşii doamnei Binks, Sarah, care locuieşte în New Jersey, lângă Ramapo Hills.

Frumusețea acestei poveşti simple stă în detalii, în interacțiunile dintre soț şi soție, minuțios descrise, în activitățile copiilor, în prezentarea cadrului rural şi a felului în care acei orăşeni stresați se adaptează treptat şi intră în ritmul somnolent al acelei alte lumi, mai întâi îngroziți de liniştea şi încremenirea din jur („Aş înnebuni dac-ar trebui să trăiesc aici" spune doamna Binks), pentru ca încetul cu încetul să se domolească până când „aerul cald, adormit, vibrând de zgomotele insectelor, îi înlănțuie într-o indolență grozavă". Apoi, când soarele se îndreaptă spre apus, domnul şi doamna Binks urcă pe un deal, ca să admire privelişteа. După un început intenționat banal într-un tramvai electric de pe Broadway, povestea se încheie cu o viziune melancolică, epifanică a lucrurilor esențiale:

Acel cânt al copacilor se înălța în văzduhul încremenit într-o melodie gravă, şoptită. Era plin de o tristețe infinită – o tristețe pentru naştere, robie, moarte [...] Orice om găseşte în acel sunet expresia propriei suferințe. E vocea universală ce jeleşte [...]

Binkşii amuțiseră. Cântecele copacilor impuneau respect. Asistaseră nemişcați la ceremonie, cu ochii ațintiți asupra schimbărilor imense, inefabile care le vorbeau despre lucrul final – sfârşitul inevitabil. Ochii lor aveau o expresie impersonală. Deveniseră mai puri, mai buni datorită acelei predici, acelui glas care le striga din cer [...] Într-un târziu, Binks întinse brațul într-un gest întrebător.

— Mă întreb de ce, spuse el. Mă întreb de ce, păcatele mele... de ce e... de ce...

Pe limbă i se încâlcea veşnica întrebare nerostită, dar doamna Binks îşi strecurase şi ea braţul, împletindu-l cu al lui. Capul ei se culcă uşor pe umărul lui.

Se poate spune că pasajul final e prea căutat şi probabil că aşa este, dar totodată ni-l arată pe Crane tinzând spre un registru nou, acelaşi spre care tinde tânărul Joyce în povestirile din Oameni din Dublin, pe care şi el le-a scris tot la douăzeci şi ceva de ani, o dorinţă de a porni de la realismul lui Flaubert şi de a injecta spiritualitate în zbuciumul lumesc, terestru al oamenilor obişnuiţi – care a devenit una dintre principalele ambiţii ale modernismului secolului douăzeci. Nu mai există în opera lui Crane nicio altă povestire asemănătoare cu „Ziua liberă a domnului Binks". Nu era omul care să scrie despre căsătorie, viaţa de părinte sau presiunile vieţii clasei de mijloc, dar în această povestire promiţătoare, chiar dacă oarecum imperfectă, face toate aceste trei lucruri, iar rezultatul e intens şi totodată neaşteptat – o întrezărire a drumului care nu a fost ales.

„Poveşti spuse de un artist" (Press, 28 octombrie) e o primă tentativă de a se ocupa de „brutele" din vechea clădire a Ligii Studenţilor la Arte şi e scrisă cu acelaşi realism total ca „Domnul Binks". Având doar şapte pagini şi jumătate, e împărţită în trei poveşti distincte: „Cum a făcut Belea Mare rost de o masă festivă", „Cât despre plata chiriei" şi „Ce a făcut Pennoyer cu masa lui de duminică". Linson apare fugitiv în persoana unui artist pe nume Corinson, dar personajele centrale sunt Crane (Micul Pennoyer sau Penny) şi colegii lui de cameră Nelson Greene (Vânătă Sanderson), R.G. Vosburgh (Warwickson, zis şi Belea Mare) şi William Carroll (Zbârcitul). Umorul caustic care se face uneori simţit în cele trei episoade vine de la personajele înseşi şi nu e vreun scop în sine al autorului – un atac –, iar Crane reuşeşte cu deosebită pricepere să surprindă în dialoguri ceea ce eu aş numi o atmosferă de maliţie prietenească, replicile sarcastice şi tachinăriile unor tineri siliţi să locuiască împreună într-un spaţiu meschin, iar episoadele înaintează lin şi convingător, fără note false.

Mai e şi prima povestire a lui Crane despre Vestul American, o glumă amuzantă, deşi lipsită de substanţă, pe care a scris-o înainte să traverseze Mississippi şi să vadă Vestul cu ochii lui – ceea ce nu poate însemna decât că simplele denumiri ale acelor locuri (Denver şi Omaha) l-au inspirat suficient ca să aibă un punct de pornire. „Un bilet dus-întors" (Press, 20 mai) e o glumă picarescă absurdă, spusă de un vagabond veteran pe nume Billie Atkins unui grup de bărbaţi de la o pensiune „la doi paşi de Bowery". În iarna anului care trecuse, pe când se afla la Denver, Billie simţise un puternic imbold de a pleca la Omaha – nu cu un scop anume, ci pur şi simplu pentru că „brusc şi-a dat seama că ar fi vrut să fie în Omaha". Aşa că Billie sare dintr-un tren în altul, ia bătaie de la o mulţime de frânari şi într-un final ajunge la Omaha atât de rupt şi de prăpădit, încât cere să fie arestat ca să aibă un acoperiş deasupra capului pe timp de noapte, iar înainte să

adoarmă în celula lui, simte alt imbold puternic şi hotărăşte să se întoarcă neapărat la Denver de dimineaţă. O glumiţă simpatică. Totuşi, povestirea are o frază care se distinge de celelalte. Crane terminase Semnul roşu al curajului în aprilie. Între timp se făcuse mai şi, probabil făcând un haz nebun în sinea lui, Crane a scris aceste cuvine în deschiderea celui mai vioi şi mai palpitant paragraf din „Un bilet dus-întors”: „Restul călătoriei e incoerent, ca relatările detaliate ale marilor bătălii”. Ce satisfacţie trebuie să fi avut persiflându-se astfel, ridiculizându-şi propria carte cu asemenea ironie total detaşată. Fără îndoială că s-a oprit o clipă ca să-şi savureze gluma pe care doar el o înţelegea, după care, mobilizându-se din nou, face un salt înainte şi încheie paragraful:

Billie se urcă în trenuri şi fu zvârlit afară, aterizând în cap, pe umărul stâng, pe umărul drept, în mâini şi genunchi. Se izbi de pământ într-o rână, fără nimic care să amortizeze căderea pe coaste. Hainele i se rupseră şi se zdrenţuiră ca velele unui bric în bătaia vijeliei. Pielea îi era tatuată cu linii însângerate, cruci, triunghiuri şi toate formele geometrice posibile. Dar n-avea de gând s-o ia pe jos şi era chitit să ajungă la Omaha. Aşa că le îngădui angajaţilor feroviari să-l folosească pe post de proiectil cu care să bombardeze pitorescul peisaj vestic.

Dacă povestirile din acel an sunt în general de încălzire – câteva apropiindu-se de desăvârşire, iar altele fiind pe bună dreptate uitate –, unele dintre lipsurile lor pot fi atribuite probabil grabei cu care au fost scrise. Crane lucra simultan la cărţi care erau mult mai importante pentru el şi deja făcuse pactul cu diavolul să producă material vandabil pentru a se întreţine în timp ce-şi continua celelalte proiecte. Dolarii îl osândeau, la fel ca pe Melville, Poe şi nenumăraţi alţi scriitori americani din secolul al XIX-lea, iar pentru a arăta cât de disperat era Crane să câştige bani în acele vremuri grele, ar trebui să pomenesc de altă povestire mai puţină reuşită pe care a scris-o în acea perioadă, „O masă de Crăciun câştigată în luptă”, care a văzut lumina tiparului pe 1 ianuarie 1895. Se întâmplă ca eroul poveştii, un tânăr pe nume Tom, să fie instalator în Levelville, un oraş de prerie. Dispus să publice în orice ziar sau revistă care-l plătea, Crane a ajuns să-şi vândă povestirea către o publicaţie dedicată instalatorilor, Plumbers’ Trade Journal, Gas, Steam, and Hot Water Fitters’ Review.[35]

---

[35] Melville către Hawthorne (1 iunie 1851): „Dolarii mă osândesc; iar Diavolul cel hain îmi surâde mereu, ţinând uşa deschisă [...] Nu pot să scriu ce aş prefera să scriu – nu-mi aduce bani. Şi totuşi mi-e cu neputinţă să scriu altfel. Aşa că produsul e un talmeş-balmeş şi toate cărţile mele sunt nişte cârpeli” (n. a.).

17

Vecinul lui Maggie.

Dacă Maggie e o carte care se petrece în iad, Mama lui George se petrece în purgatoriu. Dacă Maggie e o adevărată strălucire de roşu aprins, orbitor, Mama lui George e colorată într-un gri închis, solid. Maggie străpunge inima; Mama lui George ţese un nor de tristeţe atotînvăluitor. Maggie urlă şi-ţi impune să te supui; Mama lui George, mai liniştită şi mai subtilă, te seacă. Maggie poate fi de sine stătătoare, dar Mama lui George capătă forţă dacă e văzută ca a doua jumătate a unui imn în două părţi pentru o lume în care până şi Dumnezeu îngroaşă rândurile şomerilor.

Lungă de doar şaizeci şi trei de pagini, micuţa carte a lui Crane începe cu una dintre cele mai derutante prime fraze din toată istoria literaturii americane: „În vâltoarea ploii care începu în amurg, bulevardul larg lucea în acea nuanţă de albăstriu-închis atât de criticată atunci când e zugrăvită în tablouri.” Nici n-apucă bine cititorul să tragă aer în piept şi să se adâncească în poveste, că povestea şi felul în care e spusă sunt puse la îndoială. Despre ce nuanţă albăstrie vorbeşte – şi de ce e criticată atunci când e zugrăvită în tablouri? Pe de-o parte, Crane afirmă că această nuanţă albăstrie există, e o culoare reală din lumea reală (altfel de ce ar include-o în carte?), dar alţii care trăiesc în aceeaşi lume (critici de artă) nu agreează această culoare pentru că... de ce? Presupun că nu pentru că această culoare în sine i-ar ofensa (cum să se simtă cineva ofensat de o culoare?), ci pentru că s-au convins că e o culoare care nu există în lumea naturală, aşa că e o ofensă la adresa adevărului – sau a ideilor lor despre artă – atunci când apare într-un tablou. Însă Crane (sau naratorul omniscient al cărţii care povesteşte la persoana a treia) tocmai ne-a spus că a văzut-o, că ploaia căzând pe bulevardul larg are o nuanţă de albăstriu-închis, exact acea nuanţă albăstrie care-i deranjează atât de rău pe criticii de artă, dar, pentru că e de datoria lui să spună adevărul aşa cum îl percepe, naratorul le spune: vă convine sau nu, uite aici albăstriul vostru afurisit.

Cu alte cuvinte: vă convine sau nu, uite aici cărticica mea.

Prima frază a acestei cărţi e un manifest, o declaraţie codificată a principiilor artistice ale lui Crane şi tot ceea ce urmează în carte se bazează pe certitudinea că respectiva nuanţă de albăstriu-închis e reală, de fapt, e chiar dovada realităţii, căci spre deosebire de Maggie, care a fost greşit interpretată ca un roman în tradiţie realistă (chiar şi de către Crane însuşi), Mama lui George nu e o carte despre apariţii şi monştri, ci despre durere umană observată îndeaproape şi despre suferinţă spirituală profundă.

E o diferenţă clară, iar motivele schimbării de ton de la o carte la alta sunt diverse. În primul rând, trecuse aproape un an şi jumătate de când Crane renunţase la prima tentativă de a scrie Mama lui George, iar în mai 1894,

când a reluat-o, avea deja la activ o producție bogată: nu mai puțin de șaptezeci și cinci de poezii, Semnul roșu al curajului și trei dintre cele mai strălucite schițe despre New York („Oameni în bătaia furtunii” și cele două „Experimente”). Devenise un scriitor mai versat și mai priceput, dar fiindcă era încă necunoscut și nu se simțea pe teren sigur, se lăsase afectat de criticile aduse lui Maggie în cronica lui Garland și-n scrisoarea lui Barry. Dacă romanul ar fi avut succes, poate că s-ar fi apărat de obiecțiile lor, dar cum nu convinsese nici cititorii, criticii îi acordaseră prea puțină atenție, iar cum Semnul roșu era încă prizonier în purgatoriul tacticilor de amânare ale lui McClure, a acceptat presupusa lor cunoaștere superioară în materie de scris ficțiune. O mare greșeală, având în vedere că Maggie e mult peste tot ce au scris ceilalți doi autori vreodată, dar și o șansă, o invitație de a se pune la încercare într-o nouă sferă. Garland îi recomandase autorului „să zugrăvească familiile care trăiesc pe strada vecină, care duc vieți disperat de grele, de o puritate eroică” și știm de la Linson, căruia Crane i-a relatat întâlnirea sa cu Barry, că una dintre sugestiile pe care le-a primit a fost să folosească mai mult dialog pe viitor pentru că „vorbirea e revelatoare, iluminează povestea”. În Mama lui George, Crane a urmat ambele sfaturi, pentru că, într-adevăr, e mai mult dialog decât în Maggie, și chiar dacă Crane nu s-a dus pe strada vecină ca să-și caute personajele centrale (George Kelcey și mama lui trăiesc în aceeași clădire cu locuințe ieftine de închiriat ca și Johnsonii), sunt oameni liniștiți din clasa muncitoare și nu seamănă în niciun fel cu brutele grotești care domină prima nuvelă. În același timp, să nu uităm că Mama lui George a fost concepută înainte ca Crane să vadă cronica lui Garland sau să discute cu Barry. Intenționase de la bun început să scrie o carte total diferită (încă un motiv, poate, pentru care sfaturile lor au fost binevenite), o poveste care să se concentreze pe război psihologic intim, și nu pe luptele fizice sălbatice prezentate în saga familiei Johnson – un studiu în gri, nu în roșu aprins.

Fără îndoială, a existat și o componentă autobiografică, dar nu se poate măsura exact cât e de mică sau de mare. Pe a doua pagină e pomenit un bărbat pe nume Bill Sickle din așezarea rurală Handyville, fără îndoială inspirat de familia Van Sycle, rudele care-i găzduiseră pe Stephen, pe atunci în vârstă de opt ani, și pe fratele său Edmund la ferma lor din Sussex County după moartea reverendului Crane, acel moment dificil când familia a fost nevoită să se mute din casa parohială și s-a împrăștiat temporar în mai multe locuri din New Jersey și statul New York. Mai e și numele de familie al lui George, Kelcey, care vine de la un bar din Asbury Park care-i aparținea unui anume William B. Kelsey, unul dintre locurile unde Townley ieșea să bea, iar în această poveste despre un fiu rătăcit și înverșunat care se afundă în alcoolism autodistructiv, pare cert că fratele lui Crane, care se îmbăta frecvent, a fost unul dintre modelele pentru George. Harvey Wickham, colegul de internat al lui Crane de la Claverack, scrie în articolul său din 1926 pentru American Mercury că mama și fiul din carte au fost parțial inspirați de niște rude ale sale pe care Crane le cunoscuse, două persoane din clasa mijlocie pe care Crane le-a „transpus [...] în mahala, păstrându-le doar personalitățile – un tânăr plauzibil, bun de nimic, și un părinte indulgent și credul”. E posibil ca Wickham să aibă dreptate, dar asta nu-l

scoate din ecuație pe Townley, iar ca să mai adăugăm o posibilă sursă în acest amestec, mai e şi Crane însuşi. În carte, George e mezinul din cinci frați. Ceilalți patru sunt morți, ca şi tatăl, iar după traiul rural din Handyville, George şi mama lui stau acum în oraş, într-un apartament din Lower East Side. Motivul mutării nu e niciodată discutat, dar şi Crane era mezinul unei familii cu mulți copii şi câțiva dintre frații şi surorile lui muriseră. O posibilă legătură absconsă, dar dacă la asta adăugăm faptul că mama e o creştină pioasă care militează pentru abstinența de la alcool şi mereu se roagă de George, un necredincios indiferent, să vină cu ea la întruniri pentru rugăciune, legătura pare mai mult decât posibilă. Şi totuşi, în ciuda acestor asemănări, mama din carte nu e un portret al mamei lui Crane. În primul rând, e needucată, spre deosebire de mama lui Crane, şi în plus e descrisă ca o persoană slabă şi incapabilă, ceea ce mama lui Crane nu era în niciun caz. Nici George nu e inspirat direct de Crane, de fratele lui, Townley, sau de ruda lui Wickham. Şi totuşi, lăsând la o parte toate referirile la vii şi morți, interacțiunile dintre George şi mama lui au ceva care atinge un punct sensibil.

Povestea e destul de simplă, cu o construcție aproape scheletică. George Kelcey, „un tânăr negricios” de vreo douăzeci, douăzeci şi doi de ani, se târăşte spre casă prin ploaia strălucind în acea nuanță de albăstriu-închis cu un sufertaş pentru masa de prânz la subraț şi pufăind dintr-o pipă făcută din ştiulete de porumb, fiind evident „un om care lucrează cu forța muşchilor”. Tânărul se întâlneşte cu Charley Jones, o veche cunoştință din Handyville. Jones, un tip expansiv care dă pe dinafară de bunăvoință, îl invită pe George să bea un pahar cu el, aşa că se duc la o cârciumă, unde Jones îşi comandă un whiskey, iar George, o bere, care se transformă în două beri, apoi, şovăind, în trei beri şi, în timp ce pălăvrăgesc despre vremurile de odinioară, iar John turuie despre cei cinci bărbați răposați din familia Kelcey şi despre mama lui George („Ultima oară când am văzut-o, țiu minte că era sprintenă ca un greieraş şi bătea țara-n lung şi-n lat, predicând una-alta pentru de-alde WCTU”), acesta îi povesteşte lui George despre „lumea grozavă” pe care o frecventează la cârciumă şi-i propune să li se alăture şi el într-o seară, poate chiar în acea seară, la care George răspunde: „Dacă pot, viu.”

Următorul capitol sare la cartierul cu locuințe ieftine de închiriat. Clădirile nu mai sunt tărâmul întunecat, satanic, al construcțiilor strâmbe şi uşilor înfricoşătoare din Maggie, ci simple clădiri, iar pe fereastra uneia dintre ele e „un bărbat cu o față roşie, pătată”, care blestemă violent.

Aruncă o sticlă cu boltă, peste două curți, spre fereastra clădirii opuse. Sticla se făcu țăndări în contact cu zidul casei, iar bucățile au căzut zăngănind pe pietrele de dedesubt. Bărbatul a agitat pumnul.

O femeie cu braţele dezgolite, care întindea rufe pe o sfoară într-una dintre curţi, îl privi indiferentă pe bărbat şi ascultă ce spune. Ochii ei îi urmăriră pe ai lui până la cealaltă clădire. De la o fereastră îndepărtată, un tânăr cu o pipă îi strigă ceva despre neîndemânarea cu care ţintise. Doi copii, care se nimeriseră în curtea cu pricina, au cules cioburile de sticlă, mângâindu-le ca pe nişte jucării noi.

Ţinta sticlei aruncate aiurea e un apartament de vizavi, unde „o bătrânică" face curat. În timp ce-şi vede de treabă, femeia cântă un imn metodist cu o voce care „vibra şi tremura în aer ca un duh al sunetului cu o aripă ruptă", care devine „un cântec de război straniu, un strigăt de luptă şi sfidare care se înălţa şi cobora în urlete stridente". Această voce – şi cântecul – aproape că-l scot din minţi de furie pe bărbat.

Bătrânica e mama lui George şi, în contrast cu personajele din Maggie, care au prenume, dar nu şi nume, ea are nume, dar nu şi prenume, fiind identificată pe tot parcursul cărţii ca „bătrânica", ceea ce o face să pară un personaj dintr-o poezioară pentru copii sau dintr-un basm. Ocupaţia ei principală, pe lângă cântatul imnurilor şi participarea la întrunirile de rugăciune, e curăţenia în casă. Mama lui Maggie se delectează cu distrusul mobilei; cu la fel de multă vehemenţă şi convingere, mama lui George o curăţă până-i scoate sufletul.

Aceste ocupaţii sunt esenţiale pentru ea, dar şi mai dominantă e preocuparea pentru fiul ei, ultima legătură vie cu fosta viaţă de soţie şi mamă în Handyville şi întruchiparea tuturor speranţelor ei pentru viitor. Tânărul George are slujbă şi o întreţine financiar, dar cum Crane deja îşi perfecţionase metoda de a-şi epura poveştile de tot ce nu e element absolut esenţial, nu ni se spune aproape nimic despre slujbă – doar că e într-un fel de „atelier" şi că George e unul dintre cei câţiva (poate numeroşii) angajaţi care lucrează sub supravegherea unui şef de echipă. De obicei, George se întoarce acasă puţin după ora cinci, dar în acea zi stă într-o cârciumă şi bea bere cu Charley Jones, iar la ora cinci, în timp ce-şi vede de treburile ei gospodăreşti, bătrânica se opreşte câteva clipe ca să se uite pe fereastră la „gigantica fabrică de bere" care domină toate celelalte clădiri, anticipând deja întoarcerea lui George, dar după patruzeci şi cinci de minute, el încă n-a sosit, iar la începutul celui de-al treilea capitol, femeia a renunţat să scuture şi să frece nebuneşte şi s-a aşezat pe un scaun, uitându-se la ceas. S-a făcut deja şapte şi femeia îşi derulează cu spaimă în minte toate „nenorocirile şi obstacolele" care i-ar fi putut întrerupe fiului ei drumul de la muncă spre casă. Până în acest moment al poveştii nu s-a întâmplat nimic neobişnuit. O mamă se frământă pentru că nu ştie pe unde umblă nepreţuitul ei fiu, o reacţie standard la o situaţie standard – după care însă, brusc, începe să devină interesant. Femeia îl aude pe George urcând scările şi, fără cea mai mică urmă de uşurare sau bucurie, sare de pe scaun şi începe „să se agite prin cameră. Micile emoţii temătoare i se şterseră de îndată de pe chip. Părea acum gata să dojenească". De ce să dojenească? Dacă George nu întârzie de obicei, aşa cum sugerează acţiunile ei de până în acel moment, de ce nu i-ar

acorda prezumția de nevinovăție şi nu i-ar îngădui să explice de ce fusese reținut înainte să simtă impulsul de a dojeni? Printr-un singur cuvânt abil poziționat, Crane tocmai ne-a informat că între cei doi sunt probleme vechi. Dacă ea nu-i acordă prezumția de nevinovăție, înseamnă că deja îl consideră vinovat, iar dacă la începutul cărții e deja în acest punct, înseamnă că problemele se acumulaseră de ceva vreme. Să dojenească. Până în acest moment, nimic din opera lui Crane nu ne-a pregătit pentru o astfel de înțelegere nuanțată a complicatelor mecanisme psihologice care zbârnâie înăuntrul personajelor sale. Momentul marchează ceva nou pentru el, un viraj spre interior care depăşeşte explorarea unei singure minți (Henry Fleming cel izolat şi solitar), introducând o a doua minte şi, pentru că acum sunt două minți, spațiul dintre ele devine şi el parte a dramei, căci acea zonă invizibilă din mijloc nu e un spațiu gol – e un no man's land încordat şi foarte inflamabil, locusul schimbător, instabil al tuturor interacțiunilor umane.

E instructiv să inventariem aceste mişcări interioare din capitolul al treilea, ca să înțelegem cum ne atrage Crane în dansul complex şi extrem de ambiguu, de atracție-respingere, al sentimentelor dintre mamă şi fiu. George intră în casă şi-şi lasă sufertaşul pentru prânz într-un colț, „în mod evident" (din punctul de vedere al mamei) „frânt de oboseală după o zi de muncă grea" (la care se adaugă cele trei beri consumate după serviciu). Înainte ca bărbatul să scoată vreun cuvânt, „bătrânica şontâcăi spre el, țuguindu-şi buzele zbârcite. Părea gata să izbucnească în lacrimi şi într-o cascadă de reproşuri". Hotărând să ignore aceste semne de ostilitate, George o salută pe un ton vesel, apoi o întreabă dacă şi-a „făcut griji", sugerând că ştie deja că se frământase, pentru că-şi cunoaşte mama la fel de bine cum îl cunoaşte ea pe el şi e la fel de iritat ca ea de frecventele lor neînțelegeri. În loc să-l menajeze şi să treacă repede peste întrebarea lui, ea începe să se plângă. „Da", răspunde ea. „Unde-ai umblat, George? Ce-ai întârziat atâta? Te-am aşteptat de mi s-a acrit." Fără să-i acorde răgazul de a răspunde, îi trânteşte apoi: „Nu-ți arunca haina colo. Atârn-o pe uşă." Deşi Crane nu precizează acest lucru în text, e sugerat că George urma să-şi arunce haina pe podea, un lucru pe care s-a obişnuit să-l facă şi care continuă să fie un măr al discordiei important între ei pe tot parcursul cărții. În acest caz însă, George tace şi face cum spune ea, apoi se duce la chiuvetă şi se spală. Abia atunci apucă în sfârşit să-i spună ce îl reținuse. „Păi, ca să vezi, m-am întâlnit cu Jones – îl mai ştii pe Jones? Un băiat din Handyville. Şi musai să stăm şi să depănăm la amintiri. Jones e băiat a-ntâia." Ca răspuns, „gura bătrânicii se strânse brusc într-o linie dreaptă." „O, Jones ăla, spuse ea. Nu-mi place de el."

Pentru prima oară de când s-a întors acasă, George nu-şi priveşte mama deloc binevoitor, întrerupând „zvâcnirea unui prosop alb" ca s-o întrebe de ce vorbeşte astfel despre un om cu care probabil că nu schimbase niciun cuvânt în viața ei, dar mama rămâne neclintită şi spune că Jones nu e genul de om cu care e recomandat să umble. „Nu-i om de ispravă", spune ea. „Sigur nu e. Bea." George izbucneşte în râs, dar în acelaşi timp nu e „şocat de această informație". Maică-sa dă din cap ca să-şi întărească spusele, apoi îl lămureşte că-l văzuse la un moment dat pe Jones ieşind dintr-un hotel din

Handyville „şi de-abia se ţinea pe picioare. Bea! Sunt sigură că bea!” Refuzând în continuare să intre în conflict cu ea, George scoate un „Pe legea mea!” exasperat şi asta-i tot – deocamdată.

În următorul paragraf, a trecut un timp. Stau amândoi la masă, în toiul cinei, iar atmosfera e relativ calmă. „Tânărul se lăsase pe spate în scaun, ca omul care aduce banii în casă. Maică-sa stătea aplecată în faţă, cu precauţie, părând atentă la fiecare îmbucătură. Stătea la marginea scaunului, gata să sară în picioare şi să fugă la dulap sau la sobă, să-i aducă orice ar fi avut nevoie. Era neliniştită ca o tânără mamă cu un copil mic.”

E cealaltă faţetă a dansului lor complicat în doi paşi, atracţia, şi nu respingerea, legătura mamă-fiu care nu se desface niciodată pentru că acest lucru e imposibil, dar echilibrul dintre ataşament şi repulsie e atât de fragil la fiecare dintre ei, încât imediat ce unul se apropie, celălalt începe să se îndepărteze, ceea ce se şi întâmplă în următoarele momente, pentru că de îndată ce mama şi fiul ajung la o armonie temporară, ea nu se poate abţine şi face exact acel lucru care-l sâcâie şi tulbură din nou echilibrul. Luându-şi inima în dinţi, ca şi cum „ar fi ajuns într-un moment decisiv”, femeia îi cere lui George să meargă cu ea în acea seară la întrunirea pentru rugăciune. Tânărul lasă furculiţa din mână şi-i spune că sigur şi-a pierdut minţile. Fără să se descurajeze, mama începe să se roage de el, înşirând argumente după argumente ca să-l facă să se răzgândească (nu mai ies deloc împreună, e o plimbare aşa de lungă, se simte atât de singură „şi când am aşa flăcău mare şi voinic, n-oi vrea şi eu să mă plimbe niţel?”), dar fără să spună vreodată ceva despre cât de benefic ar fi pentru sufletul lui să participe la întrunire, deşi întrunirea primează în mintea lui George: „A avut o viziune, un jalnic întuneric rânduit în şiruri solemne. Chiar şi în închipuire era deprimant.” George nu vrea neapărat să-şi dezamăgească mama, dar după ce se străduieşte să-i facă pe plac şi s-o menajeze, trebuie până la urmă să-i dea un răspuns limpede, aşa că cel de-a treilea capitol se încheie astfel:

— Păi, vezi tu, spuse el cu blândeţe, nu vreau să merg şi nu-mi foloseşte la nimica să merg dacă nu vreau.

Maică-sa se schimbă numaidecât la faţă. Scoase un oftat grozav, aşa cum auzise că se cade în astfel de ocazii. Îşi puse o bonetă neagră minusculă pe cap şi se înfăşură într-un şal vechi. Îi aruncă fiului ei o privire de martiră şi se îndepărtă cu jale. Părea o mică procesiune funerară.

Asta îl făcu pe tânăr să se crispeze întru câtva. Indispus, lovi în piciorul mesei. Când zgomotul paşilor ei se stinse, simţi o mare uşurare.

Restul cărții decurge din această scenă, avansând într-o spirală compactă de evenimente mărunte chiar şi mai alarmante, pe măsură ce George pierde treptat controlul şi ajunge pe fundul prăpastiei – ceea ce o distruge pe maică-sa, care moare în ultima frază din carte. Titlul inițial ales de Crane a fost O femeie fără arme. Nu se ştie exact de ce a renunțat la el pentru versiunea publicată, dar acest titlu ne dă o idee mai precisă despre intențiile sale de la începutul proiectului decât alegerea anodină pe care a făcut-o în cele din urmă. Doamna Kelcey se consideră un soldat în armata creştină a lui Dumnezeu, dar singura ei armă e credința şi, deşi există fără îndoială nenumărate suflete care tânjesc să fie mântuite prin credință, George nu se numără printre ele. E dezarmată în fața propriului fiu.

George se face praf, dar nu există o explicație simplă pentru ceea ce i se întâmplă. Sunt în joc mai multe forțe şi fiecare lovitură pare calculată astfel încât să sosească fix în momentul în care are efectul cel mai vătămător asupra eului său fragil, neformat. La începutul cărții, George e deja la New York de trei ani, dar e în continuare izolat şi nu pare să aibă prieteni. Are o slujbă şi colegi (cu care nu se întâlneşte în afara serviciului), dar nimic altceva în afară de o mamă adoratoare, anxioasă, dojenitoare şi spațiul sufocant al unui mic apartament închiriat. Disperat după companie, dă pe gât trei beri ca să-şi prelungească întâlnirea întâmplătoare cu Charley Jones şi imediat ce maică-sa pleacă abătută la întrunirea ei de rugăciune, George o şterge pe furiş ca să li se alăture fostului băiat din Handyville şi tovarăşilor săi la cârciumă. Sunt oameni mai în vârstă, mai experimentați, mari băutori, care-l primesc pe George printre ei cu brațele deschise şi, în scurt timp, acesta capătă sentimentul că „petrece cea mai fericită seară din viața lui”, fără să înțeleagă că tovarăşii săi nu sunt decât o adunătură de bufoni lăudăroşi de toată jena.

În acea noapte, George bea mult, luat de valul camaraderiei acelor „băieți de ispravă” şi, pe măsură ce suda berile, „simțea cum i se umflă pieptul de sentimente bărbăteşti” şi se visa făcând mari sacrificii nobile pentru noii săi prieteni. Însă când cineva anunță că s-a făcut ora unu, e uimit că e atât de târziu şi dă fuga acasă, pentru că la ora şapte trebuie să plece la muncă.

De dimineață, o mahmureală cruntă îşi ia revanşa asupra lui şi cam o săptămână după asta nu mai bea, întorcându-se în fiecare seară direct acasă de la atelier. Mamei îi vine inima la loc. George pare să fi redevenit omul „senin” şi prietenos care fusese şi, o perioadă, femeia începe să creadă că e „o mamă perfectă, care creşte un fiu perfect”, dar asupra lui George se va abate o nouă lovitură – într-o strălucire de dezamăgire brutală –, o lovitură atât de puternică, încât îl face să se clatine şi-n cele din urmă îl doboară. Iar când încearcă să se ridice, îşi dă seama că are picioarele rupte.

Lui George i se aprind călcâiele după Maggie. O zăreşte pentru prima oară într-o după-amiază, pe scările clădirii lor, în timp ce urca „ducând într-o mână o măsură de bere şi la subraț un pachet învelit în hârtie maro” şi, deşi ea îl priveşte cu o expresie „indiferentă” şi „rece”, întâlnirea îl întoarce pe dos: „Când ea a ajuns pe palier, o rază argintie intrată pe fereastră a trecut peste rotunjimea de copilă a obrazului ei. Ținu minte acest lucru.” E un

lucru pe care nu doar că-l ține minte, ci care începe să-l obsedeze până când „umbra acestei fete era mereu cu el” şi de fiecare dată când o aude pe doamna Johnson că se lansează într-unul dintre scandalurile ei de beţivă, aproape că se bucură pentru că asta-i permite „să stea pe întuneric şi să-şi închipuie scene în care o salvează pe fată din mediul ei înfiorător”. George e un visător, unul dintre acei tineri reprimați şi stângaci care ard de pasiune, dar nu reuşesc să se exprime şi, la fel ca Maggie din cealaltă carte, are mintea ticsită de imagini răsuflate ale iubirii romantice idealizate, un tărâm imposibil în care, ca actor principal, nu mai e el însuşi, ci „el aşa cum spera să fie”, un tânăr curtenitor ieşit din paginile romanelor pe care le citea, cărți stupide, sforăitoare care l-au învățat pe George să creadă că „în lume exista o zeiță care n-avea altă treabă decât să aştepte până când privirea lui o va întâlni pe a ei”. Acum, că privirile li se întâlniseră, tânărul se îmbată cu apă rece, închipuindu-şi că ea trebuie să-şi fi dat seama de sentimentele lui pentru că – la urma urmei – acestea dogoresc atât de viu înăuntrul lui, încât sigur le văd până şi orbii.

Urzea planuri ingenioase, în care se întâlnea cu ea pe coridoare, la uşă, pe stradă. Când reuşea s-o întâlnească, era mereu copleşit de gândul că ea vede totul limpede. Simțea ruşinea aprinzându-i fața şi gâtul. Ca să-i arate că se înşală, întorcea capul sau o fixa cu privire de granit [...]

Înțelegea că e de-ajuns să dărâme plăpândele bariere convenționale pentru ca ea să-i descopere caracterul nobil. Uneori, vedea totul în minte. Era foarte abil. Însă în momentul decisiv, curajul îl părăsea. Poate că toată chestiunea era amuzantă pentru ea. Poate că îi vedea zbuciumul mental. Poate că avea să râdă. Şi simțea că asta l-ar fi omorât, dacă nu cumva ar fi ucis-o el pe ea. Nu se putea apropia de momentul temut.

Nici nu reuşeşte vreodată. Până să-şi adune curajul ca s-o privească în față sau să-i adreseze un singur cuvânt, George e abordat pe holul clădirii de un necunoscut care-l întreabă unde „stau puicuțele Johnson”. Două etaje mai sus, spune George, apoi observă hainele şic, spectaculoase ale bărbatului, „aerul rafinat, de om de lume, experiența, siguranța de sine, curajul strălucindu-i pe chip” şi înțelege că visul său de a o cuceri pe Maggie e mort. Bărbatul e, fără îndoială, barmanul Pete, „porcul ăla versat, cu pelerina lui brodată”, venit s-o însoțească pe frumoasa puicuță Johnson în oraş pentru prima lor întâlnire, iar George o şterge „îmbujorat şi ruşinat”. Intră în apartamentul familiei Kelcey, iar în următoarea clipă, „pe un ton strident de iritare monotonă”, maică-sa îl cicăleşte iar pentru că nu şi-a atârnat haina în cuier. Pentru prima oară, George are o izbucnire de furie, întorcându-se spre ea cu o expresie „aspră de ură şi mânie”. Cei doi se țintuiesc cu privirea în tăcere, iar după un lung moment, mama se împleticeşte tulburată în camera ei, lovindu-se din neatenție cu şoldul de colțul mesei în timp ce se îndreaptă

spre uşă şi reuşeşte într-un final să intre. George se aşază pe un scaun, îşi întinde picioarele, îşi bagă mâinile în buzunare şi-şi lasă capul în piept, privind în gol. „Îl potopi toată autocompătimirea care vine atunci când sufletul e abătut de la o cale."

Acesta e momentul decisiv al poveştii şi de-aici încolo nimic nu mai opreşte inevitabila prăbuşire a lui George într-o cruntă dependenţă de băutură, urmată de pierderea slujbei şi de noua sa viaţă în mijlocul unei bande de golani rataţi. „Autocompătimire" e cuvântul-cheie din ultima frază a capitolului şapte, iar la începutul capitolului opt, Crane merge mai departe şi dezvăluie consecinţele psihologice ale acelei stări de spirit periculoase. Pentru George, pierderea lui Maggie nu e doar o piedică personală sau o cotitură nefericită a drumului spre dragoste, ci o catastrofă metafizică, distrugerea nu doar a lumii mărunte din vecinătatea lui imediată, ci a întregii sale viziuni despre lume în general.

În următoarele câteva zile, Kelcey fu chinuit pentru prima oară de convingerea deprimantă că pământul nu-i e recunoscător pentru prezenţa sa pe el. Când i se adresau cuvinte tăioase, le interpreta cu ceea ce părea a fi o înţelegere nouă. Vedea acum că universul îl urăşte.

Într-o seară, George se întâlneşte iar cu Charley Jones şi e invitat la „un chef mâine sară". Mai dornic de companie ca oricând, George acceptă fără să stea pe gânduri, după care Crane pune ultima cărămidă a uluitoarei sale analize a mecanismelor interne după care se conduce mintea lui George Kelcey: „În timp ce se îndrepta spre casă, se gândea că e un om tare hain. Avea să simtă gustul delicios al răzbunării prin autodistrugere parţială. Universul urma să-şi regrete atitudinea când avea să-l vadă beat."

Într-un capitol de la începutul lui Maggie, domnul Johnson iese val-vârtej din apartament, „hotărât să tragă o beţie răzbunătoare". Obiectul acelei răzbunări e soţia lui, dar de această dată, miza e mult mai mare, atât de mare, încât se pune problema autodistrugerii personale pentru a pedepsi universul. E o atitudine de copil mic şi capricios – un copil care-şi plânge de milă –, dar tocmai asta a devenit George: un copil în trup de bărbat, o făptură plăpândă, uşoară ca un fulg, pe care prima pală de vânt care vine spre el o va sufla oriîncotro.

La petrecere, bea prea repede şi prea mult, făcându-se de râs cu declaraţii despre Maggie greu de înţeles şi nu prea coerente („Iubeşc o fată de ştă la mine pe şdradă. Uite d-aia-s beat!"), până când îşi pierde cunoştinţa, adormind buştean într-o harababură de haine îngrămădite pe podea. Încă o dată, se hotărăşte să se îndrepte, ba chiar se lasă târât de maică-sa la o întrunire de rugăciune, însă predica preotului nu face decât să-i dovedească încă o dată lui George că e „damnat". Efortul de a se reforma se risipeşte într-o indiferenţă ursuză, George recidivează, descoperă că poate da pe gât

„între zece şi douăzeci de pahare de bere” într-o seară, iar când maică-sa încearcă să-l mai momească o dată la biserică, tânărul pune piciorul în prag şi refuză. Tot mai resentimentar şi mai acru, fiul începe să se poarte din ce în ce mai urât cu ea şi, orice l-ar întreba, îi răspunde cu o minciună. Se apropie de o bandă de golani fără minte, tineri care cred că le ştiu pe toate şi nu fac decât să bea, să se bată şi să piardă vremea la colţ de stradă, o frăţie admirabilă în ochii lui George, cu toţii plictisiţi, disprețuitori şi „prea şmecheri ca să muncească”. Oala stă să dea în foc, iar când George explodează în sfârşit într-o ciocnire urâtă cu maică-sa, viaţa în apartament degenerează într-o confruntare încordată, insuportabilă.

Timp de trei zile, trăiră în muţenie. El învârtea în minte agonia maică-sii, care-i aducea o încântare deosebită. Când i se ivea ocazia, făcea mici gesturi mârşave. Voia s-o vadă la pământ. Îşi pierduse orice control, orice frână; voia să fie împărat. Toată suferinţa ei era un soi de compensaţie pentru propriile-i dureri cumplite.

Chipul ei era cenuşiu, impasibil. Ca şi cum ar fi supravieţuit unui masacru în care tot ceea ce iubise îi fusese smuls de sălbatici cu brutalitate.

Într-o seară, la ora şase, el intră în casă şi se uită la maică-sa, care curăţa cartofi. Ea ascultă apatică, fără emoţie, cum se apropie şi nu ridică ochii la intrarea lui.

— Ei, m-au dat afară, spuse el din senin.

Părea lovitura finală.

Şi totuşi, chiar a doua zi, când se întâmplă o nouă calamitate şi iarăşi se întoarce totul la o sută optzeci de grade, descoperim că legătura dintre mamă şi fiu – care pare ruptă pentru totdeauna – e încă intactă. E una dintre tuşele de maestru ale acestei mici cărţi răscolitoare, care subliniază cât de profund a pătruns tânărul autor în minţile celor două personaje principale ale sale.

În timp ce George stă la colţul străzii cu amicii lui, trei băieţi vin la el în fugă şi-l anunţă că e chemat acasă, pentru că „baba” lui e bolnavă. „Kelcey fu săgetat de groază”, aerul din jur devine „sinistru şi întunecat” şi un văl catastrofal cuprinde „strada, clădirile, cerul, oamenii”. Când George se uită

la prietenii lui, observă că aceştia îl privesc şi, în loc să încerce să le dea explicații, le întoarce spatele şi porneşte spre casă, „bucuros că nu-i pot vedea chipul, buzele tremurânde, ochii în care pâlpâia frica”. Cu o zi în urmă, savurase agonia maică-sii. Dar ştiind acum că femeia ar putea muri, intră în panică.

Se dovedeşte a fi o alarmă falsă. Când intră în apartament şi-şi găseşte mama stând liniştită pe un scaun, simte „un fior de recunoştință de nedescris”. Ea îl lămureşte că avusese doar o amețeală, atâta tot, iar după ce căzuse lângă plită, doamna Callahan (vecina lor) o ajutase să se ridice şi chemase un doctor, care spusese că probabil avea să-şi revină în câteva ore. Pe un ton „care sună vioi”, femeia îl asigură că „nu simt nimica”, la care George răspunde: „Doamne, ce sperietură am tras.”

Uşurat, dar încă sub efectul panicii, George se pomeneşte că nu ştie ce să facă. O întreabă dacă vrea să-i aducă ceva. Nu, nimic, îi răspunde ea, şi totuşi George rămâne pe loc, privind-o stăruitor, cu o expresie plină de dragoste, iar dacă „nu s-ar fi ruşinat, i-ar fi spus vorbe de alint”. Discută puțin despre căutatul unei noi slujbe (cel mai nevralgic subiect), dar George insistă că va încerca, va face tot posibilul să facă rost de una. Poate că sunt vorbe goale, dar s-a convins că vorbeşte sincer, iar bătrânica înțelege din tonul lui că „făcea pace cu ea”. În cele din urmă, George pregăteşte masa pentru amândoi. În timp ce stau împreună la masă şi mănâncă, râd pe seama prefăcutei nepriceperi a lui George la bucătărie. Capitolul se încheie cu ei doi aşezați unul lângă altul pe scaune şi privind pe fereastră. Mama stă cu mâna pe capul fiului.

Dar să nu ne amăgim. Acest moment de tandrețe nu reprezintă o reconciliere permanentă, ci mai degrabă un nou armistițiu, o nouă pauză dintr-un lung şir de scandaluri şi pauze, iar dacă nu li s-ar termina timpul, ar mai urma şi alte scandaluri. Alarma falsă a fost un şoc care a reactivat afecțiunea lui George față de mama lui, numai că el îşi continuă căderea. Următorul capitol începe cu tânărul Kelcey cerând bani cu împrumut de la tovarăşii săi de băut între două vârste şi cu toții îl refuză sub pretexte neconvingătoare, iar el îşi dă seama că ei îl consideră „mai jos decât ei ca poziție socială”. De când e şomer şi disperat, nu mai sunt interesați de el şi, după un început atât de promițător alături de cordialul Charley Jones şi tovarăşii lui, George e exclus din grup.

În următorul paragraf, e din nou printre duri, cealaltă micuță comunitate în care se zbate să-şi găsească locul, fiind încă un nou-venit care nu e acceptat şi nu inspiră încredere pe deplin, ceea ce îl obligă să facă lucruri riscante, prosteşti, ca să fie primit printre ei cu drepturi depline. Într-o zi, Fidsey, Corcoran şi acoliții lor fac rost de o „halbă mare” (o găleată mare de tablă cu bere), suflându-i-o noului barman de la birtul din colț, şi-l îndeamnă pe George să vină cu ei pe un teren viran din apropiere, ca să bea prada, punându-i la îndoială loialitatea şi acuzându-l că „te făcuşi un fătălău”. Acolo izbucneşte o ceartă între Fidsey şi alt dur zis Blue Billie, iar George, care nu e atent şi pare „cufundat în alte treburi”, primeşte din senin misiunea de a-i da o lecție lui Blue Billie. Însă când se pregătesc de luptă,

un băiat cu privirea rătăcită coboară alergând dâmbul spre ei, turuind „la repezeală cu glas ascuțit” că George e chemat acasă, că iar îi e rău maică-sii şi „du-te fuga”. George se retrage din fața lui Blue Billie şi spune că ar trebui să plece. În loc de sprijin, cei pe care i-ar dori ca prieteni urlă la el. Încearcă să le explice: „Păi, continuă el, nu pot... n-aş vrea... n-aş vrea s-o las pe maică-mea să... ea...”, dar „cuvintele [i] se înecară în corul batjocurii lor”.

Din nou exclus. Mai întâi de cei mai bătrâni, apoi de cei mai tineri. Nu mai are unde să se ducă de-acum decât înapoi la maică-sa şi la ceea ce în prima propoziție a ultimului capitol apare sub denumirea de „încăperea morții”.

Pe tot parcursul cărții, Crane tratează scenele din apartament ca pe nişte fragmente de teatru, cu dialog abundent şi indicații scenice precise, plus indicii emoționale care să sugereze de ce cineva se aşază, se ridică sau îşi înfundă mâinile în buzunare, dar şi cu comentarii despre lumini, sunet, recuzită şi scenografie. Maggie are un aer cinematografic, dar acțiunile de interior din Mama lui George evocă atmosfera unei piese de teatru, cu o distribuție până în acel moment restrânsă la doar două personaje. În actul final, din două se fac cinci, iar pe ultima pagină, şapte, când din culise, de pe holul clădirii, se aud alte două voci (de mare efect). Când George intră în dormitorul mamei, găseşte un tânăr medic care se ocupă de mama lui. La sfârşit, un preot tânăr ia locul tânărului medic, iar doamna Callahan e prezentă în tot acest timp, „scuturând febril”, lustruind şi curățând, aranjând „totul în bună rânduială” şi „pregătind venirea morții”.

Când George intră în cameră, bătrânica e întinsă pe patul ei, „şocant de nemişcată, în afară de ochi, care se roteau şi lunecau nebuneşte”. Când fiul i se adresează, nu-l recunoaşte. Mintea ei s-a retras undeva departe, iar în cameră au dat buzna fantome din trecut. Femeia îl strigă pe Bill, soțul ei mort, care ară un câmp. „Bill... ooh, Bill... l-ai văzutără pe Georgie? E colo, cu tine? Georgie! Georgie! Vino-ncoace chiar acu’! Chiar... acu’!” În momentul următor, le cere oamenilor invizibili din cameră să iasă, că nu-i mai vrea acolo, să plece, să plece, să plece.

După şapte rânduri, nuvela se îndreaptă spre final:

Bătrânica stătea nemişcată, cu ochii închişi. Pe măsuța de la capul patului era un pahar cu un medicament apos. Lumina răsfrântă asupra lui închipuia o stea argintie. Cei doi bărbați stăteau lângă pat, aşteptând. La bucătărie, doamna Callahan îşi trăsese un scaun lângă plită şi aştepta.

Kelcey îşi aținti privirea asupra tapetului. Avea un model cu buchete de trandafiri maro. Le simțea ca pe nişte crabi hidoşi care i se târau pe creier.

Văzu prin uşa deschisă soarele cald al după-amiezii licărind pe muşamaua de pe masă. Pe fereastră se vedea un cer frumos şi blând, ca smălțuit cu albastru, şi un brâu de hornuri şi acoperişuri strălucind ici şi colo. Un vuiet continuu, veşnicul tropăit al oraşului în mişcare, răsuna amestecat cu strigăte vagi. La răstimpuri, femeia de lângă plită se fâțâia, cuprinsă de neastâmpăr, şi tuşea.

Dincolo de prag, dinspre coridor, se auziră două voci.

— Johnnie!

— Ce-i!

— Ia fă-te-ncoa'! Vreau să te du' să-mi iei ceva de la magazin!

— Hai, ma', trimete-o pe Sally!

— Ba n-o trimet! Ia vino încoace!

— Bine, viu acu'!

— Johnnie!

— Ți-am zis că viu acu'!

— Johnnie... Se auzi o călcătură grea, apoi chirăitul unui copil. Brusc, preotul sări în picioare. Se repezi înainte şi privi cu atenție. Bătrânica era moartă.

Altă mamă şi alt fiu şi cine poate spune ce-i rezervă viitorul micului Johnnie de vizavi?

***

În noiembrie 1894, când Crane a terminat Mama lui George, Semnul roşu al curajului fusese acceptat pentru a fi publicat în foileton de Bacheller. După un posibil refuz (nimeni nu ştie sigur), Crane a hotărât să păstreze noul manuscris până când avea să primească verdictul pentru Semnul roşu, pentru că succesul sau eşecul acelei cărți avea să determine soarta celeilalte. Rezultatele versiunii în foileton au fost neconcludente, aşa că a continuat să aştepte până în septembrie 1895, când Semnul roşu a fost publicat ca roman. Abia atunci a trimis Mama lui George, care a fost publicată într-un final în 1896. După recenziile excelente şi vânzările bogate de care a avut parte Semnul roşu, probabil că aşteptările au fost mari, dar cel de-al doilea scurt roman al lui Crane despre cartierele sărace din New York a avut un ecou foarte discret – la fel ca primul. O carte înfiorătoare, deprimantă, au spus criticii. Probabil pe bună dreptate. Chiar e o carte înfiorătoare şi deprimantă, dar e totodată excepțională – ca şi Maggie. Pentru prima oară de când ajunsese la New York, impetuosul Crane îşi jucase cartea cu prudență, dar degeaba.

Publicul se ferea de mahalale.

18

Pike County Puzzle şi lupta cu Boston.

Ceea ce mă intrigă cel mai mult la Crane e multilateralitatea lui. Nu doar cele câteva personalități pe care le purta în trupul lui plăpând (cu toții suntem o multitudine de personalități contradictorii), ci şi talentul său de a se gândi la un lucru în timp ce se gândea şi la al doilea lucru, ba poate chiar şi la al treilea şi la al patrulea, fără să piardă şirul cu primul sau, cu alte cuvinte, capacitatea sa de a trăi stări de spirit diferite într-o succesiune rapidă, vertiginoasă. Fără acest talent, nu s-ar putea explica fertilitatea din 1894. În timp ce lucra la roman, lucra şi la poeziile sale şi în timp ce lucra la roman şi la poezii, lucra şi la schițele pentru ziare şi la diverse povestiri, iar în timp ce lucra la schițele pentru ziare şi la diverse povestiri, după ce terminase cu romanul şi poeziile, s-a apucat de nuvelă, iar în timp ce lucra la nuvelă – cea mai înfiorătoare şi deprimantă carte –, şi-a luat o vacanță de vară de o lună, a plecat în pustietate cu un grup de prieteni şi şi-a încheiat vacanța coproducând cele mai trăsnite şi mai bizare absurdități comice pe care le trântise mintea lui de la Farsa Gângăniilor Uriaşe din 1891.

Pentru a sărbători angajarea fiului la Facultatea de Medicină Hahnemann din Philadelphia, mama lui Fred Lawrence a organizat pe cheltuiala ei o ieşire în grup la pădure, lângă Twin Lakes din Pike County, Pennsylvania. Au fost invitați peste douăzeci de tineri şi tinere, care au plecat împreună cu doamna Lawrence şi alte două femei, care au îndeplinit rolul de însoțitoare şi bucătărese în acele zile şi nopți de stat la cort, sporturi şi jocuri, seri muzicale şi glume necontenite care au durat toată luna august. Linson s-a alăturat grupului la un moment dat în prima săptămână şi mai târziu a povestit că „Steve a fost în al nouălea cer acolo. Libertatea pădurii şi giumbuşlucurile tinereşti la care te îndeamnă sporturile pe uscat şi apă au fost un bun medicament. De trei ori pe zi ne hrăneam la o masă lungă, în picioare, ca nişte animale ce eram. Seara ne adunam la lumina portocalie a unui imens foc de tabără şi ne aşezam pe crengi joase sau buşteni, iar Stephen se rezema cu spatele de un copac şi ciupea o chitară.” Linson oferă şi singura relatare care s-a păstrat cu Crane jucând baseball după ce se lăsase de facultate:

Într-o după-amiază am primit confirmarea că, în ciuda aspectului său fragil, Stephen nu era plăpând. Jucam baseball. El juca la bătaie. Alergam pe lângă a treia bază pentru un home run, eram cam precipitat. Dintr-o scăpare, n-am văzut că mingea mi-o luase înainte cu doar o secundă sau două, dar am dat de ea în mâna lui Steve. Parcă m-aş fi lovit de-o oişte de căruță, aşa am simțit impactul. „Îmi pare rău, CK, eşti scos din joc.” Foarte nonşalant, dar eficient. Chiar am fost scos din joc până la sfârşitul meciului.

În tabăra de la Twin Lakes exista tradiția de a crea un suvenir care să marcheze timpul petrecut acolo – o fotografie, o poezie amuzantă sau orice altceva le trecea prin minte. În 1894, cu ajutorul prietenului său, Louis Senger, Crane şi-a asumat misiunea ambițioasă de a crea un ziar de patru pagini, Pike County Puzzle, care a fost tipărit de Port Jervis Union după plecarea excursioniştilor din Twin Lakes. Nu e clar dacă au lucrat la el în acea lună sau l-au încropit într-o explozie frenetică de creație neîntreruptă imediat ce s-au întors la Port Jervis, cum sugerează comentariile lui Linson: „Steve şi Lou au petrecut o noapte foarte amuzantă acasă la Senger, redactând acea publicație stranie. Eu, care stăteam în camera vecină, trebuie să fi dormit vreo două ore."

Indiferent cum a fost scris, rezultatul e într-adevăr foarte amuzant. Ca participant la proiect, Union a remarcat cu mândrie ziarul unicat şi l-a lăudat pe Crane pentru treaba bună pe care o făcuse.

De la început şi până la sfârşit, „Puzzle" e produsul geniului prolific al domnului Crane şi întregul său conținut, inclusiv editoriale, reclame, corespondențe, anunțuri şi recomandări, a fost scris de el [...] În mod evident, redactorul-şef a urmărit să pară deştept, amuzant, simpatic, satiric, ironic şi spiritual pe seama colegilor săi (fără să se cruțe nici pe sine) şi a rezultat o creație burlescă ingenioasă.

Tipărite pe patru coloane, pe cel mai lat tip de hârtie şi cu un corp de literă atât de mic, încât putea fi citit lesne doar cu o lupă, articolele din Puzzle ocupă douăzeci şi şapte de pagini şi jumătate în versiunea lor reconfigurată pentru volumul VIII al operelor complete. Datată 28 august 1894, caseta din Pike County Puzzle include mottoul motivațional al publicației (atribuit lui Senger), „HSTR WITH XZOASCVAR", iar în numeroasele articole şi pamflete care urmează, aproape toată lumea e luată peste picior, aproape toată lumea primeşte câte o poreclă (Wickam cel Hain, Tubbs Vijelie, Pierce Hămesitul), iar Crane, care se dădea în vânt după clătite, e poreclit Pan-Cake Pete[36], care devine mai târziu, într-o relatare intitulată „UN CONCERT STRAŞNIC", „Signor Pancako Peti":

Signor Peti îşi frânse vocea pe genunchi, o legă apoi pur şi simplu cu o batistă de mătase şi cântă „Dați-mi paharele de whiskey înapoi" cu emoție şi trăire intensă. Apoi o ținu între degetul mare şi arătător, chiar în văzul

---

[36] De la „pancake", clătită.

publicului, până când deodată se făcu nevăzută. Mulțimea curioasă rămase cu gura căscată când Signor, înaintând pe culoarul central, râse jucăuş şi scoase vocea din buzunarul stâng al puloverului lui Ontario Bradfield. Signor trecu de la o ispravă la alta în stilul său flamboaiant italian şi, când cortina se lăsă pentru ultima oară, cu toții declarară într-un glas că petrecuseră una dintre cele mai agreabile, plăcute şi dezastruoase seri din viața lor.

Ne putem face astfel o idee clară despre tonul publicației care, în momentele cele mai amuzante, atinge genul de absurd plin de haz pe care-l găsim la Lewis Carroll şi S.J. Perelman, în momentele cele mai nebuneşti, seamănă cu ghiveciul de elemente distonante proprii dadaiştilor şi paginilor din Mad, iar în momentele mai puțin inventive are savoarea sarcasmului complice din revistele umoristice studențeşti. Per ansamblu, Puzzle ne aduce aminte cu elocvență cât de tânăr era Crane în vara anului 1894, căci, cu toate că făcuse atât de multe în ultimii ani, dac-ar fi rămas la facultate şi şi-ar fi luat diploma la Syracuse, ar fi absolvit ultimul an cu doar câteva săptămâni înainte de vacanța de vară în Pike County.

Acest şuvoi de exuberanță trăsnită devine cel mai interesant în momentele când Crane îşi râde singur de el – mai ales de propria-i seriozitate. Într-o bucată scrisă într-o singură frază, cu titlul ACCIDENTUL, aflăm că „În timp ce Stephen Crane urca scărița de frânghie care se înalță pe versantul drept al crestei învăluite în nori a gândurilor sale, a căzut şi s-a rănit cumplit”. Apoi, la o rubrică de sfaturi plină de întrebări ca „Recomandați amestecul de băuturi?”, „Mi-ați văzut pe undeva manierele la masă?” şi „M-ați sfătui să zâmbesc cu atâta mărinimie?”, Stephen Crane scrie şi întreabă: „Ce pot face cu vocea mea?” Răspunsul este: „Primăvara poți să ari cu ea, Stephen, dar după ce se coace porumbul, va trebui să-ți cauți de lucru la cariera de piatră vânătă. Am văzut voci ca ale tale folosite foarte eficient ca presă pentru cidru.”

În general, cu cât scrisul devine mai smintit, cu atât mai plăcut e de citit: „În timp ce domnul S. Energic Brinson îşi tundea uşurel barba cu o maşină de tuns iarba, o lamă s-a împiedicat şi i-a vătămat atât de grav trăsăturile, încât [...] sora lui, domnişoara Charlotte Montague Brinson, care se pricepe de minune să imite activități, a leşinat şi s-a trezit cu amândouă brațele paralizate. Se spune că nu va putea spăla vase timp de patru ani.”

Şi totuşi, în acelaşi timp (ca să folosesc din nou aceste cuvinte), cu atâta veselie peste tot în jur, Crane se gândea cu tristețe la poeziile sale. Manuscrisul Călăreților negri stătea în birourile din Boston ale Copeland and Day şi, indiferent că fusese trimis de Barry sau de Crane, la sugestia lui Barry, trecuse destul timp, iar autorul lor nu fusese anunțat dacă intenționau sau nu să-l publice. Pe 23 august sau în jurul acestei date, în timp ce se afla încă la Twin Lakes, Crane a trimis un bilet îngrijorat la Boston.

Stimați domni,

aştept veşti de la dumneavoastră în legătură cu poeziile mele. Aş vrea ca până la începutul toamnei, să fiu cu roadele muncii[37] culese şi n-am primit niciun semn de la domniile voastre de ceva vreme.[38] Intenţiile dumneavoastră sunt un mister pentru mine.

Al dumneavoastră cu toată sinceritatea,

Stephen Crane

Probabil că i s-a răspuns imediat, din moment ce Crane le-a mai trimis o scrisoare pe 9 septembrie, de la Hartwood, deloc mulțumit de ceea ce-i scriseseră. Trebuie să ne amintim că McClure îl tortura pe Crane de cinci luni deja cu refuzul de a-şi asuma vreo obligaţie faţă de romanul de război, iar frustrarea lui Crane creştea întruna. În scrisoarea de la Copeland and Day i se cerea să facă mai multe schimbări şi tăieturi, iar domnul Simțul Umorului de la Pike County Puzzle, care era şi autorul Călăreților negri, le-a răspuns într-un acces de furie monumental.

Stimați domni,

---

[37] În original, „out-bring” (vezi şi nota următoare).

[38] „Out-bring” e un termen ciudat, suficient de arhaic pentru a da impresia că Crane scrie în limba anglo-saxonă, dar iată-l la pagina 1270 din Webster's New Universal Unabridged Dictionary (cea de-a doua ediţie, 1983), definit ca „a înfăţişa sau a prezenta”, ceea ce pare să sugereze ceva asemănător cu „output”. În general, vocabularul din 1890 al lui Crane nu sună datat la începutul secolului douăzeci şi unu, dar din când în când mai apare câte un cuvânt care distonează întrucâtva – de exemplu, trecutul de la „bend”, pe care Crane îl scrie aproape întotdeauna „bended” în loc de mai modernul „bent” (n. a.).

sunt o mulțime de puncte asupra cărora nu cădem de acord. În primul rând, trebuie să refuz categoric ca poeziile mele să fie tipărite fără multe dintre cele pe care dumneavoastră le-ați inclus la fel de categoric la „nu”. Am sentimentul că-mi lipsiți cartea de orice simț etic. De toată anarhia, poate. Insist în mod deosebit asupra anarhiei. Din poeziile pe care le păstrați, ați putea produce ceea ce s-ar putea numi „un volumaş drăguț de versuri semnat Stephen Crane”, dar eu, unul, n-aş avea nicio satisfacție. Presupun că pe cele care se referă la Dumnezeu le condamnați cu totul. Nu-mi doresc nicidecum să lipsească din cartea mea când va fi tipărită. Sunt câteva pe care le consider nedemne de a fi tipărite. Pe acestea le anexez aici. Cât despre celelalte, nu pot renunța la ele – în carte.

În al doilea rând, ați vrea să mai scriu încă vreo câteva zeci. Mi-e cu desăvârşire imposibil. Vom fi nevoiți să cădem la o înțelegere în privința celor deja scrise.

În caz că veți găsi poziția mea de neacceptat, nu mă voi considera jignit dacă veți trimite toate versurile din posesia dumneavoastră la adresa anexată. Vă rămân nerecunoscător.

Al dumneavoastră sincer,

Stephen Crane

Crane era încă un necunoscut, dar această splendidă scrisoare vituperantă în apărarea poziției sale etice şi estetice – anarhia, energia, disprețul sălbatic pentru ceea ce e considerat „drăguț” – demonstrează că, oricât de dornic ar fi fost să-şi vadă creațiile publicate, era gata să renunțe la publicare dacă editorul îndrăznea să-i compromită munca. Bravo lui, dar bravo şi celor de la Copeland and Day că au rămas alături de el şi au dus proiectul până la capăt. Până la urmă au fost omise şapte poezii (cu aprobarea lui Crane), dar lipsa lor nu diminuează cu nimic anarhia care străbate Călăreții negri din momentul în care călăreții ies din mare şi-şi încep asaltul sălbatic asupra lumii.

Într-o zi scoți douăzeci şi şapte de pagini şi jumătate de glume, iar după douăsprezece zile, simțindu-te încolțit, îți pui mănuşile de box şi te bați cu pumnii. Pentru un om care boxa rareori, mărunțelul avea o dreaptă extraordinar de puternică.

19

Ştim deja ce urmează. Crane se întoarce la New York la mijlocul lui septembrie şi-şi continuă activitatea de freelance pentru Press. În octombrie, Marshall îl pune în legătură cu Irving Bacheller şi o versiune trunchiată a romanului de război e acceptată pentru a fi publicată în foileton. În noiembrie termină Mama lui George. După ce versiunea trunchiată apare la începutul lui decembrie în unsprezece sau douăsprezece ziare din toată țara, Crane îi dă Semnul roşu al curajului lui Ripley Hitchcock şi, în cele din urmă, cartea e acceptată pentru publicare de D. Appleton and Company. Între timp, Bacheller îl angajează ca să călătorească în Vest, Sud şi Mexic într-o expediție de durată ca reporter de agenție de ştiri, iar la sfârşitul lui ianuarie 1895, în timp ce Crane îşi face bagajele şi se pregăteşte să plece în Nebraska prin Philadelphia şi St. Louis, aş vrea să mă opresc un moment şi să mă refer la câteva chestiuni semnalate ceva mai devreme (pagina 71). Pentru asta va trebui să cercetez mai adânc cine a fost Crane şi, în măsura în care este posibil, să descopăr ce anume vedea el când, rămas singur în cameră, lua distanță şi se privea pe sine.

Privindu-i pe ceilalți. Punctul de plecare e scrisoarea din 1892 a lui Crane către prietenul său Tommie Borland şi cuvintele: „eu unul – eu unul cred că sunt foarte bune şi cele negre – dacă – dacă sunt galbene şi tinere." Aici se întâmplă simultan extraordinar de multe lucruri. Crane nu doar că pare vinovat („citeşte şi tu următoarele rânduri în şoaptă") şi nu doar că-i împărtăşeşte prietenului său mai tânăr, care-l idolatrizează, secretele „purtărilor unui bărbat cu o fată", ci dezvăluie o atitudine rasistă față de negri (negrul e în regulă dacă nu e prea negru), denigrând în acelaşi timp femeile prin reducerea lor la simple obiecte ale dorinței masculine. Crane avea douăzeci de ani când a scris aceste cuvinte şi, cu toată bravura adolescentină care se simte în ele, acestea ridică întrebări importante despre omul care a fost şi despre felul în care-i privea pe cei pe care-i percepea ca fiind diferiți de el, adică nu doar negri, ci şi indieni americani, indieni asiatici, chinezi, mexicani şi toți imigranții europeni albi care nu erau protestanți vorbitori de engleză, mai ales cei care erau cei mai vizibili la New York în anii 1890: irlandezii, italienii şi evreii. Ca artist, Crane îşi depăşea epoca, dar ca om era un exponent al epocii la fel ca oricare alt protestant alb anglo-saxon, iar în acele vremuri ale legilor Jim Crow şi ale cazurilor ca Plessy contra Ferguson[39], ale legii privind excluderea chinezilor, care a avut

---

[39] În 1896, Homer Plessy, un cetăţean american negru acuzat că ar fi încălcat legea segregaţionistă care impunea folosirea vagoanelor de tren separate pentru albi şi negri, a formulat prin avocaţii săi o petiţie prin care cerea ca legea să fie recunoscută ca neconstituţională, ceea ce l-ar fi exonerat. Judecătorul John Howard Ferguson a respins petiţia. Cazul a ajuns apoi la Curtea Supremă, care nu i-a dat câştig de cauză lui Plessy.

un dublu scop, ale rezistenței intense în fața imigrației din sud și est (reprezentată de membrii JOUAM), ale antisemitismului universal și ale ultimului război al cavaleriei americane cu indienii, Crane se evidențiază ca membru mai degrabă tolerant și egalitarist al clasei sale, dar nici măcar el nu era cu totul imun la prejudecățile și ideile tribale preconcepute adânc înrădăcinate, iar aceste antagonisme etnice se fac simțite pe ici, pe colo în opera lui, cel mai flagrant într-o bucată nepublicată de la începuturile sale, scrisă probabil în 1891, în timpul semestrului petrecut la Syracuse, „Boala lăcomiei", care m-a șocat prima oară când am citit-o.

O schiță dramatică având drept cadru Paradise, N.J. și care se desfășoară într-un moment descris ca „la sfârșitul lucrurilor", scurta scriere are o distribuție care-i include pe domnul John P. St. Peter, „o mulțime de creștini" și „o gloată de evrei". Domnul St. Peter doarme comod pe o lădiță lângă bariera rotitoare de la poarta centrală a regatului său din Paradise, N.J. Se stârnește o larmă de „voci ridicate mânios, discuții, disensiuni, certuri, cicăleli și un tropăit de picioare năpustindu-se nebunește", apoi dă buzna o gloată de evrei, formată din „treisprezece vânzători de haine" și „patruzeci de cămătari", plus alți anonimi. După ce se împing, se înghiontesc și se bat îndelung, aceștia se așază în sfârșit pe locurile din față. Intră apoi creștinii, care „merg în bună rânduială, cu modestie", iar când descoperă că scaunele sunt ocupate de evrei, că „toate rândurile din față sunt o masă fremătătoare de nasuri mari și diamante", se „întristează". Până la urmă, unul dintre ei, descris ca fiind „chibzuit", ticluiește un plan. Scoate o peniță din buzunar, face o pancartă dintr-o bucată de pânză, o leagă de un baston, apoi se plimbă în sus și-n jos prin sală cu ea: „MĂRFURI CU RIDICATA. MĂRFURI CU RIDICATA. ÎN ȘEOL[40], CAPE MAY COUNTY, NEW JERSEY. Se dau la 2% din preț." Evreii se precipită să profite de ocazie și, în timp ce „o avalanșă de vânători de chilipiruri" se revarsă afară din incintă, creștinii ocupă locurile bune.

E imposibil de spus ce anume l-a determinat pe Crane să scrie această farsă pe trei pagini sau ce fel de public intenționa să amuze cu ea, dar îmi vine greu să-mi imaginez că ar stârni râsul cuiva, în afara celor mai încuiați antisemiți. Crane era tânăr, dar nu chiar atât de tânăr încât să nu-și dea seama ce face și totuși iată că a scris această prostie jalnică și a fost suficient de mulțumit de rezultat pentru a da manuscrisul la dactilografiat, poate cu gândul de a încerca să-l publice undeva. Singurul lucru pozitiv pe care-l pot spune despre „Boala lăcomiei" este: ce noroc că n-a apucat să vadă lumina zilei decât abia după șaptezeci de ani, când a ajuns într-o arhivă a Universității Virginia.

Asta se întâmpla în 1891. Pe 26 iulie 1896, în World a apărut un articol de Howells, în care autorul compară Maggie a lui Crane cu recent publicata Yekl: A Tale of the New York Ghetto de autorul evreu Abraham Cahan,

---

[40] În ebraică, „tărâmul morților".

afirmând că „ambii scriitori ne conving că au spus adevărul” şi adăugând că „mă văd nevoit să constat că avem în persoana lui [Cahan] un scriitor de origine străină care va face cinste literelor americane”.[41] Pe 15 august, Crane i-a scris lui Howells. După ce îi mulţumeşte pentru comentariile generoase despre cartea lui, începe următorul paragraf spunând: „Aş vrea să-l cunosc pe domnul Cahan. Îi citesc cartea şi mă întreb cum Dumnezeu a învăţat să facă aşa ceva.” Nu par în niciun caz cuvintele unui om care are un dinte contra evreilor, iar zece zile mai târziu, când Crane şi Cahan s-au întâlnit la casa de vacanţă a lui Howells din Far Rockaway, întâlnirea l-a impresionat atât de mult pe Cahan, că a simţit nevoia să scrie despre ea în memoriile sale, după treizeci şi doi de ani. Remarcând silueta subţire şi „înfăţişarea inteligentă” a lui Crane, Cahan continuă spunând că „rareori se întâmplă ca talentul unui om înzestrat să se reflecte pe chipul lui. La Crane, talentul impregna întreaga făptură.”

În orice caz, aflăm de-aici că Crane nu era omul care să-i displacă pe evrei din principiu. Admira munca lui Cahan şi nu doar că s-a bucurat că are ocazia să-l cunoască pe autorul lui Yekl, ci a iniţiat el însuşi întrevederea contactându-l pe Howells şi cerându-i adresa lui Cahan. Aşadar, să privim „Boala lăcomiei” ca pe o aberaţie juvenilă şi să ne oprim aici? Cred că în mare parte, da, dar nu pe de-a-ntregul. Cahan i s-a impus lui Crane ca un coleg scriitor talentat, un om demn de respect, dar în rarele apariţii episodice ale unor personaje de origine evreiască în opera lui Crane, nu există niciunul care să se abată de la stereotipurile etnice ale epocii. Evreii sunt ori cămătari, ori îşi câştigă traiul vânzând îmbrăcăminte, la fel cum italienii sunt vânzători de fructe sau muzicieni (Signor Pancako Peti, de pildă). În Asbury Park, sunt „fiii Indiei cu pielea închisă la culoare” şi „chinezul calm”, dar în scrierile despre New York, chinezii sunt în general nişte pete umane vagi şi doar rareori trec în prim-plan, ca atunci când fratele lui Maggie e arestat pentru că „bătuse un chinez”. Irlandezii din cartierele sărace sunt mereu portretizaţi ca beţivi (părinţii lui Maggie), dar în 1897, când Crane a călătorit în Irlanda, a început să-i privească mai atent, iar gândirea i s-a schimbat, rezultatul fiind o serie de articole scurte, pline de compasiune despre viaţa din sătuleţele irlandeze de pe coasta sudică. Asta înseamnă că, în general, nu era atent, iar dacă nu devenea atent – dintr-un motiv sau altul –, avea reflexul de a se întoarce la prejudecăţile standard care dominau viziunea protestanţilor albi asupra lumii. Pe de altă parte, o lectură aprofundată a operelor sale publicate şi a scrisorilor arată că, în general, rămânea în perimetrul acelei lumi, iar exemplele pe care le-aş numi de gândire leneşă în raport cu cei care trăiau în afara acelui perimetru sunt

---

[41] Abraham Cahan (1860-1951) s-a născut în Lituania şi a ajuns la New York în 1882. Scriitor socialist bilingv, a condus timp de patruzeci şi şase de ani publicaţia în limba idiş Jewish Daily Forward, dar a contribuit cu articole şi la numeroase cotidiene de limbă engleză, printre care New York Press şi New York Sun. Romanul său cel mai cunoscut este Ascensiunea lui David Levinsky (1917) (n. a.).

atât de rare, încât devin neglijabile, nerelevante statistic. În afara muncii sale, în agitația şi fluxul vieții de zi cu zi, nu avea obiceiul să tune şi să fulgere contra evreilor, italienilor sau oricui altcuiva. Din câte-mi dau seama, nici nu se gândea la ei decât rareori.

Strămoşii lui Crane luptaseră împotriva aliaților indieni ai englezilor în timpul Războiului Revoluționar şi, dat fiind ataşamentul lui Crane față de istoria familiei sale, era mult mai preocupat de indieni decât de imigranții care-i ieşeau în cale la New York. Trei schițe din ciclul Sullivan County (1891-92) şi trei povestiri scrise în ultimul său an de viață („Poveşti din Valea Wyoming", 1899) abordează direct subiectul indienilor, dar toate sunt plasate în trecut, majoritatea la sfârşitul secolului al XVIII-lea, şi nu ne spun prea multe despre atitudinea lui Crane față de indieni din timpul vieții sale.[42] În acel moment târziu al istoriei americane – după masacrul de la Wounded Knee din decembrie 1890 – e edificator să ne amintim că William Dean Howells, un om considerat înțelept şi cu inimă mare, care a devenit cunoscut pe plan național mai întâi ca autor al biografiei de campanie a lui Abraham Lincoln din 1860, a putut scrie public, la doar o lună după Wounded Knee, că indienii sioux sunt nişte „măcelari", că cheyennii sunt nişte „ucigaşi idioți" şi că tânjeşte după ziua când „indienii nu vor mai exista altfel decât în izolare" – adică separați de restul populației americane. Astfel de opinii erau încă monedă curentă printre albii din întreaga țară, fiind împărtăşite nu doar de omul de rând, ci şi de intelectuali. Gândirea lui Crane era poate ceva mai nuanțată şi mai informată, dar rămâne foarte ambiguă.

În toamna anului 1896, cu mai puțin de o lună înainte să plece în Florida, apoi în Cuba, şi să-şi lase în urmă pentru totdeauna viața de la New York, Crane a fugit de controversa din jurul cazului Dora Clark călătorind la Cambridge, Massachusetts, în două weekenduri succesive, pentru a scrie despre meciurile de fotbal de la Harvard pentru New York Journal. Primul s-

---

[42] „Bătălia de la Forty Fort", „Înfrângerea de la Forty Fort" şi „Moş Bennet şi indienii" i-au fost toate inspirate lui Crane de lectura cărții scrise de bunicul său matern, reverendul George Peck, publicată în 1858: Wyoming: Its History, Stirring Incidents, and Romantic Adventures. Una dintre ilustrații îi aparține mamei lui Crane, iar Crane însuşi a avut în posesie două exemplare ale cărții, pe care le-a păstrat toată viața. În iulie 1878, când Crane, care avea şase ani, a călătorit împreună cu mama lui în Valea Wyoming ca să participe la conferința WCTU (acele zile îmbătătoare cu țigări şi bere), reconstituirile bătăliilor – şi ale masacrelor – din Războiul Revoluționar, la aniversarea de o sută de ani, se regăsesc în poveştile lui din 1899. Legătura de familie e întărită şi de faptul că principala sursă a sursei lui Crane (cartea bunicului său) a fost o colecție de memorii nepublicată, scrisă de Martha (Bennet) Myers, soacra bunicului lui Crane, care era fiica lui Thomas Bennet, Moş Bennet cel ursuz şi încăp ățânat din povestiri şi – ca să strângem şi mai tare nodul legăturilor de familie – stră-străbunicul lui Crane (n. a.).

a jucat pe 31 octombrie, Harvard înfruntând echipa de la Şcoala Industrială Indiană Carlisle din Pennsylvania, fondată în urmă cu şaptesprezece ani de căpitanul Richard Pratt din armata Statelor Unite, fiind prima dintre cele câteva şcoli exclusiv indiene înfiinţate în toată ţara, un mod de a pune în practică teoria lui Pratt, „omoară indianul: salvează omul". După cum scria Pratt: „Un general ilustru a spus că singurul indian bun e indianul mort. Într-un fel, sunt în asentimentul său, dar doar în acest sens: că tot indianismul rasei ar trebui să moară." În această încercare obtuză de a-i transforma pe nativii americani în veritabili cetăţeni ai republicii, tăindu-le orice legătură cu trecutul lor ancestral, studenţii au fost încurajaţi să participe la sporturi contemporane şi în scurt timp au ajuns să exceleze la fotbal.[43] Echipa despre care a scris Crane în 1896 era o forţă naţională şi a intrat pe terenul din Cambridge în acea sâmbătă după-amiază ca favorită sigură în faţa celor de la Harvard. Ceea ce Crane aminteşte în primul paragraf al articolului său: „Încă de la început era de la sine înţeles că indienii vor fi învingători. Toată lumea spunea că echipa Harvard era alcătuită aproape numai din schilozi şi toată lumea ridica osanale aborigenilor."

Aborigenilor. Nu e clar în ce măsură Crane foloseşte ironic acest cuvânt cu iz de insultă rasială, dar, fiind la începutul articolului, e imposibil de spus dacă scrie din punctul lui de vedere sau reia pur şi simplu limbajul majorităţii antiindiene (Howells şi ceilalţi). Crane are un imens talent satiric şi-şi îndreptase deja sarcasmul în repetate rânduri împotriva unor milionari albi, turişti din clasa de mijloc veniţi în Asbury Park, muncitorime nativistă participantă la marşuri târşâite, brokeri din domeniul minelor ahtiaţi după profit şi mulţi alţii, imitându-le adesea limbajul şi tiparele de gândire pentru a-i expune ca ipocriţi fără a folosi acest termen. În cel de-al doilea paragraf al articolului „Universitatea Harvard contra indienilor de la Carlisle", intenţiile sale devin chiar şi mai opace şi mai derutante:

Cincisprezece mii de oameni sperau la o surpriză. Veniseră să vadă cum omul roşu poate veni din preriile sale cu amintirea moştenirii a patru secole de oprimare şi umilinţe şi cu perspectiva unor ani negri, poate chiar a dispariţiei, înaintea sa, şi totuşi să-i facă de râs pe războinicii albi la sportul lor preferat.

Crane nu relatează doar despre un meci de fotbal, ci despre o ciocnire a civilizaţiilor. Retorica umflată sugerează din nou zeflemea, ironie şi gândire

---

[43] Cel mai celebru absolvent al Carlisle, Jim Thorpe – medaliat cu aurul olimpic la decatlon, jucător de baseball profesionist, vedetă a fotbalului studenţesc şi profesionist –, e considerat de mulţi cel mai mare atlet complet din istoria Americii (n. a.).

cu două sau chiar cu trei tăişuri, dar care este, de fapt, poziția lui Crane însuşi în această chestiune? Şi de această dată e greu de apreciat. O interpretare stabileşte că e perfect conştient de umilințele şi abuzurile săvârşite împotriva indienilor din momentul în care albii le-au invadat pământurile. Altă interpretare e exact opusul primeia şi pare să ia în râs acea istorie tristă şi, cum războiul e pierdut şi la orizont se arată spectrul dispariției, singura răzbunare posibilă e una simbolică – să-l înfrângă pe omul alb la sportul său preferat –, ceea ce aduce în derizoriu toată povestea trecutului dureros al indienilor. Omul roşu e o calificare negativă, pozitivă sau neutră? În funcție de felul în care citim paragraful, ar putea fi oricare dintre variante – sau toate la un loc.

La al patrulea paragraf, tonul ironic e deja umflat de un bombasticism pseudo-romantic şi se simte că lui Crane nu-i pasă, de fapt, să adopte o poziție. Venise la Massachusetts ca să scape de necazuri şi, cum acea belea colosală continua să planeze asupra lui la New York, probabil preocupându-l şi nelăsându-l să se concentreze ca de obicei pe ceea ce avea de făcut, începe să piardă din vedere ce încerca să spună, presupunând că inițial ar fi avut o idee clară.

Tare s-ar fi bucurat bătrânul Geronimo! Punctul de vedere al războinicilor a fost concis, dar limpede: „Ei ne-au furat un continent, un continent întins, foarte întins, care a fost al nostru, iar mai nou ne-au văduvit de o mulțime de touchdown-uri care tot ale noastre erau [...] Dacă sacrificându-ne oasele şi muşchii ne putem lua revanşa, atunci să ne sacrificăm, şi poate că fumul focului nostru din tabăra de wigwamuri se va ridica uşor printre scalpurile fluturânde ale duşmanilor noştri.”

Restul articolului se împrăştie în toate direcțiile. În cel de-al cincilea paragraf, Crane rememorează o întâlnire de dinainte de meci cu echipa Carlisle la hotelul lor, subliniind că erau foarte tăcuți, discutând foarte puțin între ei în timp ce stăteau şi aşteptau, în echipamentele lor albastre cu roşu. „Aveau o simplitate remarcabilă în purtări. Erau ca nişte copii, nişte copii extraordinar de bine crescuți şi ascultători. Trebuie să-i observi îndelung ca să găseşti pe acele chipuri senine formidabila forță pe care jucătorii au demonstrat-o.” Crane dă apoi componența celor două echipe şi se lansează într-o relatare minuțioasă a meciului, care s-a dovedit a fi unul tensionat, soldat cu o victorie la mustață pentru Harvard, cu scorul de 4 la 0.[44] În general, Crane se referă la echipe cu numele şcolilor (Harvard, Carlisle) sau folosind poreclele (Crimson, Indienii), dar de câteva ori variază termenii:

---

[44] Pe atunci, se puncta astfel: touchdown, patru puncte, lovitură reuşită după touchdown, două puncte, safety, două puncte, field goal, cinci puncte (n. a.).

„linia de cincisprezece yarzi a aborigenilor”, „nobilele piei-roşii” şi „sălbatici simpli”. Din nou, e greu de spus dacă Crane ironizează sau preia aceste epitete, dar probabil că semnificaţia cuvântului „simplu” era pentru el alta decât e azi pentru noi. Ceva mai devreme în acel an, în scrisoarea sa autobiografică către John Northern Hilliard, îşi descrisese tatăl ca având „o minte grozavă, superioară, simplă”. Asta nu înseamnă că-l face prost pe tatăl lui. Dimpotrivă, intenţia lui e să sugereze ceva asemănător cu „puritatea” sau „forţa interioară neabătută”. Pare să fi nutrit o admiraţie asemănătoare faţă de echipa Carlisle, dar în loc să se limiteze la fotbal şi la performanţa echipei pe teren, nu s-a putut abţine să se lanseze într-una dintre acele divagaţii ciudate, semiumoristice despre istoria şi răzbunarea indienilor. Sunt rateuri retorice, categoric de prost gust, dar nu rău intenţionate – doar confuze şi prost concepute. Crane nu ura oamenii care nu erau ca el. Pur şi simplu nu-i înţelegea şi, în loc să facă un efort ca să pătrundă modul lor de gândire sau să încerce să vadă lumea prin ochii lor, el îi privea de la distanţă, cu indiferenţă (pe imigranţi) sau cu fascinaţie (pe indieni), dar aproape întotdeauna cu sentimentul că persoana pe care o privea era străină de el, un Celălalt insondabil. Iată cum se încheie prima şi penultima sa tentativă de a scrie despre fotbal: „După meci, indienii se îndepărtară în amurg cu străvechea lor impasibilitate.” Dar Crane nu se întreabă niciodată de ce.

În copilăria lui Crane, părinţii săi conduseseră în Port Jervis două şcoli pentru bărbaţi, femei şi copii negri şi, dintre multitudinea de Ceilalţi care bântuiau pe la periferia vieţii sale, negrii îi erau mai puţin străini, cu ei se simţea cel mai în largul lui, chiar până la a accepta bucuros sexul cu femei negre („eu, unul, eu, unul, cred că sunt foarte bune şi cele negre”) şi a include mai multe personaje negre importante, cu drepturi depline, în scrierile sale de ficţiune din ultimii trei ani de viaţă (Monstrul şi Poveşti din Whilomville). Şi totuşi, în pofida impulsurilor democratice şi a bunăvoinţei sale, negrii rămâneau pentru Crane Celălalt şi niciodată n-a reuşit să se elibereze total de stereotipurile rasiale care abundau pe vremea aceea în cultura americană albă şi sunt foarte prezente chiar şi azi.

O singură creaţie e de-ajuns pentru a expune aceste puncte nevralgice din opera lui Crane. Are doar şapte pagini şi întâmplarea face să fie ultima lui schiţă despre New York publicată într-un ziar, iar pe 20 decembrie 1896, când Agenţia Bacheller a tipărit-o, Crane era deja în Florida de mai mult de trei săptămâni. Titlul este „Stephen Crane în Minetta Lane” (ceea ce dovedeşte influenţa enormă la care ajunsese de când publicase Semnul roşu al curajului), urmat de mai multe subtitluri diferite în fiecare publicaţie care a preluat articolul. Probabil cel mai elocvent e cel din Galveston Daily News: „Stephen Crane descrie unul dintre cele mai celebre cartiere / din New York City / / Zilele sale negre au trecut / / Dar printre locuitorii săi sunt mulţi care se ţin de rele / Faimosul fief al lui Mammy Ross.”

După ce, la jumătatea secolului al XVII-lea, olandezii îngăduiseră sclavilor „parţial eliberaţi” să lucreze pământurile din acel spaţiu, Minetta Lane, o stradă îngustă şi şerpuită care leagă Sixth Avenue la un capăt de MacDougal Street la celălalt capăt, a devenit un centru al vieţii negrilor din New York.

„Mannetta” fusese numele pârâului care străbătuse locul până la începutul secolului al XIX-lea, când fusese îngropat, un termen algonquin tradus când ca „apa spiritelor”, când ca „apă diavolească”, iar în 1827, când sclavia a fost abolită la New York, zona a devenit cunoscută ca Mica Africă, cu o populație care număra în jur de paisprezece mii de persoane. Cu timpul, şi-a câştigat renumele de una dintre cele mai periculoase şi mai certate cu legea enclave din Manhattan. Crane ştia toate astea şi, cu uluitorul său talent de a asimila rapid lucruri noi, a bătut strada adunând poveşti despre nelegiuiții care fuseseră activi acolo înainte ca poliția să-i ia în vizor şi să curețe cartierul, evocând isprăvile unor personaje ca Bloodthirsty, No-Toe Charley, Black-Cat şi Guinea Johnson, apoi dând de urma a trei supraviețuitori în vârstă din vremurile păcătoase de odinioară – Mammy Ross, Pop Babcock, Hank Anderson – şi convingându-i să-i împărtăşească amintiri. E un articol viu, scris cu mână sigură, dar, cu toată simpatia lui Crane pentru subiecții relatării sale, e şi plin de comentarii condescendente şi rasiste. Din cel de-al doilea paragraf:

În acele vremuri, pentru a-şi construi o reputație în Minetta Lane, orice om era nevoit să comită mai multe nelegiuiri cumplite şi cea mai râvnită celebritate era a omului care-şi trecea pe răboj un omor cinstit. Cei mai mulți dintre locuitori erau negri, care reprezentau elementele cele mai rele ale rasei lor. Obiceiul de a cresta cu briciul se ținea scai de ei cu tenacitatea unei epidemii şi în fiecare noapte, pietrele inegale ale caldarâmului erau scăldate în sânge.

Dacă ar fi cercetat o bandă de infractori albi, Crane n-ar fi făcut comentarii despre rasa lor. Poate că ar fi spus, cel mult, „reprezentau cele mai rele elemente ale omenirii”, dar negrii nu pot fi considerați reprezentativi pentru omenire. Se reprezintă doar pe ei înşişi – şi sunt o rasă aparte, mereu surghiunită de pe domeniul universalului, care le aparține doar albilor. Cât despre bărbatul poreclit Bloodthirsty[45], căutat pentru crimă, dar încă liber, Crane îl descrie ca pe „un negru masiv foarte hidos”, care „îşi dă ochii peste cap, arătând albul lor în momente nepotrivite”. Înainte de a dispărea de pe stradă, când trăgea câte o beție cruntă, Bloodthirsty „bătea câmpii despre măceluri cu atâta risipă de amănunte, că până şi veteranilor trecuți prin ciur şi prin dârmon li se făcea claia măciucă”. După câteva pagini, spilcuitul Hank Anderson e numit „farul călăuzitor” al „aristocrației tuciurii din cartier”. Termeni precum „claie”, „tuciuriu”, „ochi dați peste cap” au circulat curent o bună parte din secolul XX şi persistă chiar şi azi. Sunt mici elemente ofensatoare care trădează prejudecăți mai adânci, adesea inconştiente ale albilor față de negri şi mă îndoiesc că Crane şi-a pus vreodată problema că asemenea clişee pot răni. Parcă l-am ierta pentru

[45] Însetat de sânge (en.).

aceste scăpări, restul articolului fiind, din fericire, lipsit de asemenea preconcepții profund înrădăcinate, numai că în paragraful final recurge la cel mai mare şi mai jignitor clişeu dintre toate, apoi ne lasă aşa, pe scena unui spectacol rasist de doi bani.

Dar aceşti oameni sunt fericiți în această stare. Calitatea cu adevărat extraordinară a negrului e imensa lui capacitate de a fi fericit în cele mai potrivnice împrejurări. Minetta Lane e un loc al sărăciei şi al păcatului, dar aceste influențe nu pot distruge zâmbetul larg al negrului, un copil vanitos şi simplu, care e însă fericit. Toți cei de-aici zâmbesc, oricât ar fi de răi şi de săraci. Cine-l cunoaşte pe negru se aşteaptă mereu să-l vadă râzând, oricât ar fi de sărac, dar a fost o experiență nouă să văd un surâs larg pe chipul diavolului.

Marea majoritate a cititorilor albi ar fi înghițit asta fără să stea pe gânduri. Cât despre Crane însuşi, e aproape cert că el se considera binevoitor.

Privind femeile. Idila ratată, plină de obstacole cu Lily Brandon Munroe. O scurtă pasiune pentru Nellie Crouse, o fată de familie bună din Akron, Ohio, uluitor de atrăgătoare, dar superficială, pe care a întâlnit-o o dată – o singură dată – la New York, la o petrecere unde l-a însoțit pe prietenul său Lucius Button (şi el din Akron) şi căreia i-a scris şapte scrisori lungi şi dezlânate între 31 decembrie 1895 şi 1 martie 1896, într-un efort exaltat, de scurtă durată de a o cuceri. O fată frumoasă i-a sucit mințile, el a pornit la atac, fata n-a cedat şi asta a fost tot. Şi, într-un final, în ultimele sale luni la New York înainte de a se refugia în Florida, s-a îndrăgostit de o prostituată de douăzeci şi unu de ani pe nume Amy Leslie, a trăit cu ea o vreme, părând sincer îndrăgosit, pentru ca în cele din urmă să se îndepărteze de ea în împrejurări obscure.

Acestea au fost cele mai serioase complicații sentimentale ale lui Crane dintre douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani, cel puțin cele cunoscute, căci e posibil să fi existat şi altele, poate chiar mai multe, care n-au ieşit niciodată la lumină. O scrisoare stranie, neelucidată, adresată prietenului său, Willis Brooks Hawkins, pe 15 martie 1896, plină de scuze pentru o aparentă greşeală comisă față de acesta, începe astfel: „A fost o femeie! Nu înțelegi? Numai o femeie s-ar fi putut amesteca aşa” şi se încheie astfel: „Sunt convins, de bună seamă, că ai fost tare supărat, dar e o femeie, crede-mă, şi îți cer să mă ierți”, dar identitatea acelei femei rămâne o enigmă[46]. Există o oarecare intrigă demnă de interes în jurul unei tinere pe nume Grace Hall. O

[46] Editorii volumului The Correspondence, Stanley Wertheim şi Paul Sorrentino, speculează că ar fi putut fi Amy Leslie, dar nici vorbă de vreo certitudine (n. a.).

femeie bogată din Midwest venită la New York pentru a studia canto şi a se pregăti pentru o carieră la operă, care se învârtea în acelaşi cerc social din jurul Ligii Studenților la Arte ca şi Crane, dar apropierea dintre ei e tot o lacună în povestea acestuia. Şi totuşi, cum am putea ignora această legătură interesantă: obiectul iubirii personajului central din A treia violetă (scrisă în 1895) se numeşte Grace Fanhall, ceea ce pare să trimită direct la Grace Hall? O dovadă a unei noi încurcături sentimentale? O pasiune fulgerătoare? Sau doar un nume potrivit cu scopurile sale? Probabil că pentru adevărata Grace Hall a fost o dezamăgire că a trebuit să renunțe la cariera de cântăreață de operă din cauza unei boli din copilărie care i-a afectat ochii, făcându-i excesiv de sensibili la luminile scenei. Aşa că tânăra s-a întors în Oak Park, Illinois şi s-a căsătorit cu logodnicul ei, doctorul Clarence Hemingway. Cel de-al doilea copil al său, născut în 1899, a primit numele de Ernest şi a devenit el însuşi scriitor şi un mare admirator al lui Crane.[47]

Trei femei respectabile, de familie bună, născute în medii confortabile, dar şi o femeie fără resurse sau educație, care-şi vindea trupul pe bani gheață ca să aibă ce mânca şi cu ce se îmbrăca şi, după cum ştim deja, Amy Leslie n-a fost prima prostituată care să-l fi îmbrățişat pe Crane. Întrebarea este însă câte fuseseră înaintea ei şi cât de des se încheiaseră (sau începuseră) nopțile lui cu un drum la bordel. De cinci ori pe săptămână? De cinci ori pe lună? De cinci ori pe an? Nimeni nu poate răspunde la această întrebare pentru că nu există suficiente informații despre asta, aşa că rămânem cu încă o lacună. Jurnalistul John Northern Hilliard (1872-1935), mare admirator atât al lui Crane, cât şi al operei sale, a scris în 1922 că prietenul său

alerga după femei. Se înhăita deseori cu stricate şi nu-i păsa prea mult ce vârstă, rasă sau culoare aveau acestea. Nu o dată l-am auzit spunând că trebuie să iasă şi să-şi ia o târfuliță negroteie, „să i se schimbe norocul". În repetate rânduri a adus dame de pe stradă în camera lui. Nu-l interesau femeile din aceeaşi clasă sau de acelaşi statut cu el. Le prefera pe celelalte. Un lucru pe care-l înțeleg. Femeile din propria lui clasă nu i-ar fi oferit nimic. În mahalale avea parte de viață. Primea ceva autentic şi tocmai asta căuta întotdeauna – pura realitate a vieții.

Hilliard are şi n-are dreptate. În mod evident, nu ştia nimic despre Lily Brandon Munroe (ceea ce arată că nu era atât de intim cu Crane pe cât îşi

---

[47] „Scriitorii buni sunt Henry James, Stephen Crane şi Mark Twain. Dar nu în această ordine. Nu există ordine la scriitorii buni." (din Dealurile verzi ale Africii, 1935) Iar în Men at War, o antologie pe care a editat-o în 1942, Hemingway a numit Semnul roşu al curajului „un extraordinar vis despre război al unui băiat [...] una dintre cele mai bune cărți din literatura noastră" (n. a.).

închipuia), cât despre urâta formulare „târfuliță negroteie”, nu avem decât mărturia lui (scrisă cu mult după evenimente), care să ateste că Crane a folosit-o într-adevăr, şi chiar dacă a folosit-o, e posibil s-o fi făcut pentru a-l impresiona pe Hilliard cel impresionabil, care pare să fi fost un tânăr chefliu boem cu o slăbiciune pentru acel tip de sporovăială fără griji ca între bărbați – deşi, în lumina observațiilor lui Crane despre „negri care zâmbesc fericiți”, orice e posibil.[48] Pe de altă parte, există o a doua relatare independentă care confirmă spusele lui Hilliard despre obiceiul lui Crane de a invita în casă femei de pe stradă ca să se adăpostească de frig şi să-l însoțească în camera lui. Harry B. Smith (1860-1936), compozitor şi critic muzical, prieten cu Willis Brooks Hawkins, a fost invitat alături de Hawkins şi de alți bărbați la o seară de pocher în apartamentul lui Crane la sfârşitul lui 1895 sau 1896. Mai târziu, acesta avea să scrie:

Clădirea, din câte îmi amintesc, era pe undeva în zona West 20th. Am urcat la ultimul etaj, o mansardă mare. Într-un colț era dormitorul, despărțit de un perete [...] Crane n-avea pic de afectare de literat. Părea să fie cum îl descrisese Hawkins – „doar un puşti”; dar slab, palid, ca un suferind de oftică. Am jucat cărți până la două sau trei dimineața şi, când am plecat acasă, am trecut pe lângă fereastra dormitorului separat. O fată dormea în pat.

— Aoleu, a exclamat Crane. N-am auzit-o când a venit.

Au urmat comentarii hazlii.

---

[48] Cuvântul cu „n”, care azi ne sună atât de respingător, era monedă curentă în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX. Nu doar în particular, ci şi în public – adesea pe copertele cărţilor. Nu mai departe de anul 1939, Agatha Christie a publicat un roman poliţist cu titlul Ten Little Niggers, Zece negri mititei (bazat pe versurile unui cântec britanic popular la spectacolele cu albi care jucau roluri de negri), dar în 1940, titlul ediţiei americane a fost schimbat în And Then There Were None. Se pare că în 1940, termenul devenise prea jignitor pentru a fi folosit pe scena publică în America, dar cu totul altfel stăteau lucrurile la discuţiile private între oameni, iar cuvântul e folosit chiar şi azi de bigoţii din toate clasele sociale. Diferența fiind, totuşi, că pe vremea lui Crane şi mult după aceea, termenul era folosit şi în lumea bună (n. a.).

— Ea e Maggie? a întrebat unul dintre desfrânați, referindu-se la povestirea lui Crane.

— În parte, a răspuns Crane.

O altă fațetă a lui Crane e dezvăluită de o poveste spusă la mijlocul anilor douăzeci de către jurnalistul Robert H. Davis (1869-1942), care l-a întâlnit pe Crane pentru prima oară într-o noapte friguroasă, când David stătea sub calea ferată de pe Sixth Avenue, la intersecția dintre Broadway şi West Thirty-third Street, împreună cu alt reporter, care întâmplător îl cunoştea pe Crane. În acel moment, ca şi cum s-ar fi întrupat din văzduh, a apărut însuşi Crane, mergând pe stradă cu ochii „ațintiți asupra totuarului" şi, cum Davis îl citise pe Crane şi se considera un admirator, l-a rugat pe prietenul lui să le facă prezentările. „I-am strâns mâna subțire, palidă, cu o căldură sinceră", scrie Davis, dar n-au apucat să schimbe prea multe cuvinte în trei, că reporterul a trebuit să fugă la altă întâlnire, lăsându-l pe Davis singur cu Crane. Au stat de vorbă un minut sau două şi, aflând că şi David era fiu de preot, Crane a comentat sec despre marea satisfacție a lumii atunci când un fiu de preot e „năpăstuit de ghinion". „Asta e perspectiva", a continuat el. „Un băiat de barman cade de pe clădirea Waldorf. Fiul de preot cade de pe o bancă din parc. Amândoi se lovesc de pământ cu aceeaşi viteză şi sunt atât de mutilați, că devin de nerecunoscut."

Imediat după discuția despre preoți şi fiii lor, Crane a văzut o prostituată apropiindu-se pe stradă. Şi-a mutat atenția de la David la ea, iar ea s-a oprit brusc şi l-a privit.

S-a desprins imediat de lângă mine, a aruncat țigara în Greeley Square, şi-a pus mâna stângă pe inimă, şi-a scos pălăria şi a făcut o plecăciune deosebit de galantă. Niciodată n-am văzut un gest cavaleresc mai desăvârşit decât al tânărului care a măturat trotuarul cu pălăria lui neagră de fetru [...]

— Eşti străină de locurile astea? s-a interesat Crane pe un ton de o extraordinară delicatețe, ca şi cum s-ar fi adresat cuiva rătăcit într-un oraş imens.

Fata stătea acolo cu buzele întredeschise şi o expresie ciudată de nehotărâre pe chip [...] Şi-a recăpătat suflul.

— Ei, să zicem că sunt o străină. Poți să-mi arăți ceva?

— Da, a răspuns autorul lui Maggie. Pot să-ți arăt o cale de ieşire. Dar dacă preferi să rămâi... Crane a gesticulat încă o dată cu pălăria lui de fetru şi s-a înclinat într-o splendidă atitudine plină de hotărâre.

Brusc, fata şi-a amintit că mai are un nasture la gulerul hainei şi s-a încheiat până sus. Lumina din ochii lui Stephen Crane a părut să dispară ca şi cum cineva ar fi stins o lampă dinăuntru.

— N-ar trebui să pierzi vremea pe-afară, puştiule, a spus Maggie cu o voce guturală. Pari înfrigurat. N-o să rezişti. Ca grăsanul ăsta.

În sfârşit, am fost luat în seamă.

Fata a plecat agale, total indiferentă, spre Shanley's, Burns's, Delmonico's...

— E o vale lungă, a zis Crane. Mă întreb dacă există vreo ieşire...

Nu e în niciun caz un comportament de desfrânat care umblă din floare în floare şi, în ciuda comentariilor lui Hilliard, orice porniri senzuale l-ar fi stăpânit pe Crane la sfârşitul adolescenței şi pe când avea douăzeci de ani, acestea erau atenuate de o profundă rezervă în prezența femeilor, indiferent de clasa sau statutul lor. Timid, şovăielnic, stângaci, politicos, cuviincios şi adesea stingher în compania femeilor, era un tânăr foarte contradictoriu, atât un gentleman în sensul vechi al cuvântului (cum spune prietenul său, Gordon), cât şi ceea ce eu aş numi un hedonist puritan, rămânând întotdeauna un fiu de preot, chiar şi atunci când se războia cu Dumnezeu. Crane e greu de înțeles în parte pentru că s-a dezvoltat mult mai rapid ca artist decât ca bărbat şi abia când a plecat de la New York şi a cunoscut-o pe Cora Taylor, care fusese căsătorită de două ori, la Hotel de Dreme în Jacksonville, Florida, a reuşit să lege o relație durabilă cu o femeie. Poate că au trecut împreună prin momente bune şi mai puțin bune, dar a rămas cu ea de când a împlinit douăzeci şi cinci de ani şi până la moartea sa, trei ani şi jumătate mai târziu, făcând paşi mărunți spre maturitatea deplină în acei ultimi ani, dar fiind tot un băiat atunci când a murit.

Privirea altora asupra lui. Opiniile în privința înfățișării lui Crane variază atât de mult, încât e greu de stabilit clar ce vedeau alții când se uitau la el. Prietenul său newyorkez, pictorul Nelson Greene, care era mai obișnuit decât mulți alții să se uite la chipuri, observă următoarele: „păr deschis la culoare, aproape blond, ochi de un gri deschis, spre albăstrui – o privire foarte directă. Avea trăsături foarte reușite, un nas ascuțit excelent – fața ceva mai subțire decât media – ochii destul de depărtați. Ochii, fața și atitudinea lui aveau un fel de... expresie blândă, de toleranță obosită." Linson, care trăise în Franța și a ajuns să-i picteze portretul lui Crane, a văzut ceva neobișnuit la nasul prietenului său prima oară când s-au întâlnit: „Pe fundalul ferestrei, profilul lui se contura amintind limpede de Napoleon la tinerețe." Prima impresie a lui Bacheller a fost și mai admirativă: „Într-o zi, la birou m-a vizitat un tânăr subțire, cu ochi gri-cenușii, pielea mai degrabă închisă la culoare și un chip «drăgălaș și plăcut ochiului», cum se spunea pe vremuri. Avea un cap expresiv și frumos ca formă și atitudine." Cahan și Howells s-au exprimat deja – alți doi bărbați frapați de aura lui Crane –, dar există și aceste comentarii ale lui Garland, care subminează remarcile lui Bacheller, Howells și ale celorlalți. După prima lectură a poeziilor lui Crane: „Forța lor m-a uimit. Nu-mi venea să cred că erau opera tânărului palid și laconic din fața mea." Apoi, la o lună sau două, după ce s-a uitat pentru prima oară peste Semnul roșu al curajului: „Am tot stat și le-am sucit în minte și, uitându-mă la el, mic, urât, pământiu, cu degete îngălbenite, n-am reușit să-l asociez câtuși de puțin cu minunatul manuscris pe care mi-l pusese în mâini."

Știm cu toții cât de diferite pot să pară fețele noastre de la o fotografie la alta, de la un moment oarecare la altul – uneori fiind prezentabile, atrăgătoare chiar, iar alteori, hidoase. Unghiul, lumina, înclinația capului, o schimbare bruscă de dispoziție în timp ce suntem fotografiați, ca să nu mai vorbim de o boală sau de lipsa somnului, toate pot juca un rol în felul în care ne percep ceilalți. În afară de relatările scrise ale prietenilor și cunoscuților despre felul în care percepeau fizicul lui Crane, s-au păstrat și câteva fotografii din acei ani, nu multe, dar suficiente pentru a ne crea o impresie confuză, contradictorie asupra felului în care arăta Crane. La fel ca noi toți, pare oarecum diferit de la o imagine la alta, uneori prezentabil, atrăgător chiar, alteori dizgrațios și fragil. Cam singurul lucru asupra căruia cad cu toții de acord, inclusiv el, este tendința spre paloare a tenului său, lucru care poate fi atribuit, probabil, unei sănătăți precare, unui regim alimentar neadecvat, ritmului chinuitor de viață și cine știe căror microbi mocneau în el, curmându-i viața la o vârstă atât de tânără. Dacă n-ar fi avut un organism tare de sportiv care să-l apere de primele agresiuni, probabil că n-ar fi rezistat nici atât. În formularea succintă a Corei din notițele compilate pentru biografia pe care n-a scris-o niciodată: „Soarta își pune pecetea pe chipurile celor care sunt condamnați la o moarte prematură."

Portret în ulei al lui Crane de C.K. Linson, 1894.

În partea de sus a pânzei scrie: „Stephen Crane, autorul Semnului roşu al curajului, la 22 de ani, în 1894.”

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Din câte se povesteşte, în conversație era caustic, spiritual, incisiv, cu un talent excepțional de a inventa spontan expresii noi, picante, mai spectaculos ca vorbitor decât ca scriitor pentru mulți dintre prietenii săi, deşi cuvintele îi ieşeau pe gură domol, pe un ton tărăgănat, apatic, idiosincrasic de care se ruşina şi care-l făcea să se jeneze de față cu străinii şi până în ultimul an de viață i-a fost groază de vorbitul în public. De aici şi refuzul său la invitația lui Barry de a-şi citi poeziile în public la Uncut Leaves Society, în 1894 – perspectiva de a se face de râs îl teroriza atât de tare, încât a declarat că preferă să moară decât să facă aşa ceva.

O altă ciudățenie care i-a impresionat pe aproape toți cei care l-au cunoscut a fost că râdea extrem de rar. Conrad observă că nu l-a auzit niciodată pe Crane emițând vreun sunet care să aducă a râs, în afară de momentele când stătea pe iarbă cu micul Borys, în timp ce nepoata Helen R. Crane e şi mai emfatică din acest punct de vedere, insistând că „Noi nu l-am auzit niciodată râzând”, punct, adăugând că „şi alți foşti prieteni ai săi pe care i-am cunoscut au spus acelaşi lucru”. E ciudat de-a binelea – un om care să nu

râdă niciodată – şi totuşi, ca pentru a compensa aparentul deficit la capitolul veselie, Crane era cunoscut şi pentru frecvenţa zâmbetelor sale, nu un singur tip de zâmbet pe care-l repeta întruna, ci mai multe, câte un zâmbet diferit pentru fiecare împrejurare diferită, percepute de către cunoscuţii săi în multe feluri, fermecătoare, ironice, hazlii, amare, pline de compasiune, tandre, distante, vesele, pioase şi meditative. Poate că el nu râdea prea des – sau chiar deloc –, dar nepoata lui ne spune că „mereu îşi făcea auditoriul să râdă şi să se roage de el să mai povestească".

Multilateralitatea la care m-am referit ceva mai devreme e redusă, în cazul lui Crane, la un spectru destul de îngust. De pildă, nu era un om violent. Nu căuta ceartă, nu-şi manifesta dezacordul ţipând şi nu încerca să-i domine pe cei din jur. Nu avea impulsuri criminale, nu avea simptome de boală psihică şi, în afară de perioadele tranzitorii de tristeţe de care nu scapă nicio fiinţă umană, nu era predispus la depresie. Orice psihiatru care l-ar fi examinat ar fi conchis că e un om normal – adică cineva care nu se credea a doua întrupare a lui Isus Cristos, cineva care înţelege că face parte dintr-o lume alături de alţii, nefiind centrul acesteia, cineva capabil de dragoste, generozitate şi bunătate, dar şi să-şi apere cauza la nevoie. Cu alte cuvinte, nu era nici nebun, nici chinuit de nevroză, nici potenţial sinucigaş. Fără îndoială, toate acestea sunt lucruri deja evidente până în acest moment, dar înainte de a analiza personalitatea, caracterul şi efectul pe care Crane îl avea asupra celorlalţi, e necesar să excludem tot ceea ce nu era ca să pregătim terenul şi să găsim punctul precis în care să începem săpăturile. La urma urmei, există pe lume artişti total demenţi, dar Crane n-a fost unul dintre ei.

Mărturiile despre el care ne-au parvenit sunt toate scrise de prieteni, de oameni care au ţinut la el pe când trăia şi au continuat să ţină la el şi după moartea lui, dar chiar şi amicii săi cei mai apropiaţi sunt departe de consens în ceea ce priveşte felul în care îl vedeau.

Post Wheeler: „Timid, sensibil, impulsiv, îndărătnic, nesăbuit şi peste măsură de generos, acesta e Stephen Crane aşa cum l-am cunoscut eu. Nu ştiu să fi făcut vreodată ceva rău [...] Atitudinea sa distantă faţă de străini era ca acea faţadă protectoare pe care o vedem atât de frecvent la britanici."

John Northern Hilliard: „Crane a fost atât un om mare, cât şi un scriitor mare – după părerea mea, cel mai mare scriitor pe care l-a dat această ţară. Şi-a trăit viaţa aşa cum a vrut, o viaţă liberă, neîncorsetată; a fost foarte curajos (a fost cel mai neînfricat om pe care l-am cunoscut vreodată); a înfruntat sărăcia cu inima uşoară şi a scris doar pentru propria-i plăcere [...] Iar când zeii erau mărinimoşi şi primeam un cec de la un director de ziar, să te ţii, dezmăţuri şi partide de pocher care durau toată noaptea. Acele zile, acele momente jucăuşe mi-au rămas cel mai viu în memorie, căci Crane se juca mereu. S-a jucat toată viaţa."

Corwin K. Linson: „Era absolut imposibil pentru oricine îl cunoştea să-l privească vreodată cu indiferenţă. Era îndrăgit sau antipatizat cu înfocare aproape egală. Era un tovarăş cât se poate de uman, care la începutul relaţiei noastre m-a atras, m-a intrigat, m-a încântat şi m-a iritat deopotrivă şi nu o dată au ieşit scântei între noi, dar l-am admirat până la capăt. Incapabil de orice fel de răutate, recunoştea deschis când ceva nu-i plăcea, dar cu o candoare inofensivă de băieţel."

Trei viziuni diferite de la trei oameni diferiţi. Wheeler, tovarăşul de fumat din copilărie, coleg în Asbury Park şi coleg de apartament la New York, care-l cunoştea de mai multă vreme şi poate mai bine decât toţi ceilalţi. Hilliard, cu un an mai tânăr decât Crane, entuziastul pătruns de admiraţie şi amicul din nopţile târzii convins că propria-i viaţă fusese îmbunătăţită, dacă nu chiar validată, de întâlnirea cu geniul mort. Şi Linson, cu şapte ani mai în vârstă decât Crane, care priveşte în urmă de la o distanţă de mulţi ani, suficient de sincer ca să-şi recunoască o doză de iritare faţă de tânărul său prieten (cei cincizeci de dolari împrumutaţi pe care nu-i primise înapoi?), dar încă plin de afecţiune faţă de el. Crane e diferit în amintirea fiecăruia, iar dacă există vreun fir comun care uneşte toate cele trei relatări, acesta ar fi energia nervoasă care-l străbătea şi pe care o simţeau cu toţii, vivacitatea nerăbdătoare, jucăuşă, încăpăţânată a unui trup şi a unei minţi în permanentă mişcare. Crane nu pare să fi fost deloc moale sau letargic. Stă drept ca un par pe calul său şi în nicio fotografie nu-l vedem plictisit sau tolănit într-una dintre acele poze indolente cultivate de decadenţii din Anglia sau Franţa. Ţara lui era America, „o naţiune care-şi sumeţea capul regesc în nori", iar Crane, un outsider din proprie dorinţă, a fost totuşi un american şi un produs al Americii din vârful nasului său napoleonian şi până la rădăcinile dinţilor săi măcinaţi: neliniştit, încordat, mereu în viteză.

A schimbat mai multe lumi în anii petrecuţi la New York, începând cu lumea prietenilor săi, dintre care pe unii, ca Lawrence şi Senger, îi cunoştea deja, iar cu alţii (studenţii la medicină, tinerii artişti, Linson) a legat prietenii noi, scriindu-şi operele printre ei, mâncând cu ei, dormind cu ei, uneori franc şi deschis, alteori amuzant, uneori distant, alteori ţinta zeflemelelor, parte din grup, dar şi independent, o figură oarecum misterioasă care dispărea uneori sau apărea pe nepusă masă, bătând la uşile cunoscuţilor din oraş ca să doarmă pe la unul sau pe la altul când îi sufla vântul prin buzunare. Următoarea lume era formată din redactori de la ziare, editori şi colegi jurnalişti (Marshall, McClure, Bacheller, Hilliard), o lume unde la început s-a zbătut şi a fost lăsat să aştepte cu orele la recepţia diverselor birouri, dar încetul cu încetul a început să-i meargă mai bine şi, la fel ca în lumea prietenilor, a făcut faţă şi a reuşit să-şi creeze un loc printre ei. Cu muncitorimea şi şomerii din Bowery şi alte cartiere căzute în mizerie, mai mult privea şi asculta, încercând să se integreze în mediu pentru a absorbi cât mai multe şi a-şi îmbunătăţi educaţia. Cu fraţii mai mari şi taţii ca Garland, Howells şi Hawkins (care era cu nouăsprezece ani mai în vârstă

decât Crane), tânărul era respectuos, serios, dar nu atât de intimidat încât să nu spună ce crede şi să nu-şi susțină părerile. În măsura în care se putea simți confortabil, a călătorit prin acele prime patru lumi într-un relativ confort, dar cea de-a cincea lume, cea a bogătaşilor din New York („Fiica mea nu vorbeşte franțuzeşte, domnule Crane") şi a burgheziei bisericoase de provincie (pe care o reîntâlnea de fiecare dată când îl vizita pe William acasă în Port Jervis), îl exaspera până la dezorientare şi mojicie. Merită s-o citäm pe Helen R. Crane în detaliu în legătură cu revolta sa față de suficiența acelui mediu:

Făcea eforturi deliberate, sârguincioase să-i şocheze [...] Mulțumirea de sine burgheză care-i caracteriza pe toți, inclusiv pe frații săi şi familiile lor, îl întărâta să acționeze într-un fel uneori deconcertant.

Cumnatele lui nu ştiau niciodată la ce să se aştepte de la el. În unele ocazii se purta foarte frumos, dar în cele mai multe, nu. Uneori, când era prezentat unei persoane mondene, îşi lua un accent de East Side (pe care-l imita perfect) şi trâmbița poveşti culese în tribunalele de noapte.

Mama şi mătuşile mele nu s-au obişnuit niciodată pe deplin cu ideea că putea întrerupe brusc fluxul lin al unei conversații de la masă despre anginä sau pälării ca să întrebe pe un ton serios dacă vreunul dintre invitați văzuse vreodată un chinez ucis pe Mott Street. Nu erau încântate nici când îşi arăta ochiul vânăt şi povestea cum pățania i se trăsese de la ditamai încăierarea în Bowery.

Îi era imposibil să fie foarte monden, pentru că nu înțelegea mica bârfă. Putea petrece ore în şir cu Mike Flanagan, care conducea un camion cu bere în East Side [...] şi stătea toată noaptea la discuții cu Theodore Roosevelt, Hamlin Garland sau William Dean Howells despre virtuțile Impozitului Unic sau despre geniul lui Flaubert, dar în ce priveşte găunoşenia bârfelor banale, se simțea depăşit. Şi nu se înțelegea cu tinerii, cu băieții şi fetele de vârsta lui. Ei îl considerau țicnit, iar el îi considera proşti.

Ca să nu închei cu acest verdict despre comportamentul lui Crane în Port Jervis, mai sunt şi comentariile celeilalte nepoate care a scris despre el, Edna, una dintre fiicele lui William, care în copilărie se juca de-a hoții şi vardiştii cu unchiul ei, iar vara îi pregătea cu deosebită plăcere căni de argint pline cu limonadă proaspătă, pe care el le dădea pe gât manifestând la fel de multă plăcere, declarând apoi că era „nemaipomenită". Da, Crane avea o slăbiciune pentru copii şi era mereu drăguț cu nepoatele lui, dar în

articolul ei din 1926, Edna Crane Sidbury ne mai spune şi că „mama şi doamna Edmund Crane ţineau mult la el [...] şi se bucurau mereu să-l vadă” şi că „unchiul meu era foarte popular printre tinerii din oraşul nostru [...] iar pe gazonul din faţa casei noastre veneau mereu tinere domnişoare să joace crochet”.

Altă poveste sau poate altă faţetă a aceleiaşi poveşti – pentru posteritate. Ceea ce demonstrează, încă o dată, că nimeni nu e văzut la fel de toţi ceilalţi. Cele două imagini par să se anuleze reciproc, dar de fapt nu e aşa. Stau una lângă alta, ambele la fel de adevărate.

Sunt multe de admirat la Crane, atât ca artist, cât şi ca om – devotamentul feroce faţă de muncă, tovărăşia taciturnă, dar caldă pe care o oferea ca prieten, codul de onoare de gentleman pe care încerca să-l respecte în interacţiunile cu ceilalţi –, dar sigur că avea şi el defectele şi momentele lui neinspirate, calităţi mai puţin admirabile care la Crane păreau să izvorască mai ales din relaţia lui chinuită, incoerentă cu banii, o problemă persistentă care l-a urmărit până la sfârşitul vieţii şi l-a făcut adesea să se poarte incorect, iresponsabil. Nu vorbesc doar despre obiceiul de a nu-şi achita aproape niciodată datoriile băneşti, pentru că împrumuta altora bani cu largheţea cu care se împrumuta şi el de la alţii[49], nici măcar despre neglijenţele ocazionale[50], ci despre relaţiile sale neatente, uneori lipsite de scrupule cu editorii şi editurile care-l plăteau pentru munca sa. În primăvara anului 1895, când s-a întors din expediţiile pentru Bacheller – ca să dau un exemplu de la început –, şi-a măsluit decontul minţind că-şi cumpărase un revolver ca să se protejeze pe drum, când de fapt îl împrumutase de la un prieten. O neregulă deloc gravă, fără îndoială genul de tertip mărunt la care se dedau cei mai mulţi jurnalişti săraci, dar, date fiind standardele etice la care Crane adera în mod normal, nu ne-am fi aşteptat să se poarte astfel. În acest caz însă, nu s-a simţit câtuşi de puţin vinovat că-şi trăsese în piept angajatorul. Întâmplarea face ca Nelson Greene, prietenul său artist, să-l fi însoţit în acea după-amiază la biroul lui Bacheller şi, văzându-l pe Crane că scoate arma, i-a scăpat că arăta „exact ca arma lui Doc. Biggs”. După care, când au ieşit pe stradă, Crane i-a spus: „Naiba să te ia, Greene, ce te-a apucat cu pistolul ăla? Cât pe ce să mă laşi fără bani de cheltuială.”

---

[49] Un dialog grăitor cu Post Wheeler din 1894 oferă o dovadă scrisă: „Dragă Stevie, te grăbeşti cu ăia douăzeci de dolari? Post W”, la care Crane a mâzgălit un răspuns în josul scrisorii de la Wheeler şi i-a trimis-o imediat înapoi: „Cerule! Las-o baltă! Nici să nu mai pomeneşti de asta. S.” (n. a.).

[50] Prietenul său, artistul David Ericson, a povestit cum Crane l-a invitat la prânz, dar cum s-au aşezat la masă, în restaurant, Crane „a scos imediat caietul şi creionul şi s-a apucat să scrie”, iar la sfârşitul mesei, Crane s-a ridicat pur şi simplu în picioare şi a plecat – uitând că se oferise să plătească el mâncarea –, lăsându-l pe Ericson să achite nota (n. a.).

Aici e vorba despre mărunțiș, nu mai mult de câțiva dolari, dar cu timpul, pe măsură ce faima lui Crane avea să crească, el avea să comită mai multe greşeli naive şi nesăbuințe în relația financiară cu editurile şi agenții, eludând acordurile stipulate în contracte şi oferind aceeaşi operă mai multor publicații, de pildă, sau neînțelegând regulile nescrise din lumea editorială, ca atunci când a cedat Mama lui George firmei anglo-americane a lui Edward Arnold în loc să i-o dea lui Hitchcock de la Appleton, care nu avea un drept legal asupra manuscrisului, dar care presupusese, ca editor al celorlalte patru cărți ale lui Crane, că va primi cu prioritate orice material nou scris de el. Când Hitchcock i-a făcut observație pentru asta, Crane s-a scuzat – dar nu excesiv – şi a încercat să-şi explice purtarea printr-o scrisoare datată 26 martie 1896:

Dragă domnule Hitchcock, nu v-am spus că sunt asediat – chiar aşa – de tot felul de edituri care vor – sau par să vrea – să pună mâna pe cărțile mele şi care-mi fac tot felul de oferte [...] Nu m-am gândit nicio clipă să montez o editură contra alteia, ci am ajuns la concluzia că Editura Appleton îmi va acorda toate beneficiile meritate. Aş spune fără orgoliu că nu-mi pasă câtuşi de puțin de bani până când bag mâna-n buzunar şi văd că e gol. Dacă stricăm relațiile, s-ar putea să urmeze o perioadă de reflecție, aşa că mă aştept să mă tratați exact ca şi cum peste zece ani aş putea scrie o carte formidabilă şi m-aş putea răzbuna crunt pe dumneavoastră, oferind-o concurenței. Ca să ne înțelegem [...]

Fără îndoială, ştiți că am o minte dreaptă şi foarte deschisă, dar poate că în acest caz am încălcat o anumită etichetă a afacerilor. Dar, martor mi-e Domnul, când oamenii ăştia se înfig în părul meu, e o minune dacă scap cu hainele de pe mine. Singura mea şansă e să mă țin departe de ei.

Scrisoarea e scrisă pe un ton neobişnuit de răutăcios, poate mai răutăcios decât în orice altă scrisoare a lui Crane, cu amenințarea sa nevoalată că se va „răzbuna crunt”, dar chiar dacă posibila ruptură cu Hitchcock s-a reparat rapid, e interesant de văzut cât de prompt proiectează S.C. vina în afara sa, părând să-şi justifice acțiunile prin lipsa de experiență şi vulnerabilitatea la strategiile de pradă ale altora şi pretinzând că singurul mod în care se poate apăra e să se țină cu totul departe de ei. O singură frază din scrisoare sună plauzibil de la început până la sfârşit, o frază care reflectă fără intenție abordarea sa aeriană, imatură în fața „aspectelor practice ale vieții”, cum le numea Garland: nu-mi pasă câtuşi de puțin de bani până când bag mâna-n buzunar şi văd că e gol. Ăsta era Crane, pe scurt, iar această abordare i-a adus necazuri cumplite în ultimii doi ani de viață.

Aşadar, nu avea deloc talent pentru chestiunile practice şi avea un stil destul de dezordonat, chiar neglijent de a face față obligațiilor plicticoase din

viața de zi cu zi, rezumat de incapacitatea sa de a înțelege „mica bârfă”, cum spune nepoata lui, ceea ce se poate traduce printr-o neputință de a înțelege tot ce e mărunt, dar dincolo de interioarele claustrofobice ale editorilor newyorkezi şi ale saloanelor victoriene ale anilor 1890, când mizele erau cu adevărat mari, Crane putea fi strălucit. În primul rând, a apărat în justiție o prostituată acuzată pe nedrept – ceea ce i-a afectat grav reputația –, iar după ce a plecat din New York, a dat dovadă de un calm neclintit când vaporul pe care se afla a naufragiat şi s-a scufundat în largul Floridei, iar el a petrecut treizeci de ore plutind în derivă într-o bărcuță, împreună cu căpitanul şi doi membri ai echipajului, care au spus despre Crane că e „cel mai viteaz băiat [...] nobil şi curajos pe deasupra, cu multă tărie de caracter” şi, în mod cu totul remarcabil, în timp ce relata despre luptele din Cuba, a luat corespondența scrisă de prietenul său Edward Marshall, care fusese împuşcat şi nu se putea mişca, şi a fugit câțiva kilometri prin junglă ca s-o predea ziarului lui Marshall, drept care propria lui publicație l-a dat afară pentru că ajutase un ziarist rival. La asta se referă Hilliard când îl numeşte pe Crane „un om mare”. Da, câteodată mărunt, dar întotdeauna mare când împrejurările i-o impuneau.

Privindu-se pe sine. Prietenii şi rudele care au scris despre el şi-au exprimat diferitele impresii despre cum era şi au povestit ce a făcut sau cum s-a purtat în prezența lor (Linson a descris, de pildă, dezgustul lui Crane față de versiunea finală a articolului despre minele de cărbune), dar niciunul dintre ei nu pomeneşte despre vreun moment în care Crane să lase garda jos şi să vorbească despre el însuşi: nu există relatări despre vreo confesiune de taină sau despre vreo discuție lungă şi intimă, niciun fel de întrezărire a părerilor sale despre propriul său caracter sau despre felul în care se vedea cu propriii lui ochi. În scrisorile lui, multe adresate unor jurnalişti, Crane dă amănunte despre familie şi primii săi ani de viață, discută adesea despre felul în care abordează scrisul sau face comentarii mai generale despre scopul literaturii şi despre poziția sa în dezbaterile estetice ale momentului, dar doar în câteva scrisori din acea perioadă de început (de dinainte să plece din New York) se deschide şi analizează cine şi ce era. Am amintit deja de una dintre ele, adresată Violei Allen pe 15 martie 1896, dar merită să reamintim tonul autoironic al întregii scrisori şi cuvintele de încheiere adresate fostei colege: „Am fost aşa un neghiob, neghiobul neghiobilor – îmi face bine să-mi aduc aminte.” E o scrisoare despre trecut – o opinie retroactivă despre imbecilitățile din tinerețea sa, dar putea emite judecăți la fel de dure despre persoana lui din acel moment. În ziua când i-a răspuns Violei Allen i-a scris şi lui Hitchcock, un preludiu la scrisoarea mai combativă care a urmat după unsprezece zile, doar că în aceasta, Crane pare să înțeleagă cât de dificil putea fi ca om şi, în loc să încerce să se apere, se prezintă cu onestitate ca fiind aproape incorigibil.

Dragă domnule Hitchcock, bineînțeles că oamenii excentrici sunt minunat de pitoreşti de la distanță, dar presupun că, după ce m-ați cunoscut mai îndeaproape, aveți obişnuita senzație de iritare. La urma urmei, mi-e cu neputință să nu mă evapor, să nu dispar şi să nu mă dizolv. E trăsătura

mea de frunte. Dar sper că mă veți ierta şi mă veți trata în continuare ca şi cum în ochii dumneavoastră aş fi rămas un tip destul de cumsecade.

Mai e şi scrisoarea adresată cu două săptămâni în urmă unei anume Daisy D. Hill, probabil cea mai revelatoare şi autoincriminatoare scrisoare din toată corespondența lui Crane şi totodată un document uman fascinant în sine, pentru că în afară de pumnalele pe care singur şi le înfige în trup, Crane încearcă într-un mod delicat să protejeze sensibilitatea domnişoarei Hill răspunzând dificilei întrebări din scrisoarea ei – care pare să fie o scrisoare admirativă, fără îndoială extrem de entuziastă şi atât de exagerat laudativă, încât destinatarul ei s-a simțit jenat de-a binelea.

Dragă domnişoară Hill, m-am întrebat dacă nu cumva vă bateți joc de mine. Şi totuşi, bănuiesc că orice om e suficient de egocentric ca să ia de bune asemenea lucruri. Presupunând deci că vorbiți serios, scrisoarea domniei voastre mă întristează. În primul rând, sunt aşa un individ mărunt, galben şi palid, cu o mină bolnăvicioasă şi total nepriceput la pozat, încât admirația domniei voastre sau oricum i-am spune – dacă admirație e un termen prea tare – mă face să mă simt ca un impostor care vă răpeşte ceva. Sigur că scrisoarea domniei voastre mă încântă. E expresia unei minți tinere, sensibile şi vibrante, în căutarea unui ideal. Dar în acest caz nu vă pot îngădui nici măcar o clipă să presupuneți că eu aş putea fi cu adevărat un ideal. Dumnezeule mare! Sunt humă – o humă foarte banală, neinteresantă. Sunt un mare ticălos, uneori plicticos şi adesea necinstit. Uitându-mă la mine, îmi dau seama că doar pentru că nu ştiți nimic despre mine ați izbutit să mă plăsmuiți în mintea dumneavoastră ca un fel de figură eroică. Dacă m-ați putea cerceta o singură dată, ați rămâne în veci fără grai.

Cu siguranță sunteți mai presus de mințile din jurul domniei voastre, altfel sufletul domniei voastre n-ar tinde spre depărtări. De aceea mă bucur să vă scriu şi să vă spun adevărul aşa cum îl cunosc. Desigur, mi-aş dori, de dragul discuției, să vă spun că sunt un om remarcabil, dar, din păcate, biată fantezie, sunt oribil de banal.

Dincolo de tărâmul interpersonal al moralei, al eticii sau al simplelor maniere, se pune problema cum trăia cu sine acel „individ mărunt, galben şi palid”, nu ce vedeau alții când îl priveau, ci adevărul mai fundamental despre cine era el ca ființă fizică şi ce impact a avut organismul lui puternic, dar nu chiar sănătos atât asupra muncii, cât şi asupra comportamentului său. Nimic din toate acestea nu poate fi cunoscut pe deplin – din simplul motiv că e imposibil să ne punem în pielea altui om –, dar mi se pare incontestabil că era ceva unic în alcătuirea neurologică a lui Crane, că avea

legături neuronale mai fine decât majoritatea oamenilor, ceea ce-i permitea să perceapă fenomene vizuale mai rapid şi mai precis decât cei mai mulți dintre noi, că ceva din el fremăta întruna. Un exemplu extrem de asemenea persoană poate fi considerat contemporanul lui Crane Nikola Tesla, inventatorul care a dat lumii curentul alternativ, lumina de neon, telecomanda şi principiile radioului înainte de Marconi şi despre care se spune că era atât de sensibil la sunete, încât auzea o muscă aterizând pe perete în camera vecină. Crane nu se afla la acea extremă de semidelir, dar era şi el o creatură excesiv de vibrantă, vibratilă – un diapazon uman –, iar stranietatea şi originalitatea operei sale e atât un produs al corpului în care s-a născut, cât şi al minții pe care şi-a cultivat-o şi dezvoltat-o: imediateța sa vizuală, forța primitivă a animismului său şi mai ales bombardamentul constant al culorii. Câinelui i se citeşte în ochi „o înfometare galbenă”, Jimmie Johnson are parte de „câțiva ani roşii”, iar George Kelcey e „un tânăr negricios”. Acestea nu sunt simple efecte literare, ci o manifestare spontană a sinesteziei lui Crane, un fenomen propriu unor personalități bine-cunoscute ca fizicianul Richard Feynman, scriitorul Vladimir Nabokov, muzicianul Duke Ellington, pictorul Vincent van Gogh şi poate Arthur Rimbaud, care cel puțin articulează caracteristicile esențiale ale sinesteziei în poezia sa „Vocale”, care începe cu celebrele versuri: „A negru, E alb, I roşu, U verde, O albastru.” Într-o zi, pe când Crane se plimba pe malul apei, în Brooklyn, împreună cu prietenul său Hawkins, o barcă era cât pe ce să se izbească de chei, iar când un marinar a strigat ca să avertizeze, Crane a zis din senin: „Cerule! Ce voce verde!” Hawkins povesteşte mai târziu, într-un articol publicat în Brooklyn Daily Eagle (pe 18 aprilie 1907), că a fost uluit de comentariul lui Crane şi l-a întrebat dacă încearcă să sune „poetic”. „Nici pomeneală”, a răspuns Crane. A spus că fiecare sunet îi evocă în minte o culoare, lucru care nu i se părea deloc ciudat sau neobişnuit, ba dimpotrivă, îi venea greu să înțeleagă că nu toată lumea simte la fel. Sunete colorate, dar şi emoții colorate şi gânduri în diferite nuanțe. Aceste reacții erau resimțite în profunzime şi absorbite de corpul lui Crane, care era asaltat în permanență de senzații brute, şi nu doar că în toată opera lui găsim urme ale acestor coliziuni între exterior şi interior, dar pare perfect plauzibil ca un om cu un sistem nervos atât de fin reglat să fie cunoscut pentru personalitatea sa alertă, neastâmpărată, inconstantă.

Un câine maro închis. Călăreții negri. Semnul roşu al curajului. Mireasa vine la Yellow Sky[51]. Hotelul albastru. O iluzie în roşu şi alb.

Orice analiză despre Crane trebuie să ia în considerare şi chestiunea sănătății lui, începând cu multiplele boli de care a suferit în copilărie, printre care e posibil să se fi numărat o tuberculoză incipientă – o boală frecventă în familia lui –, care ar fi putut dormita câțiva ani pentru a se reaprinde după ce s-a mutat la New York şi s-a afundat în mahalalele oraşului, ca să nu mai vorbim despre răcelile dese şi episoadele de pneumonie şi, în ciuda pasiunii

---

[51] Denumirea Yellow Sky se traduce prin „cer galben”.

sale pentru baseball şi tenis şi a activităţilor fizice energice la care lua parte ori de câte ori era posibil, se pare că şi-a dat seama că nu-i va fi dat să trăiască mult şi la douăzeci de ani făcea deja aluzii la viitorul mărginit care-l aşteaptă, nu doar lui Lily Brandon Munroe, ci şi lui Nellie Crouse, ba chiar şi Willei Cather pe care a cunoscut-o în Lincoln, Nebraska, în timpul expediţiei sale în Vest, răspunzând comentariului ei că peste zece ani avea să fie o persoană cu greutate cu: „Nu pot aştepta zece ani. N-am timp.”

Aproape toţi tinerii cred că sunt nemuritori. Crane ştia că nu-i aşa şi, spre deosebire de cei mai mulţi dintre noi când avem zece, douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani, el nu s-a bucurat niciodată de luxul de a trăi cu această amăgire.

20

Pe 31 ianuarie 1985, în timpul unei scurte escale la St. Louis, i-a scris la repezeală un bilet prietenului său Button – „Dragă Budge, am plecat să omor indieni” –, iar a doua zi a ajuns în Lincoln, Nebraska, unde avea să înceapă cea mai intimidantă parte a misiunii sale: un reportaj de interes național, spre deosebire de articolele de călătorie pe care avea să le trimită la Bacheller în următoarele luni, în tranzitul său grăbit prin Hot Springs, New Orleans, Galveston, San Antonio şi Ciudad de México. O vară aspră, cu secetă şi furtuni violente, făcuse ravagii în mare parte din Nebraska centrală şi de vest şi, cum o iarnă neobişnuit de geroasă luase în stăpânire aceleaşi teritorii, cu viscole frecvente şi acumulări de zăpadă uluitoare, mii de familii din zonele afectate sufereau, unele părăsind statul, ruinate, iar altele, la fel de ruinate, riscând să moară de foame. Omaha World Record publicase în decembrie o serie de articole despre criză în cincisprezece episoade, iar când Crane a străbătut jumătate de țară pentru a relata despre acest subiect, Nebraska State Journal a considerat sosirea sa o ştire de interes:

Stephen Crane, reprezentantul unui important grup de publicații cu reputație şi influență națională, a sosit la Lincoln seara trecută, atras de corespondența alarmantă trimise din Omaha, pentru a atrage atenția asupra secetei [...] Publicațiile i-au cerut domnului Crane să afle adevărul, indiferent dacă articolele sale vor fi sau nu de senzație, iar din acest motiv, ancheta sa e binevenită pentru interesele de afaceri din Nebraska.

Era o misiune diferită față de munca de jurnalist pe care Crane o făcuse până atunci, aici intrând nu doar schițele semificționalizate despre New York, ci şi reportajul despre minele de cărbuni din Pennsylvania, care fusese o prezentare a condițiilor generale, în timp ce în Nebraska era vorba despre o catastrofă urgentă care trebuia investigată, analizată şi prezentată publicului cât mai repede. S-a ocupat de reportaj aproape două săptămâni, intervievându-i pe guvernator şi diferite oficialități din Lincoln, după care, pe 4 şi 5 februarie, a pornit spre vest, spre zonele afectate de secetă, pentru ca între 6 şi 8 să se deplaseze iar în partea central-nordică a statului, unde a tras în orăşelul Eddyville („inert ca un cadavru”) şi a făcut noi interviuri cu fermieri în timp ce un viscol colosal, de douăzeci şi patru de ore, s-a năpustit peste Dawson County cu vânturi de aproape o sută de kilometri la oră şi temperaturi de minus douăzeci şi cinci, minus douăzeci şi şapte de grade timp de trei zile în şir. Termometrul din camera sa de hotel neîncălzită arăta „fix minus optsprezece grade şi jumătate”, scrie Crane, şi ne întrebăm cum de a reuşit să-şi încălzească degetele îndeajuns ca să țină tocul în mână. Experiența acelei vijelii crunte i s-a întipărit în minte, iar după doi ani a dat

una dintre cele mai reuşite povestiri ale sale, „Hotelul albastru”, care are loc pe câmpurile cumplite, uitate de Dumnezeu din Nebraska.

Articolul lui Crane, care numără peste patru mii de cuvinte şi examinează situaţia din mai multe puncte de vedere, e cea mai temeinică dintre creaţiile sale jurnalistice de până în acel moment. „Lupta pe viaţă şi pe moarte din Nebraska” oferă cifre şi statistici, delimitează exact zonele lovite de secetă şi pomeneşte de campaniile de salvare organizate de alte state din ţară, care au dus la practici corupte de distribuţie în urma cărora alimentele, hainele şi cărbunele din donaţii au ajuns în mâinile unor persoane care nu meritau, privându-le pe cele care aveau mai multă nevoie. Pasajele cele mai reuşite şi elocvente se găsesc însă în conversaţiile lui Crane cu fermierii aflaţi în dificultate şi în descrierea peisajului dezolant:

Frunzele porumbului şi ale copacilor s-au făcut galbene şi veştede precum pielea tăbăcită. În zadar au rezistat o vreme, agonic, rafalelor. Neputincioşi şi dezarmaţi în faţa teribilei şi misterioasei mânii a naturii, fermierii şi-au văzut strivite speranţele, ambiţiile, toate roadele străduinţei lor. Era ca şi cum locuinţele şi familiile le-ar fi fost sacrificate pe altarul colosal al pământului pentru a potoli furia unei zeităţi oarbe, necruţătoare.

Crane desenat de C.K. Linson la începutul anului 1895, chiar înainte de plecarea în Vest şi Mexic în calitate de corespondent special al Agenției Bacheller

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Ţinutul a murit. Copacii au luptat cu vântul turbat, gâfâind cu fiecare frunză pârjolită şi răsucită, dar într-un final au pierit, lăsându-şi în urmă doar scheletele plecate, golaşe. Porumbul s-a aplecat şi s-a legănat prăpădit o vreme, tremurând ca de febră, apoi tulpinile sale galbene şi uscate ca iasca s-au strâmbat una câte una şi au murit pe câmp, sub furia răsuflării de foc, iar câmpiile verzi largi şi câteodată frumoase au rămas brune şi goale.

Sacrificate [...] pentru a potoli furia unei zeități oarbe, necruțătoare aminteşte de Crane cel din Călăreții negri, iar misterioasa mânie a naturii e prezentă în opera lui încă de la povestirile despre Sullivan County, dar dincolo de aceste

repere familiare ale universului lui Crane, două lucruri din acest articol impun o privire mai atentă – unul care ar putea trece uşor neobservat, pe când celălalt ar putea fi numit un pas înainte în evoluţia gândirii lui Crane, în înţelegerea mai profundă a lumii.

„Lupta pe viaţă şi pe moarte din Nebraska" e un articol bazat în întregime pe fapte, unsprezece pagini de jurnalism responsabil, şi totuşi, pasajul viu şi extravagant pe care tocmai l-am citat descrie schimbările pe care peisajul le suferise în vara anului 1894, or, Crane n-a pus piciorul în Nebraska până pe 1 februarie 1895. Cu siguranţă a aflat multe poveşti despre secetă din numeroase surse locale, dar personal nu a fost martor – n-ar fi avut cum – la acele evenimente, şi totuşi descrie cu atâta precizie, în detaliu, prăpădul vijeliilor din vară şi pagubele aduse recoltelor şi vegetaţiei din jur – „frunzele [...] veştede precum pielea tăbăcită", „porumbul [...] tremurând ca de febră", „tulpinile galbene şi uscate ca iasca" –, observaţii precise care, de fapt, nu erau directe, ci imaginate, dar imaginate atât de bine, încât nimeni nu s-a îndoit vreodată de acurateţea reportajului lui Crane. E încă o ilustrare a dilemei care apare atunci când faptele ajung în pat cu ficţiunea, pentru că inclusiv atunci când descrie fapte, Crane e în primul rând un autor de ficţiune, iar în cele mai bune dintre ficţiunile lui (aici începe ciudăţenia), observaţiile din scenele imaginate transmit întreaga forţă a experienţei trăite în aşa măsură încât nenumăraţii cititori ai Semnului roşu al curajului au rămas surprinşi că autorul cărţii nu era el însuşi veteran unionist. În mod asemănător, la reportajul despre seceta din Nebraska e greu de crezut că Crane nu s-a aflat la faţa locului în acea vară. Cuvintele par să-l plaseze acolo, dar de fapt se afla la aproape două mii de kilometri est, ticluind absurdităţile protodadaiste din Pike County Puzzle.

După relativa linişte din Lincoln, călătoria în ţinuturile pârjolite şi îngheţate din interiorul ţării l-a mişcat profund pe Crane, de obicei atât de rezervat sau chiar sceptic, făcându-l să se minuneze de tăria oamenilor pe care i-a întâlnit acolo. Ştia deja prea bine ce înseamnă greutăţile şi sărăcia – cartierele şi hotelurile mizere din New York, minele de cărbune din Pennsylvania –, dar bătălia pentru supravieţuire din tundra Vestului era chiar şi mai sălbatică, iar fermierii locului l-au surprins prin asprime, stoicism şi pentru că nu-şi plângeau de milă. Într-o conversaţie memorabilă cu un fermier din Lincoln County, Crane află că omul nu primise niciun fel de ajutor şi-l întreabă: „Cum v-aţi descurcat?" Bărbatul răspunde: „Nu m-am descurcat, străine. Cine dracu' ţi-a zis că m-am descurcat?" Autocompătimirea, boala care otrăveşte atâtea personaje din Maggie şi Mama lui George şi face ca viaţa să fie un permanent război, toţi împotriva tuturor, nu există în acele ţinuturi pustiite din inima ţării şi, asemeni minerilor din Scranton, singurul război pe care-l poartă aceşti oameni e cel împotriva forţelor capricioase, implacabile ale naturii. Între ei însă, bărbaţii şi femeile din câmpie strâng rândurile, iar spiritul solidarităţii pionierilor pe care Crane l-a descoperit în acel pustiu al foametei şi lipsurilor i-a deşteptat o nouă înţelegere despre potenţialul nobil al omului – chiar şi în împrejurările cele mai aspre şi ostile vieţii. „Sunt oameni neînfricaţi, americani sută la sută", scrie el, iar la finalul articolului se opreşte un moment pentru a reflecta la precaritatea lunilor următoare care vor

înzdrăveni regiunea sau vor aduce o „catastrofă care va depopula cu siguranță acest ținut”, apoi încheie cu aceste cuvinte admirative, care înainte ar fi fost aproape de neconceput pentru el: „Până atunci se bazează pe rezistența lor, pe capacitatea de a se ajuta unii pe alții şi pe curajul lor neabătut.”

***

Pe lângă articol, Crane i-a scris din Nebraska camaradului său de la Syracuse, Clarence Loomis Peaslee, un scriitor aspirant care a publicat unul dintre primele articole despre Crane („Zilele de studenție ale lui Stephen Crane”, august 1896), articol în care e citat un pasaj din scrisoarea pe care i-a trimis-o Crane pe 12 februarie 1895 din Lincoln – singurul fragment care s-a păstrat din ceea ce pare să fi fost o lungă discuție despre literatură, încheiată cu aceste fraze:

Cât despre mine şi modestul meu succes, am început războiul fără un dram de talent, dar cu o admirație şi o dorință înflăcărate. A trebuit să pun cărămidă peste cărămidă. Întotdeauna mi-am dorit să fiu neechivoc. Pentru mine, asta înseamnă să scrii bine. Literatura presupune multă trudă. Cred că ăsta e lucrul cel mai greu la literatură. Nu e nimic de respectat la artă, în afară de opiniile noastre despre ea.

E una dintre primele afirmații esențiale ale lui Crane despre munca lui de scriitor şi atât de corect şi-a exprimat adevăratele sentimente, încât a reciclat câteva dintre aceste fraze într-o scrisoare trimisă lui Hilliard la doar câteva zile după ce-i scrisese lui Peaslee, care merită reținută pentru că lămureşte semnificația cuvântului neechivoc. Din scrisoarea către Hilliard: „A trebuit să construiesc cărămidă cu cărămidă, ca să zic aşa. Şi dorința mea cea mai mare a fost să scriu curat şi neechivoc, pentru ca toți bărbații (şi unele femei) să mă poată citi şi înțelege. Pentru mine, asta înseamnă să scrii bine.” Cu alte cuvinte, neechivoc înseamnă uşor de înțeles, limpede, nepretențios, ne-„literar”: literatură ca sens şi nu doar ca spectacol. Astăzi pare perfect logic, dar pe atunci, în acea perioadă mai degrabă sterilă dintre sfârşitul Renaşterii americane şi începutul modernismului, când literatura aproape că fusese redusă la un exercițiu de divertisment sclivisit, poziția lui Crane era una îndrăzneață, mai ales prin respingerea implicită a criticilor şi a pieței. Scriitorul e singurul în măsură să-şi evalueze munca, iar dacă el crede în ce face, atunci îşi poate respecta opera şi-i poate susține cauza, indiferent de părerile celorlalți. Crane ar fi putut adăuga: Şi pregăteşte-te să te fereşti când vor începe să te bombardeze cu ouă – pentru că, în ciuda

respectului pe care l-a impus în cele din urmă, a continuat să fie atacat, iar cu timpul, cu cât a devenit mai respectat, cu atât a fost mai atacat.

***

În cele patru luni petrecute pe drum, Crane trebuie să fi întâlnit şi trebuie să fi discutat cu zeci, poate chiar sute de oameni, dar doar unul dintre aceştia s-a obosit să-şi consemneze impresiile despre vizita în Vest a omului de pe Coasta de Est. Willa Cather, care era cu doar doi ani mai tânără decât Crane, era studentă în ultimul an la Universitatea Nebraska şi critic de teatru la Nebraska State Journal. În urmă cu două luni, redactase Semnul roşu al curajului în versiune de foileton, iar pe 1 februarie, când Crane a ajuns la Lincoln, s-a întâlnit cu ea la sediul ziarului.[52] S-au revăzut pe 13 şi au avut, se pare, o conversație destul de lungă, care a fost baza pentru articolul lui Cather „Când l-am cunoscut pe Stephen Crane". Scris în iunie 1900 (la doar câteva zile după moartea lui Crane) şi publicat inițial sub unul dintre pseudonimele de ziaristă ale lui Cather, Henry Nicklemann, articolul aminteşte frapant de mult de autorul din titlu pentru că o bună parte din text e pură ficțiune.

Cather susține că s-ar fi întâlnit în primăvara lui 1894, nu în iarna lui 1895. Vremea e „apăsător de caldă", nu geroasă. Ea e studentă în primul an, şi nu în ultimul an. Părul lui Crane e brunet, şi nu blond. Ochii lui sunt negri, şi nu albaştri-cenuşii. Cartea sa în foileton ajunsese la Bacheller prin relația cu Howells, nu cu Marshall. El are douăzeci şi patru de ani, nu douăzeci şi trei. Are „un mic volum de Poe [...] în buzunar", fără îndoială pentru că l-a făcut pe Crane brunet şi vrea să-l facă să semene cu Poe sau, chiar şi mai fantezist, să-l prezinte ca pe o reîncarnare a lui Poe.

Există ceva în articolul ei în care putem avea încredere? Poate că sunt unele lucruri, dar e greu de spus care anume. „A afirmat că se duce în Mexic, ca să lucreze pentru Agenția Bacheller şi să scape de tuse." Crane a spus, poate, aceste cuvinte, după cum e posibil să nu le fi spus. „Era slab, aproape emaciat, tras la chip şi nebărbierit [...] [părul] nepieptănat şi neîngrijit. Hainele lui cenuşii erau ponosite în ultimul hal [...] Purta cămaşă de flanelă şi ceva care cu greu se putea numi cravată [...] pantofii îi erau plini de praf [...] cu tălpile foarte tocite." E posibil ca aşa să fi arătat Crane, care de multe ori era prost îmbrăcat, dar descrierea lui Cather e atât de exagerată, încât e greu să n-o bănuim că plusează pentru un efect poetic (sau Poe-etic).

---

[52] Dacă dăm crezare legendei, Crane a ajuns în jur de miezul nopții şi a găsit-o pe Willa Cather în picioare cu ochii închişi, dormind buştean, nemişcată ca o statuie. Uluit, Crane ar fi spus că niciodată nu mai văzuse aşa ceva (n. a.).

Totuşi, Willa Cather scrie splendid şi, indiferent că exagerează sau nu, poate că există un sâmbure de adevăr în felul cum îl descrie pe Crane – demoralizat şi absent. La urma urmei, încă aştepta veşti de la Hitchcock în legătură cu Semnul roşu al curajului, ceea ce trebuie să fi fost un motiv de îngrijorare – era în joc viitorul său ca scriitor –, şi totuşi, când Cather afirmă că „a trândăvit întruna" în zilele petrecute la Lincoln, realitatea o contrazice, pentru că ştim că Crane a lucrat din greu la articolul său în timp ce se afla în oraş, intervievându-i, printre alţii, pe guvernatorul Holcomb şi pe L.P. Ludden, coordonatorul campaniei de salvare, după care, la întoarcerea din Eddyville şi alte regiuni pustiite ale statului, a redactat textul chiar în Lincoln. Totuşi, Willa Cather scrie spectaculos – şi cu aparentă convingere:

Crane era mai mereu irascibil; sănătatea îi era şubredă şi părea profund descurajat. Până şi glumele lui erau exagerat de caustice. Avea aerul încordat, preocupat, absorbit de sine al unui om care cugetă la un dezastru inevitabil şi în zadar încercam să ghicesc care era acela [...] Ţin minte că n-am văzut niciodată ochi mai frumoşi ca ai lui, mari, negri [sic], plini de luciri şi de lumini schimbătoare, dar cu o melancolie profundă ascunsă în adâncurile lor. Nişte ochi care păreau să ardă până la mistuire.

Când stătea la birou, cu umerii căzuţi, cu capul plecat şi cu degetele lungi şi albe bătând darabana în hârtia indigo, era agitat ca un cal de curse care de-abia aşteaptă să alerge. Când umbla pe coridoare, avea aerul cuiva care se pregăteşte de o plecare subită. Acum, că a murit, îmi dau seama că toată viaţa lui a fost o pregătire pentru o plecare subită. Ţin minte că, la un moment dat, pe când scria o scrisoare, s-a oprit şi m-a întrebat cum se scrie un cuvânt, comentând nonşalant: „N-am timp să învăţ ortografie." Apoi, privind în jos la ţinuta lui, a adăugat cu un zâmbet absent: „Nici să mă îmbrac n-am timp; îţi mănâncă groaznic de mult din viaţă."

Cather povesteşte că în noaptea de 13 februarie Crane s-ar fi deschis în faţa ei şi ar fi început să vorbească despre dificultatea de a duce „o viaţă literară dublă; scriind în primul rând ceea ce-i făcea lui plăcere, şi încă pe îndelete; în al doilea rând, scriind orice se vinde", iar Cather comentează că „Crane n-a ridicat deloc vocea în acea lungă tiradă; a vorbit domol, monoton şi chiar calm, dar niciodată n-am văzut mai multă amărăciune în inima unui om decât mi-a arătat el în acea noapte". Nimeni altcineva care a scris despre el n-a sesizat vreodată asemenea amărăciune la Crane, dar, ca să-i dăm lui Cather dreptul la propria opinie, să presupunem că tânărul se simţea mai amar ca oricând, fiind stors şi epuizat după zilele petrecute în regiunile rurale, şi cu moralul la pământ. Numai că, imediat după aceea, ea îl citează cu o afirmaţie care nu poate fi a lui pentru că parafrazează un lucru pe care altcineva îl spusese despre el – criticul britanic Edward Garnett, soţul traducătoarei din rusă Constance Garnett şi prieten cu Crane în ultimii săi

ani de viață petrecuți în Anglia. Crane, citat de Willa Cather: „Când nu pot face ceva, nu pot sub niciun chip şi nici nu mă pot deprinde.” Garnett despre Crane (dintr-un articol publicat în decembrie 1898): „Când nu ştie ceva, nu se poate deprinde.” Ştim că articolul lui Garnett îi era cunoscut lui Cather (citează din el mai târziu, în propriul ei articol), aşa că e cu atât mai de neînțeles de ce a pus vorbele lui Garnett în gura lui Crane. Poate că e un mic amănunt chițibuşar, dar e încă o dovadă că textul comemorativ al lui Cather despre Crane e în mare măsură o operă de ficțiune. Cu toate acestea, e foarte interesant să aflăm că cei mai buni scriitori americani ai generației lor s-au întâlnit întâmplător pe când aveau douăzeci şi unu, respectiv douăzeci şi trei de ani, la sediul unui ziar mărunt din Lincoln, Nebraska. În anii care au urmat, Cather avea să recenzeze adesea cu asprime câteva dintre operele mai puțin importante ale lui Crane, dar după moartea lui, când s-a hotărât să scrie despre el, i-a recunoscut cu generozitate meritele, descriind „Barca de salvare” ca „inegalabilă ca expresivitate şi perfecțiune construită” şi numindu-l pe Crane „primul scriitor al epocii sale care a zugrăvit felii, fragmente de viață”. Cât despre celălalt citat din Garnett pe care-l foloseşte în articolul ei, nu avem de ce să ne îndoim că afirmațiile britanicului exprimă şi sentimentele ei despre defunctul băiat sclipitor: „Nu-mi aduc aminte nimic comparabil în [...] istoria literaturii. Maupassant, Meredith, Henry James, domnii Howells şi Tolstoi, cu toții abia învățau să se exprime la vârsta la care Crane reuşea acest lucru, şi încă glorios.”

***

Nu se ştie exact când a primit Crane veşti de la Hitchcock în legătură cu Semnul roşu al curajului, dar probabil că scrisoarea i-a parvenit cândva după conversația pesimistă cu Cather (dacă a fost într-adevăr atât de pesimistă cum pretinde ea), pentru că pe 15 februarie, când a ajuns în Hot Springs, Arkansas, pare să fi fost într-o dispoziție excelentă. A făcut doar un scurt popas, de dimineață plecând spre New Orleans, dar a văzut suficient din mica stațiune ca să scrie la repezeală un flecuşteț de povestire pe cinci pagini, fermecătoare şi spumoasă, care a fost publicată pe 3 martie şi care, la urma urmei, ar fi putut fi scrisă foarte bine în tren, în timp ce gonea spre următoarea destinație.

În „Scene din Hot Springs”, farmecul e dat în primul rând de frazare, ton şi de o înțelegere năstruşnică a totalei lipse de importanță a textului. După problemele de viață şi de moarte întâlnite în preria din Nebraska, îl simțim pe Crane cum răsuflă uşurat în aerul călduț din Arkansas şi țopăie voios de la o frază la alta. Un curs de apă „arată ca un milion de pahare de limonadă acidulată”, vizitiii şi hamalii din gară sâcâie, zbiară şi gesticulează „la fel de neinteligibil [...] ca un şir de specialişti în Homer”, iar când Crane vizitează băile renovate, trage concluzia că, odată intrat în acele incinte aburinde, „omul trece prin trei stări. Înainte de baie, în timpul băii, după baie”. Pe la a patra pagină, pare să fi terminat tot ce avea de spus despre oraş, care i se

pare unic în Statele Unite pentru că amestecă atâtea elemente contrastante, încât aduce aminte „de Nord şi de Sud, de Est şi de Vest”, aşa că se apucă să depene o povestioară despre un comis-voiajor de la o firmă de pălării din Ogallala, Nebraska şi „un june străin, cu [...] păr blond şi inocent” şi nu contează prea mult dacă se bazează pe evenimente reale sau e invenție pură. Cei doi bărbați se îndreaptă spre un birt ca să se răcorească la un pahar. Un alt bărbat care stă la bar propune, „zburlindu-şi favoriții”, „să dea cu zaru'" pentru băuturi. Călătorul acceptă şi încep să joace, mai întâi pe un dolar, apoi pe „doi biştari”, apoi pe „patru biştari”, până când călătorul îşi însuşeşte „cincizeci de dolari în vreo patru minute”. Bărbatul cu favoriți dispare, iar călătorul bucuros, rămas la bar cu junele străin cu păr blond şi inocent, vine cu ideea să împartă banii şi „să-i spargă”, dar dublul lui Crane ezită, poate bănuind că se coace vreo escrocherie complicată, aşa că se descotoroseşte de călătorul uluit şi iritat cu aceste cuvinte de adio: „Cre' c-o iau înapoi spre centru. Vreau să-i scriu o scrisoare mamei.” Un non sequitur de toată frumusețea, care ne lasă cu gura căscată, dar ultima propoziție a articolului e chiar şi mai reuşită – „În camera din fundul birtului, bărbatul cu barbă zburlită îşi pigulea în tăcere hieroglife din favoriți” –, cu siguranță una dintre cele mai fascinante şi trăsnite fraze scrise vreodată de Crane.

Valul acelei bune dispoziții jubilatoare l-a dus până la New Orleans, iar la trei zile după sosire i-a trimis lui Linson o scrisoare absurdă plină de vervă, într-un ghiveci de creolă, germană şi engleză poticnită de începător:

Mon ami Linson: Friedweller die schonënberger je suis dans New Orleans. Gheață crăpată dans Nebraska, terra del fuega dans New Orleans. Table d'hotes sur les balcoane fix ca primăvara. A la mode favoriți pe cetățeni en masse, merci, din recolta 1792.

Eu frecventat mereu aici tot l'etoile de Virginitie sur St. Louis Street. Sic semper tyrannis! Mardi gras tres grande, dar până marți nu începe. Spiel!

Niciodată nu fusese atât de departe de casă. Neîncătuşat, neapăsat, eliberat de toate responsabilitățile, în afară de cele față de Bacheller şi față de sine, era pentru prima oară de trei ani şi jumătate când nu mai trebuia să se frământe cum să mai facă un dolar şi ce să pună pe masă. În plus, era în mişcare, îşi trăia vechiul vis de a lăsa în urmă străzile înguste, pietruite din New York pentru întinderile nepământene ale Vestului american şi, cum poeziile erau în pragul publicării, iar romanul de război fusese în sfârşit acceptat, de ce nu s-ar fi simțit îmbătat de această schimbare subită a norocului? Articolul despre Hot Springs şi scrisoarea către Linson ne arată un tânăr năuc de fericire şi, deşi articolele pe care le-a scris pentru Bacheller sunt în general neremarcabile, călătoria a fost inestimabilă pentru Crane: patru luni de impresii şi gânduri noi care aveau să genereze o remarcabilă

efuziune de povestiri la întoarcerea la New York, mai întâi poveştile western şi mexicane din 1895-96 extraordinar de bune şi migălos executate („Totul sau nimic – cai", „Cei cinci şoareci albi", „Un om şi alții"), apoi cele două minuni narative din 1897-98 („Mireasa vine la Yellow Sky", care se petrece în Texas, şi „Hotelul Albastru", care se petrece în Nebraska, în timpul unui viscol identic cu cel de care avusese parte în Eddyville). Dacă n-ar fi existat călătoria, niciuna dintre aceste creații n-ar fi fost scrisă, deci dacă n-ar fi existat călătoria care să inspire aceste texte (unele dintre cele mai bune pe care le-a scris vreodată), Crane n-ar fi devenit niciodată Crane.

Ştia că Vestul Sălbatic din copilăria sa era mort. Frontiera fusese declarată oficial închisă după recensământul din 1890 şi, din moment ce nu mai existau teritorii virgine de explorat şi cucerit, nici indieni de adunat şi ucis, nici pistolari care să se dueleze în cârciumi şi țarcuri prăfuite, progresul se instala sub forma Civilizației. Crane a sosit în regiune în toiul acestor schimbări pe care avea să le exploateze mai târziu spectaculos în cele două capodopere western ale sale, dar chiar dacă oraşele se dezvoltau, iar comerțul înflorea, peisajul era încă acolo, în toată măreția sa cosmică şi, cu toate invaziile Estului, Vestul rămânea un loc aparte, altă Americă decât cea cunoscută de Crane din New Jersey şi New York. La şase luni după ce s-a întors, i-a scris prietenului său Hawkins din Port Jervis:

Întotdeauna am considerat că oamenii din vest sunt mult mai autentici decât cei din est. Noi, cei din est, suntem foarte tributari unei culturi superficiale detestabile, care pentru mine e adevărata barbarie [...] La naiba cu estul! M-am îndrăgostit de vesticii cât se poate de simpli, uneori hidoşi, adesea fanfaroni, pentru că mi s-au părut a fi oameni mai adevărați şi, pe legea mea, vom vedea în următorii cincizeci de ani ce va face vestul. Ăştia sunt băieți serioşi. Când se nasc, trag o gură zdravănă de vânt în piept şi trăiesc.

Nu că nu s-ar fi achitat de treburile pentru Bacheller – cu greu se poate spune că ar fi abdicat de la datorie când a scris paisprezece articole[53] în patru luni –, dar probabil că propriul său entuziasm l-a distras şi s-a dovedit că munca de scriitor-călător nu se potrivea prea bine talentelor sale. Crane dădea tot ce avea mai bun atunci când spunea poveşti, oricât de mărunte, cum ar fi relatarea despre un ambuteiaj pe o stradă din New York, dar cum de această dată primise însărcinarea de a călători dintr-un loc în altul pentru a aduna mici pete de culoare locală, pare descumpănit sau cel puțin neinspirat, ceea ce imprimă schițelor o notă conştiincioasă, muncitorească.

---

[53] Sau şaptesprezece, dacă punem la socoteală cele trei fabule pe care le-a scris tot în Mexic sau imediat ce s-a întors, toate publicate de Bacheller: „Vocea munților", „Cum a ridicat măgarul dealurile" şi „Victoria lunii" (n. a.).

Articolele sunt toate bine scrise şi adesea captivante, mai mult decât mulţumitoare pentru Bacheller, dar în afară de două sau trei, sunt lipsite de scânteia cu care Crane ne-a obişnuit.

Nu ştim prea multe despre felul în care şi-a umplut Crane acele patru luni. A zăbovit la New Orleans cincisprezece sau şaisprezece zile, lucrând în special la o versiune proaspăt dactilografiată a Semnului roşu al curajului pe care Hitchcock i-a trimis-o la hotel cu poşta rapidă, iar înainte s-o trimită înapoi la D. Appleton and Company, Crane a revizuit romanul cu suficientă detaşare şi limpezime a minții ca să renunțe la un capitol, să scoată paragrafele finale din alte câteva capitole, tăind cam două mii de cuvinte din întregul text şi făcând – cum i-a spus lui Hitchcock – „o mulțime de mici corecturi”. Când nu şlefuia la manuscris, a văzut două spectacole de operă, a făcut o criză de dispepsie (cum povesteşte Linson în memorii) şi a revizuit prospectul scos de Copeland and Day pentru Călăreții negri (cu tot cu pasajele flatante din cronica lui Garland la Maggie), dar în afară de cele două corespondențe trimise din New Orleans, nu se ştie nimic despre restul sejurului său la Hotel Royal. Primul articol e un text laudativ despre importanța istorică şi starea operei din oraş în acel moment, iar cel de-al doilea e o relatare pas cu pas despre sărbătoarea de Mardi Gras din 26 februarie, care trebuie să fi fost expediată puțin după termenul convenit, pentru că Bacheller a publicat-o abia după un an, la următorul Mardi Gras. Apoi a plecat în Texas, sosind pe 5 martie în Galveston, unde şi-a petrecut mare parte din zi la două băute zdravene cu mahări locali, mai întâi primarul, apoi directorul Galveston Daily News. După care a descris experiența într-o scrisoare către prietenul său, artistul James Moser:

Spre cinstea mea, să se consemneze că nu i-am pomenit primarului de director şi nici directorului de primar, ci am îndurat ambele atacuri calm şi manierat. Cine spune de-acum încolo că nu țin la băutură minte. Sunt tartorul băutorilor din Băutoria [...] Galveston mi se pare un oraş grozav şi, lăsând glumele groase la o parte, îți sunt profund îndatorat că mi-ai prezentat un băiat de milioane ca Sam Penland.

E aceeaşi bună dispoziție sprințară din articolul despre Hot Springs şi din scrisoarea trimisă lui Linson din New Orleans şi ceva din acel spirit trebuie să se fi transmis celor pe care-i întâlnea, printre care şi Penland, care în aceeaşi lună avea să-i trimită lui Moser o scrisoare de mulțumire pentru că-l pusese în legătură cu Crane – prima dintre cele doar două scurte relatări, în afară de textul mai lung al lui Cather, scrise de oameni care l-au întâlnit pe Crane în timpul peregrinărilor sale în Vest:

Expresia liniştită şi purtarea discretă a domnului Stephen Crane, ca şi înfățişarea sa impresionantă, au stârnit un interes deosebit printre mai

mulți prieteni de-ai mei cărora am avut plăcerea să li-l prezint. Şederea sa la noi a fost o mare încântare din punctul nostru de vedere şi aşteptăm cu nerăbdare întoarcerea sa din Ciudad de México.

Asta dovedeşte că Crane n-a stat închis în camera lui de hotel în săptămâna petrecută în Galveston, că i-a cunoscut pe localnici şi le-a făcut impresie bună, dar nu avem alte mărturii despre ce anume a spus, a făcut sau a gândit în perioada petrecută acolo. Se pare că ar fi luat intens notițe pentru articolul despre oraş pe care plănuia să-l scrie, dar n-a reuşit să-l termine decât mult mai târziu, atât de târziu, că nici n-a fost tipărit decât abia la cinci luni după moartea sa. În general, e un eseu de călătorie care atacă principiul fundamental al eseurilor de călătorie, anume să caute ceea ce e nou şi diferit în orice loc ar nimeri scriitorul-călător, căci Crane are impresia că majoritatea oraşelor americane par mai degrabă asemănătoare decât diferite, inclusiv ceva mai modernizatul Galveston, cu ale sale „clădiri comerciale pătrate, din cărămidă [...] labirinturile de fire de telegraf [...] [şi] tramvaie huruind în sus şi-n jos pe străzi", astfel încât „o imagine a străzilor din Galveston poate fi lesne obținută în Maine". Pe de altă parte, trebuie luați în calcul şi oamenii, iar articolul se încheie laudativ la adresa galvestonienilor, cu a lor „francheţe sudistă, sinceritatea care le îngăduie să privească un străin fără suspiciune profundă, şi sunt maeştrii unei ospitalități instructive pentru cinici". Când spune cinici, Crane se gândeşte, desigur, la el însuşi.

Povestea se repetă, în linii mari, în San Antonio. Un articol neterminat care a fost publicat abia după câțiva ani (pe 8 ianuarie 1899) şi o scrisoare de un haz nebun pentru un prieten. Button, de această dată, iar după ce-şi anunță prematur plecarea iminentă spre Mexic (avea să plece săptămâna următoare), Crane se ia prompt în balon apropo de corvoada reportajului de călătorie („Ți-aş povesti multe lucruri stranii pe care le-am văzut, numai că m-am plictisit teribil să scriu despre ele în tot felul de articole"), după care trece la subiect, anume cum se întâlnise la New Orleans cu un bărbat din oraşul natal al lui Button:

[...] un dobitoc insuportabil [...] care a dat de înțeles că e din Akron, O., deşi nu văd de ce. Mi-a spus că-i ştie pe prietenii tăi de acolo sau pe prietenii care au scăpat sau vor să scape, plănuiesc să scape de acolo.

Avea degetele ca nişte paratrăsnete şi arăta întruna spre diverşi cetățeni de pe stradă, exclamând: „Ia uite la tipul ăla!" Lumea din New Orleans nu agreează aşa ceva, îți dai seama. Fără îndoială, mintea lui naivă de Akron se mira de multe lucruri, dar după părerea mea ar fi trebuit să-şi controleze emoția [...]

M-a rugat entuziast să-i fac o vizită la primăvară, în drumul meu spre casă. I-am răspuns cu modestie că, deşi apreciez generozitatea şi curajul său, la început de primăvară trebuie să mor, aşa că mă tem că va trebui să dau fuga acasă pentru înmormântare, dar am o fereastră în program în 1997 şi o să-mi facă plăcere să mă văd cu el în iad cu acea ocazie.

Mă rog, de fapt, mint, pentru că am fost politicos cu el, l-am tratat mereu frumos şi i-am menajat inocenţa copilăroasă. Dar ar trebui pusă o taxă pe genul ăsta de produs de export din Akron, O.

Ultima imagine cu Crane în Vestul american vine de la Frank Bushick, redactor-şef la San Antonio Express, care descrie o seară petrecută alături de corespondent în Alamo Plaza, în faţa unui bufet cu mâncare mexicană, în timp ce Crane flecăreşte, relaxat şi volubil, cu una dintre legendarele Chili Queens din San Antonio – chelneriţe atrăgătoare care flirtau cu potenţialii clienţi ca să-i momească să cumpere tamales, enchiladas şi frijoles vândute de bufetele pentru care lucrau (mâncare despre care Crane avea să spună apoi că are un gust „fix de cărămidă călită în focul gheenei"). Se numea Martha, era o brunetă renumită pentru frumuseţea ei senzuală şi se pare că, stând acolo, îmbrăcată cu o „fustă roşie ca focul" care se termina deasupra gleznei şi o bluză albastră care-i lăsa la vedere braţele goale şi „pieptul plin", l-ar fi remarcat brusc pe Crane şi l-ar fi complimentat pentru cât era de chipeş. Uitând de rezerva lui obişnuită, el a complimentat-o la rândul lui, spunându-i că e „mai frumoasă ca oricând" în acea seară, o remarcă galantă, dar absurdă, care sugera că erau prieteni de mulţi ani, iar când ghiduşa Martha l-a cântărit iar din ochi şi a înţeles în sfârşit cât era de tânăr, l-a întrebat pe Crane dacă mama lui ştie că ieşise în oraş. Răspunzând prompt că ştie, el a prelungit jocul spunându-i Marthei că auzise multe despre ea şi că tocmai de aceea venise s-o vadă, la care Martha a râs şi a zis: „O, vai de mine! Că mare glumeţ mai eşti. Poftim, meriţi o floare pentru asta", apoi a prins un trandafir roşu la reverul hainei lui Crane.

Bushick a consemnat această anecdotă după treizeci şi nouă de ani într-o carte cu titlul Glamorous Days: In Old San Antonio. Deşi a trecut atâta timp, nu e exclus să fie totuşi adevărată, iar dacă se întâmplă să fie adevărată, se confirmă că buna dispoziţie a lui Crane era încă intactă după o lună şi jumătate pe drum, chiar dacă se plictisise să tot producă articole de călătorie ca să-şi acopere cheltuielile.

Relatarea întârziată despre San Antonio reia criticile sale la adresa modernizării oraşelor texane, condamnând „huruitul groaznicului şi atotputernicului tramvai" şi speculând că „dacă tramvaiul ar fi circulat prin Ierihon, oraşul n-ar fi căzut; ar fi explodat". Chiar şi vestigiile arhitecturale

ale vechilor misiuni spaniole rămase încă în picioare în cartierul mexican sunt în pericol şi „trebuie călcate în picioare până nu va mai rămâne din ele decât praful inform care se ridică mereu în urma acestui secol crunt”. Cu toate astea, pare să-i fi plăcut mai mult San Antonio decât Galveston şi să fi fost atras în mod deosebit de Alamo şi de ultima bătălie sinucigaşă purtată acolo în 1836 de către micul grup de texani condus de Travis, Crockett şi Bowie împotriva celor patru mii de soldaţi ai lui Santa Anna. Într-un elan retoric sentimental necaracteristic pentru el, Crane numeşte Alamo „cel mai măreţ monument al curajului pe care l-a îngăduit civilizaţia”, dar pe pagina următoare, în timp ce spune povestea colonelului Travis care-şi pregăteşte oamenii pentru o moarte sigură – după ce-i lăsase să aleagă dacă stau şi mor sau pleacă şi scapă cu viaţă –, Crane schimbă direcţia şi se concentrează asupra singurului om care a ales să plece, singurul aşa-zis laş din grup, care a declarat „Eu nu sunt dispus să mor şi o să încerc să evit asta, dacă se poate”, dar în loc să-l condamne pe acest om pe nume Rose, Crane îl consideră „un fel de filosof tenace” şi e impresionat de „ciudatul său curaj pe dos”, pentru că oricât de mult ar admira eroismul în luptă, îl admiră şi pe omul care are tăria să se opună de unul singur voinţei majorităţii.

Pe 17 martie a plecat din San Antonio spre Laredo. Acolo s-a urcat în alt tren şi, după şaizeci de ore şi o mie şase sute de kilometri, a ajuns în Ciudad de México, unde a reuşit să fie aproape invizibil în următoarele nouă săptămâni.

***

Judecând după poveştile pe care le-a scris mai târziu în acel an şi în anul următor, Crane pare să fi petrecut o bună bucată de timp pe lângă alţi americani din Ciudad de México, expaţii, aventurierii, stâlpii de cafenea ai unei lumi yankee transplantate la sud de graniţă, ceea ce-l conduce pe Berryman la concluzia că „stilul de viaţă leneş, plin de alcool şi jocuri de noroc al americanilor într-un oraş străin n-a fost niciodată atât de atent observat”, dar asta n-a fost singura lume în care a călătorit Crane în acele nouă săptămâni neconsemnate, pentru că a trebuit să absoarbă şi şocul Mexicului, atât al teritoriului, cât şi al oamenilor, şi şi-a văzut conştiincios de anchetele şi reportajele sale, uneori dezorientat de toată acea noutate, alteori apăsat de sentimentul că e un străin ignorant, dar chiar în timp ce se zbătea să desluşească Mexicul şi cultura sa, a rămas fidel datoriei lui de scriitor: să privească în jur şi să relateze ce vede.

Din trenul care se îndrepta spre sud: „În Mexic, atmosfera rareori îmblânzeşte lucrurile. Toată energia intră în scoaterea în relief, în evidenţierea lor, în a da culorilor o intensitate de-a dreptul vulcanică.”

La malul unui pârâu, în timp ce femeile se îmbăiau: „În apa care curgea în apropiere erau o mulțime de capete cu păr lung şi negru. O întreagă gamă de haine feminine împodobea tufişurile ce împrejmuiau pârâul. Un copilaş brun ca un urcior, cu înfăţişare de edil, se plimba pe mal cu o totală indiferenţă, ignoranţă sau sfidare."

În Ciudad de México: „Toreadorii [...] se mişcă mândri, siguri pe ei, cu o splendidă stăpânire de sine. Lumea întoarce capul să-i vadă. Pe chipuri li se citeşte ceva rece, sinistru, necruțător. E şi o poveste acolo, o poveste despre focul acțiunii, despre pericol, despre eliberare. Ştii, ştii chiar fără să ți se spună că ai în față un călău, un fel de ucigaş moral."

La Canalul Viga: „De după colțul zidului verde apăru deodată Popocatepetl înălțându-se spre cer, un con uriaş într-o nuanță de crem sub sclipirea soarelui. Iar ceva mai departe se ivi Iztaccihuatl, femeia albă cu o formă ciudată, mai degrabă de cămilă decât de femeie, cu piscul tulburat de nori. O câmpie de un verde aprins se întindea spre ele."

În Ciudad de México: „Burro[54], care se naşte şi moare în robie, generație după generație, cu picioarele lui şubrede, spinarea care-l doare şi feţişoara lui caraghioasă, nu judecă deloc. Cară cât de mult poate, iar când nu mai poate căra, cade la pământ."

Despre bani şi prețuri: „Dacă un tânăr funcționar mexican care câştigă, de pildă, un salariu de şaizeci de dolari pe lună, dar care are totuşi o părere strălucită despre sine, lucru la care tinerii funcționari sunt predispuşi – dacă acest tânăr funcționar vrea să-şi cumpere un costum de haine pe măsura părerii sale, va trebui să cheltuiască pentru asta mai mult decât leafa pe o lună [...] În Mexic, tinerii funcționari nu devin cine ştie ce filfizoni."

Despre băutura națională, pulque: „Parc-ar fi lapte verde. De obicei nu ne e dat să vedem lapte verde, dar dacă ne putem imagina nişte verde de Paris amestecat într-un pahar de smântână, ne putem face o idee despre cum arată pulque. Şi are un gust – aşa un gust – de cine ştie ce licoare oribilă pe bază de drojdie. Sau poate vreo nenorocire din ouă. Atunci îți dai seama că educația e totul, exact cum spun filosofii, şi că toți am mânca sendvişuri făcute din preşuri de la intrare, dacă altele ar fi împrejurările."

Aceste extrase din cele nouă articole trimise lui Bacheller ne dau o idee despre esența lor, despre tonul ca de ghid de călătorie pentru care a optat Crane. Nu au prea multă substanță, fiind mai mult exerciții de stil, marcate de vârfuri ocazionale de umor şi de talentul irepresibil al lui Crane pentru imagini surprinzătoare (sendvişuri făcute din preşuri de la intrare), dar toate abordează Mexicul din afară şi rareori încearcă să treacă dincolo de suprafața spectacolului vizual care se desfăşoară în jurul lui. Notele de călătorie ale unui turist amețit – ca să-i ajute pe alți americani să se

---

[54] Măgar (sp.).

pregătească pentru propriile lor aventuri amețite în „sudul enigmatic”. Toate cele nouă articole au fost tipărite de agenție în mai multe publicații, dar cel mai important text pe care Crane l-a scris în Mexic, singurul important, a fost un mic eseu care a rămas nepublicat mai bine de jumătate de secol şi a văzut lumina tiparului abia în 1967, fix în mijlocul Războiului din Vietnam. Fără titlu şi nefolosit de Bacheller din motive niciodată explicate (poate Crane n-a catadicsit să-l trimită, poate că a fost respins pentru că era prea provocator), el e azi cunoscut sub două titluri diferite, „În primul rând” (după cuvintele cu care începe eseul) şi „Clasele inferioare mexicane” (cum a apărut în ediția Library of America din 1984). Având doar trei pagini şi un sfert, e una dintre cele mai incisive creații de nonficțiune ale lui Crane, un efort intim, scotocitor, absolut sincer de a da piept cu misterele culturii şi ale societății şi cu soarta celor născuți într-un anume complex de împrejurări sau altul – un pas crucial pentru Crane în permanenta sa căutare a unei poziții filosofice.

În primul rând, în ochii unui străin, ocupațiile popoarelor necunoscute par minore şi neînsemnate. O minte obişnuită nu înțelege absolut deloc noua perspectivă şi crede că e anormal de stupid că un individ sau altul se poate mulțumi să care baloți sau să stea şi să cugete la soare toată viața în această țară îndepărtată. Vizitatorul simte dispreț. Se umflă în pene cu propria-i experiență geografică. „Ce viață inutilă duc aceşti oameni”, observă el, „şi ce ignoranță incredibilă, să nu-şi dea seama de inutilitatea lor”. E aroganța omului care încă nu s-a descifrat pe sine şi nu şi-a descoperit propria inutilitate.

Şi totuşi, chiar e nevoie de înțelepciune ca să vezi o femeie maronie îmbrăcată în rochie, care stă ghemuită şi indiferentă în uşa unei colibe joase din chirpici în timp ce un copilaş gol, maroniu stă lungit pe burtă în praful drumului – e nevoie de înțelepciune ca să vezi acest lucru, să-l vezi de un milion de ori şi totuşi să spui: „Da, e un lucru important pentru ansamblul naturii. E parte din economia ei. N-ar fi fost bine să nu existe.”

S-ar putea susține – dacă cineva ar avea îndrăzneala – că literatura cea mai lipsită de valoare din lume e cea scrisă de oameni de-o nație despre oameni de altă nație.

Dintr-o singură lovitură nimicitoare, Crane demolează tot ceea ce gândise şi scrisese despre Mexic până-n acel moment, înțelege că, de fapt, nu înțelege nimic despre acel loc şi că, în ciuda enormelor diferențe materiale dintre el şi indienii săraci pe care i-a studiat, nu-şi poate asuma să-i privească de sus, de pe o poziție de superioritate morală sau culturală. Să spui despre viața

altuia că e inutilă înseamnă să nu ai sentimentul propriei insignifianțe în ansamblul lucrurilor, să nu înțelegi cine eşti. Lăsați prejudecățile, ne spune el, nu judecați un străin după normele şi măsurile societății voastre, dar, mai ales, nu vă bazați pe primele impresii ca garanții ale adevărului, pentru că însuşi Crane recunoaşte: „La început mi s-a părut cu totul extraordinar că indienii din clasele de jos din această țară insistă totuşi să existe. Păreau să trăiască într-o mizerie şi într-o ignoranță absolută, aşa că moartea – indiferent ce ar însemna ea – trece drept o eliberare, o bucurie."

E o afirmație extremă, bizară chiar, atât de rece şi de tulburătoare, încât aproape că frizează indecența, dar curând devine clar că îmbrățişarea bucuroasă a morții pe care Crane şi-o imaginează pentru aceşti țărani obidiți nu e decât un artificiu retoric. Crane construieşte o demonstrație, iar în următorul paragraf îşi îndreaptă atenția asupra unei forme de sărăcie mai familiare, cea din mahalalele New Yorkului:

Oamenii din mahalalele propriilor noastre oraşe ne umplu de admirație. Acea imensă oaste, cu nenumăratele ei fețe neabătut de cinice, acea imensă oaste condamnată veşnic, în tăcere, la înfrângere, ne inspiră teamă. Ciulim urechile aşteptând primul tunet al revoltei, momentul în care această linişte va fi curmată de vuietul războiului [...]

Ei devin tot mai capabili de a-şi defini condiția şi acest plus de cunoaştere se trădează prin adâncirea acelor linii sălbatice, disprețuitoare, care se întind de la nări până la colțurile gurii. E foarte tulburător să observi această înțelegere tot mai bună a situației.

Crane se referă la teama, răspândită la jumătatea anilor 1890, că America era în pragul unui război al claselor. Panica intrase în cel de-al treilea an de zbatere economică şi dezintegrare socială, iar şomerii din cartierele mizere deveneau tot mai conştienți de forțele care li se ridicau împotrivă şi chiar şi mai conştienți de cauzele suferinței lor şi, deşi Crane nu exclude ca şi clasele inferioare mexicane să fi ajuns la o conştientizare similară, „nu există dovezi vizibile ale acestui lucru", aşa că trage concluzia că nu sunt stăpânite de „furia disperată modernă față de accidentul naşterii lor", pentru că, deşi „indianul îşi poate închipui că e rege [...] nu pare să considere cu adevărat nedrept că nu s-a născut rege, aşa cum nu consideră nedrept că nu s-a născut girafă". Apoi, spre sfârşitul primei părți a argumentației sale, Crane sugerează că diferența dintre cele două forme de sărăcie e în mare parte o chestiune de cunoaştere contra ignoranță: „El [mexicanul sărac] nu are destulă informație ca să fie nemulțumit de propria-i condiție. Şi nimeni nu caută să i-o ofere. Se naşte, munceşte, se închină, moare, totul cu mai puțin decât prețul unui câine Newfoundland cu pedigri, şi cine îndrăzneşte să-l lumineze?"

A doua secțiune a eseului lasă la o parte masele americane furioase şi tot mai militante, introducând alt tip de comparație:

Omul are libertatea de a fi virtuos aproape indiferent de poziția lui în viață. Virtutea bogatului nu e superioară virtuții săracului, aşa că nu putem spune că bogații ar fi avantajați din acest punct de vedere. Aceşti indieni sunt de departe clasa cea mai năpăstuită de sărăcie pe care am întâlnit-o, dar în niciun caz cea mai decăzută moralmente. Dimpotrivă, strict ca practică religioasă, e una dintre cele mai elevate. Sunt excesiv de pioşi, slujind cu o credință oarbă foarte apreciată de teoreticieni.

Dar, din punctul meu de vedere, asta nu e o măsură. Eu măsor moralitatea după dovezile de pace şi mulțumire pe care le observ pe chipurile obişnuite.

Fețele liniştite ale mexicanilor săraci, în contrast cu „liniile sălbatice şi disprețuitoare” de pe fețele americanilor săraci, precum şi marca virtuții, care e dincolo de clasă şi-i transcende pe bogați şi săraci deopotrivă, plasându-i pe picior de egalitate. Chiar şi aici, în probabil cel mai abstract şi mai speculativ dintre textele lui Crane, scrisul e atât de important pentru el, încât face pasul neobişnuit de a folosi persoana întâi, continuând chiar şi în acest articol cvasiteoretic să-şi bazeze gândurile pe ceea ce este observabil, tactil, directețea lumii invadându-i mintea prin zumzetul electric al simțurilor, aşa că ne oferă chipuri, expresiile pe care le-a observat pe fețele oamenilor ca dovezi în sprijinul concluziilor sale despre virtute, moralitate şi profunzimea convingerilor religioase. Nu e nici pe departe o abordare ştiințifică, dar, la urma urmei, Crane n-a fost om de ştiință, ci scriitor, iar această scriere iese în evidență nu neapărat prin logica imbatabilă a ideilor, ci mai ales prin ce ne spune despre felul cum gândea Crane în acel moment al călătoriei sale – călătoria nu doar prin Mexic, ci prin viață.

În următorul paragraf atinge punctul central al eseului:

Dacă un om e lipsit de şansa corectă de a fi virtuos, dacă mediul îi înăbuşă aspirațiile morale, aş spune că are un temei important să se plângă şi să se revolte contra societății. Bineînțeles că martiriul e mereu posibil, totuşi nu vrem să fim martiri. Preferăm să fim tratați drept, ca să nu fie nevoie de martiriu.

Sunt multe de explorat în aceste fraze. Pe de altă parte, Crane prezintă un fel de declarație a convingerilor sale politice – condițiile în care o persoană are dreptul să se revolte contra societății – şi totuşi, atunci când aduce în

discuție conceptele de dreptate şi şanse corecte (ceea ce numim acum şanse egale), nu e preocupat atât de progresul economic sau social, cât mai ales de aspirațiile morale ale unui individ, cu alte cuvinte, de calitatea sufletului unui om şi de şansele sau de lipsa lor de a duce o viață virtuoasă. Moralitatea nu ține doar de comportamentul individual al unei persoane, ci de felul în care interacționăm unii cu alții, e produsul terenului spiritual pe care se fundamentează o societate, iar dacă potențialul nostru interior de a duce o viață virtuoasă, morală e împiedicat de mediu, avem dreptul să contestăm starea de fapt şi să încercăm să schimbăm lumea din jur. Următorul pas logic în acest raționament ar fi examinarea modurilor în care o societate nedreaptă poate fi îndreptată fără a produce un munte de martiri, dar Crane nu-l urmează. Se opreşte în pragul a ceea ce am putea numi sfera politicului – a celor mai mulți de unu – şi rămâne la unu, la individ, în acest caz, la el însuşi, un tânăr american departe de casă, care priveşte lumea dintr-o perspectivă nouă.

„Sunt de părere că sărăcia în sine nu e o cauză", scrie el în următorul paragraf, comparându-şi situația cu cea a bogaților, pentru că în ciuda sărăciei în care trăise în ultimii ani, înțelege că primise la rândul lui şanse corecte şi nu fusese înăbuşit de mediu, aşa că nu e mai dezavantajat decât bogații. „Ei nu primesc şanse mai mari", continuă el. „Ei pot oferi mai mult, îşi pot refuza mai multe cantitativ, dar nu relativ. Cu toții putem da tot ce avem, aşa că iată-mă egalul lor."

Eseul se încheie astfel:

Şi totuşi, nu cred că ei sunt capabili de sacrificiile care pentru mine sunt posibile. Aşa că nu-i invidiez defel. Departe de a avea vreun dinte împotriva lor, cred mai degrabă că vor avea de înfruntat în cele din urmă o criză care pe mine, datorită şanselor mele, m-ar putea ocoli cu totul. La drept vorbind, nu văd să aibă vreun avantaj important față de mine pe care să-l pot percepe.

Din aceste motive refuz să emit vreo judecată la adresa claselor inferioare din Mexic. Refuz chiar şi să le privesc cu milă. E adevărat că mulți dorm noaptea înghesuiți pe praguri şi-şi petrec zilele ghemuiți pe caldarâm. E adevărat că umblă mai mult dezbrăcați. Multe astfel de lucruri sunt adevărate şi totuşi chipurile lor emană mereu o anume blândețe, o anume lipsă de suferință, o credință senină. Simt superioritatea mulțumirii lor.

Cu greu i-am putea imputa lui Crane că n-a prezis Revoluția Mexicană din 1910, ca şi uriaşa revoltă țărănească din Morelos condusă de Emiliano Zapata. Dac-am face asta, i-am putea imputa şi că n-a prezis cutremurul din 1906 din San Francisco sau prăbuşirea bursei din 1929. Contează însă că e

în continuă evoluție, iar cele două texte bune pe care a reuşit să le scrie în acea călătorie, „Lupta pe viață şi pe moarte din Nebraska” la început şi „Clasele inferioare mexicane” la sfârşit, sunt importante pietre de hotar în dezvoltarea lui, încă doi paşi pe drumul spre ideile care aveau să dea probabil cele mai grozave şi mai memorabile dintre poveştile sale, „Barca de salvare”, Monstrul şi „Hotelul albastru”.

***

Şi încă o întâmplare. Deşi nu se poate confirma cu certitudine absolută, există suficiente dovezi convingătoare care să ateste că, la un moment dat în timpul săptămânilor petrecute în Mexic, Crane a avut o întâlnire înspăimântătoare, care era să-l coste viața, cu o bandă de răufăcători, undeva într-o regiune rurală – o aventură cu sufletul la gură care a însemnat pericol, evadare şi o urmărire pe cai demnă de cel mai palpitant film cu cowboy, totul descris în povestirea „Totul sau nimic – cai”, intitulată după un termen din jocurile de noroc care înseamnă a miza totul sau nimic pe o aruncare a zarurilor.

Dintr-o scrisoare către Hawkins din septembrie 1895: „Mă ocup în sfârşit de peripețiile mele în Mexic.” Dintr-o scrisoare pe care una dintre nepoatele lui Crane i-o trimite în 1948 lui Schoberlin: „Am auzit despre călătoria în Mexic şi l-am auzit vorbind despre duritatea bandiților.” Dar cele mai convingătoare sunt aceste fraze din memoriile lui Linson despre întoarcerea lui Crane la New York:

La fel de subit cum a plecat [...] s-a şi întors. Într-o seară, eram singur. Am auzit bătăi în uşă şi m-am pomenit față-n față cu Steve. În seara aceea nu i-a mai tăcut gura. O dată-n viața lui i s-a dezlegat limba. Numai că am uitat totul, în afară de o poveste despre o noapte nebună de incertitudini alarmante, o urmărire cu nişte bandiți şi o goană sinistră, încheiată surprinzător şi aproape amuzant în brațele unei companii de Rurales[55] care cerceta dealurile în zori.

Intriga din „Totul sau nimic – cai” urmăreşte îndeaproape relatarea verbală a incidentului aşa cum o ştim de la Crane. Un călător american pe nume Richardson, însoțit de ghidul său mexican José, străbate zona de câmpie. Noaptea se adăpostesc în camera din spate a unei cârciumi din chirpici,

---

[55] Forțe de ordine mexicane din acea perioadă.

separată de încăperea principală printr-o pătură subțire. Cei doi adorm, dar în scurt timp sunt treziți de nişte indivizi gălăgioşi (bandiții), pe care-i aud plănuind să-l omoare pe Richardson şi să-i fure banii, pistolul, şaua şi pintenii. Cineva dă la o parte pătura şi în cameră intră „un mexican gras, cu fața rotundă”, urmat de alți cinci sau şase bărbați. Richardson, care stă cu mâna încleştată pe revolver pe sub pătură, e îngrozit, înlemnit de teamă, „cu genunchii moi ca pâinea”. Iraționalitatea reacției sale e cel mai convingător aspect al scenei şi sugerează că Crane şi-ar fi putut într-adevăr aminti de propria sa reacție din acel moment: „Americanul nu se mişca. Se holba la mexicanul gras cu o privire ciudat de fixă, nici temătoare, nici curajoasă, o privire imposibil de interpretat. Pur şi simplu se holba.” Pentru că nu „țipă şi nu păleşte, nici n-o ia la fugă şi nu imploră milă”, mexicanii trag concluzia că ori e un excelent luptător, ori e idiot, aşa că ezită să acționeze, dar când îşi îndreaptă făclia spre altă parte a camerei şi-l descoperă pe José, se năpustesc asupra lui şi-l bat măr. Şi totuşi, Richardson tot nu se mişcă, stă cu mâna încleştată pe revolver sub pătură şi continuă să se holbeze la ei inexpresiv. În toiul acestei înfruntări, câteva femei intră râzând în camera principală a birtului şi, lăsând neterminată treaba de a-l omorî pe Richardson, grăsanul şi ceilalți pleacă să țopăie cu „fetele”. Richardson şi José profită de această întrerupere ca să se strecoare afară, să încalece pe cai (de care aminteam la pagina 38) şi să pornească la galop în lumina zorilor care tocmai se ivesc, urmăriți apoi de „o ceată turbată de vreo cincizeci de călăreți beți”, dar înainte ca ceata să-i prindă, Richardson şi José dau peste „un detaşament de Rurales, acele trupe de elită ale armatei mexicane care patrulează preria cu atâta zel”, şi sunt salvați.

E posibil ca lui Crane să i se fi întâmplat aşa ceva? E foarte probabil, iar dacă i s-a întâmplat, avem toate motivele să credem că a fost încă un moment decisiv în viața lui: dovada că a avut curajul să nu intre în panică, să nu se smiorcăie sau să ceară îndurare atunci când a privit moartea în ochi.

A pornit înapoi spre New York pe 15 mai, ducând cu el lucrurile pe care le adunase în cele patru luni de călătorie: un pistol, un şal mexican, diverse piese de harnaşament şi un săculeț cu o duzină de pietre colorate cumpărate de la un vânzător ambulant din Ciudad de México, crezând că erau opale, când de fapt erau doar nişte nimicuri strălucitoare. A oferit pietrele prietenilor şi a păstrat restul de obiecte, ba chiar a făcut efortul de a-şi transporta colecția peste ocean în 1897, când s-a mutat în Anglia, unde le-a păstrat la vedere cât a mai trăit ca pe nişte amintiri dragi. Talismane.

21

Călăreții negri a apărut pe 1 mai, iar la mijlocul lunii, când Crane s-a întors la New York, cartea începuse să facă o oarecare senzație în cercurile literare din țară, aşa cum o demonstrează aceste comentarii publicate pe 11 mai într-un ziar din Chigaco: „De la prima la ultima pagină, nu există nici măcar un rând de poezie. Prin comparație, Fire de iarbă de Whitman pare strălucită. Mai bine i-ar zice aiurealã poetică." Au existat şi câteva reacții ceva mai pozitive, ca şi alte verdicte, în contrapartidă, nimicitoare, dar pentru un volum atât de neortodox precum Călăreții negri, faptul că a avut cronici amestecate şi nu doar ostile poate fi considerat aproape o victorie. În orice caz, epuizat de lunga călătorie de întoarcere şi nefiind în cea mai bună formă fizică, Crane a tras pentru scurt timp în mansarda lui Nelson Greene din vechea clădire a Ligii Studenților la Arte (unde a întâlnit-o pe Gertrude Selene, modelul lui Greene care avea să-i inspire personajul Florinda din A treia violetă), a trecut pe la sediul Agenției Bacheller ca să-şi prezinte decontul (inclusiv costul armei fantomă), apoi s-a dus în nord, la Port Jervis, ca să se odihnească şi să se refacă.

Pe 8 iunie le-a scris editorilor Călăreților negri, Copeland and Day, ca să-i informeze că se întorsese recent din Mexic şi îşi acordă un răgaz la țară, „pentru că nu stau prea bine cu sănătatea". Apoi, trecând la treburi mai importante, cere veşti despre cartea sa: „M-aş bucura să aflu despre Călăreții negri. Am auzit că au stârnit ceva vâlvă. Adresa mea este Lantern Club, William St. 126, N.Y.C."

Imediat ce s-a pus pe picioare, Crane s-a mutat iar în mansarda lui Greene de pe East Twenty-third Street, dar grosul vieții sale sociale se învârtea în jurul abia creatului Lantern Club – scris uneori „Lanthorn" sau „Lanthorne" – la întemeierea căruia a contribuit alături de Irving Bacheller, Edward Marshall, Willis Brooks Hawkins, Post Wheeler şi alți scriitori şi jurnalişti tineri şi mai puțini tineri. Bacheller a fost numit preşedinte permanent, iar clubul se aduna într-o baracă de pe acoperişul unei clădiri din sudul Manhattanului, lângă Brooklyn Bridge, o clădire atât de veche, încât era considerată cea mai veche din oraş, un loc care-l găzduise pe vremuri pe căpitanul Kidd[56], iar mai târziu le servise drept ascunzătoare lui Washington şi altor generali în timpul Războiului Revoluționar. Bacheller rememorează în 1901:

---

[56] William Kidd (1645-1701), căpitan de navă scoţian care a locuit o vreme la New York, în cele din urmă fiind judecat şi executat la Londra pentru piraterie.

În cocioaba de pe acoperiş stătea un olandez bătrân, care a renunţat bucuros la ea contra sumei de cincizeci de dolari. După care organizatorii, printre care şi Stephen Crane, au angajat un bucătar şi au amenajat cocioaba ca să arate ca o cabină de vas. Acolo, deasupra lumii dezlănţuite, „Lanthornii" organizau chefuri de mare rafinament intelectual. În fiecare zi se servea masa de prânz, iar membrii făceau pe intelectualii şi-şi ascuţeau mintea. În fiecare seară de sâmbătă ţineau un banchet literar. În fiecare săptămână, câte un membru al clubului era însărcinat să scrie o poveste, care era citită la cină. Erau interzise elogiile şi critica favorabilă. După lectura poveştii, membrii o bumbăceau cu toată forţa, îi scoteau în evidenţă punctele slabe şi în general dădeau cu ea de pământ, dacă era posibil. Cea mai înaltă recunoaştere pe care o putea primi o povestire era tăcerea totală. Era maximum pentru orice scriitor.

După frăţia studenţească, Clubul Pendennis de pe Avenue A şi lunga perioadă de trai mizer în grup pe East Twenty-third Street (care avea să se încheie la începutul toamnei), Crane se afla acum în tovărăşia scriitorilor ca el, care-i satisfăceau nevoia de interacţiune umană. Aveau şi vizitatori, unii dintre ei, figuri naţionale marcante, iar atmosfera informală de cabină de vapor trebuie să-l fi ajutat pe Crane cel rezervat să lase garda ceva mai jos şi să discute cu ei cu o oarecare relaxare. Howells era unul dintre aceştia, dar mai erau şi alţii, printre care tânăra Ethel Barrymore care debuta în cariera de actriţă, arhitectul Stanford White, Julian, fiul lui Nathaniel Hawthorne, un scriitor prolific, Theodore Roosevelt (pe atunci prieten, viitor adversar) şi deseori Samuel Clemens, care era prietenos faţă de Crane şi pe care Crane îl simpatiza ca persoană, chiar dacă-l prefera pe omul Clemens operei lui Mark Twain scriitorul (în afară de Viaţa pe Mississippi). Aproape zilnic, Crane mânca de prânz la club, dormea din când în când acolo şi, oricât de puţin ar fi contribuit la discuţiile de grup, într-o seară de sâmbătă şi-a luat inima în dinţi, s-a ridicat în picioare şi a citit una dintre povestirile sale în faţa asistenţei – ceea ce poate fi considerat un mic miracol şi sugerează că se simţea mai acasă acolo decât oriunde altundeva.

Între timp, reacţiile publice la Călăreţii negri căpătau elan – în ambele direcţii. Poeziile erau în sine o piatră de încercare, iar cititorii aveau de furcă şi cu aspectul neobişnuit al cărţii. Poeta imagistă Amy Lowell îşi începe prefaţa scrisă în 1926 pentru prima reeditare a colecţiei amintindu-şi de ambalajul micilor pastile ale proaspătului poet:

Ţin minte perfect când a apărut Călăreţii negri [...] Cartea a fost publicată într-o formă fantezistă de doi tineri entuziaşti şi cu simţ estetic, a căror editură, Copeland and Day, era o garanţie a calităţii în literatură, o calitate de regulă cam ezoterică [...] Vigoarea şi pasiunea nemiloasă a celor câteva poezii ale lui Stephen Crane nu se potriveau deloc cu forma în care au fost prezentate publicului – cincizeci de exemplare speciale pe hârtie pergament şi [...] tirajul obişnuit [cinci sute de exemplare] cu coperte cartonate gri,

ambele cu câte o orhidee neagră, stilizată, pe ele. Din motive de neînțeles, toată cartea e tipărită cu majuscule şi, urmând un obicei nefericit în vogă la vremea respectivă, poeziile țâşnesc din partea de sus a paginii [...] Nici că s-ar fi putut ticlui o metodă mai sigură de a masca sinceritatea creațiilor.

Sub influența mişcării Arts and Crafts şi a unui val recent de mici edituri engleze care-şi propuneau să publice cărți inovatoare în ediții elegante limitate, Copeland and Day a fost înființată în 1893 la Boston şi şi-a încetat activitatea după doar şase ani, dar în scurta ei viață, compania a lansat carierele mai multor tineri americani, a tipărit opere de autori englezi, irlandezi şi scoțieni ca Stevenson, Yeats, Wilde şi Elizabeth Barrett Browning şi a publicat ediția americană a Yellow Book. Crane n-a contribuit aproape deloc la pregătirile estetice pentru propria sa intrare pe lista Copland and Day. L-a rugat pe prietenul său, artistul Fred Gordon, să deseneze orhideea neagră de pe ambele coperte, dar propunerea lui Gordon a fost respinsă şi desenul refăcut de cineva din Boston. Cu toate astea, Crane a fost mulțumit de rezultatul final şi n-a avut obiecții față de Formatul cu majuscule al poeziilor sale. Când designul cărții a fost atacat în presă, Crane şi-a manifestat sprijinul entuziast printr-o scrisoare către Copeland and Day: „Văd că au luat la țintă marginile late, majusculele şi tot restul, dar pentru mine e formidabil."

Cât despre conținutul cărții, cronicile au fost amestecate, tinzând să oscileze între extremele dezgustului şi admirației. New York Tribune încheie prima dintre diatribele sale veninoase împotriva lui Crane înfigând o țepuşă de lemn în inima poeziilor: „Pentru inutilitatea şi afectarea lor, cititorul imparțial le va considera nişte mizerii." Altă cronică nesemnată apărută în Munsey's Magazine spune despre Crane că „are scepticismul şi cinismul unuia care nu ştie, ci doar îşi imaginează, şi nici urmă de nobila sensibilitate la sunete caracteristică poetului şi muzicianului", apoi se întreabă, pe un ton uimit, implorator: „Asta e poezie?" Însă respectabilul Thomas Wentworth Higginson, comandantul primului regiment negru în Războiul Civil şi coeditor al primei ediții a poeziilor lui Emily Dickinson apărută în 1890, i-a luat apărarea lui Crane în cronica sa din Nation, opinând că forța poeziilor stă într-o „seriozitate viguroasă şi o privire proaspătă". Harry Thurston Peck a mers şi mai departe în revista pe care o edita, Bookman, numindu-l pe Crane „poet adevărat [...] care stimulează gândirea pentru că el însuşi gândeşte. Nu exagerăm spunând că micul volum semnat de el e cea mai notabilă contribuție la literatură pe care a zămislit-o acest an".

Până la urmă a fost remiză, cele două tabere anulându-se reciproc, dar fascinația (şi disprețul) inspirate de poeziile lui Crane nu s-au limitat la cronici şi timp de mai multe luni după apariția cărții, în ziare şi reviste au tot apărut parodii ale versurilor sale. Erau acelaşi tip de săgeți ironice cu care-l bombardaseră prietenii săi în timp ce scria poeziile, doar că tachinăria s-a transformat într-un sport desfăşurat în vizorul publicului. Post Wheeler a botezat versurile glumețe „stephencranelete" şi numărul lor a atins aproape o sută – un număr record de parodii pentru orice poet american din

secolul al XIX-lea. Un singur exemplu e de-ajuns. Iată textul lui Crane, prezent în numeroase antologii:

Am văzut un om năzuind către orizont;

Goneau şi tot goneau.

Asta m-a tulburat;

L-am acostat pe om.

„E inutil”, i-am zis,

„N-ai să reuşeşti...”

„Minți”, a strigat el

Şi a luat-o la goană.[57]

Iată ce a apărut pe 11 august în Buffalo Press:

Am văzut un contor de gaze.

Gonea şi tot gonea.

Asta m-a tulburat.

Fiindcă nimeni nu folosea gaze.

„E inutil”, am zis

„N-ai cum să măsori...”

„Minți!” a strigat el.

Aşa-i.

Şi a continuat goana.

---

[57] Un exemplu recent este Oxford Book of American Poetry (editată de David Lehman, 2006), în care această poezie este una dintre cele şapte alese să reprezinte opera lui Crane (n. a.).

Cum Crane era Crane, a reuşit să nu ia în seamă aceste atacuri pline de haz sau măcar să le țină la distanță prefăcându-se că le ignoră, dar asta nu înseamnă că nu era la curent cu parodiile sau că nu-l usturau, aşa cum pare să indice această scrisoare trimisă lui Hilliard în ianuarie anul următor:

Singurul lucru care mă mulțumeşte profund la viața mea literară – aşa scurtă şi lipsită de glorie cum e – este acela că oamenii cu judecată mă consideră sincer. Când Maggie a fost tipărită pe hârtie, mi-a prilejuit prietenia cu Hamlin Garland şi W.D. Howells şi singurul lucru pentru care merită să trăiesc printre atâtea răutăți şi batjocură e conştiința faptului că aceste prietenii n-au slăbit nicio clipă. Personal, îmi dau seama că munca mea nu face nici cât o ceapă degerată – întotdeauna o recunosc cu seninătate. Dar ştiu şi că dau întotdeauna ce am mai bun, fără să-mi pese că sunt aclamat sau condamnat. Mi-am văzut de drum chiar şi când toți umoriştii din țară m-au luat la țintă, iar acum, când mă iau la țintă doar 50% dintre umoriştii din țară, îmi văd în continuare de drum, pentru că înțeleg că omul se naşte pe lume cu doi ochi numai ai lui şi nu e deloc responsabil de propria-i onestitate. Ambiția mea supremă e să nu mă abat de la onestitatea mea. Există un egocentrism suprem în a discuta despre onestitate. Însă eu nu spun că sunt onest. Spun doar că sunt pe cât de onest îmi permite o maşinărie mentală slabă. Acest scop în viață mi se pare a fi singurul lucru care contează. Cu siguranță nimeni nu reuşeşte să-l atingă, dar e ceva în această nereuşită.

Nu e responsabil. La prima vedere, o afirmație de neînțeles – indicând că o persoană nu răspunde de propriul comportament –, dar de fapt (după părerea mea) e vorba despre un imperativ moral înnăscut de a trăi cât mai onest posibil, o însuşire cu care doar unii oameni, printre care el însuşi, sunt înzestrați. Ştim despre Crane că i se întâmpla să se clatine, dar şi că, indiferent dacă era „aclamat sau condamnat", rămânea ferm pe poziții, nelăsând aclamațiile elogioase să-i umfle egoul cu otrava preamăririi de sine, dar nici huiduielile care-l condamnau să-i zdrobească spiritul. Şi-a văzut pur şi simplu de drum privind înainte, până când, cinci ani mai târziu, moartea l-a oprit.

22

În timp ce se readapta la New York, Crane a intrat într-o perioadă mai aridă în care randamentul i-a scăzut temporar, cel puțin în comparație cu ritmul frenetic pe care-l menținuse tot anul 1894. Fără îndoială că era epuizat, atât fizic, cât şi psihic, dar în ceea ce priveşte munca lui, această perioadă a reprezentat mai puțin o criză sau o prăbuşire, şi mai mult un răgaz pentru a se regrupa – era un tânăr scriitor ajuns la răspântie, care nu prea ştia încotro s-o apuce. După ce s-a întors, articolele lui despre Mexic au început să apară într-o mulțime de ziare din toată țara, dar Crane n-a mai lucrat ca ziarist, ceea ce înseamnă, probabil, că buzunarele îi erau mai puțin goale decât de obicei. Acea primăvară a fost importantă totuşi, pentru că, deşi n-au rămas prea multe de pe urma ei, sunt luni care marchează începutul unei orientări treptate spre povestire ca mediul cel mai bine adaptat înclinațiilor şi caracterului său de scriitor. Până atunci nu făcuse decât să-şi încerce mâna cu povestirile, dar încetul cu încetul, a ajuns să le ia în serios şi în scurt timp au devenit sufletul şi substanța operei sale.

Încă sub vraja Semnului roşu al curajului, a scris în acea primăvară două povestiri, ambele plasate în Războiul Civil, aşa cum vraja lui Maggie îi inspirase „Povestirile despre un copilaş" în siajul ei luminos. Prima, „O mânecă gri", e un fel de încropeală. Într-adevăr, bine scrisă, dar dacă ne gândim la subiectul povestirii – un soldat nordist şi o tânără din Sud încep să se îndrăgostească, sugerând şi alte întâmplări romantice după terminarea războiului –, e probabil cel mai sentimental şi convențional text de ficțiune pe care l-a scris vreodată Crane, ceea ce ar putea însemna, la urma urmei, că i se cam goliseră buzunarele. Ştim că Crane s-a zbătut din răsputeri s-o termine, poate pentru că era epuizat fizic şi psihic, poate pentru că povestea nu-l convingea nici pe el sau poate din ambele motive. Când a ajuns la sfârşitul primei părți, i-a spus colegului său de cameră, Greene: „Ned, nu mai am ce scrie, mi s-a golit mintea. Nu mai pot scrie. Nu cred c-o să mai scriu vreodată. Gata." La începutul anului următor, după ce povestirea fusese cumpărată de Bacheller, Crane i-a trimis versiunea tipărită lui Nellie Crouse, avertizând-o însă dinainte: „Nu e în niciun fel o poveste bună." Când ea i-a răspuns în scris că-i plăcuse, el i-a replicat: „E bine că-ți place «O mânecă gri». Sigur, sunt doi idioți. Dar e ceva fermecător în nădejdea copilărească pe care şi-o pun unul în altul. Asta-i tot ce am avut de gând să spun."

Cea de-a doua povestire însă, „Un mister al eroismului", reprezintă un progres uimitor. E ca şi cum Crane ar fi descoperit întâmplător o cheie pe care a potrivit-o în încuietoarea concepută inconştient pentru ea şi o uşă s-a deschis larg, dezvăluindu-i un nou mod de a gândi narațiunea, ceea ce echivalează efectiv cu a descoperi un nou mod de a respira. În definitiv, plămânii îi erau compromişi, iar rigorile maratoanelor îi solicitaseră exagerat de mult corpul. Sprintul era mai în ton cu impulsurile sale de scriitor (lapidare, episodice, iuți), creând un ritm al respirației care i-a permis să-şi

dezlănțuie cu toată forța energiile spirituale şi somatice, iar din acel moment a dat cele mai bune creații ale sale în câteva reprize de sprint: cursa de cincizeci de metri (sub zece pagini), cursa de o sută de metri (între zece şi douăzeci de pagini), cursa de două sute de metri (între douăzeci şi patruzeci de pagini) şi cursa ceva mai lungă, de patru sute de metri (între patruzeci şi şaizeci de pagini), care i-a reuşit doar de două ori – cu „Amintiri din război", de patruzeci şi două de pagini, şi cu Monstrul, de cincizeci şi şapte de pagini.

Din unele puncte de vedere, „Un mister al eroismului" poate fi privită ca versiunea de nouă pagini a Semnului roşu al curajului. Are un subtitlu asemănător cu cel folosit de Crane pentru roman, Un detaliu dintr-o bătălie americană (la o aruncătură de băț de Un episod din Războiul Civil american), şi foloseşte din nou câțiva dintre tropii utilizați anterior cu acelaşi efect, ca de pildă descrierea companiei ca „o formă lungă, animală" care-şi aținteşte cei „patru sute de ochi" asupra protagonistului, Fred Collins, sau ca atunci când „mica luncă plăcută" unde are loc ciocnirea se transformă în „obiectul dușmăniei roşii a obuzelor". Dar cel mai important – urmând exemplul romanului –, acțiunea se desfăşoară aproape exclusiv pe câmpul de luptă, în toiul unor încleştări grele.

Şi totuşi, în multe alte feluri, povestirea diferă substanțial de roman. În primul rând, limbajul e mai plat şi mai concis, mai propulsiv şi în acelaşi timp mai reținut, iar numărul de elemente fiind şi mai redus, fiecare se reliefează mai intens în contrast cu măcelul din fundal, alternând ca într-o fugă compusă cu multă tensiune. Un lucru care devine extrem de clar privind retrospectiv – dar doar privind retrospectiv – este abilitatea cu care Crane introduce în poveste personajul principal, care apare inițial într-un fel atât de pasager şi neprevăzut, încât pare lipsit de importanță, dar încetul cu încetul, după ce în focul bătăliei, în primele trei pagini şi jumătate, e pomenit de câteva ori, apoi uitat, trece în scurt timp în prim-plan, astfel încât un actor care nu făcuse decât să traverseze cadrul devine în actul al doilea star al showului. În Semnul roşu, Henry Fleming îşi face debutul chiar la începutul primului capitol şi din acel moment domină acțiunea ulterioară, pe când în textul mai scurt, Crane nu se grăbeşte să ne facă părtaşi la secretul lui, iar prin această tactică neaşteptată de amânare, reuşeşte să ne convingă că personajul său principal e un nimeni, anonimul chintesențial, acesta fiind tâlcul principal al poveştii, niciodată anunțat ca atare, dar limpede pentru oricine – privind retrospectiv.

Lui Fred Collins îi e sete. În cel de-al doilea paragraf, în timp ce obuzele explodează în jurul lui, îl auzim spunând: „Mii de tunete, ce n-aş da să beau ceva. N-o fi nițică apă pe-aici?", iar după aceste două fraze, Collins se evaporă din scenă, în timp ce larma şi haosul continuă dezlănțuite. O casă din luncă, aflată chiar în fața Companiei A, e „spulberată [...] în bucățele", în pădure se aude hărmălaie de lupte cu „salve bubuitoare de infanterie", soldații sunt împuşcați, răniți, doborâți la pământ, ucişi, iar un locotenent călare rănit îşi ține „cu grijă brațul drept cu mâna stângă [...] ca şi cum brațul i-ar fi cu desăvârşire străin, aparținând altuia". După două pagini de lupte infernale, Collins reapare brusc: „Câțiva camarazi îl luară peste picior

pe Collins pentru setea lui. «Ei, dacă-ți arde aşa buza după apă, de ce nu te duci să-ți iei?»„ Collins răspunde: „Păi, mă duc acuma dacă nu ți-o tăcea fleanca aia”, apoi dispare iarăşi prompt din text. Se scurge încă o pagină, timp în care locotenentul călare rănit e lovit iar când intră cu calul pe pajişte şi poate fi văzut acum „zăcând cu fața în jos, cu un picior prins în scară, peste trupul calului său mort”. În acel moment, acțiunea poveştii trece în sfârşit la Collins – mai întâi prins într-o ceartă cu camarazii săi, care continuă să-l tachineze că n-are curajul să-şi rişte viața şi să plece după apă; apoi apropiindu-se de superiorii săi (un căpitan şi un colonel) şi cerând permisiunea „să adu’ nişte apă de la puțu’ de colo”. Ofițerii încearcă să-l descurajeze, ştiind cât de periculos ar fi să încerce aşa ceva, dar Collins e de neclintit, iar când în sfârşit cedează rugăminții sale, tot nu le e clar dacă el vrea sau nu să se ducă, ceea ce nici Collins nu mai ştie în acel moment, pentru că a realizat între timp că habar n-are de ce ținuse să se lanseze în acea misiune absurdă. Când se pregăteşte să plece, colonelul îi strigă: „Ia şi nişte bidoane de-ale băieților cu tine şi să vii repejor.”

Collins îşi începe deci călătoria tensionată şi absurdă spre puțul aflat lângă casa distrusă din luncă, îndreptându-se direct spre punctul cel mai intens al focului de artilerie cu şase bidoane atârnându-i pe umeri şi zăngănind în timp ce se lovesc de el. Unul dintre camarazii săi comentează: „Să fiu eu al naibii dac-am mai văzut aşa ceva, domnu’. N-am crezut că Fred Collins are sânge-n el pentru aşa o treabă.”

În acel moment, punctul de interes al narațiunii se mută în interior, iar în timp ce Collins înaintează năuc spre obiectivul său, începe să se gândească la subiectul anunțat de titlul povestirii, acelaşi subiect care-l torturase pe tânărul din Semnul roşu al curajului, dar aici e tratat dintr-o perspectivă emoțională cu totul diferită, pentru că în afară de faptul că sunt amândoi soldați, Fred Collins şi Henry Fleming n-au nimic în comun.

I se părea nefiresc de straniu că îngăduise minții sale să-i împingă trupul într-o asemenea situație. Despre care ştia că ar fi putut trece drept grozavă, în dramatismul ei.

Şi totuşi, singurul lucru de care era pe deplin conştient era propria sa buimăceală. Îşi simțea mintea încețoşată bâjbâind după forma şi culoarea acestui incident.

Totodată, se întreba de ce agonia spaimei nu-i sfâşie judecata ca un cuțit. Era nedumerit pentru că simțul comun afirmase sus şi tare timp de secole că omul ar trebui să se teamă de unele lucruri şi că toți cei care nu simt acea frică sunt fenomene, eroi.

Aşadar, era un erou. Îl cuprinse o dezamăgire care ne-ar cuprinde pe toţi dacă am descoperi că suntem la rândul nostru capabili de acele fapte pe care le admirăm mai mult în istorie şi legende. Iată deci un erou. Până la urmă, eroii nu sunt mare lucru.

Nu, nu putea fi adevărat. Nu era un erou. Eroii trăiau fără ruşine, iar el unul ţinea minte că împrumutase cincisprezece dolari de la un prieten şi promisese că avea să-i înapoieze a doua zi, apoi îl ocolise pe acel prieten zece luni. Acasă, când maică-sa îl trezea pentru muncile de dimineaţă la fermă, se comportase adesea ursuz, copilăros, diabolic, iar maică-sa murise în timp ce el era la război.

Înţelegea că în acea chestiune a puţului, a bidoanelor, a obuzelor era un intrus pe tărâmul faptelor bune.

După asta, povestea degenerează într-o comedie neagră plină de ghinioane, frustrări şi gafe groteşti, o farsă tragică ce aduce o notă nouă în opera lui Crane şi care până la ultima frază îl ţine pe cititor suspendat între impulsul de a râde şi o mirare oripilată în faţa stupidităţii războiului – sau poate pur şi simplu în faţa stupidităţii vieţii, pentru că la Crane, războiul e mereu o continuare a vieţii (nu a politicii) cu alte mijloace.

Cu larma bătăliei răsunându-i în cap – ca „două degete diavoleşti îndesate în urechi” –, în timp ce pământul se cutremură sub el la impactul obuzelor, Collins ajunge în cele din urmă aproape de casă. Dar când coboară în fântână unul dintre bidoane, apa urcă „încet [...] cu un bolborosit „leneş” şi, pentru că acea „încetineală înnebunitoare” îl expune unui risc chiar şi mai mare, renunţă la tentativa cu bidoanele şi hotărăşte să umple mai bine găleata, care e legată „de un lanţ ruginit”, dar şi de această dată are dificultăţi şi, pentru că găleata se izbeşte de pereţii interiori ai puţului în timp ce o ridică, o parte din apă se varsă. Deja îngrozit de-a binelea, Collins o ia înapoi spre linia Companiei A, „aşteptându-se la o lovitură care să-l zboare cât colo şi să-l trântească la pământ. Avea să cadă aşa cum îi văzuse pe alţii căzând, cu viaţa părăsindu-i atât de iute, încât capetele li se întâlneau cu pământul înaintea genunchilor”. Fuge cât îl ţin picioarele, târând după el găleata grea în timp ce traversează „cumplitul câmp [...] ca un fermier alungat din staul de un taur”, dar înainte să ajungă la „steaua de neatins” a Companiei A care se zăreşte în faţa lui, dă peste ofiţerul de artilerie care zace în iarbă, gemetele sale fiind înecate de „zgomotele de vijelie” ale gloanţelor şi exploziilor de obuze. Încordându-şi toate forţele, ofiţerul îi cere lui Collins o gură de apă, iar din acea clipă şi până la sfârşitul poveştii, Crane concentrează un întreg univers de ghinioane într-o singură pagină:

— Nu pot, urlă el, un răspuns în care se citea pe deplin spaima lui tremurătoare. Îşi pierduse chipiul, iar părul îi era răvăşit. După haine, ai fi zis că fusese tras de glezne şi târât pe pământ. Continuă să fugă.

Capul ofițerului se lăsă în jos, iar cotul i se îndoi. Stătea în continuare cu un picior în scara de bronz, peste corpul calului său, pe când celălalt picior îi era prins sub animal.

Dar Collins se întoarse. Se repezi îndărăt. Se făcuse cenuşiu la chip, iar în ochi i se citea numai groază.

— Ia aici! Ia aici!

Ofițerul părea beat. Avea brațul îndoit ca o crenguță. Capul îi atârna de parcă ar fi avut gâtul din răchită. Se făcuse una cu pământul, cu fața în jos.

Collins îl apucă de umăr.

— Na. Na aici de băut. Întoarce-te! Întoarce-te, omule, pentru numele lui Dumnezeu!

Collins îl trase de umăr pe ofițer, care-şi răsuci corpul şi căzu cu fața întoarsă spre locul unde viețuiau zgomotele de nedescris ale vârtejului de proiectile. Când se uită la Collins, pe buze i se ivi o urmă aproape insesizabilă de zâmbet. Oftă, un mic suspin simplu ca al unui copil.

Collins încerca să țină bine de găleată, dar pentru că-i tremurau mâinile, îl împroşcă pe muribund cu apă pe toată fața. Apoi trase găleata şi o luă la fugă.

Regimentul îl întâmpină răcnind. Fețele negre de funingine se schimonoseau de râs.

Căpitanul refuză găleata cu o fluturare a mâinii.

— Dă-le băieților!

Cei doi tineri locotenenți simpatici şi poznaşi fură primii care puseră mâna pe ea. Se jucară cu ea în felul lor. Când unul încerca să bea, celălalt îl lovea în glumă peste cot.

— Termină, Billie! O vărs din cauza ta, spuse unul dintre ei. Celălalt râse.

Brusc se auzi o înjurătură, apoi o bufnitură de lemn lovind pământul şi un murmur uluit ridicându-se iute dintre oameni. Cei doi locotenenți se priveau duşmănos. Găleata zăcea goală pe pământ.

Crane nu comentează în niciun fel, dar plusul de ironie din ultima propoziție recheamă în minte începutul poveştii. Fred Collins aproape că înnebuneşte de sete. Îşi riscă viața ca să aducă nişte apă, să-şi potolească setea, dar chiar şi după ce face rost de apă, evenimentele îi sunt potrivnice, iar el nu reuşeşte să bea nici măcar o gură.

***

La jumătatea lui iunie, la scurt timp după ce a revenit la New York, Crane a primit în sfârşit un contract de la Appleton pentru Semnul roşu al curajului. A fost o înțelegere absolut inechitabilă, dar Crane era încă nou-venit în lumea editorială comercială şi nu a obiectat în niciun fel. Un procent de zece la sută, drepturi de autor, plătibil o dată pe an – deşi standardul era de două ori pe an –, dar n-avea să primească nici măcar un penny până când n-aveau să se acopere în totalitate costurile cu producția cărții. În afară de asta, nimic despre drepturile în străinătate, ceea ce însemna că Appleton putea încheia un contract cu o editură britanică, de pildă, iar Crane n-ar fi primit nimic. E posibil ca Crane să nu fi fost destul de informat ca să insiste, dar bănuiala mea e că şi-a şi pierdut interesul față de carte, care pare să-l fi stors, şi, imediat ce a finalizat manuscrisul la New Orleans, a fost mai mult decât bucuros să se detaşeze de el. În august, când Hitchcock i-a scris ca

să-l anunțe că sosiseră şpalturile de la tipografie, Crane a răspuns printr-un scurt bilet de două fraze, în prima precizând adresa unde să-i fie trimise, iar în cea de-a doua, în mod uluitor, contrazicându-se şi spunându-i lui Hitchcock: „De fapt, nu țin neapărat să văd şpalturile." E posibil ca până la urmă să fi făcut revizuirea, dar e prima oară când aud de un scriitor, indiferent că e tânăr sau bătrân, atât de puțin interesat să-şi citească propria carte în şpalt. Deşi scurt, romanul fusese o lungă trudă dureroasă pentru el, cu o mulțime de revizuiri, corecturi, ştersături şi răzgândiri în privința variantei finale, iar după confruntarea exasperantă cu McClure şi restul de contorsiuni necesare versiunii prescurtate şi serializate publicate de Bacheller, era probabil sătul până-n gât de toată povestea şi nu mai voia să se gândească la ea.

Tot în iunie, planurile vagi de a edita încă două cărți la Copeland and Day s-au dezumflat rapid pentru că Crane n-a găsit textele. Editorii săi din Boston se oferiseră să scoată Maggie într-o ediție corespunzătoare, dar, deşi în jur de o mie de exemplare erau împrăştiate prin New York şi în diferite puncte din nord, vest şi sud, Crane n-a reuşit să pună mâna pe niciunul, un exemplu elocvent al indiferenței cu care-şi tratase în trecut propriile opere (uitate imediat ce fuseseră scrise), apoi, când a propus el editurii să publice în schimb opt dintre povestirile despre Sullivan County („poveşti groteşti despre pădure, pe care le-am scris pe când eram deştept"), Lily, singura persoană căreia îi încredințase textele, nu i le-a trimis, fără îndoială pentru că fuseseră distruse de soțul ei într-una dintre crizele lui violente de gelozie.

La scurtă vreme după ce semnase contractul pentru Semnul roşu, Crane a plecat iar din New York într-una dintre excursiile lui de vară în Pike County. Pe 9 august i-a scris lui Hawkins:

Hoinăresc prin pădure în pantaloni de velur şi mă simt excelent. Mă distrez de minune şi în răstimpul ăsta îmi recapăt sănătatea. Mă simt excelent [...]

În tabără sunt şase fete şi mi-e cumplit de greu să mă gândesc limpede la orice alt subiect.

După ce s-a întors din pădure, lui Crane i s-a dat de înțeles că va fi angajat pe post de critic teatral pentru Philadelphia Press – o slujbă cu normă întreagă, cu un salariu adevărat pentru prima oară în viața lui –, iar pe 6 septembrie i-a scris iar lui Hawkins, de această dată din Philadelphia: „Dragă Willis, e critică de teatru, nu alte chestii. Am acceptat şi m-apuc imediat de lucru." După patru zile, i-a scris din nou lui Hawkins ca să-i dea vestea dezamăgitoare că slujba nu se concretizase:

Dragă bătrâne, a fost un fâs. Sunt blocat aici, în Phila [...] Un oraş drăguţ. Dar am o mulţime de prieteni şi 23 842 de invitaţii la cină, dintre care am acceptat două.

Press mă voia destul de tare, dar directorul comercial a zis brusc „nţ”.

A rămas în Philadelphia încă o săptămână sau două (cel mai probabil la prietenul său Lawrence), unde şi-a transformat „necazurile personale din Mexic” în splendida „Totul sau nimic – cai”, prima dintre povestirile inspirate de experienţele de călătorie din perioada când a lucrat pentru Bacheller.

S-a întors la New York cândva după 20. Pe 27 septembrie, Appleton a cerut drepturile de publicare în America pentru Semnul roşu al curajului, ceea ce însemna că romanul fusese tipărit şi urma să apară.

La începutul lui octombrie, Crane a renunţat la camera unde stătea şi s-a mutat cu Post Wheeler în mansarda de pe West Twenty-third Street 165. Acel apartament a fost martorul mai multor nopţi albe de pocher, ca şi nenumăratelor vizite nocturne ale unor fete care ajungeau să doarmă în patul lui Crane, chiar şi în nopţile în care el era ocupat să joace pocher în camera vecină.

Între timp, cartea lui începuse să circule prin ţară şi, în mai puţin de o lună, viaţa pe care o ducea de patru ani s-a sfârşit brusc şi definitiv. Fără vreun avertisment şi fără vreo clipă de respiro, pentru Crane a început o nouă viaţă.

23

Laudele n-au fost nici pe departe unanime, dar au fost mai mult decât suficiente ca să-i reducă la tăcere pe detractorii cărții și să transforme Semnul roșu al curajului în succes de critică și totodată comercial, cu încă două tiraje în 1895 și alte paisprezece în anul următor în Statele Unite. Reacția a fost la fel de puternică și în Anglia, poate chiar mai puternică, acolo apărând cea mai inteligentă și aprofundată cronică de pe ambele maluri ale Atlanticului (scrisă pentru New Review de George Wyndham, fost militar de carieră devenit critic literar), care susținea că romanul îi depășește atât pe Tolstoi, cât și pe Zola prin realismul cu care zugrăvește războiul și că „domnul Stephen Crane, autorul Semnului roșu al curajului, e un mare artist care are ceva nou de spus, deci și un nou mod de a o spune. Într-adevăr, tema sa e veche, dar temele vechi trecute prin prisma unei experiențe noi sunt plămada capodoperelor, iar cu Semnul roșu al curajului, domnul Crane plămădește cu siguranță o capodoperă".

Crane trebuie să fi suferit însă o profundă dezamăgire când cel mai înfocat și influent dintre susținătorii săi americani a intervenit pe 26 octombrie cu o cronică ambivalentă pentru Harper's Weekly: „[Stephen Crane] a încercat de această dată să ne ofere o relatare la prima mână a unei bătălii prin ochii unui tânăr voluntar în războiul civil, iar eu, unul, care nu am trăit personal experiența bătăliei, nu pot spune că reconstituirea e la fel de vie ca la alți autori." La fel ca la poeziile lui Crane, Howells pur și simplu n-a reușit să priceapă esența romanului, iar în nedumerirea – sau rezistența – lui, a respins spiritul cărții, chiar dacă în același timp continua să-și exprime încrederea în viitorul lui Crane și în „lucrurile și mai mărețe pe care le putem aștepta de la un talent proaspăt care lucrează la nivel înalt, încă nu foarte limpede, dar sârguincios". În ciuda cronicii ambivalente, pe 1 ianuarie, Crane i-a scris lui Howells din Hartwood o scrisoare sinceră de apreciere, ca recunoaștere a „interesului pe care l-ați arătat muncii mele" și pentru a profita de „ocazia Anului Nou pentru a vă mulțumi și a vă spune cât de des mă gândesc la viața dumneavoastră generoasă și binevoitoare". O dovadă de recunoștință neștirbită din partea tânărului, la care bărbatul mai în vârstă a răspuns spre sfârșitul lunii:

Urările dumitale de Anul Nou m-au delectat și m-am bucurat pentru victoriile dumitale englezești. Mă bucur că ai cunoscut gloria de tânăr. Se pare că englezii, care de obicei habar n-au de artă, au mirosit de această dată ceva [...] Cât despre mine, rămân fidel primei mele iubiri, Maggie. E mai bună decât toți Călăreții negri și Semnele roșii.

Mai ai multe creații înăuntrul dumitale și o viață lungă în care să le exprimi.

Mi-ar plăcea să-mi faci o vizită cândva.

Extrem de amabil, chiar dacă aruncă din nou săgeți spre poezii şi Semnul roşu şi, deşi nu se ştie exact cum a primit Crane cuvintele generoase, dar condescendente ale lui Howells, ştim că, după ce a ezitat câteva luni, s-a hotărât să-i scrie celui pe care-l considera părintele său literar o dedicație expansivă pe un exemplar din Semnul roşu, după care nu şi-a adunat niciodată curajul să i-l trimită.

Au existat şi alte voci dezaprobatoare, cele mai neprietenoase răsunând din paginile mereu ostilei New York Tribune care, după ce desființase Călăreții negri, i-a mai aplicat o lovitură sub centură, numind romanul „un coşmar cromatic [...] anost ca un marş funebru". După care, în primăvara lui 1896, după ce succesul cărții fusese asigurat, a urmat inevitabilul val de antipatie dinspre generația mai în vârstă de cititori americani deranjați. Unul dintre aceştia, generalul Alexander C. McClurg (1832-1901), întâmplător patronul companiei care edita Dial, şi-a exprimat indignarea în propria revistă numind romanul „o satiră virulentă la adresa soldaților şi armatei americane. Eroul cărții [...] total lipsit de scânteia simțămintelor patriotice sau măcar a ambiției militare s-a înrolat în armată din motive pe care cititorul nu le poate elucida". Generalul nu se mulțumeşte cu atât, ci se plânge apoi de „totala lipsă de calitate literară" a cărții şi conchide că „din respect pentru poporul nostru, n-ar fi trebuit publicată în această țară".

Totuşi, asemenea atacuri au fost rare, iar majoritatea cronicilor au fost bune sau foarte bune, multe deosebit de calde în entuziasmul lor față de carte, iar altele părând scrise într-o stare de exaltare neînfrânată. Edward Marshall, într-un articol nesemnat pentru New York Press (13 octombrie): „Niciodată nu trebuie să ne grăbim să proclamăm un autor genial, dar [...] Semnul roşu al curajului lasă să se întrevadă mult mai multă forță şi originalitate decât poate cuprinde termenul de talent." New York Times (19 octombrie): „Emoțiile [soldatului Henry Fleming], excentricitățile gândirii sale, experiențele cu morții şi muribunzii şi calvarul nervos prin care trece sunt prezentate de domnul Crane cu o însufleție şi o forță originală aproape unice în literatura noastră." Sydney Brooks, într-un articol nesemnat pentru British Saturday Review (11 ianuarie 1896): „În momentele culminante ale bătăliei, domnul Crane e posedat de suflarea de foc a războiului ca o preoteasă pythiană de suflarea divinității şi găseşte o voce inspirată care atinge inima oricărui om."

Dar aşa cum s-a întâmplat şi cu Călăreții negri, cronicile nu ne spun singure întreaga poveste. A mai fost şi agitația publică de după apariția cărții, care a transportat-o dincolo de limitele lumii literare până când o mulțime de oameni au ajuns să aibă o opinie în privința ei, indiferent dacă o citiseră sau nu. La poeziile lui Crane, agitația s-a exprimat printr-un potop de insulte şi parodii neinspirate. La roman a fost o explozie de adulație perplexă, un

suspin de admirație care a cuprins societățile americană şi britanică pe măsură ce tot mai mulți oameni înțelegeau că un autor atât de tânăr şi necunoscut dăduse o carte atât de radical inovatoare şi strălucită. Semnul roşu al curajului n-a fost un simplu roman, ci o senzație, una dintre acele opere de artă rare care transcend arta, devenind un reper cultural, ceva care împarte timpul în două şi plasează totul înainte şi după el. În istoria literaturii americane nu găsesc decât un singur alt caz de tânăr romancier care a făcut furori în țară la fel cum făcuse Crane în 1895-1896: F. Scott Fitzgerald în 1920, cu Dincoace de paradis. Ca şi Crane, Fitzgerald era faimos pentru greşelile de ortografie şi s-a bucurat de statutul neobişnuit de celebritate națională pentru tot restul vieții.

Scriitorul american Harold Frederic, care trăia în Anglia şi relata despre evenimente culturale britanice pentru New York Times, a publicat pe 26 ianuarie 1896 un articol lung despre recunoaşterea tot mai amplă de care Semnul roşu se bucura la Londra, începând cu afirmația că „acest misterios tânăr anonim a scris într-adevăr o carte extraordinară", apoi descriind felul în care oamenii au început să vorbească despre carte, din om în om, până când a devenit „cel mai discutat subiect din literatura actuală". După ce o numeşte „una dintre cărțile nemuritoare" pe care toată lumea interesată de literatură o va citi la un moment dat, Frederic încearcă să explice de ce:

Dac-ar exista şi alte cărți asemănătoare, am putea începe afirmând cu tărie că aceasta e cea mai bună dintre ele. Doar că nu are asemănare. E o carte dincolo de orice clasificare. E atât de diferită de orice altceva, încât am putea fi tentați să-i negăm însăşi natura de carte. Dacă am căuta comparații, le-am găsi doar selectând părți de capodopere şi raportând acele fragmente detaşate, unul câte unul, la Semnul roşu, care e şi el un fragment, şi totuşi e complet. Aşadar, luăm cele mai bune descrieri de bătălii din excelentul Război şi pace de Tolstoi, din Şuanii de Balzac, din Mizerabilii de Hugo [...] şi le raportăm la tabloul de război extraordinar de eficient realizat de tânărul necunoscut. Cu siguranță vor părea reci şi neizbutite prin comparație. Lauda poate părea exagerată, dar de fapt e inadecvată. Aceste descrieri de bătălie renumite ale unor autori iluştri ajung să pară total greşite. Semnul roşu creează impresia că e prima oară când cineva intuieşte adevărul adevărat despre o bătălie.

E aproape de sanctificare, poate chiar de zeificare şi, deşi o parte din Crane trebuie să se fi bucurat descoperind că e plasat deasupra lui Tolstoi, Balzac şi Hugo, o altă parte trebuie să se fi îngrozit de moarte, pentru că imediat ce a fost urcat pe acest tron glorios, s-a lepădat de coroană, a sărit din jilț şi a fugit văzând cu ochii.

La jumătatea lui octombrie, exact când începea vâlva, Crane a plecat din New York la Hartwood, unde s-a ascuns câteva luni acasă la fratele lui Edmund, lucrând la următorul său roman, călărind prin pădure şi ținând

legătura cu prietenii lui prin scrisori. În ochii lumii ajunsese la un statut nou, glorios, dar de fapt era în continuare lefter şi, din cauza contractului dezavantajos semnat cu Appleton, avea să treacă mult timp până când succesul avea să-i aducă şi bani. Nimic nu mai era la fel acum, mai puțin un singur lucru, care rămăsese uluitor de neschimbat.

Nu că n-ar fi citit cronici despre Semnul roşu sau că nu l-ar fi interesat ce spunea lumea despre el, dar a preferat să ia distanță, ținându-se la curent cu ce mai apărea despre el printr-un abonament la un serviciu de monitorizare, care-i trimitea cronici şi articole noi pe măsură ce apăreau. Categoric, era bucuros, dar notorietatea căpătată brusc a avut şi consecințe neaşteptate, iar în lunile petrecute la Hartwood a trăit într-o învălmăşeală de stări contradictorii şi ruminații morbide. Dintr-o scrisoare trimisă lui Howells pe 27 ianuarie:

Tocmai mă obişnuisem pe deplin cu insultele când a venit peste mine furtuna asta iscată de semnul roşu. Sunt cam zguduit şi cred că cel mai bine e să rămân la Hartwood, unde nimeni nu mă aude dacă m-apuc să chiui triumfător. Totuşi, am ales să nu chiui deloc. Mai degrabă mă tem. Mă tem ca nu cumva nişte comentarii prăpădite să mă abată vreun pic de la ceea ce consider a fi căutarea adevărului şi ca nu cumva catârul care sunt să-şi piardă ceva din hotărârea care l-a ajutat să reziste foarte bine la batjocură. Bine-ar fi să continue cu insultele. Aşa ceva mă simt în stare să suport, dar mai mult de-atât, tare mă îndoiesc.

În aceeaşi zi le-a scris separat şi lui Hawkins, şi lui Hitchcock despre cât de mult îl sleise un drum recent până-n oraş.

Dragul meu Willis, niciodată nu mi-aş trata atât de ruşinos un prieten fără să mă simt profund demoralizat după aceea. Dar, oh, n-ai idee cum mi-a smuls inima din piept oraşul ăla nenorocit şi cum mi-a strivit-o sub călcâiul larmei sale. Chiar aşa. Nu puteam să respir în tumultul ăla blestemat. Vineri m-a adus în aşa un hal, că eram ca o fiară sălbatică şi, vrând-nevrând, am tulit-o...

Dragă domnule Hitchcock, mă tem că mă voi simți ruşinat când ne vom reîntâlni. Sincer să fiu, New Yorkul m-a zăpăcit atât de rău la ultima vizită, că n-am să mă mai aventurez acolo prea curând. Mă obişnuisem să fiu considerat dobitoc afurisit, dar această nouă admirație subită din partea prietenilor mei m-a transformat într-un idiot bâlbâit. Rămân la dealurile mele.

Casa lui Edmund Crane de pe malul lacului în Hartwood, New York

(CU PERMISIUNEA SOCIETĂȚII ISTORICE MINISINK VALLEY)

Un set de circumstanțe a fost înlocuit de alt set de circumstanțe. Realitatea unei vieți s-a transformat în realitatea altei vieți şi, în timp ce Crane se zbătea să-şi recapete echilibrul şi să se adapteze noii situații, Hartwood i-a servit drept refugiu din calea clocotului din jur. Numai că nu a înțeles că acel clocot nu era doar pe străzile oraşelor şi în paginile cu cronici literare ale revistelor, ci şi înăuntrul lui, iar în acea perioadă de retragere la țară autoimpusă, care a durat până târziu, în februarie, mintea lui a pendulat întruna printre miriade de conflicte lăuntrice şi întrebări fără răspuns despre el însuşi. Izolat de întreaga familie, a scris mai multe scrisori decât în mod obişnuit, adresându-li-se prietenilor şi asociaților (în special lui Hawkins) pentru a ține legătura cu lumea, iar în aceste scrisori îl vedem pendulând între stări contradictorii, uneori fermecător şi sigur pe sine, alteori chiar vorbăreț pentru standardele lui, alteori băltind în îndoieli şi autocritică şi, o singură dată (dar cu totul neobişnuit pentru el), având o izbucnire de furie irațională față de... absolut nimic. Către Hawkins, într-o scrisoare datată 19 noiembrie:

Azi mi-am ieşit din fire – rău – total – pentru prima oară de ani buni. Am fost pe lac cu barca pe cel mai aspru vânt din ultimele nu ştiu câte luni. Când am ajuns aproape de capătul lacului, barca gonea în vânt de-ți sărea inima din piept. Apoi am început să ne lovim de obstacole – cioturi ascunse, buşteni plutitori, tufişuri scufundate, iar cioturi – parc-aş fi dat peste fostul

senator Hollman din Indiana[58]. Orice ne putea împiedica prompt şi cu graţie ne-a împiedicat. Până pe la al cincilea obstacol, nu mi-am pierdut stoicismul, dar pe la al douăzeci şi doilea, înjuram deja de mama focului. Când a apărut al o sută şaizeci şi patrulea, mă agăţasem de velă, bolborosind ca un turbat. Chiar aşa a fost. Nu ţin minte când am mai trăit o furie atât de feroce. Cred că niciodată.

O furie care se acumulase înăuntrul lui, o furtună de emoţii incipiente imposibil de înţeles, dar direct legate de conflictele care mocneau în el şi, la fel ca într-un vis urât, cioturile, buştenii şi toate celelalte piedici care îngreunau înaintarea bărcii sale erau întruchipări ale propriilor sale frustrări interioare, ceea ce l-a făcut pe Crane, care de obicei avea o fire calmă, să-şi iasă din sărite. Îi povesteşte episodul lui Hawkins cu uluire plină de umor (furia îi trecuse între timp), dar intensitatea acelei crize rare trebuie să-l fi tulburat, ceea ce explică de ce s-a sinchisit să aducă vorba despre ea. Altfel de ce ar fi pomenit-o? Fără să înţeleagă ce i se întâmplă, Crane trăise o parabolă a situaţiei sale din acel moment.

Dar situaţia avea şi efecte tonice şi pentru orice îndoială şi gând confuz care l-au asaltat în acele luni a existat şi un revers egal de mândrie pentru propriul succes, aşa cum o dovedeşte tonul exuberant al scrisorii pe care i-a trimis-o lui Hawkins pe 24 octombrie, la scurtă vreme după ce sosise la Hartwood:

Dragă Willis, pădurea maronie de octombrie e pur şi simplu grozavă. În grajduri e un pisoi care merge ca Ada Rehan[59] şi avem un câine care-şi potriveşte mustăţile ca răposatul preşedinte Carnot[60]. Gypsey, văr cu Greylight şi rudă de sânge cu nobila Lynne bel, care a pierdut cu atâta aplomb cursa Transylvania în sezonul ăsta la Lexington – ei bine, Gypsey a alergat cu mine. Ce poate fi mai grozav decât o splendidă dimineaţă geroasă, un cal iute şi, în faţă, doar dealuri tihnite? Doamne, ce-mi place să am un cal nebun, de care să mă despartă doar o piele subţire de porc! N-ai decât să pedalezi prin ţară cu bicicletele alea lipsite de viaţă, dar tot mai bun e spiritul neînfricat al unui pur-sânge cu picioare zvelte. Unii se dau peste cap să dreseze calul să facă una sau alta. Eu, nu. N-are decât să se repeadă peste drum pentru că a văzut unduiri de sumac. Dacă genunchii nu ţi-s

---

[58] William Steele Holman (1822-1897); nu a fost senator, ci un congressman longeviv, celebru pentru opoziţia faţă de cheltuielile guvernului (n. a.).

[59] Actriţă americană de comedie (1857-1916) cunoscută pentru stilul ei de actorie centrat asupra personalităţii (n. a.).

[60] Preşedintele Franţei din 1887 şi până la asasinarea sa în 1894 (n. a.).

destul de stăpâni pe situație pentru aşa ceva, mai bine mergi pe jos. Peisajul din Hartwood e frumos dacă-l vezi în goană.

Ieri am ratat prima mea potârniche. Fleoşc. Da' şi terenul a fost prost. Prea mulți mesteceni albi. Încă n-am scris niciun rând. Şi nici n-am de gând o vreme. Taie tot ce vezi prin ziar şi trimite-mi. Salută-i din partea mea pe toți din Greene Ave. Am aflat indirect de la Brentano că afurisitul de Semn roşu are vânzări bunicele.

Iat-o: prima referire la Semnul roşu cu adjectivul „afurisit" în față, care poate fi interpretat ca înjurătură dacă adoptăm perspectiva pesimistă sau, dimpotrivă, ca alint binevoitor. E greu de spus în acest stadiu, dar cu timpul, sentimentele ambivalente ale lui Crane față de propria sa carte au devenit tot mai pronunțate. Nu pentru c-ar fi dezaprobat ce scrisese, ci pentru că, mai subtil şi mai insidios, ajunsese să se teamă că succesul cărții poate deveni o povară pentru el, un obiect greu ca un pian pe care să fie nevoit să-l care în spinare în timp ce se îndreaptă spre viitor.

Ambivalența s-a instalat la finalul lui octombrie, când s-a apucat să scrie la noul său roman. Inițial, cartea a părut să avanseze lin, iar pe 29, Crane îl anunța pe Hitchcock că „povestea curge bine. Am şapte capitole încheiate la prima mână, care mi-au stârnit un imens interes pentru subiect, aşa cum se cuvine. Am adoptat un stil atât de «expeditiv» pentru poveste, încât nu cred că se poate întinde mult peste douăzeci şi cinci de mii de cuvinte – poate treizeci, hai, treizeci şi cinci de mii". După doar o săptămână (pe 5 noiembrie), i-a scris prietenului său Wheeler: „M-am dat la fund şi lucrez. Al treilea roman gata." Însă după doar trei zile, şi-a exprimat brusc unele îndoieli față de Hawkins: „O treime din roman e gata. Nu sunt convins că e bun de ceva. Merge uşor. În fiecare zi pot să termin câte un capitol. Aş vrea să te uiți pe el înainte s-ajungă la Appleton." Din nou către Hawkins pe 11 sau 12: „Am ajuns fix la jumătate cu romanul. Uneori pare inteligent, alteori pare lipsit de sens. Sper să ți-l pot arăta în mai puțin de două luni." Şi din nou pe 19 (în aceeaşi scrisoare în care povesteşte cum i-a sărit țandăra pe lac): „Două treimi din roman sunt gata. I-am dat primele optsprezece capitole fratelui meu Teddie [Edmund] să le citească. Le-a terminat fără poticneli. E groaznic când vine vorba de literatură. Mă cam îndoiesc de competențele lui. Mi se pare că priveşte situația cu o ironie crudă. Vezi tu, după părerea lui, stilul meu nu e bun nici ca să-şi peticească dracu' nădragii cu el." După care, schimbând pentru scurt timp subiectul în următoarea scrisoare către Hawkins de pe 25, abordează chestiunea buzunarelor golite: „În ultima vreme m-am zbătut nebuneşte să fac rost de ceva bani, dar n-am câştigat niciun cent, în principal pentru că-mi doresc asta cu atâta ardoare." Pe 27 decembrie i-a trimis manuscrisul complet lui Hitchcock la New York. Aşa cum prezisese Crane, era o carte scurtă: doar o sută şapte pagini în ediția Library of America, undeva la jumătate ca lungime între Maggie şi Semnul roşu. Patru zile mai târziu, în ultimele zile ale anului 1895, i-a scris lui

Curtis Brown şi a făcut în sfârşit legătura între romanul cel nou şi cel care-l silise să se ascundă: „Mulțumesc pentru cuvintele calde şi pentru tăietura din Sketch. Aud că afurisita de carte «Semnul roşu al curajului» merge foarte bine în Anglia. Între timp, trudesc şi eu din greu. Am terminat noul meu roman – «A treia violetă» – şi l-am trimis la Appleton and Co., cum mi s-a cerut, dar mă aştept să n-o accepte. E o porcărie. M-am sleit de tot cu blestematul de «Semn roşu».” Moderându-şi o idee tonul după ce Hitchcock a acceptat totuşi manuscrisul, Crane a renunțat să-şi mai descrie creația cu epitetul de porcărie, dar a continuat să-şi compare cele două cărți şi să denigreze ce realizase în romanul de război.

Cred că e bine să continui cu „A treia violetă”. Oamenii n-au decât să se dumirească acum că tonul foarte dramatic din „Semnul roşu” nu se poate susține. Ştii la ce mă refer. Nu consider că „Semnul roşu” face gaură-n cer, numai că tema însăşi îi conferă o intensitate pe care scriitorul n-o poate atinge în fiecare zi. „A treia violetă” e o povestioară liniştită, dar e muncă serioasă şi ar trebui s-o las în plata domnului. Dacă sănătatea şi stabilitatea îmi vor permite, cred că voi fi capabil de creații care să eclipseze ambele cărți.

Crane avea dreptate în ambele privințe. Chiar a reuşit să dea creații mai solide în anii care au urmat, dar presupunerea că orice carte pe care avea s-o publice ulterior avea să fie judecată inevitabil în funcție de standardul pe care singur şi-l fixase la doar douăzeci şi trei de ani s-a adeverit. Împlinise douăzeci şi patru şi, în timp ce lucra de zor la noi povestiri şi schițe şi la diferite alte proiecte, a înțeles că senzația pe care o stârnise cu primul lui roman în toată regula era atât un noroc, cât şi un blestem. Un noroc pentru că-l adusese în vizorul publicului şi-l transformase într-un scriitor a cărui operă avea să atragă în continuare un public substanțial şi un blestem pentru că, indiferent cât de multe urma să mai realizeze în viitor, n-avea să mai ajungă niciodată la acelaşi succes. Pe măsură ce lunile treceau, a adoptat cu fermitate o poziție tot mai prudentă față de pericolele celebrității – aşa cum o dovedesc aceste reflecții frământate, publicate în mai 1896 într-o revistă populară:

Înainte să apară Semnul roşu al curajului, cu greu o scoteam la capăt cu traiul de zi cu zi. Cartea a fost scrisă în acea perioadă. A fost un efort născut din durere, ceea ce cred că a fost benefic pentru calitatea sa literară. Am putea spune că e păcat – că arta trebuie să fie rodul suferinței; şi totuşi, aşa pare a fi [...]

Personal, îmi place cărticica mea de poezii Călăreții negri mai mult decât Semnul roşu al curajului. Şi asta, presupun, pentru că prima e un efort mai ambițios. Acolo încerc să-mi prezint ideile despre viață în general, aşa cum o cunosc, iar cea de-a doua e doar un episod – o amplificare. Acum, că am atins obiectivul pentru care muncesc de când m-am apucat de scris, probabil că ar trebui să fiu mulțumit; dar nu sunt. Eram mai fericit în vremea când visam întruna la lucrul pe care acum l-am atins. Sunt dezamăgit de succes. Ca multe lucruri după care tânjim, se dovedeşte a fi, odată obținut, o satisfacție goală şi pasageră.

24

Într-un final, Hawker zise că „Inimi în război” i se păruse

o piesă foarte bună.

— Chiar aşa? întrebă ea, surprinsă. Mie mi s-a părut

exact ca toate celelalte.

— Păi, şi mie, se grăbi el să exclame. Aceleaşi figuri mişcându-se prin mâlul confuziei moderne.

A treia violetă (Capitolul XXVI)

A treia violetă e o desprindere atât de radicală de creaţiile de până atunci ale lui Crane, încât ar putea trece foarte uşor drept opera altui scriitor. Nu doar pentru că abandonează chestiunile de viaţă şi de moarte din primele trei cărţi (sărăcie urbană şi război) ca să se ocupe de subiectele cât se poate de convenţionale ale curtării şi căsătoriei, dar şi pentru că Crane adoptă o metodă narativă cu totul diferită de cea pe care o dezvoltase şi rafinase în ultimii patru ani – „stilul expeditiv” la care se referise în scrisoarea sa către Hitchcock, spre deosebire de „stilul stufos” din celelalte romane. Pentru A treia violetă, „expeditiv” s-a dovedit a fi o poveste scrisă aproape exclusiv din dialoguri, astfel încât cartea se citeşte mai puţin ca un roman de moravuri, aşa cum pretinde că este, şi mai degrabă ca scenariul unui film de moravuri – încă una dintre incredibilele anticipări ale limbajului cinematografic proprii lui Crane – şi e foarte interesant să ne gândim că exact la finalul lui 1895, pe când el termina romanul, fraţii Lumière îşi proiectau la Paris (pe 28 decembrie) primele imagini în mişcare pe un ecran mare, în faţa unui public plătitor format din şapte sute de persoane, prin intermediul noii lor invenţii, cinematograful. O sincronizare istorică întâmplătoare, desigur, dar cu siguranţă era ceva în aer şi pare firesc şi totodată straniu că ceea ce astăzi cunoaştem sub numele de film s-a născut chiar în momentul în care Crane preda editurii cel mai cinematografic roman al său. Chiar dacă nu ştia nimic despre fraţii Lumière şi chiar dacă n-ar fi putut şti nimic despre forma de scriere încă neinventată cunoscută azi ca scenariu de film, cartea cu dialoguri a lui Crane datorează mult pasiunii şi cunoştinţelor sale în materie de teatru, dar pentru că mare parte din acea carte se petrece afară, într-o lume naturală mult prea vastă ca să poată fi cuprinsă de o scenă şi o avanscenă standard, are asupra noastră

un efect cinematografic – inevitabil cinematografic – şi, oricât de ciudat ar suna, A treia violetă poate fi pe drept cuvânt considerat primul scenariu din lume.

Romanul şi-ar putea avea originea în ediţiile de duminică ale New York Press şi New York Times din 28 octombrie 1894, în care au apărut texte de Crane. O parte din materialul primului text, „Poveşti spuse de un artist", avea să fie extras şi refolosit în roman, nu doar personajele bazate pe „gaşca de hăndrălăi" a tinerilor artişti cu care Crane locuise în vechea clădire a Ligii Studenţilor la Arte (Zbârcitul, Belea Mare şi Vânătă Sanderson), ci chiar propoziţii şi pasaje întregi. În acest fragment care descrie camera pe care o împart cu toţii, doar câteva cuvinte au fost schimbate în tranziţia de la ziar la carte:

Lumina portocalie revărsată scotea limpede în evidenţă pereţii spălăciţi, plini de desene, patul răvăşit dintr-un colţ, grămezile de cutii şi cufere din celălalt colţ, o mică sobă stinsă şi o masă superbă. În plus, pe alocuri atârnau draperii de culoarea vinului, iar sus, pe o etajeră, erau nişte forme de ipsos în ale căror fisuri se adunase praful. Un burlan lung de sobă se întindea în direcţia greşită, pentru a se răsuci apoi impulsiv spre o gaură din perete. Pe tavan se vedeau nişte pânze de păianjen încâlcite.

Artiştii apar în carte pentru că personajul principal masculin – pretendentul din povestea de dragoste care alcătuieşte grosul cărţii – e un pictor pe nume Hawker (William pentru familie, Billie pentru restul lumii), iar Zbârcitul şi restul găştii locuiesc vizavi de atelierul lui şi-i sunt prieteni apropiaţi. Hawker pare să fi fost inspirat parţial de Linson (un băiat de la ţară, din Sullivan County, cu studii de artă la Paris), dar numele e fără îndoială o aluzie complice la alt prieten al lui Crane, Hawkins, cu un clenci în plus prin transformarea în verbul to hawk (a vinde bunuri pe stradă lăudându-le în gura mare), care rezumă abil presiunea de a câştiga suficienţi bani pentru a supravieţui la care sunt supuşi artiştii. În cazul lui Billie Hawker, asta înseamnă că se întoarce la New York după studiile la Paris şi e obligat să scoată din el „frumoasele modele roşii şi verzi de pe banala conservă de tomate" până când propriile sale picturi încep să se facă remarcate.

Articolul apărut în aceeaşi zi în Times a fost interviul lui Crane cu Howells („Howells se teme că realiştii au de aşteptat"), realizat cam la optsprezece luni după prima lor întâlnire, care oferă opiniile lui Howells despre starea ficţiunii americane contemporane în timp ce Crane (care se identifică doar ca „celălalt bărbat") stă acolo şi-l ascultă pe Geniu, intervenind doar din când în când cu câte un comentariu. „Ah", spune Howells, „scrisul ăsta doar pentru amuzamentul altora – ei bine, mie mi se pare totalmente vulgar. Atunci n-avem decât să ne cănim la faţă şi să ieşim în stradă, să ţopăim pentru câţiva bănuţi. Dacă accepţi anumite standarde, autorul devine un fel de urs dresat. Dacă facem din literaţi nişte măscărici pe scenă, atunci măcar

să spunem clar lucrurilor pe nume, pentru ca aceia dintre noi care avem altă părere să poată lua măsuri. Dar, pe de altă parte, un roman n-ar trebui niciodată să predice, să dojenească şi să atace. N-are rost. La drept vorbind, o astfel de carte e iremediabil obositoare."

Prin contrast, Howells consideră că „e treaba romanului să ilustreze viața cotidiană în cei mai exacți termeni posibili, cu un simț al proporțiilor perfect şi clar. Asta e chestiunea importantă – proporțiile". Sună bine, dar pentru că încă nu a definit ce înțelege prin „proporții", rămâne încă destul de vag, iar după ce turuie astfel o vreme, celălalt bărbat intervine: „Presupun că atunci când cineva încearcă să scrie «ce vrea lumea» – când încearcă să facă pe placul publicului, legile proporțiilor trec prin momente grele." În loc să-i dea un răspuns direct tânărului său prieten, Howells se lansează într-o tiradă moderată despre una dintre idiosincraziile sale – povestea de dragoste sau, în formularea lui, „grămezile de poveşti" care încep când eroul vede „o anume fată" şi se încheie brusc când o ia de nevastă. „Iubirea şi ritualul curtării nu sunt evenimente, părți din viață – ci toată viața. Tot restul n-are niciun fel de valoare. Bărbații din această tagmă trebuie să se simtă foarte prost că se ocupă cu altceva decât cu ritualul curtării. Sesizezi proporțiile greşite?"

În sfârşit, discursul lui Howells începe să aibă noimă. Să vorbeşti despre un lucru, excluzându-le pe toate celelalte, înseamnă să pierzi simțul proporțiilor – ceea ce te face să scrii cărți proaste, care nu reflectă realitatea experienței trăite. Îşi continuă ideea: „S-au mai auzit pe ici, pe colo şi alte glasuri de autori, dar prea încet. Îmi place să văd romancieri care abordează şi alte lucruri importante în viață – relația dintre mamă şi fiu, dintre soț şi soție, practic, toate aceste lucruri pe care le trăim continuu."

Celălalt bărbat remarcă apoi că trebuie să fie „doi, trei nou-veniți în lumea literară" care au ales această abordare, după care adaugă: „Cărțile de genul descris de dumneavoastră ar putea fi numite nepopulare. Le considerați o investiție profitabilă?"

Howells insistă că da şi că totul e „o chestiune de perseverență – de curaj. Un scriitor de talent nu poate fi înfrânt pentru că rămâne credincios propriei sale conştiințe. Uneori e un conflict lung şi serios, dar cine nu şovăie şi-a asigurat victoria".

Aici Howells pare să i se adreseze direct lui Crane, încurajându-l să-şi privească propriul viitor cu încredere, dar Crane refuză să împărtăşească optimismul maestrului.

„Domnule Howells", a spus deodată celălalt bărbat, „ați observat vreo schimbare a pulsului literar din țară în ultimele patru luni? Iarna trecută, de pildă, realismul părea aproape pe val, dar recent mi s-a părut că se apropie un contracurent, un altfel de potop – o reacție, practic. Poate minoră, temporară, dar cu siguranță o reacție."

Surprinzător, Howells nu-l contrazice, iar la finalul interviului spune, „lăsând mâna în jos, într-un gest apăsat de aprobare: «Ai dreptate în ce spui. Am observat şi eu [...] Socotesc că va trebui să aşteptăm.»„

La un an după publicarea articolului, Crane a început să lucreze la un roman care urmărea să reexamineze problemele pe care el şi Howells le atinseseră în discuţia lor: dilema de a face artă într-o cultură dominată de cursa după bani (problema spinoasă a conflictului artă-comerţ sau a artei care devine comerţ) şi conflictul dintre integritate artistică şi gust popular (pericolul de a te transforma într-un urs dresat). Erau chestiuni profund personale pentru Crane – frumosul război pe care-l purta de când se mutase la New York –, numai că, de parcă l-ar fi sfidat pe Howells sau cel puţin ar fi făcut abstracţie de dispreţul făţiş al acestuia faţă de romanul despre ritualul curtării, Crane a hotărât să ambaleze aceste chestiuni într-o poveste despre un tânăr artist aflat în căutarea dragostei, ca o demonstraţie că poate da o asemenea carte fără să se transforme într-un urs dresat. O mare provocare, iar Crane încă nu trecuse de douăzeci şi trei de ani când a început să scrie la povestioara lui de dragoste, şi după ce trudise la o carte impregnată de violenţa războiului, apoi la altă carte plasată în mahalalele din New York, trebuie să fi fost ahtiat să încerce ceva nou, să scrie împotriva naturii lui şi să vadă unde avea să-l ducă acel experiment. Deşi era un subiect banal, era la fel de profund personal pentru Crane, iar după ce curtea pe care i-o făcuse lui Lily Brandon Munroe eşuase, şi-a propus să-şi ficţionalizeze experienţa şi să spună povestea unui pictor nevoiaş, dintr-o familie fără avere, care se îndrăgosteşte de o tânără frumoasă şi spirituală dintr-o familie foarte avută, un băiat crescut la o fermă îndrăgostit de o moştenitoare din New York. Lily a fost sursa principală (prima lor întâlnire la un hotel dintr-o staţiune, vizita lui Crane la reşedinţa din oraş a tatălui ei – ambele au ecouri în roman), dar viitoarea mamă a lui Ernest Hemingway, Grace Hall, trebuie să fi jucat la rândul ei un rol în apariţia lui Grace Fanhall, iar lor li s-a adăugat Nellie Crouse, fata bogată şi atrăgătoare din Akron, Ohio, pe care Crane o întâlnise o singură dată la o serată newyorkeză, dar care cu siguranţă îi rămăsese şi ea în minte, din moment ce a început s-o curteze scriindu-i imediat după ce a terminat cartea.

Cât despre esenţa intrigii, aceasta pare să fi împrumutat ceva din Traviata de Verdi. În primul act, eroina pe nume Violetta îi oferă lui Alfredo o camelie ca semn al afecţiunii ei crescânde şi-l roagă să se întoarcă de îndată ce floarea începe să se veştejească, adică să se întoarcă în ziua următoare, iar felul cum Crane foloseşte cele trei violete din poveste are tot substrat erotic.

Cartea are două jumătăţi distincte, prima fiind plasată la ţară, în Sullivan County, iar cea de-a doua, la New York, cele două locuri din lume pe care Crane le ştia cel mai bine şi pe care le putea numi acasă. Ferma Hawkerilor e inspirată de casa lui Edmund din Hartwood (unde Crane a scris mare parte din roman), iar atelierul newyorkez al lui Hawker se află în ceea ce pare a fi o copie identică a fostei clădiri a Ligii Studenţilor la Arte unde Crane trăise, suferise de foame şi-şi scrisese câteva dintre primele cărţi.

Noutatea pentru el e însă teritoriul narativ pe care a ales să se aventureze cu noul său proiect, dar la fel cum răsturnase convenţiile romanului de război cu Semnul roşu al curajului, îşi propune aici să facă acelaşi lucru cu romanul de moravuri – prin mijloace radical diferite. În primul caz, luase un subiect care în mod normal se pretează la expuneri obiective ale unor acţiuni fizice şi-l transformase într-o poveste despre conştiinţă şi viaţă interioară, iar de această dată, într-un fel aproape pervers, dar cu acelaşi tip de îndrăzneală, şi-a propus să deconstruiască povestea de dragoste, care în mod normal este despre sentimente, poate doar despre sentimente, şi s-o transforme într-un roman de acţiune pură. La fel cum făcuse în cărţile anterioare, Crane a început prin a înlătura tot ce nu era relevant pentru obiectivul său. Ştim, de pildă, că toate personajele cărţii o consideră pe Grace frumoasă, dar n-avem nicio idee cum arată, dacă e înaltă sau scundă, blondă sau brunetă, cu dinţii drepţi sau strâmbi, şi nici despre celelalte personaje nu ni se spune cum arată, nici cum sunt îmbrăcate de la o scenă la alta, nici ce se întâmplă cu feţele lor când zâmbesc şi mai nimic despre casele şi camerele în care trăiesc – multitudinea de amănunte care dau substanţă romanului clasic de moravuri. Aici, într-o răsturnare neaşteptată a normelor, cea mai pregnantă prezenţă fizică din carte îi aparţine singurului personaj care nu poate vorbi: câinele lui Hawker, Stanley, descris ca „un Setter mare, portocaliu cu alb”, care-şi exprimă emoţia „prin unduiri fantastice ale corpului, apoi ţopăind pe pământ cu capul foarte aproape de coadă”. În plus, Stanley e capabil să gândească, iar Crane ne împărtăşeşte din când în când gândurile lui, ca atunci când „dă din coadă cu o mulţumire placidă şi-şi rumegă experienţele”. Prin contrast, personajele cu două picioare sunt opace, iar Crane nu se aventurează niciodată în interioritatea lor aşa cum făcuse cu Henry Fleming, George Kelcey şi Maggie Johnson în celelalte romane. Sigur că gândesc şi ele, dar gândurile lor ne sunt dezvăluite doar prin ceea ce-şi spun în conversaţiile care ne prezintă acţiunea cărţii, care alcătuiesc acţiunea cărţii, şi singura dată când Crane e pe punctul de a intra în mintea cuiva şi a ne spune ce poate însemna expresia de pe faţa lui, dă înapoi în ultima clipă: „ochii lui aveau o expresie aparte care ar fi putut trăda durerea optimistului care se prăbuşeşte dintr-odată de pe culmea pe care se află”. Acel ar fi putut subminează orice fel de certitudine în legătură cu adevăratele gânduri ale omului. La fel ca personajele dintr-un scenariu, femeile şi bărbaţii din A treia violetă sunt reduşi la aparenţă şi, cum Crane nu ne arată aproape nimic din acea suprafaţă, trebuie să ne-o imaginăm singuri. Ciudata putere a acestei cărţi seci şi enigmatice este că cititorul o scrie, prin actul lecturii, în acelaşi timp cu Crane, iar golurile se umplu unul câte unul.

Aşadar, puţine descrieri, aproape nimic despre lumea fizică şi nici măcar un singur moment de introspecţie, deşi acestea fuseseră până atunci cele două formidabile puncte tari ale lui Crane ca scriitor. Ca şi cum ar fi decis să se lege singur la ochi, apoi să-şi lege mâna dreaptă la spate şi să creeze cu stânga, şi-a redus opţiunile narative la o metodă, una singură: enunţurile glasului omenesc.

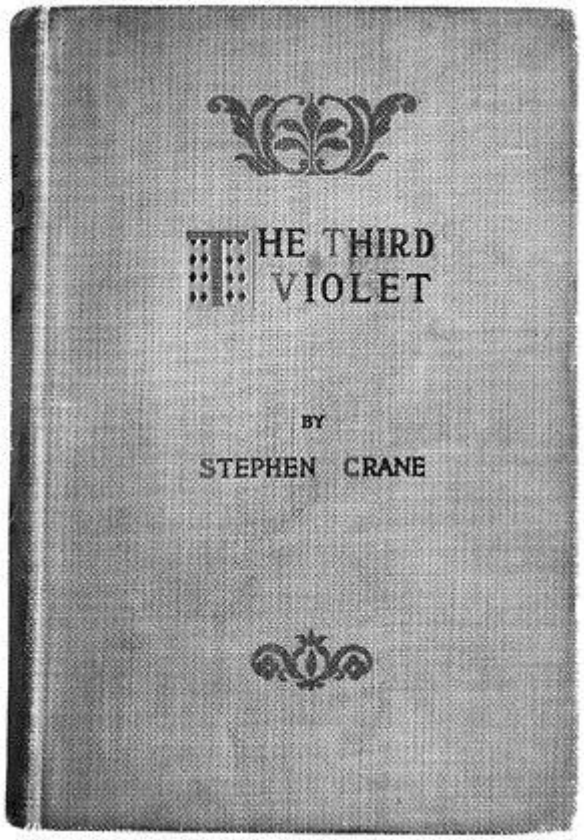

Coperta romanului

A treia violetă,

publicat în 1897

(FOTOGRAFIE

DE SPENCER OSTRANDER)

Între şaptezeci şi cinci şi nouăzeci la sută din roman (în funcție de capitol) constă în conversație, ceea ce înseamnă că romanul se ține în calitatea conversației şi, deşi pare improbabil, felul în care se citeşte dialogul pe pagină se dovedeşte a fi elementul cel mai captivant al experimentului lui Crane. Personajele se repetă la nesfârşit, întreabă la nesfârşit „Ce?” când cineva le spune ceva şi – mai ales în momente de confuzie sau tulburare emoțională – sunt reduse la nesfârşit la bâlbâieli dezarticulate, întrerupându-se înainte să-şi termine frazele, prea agitate ca să-şi transpună emoțiile în cuvinte. În general, dialogul din romanele convenționale de secol XIX e coerent, dar şi aici, ca peste tot, Crane ignoră convenția şi foloseşte incoerența pentru a sugera incertitudinea şi zbuciumul psihologic al personajelor sale – uneori într-o asemenea măsură încât dialogul aduce cu patternurile de vorbire din piesele lui Harold Pinter, care a început să scrie abia la cincizeci de ani după moartea lui Crane.

— Da – nu. Nu ştiu.

— Preferi să stai degeaba şi să te holbezi la lună?

— Lună – afurisit să fii! Nu m-aş holba la lună nici să mor.

— Ei, acuma. Nu-i vorba chiar de luna-lună.

— Da, dar nu...

— Stai aşa. Aveai de gând să spui că ea nu e ca celelalte femei, nu-i aşa?

— Nu chiar aşa, dar...

— Ce-a zis? întrebă în şoaptă cea mai tânără dintre fetele Worcester.

— Ei, a zis... o, nimica.

— Uite! Serios acum, uite diligența. O vezi? O vezi?

— Ba nu se vede nimic, zise ea.

Treptat, el păru să-şi recapete curajul.

— De ce ți-ai ieşit aşa din pepeni? Nu văd de ce.

După ce se gândi un moment, ea răspunse cu hotărâre:

— Păi, de-aia.

— De-aia te-am tachinat, replică el.

— Păi, pentru că... pentru că...

— Zi, îi spuse el într-un sfârşit. Te descurci de minune.

Aşteptă răbdător.

— Ei, spuse ea, e îngrozitor să iei apărarea cuiva cu atâta... cu atâta înflăcărare, ca să se dovedească apoi că doar te tachinează. Nu ştiu ce-o să-şi închipuie el.

— Cine să-şi închipuie?

— El – na.

— Păi, sigur că-mi place de el, dar... dar...

— Ce? spuse Pennoyer.

— Nu ştiu, spuse Florinda.

— Ei, eu încă țin la tine, aşa că nu pot pleca decât undeva – undeva hăt, departe – unde... unde... Vezi?

În carte sunt treizeci şi trei de capitole, în medie a câte trei pagini fiecare, şi fiecare e prezentat ca o scenă de sine stătătoare, un moment dramatic în care două sau mai multe personaje sunt surprinse în mijlocul unei conversații care duce povestea într-o direcție sau alta, iar când scena se termină, capitolul următor începe cu un salt destabilizant în alt loc, cu alt set de personaje surprinse în mijlocul altei conversații care ar putea avea loc peste o oră, a doua zi sau săptămâna următoare. La fel ca într-un film, povestea e spusă printr-o acumulare de mici fragmente, miza ei fiind felul în care e spusă, adică povestirea însăşi, pentru că toate personajele din ea par a fi conştiente că sunt personaje într-o poveste, ceea ce destramă iluzia că povestea imită viața, aşa că povestea de dragoste a lui Crane e de fapt o parodie de poveste de dragoste, o critică a ficțiunii populare din acea epocă, o carte care, luată cuvânt cu cuvânt, e construită cu o asemenea densitate, deşi în fond e atât de subțire ca substanță, încât seamănă cu o pânză de păianjen: o minunăție complicată, cu multiple fațete, care poate fi spulberată cu o fluturare.

Hawker, pretendentul împiedicat, nesigur pe el, se opreşte un moment în timpul unei plimbări la țară cu Grace, arată spre o cascadă, apoi începe să-i spună legenda stâncilor de pe celălalt mal al râului – o poveste în poveste, povestea lor istorisită indirect, desigur (acel desigur e esențial), adică pur şi simplu aceeaşi eternă poveste de dragoste pe care toată lumea a auzit-o de o mie de ori.

— A fost odată ca niciodată o fecioară indiană frumoasă, desigur. Pe care o iubea, desigur, un tânăr din alt trib, care era foarte chipeş şi viteaz şi un vânător neîntrecut, desigur. Numai că tatăl fetei era, desigur, o căpetenie bătrână şi severă, iar când s-a pus problema ca fiică-sa să se mărite, el a afirmat sus şi tare, desigur, că are să-şi dea fata doar unui războinic din tribul ei. Iar auzind acestea, desigur, tânărul a zis că, în acest caz, are să se spânzure, desigur, direct de colțul stâncii. Bătrâna căpetenie nu s-a înduplecat, desigur, şi desigur că tânărul s-a ținut, desigur, de cuvânt. Şi, desigur, fata a plâns.

Hawker aşteptă o vreme, după care spuse cu asprime:

— Nu prea pari să te dai în vânt după folclor.

Dar principalul povestitor din roman este bărbatul care face pe mijlocitorul între Hawker şi Grace, un scriitor cinic şi filfizon pe nume Hollanden care a plecat din New York ca să-şi petreacă vara la Hemlock Inn din Sullivan

County, la fel ca Grace, cumnata ei şi cei doi copii mici ai cumnatei, şi pentru că Hawker s-a întors la ferma familiei sale, într-o pauză prelungită de la viața citadină, timp în care are de gând să picteze cât mai mult, îi regăsim pe toți în acelaşi spațiu la începutul poveştii, cu Hollanden jucând rolul de intermediar, tartor şi creator răutăcios al dramei amoroase desfăşurate în peisajul bucolic, arcadian al fundului de țară închipuit de Crane – cadrul clasic pentru poveşti de dragoste de secole, de la Visul unei nopți de vară de Shakespeare la Surâsul unei nopți de vară de Ingmar Bergman.

Hawker o vede deja pe domnişoara Fanhall în primele pagini ale cărții, dar habar n-are cine este. Când se întâlneşte întâmplător cu Hollanden în dimineața primei sale zile de când e la țară, nu ştie decât că i-a ieşit în cale o tânără față de care a simțit imediat o imensă atracție. Se întâmplase cu o zi în urmă, pe înserat, chiar după ce ajunsese în Fundul Țării. Coborând din tren, lovise din greşeală în cap cu şevaletul un băiețel (un avangust al stângăciei emoționale de care va da dovadă pe tot parcursul cărții şi totodată un indiciu despre ocupația sa), apoi, în timp ce Hawker stătea pe peron şi se uita după un căruțaş care să-l ducă la ferma părinților săi, domnişoara Fanhall (mătuşa băiatului) se apropiase din spate şi-l întrebase dacă ştie care diligență merge spre Hemlock Inn.

Hawker se întoarse şi văzu o tânără care se uita la el. Un val de uluire îi zburli părul, iar el îşi feri repede privirea, ca nu cumva tânăra să creadă că se uita la ea. Îi răspunse:

— Da, cum să nu, cred c-o pot găsi. În acelaşi timp, exclama în sinea lui: „Dar ce n-aş da s-o pictez! Ce privire – o, să mori! Acea... acea... distanță din ochii ei.”

Atracția față de acea distanță sugerează începutul unui lung chin, ca şi cum Hawker ar fi unul dintre acei bărbați condamnați să vrea ce nu pot avea, înnodându-se maniacal în căutarea intangibilului, dar aşa funcționează mintea artistului şi cum ar putea rezista un asemenea bărbat unei femei care-i provoacă un val de uluire care-i zburleşte părul din clipa când o zăreşte pentru prima oară?

Cum ferma e în aceeaşi direcție ca pensiunea, Hawker ajunge să împartă diligența cu domnişoara Fanhall şi restul grupului ei, dar întâmplarea face ca locul lui să fie în fața celor doi copii, şi nu în fața uluitoarei femei. Amintind de obstacolele şi contorsiunile la care sunt supuşi îndrăgostiții din „Viteza tinereții”, frustrarea lui Hawker se descarcă printr-un exercițiu absurd al sucirilor şi răsucirilor abile, pentru că, deşi ar vrea s-o privească în continuare pe domnişoara Fanhall, nu vrea s-o jignească părând prea îndrăzneț.

Hazardul făcea ca Hawker să n-o poată observa pe fata cu acea... acea... distanță în ochi fără să se aplece în față şi să-şi trădeze interesul pentru ea. Tânărul se fâțâia pe scaun, discret şi necuviincios, şi, în timp ce diligența se hurduca, zgâlțâindu-şi pasagerii într-o parte şi-n alta, reuşea să întrezărească fugar câte un obraz, un braț sau un umăr.

Doar atât reuşeşte să vadă – câteva bucăți din ea –, apoi trebuie să coboare la o răscruce şi să meargă restul distanței pe jos, în timp ce diligența îşi continuă huruind drumul spre pensiune. În pofida interesului pe care i-l stârnise, Hawker nici măcar nu aflase cum o cheamă – şi asta părea să fie tot.

După ce-l regăseşte pe câinele Stanley şi-şi petrece noaptea la fermă, împreună cu părinții şi cele două surori, Hawker se trezeşte devreme a doua zi, ca să picteze. Ştie că „prietenul scriitor" stă la pensiune, dar „n-avea speranțe să-l vadă pe Hollanden înainte de ora unsprezece, căci pentru Hollanden răsăritul şi dimineața devreme nu erau altceva decât zvonuri". Aşa că Hawker trece la treabă, alegând să se instaleze „în fața unei mirişti de un galben viu, unde copacii desenau umbre oliv" pentru că e un pictor peisagist care cu siguranță lucrează în stilul impresioniştilor francezi şi, deşi încă se zbate să-şi vândă tablourile, începe să fie cunoscut, atingând statutul unui tânăr talent promițător care pare să se afle în pragul unei recunoaşteri mai ample – aşa cum era şi Crane în lunile dinainte de apariția romanului său despre război. Numai că, pe neaşteptate, „un tânăr în flanelă albă se ivi în peisaj". E una dintre puținele dăți când e pomenită îmbrăcămintea vreunui personaj, dar cât de evocatoare e azi acea flanelă albă pentru noi, trezind un noian de imagini din acea lume de sfârşit de secol când tinerii şi tinerele care aveau să devină bunicii, străbunicii şi stră-străbunicii noştri se plimbau în hainele lor albe de vară – un simbol al relaxării, al indolenței şi al prosperității chiar şi pentru cei care erau simpli conțopişti din clasa mijlocie sau făceau munci manuale. Tânărul în alb e Hollanden, desigur, iar când Hawker flutură pensula spre el în chip de „Salut, Hollie" şi-i spune să „iasă din armonia lui de culori", Hollanden rânjeşte şi se apropie agale de prietenul său, spunându-i cât de mult se bucură să-l vadă. După ce se uită în treacăt peste pânza cu „mirişte a de un galben viu unde copacii desenau umbre oliv" (Crane repetă cuvintele), Hollanden îl fixează brusc pe pictor şi-l întreabă: „Auzi, Hawker, de ce nu te-nsori tu cu domnişoara Fanhall?" Şi cu aceste cuvinte romanul țâşneşte de la linia de start şi-şi începe cursa nebună pe pistă.

Hawker ținea o pensulă în gură, dar şi-o scoase repede şi spuse:

— Să mă însor cu domnişoara Fanhall? Cine naiba e domnişoara Fanhall?

Hollanden îşi cuprinse genunchii cu ambele mâini şi căută meditativ în depărtare.

— Oh, e o fată.

— Zău? făcu Hawker.

— Da. A venit aseară la pensiune alături de cumnată-sa şi de un mic trib de Fanhalli mititei. Să tot fie vreo şase.

— Doi, spuse Hawker. Un băiat şi o fată.

— Cum de... oh, înseamnă că ai călătorit cu ei. Normal. Ei, păi atunci ai văzut-o.

— Ea era? întrebă Hawker cu indiferență.

— Ea era? strigă indignat Hollanden. Ea era?

— Oh, făcu Hawker.

Hollanden căzu iar pe gânduri.

— Are o grămadă de bani, spuse el. Cu nemiluita. Şi cred că e suficient de prostuță ca să-i placă ce lucrezi. Sunt nişte inşi putred de bogați, chiar dacă se poartă cu simplitate. Pentru tine ar fi un lucru bun. Bănuiesc – ba sunt sigur că ea e suficient de prostuță ca să-i placă ce lucrezi. Iar dacă n-ai fi chiar tont făcut grămadă...

— Oh, mai taci, Hollie, spuse pictorul.

Hollanden nu ar trebui confundat cu un peţitor. E un inventator, un instigator, un intrigant care-şi improvizează din mers povestea şi, în loc să-şi îndemne cele două personaje să se îndrăgostească rapid, să dea fuga la altar şi să trăiască fericite până la adânci bătrâneţi, el vrea o poveste cât mai interesantă şi mai dramatică, aşa că impedimentele sunt la fel de preţioase pentru el ca şi încurajările şi, de fiecare dată când i se pare că povestea riscă să devină prea anostă, mai introduce un element picant – de pildă, exagerează calităţile unui potenţial rival (Oglethorpe) ca să-l descurajeze pe Hawker sau o atrage pe Grace în conversaţii sâcâitoare, circulare, absurde, în care se preface că-l vorbeşte de rău pe Hawker ca s-o deruteze în privinţa intenţiilor artistului. Hollanden e cel mai captivant personaj din carte, o combinaţie de Cupidon şi bufon la curte înarmat cu o tolbă cu săgeţi autoironice ascuţite, care se distrează în vacanţa de vară punând la cale o diversiune care să-l distragă de la plictiseala tenisului, a picnicurilor şi iar a tenisului: povestea unui bărbat care curtează fără să ştie cum să curteze şi a nefericirii care decurge din inepţia lui, chiar dacă nu-i nici pe departe un caz disperat, din moment ce obiectul dorinţei sale pare mai mult decât dispus să se lase cucerit. Hollanden face spectacol şi, pentru că fiecare spectacol are nevoie de un public, Crane i-l oferă aducând cincisprezece femei mai în vârstă la Hemlock Inn (cincisprezece dintr-un total de patruzeci şi doi de clienţi), o ceată de spectatoare curioase pe care Hollanden i le descrie lui Hawker ca nişte „cucoane de vârstă mijlocie, de o respectabilitate agresivă. Singurul motiv vizibil pentru care par să fi venit aici este să se afle undeva unde să vadă oameni şi să fie nemulţumite de ei. Stau pe veranda aia într-un grup mare şi măsoară caractere cu atâta gravitate, de zici că-s judecătoare în rai”. Femeile sunt un fel de cor grecesc modern, prezenţe obscure, fără chip, plasate într-un cotlon îndepărtat al scenei pentru a comenta pe măsură ce se deapănă povestea protagoniştilor, implicându-se în idila dintre Hawker şi Fanhall aşa cum se implică cititorii în romanele despre ritualul curtării sau aşa cum sunt subjugaţi telespectatorii de caruselul de intrigi principale, secundare şi terţiare ale telenovelelor difuzate cinci zile pe săptămână. În cea de-a doua jumătate a cărţii, când acţiunea se mută în oraş, femeile de pe verandă dispar, dar rolul lor în poveste e preluat de prietenii artişti ai lui Hawker, care urmăresc idila la fel de avid ca primele spectatoare şi aproape că nu au alte subiecte de discuţie. În afară de eroul şi eroina principală, toate celelalte personaje ale poveştii au rolul de a urmări evenimentele şi de a specula încotro se îndreaptă şi cum se vor sfârşi. Prins într-o lume de oglinzi ermetică, romanul este, în esenţă, despre aşteptările pe care le avem atunci când citim poveşti şi – încă o dată – ceea ce spune e chiar povestea poveştii.

Romanul avansează prin piste false, aşteptări neîmplinite şi salturi neaşteptate de-o parte sau de alta a acţiunii principale. În scena de la început, în care Hollanden apare în peisaj şi Hawker îl vede pentru prima

oară, sugestia lui ca Hawker să se însoare cu domnişoara Fanhall e urmată de duelul verbal între cei doi bărbaţi, care se încheie la finalul capitolului cu Hawker acuzându-l pe Hollanden că e caraghios, la care Hollanden răspunde:

— Nu sunt caraghios.

— Ba da, Hollie, ştii că eşti.

Scriitorul flutură din mână exasperat.

— Iar tu ai venit cu ea în tren şi în diligenţă.

— În tren n-am văzut-o, spuse Hawker.

— Oh, atunci ai văzut-o în diligenţă. Ha-ha, hoţomane. Ai stat aşa în faţa mea şi m-ai mințit. Sări de unde stătea cocoţat şi se lăsă greu pe umerii lui Hawker.

— Termină, spuse pictorul.

— Ah, hoţoman bătrân, m-ai mințit. M-ai mințit. Stai aşa – pe viaţa mea, uite-o că vine.

Dar nu vine, cel puţin nu în text. Dăm pagina, cu certitudinea că o vom vedea pe domnişoara Fanhall apropiindu-se de ei, dar Crane ne oferă în schimb altceva. „Într-o zi”, începe cel de-al patrulea capitol, după care Hollanden îi povesteşte lui Hawker despre cele cincisprezece femei între două vârste care-şi petrec zilele pe veranda pensiunii. E tipic pentru felul în care Crane procedează pe tot parcursul cărţii – promite ceva, apoi îşi încalcă promisiunea şi continuă pe altă linie de gândire, amenințându-ne că ne vom împiedica în numeroasele gropi pe care le lasă pe terenul narativ, iar din cauza acestui teren şubred, suntem mereu în dezechilibru şi cu garda sus, nesiguri pe picioare şi deci incapabili să anticipăm ce se va întâmpla, chiar

dacă povestea pe care o citim e, în esență, una perfect convențională, un şir lung de desigur care se împleteşte sinuos în toate cele treizeci şi trei de capitole cu discuții peste discuții peste alte discuții, până când cartea ajunge la finalul său neaşteptat de ambiguu.

Pe a doua pagină a celui de-al patrulea capitol, Hollanden izbucneşte brusc, apropo de nimic:

— Apropo, adăugă el, sper că n-ai vreo doagă lipsă, nu?

— Nu, răspunse Hawker după un moment de gândire. Doar că-s foarte sărac – atâta tot.

— Desigur, desigur, spuse Hollanden. Dar asta-i rău. O să ți-o scoată pe nas – garantat. Mai ales că vii încoace aşa des ca s-o vezi pe domnişoara Fanhall.

Astfel aflăm că Hawker a început deja s-o curteze pe femeia uluitoare – indirect, mijlocit, toată tărăşenia desfăşurându-se în culise, cu alte cuvinte, în afara perimetrului cărții, o nouă groapă săpată în terenul narativ pe care păşim. După această dezvăluire urmează un dialog între cei doi tineri care durează până la sfârşitul capitolului şi demonstrează diferențele acute între personalitățile lor – spiritul jucăuş şi vioi al lui Hollanden prin contrast cu corectitudinea înțepată şi irascibilitatea lui Hawker –, arătând totodată cum funcționează mintea lui Hollanden în timp ce pune în scenă „situația dramatică” şi-l sfătuieşte pe Hawker cum să-şi găsească locul în „piesa” care e, de fapt, viața lui (aşa cum e concepută şi regizată de Hollanden), iar la sfârşitul scenei, când Hawker e redus la bâlbâieli incoerente, fraza finală ne dă semnificația titlului.

— Ce-i cu tine? N-ai mai fost îndrăgostit niciodată?

— Nu-i treaba ta, răspunse Hawker.

Hollanden cumpăni o vreme la acest lucru.

— Ei bine, recunoscu el într-un târziu, în mare, e adevărat, dar nu suport să văd cât de prost îți conduci treburile.

Fața lui Hawker se aprinse de mânie, iar tânărul strigă cu înflăcărare:

— Nu-i treaba ta, când îți spun! Se întoarse brusc spre celălalt bărbat ca să-l înfrunte.

Hollanden cântări cu ochi critic această izbucnire, apoi se lovi peste genunchi cu emfază.

— Chiar că te-ai molipsit. De un milion de ori mai rău decât credeam. Păi, eşti... eşti... îndrăgostit lulea.

— Şi ce dacă? spuse Hawker, cu un gest de sfidare şi exasperare.

Hollanden întrezări la orizont o situație dramatică, pe care o examină cu un zâmbet radios:

— Auzi, exclamă el, să zicem că ea n-o să meargă mâine la picnic. Azi-dimineață a zis că nu ştie dacă merge. Cred că aşteaptă pe cineva de la New York. Ce jale ar fi pentru tine, totuşi! Ai?

— Eşti deştept nevoie mare, spuse Hawker, cu ironie posacă.

Hollanden cântărea încă situația dramatică de la orizont.

— Plus rivalii. Trebuie că mişună peste tot prin pădure. O fată ca ea, îți dai seama. Şi cu atâția bani. Auzi, cred că ai la rivali, un detaşament întreg. Îți închipui cum roiesc peste tot. Dar până la urmă nu contează prea mult, a continuat el vesel. Ai un avantaj aici. Trebuie să-i lauzi față de ea – mă-nțelegi – să-i lauzi cu mărinimie ca omul într-un turn de pază. Trebuie să

râzi de ei doar cam o dată pe săptămână, dar şi atunci cu multă îngăduinţă, mă-nţelegi – cu bunăvoinţă – şi apreciere.

— Eşti un măgar fără pereche, Hollie, spuse Hawker. Eşti...

— Da, da – ştiu, răspunse celălalt liniştit. Un măgar fără pereche. Desigur. Privi iar în zare, apoi şopti: Îmi fac griji pentru picnicul ăla. Ce n-aş da să fiu sigur c-o să se ducă. De fapt, pe ce-am mai sfânt, ar trebui silită să se ducă.

— Ce treabă ai tu cu asta? izbucni iar pictorul.

— Haide, haide, spuse Hollanden, fluturând din mână. Fraiere. Sunt un simplu spectator, te asigur.

În acel moment, Hawker păru copleşit de o silă profundă faţă de sine însuşi.

— Oh, mă rog, Hollie, ştii tu, asta-i genul de chestie... Amuţi, privind la copaci. Asta-i genul de chestie... e...

— Cum? întrebă Hollanden.

— Care face din tine un idiot băgăcios, gură-spartă, strigă deodată Hawker.

— Ce-ai făcut cu violeta aia pe care a scăpat-o ea ieri lângă terenul de tenis?

Misterioasa primă violetă. Scăpată din greşeală sau intenţionat de către domnişoara Fanhall, iar dacă fusese intenţionat, atunci însemna – ce? Încă nu putem spune. Poate un semn al afecţiunii – dar faţă de cine? Hollanden pare să insinueze că Hawker o recuperase sau ar fi putut s-o recupereze – dar deocamdată, nici măcar acest lucru nu e limpede. Mult mai târziu, aflăm că, într-adevăr, artistul îşi însuşise violeta, iar în ziua când domnişoara Fanhall pleacă de la pensiune ca să se întoarcă în oraş şi îi mai oferă una,

Crane a conturat deja prima etapă a idilei lor zbuciumate, când caldă, când rece, şi totuşi din ce în ce mai serioasă – cu Hollanden cel năstruşnic şi glumeț la cârmă.

Cine e acest tânăr diabolic îmbrăcat în flanelă albă? Sau, aşa cum îl întreabă una dintre tinerele cazate la pensiune la începutul capitolului al patrulea: „De ce sunt literații atât de ciudați?" După ce îi răspunde că „Am întrebat nenumărați literați şi nu ştie niciunul", tânărul schimbă direcția şi se oferă să le spună „povestea vieții" sale, la care sora mai mare a mezinei Worcester îl încurajează entuziast: „Oh, chiar vă rugăm!" (În dialogul care urmează, observați cum foloseşte Crane formularea inventată de Howells în interviul din luna octombrie a anului precedent: urs dresat.)

— Ei bine – trebuie să înțelegeți –, eu mi-am început cariera – cariera, m-ați înțeles – hotărât să devin profet şi, chiar dacă în cele din urmă am ajuns acrobat, un urs dresat în reviste şi un jongler cu texte comice, pe vremuri aveam întipărit pe buze un zâmbet care-mi atrăgea antipatia multora, căci le atârna în fața ochilor ca o banshee ori de câte ori încercau să fie mulțumiți de ei înşişi. Din când în când mi se aducea la cunoştință că nu fac cine ştie ce gaură în ordinea universală a lucrurilor şi m-am dumirit că unul din două mii de oameni pe care-i vedeam auzise de mine, iar dintre aceştia, patru din cinci mă şi uitaseră [...] În timpul acesta am construit o demnitate colosală, iar când oamenii vedeau această demnitate şi aflau că sunt literat, mă respectau. Am tras concluzia că, pentru mine, singura strategie a existenței e să amăgesc plebea, cel puțin pe cei care se sinchisesc de mine. Asta am făcut. Asta fac. Iar acum mă amuz destul de bine bătându-mi joc de asta...

— Nu cred nicio iotă, spuse domnişoara Worcester.

— Ce pretenții să ai de la o autobiografie? întrebă Hollanden.

E dublul coşmaresc al lui Crane – scriitorul corupt care a cedat pretențiilor pieței, un exemplu extrem al omului în care Crane nu vrea să se transforme şi deci întruchiparea celor mai negre temeri despre el însuşi. Şi totuşi, ce jovial e Hollanden, cât de în largul său se simte râzându-şi de sine şi de alții, atât de resemnat față de propria-i mediocritate, încât pare aproape mulțumit de ea, ca şi cum, renunțând la strădania de a deveni profet, o povară imensă i s-ar fi ridicat de pe umeri, lăsându-i libertatea de a se zbengui la fel de iresponsabil ca prostănacii supuşi modei care-i apreciază textele comice. Cel puțin asta transpare din discursul său, dar tânăra Worcester vede dincolo de fațadă, înțelegând că nici el nu crede o iotă din ce spune. Urmează replica lui mucalită: „Ce pretenții să ai de la o autobiografie?", adică atunci când cineva spune (sau scrie) despre „povestea vieții" sale, rezultatul e tot un produs

literar, la fel ca orice bucată de ficțiune, ceea ce întâmplător e adevărat şi poate fi interpretat ca un comentariu al lui Crane despre propria sa carte, pentru că, deşi A treia violetă se inspiră abundent din viața lui, nu e chiar un roman autobiografic, chiar dacă cele două personaje principale masculine sunt artişti şi fiecare reprezintă ceva legat de dificultățile autorului de a-şi găsi un loc în lumea literară. Cât despre Hollanden, adevăratele sale sentimente sunt probabil exprimate cel mai bine într-o conversație ulterioară cu Oglethorpe, atunci când presupusul rival al lui Hawker, candidatul aproape perfect care să cucerească mâna domnişoarei Fanhall (fiind considerat de mulți cel mai bogat, mai chipeş şi mai simpatic băiat de pe fața pământului), îşi dă cu părerea prosteşte că

cei mai buni autori sunt cei care câştigă cei mai mulți bani din cărți. Hollanden comentă că aceştia sunt cei mai slabi. Oglethorpe spuse că această chestiune ar trebui lăsată în seama poporului. Hollanden spuse că, de regulă, poporul ia decizii greşite în chestiunile care sunt lăsate în seama sa.

— Asta e o părere aristocratică totalmente odioasă, spuse Oglethorpe.

— Nu, spuse Hollanden. Mie-mi place poporul. Dar, în general vorbind, e o adunătură de gogomani inocenți.

— Dar citesc cărțile dumitale, spuse Oglethorpe rânjind.

— Asta din greşeală, replică Hollanden.

De data asta, Hollanden pare să spună adevărul. Deşi poate că nu-l spune şi tocmai îndoiala din acest poate face din el un personaj atât de fascinant. Forța de autonegare a ironiilor sale se roteşte întruna, într-un vârtej tot mai adânc de noi ironii şi contradicții, iar cititorul trebuie să fie prudent şi să nu ia de bune vorbele lui. Tocmai i-a spus lui Oglethorpe că ştie diferența dintre a scrie bine şi a scrie prost şi că orice cititor care-l consideră un scriitor bun se înşală. Oare crede ce spune? Probabil. Dar dacă da, asta ar însemna şi că Hollanden e dezamăgit că n-a fost la înălțimea ambițiilor sale inițiale, dar Crane nu ne arată nicăieri în carte această dezamăgire. Hollanden nu-şi scoate niciodată masca, aşa că niciodată nu putem avea deplină încredere în ce spune.

Hawker e un animal artistic total diferit – dedicat, concentrat, motivat de o compulsie arzătoare de a-şi transforma tablourile în arme ale adevărului. Prietenii săi artişti nutresc o profundă admirație față de ceea ce face, o dovadă convingătoare a talentului său ieşit din comun, dar, aşa cum se întâmplă cu majoritatea celor care tind spre niveluri tot mai înalte de excelență, Hawker e neobişnuit de sever față de sine şi, oricât de bune sau admirate ar fi tablourile sale, el e rareori mulțumit de ele. Acesta este paradoxul cu care orice artist autentic e nevoit să se lupte: să trăiască într-o stare de permanentă îndoială şi totuşi să meargă înainte de la un tablou la altul sau de la o carte la alta, în speranța că data viitoare va fi mai bine, pentru ca apoi, chiar dacă e mai bine, să se lase iar năpădit de dezamăgire pentru că n-a fost suficient de mai bine. Din acest punct de vedere, traiectoria interioară a lui Hawker ca artist seamănă mult cu a lui Crane, dar sunt şi multe asemănări exterioare, mai ales sărăcia şi indiferența cu care se luptă Hawker la începutul carierei sale, pomenite de mai multe ori în conversațiile cu domnişoara Fanhall. Un exemplu din capitolul al optulea:

— Totuşi, viața în ateliere...

Hawker pufni ironic.

— Eram şase acolo. În general ne ocupam cu fumatul. Câteodată jucam cupe, iar alteori pocher – pe credit, bagă de seamă – pe credit. Iar când aveam materiale şi ceva de făcut, munceam.

După ce-i povesteşte că pictase modelele în roşu şi verde de pe conservele obişnuite de tomate, apoi avansase la porumb şi sparanghel, domnişoara Fanhall repetă observația de la început, ca şi Hawker:

— Totuşi, viața în ateliere...

— Eram şase acolo. Printr-un joc al întâmplării, fiecare făcea rost de bani pe rând. Ceilalți cinci trăiau de pe urma celui cu bani şi se disprețuiau pentru asta. Disprețul ne ținea de cinci ori mai mult decât admirația.

— Şi asta doar pentru că n-aveați bani?

— Pentru că n-aveam bani la New York, răspunse Hawker.

— Mă rog, la un moment dat s-a întâmplat ceva...

— O, nu, nu s-a întâmplat nimic. Ceva plutea mereu în aer, dar nu s-a întâmplat niciodată.

Un alt exemplu din capitolul douăzeci şi nouă, după ce domnişoara Fanhall îl roagă să-i povestească despre debutul său ca pictor:

— Păi, vezi dumneata, am început să studiez pe când eram foarte sărac. Uite ce e, îți povestesc toate astea pentru că țin să ştii, într-un fel. Nu că nu mi-ar fi ruşine. Mă rog, am început pe când eram foarte sărac şi – ca să-ți spun sincer – am, mă rog, am câştigat singur peste jumătate din suma necesară studiilor, iar cealaltă jumătate am smuls-o şi am stors-o de la sărmanul meu tată. Am muncit pe brânci la Paris şi când m-am întors aici, mă aşteptam să devin imediat mare pictor. Şi n-a fost aşa. Drept să-ți spun, atunci am trecut prin cea mai neagră perioadă. A durat câțiva ani [...] Totuşi, lucrurile au început să stea ceva mai binişor, apoi şi mai binişor, până când, muncind din greu, am ajuns la un venit decent pentru mine [...]

— De ce ți-e atât de ruşine de povestea asta?

— Sărăcia.

— Sărăcia nu e ceva de care să te ruşinezi.

— Cerule, ce îndrăzneală să vii cu absurditatea asta veche. Tocmai de sărăcie te ruşinezi. Ai văzut vreodată un om care să nu se ruşineze de propria-i sărăcie? Sigur că nu. Fireşte, când cineva devine foarte bogat, se laudă în gura mare cât de sărac a fost în tinerețe, aşa că n-ai bănui niciodată că pe vremuri se ruşina cu asta. Dar se ruşina.

— Ei, în orice caz, n-ar trebui să te ruşinezi de povestea pe care mi-ai spus-o adineauri.

— De ce nu? Refuzi să-mi acorzi măreţul drept de a fi ca ceilalţi bărbaţi?

— Să ştii că mi se pare... curajos.

— Curajos – aiureli. Lucrurile astea nu sunt curajoase. Cei care au mâncat o pâine amară lasă genul ăsta de impresie spre slava celor care au mâncat o pâine amară.

— Nu-mi place să te aud vorbind aşa. Pare dăunător, să ştii.

— Ei, cu siguranţă n-a fost eroic. Ţin minte limpede că n-a existat niciun moment eroic.

— Nu, dar a fost... a fost...

— Ce a fost?

— Mă rog, într-un fel îmi place, să ştii.

Prin Hawker, Crane nu-şi face neapărat autoportretul, ci mai degrabă evocă un suflet geamăn, un alt artist care-şi abordează arta cu o intensitate similară cu a lui şi care a cunoscut umilinţe asemănătoare cu cele trăite de el, căci, chiar dacă au şi câteva trăsături de personalitate comune (timizi, reprimaţi, jenaţi în preajma femeilor), există între ei o diferenţă esenţială, care până la urmă tranşează lucrurile: Crane are simţul umorului, iar Hawker, nu. Până şi în momentele sale cele mai negre de penurie şi foame, Crane a ştiut să ia distanţă de sine şi să-şi râdă de propria mizerie prin versurile umflate, caraghioase din „O, pungă firavă, geaba gura o deschizi”, pe când Hawker ar fi total incapabil de asemenea gest. E posomorât, în timp ce Crane zâmbea adesea în pofida necazurilor sale. Hawker e iute la mânie şi înverşunat, în timp ce Crane era în general calm şi stăpân pe sine, fiind

capabil să-i facă pe ceilalți să râdă cu glumele lui, dar Hawker nu zâmbeşte şi nu glumeşte niciodată. Deci cam asta a fost latura autobiografică a romanului, pentru că, la urma urmei, ce pretenții să avem de la o autobiografie? Crane a folosit părți din sine ca să modeleze două personaje pe nume Hollanden şi Billie Hawker, dar ambele sunt invenții, iar A treia violetă e un roman, o creație a imaginației care urmăreşte meandrele unei poveşti de dragoste care nu s-a întâmplat decât în mintea autorului.

Amestecul lui Hollanden, ca şi sosirea lui Oglethorpe, complică dragostea, dar cel mai mare obstacol dintre cei doi îndrăgostiți provine chiar de la Hawker pentru că, deşi avansase pe scara socială (ajungând la „un venit decent"), acesta e intimidat de averea domnişoarei Fanhall sau, mai precis, de clasa în care ea s-a născut şi pe care pare s-o reprezinte (distanța din ochii ei e şi distanța care-i separă social) şi, oricât de glorios ar putea deveni statutul lui, Hawker nu va putea scăpa niciodată de trecutul umil şi de ruşinea greutăților de la început. Însă, deşi e o fată bogată, domnişoara Fanhall nu e snoabă şi nu simte impulsul de a trata cu dispreț acel trecut umil sau de a condamna acele greutăți de la început şi e sincer mirată de atitudinea lui Hawker. De ce ruşine? Dacă n-ai făcut nimic rău, cum să te simți ruşinat? Şi totuşi, acesta este cuvântul folosit de Hawker, deşi de fapt vrea să spună ură față de sine, descrisă anterior în text de două ori ca „o profundă silă față de sine". Cu alte cuvinte, Hawker e certat cu sine, iar când o curtează pe domnişoara Fanhall, această condiție îl expune ca fiind scindat în mod egal între dragoste şi furie, şi cu cât e mai fermecat de fata cu ochi distanți, cu atât mai contradictorie e purtarea lui față de ea – până într-atât încât atunci când ea îi spune că „sărăcia nu e ceva de care să te ruşinezi", el o contrazice, interpretând remarca ei ca pe un semn de condescendență. Într-o inversare fascinantă a rolurilor, snobul e chiar pictorul chinuit, pradă frământărilor interioare.

Cel mai pertinent episod din prima jumătate a romanului apare în capitolul paisprezece, când Hawker şi Grace se plimbă prin pădure, la scurt timp după ce el şi-a luat în sfârşit inima în dinți ca s-o anunțe că „ține" la ea, ceea ce pentru el are greutatea unei declarații de dragoste. Rămânând în urma grupului, îl întâlnesc întâmplător pe tatăl lui Hawker şi (la inițiativa lui Grace) parcurg drumul înapoi până la pensiune în căruța lui trasă de boi. Hawker cel snob e stânjenit de această întâlnire întâmplătoare între aristocrată şi țăran, dar Grace cea egalitaristă şi cu inima deschisă e încântată, iar în timp ce fermierul cel „înalt şi rufos" îi duce la destinație, vorbind relaxat şi prietenos cu fata mondenă care stă lângă el în față, pe capră, fiul său stă în spate şi tace, crispat şi posomorât. A doua zi dimineața, „incidentul cu căruța" face vâlvă pe veranda pensiunii, iar una dintre femeile bârfitoare o insultă pe Grace lăudând-o pentru „farsa" pe care o jucase. „Farsă?" întreabă Grace, iar femeia îi răspunde: „Da, ştii dumneata, când ai mers cu căruța trasă de boi cu fermierul ăla bătrân şi tânărul ăla, zi-i-pe-nume. Pentru noi toate a fost un deliciu." Agitată de grosolănia femeii, Grace pleacă val-vârtej, iar mai târziu în acea dimineață, neputând înțelege adevăratul motiv al indignării ei (atracția ei față de el, simpatia ei față de bunul lui tată), Hawker încearcă s-o îmbuneze luând asupra sa vina pentru jignirea femeii.

— Ştiu ce ți-a spus doamna Truscot.

Ea se întoarse bătăioasă spre el.

— Da?

— Da, răspunse el cu blândețe. A fost fără îndoială o aluzie la plimbarea ta cu căruța trasă de boi.

Ea şovăi o clipă, apoi spuse:

— Ei, şi?

El îi răspunse şi mai blând:

— Îmi pare tare rău.

— Nu zău, chiar aşa? întrebă ea mândră. Pentru ce-ți pare rău? Îți pare rău c-am mers cu căruța trasă de boi a tatălui tău sau că doamna Truscot m-a jignit din cauza asta?

— Păi, într-un fel, a fost vina mea.

— Da? Presupun că ai de gând să-ți ceri iertare pentru că tatăl tău are o căruță cu boi, nu?

— Nu, dar...

— Ei bine, merg cu căruța trasă de boi atunci când am eu chef. Tatăl tău sigur mă va primi cu drag. Iar dacă eşti atât de şocat, nu eşti obligat câtuşi de puțin să vii cu noi.

După câteva momente, tânăra îi spune că săptămâna următoare va pleca de la pensiune împreună cu familia ei. Luat pe nepregătite, lui Hawker nu-i vine să-şi creadă urechilor, după care, ca pentru a-i demonstra cât de iritată e din cauza lui, Grace îi spune în treacăt că l-ar fi anunțat mai devreme, doar că i-a ieşit din minte. După această dezvăluire dureroasă, ea pune sare pe rană prefăcându-se că a uitat declarația lui făcută cu o zi în urmă („țin la tine, desigur"), iar când el o acuză că a uitat dinadins, ea îl face „un mare caraghios... nici nu te-am văzut vreodată atât de caraghios". Apoi o şterge să joace tenis cu Hollenden, care-i promisese că o învață o nouă lovitură, „şlem".

Lovitura pe care i-o aplică obtuzului Hawker e pe deplin justificată în acest moment, dar nu e totul pierdut, iar pretendentul buimac e departe de a se da bătut. În ultima seară înainte de plecarea domnişoarei Fanhall, Hawker se întoarce la pensiune, spăsit, dar încă hotărât şi, deşi tânăra e înconjurată de câteva persoane, printre care şi Oglethorpe (care a tot intrat şi ieşit din scenă), el face tot posibilul să-i transmită sentimentele sale în acele împrejurări constrângătoare. „O să-mi fie dor de tine", îi spune; „A fost cea mai încântătoare vară din câte am trăit", îi spune; „O să-mi fie dor de tine", îi spune iar; „O să mă simt foarte singur aici", îi spune; „Presupun că mă voi întoarce şi eu la New York peste câteva săptămâni", îi spune, iar domnişoara Fanhall îi răspunde înțepată „Sper să vii în vizită", la care el răspunde la fel de înțepat „Cu mare plăcere", iar de această dată cititorul poate fi de partea lui şi poate simți agonia situației sale dificile. După câteva momente, când tânăra se pregăteşte să se retragă la culcare:

Hawker îi spuse fetei:

— O să... o să... o să-mi fie teribil de dor de tine.

Ea se întoarse să-l privească şi zâmbi.

— Chiar aşa? îl întrebă cu voce joasă.

— Da, spuse el. Apoi rămase ruşinat şi tăcut în faţa ei. Ea fixa scândurile podelei. Deodată scoase o violetă dintr-un buchețel prins pe rochie şi i-o aruncă în timp ce se întorcea spre Oglethorpe, care se apropia de ei.

— Noapte bună, domnule Hawker, spuse acesta. Sunt foarte bucuros că te-am cunoscut, desigur. Sper să ne revedem în oraş. Noapte bună!

Se ţinu pe-aproape în timp ce fata îi spunea lui Hawker:

— La revedere. Datorită ţie am avut o vară atât de fermecătoare. Vom fi încântaţi să te revedem în oraş. Trebuie să vii în vizită cândva ca să te vadă şi copiii. La revedere!

— La revedere, răspunse Hawker, încercând nerăbdător, febril să descifreze chipul feminin inscrutabil din faţa lui. Voi veni cu prima ocazie.

Acţiunea se mută apoi în sud, la New York, unde-i cunoaştem pe prietenii artişti sărmani ai lui Hawker, iar ritualul curtării continuă poticnit printr-o serie de trei conversaţii între patru ochi dintre Hawker şi Grace la conacul familiei ei dintr-un cartier select, descris ca „o clădire nesfârşită din cărămidă la fel de expresivă ca o închisoare”. Oricât de captivante au fost pasajele de la ţară, povestea capătă un plus de viaţă în oraş, pentru că e locul unde Crane ne oferă cea mai reuşită creaţie a cărţii, pe Florinda O’Conner, Sfâr pentru prieteni, care pozează pentru artişti şi e de departe personajul feminin cel mai emoţionant şi mai complet din toată opera lui Crane.[61] În mod semnificativ, Oglethorpe a dispărut din scenă şi în loc să ne întrebăm care e bărbatul pe care-l va alege moştenitoarea, ne întrebăm acum

---

[61] Într-o scrisoare către Schoberlin din 1947, Nelson Greene spune că Crane „a cunoscut-o pe modelul meu, Gertrude Selene, care a devenit probabil «Florinda». Pe când avea optsprezece ani, se spunea că are cea mai frumoasă siluetă dintre toate modelele din New York. Avea păr blond frumos, ochi cenuşii şi nu era frumoasă. Era totuşi atrăgătoare şi clar îi plăceau bărbaţii. Te rog să nu-i foloseşti numele adevărat. Mai târziu s-a căsătorit cu un doctor şi a devenit perfect respectabilă. S-a înţeles foarte bine cu Crane. Îi admira mintea ascuţită şi vorbea deseori cu el, apoi discuta cu mine despre el. Dar el nu s-a distrat niciodată cu ea” (n. a.).

care e femeia pe care o va alege pictorul – pentru că ştim încă din clipa în care apare în capitolul al nouăsprezecelea că Sfâr e îndrăgostită lulea de el.

Hollanden e încă în peisaj, dar nu în centrul scenei, ca în prima jumătate a cărții, apărând în câteva momente cruciale ca să împingă înainte intriga, deşi Zbârcitul şi restul găştii acaparează majoritatea scenelor. Sunt o ceată amuzantă şi energică de poznaşi inocenți şi vioi care se luptă cu tot soiul de adversități (respingeri, foame, plăți întârziate pentru opere publicate, panica lunară stârnită de plata chiriei), cu speranța tenace de a obține recunoaştere ca ilustratori şi desenatori în reviste. Condițiile în care trăiesc sunt inspirate direct din sejurul de un an al lui Crane pe tărâmul coabitării între bărbați, iar camera pe care o împart (numită bârlogul) e exact ca cea pe care o împărțise el cu Greene, Carroll şi ceilalți – chiar şi lada pentru cărbuni care vrea să treacă drept piesă de mobilier. Din când în când, câte un membru al găştii rosteşte câte o replică memorabilă, ca de pildă Pennoyer atunci când înțelege că-i aşteaptă un weekend de burți goale („Curios lucru [...] ți se face cumplit de foame imediat ce te lămureşti că n-o să mai ai ce mânca") sau Belea, care țopăie prin cameră şi ține un monolog comic despre preferința pentru subiecte străine şi nu americane a pictorilor americani de succes, întrebându-se, într-o maimuțăreală a atitudinii disprețuitoare a acestora – „Cum dracului să pictez eu America dacă nimeni n-a mai făcut asta până acum?" –, dar în general flecăresc între ei, joacă partide de cărți, îşi pregătesc mese modeste dacă şi când au de mâncare şi manifestă un interes exagerat față de flirturile lui Hawker. Imediat ce Hawker se întoarce la New York, iar Pennoyer îl surprinde întâmplător „ținând în palmă" violetele şi privindu-le, acest interes se transformă într-o preocupare obsesivă față de flirtul lui: misterul celor două flori şi numele necunoscutei pe care o reprezintă florile. E important pentru ei pentru că Hawker e vedeta lor, prietenul care a dat lovitura, pictorul strălucit care sare cu banii de chirie de fiecare dată când sunt strâmtorați şi, cum zeul din camera de vizavi nu pare în apele lui, bănuiesc că vor afla ce i s-a întâmplat dacă rezolvă enigma celor două violete. Pe deasupra, sunt pur şi simplu curioşi, mor de curiozitate să ştie doar de dragul de a şti, aşa că intră în poveste ca observatori şi, încă o dată, povestea din a doua jumătate a cărții continuă să fie chiar povestea poveştii, plus sau minus câteva personaje din distribuție.

Sfâr e şi nu e parte din gaşca băieților, singura prezență feminină primită în garsoniera sordidă a frăției lor. „O fată sprintenă şi cam plăpândă", ea îi vizitează des în bârlog şi mănâncă alături de ei, fumează şi bea cu ei, iar o dată chiar le găteşte o cină cu spaghete (dezgolindu-şi „brațele minunate" când îşi suflecă mânecile) şi cu aceste două comentarii telegrafice despre înfățişarea ei devine singurul personaj central al romanului care e descris fizic într-o oarecare măsură. În acea lume masculină închisă a tachinărilor şi a insultelor, ea le ține piept tinerilor numindu-i „idioți" şi „nătăfleți" (rataţi), iar ei o tachinează la rândul lor numind-o „o biată copilă cu gura mare": „Nu ştii că vorbind aşa pe şleau încalci toate legile genului tău şi o să facă lumea ochii mari la tine?" – de fapt, un compliment şi o dovadă a afecțiunii pe care i-o poartă. O ajutaseră să iasă din „necazuri" de mai multe ori, iar acum, că ei trec printr-o perioadă nefastă, iar ea s-a redresat lucrând ca model, vrea să le întoarcă serviciul ajutându-i în aceste momente dificile, dar lor le e

prea jenă să se lase ajutați şi o refuză „purtându-se ca nişte fanți”, adică pozând în gentlemeni galanți care ar prefera să moară de foame decât să accepte ajutor de la o fată. Ceea ce-i uneşte e admirația universală pentru zeul din camera de vizavi. Cu toții sunt de acord că Billie Hawker e un om extraordinar şi, cum băieții ştiu că Sfâr e îndrăgostită de el, iar Billie nu e îndrăgostit de ea, afecțiunea lor față de ea are şi un iz de milă. Tristul adevăr este că ştie şi ea acest lucru şi asta o face un personaj atât de distinct, de strălucitor: nu e chiar vedeta showului, dar e cea care fură toate privirile de fiecare dată când apare, cea care fură inima publicului. Ea spune de la început „Billie Hawker nu dă doi bani pe mine şi nici n-a încercat să pretindă că ar da”. Pare o sentință definitivă, dar până la urmă e o poveste de dragoste, iar obstacolele sunt ceea ce-i motivează pe cititorii acestor poveşti să dea paginile mai departe şi poate Crane pregăteşte terenul pentru momentul când fata cu brațe minunate va reuşi să depăşească obstacolele dintre ea şi Billie.

Deşi nu va reuşi, drumul până la acea fundătură trece prin cele mai captivante părți ale cărții, pentru că Hawker cel fraier şi greu de cap habar n-are de sentimentele ei față de el şi o umileşte iar şi iar fără să-şi dea seama, prea preocupat de propria-i dramă amoroasă ca să înțeleagă ce face. În ziua când se întoarce în oraş, când intră în bârlog şi nu se sinchiseşte s-o salute, ea se întoarce şi comentează: „Măi să fie, Billie Hawker [...] Nu pari prea bucuros la vederea unui amic.” (Amic: un semn că are umor, dar şi că e disperată.) Hawker îi răspunde răstit: „Cerule, dar ce te aşteptai, să fac tumbe...?” Mai târziu în aceeaşi zi, când Hawker se îmbracă în cele mai bune haine, cu o pereche de mănuşi gri elegante (cu gândul să iasă în oraş, să-i facă o vizită domniței cu violetele), se întâlneşte cu Sfâr, care urcă într-un suflet pe scara întunecoasă cu mâncare şi băutură pentru o cină cu băieții. Când se apropie de o ferestruică prin care pătrunde lumina, ea îl cântăreşte din ochi şi spune: „O, frățioare [...] Ce chipeş eşti, Billie. Mergi la o încoronare?” El mormăie ceva despre o vizită la „o prietenă”, iar când ea îi spune să vină şi el la cină când se va întoarce („E distractiv când ne strângem cu toții la masă. Nu-i aşa, Billie?”), el dă din colț în colț, răspunzând şovăielnic „Să vedem... nu-mi dau seama”. Când ajunge în cartierul elegant, la uşa unei „anumite case austere”, află că Grace nu e acolo. Mai mult decât dezamăgit, se poartă ca şi cum ar fi fost trădat, iar „când a dat colțul, strângea ciudat din buze, ca un om dornic de răzbunare”.

Sărim la pregătirile de cină din bârlog. Sfâr răceşte vinul pe pervazul ferestrei în timp ce găteşte spaghete cu mânecile suflecate, iar Belea şi Zbârcitul se ceartă care dintre ei să se ducă să cumpere salata de cartofi. Aud cum se apropie cineva „fluierând o arie din «Traviata», care răsuna când tare şi grav, când încet şi înăbuşit pe măsură ce omul care fluiera parcurgea încâlceala de coridoare. Fluieratul făcea parte din Hawker la fel ca pardesiul lui”. În cele din urmă, Hawker şi Florinda se oferă să aducă mai multe provizii (vin roşu, coniac, țigări şi altele), iar ea îl întreabă direct: „De ce... de ce eşti aşa urâcios, Billie?” El o întreabă dacă e chiar aşa de urâcios. „Da, eşti urâcios peste poate.” Descumpănit de comentariile ei şi de „durerea din ochii ei”, el spune că nu vrea să fie urâcios, vorbind pe un ton devenit brusc neaşteptat de „tandru” sau măcar „aparent” tandru, ceea ce o face pe

Florinda să-i pună mâna pe braț în timp ce continuă să coboare scara „groaznic de întunecoasă”, sugerând că au căzut la pace şi au ajuns la o înțelegere. Dar când se opresc la „iluştrii furnizori de salată de cartofi de pe Second Avenue”, Florinda se oferă să ducă pachetul, pentru ca mănuşile lui Hawker să nu se „murdărească”, iar el izbucneşte din senin în fața ei din cauza acelor „mănuşi afurisite”, acuzând-o că

[...] insinuezi c-aş avea singura pereche de mănuşi gri din lume, dar te înşeli. Sunt mai multe perechi şi n-am de ce să le păstrez pe astea de parc-ar fi unicat în istorie.

— Nu-s gri. Sunt...

— Sunt gri. Ştiu că nobilii tăi străbuni din Irlanda nu-şi educau familia în chestiuni legate de mănuşi, aşa că n-ai de unde...

— Billie!

— N-ai de unde să ştii că lumea poartă mănuşi nu doar pe vreme rece, când oricum voi le ştiți doar pe alea cu un deget.

O calcă în picioare cu vorbele lui, îi insultă familia şi educația, o umileşte. Când se întorc în clădire, îşi exprimă vag regretul, fără cuvinte, oferindu-se s-o conducă pe scara întunecoasă, dar când vrea să-i atingă brațul, ea şi-l trage. E de înțeles. După izbucnirea lui crudă, de ce să-şi dorească atingerea lui?

În următorul capitol îi vedem pentru ultima oară împreună între patru ochi. În bârlog a fost iar o cină de grup şi s-a făcut târziu (e trecut de ora unsprezece) şi, cum e un cartier prea periculos ca o femeie să iasă singură noaptea pe străzi, băieții joacă o partidă de pocher ca să-l aleagă pe acela dintre ei care, cum spune Belea, „va avea deosebita onoare de a o conduce pe domnişoara Sfâr acasă la mama domniei sale”. Hawker câştigă cu trei şeptari şi, în timp ce ies amândoi în întuneric, îndreptându-se spre apartamentul ei de pe Third Avenue („o clădire cu scări de incendiu care-i scrijeleau toată fațada”), Crane se îndepărtează momentan de stilul său „expeditiv” pentru o digresiune de un paragraf despre reparațiile permanente la care erau supuse străzile New Yorkului şi despre munții de pietre de pavaj proaspete care blochează trotuarele, creând „bezna încâlcită” prin care

Hawker o conduce pe Florinda acasă şi atmosfera de „însingurare sumbră” suspendată deasupra „formelor bizare de pe stradă”. Când se apropie de casa ei, Florinda îi pune o întrebare asemănătoare cu cea din capitolul precedent şi, în sfârşit, ceva începe să se deştepte în mintea greoaie a lui Hawker.

— Billie, spuse deodată fata, de ce eşti aşa rău cu mine?

Un cetățean paşnic ieşi de după un morman de dărâmături, dar ar fi putut să nu fie paşnic, aşa că fata se agață de Hawker.

— Cum aşa, doar nu-s rău cu tine, nu?

— Ba da, răspunse ea.

Ajunşi pe treptele clădirii cu nenumărate scări de incendiu, ea se întoarse încet şi-l privi [...]

El îi susținu privirea.

— Florinda, strigă el ca străluminat, înghițind brusc ceva care-i stătea în gât. Fata cerceta scările şi se legăna dintr-o parte în alta, cum fac şcolarii de la țară atunci când sunt vinovați. Apoi intră agale în clădire. Un mic felinar roşu fusese atârnat de un morman de pietre, pentru a avertiza lumea că strada e în reparație.

Şi gata. Hawker înțelege în sfârşit că ea e îndrăgostită de el, dar nu spune nimic, doar o strigă pe nume şi nu face altceva decât să înghită în sec apăsat, ca gâtuit brusc de un val de emoție. Apoi, în timp ce Florinda se leagănă dintr-o parte în alta şi priveşte în jos la trepte, fără îndoială aşteptând ca Hawker să spună sau să facă ceva, Crane continuă cu o comparație ciudată şi neaşteptată – o compară cu o şcolăriță vinovată –, ceea ce o infantilizează pe Florinda şi în acelaşi timp pare să-i nege natura de ființă sexuală, şi pentru că şcoala imaginară a lui Crane nu e în oraş, ci la țară, asta o transformă totodată într-o țărăncuță nesofisticată – în niciun caz genul de femeie de care să fie atras Hawker, cu ambiția lui de a urca pe

scara socială. Şi totuşi, în ultima frază apare acel misterios felinar roşu, simbolul universal al prostituției, în acest caz atârnat de un morman de pietre pentru a-i avertiza pe trecători că e riscant să se aventureze pe acea stradă şi poate că riscul există, chiar un risc sexual, căci până în acel punct din jumătatea newyorkeză a romanului, Hawker încă n-a revăzut-o pe Grace, iar cei care țin cu nobila Sfâr şi vor ca tânărul snob să se întoarcă spre ea, recâştigându-şi astfel propria noblețe, au încă motive să spere. Aşa se încheie capitolul douăzeci şi patru, cu Crane reuşind scamatoria imposibilă de a împăca şi capra, şi varza, înnodând atât de tare şi de vesel convențiile poveştii sale de dragoste parodice, încât ne putem delecta cu ironia sa, dar în acelaşi timp aşteptăm cu nerăbdare să vedem ce se mai întâmplă. Două violete! „Înghițind brusc ceva care-i stătea în gât." Acestea sunt ingredientele operelor italiene exaltate şi ale romanelor fierbinți pseudo-pornografice – asemănătoare cu cel scris de Zola pe care Crane îl ridiculizase în „De ce a înjurat tânărul vânzător?" în primăvara anului 1893. Dar Sfâr depăşeşte aceşti tropi răsuflați în schimbul realității şi, oricât de artificială ar fi intriga, vrem să ştim ce se va întâmpla cu ea.

Florinda e pomenită din nou abia peste trei capitole, dar deznodământul e încă departe de a fi sigur, iar persoana care-i susține cauza este, spre avantajul ei, un terț dezinteresat, un personaj episodic pomenit o singură dată până-n acel moment, cu zece capitole în urmă. E vorba despre un pictor de succes cu numele delicios de Lucian Pontiac (nu mai avem Smithi şi Johnsoni în această carte), care a angajat-o pe Florinda ca model şi e plin de admirație față de ea. Hawker e într-o seară cu Hollanden la un restaurant ticsit de lume, iar Pontiac vine la masa lor şi e invitat să li se alăture, aşa că cei doi pictori fac cunoştință. După ce-l complimentează în treacăt pe Hawker pentru „abilitățile" sale, Pontiac îi spune că lucrează ocazional cu una dintre modelele lui. „Trebuie spus că are cele mai reuşite brațe şi încheieturi din univers. O siluetă extraordinară – extraordinară." Când Hawker întreabă dacă se referă la Florinda, Pontiac răspunde: „Da. Aşa o cheamă. O fată de milioane [...] Şi cinstită. Al naibii de cinstită [...] Am fost foarte atras de fata dumitale, Florinda." „Fata mea?" se miră Hawker. Pontiac explică apoi că în urmă cu o săptămână, vineri, când ar fi vrut să lucreze cu ea, fata îl refuzase pe motiv că Billie Hawker se întorsese în oraş şi ar fi putut avea nevoie de ea, aşa că fusese impresionat de ceea ce numeşte „supunerea, loialitatea şi devotamentul" ei. Când îl întreabă pe Hawker dacă avusese într-adevăr nevoie de ea vineri, acesta răspunde că nu, la care Hollanden comentează, exprimând parcă gândurile cititorului: „Biata miloagă."

— Cine? întrebă Pontiac.

— Florinda, răspunse Hollanden. Presupun...

Pontiac îl întrerupse.

— Ah, sigur că e regretabil. Totul e regretabil. Dragul meu domn, nimic nu e mai demn de regret ca universul. Dar această Florinda e aşa un suflet tânăr şi dârz. Lumea e împotriva ei, dar ea, bat-o norocul, îi poate ține piept. E foarte puternică, aşa cum un copil mic e puternic. Ei, dumneata n-o cunoşti. E...

— O cunosc foarte bine.

— Ei, poate că o cunoşti, dar, după părerea mea, nu-i apreciezi caracterul formidabil. Şi silueta extraordinară – extraordinară.

— Fir-ar să fie, făcu Hawker către cana lui de cafea, pe care o vărsase din greşeală.

— Deci, rezumă Pontiac, e un model extraordinar şi cred că ai de ce să fii invidiat, domnule Hawker.

E suficient pentru a-l întoarce pe Hawker în direcția Florindei? Poate că asta vrea Crane să ne dea de înțeles, cel puțin pentru moment, dar nu, nu e suficient, şi la doar câteva zile după acea conversație din restaurant, când Florinda o vede pentru prima oară pe domnişoara Fanhall printr-o fereastră de la etaj, îşi dă seama că n-are nici cea mai mică şansă de a rivaliza cu o frumusețe ca ea. Ajungem astfel la sfâşietorul capitol treizeci şi unu, singurul pasaj din carte care atinge o forță emoțională autentică, o scenă scurtă şi discretă în care Pennoyer o conduce acasă pe Florinda după zdrobitoarea întrezărire a femeii iubite de Hawker, iar capitolul e splendid pentru că ştim deja că Pennoyer o iubeşte în taină pe Florinda, că tânjeşte după ea de când apar amândoi în carte, ceea ce transformă plimbarea lor pe străzi într-un dialog între egali, două suflete rănite care vorbesc fără să se înțeleagă, dialogul lor transformându-se într-o mică bucată muzicală prin repetiție, ritm şi acea „coardă” care se aude pe tot parcursul: un duet dintr-o operă clasică în versiunea modernă, realistă a lui Crane – La Traviata fără orchestră, A treia violetă fără violete. Crane n-ar fi fost capabil să scrie un asemenea pasaj mai devreme şi n-a mai încercat niciodată ceva asemănător. Având doar două pagini, capitolul se cere citat în întregime.

Seara, Pennoyer o conduse pe Florinda la clădirea cu multe ieşiri de incendiu. După ce merseră o vreme tăcuți pe marele bulevard strălucitor şi pe strada în reparație, ea spuse:

— Penny, eşti tare bun cu mine.

— De ce? întrebă Pennoyer.

— Oh, pentru că aşa eşti. Eşti... eşti foarte bun cu mine, Penny.

— Păi, n-aş zice că mă omor cu bunătatea.

— Nu-s mulți băieți ca tine.

— Nu?

— Nu. Nu-s mulți băieți ca tine, Penny. Ţie-ți spun aproape orice şi tu doar asculți, fără să mă contrazici şi să-mi răspunzi că-s o proastă pentru că ştii că... pentru că ştii că n-are niciun rost.

— Oh, ce tot spui, fetițo. Aproape oricine s-ar bucura să...

— Penny, ți se pare foarte frumoasă? În vocea Florindei se simțea o venerație aparte.

— Păi, nu ştiu, răspunse Pennoyer.

— Ba ştii, Penny. Haide, spune-mi.

— Păi...

— Zi.

— Păi, ce să zic, e destul de arătoasă.

— Da, spuse Florinda cu mâhnire. Probabil că este. Ceva mai târziu, îşi drese glasul şi comentă cu indiferență: Presupun că Billie ține mult la ea?

— Ah, îmi închipui că da. Într-un fel.

— Ei, normal că da, insistă Florinda. Cum adică „într-un fel”? Ştii foarte bine că pentru Billie e ca lumina ochilor.

— Ba nu ştiu.

— Ba ştii. Cum să nu ştii. Vorbeşti aşa doar ca să mă îmbărbătezi. Ştii că aşa-i.

— Nu-i adevărat.

— Penny, spuse Florinda cu recunoştință, cum de eşti aşa de bun cu mine?

— Oh, n-aş zice că-s aşa de nemaipomenit de bun cu tine. Nu fi caraghioasă.

— Ba eşti bun cu mine, Penny. Tu nu mă iei peste picior aşa... aşa cum fac ceilalți băieți. Eşti cât se poate de bun. Dar chiar ai zice că e frumoasă, nu?

— Nu te-ar lua nici ei peste picior, spuse Pennoyer.

— Dar chiar ai zice că-i frumoasă, nu?

— Uite ce e, Sfâr, mai slăbeşte-mă cu asta, da? O ţii una şi bună şi întinzi coarda. Nu mă sâcâi.

— Dar sincer, acuma, Penny, nu crezi că e frumoasă?

— Ei atunci, pe toţi dracii, nu. Nu. Nu.

— Oh, ba da, Penny. Haide, acuma. Nu tăgădui doar pentru că vorbeşti cu mine. Fii sincer, Penny. Chiar o crezi frumoasă!

— Păi, se răsti Pennoyer vag iritat, tu ce crezi?

Florinda continuă să meargă tăcută, cu ochii la sclipirile galbene pe care felinarele le aruncau pe trotuar. Într-un târziu, spuse:

— Da.

— Da ce? o întrebă tăios Pennoyer.

— Da, ea... da, e... frumoasă.

— Ei, şi? strigă Pennoyer, încheind brusc discuţia.

Florinda exprimă o certitudine:

— Billie ține la ea ca la ochii din cap.

— De unde ştii asta?

— Nu mă dojeni, Penny. Tu... tu...

— Nu te dojenesc. Poftim! Că gâscă mai eşti, Sfâr! Pentru numele Domnului, nu te-apuca să te smiorcăi pe stradă. N-am spus nimic ca să te simți aşa. Haide, adună-te.

— Nu mă smiorcăi.

— Nu, sigur că nu; dar nici departe nu pari. Ce prostuță!

În ciuda unor aluzii şi a unor speranțe bazate pe acestea, acum devine limpede că Florinda n-a avut nici cea mai mică şansă cu Billie. Dar ce şanse are Billie cu Grace? Nu vom afla răspunsul până la ultima frază a cărții, dar oricum, deznodământul va fi tulbure, cu mai multe interpretări contradictorii izvorând din acel ultim moment de o complexitate diabolică.

Până acum au avut doar două discuții, ambele la conacul Fanhall, prezentat ca o fortăreață cu alură de închisoare, un mediu sterp lipsit de oameni şi obiecte, un spațiu pur mental, un vid care a fost izolat de lumea fizică cu unicul motiv de a le permite îndrăgostiților să vorbească – la fel ca pe o scenă goală. În afară de a descrie un candelabru care sclipeşte „ca o diademă siameză” şi nişte perdele din dantelă care curg „în cascade ordonate, ca o apă dresată să cadă matematic”, Crane nu ne spune nimic despre locul în care ne aflăm şi, în acele prime două vizite la conac, n-avem idee dacă Hawker şi Grace stau de vorbă în picioare sau aşezați.

La prima vizită, Hawker e atât de încordat din cauza stresului, că nu reuşeşte „să-şi pună limba în slujba scopului”. Începe prin a se contrazice în privința piesei de teatru, recunoscând că, într-adevăr, sunt aceleaşi personaje dintotdeauna care băltesc „în mâlul confuziei moderne”, apoi continuă să-şi saboteze vizita cu o furtună verbală de comentarii stângace, nepotrivite, iar Grace, încă bosumflată din cauza certei legate de căruța cu boi, îl tratează cu o politețe rece în timpul întâlnirii lor nemulțumitoare, de probă. A doua vizită decurge mai lin, ducând la confesiunile lui Hawker despre chinurile lui de la debutul în carieră şi la observațiile pline de

compasiune ale lui Grace despre curajul lui, ceea ce o convinge să viziteze atelierul lui Hawker împreună cu Hollanden şi încă două persoane, dar acea scenă are loc în afara cadrului, cum ar veni, obiectivul fiind îndreptat asupra locatarilor bârlogului de vizavi, care trag cu urechea la uşă şi nu aud decât „un bolborosit surd, melodios” din cealaltă cameră. Capitolul se încheie cu Florinda în picioare la fereastră, privind-o pe Grace care iese din clădire – un moment sfâşietor pentru Sfâr –, dar Crane ne lasă în ceață în privința evoluției idilei dintre Hawker şi Fanhall.

Spre sfârşitul cărții, Hollanden reapare ca jucător principal în acțiune. Înainte de scena din restaurant în care apare Pontiac – o lucrătură strălucit orchestrată, cu Hollanden care discută cu Hawker într-o parte a camerei, în timp ce în cealaltă izbucneşte o ceartă violentă –, aflăm cât de mult îl dezamăgeşte pe scriitor purtarea prietenului său: „O să-ți vină mintea la cap. Sunt sigur de asta. Am fost cu ochii pe tine. Ce-ai pățit? Te porți de parcă ar fi ceva cu totul nemaivăzut să te îndrăgosteşti de o fată.” După ce se întrerupe ca să comenteze cearta care are loc în spatele lui Hawker, Hollanden continuă: „Brusc ți se scurg ochii după tot felul de poleieli” (vinovăție din cauza poleielii din Epoca de Aur?[62]), după care conchide cu severitate: „Eşti pe cale de a deveni un mare nesuferit.” Când Hawker încearcă să se apere, insistând că nu s-a schimbat deloc, camaradul său i-o retează. „Eşti dus”, îl întrerupe Hollanden pe un ton trist. „E limpede ca bună ziua. Eşti dus.”

[62] În original, joc de cuvinte bazat pe asemănarea fonetică între cuvinte: „Guilt about gilt in the Guilded Age”.

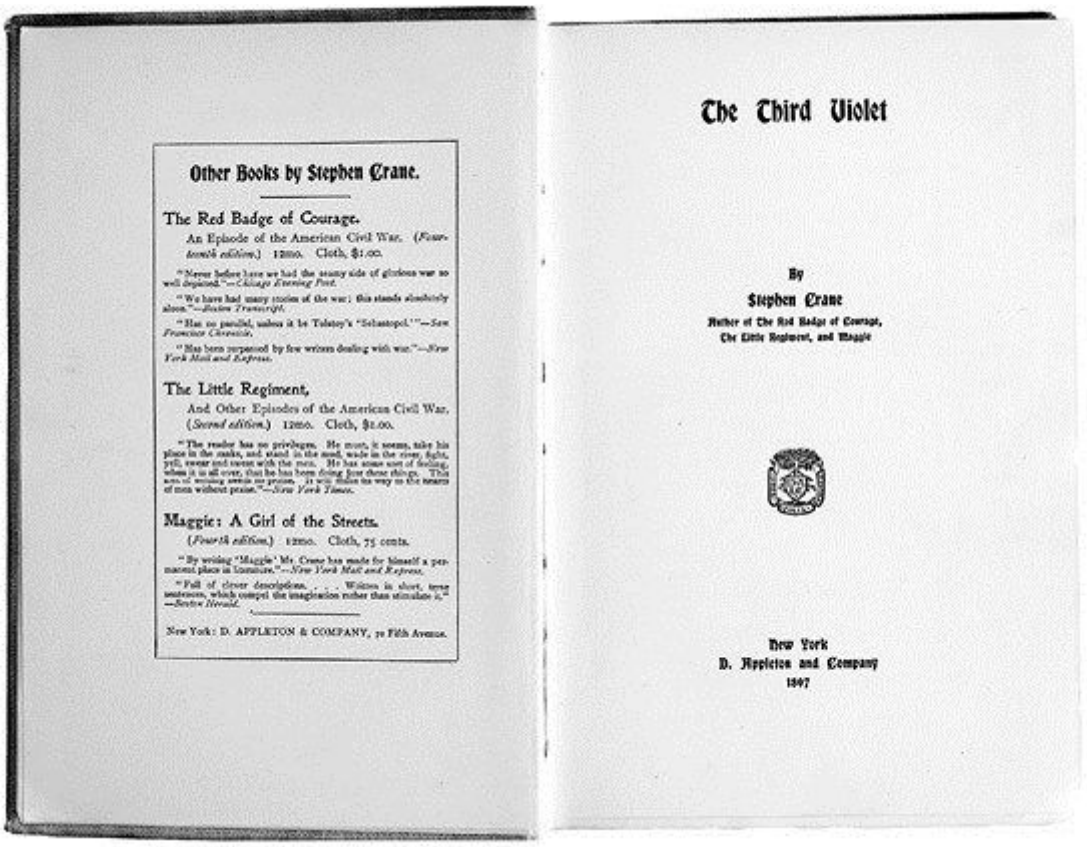

Other Books by Stephen Crane.

The Red Badge of Courage.

An Episode of the American Civil War. (*Fourteenth edition.*) 12mo. Cloth, $1.00.

"Never before have we had the seamy side of glorious war so well depicted."—*Chicago Evening Post.*

"We have had many stories of the war; this stands absolutely alone."—*Boston Transcript.*

"Has no parallel, unless it be Tolstoy's 'Sebastopol.'"—*San Francisco Chronicle.*

"Has been surpassed by few writers dealing with war."—*New York Mail and Express.*

The Little Regiment,

And Other Episodes of the American Civil War. (*Second edition.*) 12mo. Cloth, $1.00.

"The reader has no privileges. He must, it seems, take his place in the ranks, and stand in the mud, wade in the river, fight, yell, swear and sweat with the men. He has some sort of feeling, when it is all over, that he has been doing four these things. This sort of writing needs no praise. It will make its way on the hearts of men without praise."—*New York Times.*

Maggie: A Girl of the Streets.

(*Fourth edition.*) 12mo. Cloth, 75 cents.

"By writing 'Maggie' Mr. Crane has made for himself a permanent place in literature."—*New York Mail and Express.*

"Full of clever descriptions. . . . Written in short, terse sentences, which compel the imagination rather than stimulate it."—*Boston Herald.*

New York: D. APPLETON & COMPANY, 72 Fifth Avenue.

The Third Violet

By

Stephen Crane

Author of The Red Badge of Courage, The Little Regiment, and Maggie

New York
D. Appleton and Company
1897

Pagina de titlu a romanului A treia violetă şi, pe pagina alăturată, o listă cu cărţile lui Crane publicate anterior de D. Appleton and Company, împreună cu pasaje din cronici

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Dus sau nu, Hawker e într-un mare hal, iar în penultimul capitol, când îl vedem în picioare în faţa unui tablou abia terminat, s-au scurs câteva luni şi ninge peste imensul oraş pietruit. Într-un capitol anterior, l-am mai văzut muncind din greu la alt tablou, „furibund, necruţător, formidabil” – ca şi cum „ar fi lovit cu o sabie” –, dar acum, privindu-şi cea mai recentă lucrare, e revoltat de rezultat. Hollanden intră în atelier şi, văzând faţa încruntată a lui Hawker, întreabă: „Acum ce nu-ţi convine?” Nimic nu-i convine şi, în termeni similari celor folosiţi de Crane pentru a-i mărturisi prietenului său Ned Greene că nu mai poate scrie, Hawker îşi desfiinţează singur opera, numind tabloul „hidos” şi declarând: „Nu pot să pictez. Nu pot să pictez nici de-al naibii. Nu sunt bun. La urma urmei, la ce mama dracului am mai apărut pe lume, Hollie?” Hollanden îi spune că e neghiob şi idiot, dar, bănuind că prăbuşirea lui Hawker e legată într-un fel de Grace, spune: „Doar pentru că ea...” Hawker nu-l lasă să termine, spunând că ea n-are nicio legătură cu această chestiune, dar dacă tot veni vorba, ea nu dă „nici cât pe-o ceapă degerată” pe el, ba nici măcar „o conservă veche de tomate” şi de ce să dea? În replică, Hollanden începe să-i ţină lui Hawker un discurs

despre iraționalitatea femeilor, reluând acel argument răsuflat, dar mereu popular, pe care bărbații l-au trâmbițat secole de-a rândul pentru a-şi afirma superioritatea față de femei, dar Hollanden chiar îl crede şi-l susține, încheind prin a spune că „echilibrul lumii depinde de mintea ilogică a femeii" şi „slavă cerului pentru asta" – la care replica lui Hawker este: „Du-te învârtindu-te."

Din nou casa. Din nou candelabrul, pe care Hawker îl studiază „sfidător şi duşmănos" când intră în camera goală, se aşază pe un scaun (e prima oară când e pomenit un scaun) şi aşteaptă să înceapă întrevederea. Care începe. Grace n-a intrat în cameră, ci e pur şi simplu acolo când Hawker deschide discuția spunându-i că „poate" va pleca. Uimire, apoi politicoasa formulare „Ne va părea rău că rămânem fără tine". Acel ne o scuteşte de obligația de a-şi exprima propriile sentimente despre anunțata lui plecare, dizolvând-o într-o lume mai largă de Fanhalli care-i include pe cumnata ei şi pe copii (ştim deja că fratele ei mai mare, probabil soțul cumnatei, a murit, iar Crane nu spune absolut nimic despre părinții ei, care ar putea fi la rândul lor morți sau ar putea pândi în altă cameră). Hawker îi aminteşte ce-i spusese la un moment dat, că ține la ea, şi-i spune că rămâne valabil şi că va lua cu el cele două violete ca să-şi aducă aminte de ea în peregrinările sale, care-l vor duce departe de New York şi ar putea dura multă vreme, poate chiar veşnic. După acest moment sentimental şi excesiv, demn de operă, ea îşi culege de pe rochie o a treia violetă şi „i-o aruncă", gest în care el vede o „supremă insolență". Brusc iritat şi aproape furios, prelungeşte nota de operă insistând că nu vrea să fie „melodramatic" sau să se poarte „ca un tenor" şi spunând că în niciun caz nu-şi doreşte mila ei. Discuția degenerează rapid într-o serie de neînțelegeri reciproce, iar violeta aruncată se transformă în violeta cu care ea i-a dat în cap. Nu, nu i-a dat în cap cu ea, protestează fata, ci i-a dăruit-o „de bunăvoie".

— Să ştii, spuse Hawker, că mi-e foarte greu să plec ştiind că ți-am lăsat impresia că-s vreun netot. E foarte greu. Ia spune, mă crezi netot, nu-i aşa?

Ea nu spuse nimic. La un moment dat ridică ochii şi-l privi în treacăt, profund indignată.

— Acum te-ai înfuriat. Dar ce-am făcut?

Probabil că mintea ei se zbuciuma, pentru că într-un final îi strigă, brusc înlăcrimată:

— Oh, pleacă atunci. Pleacă. Te rog. Chiar vreau să pleci.

Hawker păru ca trăsnit de această schimbare bruscă. Sări în picioare, făcu doi paşi înainte şi rosti un cuvânt ca o explozie de încântare şi uluire:

— Ce?

Cu un efort eroic, ea ridică încet ochii care, strălucind de furie, sfidare şi nefericire, îi întâlniră pe ai lui.

Mai târziu, ea îi spuse că e un mare caraghios.

Ecranul se face negru, cortina cade, cartea se termină. Şi noi ne întrebăm ce anume s-a întâmplat?

O posibilă interpretare: dacă ne concentrăm pe felul în care Grace îşi pierde brusc controlul, atunci izbucnirea ei înlăcrimată prin care-i cere lui Hawker să plece din casă poate fi interpretată ca un semn al pasiunii – pasiunea ca indiciu al iubirii – pentru că Grace e femeie, iar Hollanden tocmai ne-a spus, din rolul său de maestru de ceremonii, că femeile sunt ființe irațională, ceea ce înseamnă că „explozia de încântare şi uluire" a lui Hawker vine din înțelegerea că Grace a lăsat în sfârşit garda jos şi şi-a exprimat adevăratele sentimente față de el, care le oglindesc pe ale lui față de ea şi, chiar dacă ochii ei strălucesc de „furie, sfidare şi nefericire", aceste lucruri nu sunt foarte importante pentru o femeie în focul pasiunii, căci în intensitatea acelui moment întors pe dos, furia înseamnă iubire, sfidare, capitulare, iar nefericirea, fericire, aşa că totul se termină cu bine pentru cuplul nepotrivit, iar în noaptea nunții, când vor merge la culcare, ea îl va tachina cu blândețe pentru că se purtase atât de caraghios cu ea până în acel moment decisiv.

O altă posibilă interpretare: dacă ne concentrăm asupra cuvintelor mai târziu, atunci finalul fericit pe care majoritatea cititorilor îl vor considera ca de la sine înțeles devine brusc incert, pentru că mai târziu înseamnă o perioadă de timp relativă, nespecificată, şi poate Crane nu se gândeşte la un mai târziu imediat, ci la unul mai distant, după doi sau trei ani, de pildă, când Hawker îşi va fi încheiat peregrinările solitare prin părți misterioase de univers, aşa că se întoarce la New York şi se întâlneşte întâmplător la o reuniune cu Grace (măritată între timp cu Oglethorpe sau cu alt prinț din clasa înlesnită), iar când se strecoară pe terasă ca să schimbe câteva cuvinte între patru ochi, ea îi dezvăluie că motivul pentru care o rupsese cu el în urmă cu doi ani este că fusese cu adevărat furioasă, sfidătoare şi nefericită

în acea după-amiază şi considerase că el se purtase cu ea (pentru a relua cuvintele din carte) ca un mare caraghios.

Cititorul e lăsat să aleagă finalul potrivit – sau să nu aleagă şi să le păstreze pe amândouă, ceea ce bănuiesc că a fost intenția lui Crane când şi-a încheiat opera de dragoste cu o scenă atât de criptică şi ambivalentă. Divulgând atât de puțin, îşi permite să ofere două finaluri opuse şi egale, o strategie perfect în ton cu spiritul parodic, autoreflexiv al cărții în ansamblu. Nu e o propunere de tipul ori-ori, ci mai degrabă şi-şi. Ambele în acelaşi timp.

Sunt lucruri complicate, înnebunitor de nuanțate şi probabil că nimeni nu se va mira aflând că romanul a sucombat repede după publicarea sa, în mai 1897. Crane era pe atunci în Mediterana, relata despre Războiul Greco-Turc în calitate de corespondent pentru Hearst, aşa că a fost scutit de plutonul de execuție al cronicilor americane, care au atacat A treia violetă pentru că ar fi „o soră mai slabă" (Buffalo Enquirer), „lipsită de realism [...] în orice sens plauzibil" (New York Tribune), „lasă o impresie clară de nemulțumire" (Brooklyn Daily Eagle), „o poveste despre un flirt într-o stațiune de vară mai ineptă decât tot ce s-a scris până acum în acest gen" (Springfield Republican) şi „o carte pe care scrie cu litere de-o şchioapă cât e de proastă" (Providence Journal). Godey's Magazine a fost singura publicație newyorkeză care a părut să realizeze cât de cât reuşita lui Crane, iar cronicarul anonim, deşi spune că e o carte „fără sânge-n vine" (nu fără temei), o laudă ca „remarcabilă demonstrație a unui meşteşug literar pur; ca studiu al controlului şi originalității tehnice, e fără precedent". După ce laudă dialogul „sacadat, fragmentar" şi vivacitatea limbajului lui Crane, cronicarul observă că „demonstrează în permanență o bună capacitate de sugestie a unor subtilități subtextuale de sens şi dispoziție printr-o vorbire aparent neglijentă" – ceea ce merge drept la țintă. Însă ce mă surprinde, la mai mult de un secol de la publicarea cărții, este cât de puțină atenție i s-a acordat în toți aceşti ani, chiar şi din partea specialiştilor în Crane şi a susținătorilor devotați ai muncii sale. A treia violetă a trecut în mod misterios neobservată, ceea ce explică de ce i-am dedicat atâta timp în acest capitol – pentru că e neglijată în continuare şi pentru că merită o privire proaspătă a unei noi generații de cititori. Prin comparație cu cele mai puternice povestiri şi romane ale lui Crane, intră cu siguranță în categoria creațiilor „minore", dar minor nu înseamnă neînsemnat şi faptul că a încercat să scrie un roman de moravuri chiar în timp ce romanul său de război îl transforma într-o figură internațională ne spune ceva despre disponibilitatea sa de a risca, de a experimenta, de a se aventura în noi teritorii. Cum în general experimentul a fost un succes, pentru că subminează convențiile formei pe care a ales s-o abordeze, asta dovedeşte, după părerea mea, cât de avansat era Crane față de vremurile sale. A treia violetă nu e doar primul scenariu din lume, ci şi, probabil, primul roman postmodern.

Crane n-a mai încercat niciodată un proiect asemănător. După vacanța sa de două luni pe Insula Iubirii, s-a întors pe continent, s-a dezlegat la ochi, a luat tocul în mâna dreaptă şi a plonjat din nou în întuneric.

25

La sfârşitul secolului al XIX-lea, în America nu existau premii literare. Nu se înfiinţaseră fundaţii care să împartă granturi şi burse scriitorilor, iar colegiile şi universităţile nu angajau scriitori care să înveţe alţi scriitori să scrie. În acea epocă de capitalism sălbatic, neîmblânzit, piaţa guverna în întregime domeniul literar, iar pentru a oferi recunoaştere acelor scriitori care se remarcaseră printr-o lucrare excepţională sau printr-o operă de o viaţă, onorurile erau acordate de cluburi literare private şi asociaţii informale ale unor colegi scriitori, cu ocazia unor banchete la care se consumau mâncare şi vin din belşug pe lângă discursuri – o mulţime de discursuri – care-l lăudau pe oaspetele de onoare. Crane fusese deja invitat la o astfel de întrunire cu un an şi jumătate în urmă – un eveniment în cinstea lui Frances Hodgson Burnett, găzduit de Uncut Leaves Society din New York –, dar refuzase să se ducă de spaimă, terorizat de gândul de a-l vedea pe John Barry ridicându-se şi citindu-i poeziile în faţa unui public pe care-l credea ostil. Dar situaţia se răsturnase, iar cu recent dobândita sa celebritate ca autor al Semnului roşu al curajului, Crane s-a văzut aruncat în poziţia incomodă de a fi tot mai des el însuşi invitatul de onoare la asemenea serate. Cu toate reţinerile sale, de obicei accepta – mai întâi din motivele curente (recunoştinţă, politeţe, ocazia de a străluci în public timp de câteva ore) –, dar când a înţeles cât de mult însemnau acele serate pentru unele persoane din Port Jervis sau împrejurimi, a ajuns să accepte şi dintr-o dorinţă mai profundă şi mai stringentă de a-şi impresiona fraţii mai mari cu noul său statut în lume. În special pe William, fratele cel mai mare şi deci un surogat de tată pentru el în ultimii şaisprezece ani, căci există vreun fiu care să nu fie dornic să-i demonstreze tatălui său că nu mai e acel fluieră-vânt bun de nimic care părea să fie pe vremuri? Pe 7 ianuarie 1896, aflând că Hitchcock organiza pentru el un dineu la început de martie la Authors Club, Crane i-a scris lui Hawkins:

Socoteala cu dineul îmi provoacă emoţii amestecate. Într-un fel, prevesteşte un Calvar, dar într-un sens mai general, sunt copleşit de mândrie şi aroganţă la gândul că am asemenea prieteni.

Apropo, ar trebui să vezi ce efect au lucrurile de felul ăsta asupra familiei mele. Ce s-au mai umflat în pene! Vai de mine! Pur şi simplu nu se mai satură să-i vizitez. E minunat. Nu mai sunt oaia neagră, ci o vedetă.

Dar cât era de epuizant pentru oaia-neagră-vedetă când se concretizau planurile de a-l onora, cu atât mai mult prima oară, care s-a întâmplat să fie

în perioada în care el se afla la Hartwood, iar invitația i-a sosit la început de noiembrie din East Aurora, New York, la doar câteva zile după ce Crane îl anunțase pe Hawkins că terminase prima treime din A treia violetă, ceea ce înseamnă că a scris ultimele două treimi din carte într-o stare de panică tot mai intensă, blestemându-se că acceptase, dar prea timid ca să se retragă sub un pretext oarecare – poate un picior rupt sau o criză de urticarie agresivă –, apelând întruna la Hawkins pentru susținere morală, logistică şi vestimentară şi făcând din țânțar armăsar atât de rău, încât episodul ar putea fi considerat pur comic, dacă deznodământul ar fi fost altul. Crane a fost fraierit de un escroc şi, fiind naiv şi dispus să creadă în bunele intenții ale semenilor săi, nu l-a învinovățit pe acel om pentru eşecul de la Hotel Genesee din seara de 19 decembrie 1895. Chiar şi mai uluitor, a rămas prieten cu el tot restul vieții.

Fost producător de săpun devenit scriitor, editor şi autoproclamat „inspector general din oficiu al universului", insul cu pricina era năpăstuit cu unul dintre cele mai usturătoare şi mai comice nume din acea epocă: Elbert Hubbard. W.C. Fields avea să câştige mai târziu bani frumoşi inventând personaje cu asemenea nume, dar Hubbard a reuşit să se lepede de tânăr de neinspiratul Elbert, ascunzându-se după diminutivul Bertie, iar ca adult şi-a luat numele de Fra Elbertus, de la care provine titlul uneia dintre revistele pe care le-a publicat, Fra. Un escroc lăudăros cu aplecare spre sentințe vizionare şi fler pentru autopromovare, devenit discipol al mişcării Arts and Crafts şi care, inspirat de Kelmscott Press, înființată de William Morris în Anglia, şi-a deschis în 1895 o versiune americană lângă Buffalo, Roycroft Press, creând în acelaşi timp o comunitate restrânsă de artizani cunoscuți ca „roycrofteri", care lucrau la tipărit, legat şi producția manuală de hârtie şi creau mobilier Arts and Crafts. În luna iunie a acelui an şi-a lansat prima revistă, The Philistine: A Periodical of Protest, care-i lua la țintă pe îmbuibații din lumea literară consacrată din New York, ironiza banalitatea mulțumită de sine a vieții americanilor din clasa mijlocie şi era legată în hârtie maro de măcelărie, ca să atragă atenția că între copertele sale se găsea „carne". Majoritatea articolelor erau scrise de însuşi Hubbard (ceilalți colaboratori nu erau plătiți din principiu), iar în culmea popularității sale, The Philistine a depăşit tirajul de o sută de mii de exemplare – un număr remarcabil pentru o asemenea revistă. În numărul inaugural, Hubbard s-a alăturat corului de arcaşi alunecoşi care aruncau săgeți spre cartea de poezii a lui Crane, întrebându-se de ce călăreții negri sunt negri, când „ar fi putut fi la fel de bine verzi, galbeni sau bleu, că tot nu aflăm nimic în carte despre ei", iar mai târziu în aceeaşi lună, a avut neruşinarea să-i trimită o scrisoare lui Crane, „nădăjduiesc că nu veți fi pus la inimă mica scamatorie despre Călăreții negri" şi să-l roage să le trimită „nişte manuscrise. Ne veți ajuta, iar noi vom încerca din răsputeri să vă ajutăm la rândul nostru". Era pentru prima oară că o revistă îi cerea o poezie lui Crane şi probabil că a fost flatat, îndeajuns de flatat ca să nu le poarte pică pentru insultă, aşa că, în loc să ignore rugămintea, i-a trimis o poezie lui Hubbard pentru următorul număr, apoi încă una pentru următorul, şi astfel a început povestea, Crane crezând în ce-i spusese Hubbard despre cum se vor ajuta reciproc, când de fapt Hubbard nu voia decât să se ajute singur, folosindu-se de Crane. Totuşi,

omul se oferise să-i publice poeziile, deci Crane îl considera aliat, un alt rebel din frumosul război împotriva stării de fapt şi, chiar dacă nu cădeau de acord în toate privinţele, omul voia să-i folosească opera şi ce era greşit în a arunca din când în când câte un os unui câine flămând?

Greşeala, cum observă Amy Lowell în introducerea ei la noua ediţie a Călăreţilor negri, avea legătură cu reputaţia lui Hubbard şi cu efectul ei negativ asupra reputaţiei de poet a lui Crane. „Publicului îi era greu să creadă că un om promovat de un pozeur prin excelenţă ca Elbert Hubbard avea vreo calitate [...] E extrem de regretabil că asemenea poezii au apărut sub egida Roycroft." Crane însă, care era încă atât de tânăr şi lipsit de experienţă, n-a sesizat problema şi, fără să stea prea mult în cumpănă, şi-a continuat incursiunile în cămară după oase pentru Hubbard.

Apoi a sosit invitaţia prin poştă, explodând în liniştea şi izolarea din Hartwood sub forma unei scrisori datate 10 noiembrie, din partea Comitetului pentru Societatea Filistinilor (o organizaţie care nu a existat în afara acestui scop), care începea astfel: „Recunoscând în persoana domniei voastre şi în geniul poetic al domniei voastre un om pe care ne-am dori să-l cunoaştem mai bine, Societatea Filistinilor doreşte să organizeze un dineu în onoarea domniei voastre în viitorul apropiat." Printre semnatari se numărau Hubbard, partenerul acestuia, Henry P. Taber, şi alţi nouă bărbaţi ce reprezentau publicaţii din Buffalo, Syracuse, Boston, New Orleans, Denver şi Washington. Copleşit, Crane i-a scris imediat lui Hawkins, întrebându-şi prietenul ce să facă. Hawkins, care era cu doi ani mai în vârstă decât William, fratele lui S.C., şi redactor-şef al revistei Brains (unul dintre primele periodice dedicate publicităţii), avea să priceapă cu siguranţă situaţia mai bine decât el.

Răspunsul a fost prompt şi ferm: „Poţi să le răspunzi băieţilor din Buffalo neîntârziat, pentru că trebuie – chiar trebuie – să le accepţi invitaţia. Viaţa are şi o parte comercială care nu trebuie total ignorată. Nu există nicio justificare pentru asta şi niciun motiv întemeiat ca să fie aşa, dar aşa e şi iată-te [...] Acceptă liniştit. Îmi spui ce dată s-a stabilit şi mă voi ocupa să fii dichisit pe potriva ocaziei." Nelăsând nimic la voia întâmplării, Hawkins continuă cerându-i lui Crane circumferinţa pieptului, măsura la pantofi şi lungimea piciorului de la şliţ la călcâi, pentru că ştia că garderoba lui Crane era deficitară pe toate fronturile şi că nici nu putea remedia problema din lipsă de fonduri. Zelos ca un prieten adevărat, Hawkins era dispus să facă orice ca să-l ajute, chiar dacă nici el nu era bogat.

Remontat de acest sprijin entuziast, Crane i-a scris lui Hubbard că acceptă, adăugând cu modestie: „Sunt un om foarte simplu şi mă gândesc cu tristeţe la dezamăgirea prietenilor mei, Filistinii, dacă au avut bunătatea să-şi formeze vreo părere cât de puţin favorabilă despre capacităţile sau personalitatea mea." În aceeaşi zi sau în ziua următoare, Crane i-a scris lui Hawkins ca să-i mulţumească pentru sfat şi să-i spună cât de stânjenit se simţea „când mă gândesc că am fost atât de josnic încât să profit de generozitatea ta". Apoi i-a dat lui Hawkins informaţiile cerute: „Circumferinţa pieptului meu, afurisit să fie, măsoară optzeci şi nouă de centimetri – puţin –

, iar piciorul, optzeci şi patru – şi mai prost. Iar măsura la picior – ducă-se pe pustii – e patruzeci. Poftim! S-a terminat. Am senzația că ți-am mărturisit că sunt un hoț nenorocit" – pentru că ştia că Hawkins avea să fie nevoit să scormonească în propriul buzunar ca să-l salveze. „Cerul să-ți dea tihnă, Willis, iar la bătrânețe să-ți aduci aminte cum te-ai împrietenit cu cel mai mare gogoman literar din America."

Crane i-a trimis din timp lui Hubbard o listă cu persoane pe care voia să le invite şi în scurtă vreme, în biroul revistei Philistine au început să curgă mesajele de regret, nu pentru că l-ar fi desconsiderat pe invitatul de onoare, ci din rezervă față de gazdă, care deja căpătase reputația despre care avea să scrie Amy Lowell peste treizeci de ani şi care profita în mod evident de succesul recent al lui Crane pentru a se promova pe sine şi revista sa. Irving Bacheller, Hamlin Garland, Ripley Hitchcock şi William Dean Howells aveau toți alte obligații şi au transmis cele mai calde salutări. Ambrose Bierce era în California, Richard Harding Davis era în altă parte, iar S.S. McClure a scris că, oricât de mult ar fi apreciat talentul lui Crane, prefera „să-i admire pe bravii Filistini de la o distanță sigură". Fără să clipească, Hubbard şi-a văzut de planurile sale, dineul de amploare restrângându-se la unul mai mic, cu aproximativ douăzeci şi cinci de invitați care confirmaseră prezența, tipărind un meniu-suvenir gros, care includea o poezie de Crane în premieră şi răspunsurile celor peste treizeci de persoane cărora le fusese imposibil să participe. Între timp, la Hartwood, pe măsură ce se apropia data de 19 decembrie, Crane se lăsa încetul cu încetul copleşit de o glorioasă stare de panică permanentă. Iată ce-i scrie lui Hawkins pe 15 decembrie:

Mi-am drămuit bănuții ca să mă întorc acasă zâmbitor, dar falit, la vagonul fumătorilor. Azi mi-am cumpărat ditamai cămaşa de costum, cu tot ce mai trebuie. Am o pălărie a-ntâia. Pardesiu n-am, în afară de ăla mic şi subțire ca tifonul, poate-l mai ştii. N-am nici costum elegant. Frate-meu are – avea – o pereche de încălțări lăcuite şi acum dorm cu ele sub pernă [...]

Şi acum, Willis, bătrâne, când mă tot gândesc la aiureala asta şi te văd pe tine acolo, manevrând în culise şi ştiind de la bun început ce cap sec sunt şi în ce belea absurdă m-am vârât, mă prostesc tot pritocind lucrurile. Las totul în seama ta. Din punctul meu de vedere, tare-aş vrea ca toată povestea să se ducă pe apa sâmbetei, pentru că, deşi aştept momentul cu nerăbdare ca pe probabil cea mai mare bucurie din viața mea, simt că mă porți tu pe umeri. Şi dac-aş putea, aş opri totul acum.

Încă optimist, Hawkins i-a răspuns pe 17:

Dacă ajungi la Genesee înaintea mea, ori mă aştepţi, ori îmi laşi un bilet. Îţi trimit urgent un pardesiu azi după-amiază. În Buffalo ne ocupăm de costumul cu pricina. Tu adu-ţi cămaşa, pălăria şi pantofii. Mă ocup eu de pardesiu, haină şi pantaloni.

Mie-mi plac treb'şoarele astea. Nu-ţi face nicio grijă [...] O să ne distrăm pe cinste.

Asta a fost partea amuzantă, cu harababura comică de frământări, nervi şi îndoieli temătoare, dar dineul pe care Hawkins şi mai mult ca sigur Hubbard însuşi şi-l imaginaseră intim şi demn s-a transformat în ceva de toată jena, un scandal verbal provocat de câţiva ziarişti beţi, puşi pe băşcălie, care stăteau la un capăt al mesei lungi. Ne-au parvenit mai multe relatări de la faţa locului şi, deşi detaliile sunt întrucâtva diferite, impresia generală asupra celor întâmplate e aceeaşi. Frank Noxon, coleg cu Crane în frăţia studenţească de la Syracuse, care pe atunci era critic de teatru la Boston Record, a fost unul dintre „ciudaţii şi semi-ciudaţii" care au participat, conform propriei lui descrieri. A nimerit lângă Claude Bragdon, scenograf şi arhitect, care stătea în faţa lui Crane şi Hawkins. În capul mesei stătea partenerul lui Hubbard, Henry Taber. „După cină", a scris Noxon în 1928,

Taber s-a ridicat să-şi ţină discursul. „Probabil cel mai unic", a zis. Atât a apucat să spună. O voce de undeva de lângă Hubbard [de la celălalt capăt al mesei] a strigat: „«Unic» are grad de comparaţie?" Ăsta a fost semnalul. Care a dat tonul festivităţilor. Taber şi toţi ceilalţi vorbitori au fost ridiculizaţi şi luaţi la ţintă în cel mai pur stil clovnesc, de batjocură. Crane [...] a fost invitat să vorbească şi şi-au făcut mendrele şi cu el.

Bragdon descrie şi el dezastrul într-un text scris în 1905:

Dineul acela, care a avut loc într-o sală privată a unui hotel din Buffalo, e încă o amintire supărătoare – ca vederea unui juncan dus la tăiere. La început, evenimentul a fost dominat de o mulţime de pseudoreporteri beţi, care veniseră acolo cu intenţia vădită de a ridiculiza toată povestea prin întreruperile lor obscene şi nerelevante, evident, spre iritarea lui Hubbard şi a noastră, a celorlalţi.

Hawkins, aşezat chiar în stânga lui Crane, a înțeles mai bine ce a trebuit să îndure invitatul de onoare. Într-unul dintre textele sale din anii 1920 apărute în All in a Lifetime, scrie:

În seara de joi, 19 decembrie 1895, am stat alături de Stephen la acel dineu. El arăta impecabil în ținuta lui de seară, dar nu s-a simțit în largul lui. Numeroasele discursuri care-i lăudau opera literară au avut un dublu efect asupra sa. Nimic din purtarea lui nu trăda dacă-i erau sau nu pe plac, dar din când în când îmi dădea câte un cot şi gemea înăbuşit sau mai scotea câte un cuvânt şoptit de nemulțumire față de acele tâmpenii bine intenționate, cum sunt convins că le considera; pentru că mă asigurase în repetate rânduri că nu făcuse nimic ca să merite vreo laudă.

După ce Hubbard, care prezida adunarea, l-a ridicat în slăvi pe oaspetele de onoare ca om şi geniu, l-a poftit pe Crane să spună câteva cuvinte. Stephen s-a ridicat, cu o rezervă evidentă. Se vedea limpede că intrase în panică. Umezindu-şi buzele palide şi uscate, a părut mai întâi incapabil să rostească o vorbă. Într-un sfârşit, curajul său înnăscut l-a salvat, dar n-a putut spune decât că nu făcuse nimic literar în afară de a exprima cu bietele sale cuvinte ce văzuse şi cum văzuse [...]

Adevărul e că Stephen trăia clipe de groază.

Atât Bragdon, cât şi Hawkins erau prea modeşti ca să discute rolul lor în evenimentele din acea seară şi abia din relatarea lui Noxon aflăm ce au făcut şi că Hawkins a fost cel care a salvat seara de la un dezastru total.

Când Crane s-a aşezat pe scaun, s-a ridicat Claude Bragdon. Şi azi, după treizeci şi unu de ani, încă îi aud vocea şi-i văd expresia. „Am venit aici”, a zis el, „să-l omagiez pe Stephen Crane, nu să-mi bat joc de el. Îmi pare rău că fac acest pas, dar nu mai pot rămâne în această cameră.” Uşa era la capătul mesei. Ca să iasă, Bragdon trebuia să treacă pe lângă Taber şi Crane. Hawkins s-a ridicat şi i-a tăiat calea. „O clipă”, a zis el. „Eu sunt cel mai în vârstă din această sală. Îl cunosc pe Stephen Crane mai bine decât oricine altcineva de-aici. Am dormit împreună, am mâncat împreună, am flămânzit împreună, am supraviețuit împreună. Îl cunosc pe toate fețele, îi ştiu toate toanele. Am luat parte la tot ce s-a întâmplat, iar el ştie că-l iubesc şi-l admir. Cum ştie că-l iubiți şi-l admirați cu toții. Am venit aici, la fel ca prietenul nostru, ca să-l omagiez pe Stephen Crane. Vă asigur că se simte mai măgulit de spiritul acestei întruniri decât ar fi fost dacă i s-ar fi adus

elogii solemne.” Crane a încuviințat din cap cu toată convingerea. Toată lumea a aplaudat.

„Îmi pare rău dacă m-am înşelat”, a spus Bragdon. „Vă rog să mă iertați.”

„Eşti iertat cu o singură condiție”, a răspuns Hawkins.

Bragdon a ridicat privirea întrebător.

„Condiția e să te întorci la locul dumitale”, a spus Hawkins.

Ceea ce Bragdon a făcut.[63]

Cumva, dineul a reuşit să se încheie fără alte incidente. A doua zi, un jurnalist de la Buffalo Evening News care participase la evenimente a relatat că fuseseră prezenți treizeci şi unu de invitați şi că „toate locurile erau ocupate”. Ignorând scandalul iscat la „interesanta întrunire”, a rezumat discursurile ținute de Taber şi Hubbard, după care şi-a îndreptat atenția asupra autorului Semnului roşu al curajului, „care în acest moment suscită un amplu interes”:

Domnul Crane a răspuns cu eleganță şi modestie, spunând că este un ziarist în activitate care, „de când a renunțat la studii”, încearcă să facă atât

---

[63] După mai mulți ani, într-o carte publicată în 1938 (More Lives Than One), Bragdon a rememorat respectiva seară şi a recunoscut că el fusese tartorul care-i „intimidase”, deşi n-ar fi îndrăznit să ia cuvântul aşa cum o făcuse dacă n-ar fi fost „cam cherchelit”. A mai înțeles şi că dineul fusese „un fel de reclamă abilă pe care Hubbard şi-a făcut-o singur”, după care, cu multă emoție şi perspicacitate, a scris următoarele cuvinte despre invitatul de onoare: „Crane m-a impresionat profund, chiar dacă de atunci nu l-am mai văzut niciodată: un tânăr sincer şi sclipitor, cu un foc interior mai puternic decât al altora – de fapt, atât de puternic, că încă de-atunci îl mistuia.” Autorul îi mulțumeşte fantomei lui Claude Bragdon (1866-1946), pentru că acest comentariu al său i-a inspirat titlul cărții (n. a.).

cât se poate cu instrumentele care i-au parvenit – cu stângăcie, dar sincer, mărginindu-se la a-şi zugrăvi propriile impresii în stilul său. Poetul a făcut o impresie foarte bună. E un băiat tânăr, de douăzeci şi patru de ani, cu o faţă fină şi ochi ageri, care nu se ia prea în serios.

Mereu gata să tragă la ţinta sa favorită, New York Tribune a replicat cu un articol apărut pe data de 29, în care Filistinii erau acuzaţi că susţin „irepresibila mediocritate care insistă să jignească inteligenţa publică, de mai mare ruşinea. Ne aşteptam ca «Filistinii» să contribuie la punerea la punct a Poetului Minor. Dar ei îi oferă un dineu şi-l ridică în slăvi!”

Oricât de neplăcut ar fi fost acel dineu pentru el, Crane nu i-a purtat niciodată pică celui care-l ademenise la Hotel Genesee şi a continuat să-şi publice creaţiile în revistele lui Hubbard până la sfârşit – în special poezii, dar şi câteva texte de proză scurtă –, neputând să-i întoarcă spatele celui care declarase în scris, la doar trei luni după dineu, că Stephen Crane salvase „ultimele zbateri ale secolului de la ruşine literară”. Iar Hubbard a continuat să prospere încă douăzeci de ani, menţinându-şi imperiul Roycroft şi scoţând pe bandă rulantă romane, articole, editoriale de ziar şi aproape două sute de pamflete, cel mai popular fiind Un mesaj pentru Garcia, un manifest despre curaj, datorie şi onoare cu orice preţ care s-a vândut în câteva milioane de exemplare după publicarea sa în 1899 şi a fost adaptat de două ori pentru cinema, un film mut în 1916 şi un lungmetraj cu Barbara Stanwyck şi Wallace Beery în 1936, un text care şi-a întins tentaculele atât de departe, încât în anul 1960, pe când aveam treisprezece ani şi eram în clasa a opta, l-am primit ca temă împreună cu ceilalţi colegi de la profesoara noastră de engleză, doamna Brown, o femeie în prag de pensionare care cu siguranţă prinsese epoca lui Crane.

Hubbard a murit în mai 1915, după o vizită în Europa, împreună cu soţia sa şi alţi o mie o sută nouăzeci şi şase de oameni, când nava Lusitania a naufragiat nu departe de coasta Irlandei, torpilată de un submarin german în al doilea an din Primul Război Mondial.

26

Întors la Hartwood după Crăciunul petrecut la New York, Crane i-a trimis A treia violetă lui Hitchcock pe 27 decembrie, pe 30 a refuzat o invitație din partea agenției McClure de a scrie o serie de articole despre câmpurile de bătălie din Războiul Civil, iar pe 31 a scris trei scrisori, printre care cea critică la adresa noului său roman, pe care-l numeşte „porcărie", trimisă lui Curtis Brown, şi cea destinată lui Hawkins, în care îl anunță că poartă iar pantaloni de velur şi că-i va trimite înapoi pardesiul în acea seară. După ce-l informează că „Hubbard şi Taber te consideră cel mai afabil băiat din lume", îl întreabă pe Hawkins dacă a fost „mulțumit de cină", mărturisindu-i că „n-am băut prea mult, dar emoțiile au transformat totul într-o ceață cenuşie şi nu-mi dau seama dacă m-am comportat decent", iar după ce termină cu scrisorile pentru cei doi prieteni ai săi, îşi încheie anul scriind o a treia scrisoare către Nellie Crouse în Akron, Ohio.

Un lucru care şi atunci, şi acum pare lipsit de noimă. Crane o întâlnise o singură dată – demult, la începutul anului – şi în atâtea luni nu-i scrisese nici măcar un cuvânt. Ea fusese cea mai atrăgătoare femeie la serata la care-l târâse prietenul lui, Button, în acea după-amiază de început de ianuarie („O siluetă extraordinară – extraordinară", ca să reluăm cuvintele lui Lucian Pontiac), iar Crane îi monopolizase atenția cât stătuse acolo – de fapt, nici nu vorbise cu altcineva. Un flirt de tânăr plictisit la o petrecere plictisitoare sau primele semne ale unei pasiuni autentice? Din câte se pare, Nellie Crouse era o „tânără afectată şi pe deplin convențională", la mare distanță de idealul pe care Crane i-l descrisese lui Linson în altă după-amiază petrecută la New York („Nimic nu e mai frumos pentru mine decât conversația firească a unei fete drăguțe care are minte"), dar dacă lui Nellie Crouse îi lipsea mintea, cu siguranță era arătoasă şi se califica din toate punctele de vedere ca fată drăguță. Tinerii se îndrăgostesc numaidecât lulea de tinere atrăgătoare. E o lege a universului, dar dacă Crane se îndrăgostise de tânăra arătoasă pe care o întâlnise la începutul anului, atunci de ce aşteptase până la sfârşitul anului ca să facă o mişcare?

Nellie Crouse, 1896

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Sunt posibile mai multe răspunsuri, dar niciunul nu e pe deplin convingător. Se poate să fi simțit că o ia razna de la izolarea la Hartwood. Departe de prieteni de aproape două luni şi jumătate, tânjind după companie feminină în mica lui chilie de la etajul casei lui Edmund, probabil că tânărul Crane ajunsese să se gândească aproape obsedant la femei, nu doar la Grace şi Sfâr cele inventate din romanul său, ci şi la femei reale şi, în timp ce-şi cântărea şansele la diferite candidate care i se perindau prin minte, şi-a îndreptat atenția asupra fetei din Akron de la petrecere – cea mai frumoasă dintre toate – şi s-a întrebat dacă nu cumva merita s-o curteze. Or, după ce petrecuse două luni pritocind dramele curtării în romanul său între timp finalizat, era gata să facă personal o tentativă de cucerire, urmând exemplul lui Billie Hawker şi punând ochii pe o frumusețe înstărită şi inaccesibilă – chiar şi cu prețul de a părea un mare caraghios. Sau (mai puțin probabil), se gândise la Nellie Crouse în fiecare zi din anul ce trecuse, dar ezitase s-o abordeze din nou pentru că simțise nevoia să-şi întărească mai întâi cartea de vizită de pretendent înainte să treacă la atac, iar cum

recentul său succes îi confirmase acea carte de vizită, ajunsese în sfârşit în postura de a face următoarea mişcare. Sau, încă răscolit de acel succes cu care încă nu se împăcase şi agitat mai tare de cele câteva incidente de la dineul Filistinilor din Buffalo, o luase niţel pe arătură şi nu-şi dădea seama ce face. Oricare ar fi fost motivul, cele şapte scrisori pe care i le-a scris lui Nellie Crouse între 31 decembrie şi 18 martie sunt atât sublim de ridicole, cât şi profund amuzante – Călăuza rătăciţilor[64] în varianta lui Crane, transformată în cronica unei idile încropite. Se tot învârteşte în cerc, contorsionându-se în noduri tot mai strânse de fanfaronadă jenată, anticipări, scuze, scuze pentru scuze, alte anticipări ale scuzelor pentru scuze, totul într-o manieră atât de ineptă şi chinuită, încât ţi-e milă de el, dar te şi amuzi de parantezele sale ironice şi de salturile retorice, de felul cum scrie ca nebunul, într-un vârtej strălucit de moară stricată până când falsa seducţie unilaterală eşuează pe bancurile de nisip ale inepţiei. Era o născocire, o fată inventată căreia i-ar fi stat mai bine ca personaj secundar în A treia violetă, şi imediat ce Crane şi-a dat seama că e prea grea de cap ca să priceapă fie şi un crâmpei din ce-i spunea el, a continuat să scrie ca pentru sine, urlând în pustiu în timp ce-şi făcea singur capul calendar, iar într-un final, după ce o fermecase, o linguşise şi se străduise din răsputeri să pătrundă prin opacitatea ei stupidă, ea l-a refuzat, iar el a abandonat, cu siguranţă scârbit de sine, dar şi deprimat, într-un hău de disperare – cel puţin pentru o vreme –, din care a ieşit însă târâş şi a mers mai departe.

Dar cât de vioi începuse totul, cu o scrisoare trăsnită şi glumeaţă care a dat tonul celor care au urmat, în care sfiosul pretendent şi-a lansat campania oferindu-i o serie de tăieturi din presă despre cina Filistinilor de pe 19 decembrie (noile lui cărţi de vizită – care probabil că umpluseră plicul până la refuz, semnalând „Atenţie, conţinut important") şi comentându-le în primele două paragrafe cu nonşalanţă autoironică, ceea ce dovedea şi că devenise un om atât de important, încât putea râde de propria-i importanţă. Poate că nu era o strategie rea, dar rămânea o strategie, pentru că în acel moment nu ştia ce şanse are la ea şi era nevoit să-şi ascundă adevăratele intenţii. Urmează un al treilea paragraf straniu, o primă aluzie timidă la scopul său printr-o negare ocolită şi pompoasă: „Presupun că nu vei fi deosebit de impresionată dacă-ţi voi spune că numele dumitale îmi provoacă sentimente puternice." Cu alte cuvinte: îmi place de tine, dar de ce ţi-ar păsa că-mi place de tine şi la ce Dumnezeu să-ţi folosească informaţia că-mi place de tine? Imediat după asta, se apucă să spună o poveste:

Iarna trecută am stat în sudul Mexicului suficient timp ca să mă colorez la faţă precum un trotuar pavat cu cărămidă. Singurul lucru american la mine era un ditamai revolverul Smith and Wesson şi nu vedeam decât indieni care

---

[64] Celebru text al filosofului Moise Maimonide, scris în jurul anului 1190.

bănuiesc că puneau carne de câine în tamales. În această stare de spirit şi condiţie fizică, am sosit în oraşul Puebla, unde am văzut o fată americană...

Să nu uităm că încerca s-o impresioneze pe fiica unor bogătaşi din protipendada unui orăşel de provincie, o prinţesă virgină care se îmbrăca elegant şi trăia în coconul protector al averii familiei, aşa că iată-l pe Crane fudulindu-se în prima scrisoare cu faţa lui arsă de soare şi un revolver la şold, arătând total neamerican în timp ce se pregăteşte să se înfrupte din tamales cu carne de câine împreună cu prietenii săi indieni. Oare domnişoara Crouse va avea subtilitatea de a detecta umorul în felul cum descrie Crane sudul Mexicului sau va fi oripilată de fanfaronada lui de dur şi de obiceiurile alimentare barbare ale băştinaşilor? Crane avea să afle răspunsul când şi dacă ea avea să catadicsească să-i răspundă, dar pentru moment şi-a văzut liniştit de povestea lui despre fata americană din Puebla, pe care o văzuse cu totul doar de patru ori – o dată pe coridorul hotelului şi de trei ori pe stradă – şi cu care nu schimbase nici măcar o vorbă, dar la vederea acelei fete americane „într-o rochie de primăvară nouă-nouţă" era cât pe ce să „cadă lat", aşa că dăduse fuga la ghişeul gării şi-şi cumpărase pe loc bilet la următorul tren spre New York. Cel puţin aşa spune. Dar de ce o spune? Pentru că fata „semăna cu dumneata", scrie el, iar din acest motiv nu era pentru el un om, ci un simbol „şi mereu m-am gândit la dumneata cu recunoştinţă pentru emoţia deosebită pe care mi-ai insuflat-o în oraşul Puebla, Mexic", fără să-i explice de ce nu-i trecuse prin cap să-i scrie în drum spre casă sau imediat după întoarcere şi, la drept vorbind, nici ce voia să spună prin cuvântul emoţie. Emoţia de a vedea o fată americană care semăna cu ea – ceea ce-l îmboldise să se întoarcă urgent în America – sau pur şi simplu emoţia de a vedea o fată care semăna cu ea, indiferent dacă rămânea sau nu în Mexic? Imposibil de spus cu certitudine.

După ce spune aproape tot ce are de spus, Crane încheie cu alte două salturi surprinzătoare în paragraful final, schimbând brusc subiectul pentru a scrie trei dintre cele mai celebre fraze din corespondenţa lui – „Unii o duc toată viaţa numai într-o justificare. Aşa am fost şi eu pe vremuri, dar nu mai sunt. Aş zice că umblu prin lume neexplicat" –, după care, temându-se că scrisoarea lui va fi luată drept „o insolenţă fără egal", speră că ea nu se va supăra şi întreabă – din senin, chiar apropo de nimic – dacă ştie cumva unde se află prietenul lor comun Button, pretinzând că acesta fusese de fapt motivul pentru care-i scrisese. „L-am pierdut acum aproape un an şi n-am mai reuşit să dau de el. Presupun că din pricina staturii lui [Button era foarte scund]. Trece oricând neobservat în mulţime." Apoi semnează: „Al dumitale devotat Stephen Crane."

O demonstraţie ciudată, aproape absurdă, dar care i-a adus ce dorise – un răspuns – şi astfel a început corespondenţa lor, neexplicatul Crane promiţând că i se va explica doar ei, îi va arăta creaţiile doar ei, trimiţându-i ca dovadă un exemplar din „O mânecă gri" („nu e în niciun fel o poveste bună"), mărturisind că întrebase de Button doar ca pretext pentru a-i scrie, după care (toate acestea abia în a doua scrisoare) se lansează într-o tiradă

absurdă şi întortocheată despre cum ar vrea să se ducă în Arizona ca să-i studieze pe apaşi pentru că „un ins din Boston n-a avut minte şi mi-a cerut să-i scriu o piesă pentru teatrul său şi aş vrea să fie cu apaşi”, ceea ce nu e decât un preambul pentru a o informa că, dacă pleacă în Arizona, are de gând să călătorească în vest „pe Erie”, ceea ce-şi aminteşte limpede că presupune o oprire la Akron, dar chiar şi dacă nu va pleca în Arizona, cu siguranță va pleca la Buffalo, „iar dacă ai bunătatea să-mi spui că Akron nu e departe de Buffalo, o să-ți fac o vizită într-o după-amiază – sau poate într-o seară. Cu certitudine.” Desigur, nu exista nicio certitudine, dar în sfârşit îşi asumase intențiile, iar o întâlnire față în față îl interesa în cel mai înalt grad – ca prim pas spre orice s-ar fi putut sau nu întâmpla între ei, ceea ce bineînțeles că în acel stadiu era total incert.

Scrisorile lui Crouse s-au pierdut, dar e uşor să deducem ce scrie din răspunsurile lui Crane, care-i foloseşte observațiile ca să se lanseze în răspunsurile lui lungi şi întortocheate care-l vizează, inevitabil, la fel de mult pe el ca şi pe ea. Când nu bate câmpii cu sforăieli nesincere despre sensul vieții, face tot posibilul să-i cânte în strună, dându-se peste cap ca să pară un suflet-pereche în asemenea armonie cu ea, încât îi simte cea mai măruntă fluctuație de dispoziție ca şi cum ar fi a lui, ca atunci când începe o scrisoare spunându-i „Ce înfiorător de sătulă de toate cele eşti”, pentru ca apoi să adauge „am hotărât să mor la treizeci şi cinci de ani” pentru că viața „nu mi se pare că merită deranjul în mod deosebit”, sau se gudură pe lângă ea risipindu-i eventualele îndoieli în privința lui, ca atunci când răspunde obiecției ei glumețe că o „înspăimântă să rămână singură cu un om atât de inteligent” spunând „sunt de multe ori un gogoman desăvârşit şi un idiot fără pereche. Ating culmi de prostie la care majoritatea oamenilor nici nu visează”. Orice, numai să-i arate că e un băiat înțelegător, cu inimă bună, iar în noianul de corespondență, îl vedem probând întruna diferite măşti, căutând-o febril pe cea care să-i permită să întrupeze acea formă de bărbăție care să-i lase ei cea mai bună impresie, atingând culmea ridicolului atunci când hotărăşte să se prezinte ca „persoană deosebit de practică şi experimentată, de teamă să nu confunzi cuvântul «poet» cu cine ştie ce sentimente zănatice”. Îşi imagina, probabil, că tatăl ei era acel tip de persoană practică şi de ce să nu încerce să imite un om care luptase ca infanterist în Războiul Civil şi se impusese treptat în lumea afacerilor din America, devenind unul dintre principalii acționari de la Goodyear Rubber Company, Diamond Match Company şi cine ştie câte alte companii, dar s-a dovedit că pe Crouse n-o interesa un bărbat care să semene cu tatăl ei, înclina mai degrabă spre „un bărbat la modă”, aşa că Crane, „un barbar zbârlit”, cum singur se descrisese, avea să se transforme de dragul ei într-un bărbat la modă – şi priviți cum se zvârcoleşte, chinuindu-se să se împace cu lucrurile pe care le detestă cel mai tare pe lume, dându-şi întruna cu stângul în dreptul până când în sfârşit îşi trage un glonț în picior.

Recenta dumitale mărturisire că mai degrabă-ți merge la inimă un bărbat la modă decât alte feluri de bărbați e mai aproape de propriile-mi înclinații decât te-ai aştepta [...] Eu, unul, prefer bărbatul care se îmbracă decent şi se

comportă invariabil aşa cum trebuie, dar, vai, trebuie să fie mai mult de atât, mult mai mult. Dar se întâmplă atât de rar să fie mai mult decât decent la vorbă şi la port, încât atunci când văd un asemenea bărbat, de obicei îl privesc cu dispreț ca pe un idiot. Şi totuşi, cum spuneam, sunt şi excepții. Există bărbați cu înclinații foarte sociale, dar care ştiu să-şi țină cumpătul atunci când au în față un revolver cu cocoşul ridicat, iar moartea stă şi aşteaptă pe spătarul unui scaun. Există bărbați cu înclinații foarte sociale care fac diferența între muzica bună şi cea proastă, între poezia bună şi cea proastă – (puțini) –, între teatrul bun şi cel prost – (şi mai puțini) –, între pictura bună şi cea proastă. Sunt foarte mulți care ştiu să deosebească vinul bun şi să joace bine pocher. Sunt câțiva care ştiu să se arate tandri cu o femeie nu doar când sunt ei în toane bune, ci când are ea mai mare nevoie de tandrețe. Sunt mulți care ştiu să călărească, să înoate, să tragă cu arma, să navigheze, foarte mulți. Sunt infim de puțini cei care se abțin să trâmbițeze intimități despre femei. Sunt destui care refuză să se tocmească la chestiunile băneşti. Sunt unul sau doi care-şi văd, invariabil, de treburile lor. Sunt câțiva care ştiu să fie sinceri fără să măcelărească sentimentele prietenilor [...]

Bag mâna-n foc pentru adevăratul aristocrat [...] cel care ține piept oricărei încercări. E ca un cal pur-sânge. Poate că e nervos şi săltăreț, dar în momentele de criză se calmează şi devine creatura cea mai răbdătoare şi mai de nădejde.

Pentru cohortele care atârnă la marginea lumii bune şi cântă o sută patruzeci şi trei de osanale pe zi zeilor societății, crezându-se bine-crescuți doar pentru că au bani – pentru astfel de oameni am un foarte profund şi intens dispreț [...] În Hartwood am avut adesea prilejul să-i studiez pe parveniți. Hartwood Club e la doar cinci kilometri şi acolo vin câțiva dintre aceşti parveniți. Să mă cruțe Dumnezeu de ambiții sociale!

Asta a fost cea de-a şasea scrisoare, scrisă pe 11 februarie, şase scrisori pe care i le-a trimis cam în tot atâtea săptămâni, dar au trecut apoi optsprezece zile înainte s-o scrie pe a şaptea, cea mai scurtă dintre ele, pe care n-a reuşit s-o încheie cum se cuvine, apoi a mai aşteptat încă şaptesprezece zile înainte să pună mâna pe toc şi să scrie ultimul paragraf al ultimei sale scrisori pentru invizibila Nellie Crouse. E greu de înțeles de ce s-a mai obosit să cumpere un timbru şi s-o expedieze, din moment ce ea deja îl abandonase pentru altcineva, dar poate că a vrut să aibă ultimul cuvânt şi, după atâta paradă şi bufonerie, ultimul cuvânt a fost surprinzător de amar.

Cele două paragrafe finale ale acelei ultime scrisori, scrise la o distanță de două săptămâni şi jumătate:

1 martie: Vai mie, ce mult am ajuns să admir cimitirele – sfârşitul calm, netulburat, lipsit de orice speranţă al lucrurilor – absența senină a patimilor – ignorarea păcatului – să nu mai ştii de blestemățiile de speranțe aurite care se aprind noaptea şi-l fac pe om să-şi ia picioarele la spinare, pentru ca apoi, la lumina experienței, să se dovedească a fi capcane ingenioase pentru imaginație. Dacă există vreo bucurie de a trăi, eu, unul, n-o găsesc. Viitorul? Viitorul e împovărat de obligații – noi încercări – conflicte. Un vin vechi şi rar, creat de zei pentru muritori. Carafe de disperare...

18 martie: Drept e că ar fi trebuit să-mi revin suficient până acum ca să fiu în stare să-ți scriu o scrisoare rezonabilă, dar nu pot – penița mea a murit. Sunt doar un om care se chinuie cu o viață care nu mai e pentru el decât o gură de țărână.

Se făcuse de râs, dar nu mai mult decât cei mai mulți dintre noi la tinerețe, mai ales când alergăm după iubire şi habar n-avem cum să procedăm. Crane pare cel puțin să-şi fi însuşit lecția, iar după acea dezamăgire din primele luni ale lui 1896, nu s-a mai ținut după fete drăguțe, după fete cu bani, după fete pe care le întâlnise o singură dată la vreo serată sau după toate celelalte apariții care nu erau decât nălucile unor fete care trăiau doar în mintea lui. Avea să mai greşească şi cu alte femei pe viitor, dar nu în acelaşi fel, niciodată.

În anul următor (iunie 1897), Nellie Crouse s-a măritat cu un absolvent de Harvard pe nume Samuel E. Carpenter şi s-a mutat cu el în Ridgefield, Connecticut. Au avut şase copii (dintre care doi au murit la vârste foarte fragede) şi au divorțat în 1914. Ea a renunțat la tutela copiilor în favoarea familiei fostului său soț din Philadelphia, a trăit la Paris pentru o perioadă incertă de timp, apoi s-a mutat şi ea la Philadelphia, unde a murit în 1943.

27

Idila epistolară ratată cu Crouse a fost doar una dintre problemele lui Crane de la începutul acelui an. Încă dezorientat şi mai falit ca oricând, pentru că în timp ce scrisese la roman nu câştigase deloc bani, s-a lăsat convins să participe la mai multe proiecte neinspirate, din care până la urmă n-a ieşit nimic, dar şi să comită o gravă eroare de judecată artistică. Asta s-a întâmplat în ianuarie, când s-a întâlnit cu Hitchcock la sediul Appleton şi a fost de acord cu ideea de a reedita Maggie – într-o versiune mai cuminţită, expurgată, mai „acceptabilă". O propunere periculoasă pe mai multe fronturi, în opinia mea, şi chiar dacă cineva ar prefera să-mi ignore convingerea fermă că scriitorii n-ar trebui niciodată, sub nicio formă, să-şi modifice textele mai vechi, tot ar rămâne cel puţin încă patru obiecţii. Prima: pentru S.C. trecuseră trei ani de la publicarea iniţială a cărţii, iar în acei trei ani progresase atât de mult ca scriitor, că nu mai putea judeca ce produsese pe când era mai tânăr. A doua: îmblânzirea revoltei originalului însemna să nege motivul pentru care scrisese cartea, iar Crane, care luptase cu atâta înverşunare să păstreze anarhia şi „simţul etic" al poeziilor sale – chiar dacă asta ar fi însemnat să retragă manuscrisul de la Copeland and Day şi să nu publice niciodată Călăreţii negri –, cedase între timp pretenţiilor Appleton şi era dispus să accepte „un volumaş drăguţ de Stephen Crane" – o trădare faţă de sine şi opera sa. Ţinea numai şi numai de el să-i refuze, ba chiar şi să insiste să republice romanul fără schimbări, în afară de a corecta greşelile de ortografie sau de tipar, iar dacă Appleton refuza, ar fi putut s-o propună în altă parte. Ce se întâmplase cu tânărul rebel curajos care nu ştia ce e compromisul? Bănuiala mea este că se temea – se temea chiar şi mai tare decât i-a dat de înţeles lui Howells după ce s-a întors de la New York, unde se pusese la cale planul pentru noua Maggie – şi presupun că această frică a fost tot un efect secundar al afirmării sale bruşte, neaşteptate, al aşa-zisului său succes, care era încă atât de nou pentru el şi deci atât de buimăcitor, încât se pierduse temporar pe sine, nu mai ştia prea bine cine e. Aşadar, în loc să se ţină tare pe poziţii, a dat înapoi. A treia: era o pierdere de vreme. Avea lucruri mai bune de făcut decât să reia o carte veche, în care nu mai părea să creadă, şi de ce să se fi întors la ea când singurul pas plauzibil pentru el era s-o ţină tot înainte? A patra: proiectul era condamnat la eşec şi până la urmă a şi eşuat. Ce susceptibilităţi ar fi protejat prin exerciţiul inutil de a înlocui fiecare dracului şi naiba cu d...i şi n...a? Şi care să fie finalitatea estetică de a măcelări splendidul capitol şaptesprezece şi a elimina ultimele două întâlniri masculine ale lui Maggie din noaptea morţii ei? A doua versiune a fost un dezastru, iar istoria ne dovedeşte cât e de proastă: ediţia din 1896 a fost dată uitării cu multă vreme în urmă şi, de zeci de ani, singura versiune editată disponibilă e Maggie cea originală, aşa cum a fost publicată în 1893.

Munca de a scoate colţii fiarei sălbatice pe care o crease ca debutant la douăzeci, douăzeci şi unu de ani i-a luat în jur de două luni. La început, Crane a părut optimist în privinţa proiectului şi i-a scris pe 2 februarie lui

Hitchcock: „Mă bucur să vă aud vorbind astfel despre Maggie. Mă apuc luna aceasta s-o rescriu.” După două sau trei zile, anunța că „am înlăturat o mulțime de drăcuieli”, iar în a zecea zi, că „am şlefuit cu grijă cuvintele dureroase”, ceea ce confirmă dincolo de orice îndoială că a participat de bunăvoie la transformarea cărții sale într-una „drăguță”. O săptămână mai târziu însă, i-a trimis un exemplar din Călăreții negri editorului său englez, William Heinemann, iar în scrisoarea anexată a pomenit de noua ediție anunțată: „Maggie s-a născut în urmă cu trei ani într-o lume de duşmani, dar am mai cuminţit-o puțin, la cererea Appletonilor [...] Eu unul detest cartea.” După un posibil moment de blocaj (din cauza apatiei? a silei?), pe 23 martie l-a asigurat pe Hitchcock că „o să-i dau bice cu Maggie”, dar pe 2 aprilie, după ce terminase treaba şi stătea cu şpalturile în față, i-a scris editorului că „mă îmbolnăvesc când văd şpalturile. Puneți pe altcineva să le revizuiască – dacă veți considera necesar – şi aveți grijă la greşeli de gramatică şi de ortografie. Mi-e prea lehamite de Maggie ca s-o revăd eu.” I-a mai spus lui Hitchcock şi că s-a „apucat de prefață”, dar probabil că a mototolit-o şi a aruncat-o, pentru că, la început de iunie, când Appleton a publicat Maggie în versiunea modificată – cu două zile înainte ca Edward Arnold să scoată Mama lui George –, cartea n-avea niciun fel de prefață şi orice urmă din ceea ce Crane a încercat sau nu să scrie despre prima sa nuvelă s-a pierdut. Cititorii sunt lăsați să tragă singuri concluziile.

***

Chiar şi mai periculoasă a fost decizia de a-l primi pe S.S. McClure înapoi în viața sa. După ce avusese două episoade nefericite cu el – calvarul de şase luni când aşteptase un răspuns pentru Semnul roşu şi tăieturile nemiloase pe care le făcuse articolului său despre minele de cărbune –, ne-am fi aşteptat să se fi lămurit suficient în privința personajului ca să păstreze o distanță sigură, dar pe măsură ce Crane continua să înainteze şovăielnic spre vârsta adultă, se dovedea a fi unul dintre acei oameni rari cărora le e imposibil să păstreze ranchiună. Îl iertase pe şmecherul de Hubbard pentru că-i ironizase poeziile şi se folosise de el la dineul Filistinilor, iar când McClure, un şmecher şi mai mare şi mai abil l-a abordat cu diferite propuneri, Crane a fost dispus să uite de trecut şi să-l asculte. Evident, McClure spera să profite de pe urma recentei celebrități a băiatului şi evident că băiatul îşi dădea seama de asta, şi totuşi, băiatul avea nevoie de bani, iar dacă şmecherul putea să i-i ofere, atunci de ce să nu îngroape securea războiului şi să-i mai dea o şansă? Crane era deja un personaj foarte căutat, dar primea mai mult invitații să facă parte din cluburi şi asociații şi să dea interviuri în ziare şi reviste, iar McClure a fost singurul care a venit să-i vorbească de bani – o ocazie pentru Crane să-şi umple la loc buzunarele goale.

Prima ofertă certă a venit de la partenerul lui McClure, John Phillips, o propunere să viziteze câmpurile de bătălie din Războiul Civil pentru o serie

de articole pentru agenție – pe care Crane a refuzat-o în scrisoarea sa de pe 30 decembrie, pretextând că era prea ocupat cu altele –, dar se pare că McClure îl abordase ceva mai devreme cu o propunere de a publica noi povestiri despre Războiul Civil şi, cum terminase deja „O mânecă gri” şi „Un mister al eroismului”, Crane s-a pus pe treabă. Încă din 7 ianuarie îi spune lui Hawkins: „scriu o poveste pentru McClure – «Micul regiment». E înfiorător de greu. Am inventat tot ce puteam inventa în legătură cu războiul, iar povestea asta mă ține într-o stare de veşnică disperare. Cu toate astea, avansez binişor cu ea.” Atât de binişor, încât peste o săptămână a plecat în nordul Virginiei, ca să exploreze îndelung locul Bătăliei de la Fredericksburg pentru a se documenta despre cadrul povestirii sale, iar după ce a terminat „Micul regiment”, a mai scris încă trei povestiri despre război în succesiune destul de rapidă, aducând totalul la şase, ceea ce s-a dovedit a fi suficient pentru un volum de povestiri pe care Appleton s-a grăbit să-l tipărească şi să-l publice în noiembrie, cu titlul Micul regiment şi alte episoade din Războiul Civil american. Distinsul editor al lui Crane era la fel de dornic ca McClure să se înfrupte din roadele Semnului roşu, aşa că războiul a fost mai tare decât dragostea, iar povestirile au apărut în volum cu şase luni înainte de A treia violetă, fiind apoi publicate în serial în mai multe ziare de nimeni altul decât... McClure.

Următoarea propunere a lui McClure s-a dovedit a fi tot o pierdere de vreme. Oferta de a publica noi povestiri de război scrise de Crane se soldase cu succes pentru că, deşi nici el nu era pe deplin conştient de asta, Crane îşi dorise să reia subiectul războiului. Pe de altă parte, niciodată nu-i trecuse prin cap să scrie un roman despre politica națională, dar când McClure i-a făcut oferta tentantă de a-i finanța o deplasare la Washington, pentru a se documenta pentru un eventual roman despre politicieni şi politică, ideea i-a stârnit un oarecare interes lui Crane, care a plecat spre capitală, să vadă şi să afle cât mai mult înainte de a se înhăma la proiect. Disponibilitatea sa de a face deplasarea ne arată încă o dată cât era de confuz şi destabilizat în acele luni, Crane fiind genul de scriitor care scria din interior spre exterior – nu invers – şi oricât s-ar fi documentat, tot n-ar fi fost de-ajuns ca să aprindă scânteia lăuntrică de care avea nevoie ca să se arunce într-un nou roman. Ideea pentru Maggie îi venise înainte să colinde mahalalele în căutare de noi detalii pentru povestea sa şi planul pentru Semnul roşu al curajului îl gândise deja înainte să se afunde în cercetări istorice despre Războiul Civil. Pentru A treia violetă, aproape totul provenea direct din propria-i viață. Îşi propunea acum să lucreze din exterior spre interior şi singurul lucru cu care s-a ales a fost o vizită lungă la Washington, care a durat de la începutul lui martie până pe 2 aprilie, în mediul plăcut al Cosmos Club, unde a lucrat la povestirile lui de război şi a scris mai multe scrisori memorabile, printre care şi încheierea cu „gura de țărână” la idila lui cu Crouse, amenințarea agresivă la adresa lui Hitchcock cu prilejul neînțelegerii legate de Mama lui George şi comentariile autoironice şi pătrunzătoare pentru Viola Allen – „am fost aşa un neghiob, neghiobul neghiobilor” – despre perioada în care fuseseră colegi de şcoală. Romanul despre Washington însă, adică motivul principal al vizitei sale la Washington, s-a lovit de un zid. Din fericire, Crane era suficient de inteligent

ca să recunoască un eşec şi, după ce pe 23 martie îi scrie lui Hitchcock că învaţă „încetul cu încetul unele lucruri” şi că vizitase deja „mai multe interioare senatoriale”, peste numai o săptămână îi scrie iar, ca să-i spună că abandonează: „La sfârşitul acestei săptămâni cred că voi reveni definitiv la New York. Aceşti oameni pozează în asemenea hal, încât mi-ar trebui o carabină cu ţeavă dublă ca să le dezvălui adevăratele sentimente, iar dezvăluirea lor mă înspăimântă.” În ziua următoare (pe 31 martie), îi scrie lui Hawkins pur şi simplu: „Washington mă exasperează.”

***

Aceste rateuri şi erori de judecată ascund chestiunea banilor, dificultatea fundamentală de a avea un venit suficient de stabil pentru a se întreţine fără a întâmpina perioade de secetă care să-l facă să strângă cureaua sau, şi mai rău, recăderi în sărăcia care-i marcase primii ani la New York. Crane era, fără îndoială, solicitat, putea fi sigur că publică aproape tot ce scrie, numai că onorariile plătite de ziare şi reviste erau mici, câte douăzeci şi cinci, treizeci de dolari, uneori chiar şi cincizeci sau şaptezeci şi cinci, dar chiar şi publicarea în foileton a unui întreg roman ca A treia violetă i-a adus doar o sută cincizeci de dolari. În timp ce se zbătea să-şi găsească un nou echilibru în acel moment de tranziţie derutant, Crane nu se lupta doar pentru a se adapta la noile sale circumstanţe interioare, ci căuta totodată un mod de a-şi organiza viitorul economic şi, cum nu avea pe nimeni care să-l sfătuiască, iar deciziile îi erau adesea umbrite de porniri imprudente, s-a pomenit atras în aranjamente care arătau bine la suprafaţă, dar până la urmă îl dezavantajau, reducându-i venitul în loc să i-l crească, ceea ce l-a azvârlit în paradoxul de a munci tot mai mult pentru a câştiga tot mai puţin. Un astfel de aranjament a fost înţelegerea încheiată cu McClure, care a exploatat temerile lui Crane că nu dispune de suficienţi bani gheaţă oferindu-i un fel de onorariu iniţial, cu alte cuvinte, plătindu-l în avans pentru texte încă nescrise, aşa că, atunci când Crane îi preda ceva, McClure nu-l mai plătea în bani gheaţă, ci doar i-l trecea în cont – reţinându-i un comision pentru serviciile sale. Crane a părut să intuiască de la bun început posibilele dificultăţi care-l aşteptau, căci iată ce-i scrie lui McClure pe 27 ianuarie: „Cred că înţelegerea cu dumneavoastră e un lucru bun. Sunt perfect mulţumit de partea mea, dar partea dumneavoastră mă îngrijorează întru câtva, pentru că mi se întâmplă adesea să fiu nespus de anost şi lipsit de imaginaţie, iar aceste perioade durează adesea zile în şir.” Doar zile. Dar dacă una dintre aceste perioade ar fi durat două săptămâni sau o lună – sau poate chiar mai mult? Până în august, Crane a înţeles că devenise, practic, robul aşa-zisului său binefăcător şi, în frustrarea sa, s-a reorientat, încheind un acord cu Paul Revere Reynolds, primul agent literar din America, pentru a-şi vinde una dintre povestirile recente (întâmplător, una dintre cele mai bune, „Un om şi alţii”) contra sumei dorite de trei sute cincizeci de dolari,

încheind scrisoarea pe care i-o trimite pe 9 septembrie cu acest avertisment: „Nu vă adresaţi lui Bacheller sau McClure.”[65]

Dar plasarea textelor sale în ziare şi reviste era doar o parte din poveste, iar dacă Crane plănuia să-şi câştige existenţa exclusiv din scris, avea nevoie şi de editori de carte scrupuloşi şi dedicaţi şi nu era suficient ca acei editori să-l plătească echitabil, ci era esenţial să menţină relaţii bune cu el. După ce publicase Maggie în regie proprie, apoi cele cinci sute de exemplare din Călăreţii negri la mica editură din Boston Copeland and Day, mutarea la D. Appleton & Company din New York a fost prima lui experienţă cu o firmă mare, comercială. Fondată în 1831, Appleton era un nume venerabil în lumea editorială americană, cu o listă de autori care-i includea pe Lewis Carroll, Charles Darwin, Rudyard Kipling, Thomas Huxley şi Henry James – pentru a enumera doar câţiva –, iar editorul său de acolo, Ripley Hitchcock, era un om dur, dar deosebit de inteligent, un istoric de artă cu studii la Harvard pe de-o parte, iar pe de altă parte, un consilier literar sârguincios, care înţelegea că activitatea editorială e o afacere, iar treaba lui era să se asigure că Appleton rămâne un concern profitabil. În general s-a înţeles bine cu Crane, dar din când în când s-au iscat şi tensiuni între ei, cel mai acut fiind momentul când Crane a cedat presiunilor unui fost coleg de la Claverack care reprezenta în America firma anglo-americană Edward Arnold şi i-a dat manuscrisul romanului Mama lui George fără să se obosească să-l informeze pe Hitchcock. A urmat scrisoarea ostilă şi atipic de ameninţătoare trimisă de Crane pe 26 martie, un conflict dezamorsat, cel mai probabil, odată cu gestul conciliator al lui Hitchcock de a creşte procentul cuvenit lui Crane ca drepturi de autor de la zece la cincisprezece, dar problema s-a reaprins în vara aceluiaşi an, după cum ne informează specialistul în opera lui Crane J.C. Levenson:

În mod evident, trecerea de la 10 la 15% s-a făcut cam în acea perioadă [la începutul primăverii], pentru că următoarele scrisori trimise de Crane lui Hitchcock au fost mesaje liniştite, scrise pe un ton oficial. Dar când Arnold, care pierduse Maggie, a încercat să obţină drepturile de publicare în Anglia pentru operele sale ulterioare şi deci să anuleze înţelegerea dintre Appleton şi Heinemann, vechea problemă s-a agravat. Situaţia s-a rezolvat când Crane

---

[65] Reynolds (1864-1944) şi-a deschis agenţia în 1893 şi a avut de-a lungul timpului clienţi ca H.G. Wells, Edith Wharton, Jack London, George Bernard Shaw, Willa Cather, Paul Lawrence Dunbar, Joseph Conrad, Émile Zola şi Lev Tolstoi. Deşi Crane îi pomeneşte pe Bacheller şi McClure în aceeaşi propoziţie, relaţiile lui cu cei doi bărbaţi nu semănau deloc. Bacheller, care-l tratase întotdeauna pe Crane corect şi binevoitor, nu şi-ar fi permis să-i ofere avântata sumă de trei sute cincizeci de dolari, în timp ce faţă de McClure Crane se simţea prins în capcană şi avea nevoie de ajutor ca să se sustragă de la contractul păgubos încheiat cu acesta (n. a.).

i s-a adresat nu lui Hitchcock, ci însuşi domnului Appleton [pe 6 iulie]: „L-am anunțat pe Arnold că înțelegerea dumneavoastră cu Heinemann pentru Micul regiment şi A treia violetă trebuie să rămână valabilă – că e un contract anterior corect şi că am de gând să mă asigur că drepturile asupra cărților ce revin Heinemann sunt respectate.” Mesajul, scris pe hârtie cu antetul Appleton şi datat de altă mână, nu de cea a lui Crane, trebuie să fi fost scris în biroul de la Appleton, cu Hitchcock în spatele lui Crane şuierând vorbe tari despre importanța obligațiilor legale.

Probabil că a încasat o lecție dură, dar adevărul este că a meritat-o şi problema pare să se fi rezolvat de îndată ce scrisoarea a ajuns în mâinile lui Appleton. Cel puțin pentru moment şi cel puțin cu Hitchcock, dar după ce a publicat la ei încă trei cărți în cursul unui an (noua Maggie, Micul regiment şi A treia violetă), Crane s-a îndreptat spre alte edituri – şi spre alte obstacole.

Cât de inocentă pare, privind retrospectiv, scrisoarea pe care i-a scris-o lui Hitchcock la începutul lui februarie, cerând un avans de o sută de dolari din drepturile de autor ca să cumpere „un cal de călărie” pe care pusese ochii, iar când Hitchcock i-a dat banii, Crane i-a mulțumit pentru „înțelegerea promptă” şi a adăugat: „E un răsfăț să simt că datorez câteva dintre plăcerile mele bietei mele penițe.” Proprietarul calului era Elbert Hubbard şi Crane văzuse tânărul animal castrat în decembrie, când călătorise la Buffalo şi East Aurora, iar Hubbard a avut flexibilitatea să nu țină la prețul de o sută de dolari, ci să i-l lase la şaizeci. Ne întrebăm pe ce a cheltuit Crane cei patruzeci de dolari încasați de la Hitchcock – câte țigări a fumat, câte mese a luat, câte incursiuni nocturne a făcut la naiba-n praznic?

Animalul a primit numele de Peanuts de la noul său stăpân, a fost dus la Hartwood în primăvara anului 1896 şi şi-a petrecut acolo tot restul vieții, trăind mulți ani după moartea celui care-l cumpărase.

28

După ce s-a întors de la Washington, Crane s-a mutat înapoi în apartamentul din West Twenty-third Street pe care-l împărţise cu Post Wheeler şi în scurt timp a început să scrie iar despre New York, continuând de unde se oprise înainte să plece în Vest şi Mexic. Crezuse că avea să lucreze la romanul politic între timp abandonat şi, cum la orizont nu se prefigura niciun alt proiect major, în următoarele câteva luni şi-a împărţit timpul între proză scurtă şi jurnalism. N-a făcut prea mult jurnalism, dar suficient cât să-i aducă nişte bani, iar articolele produse au fost bune, cinci cu totul între mijlocul lunii mai şi mijlocul lunii august, toate vândute de McClure mai multor publicaţii (drepturile de autor aparţinându-i lui Crane) şi acoperind subiecte diverse, de la restaurante pe acoperiş la o zi din viaţa unui tramvai electric de pe Broadway sau moda curselor pe bicicletă, foarte populară printre tinerii atletici şi tinerele îmbrăcate cu rochii şi pantalonaşi care făcuseră un sport din fuga de poliţie pe „bulevardul de vest” (Fifty-ninth Street), între Columbus Circle şi râu. Toate scrise abil, toate mici comori de observaţie atentă şi umor, dar cel care se remarcă, cel mai profund dintre toate, cel care explorează un aspect al vieţii la New York aproape invizibil pentru restul lumii este primul articol, un text de şase pagini apărut pe 17 mai cu titlul „Feluritele vise ale opiului”.

E posibil ca McClure să fi ales subiectul articolului, dar pare mai probabil să-l fi propus chiar Crane. Se întorsese la New York după o absenţă de câteva luni şi, deşi oraşul îl deziluzionase, rămânea o sursă de fascinaţie pentru el. Mai ales cei săraci şi marginalizaţi, cei căzuţi, cei care fuseseră alungaţi şi se refugiaseră în subterane, iar ca pasăre de noapte cu state vechi, cronicar al motelurilor ieftine şi al speluncilor, s-a orientat de această dată spre frăţia subterană a dependenţilor de opiu, care trebuie să fi numărat pe puţin douăzeci şi cinci de mii de oameni după estimările sale, concentraţi în două zone distincte din Manhattan – Chinatown, unde a început totul, şi Tenderloin, cu populaţia sa de „actori de duzină, vânzători de ponturi la curse, jucători de noroc şi tot soiul de escroci”.

În acea epocă a presei bulevardiere senzaţionaliste, Crane îşi tratează subiectul senzaţional cu o detaşare solemnă, ca şi cum ar prezenta un raport ştiinţific unei săli pline de doctori şi sociologi. Limbajul său e sec şi circumspect, lipsit de comentarii personale sau înfloriturii retorice şi nu descrie niciun caz (sau exemplu) specific ca să-şi susţină demonstraţia, preferând o trecere în revistă de ansamblu a fenomenului, aşa cum îl înţelege el. Nu, spune el în primul paragraf, consumul de opiu nu-i vizează strict pe chinezi, majoritatea fumătorilor fiind de fapt bărbaţi şi femei albe. Până de curând, când poliţia a început să facă razii, existaseră „localuri” splendide în tot oraşul, suficient de opulente ca să fie considerate „somptuoase ca nişte palate, dacă n-ar fi fost decoraţiunile de prost gust”, dar de la o vreme, „opiul s-a repliat în casele particulare”. Prima dată e adesea neplăcut, spune el, simţi că se învârteşte camera şi totul în ea „ca

măruntaiele unei centrale electrice”, apoi ți se face „sete, groaznic de sete”, dar dacă începătorul decide să mai facă o tentativă, „Încetul cu încetul, puterea drogului îi pătrunde în inimă. Îi absoarbe gândul. Omul începe să mintă tot mai elegant, pentru a masca deficiențele şi micile eşecuri din propria-i viață. După care în sfârşit poate să devină un «vicios al pipei» în toată regula, un tip căruia «îi arde buza»„. În acel moment, ne spune Crane, proaspătul dependent va învăța singur să pregătească opiul – să-l „gătească” –, o operațiune delicată ce presupune să rulezi „bila” şi s-o încălzeşti la o mică lampă, iar „când omul îşi cumpără singur «instrumentele» şi învață să încălzească, probabil că e dus. Şi-a luat pe umeri un elefant pe care-l va purta cu el până-n pragul veşniciei”. Crane continuă cu o relatare lungă şi meticuloasă despre metoda de încălzire, începând cu pipa şi bolul ei din argilă, coada de bambus şi muştiucul de fildeş (care nu seamănă deloc cu reprezentarea populară a pipei de opiu aşa cum e desenată în ziare), apoi trece la rolul „acului hipodermic”, pe care îl descrie ca „un fel de ac de stopat ascuțit”, un instrument versatil folosit pentru a extrage opiul din cutia sa, care e ținut apoi deasupra flăcării până când capătă consistența „melasei clocotite”, în timp ce degetul mare şi arătătorul celeilalte mâini îi dau forma potrivită, după care bila ajunge în bolul pipei, apoi e manipulată tot cu acul „până când se transformă într-un fel de năsturel cu o gaură în mijloc, care se potriveşte perfect peste gaura din bol”.

După acest inventar precis al mecanicii consumului de opiu, Crane îşi îndreaptă atenția asupra fumătorilor înşişi, care se adună întotdeauna în grupuri mici, pasându-şi de la unul la altul o singură pipă, în timp ce „bucătarul” pregăteşte boluri noi pentru fiecare fumător în parte, iar intimitatea liniştită a acestor participanți care stau strânşi unul în altul îi inspiră lui Crane o comparație neaşteptată, dar nimerită, între „un grup de oameni care stau într-o pădure în miez de noapte, la un foc de tabără, şi un grup de fumători care stau în fața unei tăvi cu opiu, cu lumina ei palidă [...] [pentru că] aşa cum privirile leneşe din jurul unui foc de tabără fixează visătoare lemnele incandescente, tot astfel privirile leneşe din jurul tăvii cu opiu se fixează asupra flăcăruii galbene”. În ambele cazuri există camaraderia grupului, dar şi izolarea fiecărui membru de toți ceilalți. Singuri împreună, cum ar veni, sau împreună şi totuşi singuri, pentru că fiecare individ e afundat în propriile gânduri şi se desprinde de camarazii săi, țintuit de lumina din fața sa.

Abia în ultimele două paragrafe, Crane se întoarce la fumător ca individ şi abordează în sfârşit problema dependenței, dar sunt paragrafe atât de puternice, încât le strivesc pe cele nouăsprezece dinaintea lor, luându-l prin surprindere pe cititor prin sinceritate şi înțelegerea obiectivă a tentației drogurilor. Imparțiale, lipsite de orice judecată morală, cuvintele lui Crane transmit o adâncă sensibilitate față de vâltoarea psihologică ce-l ține captiv pe consumator într-un nesfârşit dans amețitor al disperării şi eliberării transcendente de suferința de a fi viu: mintea şi corpul războindu-se constant între ele până când, în sfârşit, corpul învinge.

Dacă un începător se aşteaptă să viseze un pământ presărat cu turnuri de porţelan albe şi un cer de mătase verde, atunci cu siguranţă se înşală amarnic. „Visul fumătorului de opiu” pare mai degrabă o greşeală. Influenţa „mărfii” e în mod evident o stare plăcută de moleşeală, de odihnă mentală desăvârşită. Problemele vieţii nu mai apar. Existenţa e tihnă. Virtuţile prietenilor omului, de pildă, strălucesc minunat pe fundalul perfecţiunii sale brusc căpătate. Universul s-a îndreptat. Începuturile ratate, nedreptatea se risipesc; nu mai există nimic altceva decât o armonie calmă, mângâietoare între toate lucrurile – până a doua zi dimineaţa.

Şi cine să dea năvală în acest tărâm al tihnei de-o clipă, în această ţară de vis, dacă nu oamenii din Tenderloin, cei care sunt deopotrivă hipersensibili şi deznădăjduiţi, cei care se gândesc mai mult la moarte şi la misterele vieţii, la posibilitatea unei vieţi de apoi, decât toate celelalte clase, educate sau needucate. Opiul le oferă minciuna sa, iar ei o primesc bucuroşi, aşteptându-se să găsească o definiţie a păcii, numai pentru ca la trezire, cumplitele chinuri ale vieţii să li se pară şi mai cumplite. Şi chiar dacă pipa le va distruge viaţa, ei se agaţă şi mai tare de ea, pentru că stă între ei şi gânduri.

N-are rost să ne întrebăm dacă Crane a încercat personal să ia opiu sau nu. Judecând după felul cum se pregătise să scrie alte articole despre New York – trăise ca un vagabond ca să scrie despre vagabonzii din „Un experiment al sărăciei”, de pildă –, aş spune că e foarte probabil, dar nu există dovezi care să-mi confirme bănuiala şi nimeni nu ştie cum a ajuns să scrie articolul, nici de ce sau ce fel de documentare a făcut în prealabil. Pentru noi ar conta doar dacă Crane ar fi devenit la rândul său dependent de opiu, ceea ce nu s-a întâmplat, aşa că n-ar trebui să conteze, şi totuşi contează din acest motiv simplu şi sinistru: la un moment dat pe când lucra la articol, şi-a procurat o trusă pentru opiu (iarăşi, nimeni nu ştie cum sau de ce), iar după ce a terminat articolul, a expus trusa pe perete în apartamentul său ca suvenir, un lucru pe care obişnuia să-l facă atunci când îi plăcea câte un obiect (plăcuţele cu Mozart şi Beethoven, pintenii din Mexic), dar după câteva luni, când Theodore Roosevelt şi poliţia din New York s-au întors împotriva lui pentru că depusese mărturie contra unuia dintre oamenii lor în procesul Dorei Clark, i-au răscolit apartamentul, au găsit trusa şi s-au folosit de ea pentru a-l acuza că deţine un local unde se fumează opiu – încă o dovadă incriminatoare care l-a făcut să fugă din oraş şi să nu se oprească până când n-a traversat oceanul. Pentru poliţia din New York a devenit un om cu o ţintă pe spate.

***

Cu toate aceste lucruri care-l pândeau în viitorul apropiat, dar care părea încă departe, Crane şi-a văzut senin de treburi, lucrând la povestirile şi articolele sale, frecventând Lantern Club, participând la serate literare unde făcea mereu obiectul unor toasturi calde, laudative din partea colegilor săi scriitori, acceptând să devină membru în Authors Club, unde fusese recomandat de Howells, şi revenindu-şi în fire încetul cu încetul după şocul trăit cu Semnul roşu, deşi în niciun caz complet şi fără să aibă vreun proiect anume pentru viitor.

Noua Maggie şi Mama lui George au apărut aproape simultan, la început de iunie. Cu toate compromisurile făcute, Maggie a rămas, în linii mari, aceeaşi, în orice caz, aceeaşi cât să provoace reacţia pe care ar fi provocat-o şi o reeditare identică a primei versiuni, şi a primit, aşa cum era de prevăzut, multe cronici negative. New York Tribune, mereu gata să-l dispreţuiască pe Crane, a dezlănţuit asupra nuvelei un atac atât de veninos şi plin de dezgust, încât a atins un nivel de ridicol demn de o comedie bună (sau proastă): „Pune pe hârtie mitocănia şi brutalitatea pe care le întâlnim de obicei doar prin contactul cu clasele cele mai abrutizate [...] Nu are pic de farmec al stilului, niciun dram de umor, nicio urmă de imaginaţie [...] Cartea şochează prin simpla sa monotonie şi grosolănie stupidă. S-o citeşti e ca şi cum ai sta în faţa unei haimanale care te-njură şi te pălmuieşte de două ori pe minut timp de o oră."

Unii cronicari, care nu au înţeles că Maggie era un text mai vechi, au luat-o ca pe un semn de regresie, de talent în curs de a se dezintegra, în timp ce alţii au fost plictisiţi, ostili sau indiferenţi la limbajul şi cadrul mizer al cărţii, dar s-au găsit şi câţiva care au considerat-o o carte bună, chiar excepţională, cum ar fi New York Times, care a descris Maggie ca pe o carte scrisă de „mâna unui artist" şi l-a lăudat pe autor ca „maestru al argoului din mahalale". După care au venit alte reacţii puternice din alte zone şi, în scurt timp, Mama lui George, primită la fel de ostil, a început să adune destule recenzii pozitive, aşa că, în cele din urmă, reacţia generală la dubla lansare de carte a lui Crane poate fi descrisă printr-un poate răsunător. Apoi, exact când zgomotul începea să se stingă, iată că apare eseul de trei mii de cuvinte al lui Howells despre ambele nuvele, publicat pe 26 iulie în World, şi toate cronicile scurte publicate până atunci, cele bune, ca şi cele proaste, s-au şters brusc din memorie – de parcă n-ar fi fost scrise niciodată.

„E băiat bun", spune Howells despre Crane într-o scrisoare pentru Hamlin Garland scrisă cu doar câteva zile înainte să apară articolul, un băiat bun „cu mult randament", adăugă el, în sensul că opera lui Crane nu era doar bună, ci şi cu un potenţial nelimitat şi, în ciuda reacţiei de iritare a lui Howells faţă de Semnul roşu şi faţă de ceea ce el numise poeziile în proză ale lui S.C., noul său eseu dă dovadă de admiraţie fără rezerve faţă de cele două romane scurte, el fiind singurul critic de la vremea aceea care a ştiut să le plaseze în contextul istoric potrivit – unul mai larg.

Artele dau dovadă de o interesantă unitate în spirit; şi cred că ceea ce mă surprinde cel mai mult la povestea din Maggie e acea calitate a necesității fatale care domină tragedia greacă. Totul e dictat de condiții, iar condițiile există [...] Alt efect este acela al unui ideal de frumusețe artistică prezent în desfăşurarea sordidei poveşti de dragoste a acelei biete fete, ca în orice ficțiune clasică. Ştiu, e un lucru care li se va părea stupid acelor stupizi care nu pot face diferența între material şi prelucrare artistică [subiect şi stil] şi care consideră că frumusețea e totuna cu gingăşia şi drăgălăşenia, dar nu mă adresez lor. Mă adresez mai degrabă celor care se simt apropiați de orice fel de făptură omenească şi nu se uită nici după noblețe, nici după josnicie când e vorba despre suferință inevitabilă sau despre un suflet care luptă zadarnic cu un destin inexorabil.

Pe marginea Mamei lui George, despre care Howells i-a spus lui Garland că era preferata soției sale din tot ce scrisese Crane, „cea mai bună dintre toate", observă că „surprinde prin curajul cu care descrie persoane cu desăvârşire mediocre, prin măiestria cu care le înnobilează cu frumusețea compasiunii autorului pentru tot ceea ce e supus greşelii şi suferinței".

Crane plecase iarăşi într-una dintre expedițiile lui de vară în pădurile din Pennsylvania, împreună cu Senger şi restul găştii, aşa că a citit articolul abia la întoarcere. Din scrisoarea lui către Howells de pe 15 august: „Sunt, desigur, cele mai bune cuvinte care s-au spus despre mine şi sunt nespus de recunoscător. Adevărul e că ați fost mereu atât de generos față de mine, încât inspirația se evaporă din peniță de fiecare dată când încerc să vă mulțumesc."

În aceeaşi scrisoare vorbeşte şi despre admirația sa față de Abraham Cahan, al cărui Yekl, recent publicat, beneficiase de câteva paragrafe în articolul lui Howells pentru World, ceea ce a prilejuit întâlnirea dintre Crane şi Cahan la casa de vacanță a lui Howells din Far Rockaway, urmată la scurt timp de o cină între patru ochi şi, în fine, de un eveniment pe 22 septembrie ținut de Lantern Club în cinstea lui Garland, Crane şi Cahan, „cei trei tineri exponenți ai aşa-zisului realism în ficțiune" (New York Press), unde Cahan a povestit cum în tinerețea petrecută în Rusia visa să devină scriitor, iar Crane a citit manuscrisul unei poveşti noi, care a fost, desigur, „criticată corespunzător" de public, aşa cum cerea regulamentul clubului.

***

Cu o săptămână înainte de publicarea articolului lui Howells, în „Paginile literare" din Illustrated American a apărut un profil pe două coloane dedicat lui Crane, semnat de un tânăr pe nume Herbert P. Williams, care fusese promovat în postul de redactor literar la Boston Herald cu doar un an în

urmă. E un text neobişnuit pentru că Crane l-a primit pe Williams în apartamentul său (o invitaţie rară, poate chiar fără precedent adresată unui jurnalist), o ocazie pentru noi de a pătrunde în lumea lui intimă şi a înţelege câte ceva despre viaţa lui în acea

cameră enormă de la ultimul etaj al unei case aproape de inima oraşului, din cartierul comercial. Mobila din cameră e straniu de tipică pentru locatar: un perete într-o nuanţă palidă e punctat din loc în loc de trofee de război şi peisaje impresioniste [...] În mica bibliotecă sunt teancuri de manuscrise cenuşii şi articole de scris care ar putea deveni literatură. Unul dintre cele două scaune e aşezat între ferestre şi masa de scris, la care ar putea cina un club întreg. O călimară, o peniţă şi un teanc de coli de scris sunt puncte pe uriaşa suprafaţă verde. O canapea se întinde lângă fereastră, încercând să umple spaţiul. Niciun fel de confort nu aglomerează locul – niciun fel de extravaganţă decorativă – nici literatură, clasică sau periodică; doar omul şi mintea lui.

Descriindu-l pe Crane ca „sincer, deschis, natural şi complet lipsit de afectare", Williams reuşeşte apoi să extragă de la el o frază care mi se pare cea mai elocventă descriere pe care a făcut-o vreodată efortului interior necesar înainte de a se apuca efectiv de scris. „Mi-a spus că metoda lui este să caute singurătatea şi să se gândească la lucruri. «După care te apucă un dor după nu ştii ce anume; şi o suferinţă, o foame a inimii.» Le amestecă pe toate. Apoi începe să scrie."

Foame a inimii.

O imersiune oarbă înăuntrul său, o căutare a unui lucru care nu poate fi numit – care nu trebuie numit –, apoi munca laborioasă de a extrage cuvintele şi a le pune pe pagină, unde cuvintele care au fost până atunci ale tale sunt acum ale altora. Crane avea doar douăzeci şi patru de ani când a vorbit cu Williams, dar deja trăia printre cuvinte de mulţi ani şi înţelegea că dezlegarea misterului creaţiei artistice e în sine misterul suprem.

29

O vreme a călcat apa, apoi a început să înainteze, iar în acel an producția sa a continuat să crească până când a ajuns la un ritm comparabil cu randamentul frenetic din 1894. Pe lângă articolele pentru McClure, a scris câteva poezii noi şi a publicat aproape o duzină de texte de proză scurtă de două, trei şi patru pagini într-un spectru larg de tonuri şi stiluri (în principal pentru agenția Bacheller), dar cele mai importante texte ale sale din 1896 sunt două poveşti despre Războiul Civil („Veteranul”, care a fost inclusă în volumul Micul regiment, şi o capodoperă de patru pagini şi jumătate, „Un episod din război”, care nu a fost inclusă în volum), plus două povestiri de aventuri scrise la Hartwood în timpul verii, „Cei cinci şoareci albi” (care se petrece în Ciudad de México) şi „Un om şi alții” (care se petrece în sudul Texasului). În acel an a mai scris câteva povestiri despre Vest şi Mexic, toate bune sau cel puțin interesante, dar acestea două sunt cele mai bune şi ambele merită câte o plăcuță de bronz în panteonul celor mai memorabile creații ale lui Crane. Lucru valabil şi pentru „Un mister al eroismului” şi pentru celelalte două povestiri de război din 1896, dar ultimele patru din Micul regiment – „O mânecă gri”, „Trei soldați miraculoşi”, „O campanie în Indiana”, ca şi cea care dă titlul volumului – nu ating excelența celor mai bune. Sunt întru totul lizibile şi bine scrise, dar cum cele zece volume ale operelor complete ale lui Crane gem de zeci de texte mai mari sau mai mici, trebuie să fiu selectiv când scriu despre ceva, altfel rămânem aici până o zbura vaca.[66]

„Veteranul” se distinge de celelalte creații ale lui Crane atât ca o curiozitate, cât şi ca un fel de exorcism – o poveste scrisă ca răspuns la altă poveste, care e atât o continuare, cât şi un act de distrugere. Henry Fleming e readus la viață, se bucură de ea timp de câteva pagini, după care Crane îl omoară într-un gest brutal şi simbolic care pare săvârşit în speranța de a pune capăt dramei cu „blestematul de Semn roşu”.

Fleming e acum bătrân, suficient de bătrân ca să aibă cel puțin un nepot, iar pe prima pagină a „Veteranului” e numit „bătrân” de nu mai puțin de cinci ori, dar dacă Crane plasează povestea în anul în care a scris-o (1896), aritmetica ne spune că Fleming nu poate fi trecut de cincizeci de ani. Numai că e prea tânăr pentru scopul lui Crane, care umblă deci puțin la calendar, pentru a răspunde nevoilor emoționale ale poveştii pe care vrea s-o spună,

---

[66] Apropo de vaci, a se citi textul comic al lui Crane din 1895 sau 1896, „Artă în Kansas City” (Opere, volumul VIII), în care naratorul rememorează o poveste pe care o ştie de la unchiul său Clarence, despre o vacă genială care picta în acuarelă, dar pentru că i se subțiază laptele şi refuză să picteze în ulei, stăpânul ei n-o mai lasă să picteze, privând astfel Kansas City de artista cea mai strălucită (n. a.).

şi-l transformă pe Fleming într-un bătrân venerabil, un om a cărui viaţă e doar trecut, fără un viitor, ceea ce face ca moartea lui din paragraful final să fie ceva mai suportabilă – nu un accident grotesc care curmă o viaţă la mijloc, ci încununarea unei vieţi ajunse la un final nobil şi logic.

Povestea începe într-o după-amiază de primăvară când Fleming pune ţara la cale cu un grup restrâns de oameni într-o mică băcănie, iar prietenii săi îi pun întrebări despre vremurile când fusese tânăr soldat în Războiul Civil. Crane revizitează unul câte unul evenimentele esenţiale din Semnul roşu al curajului, doar că de această dată le aflăm chiar din gura protagonistului. Când cineva din grup îl întreabă dacă s-a temut vreodată în timpul luptelor, Fleming lasă privirea în jos, zâmbeşte şi-i surprinde răspunzând că da. „Uneori am fost speriat de-a binelea. Păi cum, în prima mea bătălie am zis că-mi cade ceru-n cap. Am crezut că vine sfârşitul lumii. Cum să nu fiu speriat.” Ceilalţi râd, cuceriţi de sinceritatea lui Fleming, pentru care-l admiră şi mai mult, mai ales că sunt la curent cu strălucita lui carieră şi ştiu că urcase în ierarhie până la gradul de plutonier, „aşa că, după părerea lor, eroismul lui era dincolo de orice îndoială”. Numai că, odată ce Fleming se deschide în faţa lor, amintirile continuă să se reverse din el şi o vreme declamă întruna, ca şi cum i-ar fi imposibil să se oprească.

— Problema era că mi se părea că trag toţi în mine, spuse bătrânul. Da, domne. Credeam că fiecare soldat din cealaltă tabără mă ia la ţintă numai şi numai pe mine. Şi mi se părea sminteală curată, vă daţi seama. Voiam să le explic ce băiat de milioane sunt, fiindcă-mi ziceam că poate aşa n-o să mă mai ia la ochi. Dar nu le puteam explica, iar ei o ţineau în sminteala lor – bum! – bam! – trosc! Aşa că am fugit!

Două mici triunghiuri de riduri îi apăruseră în colţul ochilor. Era limpede că nu se dădea în lături de la puţină comedie în timp ce spunea povestea. Însă micul Jim, nepotul, care şedea la picioarele lui, era vizibil îngrozit. Îşi încleşta agitat mâinile, iar ochii i se făcuseră mari de uimire în faţa acelui scandal teribil – cel mai straşnic bunic să spună una ca asta.

— Asta a fost la Chancellorsville. Sigur că mai târziu m-am mai obişnuit cât de cât. Ca tot omul. Numai că mulţi băieţi păreau a fi ca peştele în apă de la bun început. Şi eu la fel, când am intrat în pâine, cum se spune acum, dar la început am fost total năuc. Uite, Jim Conklin ăl tânăr, de pildă, băiatul lui Si Conklin ăl bătrân – ăla de avea tăbăcăria – nu-l mai ţineţi minte niciunul –, ei, el a intrat de la început în pâine, parcă s-ar fi născut acolo. Dar la mine a fost altfel. A trebuit să mă obişnuiesc mai întâi.

Scena se schimbă brusc de la un paragraf la altul şi nu mai suntem la băcănie, ci afară, pe stradă, cu Fleming şi nepotul lui care merg împreună pe lângă magazinele din orăşel în timp ce băieţelul agitat se ţine strâns de două degete ale bunicului, ignorând comentariile bătrânului despre mânzul cel drăgălaş „colo în ţarc", pentru ca într-un final să-l întrebe dacă povestea pe care o spusese în magazin era adevărată. Da, spune Fleming, într-adevăr fugise. „Era prima mea bătălie şi, vezi tu, era o larmă îngrozitoare." Această confirmare are un efect puternic asupra băiatului, care poate fi văzut ca o personificare modernă a propriilor deziluzii ale lui Fleming în privinţa măreţiei războiului de pe când era un voluntar cu caş la gură, necălit în foc. „Jimmie părea uluit că idolul său se clătina astfel din proprie voinţă. Era rănit în idealismul său dârz de băieţandru." Cum bătrânul continuă să vorbească despre mânz, întrebându-l pe Jimmie dacă nu şi-ar dori să aibă şi el un animal atât de frumos, băiatul i-o retează spunându-i că mânjii lor sunt mai frumoşi, după care se încuie „iarăşi într-o tăcere îmbufnată". Deocamdată, mânjii par o divagaţie nesemnificativă, dar nu sunt, iar până la finalul povestirii se dovedesc a fi esenţiali. Crane a plantat o sămânţă, iar în ultimele paragrafe, când planta răsare, mânjii se dovedesc a fi cauza morţii lui Fleming.

După un rând liber începe a doua parte a povestirii. Unul dintre rândaşii angajaţi la ferma lui Fleming – identificat pur şi simplu ca „un suedez", apoi ca „suedezul" sau „suedezul ăsta" – pleacă într-o zi în oraş şi se întoarce noaptea la fermă beat, atât de beat încât se împiedică de un felinar şi, fără să vrea, dă foc grajdului. Fleming, pe care zarva îl trezeşte din somn, se repede afară din casă împreună cu mai mulţi rândaşi, dar bătrânul e singurul care are curajul să deschidă uşile grajdului în flăcări şi să intre acolo pentru a salva animalele.

Aruncă o pătură pe capul unei iepe bătrâne, tăie priponul de lângă iesle, duse iapa la uşă şi o îmboldi cu piciorul să iasă la loc sigur. Se întoarse cu aceeaşi pătură şi salvă unul dintre caii de povară. Mână afară cinci cai, apoi ieşi la rândul său ca un viteaz, cu hainele în flăcări. Nu mai avea mustăţi, iar pe cap îi rămăsese foarte puţin păr. Aruncară peste el cinci găleţi de apă. Fiul său cel mare însă nu-l nimeri cu a şasea găleată, pentru că bătrânul se răsucise şi o rupsese la fugă la vale până-n beciul grajdului, unde erau priponite vacile. Unii băgară de seamă în acel moment că alerga şchiopătând, de parcă unul dintre caii înnebuniţi l-ar fi pălit peste şold.

Pârlit şi şchiop, Fleming se comportă ca şi cum ar retrăi o scenă de bătălie din tinereţea sa (tinereţea pe care i-o inventase Crane) şi se aruncă în haosul incendiului cu aceeaşi nesăbuinţă şi impetuozitate care-l susţinuseră în luptă în timpul războiului – iraţional, scos din minţi, orb la orice fel de risc care-i stă în cale. Până-l acel moment, curajul său salvase mai mulţi cai de la o moarte sigură, iar după ce se întoarce şi salvează aproape toate vacile,

în afară de una, Fleming şi rândaşii se întorc în faţa grajdului şi rămân acolo „trişti, răsuflând ca nişte oameni care făcuseră tot ce era omeneşte posibil”.

Şi cu asta ar trebui să se termine totul, dar după câteva momente, suedezul beat strigă „ca o unealtă a destinelor crunte. «Manzii! Manzii! Uitat manzi!»„.

Într-adevăr. Fleming a uitat doi mânji în fundul grajdului şi când le spune celorlalți că trebuie să se întoarcă şi să încerce să-i salveze, toți ceilalți protestează, spunându-i că „e moarte curată”, „oricine intră acolo se sinucide”, dar avertismentele lor frenetice nu-l clintesc.

„Bătrânul Fleming se holba absent la uşile deschise. «Sărmanii micuți» spuse el. Se repezi în grajd.”

Şi astfel îşi găseşte sfârşitul. Crane ne scuteşte de detaliile oribile ale morții lui Fleming în flăcări, preferând să sară la paragraful final, un paragraf ciudat şi neobişnuit de bombastic pentru un scriitor atât de pragmatic şi disciplinat, dar în efortul său de a-şi lua adio cum se cuvine de la Fleming, printr-o elegie demnă de un erou, Crane nu se poate abține de la exagerare, ştiind că ultimul act al lui Fleming nu e atât eroic, cât mai degrabă prostesc, un gest impulsiv, sentimental al unui om care nu mai e întreg la minte.

Când acoperişul se prăbuşi, un vârtej imens de fum şerpui spre cer, ca şi cum vajnicul suflet al bătrânului, eliberat de trup – o sticluță – s-ar fi înălțat precum legendarul duh. Fumul se colorase în roz de la flăcări şi poate că beznele de nerostit ale universului nu vor avea puterea de a covârşi culoarea acestui suflet.

Luată ca povestire de sine stătătoare, „Veteranul” e aproape de neînțeles. Însă dacă o considerăm o anexă la Semnul roşu al curajului, capătă o oarecare forță, dacă nu ca operă de artă, cel puțin ca piatră de hotar pe traiectoria vieții lăuntrice a lui Crane. Puțini romancieri îşi dau osteneala să omoare personajele care le-au adus cel mai mare succes, dar pentru Crane, succesul fusese atât lucrul cel mai bun, cât şi cel mai rău care i se întâmplase, o sursă de împlinire, dar şi de traumă, şi poate că a simțit că trebuie să se descotorosească de lucrul care în ochii lui întruchipa cel mai bine trauma, aşa că Henry Fleming, născut din imaginația lui Crane, avea să moară tot în imaginația lui Crane.

Cadavrul a stat liniştit câțiva ani, dar spre sfârşitul vieții lui Crane, când lucra la ultima sa carte de proză scurtă, Povestiri din Whilomville, despre aventurile unui băiețel pe nume Jimmie Trescott, bătrânul Henry Fleming revine la viață şi are o ultimă apariție fugară – împreună cu suedezul nebun care dă foc grajdului în „Veteranul”. Povestirea se numeşte „Vânătoare de lincşi”, iar când Jimmie pune pentru prima oară mâna pe o armă şi răneşte accidental una dintre vacile lui Fleming cu un glonț rătăcit, Fleming iese furios la el, agitând un bici. „Păi de ce-ai ’puşcat-o?” întreabă el.

Jimmie căzu pe gânduri, şovăi, se hotărî, se codi, după care spuse:

— Am crezut că-i un linx.

La care bătrânul Fleming şi suedezul său se aşezară pe iarbă şi râseră până nu mai putură.

Nu mai avem un nor-suflet care pluteşte deasupra beznelor de nerostit ale universului, ci un bătrân care se rostogoleşte pe iarbă, mort de râs.

***

În 1895, în ultima zi a lunii octombrie, Crane a primit o scrisoare de la secretarul de redacție de la The Youth's Companion, care-l invita să publice în revistă: „Am citit şi noi, laolaltă cu lumea întreagă, Semnul roşu al curajului şi celelalte povestiri de război pe care le-ați scris [...] şi ne dorim foarte mult câteva poveşti de la dumneavoastră." Prezentându-se ca „publicație ilustrată pentru familie", Companion era o instituție națională, citită de enorm de multă lume, care a apărut în 1827 şi a rămas pe scena americană timp de peste o sută de ani. Atingându-şi culmea popularității în anii 1890, a publicat texte ale celor mai importanți scriitori, de la Mark Twain la Booker T. Washington, şi, cum subliniază secretarul de redacție în scrisoarea sa pentru Crane, „nicio altă publicație americană nu oferă autorilor săi o recunoaştere atât de substanțială precum Companion". În plus, plătea bine.[67]

În acel moment, Crane lucra din greu la A treia violetă, dar le-a răspuns pe 5 noiembrie că acceptă „cu mare bucurie să scrie pentru Companion" şi le-a promis să le trimită ceva „pe viitor". Viitorul a sosit în martie, când a trimis prin poştă la biroul din Boston manuscrisul povestirii „Un episod din război", menționând în încheierea scrisorii însoțitoare că „acest locotenent e o persoană reală" – poate cineva din poveştile unchiului său Wilbur Peck, care fusese medic militar în timpul războiului.

---

[67] Erle Stanley Gardner, care fusese în copilărie mare fan al revistei, a împrumutat de la fondatorul acesteia numele eroului celor mai celebre povestiri şi romane ale sale: avocatul Perry Mason (n. a.).

„Un episod” e cea mai scurtă dintre povestirile despre Războiul Civil ale lui Crane din 1895-1896, dar şi cea mai intensă, curajoasă şi emoţionantă – un text extrem de modern care abordează cu multă claritate şi receptivitate chestiunea traumei de război. O problemă care face parte din viaţa omului încă de la primul război între clanuri din urmă cu mii de ani şi, chiar dacă a avut mai multe denumiri de-a lungul istoriei americane – inimă de soldat în timpul Războiului Civil, şoc cauzat de bombe în timpul Primului Război Mondial, nevroză de război în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi sindrom de stres post-traumatic (PTSD) în timpul Războiului din Vietnam şi mai târziu, pentru războaiele din Irak, Afganistan şi de pretutindeni –, simptomele au rămas neschimbate, iar boala e aceeaşi în toate războaiele, repetându-se iar şi iar într-un veşnic pattern al destrămării interioare şi al suferinţei mute.

Povestea începe în toiul acţiunii, în timp ce locotenentul (niciodată numit) măsoară şi împarte conştiincios raţia de cafea fiecărui pluton al regimentului. „Cu buzele strânse”, „încruntat şi serios”, bărbatul îşi foloseşte sabia pentru a împărţi grămada de boabe de cafea de pe prelata din cauciuc în pătrate „uluitor de egale”, dar când să desăvârşească acel „triumf măreţ al matematicii”, în timp ce mai mulţi caporali se îngrămădesc în jurul lui ca să-şi primească porţia cuvenită, locotenentul strigă de durere, se uită la omul de lângă el „de parcă l-ar fi bănuit de atac la persoană”, iar în clipa următoare, ceilalţi observă sânge pe mâneca locotenentului şi strigă la rândul lor. Nu, locotenentul n-a fost lovit cu pumnul de un camarad; a fost nimerit de un glonţ al duşmanului.

Crane reuşeşte să spună toate astea în doar şase fraze şi, în timp ce înainte i se deschid zeci de posibilităţi narative, se opreşte în următoarele două paragrafe şi examinează în detaliu reacţiile imediate ale locotenentului, dar şi ale celorlalţi soldaţi la acest incident subit şi total întâmplător, „această catastrofă care lovise când nimeni nu se aştepta la vreo catastrofă”. Nimeni nu spune nimic. Locotenentul, care în mod evident începe să intre în şoc, se uită spre parapet, apoi priveşte lung pădurea verde din faţa lui, presărată acum cu „mulţi norişori de fum alb”. După câteva clipe, bărbaţii încă muţi privesc şi ei în aceeaşi direcţie, contemplând „pădurea din depărtare de parcă mintea le-ar fi rămas la misterul traiectoriei glonţului”. Tăcerea e crucială, iar Crane o prelungeşte insuportabil de mult, trăgând de ea pentru că scrie despre o lume în care e normal ca soldaţii să fie ucişi în luptă, nu atunci când împart altor soldaţi boabe de cafea, iar misterul acelui glonţ silenţios, invizibil e suficient de puternic ca să-i paralizeze pe martori într-un fel de uluire mută. Cât despre bărbatul împuşcat, acesta intră într-o zonă în care cuvintele devin cu totul de prisos.

Urmează o chestiune complicată: ce să facă cu sabia. Braţul drept al locotenentului e imobilizat, aşa că mută sabia în mâna stângă, dar n-o apucă de mâner, ci de undeva din mijlocul tăişului, „cu stângăcie”, şi acel obiect familiar, însăşi emblema milităriei sale, îi devine brusc străin. E unul dintre cele mai pure exemple ale abilităţii lui Crane de a explora emoţii prin obiecte neînsufleţite: concentrându-şi atenţia asupra sabiei, ne transmite disocierea treptată a locotenentului de realitatea căreia îi aparţinuse cu doar

câteva minute mai devreme, detaşarea sa crescândă faţă de ceea ce este şi va rămâne mereu fostul său eu, în timp ce se retrage în izolarea inimii de soldat, cum se numea pe atunci. Procesul continuă cu tentativa locotenentului de a-şi pune sabia la loc în teacă, o misiune aproape imposibilă când ai sabia în mâna stângă şi teaca pe stânga, mai ales dacă ţii arma de mijlocul tăişului şi ea a devenit stranie şi lipsită de noimă pentru tine, iar când rănitul începe „o încleştare disperată cu sabia şi teaca tremurândă [...] răsufla ca un luptător în ring".

Dar în clipa aceea, bărbaţii, spectatorii, se trezirăm din împietrire şi se îmbulzirăm înainte compătimitori. Plutonierul luă sabia şi o puse cu blândeţe în teacă. Apoi se trase temător îndărăt, atent să nu-l atingă pe locotenent nici măcar cu un deget. O rană dă celui care o îndură o demnitate stranie. Oamenii sănătoşi se feresc de această nouă şi teribilă măreţie. E ca şi cum rănitul ar atinge cortina trasă peste misterele întregii existenţe, rostul furnicilor, al monarhilor, al războaielor, al oraşelor, al luminii soarelui, al zăpezii, al unei pene desprinse din aripa unei păsări, o forţă ce aureolează o masă însângerată, făcându-i uneori pe ceilalţi oameni să înţeleagă că sunt mărunţi [...]

Alţii săriră să ajute. Unul întinse sfios umărul şi-l întrebă pe locotenent dacă vrea să se sprijine de el, dar acesta din urmă îl refuză mâhnit. Arăta ca un om care ştie că e victima unei boli îngrozitoare şi înţelege că e neajutorat. Privi iar lung către parapet şi pădure, apoi o luă agale îndărăt. Îşi ţinea delicat încheietura dreaptă cu mâna stângă, de parcă braţul rănit ar fi fost făcut din sticlă foarte casantă.

Iar ceilalţi priviră în tăcere pădurea, apoi pe locotenentul care se îndepărta – apoi iar pădurea, apoi iar pe locotenent.

Cu aceste formulări pătrunzătoare şi detalii narative alese cu precizie, Crane descrie excluderea locotenentului din regimentul pe care-l comandase. Forţa alienantă a rănii l-a alungat din grup, făcându-l să se retragă în sine, tăindu-i legăturile cu camarazii, iar din acel moment a rămas singur, încă în război, dar fără a mai fi combatant, exclus ca invalid din armată chiar dacă rămâne în uniformă, iar în următoarele două pagini rătăceşte într-un soi de stupoare, căutând spitalul de campanie, privind lumea ca un străin din alt univers, curios, dar indiferent, privat de semnificaţia lucrurilor care până atunci însemnaseră totul pentru el. De pildă, când vede un general călare pe un cal negru, apoi o ordonanţă galopând „frenetic" spre el şi întinzându-i o bucată de hârtie, i se pare „uluitor, fix ca într-un tablou istoric". Mai târziu, când vede năvala vijelioasă a unei divizii la dreapta sa, cu bărbaţi călare

urlând, „huruit de roți” şi „lucirile piezişe ale armelor”, se mulțumeşte să privească pur şi simplu în altă parte – fără emoție, izolat, detaşat. Câțiva soldați rătăciți îl îndrumă spre spitalul de campanie, iar după câteva minute e abordat de un ofițer care-l mustră pentru că nu-şi îngrijeşte brațul aşa cum se cuvine. Ofițerul „îl ia în primire pe locotenent cu rana lui”, tăindu-i mâneca şi bandajându-i cu o batistă carnea sfâşiată, expusă vederii, turuind pe un ton care lăsa „să se înțeleagă că obişnuia să fie rănit în fiecare zi. Locotenentul lăsă capul în jos, simțind în prezența lui că nu ştie să se poarte aşa cum se cuvine în prezența unui rănit”.

Într-un târziu ajunge la corturile albe, joase, din jurul unei foste şcoli în care fusese improvizat spitalul, un loc gălăgios şi mocirlos unde doi ambulanțieri care-şi blocaseră roțile țipă unul la altul, în ambulanțele „gemând de răniți se auzea câte un vaiet răzleț” şi „un şir interminabil de bandajați” trece cu pas târşâit în timp ce pe treptele şcolii izbucneşte o nouă ceartă, iar locotenentul se uită la un bărbat care stă rezemat cu spatele de un copac, fumând o pipă dintr-un ştiulete de porumb – cu „fața cenuşie ca o pătură soldățească nouă”, un soldat rănit, tăcut, care se abandonează în brațele morții. Doar atât – o singură imagine obsedantă –, după care Crane trece la finalul poveştii, făcând un salt uriaş, surprinzător între ultimele două paragrafe:

Un medic ocupat trecu pe lângă locotenent.

— Bună dimineața, zise el cu zâmbet prietenos. După care, văzând brațul locotenentului, se schimbă imediat la față.

— Ei, hai să ne uităm la el.

Brusc, părea stăpânit de un imens dispreț față de locotenent. Era limpede că rana îl plasa pe acesta din urmă pe un plan social foarte umil. Doctorul strigă nerăbdător. Oricum, care a fost zevzecul care l-a legat aşa?

— O, un băiat, răspunse locotenentul.

Când rana ieşi la iveală, doctorul o pipăi cu dispreț.

— Hm, făcu el. Ia să vii cu mine, că mă ocup eu de tine.

Vocea lui era batjocoritoare, de parcă i-ar fi spus: „Te paşte puşcăria.”

Locotenentul fusese foarte docil, dar deodată se aprinse la faţă şi-l privi în ochi pe doctor.

— Nu cred că vreau să mi-l amputaţi, zise el.

— Prostii, omule! Prostii! Prostii! exclamă doctorul. Haide, hai cu mine. Nu ţi-l amputez. Hai cu mine. Nu te văicări.

— Lăsaţi-mă, spuse locotenentul, dându-se înapoi furios. Privea fix uşa fostei şcoli, care era pentru el la fel de sinistră ca poarta morţii.

Şi astfel rămase locotenentul fără braţ. Când se întoarse acasă, surorile, mama şi soţia lui plânseră îndelung la vederea mânecii goale. „Ei, acuma”, spuse el ruşinat, printre feţele înlăcrimate, „n-aş zice că e chiar atât de important”.

Astfel se încheie acest text uluitor, după părerea mea una dintre cele mai strălucite scurte povestiri ale lui Crane, o cursă de viteză pe patru pagini desfăşurată la galop de la început şi până la sfârşit fără un singur pas greşit sau vreo poticneală, cu o execuţie atât de desăvârşită, încât e considerată pe drept cuvânt una dintre cele mai reuşite povestiri de război din literatura americană. Saltul dintre ultimele două paragrafe are forţa unei explozii: îl regăsim pe locotenentul cu un singur braţ printre rudele înlăcrimate, un bărbat golit pe dinăuntru, distrus de trauma războiului, care a scăzut până într-atât în propriii săi ochi, că nici nu mai poate regreta că şi-a pierdut braţul. Pentru a folosi termenul lui Crane, a descoperit că e „mărunt” şi de ce i-ar păsa universului de eliminarea unui braţ mărunt de pe corpul unui oarecare om mărunt?

Youth’s Companion a citit povestirea şi l-a plătit pe Crane pentru drepturile de publicare, astfel că „Un episod din război” a devenit proprietatea revistei, ceea ce explică de ce nu a fost cea de-a şaptea povestire din Micul regiment, dar după ce a cumpărat drepturile, revista a început să aibă îndoieli, hotărând în

cele din urmă să n-o mai folosească. În definitiv, publicația reprezenta publicul american, iar editorii au considerat că americanii patrioți nu vor privi cu ochi buni o ilustrare atât de sumbră a realităților războiului. Ceva mai târziu, într-un efort de a recupera banii cheltuiți pe povestirea pe care o îngropaseră, au vândut drepturile în Anglia unei reviste care se numea The Gentlewoman (!), unde a apărut în decembrie 1899, cu şase luni înainte de moartea lui Crane, ceea ce înseamnă că „Un episod" n-a circulat niciodată printre cititorii americani în timpul vieții lui Crane. Anii au trecut, iar în 1916, The Youth's Companion a scormonit în dosarul cu materiale nepublicate, a găsit povestirea cumpărată în 1896 de la Crane, care între timp era de mult oale şi ulcele, şi a publicat-o pentru prima oară în America. Desigur, era în toiul Marelui Război şi, din moment ce presa lumii se umpluse de relatări din tranşee şi spitale despre un fenomen nou numit „şoc provocat de bombe", poate că editorii vremii au considerat că vechea povestire a lui Crane devenise adecvată momentului – şi acceptabilă pentru cititorii revistei lor. Să nu uităm însă că avea să mai treacă un an înainte ca America să intre în război, ceea ce înseamnă că povestea a fost publicată înainte ca soldații americani să fie afectați de boala care făcea ravagii printre aliații lor francezi şi britanici încă din 1914. Până în noiembrie 1918, când s-a terminat războiul, peste treizeci de mii dintre ei aveau să-i simtă efectele.

***

În timpul unei vizite prelungite la Hartwood, în iunie şi iulie 1896, Crane a făcut un nou pas înainte cu două texte filosofice deghizate ca poveşti de aventuri sau, mai precis spus, drame de viață şi moarte despre gândire în acțiune. În acelaşi an, ceva mai devreme, publicase două povestiri inspirate din experiențele sale în Vest şi Mexic – „Totul sau nimic – cai" (ianuarie) şi „Un incident cu un vagon de marfă" (aprilie) – şi acum revenea asupra acelor locuri în alte trei povestiri care devin din ce în ce mai bune pe măsură ce scormoneşte mai adânc. Prima e o tentativă de încălzire nu foarte izbutită cu titlul „Înțelepții", în care Crane găseşte însă cadrul şi personajele pentru cea de-a doua, „Cei cinci şoareci albi", care porneşte domol, apoi creşte – şi tot creşte – spre o concluzie care ne lasă cu gura căscată.

Cadrul e o speluncă pentru gringo în Ciudad de México, iar personajele sunt doi tineri americani rebeli cărora li se spune Puştiul din New York şi Puştiul din Frisco, fiecare un alter ego al celuilalt şi amândoi probabil o proiecție bicefală a lui Crane însuşi, cele două dubluri ale sale gemene. Cei cinci „şoareci" albi sunt zarurile folosite într-o versiune de pocher seven-up, iar povestea e centrată pe ciocnirea dintre hazard şi destin, întrebarea fiind dacă o ființă umană are vreun dram de control asupra propriului său destin. E primul dintre ceea ce am ajuns să numesc jocurile de puzzle existențial ale lui Crane.

Freddie pregătea un cocteil. Mâna în care ținea lingura lungă amesteca iute, iar gheața din pahar zornăia şi clincănea ca un ceas ieftin. La fereastră, un parior, un milionar, un conductor de tren şi reprezentantul unei mari agenții americane jucau seven-up. Freddie îi cerceta cu privirea ironică a omului care prepară un cocteil.

Auzim imediat ceva nou la proza lui, un sunet nou pentru mediul nou despre care a ales să scrie, ceea ce Berryman numea „stilul de viață leneş, plin de alcool şi jocuri de noroc al americanilor într-un oraş străin”, pe care niciun alt american înaintea lui Crane nu-l mai descrisese într-o operă de ficțiune. Mai era Henry James, desigur, cu americanii lui bogați care se chinuiau să-şi păstreze echilibrul printre europenii din clasele superioare, dar nu şi această lume decăzută a americanilor în străinătate, care pare să anticipeze subcultura expatriaților la Paris zugrăvită de Hemingway şi Fitzgerald în anii ’20 şi ’30, iar dincolo de chestiunea mediului e limbajul din primul paragraf, cu tonul său rece, sec, dur, care anticipează stilul perfecționat de Raymond Chandler în anii ’30 şi ’40 într-o asemenea măsură încât, dacă n-am şti că aceste fraze îi aparțin lui Crane, cred că le-am putea lesne confunda cu un pasaj de debut scris de Chandler însuşi.

Prima jumătate a povestirii de paisprezece pagini se concentrează asupra temei norocului, pentru că Puştiul din New York şi alți câțiva indivizi se lasă antrenați într-o partidă intensă de seven-up pe tejgheaua barului lui Freddie de la Casa Verde şi, după ce „jucară pe rânduri de băutură, pe dolari mexicani, pe cină şi pe vinul de la cină”, apoi „socotiră trabucurile şi țigările separat de mâncare, ca să le plătească altcineva”, nu mai ştiu pe ce să parieze, până când unul dintre ei propune să joace „pentru o lojă la circ” în acea seară şi toți ceilalți cad de acord că e un plan excelent. Puştiul nu e într-o pasă norocoasă, dar e încă în joc când se încheie ultima mână şi mai are nevoie de un as ca să învingă cele cinci dame ale celuilalt jucător, iar când se pregăteşte să arunce pentru ultima oară zarurile, „scutură paharul rostind incantația jucătorilor”:

O, cinci şoareci albi şi norocoşi

Cămăşi de lână, pantaloni miţoşi,

Aur şi vin, femei pe săturate

Ale tale vor fi toate

De mă primeşti în a norocului cetate.

Când Puştiul pierde, ceilalți îl iau peste picior incantând „Cinci şoareci albi! Cinci şoareci albi!” şi continuă să râdă de el chiar şi în timp ce merg împreună la circ, sugerându-i să ceară ajutorul şi altor animale în afară de şoareci – „iepuri, câini, arici, şerpi, oposumi” –, dar el se ține tare şi spune că „dacă e să crezi în ceva, atunci de ce n-ai alege cei cinci şoareci albi”. Pe drum se întâlneşte cu Puştiul din Frisco şi cu un bărbat pe nume Benson, care „se vorbiseră” să-l târască după ei la un chiolhan care să țină toată noaptea, dar Puştiul din New York spune că nu poate, trebuie să-i ducă pe ceilalți la circ, iar când ei insistă să-i lase pe ceilalți şi circul, insistă şi el că nu poate, că a pierdut pariul şi n-are încotro, iar când el se îndepărtează, „îi strigară furioşi: «Ei, să vii la noi, m-ai auzit? La Casa Verde, imediat ce se termină circul! M-ai auzit?» Şi strigară blesteme după el.”

Urmează o mică pauză în acțiune, în timp ce Crane ridică în slăvi Circo Teatro Ornin, despre care spune că este unul dintre cele mai bune din lume, mult peste renumitele distracții din nord. „La circul ăsta, Puştiul nu se simți înjosit la vederea unor elefanți captivi jalnici şi a unor animale oropsite şi bolnăvicioase închise în cuşti. Stătu în loja lui până târziu şi râse, iar când se sătură de râs, îl afurisi pe clovnul amuzant, caraghios şi înțelept.”

După ce râde şi afuriseşte caraghioşenia prestației înțelepte a clovnului, Puştiul se întoarce la Casa Verde după prietenii săi, dar Freddie îi spune că plecaseră de doar câteva minute, aşa că iese să-i caute. „În miez de noapte, o străduță mexicană afundându-se printre zidurile oraşului e întunecată ca-n gâtlejul unei balene în largul mării” –, dar până la urmă îi găseşte, amândoi abțiguiți şi rezemați unul lângă altul de un perete, Benson de-a dreptul mangă, iar Puştiul din Frisco nici el prea departe. În următoarele două pagini, aflăm cum Puştiul din New York, perfect treaz şi iritat, încearcă să-şi ducă acasă prietenii beți, o scenă amuzantă în felul ei, cu câteva exemple excelente de vorbire poticnită, cum ar fi „haidasăbemceva” şi „haiacas”, o contragere de la „hai acasă”, dar după un timp începem să ne întrebăm care sunt intențiile lui Crane şi încotro s-ar putea îndrepta această poveste alambicată, fără noimă, când brusc se întâmplă, barosul hazardului se abate asupra celor trei târâie-brâu şi povestea se transformă subit. Fără aiureala lipsită de substanță care o precedă, ultima parte n-ar avea un asemenea impact înfiorător, pentru că acesta este mersul lumii, iar momentul decisiv, periculos se abate asupra vieților noastre stupide tocmai când ne aşteptăm mai puțin.

E una dintre principalele obsesii ale lui Crane: întâlnirea neprevăzută cu moartea. Se gândea atât de mult la asta, încât i-a scăpat – absurd, neadecvat – chiar şi în scrisoarea pentru Nellie Crouse despre bărbatul la modă: „Există bărbați cu înclinații foarte sociale, care ştiu totuşi să-şi țină cumpătul atunci când au în față un revolver cu cocoşul ridicat, iar moartea

stă şi aşteaptă pe spătarul unui scaun.” Cu un an în urmă scrisese deja despre o astfel de confruntare în „Totul sau nimic – cai”, prima dintre povestirile lui mexicane: momentul neaşteptat de teroare când un necunoscut scoate o armă la tine, totul dispare şi rămâi singur în univers, privind pe neaşteptate moartea în ochi, iar de felul cum faci faţă momentului – pentru care nu există pregătire, nici vreo altă experienţă de viaţă care să te îndrume – depinde dacă ajungi sau nu la podea fără suflare. Înfruntarea. Doi oameni faţă în faţă, privindu-se în ochi. N-are nicio legătură cu moartea întâmplătoare, depersonalizată a unui soldat în război – cu excepţia luptei corp la corp. În toate celelalte cazuri, glonţul sau şrapnelul care te omoară e tras de cineva pe care nu-l vezi, un anonim aflat undeva departe. La confruntarea unu la unu, eşti faţă în faţă cu cel care te va ucide. Groază, şi nu doar frică pur şi simplu. De unde şi paradoxul: ce să faci când habar n-ai ce să faci?

În timp ce Puştiul treaz îi conduce pe străzi pe cei doi băieţi beţi, „întâmplarea face să treacă pe lângă alte trei umbre”, iar Benson se loveşte din greşeală cu umărul de una dintre acestea. Ar fi suficient să-şi ceară scuze pentru ofensa adusă, dar Benson e prea beat pentru asta. Necunoscutul mexican care fusese lovit se răsuceşte pe călcâie, duce mâna la şold (ca şi cum ar avea acolo un cuţit) şi spune: „Señor vrea bătaie?” Buimac, Benson nu răspunde. Puştiul din New York n-apucă să-l tragă pe Benson de acolo, că Puştiul din Frisco face un pas în faţă, îl dă la o parte pe Benson şi răspunde în locul lui: „Da!”

Imediat ce se rosteşte acest cuvânt, Crane continuă astfel:

Lumea era lipsită de zgomot şi lumină. Se nimerise ca zidul din stânga să fie o construcţie obişnuită, ca de închisoare – fără uşă, fără fereastră, fără vreo deschidere. Omenirea dormea la adăpost. Puştiul treaz simţi în gură un gust amar, scârbos, ca de sânge. Era ţintuit locului de parc-ar fi văzut deja unduirile fulgerătoare ale lamei cuţitului.

În următoarele cinci pagini, totul încetineşte în timp ce Crane se postează în mintea Puştiului din New York şi urmăreşte fiecare gând fugar care-i aleargă prin cap, arătându-ne în acelaşi timp şi înfruntarea în curs prin ochii acestuia. Interiorul şi exteriorul sunt într-un echilibru straniu, magnific şi, în timp ce valsul în ralanti al violenţei anticipate se derulează în mintea Puştiului, Crane construieşte scena într-unul dintre cele mai captivante pasaje din toată opera sa. Mexicanul, care încă n-a scos cuţitul, se apleacă spre Puşti şi şopteşte: „Ei?” Chipul îi e „luminat de o hotărâre sinistră” şi, brusc, Puştiul îşi aduce aminte de faţa „unui tip care-l bărbierise de trei ori la Boston în 1888” şi îşi imaginează, „fascinat” şi în acelaşi timp „înmărmurit”, că poate urmări „traiectoria gândirii omului spre punctul în care un cuţit avea să fie smuls din teacă”.

Dar şi Puştiul e înarmat, duce mâna la şold, apucând revolverul masiv şi, imediat ce atinge arma, îl potopeşte alt gând irelevant: „Îşi aminti că pe mânerul său negru era imprimată o scenă de vânătoare, un vânător cu jambiere fine şi pălărie ţuguiată care ţinteşte un cerb aflat la câţiva milimetri de el."

Mare şi mic se confundă, bărbaţi miniaturali cu pălării ţuguiate vânează animale miniaturale, în timp ce trei perechi de bărbaţi în mărime naturală se înfruntă pe o stradă întunecoasă dintr-un oraş, cu toţii înarmaţi în afară de Benson cel beat şi pe jumătate inconştient, iar când se uită la prietenii săi, Puştiul din New York înţelege că...

avea să fie ucis. Mintea lui făcu un salt înainte, la ce avea să urmeze. Povestea avea să bată drumul până acasă, la New York, miraculos de concisă, scrisă cu grijă pe o bucată de hârtie ieftină ce purta sus, jos şi pe spate întăririle tipărite de compania de telegrafie. Dar aceste bucăţi de hârtie pe care sunt scrise laconic cele mai oribile cronici ale vremurilor sunt adesea ca nişte pietre aruncate în oglinzi. Văzu zbuciumul mamei şi al surorii lui şi calmul invincibil al dârzului său tată, care probabil că avea să se închidă în bibliotecă şi să fumeze de unul singur. Apoi taică-său avea să plece încoace şi cineva avea să-l conducă la locul cu pricina şi să-i spună: „Aici e." După care pesemne că aveau să-şi scoată cu toţii pălăriile. Aveau să stea în linişte cu pălăriile în mâini, cuviincios, vreme de un minut. I se făcu milă de bătrânul său tată afacerist, neînduplecat şi plin de bani, un om care obişnuia să-i adreseze douăzeci şi două de cuvinte pe an dragului fiu. În acel moment, Puştiul înţelese. Dacă destinul său n-ar fi fost inexpugnabil, poate că ar fi devenit bărbat, iar taică-său l-ar fi îndrăgit.

După acest zbor mental alambicat despre telegrame şi taţi milionari taciturni, Puştiul îşi închipuie cum va jeli celălalt Puşti la moartea lui – „nefiresc de cuviincios", „fără să înjure" –, apoi Crane schimbă macazul şi-şi îndreaptă atenţia asupra imaginilor care inundă mintea Puştiului, numindu-le „perfect stereoscopice, străfulgerări care-i apăreau şi dispăreau în minte cu o iuţeală incredibilă", iar după încă o frază, face un nou salt şi formulează altă idee surprinzătoare: „Apoi realitatea ireală: în clipa aşteptată a crimei, Puştiul simţi în nări parfumul de fân proaspăt cosit." Urmează rapid şi alte mirosuri, toate bucolice, toate evocând pace şi linişte binefăcătoare, mirosuri care nu sunt imaginare, ci reale, venite din „realitatea ireală" să-i umple nările în timp ce aşteaptă „durere şi să întrevadă necunoscutul", după care urmează imediat alt gând despre celălalt Puşti care, deduce el, va fi ucis la rândul său, ceea ce-i provoacă altă serie de asocieri disparate, un zigzag ameţitor ce oglindeşte mişcările unei minţi în plină panică. E un asalt nebun, dar foarte bine controlat, şi pentru că n-am citit toate poveştile scrise în lume înainte de această povestire a lui Crane, nu pot afirma cu certitudine că nimeni nu mai făcuse ceva asemănător până-n acel moment din 1896, dar nu-mi amintesc ca înainte de secolul XX să mai fi existat alt

scriitor care să încerce să descrie mecanismele interioare ale unei minți în criză, aşa cum face Crane în aceste paragrafe.

Puştiul înțelege apoi că singura lui speranță este să scoată revolverul şi „să-i înfrunte pe toți trei mexicanii". Dacă se mişcă destul de repede, probabil că va câştiga. Dacă nu, atunci el şi prietenii săi vor muri. Când înfruntarea ajunge la următorul act, ultimul, cuvintele poeziei despre cei „cinci şoareci albi şi norocoşi" se repetă, de această dată nu rostite de Puşti, ci pur şi simplu suspendate în mijlocul paginii, pentru a semnala începutul sfârşitului poveştii.

Următoarele trei paragrafe sunt în întregime dedicate revolverului şi temerilor Puştiului că nu va reuşi să-l scoată din teacă fără să bâjbâie, un gest care trebuie făcut într-un moment când „simțea disperarea pe spinare, rece şi umedă ca un țipar". Spre surprinderea lui, „revolverul [...] se înălță ca un fulg", fără îndoială pentru că „Puştiul folosise inconştient suficientă forță nervoasă cât să ridice un balot de fân", şi iată-l recăpătând brusc controlul, în timp ce mexicanul scoate „un strigăt slab" şi face iute un pas înapoi. Da, şi-a recăpătat controlul, dar e totodată furios pe sine pentru că îi fusese atât de frică, pentru că supraestimase curajul mexicanilor, un motiv de mare supărare pentru el, căci „Puştiul înțelegea acum [...] că erau cu toții oameni" şi că adversarii săi se temuseră de la bun început la fel de mult ca el. „În clipa aceea se năpusti şi începu să înjure, dezlănțuind o ploaie de blesteme în engleză, groase cât funiile, care biciuiau fețele mexicanilor. Simțea că explodează de furie pentru că oamenii aceia nu-i mărturisiseră mai repede că erau vulnerabili. Toată povestea fusese o şarlatanie absurdă."

Duelul se termină la egalitate şi, în timp ce mexicanii dispar în noapte, Crane îşi încheie jocul de puzzle existențial cu o scurtă conversație între Puştiul din New York şi Benson, care recapitulează substratul filosofic al poveştii, cu turmentatul Benson adoptând viziunea logică, iluministă a unui univers mecanicist, condus de forțe de tip cauză şi efect, şi Puştiul cel treaz sugerând că, până la urmă – poate –, viața e condusă de hazard, ceea ce e totuna cu a spune că viața e inexplicabilă. De ce se întâmplă lucrurile aşa cum se întâmplă e cu siguranță cel mai mare mister al vieții, dar şi felul cum se întâmplă, care pare explicabil prin observație şi studiu atent, poate fi la fel de problematic.

Iar cireaşa de pe tort e ultima propoziție a poveştii, patru cuvinte scurte care vin pe neaşteptate, ca scăpărarea unui chibrit în întuneric – luminând paginile pe care le-am citit până acum şi obligându-ne să le reanalizăm.

— Ei, spuse dojenitor Puştiul treaz, acuma vrei acasă?

Puştiul din Frisco spuse:

— Plecară? Tonul îi era netulburat, dar curios.

Benson se smulse brusc de lângă zidul pe care-l sprijinea visător.

— Puştiu' din Frişco e băia' bun. Se-mbătă ca prostu', da-i băia' bun. Da' tu, ăsta din New York, tu eşti treaj. Începu să-l cerceteze cu mare atenție. Puştiu' e treaj fi'ncă nu veni cu noi. Nu veni cu noi că se duse dreacu' la circ. Se duse dreacu' la circ fi'ncă pierdu la zaruri. Pierdu la zaruri fi'ncă – de ce pierduşi la zaruri, Puştiule?

Puştiul din New York îl cântări din ochi pe tânărul debil.

— Nu ştiu. Poate din cauză de ăia cinci şoareci albi.

Benson fu atât de nedumerit de acest răspuns, încât avu nevoie de sprijinul prietenilor săi ca să nu cadă. Într-un târziu, Puştiul din Frisco spuse:

— Haideți acasă.

Nu se întâmplase nimic.

***

După ce a citit pentru prima oară „Un om şi alții" în toamna anului 1897, Joseph Conrad i-a scris lui Crane ca să-i spună că Garnett o considerase „uriaşă" şi că el însuşi o admirase „fără rezerve".

Sunt teribil de invidios pe tine [...] Temperamentul tău face ca lucrurile vechi să pară noi, iar cele noi să fie uluitoare. Îmi vine să te înjur, să te binecuvântez – să te împuşc, poate –, dar prefer să-ți fiu prieten.

Eşti o veşnică surpriză pentru mine. Şochezi – iar în clipa următoare oferi satisfacţia artistică perfectă. Metoda ta e fascinantă. Eşti un impresionist desăvârşit. Iluziile vieţii ies din mâna ta fără cusur. Nu e viaţă – pe care n-o vrea nimeni –, ci artă, artă pentru orişicine – pentru cel abject şi pentru cel cu năzuinţe înalte –, în mare parte inconştientă.

Un bărbat singur în pustiu. Tufe întunecoase de mesquite cât vezi cu ochii, o lume deşertică fără oameni, tăcută şi sumbră ca peisajul unei piese de Beckett, dar mult mai întinsă, o vastitate americană făcută doar din cer, pământ şi nimic altceva, atât de colosală, încât pare un tărâm de vis, locul unei înfruntări cosmice. E aceeaşi lume ca cea zugrăvită în poeziile din Călăreţii negri – acelaşi deşert nemărginit în care oamenii stau ghemuiţi pe pământ şi-şi mănâncă propriile inimi.

Bărbatul se numeşte Bill. E singur în pustiul texan pentru că e păstor de oi, „singurul om alb pe o distanţă de jumătate de zi călare", iar la începutul povestirii în şase părţi şi cincisprezece pagini îl găsim aplecat deasupra unui foc de tabără, pregătindu-şi cina. Un păstor mexican se apropie de foc şi-l previne pe Bill că nu e bine-venit în acel loc. Dacă Bill nu-şi ia „picerele la spinare", el şi acoliţii lui o să-i „facă felu'". Netulburat, Bill răspunde la fel de tăios, spunându-i lui José că e la fel de îndreptăţit ca ei să se afle acolo, iar dacă vor sări la el cu armele, o să „ciuruiască de bună seamă cam jumătate dintre domnii în cauză". Astfel se încheie parlamentările. Nimeni nu se clinteşte, aşa că e doar o chestiune de timp până când începe confruntarea.

Deşi Bill vorbeşte ca un dur, Crane le dă de înţeles cât se poate de clar cititorilor că eroul său e condamnat. Copleşit numeric, opt contra unu, n-are nicio şansă să iasă viu din confruntare. Aşadar, nu va fi povestea unui Odiseu singuratic care reuşeşte să-şi întreacă în isteţime duşmanii şi sorţii potrivnici, ci a ultimului gest de frondă făcut de un vântură-lume mocofan, încăpăţânat, violent şi certăreţ. Găsim aici toţi tropii poveştii clasice din Vestul Sălbatic, dar Crane îi deturnează, îi răstoarnă şi-i foloseşte pentru a contura încă unul dintre jocurile sale de puzzle existenţiale. Aici însă nu e vorba despre hazard şi destin, ci despre de ce. De ce să rămâi când raţiunea îţi spune să fugi, când eşti condamnat la o moarte aproape sigură dacă rămâi? O întrebare la care cu greu găsim răspunsul, până când ne amintim de Alamo. Şi ne amintim cât de mult îi admirase Crane pe acei bărbaţi sortiţi pierii care au rămas pe poziţii şi au luptat până la ultimul. Şi ne mai amintim cât de multă înţelegere îi arătase singurului om care alesese să plece, Rose, pe care-l numise „un fel de filosof tenace", cu un „ciudat curaj pe dos". Cuvântul esenţial este alegere, care, în cazul lui Rose, al lui Bill, precum şi în cazul lui Bowie, Crockett şi al celorlalţi de la Alamo, e o alegere filosofică, iar dacă alegi să mori (oricare ar fi motivul – onoare personală, credinţă într-o cauză, sete de martiriu), atunci întrebarea care se pune este cum. Cum te vei comporta în momentul hotărâtor?

În a doua parte, Crane face pasul neobişnuit de a se întoarce în trecutul lui Bill. În majoritatea textelor sale de proză scurtă, ne spune foarte puţin sau

nimic despre viaţa personajelor sale de dinainte să facem cunoştinţă cu ele în mijlocul situaţiei în care le aruncă el. Nu ştim nimic despre Fred Collins din „Un mister al eroismului”, nimic despre locotenentul din „Un episod din război” şi nimic despre Puştiul din New York din „Cei cinci şoareci albi”, cu excepţia faptului că provine dintr-o familie bogată, dar de această dată Crane îşi dă osteneala să ne pună la curent cu trecutul lui Bill – o metodă indirectă de a ne explica de ce a ales să nu fugă, pentru că Bill însuşi nu spune nicio vorbă despre asta şi, din câte ne dăm seama, nici măcar nu se opreşte ca să cântărească implicaţiile alegerii sale – o alegere echivalentă cu moartea.

În doar trei pagini şi câteva rânduri, Crane spune povestea într-o cavalcadă narativă impetuoasă de fraze care se izbesc unele de altele, explodând din când în când cu câte un comentariu psihologic coroziv, o spirală de incidente care reconstituie lunga cădere a lui Bill din poziţia de proprietar de mină bogat în Wyoming până la cea de păstor modest în Texas. Procesul începe cu o seară nenorocoasă la pocher,

când primea întruna câte trei popi, pe când adversarul său avea mereu culoare. Mai târziu devenise cowboy, abandonat de toţi în chip mai straniu decât dacă n-ar fi fost niciodată aristocrat. Din fosta glorie nu-i mai rămăsese decât mândria sau orgoliul, adică singurul lucru de care n-ar fi avut nevoie. Îl omorâse pe supraveghetorul de la fermă dintr-o neînţelegere minoră, anume care dintre ei mînţise, şi plecase cu trenul de noapte spre est. Lucrase ca frânar pentru Union Pacific şi se distinsese în războiul cu vagabonzii care timp de mulţi ani făcuse ravagii pe frumoasele căi ferate din ţara noastră. El însuşi bătut de soartă, se dedase la toate cruzimile obişnuite pe seama celorlalţi bătuţi de soartă [...] Cotonogise deja patru haimanale cu băţul lui de cuplare a vagoanelor când o piatră aruncată de un fost jucător la a treia bază de la F Troop l-a doborât pe câmp, silindu-l să stea o vreme internat la spital în Omaha. După ce şi-a revenit, s-a angajat la alte căi ferate şi a schimbat vagoane în nenumărate depouri. În Michigan s-a abătut asupra lui un ordin de grevă, după care răzbunarea căilor ferate l-a hăituit până când şi-a schimbat numele. Masca asta e ca întunericul în care preferă să acţioneze tâlharul. Distruge multe dintre fricile sănătoase. E un lucru mărunt, dar macină ceea ce numim conştiinţă. Conductorul numărului 419 l-a făcut mincinos pe Bill pe când se afla în vagonul de serviciu, la jumătate de metru de nasul acestuia. Bill i-a cerut să folosească un cuvânt mai moderat. Pe supraveghetorul de la Tin Can Ranch nu-l sâcâise cu asemenea rugăminţi, omorându-l prompt. Conductorul părea insistent, aşa că Bill a lăsat-o baltă.

A devenit paznic la un bar din Bowery, New York [...] Cât pe ce să-l omoare pe Hennessy cel Rău care, la drept vorbind, era mai mult vestit decât priceput, aşa că i s-a dus faima în tot cartierul Bowery.

Dar dacă omul îşi face din luptă o datorie, nu va mai putea scăpa de gândul că e datoria lui să se lupte. Aceste fraze s-au amestecat în mintea lui Bill exact cum le vedeți amestecate aici; iar când unui om îi intră-n cap acest gând, înfrângerea începe să-i dea târcoale pe neştiutele căi ale hazardului. Într-o seară de vară, trei marinari de pe U.S.S. Seattle şedeau în bar [...]

Din întâmplare, Bill alege să intre în conflict cu marinarii şi, după ce-i alungă din bar, aceştia se repliază pe trotuar, dau peste o grindă de lemn („o rămăşiță") aruncată şi o folosesc pe post de berbec de luptă, „izbindu-l în bastionul stomacului", cum stă el triumfător în pragul uşii, şi provocându-i o rană pe care doctorul din ambulanță o compară cu „o excavație". Aşa ajunge Bill în sud-vestul Texasului, unde începe o viață nouă ca păstor. Cum formulează Crane ceva mai devreme: „Ciudățenia şi iar ciudățenia sunt legile destinului."

Cea de-a treia parte începe cu Bill examinându-şi revolverul imediat după conversația cu José. E arma cu care-l omorâse pe supraveghetorul de la ranch, pe care o folosise şi în „dueluri libere" în care poate că ucisese sau nu oameni şi care devenise între timp „bunul său cel mai de preț", un obiect la care ține „pentru că e mai devotat decât un om, un cal sau un câine. Nu-l interesează poziția socială sau morală; ascultă atât de sfânt, cât şi de ucigaş. E gheara vulturului, colțul leului, veninul şarpelui; iar când îl trage din toc, acest lacheu loveşte oriîncotro îl îndreaptă, până şi în zborul unei monede mărunte".

Iată-l pe Crane desfăşurându-se pe deplin ca scriitor, perfect stăpân pe ce face, explorând mitologia armei într-un limbaj biblic, dar şi de o ironie mortală, mai sigur ca oricând pe înzestrările de care dispune, capabil să plonjeze adânc şi să bată până departe, trecând într-o singură frază de la gheare şi colți la monede minuscule, dar abia ne-am acomodat şi am început să contemplăm lupta solitară şi disperată pe care acest om epuizat se pregăteşte s-o poarte, când un alt personaj îşi face apariția pe neaşteptate, invadând „deznădejdea" şi „încremenirea" deşertului: Bill ridică ochii şi vede „un călăreț nemişcat conturându-se negru pe fundalul cerului palid". Încă un moment ciudat de cinematografic; altă figură solitară azvârlită în mijlocul peisajului golit, primitiv; încă o surpriză. În povestire nu vedem şi nici nu auzim vreodată vreuna dintre oile păstorului (pentru că sunt irelevante), dar acest străin, care se dovedeşte a fi un tânăr american ageamiu dintr-un „oraş negru şi îndepărtat din nord" e esențial. Niciodată numit, va deveni martor la poveste şi tot ceea ce se întâmplă din acel moment încolo e văzut prin ochii lui. E Nick Carraway pentru Bill-Gatsby, „omul ieducat" inocent şi rațional plasat la mijloc între autor şi cititor, cu rolul de traducător al forțelor iraționale care vor duce la moartea violentă a lui Bill cel violent şi iubitor de arme.

Cei doi bărbați se cântăresc reciproc din ochi. Deşi Bill e perfect pregătit să-l împuşte pe străin la nevoie, la o privire mai atentă vede un băiat inofensiv, îmbrăcat „în nişte țoale mexicane dintre cele scumpe”, un turist yancheu total ridicol care „n-avea ce căuta printre mesquite”. Străinul vede „un individ zdrențăros cu părul şi barba încâlcite, cu o piele care căpătase culoarea cărămizilor de la soare şi whiskey”. Când îl întreabă pe bărbos dacă poate rămâne peste noapte în tabăra lui, Bill îl sperie explicându-i că „nişte javre d-aici vor să mă pună pe fugă în noaptea asta; şi chiar dacă nu mi-ar strica nițică tovărăşie, n-aş lăsa un om care n-are niciun amestec în beleaua asta să intre în joc”.

Venind din afară, străinul poate pune toate întrebările care nu i-ar fi îngăduite cuiva dinăuntru. Poate fi şocat, revoltat şi derutat (la fel ca cititorul), dar actorii dramei, Bill şi José, sunt prea absorbiți de acțiune ca să dea înapoi şi să cântărească urmările faptelor lor. Aşa că străinul poate întreba direct: „Şi – cerule! Crezi c-o să te omoare?” La care Bill răspunde: „Nu ştiu. Nu pot să zic decât după.” Apoi, după ce analizează diferitele deznodăminte posibile, Bill conchide: „E chinu’ dracului pentru mintea omului – să se ştie cu o ceată pe urme.” Îngrozit de ce aude, nu doar că Bill e hotărât să lupte, ci şi că e depăşit numeric în luptă, opt contra unu, străinul exclamă: „Păi şi de ce, doamne iartă-mă, nu-l chemi pe şerif?” Desigur, e o întrebare stupidă, poate cea mai stupidă pe care ar fi putut s-o pună – încă o dovadă a naivității şi a ignoranței lui, a incapacității de a pricepe pe de-a-ntregul situația în care nimerise. Bill e atât de scârbit de întrebare, că nici nu se sinchiseşte să răspundă. Preferă să latre un singur cuvânt dintr-o silabă şi patru litere – nu atât o înjurătură, cât o expresie a exasperării.

Străinului i s-a spus s-o „ia din loc”, iar în partea a patra nu-l mai vedem. Se înnoptează şi, înainte să ne descrie bătălia care va avea loc în curând în beznă, Crane se opreşte pentru a trasa cadrul confruntării şi a anunța în acelaşi timp intențiile filosofice ale povestirii. Nu e doar un duel oarecare într-o scorneală oarecare cu aventuri din Vestul Sălbatic, ne atrage el atenția; e o examinare a inutilității strădaniilor omului pe un pământ care n-are timp să se sinchisească de viețile şi morțile unor biete făpturi umane.

Nori lungi, fumegânzi acopereau cerul la apus, iar spre răsărit, cețuri argintii învăluiau întristarea vineție a pustiului.

În sfârşit, când măreața lună urcă pe boltă, împrăştiindu-şi lumina sinistră asupra tufelor, focul de tabără se coloră într-un stacojiu proaspăt, mai strălucitor, cu flăcările dănțuind vesel printre crengile de mesquite, umplând tăcerea cu un cor de foc, o melodie străveche ce poartă neîndoios un mesaj despre neînsemnătatea tragediei umane – un mesaj de găsit în vuietul mării, în strecurarea vântului printre firele de iarbă, în ciocnirea mătăsoasă a ramurilor cucutei.

Acesta e momentul care tranşează între viaţă şi moarte, dar dacă Bill nu vrea să moară, singurul lucru care-l aşteaptă e încă o rundă de luptă, pentru că sorții sunt împotriva lui, şi cum ar putea să-i omoare pe toți cei opt indivizi chitiți să-l elimine din prima rundă? Dar cât e de isteț în acea noapte, şi ce bine seamănă cu Odiseu în strategia sa ingenioasă de a-şi păcăli adversarii umplându-şi aşternutul de lângă foc cu diferite obiecte, ca să dea impresia că doarme, când de fapt se ascunde undeva în tufişuri, iar când José şi oamenii lui îşi golesc puştile cu țevi retezate în aşternutul lui, el râde de ei atât de zdravăn, cu „un râs fioros încărcat de batjocură, ură, ferocitate”, încât îi bagă-n sperieți şi-i reduce la tăcere, iar în timp ce adversarii fug de revolverul invizibil din mâna invizibilă a lui Bill, el reuşeşte să-l ucidă pe unul dintre ei, restul împrăştiindu-se care încotro în întuneric. După câteva clipe, pustiul amuțeşte din nou, iar corul flăcărilor continuă să cânte „melodia străveche ce poartă [...] un mesaj despre neînsemnătatea tragediei umane”. Repetând această formulare, Crane o transformă într-un fel de cântec funebru.

Cea de-a cincea parte începe cu un comentariu al străinului:

„«Acuma stai mai rău ca înainte», spuse uluit tânărul, cu glas răguşit. «Ba defel», spuse Bill sfidător. «E unu la zero pentru mine.»„

Aşadar, nu plecase, aşa cum îi ceruse Bill, ci e în continuare acolo, ținându-se pe-aproape pe toată durata schimbului de focuri, iar acum, că începe să se crape de ziuă, el şi Bill se apropie de focul de tabără pentru a estima pierderile. Încetul cu încetul, tânărul s-a insinuat în poveste şi deja nu mai e un simplu observator, ci aproape un participant. Un participant şovăitor, oripilat, care n-ar avea ce căuta acolo, bineînțeles, şi care e atât de departe de a fi în elementul său, încât îşi pierde pe loc cumpătul când, întâmplător, întrezăreşte limpede chipul mortului printr-o deschizătură în desiş. „Omul ăla îmi sfâşie inima în piept”, spune el „şi mă face să mă simt ca un ucigaş”, iar când Bill îi aduce aminte că „nu l-ai împuşcat mata, domnu’, ci eu”, tânărul răspunde: „Ştiu, dar am aşa ca o simțire. Nu pot scăpa de ea.” E atât de zguduit de vărsarea de sânge, că vrea să plece, ca să uite de toată acea poveste cumplită, dar n-apucă să urce în şa şi să fugă de măcelul inevitabil, că José şi oamenii săi se întorc deodată pentru cea de-a doua rundă, sosind în „bubuit de arme” şi umplând văzduhul cu „asemenea huiduieli şi fluierături, de parc-ar fi fost o ceată nebună de cazane cu aburi”. Hărmălaia sperie calul tânărului, care o tuleşte de la fața locului, aşa că străinul e blocat acolo, silit să asiste la ultima bătălie şi, în cele din urmă, să ia el însuşi parte la ea.

El şi Bill se aruncă la pământ şi tot restul părții a cincea, Bill, José şi ceilalți îşi strigă unii altora insulte, tot mai urâte şi mai înverşunate pe măsură ce furia lui Bill creşte.

Duşmanii săi ascunşi îl acuzară în toate felurile că e laş, că nu poate lupta decât pe întuneric, că e un țânc care s-ar speria până şi de umbrele unor gentlemeni mexicani cât se poate de nobili, că e un câine care se piteşte. Descriseră povestea din noaptea care trecuse şi-l informară că profitase de poziția lui mai avantajoasă decât a prietenului lor. De fapt, îl înzestrară cu deplină sinceritate cu toate calitățile pe care şi el li le atribuia cu aceeaşi sinceritate. Parcă vedeai cum muşcă din el vorbele lor în timp ce stătea întins pe pământ, cu mâna pe revolver.

Partea a şasea şi ultima, văzută în întregime prin ochii străinului, degenerează rapid într-un haos fragmentat, începețoşat, un episod dintr-un vis care seamănă cu un tablou doar „pe jumătate desenat". Turbat, Bill vrea să se repeadă la ei, dar tânărul strigă: „Nu face nicio mişcare! Nu mişca!" Ignorând ordinul străinului, Bill aruncă o privire spre tufişurile din fața lui, fără îndoială dând să ridice capul, pentru că tânărul strigă: „Lasă capul jos!" –, dar e deja prea târziu.

Armele bubuiau, iar Bill scoase un geamăt răsunător şi se lăsă o clipă în cot, gâfâind, în timp ce brațul îi tremura ca un vreasc. Apoi se înălță ca un duh al răzbunării imens şi sângeros, cu chipul înflăcărat de patima cea de pe urmă. Mexicanii se mişcau iute, în linişte.

Din acel moment, imaginile încep să se fragmenteze în „tropăitul paşilor, ploaia de împuşcături, țipetele, chipurile umflate ivindu-se ca nişte măşti prin fum", iar după două scurte paragrafe, într-o relatare post-factum piezişă, aflăm această noutate surprinzătoare despre rolul străinului în ciocnire: „Omorâse un om şi pe lângă el zbură iute, ca o pană dusă de vijelie, gândul că e uşor să omori un om."

E ultimul pas al unui proces ineluctabil pus în mişcare din pură întâmplare. Un nevinovat intră fără să-şi dea seama într-o lume a violenței şi devine, din observator neutru, un participant rezervat, apoi unul activ, pentru ca la finalul poveştii să ia şi el parte la violență. Cu acest adevăr teribil îngropat în sufletul său pentru tot restul vieții, „simți deodată față de Bill, păstorul soios, un fel de idolatrie. Bill era pe moarte, iar acea postură îi dădea păstorului rătăcit demnitatea ultimei înfrângeri, superioritatea celui din mormânt".

După un rând gol, urmează ultimele patru paragrafe ale poveştii, în timp ce străinul stă pe pământ şi se şterge pe față de sudoare şi praf de puşcă. „Avea zâmbetul blând şi stupid al unui cerşetor bătrân în timp ce privea la cei trei mexicani şontâcăind şi clătinându-se în depărtare." Au rămas trei din şapte şi, socotindu-l pe cel ucis cu o noapte în urmă, cinci dintre cei opt mexicani care-l atacaseră pe Bill sunt morți. Bill, care între timp murise şi el, e al

şaselea cadavru. Scena e ticsită de cadavre, însângerată ca o scenă de final dintr-o tragedie shakespeariană, dar nu există un Fortinbras care să restabilească ordinea pe lume, iar în cele din urmă, străinul se ridică şi se apropie de Bill, ale cărui mâini sunt încleştate în jurul gâtului altui mort. Îi desprinde mâinile, după care, „clătinându-se ca şi cum ar fi cam cherchelit, stătu privind în jos la fața neclintită". La un moment dat îi vine o idee şi se duce să ia pătura mexicană multicoloră care „zăcea murdară după ce fusese călcată în picioare". Scuturând-o cu grijă de praf, se întoarce la Bill şi o întinde peste corpul păstorului. Totuşi, nu e momentul pentru introspecție solemnă, iar spre finalul poveştii avem parte de o ultimă străfulgerare de spaimă.

Apoi rămase iar nemişcat, cu gura căscată şi aceeaşi expresie stupidă în ochi, când deodată făcu un gest înspăimântat, cercetând cu disperare în jur.

Aproape că ajunsese la stufăriş când se opri, cuprins de spaimă. În drumul lui zăcea un trup contorsionat cu un braț ridicat în aer, țeapăn. Îl ocoli încet, cu precauție, iar tufişurile, încuviințând din cap şi şuşotind, cu chipurile lor înfrunzite întoarse spre scena din spatele lui, începură să se legene şi să se tot legene în încremenirea şi pacea pustiului.

Abia după o lună sau două, Crane a reuşit să-i dea povestirea noului său agent, Paul Revere Reynolds. Conştient de forța textului pe care-l primise, Reynolds i l-a vândut lui Richard Watson Gilder de la Century cu cinci sute de dolari, cea mai mare sumă pe care a primit-o vreodată Crane pentru o povestire. Însă cum Gilder ținea la politica sa strictă de a interzice orice fel de termen vulgar sau înjurătură în paginile revistei sale, au ieşit nişte scântei din cauza folosirii unor cuvinte, mai ales „ce Dumnezio" şi „dracului". Când povestirea a apărut în numărul din februarie 1897 (cu o ilustrație pe o pagină întreagă semnată Frederic Remington), aceşti termeni şocanți s-au transformat în „ce D-zeu" şi „d...lui". Cu doar două luni în urmă, la Paris (pe 10 decembrie 1896), piesa modernistă revoluționară Ubu rege de Alfred Jarry, care începe cu o variantă a cuvântului „căcat", provocase o răzmeriță în sala de teatru în seara premierei şi fusese anulată după o singură reprezentație. A rămas celebru comentariul lui W.B. Yeats, prezent întâmplător în sală: „După noi, Dumnezeul Sălbatic."

După sejurul extraordinar de productiv la Hartwood, Crane s-a întors la New York ca să înceapă lucrul la o serie de articole despre cartierul Tenderloin, supranumit „Circul Satanei". La jumătatea lui septembrie, pământul a început să-i fugă dintr-odată de sub picioare şi, pentru că ciudățenia şi iar ciudățenia sunt legile destinului, în scurt timp, nici New York, nici Hartwood n-aveau să mai fie centrele lumii sale.

30

Intră în scenă Theodore Roosevelt. Intră în scenă William Randolph Hearst. Dintr-un incident în altul, în câteva săptămâni, Crane s-a pomenit în belea până în gât.

T.R. Roosevelt – astăzi unul dintre chipurile uriaşe de piatră sculptate în peretele sud-estic al Muntelui Rushmore – era şi el un fenomen american precoce care nu doar că devora cărți (una înainte de micul dejun şi adesea două sau trei seara, în fiecare zi), ci le şi scria (aproape patruzeci), ca şi sute de eseuri şi articole şi nu mai puțin de 150 000 de scrisori. După trei mandate ca membru al corpului legislativ din statul New York, a ieşit din politică în 1884 după ce atât soția, cât şi mama lui au murit la etaje diferite ale aceleiaşi case, într-un interval de doar unsprezece ore. În următorii doi ani a plecat în Dakota de Nord şi a trăit la un ranch, a mai scris trei cărți, apoi s-a întors în politică şi la New York, unde a candidat la primărie în 1886 şi a pierdut, după care a publicat o lucrare de istorie devenită bestseller, The Winning of the West, şi s-a căsătorit pentru a doua oară. Numit de administrația Harrison la Comisia Serviciului Public a Statelor Unite, a trăit în următorii câțiva ani la Washington, dar după victoria categorică a republicanilor în alegerile de la New York din 1894 (despre care a relatat Crane în „Culese de pe stradă în noaptea alegerilor"), a plecat din capitală şi s-a întors în oraşul natal, unde noul primar reformator, William Lafayette Strong, l-a numit la conducerea poliției din New York, ceea ce înseamnă că Roosevelt a devenit şef peste forțele de ordine din cel mai mare oraş al țării la doar treizeci şi şase de ani.

W.R.H. Hearst era şi el tânăr – doar treizeci şi trei de ani când l-a angajat pe Crane să-i furnizeze articole şi schițe despre Tenderloin –, dar în 1896 era deja un om de presă cu experiență. După ce cu nouă ani în urmă fusese exmatriculat de la Harvard, devenise redactor-şef la San Francisco Examiner (proprietatea tatălui său, un senator american bogat), iar în 1895, când Hearst s-a mutat la New York şi a preluat Journal, care se afla într-o perioadă nefastă, a început războiul presei „yellow"[68] între ziarul lui şi World al lui Joseph Pulitzer. După un an la cârmă, Hearst şi-a câştigat reputația că-şi plăteşte bine colaboratorii, iar pe 11 august, când i-a trimis lui Crane o

---

[68] Termenul de yellow journalism vine de la un personaj pe nume Yellow Kid din Hogan's Alley, o bandă desenată comică a lui Richard F. Outcault care apărea duminica, inițial în publicația lui Pulitzer, World. Când Hearst l-a atras pe Outcault să lucreze pentru Journal (împreună cu alți angajați de la World), Pulitzer a ripostat angajând alt artist care să continue banda desenată în publicația lui. „Yellow Kid Journalism" a devenit în scurt timp „yellow journalism", o expresie la modă pentru reportajele senzaționaliste practicate de ambele ziare, care vindeau zilnic în jur de un milion de exemplare (n. a.).

telegramă în care-l întreba „De câți bani aveți nevoie?”, Journal şi-a adăugat un nou scriitor pe statul de plată.

T.R. Probabil că Crane l-a cunoscut pe Roosevelt la Lantern Club la sfârşitul anului 1895 sau începutul anului 1896, dar prietenia lor a început cu adevărat abia în vară, când McClure a cochetat cu ideea de a-i cere lui Crane un articol despre serviciul de poliție. A urmat o cerere pentru un interviu, iar pe 20 iulie, Roosevelt i-a trimis lui Crane un scurt mesaj, în care-i spunea unde şi când pot sta de vorbă: „La tribunal se deschide la zece, dar ar fi bine să ajungi pe la unsprezece. Am multe să discut cu dumneata despre «Madge»„. Se referea la noua ediție din Maggie publicată în iunie şi, chiar dacă articolul pentru McClure n-a mai fost scris în cele din urmă, Crane şi Roosevelt au luat de câteva ori masa împreună în acea vară, de cel puțin două ori însoțiți de Jacob Riis, un alt reformator şi susținător al lui Roosevelt. După o lungă absență, Hamlin Garland se întorsese la New York pentru o vizită estivală, iar într-un mesaj nedatat, pe care i l-a lăsat la hotel cândva în iulie (împreună cu un exemplar cu autograf din Mama lui George), Crane i-a scris: „Tocmai am aflat că eşti în oraş. Aş vrea să cinăm împreună diseară la Lantern Club. Pe cinstea mea!! Probabil că va fi şi Roosevelt acolo. Nu mă lăsa baltă. O să trec pe aici pe la şase – din nou.”[69] Luna următoare, Crane i-a trimis din nou lui Roosevelt o scrisoare despre chestiuni polițieneşti, căreia i-a anexat un exemplar din Mama lui George şi un manuscris dactilografiat cu „Un om şi alții”, pe care tocmai o terminase. Primul paragraf din răspunsul lui Roosevelt din 18 august arată cât de atent urmărea creațiile lui Crane şi cât era de conştiincios ca cititor, în ciuda comentariilor denigratoare, pline de prejudecăți despre personajele mexicane din povestire. Scrisoarea, care se încheie cu formula amicală „Sper să ne revedem curând”, e scrisă de mâna unui om care se considera prietenul lui Crane:

Îți sunt foarte îndatorat pentru Mama lui George cu autograful dumitale. O voi păstra împreună cu celelalte cărți scrise de dumneata. Poate într-o zi te vei îndupleca să-mi dai un autograf pe Semnul roşu al curajului, căci, oricât de mult mi-ar plăcea celelalte cărți ale dumitale, cred că asta e preferata mea. Pe viitor aş vrea să mai scrii o povestire despre colonist şi ticălosul mexican în care să câştige colonistul; e mai firesc aşa!

W.R.H. La o zi după ce primise telegrama lui Hearst, Crane s-a dus la Madison Square Garden ca să audă (poate să şi scrie despre) primul discurs important al lui William Jennings Bryan în calitate de candidat al democraților la preşedinție. Bryan fusese nominalizat în urmă cu câteva săptămâni la

---

[69] Dedicația sună astfel: „Pentru Hamlin Garland / din marele şi cinstitul Vest / de la Stephen Crane / din perfidul Est. / New York / iulie 1896” (n. a.).

congresul partidului de la Chicago, unde ținuse celebrul său discurs cu „crucea de aur” (în care denunța standardul aurului ca unealtă prin care bogații striveau interesele clasei muncitoare), iar președintele în funcție, Grover Cleveland, fusese abandonat de propriul său partid – același Grover Cleveland care fusese ales (în opinia fostului șef al lui Crane de la Tribune, Whitelaw Reid) ca urmare a articolului lui Crane din 1892 despre JOUAM. Un val de caniculă se abătuse asupra New Yorkului (cu temperaturi de peste treizeci și două de grade) și, cum în acea seară era așteptată multă lume la Garden, era de datoria lui Roosevelt să asigure protecție adecvată din partea poliției. Cei o mie de polițiști pe care i-a pus la dispoziție ar fi trebuit să fie suficienți pentru a menține ordinea într-o arenă cu douăsprezece mii de locuri, numai că au venit patruzeci de mii de oameni și a ieșit scandal când forțele de securitate depășite numeric au lăsat să intre oameni fără bilet și au interzis accesul unora cu bilet, provocând o mare debandadă pe stradă, la intrarea în Garden, unde două valuri diferite de susținători revoltați ai lui Bryan au forțat cordoanele poliției.

T.R. A doua zi, presa a fost foarte critică, iar Crane, neobișnuit de iritat de ceea ce văzuse, i-a scris imediat lui Roosevelt despre asta – nu neapărat ca să se plângă, ci ca să se intereseze cum și de ce scăpaseră lucrurile de sub control. Pe 18 august, în cel de-al doilea paragraf al scrisorii pe care o începe mulțumindu-i lui Crane pentru cartea și povestirea pe care i le făcuse cadou, Roosevelt abordează problema direct:

În această seară voi fi la Madison Square Garden să văd exact ce fac polițiștii. Au o misiune extrem de dificilă cu o mulțime ca asta, pentru că trebuie să fie deosebit de binevoitori cu oamenii, dar și să le facă pe plac Organizatorilor adunării, care nu știu nimic despre mulțime și totuși trebuie să țină sub control douăzeci de mii de oameni. Voi spune un singur lucru în favoarea lor, apropo de întrunirea lui Bryan; n-am avut nici măcar o singură reclamație pentru bătăi sau brutalitate de la niciun fel de pretinsă victimă; atât Organizatorii întrunirii, cât și Administratorul de la Garden ne-au scris în termenii cei mai calzi.

În aceeași scrisoare, ceva mai spre început, Roosevelt anunță că urmează să „plec peste câteva zile în Vest pentru trei săptămâni”, iar Crane a profitat de această absență ca să-și formuleze explicit iritarea într-un articol. Nu e prea clar de ce era atât de pornit împotriva poliției. În trecut asistase la numeroase nedreptăți la New York și aiurea fără să se deranjeze să scrie despre ele și o singură dată până atunci, în textul despre minele de cărbune din 1894, își îngăduise să se dedea cu adevărat unei explozii de iritare pe o temă politică sau economică – paragrafe tăiate ulterior din text de McClure. De această dată, dintr-un motiv obscur (un resentiment mocnit care-i aprinsese furia după scenele de la Garden la care fusese martor? o nemulțumire personală față de polițiștii de stradă din Tenderloin?), s-a montat iar, fiind îndeajuns de agitat ca să se așeze la masă și să defuleze pe

hârtie, dar pentru că nu voia să-l atace pe amicul său Roosevelt în presa newyorkeză, s-a asigurat cu prudență împotriva riscurilor, publicându-şi reclamațiile într-o serie de articole pentru îndepărtata Port Jervis Evening Gazette, apărute în trei săptămâni succesive, de la sfârşit de august la început de septembrie, îngropându-şi comentariile despre poliție într-o rubrică intitulată „Din metropolă” (bârfe picante de la New York, care seamănă întru câtva cu cele scrise pe vremuri despre Asbury Park), apoi, ca măsură de protecție suplimentară, semnând cu inițialele în loc de numele întreg. Primul articol e, indiscutabil, cel mai vituperant. Înainte să treacă la subiecte ca victimele recentului val de caniculă la New York (un număr record de oameni, o mie cinci sute de cai), la moda bicicletelor, tot mai în vogă, şi la deschiderea unui nou magazin universal, Crane începe cu un paragraf în care tună şi fulgeră:

Organizarea de toată jena de care a dat dovadă poliția la recenta întrunire pentru Bryan şi Sewall de la Madison Square Garden a suscitat numeroase comentarii critice, cu ecouri în presa cotidiană. Brutalitatea şi cruzimea inutile cu care a fost tratat publicul venit în număr mare ar fi fost de neiertat indiferent de ocazie, dar în seara în chestiune au fost pur şi simplu ruşinoase. Asemenea erori grosolane care s-au făcut simțite dureros în seara de 12 ale lunii curente ar fi fost de neconceput sub regimul Byrnes [fostul comandant al poliției, pus pe liber de Roosevelt], ceea ce ne reaminteşte că ce s-a câştigat la nivel oficial în onestitate prin reformele administrative e puțin spus contrabalansat de efectele incapacității şi lipsei de experiență.

Articolul din săptămâna următoare conține opt puncte, două fiind noi exemple de comportament inadecvat al poliției. După ce descrie înmulțirea bufetelor în Manhattan, pentru a răspunde nevoii de „a prânzi pe fugă”, Crane adaugă:

Dintr-un motiv inexplicabil, conducerea reformată a poliției i-a luat în vizor încă de la începutul carierei sale pe micii comercianți inofensivi ca ținte de hărțuit în voie.

Introducerea unor legi restrictive sâcâitoare, care reglementează orele de închidere şi deschidere pentru magazine, a devenit baza persecuțiilor sistematice ale poliției, iar cei care le încălcă sunt imediat târâți în fața unui magistrat local, unde sunt exonerați pe loc. Comercianții sunt azi bine

organizați pentru a se apăra, opinia publică e de partea lor şi probabil că vor avea un cuvânt de spus în ziua votului.[70]

Iată-l revenind la punctul şase:

Să sperăm că polițistul care a arestat noaptea trecută pe 6th avenue o femeie nevinovată, care nu supărase pe nimeni, va fi pedepsit exemplar. E o infracțiune care în ultima vreme a devenit foarte frecventă, iar căderea în dizgrație şi sancționarea exemplară a unora dintre brutele cu funcție ar putea servi drept avertisment pentru polițiştii prea zeloşi.

Femeia nevinovată la care se referă era o prostituată pe nume Ruby Young (un alt nume al Dorei Wilkins sau Clark), iar faptul că Crane o menționează în articolul său e extrem de ciudat, vizionar sau de-a dreptul înfricoşător. În acel moment încă nu o cunoscuse, dar e aceeaşi femeie care avea să-i iasă în cale la primele ore ale dimineții de 16 septembrie, declanşând controversa soldată cu cel mai lung proces polițienesc din istoria oraşului, cu umilirea publică a lui Crane şi, în cele din urmă, cu plecarea sa din New York.

În încheiere, în articolul de pe 9 septembrie, face aluzie la una dintre cele mai contestate măsuri ale administrației Roosevelt: impunerea strictă a recent adoptatei legi Raines, care interzicea cârciumilor să funcționeze duminica. Aproape toți bărbații activi munceau şase zile pe săptămână, iar legea care-i priva de plăcerea măruntă de a-şi vedea prietenii la un pahar ocazional în singura lor zi liberă a fost considerată o pedeapsă nemeritată pentru clasa muncitoare şi a fost întâmpinată cu dispreț în tot oraşul. Doar hotelurile cu cel puțin zece camere îşi păstrau dreptul de a vinde alcool duminica, dar numai clienților şi numai însoțite de gustări. Pentru a ocoli restricțiile, proprietarii de birturi şi-au extins afacerile închiriind camerele din spate şi de la etaj, ca să poată intra la categoria hoteluri. Cum majoritatea „clienților" erau prostituate, unul dintre efectele neintenționate ale Legii Raines a fost creşterea numărului de bordeluri din oraş.[71]

---

[70] Republicanii au fost măturaţi de la putere în noiembrie, iar democraţii Tammany au preluat din nou controlul în oraş. În aprilie anul următor, Roosevelt a renunţat la funcţia din cadrul poliţiei pentru a deveni secretar adjunct în Marină pentru proaspăt instalata administraţie McKinley (n. a.).

[71] Legea a avut şi unele aspecte comice. În The Battle with the Slum (Macmillan, 1902), Jacob Riis relatează despre inventarea „sendvişurilor cu cărămidă" – o cărămidă între două felii de pâine – care erau aşezate pe tejghelele barurilor într-o parodie de respectare a legii. Uneori erau folosite şi

Roosevelt s-a întors la New York pe 11 septembrie şi a organizat un prânz cu patru prieteni care, intenţionat sau nu, reprezentau fiecare unul dintre interesele sale durabile: Crane (literatura), Jacob Riis (reforma locuinţelor din cartierele sărace), Hamlin Garland (Vestul) şi vânătorul de animale mari William Chanler (uciderea animalelor mari). În volumul său de memorii din 1930 Roadside Meetings, Garland îşi aminteşte că Roosevelt a stat de vorbă prietenos cu toată lumea în afară de Crane, care n-a vorbit mai deloc în timpul mesei, stând acolo cu o expresie „de om care a dat de belea". E posibil ca Roosevelt să fi fost la curent cu articolele din Port Jervis? Puţin probabil. Dar Crane ar fi putut crede sau măcar bănui că era, ceea ce a fost suficient să-l streseze. În romanul de război, Henry Fleming e de mai multe ori atât de copleşit de vinovăţie, încât se teme că ceilalţi soldaţi îi vor citi vinovăţia pe chip. Să fi fost Crane într-un impas asemănător în privinţa lui Roosevelt? E posibil. Oricum, trebuie să fi fost cel puţin stânjenit că stă la masă cu cel pe care tocmai îl atacase în ziar, mai ales că acel om îi plătea cu siguranţă prânzul.

W.R.H. Tenderloin[72] şi-a primit numele în 1876 de la căpitanul de poliţie Alexander „Clubber" Williams. După transferul său la Secţia 29, aflată într-una dintre cele mai corupte zone din oraş, se pare că ar fi spus: „De când sunt în poliţie, am avut parte doar de antricot, dar acum o să mănânc nişte muşchi file." Williams a profitat de ocazia care i se oferise, iar în următorii nouăsprezece ani a acumulat o avere care includea o casă şi alte proprietăţi la New York, încă o casă în Connecticut, bunuri imobiliare în Japonia şi destui bani din şpăgi ca să-i investească şi să transforme câteva sute de mii de dolari în milioane.

Tenderloin, un cartier din mijlocul oraşului ale cărui graniţe au fluctuat cu vremea, includea iniţial cvartalele dintre Fifth şi Eighth Avenue pe direcţia est-vest şi cvartalele dintre Twenty-third şi Fifty-seventh Street pe direcţia nord-sud. Când Crane a început să scrie articole pentru Hearst, cartierul se micşorase întru câtva, întinzându-se pe o axă între Fourth şi Seventh Avenue, iar pe cealaltă, între Twenty-third şi Forty-second Street. Dar, cum formulează Crane într-una dintre schiţele lui din Journal: „Tenderloin nu e doar un loc. E o emoţie." Pe bulevardele acelei emoţii se găseau cele mai multe teatre şi hoteluri din oraş, iar pe străzile sale dosnice întunecoase, aproape toate tripourile, localurile pentru opiu şi bordelurile – încă o lume dual㠄, în care lumina trăia alături de întuneric, iar virtutea se prefăcea că nu bagă de seamă legătura sa fraternă cu păcatul.[73]

---

sendvişuri adevărate, de ochii lumii, dar la un moment dat, când un client care nu era la curent a luat unul dintre acestea şi a dat să-l mănânce, „poliţia a înapoiat sendvişul barmanului fără să facă arestări" (p. 224) (n. a.).

[72] Muşchi file (eng.).

[73] În ciuda eforturilor noii administraţii de a renunţa la viziunea despre poliţie a lui Clubber Williams, păcatul a rămas o afacere profitabilă pentru că

Crane a început investigațiile pentru Hearst la jumătatea lui septembrie (cam în perioada când a avut loc acel prânz penibil cu Roosevelt), dar timp de câteva săptămâni înainte de asta frecventase tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market pentru a asista la punerea sub acuzare, audierile şi procesele diferitelor personaje din Tenderloin care ajungeau în instanță, printre care probabil şi Dora Clark, ceea ce ar explica menționarea ei în articolul apărut pe 28 august în ziarul din Port Jervis. În noaptea de 15 septembrie, Crane a avut un interviu prestabilit cu două coriste care lucrau în cartier. Nu se ştie dacă erau într-adevăr artiste la teatru sau altceva, pentru că, în argoul local, termenul de „coristă" însemna şi prostituată, iar numele (şi identitățile) celor două tinere n-au fost niciodată dezvăluite. Conversația în trei a început la unul dintre „saloanele turceşti pentru fumat", un eufemism pentru casele mizere unde consumatorii de droguri veneau să încerce haşiş (ieftin, uşor de găsit şi tolerat de lege), dar la un moment dat înainte de miezul nopții, Crane şi cele două femei au plecat de la salonul de pe West Twenty-ninth Street, s-au dus până la Broadway Garden, „renumit ca fief al prostituatelor", unde şi-au continuat discuția încă două ore. Spre sfârşitul acestor două ore, Dora Clark, o cunoştință a uneia dintre coriste, a venit la masa lor ca să-i salute şi a fost invitată să li se alăture. La scurtă vreme, au hotărât cu toții să plece acasă. Au ieşit împreună din Broadway Garden, apoi Crane a însoțit-o pe una dintre coriste până la un tramvai din partea de sus a oraşului, în timp ce Dora Clark şi cunoştința ei îl aşteptau la intersecția dintre Broadway şi Thirty-first Street. Venind agale spre ele după ce o condusese pe prima fată la tramvai, Crane a observat că erau adâncite într-o discuție. Doi bărbați au trecut iute pe lângă ele, fără îndoială îndreptându-se spre casă după o noapte lungă în oraş, iar când Crane mai avea câțiva paşi până la colț, alt bărbat a sărit pe neaşteptate din beznă şi le-a înşfăcat pe femei. Au început amândouă să țipe. În momentul următor, Crane şi-a dat seama că bărbatul, în mod evident un polițist îmbrăcat în civil, se pregătea să le aresteze pe însoțitoarele lui pentru că oferiseră servicii sexuale celor doi bărbați care tocmai trecuseră pe lângă ele.

---

poliția era încă dornică de venituri ilicite, primindu-şi săptămânal plicurile cu taxa de protecție de la sute de afaceri de pe străzile întunecoase – de la spectacole deocheate şi case unde se consumau droguri la lupanare (atât hetero, cât şi homosexuale), trecând prin baruri mizere care ofereau spații private pentru toate aceste îndeletniciri. Câtă vreme aceste localuri obscure se țineau departe de bulevarde şi de arterele bine luminate, poliția a continuat să joace un rol activ în menținerea lor în funcțiune (n. a.).

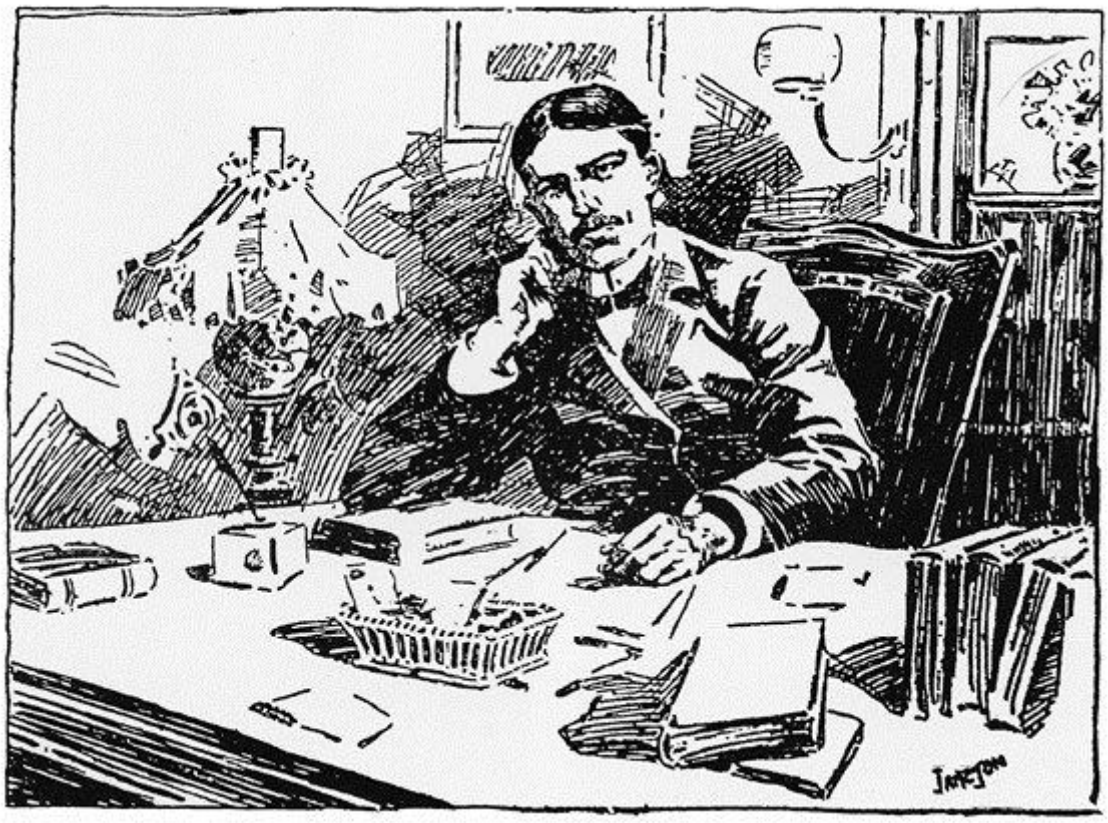

Portret în cerneală care însoţeşte „Aventurile unui romancier”,

New York Journal, 20 septembrie 1896.

A fost începutul încurcăturii sordide cunoscute drept „Cazul Dora Clark”, preludiul primului act al unei piese în mai multe acte care a trenat până la sfârşitul lui octombrie şi a continuat să planeze asupra lui Crane cât a trăit, ba chiar şi după aceea. Depoziția sa scrisă despre acea noapte şi a doua zi dimineața (publicată după doar patru zile în Journal cu titlul „Aventurile unui romancier”) este „o poveste simplă despre două coriste, o femeie a străzii şi un martor greoi, fără voie”. Crane sare peste câteva detalii preliminare, reducând salonul de fumat şi Broadway Garden la un singur „local de pe Broadway unde cele două coriste şi martorul fără voie au petrecut toată seara” şi neagă că ar fi cunoscut-o dinainte pe Clark, deşi în realitate mai scrisese despre una dintre arestările ei anterioare, dar acestea sunt detalii mărunte, chiar insignifiante față de hotărârea lui Crane de a-şi risca pielea şi a se implica în apărarea lui Clark. A realizat că, ținându-i partea, avea să-şi şifoneze grav reputația şi totuşi a făcut-o, oricât de importantă ar fi fost pentru el acea reputație – cum o demonstrează faptul că a ezitat să ia o poziție fermă împotriva acțiunilor poliției care-l înfuriaseră atât de rău şi că-şi ascunsese observațiile într-o rubrică de bârfe urbane mărunte dintr-un ziar publicat atât de departe de metropolă, încât era

imposibil să i se audă glasul. De această dată însă, altfel au stat lucrurile, aceasta fiind esența chestiunii.

Din câte povesteşte Crane, după ce polițistul a anunțat de ce le arestează pe cele două femei, el, martorul fără voie, a exclamat: „Care bărbați?" Bărbații care tocmai au trecut, a răspuns polițistul, moment în care fetele au început să plângă „isteric", încercând

să-şi smulgă brațele din strânsoarea polițistului. Corista părea aproape scoasă din minți de groază şi furie. Într-un sfârşit, a țipat:

— Păi, e soțul meu. Şi a arătat cu degetul spre martorul fără voie. Martorul a răspuns prompt privirii iuți, întrebătoare a polițistului:

— Da, aşa este.

Dacă e nevoie să mărturiseşti o căsătorie pentru a salva o fată care nu e prostituată de la a fi arestată ca prostituată, atunci asta trebuie făcut, chiar dacă vei suferi veşnic. După care polițistul a uitat imediat – a uitat fără o clipă de şovăială că o arestase pe acea fată cu doar câteva momente în urmă pentru că oferise servicii sexuale, aşa că i-a dat drumul la braț şi a lăsat-o să plece.

Dar mai era cealaltă fată, a spus polițistul („şarmant ca un lup"), iar conversația absurdă s-a reluat cam în acelaşi spirit ca înainte, martorul fără voie întrebând de ce să se obosească s-o aresteze pe vreuna dintre ele, iar polițistul răspunzând că din cauza celor doi bărbați pe care-i acostase, dar nu, a răspuns martorul fără voie, „ea nu-i acostase pe cei doi bărbați". Polițistul n-a catadicsit să răspundă la acea afirmație, ci a schimbat subiectul, întrebându-i pe Crane şi pe coristă dacă o cunoşteau pe „femeia asta". Da, a răspuns corista, o văzuse de două sau trei ori, dar „martorul fără voie a răspuns pe loc că nu ştie absolut nimic despre fată".

„Ei bine, e o prostituată de rând", a zis polițistul.

A urmat un scurt moment de tăcere, dar martorul fără voie a întrebat apoi:

— O arestați ca pe cine ştie ce prostituată? Cât a stat cu noi, a fost întru totul respectabilă. N-a greşit cu nimic de când ne ține companie.

— O arestez pentru că i-a acostat pe acei doi bărbați, a răspuns polițistul, iar dacă nu vreți să vă bag şi pe voi la răcoare, mai bine să nu fiți văzuți cu ea.

A urmat o procesiune spre secția de poliție – polițistul şi deținuta sa în față, urmați de cei doi prostănaci.

Polițistul, care se numea Charles Becker, i-a spus agentului de serviciu de la secție că o văzuse pe femeia arestată „ieşind singură din localul de pe Broadway" (fals) şi că, aproape de intersecția Broadway cu Thirty-first Street, aceasta i-ar fi acostat pe cei doi bărbați (din nou fals), după care (deci ceva mai târziu) s-ar fi întâlnit la colț cu un bărbat şi o femeie (Crane şi corista) şi ar fi început să discute cu ei pe trotuar (din nou fals), omițând cu totul să menționeze că o arestase temporar pe coristă. Pe baza acestei relatări, agentul de serviciu a dus-o pe captivă într-o celulă din spatele clădirii. În timp ce se îndepărta, femeia „a strigat la noi, rugându-ne să depunem mărturie în favoarea ei în fața judecătorului".

Între timp, ascultând povestea mincinoasă a lui Becker, corista a izbucnit în hohote de plâns, „îngrozită la culme", iar Crane nu mai pridea s-o calmeze, ca să nu „facă scandal". După ce Dora Clark a fost dusă în arest, ei doi au plecat de la poliție, dar imediat ce s-au văzut afară, fata a țipat la el, încă plângând: „Dacă nu te duci la tribunal să pui o vorbă pentru fata aia, nu te numeşti bărbat!" Descumpănit de cuvintele ei, Crane a protestat bâlbâindu-se: „Pe legea mea! Nu pot... nu-mi permit să fac aşa ceva. Eu... eu..."

Se pare însă că după ce a condus-o acasă pe fată, l-au ajuns îndoielile. Arestarea fusese nedreaptă, şi-a zis în sinea lui, şi chiar dacă fata era prostituată, nu fusese arestată pentru prostituție, ci pentru că ar fi acostat clienți. Cum reflectează Crane:

Dacă am avut vreodată vreo convingere, aceea este că fata nu i-a acostat pe cei doi bărbați. Acuma, dacă se mai întâmplă uneori şi astfel de lucruri, cu siguranță că la ele asistă uneori şi oameni cu caracter. Oare aceşti cetățeni respectabili se amestecă? Nu, se duc acasă şi-i mulțumesc lui Dumnezeu că încă îşi pot vedea cuviincios de treburi [...]

Dar fata aceea, fie ea prostituată sau orice altceva, era la momentul respectiv în mod evident însoțită de mine şi – cerul să-mi ierte filosofia blasfematoare – o nedreptate suferită de o prostituată ar trebui să fie totuna cu cea suferită de o regină, spune martorul fără voie – un fraier.

Mai mult decât atât, sunt încredințat că respectivul polițist şi-a necinstit datoria de funcționar public. Am eu oare o datorie ca cetățean, cetățenii au oare o datorie ca cetățeni sau nu au niciuna? E doar un mit că au existat pe vremuri oameni cu o conştiință a responsabilității civice şi e oare posibil ca civilizația noastră municipală să-şi facă un titlu de glorie din a le îngădui unor asemenea personaje să profite astfel de cei care sunt întru totul la cheremul lor?

Crane s-a întors deci la secția de poliție şi a stat de vorbă cu agentul de serviciu, întrebându-l dacă-i poate trimite ceva fetei ca să uşureze starea de lucruri şi oferind apoi o relatare completă a arestării aşa cum o văzuse el. Agentul nu avea nicio opinie asupra chestiunii. Poate Crane spunea adevărul, iar ofițerul minți se, a zis el, dar fata tot rămânea o prostituată cunoscută, de aceea ordonase să fie închisă. Crane a repetat ce-i spusese lui Becker în momentul arestării şi repetase apoi pentru sine:

— Dar n-a fost arestată ca cine ştie ce prostituată. A fost arestată pentru că ar fi acostat doi bărbați şi eu ştiu că nu i-a acostat pe cei doi bărbați.

— Ei bine, a zis agentul, se prea poate să aveți dreptate şi aici, dar o să vă dau un sfat simplu, de om care stă la biroul ăsta de ani întregi şi care ştie mersul lucrurilor, şi vă sfătuiesc pur şi simplu să mergeți acasă. Dacă vă băgați nasul în cazul ăsta, sigur veți ieşi plin de noroi.

— Poate că aşa e, a zis martorul fără voie. Nu mă îndoiesc. Dar, cu toată sinceritatea, nu văd cum voi putea să stau departe de tribunal mâine-dimineață.

— Şi totuşi, aşa să faceți, a zis agentul.

— Dar nu văd cum aş putea.

Agentul se plictisise.

— Oh, ascultați la mine, fata asta e doar o prostituată de rând, a zis el agasat.

Când a ajuns în camera lui, martorul fără voie a fixat ceasul deşteptător la ora cuvenită.

La opt treizeci dimineața, Crane a intrat în clădirea tribunalului pentru delicte minore din Jefferson Market pieptănat, îmbrăcat într-un costum albastru închis, pregătit să-şi facă datoria de martor la arestarea ilegală a unei fete nevinovate, în timp ce colegii săi reporteri au insistat cu toții s-o lase baltă şi să plece acasă, exact cum îl sfătuise şi agentul de serviciu cu câteva ore în urmă, pentru că, aşa cum a observat unul dintre ziarişti, nu va părea „prea respectabil" dacă se implică în acel caz, în timp ce altul a încercat să-i aline conştiința spunându-i că „[era] doar o nedreptate temporară". Neputând pricepe sensul unei „nedreptăți temporare", Crane scrie:

Prin urmare, dacă fetei i s-a făcut o nedreptate, trebuie să considerăm că toate împrejurările, toate forțele, toate opiniile, toate persoanele s-au aliat împotriva ei. Se pare că toată înțelepciunea lumii a declarat că nimeni n-ar trebui să facă nimic altceva decât să-şi arunce pe fereastră simțul dreptății într-o atare speță. „Omul poate avea liniştit conştiință în timpul zilei", spune înțelepciunea. „Să aibă conştiință în timpul zilei, dar e o prostie să aibă conştiință la ora 2:30 noaptea, în cazul unei prostituate arestate."

Ajungând rapid la finalul articolului său de cinci pagini, Crane povesteşte că, după depoziția lui Clark – perfect adevărată în opinia martorului fără voie, chiar dacă a fost singurul dintre cei prezenți de această părere –, a luat şi el cuvântul pentru a confirma spusele femeii, „iar judecătorul a achitat-o pe arestată".

Exact aşa au decurs lucurile, iar Crane relatează procesul fără greş. În acel moment părea a fi un caz închis şi, de vreme ce articolul lui Crane s-a concentrat în primul rând pe propriile sale fapte şi pe a explica de ce considerase necesar să-i ia apărarea lui Clark, nu s-a mai obosit să includă depoziția stufoasă a lui Clark, presupunând, probabil, că devenise irelevantă. Dacă povestea n-ar fi avut un al doilea act, presupunerea sa ar fi

fost corectă, dar cum povestea s-a reluat după câteva săptămâni, e esențial să cunoaştem mărturia lui Clark pentru a înțelege natura complicată a cazului.

Mai multe ziare au relatat despre scurtul proces. Dacă ar fi fost implicată altă persoană în locul lui Crane, probabil că articolele nici n-ar fi existat, dar el era deja o figură cunoscută pe atunci, iar prezența sa la tribunal în acea dimineață a fost considerată suficient de interesantă ca să devină ştire – mai ales când la mijloc era o poveste picantă despre o femeie de noapte tânără şi foarte atrăgătoare. Unul dintre articole spune că, după ce Becker a povestit cum a decurs arestarea,

tânăra a negat povestea şi i-a spus plângând judecătorului că e persecutată.

Iată povestea ei:

— Poliția mă persecută de acum vreo trei săptămâni, de când am fost arestată de polițistul Rosenberg, coleg de secție cu detectivul Becker. Atunci mergeam pe Broadway, unde era destul de întuneric, iar Rosenberg m-a abordat şi am intrat în vorbă. I-am spus să-şi vadă de treabă şi l-am făcut „negrotei". Atunci m-a arestat, iar a doua zi dimineață, când i-am povestit judecătorului în fața căruia am fost adusă că mă înşelasem crezând că Rosenberg e negrotei, polițistul s-a înfuriat.

M-a amenințat că mă arestează pentru sfidare. Două nopți mai târziu stăteam de vorbă cu o prietenă pe Twenty-third street şi doi birjari m-au prevenit că mă caută Rosenberg şi ofițerul Conway. Am aşteptat până când am crezut că au plecat, apoi am luat-o spre casă pe o stradă lăturalnică. Conway mă urmărise şi m-a arestat când nu mai era nimeni în jur.

A doua zi dimineață am fost amendată. Din acel moment am început să fiu arestată imediat ce vreun polițist în civil de la secția aia dădea cu ochii de mine.

Noaptea trecută am fost la Broadway Garden cu un bărbat şi o femeie şi am plecat împreună. Becker a apărut pe stradă şi, în timp ce bărbatul o conducea pe cealaltă femeie la tramvai, m-a apucat de braț şi m-a arestat. N-am vorbit cu nimeni.

Apoi, scriitorul Crane i-a spus judecătorului Cornell că e dispus să depună mărturie. A povestit că era în căutare de material pentru schițe şi că în noaptea precedentă a făcut cunoştință cu acuzata la Broadway Garden. A spus că a plecat de la Broadway Garden împreună cu acuzata şi alte două femei şi au mers până pe Thirty-first street, unde a lăsat-o singură pe numita Clark pentru scurt timp, dar ştie că aceasta n-a vorbit cu niciun bărbat.

— Datorită mărturiei acestui domn, pe care-l cunosc, a spus judecătorul Cornell, am să te eliberez de această dată.

— Dar, domnule judecător, a spus acuzata, o să fiu iar arestată pe loc data viitoare când mă arăt prin zonă.

— O să fiu atent la asta, a spus judecătorul Cornell.

Nu se ştie nimic despre polițistul Rosenberg, aşa că nimeni nu are idee ce hram purta (dacă era danez, evreu sau altceva), dar mărturia lui Clark pare să sugereze – poate – că o acostase pe stradă cu cine ştie ce propunere sexuală. Însă, presupunând greşit că era negru, adică un om cu care n-ar fi acceptat să se culce (deloc surprinzător în New Yorkul rasist din acele vremuri fățiş rasiste), ea l-a respins, iar el s-a simțit nu doar înciudat de refuzul ei, ci şi grav jignit, furios pe greşeala ei. După noaptea respectivă, frumoasa prostituată a devenit o țintă pentru întreaga secție de poliție, în frunte cu Rosenberg şi partenerul său Martin Conway şi continuând cu Becker şi întreaga ierarhie până la căpitan, un personaj influent pe nume Chapman. Acesta este contextul încurcăturii în care a nimerit fără să-şi dea seama Crane la intersecția dintre Broadway şi Thirty-first Street şi, aşa cum avea să afle mai târziu, prin gestul său de a susține cauza lui Clark nu doar că tăgăduise mărturia unui singur polițist rău – pusese la îndoială reputația întregii secții de poliție şi, prin extensie, a întregului departament de poliție din New York, inclusiv a şefului cel mare Roosevelt.

Pentru moment însă, cazul părea închis, iar în dimineața zilei de 16 septembrie, când Crane a ieşit de la tribunal, impresia generală în presă era că făcuse față admirabil situației. Iată ce a titrat a doua zi Journal:

STEPHEN CRANE

LA FEL DE BRAV CA EROUL SĂU

ŞI-A CÂŞTIGAT

„SEMNUL ROŞU AL CURAJULUI”

ÎNTR-UN TRIBUNAL DIN NEW YORK

RECUNOSCÂND CURAJOS

CĂ A ÎNSOŢIT O FEMEIE DIN TENDERLOIN.

Era firesc ca Journal să-şi apere cu vigoare propriul reporter, dar chiar şi ziarele neutre au avut titluri respectuoase, făcând din Crane principala atracție a reportajelor lor, mulți publicând inclusiv extrase din interviurile pe care scriitorul le-a dat mai multor jurnalişti pe 16 după-amiaza. Cea mai completă relatare a apărut în Journal pe 17 şi merită citată din mai multe motive: pentru ceea ce ne spune despre starea de spirit a lui Crane imediat după proces, pentru că aflăm că a declarat oficial că e dispus s-o susțină pe Clark dacă şi când hotărăşte să depună plângere împotriva lui Becker pentru mărturie mincinoasă şi, mai ales, pentru ce ne spun paragrafele din final despre atitudinea poliției față de mărturia lui Crane – un mic semn despre ce avea să vină.

— Ofițerul McDemott m-a sfătuit vehement să nu încerc s-o ajut, pentru că eu par o persoană respectabilă, după spusele sale, şi ar putea să-mi dăuneze. Ştiam foarte bine că risc o reputație pentru care am trudit din greu. Dar, a adăugat el, vorbim despre o femeie, şi încă una acuzată pe nedrept, aşa că mi-am făcut datoria de bărbat. Mi-am dat seama că dacă un bărbat ar sta cuminte deoparte într-un astfel de caz, atunci soțiile şi surorile noastre ar fi la mila oricărei brute care face de ruşine uniforma. Polițistul a mințit pur şi simplu, iar dacă fata îl va învinui de mărturie mincinoasă, o voi susține bucuros.

[Journal]: – În timp ce aşteptaţi în sală să luaţi cuvântul, riscând deci să vă atrageţi direct dezaprobarea publicului, nu v-aţi simţit ca eroul dumneavoastră din Semnul roşu al curajului înainte de prima sa bătălie?

Crane a zâmbit.

— Ba da, aşa m-am simţit. M-am speriat groaznic, recunosc, şi aş fi luat-o la fugă bucuros dacă mi-aş fi putut păstra onoarea.

[Journal]: – Iar acum, că s-a terminat, presupun că iar îi semănaţi eroului dumneavoastră, gata să încrucişaţi săbiile fără să clipiţi?

— Nu, nu! a exclamat domnul Crane. Nu semăn cu eroul meu, pentru că data următoare voi fi la fel de îngrozit!

— Cum aţi descri-o pe fată, domnule Crane?

— Ei, a răspuns el, era foarte arătoasă, să ştiţi, şi avea un păr... roşu... roşu închis...

— Da...

— Şi sunt destul de sigur că purta un fel de bluză cu corset, a încheiat el disperat.

Aseară, la Secţia de poliţie 19, temerile fetei că va fi arestată din nou s-au dovedit a fi întemeiate.

— Sper să iasă pe străzi la noapte, ca să fie adusă aici, a spus jubilând ofiţerul Daly.

Căpitanul Chapman a declarat că are deplină încredere în spusele lui Becker.

[Journal]: – Nu contează deloc că un om care se bucură de un renume internațional afirmă că fata n-a încălcat legea cu nimic?

— Cine e acest Crane? Un actor?

— Nu. Un scriitor.

— N-am mai auzit de el până acum. Becker e un om bun şi e în poliție de patru ani. Îl cunosc bine, cum îl cunoaşte şi poliția în general. Şi îl cred.

Căpitanul a recunoscut, totuşi, că Becker făcuse recent o arestare asemănătoare şi că mai mulți reporteri susținuseră că fata respectivă era nevinovată.

S-au publicat articole la New York, Boston, Philadelphia şi în multe alte locuri şi niciunul n-a rezistat tentației de a aduce în discuție Semnul roşu al curajului sau de a trata cazul în termeni dintre cei mai melodramatici (tânăr cavaler rătăcitor salvează domniță în pericol), ceea ce lui Crane trebuie să i se fi părut nu doar ridicol, ci şi enervant, dar măcar primele relatări au fost favorabile. Însă chiar de a doua zi a fost lejer luat peste picior în Boston Herald („Stephen Crane, romancier, s-a distins la tribunalele pentru delicte minore din New York într-un mod care face cinste inimii, dar nu şi minții sale”) şi, cum se pregăteau cu siguranță noi comentarii mincinoase şi distorsionări (şi chiar se pregăteau), Crane a hotărât să lămurească lucrurile oferind propria versiune asupra celor întâmplate în „Aventurile unui romancier” (un text ilustrat, publicat de Journal pe prima pagină duminică pe 20), în speranța de a reduce la tăcere bârfele şi de a readuce în centrul atenției publicului celui mai important aspect al cazului: nu persoana sa, şi nici măcar a lui Clark, ci problema abuzurilor poliției.

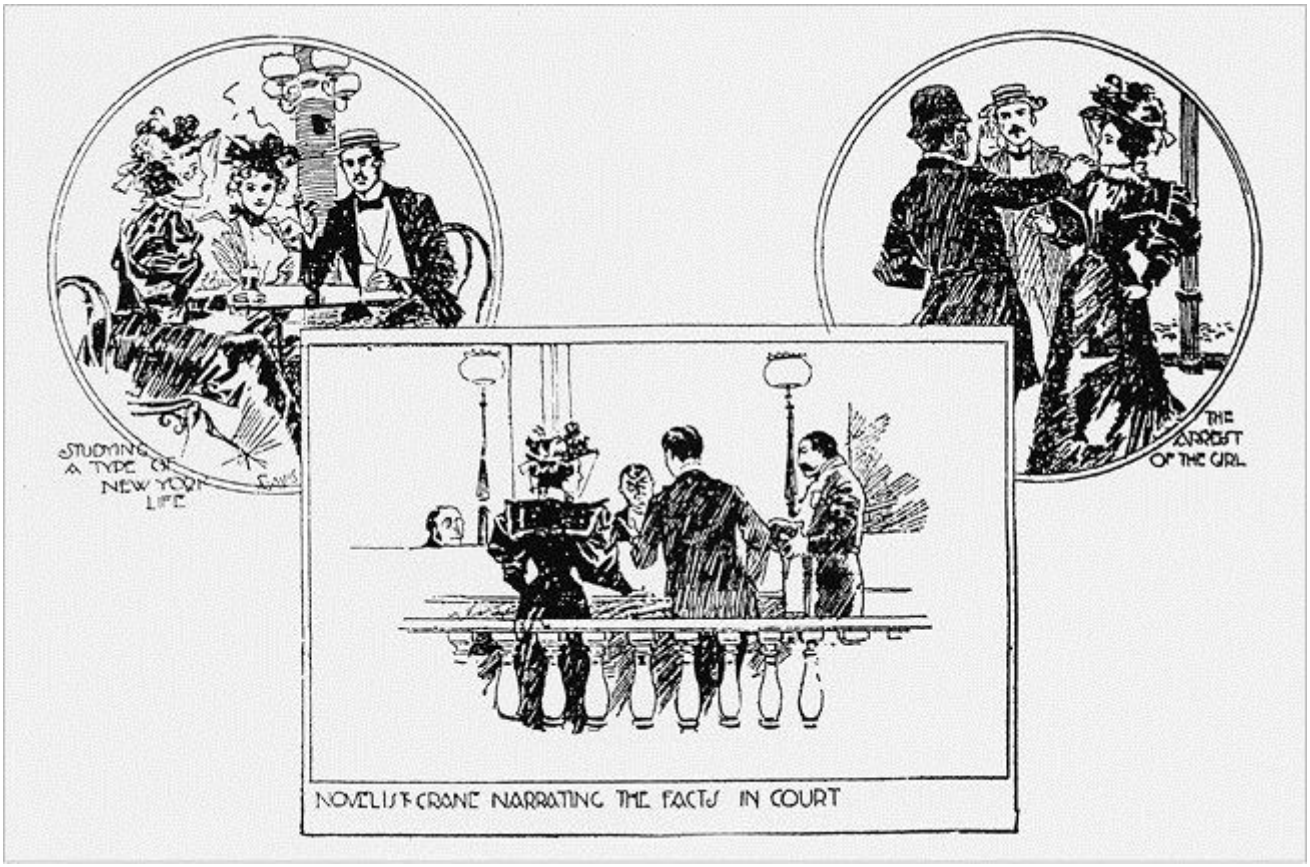

Ilustrații suplimentare ale unor scene descrise în „Aventurile unui romancier”,

New York Journal, 20 septembrie 1896

A muncit neobişnuit de mult la articol, rescriindu-l de câteva ori înainte să-l predea, tăind şi revizuind până când i s-a părut că a ajuns la un echilibru. Dar unul dintre pasajele la care a renunțat e semnificativ, o tiradă în cinci fraze care cristalizează ideile pe care Crane le învârtise în minte după dezastrul de la Madison Square Garden de la jumătatea lui august – motivul pentru care scrisese articolele apărute în Port Jervis –, doar că între timp înțelesese şi mai bine chestiunile fundamentale vizate şi a reuşit să se exprime cu o nouă claritate şi vigoare:

Oricine gândeşte ştie, probabil, că dreptul de a aresta e una dintre puterile cele mai periculoase pe care o societate organizată le poate conferi unui individ. E o putere de o asemenea amploare formidabilă, încât rareori vom găsi o situație cu care se confruntă oamenii care să necesite mai multă prudență. Un cetățean ticălos e lamentabil; un polițist ticălos e o monstruozitate. Teoretic, prima preocupare a guvernului este să dea controlul oamenilor cinstiți şi să zădărnicească pe cât posibil ambițiile

răufăcătorilor. Când guvernul dă puterea pe mâna unui răufăcător, sigur că încalcă acest principiu şi devine absurd.

Poate că i s-a părut că începe să semene cu un tribun de ocazie, aşa că a tăiat pasajul şi l-a înlocuit cu o singură frază: „Cred că acest poliţist şi-a bătut joc de datoria de funcţionar public.” Nimic mai adevărat, dar în versiunea mai lungă explică de ce ajunsese la respectiva concluzie – ceea ce clarifică şi de ce se declarase dispus s-o apere din nou pe Clark dacă avea să depună plângere împotriva lui Becker. Becker era cel luat în vizor de Crane pentru că el şi alţi poliţişti de teapa lui nu erau garanţi ai păcii, ci distrugători, şi meritau să fie desfiinţaţi.

31

Între timp, Crane şi-a văzut de treabă, iar roata lumii a continuat să se-nvârtă. La doar două zile după ce publicase „Aventurile unui romancier” a luat parte la lectura comună de la Lantern Club alături de Cahan şi Garland. În Bookman i-a apărut o nouă poezie („Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea”), Reynolds a devenit agentul său, în Anglia a apărut noua variantă din Maggie, iar cărţile sale cele mai recente, Micul regiment şi A treia violetă, urmau să fie tipărite în scurt timp. Cât despre producţia sa din acea toamnă, aceasta a constat în mare parte din povestiri, schiţe şi articole despre Tenderloin, unele superficiale, dar altele impresionant de bune, chiar fantastice. E greu de identificat exact perioada când au fost scrise (de pildă, un text despre Mexic conceput în 1895 a ieşit la lumină abia în octombrie 1896), dar lucrul demn de remarcat la aceste noi lucrări este că nu există nicio diferenţă de calitate între cele scrise înainte de întâlnirea cu Clark şi cele de după. Un caz rar de armură defensivă, poate, dacă nu cumva de tenacitate unică, dar Crane era un om care scria, scria, scria şi iar scria şi de îndată ce se apuca să scrie ce-şi pusese în gând (pentru dragoste sau bani), pagina din faţa lui îl înghiţea.

Două nestemate microscopice, de câte două pagini fiecare, au fost scrise înainte de furtună. Prima stă undeva între articol şi schiţă şi a fost inspirată de vizita lui Crane la tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market pe 14 septembrie (cu o zi înainte de întâlnirea cu coristele de la salonul turcesc de fumat), iar cealaltă e o povestire difuzată de Bacheller pe 30 august, cam cu două săptămâni înainte ca Crane să-şi înceapă colaborarea cu Hearst.

„Un detaliu” începe cu o bătrână mărunţică într-o rochie neagră şi „o boneţică ciudată”, care înaintează încet prin tumultul unei după-amiezi în cartierul comercial din zona Sixth Avenue. Copleşită de aglomeraţie şi de zarva din jur, femeia vrea să pună cuiva o întrebare, dar de fiecare dată când încearcă să deschidă gura, curajul o părăseşte. Apoi vede două tinere îmbrăcate elegant care privesc vitrina unui magazin, cântărind din ochi marfa expusă de parcă ar avea tot timpul din lume. Cititorul înţelege imediat că sunt prostituate („purtau rochii cu mâneci enorme, care le făceau să semene cu nişte veliere cu toate pânzele întinse”), dar bătrâna n-are nici cea mai vagă idee despre ocupaţia lor şi le ia drept două domnişoare bine crescute şi sofisticate. Se apropie sfioasă de ele, priveşte şi ea vitrina, apoi le pune întrebarea pe care se ruşinase să le-o adreseze altora: „Mă scuzaţi, dar îmi puteţi spune unde pot găsi de lucru?” Fetele o măsoară din priviri şi sunt gata „să schimbe între ele un zâmbet”, dar îşi înăbuşă impulsul şi se minunează de ridurile ei care nu trădează „nici urmă de experienţă, de cunoaştere” şi de expresia din ochii ei, „încrezătoare, ignorantă şi candidă ca cea a unui copil”. Ea le spune că-şi caută de lucru pentru că are nevoie de bani şi, chiar dacă nu e voinică, e pricepută la cusut, iar dacă ar nimeri într-un loc „plin de bărbaţi cumsecade”, ar putea îngriji de gospodărie. În acel

moment, fetele îşi zâmbesc în sfârşit, dar e un „zâmbet mai degrabă delicat, la hotarul tristeților personale”. Nu, doamnă, spune una dintre ele, nu crede că ştie pe nimeni, dar în următoarea clipă, observând dezamăgirea de pe chipul bătrânei, îi cere adresa şi-i promite s-o contacteze dacă reuşeşte să găsească un potențial angajator.

Bătrâna mărunțică îi dictă adresa, aplecându-se să vadă cum scrie tânăra pe o carte de vizită cu un mic creion argintiu. Apoi spuse:

— Vă mulțumesc foarte mult.

Le salută cu o plecăciune, zâmbind, apoi îşi văzu de drum pe bulevard.

Iar cele două fete rămaseră pe trotuar şi se uitară după făptura în vârstă, mică şi plăpândă, cu rochia ei neagră şi boneta neagră ciudată. Până când în sfârşit o înghiți furnicarul asurzitor, dezlănțuit de oameni şi trăsuri.

Un episod scurt, dar emoționant care, dacă ar fi fost tratat altfel, ar fi putut degenera într-o farsă sau un crescendo de muzică lacrimogenă de vioară, dar aceste capcane sunt evitate prin control lingvistic şi rezervă emoțională, atingând un patos nesentimental, aşadar un patos veritabil, şi nu doar o copie tristă, şi ce idee inspirată ca ultimul paragraf să nu fie povestit de un observator omniscient, ci văzut prin ochii celor două tinere prostituate, în timp ce se uită cum dispare silueta mărunțică în negru în uriaşul burdihan al străzilor oraşului. Încă un moment cinematografic şi, dacă nu mă înşel, această schiță scurtă şi fulgerătoare e singura creație a lui Crane în care toate personajele principale sunt femei.

Şi „Elocvența suferinței” e despre o femeie la ananghie, de această dată o tânără, o slujnică acuzată de stăpânii ei de furt, care e pe cale de a fi strivită de malaxorul sistemului de justiție – unul dintre numeroasele cazuri observate de Crane în timpul vizitelor sale la tribunal. Începe cu o descriere ironică a cadrului, comparând sala tribunalului cu o biserică, cu ferestrele sale „înalte şi pioase”, şi pe polițistul postat la uşă – care le spune tuturor celor care intră „Scoateți-vă pălăria” – cu „un preot care vede că sanctitatea bisericii a fost nesocotită sau uitată”. Trece apoi la diferitele grupuri de oameni din sala de judecată, cei implicați în cazuri şi cei care au venit să caşte gura „din curiozitate”, sperând să trezească din amorțire „nervii lor tociți şi lehămetiți de lume – strune care refuză să vibreze pentru banalități”. Abia după aceea, nu mai devreme, o prezintă pe servitoarea care stă în picioare într-un colț, păzită de un polițist în civil, uscându-se de plâns în

timp ce lacrimile i se revarsă din ochi, lăsând „grozave dâre rozalii pe chipul ei”. Din când în când priveşte în colțul opus al sălii, „unde două tinere bine îmbrăcate şi un bărbat aşteptau cu seninătatea celor care n-au a se teme că vor afla cum arată o închisoare pe dinăuntru”. Femeile sunt angajatoarele ei, iar când cazul ajunge în fața judecătorului, cele două declară „pe un ton calm şi moderat” că fata furase lenjerie de mătase în valoare de cincizeci de dolari dintr-una dintre camerele lor. Prin contrast, când fata are ocazia să dea o explicație, e atât de agitată şi speriată, că are buzele livide. Avocatul reclamantelor o ia la întrebări, după cum ne spune Crane „cu aerul unui om care aruncă într-o casă de piatră cu nişte ghivece de flori”, după care scurta şedință se încheie cu concluzia judecătorului că dovezile sunt îndeajuns de solide pentru „a o trimite pe fată la judecată”.

Aprodul cu ochi ageri începu pe dată să facă loc următorului caz. Cele două femei bine îmbrăcate şi însoțitorul lor se întoarseră într-o direcție, iar fata în cealaltă direcție, spre o uşă cu arcadă austeră care dădea într-un culoar pietruit. Apoi sala tribunalului răsună de un țipăt teribil, țipătul acelei fete care se credea pierdută.

Țipătul e atât de puternic, de sfâşietor, încât străpunge mulțimea ca o lamă de cuțit. Fata se prăvăleşte în brațele unui aprod şi, în timp ce „bate nebuneşte de două ori din călcâie pe podea”, zbiară îngrozită: „Sunt nevinovată! Oh, sunt nevinovată!”

E o izbucnire extraordinară, cu totul neaşteptată, complet în afara normelor obişnuite de comportament public, iar în următorul paragraf, Crane se opreşte pentru a examina țipătul în sine şi efectul său asupra persoanelor din sală – de fapt, efectul avut asupra lui.

Oamenii se milostivesc de cei care n-au nevoie, iar vinovații plâng singuri; dar țipătul acestei fete, fie ea vinovată sau nu, vădea o suferință atât de profundă – o durere atât de grăitoare, încât a retezat ca un pumnal perdeaua banalului, scoțând atât de limpede la iveală spectrul învăluit în mâhnire din inima tinerei, pe un ton al minții atât de universal, încât cine îl auzea citea în el propriile-i plăsmuiri înspăimântătoare ale cugetului în miez de noapte.

E un pasaj ciudat de împiedicat pentru Crane în această etapă a evoluției prozei sale, unul care începe în forță cu afirmații epigramatice, îşi construieşte argumentația cotind brusc şi plin de compasiune spre „suferința atât de profundă” (nu doar a fetei, ci a oricui a suferit vreodată groaznic), apoi se dezechilibrează cu formularea stângace „o durere atât de grăitoare” şi cu excesivul „spectru învăluit în mâhnire” doar pentru a se redresa la ultimele cuvinte şi a se încheia cu aceeaşi forță cu care începuse.

Cine ştie cât de rapid au fost scrise aceste pagini şi în ce condiţii, dar micile poticneli stilistice au propria lor încărcătură emoţională, pentru că ni-l arată pe Crane cel mereu articulat şi cu mână sigură bâlbâindu-se în timp ce bâjbâie după cuvinte care să redea grozăvia ţipătului fetei – forţa transcendentă a sufletului unui om dezgolit în faţa altora şi, în consecinţă, impactul său profund personal asupra altora şi în primul rând asupra lui Crane.

Totuşi, adevăratul subiect al textului nu e fata, nici agonia ei sau verdictul în cazul ei, ci tribunalul însuşi şi cât de oarbă e justiţia în felul cum aplică legea – rapid, mecanic, cu o indiferenţă supremă faţă de viaţile celor judecaţi. Nici nu se termină bine cazul fetei că începe următorul, iar Crane îşi încheie scurta relatare sărind la un registru cu totul diferit:

Ţipetele se stinseră pe culoarul pietruit. Un poliţist stătea calm, sprijinindu-se cu un braţ de balustradă, iar dedesubt era un vagabond în vârstă, aproape complet ştirb, care se bălăbănea şi rânjea.

— Vă rog, dom' jude, zise bătrânul când îi veni rândul să vorbească, cruţaţi-mă de data asta, că-i prima dată de mă cherchelii, domnu'.

Un aprod ridică mâna ca să-şi ascundă zâmbetul.

Da, e amuzant, dar şi mai important este că scena musteşte de superioritate ironică, ba chiar de dispreţ. Cu doar câteva momente înainte, o servitoare despicase cerul cu urletul ei de durere, dar acele vaiete sunt date uitării şi, cum tragicul şi comicul se confundă mereu într-o sală de judecată, acolo treburile îşi urmează nestingherite cursul, iar acum, că am trecut la următorul caz, să vedem dacă ne putem abţine să râdem de acel beţivan irlandez amuzant.

***

Revista Town Topics a scos în lume cel mai recent text de ficţiune al lui Crane pe 1 octombrie, aceasta fiind, probabil, cea mai rapidă călătorie de la creaţie la publicare pentru oricare dintre povestirile sale. Scrisă la doar câteva zile după mărturia sa de la tribunal, „În Tenderloin: un duel între un ceas deşteptător şi o hotărâre sinucigaşă" a urmat imediat după „Aventurile unui romancier" şi e interesant de observat că în ambele texte apar ceasuri

deşteptătoare. Mă îndoiesc că Crane a fost el însuşi conştient de repetiție, dar iat-o limpede ca bună ziua, iar dacă alăturăm aceste ceasuri pentru o privire mai atentă, se dovedesc a fi remarcabil de asemănătoare şi totuşi total diferite, pentru că adevăratul ceas deşteptător din camera lui Crane i-a permis să se trezească la timp ca să se ducă la tribunal şi să salveze o prostituată din Tenderloin de la o arestare nedreaptă, în timp ce al doilea, cel imaginar, e folosit de un proxenet pentru a lovi în cap o prostituată din Tenderloin. Să-şi fi exprimat Crane exasperarea față de Clark pentru că-l târâse în acel vârtej compromițător de controverse şi atenție publică, făcând ca numele lui să apară în zeci de ziare din toată țara? O exasperare atât de mare încât o parte din el ar fi vrut să-i zdrobească țeasta cu ceasul care-l deşteptase ca s-o apere? E posibil. Iar dacă e aşa, e un indiciu elocvent despre cât de scindat se simțea pentru că-şi riscase reputația, dar ar trebui să ne amintim că orice operă de ficțiune are pe undeva o componentă autobiografică, oricât de obscură sau de îngropată sau de imposibil de cunoscut ar fi aceea şi, cu sau fără prezența tulbure a Dorei Clark, e chiar un text bun – bogat, foarte complex şi straniu, de departe cea mai bună povestire despre Tenderloin scrisă de Crane în acele săptămâni dificile de dinainte să împlinească douăzeci şi cinci de ani.

Începe cu un prolog glumeț, la persoana întâi, în care autorul se plânge că toată lumea pare să ştie deja tot ce e de ştiut despre Tenderloin, de la preoți la forțele de ordine şi la „prietenii din stele”, de departe, dar el se pregăteşte să spună povestea bătăliei purtate în Tenderloin între un ceas deşteptător şi o hotărâre suicidară – „o chestiune lipsită de însemnătate” – pentru că pare a fi singurul incident din Tenderloin care n-a ajuns deja la urechile tuturor cetățenilor lumii.

Imediat se stabileşte tonul – şmecher, jucăuş, distant şi asumat –, pe care Crane îl păstrează până la sfârşitul poveştii ce relatează un episod cumplit, desfăşurat pe parcursul unei nopți, până la ivirea zorilor, care aproape că le vine de hac peştelui pe nume Swift Doyer şi prietenei sale prostituate care rămâne nenumită, dar povestea e şi un comentariu despre însuşi actul de a povesti şi despre contrastul între viața trăită de oamenii adevărați şi viețile personajelor imaginare din poveşti.

Swift şi prietena lui se ceartă în micul lor apartament din Tenderloin. El a prins-o cu o minciună şi-i face un scandal monstru pentru că e „gelos în felul ciudat şi strâmb al celor de teapa lui”, tună şi fulgeră acuzator într-o tiradă repetitivă, turbată, care nu-i lasă fetei înlăcrimate nicio şansă de a se apăra. Într-un final, după ce o numeşte mincinoasă de douăsprezece ori în douăsprezece feluri uşor diferite, se opreşte, se ridică de la masă ca să-şi aprindă o țigară şi-i porunceşte şi ei să se ridice, „să te văd cum minți!”.

În beznă flutură ceva alb, la fel de vag ca sloiurile de gheață pe lângă care trece legănându-se o corabie în noapte. Apoi lumina de gaz se înteți brusc şi fata apăru în fața lui. Era o stranie apariție albă într-o rochie ca de vestală. Aducea cu preotesele din picturile religiilor mediteraneene de mult

dispărute. Părul îi cădea în dezordine pe umeri. Fata întinse brațele, strigând către Swift cu o durere care părea aproape la fel de reală ca durerea oamenilor buni.

— Oh, oh, inima mi-e frântă! Inima mi-e frântă!

Dar Swift ştia la fel de bine ca oricine că aceste fete n-au inimă de frânt, ceea ce-l umplu iar de furie. Înşfăcă un ceas deşteptător de pe bufet şi o lovi eroic în cap cu el.

Astfel se încheie prima succesiune de evenimente. După lovitură, fata se apropie de oglindă clătinându-se pe picioare. Swift presupune că vrea să inspecteze rana de la cap, dar când lansează un nou atac verbal, ea se uită la propria ei imagine şi spune: „Am luat morfină, Swift!”.

Țipetele se opresc, furia se opreşte, totul se opreşte. Swift se repede la „un mic flacon roşu” şi vede că e gol. Opt doze de un sfert de gram dispăruseră. E suficient ca să omoare un om şi, cum observă Crane cu o notă de umor în următoarea frază: „Hotărârea sinucigaşă o luase mult înaintea ceasului deşteptător.” Apoi, „cu multă prezență de spirit”, de fapt, total fără prezență de spirit, Swift aruncă pe fereastră flaconul de medicamente gol, de parcă asta ar putea să-i ajute pe vreunul dintre ei, din moment ce pastilele sunt deja în stomacul fetei.

Brusc începe o cursă furibundă contracronometru, când Swift se mobilizează ca s-o salveze, pentru că, în ciuda crizei de furie din urmă cu doar câteva momente, o iubeşte pe fată şi nu-şi poate imagina viața fără ea. Îi toarnă whiskey pe gât ca s-o țină trează, apoi începe să-i care pumni ca s-o țină trează şi, deşi pare ciudat să loveşti pe cineva cu pumnul ca să nu-şi piardă cunoştința, Crane susține tactica observând că „filosofia noastră cuviincioasă ştie prea puține despre dragostea şi disperarea din acele mângâieri”, iar în timp ce Swift o loveşte şi-o îndoapă cu whiskey, îi şi vorbeşte, chemându-i „lumina în ochi” şi „sufletul îndărăt de la hotar”, dar, în ciuda eforturilor sale, ea se lasă „inertă în scaun ca o păpuşă de cârpă”. Neştiind ce altceva să facă, el o sprijină de scaun şi dă fuga la bucătărie să pună de cafea. Un lucru dificil, căci degetele nu par dispuse să-l asculte, dar până la urmă reuşeşte să le supună şi să ducă treaba la capăt. „Când ridică trupul fetei şi o duse în bucătărie, avea pe chip o expresie sălbatică, rătăcită şi bolborosea ca un ucigaş în miez de noapte.” Poate cam exagerat, dar potrivit cu tonul hiperbolic care se menține de la bun început („Oh, oh, inima mi-e frântă!”), după care Crane pune punct frazei cu această idee oarecum bizară (care devine şi mai bizară în urma unei posibile greşeli de

tipar, „dubios” în loc de „duce”[74]): „şi cum nu se dedă la uciderea respectabilă, literară a unui dubios regal, aproape orice scriitor cu scaun la cap ar trebui să se ruşineze de această poveste.”[75]

De ce să se ruşineze? Pentru că crimele respectabile sunt cele literare, comise împotriva unor dubioşi sau duci de viță nobilă, pe când Doyer e „un ucigaş în miez de noapte” (sau cel puțin aşa arată), deci nu e respectabil, ceea ce înseamnă că orice scriitor care alege să-i spună povestea ar trebui să se ruşineze pentru că preferă crimele reale celor literare. Totul e o glumă, desigur. Crane ironizează din nou scliviselile cuviincioase ale ficțiunii contemporane standard, dar în acelaşi timp se şi apără (prin logică inversă) pentru interesul arătat unor personaje ca Swift Doyer, o preocupare care nu era mereu văzută cu ochi buni de arbitrii bunului gust. La sfârşitul acelei luni, de pildă, un alt articol al său despre pătura de jos a societății apărut în Journal, „Tenderloin aşa cum e în realitate”, a fost atacat într-un ziar din San Francisco ca fiind „cea mai mare mizerie”, atât de scandalos că „nici măcar Gazeta Poliției nu coboară în asemenea hăuri”.

După acea frază despre crime respectabile şi nerespectabile, povestea face un salt de câteva ore, iar „când se iviră zorii albaştri oțeliți, iar hornurile se ridicau în depărtare, negre pe cerul trandafiriu, fata stătea la masa din salon, bolborosind şi gesticulând ca o nebună”. Era încă sub efectul morfinei, dar respira, iar Swift o privea de la celălalt capăt al mesei şi „trebuia să-şi repete că stă acolo, istovit şi împietrit de lupta purtată, aşteptând clipa când mâna nevăzută are să azvârle acel suflet în abis şi el va rămâne singur”.

În acel moment se întâmplă ceva care răstoarnă din nou evenimentele, ceva minunat şi neaşteptat care face ca povestioara să fie excepțională. Cu o tuşă

---

[74] În original, „juke” în loc de „duke”. „Juke house”, stabiliment rural care oferea băutură şi jocuri de noroc, funcţionând uneori şi ca bordel; „duke”, duce.

[75] E posibil ca Crane să fi recurs la un dublu artificiu ingenios, jucându-se cu sensul argotic familiar al cuvântului „juke”, folosit la sfârşitul secolului al XIX-lea în sens peiorativ, cu referire la sărăcimea rurală. O carte publicată în 1877 de sociologul Richard L. Dugdale, The Jukes: A Study in Crime, Pauperism, Disease, and Heredity, reconstituie istoria mai multor generaţii dintr-o familie tot mai largă de răufăcători. Numele de Jukes (un pseudonim) şi cuvântul „juke” circulau în timpul vieţii lui Crane şi poate că „royal juke” se referă la şeful unei bande de ţopârlani răufăcători, drojdia societăţii, ceea ce ar adăuga un nou strat semnificaţiei acestui pasaj comic. Dar până la urmă, „juke” ar putea fi şi o greşeală de tipar pentru „duke”, ceea ce ar face ca umorul să fie mai simplu şi mai limpede – deşi la fel de tăios. E aproape cert însă că numele de Swift Doyer e menit să evoce străduța rău famată din Chinatown, Manhattan, care a dat naştere expresiei „ticălos ca Doyers Street” (n. a.).

genial de inventivă, Crane introduce o muscă deasupra mesei, o biată muscă banală, cea mai măruntă dintre creaturile mărunte şi neînsemnate, iar când musca aterizează pe un tablou de pe perete, atenţia fetei e atrasă brusc într-acolo. „O, uite o musculiţă", spune ea. Se ridică, întinde degetul şi se apleacă în faţă s-o atingă. „Bună, musculiţo", spune ea, dar imediat ce degetul ei o atinge, musca („poate prea înfrigurată ca să fie vioaie") cade la podea. Fata scoate un ţipăt, se aruncă în genunchi şi-şi caută micuţa prietenă, „cerându-şi cu delicateţe iertare" întruna, iar când găseşte musca, o culege de pe jos şi o apropie de lampa cu gaz ca s-o resusciteze – o operaţiune de salvare asemănătoare cu cea pe care Doyer o executase pentru ea. Ca o Ofelie drogată plutind printr-un salon de psihiatrie, femeia bolboroseşte pentru sine un monolog semidelirant, plin nu doar de milă, ci şi de remuşcări.

— Sărmană musculiţă, spuse ea, n-am vrut să-ţi fac niciun rău. Nici prin cap nu mi-ar trece să-ţi fac vreun rău. Ia să vedem – poa' te-oi încălzi şi-o să zbori din nou. Oi fi strivit sărmana musculiţă mică, mică? Îmi pare rău – zău că da. Biata micuţă! Nici într-o mie de ani nu m-aş fi gândit să-ţi fac vreun rău, sărmană musculiţă...

Swift nu mai participă la dramă, ci devine un simplu observator, un martor uluit înţepenit pe scaunul său, la masă, urmărind ceea ce-şi închipuie a fi agonia iubitei sale. Dar îşi dă seama că se întâmplă ceva ciudat, pentru că moartea aşa cum o văzuse el înfăţişată în piese de teatru şi poveşti n-ar trebui să se întâmple aşa cum pare să se întâmple în acel moment. La fel ca Maggie Johnson cu visele ei despre o dragoste ca-n basme şi Henry Fleming cu iluziile lui homerice despre război, durul Swift Doyer a căzut victimă naraţiunii convenţionale despre moarte. Deşi următorul pasaj e unul comic, e totodată un nou atac ascuns lansat de Crane în lungul şi frumosul război pe care-l purta de ani întregi.

Invariabil, mintea omului e năpădită de lucruri ciudate la momentul nepotrivit şi Swift îşi dădea seama că scena la care asista e o sfidare a prejudecăţilor sale. După ştiinţa lui, oamenii se comportau într-un anumit fel când mureau. De ce se sinchisea fata aceea de o muscă blestemată? De ce, pe toţi zeii dramaturgiei, nu spunea nimic despre trecutul ei? De ce, pe rafturile sfinţilor literaturii, nu-şi cuprindea fruntea în palme, spunând: „Ah, am fost odinioară o fată nevinovată"? Ce era în neregulă la acea scenă a morţii? La un moment dat se simţi atât de atacat în bunul simţ, încât mai să întrerupă bălmăjelile fetei.

Atunci îi trecu prin minte un gând nou. Fata n-avea să moară. Cum să moară în acele condiții? Nu era forma corectă.

Crane îşi încheie micul şi abilul text cu un tablou matinal care ne prezintă cele două personaje epuizate şi o întorsătură de final ieşită din sfredelul său de povestitor:

Fata vorbi un ceas întreg cu musca, cu lampa, cu pereții, cu hornurile din depărtare. Într-un final, se aşează în fața lui Swift care picotea, vorbind încetişor pentru sine.

Când s-a luminat de-a binelea dormeau amândoi, iar degetele fetei o porniseră pe masă până când găsiseră cârlionții de pe fruntea bărbatului. Dormeau, ceea ce e până la urmă o acțiune umană la care se pot deda în siguranță personajele din ficțiunea vremurilor noastre.

Swift Doyer reapare ca personaj secundar în altă povestire despre Tenderloin publicată luna următoare, „Bill Opiomanul şi iubita lui”, o comedie neagră, povestită cu nerv, despre un escroc dependent de opiu care face pneumonie, o poveste în care mai apare un personaj din alt text scris tot în acea perioadă, Jimmy Cârtița din „Diamante şi diamante”, un tenor cu „voce de Tenderloin”, el însuşi escroc de ocazie, care păcăleşte nişte guguştiuci infatuați, cu dare de mână, să cumpere inele cu diamante fără diamante. „Bill Opiomanul” a apărut în Journal pe 29 noiembrie, dar „Diamante şi diamante” pare să se fi pierdut într-un talmeş-balmeş de manuscrise ale lui Crane şi a dormitat neobservată vreme de două războaie mondiale până când în sfârşit a fost găsită şi publicată în 1956 în Bulletin of the New York Public Library. Ambele povestiri pot fi considerate creații minore, dar la Crane minor e tot bun sau chiar foarte bun şi oricare dintre aceste miniaturi vioaie, cinice s-ar prezenta mai mult decât onorabil într-o antologie de povestiri clasice despre New York.

A mai publicat două articole despre Tenderloin pentru Hearst, o serie de anecdote reale sau imaginare despre localurile de noapte din cartier care nu sunt remarcabile, dar sunt captivante. Cel mai bun dintre ele, „Tenderloin aşa cum e în realitate”, a fost suficient de provocator pentru a inspira comentariul cu „cea mai mare mizerie” din partea publicației Wave din San Francisco, probabil fiindcă include relatarea unei încăierări de bar crunte, lovitură cu lovitură, dar mai e şi această scenetă amuzantă, scrisă cu umor sec, care mi se pare că s-ar potrivi de minune într-o piesă absurdă de la jumătatea secolului XX:

Cinci bărbați au împins cu putere uşile batante ale unui bar strălucitor de pe Broadway, au intrat şi s-au aşezat la o masă. Erau îmbrăcați de seară şi-şi țineau cu toții bărbiile de parcă n-ar fi fost ale lor.

— Ei, băieți, ce vreți să beți? întrebă unul dintre ei.

I se răspunse, iar după ceremonial urmă un moment de tăcere. La un moment dat, alt bărbat exclamă:

— Hai să mai bem un rând!

După această izbucnire şi ceremonialul aferent, se lăsă iar tăcerea. Într-un final, un bărbat şopti:

— Ei, hai să mai bem un rând.

Doi membri ai grupului discutau despre starea pieței de pielărie. Urmă un moment palpitant când un mic vânzător de ziare se furişă în local, lăudând o ediție specială târzie, şi fu dat afară de chelner. Cei cinci îşi concentrară întreaga atenție asupra incidentului.

— Hai să bem un rând, zise apoi unul dintre ei.

La un moment dat, spre dimineață, unul dintre bărbați căscă şi spuse:

— Eu mă duc acasă. Am un tren de prins la prima oră şi...

Ceilalți patru se treziră.

— Oh, stai aşa, Tom. Stai aşa. Mai bea un pahar înainte de plecare. Nu pleca fără un ultim pahar.

Bărbatul îl bău. Apoi se lăsă liniştea. Apoi bărbatul căscă iar şi spuse:

— Hai să mai bem un rând.

Totuşi, cel mai captivant text jurnalistic al lui Crane din timpul Cazului Clark n-a avut nicio legătură cu Tenderloin sau cu oraşul New York, iar dacă încercăm să ne imaginăm în ce vâltoare trebuie să fi trăit în acea toamnă, ni se va părea firesc că a acceptat propunerea publicației lui Pulitzer, World, să călătorească în nord, într-un orăşel de pe malul râului Hudson, împreună cu un ilustrator din echipa lor, ca să scrie un reportaj despre scaunul electric din închisoarea locală, Sing Sing. O sarcină tristă, desigur, dar, date fiind împrejurările în care se găsea Crane în acel moment, poate că era în starea potrivită pentru a contempla moartea în forma sa cea mai modernă, mai eficientizată mecanic. Moartea fusese subiectul a trei dintre cele mai bune dintre povestirile sale mai noi, atât pericolul de moarte în care se aflaseră Puştiul din New York şi iubita lui Swift Doyer, cât şi moartea consumată a păstorului Bill, dar acestea fuseseră morți inventate în lucrări de ficțiune, nu morți adevărate ale unor bărbați şi femei vii, şi chiar dacă nu i s-a impus să asiste la o execuție pentru reportajul despre Sing Sing, tot avea să fie destul de greu să se uite la scaunul de lemn neocupat din sala de execuție.

Umorul năstruşnic, tonul săltăreț şi întorsăturile de frază vioaie din schițele despre Tenderloin lipsesc cu desăvârşire în „Pogonul diavolului”. Fără îndoială, Crane îşi menținuse moralul ridicat prin acele scamatorii retorice, dar imediat ce a ajuns la Sing Sing, gata cu distracția.

De la început se duce direct în camera de execuție. Pereții şi tavanul sunt îmbrăcați în lemn lustruit şi singurul obiect din cameră e scaunul, şi el tot din lemn lustruit. E un scaun mare, genul de scaun potrivit pentru un bancher prosper, iar spațiul duhneşte groaznic a lac, un miros atât de puternic, încât creează o atmosferă asemănătoare cu cea dinăuntrul unei fabrici de vagoane. De după un panou despărțitor iese o țeavă lungă, la capătul căreia atârnă un cablu electric, „gros cât un trabuc”. Nişte curele late şi groase stau înfăşurate neglijent pe brațele scaunului. Bărbatul manierat şi săritor care i-a condus pe Crane şi pe însoțitorul său în cameră le spune că „toată povestea durează cam un minut, din clipa în care ne ducem după ei”, dar când îi întreabă dacă vor să fie legați pe scaun, „ca să-şi închipuie cum e”, amândoi refuză politicos. Îşi dau seama că timpul său e prețios, îi explică ei, şi n-ar vrea să-l supună unui asemenea deranj.

Crane începe să mediteze la contrastul între cadrul tihnit şi scopul său sinistru, „căci încăperea e un loc al încununării unei crime, iar scaunul e

tronul morții” şi toate acele „lucruri banale” – „miros de lemn lăcuit [...] glasul lipsit de emoție [...] al unui gardian [...] o mătură [...] într-un colț de lângă uşă, un cer albastru şi o bucată dintr-un copac verde care se leagănă la o fereastră atât de mică, încât pare săpată de o mitralie” – nu fac decât să accentueze oroarea „acelui scaun confortabil, o piesă de mobilier banală care aşteaptă în linişte şi singurătate, aşteaptă şi tot aşteaptă”.

E răbdător – răbdător ca timpul. Chiar dacă următorul prinț păcătos şi pământiu care-l va ocupa e acum doar un prunc care se joacă la picioarele maică-sii cu nişte cuburi pe care e scris alfabetul, acest scaun aşteaptă. Ochii săi nu-l pot vedea, aşa cum nu pot vedea umbrele copacilor noaptea, şi totuşi se înalță deasupra lui, monstruos, implacabil, infernal, destinul lui – acest scaun răbdător, confortabil.

Crane iese din clădire şi se duce pe un deal care se înalță deasupra Hudsonului, unde mici ambarcațiuni trec domol peste „panglica argintie” a apei, iar pe frumosul teren de deasupra, unde întâmplător se află cimitirul condamnaților, e linişte deplină.

Pe pământ sunt presărate şiruri de cruci albe simple. Inscripțiile sunt succinte: „Aici zace Wong Kee. Decedat pe 1 iunie 1890.” În fața crucilor se înalță veranda albă a unei căsuțe [...] Dacă oamenii de pe această verandă îşi coboară vreodată ochii de la râul lat şi privesc aceste pietre de mormânt, probabil că-şi dau seama că pot şi nu pot descifra inscripțiile de la acea distanță. Întâlnesc linia de hotar între coerență şi începtoşare.

Ultimele două fraze par să surprindă esența proiectului lui Crane în toate formele sale multiple, ficțiune şi nonficțiune deopotrivă, pentru că în inima scrisului său, el acordă o atenție deosebită inconstanței lumii percepute, ochiului care priveşte şi încearcă să priceapă ce vede, minții care priveşte înăuntru la încâlceala de impulsuri şi emoții contradictorii care bombardează întruna conştiința, şi nicăieri în opera sa nu reuşeşte să exprime asta mai precis decât în acest pasaj. Să priveşti ceva de la distanță, ceva care oscilează la granița dintre lizibil şi ilizibil, linia de hotar între coerență şi începtoşare, iar acel hotar, acel loc al nedeterminării unde subiectivul şi obiectivul se confundă reprezintă terenul îngust pe care se desfăşoară cele mai multe dintre creațiile lui Crane şi, cum e un teren care nu fusese niciodată explorat atât de complex înaintea lui, scriitorul se impune ca descoperitor al unui nou teritoriu. Cred că asta explică importanța lui în literatura americană şi de ce a fost cel care a deschis uşa către ce a urmat.

Pasajul continuă:

E o casă foarte confortabilă şi totuşi, o persoană cu adevărat superstiţioasă n-ar putea oferi mai mult de trei dolari pe ea. Pentru că, la urma urmei, e imposibil ca ochiul să ocolească acele scânduri, acele omagii austere în memoria celor care au murit cu sufletul negru şi au privit viaţa pieziş, cu un fel de ferocitate, laşitate şi o ură ce ar putea cuprinde probabil lumea întreagă.

Aceste gânduri negre devin chiar şi mai negre când încearcă să-şi închipuie cimitirul noaptea, evocând „figuri cumplite", „râsul diavolului" şi „degete demonice gata să înşface", un catalog al fricii rezumat de titlul textului şi subliniat de o propoziţie seacă din mijlocul paragrafului, formată din opt cuvinte: „Culmea asta de deal e chiar pogonul diavolului." Dar chiar înainte să-l ia valul acestor imagini gotice, se întoarce pe pământ ferm şi începe să vorbească despre vacile care pasc pe deal.

Dar atâta lucru nu e de-ajuns pentru a impresiona o vacă. Vacii nu-i pasă prea mult de superstiţii. Vacii îi pasă de iarbă. Aici creşte iarbă bună. Vaci bătrâne, blânde şi mămoase se plimbă tacticoase printre acele morminte noi şi vechi. În mod normal, ar fi foarte enervant să-ţi iasă mereu în cale pietre de mormânt. O inscripţie solemnă la tot pasul e de-ajuns ca să tulbure chiar şi cel mai blajin cuget. Dar aceste chestiuni nu au niciun efect asupra filosofiei profunde a vacilor. Nu e o chestiune de sentiment; e o chestiune de păşunat.

Coşmaruri urmate de frivolitate, aceeaşi dualitate care impregnează atât de multe dintre creaţiile lui Crane, dar în curând se afundă într-o descriere atentă a locului şi face ceea ce ştie cel mai bine, adică ne spune exact ce vede în timp ce cutreieră acel câmp al criminalilor morţi şi uitaţi, încheindu-şi excursia pe pogonul diavolului aproape în tăcere, privind o cruce ruptă care se iveşte printre buruieni.

Timpul aşterne peste toate lucrurile ploaie, vânt şi soare, iar o bucată de lemn n-are puterea să le reziste.

În curând cade. Nu e nimeni acolo s-o ridice la loc. Oamenii care zac aici sunt dintre cei pe care lumea vrea să-i uite şi nimeni nu obiectează la atacul naturii. Şi iată cum se face că datele de pe cruci sunt recente. Aceste scânduri albe au mărşăluit precum soldaţii dinspre capătul sudic al terenului spre nord. Când cele dinspre sud au pălit, au putrezit şi au căzut,

în dreapta lor au răsărit altele. Au sucombat şi acelea, dar au apărut altele în dreapta lor. E o deplasare continuă spre nord. Acum nu mai vezi scânduri la celălalt capăt; doar o unduire sinistră a pământului sub ierburi. E un drum scurt şi bun spre uitare.

În mijlocul cimitirului e o scândură ştearsă, dar care se ţine încă tare şi pe care e cioplită grosolan o cruce. Vreun accident neobişnuit a crăpat scândura la mijloc, despărţind crucea în două [...] dar scândura bătrână stă încă în picioare, iar crucea îşi păstrează încă forma, doar că s-a umflat şi se vede prin crăpături. E un loc potrivit pentru cântările călugărilor.

Charles Becker, poliţistul care a arestat-o pe nedrept pe Dora Clark, avea să-şi găsească moartea pe 30 iulie 1915 în acelaşi scaun electric despre care scrisese Crane după vizita la Sing Sing din 1896, deşi asta s-a întâmplat după mulţi ani, iar Crane n-a aflat niciodată. Becker a fost primul poliţist din istoria Americii care a fost executat pentru crimă.

Şi mai ciudat, Becker era cu doar un an mai în vârstă decât Crane şi-şi petrecuse primii douăzeci de ani de viaţă în Sullivan County.

În 1890 s-a mutat la New York şi a lucrat pe ici, pe colo, înainte de a fi angajat ca paznic la o berărie germană nu departe de Bowery. În noiembrie 1893, când a intrat în poliţie, a fost arondat Secţiei 29 sub comanda lui Clubber Williams, care i-a fost profesor la Şcoala de Etică a Forţelor de Ordine Clubber Williams. Odată ce Tammany Hall au revenit la putere după ce i-au înfrânt în 1896 pe republicani, cariera lui Becker a prosperat, iar cu timpul a urcat în grad, devenind plutonier, apoi locotenent, şi a reuşit să adune peste o sută de mii de dolari, bani extorcaţi de la proprietari de bordeluri şi case de pariuri ilegale din Manhattan.

După ce a devenit locotent, norocul a continuat să ţină cu el când secţia a închis ochii la abaterile lui (sau le-a ignorat cu desăvârşire) şi l-a numit în fruntea Brigăzii pentru Tripouri. Din această poziţie a legat relaţii de afaceri strânse cu Herman Rosenthal, agent şi organizator de pariuri mărunt, deţinător al unui local pe West Forty-fifth Street, dar în 1912, când Rosenthal a refuzat să contribuie cu cinci sute de dolari pentru apărarea agentului de presă al lui Becker (acuzat că omorâse un om în timpul unei razii la un tripou), Becker s-a întors împotriva lui Rosenthal, ordonând o razie în localul acestuia. Rosenthal a ripostat adresându-se presei şi, la două zile după ce World i-a publicat depoziţia în care-i acuza pe Becker şi pe colegul său că-l uşurau de douăzeci la sută din profitul său săptămânal, a fost împuşcat mortal de patru gangsteri evrei din Lower East Side în timp ce ieşea din Hotel Metropole de pe West Forty-third Street, aproape de Times Square. După două săptămâni, Becker a fost arestat pentru că pusese la cale asasinatul, iar la proces, juraţii l-au găsit vinovat. Verdictul a fost anulat la curtea de apel, dar în 1914, când a fost rejudecat, a fost găsit din

nou vinovat şi a fost trimis la Sing Sing, unde a sfârşit pe scaunul electric un an mai târziu. După spusele persoanei care răspundea de camera de execuție şi vorbise cu Crane în 1896, execuțiile nu durau mai mult de un minut, dar a lui Becker a trenat mai mult de nouă minute şi, cum scrie unul dintre autorii care s-au ocupat de subiect, „a fost multă vreme considerată cea mai stângace execuție din istoria închisorii Sing Sing”.

Cazul Becker-Rosenthal a fost ani de zile cap de afiş național, iar ecourile sale au reverberat atât de tare, încât există o referire la crimă într-un roman scris de moştenitorul coroanei de băiat-minune a lui Crane, F. Scott Fitzgerald. În capitolul al patrulea din Marele Gatsby (1925), jucătorul Meyer Wolfsheim stă împreună cu Gatsby şi Nick Carraway într-un local din Times Square, depănând amintiri din vremurile de odinioară la Metropole:

Bântuit acum de chipuri trecute, moarte de mult. Chipuri de prieteni care s-au dus pentru totdeauna. N-am să uit cât oi trăi noaptea în care l-au împuşcat acolo pe Rosy Rosenthal. Eram şase inşi la masă, şi Rosy mâncase şi băuse din greu toată seara. Când se făcuse aproape ziuă, chelnerul a venit la el cu o expresie ciudată pe față şi i-a spus că afară e cineva care vrea să-i vorbească. „Bine”, zice Rosy şi dă să se ridice de pe scaun, însă l-am tras înapoi.

„N-are decât să vină aici, ăsta, cine-o fi, dacă vrea să te vadă, Rosy. Zău, crede-mă, nu ieşi din cameră.” Se făcuse patru dimineața şi, dacă am fi ridicat storurile, am fi văzut ziua afară.

— Şi s-a dus? am întrebat eu cu inocență.

— Sigur că s-a dus.

Nasul domnului Wolfsheim scânteie indignat spre mine.

— La uşă s-a întors şi-a zis: „Spune-i chelnerului să nu-mi ia cafeaua!” Pe urmă a ieşit afară, în stradă, şi i-au tras trei gloanțe-n burtă şi-au luat-o din loc cu maşina.

— Patru dintre ei au fost condamnați la scaunul electric, am spus eu, amintindu-mi.

— Cinci, cu Becker.[76]

[76] Marele Gatsby, traducere din limba engleză de Mircea Ivănescu, Humanitas Fiction, Bucureşti, 2013, p. 93.

32

Pe 20 septembrie 1896, chiar în ziua când „Aventurile unui romancier” a apărut în Journal, Becker şi partenerul său, Michael J. Carey, l-au împuşcat mortal pe John Fay, alias John O’Brien, la intersecţia dintre Thirty-fifth Street şi Seventh Avenue. Incidentul a fost relatat pe prima pagină din New York Times a doua zi dimineaţa, într-un articol care critica poliţia ca fiind „brutală şi nesăbuită când foloseşte bastoanele şi armele de foc”. Deşi Carey a fost cel care l-a doborât pe Fay/O’Brien, atât el, cât şi Becker au fost trimişi temporar să facă muncă de birou la secţie, în aşteptarea unei anchete care n-a dus la niciun rezultat şi nu s-a soldat cu noi măsuri disciplinare.

Dora Clark, ajutată de un avocat plătit din fondurile a două organizaţii caritabile şi primind garanţia că mărturia avea să-i fie susţinută de Crane, i-a adresat pe 2 octombrie comandantului de poliţie Conlin o plângere pentru arestare abuzivă, denunţându-i pe Conway şi Becker.

În aceeaşi zi, Boston Traveler a revenit la depoziţia lui Crane în instanţă din luna septembrie, cu o notă editorială care punea la îndoială corectitudinea declaraţiei sale:

„Stevie Crane pare să fi intrat în bucluc după ce a sărit curajos în apărarea unei tinere la un tribunal pentru delicte minore din New York. E posibil ca tânărul geniu literar să fi fost pus pe «şotii», iar când însoţitoarea sa a fost arestată, să fi născocit povestea cu documentarea pentru o carte. Pur şi simplu aşa arată lucrurile, privite la rece de o lume fără prejudecăţi.” O mare parte din acea lume fără prejudecăţi nu reuşea încă să accepte implicarea lui Crane în acel caz fără să-i pună la îndoială motivele pentru care îi luase partea lui Clark. Un nou exemplu în care se aplică vechea zicală mereu pertinentă: nicio faptă bună nu scapă nedepsită.

Pe 4 octombrie, la 3 dimineaţa, Becker a urmărit-o pe Clark şi a bătut-o cu bestialitate în faţa mai multor martori, ca să-i arate ce părere are despre acuzaţiile pe care le făcuse la adresa lui. După cum relatează Journal pe 8 octombrie, Clark a depus o nouă plângere împotriva lui Becker pentru bătaie, declarând:

Stăteam la colţul Sixth avenue şi Twenty-eighth street duminica trecută, la primele ore ale dimineţii, şi discutam cu câţiva birjari, când a apărut Becker, îmbrăcat în haine civile. A venit drept la mine şi a zis:

— Aşa deci, m-ai reclamat? În timpul ăsta folosea limbaj vulgar.

— Vorbeşti ca o puşlama, i-am răspuns, la care m-a apucat de gât, mi-a dat un picior şi m-a pus la pământ. M-am ridicat, dar iar m-a pus jos. A intervenit lumea care era de față, iar Becker a plecat.

În ciuda dovezilor copleşitoare împotriva lui, Becker a demontat acuzațiile susținând că se aflase la secția de poliție în momentul producerii agresiunii, iar birjarii care promiseseră să depună mărturie în favoarea lui Clark au amuțit misterios şi au refuzat s-o susțină. Fără îndoială, fuseseră mituiți sau intimidați de poliție ca să-şi schimbe declarațiile, o tactică folosită şi împotriva câtorva dintre martorii la procesul pentru arestare abuzivă care a avut loc săptămâna următoare. Ca urmare, lui Clark nu i-a rămas decât să asculte de recomandarea avocatului ei, David Neuberger, şi să-şi retragă plângerea pentru agresiune împotriva lui Becker.

Pe 10 octombrie, Harper's Weekly declară că „Roosevelt şi alți reprezentanți de vârf ai poliției sunt sceptici în privința poziției domnului Stephen Crane în cazul tinerei care, în opinia sa, fusese arestată pe nedrept". Hamlin Garland a povestit mai târziu, în memoriile sale din 1930, că-l văzuse de mai multe ori pe Crane în timpul „necazurilor lui cu poliția din New York şi, deşi l-am apreciat pentru loialitatea față de o femeie care, în opinia lui, fusese acuzată pe nedrept că ar fi racolat clienți, am considerat hotărârea lui încăpățânată de a o apăra la proces ca fiind donquijotească. Roosevelt a discutat despre caz cu mine şi a zis: «Am încercat să-l salvez pe Crane de comentariile presei, dar fiindcă el a insistat să depună mărturie, nu mi-a rămas decât să las legea să-şi urmeze cursul»„.

În ziua următoare, pe 11 octombrie, un articol din Journal a început cu următorul titlu interminabil:

ROMANCIERUL CRANE,

GREU DE SPERIAT.

ZVONURILE DESPRE CAMPANIA DENIGRATOARE

A POLIŢIEI NU-L ABAT

DE LA DATORIA SA. SPUNE CĂ

O VA APĂRA PE GHINIONISTA DORA CLARK

PÂNĂ LA CAPĂT.

NICI VORBĂ SĂ RENUNŢE

LA CONTRIBUŢIA SA ÎN PROCESUL ÎMPOTRIVA

POLIŢISTULUI BECKER.

NEAGĂ ORICE PRESIUNI.

ÎN TENDERLOIN CIRCULĂ ZVONUL CĂ

POLIŢIA A AMENINŢAT CĂ-L VA DA ÎN VILEAG

CA BEŢIVAN ŞI PATRON

AL UNEI CASE DE OPIU.

Prima jumătate a articolului repetă toate informaţiile din titlu; a doua constă din remarci atribuite lui Crane dintr-un interviu despre procesul aşteptat:

— Nu există nici măcar un atom de adevăr în afirmaţiile că nu voi depune mărturie contra lui Becker. Nu am fugit de citaţii şi n-am plecat din oraş. Adresa mea e la un avocat care mă va anunţa când va fi momentul să mă prezint. Iar poliţia nu mi-a dat de înţeles în niciun fel că mă va „da în vileag" dacă mă prezint împotriva lui Becker. Oricum, mie mi-ar fi fost egal. De când am apărut ca martor la tribunalul pentru delicte minore, nu mi-am pus niciodată problema să refuz implicarea ulterioară în acest caz.

Întrebat de casa de opiu, Crane a râs.

— Am o trusă pentru opiu la mine-n cameră, a zis el, dar fixată pe o plăcuţă, în perete. Consider că e de datoria mea, a adăugat el, ca martor la o faptă scandaloasă cum a fost arestarea fetei de către Becker, să fac tot ce-mi stă în putere pentru pedepsirea lui. Faptul că eram în compania ei şi că tocmai ieşisem din ceea ce poliţistul numeşte un cuib de hoţi, prostituate şi escroci n-are nici cea mai mică relevanţă asupra chestiunii. Aveam tot dreptul să mă aflu acolo sau în orice alt loc public din oraş în care am chef să merg.

În realitate, Crane a plecat din oraş la scurt timp după ce i-a răspuns reporterului de la Journal, poate chiar în aceeaşi zi sau a doua zi, în speranţa că avea să evite alte interacţiuni cu presa newyorkeză călătorind la Philadelphia şi trăgând acasă la Fred Lawrence pentru o scurtă perioadă de timp neprecizată. În timpul acelei vizite, i-a trimis lui Roosevelt o telegramă în care-l informa că intenţionează cu tot dinadinsul să apară la proces, ceea ce Roosevelt confirmă în comentariul său faţă de Garland, în care spune că Crane „a insistat să depună mărturie", dar Lawrence, care-l ştia bine pe

Crane şi în ultimii cinci ani fusese unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai săi, s-a arătat pe bună dreptate îngrijorat. „Dacă Crane ar fi fost sfătuit cu înţelepciune”, scrie el, „ar fi realizat cât era de nebunească o asemenea sfidare a sistemului [...] Ar fi realizat [...] că avea să-şi ridice în cap toată poliţia, cu toată forţa ei. Dar nu, a explicat el; tânărul Theodore Roosevelt tocmai fusese numit şeful poliţiei din New York şi avea să se asigure că e tratat corect”. Aşa că telegrama i-a fost trimisă lui Roosevelt de la un birou din centrul Philadelphiei şi imediat după aceea, cum se exprimă Lawrence, „domnul Galahad s-a suit în următorul tren”.

Procesul care a început în seara de 15 octombrie şi a durat până târziu, în dimineaţa zilei de 16, a avut loc într-un tribunal special destinat exclusiv acuzaţiilor de comportament abuziv în cadrul poliţiei. Clark era reclamanta, Conway şi Becker erau acuzaţii, iar rolul lui Crane era cel al unui simplu martor care acceptase să apară la proces de partea reclamantei. Nici Clark, nici Crane nu erau judecaţi, dar din cauza tehnicilor avocăţeşti agresive, dezlănţuite ale avocatului lui Becker, Louis D. Grant, şi a permisivităţii arătate de judecătorul-comisar, care se numea tot Grant – Frederick D., fiul răposatului preşedinte şi general din Războiul Civil –, au fost acceptate întrebări care depăşeau cu mult competenţa instanţei, iar în scurt timp, acuzatorii s-au transformat în acuzaţi. Avocatul lui Clark, plătit din donaţii, a obiectat în repetate rânduri faţă de linia întrebărilor adversarului său, dar judecătorul Grant a respins aproape toate obiecţiile, ceea ce i-a permis avocatului Grant să persiste în atacurile la credibilitatea reclamantei şi a martorului ei cheie. Într-o sală ticsită de colegii poliţişti ai lui Becker şi de superiorii lor – cu toţii în uniforme complete –, procesul s-a desfăşurat ca un eveniment sportiv inechitabil, în care o echipă deţine mingea, terenul şi loialitatea întregului public.

Crane a ajuns la sediul poliţiei ceva mai devreme de ora fixată, trei după-amiaza, fără să ştie că poliţia făcuse o razie în apartamentul său cât fusese plecat din oraş – şi nici că lansase o operaţiune sub acoperire pentru a-i scotoci în toate cotloanele vieţii private. Dar cum a fost o zi încărcată, au trecut câteva ore până când cazul Conway-Becker a ajuns în faţa judecătorului. În prima oră, relatează Journal, Crane „a stat pe hol, rezemat de o fereastră, şi a fumat un trabuc, părând să nu bage de seamă privirile mânioase ale poliţiştilor care aşteptau să fie judecaţi pentru diverse delicte [...] La ora patru, domnului Crane i s-a spus că probabil va fi chemat în boxă la ora cinci şi jumătate; la cinci şi jumătate, grefierul Kip a opinat că dosarul va intra pe la şapte; la şapte existau speranţe că avea să se ajungă la el într-o oră, aşa că tânărul romancier, care avea o obligaţie la cină pentru ora opt, a trimis o telegramă şi a luat masa constând dintr-un sendviş cu şuncă şi un pahar de bere într-un bar de pe Mulberry Street”. Procesul a început în sfârşit la ora nouă, dar cum înaintea lui erau programaţi martori cu duiumul, Crane s-a tot plimbat pe coridor, fumând ţigară de la ţigară până la unu şi cincizeci şi cinci de minute noaptea, în timp ce „femei cu maniere artificiale şi ten la fel îl priveau cu dispreţ”, iar „birjarii îşi făceau cu ochiul

între ei şi arătau cu degetul”. Fiind ultimul martor, n-a fost primit în sala de judecată în primele cinci ore ale procesului, aşa că nu ştia nimic despre natura apărării pe care o pregătise avocatul Grant.[77]

Primul a vorbit Conway, iar el şi Rosenberg au expediat rapid chestiunea declarând fals că Dora Clark acostase trei bărbaţi în momentul arestării sale. Journal spune că depoziţia lor a fost susţinută de „altă femeie a străzii, venită la poliţie pentru a depune mărturie în favoarea Dorei Clark, dar care avusese o discuţie cu poliţiştii Secţiei 19 înainte de începerea procesului, după care, chemată în boxă, a coroborat sub jurământ afirmaţiile lui Conway şi Rosenberg”.

Cazul Becker a început la ora zece. După ce ambele părţi şi-au prezentat versiunile opuse asupra faptelor, o legiune de personaje din Tenderloin a luat cu asalt boxa ca să susţină versiunea poliţiei şi să-şi salveze astfel pielea, mijloacele de trai sau şi una, şi alta, în funcţie de domeniul de activitate. Una dintre acestea, „o prostituată legendară a anilor 1890”, Big Chicago May, „era celebră pentru metoda ei de a smulge cu dinţii pietrele preţioase care împodobeau acele de cravată ale domnilor prefăcându-se că-şi culcă drăgăstoasă faţa pe piepturile lor”. Articolul publicat pe 17 octombrie în Journal subliniază minciuna flagrantă din acele mărturii:

Toate femeile cu diamante şi toţi birjarii erau absolut convinşi că Dora Clark a plecat singură de la Broadway Garden. Au şi jurat că aşa au stat lucrurile. O femeie cunoscută în Tenderloin sub numele de „Big Chicago May” a mers chiar şi mai departe. E o blondă uriaşă, cu cercei cu diamante mari cât nucile. Domnişoara „Big Chicago May” e o privelişte la fel de familiară pe Sixth Avenue şi Twenty-third street după căderea întunericului ca Templul Masonic. A jurat cu sânge rece că Dora Clark i-a oferit douăzeci şi cinci de dolari ca să jure strâmb împotriva lui Becker.

— Dora Clark s-a dus şi la alte femei, a declarat sub jurământ domnişoara „Big Chicago May”. Trebuie să ne apărăm, a zis ea. Becker ne persecută. Trebuie să-l distrugem. Apoi o să plec în Europa.

---

[77] Stenograma procesului nu s-a păstrat. Singurele relatări pe care le-am citit sunt cele publicate în World (18 octombrie 1896), New York Journal (16 şi 17 octombrie) şi Sun (16 octombrie) şi preluate în The New York City Sketches of Stephen Crane and Related Pieces, editată de R.W. Stallman şi E.R. Hagemann (New York University Press, 1966) (n. a.).

— Cu ce vă ocupați? a întrebat-o domnul Newburger [sic] pe femeia care nu roşea vizibil.

— Bat la maşină, a răspuns ea.

— La ce fel de maşină bateți?

Ea n-a ştiut.

— Numiți un tip de maşină de scris.

N-a ştiut.

— Ați cumpărat diamantele astea din salariul de dactilografă?

Avocatul Grant a interogat-o pe Clark fără oprire. Descrisă într-un articol din Journal ca „arătoasă" şi „manierată", tânăra se pregătise pentru apariția în instanță îmbrăcându-se cu o rochie neagră „tivită cu catifea violet" şi „o pălărie mare, împodobită cu pene negre". Purta „voal şi mănuşi" şi nu-şi pusese alte bijuterii în afară de „o stea cu diamante la gât". O apariție spectaculoasă la doar douăzeci şi unu de ani, care părea „peste nivelul clasei sale" şi totuşi, pentru avocatul Grant şi polițiştii din sală, nu era decât o târfă mizerabilă, de cea mai joasă speță, din Manhattan. Când Grant a întrebat-o unde locuieşte, ea a refuzat să divulge adresa, pe motiv că nu vrea să fie alungată aşa cum i se tot întâmplase de când poliția pornise campania de persecuție împotriva ei. Totuşi, Grant a insistat şi până la urmă a obținut informația de la ea. Ca să-i sape şi mai adânc groapa (probabil în urma unei anchete polițieneşti sârguincioase), avocatul a hărțuit-o până a recunoscut că era o „femeie întreținută" şi că „primise de curând bani de la un bărbat bogat care stă la Waldorf" (World, 16 octombrie). Ceea ce ridică o întrebare: dacă era întreținută de o persoană cu suficiente resurse financiare ca să-şi permită cel mai bun hotel din oraş, de ce să se obosească să acosteze bărbați necunoscuți pe străzile din Tenderloin? Desigur, avocatul Grant n-a pus această întrebare.

La două noaptea, când i-a venit în sfârşit rândul, Crane aştepta în fața sălii de judecată de unsprezece ore. În clipa în care Neuberger a deschis uşa ca

să-l anunțe că sunt gata să-l primească, un bărbat care-l urmărise pe Crane toate acele unsprezece ore s-a strecurat în sală, i-a şoptit ceva la ureche avocatului Grant, care în clipa următoare a sărit de la locul lui şi a strigat: „E scandalos, e nedrept față de toate părțile implicate. Martorul acesta, Crane, a auzit tot ce s-a spus aici, în sală, a aşteptat afară, de unde a ascultat tot."

Tot un neadevăr şi un nou exemplu al strategiei bătăioase a lui Grant de a ataca întruna şi a-i discredita pe cât posibil pe cei care intenționau să-i discrediteze clientul. Probabil că izbucnirea lui a avut măcar meritul de a-l avertiza pe Crane la ce să se aştepte când avea să depună mărturie. Atmosfera era oricum ostilă, iar cu o sală plină de „polițişti, polițişti şi iarăşi polițişti", ca şi de „femei cu păr blond şi diamante albe" şi de o trupă de birjari din Tenderloin (toți pro-poliție), trebuie să fi fost destul de intimidant. Pe deasupra, Crane era epuizat şi sleit emoțional, atât de epuizat şi sleit, încât Journal descrie înfățişarea lui din acea noapte în probabil cel mai puțin flatant portret care i s-a făcut vreodată:

un tânăr slab, palid, cu părul drept lipit pe un cap cu o formă ciudată, cu o mustață neîngrijită, nasul mare, dinți ieşiți în afară; un tânăr care, deşi nu pare, a dovedit că are minte.

Adevărul este că s-a prezentat slab în acea noapte. A făcut față întrebărilor lui Neuberger cu „stăpânire de sine [...] rece ca gheața", repetând povestea pe care o spusese deja de multe ori în ultima lună despre evenimentele din noaptea respectivă, dar când a venit rândul avocatului Grant să-l perpelească, Crane a încremenit în postura defensivă a unui om atacat, chinuindu-se să se ferească de ploaia de lovituri care se abătea asupra lui. Grant urmărea să arate că Crane minte, dar pentru asta trebuia mai întâi să demonstreze că e un om de nimic, începând cu acuzația că fumează opiu şi se aflase sub efectul drogului în respectiva noapte („amețit de marfă", după cum declaraseră câțiva martori înaintea lui, deci incapabil să-şi aducă aminte ce se întâmplase), continuând cu acuzația că deține şi exploatează o casă de opiu, urmată de aceea (după relatarea procesului publicată de World) că şi-ar câştiga existența ca proxenet:

Avocatul Grant a vrut să afle dacă nu cumva domnul Crane trăia din banii primiți de la femeile din Tenderloin. Domnul Crane a negat, spunând că-şi câştigă banii scriind la ziare şi reviste.

Avocatul Grant l-a bombardat cu asemenea iuțeală pe martor cu întrebări dogoritoare, încât acesta şi-a acoperit într-un târziu fața cu mâinile, de parcă s-ar fi ferit să nu-i ardă creierul.

Un alt schimb de replici relatat în Journal arată că potopul de întrebări aleatorii, aruncate la întâmplare îl tot prindea pe Crane pe picior greşit, silindu-l să refuze să răspundă la multe dintre ele.

Domnul Grant l-a întrebat pe tânărul burlac unde locuia în New York.

Iată cum a decurs interogarea martorului de către avocatul părții opuse:

Dl Crane (glacial): Da, am locuit într-un apartament pe West Twenty-second Street.

Dl Grant (sarcastic): Cu ce femeie ați locuit acolo?

Dl Neuberger: În calitate de avocat al dumneavoastră, domnule Crane, vă sfătuiesc să nu răspundeți la această întrebare. N-are niciun fel de legătură cu cazul de față.

Dl Crane (plictisit): Refuz să răspund.

Dl Grant (triumfător): Pe ce bază?

Dl Crane: Pentru că ar fi înjositor pentru mine.

Dl Grant: Poate considerați că vă înjosiți dacă răspundeți. Cu cine ați locuit în locul cu pricina?

Şi aşa mai departe...

Conform relatării din World,

Avocatul Grant a schimbat apoi direcția. L-a întrebat pe martor dacă îi e cunoscută o femeie pe nume Sadie sau Amy Huntington. E de presupus că avocatul Grant s-a referit la Sadie Traphagen, prietenă cu Annie Goodwin, vânzătoarea de țigări care a căzut victimă doctorului McConigal. Cazul Goodwin a făcut vâlvă la vremea lui, aşadar ne vom aminti că fata a fost victima unui malpraxis.[78]

Nu s-a stabilit dacă Amy Huntington era într-adevăr aceeaşi persoană cu Sadie Traphagen.

— Aţi fumat vreodată opiu cu această Sadie sau Amy într-o casă de pe

West Twenty-seventh street, numărul 121? a întrebat avocatul Grant.

— Nu recunosc aşa ceva, a spus domnul Crane.

— Pentru că ar fi înjositor sau incriminator pentru dumneavoastră?

— Păi... da, a răspuns el şovăitor.

Articolul din Sun oferă detalii suplimentare: „În timpul verii, a fost în vizită într-o anumită casă de pe West Twenty-seventh Street. A refuzat să spună de câte ori fusese în vizită în acea casă şi dacă o cunoştea sau nu pe Sadie sau Amy Huntington."

West Twenty-seventh era o stradă cunoscută de multă vreme pentru casele de toleranță şi prostituatele care se înşirau pe trotuare după căderea nopții, dar care să fi fost legătura cu restul cazului? Deşi în acel moment întrebarea lui Grant a părut o simplă împunsătură întâmplătoare printre altele, s-a dovedit a fi un element crucial în efortul său de a distruge credibilitatea lui Crane, dar asta avea să devină evident abia când Crane avea să coboare din

---

[78] Annie Goodwin a murit în urma unui avort greşit executat (n. a.).

boxă, fiind urmat de un martor-surpriză. Până atunci, ofensiva a continuat şi ori de câte ori Grant voia să se întoarcă la problema fundamentală a minciunii care era o a doua natură la Crane, scotea din mânecă singura minciună a lui Crane pe care o ştia: minciuna ultrainocentă pe care i-o spusese lui Becker în respectiva noapte, când întărise spusele coristei care urma să fie arestată, dându-se drept soțul ei. Din concluziile trase de Journal despre mărturia lui Crane:

Domnul Grant a întors pe toate fețele faptul că domnul Crane i-a spus lui Becker că una dintre femeile arestate ar fi fost soția lui.

— Deci nu e soția dumneavoastră?

— Nu.

— De ce ați spus că este?

— Pentru că o ştiu fără vină. Era imposibil să fi acostat bărbați, pentru că se afla sub protecția mea; pentru că am simțit că e de datoria mea s-o protejez.

Polițiştii şi-au zâmbit între ei. Femeile păreau nedumerite. Fiind din Tenderloin, le era cu neputință să înțeleagă motivul exprimat de domnul Crane. Aşadar, încheindu-şi expunerea, Stephen Crane s-a ridicat, s-a înclinat în fața comisarului Grant, s-a întors pe călcâie şi a ieşit din sediu.

Se terminase – şi totuşi nu s-a terminat. Judecătorul Grant a declarat închisă şedința, dar nimeni n-a apucat să facă vreo mişcare, că superiorul lui Becker, căpitanul Chapman, a sărit în picioare şi a cerut să mai fie chemat în boxă un martor. Judecătorul a consimțit şi în sală a intrat James O'Conner, om de serviciu la adresa West Twenty-seventh Street numărul 121, aceeaşi pe care Crane fusese acuzat de către avocatul Grant că ar fi frecventat-o pentru a fuma opiu cu Sadie sau Amy Huntington sau Traphagen. Conform depoziției lui O'Conner, Crane ar fi trăit acolo cu o femeie „ca soț şi soție" timp de şase săptămâni pe timpul verii, menționând apoi şi numele femeii, care n-a apărut în niciuna dintre relatările despre proces din presă. Neuberger a obiectat furios, spunând că afirmația era „scandaloasă" şi total irelevantă pentru caz. Judecătorul Grant a admis

obiecția, eliminând informația de la dosar, dar cuvintele fuseseră rostite, presa le auzise şi, cum presa are auzul fin şi voce puternică, în curând avea să le audă tot oraşul.

O'Conner a mai spus şi că unele dintre femeile care locuiau în acea casă obişnuiau să atragă bărbați în apartamentele lor, pentru ca apoi să-i buzunărească. A numit-o capul răutăților pe o anume Effie Ward şi, cum întâmplarea face ca domnişoara Ward să fie prezentă în sala de judecată, imediat ce procesul s-a terminat, aceasta a ieşit odată cu puhoiul de lume, l-a urmat pe O'Conner afară din clădire şi „i-a tras un pumn în față cu asemenea forță, că l-a azvârlit în jos pe scări până pe trotuar". Relatarea din Journal continuă:

Câțiva polițişti au tras-o deoparte pe femeia furioasă înainte să ajungă iar la el. Imediat ce i s-a dat drumul, femeia a tăbărât cu înverşunare pe o tânără care apăruse ca martoră în favoarea polițistului. Tocmai se înfipsese în părul tinerei şi-l răsucea din rădăcini când a fost iarăşi prinsă şi luată de acolo.

Un reporter a luat-o cu el şi au dispărut după colț, pe Bleecker street.

E de la sine înțeles că Becker şi Conway au fost găsiți nevinovați la toate capetele de acuzare.

Crane căzuse în capcana întinsă de poliția indignată, la care s-au adăugat un avocat al apărării dedicat şi abil şi incompetența unui judecător-comisar care fusese la un moment dat descris ca un om a cărui „activitate preferată era să stea şi să privească în gol". Viața dublă pe care o ducea Crane fusese dată în vileag şi, oricât de vehement ar fi fost apărat în editorialele şi articolele publicate în următoarele câteva zile, numele său avea să rămână pentru totdeauna asociat cu scandalul. Doar titlurile de pe prima pagină ar fi fost de-ajuns ca să-şi dorească să se ascundă sub o piatră până când iadul avea să înghețe sau oraşul avea să fie mistuit de flăcări.

În World, lângă un portret mare al noului ticălos de serviciu:

NOAPTE VESELĂ

PENTRU CRANE

O POVESTE PICANTĂ IESE LA IVEALĂ

LA PROCESUL LUI BECKER

ŞI CONWAY

UN OM DE SERVICIU A DECLARAT CĂ

ROMANCIERUL A TRĂIT CU

O FATĂ DIN TENDERLOIN

UN EPISOD DE FUMAT OPIU

Nici măcar Journal, cel mai loial susținător al lui Crane dintre ziarele care s-au ocupat de proces, nu s-a putut abține să se alăture distracției:

CRANE A RISCAT TOTUL

PENTRU A SALVA O FEMEIE

VIAŢA LUI BOEMĂ LA

NEW YORK EXPUSĂ ÎN

INTERESUL DOREI CLARK

În zilele următoare, Brooklyn Daily Eagle, New York Press şi chiar Journal, desigur, au sărit în apărarea lui Crane, condamnând procesul ca pe o pervertire a justiției, insistând în mod just că o instanță a poliției nu avea nicio autoritate legală de a interoga cetățeni, iar Crane, „un gentleman galant”, „un om care nu a încălcat nicio lege”, fusese nevoit să răspundă la întrebări care nu aveau nicio legătură cu acuzațiile împotriva lui Becker şi Conway. Argumentul era îndreptățit, tonul articolelor era pătimaş, ba chiar elocvent, dar oricât de consolatoare trebuie să fi fost acele articole pentru Crane, până la urmă n-au schimbat cu nimic lucrurile, pentru că răul fusese comis şi era ireparabil.

***

Sâmbătă 31 octombrie, la ora nouă seara, pe când mergea pe Sixth Avenue nu departe de Thirty-first Street, Dora Clark a fost atacată de Big Chicago May, care a lovit-o în cap. Clark a ripostat, Big May a sărit la bătaie, Clark a lovit-o iar şi ambele femei au fost arestate pentru tulburarea liniştii publice şi amendate de judecătorul de la tribunalul pentru delicte minore din Jefferson Market a doua zi dimineața.

Ultimele informații despre misterioasa şi greu încercata Dora Clark ne parvin dintr-un articol publicat pe 2 ianuarie 1897 în Sun şi rezumat în biografia lui Crane scrisă de Paul Sorrentino:

La începutul lunii decembrie a închiriat o cameră la o pensiune; dar a fost dată afară când alți chiriaşi s-au plâns de activitățile ei nocturne. Ca să se răzbune, Clark a dat buzna în camera proprietăresei, a trezit pe toată lumea zdrăngănind la pian „Coming through the Rye”, a sfâşiat perdelele şi a umplut de cerneală mocheta şi covoarele. Deşi exista un mandat de arestare pe numele ei, ultima oară a fost văzută chefuind noaptea cu băieți cu dare de mână în sălile de dans ale teraselor de pe Broadway.

Cât despre gândurile lui Crane în legătură cu situația dificilă în care se afla, există două mici texte care oferă nişte indicii. Unul dintre acestea e imposibil de datat şi face parte dintr-un fragment de manuscris care se află azi la Biblioteca Universității Virginia, dar pare să fi fost scris imediat după proces.

Un om care are simțul dreptății e un neghiob, un naiv şi un idiot patentat, pentru că în cele din urmă, acel simț al dreptății are să-l pună la zid şi, dacă-i dă curs, are să-i distrugă reputația. Se prea poate ca o obligație morală să se ivească inoportun. Ivirea inoportună a unei obligații morale

poate fi la fel de înjositoare pentru suflet ca impulsul subit de a fura sau de a te lăsa pradă oricărui alt imbold mental pe care-l socotim dezastruos.

Sunt fraze amare şi arată cât de profund înţelegea Crane ce i se întâmplase şi totuşi nu exprimă niciun fel de regret pentru purtarea lui neghioabă, stupidă – ci doar conştientizarea posibilelor sale consecinţe care, din păcate, s-au şi materializat în cazul lui. Dar avea conştiinţa curată, ceea ce primează în faţa tuturor celorlalte lucruri atunci când ne întrebăm cum de a găsit forţa de a se aduna de pe jos şi de a-şi reveni după umilirea publică – pentru că până la urmă şi-a revenit, chiar dacă a pierdut câţiva prieteni pe drum. O conştiinţă curată înseamnă zero regrete, iar zero regrete înseamnă că ar fi făcut exact acelaşi lucru dacă s-ar fi pomenit din nou în poziţia de a alege între a face ceea ce trebuie şi a nu face nimic.

Al doilea comentariu e formulat pe un ton mai calm în ultimul paragraf al unei lungi scrisori pe care i-a trimis-o din Florida fratelui său William pe 29 noiembrie:

Am uitat să-ţi vorbesc despre cazul Dora Clark. Dacă se întâmplă să fiu reţinut pe drum, să nu uiţi niciodată că fratele tău s-a purtat ca un om de onoare şi un gentleman, aşa că să ţii capul sus fără teamă în faţa oricui şi să-i aperi numele. Tot ce am spus în propriul meu articol din Journal e perfect adevărat şi chiar dac-aş trăi o mie de ani, nu văd de ce m-aş ruşina sau m-aş simţi vreodată umilit de poziţia mea în acea chestiune.

Prietenii cei mai apropiaţi l-au susţinut, arătându-i o loialitate de neclintit chiar şi după moartea sa. Lawrence, Marshall, Linson şi Hawkins au înţeles cu toţii că acuzaţiile care i se aduseseră în privinţa consumului de droguri erau absurde, că acuzaţia de proxenetism era o calomnie demnă de dispreţ şi că felul în care-şi trăia viaţa sexuală îl privea strict pe el. Da, îi făcea plăcere să bea bere din când în când, dar niciunul dintre ei nu-l văzuse vreodată beat şi chiar şi ţigările pe care le fuma întruna se stingeau adesea înainte să le termine şi rămânea cu ele în gură, pentru că rareori îşi amintea să aprindă iar mucurile stinse.

Se pare că Howells ar fi fost „tulburat” de relatările din ziare până când cineva care ştia cum se întâmplaseră lucrurile în realitate îl lămurise care era adevărul. După care el şi Crane şi-au continuat prietenia, întâlnindu-se de fiecare dată când Crane s-a întors la New York în anii care au urmat, iar scrisoarea caldă pe care Howells i-a scris-o Corei în 1900 arată că amintirea pe care i-o purta lui Crane nu era întinată de niciun fel de îndoială în legătură cu caracterul sau purtarea tânărului său prieten.

Roosevelt însă i-a întors spatele lui Crane şi niciodată n-a catadicsit să afle perspectiva lui asupra celor întâmplate. Pentru că cel care avea să fie în

curând fostul şef al poliţiei a acceptat versiunea oamenilor săi, S.C. a fost eliminat din cercul său social şi ocolit ca un individ destrăbălat, necinstit, delincvent. Roosevelt, un pudic şi un moralist în chestiunile sexuale, care se lăudase la un moment dat că „mânuţa" lui „mângâiase doar două femei" (pe cele două soţii ale sale), trebuie să fi fost şocat aflând că Crane împărţise patul cu o prostituată în acea vară, ceea ce trebuie să i se fi părut o încălcare de neiertat a legilor cuviinţei.

În septembrie 1902, după un an din primul său mandat ca preşedinte, Roosevelt călătorea undeva cu trenul împreună cu secretarul său George B. Cortelyou şi cu Jimmy Hare, un fotojurnalist renumit care se apropiase mult de Crane în Cuba. Cortelyou citea volumul de povestiri al lui Crane despre Războiul Hispano-American, Răni în ploaie, iar conversaţia a ajuns în mod firesc la autorul decedat. Roosevelt i s-a adresat lui Hare: „L-ai cunoscut destul de bine pe tipul ăsta, Crane, nu-i aşa, Jimmy?" „Da, domnule, chiar foarte bine", a răspuns Hare. „Şi eu mi-l amintesc limpede", a spus Roosevelt. „Odată, pe când eram şeful poliţiei din New York, l-am scos dintr-o mare belea." Amestecând într-o oarecare măsură lucrurile, Hare şi-a amintit că incidentul se întâmplase pe când Crane „se documenta" pentru prima lui carte, Maggie. „Baliverne!" i-a răspuns tunător Roosevelt. „Nu se documenta deloc! Era un depravat şi pur şi simplu se înhăita cu femei de moravuri uşoare." Hare, un omuleţ care abia cântărea cincizeci de kilograme, s-a ridicat în picioare furios şi a spus: „Nici pomeneală! Nici că există un neadevăr mai mare!" Dându-şi seama că încălcase eticheta adresându-se astfel unui preşedinte american, Hare s-a aşezat şi şi-a cerut iertare. „Scuzaţi", a spus el, încercând să se strunească. „Vedeţi dumneavoastră, întâmplător cunosc povestea din spatele acelui incident. Prietenul meu Crane i-a luat pur şi simplu apărarea unei femei hărţuite de poliţie; tocmai acesta a fost motivul pentru care a avut neplăceri cu legea." Roosevelt, care se calmase între timp, a răspuns cu o scurtă înclinare condescendentă a capului: „Bine, Jimmy. Să rămână cum zici tu."

Chiar şi mai deranjantă – pentru că Garland era mai aproape de sufletul lui şi deci mai important pentru Crane – a fost răceala care a învăluit prietenia lor. Nimeni nu făcuse mai multe decât acesta pentru cariera lui Crane, nimeni nu fusese mai entuziast şi nu-i încurajase mai mult primele eforturi scriitoriceşti, iar fără ajutorul bărbatului mai matur, poate că uşile la care a bătut Crane ar fi rămas închise. Toate acestea sunt certitudini de care Crane însuşi era pe deplin conştient, dar, aşa cum am sugerat ceva mai devreme, ceea ce Crane nu ştia e că, undeva în străfundurile lui Garland, poate la o adâncime atât de mare încât nici măcar acesta nu-şi dădea seama, se cocea o bubă de invidie, resentiment şi furie împotriva tânărului pentru înzestrările sale superioare, dar şi pentru că acestea fuseseră dăruite unui „băiat flămând, ca vai de lume", „un băiat ciudat, încăpăţânat, iresponsabil" care-şi trăise viaţa atât de neatent şi neglijent, pe când Garland nu era în niciun caz neatent şi neglijent, fusese disciplinat şi jucase după regulile trasate de alţii, şi chiar dacă pe tărâmul acelor reguli câştigase un oarecare statut, pe tărâmul artei, unde nu există reguli, nu ajungea nici la degetul mic al băiatului neglijent. Cazul Clark părea să fie breşa de care Garland avea nevoie pentru a-şi recâştiga autoritatea faţă de Crane, iar după ce

„latura necurată a vieții lui boeme a ieşit la lumină”, Garland şi-a putut recăpăta vechiul aer de unchi plin de importanță, prefăcându-se că se gândeşte la interesele lui Crane. În volumul de memorii ne povesteşte că după proces s-a întâlnit întâmplător cu Crane în biroul lui McClure şi l-a sfătuit să taie legăturile cu oraşul, să se întoarcă la ferma fratelui său din Sullivan County şi să-şi „recapete tonusul” scriind „o carte mare acolo”. Nu că ar fi fost un sfat rău (Crane a promis că-l urmează, dar bineînțeles că n-a făcut-o), dar, deşi Garland pretindea că-i pasă de ce păţise Crane, cred că în fond nu l-a afectat prea mult. La fel ca prietenul său Roosevelt, Garland fusese şocat de lucrurile care ieşiseră la iveală la proces, considerându-le condamnabile din punct de vedere moral, iar din acel moment a început să ia distanță față de Crane, retrăgându-se încetul cu încetul până când au pierdut legătura, iar cu timpul s-au înstrăinat atât de tare, încât atunci când Garland a călătorit în Anglia, unde Crane se mutase deja, a inventat un pretext ca să nu se vadă. După care Crane a murit şi imediat după înmormântarea sa, omul care îl descoperise a scris: „A fost prea strălucit, prea nestatornic, prea straniu ca să reziste. N-a putut continua să scrie poveşti ca Semnul roşu al curajului. Slăbiciunea unei opere atât de originale stă în surpriza care-i asigură succesul. Cuvintele care uluiesc, frazele care suscită mirare şi admirație ajung în cele din urmă să pară înşelătoare. Îşi pierd forța prin repetiție şi în cele din urmă ajung să ni se pară dezagreabile.”

În 1930, când exemplarele din Maggie deveniseră atât de greu de găsit, încât se vindeau scump pe piața ediților princeps rare, Garland şi-a vândut exemplarul cu dedicație cu două mii o sută de dolari, bani pe care i-a folosit pentru casa pe care şi-o cumpărase la Hollywood, unde s-a împrietenit cu Will Rogers şi Robert Benchley şi unde şi-a petrecut ultimii zece ani de viață explorând fenomene parapsihologice.

33

Lucrurile se complică şi mai mult. Oricât de nedrept ar fi fost procesul şi oricât de irelevantă pentru caz a fost depoziția ultimului martor, omul de serviciu nu minţise în privința lui Crane şi a femeii cu care împărțise o locuință în vara aceea. Şi nici asupra numelui femeii nu planase vreo îndoială, deşi în acea lume promiscuă, plină de porecle şi pseudonime, unde Fay, victima unei crime, îşi spunea O'Brien, iar prostituata Ruby Young îşi spunea atât Dora Wilkins, cât şi Dora Clark, femeia care locuise pe West Twenty-seventh Street la numărul 121 n-avea doar unul, ci trei nume diferite. La fel ca Sadie, sora ei de douăzeci şi patru de ani, o prostituată cu state vechi cu care împărțea apartamentul, Amy, în vârstă de douăzeci de ani, se născuse cu numele de familie de Traphagen, la care renunțase în cele din urmă pentru Huntington, iar când nici acesta nu i-a mai fost pe plac, a început să-şi spună Amy Leslie.[79]

În afară de mărturia omului de serviciu de la tribunal, nu s-a păstrat nimic despre relația ei cu Crane şi dacă la două săptămâni după proces n-ar fi avut loc o tranzacție financiară surprinzătoare, capitolul Amy Leslie ar fi fost probabil redus la o singură notă de subsol în povestea vieții lui Crane. Numele şi adresa ei apar pe o listă cu nume şi adrese trecute într-un registru bancar al American Security and Trust Company din Washington, unde Crane deschisese un cont la începutul lunii martie, la scurt timp după ce s-a stabilit la Cosmos Club pentru o lună. O altă dovadă e o fotografie cu

---

[79] Pentru a complica şi mai mult lucrurile, în viaţa lui Crane a mai existat o Amy Leslie, o prietenă de departe care a fost critic de teatru la Chicago Tribune. Era cu şaisprezece ani mai în vârstă decât Crane, dar pentru că era o figură cunoscută şi pentru că se ştia că are relaţii bune cu Crane, vreme de mai mult de o sută de ani, toţi specialiştii americani în Crane au fost convinşi că era acea Amy Leslie care trăise împreună cu el în vara lui 1896. Faptul că existau două Amy Leslie a fost dezvăluit abia în anul 2000, când Kathryn Hilt şi Stanley Wertheim au publicat o bijuterie de anchetă detectivistică literară, „Stephen Crane şi Amy Leslie: O recitire a probelor" (American Literary Realism 32, numărul 3 [primăvara 2000]), care stabileşte existenţa lui Amy Traphagen-Huntington-Leslie din New York şi dovedeşte că ea fusese iubita lui Crane – şi nu Amy Leslie din Chicago, care avea patruzeci şi unu de ani. Clenciul final este că niciuna dintre cele două femei nu se născuse cu acel nume. Jurnalista din Chicago se numea Lillie West şi fusese o cântăreaţă renumită de operă care dăduse spectacole în toată ţara, dar după ce se retrăsese de pe scenă şi se lansase în noua carieră, a scris pentru Tribune cu pseudonimul Amy Leslie, care a devenit şi numele ei legal. A trăit până în 1939 şi până-n ziua morţii a susţinut furioasă că nu fusese femeia cu care Crane avusese o legătură romantică, dar nimeni n-a crezut-o (n. a.).

el pe care i-a trimis-o surorii lui Amy, Sadie, pe 29 aprilie, cu aceste cuvinte pe spate: Pentru puştoaică / de la Stephen Crane. Toate aceste lucruri nu înseamnă cine ştie ce – doar dovedesc că o cunoştea pe Amy cu mult înainte de acea vară –, dar mai sunt şi cele cinci scrisori pe care Crane i le-a scris după ce a plecat din New York în ultima săptămână din noiembrie, plus scrisoarea îngrijorată şi cele trei bilete scurte despre ea trimise lui Hawkins. Scrisorile pentru Amy sunt declarații de dragoste pătimaşe, mai arzătoare şi mai directe decât oricare dintre scrisorile pentru Lily Brandon Munroe sau Nellie Crouse, dar scrisoarea şi biletele pentru Hawkins se referă doar la bani şi n-ar fi fost scrise dacă n-ar fi existat tranzacția. Fără aceste mesaje pentru Hawkins, scrisorile către Amy ar fi rămas simple urme misterioase ale unei relații scurte şi inexplicabile, din care aflăm că Crane se îndrăgostise de altcineva şi o părăsise – dar de cine? Cu toată tevatura stârnită de acea tranzacție financiară, a durat mai bine de o sută de ani până s-a aflat răspunsul. Fără acea tevatură, misterul s-ar fi păstrat până-n ziua de azi.

Sâmbătă pe 31 octombrie, Crane se afla în Cambridge, Massachusetts, relatând despre meciul de fotbal dintre Harvard şi Carlisle, dar s-a întors la New York în acea noapte sau dimineața devreme, iar pe 1 noiembrie şi-a sărbătorit aniversarea de douăzeci şi cinci de ani în Manhattan. Amy a susținut că în acea după-amiază sau seară i-ar fi dat opt sute de dolari bani gheață, ca să-i depună la bancă în locul ei. În acea perioadă – de fapt, până târziu, în inima secolului XX –, femeile americane celibatare, văduve sau divorțate aveau dreptul să deschidă un cont bancar doar în prezența unui bărbat care să cosemneze cererea, deci Crane a fost nevoit să depună banii în propriul său cont, numai că joi, 5 noiembrie, când a găsit în sfârşit timpul necesar, a pus în cont doar şase sute de dolari, şi nu întreaga sumă de opt sute. Asta ridică mai multe întrebări dificile, dacă nu chiar imposibil de lămurit. Unu: dacă Amy i-a dat într-adevăr banii, de ce să facă aşa ceva? Răspunsul e clar: nu vom şti niciodată. Doi: date fiind legile în vigoare la vremea respectivă, de ce n-a mers şi ea cu el la bancă, să-şi deschidă un cont pe numele ei? Trei: de ce a ținut Crane banii atât de mult, umblând aiurea cu opt sute de dolari în buzunar timp de trei zile de lucru înainte să-i depună la bancă? Sunt posibile mai multe explicații: (a) a fost distras şi/sau ocupat cu alte treburi şi n-a avut timp; (b) a uitat; (c) a fost leneş şi a tot amânat momentul; (d) n-a primit deloc bani de la ea. Patru: ce s-a întâmplat cu cei două sute de dolari dispăruți? Dacă într-adevăr îi primise, răspunsul evident ar fi că Crane i-a furat sau, dacă un furt în toată regula pare improbabil, atunci şi i-a însuşit cu gândul de a-i înapoia când avea să fie posibil, poate chiar niciodată. Şi totuşi, după ce tocmai fusese acuzat la tribunal că era întreținut „de femei din Tenderloin”, să fi avut tupeul să facă exact lucrul de care-l acuzase avocatul Grant? În lumina lucrurilor pe care le ştim despre neglijența cronică a lui Crane față de bani, trebuie să luăm în calcul această posibilitate, dar în lumina celorlalte lucruri pe care le ştim despre el, e imposibil. Şi atunci ce s-a întâmplat cu cei două sute de dolari dispăruți? Nimeni nu pare să ştie, după cum nimeni n-a explicat vreodată cum sau de ce au dispărut banii – asta dacă au dispărut într-adevăr.

Între timp, situația tânărului cuplu devenea dificilă. După proces, Crane a înțeles că era necesar să plece urgent din oraş, că dacă rămânea la New York, avea să se expună hărțuirii continue din partea poliției şi că nu-şi mai putea construi acolo o carieră solidă în jurnalism. Plecase deja de două ori din Manhattan începând de la mijlocul lui octombrie (în sus pe râu la Sing Sing, apoi şi mai în nord, la Cambridge), iar în sâmbăta următoare (pe 7 noiembrie), s-a întors la Cambridge ca să relateze despre meciul de fotbal Harvard-Princeton, dar aceste evadări fuseseră doar nişte măsuri temporare, şi nu soluția pe termen lung de care avea nevoie. Apoi un prieten vechi i-a întins o mână de ajutor. Sperând să-şi salveze agenția de ştiri rămasă pe butuci, prea mică pentru a concura cu operațiunile pe scară largă ale lui McClure, Hearst şi Pulitzer, Irving Bacheller i-a oferit lui Crane o deplasare în Cuba, pentru a face un reportaj despre revolta tot mai amplă a cubanezilor împotriva spaniolilor, izbucnită la începutul anului 1895. Crane n-a lăsat ocazia să-i scape, spunându-i lui Bacheller că e gata să pornească la drum oricând, dar plecarea sa depindea de disponibilitatea unui vapor care să-l ducă din Florida în Cuba, aşa că preț de câteva săptămâni a stat şi a aşteptat, umplându-şi timpii morți cu alte texte pentru agenția lui Bacheller, printre care articolul puternic, dar problematic despre lumea interlopă dispărută din Minetta Lane.

Totuşi, se găsise o soluție, numai că, aşa cum avea să se lămurească rapid în următoarele zile, rezolvând o problemă, Crane avea să creeze alta. Amy şi-a pierdut cumpătul. Suferind la gândul că avea să fie părăsită, a făcut tot ce a putut ca să-l împiedice să plece, iar în vâltoarea presiunilor la care l-a supus se pare că ar fi intrat şi o sarcină inventată, în care Crane pare să fi crezut (ceea ce a dus la alte încurcături trecute sub tăcere), dar, în cele din urmă, nici măcar perspectiva de a avea un copil nu l-a putut descuraja să-şi urmeze planul.

De parcă n-ar fi fost de-ajuns, la toate acestea s-a adăugat şi problema celor opt sute de dolari, iar întâmplările ulterioare sunt atât de tulburi, atât de în răspăr cu legile bunului simț, încât nu prea au nicio noimă. La un moment dat în a doua jumătate a lui noiembrie, Bacheller l-a anunțat pe Crane să se pregătească să plece la Jacksonville pe 26 sau 27 noiembrie, iar pe 25, când în cont avea suma totală de 776,50 dolari, Crane i-a scris un cec pentru cinci sute de dolari lui Hawkins, care acceptase să aibă grijă de Amy în lipsa lui şi să-i distribuie cu țârâita mici sume, în funcție de nevoi. Cei opt sute de dolari se făcuseră cinci sute, bani care-i aparțineau de drept lui Amy (cel puțin aşa avea să susțină ea ulterior), iar dacă Crane nu mai avea toată suma de opt sute, de ce nu i-a dat el personal toți cei cinci sute sau chiar – de ce nu – cei şapte sute şaptezeci şi şase de dolari? Şi de ce s-a complicat rugându-l pe Hawkins să facă pe intermediarul, când ar fi putut rezolva toată povestea înainte de plecare? Ceva nu miroase a bine aici, şi cum Hawkins sigur n-a ştiut despre suma inițială de opt sute (care i-ar fi putut aparține lui Amy sau nu), a crezut fără îndoială că Crane o ajută din propriile lui fonduri. Dacă acceptăm punctul de vedere al lui Amy, atunci toate indiciile îl acuză pe Crane. Nu numai că pare s-o fi tras în piept reținând bani care erau ai ei (de ce să facă aşa ceva când pretindea că o iubeşte?), dar cei două sute de dolari lipsă s-au mai şi transformat brusc în

trei sute, iar după ce încheie acel acord obscur cu Hawkins pentru cei cinci sute rămaşi, pare tot mai plauzibil că Crane cheltuise suma care lipsea şi n-avea de gând s-o returneze. Ne întrebăm iar: de ce să facă aşa ceva? Era pentru prima oară în viaţa lui că nu ducea lipsă de bani, în toţi anii petrecuţi la New York nu fusese niciodată mai bine hrănit şi mai bine îmbrăcat, ceea ce elimină nevoia disperată ca posibil motiv de a lua banii, dar dacă nu-i luase el, atunci unde erau? Mintea macină întruna, căutând un răspuns, pentru că adevărul este că scrisorile pe care i le-a scris lui Amy odată ajuns în Jacksonville sunt atât de pline de dragoste, de grijă şi de inimă albastră, încât pare de neconceput să fi furat bani de la ea. Şi totuşi, dacă analizăm obiectiv dovezile – din punctul de vedere al lui Amy –, ce altceva să credem?

Pe de altă parte, poate ar trebui să luăm în considerare următorul lucru: Crane n-a spus niciodată nimănui că primise opt sute de dolari de la Amy, deci presupunerea că-i primise ne parvine exclusiv din partea ei. E posibil ca el să fi spus că într-o bună zi îi va da cei opt sute de dolari, poate chiar să-i fi promis, iar cele două depuneri de şase sute, respectiv o sută şaptezeci şi şase de dolari să fi fost drepturi de autor pentru cărţile lui (Semnul roşu a avut paisprezece tiraje în acel an), plus bani câştigaţi din ziare şi reviste. Asta ar explica de ce Hawkins nu ştia nimic despre cei opt sute de dolari – pentru că nu existau –, aşa că atunci când a primit cecul de cinci sute de dolari de la Crane, a fost convins că erau banii lui Crane şi treaba lui cui îi dădea. Încă de pe 1 decembrie, la doar câteva zile după ce Crane a sosit în Florida, Amy a început să-l preseze pe Hawkins pentru bani şi l-a tot presat până în ultima săptămână din septembrie 1897 („sunt lefteră şi am mare nevoie de bani"; „îmi trebuie banii"; „nu ştiu din ce-o să trăiesc dacă nu primesc cicurile [sic] alea"), şi, deşi Hawkins a încercat să ajute cum a putut (trimiţând bani prin curier şi aranjându-i să pozeze pentru unul dintre prietenii lui artişti), până la urmă i s-a făcut silă şi a renunţat la rolul de bancher delegat al lui Crane. După care Amy s-a adresat unui avocat, George D. Mabon, şi a început o acţiune legală pentru a recupera cei cinci sute cincizeci de dolari despre care susţinea insistent că i s-ar fi datorat. De unde acea sumă? Dacă Hawkins îi dăduse deja cei cinci sute, n-ar fi trebuit să ceară cei trei sute rămaşi? Mintea macină iar şi nici de data asta nu găseşte răspunsuri. New York Times, Chicago Tribune şi alte ziare au publicat articole despre proces, ceea ce a transformat disputa privată într-un scandal public şi a fixat suma în chestiune la opt sute de dolari. Presa a părut dispusă s-o creadă – presupunând eronat că era cealaltă Amy Leslie din Chicago –, dar dacă tânăra A.L. minţise că e însărcinată ca să-l ţină pe Crane la New York, există motive întemeiate să bănuim că mintea încă o dată, ca să-l pedepsească pentru că o părăsise. Mabon s-a zbătut şi a obţinut un sechestru pe drepturile de autor de la Appleton cuvenite lui Crane, dar până la urmă, cazul s-a rezolvat în afara tribunalului cu ajutor juridic din partea lui William, fratele lui Crane. De remarcat e că subiectul nu apare nicăieri în corespondenţa dintre cei doi fraţi, iar Crane n-a menţionat niciodată suma de opt sute de dolari în niciuna dintre scrisorile pentru Amy şi nici n-a sugerat vreodată că ar fi greşit cu ceva în înţelegerile lor de natură financiară – nici faţă de Amy însăşi, nici faţă de Hawkins, nici

față de William – față de nimeni. Şi, mai important, Amy nu-l sâcâie niciodată în scris pe Hawkins, insistând că sunt banii ei. De la început şi până la sfârşit, are atitudinea unei femei care trăieşte din sprijinul generos al iubitului ei absent – ceea ce sugerează că Crane a fost probabil nevinovat, în definitiv.

Ea l-a însoțit cu trenul până la Washington, apoi a coborât şi s-a întors la New York, în timp ce el şi-a continuat drumul spre Jacksonville. I se spusese că vaporul spre Cuba avea să plece a doua zi dimineața după sosirea sa, ceea ce explică de ce Amy l-a însoțit doar o parte din călătorie, dar lucrurile n-au mers conform planului şi vaporul a ridicat ancora abia după câteva săptămâni. Din Jacksonville, purtând data „duminică" (29 noiembrie 1896), prima lui zi plină în oraş (cu acelaşi limbaj simplu, ca şi cum s-ar fi adresat unui copil mic, pe care l-a folosit în toate scrisorile pentru ea):

Fata mea minunată, azi am dictat o lungă scrisoare către tine, dar cum i-am dictat-o unei stenografe, n-am putut să-ți spun foarte limpede cât de mult te iubesc şi cât de mult mă îndurerează despărțirea noastră temporară. Când am ajuns la Washington, acele câteva momente din tren au fost cele mai dureroase din viața mea şi nu le-aş putea uita niciodată, chiar de-ar fi să trăiesc o sută de ani. Vreau să nu te îndoieşti niciodată că te iubesc. Probabil că pornim mâine-seară, dar dacă mi-ai scris azi, o să primesc mesajul înainte ca vasul să ridice ancora. Fii cuminte, draga mea, scumpa mea. Nu uita de soțiorul tău iubit dintotdeauna. Mă gândesc mereu la tine şi doar pe tine te iubesc.

Iubitul tău.

Şi încă una de pe 29, datată „Duminică seara":

Scumpa mea, încă două scrisori vor ajunge la tine curând după aceasta. Se întâmplă c-am avut timp să ți-o trimit pe asta cu poşta care pleacă spre nord în zece minute. Dumnezeu să te binecuvânteze şi să mi te apere. Al tău cu toată dragostea din lume,

S.

Pregătit să plece a doua zi dimineața, fără să ştie ce-l aşteaptă în următoarele zile şi săptămâni, a trimis încă două scrisori în acea după-

amiază, una pentru fratele său William din Port Jervis (rezumându-şi testamentul) şi cealaltă (dictată) pentru Hawkins la New York, dedicată în mare parte lui Amy.

În caz că te vezi din când în când cu Amy, încurajeaz-o în toate felurile posibile [...] Am fost de-a dreptul îngrozit pentru ea în momentul despărţirii, iar acum sunt speriat şi îngrijorat. Cred că nimeni [...] n-are mai multă nevoie de o vorbă prietenoasă decât acea sărmană copilă şi ştiu că tu vei găsi calea cea mai potrivită să faci asta dacă se va ivi ocazia [...] Mi s-a rupt inima când m-am despărţit de fată, dar parcă mi s-ar mai ridica o piatră de pe suflet dac-aş şti că are prieteni de nădejde. Nu găseşti nici măcar unul la trei mii de bărbaţi care într-adevăr să povăţuiască şi să călăuzească o fată atât de drăgălaşă ca Amy [...] Sora ei e o făptură bună la inimă, dar are obiceiul să se preocupe mai mult de sine, unde mai pui că Amy îi e superioară mental în toate privinţele. Sora e slabă, foarte slabă, deci sunt încredinţat că nu-i va fi de niciun folos lui Amy, aflată acum într-un mare necaz.

După cele două scrisori pe care i le-a trimis pe 29 noiembrie, Crane a aşteptat douăsprezece zile până la următoarea scrisoare. Între timp cunoscuse pe altcineva, ceea ce l-a adâncit fără îndoială şi mai mult în mâlul confuziei moderne, dar n-avea de gând să-i mărturisească lui Amy această nouă complicaţie care avea să se încheie fără doar şi poate la fel de repede cum începuse, aşa că a continuat cu obişnuitul lui potop de alinturi.

Din 11 decembrie:

Scumpa inimii mele, nu ţi-am scris până acum pentru că urmează s-o luăm din loc dintr-o clipă-n alta şi am vrut să-mi păstrez ultimul mesaj de-aici pentru tine. Tare greu a mers cu pregătirea vaporului, dar cred că în douăzeci şi patru de ore vom fi pe drum spre Cuba. Mi se rupe inima când mă gândesc la amânări şi când mă gândesc că, dac-aş fi ştiut, te-aş fi putut ţine aici cu mine [...] Să-ţi aduci aminte de mine până şi-n vis, scumpa mea. De-acum voi avea timp să-ţi scriu mai des, aşa că să te aştepţi să primeşti zilnic veşti [...] de la sărmanul tău băiat oropsit. Ştiu că nu mă vei uita. Ştiu că mă iubeşti şi vreau să nu uiţi niciodată că te iubesc.

Iubitul tău

Până la urmă, nu i-a scris zilnic, ci doar în ziua următoare, de altfel ultima oară când i-a scris din Florida. Datată sâmbătă, 12 decembrie, epistola începe şi se încheie astfel:

Draga mea dragă, un concurs de împrejurări cu totul ieşite din comun ne-a ţinut aici pe loc atâta amar de vreme şi mi se rupe inima când mă gândesc că te-aş fi putut avea lângă mine câteva zile în plus – cum ți-am scris ieri [...]

Duminică – o zi tristă la hotel, unde sunt reguli stricte în privința băuturii şi n-avem cu cine încinge o partidă. N-am altceva de făcut decât să mă gândesc la tine. Te iubesc, scumpa mea, scumpa mea.

Luni: pare cert că mâine plecăm. Te iubesc, fata inimii mele. Să fii cuminte şi să mă aştepți. Te iubesc.

Dar n-a plecat nici a doua zi, nici cea de după, nici cea de după, iar în ultima zi a anului, când în sfârşit a pornit spre Cuba, vasul s-a scufundat.

(c) EXIL

1

O lună în Jacksonville, Florida, unde n-avea altceva de făcut decât să aştepte. New York, aflat în nord la aproape o mie cinci sute de kilometri depărtare, s-a transformat într-un miraj, iar Dora Clark, Charles Becker, Theodore Roosevelt şi avocatul Grant nu-l mai puteau atinge. O lăsase pe Amy, înlăcrimată, pe un peron de gară din Washington şi, deşi a continuat să-i trimită sume mici de bani din când în când şi i-a mai scris o ultimă dată în toamnă, n-a revăzut-o niciodată. Urma să se întâmple ceva nou, un viraj brusc spre un nou fel de a trăi, de a gândi şi de a respira care avea să-l poarte prin ultimii săi trei ani şi jumătate de viaţă şi, în timp ce Crane lâncezea în Florida în acea lună de dinainte ca vaporul cu aburi Commodore să pornească spre Cuba, ne întrebăm dacă avea habar cât de ermetic se închisese trecutul în urma lui.

Bacheller îi dăduse o borsetă cu şapte sute de dolari în aur şi, urmând exemplul altor ziarişti care veniseră la Jacksonville în drum spre Cuba, Crane s-a cazat la hotel sub un pseudonim, Samuel Carlton[80]. Aceste nume false erau o stratagemă care să-i distragă pe spionii spanioli din Jacksonville care îi supravegheau pe americanii suspecţi. În scrisoarea pe care i-o scrie lui Amy pe 12 decembrie, Crane minimizează potenţialele dificultăţi. „Suntem sâcâiţi din când în când de spioni spanioli. Se ţin după noi o grămadă, dar par total inofensivi.” În realitate, nu erau inofensivi. Guvernul spaniol declarase că orice jurnalist american care reuşea să pătrundă în Cuba avea să fie considerat spion şi tratat în consecinţă. Cu câteva luni în urmă, Charles Govin, un tânăr reporter de la Key West Equator-Democrat, ajunsese în Cuba cu un vapor asemănător cu cel care-i fusese rezervat lui Crane. Imediat după sosirea în port, Govin fusese prins, legat de un copac şi împuşcat de un pluton de execuţie. Apoi, pentru a-i descuraja pe alţii care ar fi putut fi tentaţi să-i urmeze exemplul, soldaţii spanioli şi-au scos macetele şi i-au ciopârţit cadavrul.

Transportul spre insula aflată sub dominaţie spaniolă din 1511 era organizat de rebelii cubanezi din Jacksonville (Junta), care aveau la dispoziţie două remorchere şi un vaporaş cu abur pentru aceste operaţiuni „corsăreşti” între Florida şi Cuba cea interzisă. Nu în sensul de „obstrucţionism” ca strategie

---

[80] Fără îndoială o reverenţă complice făcută poetului american Will Carlton, care a susţinut cauza independenţei cubaneze şi a scris o poezie, citită de un public larg, în care îndemna Statele Unite să intervină de partea rebelilor. Incitată de relatările antispaniole din presa senzaţionalistă (Hearst şi Pulitzer), opinia publică americană era în mare parte favorabilă cubanezilor, dar guvernul era încă neutru în acel moment, iar marina americană instituise o blocadă pentru ca vasele clandestine cu arme, soldaţi rebeli şi jurnalişti să nu poată intra în Cuba (n. a.).

de dezbatere în Senatul Statelor Unite[81], ci în sensul principal definit în Webster's New Universal Unabridged Dictionary: „Un pirat sau mercenar care se implică ilicit într-un război împotriva unei țări străine cu care propria-i țară are relații pașnice, pentru a se îmbogăți; termenul a fost prima oară folosit pentru pirații din Indiile de Vest care prăduiau comerțul spaniolilor în America de Sud." Crane şi ceilalți americani care se adunaseră în Jacksonville erau interesați mai degrabă să participe la aventură decât să se îmbogățească, genul de existență riscantă la care mulți visaseră în copilărie şi care, cum spune Crane într-unul dintre articolele sale, „Industria corsarilor", „cucereşte prin romantism inima băiețească. Acelaşi băiat care tânjeşte să se lupte cu indienii şi să se facă pirat [...] tânjeşte să pornească în taină în miez de noapte într-una dintre aceste expediții periculoase pe coasta cubaneză". Şi Crane aştepta cu nerăbdare aventura, însă şi ceea ce promitea a fi prima ocazie de a întrezări lupte adevărate între oameni vii, într-un război adevărat, dar în săptămânile care au urmat, amânările s-au ținut lanț şi nu i-a rămas altceva de făcut decât să aştepte cu răbdare până când Commodore avea să fie gata.

Numai că la sosirea în Jacksonville, cu gândul că avea să plece spre Cuba a doua zi dimineață, s-a aşezat la masă şi a scris ceea ce a considerat a fi scrisoarea sa de rămas-bun pentru Amy – urmată rapid de un post-scriptum în aceeaşi zi – şi încă o scrisoare pentru Hawkins, plină de îngrijorările sale legate de Amy şi de marele ei „necaz", în care-şi imploră prietenul să aibă grijă de ea în absența lui, la care se adaugă o ultimă scrisoare către fratele său, William, despre prevederile testamentare. Conştient de riscurile „călătoriilor primejdioase pe coasta cubaneză" şi cunoscând fără îndoială ce pățise Charles Govin în iulie, Crane ştia că era posibil să nu se mai întoarcă niciodată sau, aşa cum s-a exprimat indirect față de Hawkins, „în caz că expediția îmi va fi zădărnicită de cauze pe care ți le închipui lesne". Asta explică testamentul – şi nevoia urgentă de a-şi lăsa treburile în ordine, pentru orice eventualitate.

Îşi mai făcuse o dată testamentul nu demult, dar documentul se pierduse sau rămăsese la New York şi, cum nu putea aştepta ca William să-i trimită alt exemplar din Port Jervis, s-a străduit să-şi aducă aminte ce considerase atunci a fi „perfect mulțumitor". În plus, între timp mai acumulase patrimoniu de moştenit şi, deşi nu era convins că menționarea acestuia într-o scrisoare nelegalizată avea „să aibă vreo greutate la tribunal", avea de gând să deschidă subiectul la următoarea întrevedere cu William.

Vechile prevederi erau destul de simple. William urma să fie singurul executor. William şi Edmund aveau să primească fiecare o treime din bunurile lui, pe când frații George şi Townley urmau să primească o şesime fiecare. (Nu sunt menționați nici Wilbur, nici sora Nellie.) La care s-au

---

[81] Termenul de „filibuster" folosit în original poate însemna atât „corsar", cât şi „obstrucționist".

adăugat noile dispoziții. „Calul meu de călărie [Peanuts], bunăoară, n-aş vrea să fie vândut. Aş prefera să rămână la Hartwood, unde să fie folosit la treburi uşoare şi să fie îngrijit pe cât posibil chiar de Ed însuşi sau de către cineva despre care putem fi absolut siguri că nu-l va maltrata. Cât despre mobila mea de la Hartwood, aş vrea să-i rămână toată lui Ed, în afară de mărunțişurile pe care ceilalți membri ai familiei şi-ar putea dori să le păstreze ca să-şi aducă aminte de mine."

Calul, mobila, mărunțişurile, după care a trecut la patrimoniul său literar, numindu-i executori pe Howells, Garland, Hawkins şi Hitchcock, oameni care aveau să aibă, „fără îndoială, bunătatea de a lua asupra lor treburile mele". „Desigur", Howells avea să decidă conținutul cărților postume, texte deja publicate în ziare şi reviste. În biroul său de la Hartwood, adaugă el, exista o listă a povestirilor publicate, întocmită de el, şi, deşi avea să fie un efort considerabil să dea de urma lor, „sunt câteva a căror pierdere m-ar îndurera". Contrazicând ideea eronată că jurnalismul nu-l interesa deloc şi că produsese schițele din presă doar pentru bani, Crane adaugă:

Unele dintre cele mai bune lucruri pe care le-am dat se află în texte scurte pe care le-am scris pentru diferite publicații, mai ales pentru New York Press în 1893 sau pe-acolo [1894]. Sunt vreo cincisprezece sau douăzeci de schițe despre viața pe străzile din New York pe care am de gând să le public într-o carte cu titlul „Schițe din miez de noapte". Asta să fie prima ta grijă, apoi schițele despre viața în natură ca „Totul sau nimic – cai", „Înțelepții", „Şarpele" şi alte asemenea povestiri ar putea fi la rândul lor publicate într-un volum, dacă executorii literari le vor considera la înălțime. O să mai apară o povestire în Century, în ianuarie sau februarie, care s-ar putea potrivi bine în colecția asta [„Un om şi alții"].

Testamentul se încheie aici şi, aşa cum se întâmplă în general cu toate testamentele oamenilor, fermitatea dispozițiilor sale ne oferă o radiografie a minții persoanei care l-a scris. Ultimele dorințe şi testamentul tânărului Crane ne arată ce părere avea despre opera sa de scriitor şi identifică persoanele cele mai importante pentru el: patru dintre frații săi, mai ales doi dintre aceştia, în timp ce restul fraților, cu numeroşii lor copii, sunt lăsați să se bată între ei pe „mărunțişurile" lui. Deşi nu-i numeşte printre beneficiari, scrisoarea demonstrează de asemenea încrederea sa totală în Howells şi în ceilalți pentru a-i supraveghea opera literară după moarte. E ceva straniu şi chiar comic în felul cum descrie „Totul sau nimic – cai" şi „Un om şi ceilalți" ca schițe despre viața în natură, dar chiar şi mai stranie, deşi mult mai puțin comică, este omiterea din testament a numelui lui Amy Leslie. Îi scrisese chiar înainte să-i scrie lui William sau avea de gând să-i scrie imediat ce termina scrisoarea pentru William – a doua oară în câteva ore –, spunându-şi „soțior iubit", o combinație de „soț" şi „iubit" care pare să sugereze atât plăcerile sexului împlinit, cât şi promisiunea devotamentului pe termen lung, iar pe ea o numeşte „fata mea minunată", „draga", „scumpa"

lui şi totuşi, în ciuda acelor declaraţii fervente, nu-i vorbeşte lui William despre ea. Bineînțeles, ar fi fost dificil s-o facă, nu doar dificil, ci şi jenant, dar un testament nu e o scrisoare oarecare, iar când un tânăr se confruntă cu perspectiva propriei morți, cu ştergerea definitivă a vieții sale, ne-am aştepta de la el să spună adevărul, să-şi descarce sufletul şi să vorbească deschis despre femeia iubită, dar Crane n-a putut să facă asta, ceea ce arată că, în ciuda efuziunilor de adorație şi a declarațiilor înfocate, n-o iubea chiar atât de mult pe cât îşi închipuia.

N-ar trebui să trecem cu vederea nici chestiunea „marelui necaz" al lui Amy. Crane, e limpede, se referă la sarcina ei când îi scrie lui Hawkins aceste cuvinte, la sarcina inventată de Amy ca să-l prindă în capcană şi să se însoare cu ea, şi, chiar dacă „marele necaz" era o minciună, se pare că Crane ar fi crezut-o, ceea ce înseamnă că la sfârşitul lui noiembrie, când a plecat din New York spre Florida, a presupus că-l paşte perspectiva de a avea un copil nelegitim. S-a dovedit a fi o falsă presupunere, dar pe atunci el nu ştia asta, cum nu

ştia nici că Amy împinsese amăgirea şi mai departe, având în acelaşi timp o legătură cu alt bărbat, un comis-voiajor pe nume Isidor Siesfeld care a sfătuit-o să-l angajeze pe avocatul Mabon pentru a-i intenta proces lui Crane şi care în cele din urmă pare să se fi căsătorit cu Amy (la recensământul din 1920, ea figurează ca văduva lui), dar în chestiunea testamentului lui Crane nu contează ce e adevărat şi ce e fals – ci doar ceea ce era adevărat pentru el pe 29 noiembrie, când a dictat scrisoarea către William. Credea că are să devină tată, iar acel copil nenăscut, legitim sau nu, ar fi avut într-o bună zi dreptul legitim la o parte din averea lui, dar şi cu Amy, şi cu potențialul urmaş a procedat la fel: n-a suflat o vorbă.

Pentru că nu spune ceea ce ar fi putut spune, iată ce ne sugerează testamentul lui Crane despre fata lui minunată şi copilul ei imaginar: dacă se întâmpla să moară în Cuba, nu voia ca aceştia să aibă acces la moştenirea lui sau vreo legătură cu frații lui, aşa că, în eventualitatea că avea să se întoarcă viu, i-a şters deja din planurile sale.

***

Descris în presă când ca un „Newport al sudului", când ca „Nisa Americii", Jacksonville era un oraş-stațiune plăcut, cu douăzeci şi opt de mii de locuitori, turism înfloritor pe timpul iernii şi cel mai mare şi mai strălucitor hotel aflat la sud de linia Mason-Dixon, care se numea St. James şi putea primi peste cinci sute de clienți. Crane rezervase o cameră acolo, împreună cu mulți dintre colegii săi jurnalişti americani, dar pentru a-şi proteja identitatea secretă, s-a ferit de clientela bogată care forfotea în hol şi a ieşit cât mai puțin. Un alt ziarist renumit, Sylvester Scovel, care avea să devină bun prieten cu Crane în acea primăvară, când amândoi aveau să relateze

despre Războiul Greco-Turc, se cazase sub numele de George H. Brown, iar în prima săptămână după sosirea lor, Daily Florida Citizen a scris că Samuel Carlton şi alți doi bărbați, George H. Brown şi H.K. Sheridan, erau „supravegheați atent de spioni spanioli”. Brown a fost descris ca „expert în dinamită”, iar Carlton ca „fost locotenent de armată” care „stăpâneşte la perfecție tacticile şi manevrele de război”.

Un alt prieten jurnalist, Charles Michelson, care l-a cunoscut pe Crane în Jacksonville, iar mai târziu avea să lucreze cot la cot cu el în timpul Războiului Hispano-American, spune că felul în care S.C. s-a făcut nevăzut în Florida era tipic pentru el atunci când ajungea într-un loc nou.

Crane călare alături de Sylvester Scovel, Jacksonville, la sfârşitul anului 1896 sau începutul anului 1897

(CU PERMISIUNEA MISSOURI HISTORICAL SOCIETY)

Crane dispărea mereu când sosea într-un oraş nou. Se afunda în apele adânci ale societății şi rămânea la fund. Colegii ştiau unde să-l găsească şi-l smulgeau de acolo când sosea momentul, dar nu era niciodată de găsit la hotel sau la cafenelele vesele unde noi, ceilalți, făceam băi de soare cât

aşteptam [...] Noapte de noapte, Stephen tândălea în camera din spate a câte unei bombe slinoase de pe țărm, cu siguranță şi pentru că era atât de aproape de docuri, dar mai ales pentru că oamenii de acolo nu-i vorbeau despre cărțile lui – mai bine zis, despre cartea lui, Semnul roşu al curajului fiind singura pe care o ştia lumea pe atunci.

În acele momente s-ar fi dedat, chipurile, la desfrâu. De fapt, consuma nenumărate sticle de bere – niciodată nu l-am văzut să bea ceva mai tare – şi asculta ce vorbeau maşiniştii, marinarii, pescarii de bureți, haimananele care pierdeau vremea în port, hoții de la docuri şi restul epavelor umane plutitoare eşuate într-un port care dă spre curtea Indiilor de Vest. Era modul lui de a absorbi informații [...] despre genul de oameni despre care-i plăcea să scrie, iar cât timp se afla acolo, era şi el unul dintre ei – un membru grav şi tăcut, care nu vorbea niciodată despre propriile lui aventuri şi nu-şi speria niciodată vânatul cu vreun cuvânt străin de vocabularul lor.

Dintre toți corespondenții de război care au lucrat cu Crane şi au scris mai târziu despre el, Michelson e martorul cel mai pătrunzător şi mai atent, cel care-şi surprinde subiectul greu de prins mai bine decât toți ceilalți, dar, oricât ar fi de creditabil, Michelson exagerează în acest pasaj un mic detaliu. Deşi Semnul roşu al curajului era, fără îndoială, singura carte a lui Crane de care auziseră cei mai mulți oameni, nu era un lucru valabil pentru toată lumea, cum pare să sugereze Michelson, iar printre cei care citiseră întâmplător şi alte cărți de Crane era şi o persoană din Jacksonville care avea o afacere proprie în cartierul La Villa, la intersecția dintre străzile Ashley şi Hawk, iar acea femeie, care venise pe lume în Boston cu numele de Cora Ethel Eaton Howorth, devenise mai târziu Cora Murphy, apoi Cora Stewart, pentru ca în acel moment să-şi ia numele de Cora Taylor, avea să ajungă cea mai importantă persoană din viața lui Crane – partenera sa din următorii trei ani şi jumătate, femeia pe care a considerat-o soție când s-au stabilit împreună în Anglia şi cea care s-a aflat în cameră cu el în ziua morții.

2

Străbunicul ei, George Howorth, a fost comerciant de artă şi proprietar de galerie, inventator al unei tehnici speciale de restaurare a picturilor în ulei care-i adusese suficienţi bani pe care i-a investit în proprietăţi din Boston şi s-a îmbogăţit. Bunicul ei matern, Charles Holder, a fost primul fabricant de piane din New York. Tatăl Corei, John, a fost pictor, iar printre unchii şi verii ei se numărau veterani decoraţi ai Războiului Civil (atât din armata terestră, cât şi din marină), naturalişti, muzicieni şi biograful lui Darwin şi Agassiz. Se înrudea din partea mamei şi cu poetul John Greenleaf Whittier. Altfel spus, Cora Howorth, singură la părinţi, a crescut într-o lume în care arta şi literatura făceau parte din cotidian şi unele înlesniri erau de la sine înţelese. Dar Cora a fost o rebelă poznaşă şi îndrăzneaţă, o bombă blondă în şorţuleţ pentru care nu exista plăcere mai mare decât să-şi incite prietenii la gesturi insurecţioniste de sfidare şi neastâmpăr. După mai mulţi ani, când i-a povestit lui Crane una dintre năzbâtiile pe care le făcuse în copilărie, el a transformat momentul în evenimentul declanşator din „Copilul înger” (din Povestiri din Whilomville), în care apare un personaj numit „micuţa Cora”, o provocatoare isteaţă care-şi convinge tovarăşii de joacă s-o urmeze într-o frizerie, ca să-şi tundă şi să-şi scurteze drastic pletele lungi de copil fără permisiunea părinţilor. Cât despre părinţii micuţei Cora din povestirea lui Crane, mama e „iute, frumoasă, trufaşă”, iar tatăl e „tăcut, încet şi nebulos”. Nu se poate şti dacă e un portret exact al adevăraţilor părinţi ai Corei, în schimb ştim că tatăl ei, un artist blând şi mult adorat, a murit tânăr şi chinuit, secerat la doar treizeci şi ceva de ani de aceeaşi boală care avea să-l răpună pe celălalt bărbat din viaţa ei în 1900 – tuberculoza. Cora avea şase ani.

După care nu mai ştim prea multe. Mama ei s-a recăsătorit, familia s-a stabilit la New York, iar după câţiva ani, când mama a murit în urma unei sarcini dificile, Cora s-a mutat în casa mătuşii sale văduve, Mary Holder, pe West 128th Street numărul 125. Despre restul copilăriei sale nu se mai ştie nimic, dar în jurul vârstei de şaisprezece ani a primit ceea ce biografa ei, Lillian Gilkes, numeşte „o moştenire substanţială” din partea străbunicului, ajunsă în mare parte la văduva bătrânului, apoi la tatăl Corei, John, iar după moartea tatălui, la mama ei, Elizabeth, şi când Corei i-a parvenit o oarecare sumă, a fost de-ajuns pentru ca tânăra să-şi ia viaţa în propriile mâini. Nu se certase cu mătuşa ei, cu care a rămas în termeni buni ani de zile, dar pentru Cora cea voluntară, care avea încredere totală în sine, gestul a fost o declaraţie de independenţă – începutul vieţii ei de fiinţă emancipată, pentru că a ajuns cu vremea una dintre puţinele femei americane de la sfârşitul secolului al XIX-lea care s-a simţit la fel de liberă ca un bărbat să-şi urmeze impulsurile şi să facă exact ce vrea.

În tot acest timp a citit enorm, insaţiabilă, iar la sfârşitul adolescenţei sau pe la douăzeci şi ceva de ani a început să copieze pasaje semnificative într-un şir de caiete de însemnări. Printre citatele din Shakespeare, Dante, Ibsen,

Byron, Dickens, Emerson, Thoreau şi numeroşi alţii sunt şi multe romane din epocă, între timp uitate, unele foarte pertinente, oferind o cheie limpede pentru a înţelege cine a fost Cora Howorth şi, la fel de important, cine credea că este – o imagine despre sine exprimată prin cuvintele altora. Un exemplu: „Uneori îmi place să stau acasă şi să citesc cărţi bune, alteori trebuie să beau absint şi să-mi petrec noaptea printre podoabe ţipătoare [...] Niciodată nu ştiu cum o să-mi petrec seara până nu se lasă seara – aştept să văd în ce toane sunt."[82] Încă unul: „Dacă pornirile nevinovate ale oamenilor ca animale gregare ar fi privite cu mai multă îngăduinţă, poate că şi-ar mai pierde din aura periculoasă de plăcere din jurul fructului oprit." Şi încă unul: „Sunt o femeie ciudată căreia frica, sub numeroase chipuri, îi e necunoscută. Aş cuteza sau aş putea face fără să clipesc lucruri stranii, dac-aş fi silită."

La şaptesprezece ani a devenit iubita lui Jerome Stivers, un bărbat de treizeci şi doi de ani, moştenitor al unei averi obţinute din fabricarea de trăsuri, cunoscut ca „personaj foarte monden" şi „prieten cu ducele de Manchester". O perioadă lungă din cei patru ani cât au fost împreună, Stivers a fost proprietar sau administrator la London Club de pe West Twenty-ninth Street, în zona Fifth Avenue, un tripou şic aflat la marginea estică a cartierului Tenderloin, unde Cora a lucrat ca animatoare. Cu siguranţă, acolo lucrau şi prostituate, dar Cora nu s-a îndeletnicit niciodată cu aşa ceva, deşi probabil că lecţiile pe care le-a învăţat la London Club i-au fost de folos când şi-a deschis propriul club de noapte în Jacksonville, zece ani mai târziu.

În acei ani de tinereţe, a încercat să facă şi teatru şi s-a dovedit a fi o cântăreaţă şi o dansatoare suficient de pricepută pentru a căpăta un rol în corul unei opere comice, Pepita, or The Girl with the Glass Eyes cu celebra Lillian Russell, care a avut premiera la Union Square Theatre în martie 1886. Producţia a fost un succes, jucându-se timp de nouă săptămâni şi, deşi Cora n-a mai căutat să obţină alte roluri, simplul fapt că dăduse acea probă dintr-un capriciu şi primise rolul confirmă că era o tânără cu zvâc, un om care avea şi curajul, şi dorinţa de a încerca orice.

Pe când avea douăzeci şi unu de ani, la scurt timp după despărţirea de Stivers, Cora s-a căsătorit cu Thomas Vinton Murphy, fiul în vârstă de douăzeci şi cinci de ani al lui Thomas Murphy, un tip bogat şi influent, fost senator şi şef al vamei portului New York în timpul administraţiei Grant, care se ocupa pe atunci de hipodromul Monmouth Park de lângă Long Branch, New Jersey, unde lui Stivers îi plăcea să-şi facă veacul.

Căsnicia a eşuat, încheindu-se după doi ani printr-un divorţ, în mare parte (după toate probabilităţile) pentru că tatăl lui Murphy, un catolic fervent, s-a

---

[82] Din The Green Carnation de Robert Hitchens, un roman scandalos publicat în 1894, cu personaje inspirate de Oscar Wilde şi Lord Alfred Douglas zis „Bosie".

opus şi şi-a presat fiul să se elibereze din plasa acelei femei decăzute, care înainte de căsătorie trăise ani de zile în păcat cu alt bărbat în văzul lumii. Tati a avut câştig de cauză şi Cora a fost părăsită.

Cora Crane, 1889

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

La scurt timp, a intrat într-o nouă relație tot cu un pierde-vară de bani gata care trăia pe spinarea tatălui (de această dată, un tată care se numărase printre fondatorii primei Bănci Naționale din New York în anii 1860 şi ai Băncii Naționale Chase în anii 1870), dar Ferris S. Thompson era cu o clasă peste toți ceilalți, un tânăr nu doar putred de bogat, ci şi nemaipomenit de şarmant, care excelase ca atlet la Princeton şi avea de gând să-şi petreacă restul anilor de tinerețe făcând înconjurul lumii şi huzurind. Era tot ce-şi

dorea Cora. S-a îndrăgostit de el, s-a îndrăgostit cumplit de tare şi, imediat ce s-a pronunţat divorţul ei de Murphy, a fost mult mai deschisă la ideea de a se arunca din nou cu capul înainte, schimbându-şi numele în Thompson. Până atunci, cei doi hoinari, înarmaţi cu un cont în bancă de mărimea Mississippiului, au pornit într-un şir de călătorii prin capitalele importante şi pe drumurile mai puţin umblate ale Europei, ajungând la un moment dat până la Constantinopol cu Orient Expressul, dar Thompson cel chipeş şi magnetic, cel mai generos donator din istoria facultăţii Princeton, era totodată vulnerabil la impulsuri autodistructive. Bea prea mult şi nu se putea controla; femei frumoase îi cădeau mereu la picioare şi nu se putea controla; nu-l pasionau deloc cărţile, muzica sau arta (lucruri de importanţă vitală pentru Cora) şi nu se putea controla. S-au certat şi s-au despărţit, s-au împăcat şi iar s-au despărţit, iar la un moment dat, după o nouă împăcare, Cora s-a întâlnit cu el la Paris doar ca să-l găsească în toiul unei aventuri cu o actriţă franceză. Furioasă şi înnebunită, Cora a luat obiectul cel mai la îndemână – un briceag – şi i l-a înfipt în braţ. S-au împăcat iar, el a trădat-o iar, după care Cora a plecat la Londra.

Ca pentru a-l pedepsi pentru ce-i făcuse, ea s-a cuplat cu altcineva, un bărbat pe care e posibil să-l fi cunoscut demult, încă de la începuturile relaţiei ei cu Stivers, sau de puţină vreme, în timpul uneia dintre vizitele ei prelungite la Londra cu Thompson, dar, indiferent de cât timp îl cunoştea pe fostul căpitan Donald William Stewart de la Regimentul 92 Gordon Highlanders, s-a hotărât atunci să se mărite cu el. Militar şi fiul unui militar care primise titlul de baronet după ce se retrăsese din funcţia de comandant al forţelor Majestăţii Sale în India, tânărul Stewart luptase în Afganistan sub comanda tatălui său, fiind grav rănit în bătălie. După o scurtă perioadă în Transvaal, a fost transferat în India, unde a lucrat doi ani ca aghiotant al tatălui său şi a fost din nou la un pas de a-şi pierde viaţa în luptă – recordul nobil al unui bărbat înalt şi voinic care părea să întruchipeze toate calităţile cu care se lăuda Imperiul Britanic –, dar Stewart era în acelaşi timp risipitor, afemeiat, parior şi genul de beţiv furios, iar în 1888 a fost nevoit să demisioneze din post pentru că datoriile acumulate l-au adus în postura jenantă de a fi nevoit să declare falimentul. Când a înţeles că se căsătorise cu ea pentru bani, Cora a dat înapoi. Thompson şi-a făcut din nou apariţia în peisaj, au reluat legătura, iar Stewart a căutat să profite de postura de soţ încornorat şi trădat, dându-l în judecată pe Thompson pentru „distrugerea căsniciei” şi cerând cincizeci de mii de dolari, adică peste un milion de dolari în banii de azi. Cazul a trenat până când a fost până la urmă anulat, mai mult ca sigur după ce Thompson a rezolvat problema discret, în afara tribunalului. Cora, care încă îşi spunea Lady Stewart, a crezut că va urma divorţul, numai că Stewart a continuat să se răzbune refuzându-i-l. Se împotmolise. Idila cu Thompson a continuat o vreme lin, numai că, dacă avusese vreo şansă să se mărite cu el, o pierduse. Încetul cu încetul, a trebuit să înveţe să stea pe propriile picioare, iar când Thompson a dispărut în sfârşit din viaţa ei, a început să facă primii paşi înainte.

Din motive necunoscute, la începutul anului 1895, Cora a ajuns în Jacksonville, Florida. Tot din motive necunoscute îşi spunea pe atunci Cora Taylor, nume sub care a cumpărat de la Carrie B. Mudge pe 21 martie

proprietatea de la colțul străzilor Ashley şi Hawk. O vreme, doamna Mudge îi închiriase clădirea cu două etaje unei femei pe nume Ethel Dreme, ce ținuse o pensiune care probabil că era mai mult decât atât, iar Cora a acceptat ca, pe lângă prețul proprietății, să achite datoriile lui Ethel Dreme, devenind astfel stăpână peste viitoarea perlă a vieții de noapte din Jacksonville, căci dacă exista cineva care să înțeleagă sensul şi puterea nopții, aceea era Cora Howorth, femeia cu multe nume. „Tot ce e prea prețios, prea delicat, prea bun, prea rău, prea sfios pentru ziuă se întâmplă noaptea", îşi nota ea în caietul de însemnări. „Noaptea e scăldătoarea vieții, alinarea inimilor frânte, e cea care reduce la tăcere pasiunile, dar le şi naşte, învățătoarea celor ce vor să învețe, mantia care-l învăluie pe om laolaltă cu sufletul său."

Într-un oraş în care populația locală coabita cu nenumărate prezențe pasagere – turişti, spioni spanioli, reporteri americani, rebeli cubanezi, „epavele umane plutitoare" ale lui Michelson –, un dezrădăcinat n-avea prea multe de făcut după căderea întunericului decât să-şi omoare timpul bând într-o cârciumă sau „în cartier", pe Ward Street, într-unul dintre numeroasele bordeluri din Jacksonville. Noul local al Corei din La Villa era departe de acel şir mizer de case de toleranță, iar după ce a renovat vechea proprietate a doamnei Mudge, transformând-o în clubul elegant la care visase, a atârnat deasupra uşii o firmă pe care scria HOTEL DE DREME şi şi-a întâmpinat clienții.

Fostă femeie întreținută şi soție năbădăioasă, Cora progresase la un nou nivel de autocunoaştere şi reuşise, prin simpla putere a voinței, să treacă la cârma propriului destin. După o experiență îndelungată şi adesea dureroasă, ajunsese să înțeleagă ce doreau bărbații, numai că avea de gând să le împlinească dorințele fără să plătească un preț personal, ca mai înainte. Bărbații aveau să fie cei care plăteau în dolari şi, inversând vechea rețetă, avea de gând să-şi folosească înțelepciunea pentru o afacere profitabilă care să-i ofere o viață total independentă.

Localul Corei era şi nu era bordel, iar dacă sexul se număra printre serviciile oferite clienților de la Hotel de Dreme, era doar un supliment pe lângă jocul de ruletă, mesele gustoase şi inepuizabilele sticle de şampanie. Nicio fată nu locuia în clădire şi nicio fată nu lucra pentru Cora ca prostituată, dar dacă vreunul dintre vizitatorii bărbați dorea să folosească hotelul pentru o întâlnire intimă, era liber să-şi rezolve chestiunile personale într-una dintre camerele de la etaj după ce Cora însăşi se ducea la culcare. Îşi primea clienții în salonul de la parter într-o atmosferă discretă, civilizată, chiar cuviincioasă, în timp ce un bărbat zis Profesorul cânta la pian. Din biografia lui Gilkes:

Cora rămânea în salon în prima parte a serii, ca să salute clienții şi să dea tonul antrenului. Pentru că ştia că vin pentru ea. Personalitatea şi spiritul ei îi făceau să revină şi să-şi cheltuiască dolarii. Cu zâmbetul ei radios şi câte o vorbă de duh pentru fiecare, ea trecea printre mese, alăturându-se conversației când vreun tânăr sau vreun domn galant cu părul rărit insista

să-i ofere de băut – bere sau şampanie: nu se serveau băuturi spirtoase sau tării. Cora nu agrea beția. Berea costa un dolar sticla, prețul standard „în cartier”.

Mai târziu, când perechile începeau să plece sau să urce la etaj, Cora spunea noapte bună şi [...] se retrăgea în apartamentele ei, unde n-aveau acces decât cei din cercul ei intim. Pentru aceşti puțini privilegiați era „domnişoara Cora” sau uneori „Ma”.

Atrăgătoare, dar nici pe departe frumoasă, cu o ținută impresionantă, dar mică de statură şi dolofană de-a binelea, nu părea cu nimic ieşită din comun, şi totuşi Cora era una dintre acele femei înzestrate cu o încredere în sine care-i face pe bărbați să-şi dorească să le privească, să le cunoască, să stea pe lângă ele şi să respire pe orbita lor. Trăsăturile ei cele mai reuşite erau părul blond bogat – strălucitor, spectaculos – şi ochii albaştri vioi. Frapante, de bună seamă, dar nu suficient ca să conteze cu adevărat pe termen lung. Că citea cărți, desena bine şi scria decent, toate se numărau printre atuurile ei, ca şi talentul pentru conversație subtilă şi inteligentă, dar mai importante erau vitalitatea ei nemăsurată şi, în aceeaşi măsură, totala lipsă de cinism. Îşi alesese o profesie în care femeile devin dure, dar în cei doi ani în care a condus micul ei club de distracții din Jacksonville, Cora n-a devenit deloc dură. Era optimistă şi, în ciuda loviturilor pe care le-a primit de-a lungul anilor, nu şi-a pierdut niciodată încrederea în sine sau în perspectivele ei. La început de decembrie, când l-a cunoscut pe Crane, avea treizeci şi unu de ani. Lui i-a spus că are douăzeci şi opt şi, pentru că era cine era şi probabil că i-a spus-o într-un anume fel, el a crezut-o.

***

O mărturie ne spune că relația lor a început când Crane a văzut-o pe Cora citind una dintre cărțile lui care nu era Semnul roşu al curajului. Ea cumpărase în 1895 un exemplar din primele tiraje ale romanului de război, dar în acel moment citea ceva mai recent, cel mai probabil Mama lui George, deşi ar fi putut citi şi antologia lui de povestiri recent publicată, Micul regiment. Ea nu ştia însă că cel care o privea citind era autorul cărții, întâmplător unul dintre scriitorii ei contemporani preferați, pentru că acesta venise în localul ei sub identitatea de taină Samuel Carlton, dar când unuia dintre prietenii lui i-a scăpat numele adevărat al scriitorului, sursa noastră spune că „vestea i-a pătruns doamnei până-n măruntaie” şi a cauzat „o atracție reciprocă instantanee”.

Cel puțin aşa pretinde Ernest W. McCready[83], care susține că auzise despre această întâmplare de la Ralph D. Paine[84], care ar fi asistat la scenă într-o noapte când McCready nu era de față, deşi acesta din urmă a fost un vizitator suficient de frecvent încât să-i păstreze Corei o amintire vie, descriind-o ca „atrăgătoare, cu adevărat rafinată, în general distantă" (dar nu şi față de Crane). „Adevărul e", continuă el, „că ea ne era superioară în mai multe privințe, mai ales ca ținută şi autoritate față de sine şi față de alții. Dacă dădea şi note false, pe atunci eram prea novice în a recunoaşte «clasa» autentică sau lipsa ei ca să le sesizez."

Da, a fost atracție instantanee, dar nu chiar atât de reciprocă pe cât ne dă de înțeles McCready. Cora s-a îndrăgostit imediat până peste cap şi, aproape din prima clipă în care l-a văzut, a fost gata să se lanseze într-o viață de intimitate comună cu un bărbat pe care avea să-l numească în glumă „şoricelul" ei şi cu toată seriozitatea „steaua călăuzitoare" din viața ei. Crane însă a intrat în relație în vârful picioarelor, cu prudență extremă. Fusese respins în dragoste de Lily Brandon Munroe, eşuase caraghios când o curtase pe Nellie Crouse, iar în acel moment se lupta să limpezească dezastrul în care intrase cu Amy Leslie. Cu scandalul de la New York încă proaspăt şi incertitudinile Cubei în viitorul apropiat, nu era deloc momentul potrivit să ia decizii despre dragoste sau orice altceva.

Şi totuşi Crane îşi întâlnise în sfârşit perechea, dublul spiritual, întruchiparea vie a versiunii sale feminine. Cora era o femeie care nesocotea convențiile şi ipocriziile morale ale lumii lor la fel de vehement ca el, era o femeie care nu se temea de sex şi înțelegea că dorința erotică e un aspect fundamental al condiției umane, o femeie care iubea cărțile – inclusiv cărțile lui – şi care, aşa cum o demonstra trecutul ei, putea fi la fel de nesăbuită ca el.

A fost sinceră cu el în privința acelui trecut încă de când s-au cunoscut şi, la doar o zi sau două după întâlnirea lor, Crane i-a adus trei cărți. Una era un volum de poezii de Kipling în care Cora avea să noteze mai târziu: „Primul lucru pe care mi l-a dăruit vreodată şoricelul meu este această carte." A doua avea o dedicație care începe cu „Pentru C.E.S." (Cora Ethel Stewart), un semn irefutabil că ea i se destăinuise în privința celui de-al doilea mariaj, iar dacă făcuse asta, probabil că-i vorbise şi despre primul mariaj şi despre

---

[83] Tot un prieten jurnalist care a fost împreună cu Crane în Florida şi mai târziu în Cuba în timpul Războiului Hispano-American. El a inspirat personajul „Shackles" din trei dintre povestirile lui Crane din 1899 („Dumnezeu să vă ocrotească, dragi domni", „Virtute în război", „Răzbunarea vasului Adolphus") şi apare sub numele de McCurdy în textul autobiografic „Amintiri din război" (n. a.).

[84] Cel de-al treilea membru al trioului de reporteri juniori şi prieteni din Asbury Park de la începutul anilor 1890. Ceilalți doi fiind Post Wheeler şi Crane (n. a.).

multe alte detalii din viața ei. Crane a scris sub inițiale: „Efemerul e un element / care atârnă greu / în toate plăcerile / vieții şi asta face / ca plăcerea să fie tristă / aşa că nu există / plăcere, ci doar tristețe”. Nu erau cuvintele unui om prea încrezător în viitorul lor împreună – şi nici măcar în ideea că ar fi putut avea un viitor.

Cea de-a treia carte a fost Mama lui George, în care a scris simplu „Unei iubite nenumite”. Până la urmă i-a dat un nume – numele său –, dar abia după ce a pornit în călătorie pe apele dintre Florida şi Cuba şi s-a întors din morți.

3

Iată cum au stat lucrurile. Şaptezeci şi una de nave ale corsarilor au pornit din Florida spre Cuba între 1895 şi 1898 şi mai mult de jumătate au fost oprite de marina americană sau spaniolă. Deşi ambele ţări aveau politici identice, acţiunile Americii izvorau dintr-o obligaţie legală (de a impune legile neutralităţii), în timp ce ale Spaniei erau politice (să împiedice rebeliunea). Până la sfârşitul anului 1896, nava cu aburi Commodore făcuse patru tentative de a ajunge în Cuba, doar două reuşite. Totuşi, uneori existau şi portiţe care puteau fi exploatate pentru a primi undă verde de la autorităţi, ceea ce pare să se fi întâmplat cu cea de-a cincea expediţie a vasului Commodore din ajunul Anului Nou, când ministrul de finanţe american a aprobat deplasarea. Un avocat cubanez pro-rebeli argumentase că destinaţia unui vas şi încărcătura pe care se întâmpla s-o transporte erau două chestiuni diferite. Cu alte cuvinte, odată primită aprobarea din partea guvernului american, n-ar fi trebuit să conteze dacă vasul transporta „arme sau cârnaţi”. Era nevoie şi de aprobarea guvernului spaniol, iar în acest caz, lăcomia s-a dovedit a fi factorul motivant care l-a făcut pe consulul spaniol în Florida, Pedro Solis, să iscălească documentul, chiar dacă i se atrăsese atenţia că la bordul Commodore aveau să se afle peste două sute de mii de cartuşe, aproape jumătate de tonă de dinamită, patruzeci de lăzi cu puşti, două baterii electrice şi trei sute de macete. Întrebat dacă avea să acorde vasului permisiunea de plecare, Solis a răspuns: „Sigur că da [...] cum aş face şi dacă ar transporta cartofi pentru armata spaniolă.” După care le-a amintit că printre beneficiile poziţiei sale de consul era şi un comision primit pentru toate transporturile către Cuba. Cu cât încărcătura era mai grea, cu atât mai mulţi bani îi intrau în buzunar.

Aşadar, era un secret ştiut. Commodore participa la o operaţiune de contrabandă prin care-i aproviziona cu arme pe rebelii cubanezi, iar când a ridicat ancora pe 31 decembrie, la ora opt seara, la docuri se adunaseră o mulţime de susţinători ai rebelilor, ca să petreacă nava în urale în timp ce ieşea din port. Lungă de aproape treizeci şi şapte de metri, lată de peste şase metri, avea o încărcătură umană formată din naţionalişti cubanezi, ofiţeri americani, marinari şi un jurnalist – douăzeci şi şapte de oameni cu totul. Crane se alăturase membrilor echipajului, dar presa locală nu s-a lăsat păcălită de această acoperire. Florida Times-Union a anunţat că S.C. se afla la bordul navei „ca reprezentant al unei agenţii de presă din nord. Misiunea sa nu va fi aceea de a culege ştiri, ci de a scrie duminica scrisori către ziarele din New York, Philadelphia, Chicago, Pittsburgh şi Boston. Întrebat câtă vreme crede că va rămâne pe insulă, a răspuns că nu ştie exact. A urcat la bord ca matelot, cu un salariu de douăzeci de dolari pe lună.”

Problemele au început aproape imediat. La două mile de Jacksonville, în timp ce pilotul cârmea Commodore printr-o ceaţă deasă de-a lungul râului St. Johns spre mare, vasul s-a împotmolit într-un banc de nisip şi a rămas acolo până-n zori. S-a cerut ajutorul cuterului pazei de coastă George S.

Boutwell, care în mod normal avea misiunea de a împiedica navele contrabandiştilor să se strecoare prin blocadă, dar de această dată, căpitanul a hotărât să ignore politica oficială şi a remorcat Commodore înapoi în apă, apoi a continuat să-l tragă spre mare. În mod evident, era şi el părtaş la secretul ştiut de toată lumea despre misiunea vasului Commodore şi, cum era mai puțin neutru în simpatiile sale decât guvernul american, s-a ținut aproape de Commodore cu Boutwell chiar şi după ce au dezlegat cablul de tractare. La scurt timp după asta, Commodore s-a împotmolit iar la Mayport, dar de această dată, nava a reuşit să se elibereze singură, acționând motoarele în marşarier. Căpitanul Kilgore de pe Boutwell, care văzuse tot, a strigat către celălalt vas: „Băieți, credeți că azi ieşiți pe mare?" Căpitanul Murphy de pe Commodore i-a strigat ca răspuns: „Da, domnule." Commodore a fluierat un salut amical, iar Kilgore şi-a scos chipiul şi l-a fluturat spre Murphy, strigând: „Păi, domnilor, vă doresc drum bun."

Căpitanul Edward Murphy mai participase la acțiuni corsăreşti şi era un comandant cu experiență, având permis de navigator atât în Anglia, cât şi în America, dar era prima oară pe Commodore, ca şi cei doi ingineri de la bord, şi, pentru că nu cunoşteau vasul sau pur şi simplu pentru că nu le-a trecut prin cap, niciunul nu s-a gândit să verifice dacă fusese avariată carena după prima eşuare pe râul St. Johns, aşa că, avariat sau nu, Commodore s-a îndreptat spre larg.

Era o zi cu ape agitate, bătea un vânt aspru şi, cum spune Crane în relatarea lui de patru mii de cuvinte despre catastrofă, Commodore sălta şi se legăna pe valuri, „iar pe punte, în mijlocul navei, zăceau cinci sau şase cubanezi fără vlagă, oropsiți, deprimați peste poate [...] şi chiar şi câtorva marinari americani li s-a făcut rău de la acea legănare prelungă". Căpitanul Murphy a declarat în New York Press (pe 4 ianuarie) că „până şi marinarii bătrâni au avut rău de mare când am ieşit în larg după ce ne-am desprins de bancul de nisip, dar Crane s-a purtat de parcă s-ar fi născut marinar. El şi cu mine am fost cam singurii care n-au suferit de pe urma valurilor mari care ne azvârleau de colo până colo. A stat cu mine la timonerie în timp ce ne îndreptam spre sud, fumând şi înşirând vrute şi nevrute. Când am descoperit spărtura, el a fost primul care s-a oferit să ajute."

Pompele nu mai funcționau, apa năvălea printr-o fisură în carenă, iar la ora zece, inginerul-şef a intrat în timonerie ca să-l informeze pe căpitan că erau probleme în camera motoarelor. După câteva minute îl găsim pe Crane acolo, în măruntaiele vasului, alături de un şir de bărbați, scoțând apă şi dându-şi din mână-n mână gălețile, trudind într-o căldură insuportabilă în timp ce „apa de mare cu clăbuci se învolbura şi şopotea printre maşinile care mugeau, bubuiau, zăngăneau şi scoteau aburi". Căpitanul Murphy le-a ordonat oamenilor să alimenteze cuptorul cu lemne, petrol şi alcool – orice, numai să ardă –, în speranța că motoarele vor rezista suficient cât să-i ducă până în golful Mosquito, aflat la optsprezece mile vest, dar, aşa cum a povestit pentru New York Herald (pe 5 ianuarie), „apa a câştigat teren în fața noastră încet şi sigur şi n-am apucat să parcurgem nici trei mile, că focurile s-au stins. Vasul nu mai avea scăpare".

Între timp, pe punte, oamenii începeau să intre în panică. Un hamal a ieşit din cală cu un pachet de dinamită în braţe şi l-a rugat pe căpitan să le curme suferinţa, aruncându-i în aer înainte să se înece. „Dinamita i-a fost luată cu grijă, după care a intervenit pumnul căpitanului Murphy. «Să zaci acolo, câine laş ce eşti!» a strigat căpitanul Murphy. «Fă ce ţi se ordonă şi o să scăpăm cu toţii».” (World, 4 ianuarie) Acelaşi articol relatează că unul dintre marinari şi-a ieşit din minţi, s-a căţărat pe greement până la vergă, apoi a încercat să stea în cap. Un cubanez care voia să sară în apă a fost oprit de secund, iar „altul era atât de profund deznădăjduit, că a îngenuncheat la picioarele căpitanului şi s-a rugat să fie azvârlit peste bord”.

În articolul său, Crane evită să vorbească despre propriul comportament în timpul crizei, dar toţi cei din jurul lui au fost uimiţi de calmul de care a dat dovadă sub presiune şi de curajul raţional, neclintit, cu care a încercat să menţină ordinea la bord. Stewardul, Charles Montgomery, a povestit pentru New York Press (pe 4 ianuarie) că „unul dintre cubanezi şi-a pierdut cumpătul şi a încercat să coboare una dintre bărci înainte de vreme, dar Crane i-a tras una cu elan şi tipul s-a rostogolit pe pasarelă, năucit pentru moment”. În acelaşi articol, căpitanul Murphy comentează: „N-ai să vezi om mai viteaz decât acest Crane [...] Avea pantofi noi, care alunecau pe punte, aşa că i-a scos şi i-a aruncat peste bord, râzând şi spunând: «Ei, domnule căpitan, nu cred c-o să am nevoie de ei dacă va trebui să înotăm.» A stat tot timpul cu mine pe punte, fumându-şi ţigările şi ajutându-mă enorm când am coborât bărcile [...] E un tip de rasă, curajos, cu multă bărbăţie.” Montgomery împărtăşeşte opinia căpitanului:

„Băiatul de la ziar a avut nervii tari. De parcă n-ar fi ştiut ce-i frica. A insistat să facă muncă de matelot şi chiar s-a priceput. Sâmbătă dimineaţă, când a fost trezit, a venit pe punte şi nici n-a clipit când a văzut hula turbată, înspumată, şi a ştiut că nava se scufundă [...] A rămas pe punte cu ochelarii în mână, scrutând orizontul în speranţa că va întrezări uscatul [...] Am fost convins că are să fie azvârlit peste bord când nava se legăna dintr-o parte în alta, aproape atingând apa cu vergile în legănarea ei.”

Echipamentul de urgenţă de pe Commodore includea trei bărci de salvare, o bărcuţă de trei metri, plus veste de salvare, atâtea câte erau. Crane comentează în textul său că atunci când un maşinist a fost văzut „dând târcoale, înfofolit în veste de salvare ca într-o plapumă de puf”, căpitanul l-a afurisit, ceea ce sugerează că numărul vestelor de salvare era limitat şi, într-adevăr, când Crane a coborât în mica barcă împreună cu căpitanul, stewardul Montgomery şi un maşinist pe nume Billy Higgins, în barcă erau doar două veste în loc de patru. Pentru a înrăutăţi şi mai tare situaţia căpitanului (şi până la urmă a tuturor), un val izbise cabina şi-i rupsese braţul, pe care-l şi-l ţinea acum, inert şi inutil, legat într-o eşarfă.

Atunci când prima barcă de salvare a fost coborâtă în apă, Crane a observat întâmplător încă un exemplu de panică pură, indusă de teroare: „O anumită persoană a urcat prima în prima barcă şi i s-a întins o valiză mare cât un hotel. Nu-mi revenisem încă din uluirea şi plăcerea de a asista la această faptă nobilă, că sub ochii mei i-a parvenit încă o valiză.” Fapta nobilă era, de fapt, fuga unui laş, iar anumita persoană era Paul Rojo, cel care se ocupa de cubanezi la bord şi reprezentantul proprietarilor navei. Alți unsprezece cubanezi l-au urmat în barcă, iar la zece dimineața, când au ajuns la țărm (pe 2 ianuarie), Rojo a plătit un velier, dar în loc să-l folosească pentru a se întoarce la Commodore, şi-a văzut de drum până-n oraşul New Smyrna, unde în sfârşit a telegrafiat la Jacksonville despre incidentul de pe mare. Le-a cerut să trimită ajutoare, dar aceste ajutoare n-au sosit niciodată. După cum i-a spus S.C. ceva mai târziu lui Horatio S. Rubens, consilierul juridic al Juntei cubaneze: „Mi-a amintit de George Washington. Primul la război, primul la pace – şi primul în barca de salvare.”

Cea de-a doua barcă de salvare nu s-a lăsat dezlegată, cel puțin nu fără un efort considerabil din partea lui Crane, căruia i s-au alăturat Higgins, doi maşinişti şi ofițerul secund:

Ne-am luptat cu barca, despre care sunt gata să jur că atârna greu cât un tramvai de pe Broadway. Parcă era pironită pe punte. Ori că împingeam o mică şcoală de cărămidă pe un drum de catifea, ori că încercam să urnim barca, era totuna. Dar secundul a prins-o cu o gruie de sub vânt, iar căpitanul a strâns destui oameni pe puntea de dedesubt cât s-o înduplece.

În sfârşit, barca a ajuns la apă, iar cubanezii rămaşi au putut pleca. Au mers prin întunericul dinainte de răsărit şi au ajuns la mal cu soarele chiar deasupra lor.

A urmat echipajul american, unsprezece oameni printre care şi Crane, şi cum patru dintre ei hotărâseră să rişte cu barca mai mică, ceilalți şapte urmau să ia barca mai solidă. Totul mergea conform planului, iar dacă cea de-a treia barcă de salvare ar fi fost aşa cum se aşteptau ei, o ambarcațiune solidă, capabilă să navigheze, planul ar fi funcționat. Cei şapte ar fi scăpat, dar pentru că cea de-a treia barcă a fost defectă, n-au scăpat, iar povestea unei salvări strălucite în ultima clipă s-a transformat într-o tragedie a ororii şi a morții absurde.

După ce a treia barcă a pornit către țărm, căpitanul i-a cerut lui Crane să pregătească ambarcațiunea mai mică pentru îmbarcare. Unul câte unul, cei patru bărbați au urcat la bordul micuței bărci cu vâsle şi s-au îndepărtat câteva sute de metri de vasul aflat pe punctul de a se scufunda, cu intenția să stea pe loc până când Commodore avea să fie înghițit de ape. Ajunşi însă în acel punct, au văzut că cei şapte oameni din barca de salvare se întorseseră pe vas. „Bărbații de pe vas erau un mister pentru noi”, scrie

Crane, „pentru că văzuserăm toate bărcile părăsind vasul. Am vâslit înapoi către vas, dar fără să ne apropiem prea mult, pentru că eram patru inşi într-o barcă de trei metri şi ştiam că o mână pe copastie ne-ar fi tras cu siguranță la fund”.

„Secundul a strigat de pe vas că cea de-a treia barcă se dusese la fund.”

Între timp, oamenii construiseră în grabă trei plute improvizate, care fuseseră aruncate în apă şi pluteau pe lângă navă. Când au strigat către căpitan şi l-au întrebat dacă vrea să tragă plutele cu barca, el a acceptat să facă o încercare şi le-a spus să „sară în apă”. Din relatarea lui Crane: „Țin minte că patru inşi s-au cățărat pe parapet şi au rămas acolo privind luciul rece, oțelit al valurilor năvalnice.” Doar patru, ceilalți trei şovăind inexplicabil. Bătrânul inginer-şef a sărit primul, urmat de un maşinist şi de un matelot pe nume Tom Smith, care-i spusese mai devreme lui Crane că era ultima lui misiune de corsar, că se săturase şi avea de gând să-şi schimbe meseria. Cu toții au reuşit să se prindă de plute, dar brusc, ultimul dintre cei patru, secundul, despre care Crane povestise deja că-şi „pierduse cumpătul”, făcând o criză de nervi din cauza celei de-a doua bărci care se înțepenise, „şi-a ridicat mâinile deasupra capului şi a plonjat în mare. Nu avea centură de salvare, iar eu unul am avut senzația, văzând acel gest oribil, că citesc în expresia mâinilor lui şi în simpla smucire a capului în timp ce făcea acel salt spre moarte mânie, mânie, o mânie de nedescris care-i umplea inima în acele clipe”.

Mânie față de împrejurările care-l prinseseră în capcana acelei situații disperate, dar şi față de căpitan pentru că abandonase vasul şi probabil că imaginea lui Murphy care stătea la adăpost în bărcuța lui a fost prea mult pentru secund care, în loc să încerce să se salveze, şi-a pus capăt vieții într-un cumplit gest de protest.

Crane continuă:

Pe Commodore se plimbau cu paşi mari trei inşi, continuând să tacă, cu fețele îndreptate spre noi. Unul dintre ei îşi încrucişase brațele şi stătea rezemat de ruf. Stătea cu picioarele încrucişate, cu degetele de la piciorul stâng în jos. Stăteau acolo privind lung către noi [...]

Maşinistul de culoare de pe prima plută a aruncat un odgon şi am început să tractăm. Am înțeles prea bine, desigur, că era un lucru cu desăvârşire imposibil; bărcuța noastră se înălța la cincisprezece centimetri deasupra apei, era o hulă uriaşă şi ştiam că, în acele condiții, până şi un remorcher ar fi urnit cu greu plutele. Dar am încercat şi am fi continuat să încercăm la nesfârşit dacă nu s-ar fi întâmplat un lucru decisiv. Eu eram la vâsle, deci cu fața spre plute. Bucătarul ținea odgonul. Brusc, barca a început s-o ia

îndărăt, moment în care l-am văzut pe negrul de pe prima plută cum trage de odgonul înfăşurat pe mână, să ne apropie de el.

Se transformase într-un demon. Era sălbatic, sălbatic ca un tigru. Stătea ghemuit pe pluta lui, gata să țâşnească. Fiecare muşchi de pe corpul lui părea să se fi preschimbat într-un arc elastic. Avea ochii aproape albi. Avea chipul unui condamnat care întinde mâinile şi am ştiut că greutatea mâinii lui pe copastia noastră ne-ar duce la moarte. Bucătarul a dat drumul odgonului.

Am vâslit de colo până colo, ca să vedem dacă-i putem întinde o frânghie inginerului-şef, iar în tot acest timp, băgați de seamă, nu s-au auzit urlete sau gemete, ci doar linişte, linişte, linişte, apoi Commodore s-a scufundat. S-a înclinat în contra vântului, apoi mult îndărăt, s-a îndreptat şi a plonjat în mare, iar plutele au fost înghițite deodată de gura înfricoşătoare a oceanului. Apoi oamenii din bărcuța de trei metri au rostit cuvinte care tot nu se puteau numi cuvinte, erau mult dincolo de cuvinte.

În următoarele treizeci de ore, bărbații din bărcuță s-au luptat să ajungă la mal, dar era o ambarcațiune fragilă, care nu era echipată să înfrunte o mare atât de agitată şi, amenințați de curenți, contracurenți şi rechini, au fost nevoiți să vâslească şi să golească apa din toate puterile doar ca să nu fie împinşi şi mai în larg. Căpitanul avea un singur braț valid, bucătarul nu ştia să înoate şi, cum greul apăsa pe Crane şi Higgins, au luptat o zi întreagă şi o noapte lungă de iarnă înainte de a se hazarda într-o ultimă tentativă de a ajunge pe plajă, în dimineața următoare. Însă barca s-a răsturnat înainte să ajungă pe uscat, aruncându-i în apă, şi au fost nevoiți să parcurgă înot restul distanței.[85] Crane sare peste toate astea în articolul său. „Povestea vieții într-o barcă, sub cerul liber, timp de treizeci de ore, ar fi cu siguranță foarte instructivă pentru tineri”, scrie el, „dar nu veți găsi aşa ceva aici”. Avea s-o spună după câteva săptămâni, în probabil cea mai reuşită şi mai desăvârşită dintre povestirile lui, dar pe moment – la doar două zile după ce scăpase –, epuizat şi răscolit emoțional, Crane şi-a încheiat articolul

---

[85] Căpitanul le dăduse vestele de salvare lui Montgomery şi Crane. În clipa în care S.C. s-a pomenit în apă, şi-a desfăcut borseta cu bani, ca să scape de o povară. Şapte sute de dolari în aur (aproximativ douăzeci de mii de dolari în banii de azi) au ajuns pe fundul oceanului. La scurt timp după asta, Bacheller a renunţat la afacerea cu agenţia de ştiri, devenind redactor-şef al ediţiei de duminică din World, apoi s-a concentrat pe scris proză scurtă, poezii, eseuri şi romane – peste treizeci –, unul dintre acestea (Eben Holden, 1900) vânzându-se în aproape un milion de exemplare (n. a.).

subliniind „splendida bărbăție a căpitanului Edward Murphy şi a maşinistului William Higgins” şi lăudându-l pe bărbatul de pe plajă („John Kitchell din Daytona”), care şi-a lepădat hainele şi a alergat în apă când i-a văzut luptând cu valurile după ce fuseseră azvârliți din barcă. El a fost cel care i-a tras pe uscat, dar tragedia vasului Commodore tot nu se încheiase:

„S-a aruncat în apă şi l-a prins pe bucătar. Apoi s-a dus după căpitan, dar căpitanul l-a trimis la mine şi abia apoi l-am văzut pe Billy Higgins zăcând cu fruntea pe nisip, afară din apă, şi era mort.”

Higgins, cel mai robust din grup, cel mai bun înotător dintre ei şi cel care trudise cel mai neobosit în cele treizeci de ore petrecute pe mare, fusese lovit în cap de barca răsturnată în timp ce înota spre mal, iar impactul îl omorâse.

***

Era duminică dimineața, 3 ianuarie. Numaidecât, localnicii s-au precipitat spre plajă cu haine, cafea şi pături pentru cei trei supraviețuitori. Li s-a oferit găzduire şi şi-au petrecut cu toții noaptea în Daytona, la o sută patruzeci şi cinci de kilometri de Jacksonville, pe coastă.

Cu o zi în urmă, când presa a publicat primele relatări despre dezastrul de pe Commodore, toată lumea a presupus că Crane murise, iar oficialitățile din Jacksonville îi spuseseră Corei să se aştepte „la ce e mai rău”. Aflând că trăieşte, ea a răspuns tot cu o telegramă telegramei trimise de el: „Primit telegramă. Slavă Domnului că eşti teafăr era să înnebunesc.”

Altă telegramă, din partea lui Edward Marshall din New York, i-a fost transmisă de un recepționer de la hotelul St. James: „Felicitări pentru lupta vitează şi victorioasă pentru viață. Nu telegrafia. Scrie pe larg din Jax. Azi trimit bani.”

Apoi, tot pe data de 3, Cora i-a mai trimis o telegramă: „Vino azi cu expresul nu contează supraprețul răspunde şi vino negreşit.” Dar duminica nu circulau trenurile, aşa că el a rămas pe loc, hotărât să meargă la înmormântarea lui Billy Higgins, după care (nimeni nu ştie exact) poate să se îndrepte spre sud, ca să caute alt mod de a ajunge în Cuba. Indiferent de planurile sale, Cora a luat imediat situația în mână urcând în primul tren din Jacksonville a doua zi dimineața şi ajungând în Daytona pe la orele prânzului. În ciuda aparentei lui reticențe de a o revedea (dacă într-adevăr a fost reticent), n-a fost o reîntâlnire nefericită. Înainte să plece împreună spre Jacksonville, un telegrafist indiscret şi exagerat de curios din Daytona i-a urmărit îndeaproape. „Stăteau într-un colț al sălii de aşteptare, ținându-se în brațe”, povesteşte acesta, „sărutându-se şi îmbrățişându-se ca nişte porumbei, până când a sosit trenul de după-amiază spre nord. Atunci i-am văzut ultima oară”.

La sosirea în Jacksonville, Crane a fost aclamat de o mulțime de peste o sută de cubanezi, dar a şters-o cât mai repede şi mai discret, ferindu-se de aplauze şi de zarva absurdă (până la urmă, singurul lucru pe care-l făcuse fusese să nu moară, nu?), după care s-a întors la hotelul St. James, îmbrăcat tot în hainele lui ponosite de marinar care intraseră la apă şi ajunseseră pe jumătate din cât fuseseră inițial. În hol i-a ieşit în cale o fată de nouă ani pe nume Lillian Barrett, o viitoare scriitoare care stătea la hotel împreună cu părinții ei şi căreia îi intrase în cap că Crane era „salvatorul trimis de Dumnezeu" al Cubei. Înainte de plecarea lui din ajunul Anului Nou, îl rugase să-i dea un autograf în caietul ei, dar el n-avusese timp pentru asta. De data asta, i l-a dat. „Unde e albumul ăla?" a întrebat-o el. Începând o pagină nouă, a scris: „Stephen Crane, marinar de soi, S.S. Commodore, 4 ianuarie 1897."

Pe 5 ianuarie, World a publicat un articol cu titlul STEPHEN CRANE TEAFĂR. În text citează o telegramă trimisă lor – probabil pe data de 4: „Încă nu sunt în stare să scriu nimic acum ci mai târziu." Mai târziu a fost curând, poate chiar în ziua când a apărut articolul, pentru că, pe data de 7, relatarea lui Crane despre experiența sa pe Commodore era deja în tipar. Între timp, conform unui ziar din Asbury Park, „o publicație din New York i-a telegrafiat ca să-i ofere o mie de dolari pentru o mie de cuvinte despre incident [...] dar el a rămas fidel agenției".

O telegramă trimisă către Atlanta Journal pe data de 6 confirmă că prioritatea lui era să găsească alt mod de a ajunge în Cuba: „Şapte dintre oamenii de pe Commodore sunt acum dați dispăruți. Probabil că vasul nu a fost sabordat.[86] Voi rămâne în Jacksonville până la următoarea expediție spre Cuba."

Pe data de 7 i-a trimis o telegramă lui Hawkins ca să-i mulțumească pentru bani şi ca să-i salute pe membrii Lantern Club, care aveau de gând să-l omagieze pentru „comportamentul bărbătesc în fața unui pericol grozav": „Mulțam mult bătrâne salutări clubului trimite corespondența aici." În aceeaşi zi, articolul său a apărut în mai multe ziare din toată țara, precum şi în două ziare din Londra. New York Press l-a publicat pe prima pagină, cu titlul POVESTEA SPUSĂ DE STEPHEN CRANE ÎNSUŞI, alături de o poză mare a autorului cu o aureolă strălucitoare, galbenă. Cu mai puțin de trei luni în urmă, le fusese descris cititorilor de presă din New York ca un inamic public lipsit de moralitate, cu purtări scandaloase, iar acum era salutat ca o figură de un curaj neabătut şi forță interioară exemplară. El însuşi jurnalist, Crane a realizat cu siguranță ironia schimbării statutului său în mintea publicului. Şi nu şi-a făcut niciodată iluzii în privința contradicțiilor inerente

---

[86] În zilele de după dezastru, numeroase articole au insinuat că vasul Commodore fusese distrus printr-un act de sabotaj – cauzat cel mai probabil de cineva care umblase la pompe. A avut loc o anchetă oficială, dar nu s-au găsit dovezi care să confirme sau să infirme această idee (n. a.).

ale organismului care l-a hrănit, dar l-a şi devorat toată viaţa sa profesională: presa modernă. „Un ziar e o colecţie de seminedreptăţi”, scrie el într-una dintre poeziile mai târzii. „Un ziar e un tribunal / Unde toată lumea e judecată binevoitor şi nedrept / De o mahala de oameni cinstiţi / Un ziar e o piaţă / Unde înţelepciunea îşi vinde libertatea [...] / Un ziar e un joc / În care eroarea aduce victoria unui jucător / În timp ce altul mai priceput câştigă moartea / Un ziar e [...] / O colecţie de poveşti sonore / Concentrând veşnice stupidităţi,/ Care trăiau odinioară nepriponite,/ Hoinărind printr-o lume fără garduri”.[87]

***

A ajuns pe mal stors de vlagă, total secat de puteri după trei zile de efort chinuitor şi somn pe sponci sau deloc şi, după cum i-a povestit Montgomery unui reporter, Crane era „atât de epuizat, că abia mai putea ţine vâsla dreaptă”. Oare sănătatea îi fusese afectată permanent? E posibil, deşi e greu de spus exact în ce măsură. Pe moment, nevoia lui cea mai stringentă era să se odihnească şi să fie lăsat să se înzdrăvenească. S-a lăsat îngrijit de Cora în Jacksonville, iar ea a făcut tot ce s-a putut, în măsura în care el i-a dat voie, răsfăţându-l cu partide de cărţi şi cine bogate cu prepeliţă, pâine prăjită şi şampanie în apartamentul ei particular de la Hotel de Dreme, dar Crane era morocănos şi retras, răvăşit şi „cam pleoştit”, cum l-a descris un doctor din Jacksonville care a trecut să-i vadă, chiar dacă „era limpede că ea era pur şi simplu nebună după el”. La scurtă vreme după ce s-a întors, i-a mai scris o dedicaţie pe o carte, parafrazându-şi recent publicata poezie „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea” într-un fel care o transformă într-o glosă despre naufragiul navei Commodore şi despre lupta lui de a accepta ceea ce tocmai trăise.

Pentru C.E.S.

Iubirea vine precum umbra

---

[87] Din cel de-al doilea volum de poezii al lui Crane, Războiul e bun (1899). Nu s-a putut stabili data la care a fost creată poezia despre ziare, dar, după toate probabilităţile, a fost scrisă în perioada în Crane avea parte de multă atenţie din partea presei, atât negativă, cât şi pozitivă (n. a.).

’naltă, iute a unei nave-n

noapte. O clipă răsună muzica apelor

învolburate, un clopot, poate,

un strigăt de om, un şir de străluciri galbene. Apoi

lenta scufundare a acestei forme

mistice. Apoi linişte şi o

linişte amară – liniştea

mării noaptea.

Stephen Crane[88]

Perioada de odihnă şi recuperare a durat doar şapte zile, timp în care Crane s-a dedicat la fel de mult articolului său ca şi sănătății, dacă nu şi mai mult, şi pentru că plecarea imediată spre Cuba rămăsese prioritatea lui absolută, a părăsit Jacksonville pe data de 11, aparent cu destinația Tampa (după informațiile apărute pe 12 în Florida Times-Union), de unde avea de gând „să

---

[88] Iată cum sună poezia publicată: „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea / Năvala fiecărui val pierdut şi trist / Vuietul tot mai slab al fiinţei de oţel sforţându-se / Micul strigăt al unui om către altul / O umbră căzând peste noaptea mai cenuşie / Şi scufundarea micii stele. // Apoi pustiul, pustiul îndepărtat al apelor / Şi biciuirea domoală a valurilor negre / Multă vreme şi-n singurătate. // Ţine minte, eşti corabia iubirii / Laşi în urmă un pustiu îndepărtat de ape / Şi biciuirea domoală a valurilor negre / Multă vreme şi-n singurătate” (n. a.).

pornească spre Cuba cu vaporul cu abur Olivette al companiei Plant, dacă nu găseşte altă variantă", dar a renunţat în ultima clipă la planurile de a merge în sud şi a luat un tren spre New York, unde a sosit pe 13.

De ce New York, dintre toate locurile posibile?

Un singur om ne-ar putea răspunde, numai că acesta nu mai poate fi abordat pentru comentarii.

Primul lucru pe care l-a făcut a fost să-şi scoată paşaport pentru călătoria în Cuba, Mexic şi Indiile de Vest. Actul a fost gata pe 15, ziua când Port Jervis Union a publicat un articol despre concitadinul lor erou, în care acesta declară: „Mă simt mai întremat şi, după un mic răgaz de odihnă, o să-mi fac planuri noi de a vizita Cuba."

Printre lucrurile pe care le-a făcut în acel mic răgaz de odihnă a fost să participe la o cină în onoarea sa organizată de Lantern Club şi să accepte o invitație la o petrecere cu şapte mii de oameni la Madison Square Garden în noaptea de 18, dar nimic nu sugerează că ar fi încercat s-o contacteze în vreun fel pe Amy Leslie cât a fost în vizită în Manhattan.

Crane pare să-şi fi făcut între timp o imagine nouă despre sine ca persoană publică, iar acceptarea invitației la Balul Francez anual organizat de Cercle Français de l'Harmonie era o ocazie de a afla cum mai stătea cu amicii lui de la poliția din New York şi dacă-l vânau încă după ce fusese resuscitat în paginile presei populare. Balul anual era una dintre cele mai excesive şi mai epicureene extravaganțe ale Epocii de Aur, un eveniment care începea demn şi grandios, dar degenera adesea într-o buluceală generală de bărbați beți în smochinguri, care se dădeau pe balustrade ca pe tobogan sau încercau să danseze pe sticle de şampanie, de prostituate plutind prin mulțime şi încăierări spontane între abțiguiți. Poate Crane nu s-a dus ca să vadă toate astea, ci ca să fie văzut, căci paza în acea noapte a fost asigurată de nimeni altul decât căpitanul Chapman, prietenul şi comandantul secției polițistului Becker, aşa că a îmbrăcat nesuferita ținută de seară şi s-a lăsat văzut, iar ceea ce i s-a întâmplat la plecarea de la bal i-a dat un răspuns final la întrebare. Poliția a încercat să-l aresteze pentru stare de ebrietate, dar pentru că nu era beat şi nimeni nu-l văzuse vreodată beat în viața lui, au fost nevoiți să-i dea drumul. După o zi sau două, când au încercat din nou să-l aresteze în timp ce mergea pe Madison Avenue cu un coleg ziarist, mesajul a fost clar: nu se schimbase nimic.

După asta a plecat în nord, la frații şi prietenul său, Louis Senger, care a observat că „arăta ca un om întors de la groapă. Tresărea şi se zbătea în somn şi uneori striga îndurerat". Crane şi-a petrecut următoarele trei săptămâni cu un toc în mână, când la William, când la Edmund acasă, schițând scurtul manual instructiv pentru cei tineri. A fost ultima lui vizită mai lungă la Port Jervis şi Hartwood, iar în gerul iernii din statul New York, băiatul sclipitor a plecat în Florida, apoi a sărit înapoi în valurile care fuseseră cât pe ce să-l ucidă.

4

În prezența unei realități extraordinare,

luciditatea ia locul imaginației.

Wallace Stevens

„Barca de salvare” e singulară în opera lui Crane nu doar pentru că e cea mai personală dintre povestirile sale, fiind bazată pe o experiență pur autobiografică, ci şi pentru că e singurul lucru pe care l-a scris vreodată mânat de un dublu impuls: să prezinte un eveniment real aşa cum se întâmplase, dar în acelaşi timp să şi interpreteze realitatea pentru a-i pătrunde sensul. Până-n acel moment, îşi împărțise energiile între două forme de proză, ficțiune şi jurnalism, dar în „Barca de salvare” recurge la ambele forme pentru a crea ceva nou, un al treilea lucru care se află în afara ambelor categorii, fiind totuşi profund ancorat în fiecare dintre ele, ceva căruia poate i s-ar potrivi denumirea de ficțiune documentară. Crane îşi anunță intențiile în subtitlul povestirii: O poveste care-şi propune să respecte realitatea. Anume experiența a patru bărbați de pe Commodore, vasul cu aburi care s-a scufundat. „Poveste” sugerează un produs al imaginației, o ficțiune. „Să respecte realitatea” sugerează contrariul: un text jurnalistic, care e scris mereu astfel încât „să respecte realitatea”. Şi, pentru că menționează „Commodore, vasul cu aburi care s-a scufundat”, Crane nu lasă să planeze nicio îndoială asupra realității la care se referă şi pe care cititorii săi o cunosc atât de bine, încât simplul cuvânt „Commodore” e suficient ca s-o identifice. Până-n acel moment, toate povestirile şi romanele lui se ocupaseră de situații „actuale”, dar de această dată avea să spună o poveste care se întâmplase deja, o poveste rememorată despre o experiență la care participase împreună cu alți trei bărbați şi, cum acea experiență e vitală pentru el, deci i s-a întipărit foarte puternic în minte, puterea poveştii se exprimă încă de la prima frază, pentru a se păstra şi în următoarele treizeci de pagini. Nu mai contează în ce formă lucrează Crane, dacă e ficțiune, nonficțiune sau altceva. Îi mâncăm din palmă. El povesteşte şi noi aşteptăm, apoi iar ne povesteşte şi noi iar ascultăm şi în scurt timp ne dăm seama că acea palmă s-a strâns în jurul nostru, capturându-ne în poveste aşa cum bărbații sunt captivi pe barcă.

„Niciunul dintre ei nu ştia ce culoare are cerul.” Aşa începe istorisirea şi dintr-o singură frază scurtă înțelegem că suntem deja în mijlocul relatării promise în titlu şi în subtitlul explicativ: patru bărbați scăpați dintr-un naufragiu se află într-o barcă deschisă undeva în Oceanul Atlantic şi, pentru că sunt într-o situație periculoasă, stau cu ochii pironiți pe apa din jur, aşa

că nu pot să ridice capetele ca să se uite la cer. Fraza ne aruncă în lumea imediată, senzorială a bărbaților din barcă şi, pentru că a folosit „ei” în loc de „noi”, Crane şi-a informat cititorul că nu va fi o rememorare introspectivă, la persoana întâi, a experienței sale, ci o relatare obiectivă a experienței trăite de toți patru împreună. O poveste care-şi propune să respecte realitatea. Nu ne aflăm acum, ci atunci, ceea ce-i permite naratorului să mențină o anumită distanță față de acțiune chiar în timp ce se afundă în rememorarea ei şi o retrăieşte. Wordsworth: Poezia „îşi are originea în emoție rememorată în tihnă”. Crane rememorează şi, deşi povestirea lui nu e o poezie, e totuşi un poem în proză care exprimă confruntarea între lumea exterioară şi cea interioară, a naturii şi respectiv a omului, poem punctat de observații tăioase, ironice, câteva picături de umor inspirat, sec şi un sentiment de groază atotpătrunzător de la început şi până la sfârşit.

Primul paragraf continuă cu o descriere precisă a ceea ce văd bărbații care nu ştiu ce culoare are cerul:

Priveau înainte, cu ochii ațintiți asupra valurilor care se rostogoleau spre ei. Valurile astea erau de culoarea ardeziei, în afară de vârfurile albe şi înspumate, şi cu toții ştiau ce culori are marea. Orizontul se îngusta şi se lărgea, se prăbuşea şi sălta, iar marginea sa era mereu zimțată de valuri care păreau ascuțite la vârfuri ca stâncile.

Tonul se schimbă apoi abrupt, devenind oarecum comic-ridiculizant când bărcile sunt comparate cu nişte căzi de baie, apoi, odată cu „navigația cu o ambarcațiune mică”, se schimbă iar într-o pseudoexactitate exagerată, demonstrând că naratorul nostru e un om mai degrabă flexibil, deschis la diferite tipuri de discursuri şi registre emoționale – un om capabil să ne surprindă:

Probabil că nu puțini sunt cei care au căzi de baie mai mari decât bărcuța ce plutea acolo pe mare. Erau valuri absurd, barbar de abrupte şi de înalte şi fiecare culme înspumată devenea o problemă pentru navigația cu o ambarcațiune mică.

Cele patru personaje principale sunt prezentate apoi unul câte unul în următoarele patru paragrafe: bucătarul (Montgomery), maşinistul (Higgins), corespondentul (Crane) şi „căpitanul rănit” (Murphy). Bucătarul scoate apă de pe fundul bărcii; maşinistul cârmeşte cu una dintre vâsle („o vâslă mică şi subțire” care „părea adesea pe punctul de a se frânge”); corespondentul trage la cealaltă vâslă, întrebându-se ce caută acolo; iar căpitanul zace la pro vă, posomorât pentru că şi-a pierdut vasul şi amintindu-şi o „scenă vie cu şapte chipuri întoarse în cenuşiul zorilor, iar mai târziu un ciot de catarg cu o bilă

albă în vârf azvârlit de colo până colo pe valuri, care se afunda tot mai mult până s-a scufundat de tot". Altceva nu se pomeneşte despre scufundarea vasului Commodore şi, deşi căpitanul e pradă unei „tristeți adânci" şi „e ceva ciudat în vocea lui", se descurcă de minune să le comande bărbaților din barcă. Primele replici din povestire îi aparţin:

„«Cârmeşte-o oleacă mai la sud, Billie», a zis el. «Oleacă mai la sud, să trăiți», a zis maşinistul de la pupa."

Higgins, cel care moare la final, e singurul personaj căruia i se spune pe nume. Cel care spune povestea nu e corespondentul, care-l reprezintă pe autor. Acest rol îi revine unui narator invizibil, la persoana a treia, care însă nu pretinde niciodată că ar intra în gândurile vreunui personaj, altul decât corespondentul. Şi asta dintr-un motiv simplu: Crane ştia ce gândise el în timpul celor treizeci de ore pe mare, dar n-avea acces la gândurile altora. Un detaliu mărunt, poate, dar crucial, pentru că a respecta realitatea înseamnă realitate, nu speculație, iar singura scurtă incursiune a naratorului în starea de spirit a căpitanului se bazează pe observație şi pe propriile amintiri ale lui Crane din momentul scufundării vasului. Cele „şapte chipuri întoarse" din acel pasaj de început se transformă nouă pagini mai târziu, când corespondentul încearcă să-şi imagineze ce-i paşte, în „cei şapte zei mânioşi care stăpânesc peste mare". Cei şapte membri ai echipajului sunt mereu prezenți şi, pentru că au fost înghițiți de mare, ajung să întruchipeze marea şi forțele ei distructive – fantome care bântuie în adâncuri.

Aşa cum a făcut cu aproape toate povestirile sale mai lungi, Crane împarte „Barca de salvare" în capitole sau într-o serie de scene numerotate, iar în prima parte continuă să-l familiarizeze pe cititor cu condițiile de bază ale vieții pe barcă, adică o viață în mijlocul unui imens ocean învolburat, instabil, pentru prizonierii din bărcuța nu mai mare decât o cadă. „Ambarcațiunea se cabra, dădea înapoi şi se avânta ca un animal. Întâmpina fiecare val săltăreață, ca un cal care se opinteşte peste un gard nemaipomenit de înalt." Salturi nu doar în sus, cum ne explică în continuare, ci şi în jos: „Iar după ce suia trufaşă pe o creastă, se prăbuşea împroşcând pe povârnişul lung, clătinându-se şi înclinându-se în fața următoarei primejdii."

În timp ce evocă acest zbucium, naratorul ia din când în când distanță pentru a privi scena dintr-o perspectivă mai largă şi mai calmă, oprindu-se pentru a observa, de pildă, că „mişcarea valurilor într-o tăcere întreruptă doar de mârâitul crestelor avea un fel de grație teribilă". Dacă n-ar fi în pericol vieți omeneşti, mişcarea valurilor ar avea ceva frumos, o frumusețe naturală în contradicție cu amenințarea pe care o aduce atunci când oamenii sunt prinşi în mrejele ei, iar după alte trei fraze, Crane ia şi mai multă distanță, închipuindu-şi că priveşte scena de sus: „Văzută de la un balcon, întreaga tărăşenie ar fi fost, de bună seamă, pitorească într-un fel straniu." După care adaugă repede: „bărbații din barcă n-aveau timp s-o vadă", dar nu se referă la „întreaga tărăşenie", ci la prezumția că ar fi putut să pară pitoreşti, pentru că sunt prea ocupați să scruteze apa şi să încerce să vâslească până la mal ca să se vadă din afară sau chiar să observe că

soarele urcă „hotărât pe cer”, aşa că „şi-au dat seama că se luminase de-a binelea pentru că marea şi-a schimbat culoarea din ardezie în verde smarald, înspicată cu sclipiri chihlimbarii, iar spuma era ca ninsoarea viscolită”. Asta văd bărbaţii, aşa că „n-au băgat de seamă că se crăpa de ziuă”. Percepţia e totul şi, constrânşi de limitele situaţiei dificile în care se află, nu pot vedea decât ceea ce trebuie să vadă ca să supravieţuiască. Pentru moment, restul lumii e invizibil şi, chiar dacă există, poate deveni vizibil doar post-factum – în tihna rememorării.

Capitolul se încheie cu primul dialog susţinut din povestire, când bucătarul şi corespondentul încep să se contrazică în legătură cu „diferenţele dintre o staţie de salvare şi un refugiu”, bucătarul spunând că există un refugiu puţin mai la nord de farul din golful Mosquito, ceea ce înseamnă că imediat ce barca lor avea să fie zărită de pe mal, vor fi trimis bărci de salvare după ei, iar corespondentul replicându-i că „refugiile nu au personal”.

— Ba au, a zis bucătarul.

— Ba n-au, a zis corespondentul.

— Ei, oricum, încă n-am ajuns acolo, a intervenit maşinistul de la pupa.

— Mă rog, a zis bucătarul, poate că ăsta de care zic eu că e lângă farul din golful Mosquito nu e un refugiu. Poate e o staţie de salvare.

— Încă n-am ajuns acolo, a zis maşinistul de la pupa.

Un exemplu al interacţiunilor dintre bărbaţii din barcă, dar şi o scurtă privire asupra personalităţilor lor contrastante: bucătarul nu prea isteţ, corespondentul pedant – gata să corecteze pe oricine dă informaţii eronate – şi maşinistul impasibil, care preferă să-şi facă treaba decât să se lase târât într-o vorbărie inutilă despre situaţii ipotetice care n-au niciun fel de înrâurire asupra prezentului. În doar câteva rânduri, Crane ne-a arătat ceva mai clar cine sunt acei bărbaţi. Povestirea a început abia de două pagini şi jumătate şi suntem deja departe.

Detaliile se adună pe măsură ce naraţiunea avansează în forţă, un potop de descrieri precise care reconstituie comportamentul schimbător al oceanului, apariţia sinistră a unor pescăruşi sâcâitori (unul dintre ei se aşază pe capul

căpitanului), „covoarele maronii de alge” care se ivesc la suprafață ori de câte ori barca se apropie de țărm (doar pentru a fi împinsă îndărăt în repetate rânduri) şi truda continuă la vâsle, care sleieşte muşchii („Între timp, maşinistul şi corespondentul vâsleau. Şi tot vâsleau”). Intercalate în noianul detaliilor senzoriale sunt pasaje care se referă la starea de spirit a celor patru bărbați, care pare să fluctueze la fel de iute ca vântul şi apa din jurul lor. Inițial, nu prea ştiu ce să creadă. Li se pare că ar fi „copilăros şi stupid” să exprime vreo urmă de optimism în privința şanselor lor şi totuşi, explică naratorul, nici alternativa nu e mai bună, căci „etica împrejurărilor în care se aflau le interzicea categoric să se refere deschis la deznădejde”. Aşadar, impasul se rezolvă cu o remiză: „Aşa că tăceau.”

Etica împrejurărilor în care se aflau înseamnă responsabilitatea fiecăruia dintre bărbați pentru binele celorlalți trei, pentru că sunt cu toții împreună în barcă, literalmente în aceeaşi barcă, şi ar fi o încălcare a eticii să spună ceva care să pericliteze moralul grupului. În acest caz, tăcerea e singura soluție şi fiecare îşi cunoaşte doar propriile gânduri. Într-o lume care a fost redusă la doar patru oameni, fiecare dintre ei poartă povara unei pătrimi de umanitate şi tot ceea ce face sau nu face va afecta lumea întreagă. „Barca de salvare” se ocupă de această condensare a realului în „ceva minuscul [...] la mila a cinci oceane”, în care stau patru omuleți care se îndreaptă spre un viitor nesigur, iar până să vină acel viitor, maşinistul şi corespondentul vâsleau. Şi tot vâsleau.

Atmosfera se luminează spre sfârşitul celui de-al doilea capitol, când zăresc pentru prima oară pământul – un puncticel minuscul în depărtare, identificat de căpitan ca farul din golful Mosquito –, iar dacă vântul ține cu ei şi barca nu se scufundă, îi asigură căpitanul, au şanse să ajungă la liman. „«Tu goleşte-o de apă, bucătarule», a spus căpitanul senin.” Iar bucătarul, descris acum ca fiind „vesel”, se supune bucuros. Urmează apoi partea a treia, cu un prim paragraf aproape extatic în care Crane ne prezintă noua sa perspectivă asupra lumii:

E greu de descris frăția subtilă care se legase pe mare. Nimeni n-a spus că aşa era. Nimeni n-a pomenit-o. Dar ea cuprinsese barca şi fiecare îi simțea căldura. Erau un căpitan, un maşinist, un bucătar şi un corespondent şi erau prieteni, prieteni ce împărtăşeau o stranie legătură tare ca fierul, neobişnuit de trainică. Căpitanul cel rănit, care zăcea la prora rezemat de vasul cu apă, vorbea mereu calm, cu voce joasă, dar nici c-ar fi putut comanda unui echipaj mai săritor şi mai dispus să asculte decât tripleta pestriță din mica barcă. Nu era vorba doar despre acceptarea celei mai bune soluții pentru siguranța tuturor. Sigur era şi ceva personal, din inimă. Iar pe lângă devotamentul față de comandant era şi camaraderia în care corespondentul, de pildă, care fusese învățat să fie cinic cu oamenii, a recunoscut încă din acele clipe cea mai bună experiență din viața lui. Dar nimeni n-a spus că aşa era. Nimeni n-a pomenit-o.

Crane mai comentase asemenea revelații de două ori până atunci în opera sa, dar de fiecare dată vorbise despre alții, mai întâi în Nebraska, unde fusese uimit de solidaritatea manifestată de fermierii suferinzi, apoi în Galveston, unde bunăvoința şi cinstea oamenilor fuseseră „instructive pentru un cinic”, doar că de această dată cinicul ia el însuşi parte la experiență, o experiență oribilă după toate standardele obiective, dar, datorită acelei „frății subtile care se legase pe mare”, o declară cea mai reuşită experiență din viața lui. Ceea ce i s-a întâmplat în bărcuța aceea l-a schimbat, iar din acel moment a ajuns să trăiască într-o lume altfel decât până atunci, o lume potențial altfel, în orice caz, în funcție de cum trăieşte fiecare, doar pentru sine sau pentru, cu şi datorită altora. Când Barca de salvare şi alte povestiri a apărut în volum în 1898, Crane a adăugat o dedicație formală pentru prima oară în viața lui de scriitor – un omagiu pentru cei care-l inițiaseră în misterele frăției subtile şi nerostite, singurul mijloc de apărare al omului împotriva disperării fără leac într-un univers lipsit de sens:

PENTRU

RĂPOSATUL WILLIAM HIGGINS

ŞI PENTRU

CĂPITANUL EDWARD MURPHY ŞI STEWARDUL C.B. MONTGOMERY DE PE VAPORUL CU ABURI COMMODORE CARE S-A SCUFUNDAT

Bărbații improvizează o pânză dintr-o manta legată de o vâslă, iar următoarea dată când ajung pe creasta valurilor, pământul se tot măreşte în fața lor, după care vântul încetează brusc. Barca nu mai înaintează, iar maşinistul şi corespondentul trec la vâsle şi se pun iar pe treabă. Crane comentează:

Naufragiile se întâmplă apropos de nimic [...] Dintre cei patru inşi din barcă, niciunul nu dormise cu adevărat în cele două zile şi două nopți de dinainte să urce la bord, iar în agitația de pe puntea unei nave care se scufunda, uitaseră şi să mănânce zdravăn.

Foame şi epuizare, la care se adaugă corvoada de a vâsli întruna, iar corespondentul începe să se mire cum de ar putea gândi cineva că vâslitul e „amuzant” când de fapt e o „pedeapsă diabolică”, „o oroare pentru muşchi şi o crimă pentru spate”. Totuşi, în acel moment sunt cu toții rezonabil de optimişti. Pământul se profilează tot mai aproape, farul îndepărtat se vede limpede şi, chiar dacă hula e prea intensă ca să rişte să se avânte în ea,

presupun eronat că e cineva la far care-i va vedea şi, odată văzuți, vor fi ajutați şi salvați. Se aşteaptă să ajungă pe țărm într-o oră, iar când corespondentul găseşte opt trabucuri în buzunarul de sus al mantalei, patru îmbibate de apă de mare, dar celelalte miraculos de uscate, se înveselesc cu toții „şi cu siguranța salvării iminente în priviri, au pufăit din trabucurile grase şi au vorbit de bine şi de rău pe toată lumea. Toată lumea a luat o gură de apă".

Dar nu se întâmplă nimic. „Ciudat că nu ne văd", spune bucătarul la începutul capitolului patru, iar în scurt timp aceste cuvinte sunt repetate o dată şi încă o dată, în timp ce bărbații se miră de lipsa de reacție dinspre mal: „Ciudat că nu ne văd."

Voioşia de mai înainte pălise de tot. Minții lor în alertă îşi închipuiau lesne tot soiul de pilde de incompetență, orbire şi, da, laşitate. Țărmul era acolo, plin de oameni, şi era trist, tare trist pentru ei să nu zărească niciun semn dintr-acolo.

Căpitanul trage concluzia că ar trebui să încerce să ajungă singuri acolo, argumentând că „dacă rămânem aici prea mult, niciunul dintre noi n-o să mai aibă putere să înoate când s-o răsturna barca". În timp ce maşinistul întoarce barca spre mal, căpitanul, care înțelege cât de periculos va fi acest atac asupra brizanților, îi întreabă pe ceilalți dacă ştiu unde să-i anunțe „sfârşitul" în caz că nu scapă cu viață, şi e pentru prima oară când povestirea abordează fățiş subiectul morții.

Apoi schimbară rapid între ei câteva adrese şi instrucțiuni. Cât despre gândurile oamenilor, era multă furie în ele. Ar putea fi astfel formulate: „Dacă e să mă înec – dacă e să mă înec – dacă e să mă înec, atunci de ce, pe cei şapte zei mânioşi care stăpânesc peste mare, mi s-a îngăduit s-ajung atât de departe şi să contemplu nisipul şi copacii? Am fost adus aici doar ca să mi se dea peste bot tocmai când mă pregăteam să ronțăi brânza sfântă a vieții? E ridicol. Dacă atâta poate femeia asta bătută-n cap, Soarta, atunci n-ar trebui să i se dea pe mână destinele oamenilor. E o găină bătrână care habar n-are ce vrea. Dacă a hotărât să mă înece, de ce n-a făcut-o de la început, să mă scutească de atâta tevatură. Toată povestea e absurdă [...] Dar nu, n-are cum să vrea să mă înece. Nu va îndrăzni să mă înece. Nu mă poate îneca. Mai ales după atâta trudă." După care poate că omul a avut pornirea de a amenința norii cu pumnul. „Numai îneacă-mă, să vezi ce-o să fie la gura mea!"

E un pasaj complex, serios şi totodată ironic şi, în timp ce Crane îşi prezintă argumentul, pare să-şi dea seama cât de ridicol sună, pentru că să amenințI

norii cu pumnul şi să blestemi Soarta după ce te-a omorât sunt cu siguranță gesturi goale, lipsite de sens. Omul nu are niciun cuvânt de spus atunci când natura decide ce va face cu el şi cred că e revelator că Crane îl compară pe om cu un şoarece, şoarecele cel umil şi neînsemnat care ronțăie brânza sfântă a vieții, o expresie atât de amuzantă şi totuşi sumbră care cu greu ar putea fi interpretată altfel decât ca o nouă săgeată ironică îndreptată de Crane spre platitudinile gândirii convenționale: reacția de tip vai mie la iminența morții. Dar acest pasaj e doar un prim pas pe drumul spre o înțelegere mai profundă a experienței pe care o trăise. Lucrurile nu se opresc aici, iar furia şi iritarea din acest monolog interior imaginat dispar pe măsură ce povestea avansează. Încetul cu încetul, închisoarea egoismului se năruie şi se întrezăreşte lumea – nu doar apa, ci şi cerul –, pentru că ceea ce inițial nu pare a fi decât povestea unei aventuri trăite este de fapt o călătorie filosofică prin diferite stadii ale zorilor conştiinței spre o înțelepciune stoică, sumbră, câştigată cu mult chin.

Maşinistul cârmeşte barca spre mal, dar brizanții sunt puternici, devin „tot mai fioroşi" şi „păreau mereu să se spargă şi să se rostogolească deasupra bărcuței în volburi înspumate". Mai e încă mult până la mal, dar chiar şi la acea distanță, apa e prea agitată ca să înainteze în siguranță. Maşinistul anunță că „[barca] nu mai rezistă nici trei minute şi suntem prea departe ca să înotăm". Îl întreabă pe căpitan dacă s-o „ducă iar în larg", iar căpitanul îi spune da, aşa să facă. Desantul pe plajă a eşuat.

Se îndepărtează la o distanță mai sigură, cercetând plaja în căutare de semne de viață, orice care să le dea o urmă de speranță că până la urmă vor fi salvați. Timp de câteva pagini, oamenii nu fac decât să vegheze, să aştepte şi să vâslească. Apoi unul dintre ei observă un om pe plajă. Cei patru din barcă îşi concentrează întreaga atenție asupra lui, studiindu-i gesturile, comentându-i acțiunile, iar în lunga înşiruire de dialoguri care urmează, Crane evită să ne spună cine vorbeşte: cuvintele sunt suspendate în aer şi nu ştim cine le rosteşte – căpitanul, corespondentul, maşinistul sau bucătarul –, pentru că de-acum au un singur cuget, un singur scop şi nu mai contează cine ce spune. E frăția subtilă în acțiune şi nu e nevoie de alte adnotări. Acțiunea vorbeşte de la sine, adică, în acest caz, actul vorbirii, iar de vorbit, vorbesc de fapt cu toții la un loc, prin gura fiecăruia, pentru că ce i se întâmplă unuia li se va întâmpla tuturor. Destinele lor au ajuns să se confunde.

Bărbatul pare să le facă semne cu mâna. Apoi nu mai face cu mâna, ci aleargă. Apoi nu mai aleargă. Brusc mai apare un om care pare să alerge, dar nu, e pe bicicletă, i se alătură celuilalt om. Amândoi le fac cu mâna. Apoi pe plajă apare ceva pe roți. Ar putea fi o barcă pe roți, îşi spun ei, dar nu, e un omnibuz – unul dintre omnibuzele hotelurilor mari din zonă. Un bărbat din omnibuz flutură un steag negru, dar nu, nu e steag, ci o manta, dar de ce-ar flutura un om o manta în jurul capului? Bărbații din barcă fac presupuneri. Oamenii de la hotel au venit pe țărm ca să se uite la ei cum se înecă. Sau îşi închipuie că cei patru bărbați din barcă pescuiesc. Sau altceva? Şi tot aşa la nesfârşit până când bărbații din barcă se împotmolesc

pe amăgitoarea linie de hotar între coerență și înceţoşare, după care lumina păleşte din ce în ce mai tare, iar ziua e pierdută.

Amurgul a cuprins țărmul. Bărbatul care flutura mantaua a dispărut treptat în acel crepuscul care a înghițit deopotrivă omnibuzul şi grupul de oameni. Stropii de apă care se abăteau mugind peste marginea bărcii îi făceau pe călători să dea înapoi şi să înjure ca însemnați cu fierul roşu.

— Aş vrea să-l prind pe nătărăul care a fluturat haina. Tare i-aş trage una, doar aşa, să-mi poarte noroc.

— De ce? Ce-a făcut?

— Oh, nimic, numai că părea al naibii de bine dispus.

Între timp, maşinistul dădea la vâsle, după care a dat la vâsle corespondentul, apoi maşinistul. Cenuşii la chip şi aplecați de spate, roteau mecanic, cu schimbul, vâslele de plumb. Silueta farului dispăruse de la capătul sudic al orizontului, dar într-un final, o stea palidă a răsărit din mare. Dârele şofrănii de la apus au lăsat locul întunericului în care se contopeau toate, iar spre răsărit, marea era neagră. Pământul dispăruse, din el rămăsese doar vuietul grav şi trist al valurilor.

La începutul capitolului cinci, Crane explorează şi mai mult întunericul din jurul bărcii:

O noapte pe mare într-o barcă deschisă e o noapte lungă. Când în sfârşit s-a întunecat, strălucirea luminii care se ridica din mare înspre sud s-a făcut complet aurie. La orizont, spre nord, a apărut o lumină nouă, o lucire slabă, albăstrie la marginea apei. Aceste două lumini mobilau lumea. Altfel nu se zăreau decât valuri.

„Mobilau lumea” sună uluitor şi neaşteptat – uluitor cu sensul de frumos, neaşteptat în sensul de bază al lui uluitor –, mai ales pentru că substanța „mobilei” se reduce la două surse de lumină îndepărtate şi, pentru că vine imediat după finalul surprinzător al capitolului patru, când bucătarul se

întoarce brusc spre maşinist şi întreabă, apropo de nimic (la fel cum şi naufragiile sunt apropo de nimic), „Billie, care-i plăcinta ta preferată?”, urzeala de texturi şi tonuri a poveştii atinge o nouă densitate, o nouă complexitate a sensului. Cu câteva fraze-cheie care se repetă pe parcurs, („maşinistul dădea la vâsle, după care a dat la vâsle corespondentul, apoi maşinistul”, la care se adaugă refrenul „dacă e să mă înec – dacă e să mă înec – dacă e să mă înec” care s-a repetat aproape de finalul celui de-al patrulea capitol şi se va repeta iar la începutul capitolului şase, de fiecare dată mai scurt, păstrând mai puține propoziții din versiunea originală), devine limpede că „Barca de salvare” are structura unei bucăți muzicale, o fugă în care voci sau fire disparate se suprapun tot mai mult până când încep să se contopească, iar odată cu căderea nopții începe şi partea de stretto a fugii, finalul care va aduna vocile disparate şi le va contopi într-una singură, o alegere care va crea un sunet diferit decât cele pe care le-am auzit în porțiunile textului de până în acel moment, un sunet la fel de grav ca mugetul valurilor.

Maşinistul şi corespondentul vâslesc cu rândul în întuneric. În timp ce unul doarme pe fundul bărcii, cu apa rece împroşcând în jur, celălalt vâsleşte până când rămâne fără vlagă. Moment în care-l trezeşte cu delicatețe din „somnul de moarte” pe cel adormit şi-l întreabă dacă poate să preia el o vreme, iar dacă cel adormit e corespondentul, va răspunde „Sigur, Billie”, apoi vor face schimb de locuri până când vine momentul să predea iar ştafeta. Se poartă unul cu celălalt cu o politețe senină şi prevenitoare fără ca vreunul dintre ei să se plângă vreodată.

Corespondentul continuă să vâslească singur în noapte, privind în jos la bucătarul şi maşinistul care dorm, unul cu brațul pe după umărul celuilalt, şi-i vede ca pe nişte „prunci ai mării, o ipostază grotescă a pruncilor pădurii din vremuri străvechi”. Până şi căpitanul, mereu de veghe, pare să fi ațipit, „iar corespondentul s-a gândit că rămăsese singurul om care pluteşte pe fața oceanelor. Vântul care se abătea asupra valurilor avea glas, un glas mai trist decât sfârşitul.” Un rechin apare lângă barcă, la o lungime de vâslă – „o străfulgerare lungă de lumină albăstrie [...] o aripioară enormă săgetând apa ca o umbră” –, dar amenințarea îl lasă ciudat de rece pe corespondent. Îşi doreşte ca unul dintre ceilalți să fie treaz ca să împărtăşească experiența cu el, dar toți trei sunt morți pentru omenire, dormind duşi în apa care bălteşte pe fundul bărcii, iar corespondentul continuă să vâslească solitar.

Capitolul cinci lasă loc capitolului şase, iar corespondentul e tot singur, meditând la cei şapte zei furioşi ai mării în timp ce bolboroseşte cunoscutul său refren, „dacă e să mă înec – dacă e să mă înec – dacă e să mă înec”, numai că începe să-şi depăşească simpla iritare, căpătând o perspectivă mai largă asupra situației sale, pe care n-o mai tratează ca pe o insultă personală, ci ca pe o problemă filosofică în măsură să afecteze orice om care înfruntă forțele irației ale naturii.

Când omul pricepe că natura nu-l consideră important, că universul nu va fi schilodit dacă el dispare, la început îi vine să arunce cu pietre în templu şi i se pare cumplit că nu se găsesc nici pietre şi nici temple. Orice manifestare vizibilă a naturii ar fi de bună seamă ținta săgeților lui zeflemitoare.

Apoi, în lipsa unui lucru tangibil pe care să-l huiduie, poate că simte dorința de a cere socoteală unei personificări, de a implora, în genunchi, cu mâinile întinse rugător, spunând: „Da, dar eu mă iubesc."

O stea rece şi înaltă într-o noapte de iarnă, acesta e răspunsul pe care omul simte că l-a primit din partea ei. Pricepe atunci patosul situației în care se află.

Mintea corespondentului rătăceşte, întorcându-se inexplicabil la o poezie pe care o citise în copilărie, cu atâta timp în urmă încât „uitase că uitase versurile", o dulcegărie oribilă despre un soldat din Legiune care zace muribund în Alger şi nu-şi va revedea niciodată patria, un text care nu-l impresionase în niciun fel în copilărie pentru că, deşi îşi dădea seama că ar fi trebuit să i se facă milă de soldatul pe moarte, „pentru el nu conta nici cât vârful rupt al unui creion".

Acum îi revenise însă în minte, în mod bizar, ca o făptură vie, omenească. Nu mai era doar imaginea câtorva zbateri din pieptul unui poet care-şi bea ceaiul şi-şi încălzeşte picioarele la sobă; era o realitate – aspră, jalnică şi precisă.

[...] Departe, la orizontul algerian, un oraş alcătuit din mici pătrate se contura pe un cer decolorat de ultimele nuanțe ale apusului. Corespondentul, care trăgea la rame şi visa la mişcările tot mai încete ale buzelor soldatului, a simțit emoția unei înțelegeri profunde şi cu desăvârşire impersonale. Îi părea rău de soldatul din Legiune care murea în Alger.

O nouă divagație a lui Crane exprimată într-un flux al conştiinței, similară potopului de gânduri care se rostogolesc prin capul Puştiului din New York în „Cei cinci şoareci albi", dar şi o parabolă a felului în care Crane alege să-şi scrie povestea, o poveste în interiorul poveştii din viața reală care este „Barca de salvare", un text care se petrece în Florida, dar e scris într-o iarnă geroasă în inima statului New York, fără îndoială într-o cameră încălzită de un foc tihnit care seamănă cu camera în care corespondentul şi-l imaginează

pe poetul care scrie despre soldatul din Algerul cel încins şi îndepărtat. Poezia tot proastă rămâne şi, pentru că e scrisă într-un limbaj mort, soldatul e deja mort înainte să moară, dar băiatul pe care-l lăsase indiferent e acum bărbat, un corespondent care vâsleşte în beznă ca să-şi salveze viaţa şi care a înţeles în sfârşit patosul situaţiei în care se află, ceea ce i-a îngăduit să ajungă la o „înţelegere cu desăvârşire impersonală" care pătrunde dincolo de limbajul mort al poeziei şi i-l redă pe soldatul mort cu tot patosul situaţiei acestuia. Acum poezia poate să-l impresioneze nu pentru c-ar fi bună, ci pentru că nu mai contează. Contează ceea ce e omenesc şi viu, situaţia umană, la fel de umană ca a lui, aşa că poate să-i pară „rău de soldatul din Legiune care murea în Alger".

Totul la obiect, desigur, dar totodată oarecum smintit, pentru că această paranteză mentală e cauzată şi de presiune, de confuzia extremă produsă de o zi întreagă şi o jumătate de noapte într-o barcă de salvare: o realitate psihologică născocită de o minte care a început să cedeze sub chinuitorul efort fizic.

Căpitanul se deşteaptă, corespondentul şi maşinistul fac din nou schimb, iar când corespondentul se întinde lângă bucătarul adormit, dinţii îi clănţănesc de frig şi „cântă toate melodiile la modă". Doarme atât de profund încât atunci când aude o voce „în ultimul hal de epuizare", are senzaţia că a trecut doar o clipă: „Facem schimb?" Iar corespondentul răspunde: „Sigur, Billie."

Ceva mai târziu, căpitanul îi cere bucătarului „să ia o vâslă de la pupa şi să ţină barca îndreptată spre mare". Asta pentru ca maşinistul şi corespondentul „să-şi tragă amândoi sufletul" şi să le dea „şansa", cum spune căpitanul, „să-şi recapete forţele". Aşa că dorm iar somnul celor morţi, „iar vântul şi apa care biciuiau necruţător aveau asupra lor acelaşi efect ca asupra unor mumii". În acest moment al luptei lor, principala preocupare e să ţină bărcuţa într-un echilibru dificil între mare şi ţărm şi trebuie să-şi folosească toate abilităţile de navigaţie cu ambarcaţiuni mici pentru ca bărcuţa să nu se apropie prea mult de valurile înşelătoare, dar nici să nu fie purtată prea mult în larg şi să piardă contactul cu uscatul. În timp ce bucătarul ţine vâsla, lângă barcă apare alt rechin sau poate acelaşi. Apoi e din nou rândul corespondentului să vâslească. Căpitanul îi dă whiskey şi apă ca să-i „potolească tremurul", iar când corespondentul ajunge din nou, a nu ştiu câta oară, la epuizare, se întoarce spre maşinist şi întreabă „Billie... Billie, facem schimb?", iar pentru a nu ştiu câta oară, maşinistul răspunde: „Sigur".

La începutul ultimului capitol, corespondentul deschide ochii şi vede în jur cum se crapă de ziuă. Cerul e cenuşiu la început, dar pe măsură ce minutele trec, „apa se colorează în carmin şi auriu. Dimineaţa a apărut în sfârşit, în toată splendoarea sa, cu un cer albastru pur şi vârfurile valurilor aprinse de lumina soarelui". Acum ştie ce culoare are cerul şi, pentru că a ajuns la o „înţelegere impersonală" a lucrurilor, poate să privească lumea cu un ochi obiectiv, limpede. Cercetează orizontul îndepărtat şi iată ce vede: dune de nisip, câteva căsuţe negre şi o moară înaltă şi albă înălţându-se deasupra

lor. Par a fi semne de viață, dar totul e pustiu. Niciun om, câine sau bicicletă – nimic.

În barcă s-a ținut sfat.

— Ei bine, a spus căpitanul, dacă nu vine nimeni să ne ajute, atunci ar trebui să încercăm numaidecât să răzbim prin valuri. Dacă mai stăm mult aici, vom fi prea slăbiți ca să ne mai putem ajuta singuri.

Ceilalți i-au dat dreptate în tăcere. Barca s-a îndreptat spre plajă. Corespondentul s-a întrebat dacă se urcase vreodată cineva în vârful turnului uriaşei mori de vânt şi dacă privise vreodată de acolo în direcția mării. Turnul era un colos care stătea cu spatele la necazurile furnicilor. Pentru corespondent, era într-un fel o reprezentare a naturii impasibile la zbuciumul omului – natura în vânt şi natura în viziunea oamenilor. În acele clipe nu i se părea nici crudă, nici binevoitoare, nici înşelătoare, nici înțeleaptă. Ci indiferentă, cu totul indiferentă.

Crane vizitase deja acel loc în mintea lui de multe ori, dar de această dată îl trăia pe pielea lui, reînvățând lecții vechi într-un fel care avea să i le întipărească în oase pentru totdeauna, iar din acel moment avea să se orienteze spre o nouă înțelegere a misiunii sale de scriitor. Dacă natura e indiferentă la zbuciumul omenirii, asta nu înseamnă că e crudă şi nici măcar ostilă, ci doar că nu are niciun sens intrinsec sau are un sens atât de inaccesibil inteligenței omeneşti, încât până la urmă tot lipsită de sens e. Poate că un plan există, dar existența ei n-are alt temei sau scop decât autoperpetuarea ca forță oarbă, iar omenirea e lăsată să se descurce singură, să-şi găsească singură sensuri în legăturile umane subtile, nerostite, ca în cazul celor patru bărbați naufragiați împreună într-o bărcuță, incapabili să ajungă pe țărm. Ca jucător, Crane ştia că atunci când zarul se rostogoleşte, rezultatul ține doar de hazard. Să uităm de Dumnezeu, de destin, de soartă – şi să înțelegem că suntem conduşi de forțe arbitrare pe care nu le controlăm. Patru bărbați naufragiază într-o barcă. Trec prin acelaşi calvar, dar trei dintre ei vor supraviețui şi unul nu. De ce? Întrebarea nu doar că n-are răspuns, dar n-are nici sens. Billie Hawkins moare. Jeleşte-l păstrându-l în amintire, aminteşte-ți de el jelindu-l, iar dacă întâmplarea face să scrii, pune-l în povestea ta, iar dacă povestea ta din 1897 e suficient de bună, va fi citită multă vreme, aşa cum e citită azi de un om care stă singur într-o cameră în Brooklyn, New York, la o sută douăzeci şi doi de ani după evenimente.

Cei patru se îndreaptă spre plajă. E o certitudine că barca se va răsturna cu mult înainte să ajungă şi, în timp ce maşinistul cârmeşte bărcuța cu spatele,

principala întrebare este când se vor răsturna şi cât de mult vor fi nevoiți să înoate. „Talazurile uriaşe dinspre țărm săltau mult barca”, ne spune naratorul, după care intră în joc ultimul element al poveştii, vocea finală a fugii care schimbă brusc şansele de supraviețuire în bătălia ce urmează: epuizarea, o imensă şi copleşitoare epuizare fizică. Mintea corespondentului „era dominată în acele momente de muşchi, iar muşchilor nu le mai păsa. I-a trecut prin cap doar că ar fi păcat să se înece”. Trebuie să lupte pentru viață chiar în momentul în care dorința de a trăi îi e seacă, dar abia apucă să formuleze acest gând, că începe bătălia. Un val alb gigantic „s-a abătut vuind asupra bărcii [...] Barca a alunecat pe coamă, a săltat pe creasta furibundă, trecând peste ea, apoi şi-a dat drumul pe spinarea lungă a valului.” Urmează apoi încă un val: „Potopul clocotitor de apă albă a înşfăcat barca şi a răsucit-o aproape perpendicular. Apa s-a revărsat înăuntru din toate părțile.” Căpitanul îi avertizează că „următorul ne pune capac, fără doar şi poate” – şi aşa e. „Cel de-al treilea val s-a avântat înainte, uriaş, furios, implacabil. A înghițit cu totul bărcuța şi, aproape imediat, bărbații au căzut în mare. O bucată dintr-o centură de salvare rămăsese pe fundul bărcii, iar corespondentul a strâns-o la piept cu mâna stângă în timp ce era azvârlit peste bord.”

Urmează o relatare detaliată a zbaterii sale în apa înghețată, cu mintea pendulându-i între confuzie şi claritate în timp ce rezistă epuizării crescânde. Maşinistul înoată „iute, cu forță”. Bucătarul, încins cu o vestă de salvare, a urmat instrucțiunile căpitanului şi stă pe spate cu o vâslă în mâini, înaintând „ca o canoe”. Căpitanul stă agățat de barca răsturnată cu brațul zdravăn, luând în piept valurile. Între timp, corespondentul înoată câineşte încet, „pe îndelete”, ca să-şi păstreze forțele, atent doar la „apa zgomotoasă” şi curenții schimbători de sub el în timp ce gândurile i se risipesc tot mai mult, atât de detaşat încât atunci când priveşte înainte spre țărm, îl vede „întinzându-se înaintea lui ca un tablou. Era foarte aproape de el în acel moment, dar el era impresionat ca omul care vede o scenă din Britania sau Olanda într-o galerie de artă”. Repetă pentru ultima oară refrenul care i-a trecut prin cap de la bun început, doar că acum e în surdină, mai simplu şi mai direct, epurat de orice înfloritură retorică în timp ce trupul său istovit continuă să înoate spre uscat.

„O să mă înec?” se gândea. „E cu putință? E cu putință? E cu putință?” Poate că omul ar trebui să-şi vadă propria moarte ca pe un ultim fenomen al naturii.

Simțind pericolul în care se află corespondentul, căpitanul îi strigă să vină spre barcă, dar nu e un lucru uşor, necesitând un efort devenit aproape copleşitor pentru el.

Luptând să ajungă la căpitan şi la barcă, şi-a zis că înecul ar putea fi o soluție bunicică pentru un om sleit de-a binelea, o încetare a ostilităților însoțită de enorm de multă uşurare, şi s-a bucurat, pentru că de ceva timp mintea îi stăruia îngrozită la momentele de agonie. Nu voia să sufere.

Pare să abandoneze, resemnându-se cu gândul morții în valuri, deşi a ajuns la o aruncătură de băț de țărm, numai că are noroc, marele noroc de a fi salvat tocmai de unul dintre valurile ucigaşe care amenințaseră să-l înece, un val atât de mare şi de puternic, încât îl catapultează peste barcă până în apa care-i ajunge doar până la brâu. Corespondentul se ridică în picioare, dar e prea epuizat, aşa că în clipa următoare cade. Valurile îl izbesc iar, curentul îl trage iar, dar are noroc şi de această dată. Un bărbat de pe mal „care fugea şi se dezbrăca, se dezbrăca şi fugea [a intrat] sărind în apă [...] Era gol, gol ca un copac iarna, dar în jurul capului avea un nimb strălucitor ca al sfinților. L-a înşfăcat cu putere pe corespondent, trăgându-l insistent şi împingându-l cu nădejde. Corespondentul, obişnuit să nu facă risipă de cuvinte, i-a zis: «Mulțumesc, amice.»„

Bineînțeles că maşinistul n-are norocul de a fi salvat de un val sau de altceva, iar sfântul gol nu-l poate ajuta. Cei trei supraviețuitori sunt întâmpinați cu „mărinimie şi căldură" de oamenii care se adună în jurul lor, în timp ce „o siluetă nemişcată, şiroind de apă era purtată încet pe plajă, doar pentru a fi întâmpinată cu ospitalitatea diferită, sinistră a mormântului".

Povestirea se încheie cu un salt de douăsprezece ore de la dimineață la întuneric.

La căderea nopții, valurile albe se rostogoleau încolo şi încoace sub lumina lunii, iar vântul ducea glasul grozavei mări până la oamenii de pe țărm, care au simțit atunci că pot fi tălmaci.

Tălmaci ai elementelor. Tălmaci ai liniei de hotar între coerență şi începătoşare. Oracole moderne care descifrează măruntaiele lumii.

***

Pământ, aer, foc şi apă. Poet al situațiilor extreme, Crane a fost şi un cercetător dedicat al celor patru elemente clasice, iar forța primară, chiar primitivă a celor mai bune opere ale sale izvorăşte din adaptarea sa la ordinea (şi haosul) natural al mersului lucrurilor. El nu inventează, ci

observă, iar în povestirile, romanele şi schiţele sale vedem, pasaj după pasaj, elementele aşa cum puţini alţi scriitori au reuşit să le prezinte. Să ne gândim la pământ, de pildă, şi brusc vom vedea peisajele zugrăvite în Semnul roşu al curajului, deşertul din sud-vestul Texasului descris în „Un om şi alţii”, câmpurile cu porumb uscat din „Lupta pe viaţă şi pe moarte din Nebraska”. Dacă ne gândim la aer, vom vedea imediat nenumăratele ilustrări ale luminii, norilor, vântului, zăpezii, ploii şi viforului din „Hotelul albastru” şi „Oameni în bătaia furtunii”, soarele căzând pieziş pe puştile lucitoare din „Un episod din război” şi precizia acelui efect nuanţat al luminii întrezărit de corespondent în timp ce vâsleşte prin întuneric în „Barca de salvare”: „Spre sud, cineva făcuse în mod evident un foc de semnalizare pe plajă. Era prea jos şi prea departe ca să se vadă, dar arunca [în] spatele falezei o reflexie scânteietoare, trandafirie, care se desluşea din barcă.” Dacă ne gândim la foc, avem în faţă focul iscat în cartierul sărac din schiţa newyorkeză pe care a scris-o în 1894 pentru Edward Marshall, chimicalele explozive care ard faţa omului din Monstrul şi focul care i s-a arătat spre sfârşitul vieţii într-un vis şi s-a transformat în „Încătuşat”, o poveste despre un incendiu care izbucneşte într-un teatru pe a cărui scenă e captiv un bărbat. Situaţii extreme. Situaţii omeneşti inserate în cadrul unui mediu natural specific şi, cum e norocosul posesor al unui spirit de observaţie ieşit din comun – ca şi al unui talent de a-şi transpune observaţiile în cuvinte la fel de ieşit din comun –, Crane transformă ceea ce altminteri ar fi simple abstracţiuni în ceva palpabil, o bază pe care cititorul să poată sta pentru a pătrunde în acele situaţii extreme ca în nişte experienţe trăite.

Dar vorbim acum despre „Barca de salvare”, iar elementul despre care discutăm este apa, apa în care Crane era cât pe ce să se înece în copilărie, când se aventura prea departe în râul Raritan, oceanul de dincolo de nisipurile din Asbury Park pe care-l studia obsesiv în adolescenţă şi pe la douăzeci şi ceva de ani, naufragiile povestite în „Fantomele de pe Coasta din New Jersey”, femeia spectrală care bântuie noaptea pe plajă la multă vreme după moarte, jelindu-şi iubitul care se înecase într-un naufragiu în 1815 („Sfinxul fantomatic din Metedeconk”, 1895), şi gigantica plută din buşteni abandonată (zece mii de tone, lungă de o sută optzeci de metri) care pluteşte fără ţintă pe oceane în „Şase ani pe mare”, basmul din 1896, apoi, după ce s-a scufundat Commodore, durerea neconsolată a morţii lui Billy Higgins şi imaginea celor şapte bărbaţi înecaţi care l-au măcinat pentru tot restul vieţii, ba chiar şi când zăcea pe patul de moarte, la Vila Eberhardt din Pădurea Neagră, Cora notează că „retrăieşte totul în vise şi vorbeşte tare întruna. E de-a dreptul cumplit să-l aud cum încearcă să facă schimb de locuri în «barca de salvare»!”

A fost cea mai importantă experienţă din viaţa lui, care nu l-a transformat doar pe el, ci şi munca lui. Povestirea pe care a scris-o despre ea marchează o turnură în evoluţia sa ca scriitor, iar când nu se zbătea să scape de datorii şi nu relata despre războaie în calitate de corespondent de pe front, Crane a continuat să meargă pe drumul cel nou care i se deschisese înainte. Dumnezeu ştie cât de departe ar fi ajuns dacă ar mai fi trăit.

5

Aşa cum promisese, s-a întors la Jacksonville şi a început să caute alt vapor care să-l ducă în Cuba. În acel moment, se pare că cel mai mult îşi dorea un război, un război adevărat, şi nu vreo imitaţie imaginară, iar dacă n-avea să-l găsească în Cuba, avea să-l caute în altă parte. Deocamdată, acea dorinţă nestăpânită devenise chiar şi mai importantă pentru el decât munca de scriitor – un alt lucru care-l deosebeşte pe Crane de aproape toţi ceilalţi scriitori, atât atunci, cât şi acum.

Ajunsese într-un moment straniu. De câteva luni o încasa întruna, primise o serie de lovituri năucitoare la un interval atât de scurt, că numai printr-un miracol nu-l puseseră definitiv la podea. Cazul Dora Clark şi alungarea din New York; abandonarea lui Amy Leslie şi povestea de dragoste complicată cu Cora Taylor, care tocmai înmugurise; naufragiul, barca de salvare şi moartea pe lângă care trecuse în valurile Atlanticului. După un astfel de bombardament rapid şi persistent, majoritatea oamenilor ar prefera să se retragă o vreme şi să-şi contemple următorul pas. Crane a făcut taman pe dos. E adevărat că avea nevoie de bani, deci trebuia să muncească, dar i-ar fi putut câştiga în zeci de alte feluri, nu ducându-se la război.

Avea în el un neastâmpăr, îl avusese întotdeauna şi de fiecare dată când încerca să se aşeze undeva, cădea iar victimă a ceea ce Baudelaire a numit la grande maladie de l'horreur du domicile, ceea ce s-ar traduce aproximativ ca „boala gravă a ororii de a sta acasă". E o boală care afectează puţini bărbaţi, iar femei, chiar şi mai puţine, dar cei care au acest microb simt o repulsie înnăscută faţă de tihna şi mulţumirile vieţii domestice şi nu-şi doresc decât să dărâme zidurile şi să plece. Această oroare poate produce multe feluri de rebeliune – de la criminalitatea cea mai ordinară la idealismul cel mai exaltat –, dar întotdeauna dă naştere unui aventurier, unui tânăr care lasă-n urmă siguranţa unui cămin cald şi garanţia a trei mese pe zi şi preferă să cocheteze cu riscul, pericolul şi deznodământul incert. Crane era jucător de cărţi pentru că-i făcea plăcere să nu ştie dacă va pierde sau va câştiga. Iar de confort nu-i păsa câtuşi de puţin. Putea să doarmă la fel de bine pe pământul tare ca şi într-un pat, iar când se stârnea vântul, începea să plouă şi frigul îi pătrundea în oase, devenea cu atât mai interesant. Fusese aşa încă din copilărie şi, ca tânăr bărbat, a ştiut că avea să moară curând. Un motiv în plus să nu fie precaut – la care se adăuga povara de a fi nevoit să înghesuie cât mai multe în cel mai scurt timp posibil. După muştruluiala publică din presa newyorkeză, Garland îl îndemnase să se retragă la ţară şi să înceapă un roman lung. O idee tentantă, poate, dar cum să stea Crane liniştit când ardea de nerăbdare să plece? Aşa că a plecat în Florida şi a fost la un pas de a se îneca, iar acea aventură cumplită i-a inspirat probabil cea mai bună dintre povestirile sale. A meritat? Iarăşi, n-are sens să punem această întrebare, nu doar pentru că nu are răspuns, ci şi pentru că nu are noimă. Pagina fusese întoarsă, iar băiatul hotărâse să înceapă următorul capitol cu război. Putem să-i analizăm motivaţia până

târziu în noapte şi să continuăm şi mâine-dimineaţă, dar, indiferent ce motive complexe am scoate la suprafaţă în timpul discuţiei noastre, până la urmă tot aici ajungem: pentru că aşa a vrut.

***

Din Roads of Adventure (1922) de Ralph D. Paine:

Doi bărbaţi cinau într-un separeu vecin înconjurat de perdeluţe, iar vocea unuia din ei mi s-a părut vag familiară. Cu toate astea, am identificat-o abia când a început să-i citească însoţitorului său cu voce tare ceva ce în mod evident era un manuscris. S-a oprit din citit şi a spus:

— Ascultă, Ed, vreau să iasă bine din perspectiva ta. Cum sună până acum?

— Ai prins bine lucrurile, Steve, i-a răspuns celălalt. Fix aşa s-a întâmplat şi aşa ne-am simţit. Mai citeşte-mi.

[După ce „Steve” mai termină de citit o bucată din poveste:]

În separeu s-a lăsat liniştea, iar căpitanul Edward Murphy a comentat:

— Commodore era un maldăr de fiare vechi, Steve, dar chiar aşa ceva am simţit când s-a dus la fund. Cum ai scos-o tu la capăt, când bietul Billie al nostru plutea cu faţa-n jos şi au venit atâţia oameni în fugă să ne scoată din valuri?

[După ce „Steve” citeşte finalul povestirii:]

— Îţi place sau nu, Ed? a întrebat Stephen Crane.

— E bine, Steve. Bietul Billie! Păcat că a trebuit să se înece. A fost un maşinist al naibii de priceput.

Într-o pauză a conversației , Paine şi McCready au dat la o parte perdeaua şi li s-au alăturat. Iată-ne, cum s-ar putea spune, pe toți patru în aceeaşi barcă, aduşi împreună printr-o ciudată întâmplare, iar experiențele noastre combinate cuprindeau toate vicisitudinile vieții de corsar [...] Tânărul căpitan Murphy rămăsese fără vas, dar spera să facă rost de altul şi să intre iar în joc.

Stephen Crane nu fusese niciodată robust şi chiar şi în momentele lui cele mai bune era doar piele şi os. Palid şi descompus la chip, părea prea fragil pentru a fi rezistat în bătălia pentru supraviețuire cu marea furioasă, dar setea de aventură îi era neostoită. Chipul lui subțire, mobil şi foarte expresiv se lumina când vorbea despre tentativa de a pleca într-o nouă călătorie. Avea nepăsarea față de pericole a unui fatalist.

Această întâlnire a avut loc într-un local din Jacksonville la un moment dat după 10 februarie, când s-a întors Crane, şi timp de câteva săptămâni, acesta a tot căutat alt vapor care să-l ducă pe furiş în Cuba. Numai că scufundarea vasului Commodore înăsprise blocada Statelor Unite, iar traficul corsarilor era aproape mort. La un moment dat, Crane şi Charles Michelson au crezut că vor putea folosi iahtul lui Hearst, Buccaneer, pentru traversare, dar planul a eşuat. În căutarea altei soluții, împreună cu Michelson (şi cu căpitanul Murphy), Crane şi-a continuat drumul spre sud, spre mlaştinile de lângă Daytona, dar nici din acea probabilitate infimă nu s-a ales nimic. Strâmtorat, pe 24 februarie, Crane i-a trimis lui Hitchcock o telegramă urgentă – „Trimiteți aici plata de la Heineman micul regiment sau maggie foarte important” –, iar în aceeaşi zi, Reynolds a propus „Barca de salvare” la Scribner’s Magazine, care a acceptat-o imediat cu o ofertă de trei sute de dolari. (Reynolds sperase la o sumă mai mare, dar cum Scribner’s n-a vrut să dea mai mult, a acceptat termenii pe 9 martie). În afară de două mărunțişuri, nu ne-a parvenit nimic altceva din ceea ce ar fi putut scrie Crane în timpul lunii petrecute în Florida. Primul e o dedicație pe un exemplar din Maggie pe care i l-a oferit matroanei unui bordel din Jacksonville, Lyda de Camp – „Pentru Lyda / de la prietenul ei / Stephen Crane” –, iar cel de-al doilea e o scurtă scrisoare pe care i-a adresat-o fratelui său William pe 11 martie, anunțându-l că şi-a schimbat planurile:

Dragă Will, presupun că te-ai convins din nou că sunt cel mai prost corespondent din lume, dar adevărul e că timp de o lună am fost mai la sud, în mlaştini, umblând jalnic de colo până colo în încercarea de a evita

afurisita de marină americană. Ceea ce e imposibil. M-am săturat să încerc. Mi-am schimbat total planurile şi mă duc în Creta. Probabil că voi porni din NY de sâmbăta viitoare într-o săptămână. Joi să mă aştepţi în P.J. Transmite-le tuturor dragostea mea şi asigură-i că-i port în gând.

E de la sine înţeles că exagerează vorbind despre o lună în mlaştini, aşa cum făcea de obicei Crane când îi scria fratelui său mai mare Will, surogatul de tată pe care încerca să-l impresioneze încă de pe când purta pantaloni scurţi. Deci nu fusese o lună în mlaştini, ci în Florida şi mai ales în Jacksonville, unde se văzuse mai ales cu Cora. Atunci pare să se fi aprins dragostea lor, iar la scurt timp după ce au devenit un cuplu, au început să discute despre căsătorie. Dar în acel moment erau simple discuţii, Cora fiind încă prizoniera defunctului ei mariaj cu absentul Stewart. Tânăra i-a scris cumnatului ei din India, colonelul Norman Robert Stewart, rugându-l să pună o vorbă bună pe lângă soţul ei ca să-i acorde divorţul, dar înainte să primească un răspuns, a intervenit altceva. Cuba ieşise din discuţie, iar pentru a-şi găsi războiul, Crane era nevoit să traverseze Atlanticul până-n Europa, unde stătea să înceapă un amplu conflict între greci şi turci. Cora şi-a dat seama că era de neoprit, dar şi ea era de neoprit, aşa că într-o zi sau două s-a conturat un plan: urmau să călătorească împreună în Grecia. Mai mult decât atât, el avea să-i facă rost de o slujbă odată ajunşi la Atena şi, în loc să stea degeaba în hoteluri şi cafenele în timp ce el era pe front, relatând despre lupte, Cora avea să devină Imogene Carter, prima femeie corespondent de război din America. Transformarea a fost atât de bruscă şi radicală încât e de neînţeles. O femeie de treizeci şi unu de ani cu două căsătorii la activ, o metresă profesionistă încă de la vârsta de şaptesprezece ani, un om atât de obişnuit cu luxul, încât îşi schimba culoarea feţelor de pernă din trăsură în funcţie de culoarea rochiei pe care o purta în acea zi, proprietara unui club de noapte prosper în staţiunea cea mai în vogă din Florida, Cora era dispusă să renunţe la tot şi să fugă cu un băiat pe care-l cunoştea de doar două luni. Dar nici n-a clipit, şi-a luat tălpăşiţa din Jacksonville în asemenea viteză, că a lăsat în urmă un munte de facturi neplătite, alegându-se cu un mandat pentru neplata datoriilor şi confiscarea mobilei din Hotel de Dreme de către şeriful local. La grande maladie de l'horreur du domicile. S-a dovedit că suferea şi ea de această boală, iar când venea vorba despre spirit îndrăzneţ şi aventuros, Cora era egala şoricelului ei.

***

Au luat trenul până la New York, iar în cele cinci sau şase zile cât au stat acolo, Crane s-a ocupat de pregătirea călătoriei. Dacă n-a mai avut probleme cu poliţia, asta s-a întâmplat, probabil, pentru că era îmbrăcat mai elegant

ca de obicei şi nu l-au recunoscut pe stradă. Sau poate că a avut noroc. Sau poate (mai probabil) pur şi simplu n-au ştiut că se întorsese în oraş.

A semnat cu Hearst pentru a scrie despre război în Journal, apoi a negociat un contract separat cu agenția McClure pentru a le furniza din când în când articole mai lungi despre război („scrisori") pentru edițiile duminicale ale mai multor publicații americane, ca şi pentru Westminster Gazette din Londra. Telegrama recentă trimisă lui Hitchcock arată că Crane primea bani de la editorul său englez, semn că-i venise mintea la cap şi-şi negocia contracte mai bune, dar nu până la capăt, pentru că după ce a semnat acordul cu agenția McClure, a comis o gafă colosală, căzând orbeşte într-o nouă capcană a lui McClure, de parcă nu învățase nimic din experiențele anterioare cu acel om. Cum Crane era încă în pană de bani şi-i venea greu să-şi imagineze consecințele pe termen lung ale unor expediente pe termen scurt, a încheiat un al doilea contract care-i oferea lui McClure prioritate la publicarea în serie a unor povestiri viitoare încă nescrise, precum şi pentru următoarea sa carte, care a luat forma unei colecții intitulate Barca de salvare şi alte poveşti de aventuri (1898). McClure i-a dat pe loc un împrumut în bani gheață de şase sau şapte sute de dolari în schimbul acestor drepturi. A fost o mişcare absurdă din partea lui Crane – să accepte banii ca împrumut, şi nu ca avans pentru viitoarele drepturi de autor – pentru că din acel moment avea să intre rob la McClure, care-i putea reține noile povestiri ca garanție pentru împrumut şi, dacă hotăra să nu le publice, să le blocheze efectiv apariția oriunde altundeva. Această tranzacție de mântuială a fost probabil cel mai stupid lucru pe care l-a făcut vreodată Crane, punându-l într-o poziție la fel de periculoasă ca cea din ajunul Anului Nou, când a urcat pe Commodore cel sortit pieirii, acel „maldăr de fiare vechi". Ba chiar şi mai periculoasă, din câte s-a dovedit, pentru că împrumutul de la McClure i-a scufundat definitiv finanțele, iar din clipa aceea, Crane a trăit ca un om care se îneacă, luptând pentru o gură de aer până-n ceasul morții.

Pe lângă faptul că-i datora bani lui McClure, i se mai şi pretindea să înceapă imediat să plătească, aşa că încă de la New York, Crane a început să scrie pentru el o povestire, care s-a dovedit a fi destulă de bună, dar nu excepțională, „Flanagan şi scurta lui aventură de corsar", care l-a ținut atât de ocupat până-n momentul plecării, încât a trebuit să-şi anuleze vizita de rămas-bun la Port Jervis. Edmund a dat o fugă din Hartwood şi l-a condus până-n port, dar William şi ceilalți n-au putut ajunge.

La un moment dat în acea săptămână, a reuşit şi să iasă la cină cu Linson, care se întorsese recent din străinătate, unde lucrase pentru Scribner's Magazine ca ilustrator al primelor Jocuri Olimpice moderne de la Atena, exact locul unde urma să plece Crane la sfârşitul săptămânii. Cei doi prieteni nu se mai văzuseră de un an, iar când Crane a trecut neanunțat pe la vechea mansardă, a fost primit cu „bucurie debordantă", îşi aminteşte Linson, deşi era „un Stephen nou [...] un Steve cam dandy. Avea părul bine pieptănat, mustața nu mai era doar o umbră, un costum bine croit punea în valoare o siluetă armonioasă, bine făcută [...] Da, alt Stephen". Poate că hainele şi stilul cel nou îl făcuseră invizibil pentru poliție – fără îndoială,

rezultatul influenței Corei asupra lui, pentru că atunci când un bărbat se îndrăgostește de o femeie la modă, bine îmbrăcată, nu mai vrea să arate ca un prăpădit.

Dar când s-au adâncit în conversație, Linson a descoperit că era „la urma urmei, același Steve". La patruzeci sau cincizeci de ani după acel moment, îi atribuie lui Crane replica: „Willie Hearst mă trimite la război. Nu știu ce-o să fac printre cioroii ăia. Cum sunt, CK? Le-ai prins păsărească?" O exprimare colorată, contaminată de argou și, deși e posibil ca acestea să nu fi fost exact cuvintele lui Crane, pare a fi o bună ilustrare a felului în care vorbea cu prietenii[89]. În primul rând, Linson a fost impresionat de entuziasmul lui Crane pentru misiunea care-l aștepta. „Era exaltat la culme. Avea să fie un război adevărat și nu se temea decât că se va stinge înainte de sosirea lui."

S-au dus la un restaurant de la intersecția Fourth Avenue cu Twenty-third Street, unde au discutat despre vremurile de odinioară și prietenii vechi, iar într-un târziu, „cu rezerva tipică pentru el când vorbea despre femei", Crane s-a apucat să-i povestească lui Linson despre femeia cu care voia să se însoare, dar „spunând atât de puțin despre întâlnirea lor din Jacksonville, că nu mi-a rămas nimic în minte". Nedorind să-și șocheze prietenul conservator, Crane n-a divulgat numele femeii și s-a ferit să pomenească de trecutul ei, dar chiar dacă avea de gând s-o ia de soție în Anglia, a spus el, prezența ei pe vapor avea să iște cu siguranță bârfe (din cauza reputației lui) și „clevetitorii vor sânge oricum". Netulburat, Linson l-a încurajat să se țină tare și să se însoare cu ea cât mai repede.

Seara aceea a fost ultima oară când s-au văzut. O cină de rămas-bun s-a transformat în cina de adio, dar pe atunci nici unul, nici altul nu-și dădeau seama de asta. După șapte pagini, Linson își încheie scurta și emoționanta carte cu o amintire din acea seară:

Când l-am văzut pentru ultima oară, era în continuare un băiat de douăzeci și cinci de ani, cu mintea la aventura care-l aștepta. Văd doi ochi albaștri senini și un zâmbet cuminte, mereu același, ca într-o fotografie îndulcită de trecerea anilor. Îmi amintesc de sunetul vocii lui, de răsucirile iuți ale corpului lui, dar zâmbetul e cel care rămâne.

Nava de linie Etruria a companiei Cunard a plecat de la New York sâmbătă, 20 martie, cu Crane și Cora în cabine separate. Bravul aventurier era totuși un formalist speriat în chestiunile sociale și a păstrat aparențele

---

[89] Într-un scurt articol comic scris câteva luni mai târziu, Crane comentează: „Argoul bun e subtil și greu de prins. Dacă găsești imediat echivalent unei expresii, atunci nu e argou bun, pentru că argoul bun umple un gol" (n. a).

ascunzându-şi viaţa sentimentală de ceilalţi pasageri. După toate probabilităţile, şi-a petrecut cea mai mare parte din drumul de o săptămână până la Liverpool jucând pocher în salon şi, după toate probabilităţile, Cora a acceptat stratagema, care a continuat şi după ziua de luni, 29 martie, când au ajuns la Londra, pentru că au fost şi n-au fost împreună, Crane ieşind în public singur.

Vizita a durat doar trei zile, dar el a avut parte de o primire călduroasă ca „singurul tânăr scriitor de geniu al Americii" (London Daily Chronicle), iar după plecarea sa din oraş la 1 aprilie, Arthur Waugh a rezumat impresia pe care o lăsase într-un mic paragraf reuşit pentru Critic (17 aprilie):

Domnul Stephen Crane a trecut în fugă prin Londra în această săptămână, în drum spre scena insurecţiilor din Creta, într-o foarte scurtă vizită. Una caracterizată însă de o binevenită şi extraordinară modestie, lipsită în mod vădit de tendinţa spre autopromovare atât de caracteristică Progresului Scriitorului [...] La câteva ore după sosire, aşa cum era firesc, şi-a vizitat în primul rând editorul, pe domnul Heinemann, care s-a străduit mult să facă loc cărţilor lui în această ţară. Pare foarte mulţumit de receptarea operei sale în Anglia şi a remarcat în glumă că pleacă în Creta pentru că, după ce a scris atât de mult despre război, consideră că e momentul să şi vadă niscaiva lupte. Ceea ce demonstrează că e un om cu umor – un lucru excelent pentru literatură.

Crane nu s-a întâlnit la Londra doar cu editorul său britanic, ci şi cu rivalul, dublul şi antiteza lui, romancierul şi corespondentul de război american Richard Harding Davis (1864-1916), pe atunci o figură imensă, care a continuat să fie o referinţă culturală mai bine de o generaţie după moartea sa. În Dodsworth (1929), romanul lui Sinclair Lewis, numele său apare ca exemplu de curaj şi calităţi bărbăteşti: „Am crezut că după absolvire o să fiu inginer constructor, c-o să văd jungla Braziliei, China şi toată lumea. Chestii demne de Richard Harding Davis!" În filmul lui Alfred Hitchcock Foreign Correspondent (1940) are loc următoarea conversaţie atunci când redactorul-şef al unui ziar (Harry Davenport) îl angajează pe reporterul de investigaţie Johnny Jones (Joel McCrea) pentru a fi noul său corespondent străin. În birou e prezent şi un al treilea bărbat, domnul Fisher (Herbert Marshall).

Davenport: Jones... Nu-mi place numele ăsta. O să fie un handicap pentru dumneata, tinere. Stai o clipă. Am aici ceva care aduce a nume. Da, Haverstock. Huntley Haverstock. (Către Marshall) Sună ceva mai important, nu crezi?

Marshall: O, ba da, foarte cuceritor.

Davenport: Sună mai bine ca Richard Harding Davis.

Marshall: Richard Harding Davis. Pe ăsta de ce nu-l puteți folosi?

Davenport: Oh, nu se poate. Aşa-l chema pe unul dintre cei mai mari corespondenți de război ai noştri de acum patruzeci de ani.

Fiul romancierei Rebecca Harding Davis şi al jurnalistului Lemuel Clark Davis de la Philadelphia Public Ledger, R.H.D. era modelul de frumusețe al epocii, atât de chipeş încât i-a servit ca model ilustratorului Charles Dana Gibson pentru „bărbatul Gibson", însoțitorul celebrei „fete Gibson" din reclamele la bluzele de damă. Combinația dintre omul Davis şi imaginea lui Davis a dus la popularizarea stilului bine bărbierit printre bărbații americani, devenit dominant în secolul XX şi care rezistă binişor şi în secolul XXI. Dar R.H.D. avea şi talent şi nu doar ca reporter îndrăzneț, gata să-şi asume riscuri, ci şi ca autor de succes al unor piese de teatru şi texte de ficțiune uşoare, amuzante. La finalul cronicii sale la Maggie din Arena, Garland a pus în opoziție lumea mondenă zugrăvită în Van Bibber and Others (1892) – un succes de public – şi lumea mahalalelor din cartea lui Crane. „Maggie ar trebui pusă lângă Van Bibber pentru a vedea extremele New Yorkului aşa cum sunt descrise de doi tineri. Domnul Crane nu are a se teme de comparații în privința tehnicii, iar domnul Davis va trebui să facă progrese rapide, altfel va fi întrecut de un om care impresionează cititorul prin resurse ce par aproape nelimitate." De la bun început, Crane şi Davis au fost plasați într-un fel de competiție şi cum Davis, care era mai în vârstă, avea deja o reputație ca reporter de prim rang şi călător prin lume, Crane a fost perceput ca un outsider misterios în cursă. Ceea ce nu-i plăcea, cum nu-i plăcea nici ceea ce reprezenta sau ce părea să reprezinte Davis, iar S.C., de obicei dispus să trăiască lăsându-i şi pe alții să trăiască, scotea fum pe nări doar auzind numele lui R.H.D. Într-o scrisoare către Nellie Crouse îl atacă pe Davis numindu-l „papagal cu ifose" cu „inteligența unui buştean mediocru" şi chiar după ce s-au cunoscut şi au fost amândoi corespondenți în Grecia, l-a expediat cu dispreț într-o scrisoare către fratele său William (29/10/1897) numindu-l „măscărici". Părerea lui Davis despre Crane era mai nuanțată. Era un admirator al Semnului roşu, pe care-l considera „ultimul cuvânt în materie de bătălii şi lupte", iar când a aflat că şi Crane se afla întâmplător la Londra în drum spre Grecia, la fel ca el, a organizat un prânz formal în cinstea lui la hotelul Savoy. Printre invitați s-au numărat J.M. Barrie (cu şapte ani înainte de Peter Pan), Anthony Hope (care a scris Prizonierul din Zenda) şi Harold Frederic, romancier american şi

corespondent la Londra pentru The New York Times, cel care scrisese acel articol luminos despre Semnul roşu şi avea să devină unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Crane în perioada sa engleză. După prânzul festiv, Davis i-a scris mamei lui, descriindu-l pe Crane ca „foarte modest, hotărât şi timid. Total diferit de cum mi-l imaginasem." Dar asta nu l-a împiedicat să facă unele comentarii meschine despre Cora când a văzut-o a doua zi în gara din Londra, expediind-o pe însoţitoarea lui Crane ca pe o „blondă oxigenată care părea să se ocupe de bagajul lui şi cu care n-am făcut cunoştinţă". După vreo lună, în timp ce Davis era la muncă, în focurile războiului, i-a scris din nou mamei lui: „Am plecat din Atena cu John Bass [de la Journal] şi cu Crane, însoţit de o anume Lady Stuart [sic], care a fugit de lângă soţul ei ca să-l urmeze pe Crane. E o femeie ştearsă şi banală care, ca vârstă, i-ar putea fi mamă, cu părul vopsit blond. El pare un geniu care n-are niciun fel de responsabilitate faţă de nimeni." Desigur, părul Corei nu era vopsit, nu era atât de în vârstă încât să poată fi mama lui Crane şi nu era nici banală, nici ştearsă. Cum comentează Gilkes în biografia Corei: „Dacă Stephen îl considera pe Davis un măscărici egoist, idolul dandy al studenţimii îl socotea pe autorul lui Maggie şi al povestirilor despre Bowery un ţicnit talentat, dar nespălat, un bădăran cu tendinţe suicidare şi înclinaţii regretabile spre anturaje de joasă speţă. Totuşi, îşi recunoşteau reciproc un fond de integritate profesională." Poate că era uşor exagerat, dar acesta e doar începutul poveştii dintre Crane şi Davis, iar în anul următor, când s-au reîntâlnit în Cuba, lucrurile au luat o turnură mult mai interesantă...

De la Londra la Dover, de la Dover la Paris, de la Paris la Marsilia, apoi cinci zile în Mediterană, pe vasul Guadiana, până când Crane şi Cora au sosit la Pireu, portul Atenei.

6

În general vorbind, teama de un război între țările europene importante era mereu prezentă. Era o teamă cu rădăcini istorice (Războiul de O Sută de Ani, Războiul de Treizeci de ani, Războaiele Napoleoniene), iar o alianță șubredă a acestor puteri – Anglia, Franța, Germania, Italia, Rusia și Austro-Ungaria, zise și Marile Puteri sau Concertul European – supraveghea atent continentul pentru a dezamorsa potențialele conflicte înainte să scape de sub control. Pacea tensionată a ținut câteva zeci de ani, dar la doar șaptesprezece ani după ce Crane și-a găsit micul război, arhiducele Ferdinand a fost asasinat de un naționalist sârb și a început baia de sânge generalizată a Marelui Război.

La un nivel particular, adică situația în care Crane și Cora au intrat la începutul lui aprilie, importantă era prezența Imperiului Otoman în Grecia, o forță mare care strivise treptat o forță mai mică și revendincase părți din teritoriul vecinului. Cele mai mari tensiuni erau în jurul insulei Creta, unde comunitatea greacă creștină (optzeci la sută din populație) era condusă de cuceritorii musulmani. Toate revoltele de până atunci fuseseră înăbușite, dar odată cu izbucnirea uneia noi în 1896, Grecia și-a asumat un rol activ în înarmarea rebelilor, iar în februarie 1897 a trimis trupe să invadeze insula, declarând unirea Cretei cu Grecia. De teamă că asta va declanșa tulburări mai serioase în toată zona Balcanilor, Puterile au trimis flote enorme de război pentru a izola insula, ca să nu mai primească întăriri.

Turcia a declarat oficial război pe 17 aprilie și, deși grecii erau susținuți de majoritatea presei străine și nenumărați tineri din țări europene au urmat exemplul lordului Byron, participând ca voluntari în slujba acelei cauze eroice (o brigadă de două mii de italieni, membri ai „Cămășilor roșii”, a fost condusă de unul dintre fiii lui Garibaldi), adevărul e că grecii erau depășiți numeric și tehnic și erau prea slab dotați pentru a ține piept forțelor otomane, comandate în mare parte de generali germani cu experiență. O sută douăzeci de mii de soldați cu arme moderne împotriva a șaptezeci și cinci de mii de soldați cu puști de modă veche, cu un singur foc, și totuși grecii au luptat din greu și bine, respingându-i pe turci în mai multe bătălii, iar dacă n-ar fi fost bâjbâiala regelui grec de origine daneză George I, care fusese urcat pe tron în 1863 de aceleași Puteri răspunzătoare acum de blocada Cretei, șovăitorul rege care și-a numit fiul, prințul moștenitor Constantin, în fruntea trupelor grecești, un tânăr care nu știa nimic despre tactici sau strategie militară și ordona mereu armatei să se retragă când era pe punctul de a repurta victorii cruciale, războiul ar fi durat cu siguranță mai mult. Așa însă, toată povestea s-a încheiat după o lună. Grecii au păstrat în amintire umilirea din acel Război de Treizeci de Zile sub denumirea de 1897 cel Negru – sau, chiar și mai direct spus, Regretabilul Război.

Cu toate astea, acele săptămâni au fost pentru Crane echivalentul unei scurte vieți, un curs intensiv despre ştiința şi sălbăticia obsesiei lui personale. Acceptase să fie corespondent de război doar ca pretext ca să se apropie de război şi să-l vadă cu ochii lui, să afle dacă şi-l imaginase corect în creația lui (da, dar s-a lămurit abia după ce a fost martor la prima sa bătălie importantă), iar după ce a scăpat de aceste îndoieli persistente, a continuat cu misiunea mai importantă de a asimila ce învățase şi de a progresa către o înțelegere mai profundă a consecințelor catastrofale ale războiului – nu în eterul imaterial al cuvintelor, ci în realitatea din carne şi oase. La început însă, emoția a fost prea puternică pentru el, iar perspectiva lucrurilor pe care urma să le vadă l-a făcut orb la ceea ce învățase deja, la adevărurile solide pe care le privise deja în față în imaginație, aşa că a sosit în Grecia cu mintea goală şi inima bubuindu-i, de parcă ar fi avut din nou trei ani şi s-ar fi jucat pe podea cu armata lui de nasturi.

A început prin a-i scrie fratelui său o scrisoare de la Atena pe 10 aprilie, o scrisoare absurd de copilăroasă care face să pălească toate celelalte încercări de a-l impresiona pe judecătorul Will, modelul de corectitudine burgheză şi apărătorul numelui familiei. „Mă aştept să fiu primit în statul major al prințului moştenitor", scrie el. „Nu-i aşa că ar fi minunat? Sunt aşa de încântat de asta, că sunt cu sufletul la gură. O să încerc – o să fac pe dracu-n patru să mă aleg cu o decorație de-aici [...] Faima bietelor mele cărți mai vechi a ajuns la urechile câtorva dintre afurisiții de greci şi uite aşa am ajuns la prințul moştenitor [...] Ei zic că e o certitudine."

Cine sunt ei şi ce fel de aiureli i-or fi servit? Crane n-avea niciun fel de experiență militară, nu vorbea o boabă de greacă şi, chiar dacă prințul moştenitor l-ar fi angajat, ar fi fost ilegal să se înroleze într-o armată străină. Aici Crane alunecă în fantezie pură, ignorant, dar şi disprețuitor față de țara în care se află şi atât de naiv în privința realității războiului, încât pare chiar şi mai prost decât Henry Fleming în primele zile după ce s-a înrolat în armata Uniunii. O medalie. Crane nu pare să-şi dorească nimic altceva – o medalie ca să-i demonstreze fratelui său mai mare că boemul proscris şi căzut în dizgrație e în sufletul lui un soldat erou. După tot ce scrisese Crane despre război până în acel moment, e şocant să-l auzim cum toarnă asemenea aberații – aproape de neînțeles.

După trei săptămâni, într-o relatare cu titlul „Corespondenți în războiul grec", Crane se descrie ca „asinul sălbatic din pustie[90] care a vrut o decorație". Parcursese o distanță mare într-un timp atât de scurt, iar pe

---

[90] Aluzie la un pasaj din Iov 24:5 „Aceştia, la fel cu asinii sălbatici din pustie, ies pe furiş să-şi caute de mâncare şi, după ce lucrează până seara, tot n-au pâine pentru copii." din Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit.

atunci educaţia sa era deja pe făgaş şi nu doar că-şi venise în fire, dar nici nu mai era acelaşi om ca la venire.[91]

În primele două săptămâni de după declararea războiului, Crane s-a aflat în general în locul nepotrivit la momentul nepotrivit şi a tot ratat bătăliile grele. Deplasările rapide la Epir şi Tesalia împreună cu Cora au dezvăluit doar ultimele momente ale unor ciocniri minore, iar în două scurte articole despre atmosfera din rândurile grecilor, compuse la Atena, se înşală în privinţa

---

[91] Cora s-a angajat prompt la Journal sub numele de Imogene Carter, corespondentă de război, şi s-a aflat alături de Crane aproape clipă de clipă cât au stat în Grecia. Însă a scris doar trei corespondenţe scurte, iar cea mai bună şi mai lungă dintre ele, „Războiul văzut prin ochii unei femei" (26 aprilie), a fost în mod evident rescrisă masiv de Crane. Chiar şi mai bună însă e versiunea needitată a unui articol neterminat scris în întregime de mâna ei, în care îşi povesteşte aventurile din singura noapte în care stătuse departe de Crane, când dormise pe o masă de biliard într-o cârciumă goală. „Camerista mea, care bodogănea întruna pentru orice şi care plânsese pentru că primiserăm la cină pâine neagră (care a fost foarte bună şi dulce) şi brânză, s-a revoltat de-a binelea – aşa că am plătit-o şi am trimis-o să ia diligenţa înapoi spre Lamia –, aşadar am rămas singură, singura femeie din Farsala, poate şi din împrejurimi pe o distanţă de multe mile." Aici se vede caracterul curajos şi independent al Corei şi, c hiar dacă n-a ajuns ziaristă, jurnalul ei din timpul războiului e o sursă nepreţuită pentru a reconstitui mişcările lor de zi cu zi şi activităţile lor comune. În altă corespondenţă scrie: „Mi-am petrecut cea mai mare parte din timp cu Bateria a Doua de artilerişti de munte [...] Obuzele urlau la mine în timp ce mă îndreptam spre bază şi o dată am scăpat ca prin urechile acului [...] Soldaţii se minunau de prezenţa unei femei în timpul luptelor." N-a fost o povară şi nici o simplă însoţitoare, ci participantă cu drepturi depline şi egale la greutăţile şi pericolele relatărilor din Războiul Greco-Turc. Şi e foarte grăitor că pâinea neagră i s-a părut foarte bună şi dulce. Pe 19 mai, cu o zi înainte de încheierea războiului, prietenul şi colegul corespondent al lui Crane povesteşte următoarele despre Cora într-o scrisoare către soţia lui, Frances:

„Stephen Crane e aici cu doamna Stewart. M-am temut că o să-l distrugă, dar, de fapt, până acum influenţa ei a avut efectul contrar. El a făcut o treabă atât de bună, că editorii şi alţii, tot curtează să lucreze pentru ei. Ea s-a dus cu el pe front; a stat sub tirul artileriei la Velestino şi a fost ultima dintre necombatanţi care a părăsit locul după bătălie. Dar biata femeie, oare care va fi deznodământul? Ea tot insistă, dar el n-o poate lua de nevastă nici dacă ar vrea, pentru că soţul ei, Sir Donald Stewart, fiul comandatului trupelor britanice în India, nu-i acordă divorţul. Stephen s-a bucurat mult să mă vadă, şi eu pe el. E cu adevărat de oţel. Mi-au suflat barca şi au plecat pe front alaltăieri. Nu ştiu când am să-i revăd. Dac-ai fi tu aici, ar fi jenant să fie şi ei. Lady Stewart e primită de oameni de vază, ba poate chiar şi de regină. Ce spune asta despre grecii care sunt, zice-se, singurul neam moral din partea asta de Europă?" (n. a.).

intensității sprijinului popular pentru război, care era mai puțin fervent decât credea el. Cum comentează acru Davis într-o scrisoare către mama lui, trimisă pe 28 aprilie: „N-a văzut la fel de multe ca mine din mai multe motive, dar când un om se pricepe aşa de bine ca el să descrie bătălii fără să le vadă, de ce s-ar sinchisi?”

Totul s-a schimbat pe 30 aprilie când Crane şi Cora, însoțiți de Bass, tipul de la Journal, şi Davis, pe jumătate prieten, pe jumătate duşman – care pe atunci făcea un reportaj pentru Times din Londra – au plecat din Atena cu un vapor cu aburi la nouă dimineața în direcția Tesalia, unde izbucniseră noi lupte. A doua zi pe la prânz s-au oprit în Chalkida, unde au fost transferați pe alt vapor, care i-a lăsat în portul Stylida la şase seara. De acolo au luat o diligență până în Lamia, încă şase ore de drum, dar chiar dacă au ajuns la miezul nopții, au reuşit totuşi să-şi găsească un loc de dormit. Cora notează criptic în jurnal: „Ne-am culcat pe jos hotel stranu [sic] – cafenea – soldați.” A doua zi la şapte dimineața au plecat cu diligența spre Domokos, alte zece ore pe drumuri pline de cete de civili greci care fugeau din calea armatei turcilor – primele astfel de cete pe care le-a întâlnit vreodată Crane, o altă lecție crucială în educația lui despre consecințele războiului. După o oprire de două ore, grupul a continuat până la Farsala, unde Cora şi-a petrecut singură noaptea – aşa cum povesteşte în articolul ei neterminat –, dormind pe masa de biliard în cârciuma cu obloanele trase, sub protecția empaticului proprietar care s-a postat cu o puşcă la uşă, ca să nu intre niciun soldat. Înarmată cu o scrisoare de la reprezentantul diplomatic al Statelor Unite în Grecia, spera să obțină un interviu cu prințul moştenitor pentru a doua zi, la cartierul general al armatei. Între timp, ceilalți au fost opriți de santinele la marginea oraşului şi au hotărât să se despartă. Bass şi Davis au plecat spre Velestino; Crane şi alți corespondenți s-au dus în apropiere, la Volos. În dimineața următoare, pe 3 mai, Cora a aşteptat la comandamentul armatei doar ca să afle că prințul moştenitor pregătea una dintre retragerile lui neaşteptate, aşa că a plecat din Farsala şi s-a dus după Crane în Volos, pe care el l-a descris mai târziu ca „un oraş frumos, o stațiune de vară pentru greci bogați în vreme de pace”, dar era vreme de război, iar portul vecin cu satul de la malul mării era ticsit de nave de război engleze, italiene şi franceze din flota Concertului. Acțiunea avea loc la opt kilometri depărtare, în Velestino, unde trei atacuri ale turcilor în trei zile diferite nu reuşiseră să clintească forțele grecilor aflate sub comanda colonelului Konstantinos Smolenskis, iar în ziua următoare, pe 4 mai, turcii au lansat o ofensivă în toată regula, cu toată forța. Era marea bătălie pe care Crane îşi dorise s-o vadă, cea mai mare şi mai hotărâtoare bătălie a războiului, dar întâmplarea face că sănătatea nu i-a permis să participe. A făcut dizenterie, blestemul şi consecința secretă a tuturor războaielor, şi a fost nevoit să stea toată ziua în cameră. Cora notează în jurnal: „şoricelul bolnav – ora 20”.

Ghinion, dar şi noroc, iar după ce grecii au ținut din nou piept forțelor turce superioare, cele două tabere s-au pregătit pentru o nouă rundă de lupte a doua zi. Crane s-a trezit în dimineața de 5 suficient de întremat ca să se dea jos din pat, să se țină pe picioare şi să meargă şontâc-şontâc până la locul măcelului din Velestino. A ajuns la prânz, iar când ceilalți corespondenți l-

au întrebat unde fusese cu o zi în urmă, le-a spus că suferise de dureri de dinți. După care, povestește John Bass, a urcat pe „dealul abrupt de unde bateria de munte a grecilor, învăluită în fum, trimitea obuze peste liniile negre ale infanteriei turce de pe câmpia de dedesubt”. Apoi Crane s-a așezat pe o cutie cu muniție, și-a aprins o țigară și, astfel instalat, a privit prima sa bătălie adevărată.

Nu s-a putut abține. Știa că venise într-un loc al vărsării de sânge și al măcelului, dar în același timp pentru el era mult așteptatul moment al adevărului, iar în primele momente ale primei sale bătălii reale, ceea ce vedea a fost atât de palpitant, încât nimic altceva n-a mai contat.

Muschetele făceau o larmă grozavă. De la depărtare era ca atunci când se sfâșie o pânză; de mai aproape, se auzea ca ploaia pe un acoperiș de tablă, iar de foarte aproape, ca o lungă serie de trosnete. Era un sunet frumos – la fel de frumos cum îl visasem. Era mai impresionant decât vuietul Niagarei și mai frumos decât tunetul sau avalanșa – pentru că purta în el mirarea tragediei umane. Era cel mai frumos sunet pe care-l auzisem vreodată, mai frumos chiar ca o simfonie. Acel trosnet era ideal.

Acesta e un punct de vedere. Oamenii care au murit acolo ar putea vedea altfel lucrurile.

Un sunet frumos, spune el, cel mai frumos sunet din lume, dar de fapt se referă la un sunet emoțional, un sunet atât de răscolitor și tunător, încât îi reverberează în tot corpul și e cât pe ce să-l asurzească, un vuiet din ceruri care se abate zdrobitor cu un mesaj despre lucruri esențiale, iar dacă lui i se pare frumos, asta e doar pentru că „purta în el mirarea tragediei umane”. Așadar, războiul ca cea mai pură expresie a mecanismelor obscure ale vieții omului, ca exemplu extrem al unui adevăr universal despre viața omului în orice moment: că viața e trăită față-n față și nas în nas cu moartea – aceasta fiind poziția pe care se întemeiază cele mai bune creații ale lui Crane.

Dar entuziasmul trece. După bubuitul triumfal, eliberator al armelor de război, Crane coboară din nou pe pământ și-i privește pe morți, îi salută ca și cum și-ar cere iertare pentru efuziunea în fața armelor care i-au ucis, iar în restul primului său text despre lupte scris în calitate de corespondent de război, cele patru pagini și jumătate din „Stephen Crane la Velestino”, se limitează la o descriere meticuloasă a acțiunii, impresionat de fermitatea cu care soldații greci resping ofensiva escadroanelor turcilor, dovedindu-se „luptători buni, rezistenți, tenace”, dar bătălia se încheie cu încă una dintre inexplicabilele retrageri ale prințului moștenitor – un ordin atât de devastator pentru colonelul strălucit care comanda armata, încât Crane

scrie, în cea mai memorabilă frază din articol: „Se spune că Smolenskis a plâns.”

Bass i-a fost alături în acea zi, iar într-un articol pentru Journal, „Cum se comportă romancierul Crane pe câmpul de bătălie” (publicat pe 23 mai), îl urmează pe Crane sus pe deal, îl vede cum se instalează pe cutia cu muniție „sub o ploaie de obuze”, apoi îşi aprinde o țigară şi urmăreşte liniştit războiul. Cum ne-am putea imagina judecând după felul în care se purtase când se scufundase Commodore, Crane şi-a păstrat calmul până la capăt şi, oricât l-ar fi entuziasmat zgomotul armelor, nici chipul şi nici mişcările corpului nu l-au trădat.

Stephen Crane nu părea surprins, ci urmărea cu o expresie calmă mişcările iuți ale artileriştilor care încărcau, trăgeau, apoi săreau să reîncarce micul tun pe care reculul îl dădea înapoi.

Eram curios să aflu ce-i trece prin cap şi l-am întrebat:

— Crane, ce te impresionează cel mai mult la povestea asta?

Autorul Semnului roşu al curajului şi-a mai aprins o țigară, şi-a dat la o parte cu pălăria părul lung care-i intra în ochi şi a răspuns liniştit:

— Când două armate puternice se înfruntă, interesantă e atitudinea mentală a oamenilor. Pe greci îi văd şi-i înțeleg, dar turcii par ireali. Sunt umbre pe câmp – siluete vagi în negru, semne ale unei forțe misterioase.

În acel moment, armata greacă era în plină retragere.

După ce ultimul tun de pe munte a fost încărcat pe catâri, Stephen Crane a coborât tăcut dealul. Artileria turcă se apropiase şi, în şuier de gloanțe şi

bubuit de obuze, romancierul s-a oprit, a cules un cățeluş dolofan, care de-abia se ţinea pe picioare, şi l-a botezat pe loc Velestino, câinele ziarului.[92]

Sub o ploaie de obuze, Crane şi Cora au reuşit să prindă ultimul tren înapoi spre Volos, unde el şi-a scris articolul, dar din cauza retragerii de la Velestino, curând avea să cadă şi Volos, iar corespondența se încheie cu o certitudine sumbră: „Trimit asta din Volos, iar până s-o tipăriți, turcii vor fi aici." Deja aproape că ajunseseră, aşa că Crane şi Cora au luat-o iar din loc, fugind din Volos chiar în ziua în care şi-a trimis articolul (10 mai) şi îndreptându-se spre Chalkida cu un vapor. Crane a descris experiența în altă relatare scrisă în ziua următoare, un text acid pe care Journal l-a publicat cu titlul „Semnul albastru al laşității", unde vorbeşte pentru prima oară despre victimele civile ale războiului.

„Aşadar, duşmanul s-a retras", scrie el, „şi turcii au înaintat. Grecii ştiau cât de catastrofală va fi acea retragere. Ştiau că Volos va fi ocupat de duşmani şi au intuit că alte oraşe vor cădea din cauza ordinului de neînțeles dat de fiul regelui." Frumosul oraş Volos era evacuat şi „toate vapoarele disponibile din port au fost folosite pentru transportul fugarilor [...] Doar Hydra a dus o mie cinci sute. Starea acestor oameni era extrem de jalnică. Mulți dintre ei erau refugiați veniți tocmai din Larisa şi din alte puncte nordice, care se retrăseseră din calea turcilor în Volos, unde găsiseră un oarecare adăpost. Acum se văd nevoiți să fugă chiar şi de acolo."

Iată ce spune acum, demoralizat şi totodată indignat, tânărul care venise să asiste la război şi se delectase cu sunetul tirului de artilerie pe câmpia din Velestino:

---

[92] Decizia lui Bass de a scrie acest articol arată la ce statut colosal ajunsese Crane până-n acel moment – un tânăr atât de celebru, încât propriul său şef de redacţie a considerat că publicul va fi interesat să afle cum l-a urmărit el pe Crane care asista la prima sa bătălie. Dar poziţia lui Crane în America făcea să fie în egală măsură admirat şi detestat, iar atacurile care începuseră cu prima sa carte de poezii n-au făcut decât să se dubleze şi să se tripleze cu vremea. Acum, că se afla în Grecia, relatând despre război (şi făcând o treabă excelentă), detractorii săi nu s-au putut abţine să-l atace. Un exemplu este această „poezie", publicată mai întâi în Lewiston Evening Journal din Maine şi preluată de experţii în demolare de la New York Tribune: „Am văzut o luptă. / O găsesc foarte asemenea / Celor scrise de mine. / Mă felicit pentru că / Am apucat să văd o luptă. / Mă bucură zgomotul războiului. / Mi se pare frumos. / Ştiam că aşa va fi. / Ştiu că am fler pentru bătălii. / N-am văzut alţi corespondenţi de război cât / Priveam bătălia, doar / eu." Permanenta ostilitate cu care a fost tratat în propria-i ţară a fost unul dintre cele câteva motive pentru care Crane s-a mutat în Anglia după război (n. a.).

Văzând scenele de pe navele de pasageri şi comerciale, te simţeai dezgustat de război. Femeile şi copiii stau pur şi simplu claie peste grămadă pe punți. Nu au mâncare şi vor fi debarcați unde se poate.

L-am întrebat pe unul dintre ofițeri cum au de gând să hrănească oamenii. A răspuns că nu au de gând să-i hrănească – le-ar fi imposibil.

Am fost la Oreoi cu o mulțime imensă. Oraşul e format din şase case deja ticsite. Refugiații au coborât pe țărm cu bunurile după ei. Au făcut tabere pe câmp, în jurul unor focuri mari. Aceste țărănci sunt răbdătoare, suferă într-o tăcere ciudată, în timp ce copii mici urlă din toate părțile.

E război – dar un alt tablou decât ce se vede pe front.

Fotografie de studio cu Crane îmbrăcat în ținută de corespondent de război, Atena, primăvara anului 1897

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Ofițerii de marină greci, cu ochii plin de lacrimi, mi-au jurat că turcii vor plăti pentru toată acea suferință. Dar probabil că turcii nu vor plăti; nimeni nu plăteşte pentru lucrurile astea în război.

Cel puțin opt mii de oameni au fugit din Volos. În fața nenorocirii lor, e insuportabil să fii bine hrănit şi să ai unde să te duci.

Cora în ținuta corespondentei de război „Imogene Carter”, Atena, primăvara anului 1897 (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

Cei doi corespondenți au ajuns iar la Atena, epuizați şi tânjind după odihnă, dar n-au rămas prea mult acolo. Deşi nu se cunoaşte cu precizie cronologia, probabil că în această scurtă pauză, Crane s-a adunat şi a scris cea mai completă, mai profundă şi mai scrutătoare relatare despre război, „Un

fragment din Velestino”, în care revizitează bătălia şi povesteşte pe îndelete despre multe incidente şi detalii menționate doar în treacăt în primul reportaj. Spre deosebire de articolul pentru Hearst, care are doar patru pagini şi jumătate, acesta are şaptesprezece şi poate fi citit ca o lucrare literară, o versiune non-fictivă a Semnului roşu al curajului care seamănă cu romanul ca ton şi metodă, dar e diferită pentru că spune o poveste fără intrigă sau protagonist uman, căci în această versiune personajul principal e însuşi războiul şi în loc să încerce să desluşească sensul războiului şi să-i dea o formă narativă coerentă, Crane ne prezintă un ansamblu de fragmente, un colaj. Câteva exemple:

În spatele lui se auzea zgomotul bătăliei, o fabrică enormă care vuia şi huruia. Acesta era produsul. Acesta era produsul, nu atât de bine finisat ca altele, dar suficient pentru a oglindi planul maşinăriei. Acest soldat rănit explica vuietul din depărtare. Îl definea. Iată ce se întâmpla – ba mai rău de atât. Asta explica toată hărmălaia. Privind la chipul groaznic al soldatului, parcă simțeai un nou respect pentru larmă.

Colibele țăranilor, făcute din pietre rotunjite, nu erau închise sau îngrădite, pentru că păreau să nu fi avut niciodată uşi, dar interioarele erau doar nişte goluri negre. Era un sat părăsit. Mergeai pe străzi cu gândul la viața care existase acolo, dacă avea să se întoarcă vreodată – dacă se putea întoarce vreodată. E omeneşte să ne gândim la o fostă comunitate ca aceea, cu toate iubirile, duşmăniile, prieteniile ei importante; cu jocurile şi râcile ei, cu minunata ei complexitate de relații şi interacțiuni, peste care se abătuse brusc barosul hazardului şi din care nu mai rămăsese nimic – nimic în afară de câteva case goale. Cine trece întâmplător pe acolo observă că un sătean îşi reparase cu grijă poarta de la intrare, iar sentimentul inutilității acelei reparații îi dezvăluie preț de-o clipă mai multe despre viață decât ştiuse vreodată.

Puteți repeta în gând, dacă doriți, diferitele cauze pe seama cărora e pus războiul, le puteți rosti în repetate rânduri şi puteți încerca să le aplicați la situație, dar tot nu veți găsi răspuns la întrebarea voastră vagă. Mintea se miră întruna de ce se supun atâția oameni unor chinuri, neplăceri şi pericole de-a dreptul incredibile doar pentru asta – pentru a pune capăt câtorva vieți ca ale voastre sau poate ceva mai bune sau ceva mai proaste.

Un soldat din tranşee a urlat brusc şi şi-a încleştat mâinile peste ochi de parc-ar fi orbit. S-a rostogolit pe fundul tranşeei, cu trupul răsucindu-i-se de două ori. Năuc, unul dintre camarazii lui şi-a băgat mâna în buzunar, fluierând printre dinți, şi a scos un colț de pâine şi o batistă. Părea că vrea

să hrănească leşul. Dar el a luat batista, a tamponat cu ea rana, apoi s-a uitat neajutorat în jur. Ţinea încă pâinea în cealaltă mână, pentru că nu putea s-o lase în noroiul din tranşee.

În spate zăcea un cal mort, lângă care înfloreau câţiva maci roşii ca sângele, care scăpaseră miraculos de nenumărate tălpi. În văzduh era mereu zgomot, de parcă cineva ar arunca în tine cu sticle de bere goale cu o viteză fantastică.

Salvele vuiau şi trosneau de la un capăt la altul al dealului. Uneori, răpăitul tirului individual se extindea brusc într-un singur bubuit prelung, frumos, care avea ceva din căderea unui pin gigantic printre fraţii săi de pe coama muntelui. Era bubuitul unui val monstruos izbindu-se de stâncile tari.

Căpitanul bateriei [...] a trimis un om în spate, să aducă alt binoclu. Primul binoclu fusese nimerit de un glonţ. Bărbatul a încurcat ordinul şi s-a întors cu o sticlă de vin.

Glonţul ajuns acolo l-a lovit [pe locotenent] în gât – direct în gât. Omul a căzut fulgerător – de parcă cineva venit din spate i-ar fi secerat picioarele. Braţele lui au schiţat pe pământ un singur gest lung, ţeapăn şi tremurat, apoi n-a mai mişcat. Preţ de-o clipă, oamenii lui au rămas ca trăsniţi, pur şi simplu ca trăsniţi. E ca atunci când căpitanul e măturat de pe punte în mare în timpul unei furtuni. Se pierd două lucruri: căpitanul şi ceea ce ştie căpitanul despre cum se conduce corabia în furtună.

Turcii nu veneau potop şi nici grecii nu stăteau neclintiţi. Era pur şi simplu o încleştare mişcătoare, schimbătoare, înverşunată, furioasă, în care n-ai fi ştiut pe cine să pariezi sau unde să fugi.

S-au scurs douăzeci de clipe de tumult, apoi în faţă n-a mai rămas decât o mulţime de turci morţi, dar niciunul dintre aceştia nu era suficient de aproape ca să-i vezi fesul roşu. Nimic nu indica postura, expresia, caracterul

uman – erau doar nişte puncticele întunecate pe un câmp verde. Era mereu aceeaşi sugestie – o bătălie cu vagul, cu fantomele.[93]

Crane şi Cora au plecat iar din Atena pe 17 şi s-au îndreptat spre Domokos cu barca folosită de World pentru corespondenți, pe care au împrumutat-o de la Scovel. Acolo era aşteptată o nouă bătălie importantă, dar până să ajungă ei, prințul moştenitor îşi retrăsese trupele şi le trimisese la Termopile, încă un act de autosabotaj din partea comandantului. Următoarele zile au fost printre cele mai urâte pe care le-au trăit în război, iar evenimentele care s-au întâmplat pe drumul de întoarcere la Atena sunt consemnate în cea mai pesimistă dintre relatările lui Crane, transmisă prin telegraf de la Atena la New York pe data de 22 (la patruzeci şi opt de ore după declararea armistițiului) şi publicată în Journal cu titlul „Stephen Crane vorbeşte despre ororile războiului". Articolul a fost scris la bordul unui cargou, St. Marina, care a plecat din Chalkida pe 18 mai şi, deşi are doar trei pagini şi jumătate, e ticsit de incidente. Între timp, orice iluzii despre război şi-ar fi făcut Crane la sosirea în Grecia fuseseră spulberate pe de-a-ntregul.

Transportăm răniții din Domokos. La bord sunt opt sute de oameni sfâşiați de gloanțe, unii morți. Vaporul cu aburi era folosit înainte pentru transportul oilor, dar a fost rechiziționat de guvern pentru a servi drept ambulanță. Nu e un loc plăcut nici pentru omul zdravăn, dar victimelor războiului nu le mai arde să fie pretențioase, aşa că soldații nu se plâng. Vaporul nu e suficient de spațios pentru cumplita sa încărcătură. Dar oamenii trebuie mutați, aşa că opt sute de soldați însângerați stau claie

---

[93] „Un fragment din Velestino" a fost publicat sub forma uneia dintre „scrisorile" lui Crane pentru Westminster Gazette, dar prima parte a fost tipărită abia pe 2 iunie, cu mult după încheierea războiului. Editorii explică într-o notiță introductivă: „Printr-un accident, scrisorile domnului Stephen Crane ne-au parvenit cu o întârziere considerabilă, dar nu regretăm că le publicăm la trei săptămâni după evenimentele relatate, căci valoarea lor literară, ca impresii de pe câmpul de luptă, nu e câtuşi de puțin ştirbită de trecerea timpului." Această judecată literară e încă valabilă după mai bine de un secol, dar problemele de comunicare la care se referă Gazette erau frecvente în timpul războiului, după cum şi călătoriile erau supuse la nenumărate dificultăți. Cum observă Crane în singura lui relatare senină din Grecia („Câinii războiului" – în care povesteşte aventurile căţeluşului găsit pe câmpul de luptă): „Volos e, de obicei, la 300 000 de mile de Atena. În vreme de război, e la 300 000 de mile la pătrat. Drumurile sunt inaccesibile toate. Toate navele cu aburi sunt folosite la război. Toate trăsurile au dispărut. Nu există cai. E nevoie de mai multă energie azi pentru a călători în Grecia decât pentru o campanie de trei luni" (n. a.).

peste grămadă într-o hazna unde e o căldură insuportabilă şi o lumină atât de slabă, că nu se cunosc viii de morţi [...]

Aproape de chepeng, unde bat cu privirea, e un bărbat împuşcat în gură. Glonţul i-a străpuns amândoi obrajii. Doarme cu capul pe pieptul unui camarad mort, ca pe o pernă. Cu siguranţă a stat treaz multe zile, a mărşăluit doar cu pâine şi apă, ca să sfârşească rănit la Domokos, apoi la bordul acestui vapor. E prea epuizat ca să se mai sinchisească de rană sau de oribila lui pernă. În golf bate briza, iar nava se clatină, lovindu-i între ei pe răniţi.

În afară de încărcătura de soldaţi morţi şi răniţi, pe navă încep să urce apoi femei şi copii care fug din oraşele lor înainte de invazia turcilor. „Cred că e miercuri", notează Crane. „Suntem la Stilida." Se repetă aceeaşi panică pe care o văzuse la cetăţenii din Volos. Crane foloseşte barca corespondenţilor de la Journal ca să ajute la recuperarea bunurilor de la spitalul de campanie din zonă şi

[...] în timp ce medicamentele erau urcate la bord, eu am coborât pe ţărm, unde se îmbulzeau ultimele femei cu copii.

O dâră lungă de praf brăzda câmpia verde pe unde se retrăsese Smolenskis. Iar oamenii se uitau lung într-acolo, apoi la munţii măreţi din spatele oraşului, de unde veneau turcii. Pe chei erau îngrămădite toate bunurile din gospodăriile oraşului [...]

După plecarea noastră, Stilida a tăcut ca un oraş al morţilor. Următorii ei locuitori aveau să fie soldaţi turci. Vaporul cu aburi şi goeleta au dus o sută optzeci şi trei de oameni la adăpost, peste mal de Termopile, unde erau ancorate navele de război. Femeile şi copiii erau uzi până la piele când i-am debarcat cu bărcuţele [...] Printre fugari erau vreo treizeci de femei cu bebeluşi în braţe. Bieţii bebeluşi urlau, iar mamele gemeau. Dar o mulţime de fetiţe stăteau cuminţi, neînţelegând ce se petrece.

În general, refugiaţii păreau buimăciţi. Mai ales bătrânele. Dezrădăcinate din locul unde trăiseră atâta vreme, căutau spre mal cu ochii roşii, aşezate pe boccele grosolane cu haine şi pături.

După un ultim drum cu barca la spital, pentru a evacua infirmierele Crucii Roşii şi răniții rămaşi, Crane îşi încheie corespondența îndreptându-şi atenția asupra unui soldat anume.

Când şi ultima barcă s-a desprins de mal, un soldat a venit şi i-a spus ceva traducătorului, care a clătinat tăgăduind din cap. Soldatul s-a întors în tăcere.

Pe vapor, corespondentul dumneavoastră l-a întrebat în treacăt pe traducător ce spusese soldatul, iar acesta a răspuns că-i ceruse să fie dus la Chalkida, pe motiv că e bolnav. Traducătorul a considerat că omul era prea zdravăn ca să se urce pe un vas cu răniți.

Am trimis pe cineva pe țărm şi, cu puțin efort, l-am găsit pe soldat. Avea febră, era împuşcat în gambă şi avea genunchii jupuiți de cât stătuse îngenuncheat în tranşee. L-am adăugat pe lista de răniți, apoi am pornit spre Chalkida.

În război vezi mai degrabă asemenea lucruri decât glorie, moarte eroică, steaguri, flamuri, urale şi victorie.

Crane ajunsese la limita suportabilului şi s-a văzut silit să vorbească în şoaptă, într-o proză aproape invizibilă. Mai avea câteva articole de scris înainte de a părăsi Grecia şi le-a scris unul câte unul, dar educația sa îşi atinsese limita. După un lung şi chinuitor efort care a durat aproape două luni, elanul cu care Crane pornise la război s-a împotmolit în mâlul realității trăite, iar în final a învățat ceea ce ştiuse deja încă dinainte să ajungă acolo. Singura diferență – dar era o mare diferență – a fost că de această dată văzuse totul cu ochii lui.

În scurtul răgaz petrecut în Atena ceva mai devreme în acea lună, fusese împreună cu Bass şi Cora într-un studio foto, ca să pozeze pentru portrete formale, îmbrăcați în ținute cum purtau pe atunci corespondenții, fără îndoială împrumutate pentru ocazie, iar când s-au întors la Atena din Chalkida cu vaporul cu aburi, fotografiile erau gata. Crane arată mai chipeş şi mai spectaculos decât în oricare altă fotografie. E aşezat picior peste picior pe nişte pietre de recuzită, poartă o pălărie cu boruri largi, o haină cu guler înalt, o curea petrecută peste piept, de care e agățat tocul din piele care-i atârnă într-o parte, şi cizme înalte de piele. Are privirea hotărâtă, pătrunzătoare, mustața îi e mai stufoasă decât în fotografiile mai vechi şi, cu o țigară între degetul mare şi arătător, pare un om suplu şi avid de acțiune.

Cora stă pe aceleaşi pietre, îmbrăcată în aceeaşi costumaţie, versiunea feminină, cu o pălărie mai mică pe cap, o bluză de culoare închisă cu mâneci bufante, o fustă largă de lână şi două curele de piele care i se încrucişează pe piept, de care atârnă o butelcă şi o geantă. E durdulie, dar cochetă, se simte în mod evident bine în pielea ei şi, cu mâna stângă pe şoldul stâng, pare în largul ei în noul rol de corespondentă de război. Pe 22 i-a oferit lui Crane una dintre fotografii cu o dedicaţie glumeaţă, camaraderească: Amicului Stevie / cu cele mai bune urări / „Imogene Carter".

Au plecat din Atena cândva în ultima săptămână din mai şi s-au îndreptat spre Paris. Erau însoţiţi de Velestino, câinele ziarului, şi de doi greci, fraţi gemeni, care răspundeau la numele de Ptolemeu, pe care-i angajaseră ca servitori. Au rămas la Paris aproape două săptămâni, timp în care căţelul a ronţăit perdelele şi mocheta din camera de hotel într-o seară când a fost lăsat singur (pagubele i-au costat o mică avere), după care, în loc să se întoarcă în Statele Unite, au traversat Canalul şi s-au mutat în Anglia ca domnul şi doamna Stephen Crane.

7

Aveau motive temeinice să nu se întoarcă în America. În primul rând, unde, cum şi în ce condiţii ar fi trăit acolo? New York ieşea din discuţie, iar de când fosta proprietară de la Hotel de Dreme fugise de datorii din Jacksonville, şi Florida devenise un teritoriu interzis. Colonelul Stewart i-a scris Corei şi a anunţat-o că, în ciuda eforturilor sale, fratele lui refuza în continuare să divorţeze de ea, aşa că o căsătorie cu Crane era imposibilă, deci nici dacă şi-ar fi dorit o viaţă liniştită în Port Jervis (ceea ce nu-şi doreau), n-ar fi putut s-o aibă. Dac-ar fi trăit împreună sub acelaşi acoperiş în vreun orăşel de provincie, nefiind căsătoriţi, pentru familia lui Crane ar fi însemnat scandal şi umilire, iar mezinul rătăcitor le crease şi aşa destule neplăceri cu problemele lui recente din New York. Anglia era însă mai puţin rigidă ca atitudine faţă de căsătorie, iar acolo, oamenii erau mai puţin porniţi să-şi bage nasul în treburile personale ale altora. Noul lor prieten şi susţinător Harold Frederic plecase din America în Anglia cu treisprezece ani în urmă şi nu numai că era însurat şi tată a patru copii, dar mai avea şi o a doua familie cu altă femeie, cu care mai avea trei copii. Faţă de aranjamentul lui Frederic, planul de a se prezenta în public ca soţ şi soţie părea relativ simplu.

Cu toate acestea, nu era simplu. Cora era căsătorită cu un englez, trăise la Londra, în casa socrului ei, din 1889 până în 1892 şi, aşa cum a sfătuit-o cumnatul ei în scrisoarea în care-i anunţa refuzul lui Stewart de a divorţa, dacă se căsătorea cu Crane sau încerca să se prezinte ca doamna Crane, „ar trebui să ai mare grijă să păstrezi secretul, căci pentru mare parte dintre prietenii tăi trebuie să rămâi doar doamna Stewart”. Deci trebuia să aibă grijă, dar în definitiv, Cora nu mai umbla în cercurile vechilor ei prieteni. Avea să-şi facă prieteni noi împreună cu bărbatul pe care avea să-l numească din acel moment soţul ei şi, oricât i-ar fi fost de greu respectivului soţ să întoarcă spatele Americii, au existat circumstanţe atenuante, iar de când devenise „cel mai temeinic insultat scriitor dintre Atlantic şi Pacific”, poate că traiul în Anglia avea să-i aducă o oarecare uşurare. Decizia de a traversa Canalul Mânecii şi de a se stabili într-o casă din Oxted, Surrey nu a fost o soluţie temporară, ci o revizuire radicală a vieţii pe care o duceau şi pe care-şi doreau s-o ducă pe viitor. Soţii Crane aleseseră exilul.

***

Harold Frederic i-a primit cu braţele deschise şi s-a ocupat de adaptarea lor la viaţa din Anglia. El însuşi american transplantat, trăise deja ce trăiau ei în acel moment şi nu doar că i-a îndrumat spre locul care i se părea potrivit pentru ei, ci le-a şi găsit o casă – care se afla întâmplător la treisprezece

kilometri de casa pe care o împărțea cu partenera lui de origine americană, Kate Lyon, şi cu cei trei copii ilegitimi ai lor. Frederic, un bărbat voinic, sincer şi cumsecade cu suflet mare, era cu cincisprezece ani mai în vârstă decât Crane, iar după ce scrisese în New York Times acel articol lung despre Semnul roşu (în care descrisese romanul ca „extraordinar", „una dintre cărțile nemuritoare"), bărbatul mai tânăr era deja predispus să vadă în el un prieten. După prima întâlnire la Londra, prietenia lor s-a sudat, fără îndoială pentru că şi-au dat seama că au un fond comun şi că urmaseră trasee asemănătoare pentru a ajunge unde se aflau în acel moment. Născut în Mohawk Valley, Frederic fusese crescut în Utica, New York de către părinții săi, metodişti stricți. Era jurnalist încă din ultimii ani ai adolescenței, condusese ziare în Utica şi Albany, iar de când venise în Anglia ca să lucreze pentru Times, publicase cinci romane. Cel mai recent, The Damnation of Theron Ware, era o descriere sumbră şi realistă a ruinei şi decăderii unui preot metodist şi fusese pe locul al cincilea pe lista bestsellerurilor americane din 1896 (cu trei poziții peste Semnul roşu). Unul dintre cei doi bărbați era mai zgomotos, mai masiv şi mai bătrân decât celălalt, dar amândoi erau romancieri care lucrau şi ca jurnalişti şi amândoi trăiau cu femei în aranjamente domestice neconvenționale – motiv pentru care Frederic i-a orientat pe soții Crane spre Surrey, un bastion al renegaților care fugeau de codurile restrictive din Anglia victoriană, aflat la doar treizeci şi cinci de kilometri la sud de Londra. Printre localnici se numărau membri ai Fabian Society şi o brigadă consistentă de scriitori printre care Ford Hueffer (viitorul Ford Madox Ford), criticul Edward Garnett şi soția sa, renumita traducătoare Constance Garnett, şi romancierul scoțiano-canadian Robert Barr, care au devenit cu toții prieteni cu soții Crane. Henry James locuia ceva mai la sud, în Lamb House din Rye, iar Joseph Conrad, în Essex, la distanță de două comitate. Şi cu ei a legat o prietenie strânsă, James arătându-i tânărului său compatriot o bunăvoință de unchi, iar Conrad devenind primul şi cel mai intim frate literar al lui Crane. America rămăsese la un milion de mile depărtare.

Cei doi s-au mutat în casa închiriată cam pe la mijlocul lunii iunie. Era o construcție de suburbie lipsită de imaginație, din cărămidă şi țigle, purtând denumirea pompoasă de Ravensbrook Villa, situată într-o viroagă umedă la poalele unui deal, în niciun caz un loc ideal pentru un om cu plămâni slabi, dar s-a dovedit a fi unul excelent pentru scris, iar în cele zece luni cât au trăit acolo, Crane a sclipit iar. Într-o izbucnire asemănătoare înflăcărării din 1894, a produs o nuvelă de cincizeci şi şapte de pagini şi povestiri de douăsprezece, douăzeci şi una şi treizeci de pagini la fel de bune, dacă nu chiar mai bune decât tot ce scrisese până atunci – Monstrul, „Mireasa vine la Yellow Sky", „Moartea şi copilul" şi „Hotelul albastru" –, dar chiar şi textele scrise pentru bani în acele luni sunt printre cele mai bune schițe pe care le-a publicat vreodată în ziare şi reviste: „Impresii din Londra", „Însemnări irlandeze" şi „Scotch Express", care vorbesc despre peisajele descoperite în noua lui viață pe insulele saturate de ploaie din Atlanticul de Nord. Au fost ultimele lui schițe. În ultimii trei ani, activitatea sa de jurnalist s-a limitat în general la reportaje din Cuba în timpul Războiului Hispano-American şi, deşi a scris multe alte povestiri bune, niciuna dintre ele n-avea să se mai ridice la

nivelul atins la Ravensbrook. A fost aşadar o perioadă remarcabilă, cu atât mai remarcabilă cu cât Crane şi-a scris capodoperele în condiţii tot mai constrângătoare.

***

La scurtă vreme după ce s-au instalat, Crane şi-a făcut timp să întocmească o listă cu toate povestirile pe care le scrisese, atât cele publicate, cât şi cele nepublicate, notând locurile unde le depozitase în America, precum şi lungimea fiecăreia. Îşi evalua resursele financiare, estimând dacă el şi Cora aveau suficient ca să-şi încerce norocul în Anglia, iar după câteva zile i-a trimis o scrisoare fratelui său Edmund, cerându-i să-i trimită manuscrisele a două dintre povestirile despre Ciudad de México, „Înţelepţii" şi „Cei cinci şoareci albi", pe care le lăsase în biroul din Hartwood. A trecut ca adresă de corespondenţă sediul lui William Heinemann de la Londra, iar din acel moment, în cele zece luni petrecute în Oxted, a continuat să-şi ascundă reşedinţa după sediul oficial al editorului său şi nu i-a spus niciunuia dintre fraţii săi unde locuia de fapt. Şi nici despre Cora nu le-a suflat o vorbă.

Pe la sfârşitul lui iunie a început să scrie Monstrul.

Între timp, probabil că banii pe care Cora îi luase cu ea din Jacksonville se terminaseră, iar după două săptămâni la Paris, putem presupune că lui Crane nu-i rămăsese practic nimic din onorariul de reporter de război. Ca să mai reducă din cheltuieli, i-au găsit de lucru unuia dintre fraţii Ptolemeu la vecinul lor, Edward R. Pease, secretarul Fabian Society, care locuia împreună cu familia lui în apropiere, în oraşul Limpsfield. Crane i-a făcut reclamă lui Constantin Ptolemeu numindu-l „majordom în cămaşă" şi, deşi doamna Pease a considerat că lăsa de dorit ca majordom, copiii ei au fost cuceriţi pe loc. Soţii Crane l-au păstrat pe celălalt frate, Adoni, ca să-i ajute cu treburile gospodăreşti la Ravensbrook, dar S.C. s-a obişnuit curând să se repeadă până în Limpsfield ca să fie bărbierit de Constantin, care era maestru în materie şi-i făcuse acest serviciu în Grecia.

Secretarul Fabianilor, deşi prietenos, dispreţuia aceste şedinţe de bărbierit, considerându-le mofturi aristocratice. Ca bun socialist, credea că bărbaţii cu judecată ar trebui să se bărbierească singuri.

Puştiul de douăzeci şi unu de ani care dormise pe lăzi de cărbune şi umblase cu pantofii găuriţi pe când era scriitor sărac la New York avea acum bărbier personal, servitor, câine să-i ţină companie, o vilă închiriată şi o soţie care nu doar că-l adora, ci-l considera cel mai strălucit literat din lumea anglofonă. Ar fi interesant să ştim ce părere avea el despre toate astea şi cât i-a fost de greu sau de uşor să se adapteze acelor circumstanţe noi – admiţând că s-a adaptat vreodată. Toate indiciile exterioare arată că părea fericit acolo, dar suferea de acea grande maladie incurabilă de care

organismul său n-a reuşit să scape niciodată şi, chiar în timp ce producea unele dintre cele mai bune texte din viaţa sa, visa cu ochii deschişi că fuge în Sudan, Africa de Sud sau India, să relateze despre războaie, sau că, asemenea prietenului său Scovel, apucă lungul drum al goanei după aur în Klondike, care devenise un balamuc canadian forfotind de zeci de mii de căutători. N-a ajuns în niciunul dintre aceste locuri, dar, chiar dacă a rămas în Anglia, continuând să-şi scrie povestirile, ele i-au tot alergat prin minte.

Aveau să fie strâmtoraţi, dar era o şansă s-o scoată la capăt, în cele din urmă, câtă vreme Crane producea texte vandabile, la tarife suficient de mari ca să poată trăi din ele. Numai că locuinţa avea doar câteva piese de mobilier disparate, aşa că au fost nevoiţi s-o mobileze singuri şi, neavând suficienţi bani gheaţă, au cumpărat cele necesare pe datorie. Pe măsură ce camerele goale deveneau tot mai puţin goale, Crane scria, Adoni făcea muncile mai grele, iar Cora, după propria ei formulare dintr-o scrisoare trimisă în octombrie lui Scovel, era „menajera-şefă, fata în casă etc., dar îmi place şi suntem fericiţi – foarte fericiţi”. Era totodată şi o bucătăreasă şi cofetăreasă excelentă, pe care vizitatorii veniţi la ceai o lăudau pentru chiflele sudiste calde şi gogoşile americane (James se dădea în vânt după gogoşi) şi, cum aveau atâţia prieteni noi aproape şi alţii care soseau de la Londra şi din străinătate, primeau deseori musafiri, încă un lucru la care Cora excela (Edmund Gosse a descris-o ca „foarte vie şi plăcută”), dar şi mâncarea pentru musafiri şi vinul cu care le umpleau paharele costau bani, aşa că, în efortul de a găsi o mică sursă de venit constantă, Crane şi Cora au hotărât s-o învie pe Imogene Carter ca jurnalistă mondenă şi de modă, cu o rubrică de duminică intitulată „Scrisori europene” dedicată femeilor care citeau ziare americane. Au reuşit să încropească zece astfel de articole, cele mai multe publicate în New York Press (datorită lui Curtis Brown), împărţindu-şi îndatoririle – Cora scriind despre modă, iar Crane, despre chestiuni sociale – , şi, deşi Crane a desfiinţat Scrisorile, spunând că sunt „mizerabil de proaste” şi că le scriau în cel mult douăzeci de minute (fără îndoială o exagerare, din moment ce se întind pe câteva pagini), există şi câteva pasaje încântătoare printre vorbăria despre vizita în Anglia a regelui Siamului şi despre tratamentul de păr al lui Sarah Bernhardt. Dar nu a fost de-ajuns ca să le menţină interesul şi, ca multe alte planuri de sărăcire rapidă din istorie, proiectul a murit de moarte bună.

***

Primul dintre reportajele britanice ale lui Crane a fost „Impresii din Londra”, un text în opt părţi publicat în trei episoade de British Saturday Review. Năstruşnic ca ton, se fereşte cu o plăcere perversă să îndeplinească vreuna dintre promisiunile din titlu şi, în loc să ofere cititorului o primă reacţie a unui călător american la o Londră imensă şi impunătoare, Crane îşi reduce amploarea observaţiilor la ceea ce vede pe geamul trăsurii după ce pleacă de la gară într-o noapte întunecoasă, ceţoasă. E aceeaşi lentilă îngustă pe care

o folosise în urmă cu cinci ani în „Camionul în pană” şi, încă o dată, aşa cum se întâmplă în multe alte texte scrise între cele două momente, e interesat în primul rând de punctul de vedere, de subiectivitatea percepției umane confruntate cu spectacolul fragmentat al aşa-numitei lumi obiective. Poate nu Einstein sau Niels Bohr, ci Teoria Relativității după Crane.

Trăsura ieşi în sfârşit de sub bolta luminată de felinarul cu gaz în întunericul vast. Acesta lăsă locul contururilor tulburi ale unei străzi ce părea a fi un culoar spre o peşteră monstruoasă. Felinarele care licăreau ici şi colo semănau cu luminițele de pe căştile minerilor. Nu erau nici pe departe eficiente ca lumini, ci doar mici limbi palide de gaz care, în momentele lor cele mai eroice, nu puteau dezvălui decât un lucru despre tunel – direcția generală. Dar în orice caz mi-ar fi plăcut să văd melancolia unui reflector chemat să străpungă atmosfera. În acea lumină, fiecare om stătea în micul său cilindru vizual, ca să spunem aşa. Era mai mare decât ghereta unei santinele şi mai mică decât un cort de circ, dar pereții săi erau opaci şi nimeni nu ştia ce se petrece dincolo de dimensiunile acelui cilindru.

Pentru că se vede atât de puțin, naratorul se concentrează asupra sunetelor, observând că roțile trăsurilor sunt acoperite cu cauciuc şi scot un huruit care aduce aminte de biciclete şi, cum copitele cailor sunt protejate, nu scot „tropotitul crunt” la care se aştepta. În contrast cu New Yorkul cel zgomotos şi asurzitor, unde ai zice că „fiecare cetățean e obligat prin lege să se doteze cu tobă şi cinele” pentru a face cât mai mult zgomot,

[...] această Londră se mişca ceremonios şi prudent ca un cioclu. Era şi totuşi nu era linişte. Poate că se auzea un zumzăit slab, un bâzâit generat inevitabil de mii de oameni trăind laolaltă, şi totuşi, dacă mă gândesc mai bine, mie-mi suna a linişte. Ciulisem urechile să aud muzica Londrei, sunetul existenței a cinci milioane de oameni în acelaşi loc. Îmi imaginasem ceva grav, extraordinar de grav, basul unei orgi mitice; dar, în ceea ce mă priveşte, am găsit doar linişte.

O linişte urmată curând de o surpriză. Calul de la trăsură merge într-un „trap iute”, dar când ajung în vârful unei pante, iar strada plouată luceşte în fața lor de parc-ar fi acoperită de gheață, Crane se aşteaptă s-o ia

[...] de-a dura. Într-un asemenea accident, o birjă devine [...] tun, iar omul se pomeneşte că a plătit în şilingi privilegiul de a sluji drept proiectil. Calculam de zor ce fel de arc aveam să descriu în zbor, dar calul rezolvă criza printr-un şiretlic abil pe care nu mi l-aş fi imaginat. Se înfipse liniştit pe picioarele

lui ca nişte beţe, apoi, cu o veselie blândă, îşi dădu drumul graţios ca pe tobogan până la poalele dealului. Ajuns jos, se redresă cu mare dibăcie şi o luă la trap prin alt tunel.

Iniţial, Crane îşi închipuie că acel cal de trăsură inventase mişcarea respectivă şi că era singurul din Londra în stare s-o execute, dar când trăsura

[...] ajunse la intersecţia unor străzi în pantă, iar faţada orbitoare a unui music-hall îmi lărgi temporar cilindrul, ce să vezi, erau multe trăsuri acolo, iar la nevoie, toţi caii deveneau patinatori. Lunecau în toate direcţiile. Parcă eram la patinoar. Un omnibuz imens fu oprit de o mână care se ivea de sub o umbrelă de pe trotuar, iar caii demni, întrerupţi din trapul lor, nu pierdură vremea cu spasme incontrolabile, dizgraţioase. Şi ei se proptiră în picioare şi-şi dădură drumul solemn cât îi ţinu elanul.

Nu atât isprava, cât cuvântul a avut în acel moment puterea de a evoca amintiri cu patinatori pe lacuri sub clar de lună, râsete răsunând peste gheaţă şi un mare foc de tabără roşu pe mal, printre tufe de cucută.

Cuvântul „patinoar” îi evocă alt loc şi alt moment şi chiar dacă Crane scrie despre Londra (într-un fel), se gândeşte de fapt la America şi la copilăria lui în Port Jervis, ceea ce e un alt mod de a spune că se gândea la nuvela pe care o scria în acel moment, Monstrul, care e plasată într-o versiune imaginară de Port Jervis, un loc care a continuat să trăiască în el şi a rămas mereu în gândurile lui chiar şi când se afla la un milion de mile depărtare. New York şi Asbury Park aveau să dispară ca repere ale memoriei în ficţiunea sa, dar nu şi orăşelul de la confluenţa râurilor Delaware şi Neversink.

Era limpede că nu-l interesează în mod deosebit să scrie despre Londra şi totuşi, după acel început succint, a reuşit să producă încă cinci părţi în acelaşi stil sinuos, umoristic, dar pentru că tocmai se întorsese din Grecia, unde văzuse oameni ucişi în bătălie şi împărţise locul pe vapor cu zeci de soldaţi morţi şi muribunzi, trebuie să fi fost o alinare că se afla în Anglia cea adormită şi paşnică şi cugeta la caii lui dragi ca la o companie de balet pe patine – cel puţin pentru moment şi cel puţin pentru cei câţiva dolari în plus pe care-i câştiga astfel.

***

Foarte curând, moartea a bătut iar la uşă, iar când Crane a fost anunţat că murise fiul lui Edmund, care avea doi ani şi jumătate, vestea l-a paralizat aşa de rău, că abia a reuşit să răspundă. „N-am scris", îi spune fratelui său într-o scrisoare datată 22 iulie, „pentru că e o scrisoare atât de greu de scris. Nu ştiu ce să-ţi spun. Nu pot să spun lucrurile convenţionale şi totuşi sunt atât de puţine formule pe care le-aş putea folosi ca să exprim faţă de tine ce simt la moartea micuţului Bill cel neînfricat. Dragul de Bill, cum îmi fuma el pipele!" De această dată, cuvintele l-au trădat. Cu siguranţă avea intenţii bune şi înţelegea cât de profund sufereau fratele şi cumnata sa, dar spunând atât de puţine şi evitând „lucrurile convenţionale", scrisoarea pare slabă şi neadecvată – nu neapărat rece, dar distantă. Poate că Edmund i-a înţeles reticenţa şi nu s-a aşteptat la mai mult din partea lui. Sau poate că l-a iertat – sau a fost prea absorbit de moartea băiatului ca să observe ce scrisese fratele său.

După zece zile, când Velestino, câinele ziarului, moare de răpciugă, Crane e mult mai puţin rezervat în prima scrisoare pe care i-o trimite în august lui Scovel (pagina 37), care-i cumpărase căţeluşului o zgardă în Grecia şi cu siguranţă avea să-i compătimească pe colegii săi corespondenţi care luptaseră atât să salveze câinele.

O durere prea mare pentru cuvinte; altă durere transpusă imediat în cuvinte. Nu putem trage nicio concluzie de aici, dar e o discrepanţă asupra căreia merită să ne aplecăm. „Dragă Harry, prietenii vechi nu-şi scriu niciodată. E aproape o lege, dar în seara asta, Cora şi cu mine vrem să-ţi vorbim pentru că eşti singurul care va înţelege. Tocmai a murit Velestino – acum nici două ore." La sfârşitul scrisorii e un post-scriptum: „Dacă ai la îndemână vreuna dintre fotografiile cu el făcute pe vapor, să ni le trimiţi."

Apoi, pe 19 august, s-a întâmplat accidentul.

Era ziua de naştere a lui Harold Frederic, iar soţii Crane au închiriat o birjă ca să-i ducă la petrecerea organizată de Kate Lyon cu acea ocazie. Numai că, din neatenţie, calul a fost prost înhămat la trăsură. La un moment dat pe drumul de treisprezece kilometri până la Kenley, calul a sărit din chingi, trăsura s-a răsturnat, izbindu-i de pământ pe Crane şi Cora, care s-au lovit zdravăn. El s-a ales cu nasul spart şi un genunchi rănit, iar ea, cu vânătăi, cucuie şi tăieturi – o căzătură urâtă, în urma cărora amândoi au avut dureri cu săptămânile. În scrisoarea trimisă în octombrie lui Scovel, care plecase deja din Europa pentru a relata pentru World despre goana după aur din Klondike, Cora scrie: „În aug. era cât pe ce să murim într-un accident de trăsură [...] Era ziua lui Harold şi ne duceam la el acasă, la un prânz festiv – îţi imaginezi cum ne-am făcut apariţia, plini de praf şi de sânge. Drăguţii de ei ne-au invitat în casă, ne-au tratat, apoi ne-au dus în Irlanda, unde am petrecut trei săptămâni încântătoare în sălbăticie..."

Aşa au ajuns soţii Crane în Irlanda – la invitaţia lui Frederic, care se întâmpla să fie un susţinător făţiş al independenţei legislative a Irlandei şi

prieten cu Charles Parnell, motiv pentru care unul dintre admiratorii săi cu dare de mână îi oferise o casă mare în satul Ahakista din Dunmanus Bay. Cei doi convalescenți au ajuns acolo pe ocolite şi asta pentru că Crane semnase încă un contract cu McClure, de această dată pentru un articol despre experiența de a călători de la Londra la Glasgow cu Scotch Express, aşa că prima etapă a călătoriei spre Irlanda i-a dus în Scoția – însoțiți de ilustratorul William L. Sonntag Jr., care urma să îmbrace frumos vorbele lui Crane.

Aparent, nimic mai plicticos decât această misiune, care în termeni contemporani ar fi echivalentul unui reportaj despre călătoria fără sare şi piper între Boston şi Washington cu trenul expres Acela. Şi nu doar în câteva paragrafe, ci pe cinci mii de cuvinte sau douăsprezece pagini de carte tipărite mărunt. Se pune numaidecât întrebarea: cum să scrie cineva atât de mult despre atât de puțin fără să adoarmă cititorul? Aşadar începem articolul cu prudență, ferindu-ne de propriile aşteptări modeste, dar după câteva comentarii introductive despre arhitectura impunătoare, mai degrabă bombastică a gării Euston, despre şuvoaiele de călători care coborau din birje în fața clădirii şi despre activitățile hamalilor dinăuntru, începem să înțelegem că e preludiul unui film documentar despre procesul complicat de a transporta sute de oameni între două oraşe aflate la mare depărtare unul de altul. Nu e povestea călătoriei unui scriitor până la Glasgow, e povestea trenului, monstrul de oțel dezlănțuit zis Scotch Express, iar de la început şi până la sfârşit, Crane nu foloseşte niciodată cuvântul eu. Nu-l vedem nici urcându-se în tren sau stând în compartimentul său în timp ce trenul se îndreaptă spre Scoția, deplasându-se „din țara unui accent în țara altui accent [...] de la un fel de a fi la altul, de la un obicei la altul”. La fel ca în majoritatea schițelor newyorkeze de început, Crane e invizibil. Ba chiar şi mai radical, aici, toți ceilalți pasageri sunt şi ei invizibili. Protagonistul e trenul şi singurii oameni pe care-i vedem în tren sunt bărbatul care-l conduce şi cel care întreține focul care-l mână înainte.

Înaintând la rândul său, Crane transformă premisa plicticoasă a articolului său de informare într-o meditație palpitantă despre interdependența dintre om şi maşină şi, prin observație atentă şi curiozitate neabătută, drumul spre nord cu o viteză medie de 79,8 kilometri pe oră devine la fel de captivant ca o expediție pe altă planetă. Nu doar pentru că e atât de bine executat, ci şi pentru că, dincolo de exactitatea fenomenologică a observațiilor sale, Crane conturează şi o poziție filosofică despre natura demnității omeneşti.

În esență, „Scotch Express” e o analiză a imensei rețele umane de care depinde funcționarea cu succes a unui sistem feroviar – şi, prin extensie, funcționarea cu succes a oricărui proiect omenesc care vizează un număr mare de oameni. Două principii trebuie să opereze simultan: un spirit de cooperare (încrederea în ceilalți), dar şi un spirit al responsabilității personale (încredere în sine). Aceasta a fost lecția pe care Crane a învățat-o în barca de salvare, iar acum o duce cu un pas mai departe, aplicând-o mecanismului după care funcționează Scotch Express. Toată lumea participă şi toată lumea are o treabă de făcut, de la birjarii şi hamalii din gară la paznicul în uniformă albastră care-şi îndeplineşte sarcina de a

închide uşile trenului „cu importanță solemnă” la muncitorii care se ocupă de semnalizare, pregătindu-se de plecarea trenului.

În acest post de manevră înalt se găsesc multe manete care alcătuiesc nişte rânduri dese, scânteietoare. Ar semăna perfect cu o orgă dintr-o biserică grandioasă dacă aceste şiruri de manete numerotate şi marcate n-ar simboliza ceva mult mai acut uman decât o claviatură. E nevoie de patru oameni care să cânte la această aşa-zisă orgă şi e o încordare permanentă. Zi şi noapte, noapte şi zi, aceşti patru oameni umblă de colo până colo, de la o manetă la alta, iar sub mâinile lor, imensa maşinărie înalță imnul nesfârşit al unei lumi în acțiune, semnalele care se ridică şi coboară şi butoanele țăcănind în dansul lor.

După ce locomotiva purpurie e cuplată la vagoanele din spatele ei, trenul iese domol din stație, scuipând când aburul se acumulează, iar în scurt timp traversează suburbiile Londrei, „o monotonie [...] de ziduri de piatră sau cărămidă atent construite”, până când urcă în vârful unui deal şi iese în câmp, unde trenul accelerează şi-şi începe goana „prin peisaje cu locuințe omeneşti roşii pe un pământ verde”. Poate un ecou al tărâmului verde şi plăcut al lui Blake, iar în curând, „locomotiva purpurie [...] zboară ca vântul”.

Puțini oameni ştiu azi cum e să călătoreşti într-o trăsură trasă de cai, dar milioane de americani încă merg cu trenul, mai ales pe dens populata Coastă de Est, iar senzațiile descrise de Crane în urmă cu mai bine de o sută de ani, în timp ce gonea spre Glasgow, sunt încă izbitor de familiare pentru noi, cei din secolul XXI. De pildă, când trece printr-o mică gară unde expresul nu opreşte: „Era ca o procesiune triumfală, cu o viteză dătătoare de fiori. Poate că, trecând pe lângă un post de manevră situat aproape de şine, a descris un arc nespus de grațios, un efect exploziv neaşteptat, dogit, urmat de saltul mortal razant cu marginea peronului lung.” Sau atunci când intră într-un tunel: „Brusc realizezi că trenul zboară spre o gură neagră dintre dealuri. Se cască tot mai larg văzând cu ochii, iar în următoarea clipă, locomotiva s-a avântat în fieful tuturor demonilor vântului şi ai zgomotului. Viteza nu fusese controlată, iar larma era atât de mare, încât aveai pur şi simplu senzația că stai în mijlocul unei sfere imense, cu pereți negri. Construcția tubulară pe care ți-o impunea rațiunea n-avea niciun sens. Era o sferă neagră însuflețită de țipete.” Sau la trecerea unui tren lent: „În depărtare, un marfar vuia fumegând spre nordul Angliei pe una dintre cele patru şine. Depăşirea unui asemenea tren a fost un splendid fleac pentru locomotiva sprintenă şi, în timp ce expresul zburător îşi întrecea fratele mai slab, am putut auzi cum cealaltă locomotivă pufneşte slab şi imatur o dată sau de două ori, l-am putut vedea pe fochist făcându-i cu mâna colegului său mai norocos, am văzut un şir de vagoane care zăngăneau prosteşte, cu încărcătura acoperită cu prelate, după care trenul a rămas în urmă.”

Viteză dătătoare de fiori. Acelui monstru magnific i se datorează iureşul de senzaţii noi, schimbătoare şi, deşi înaintează cu o viteză medie de optzeci de kilometri la oră, există şi momente când prinde nouăzeci şi cinci, ba chiar o sută, transformându-se într-o rachetă a forţei pure în acea lume fără maşini sau avioane. Mii de oameni au pus umărul pentru ca un astfel de monstru să existe, iar dacă monstrul va ajunge la Glasgow în siguranţă şi la timp, asta depinde de felul în care compania feroviară îşi desfăşoară trupele răzleţe, îndepărtate. Până la urmă însă, esenţială e munca unui singur om, pe umerii căruia apasă întreaga greutate a operaţiunii. Dacă acesta nu-şi face bine treaba, nimic nu mai are sens şi toţi ceilalţi vor fi trudit în zadar.

Abia după un timp şi după câteva pagini din articol, cititorul are în sfârşit revelaţia că Crane se află în cabină, cu omul care conduce trenul. Dincolo de toate comentariile sale însufleţite despre efectele fizice şi emoţionale ale călătoriei cu monstrul, cel care domină gândurile lui Crane este acest om, iar într-un final, acest angajat anonim de la London and North Western Railway este, pe lângă trenul însuşi, adevăratul subiect din „Scotch Express".

Mecanicul merita contemplat. Era pur şi simplu un bărbat tăcut de vârstă mijlocie, cu barbă şi mici riduri care trădau gentileţe şi bunăvoinţă întinzându-i-se de la ochi spre tâmple, care stătea la postul său privind afară pe geamul rotund, în timp ce mâinile îi alergau din când în când de la o manetă la alta. Rareori îşi schimba atitudinea sau expresia. Cu siguranţă nu există mecanic de locomotivă care să nu simtă frumuseţea meseriei, dar emoţiile sunt adânci şi mai degrabă nerostite, la fel ca în mintea unui bărbat care se bucură de mulţi ani de o soţie bună şi frumoasă. Pe chipul mecanicului nu se citea decât echilibrul detaşat al unui om a cărui minte e absorbită inteligent de treaba lui. Dacă înăuntru avea loc vreo dramă teribilă, nu dădea niciun semn. Era atât de cufundat în vise despre viteză, semnale şi aburi, că te şi întrebai dacă miracolul goanei lui furtunoase, al galopului său prin Anglia îl atingea în vreun fel pe acel călăreţ impasibil al făpturii de foc.

Ar trebui să se ştie prea bine că mecanicul de locomotivă e omul cel mai de soi care poate exista oriunde în lume. E sarea pământului. E cu siguranţă mai demn de preţuire decât soldatul şi mai bun decât cei care colindă mările pe corăbii. Nu e plătit prea mult şi fruntea nu-i e aureolată de distincţii, dar ca eficienţă pură, constantă, rece şi fără exaltare de om cumpătat, cinstit, cu mintea curată, nu vei găsi altul mai bun. Aşa că omul singuratic care, de la postul său din cabină, păzeşte bani, vieţi şi onoarea drumului, e o privelişte frumoasă. Toată chestiunea e estetică.

De fapt, Crane pune accentul pe descrierea unei vieți exemplare. Admirația sa față de mecanicul de tren britanic seamănă cu sentimentele pe care le nutrise pentru Billy Higgins şi Edward Murphy de pe Commodore şi explică de ce nu-l interesase deloc să-i intervieveze pe rege sau pe prințul moştenitor pe când relata despre războiul din Grecia, preferând să scrie un articol despre conversațiile sale cu şase infanterişti de rând. Fă-ți treaba fără să te vaiți sau să te bați cu pumnul în piept, ține capul plecat şi mergi înainte pentru că aşa trebuie, ține minte că eşti responsabil în fața ta şi a altora, chiar dacă ei habar n-au cine eşti – şi nu şovăi. Pentru Crane, aceasta era calea spre onoare şi, pe măsură ce gândirea i se maturiza, a început să formuleze un crez personal despre cum ar trebui să fie trăită o viață merituoasă. „Barca de salvare" fusese primul pas; acesta era al doilea.

„Scotch Express" e un articol de revistă despre un drum lung cu trenul între Londra şi Glasgow, unul dintre numeroasele texte ocazionale înghesuite în cele şapte sute cincizeci de pagini ale imensului volum de Opere complete ale lui Crane, în care sunt adunate toate schițele şi articolele de ziar care nu se referă la război. Nu e foarte cunoscut şi e rareori tipărit în antologii, dar, pe lângă calitățile literare, textul pune în evidență evoluția operei târzii a lui Crane, acea ultimă perioadă frenetică în care implicarea lui în lume i-a deschis noi şi noi teritorii omeneşti, iar optimismul, ca şi pesimismul, i s-au adâncit. Prin târzii nu mă refer, desigur, la timpul pe ceas sau pe calendar, ci la tot ce a scris după împlinirea vârstei de douăzeci şi cinci de ani.

***

De la Glasgow, Crane şi Cora au luat feribotul pe râul Clyde până la Queenstown, actualul Cobh, şi şi-au început vacanța irlandeză alături de familia Frederic. Se pare că cele două cupluri s-au simțit minunat împărțind acea casă mare şi, pe măsură ce durerile căpătate după accidentul de trăsură se domoleau, moralul a crescut, energia a revenit, iar pământul s-a rotit în jurul axei sale de încă douăzeci şi una de ori. Până pe 9 septembrie, Crane a terminat Monstrul, iar în restul sejurului a explorat oraşele şi satele de coastă din extremitatea sudică a Irlandei, cu ochii şi urechile deschise pentru că se pregătea să producă noi cuvinte pentru casă, masă şi supraviețuire.

„Însemnările irlandeze" sunt cinci microschițe care numără în total şaisprezece pagini, dar toate scrise precis, cu vigoare şi mână sigură. Mica insulă era patria unei pături însemnate din populația New Yorkului din ultimii cincizeci de ani, iar Crane pare să fi urmărit în mod deosebit să pătrundă în atmosfera acelui leagăn ancestral, unde se avântă cu mult mai mult entuziasm decât în celelalte locuri vizitate până atunci, ca de pildă Hot Springs, Galveston, ba chiar şi Mexic. Gustase deja puțin din traiul în Anglia, imperiul care stăpânise Irlanda în ultimii patru sute de ani şi, cum Crane nu avea încredere în putere şi lua instinctiv partea celui slab, i-au fost

simpatici irlandezii încă înainte să pună piciorul pe pământ irlandez. O poziție de neînțeles pentru cineva care, în primele texte de ficțiune, îi tratase pe majoritatea irlandezilor transplantați la New York ca pe o ceată de bețivani scandalagii, dar poate că tânărul se înțelepțea la bătrânețe.

Prima schiță, „Queenstown", nu e doar pătrunzătoare, ci şi de un umor nebun, Crane remarcând, când coboară de pe vapor pe o ploaie torențială:

Cork plângea ca o văduvă. Numai o gheretă te-ar fi protejat de ploaie, nu o manta. Pasagerii care o luau posomorâți fiecare pe drumul său păreau nişte specimene ale unei noi varietăți de burete. De la docuri la gară şi de-acolo până la un hotel din Queenstown, drumul călătorului era ticsit de oameni care mai aveau habar şi de altceva în afară de convenții; vizitii, hamali şi paznici care păreau să se ridice deasupra legii, pricepând o glumă, o poezie, ba chiar şi o ciudățenie. Diferența față de Anglia nu ține de amplasare şi nici măcar de culoarea ierbii. Ține de licărul din ochii oamenilor.

E prima comparație pe care o face între irlandezi şi englezi, contrastul între mintea şi temperamentul flexibile pe care le percepe la unii şi rigiditatea tristă, tipicară, de care dau dovadă ceilalți, cum reiese din nou la sfârşitul articolului. Exprimându-şi admirația față de „curajul de a vorbi verde-n față" al irlandezului, Crane vede în el genul de om care „ar încerca să joace patruzeci de partide de şah deodată şi ar juca rezonabil de bine", după care urmează imediat paragraful final:

Ploaia s-a risipit în sfârşit în golf, iar de pe deal se putea vedea puntea largă a navei Howe. Pe cenuşiul apei strălucea flamura albă a marinei engleze, emblema omului care nu poate juca decât câte o partidă odată.

În următorul text, „Ballydehob" (un sătuc din Roaringwater Bay), revine asupra subiectului, dar de această dată nu-i mai arde de joacă, pentru că evocă străvechea duşmănie care, de mai mult de zece generații, îi ține captivi pe cuceritori şi cuceriți într-o stare de animozitate reciprocă neclintită.

Nimeni dintre cei care trăiesc aici nu are bani. Micul comerciant englez, cu respectul său istovitor pentru o clasă şi disprețul reflex pentru altă clasă, cu zeii de tinichea la care se închină, ar putea fi aici mare patron şi le-ar putea face zile amare oamenilor într-un fel sau altul, până când aceştia ar recurge la metoda de apărare care le e mereu la îndemână, capacitatea de a-l jupui de viu cu un umor care pentru el ar fi limbă străină. Pentru că printre lipsurile şi calitățile şi defectele sale, colosalele sale defecte, irlandezul are

întotdeauna acest tăiş delicat pentru duşmani, pentru prieteni, pentru el însuşi, pumnalul ancestral al vorbei iuți şi pătrunzătoare ce decurge dintr-o privire iute şi pătrunzătoare – o moştenire care poate pune lumea în mişcare. Iar Royal Irish Constabulary pescuieşte păstrăvi în râurile vecine.

Royal Irish Constabulary dă titlul următorului său articol şi, ca să nu fie loc de confuzii, Crane nu se referă la poliția irlandeză, ci la forțele britanice prezente în Irlanda, care supraveghează aşa-zisele cartiere turbulente, atente la orice semn de frământare politică în timp ce-şi fac treaba de polițişti. „Nu poți privi Irlanda drept în față fără să vezi o mulțime de polițai”, scrie Crane, şi e plin de garnizoane peste tot, până şi în aşezări minuscule ca Ballydehob, cu câte patru până la zece polițişti la doar două sau trei sute de locuitori, instituind ceea ce S.C. descrie corect ca „ocupație militară absolută”. Totuşi, Crane nu-şi poate înăbuşi un oarecare sentiment de milă față de acei tineri care sunt atât de boicotați de localnici, încât trăiesc într-o izolare comparabilă cu cea a paznicilor de far „de la o margine amară de lume, lângă o mare îndepărtată”. Nu le e îngăduită nici măcar mica politețe a unui salut din cap sau a unui bună ziua mormăit, iar dacă nimeni nu catadicseşte să se uite la tine, devii invizibil. „În tot sudul Irlandei vezi țărani întorcând ochii ostentativ în cealaltă direcție când trece un polițai. Pare a fi perfect limpede [...] e o linie trasată atât de ferm, încât se înalță ca un gard.” Şi Dumnezeu s-o cruțe pe fata prinsă că flirtează cu unul dintre acei englezi – va fi ostracizată sau pedepsită pentru asta –, aşa că, pentru a-şi umple orele pustii ale vieților lor solitare, membrii Royal Irish Constabulary pescuiesc păstrăvi.

După care Crane nu se mai ocupă de englezi. Începuse să se acomodeze şi, cu cât ia parte mai plenar la viața irlandeză, cu atât mai bine o vede – vede în ea – şi-i savurează contradicțiile, pentru că Irlanda are ceva care seamănă cu Crane însuşi, o perpetuă pendulare între întuneric şi lumină pe care reuşeşte până la urmă s-o surprindă în al patrulea text, „Un sat pescăresc”. E o scurtă adiere de proză de doar trei pagini şi jumătate, care se desfăşoară într-o zi importantă din viața comunității – ziua „primei capturi respectabile a anului” – şi începe cu „un omuleț zbârcit, potopit de o melancolie profundă, pescuind fără sorți de izbândă la capătul danei”. E Mickey, un veteran deziluzionat, relicvă a unei lumi uitate, iar când un tânăr în bluză albastră vine spre el într-o bărcuță cu vâsle, cu barca încărcată cu „trei coşuri rotunde, pline ochi cu macrou”, Mickey aruncă o privire capturii, clatină „din cap a jale” şi spune: „Ei, acuma, Denny. Asta nu-i cine ştie ce pradă.” Tânărul răspunde, pufnind: „Ba-i a mai de soi pradă pe anu’ ăsta, Mickey. Hai, acuma.”

Conversația continuă o vreme, sinuoasă, Mickey plângând după vremurile de glorie când peştele se găsea din belşug şi „umplea apele estea”, dar gata, spune el, gata, „S-a du-usără tot!”, în timp ce tânărul Denny lasă coşurile „pe mâinile a cinci băieței incompetenți, dar veseli, ca să le ducă la o căruță care aştepta cu măgarul înhămat”.

După încă un paragraf în care se apleacă asupra diferențelor de caracter dintre Denny şi Mickey, Crane îşi îndreaptă iar atenția asupra căruței trase de măgar, iar de-aici decurge o scenă extraordinară despre un efort comun şi o coordonare fantastică, pentru că întregul sat ia parte la pregătirea peştelui pentru piață, o acțiune colectivă asemănătoare cu cea a companiei feroviare din „Scotch Express", doar că la o scară mai mică şi mult mai intimă, iar pentru noul Crane cel renăscut în cele treizeci de ore petrecute în barca de salvare – „cea mai grozavă experiență din viața lui" – ceea ce vede în acel sătuc irlandez în acea zi de la mijloc de septembrie din 1897 se apropie cel mai mult, din tot ce a scris vreodată, de o viziune a unui paradis terestru.

Măgarul cu căruța lui plină de peşte lucios, flancată de băieții care răcneau şi râdeau, a trecut în galop pe chei şi înainte pe o stradă din sat până când l-au oprit pe un mal plin de pietriş, în locul unde se schimbă culoarea gârlei. Acolo, douăzeci de oameni de ambele sexe şi de toate vârstele pregăteau peştele pentru piață. Macroul, frumos ca tăvile de argint gravate la flacără, ajungea mai întâi pe o masă mare, în jurul căreia munceau atâtea femei câte încăpeau ca să se poată mişca. Fiecare dintre ele putea curăța un peşte din două mişcări de cuțit. După care spălătorii, bărbați aplecați asupra jgheaburilor pline de apă de la pârâu, clăteau peştele până când gura de vărsare devenea un element sinistru care transforma într-o clipă pârâul din ceva vesel care spăla orzul sălbatic şi buruienile de pe deal într-un şuvoi rău, ursuz şi înroşit. După spălare, peştele ajungea la un grup de fete care aveau cuțite şi îl tăiau aşa încât fiecare peşte se făcea plat aşa cum îl vedem pe masă la micul dejun. Iar după fete urmau bărbații şi băieții, care frecau temeinic fiecare peşte cu pumni mari de sare brută, care era mai albă ca zăpada şi strălucea în lumina zilei într-o mulțime de fațete lucitoare, ca diamantele. Ultimii erau ambalatorii, deprinşi să potrivească în butoaie o cantitate de macrou nici prea mare, nici prea mică şi presărau întruna straturi abundente din sarea lucitoare. Mai erau multe grupuri intermediare de băieți şi fete care duceau peştele dintr-un loc în altul şi-l stivuiau uneori ca să fie la îndemâna muncitorilor mai importanți.

Un copac mare îşi întindea ramurile deasupra locului. Umbra frunzelor sale avea un efect religios, de biserică dedicată muncii.

În acest timp, bătrânul Mickey cel ursuz stă la capătul danei şi pescuieşte la fel de disperat şi de zadarnic ca şi până atunci. „Lovi-i-ar nenorocu'!" îşi spune în sinea lui, iar când cerul se întunecă, iar durerile reumatice i se furişează iar în oase, bătrânul se ridică şi strânge undița. „Valurile se izbeau de pietre. El o porneşte spre întunericul intens al străzilor oraşului."

Crane îl urmează pe acele străzi şi-şi încheie „Însemnările irlandeze" în cinci părți cu „Un bătrân milog", o povestioară despre Mickey care umblă după o

sticlă de bere într-o cârciumă plină ochi de nişte cumpărători de porci gălăgioşi care sunt serviți la masă de o tânără vânjoasă şi fioroasă pe nume Nora. Docil, Mickey o aşteaptă, în timp ce ea aleargă de colo până colo cu farfurii imense pline de fripturi pentru porcarii turbulenți, iar când în sfârşit îi atrage atenția şi comandă, ea se codeşte să-l servească pentru că nu crede că poate plăti, dar când bătrânul bagă mâna-n buzunar şi scoate cele două monede necesare tranzacției, ea îi dă berea, „uimită". El se aşază la o masă, îşi bea licoarea maronie, înspumată, apoi adoarme cu fața pe brațe. Trece un timp. Când Nora ridică ochii de la bar şi observă că a adormit, se duce hotărâtă la masa lui, îl trage de pe scaun, îl ia târâş şi-l aruncă afară în noapte.

Crane e Mickey. Crane e satul. Sau nu e nici unul, nici altul, ci undeva între ei, privind în ambele direcții în acelaşi timp.

***

Pe 12 septembrie, în toiul acestor descoperiri pline de miez şi al sejurului plăcut pe coasta Irlandei, Crane i-a scris lui Amy Leslie pentru ultima oară. În aprilie îi trimisese de două ori bani de la Atena – o sută de dolari pe 18; douăzeci şi cinci de lire prin Hawkins pe 27 (echivalentul a o sută douăzeci şi cinci de dolari) –, dar ea nu primise nimic. Prima scrisoare se rătăcise pentru că Amy se mutase fără să-i spună, iar el trimisese banii pe vechea adresă, iar a doua scrisoare a ajuns la New York cam la o lună după ce-i fusese achitată ultima tranşă din suma inițială de cinci sute de dolari (Hawkins rămânând pe minus cu patru dolari), aşa că Hawkins, plictisit şi scârbit, socotind că-şi ținuse promisiunea față de prietenul său, s-a spălat pe mâini de toată chestiunea şi i-a înapoiat banii lui Crane. Dar Crane nu părea să fi aflat încă decizia lui Hawkins, iar despre suta de dolari lipsă, nici atât. A pomenit despre asta în scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Amy din Irlanda, dar principalul lui motiv de a lua legătura cu ea a fost să risipească eventualele zvonuri care i-ar fi putut ajunge la urechi despre relația sa cu altă femeie. Ea pare să fi aflat cumva despre Cora şi, deşi nu s-a păstrat nici urmă din scrisoarea ei, scrisoarea lui confirmă că ea îi pomenise despre asta şi, aşa cum ea îl mințise pe el într-o mulțime de privințe, a mințit-o şi el pe ea în acea privință. Nu pentru că l-ar fi interesat să reia relația cu ea. Din punctul lui de vedere, era moartă şi îngropată, dar, temându-se de furtuna care avea să se abată asupra lui dacă-i spunea adevărul, a preferat minciuna ca să scape mai uşor.

Draga mea Amy, îmi pare rău că mi-ai scris aşa cum mi-ai scris, pentru că eu voi fi mereu dispus să fac orice pe lume ca să te ajut şi să mă asigur că nu suferi. Niciodată n-am avut intenția să mă port urât cu tine şi, dacă aşa a părut, atunci a fost mai degrabă mâna destinului sau a întâmplării decât

voința mea. N-ai zis dacă ai primit cei o sută de dolari. Ți i-am trimis din Grecia [...] I-ai primit? Anunță-mă prin Heineman. Sunt aici, în sudul Irlandei, mă refac după un accident de trăsură. Recuperarea va fi de durată. A trebuit să-mi las munca şi să împrumut nişte bani ca să vin aici. În Londra mă descurcam foarte decent şi ți-aş fi trimis deja iar bani dacă n-ar fi fost accidentul. O să-ți trimit de îndată ce pot, chiar dacă sume mici.

Ştii foarte bine că n-ar trebui să crezi minciunile alea despre mine. Ştii prea bine ce fel de om sunt. Imediat ce ajung acasă, o să vreau să aflu cine ți le-a spus.

Capul sus, Amy. Ai încredere în mine şi va fi bine. Du-te la Willis şi să-i laşi mereu adresa ta. După ce o să-mi scrii ca să-mi spui că el e în continuare în oraş şi că ai primit într-adevăr suta aia, o să mai fac eu rost de bani. Nu fi prea aspră cu mine, draga mea. Aşteaptă, ai răbdare şi te voi scoate la liman. Să nu crezi tot ce-auzi despre mine şi să nu te îndoieşti de credința şi cinstea mea.

Al tău, ca de obicei

C.

N-avea cum să-şi dea seama cât rău îi va face această scrisoare, ce reacție în lanț de evenimente şi contraevenimente avea să decurgă din nevinovata lui aluzie la cei o sută de dolari – singura afirmație sinceră din toată scrisoarea.

Bănuind ceva necurat, Amy i-a scris lui Hawkins ca să întrebe despre cecul bancar pierdut şi, cum el nu i-a răspuns, s-a grăbit să tragă concluzia greşită că-şi însuşise banii care i se cuveneau ei, aşa că a apelat la serviciile avocatului George D. Mabon, care a bătut din toba lui de făcător de bani şi a abătut potopul de încurcături legale, ruşine publică şi drepturi de autor înghețate care avea să-l năpăstuiască pe Crane până în februarie anul următor.

Dar deocamdată anul acela nu venise şi, din punctul său de vedere, Crane nu făcuse decât să-i scrie fostei iubite o scrisoare defensivă şi în mare parte nesinceră, ceea ce nu e nici pe departe cel mai mare păcat comis vreodată de bărbații sau femeile care încearcă să se descotorosească de un flirt din trecut. Cu doar trei zile înainte, terminase Monstrul, una dintre operele sale cele mai întunecate şi mai amare, iar la un moment dat în acea lună, septembrie, încheiase şi cea mai populară dintre povestirile lui comice,

„Mireasa vine la Yellow Sky”, un duel-farsă vioi în care trecutul se confruntă cu prezentul în praful unui oraş texan mitologic. Poveştile sunt atât de diferite, încât mai că nu-ți vine să crezi că au fost scrise de acelaşi om – dar la o privire mai atentă, ne dăm seama curând că întunericul şi lumina izvorăsc din aceeaşi sursă şi că ambele poveşti ridică aceeaşi întrebare fundamentală: unde suntem?

8

Monstrul.

Whilom: un cuvânt vechi, care nu se mai foloseşte şi care înseamnă de demult, pe vremuri, cândva, odinioară. Apare de multe ori în Faerie Queene de Spenser şi în alte poezii englezeşti din secolele trecute, dar face parte şi din tradiţia familiei lui Crane, fiind un cuvânt folosit de bunicul matern al lui S.C. şi de cei patru fraţi ai acestuia pentru trupa lor de flautişti şi toboşari „Whilom drum corps", o trupă care a rămas activă mai mult de douăzeci de ani, până în primii ani ai copilăriei lui Crane. O parte esenţială a acelei copilării s-a petrecut în Port Jervis, care în Monstrul se transformă în Whilomville, iar unul dintre personajele principale ale nuvelei e un băieţel care are vârsta lui Crane când se mutase acolo: Jimmie Trescott, fiul doctorului Trescott, cel pentru care lucrează Henry Johnson, grăjdarul negru care se repede în casa familiei Trescott cuprinsă de flăcări pentru a-l salva pe Jimmie şi se alege cu faţa arsă.

Monstrul nu doar că se petrece în Whilomville, ci e povestea oraşului Whilomville, care ar putea fi oricare orăşel cu nouă sau zece mii de locuitori din nordul Statelor Unite şi, chiar dacă Henry Johnson cel rămas fără chip devine un monstru atât pentru albii, cât şi pentru negrii din Whilomville, adevăratul monstru din poveste e oraşul însuşi.

Port Jervis/Whilomville e locul unde, în timpul festivităţilor de 4 iulie 1879, micul Crane asistase la explozia tunului defect care ucisese un negru veteran al Războiului Civil şi-l schilodise pe altul, desfigurându-l grotesc pe viaţă. Un băieţel inteligent ca el trebuie să fi sesizat implicaţiile tragice ale incidentului. Doi bărbaţi negri care luptaseră în armata Uniunii pentru a-i elibera pe fraţii lor afro-americani de ororile sclaviei fuseseră sfârtecaţi de unul dintre tunurile care contribuiseră la acea eliberare – chiar în ziua când ţara întreagă sărbătorea o sută trei ani de independenţă a Americii faţă de britanici. Iar când Crane a mai crescut, urmase linşarea negrului Robert Lewis în aceeaşi piaţă publică la început de iunie 1892, gloata beată şi urlătoare de două mii de oameni prin care-şi croise drum fratele lui Crane într-o tentativă zadarnică de a opri crima comisă la o aruncătură de băţ de biserica unde predicase tatăl lui Crane şi unde părinţii săi înfiinţaseră, în anii 1880, două şcoli pentru afro-americani. Toate aceste amintiri personale se ghicesc în Monstrul, dar la fel de importantă a fost actualitatea, sumbrii ani 1890, cel mai deprimant deceniu pentru americanii negri după Războiul Civil, pentru că albii din Nord uitaseră aproape cu desăvârşire de promisiunile încălcate ale Reconstrucţiei, iar decizia Curţii Supreme din 1896 în cazul Plessy contra Ferguson transformase victoria Uniunii într-o glumă sinistră. Sclavia murise, dar se născuse o nouă formă de sclavie şi, la treizeci de ani după încetarea luptelor, Sudul câştigase.

Crane în biroul său din Ravensbrook, 1897 sau 1898. Pătura şi pintenii de pe perete sunt suvenire din călătoria în Mexic (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂŢII VIRGINIA)

O altă prezență din copilăria lui Crane fusese o gravură expusă în casa familiei, o copie în alb-negru a unui tablou din 1848 de T.H. Matteson intitulat Prima rugăciune în Congres. Unul dintre personajele reprezentate în tablou e strămoşul Stephen Crane care trăise în secolul al XVIII-lea şi, din moment ce Stephen Crane ştia de la părinții lui că tizul său rostise în acea zi rugăciunea de deschidere la Congresul Continental şi fusese unul dintre semnatarii Declarației de Independență (fals, dar micul S.C. nu ştia asta), era convins că familia sa jucase un rol fundamental în întemeierea republicii – un motiv legitim de mândrie. În Monstrul, o gravură asemănătoare, cu subiect istoric, „Semnarea Declarației”, e expusă în casa familiei Trescott şi e unul dintre primele obiecte distruse de foc, singurul pe care Crane îl scoate în evidență din masa informă mistuită de flăcări de la parter. „Pe hol, o limbă de foc ajunsese la sfoara cu care era legată «Semnarea declarației». Gravura alunecă dintr-odată într-o rână, apoi căzu pe duşumea, explodând ca o bombă.” În clipa următoare, Johnson aleargă la etaj după Jimmie, care doarme în camera lui. Toți oamenii se nasc egali, ne spune documentul, dar aşa cum ştim de la George Orwell, unii sunt mai egali decât alții, iar Johnson e cel căruia îi revine misiunea de a păstra unitatea familiei

Trescott. Tăişul scepticismului şi ironiei lui Crane n-a pătruns niciodată mai adânc.

Clocotea, iar sursa mâniei sale nu erau doar defectele şi ipocriziile documentelor fondatoare ale Americii sau excluderea americanilor negri de la libertăţile acordate americanilor albi, ci toate formele de ipocrizie şi excludere, toată gama de insulte pe care o poate folosi societatea pentru a tortura şi izola un individ. Crane însuşi fusese ţinta unor asemenea insulte de-a lungul anilor şi deşi, ca bărbat alb, beneficiase de libertăţile pe care i le acorda o Americă dominată de albi, fusese luat la şuturi, uneori alungat, deci venise momentul să riposteze. La cinci ani după ce, ca debutant în vârstă de douăzeci şi trei de ani, fusese alungat de New York Tribune pentru un articol prost înţeles şi mult hulit, Crane alege numele de Tribune pentru ziarul de dimineaţă din povestirea lui despre Whilomville, ziar care gafează în ştirea despre incendiu declarându-l pe Johnson mort, deşi trăieşte. Luat la şuturi de presa din New York după scandalul cu Dora Clark şi alungat în ultimă instanţă din oraş, un paria pentru poliţie, pentru viitorul preşedinte şi pentru toată lumea din cele trei state, în afară de prietenii săi cei mai apropiaţi – un surghiun identic cu cel la care e supus în poveste doctorul Trescott, condamnat de oraş pentru că-l crease pe monstrul negru Henry Johnson îngrijindu-l şi salvându-l de la moarte, în semn de recunoştinţă pentru că-i salvase fiul. Luat la şuturi de Tribune şi alte zeci de voci disprețuitoare, invidioase, cârcotaşe de fiecare dată când publica o carte sau îndrăznea să respire în public, pentru ca apoi să se autoexileze din America fiindcă alesese să trăiască alături de o femeie pe care propria lui familie ar fi respins-o. Furia împotriva religiei părinţilor săi şi a metodismului arogant, mortificator al clanului Peck dezlănţuise poeziile din Călăreţii negri, şi tot o reacţie de furie la nenumărate alte lucruri a creat Monstrul.

În ambele cărţi există o furie controlată de rigorile artei şi, la fel ca limbajul din Călăreţii negri – epurat, elementar, total diferit faţă de proza pe care o scria Crane pe atunci –, structura narativă a Monstrului se delimitează de metoda folosită de Crane în textele mai vechi şi e primul său roman/nuvelă povestit din mai multe puncte de vedere. Fragmentarea perspectivelor e esenţială aici, pentru că protagonistul poveştii nu e o singură persoană, ci o comunitate întreagă, o mare aglomerare de oameni numiţi şi nenumiţi şi, deşi familia Trescott şi Henry Johnson sunt personajele centrale, lucrurile care se întâmplă în jurul acelui centru sunt la fel de vitale pentru Crane ca lucrurile dinăuntru. Cincizeci şi şapte de pagini împărţite în douăzeci şi patru de capitole scurte, acelaşi tipar ca în celelalte scrieri, dar felul cum sare de la un capitol la altul e diferit aici şi, dincolo de schimbările de ton dinăuntrul capitolelor (femei la bucătărie, bărbaţi la frizerie), există o mişcare de ansamblu a cărţii care se împarte în două jumătăţi distincte, înainte şi după incendiu: oraşul aşa cum era, apoi oraşul care se conturează după naşterea monstrului.

Primul capitol se deschide cu Jimmie Trescott jucându-se de-a trenul 36 care goneşte pe şine între Syracuse şi Rochester. Se joacă lângă grădina de flori de pe o latură a casei familiei sale; nu departe, în curtea din spate, tatăl său tunde gazonul. Absorbit de joacă, Jimmie aleargă pe lângă stratul de

flori trăgând trenuleţul după el, iar o roată trece peste margine fără ca el să-şi dea seama şi retează un bujor. Jimmie e îngrozit. N-are voie să distrugă flori, aşa că ia bujorul cu tulpina ruptă şi încearcă să-l proptească la loc, doar că floarea i se lasă moale în mână. „Jim nu putea repara lucrurile.” Intrase în bucluc, îl aşteptau pedepse cumplite, nemaivăzute încă, dar Jimmie e un băiat cu conştiinţă, aşa că se duce bărbăteşte la tatăl său, să-şi recunoască fapta. Numai că vorbele nu se lasă rostite şi nu-i rămâne decât să arate cu degetul şi să spună: „Acolo.” Nu o dată, nu de două ori, ci iar şi iar, dar cum tatăl lui tot nu-l înţelege, se îndreaptă împreună spre flori, deşi băiatul îngrozit rămâne tot mai în urmă, înaintând încet şi greoi şi lăsându-l pe tată să descopere singur problema. Acesta o descoperă, dar în loc să-l certe sau să-l bată măr pe băiat într-o criză de furie – răspunsul automat al tatălui lui Maggie faţă de celălalt Jimmie din cealaltă carte –, doctorul Trescott îl întreabă calm pe micul său Jim ce se întâmplase, iar când băiatul îşi descarcă sufletul şi-i răspunde sincer că s-a „jucat de-a trenu’”, tatăl cumpăneşte un moment înainte de a lua o decizie.

— Ei bine, Jimmie, spuse el încet, aş zice că e mai bine să nu te mai joci azi de-a trenul. Nu eşti de aceeaşi părere?

— Ba da, domnule, spuse Jimmie.

Copilul primi pedeapsa fără să se uite la părintele său, apoi se îndepărtă cu capul plecat, târşâindu-şi picioarele.

Crane zugrăveşte aici o nirvana a clasei de mijloc, cu peluze verzi şi case locuite de câte o singură familie, în care taţi toleranţi îşi tratează fiii serioşi şi respectuoşi cu justeţe şi compasiune. În Maggie, violenţa şi brutalitatea sunt la ordinea zilei, pe când în orăşelul Whilomville, o floare călcată în picioare e o catastrofă. E o versiune timpurie a Americii idealizate care va fi descrisă mai târziu în filmele cu Andy Hardy din anii 1930, iar după alte două decenii, în seriale de televiziune ca Leave It to Beaver şi Father Knows Best, un tărâm al albilor democraţi cu căsnicii bune, slujbe bune şi inimi bune şi solide. La periferia acţiunii apare ocazional câte o persoană afro-americană, aproape întotdeauna o femeie voinică şi zâmbitoare care lucrează ca bucătăreasă sau menajeră pentru patronii ei albi şi de treabă. O cheamă Belulah sau Ethel, dar de fapt e mereu aceeaşi Aunt Jemima[94] şi, pentru că

---

[94] Marcă americană de produse alimentare, care avea ca emblemă un chip de femeie afro-americană zâmbitoare.

femeia îşi cunoaşte lungul nasului, e îndrăgită şi ocupă un loc esenţial în familie. Însă din ani în paşti, negrul care lucrează pentru familia albă e bărbat.

Un astfel de bărbat e Henry Johnson, care nu e nicidecum Unchiul Tom, deşi se preface că ar fi ca să aibă de lucru şi să convingă lumea că-şi cunoaşte lungul nasului. Viaţa lui e întruchiparea perfectă a dilemei pe care W.E.B. Du Bois o descrie în termeni de „dublă conştiinţă" în The Souls of Black Folks (publicată la doar şase ani după ce Crane a scris Monstrul) – reacţia psihologică reflexă devenită un mecanism de supravieţuire necesar pentru americanii negri ameninţaţi de legile segregaţioniste Jim Crow care cuprindeau Sudul. Legile erau mai puţin constrângătoare în Nord, dar barierele invizibile dintre albi şi negri erau aproape la fel de solide, iar Johnson face echilibristică pe această graniţă cu un rânjet pe faţă, având norocul că nu trebuie să mimeze afecţiunea pentru doctor şi băieţelul său, care întâmplător e autentică. Întâmplător are şi o slujbă bună, care include o locuinţă deasupra grajdului unde îngrijeşte calul doctorului şi spală, lustruieşte şi repară trăsura doctorului, cu care-l conduce pe acesta în lungi vizite la pacienţii din Whilomville şi împrejurimi. Johnson îşi face bine treaba şi, la fel ca omoloagele sale din alte poveşti, ajunge o figură esenţială în gospodărie, numai că, la sfârşitul zilei de lucru, muncitorul modest pe nume Henry se transformă în domnul Johnson cel elegant şi ţanţoş, „o lumină, o forţă şi o eminenţă în suburbia oraşului, unde trăiau cei mai mulţi negri". În al doilea şi al treilea capitol, Crane schiţează cele două versiuni opuse ale acestui om scindat, cu viaţă dublă, şi e ultima oară când îl vedem înainte să se repeadă în casa în flăcări şi să înceapă povestea monstrului.

După uciderea bujorului şi discuţia cu tatăl său, Jim se duce posomorât în grajd, căutând consolare pe lângă Henry, un erou şi un sfânt pentru el, dar şi un sfătuitor plin de înţelegere în tot ceea ce ţine de regulile de bună purtare, pe care Jimmie le încalcă mai des decât s-ar cuveni. „Cei doi erau prieteni", scrie Crane, iar în capitolul al doilea, în care descrie amănunţit complexităţile prieteniei lor, se apleacă asupra tacticilor ingenioase ale lui Henry de a-l înveseli pe băieţel de fiecare dată când e certat: rememorează propriile pozne, ca de pildă când „uitase să prindă cârligul trăsuricii [...] şi doctorul îl mustrase", îi distrage atenţia îngăduind „copilului bucuria de a stoarce buretele peste o roată de trăsură" sau alteori schimbă macazul şi-l sileşte să se căiască „ţinându-i lecţii [...] despre principiile doctorului şi arătându-i lui Jimmie faptele sale de ocară", ceea ce Jimmie acceptă „umil". Admiraţia băiatului e prilej de „mare bucurie" pentru Henry şi „cădeau cu totul de acord chiar şi fără s-o spună în tot ce-l privea pe doctor, care era pentru ei luna de pe cer". Se împrietenesc datorită acelei legături nerostite şi, deşi unul e băiat, iar celălalt, adult, amândoi sunt subalterni, băiatul pentru că e băiat, iar adultul, prin statutul său de angajat, ceea ce face ca legătura dintre ei să fie deosebit de puternică, atât de puternică, încât Henry se repede în casa cuprinsă de flăcări în seara cu pricina şi-şi riscă viaţa pentru a-l salva pe micul Jim.

Înainte de asta însă, Henry se transformă în domnul Johnson. După cina luată în bucătărie, Henry se întoarce în camera sa de deasupra grajdului,

dezbracă hainele de lucru, se spală la fel de atent ca o doamnă de la curte sau ca un preot care se pregăteşte de un eveniment important la biserică, îşi pune hainele pe care le poartă în cealaltă viaţă şi iese la plimbare în aerul plăcut al serii.

Pantalonii de culoarea lavandei sau pălăria de paie, cu panglica ei lucioasă de mătase, nu erau totul. Schimbarea era undeva în străfundurile lui Henry. Dar nici vorbă de ţopăială exagerată, ca la dansurile de pe plantaţie. Era pur şi simplu un gentleman liniştit, bine crescut, cu statut, avere şi toate celelalte realizări trebuincioase, care ieşise seara la plimbare şi nu spălase în viaţa lui o căruţă.

E o seară caldă de sâmbătă, iar străzile oraşului se umplu de trecători. În faţa poştei s-a strâns lume care aşteaptă corespondenţa de seară, alţii aşteaptă să intre la o piesă la „micul teatru, o variantă miniaturală spoită şi îmbrăcată în pluş roşu a unuia dintre faimoasele teatre newyorkeze", iar la colţuri de stradă s-au strâns grupuri de bărbaţi tineri care privesc lumea şi fac comentarii nesărate şi acide despre orice trecător. Tramvaiele electrice dăngănesc, felinarele cu gaz luminează, lămpile electrice strălucesc şi printre toate acestea se plimbă ţanţoş fercheşul domn Johnson şi nici măcar atunci când nişte băieţi albi încep să-l sâcâie cu remarci vag jignitoare, acesta nu se lasă deranjat din plimbare de vorbele lor: „Salut, Henry! Te bagi la un dans pe plantaţie în seara asta?" „Nu că-i spilcuit?" „Scoate pieptu' mai în faţă."

Henry nici nu băga de seamă aceste mici împunsături şi complimente. Ca răspuns, râdea pe înfundate cu cel mai binevoitor râs, care exprima însă mulţumirea de sine interioară a unui metal nobil.

Tânărul Griscom, avocatul, tocmai ieşea de la frizeria lui Reifsnyder, mângâindu-şi bărbia a mulţumire. Pe trepte, lăsă mâna în jos şi privi cu ochi mari mulţimea. Deodată, se repezi înapoi în frizerie:

— Oau! făcu el către asistenţă. Ia uitaţi-vă la negroteiul care trece!

La vremea aceea, era un cuvânt pe buzele oricui, un termen standard, de toată ziua, care n-ar fi jignit pe nimeni, nici la frizerie şi niciunde altundeva în Nordul alb, iar Crane, care ştia cum vorbesc americanii, ştie cu siguranţă ce face. Când Reifsnyder află că trecătorul e Henry Johnson, frizerul exclamă

mirat (în engleza lui cu accent german): „La bariu că nu e Henry Johnson?! Henry Johnson! ! Ce prozdie! Omul ăla e însoțitor într-un vagon Pullman sau aşa ceva. Cum ză fie Henry Johnson?”

Crane adaugă că Johnson e perfect conştient de vâlva pe care o stârnesc hoinărelile lui prin oraş şi că-i face plăcere, ba îi face chiar o plăcere nebună să-şi râdă de nătărăii care-l iau peste picior. O tactică subtilă şi potențial periculoasă pentru un negru într-un cartier de albi, dar dacă Henry cel umil munceşte cu capul plecat, domnul Johnson, cu pantalonii lui de culoarea lavandei, nu se pleacă în fața nimănui. Râde – apoi îşi vede de drum în timp ce avocatul şi frizerul rămân cu gurile căscate de uimire.

Plimbarea prin zona comercială din Whilomville se încheie când Johnson intră pe strada principală şi se îndreaptă spre „casele dărăpănate” din Watermelon Alley, zona neagră a oraşului, unde-i face o vizită lui Belle Farragut, cu care are în acel moment o relație sentimentală, şi mamei ei, o femeie grasă şi primitoare. Poartă o conversație politicoasă în trei „până târziu”, iar după plecarea lui Johnson, Belle exclamă în fața doamnei Farragut: „O, maică, nu-i aşa că e divin?”

Acest capitol, care trebuie să fi fost greu de scris, surprinde pentru că e aproape reuşit pentru cineva cu prejudecățile şi limitele lui Crane față de alteritate. Sunt şi câteva derapaje, momente pe muchia caricaturii sau tributare stereotipurilor epocii (de pildă, „domnişoara Belle Farragut, galbenă ca şofranul”), dar Crane frizează imposibilul cu tentativa sa de a vedea lumea prin ochii unui bărbat negru – ceva aproape nemaiauzit pentru un romancier american alb în anii 1890 – şi faptul că e în mare parte credibil, uneori chiar emoționant, dovedeşte sinceritatea efortului său şi imperativul moral care l-a motivat să scrie acest capitol şi tot restul cărții.

Povestea capătă apoi amploare, Crane îndreptându-şi atenția asupra activităților de sâmbătă seara în oraş, concertul orchestrei din părculeț, tinerii care de obicei detestă concertele, dar vin mereu pentru fete, fetele şi băieții care se plimbă câte doi sau câte trei şi se măsoară din priviri, dar rareori îndrăznesc să deschidă gura, băiețaşii alergând de nebuni prin aglomerație, orchestra cântând un vals şi unul dintre tineri comentând ironic că sună ca „motoarele alea noi de pe deal care pompează apă în bazin”, corespondența de seară sosind de la New York şi Rochester, masa de oameni din fața poştei amestecându-se cu cea din fața estradei pentru orchestră, un polițist fugărind „o bandă de băieței turbulenți” care-l maimuțăresc de la distanță, după care brusc „de departe se auzi vuietul asurzitor, răguşit al sirenei de la fabrică”, iar dirijorul, care tocmai ridicase mâna ca să dea tonul muzicienilor pentru un marş popular, o lasă încet în jos cu vârfurile degetelor îndreptate spre genunchi. Sunase prima alarmă.

Urmează şi altele, iar lumea adunată se întreabă de la ce unitate de pompieri se aud, Numărul Unu sau Numărul Doi, iar la începutul capitolului cinci, Crane împarte povestea în mici scenete de sine stătătoare cu mai mulți pompieri, sărind de la unul la altul în timp ce aceştia se pregătesc să atace focul, iar un băiețel pe nume Willie se roagă de maică-sa să-l lase afară, ca

să vadă spectacolul. Pe bulevard aleargă oameni strigând, iar clopotele bisericii metodiste (biserica tatălui lui Crane) încep să bată cu „un glas solemn, teribil, răsunând din nori”.

În capitolul al şaselea ne lămurim că în centrul atenţiei e locuinţa Queen Anne a familiei Trescott, aflată pe o stradă liniştită, într-unul dintre cele mai liniştite cartiere ale oraşului. La început nu pare să se întâmple nimic. Câinele vecinului Hannigan se apropie şi dă târcoale peluzei din faţa casei, scurmând în iarbă şi mârâind fără o ţintă anume; unul dintre prietenii lui Johnson, Peter Washington, se opreşte în faţa casei, dar pentru că nu vede lumină la ferestrele cămăruţei de deasupra grajdului, trece mai departe. Un fuior de fum iese de la o fereastră din capătul casei şi se încolăceşte în jurul crengilor unui cireş. Apoi încă un fuior, apoi mai multe şi în scurt timp „fereastra se luminează de parcă cele patru geamuri ar fi fost mânjite cu sânge, iar o ureche fină şi-ar fi putut imagina că diavolii focului urlă iar şi iar, unindu-şi clanurile sub flamuri”.

Deocamdată, vâlvătaia de sub fereastră nu se vede din stradă, dar Crane evocă deja focul ca pe un instrument de război, iar când geamurile plesnesc şi se fac ţăndări pe pământ, apoi se aprind şi alte ferestre, dezvoltă şi mai mult tropul, dezvăluind tipul de război la care se gândeşte: „Această explozie pare să fi fost bine plănuită de revoluţionari profesionişti.”

După care se întâmplă simultan peste zece lucruri, cel mai important fiind că vecinul Hannigan reuşeşte în sfârşit să strige către doamna Trescott, care stă la o fereastră de la etajul al doilea, şi s-o convingă că i-a luat foc casa, şi exact în clipa când Hannigan dă un picior uşii de la intrare şi se pregăteşte să intre în casă, apare şi Henry Johnson, alergând pe trotuar „cu o viteză aproape ireală”. Doctorul Trescott e plecat la un pacient, pompierii n-au sosit încă, iar cei doi bărbaţi sunt singurii care-i pot salva pe băiat şi pe mama lui.

Imediat ce Johnson intră în casă, „Semnarea Declaraţiei” cade pe podea şi explodează „ca o bombă”. E a treia referire la război în scurtul capitol de două pagini, iar dacă autorul trimite la războiul început odată cu Declaraţia de Independenţă, ceea ce de-acum e aproape cert, încă nu e limpede cum sau de ce sau cu ce scop.

Doamna Trescott stă în capul scărilor, fluturând disperată braţele şi, văzându-l pe Johnson că se apropie, îi strigă „în faţă lui Henry: «Jimmie! Salvează-l pe Jimmie!»„. Johnson trece pe lângă ea şi goneşte pe coridoarele şi prin camerele de la etaj, iar Hannigan, care a venit după el, înşfacă „braţul femeii înnebunite” şi, „cu chipul negru de furie”, răcneşte la ea să coboare. Pe jumătate scoasă din minţi, ea îi strigă: „Jimmie! Jimmie! Salvaţi-l pe Jimmie!” Hannigan nu se mai oboseşte să vorbească, ci o târăşte după el pe scări până afară, astfel că Johnson e ultimul rămas în casă, singurul om din lume care poate să-l ajute pe băiat, şi exact în acel moment se aude sirena fabricii şuierând în depărtare, iar dirijorul orchestrei lasă în jos braţul, evenimente pe care Crane le-a descris deja într-un capitol anterior, iar după ce cronologia încurcată s-a descurcat, suntem din nou în prezent. E un

mecanism narativ eficient: arătând mai întâi urmările şi apoi cauza (mai întâi panica şi apoi focul), Crane amplifică oroarea situației. Ştim deja că va fi un foc, un foc destul de mare pentru a declanşa sirena fabricii şi clopotele bisericii şi pentru a scoate în stradă întregul oraş, iar când primul fuior de fum iese şerpuind pe fereastra familiei Trescott, ştim şi unde a lovit focul. Oamenii cumsecade pe care-i urmărim de la prima pagină a poveştii sunt victimele. Iar urmările fiind deja cunoscute, ştim cât de mult vor suferi.

Când Johnson ajunge la etaj, tragedia anticipată e deja în mişcare şi, având în vedere pentru ce ne-a pregătit Crane, moartea lui Johnson pare inevitabilă. Înaintând poticnit prin fumul de pe coridoare, acesta încearcă să se orienteze pipăind pereții, dar sunt prea fierbinți. „Tapetul se încreța şi el se aştepta dintr-o clipă-n alta ca o flacără să-i țâşnească de sub mâini." Şi totuşi reuşeşte într-un târziu să găsească uşa lui Jimmie şi intră în cameră, unde din fericire n-a pătruns fumul. Îl înveleşte pe băiețelul speriat într-o pătură şi-l scoate de-acolo pe brațe, de parcă ar participa la un soi de răpire şi, în timp ce micul Jim plânge şi strigă după maică-sa („Ma-mi! Ma-mi!"), Johnson ajunge din nou în capul scării. „Prin rotocoalele de fum vedea că holul de dedesubt era pe de-a-ntregul cuprins de flăcări." Urlă şi dă înapoi, retrăgându-se pe coridorul de la etaj, după care Crane trece pe neaşteptate la altă idee: „În acel moment părea să fi abandonat aproape orice speranță, dar şi dorință de a scăpa din casa în flăcări. Strămunii îi cereau să se supună, să se supună şi să-şi plece mintea într-o robie aproape totală față de acea conflagrație."

Există momente ciudate în opera lui Crane, dar aceste ultimele fraze sunt de-a dreptul bizare. Un om luptă pentru supraviețuire şi brusc nu mai luptă, ci abandonează, cedând în fața puterii focului pentru că... pentru că tatăl, bunicul şi strămunicul său fuseseră sclavi, aşa că şi el... e încă sclav.

E o turnură ciudată în acest context narativ. Un bărbat negru blocat într-o casă cuprinsă de foc cu un copil alb în brațe conchide că nu există scăpare şi e gata să moară în flăcări. Acestea sunt detaliile fizice şi psihologice. Metaforic însă, Crane a stabilit deja că incendiul e o reconstituire a Revoluției Americane. Diavolii focului au dat strigare, clanurile (coloniile) s-au unit şi s-au adunat sub flamuri (steagul libertății), iar acum, că au o strategie „bine plănuită", soldații luptă cu priceperea unor revoluționari profesionişti. După care Crane mai adaugă un element în ghiveciul metaforic, invocând Declarația de Independență, chemarea la arme care a trecut prin mai multe variante foarte contestate înainte de a fi aprobată de membrii Congresului Continental, din care făcea parte şi un delegat din New Jersey pe nume Stephen Crane. Printre frazele eliminate în versiunea finală sunt şi aceste două acuzații împotriva regelui britanic:

1. „A pornit război împotriva însăşi Naturii umane, încălcând Drepturile cele mai sacre la Viață şi Libertate ale Persoanelor dintr-un Neam îndepărtat care nu i-au greşit cu nimic, capturându-le şi ducându-le în robie în altă Emisferă sau osândindu-le la o Moarte cruntă pe Drumul într-acolo."

2. „Şi-a arătat Corupția opunându-se oricărei Tentative legislative de a interzice sau îngrădi un Negoț scârbos, fiind hotărât să întrețină o Piață liberă unde să fie vânduți şi cumpărați oameni.”

În urma unui compromis cu Sudul prosclavagist, s-a renunțat la aceste afirmații, pentru a uni coloniile şi a spori şansele unei victorii împotriva britanicilor. În acest fel, cea mai importantă idee a Declarației – că toți oamenii se nasc egali – a primit o lovitură fatală prin transformarea cuvântului „toți” în „unii” sau „cei mai mulți” şi prin excluderea populației negre înrobite din rândurile umanității. Afro-americanii au fost jertfa care a impulsionat Revoluția şi a dus la întemeierea unei noi națiuni, „zămislite în Libertate şi dedicate ideii că toți oamenii se nasc egali”, cum avea să declare preşedintele american după optzeci şi şapte de ani, anul în care se întâmplă să fie plasată şi acțiunea din Semnul Roşu al Curajului. De această dată, în incendiul simbolic care reprezintă Revoluția în cartea scrisă de Crane în primele luni după legile Jim Crow, Henry Johnson, urmaş al unor sclavi afro-americani, devine simbolul acelei jertfe. La fel ca în cazul strămoşilor lui, martiriul său nu înseamnă pur şi simplu moarte, ci o moarte simbolică care-l lipseşte de umanitate şi-l transformă într-un idiot fără chip, respins, temut şi urât de cetățenii morali dintr-un orăşel american oarecare numit Whilomville.

La un pas de a se abandona flăcărilor, Johnson îşi aminteşte că există o scăriță secundară ce dă dintr-un dormitor într-un apartament de la parter, unde doctorul şi-a amenajat un laborator personal. Laboratorul are o uşă care dă în curte, aşa că dacă Johnson reuşeşte să traverseze încăperea şi să ajungă la acea uşă, el şi Jimmie vor scăpa. E unica, ultima sa şansă, iar licărul de speranță care i se aprinde brusc în față îl face să coboare scara, ținându-l în continuare în brațe pe băiatul moale şi tăcut. Johnson, pe care perspectiva morții inevitabile nu-l speriase, e acum îngrozit. Când deschide uşa laboratorului, constată că spațiul pe care-l crezuse sigur şi care dădea afară, în curte, se transformase într-o cursă cu obstacole halucinantă, pe care Crane o descrie cu lux de detalii coşmareşti ca pe un tărâm al „florilor în flăcări”, nişte flăcări strălucitoare care emană o duhoare ce pare „însuflețită de ură, invidie şi răutate”. Chimicalele din laboratorul doctorului ard şi „peste tot înfloreau flori violete, stacojii, verzi, albastre, portocalii şi vineții [...] printre nori de fum înfoiați, învolburați, mortali”.

Johnson se opreşte în prag şi scoate „un urlet de negru în care răsuna tristețea mlaştinilor” – o ultimă aluzie usturătoare la nelegiuirea robiei negrilor –, apoi intră în acel infern multicolor şi e imediat atacat. O flacără portocalie sare „ca o panteră” pe pantalonii lui de culoarea lavandei şi-l muşcă „adânc” de picior. O clipă mai târziu, se produce o explozie în altă parte a camerei. Pantera a dispărut „şi brusc în fața lui se înalță o formă delicată, tremurătoare, ca de zână. Se ivise în calea lui cu un zâmbet tăcut, o condamnare pentru el şi Jimmie”. Asemenea unui personaj dintr-o poezie

alegorică din secolul al XIV-lea, femeia de safir e Doamna Moarte, o făptură plăsmuită toată din foc, a cărei misiune este să distrugă, după care îşi schimbă din nou forma şi devine mai „iute ca vulturii”, năpustindu-se şi apucându-l în gheare pe Johnson, care nu reuşeşte s-o ocolească. Limbajul lui Crane devine atât de extravagant, încât fuga plină de obstacole prin laborator seamănă cu un vis febril, dar, presupunând că n-a uitat de scopul său iniţial – să echivaleze incendiul cu Revoluţia Americană –, atunci doamna de safir e şi Zeiţa Libertăţii, devorându-şi jertfa umană în interesul cauzei pe care o reprezintă. În laborator, războiul a intrat pe ultima sută de metri şi se pare că Johnson trebuie şi va muri cu siguranţă în această ultimă bătălie.

În toată opera lui Crane nu vom găsi pasaje mai nebuneşti sau mai ciudate, iar intenţiile sale n-au fost niciodată mai obscure. Cum să interpretăm referirea neaşteptată la vulturi, de pildă? E o invocare conştientă a păsării-simbol a Americii sau pur şi simplu o metaforă utilă pentru viteza de mişcare? Crane îşi controlează imaginile sau ele îl controlează pe el? Poate că răspunsul e undeva la mijloc, dar dacă şi-a propus să creeze o senzaţie de haos şi groază mortală, atunci şi-a atins scopul, pentru că mintea cititorului e în vrie.

Ars în ghearele doamnei de safir, Johnson se împleticeşte prin laborator „răsucindu-se într-o parte şi-n alta”, apoi se prăbuşeşte, scăpându-l din braţe pe Jimmie. Băiatul, înfăşurat încă în pătură, se rostogoleşte pe podea, oprindu-se în peretele exterior – aflat direct sub o fereastră. De partea cealaltă a ferestrei e curtea, libertatea e la doar câţiva centimetri, dar băiatul moale şi tăcut nu schiţează nicio mişcare. Johnson, care a aterizat pe spate, şi-a pierdut cunoştinţa. Nu mai poate face nimic pentru Jimmie. Şi nici Jimmie nu poate face nimic ca să se salveze.

Johnson se lovise cu capul de piciorul unui pupitru de modă veche. Pe pupitru erau înşirate nişte borcane. Cele mai multe rămăseseră tăcute în toată acea răzmeriţă, dar într-unul dintre ele era închis ceea ce părea a fi un şarpe sclipitor, zvârcolitor.

Deodată, sticla se sparse şi trupul gros al şarpelui rubiniu se scurse în jos pe vechiul pupitru. Se încolăci şovăitor, apoi îşi dădu drumul languros pe panta de mahon. Îşi legănă capul topit, sfârâitor deasupra ochilor închişi ai bărbatului de dedesubt. Apoi, dintr-o pornire mistică, şarpele roşu se puse iar în mişcare, prelingându-se direct peste faţa întoarsă în sus a lui Johnson.

Capitolul se încheie cu acidul dogoritor picurând întruna pe faţa lui Johnson, apoi Crane îşi îndreaptă atenţia în altă parte: către vehiculele

pompierilor care sosesc, către agitația de pe străzi, către clopotele care răsună în şcoli şi biserici şi, în sfârşit, către doctorul Trescott, care s-a întors de la pacientul pe care-l tratase şi se află în fața casei în flăcări. Soția lui e pe gazon, strigă: „Jimmie! Salvați-l pe Jimmie!", iar când doctorul o întreabă unde e, ea arată spre etajul casei şi spune: „Sus – sus – sus." Hannigan începe şi el să strige, avertizându-l pe doctor că nu poate intra prin față, aşa că Trescott hotărăşte s-o ia pe scara din spate care duce din laborator la etaj. Când îşi dă seama că uşa dintre curte şi laborator e încuiată, o loveşte cu piciorul şi încearcă să intre. Fumul îl sileşte să dea înapoi, dar apoi, „aplecându-se mult, păşi în grădina cu flori dogoritoare. Cu toată usturimea din ochi, desluşi pe podea, lângă fereastră, o formă învelită într-o pătură fumegândă". Trescott îşi ia în brațe fiul şi-l duce afară, unde e întâmpinat de o mică armată de bărbați şi băieți, „conducătorii marelui asalt pe care-l dădea oraşul", iar în câteva secunde „îl cuprinseră împreună cu povara lui şi-l copleşiră cu pături ude şi apă". Apoi în curte apare Hannigan urlând: „Johnson e încă înăuntru! Johnson e încă înăuntru! S-a dus după copil! Johnson e încă înăuntru!" Fără să şovăie, Trescott dă să se întoarcă înăuntru ca să-l caute pe Johnson, împingându-i furios pe cei care încearcă să-l oprească să mai intre în casă, dar până să se elibereze din mâinile lor, află că altcineva făcuse deja acest lucru.

Un tânăr care era frânar la căile ferate şi locuia pe una dintre străzile dosnice în apropiere de familia Trescott intrase în laborator şi scosese de acolo ceva pe care-l aşezase în iarbă.

Misteriosul frânar nu mai apare niciodată. Intră şi iese din scenă în această unică frază, dar umbra nenumită care poartă pe brațe acel „ceva" şi-l lasă în iarbă ar putea fi tot o fantomă din trecutul lui Crane: fratele său Luther, care lucrase ca frânar şi cantonier la căile ferate Erie şi murise zdrobit la douăzeci şi ceva de ani, când căzuse sub roțile unui tren în mişcare. Morți sărind în ajutorul celor la un pas de moarte.

Iar băiatul care ceva mai devreme în acea zi distrusese o floare – o faptă pe care n-o putea „repara" – fusese salvat de la moartea în grădina cu flori arzătoare ce miroseau a „ură, invidie şi răutate". Tatăl lui îl scosese din casă, dar Johnson îl purtase pe brațe până jos, iar în acel moment din poveste, moartea lui Johnson pare certă.

Între prima şi a doua jumătate din Monstrul există o mică punte de legătură.

Oraşul zumzăie de zvonuri, poveşti contradictorii, bârfă. Mai mulți băieți se adună în fața casei, privind vehiculele pompierilor, şi se contrazic cu însuflețire în legătură cu cine face treaba cea mai bună, Numărul Trei, Numărul Doi, Numărul Patru, Numărul Cinci sau Numărul Unu, în timp ce adulții din mulțime vorbesc în şoaptă şi colportează zvonul că Jimmie Trescott şi Henry Johnson „au murit arşi, iar doctorul Trescott însuşi a fost

crunt rănit", că au murit toți trei sau că, de fapt, copilul avea pojar „sau așa ceva și negroteiu' ăsta – Johnson – stătea cu el și i s-a făcut somn sau mai știu io ce și a răsturnat lampa", iar doctorul, venit într-un suflet de la cabinet, ar fi ars de viu împreună cu ceilalți doi. În acest timp, „clopotele orașului băteau neîncetat".

Orașul a devenit un personaj din poveste, un cor de glasuri neidentificate care exprimă gândurile și sentimentele din Whilomville și doar câțiva locuitori primesc nume, pentru a fi recunoscuți în masa de anonimi în timp ce nuvela își urmează cursul. Unul dintre aceștia e bătrânul judecător Denning Hagenthorpe, iar când „se află public că doctorul, fiul său și negrul sunt în viață", toți trei sunt duși cu tărgile peste drum, în casa judecătorului. Șase din cei zece doctori din Whilomville vin să examineze pacienții și trag concluzia că arsurile doctorului nu sunt „de importanță vitală" și că viața băiatului nu e în pericol, chiar dacă „probabil se va alege cu niște cicatrici urâte". Însă prognosticul pentru cel de-al treilea pacient e total lipsit de speranță. „Negrul Henry Johnson însă avea să moară. Avea arsuri cumplite pe corp și, mai mult decât atât, nu mai avea față. I se mistuise pur și simplu."

A doua zi dimineață, în timp ce doctorul, întremat, se îngrijește de bandajele lui Johnson în casa judecătorului, Tribune publică știrea falsă despre moartea negrului. Articolul conține un interviu cu Hannigan, care laudă curajul mortului în timpul incendiului și e însoțit de un editorial „alcătuit din cele mai alese cuvinte ale vocabularului redacției". Crane devine și mai sarcastic când descrie reacția bunilor cetățeni din Whilomville: „Orașul se opri din fluxul gândirii sale obișnuite și-și îndreptă cu respect atenția către memoria grăjdarului", regretând că „nu avuseseră ocazia să-i întindă o mână de ajutor [...] pe când trăia". Mai sunt și băieții din Whilomville care acum îl venerează pe Johnson ca pe un sfânt și-și aduc aminte cu dezgust de „cupletul odios" pe care-l cântau de fiecare dată când îl vedeau pe stradă: „Cioara, cioara e nemuritoare / Cu chip negru și privire licăritoare." În ultima frază a capitolului zece ni se spune și că „domnișoara Belle Farragut din Watermelon Alley numărul 7" era logodită și urma să se mărite cu „domnul Henry Johnson". „Domnul" e o tușă subtilă – doar unul dintre numeroasele avantaje de a fi mort.

Între timp, Johnson cel ne-mort supraviețuiește într-o stare de agonie neîntreruptă, o victimă a arsurilor care zace în patul său de la etajul casei judecătorului, cu craniul și chipul pierdut înfășurate în bandaje albe prin care nu se vede decât un singur lucru – un ochi – un singur ochi care nu clipește. Trec mai multe zile, nu ni se spune exact câte, dar după primele patru paragrafe din capitolul unsprezece, când Jimmie, care se recuperează rapid, pleacă împreună cu mama lui din casa judecătorului în vizită la bunicii din Connecticut, începe cea de-a doua parte a cărții.

Doctorul rămâne în urmă, chipurile „să îngrijească de pacienții săi", dar în fapt pentru a fi alături de Johnson „în lungile nopți și zile de veghe". Trescott continuă să trăiască, să mănânce și să doarmă în conacul judecătorului de pe Ontario Street, un membru temporar al gospodăriei formată de obicei din

doar două persoane: pensionarul burlac Hagenthorpe, al cărui obiect preferat e bastonul său cu măciulie de fildeş, şi sora lui nemăritată, a cărei principală însărcinare este să se asigure că el nu-şi pierde bastonul. Din acest moment, pe măsură ce povestea se rupe într-o succesiune de mici fragmente adiacente, punctul central al vârtejului narativ se mută de la Johnson la Trescott – şi la războiul tăcut pe care doctorul îl poartă cu oraşul pentru a apăra fiinţa umană pârjolită în care se transformase Johnson. Termenii acestui război – şi dilema morală pe care o presupune – sunt schiţaţi într-o conversaţie purtată de doctor şi judecător într-o seară, la cină, iar cuvintele lor continuă să planeze asupra restului întâmplărilor din carte, până la ultima frază.

Judecătorul vorbeşte primul. „Nimeni nu vrea să spună asemenea lucruri", spune el, „dar, nu ştiu de ce, am impresia că pe bietul băiat îl paşte moartea". Doctorul nu se simte jignit de această afirmaţie; la drept vorbind, şi el se gândise la asta. Răspunsul său e unul neutru: „Cine ştie?" Judecătorul dezvoltă ideea, recurgând la „stilul rece din sala de tribunal":

— Poate că nu se cade să vorbim despre asemenea fapte, dar sunt tentat să spun că, ţinându-l în viaţă pe acest negru, dai dovadă de o mărinimie îndoielnică. Din câte-mi dau seama, omul va fi de-acum încolo un monstru, un adevărat monstru, probabil şi cu creierul atins. Cine te ştie cum te ştiu eu îşi dă seama că la tine e o chestiune de conştiinţă, dar, prietene, mă tem că virtutea se înşală în cazul de faţă.

Doctorul înţelege. A purtat deja această conversaţie în sinea lui de peste zece ori şi nu doar că-l epuizează, ci îl şi sfâşie pe dinăuntru. Îi răspunde judecătorului cu contraargumentul: „L-a salvat pe fiul meu." „Da, răspunse prompt judecătorul, da, ştiu!" Agitat, Trescott continuă: „Şi ce să fac? Ce să fac? El s-a sacrificat pentru Jimmie. Eu ce să fac pentru el?"

Judecătorul e redus momentan la tăcere. Lasă ochii în jos, ciuguleşte din castraveţii din farfurie, apoi ridică în sfârşit ochii şi spune: „Înţelege că va fi creaţia ta. E numai şi numai creaţia ta. În mod evident, natura l-a abandonat. E mort. Tu îl readuci la viaţă. Tu îl creezi şi va fi un monstru fără minte."

Răspunsul lui Trescott, dat pe un ton politicos, încărcat brusc de furie, e incontestabil şi în acelaşi timp un semn de exasperare pură: „O să fie cum zici dumneata, domnule judecător. Poate să fie orice, dar, pentru numele Domnului, mi-a salvat băiatul!"

O izbucnire emoţională, care inspiră un răspuns la fel de emoţional: „Trescott! Trescott! Crezi că eu nu ştiu asta?"

Doi bărbaţi inteligenţi stau la o masă, luptându-se cinstit cu o problemă care nu are o rezolvare clară, dar pragmaticul judecător e incapabil să

cuprindă întreaga sferă a problemei, iar mai târziu, când doctorul revine la el cu o întrebare esențială care i-a scăpat din vedere judecătorului – „Păi, dumneata ce-ai face? L-ai omorî?" – judecătorul dă înapoi. „Neghiob mai eşti, Trescott", spune el blând. Adverbul e crucial, pentru că Hagenthorpe a înțeles în sfârşit că poziția pe care o susținuse era de fapt un îndemn la crimă, iar doctorii nu se ocupă cu uciderea pacienților; treaba lor este să-i țină în viață. „E greu să iei o hotărâre", spune judecătorul. Trescott îi dă dreptate. Nu e insensibil la ceea ce încercase să-i spună judecătorul, dar judecătorul se înşală şi el ştie asta, chiar dacă argumentul său e logic. De aceea e atât de puternică această scenă esențială. Încă o dată, Crane se află la granița dintre coerență şi începtoşare, zona nesigură, ambivalentă unde obiectele îşi pierd conturul în spațiu şi nu mai pot fi identificate cu precizie ca fiind ceva sau altceva. Categoriile empirice s-au destrămat. În prima parte a Monstrului, Crane a arătat deja cum se poate aplica această ambivalență şi țărilor – o patrie a libertății în care nu toți sunt liberi, o patrie a egalității în care nu toți sunt egali –, iar în partea a doua o foloseşte pentru a analiza chestiunea morală. Dilema ce să fac e prezentată în conversația dintre doctor şi judecător care se încheie adecvat, cu judecătorul repetând cuvintele: E greu să iei o hotărâre. Crane ridică apoi această linie de hotar de la sol şi o transformă într-o sârmă pentru acrobații. Îl pune pe doctor pe sârmă, iar în următoarele treisprezece capitole, ne uităm cum merge pe ea, pas primejdios după pas primejdios, şi aşteptăm să cadă.

Între sfârşitul cinei şi începutul următoarei scene se scurge suficient timp pentru ca Johnson să-şi fi revenit atât cât să se țină pe picioare şi să se târască de colo până colo fără ajutor. Într-o noapte, târziu, Trescott se întoarce de la ultimul său pacient, îl scoate pe Johnson din casa judecătorului şi-l duce cu o trăsură în altă parte a oraşului – cartierul afro-american, unde doctorul îi plăteşte şederea la familia lui Alek Williams, vechi prieten cu Johnson. Dacă planul reuşeşte, Trescott va putea să-şi vadă de treburile lui (să-şi întrețină familia, să se ocupe de cabinetul său) şi totodată să rămână suficient de aproape pentru a nu-şi scăpa din ochi pacientul.

Bărbatul ars e acoperit din cap până-n picioare de „o manta de modă veche". Crane nu doar că nu vrea să distragă cititorul descriind rănile crunte de pe trupul lui Johnson, dar nici despre starea feței lui Johnson nu spune nimic. Presupunem că i-au fost scoase bandajele, dar nici atunci, nici în alt moment al poveştii, Crane nu încearcă să descrie chipul unui bărbat fără chip. Desigur, îl vor vedea alte personaje şi toate vor fi oripilate, dar cititorii sunt lăsați să şi-l imagineze singuri.

În acest capitol sunt dezvăluite două lucruri importante, deşi niciunul explicit. În timpul drumului cu trăsura prin oraş, Crane ne lămureşte imediat că Johnson e încă în stare să vorbească – o surpriză plăcută –, dar la scurt timp, când îl auzim vorbind şi răspunzând comentariilor doctorului, înțelegem că nu mai e zdravăn la cap. Focul i-a afectat creierul, transformându-l într-un idiot. Unul jovial, se pare, dar, aşa cum anticipase judecătorul ceva mai devreme, nu mai poate pătrunde ce i se spune şi nu mai poate închega nici măcar un singur gând coerent. Al doilea lucru e legat de doctor. Până în acel moment a fost prezentat ca o figură nobilă, un bărbat

principial, de ispravă, care s-a achitat de datoria morală cu o eleganță şi o tenacitate ieşite din comun, dar după ce trăsura opreşte în curtea familiei Williams, aflăm un adevăr mai întunecat despre el: se află sub o presiune imensă, apăsarea deciziei de a-l susține şi proteja pe Johnson i-a sleit resursele interioare şi e pe punctul de a ceda. Alek Williams, soțul lui Mary şi tatăl a şase copii, iese să-l întâmpine pe doctor şi să-l salute pe prietenul său Henry, dar când Johnson iese la lumină...

Williams rămase o clipă cu gura căscată, apoi răcni ca un om înjunghiat în inimă.

Preț de-o fracțiune de secundă, Trescott păru să caute epitete. Apoi tună:

— Caraghios bătrân şi negru... caraghios negru... Gura! Gura! M-ai auzit?

Williams se supuse pe loc şi nu mai țipă, ci continuă cu glas scăzut:

— Duamne feri! Cine-ar fi crezut? Duamne feri!

Trescott vorbi iar ca un comandant de batalion.

— Alek!

Bătrânul negru cedă iar, dar îşi repetă în barbă cu glas şoptit:

— Duamne feri! Era înfricoşat şi tremura.

Izbucnirea doctorului ne risipeşte iluzia că vom asista la o dramă sentimentală reconfortantă, cu un doctor alb şi eroic care apără drepturile unui servitor negru tratat cu cruzime, în timp ce din culise răsună un splendid cor gospel. Trescott e un bărbat imperfect şi frământat, un om în carne şi oase. Johnson e o epavă umană. Alek Williams e un prost, iar cei

şase copilaşi ai săi, care se ascund după sobă când îl întrezăresc pentru prima oară pe monstru, sunt şase copii înspăimântați.

După un capitol destul de incoerent în care Williams îşi renegociază cu judecătorul leafa săptămânală (familia lui e terorizată de Johnson şi cere mai mulți bani), povestea progresează rapid, sărind dintr-o parte în alta a oraşului ca într-un montaj cinematografic cu tăieturi bruşte, aruncându-l pe cititor, pe rând, în episoade de sine stătătoare – portrete în detaliu ale uneia sau alteia dintre fațetele vieții în Whilomville. La frizeria lui Reifsnyder, patru bărbați discută şi nu cad de acord dacă Trescott a procedat corect sau greşit salvându-i viața lui Johnson. Unul dintre ei spune că un cărăuş angajat la băcănie, Johnnie Bernard, a văzut „un lucru oribil" în fața cocioabei lui Alek Williams şi n-a mai putut mânca două zile, ceea ce-i face pe ceilalți să se lanseze în speculații morbide despre povara doctorului şi despre „cum o fi să rămâi fără față". Când Williams se întoarce victorios acasă, după ce-l convinsese pe judecător să-i mărească salariul de la cinci la şase dolari pe săptămână, el şi soția lui intră cu grijă, în vârful picioarelor, în camera tăcută a lui Johnson şi descoperă că locatarul lor a fugit. Acțiunea sare apoi pe neaşteptate la o casă dintr-un cartier alb, locuit de clasa mijlocie. O fetiță pe nume Theresa Page dă o petrecere. După certuri îndelungate cu mama, tatăl intervenise, hotărând să-i facă pe voie, iar petrecerea e în plină desfăşurare, cu zece băieței şi zece fetițe care stau la masa din sufragerie „cu afectare", în timp ce Theresa şi mama ei îi servesc cu felii din cinci torturi diferite pregătite special de mamă, plus înghețată şi „limonadă din belşug".

Într-o clipă ne adâncim în lumea jocurilor care despart grupul fetelor de cel al băieților. După tort, două fete stau pe canapea cu spatele la fereastră, „surâzându-şi tandru una alteia" şi dându-le peste nas băieților, iar când una dintre ele aude un foşnet la fereastră, se întoarce să vadă ce este. În următoarea clipă se pune pe urlat şi-şi acoperă fața cu mâinile. Ceilalți se uită şi ei, dar, dacă fusese într-adevăr ceva acolo cu o clipă în urmă, dispăruse între timp şi nici chiar când câțiva băieți îşi iau inima în dinți şi se aventurează afară, în întuneric, nu găsesc nimic. Fetița insistă să plece acasă, tremurând şi plângând, dar odată ajunsă acasă, „nici măcar în fața maică-sii nu se făcu înțeleasă. Era un bărbat? Nu ştia. Era pur şi simplu ceva, ceva îngrozitor".

Între timp, pe Watermelon Alley numărul 7, pe veranda şubredă a familiei Farragut, Belle, împreună cu fratele ei mai mic, Sim, şi cu mama lor obeză le „strigă bârfe" vecinilor, care sunt şi ei instalați pe verandele lor şubrede, când „ceva" apare în fața lor şi face „o plecăciune amplă, până-n pământ". Este monstrul, o făptură care-i înspăimântă aşa de rău, că o tulesc imediat în casă. Belle, care „se smiorcăie", e nevoită să se târască în patru labe, pentru că o lasă genunchii. Totuşi, în timp ce într-o casă plânge un copil, iar în alta izbucneşte o dispută conjugală, politicosul „monstru jovial" îşi continuă plecăciunea. „Ceva"-ul spune: „Nu te deranjesc, don'şoara Fa'gut [...] Zău că nu. Te-ntrăb dacă vii cu mine la danț, don'şoara Fa'gut. Te-ntrăb dacă-mi faci osebita onoare ca să te-nsoțesc cu ocazia asta, don'şoara Fa'gut." Belle reuşeşte în sfârşit să intre în casă, dar monstrul vine după ea, îşi scoate pălăria şi-şi repetă rugămintea politicoasă, manierată. Panicată,

fata nu răspunde şi se aruncă la podea, iar monstrul se aşază „pe marginea unui scaun, bolborosind invitaţii politicoase şi ţinându-şi cu delicateţe pălăria veche în dreptul stomacului”. Între timp, doamna Farragut iese în fugă din casă pe uşa din spate şi, în ciuda „greutăţii enorme”, reuşeşte să sară un gard de lemn înalt din curte. O combinaţie de teroare şi slapstick, cu un strop de condescendenţă rasială pe deasupra (negrii sunt uneori atât de caraghioşi), dar scena confirmă că Johnson, acum redus mintal, e o fiinţă paşnică, neagresivă, care nu are de gând să bage în sperieţi sau să rănească pe cineva. E şi ultima oară când îl auzim vorbind. După asta se va mulţumi să mormăie încetişor pentru sine.

Casa familiei Trescott e aproape reconstruită. Doctorul stă la biroul său din laboratorul refăcut, iar comandantul poliţiei îi spune că Johnson a fost găsit de dimineaţă „hoinărind pe străzi”, deşi e un mister unde-şi petrecuse noaptea. Pentru moment, poliţia l-a trimis „la zdup” pentru propria lui protecţie, dar pentru că nu greşise cu nimic şi nu încălcase nicio lege, aveau de gând să-i dea drumul, la care doctorul spune: „O să vin eu să-l iau.” Comandantul continuă:

— Trebuie să spun că s-a făcut de ispravă cât a umblat liber. Mai întâi a stricat petrecerea unor copii la familia Page. După care s-a dus pe Watermelon Alley. Oho! Prăpăd a făcut pe-acolo. Bărbaţi, femei, copii fugind care-ncotro, urlând ca din gură de şarpe. Cică o bătrână şi-a rupt piciorul sau aşa ceva când a sărit un gard. Dup-aia omul a ieşit pe strada principală, de-au apucat-o pandaliile pe o fată irlandeză şi a ieşit un soi de scandal. A luat-o la fugă, cu o grămadă de oameni după el, care-l băteau cu pietre. Dar a reuşit cumva să-şi piardă urma încoace, lângă topitorie, la triaj. L-am căutat toată noaptea, dar nu l-am găsit.

— E rănit cumva? L-a nimerit careva cu vreo piatră?

— S-ar zice că nu prea mai ai ce răni la el, nu-i aşa? S-ar zice că mai rănit de-atât nu se poate. Nu. Nu l-au nimerit. Sigur că n-a vrut nimeni să-l lovească de fapt, dar ştiţi de ce-i în stare gloata. E... cum ar veni...

— Da, ştiu.

Doctorul a dat de greu. La vestea tulburătoare că Johnson a fost bombardat cu pietre şi la teama că ar putea da peste o gloată şi mai ostilă în viitor (ştim de ce e în stare gloata) se adaugă eşecul planului de a-l găzdui pe Johnson la Alek Williams, care a întors totul pe dos şi l-a readus pe Trescott în punctul

de plecare, în fața problemei pe care o crezuse deja rezolvată: ce e de făcut? Dar asta nu e tot, nici pe departe. Polițistul începe să povestească despre fetița care se speriase la petrecere – fiica lui Jake Winter – care „cică s-ar fi îmbolnăvit rău". Trescott se miră. El e doctorul familiei Winter, iar dacă fetița s-ar fi îmbolnăvit, părinții l-ar fi chemat. „Păi, ştiți", spune polițistul, „Winter a... mă rog, Winter a înnebunit de-a binelea din cauza acestei tărăşenii. Voia... voia să fiți arestat". Doctorul nu înțelege despre ce e vorba. „Să fiu arestat? Idiotul! Pentru ce, Doamne iartă-mă, să fiu arestat?"

— Oh, o tot dădea cum că n-aveți dreptul să îngăduiți ca ăsta – ca omul ăsta să umble liber. Dar eu i-am spus să-şi vadă de treburile lui. M-am gândit să vă anunț, totuşi. Şi, domnu' doctor, mai bine vă mărturisesc pe loc că se vorbeşte mult despre ființa asta. Dac-aş fi în locul dumneavoastră, aş trece pe la arest noaptea târziu, pentru că e posibil să fie lume strânsă la poartă, şi zic să v-aduceți... ăă... o mască sau un văl, ceva.

O mulțime adunată în fața unei închisori sugerează o gloată violentă, iar o gloată violentă, în aceste circumstanțe, sugerează posibilitatea linşajului. Brusc, în aer planează amenințarea violenței şi, din moment ce Jake Winter vociferează indignat, cerând arestarea doctorului, nu doar bietul Henry Johnson e în pericol. Dacă un monstru umblă liber, atunci sigur că vinovat de asta se face creatorul monstrului, pentru că Trescott eliberase o infecție în sângele oraşului Whilomville şi, după cum îl avertizează, empatic, comandantul poliției pe doctor, Winter nu e singurul care-l arată cu degetul. Tot oraşul vorbeşte despre asta.

Trecem la alt capitol şi imediat ce aterizăm în bucătăria Marthei Goodwin, auzim ce anume se vorbeşte. „O femeie cu o minte strălucită", redutabila Martha e una dintre cele mai vii creații satirice ale lui Crane şi joacă rolul unei Casandre parțial smintite, care spune adevărul, „cea mai aprigă voce critică din oraş". În acest capitol abia ne e prezentată, dar după alte trei capitole, când intră în acțiune, înțelegem din ce stofă e făcută. Pentru început însă, aflăm următoarele:

Avea opinii dure ca diamantul despre situația din Armenia, despre situația femeilor din China, despre flirtul doamnei Minster de pe Niagara Avenue cu tânărul Griscom, despre conflictul de la ora de Biblie de la şcoala baptistă de duminică, despre datoria Statelor Unite față de insurgenții cubanezi şi multe alte subiecte colosale. Întâlnirea ei cea mai profundă cu violența fusese într-o zi în care văzuse un câine ciomăgit, dar planul femeii de a reforma lumea propunea măsuri drastice. Susținea, de pildă, că toți turcii ar trebui aruncați în mare şi înecați, iar doamna Minster şi tânărul Griscom ar trebui spânzurați deodată, unul lângă altul. La drept vorbind, această femeie a păcii, care trăise doar în vreme de pace, susținea întruna o cauză de o

ferocitate nemărginită. În aceste chestiuni era invulnerabilă, pentru că în cele din urmă îşi strivea toţi adversarii strâmbând din nas. Acest fel de a strâmba din nas era o forţă activă. Pentru adversarii ei, era ca o lovitură în moalele capului şi, din câte se ştia, nimeni nu-şi revenise de pe urma acelei expresii de dispreţ suprem. Îi lăsa pe toţi fără suflu, înfrânţi. Nu mai încercau s-o sfideze niciodată. Iar Martha patrula prin bucătăria ei cu o mină severă, o făptură invincibilă ca Napoleon.

În acea zi, una dintre tovarăşele Marthei dă buzna ca să-i împărtăşească ultimele noutăţi. „Henry Johnson a scăpat de unde-l ţineau", spune Carrie Dungen „şi azi-noapte a venit în oraş de i-a speriat pe toţi de moarte, nu alta". Martha scoate un „Măi, să fie!" empatic – care are forţa unui „V-am spus eu!" victorios –, apoi adaugă: „Iată, s-a împlinit profeţia mea." Carrie Dungen turuie întruna despre mica Sadie Winter, cât e de bolnavă, că tatăl ei încearcă să-l trimită în arest pe doctorul Trescott şi că în faţa închisorii e „mereu" lume. În acel moment, sora Marthei, „o femeie plăpândă, care dârdâia întruna" pe nume Kate, lasă deoparte romanul pe care-l citea la etaj şi intră în bucătărie să-şi dea şi ea cu părerea.

— Aşa-i trebuie, să-şi piardă toţi pacienţii, spuse ea deodată, pe un ton setos de sânge. Reteza cuvintele de parcă ar fi avut o foarfecă pe buze.

— Păi, s-ar putea să şi-i piardă, strigă Carrie Dungen. N-au zis mulţi că nu mai vor să aibă de-a face cu el? Dac-ai fi bolnav şi speriat, ţi-ar fi o frică de moarte de doctorul Trescott, nu? Mie mi-ar fi. M-aş tot frământa.

Martha, care se plimba de colo până colo [...] le cerceta pe celelalte două femei cu o căutătură încruntată.

Fiecare schimbare a decorului e însoţită de o schimbare de ton, dar cu toate acestea, Crane îşi continuă povestea şi oferă informaţii noi: aflăm acum (dacă informaţiile lui Carrie Dungen sunt corecte) că Winter nu e singurul pacient care a renunţat la doctorul Trescott. Şi chiar dacă minte, bârfa se răspândeşte în oraş şi atâta vreme cât există destui oameni dispuşi să creadă în ea, bârfa e mereu adevărată.

Jimmie şi mama lui s-au întors din Connecticut. Nu se spune nimic despre starea lui fizică, iar în această nuvelă plină de salturi temporale mari şi de tăceri auctoriale imense, nu ne rămâne decât să presupunem că pielea băiatului s-a vindecat şi că nu va rămâne cu cicatrici. După proza bogată în detalii din prima jumătate a Monstrului, proza din a doua jumătate, cu

ritmul său rapid, e epurată până la schelet pentru a accentua viteza naraţiunii. Există câteva pauze de tras sufletul (pasajul despre Martha Goodwin, de pildă), dar în general, Crane avansează în forţă, pentru a crea un efect de simultaneitate (Carrie Dungen vorbeşte cu Martha Goodwin în timp ce comandantul poliţiei vorbeşte cu Trescott) şi în loc să se oprească asupra detaliilor care i-au atras atenţia dintotdeauna (lumina care se strecoară printre crengile unui copac, un gând care trece prin mintea unui personaj), omite cât mai mult. Materialul cu care lucrează a devenit mai cuprinzător – include mai multe personaje decât înainte, oameni din toate clasele şi din toate părţile oraşului, un microcosmos al întregii societăţi –, dar şi-a redus metoda la o formă de minimalism cât se poate de strictă: să spună cât mai multe în cât mai puţine cuvinte. E o metodă pe care a aplicat-o doar celei de-a doua părţi din Monstrul. A simţit că natura acelor capitole i-o impune pentru a-şi atinge scopul, dar în alte povestiri ulterioare avea să folosească alte metode, adecvate lor. Crane n-a renunţat niciodată la experiment. Pentru moment a devenit minimalist, dar până la urmă minimalismul a fost doar un alt instrument de folosit la nevoie, încă o cheie franceză din trusa uneltelor sale de scriitor.

După ce se întoarse din Connecticut, micul Jimmie se arătă mai întâi înfricoşat de monstrul care locuia în camera de deasupra şopronului cu trăsuri. Nu reuşea să-l recunoască deloc. Încetul cu încetul însă, frica îi păli sub imperiul unei fascinaţii stranii. Se apropie tot mai mult de el.

Într-o zi, monstrul stătea pe o ladă din spatele grajdului, bucurându-se de razele soarelui de după-amiază. Capul îi era înfăşurat într-un văl gros de crep.

Aşadar, Johnson s-a întors în vechea lui cameră, iar protectorul său a ascultat de sfatul comandantului poliţiei şi a acoperit capul monstrului cu un văl. Iar Jimmie e în curte, împreună cu un grup numeros de prieteni, arătându-l mândru pe ciudatul familiei Trescott publicului format din băieţi speriaţi, cu gurile căscate. Urmează o scenă înfiorătoare, cu micul Jim prezidând ca maestru de ceremonii un joc de curaj şi bravadă care are să facă din el „eroul găştii”. Provocat să atingă făptura aşezată pe ladă, „el se duse la monstru şi-i puse delicat mâna pe umăr. «Salut, Henry», spuse el cu un glas care tremura uşor. Monstrul fredona un cântecel ciudat de-al negrilor, nu mai mult decât un firicel de sunet, şi nu-l băgă în seamă pe băiat”. Triumfător, Jimmie îl provoacă la rândul său pe băiatul care-l provocase să se încumete la aceeaşi ispravă şi o ţin tot aşa până când doamna Hannigan din curtea vecină observă că în grup e şi fiul ei, Eddie, şi urlă la el „de parcă o omora cineva” să vină „imediat” acasă. În scurt timp se întoarce doctorul Trescott, care-i trimite scurt pe toţi la plimbare. A doua zi

dimineața, îşi convoacă băiatul la o discuție. Când Jimmie îl lămureşte ce făcuseră el şi ceilalți...

Trescott gemu adânc. Avea o expresie atât de suferindă, încât băiatul, uimit de tot acel mister, izbucni brusc în hohote jalnice.

— Haide, haide. Nu plânge, Jim, spuse Trescott, dând ocol biroului. Doar că... Se aşează într-un imens fotoliu din piele, pentru citit, şi-l luă pe băiat pe genunchi. Doar că vreau să-ți explic...

Desigur, nu ni se precizează ce-i spune, dar cititorul poate completa cu uşurință ce lipseşte.

Un coleg doctor din oraş a fost chemat să-şi îngrijească sora muribundă şi-l roagă pe Trescott să-i țină locul cât lipseşte. Trescott e gata să-l ajute, iar a doua zi dimineață, înarmat cu un dosar de cazuri medicale primit de la doctorul Moser, se duce la primul nume de pe listă. Întâmplător, acesta este Winter, dar cumva – în mod ciudat – lui Trescott nu i se pare „un detaliu important”. Ne întrebăm de ce. Winterii au renunțat la serviciile lui de medic, iar lui Trescott i se spusese că Jake Winter ajunsese chiar până la a cere arestarea lui. N-ar trebui să fie detalii importante, iar Trescott n-ar trebui să se teamă întrucâtva să le calce pragul? Prea naiv ca să-şi vadă propriul interes, doctorul n-a înțeles cu câtă înverşunare se întorseseră împotriva lui Winter şi ceilalți din oraş. Sună la uşă, iar când doamna Winter îi deschide, el îi dă bună dimineața pe un ton voios. Îi spune că îi ține locul doctorului Moser, iar femeia îl priveşte perplexă, „paralizată de uimire”. În timp ce ea dă fuga după soțul ei, Trescott intră în casă şi se duce în salon. Winter apare în prag şi întreabă tăios: „Ce vrei?” „Ce vreau?” răspunde Trescott. „Ce vreau?” – până când brusc, într-un târziu, realizează în ce situație se află. Exprimând concluzia în termeni dintre cei mai dramatici, Crane adaugă: „Din bezna junglei îi răsuna în urechi o încercare cu totul nouă.” „Da, asta te-am întrebat”, îl repede Winter. „Ce vrei?”

Încercând să-şi păstreze calmul, Trescott se uită peste notițele primite şi spune că starea fetiței pare „destul de gravă”. Îl sfătuieşte pe Winter să se adreseze altui doctor, apoi transcrie observațiile lui Moser în carnetul său. La plecare, rupe pagina şi i-o întinde lui Winter, care însă dă înapoi, iar pagina cade pe podea.

— O dimineață bună, spuse Trescott din hol.

Această retragere placidă păru să deştepte deodată ferocitatea lui Winter. Parcă şi-ar fi amintit toate adevărurile pe care le pregătise pentru a i le arunca în față lui Trescott. Aşa că-l urmă în hol, apoi la uşă şi de-acolo pe verandă, lătrând aprins de mânie de la o distanță respectuoasă. În timp ce Trescott întorcea imperturbabil capul iepei către drum, Winter rămase în picioare pe verandă, chelălăind întruna. Parcă era un cățeluş.

Între timp, în bucătăria Marthei Goodwin, Carrie Dungen dă buzna încărcată cu noutăți. Toată lumea auzise de „scena oribilă" care avusese loc de dimineață şi că Jake Winter îi spusese doctorului Trescott „fix ce credea despre el". Doamna Howarth (o reverență pentru Cora) „auzise prin obloanele din față" şi „deja aflase tot oraşul" ce-i spusese Winter doctorului, anume că Sadie nu-şi mai revenise din noaptea când Henry Johnson o speriase la petrecere, că el îl consideră responsabil pe doctor, deci cum îndrăzneşte „să-i calce pragul şi... şi... şi..." Dar nu, spune Martha, întrerupând conversația dintre Carrie şi sora ei, Sadie nu e deloc bolnavă, ci s-a dus la şcoală „aproape tot timpul". Cum celelalte refuză să accepte acest lucru, „Martha se întoarse dinspre chiuvetă. Ţinea în mână o lingură de fier şi părea gata să le atace. «Sadie Winter a trecut pe-aici dimineața de multe ori de-atunci încoace, cu ghiozdanul la ea. Unde se ducea? La o nuntă?»„ Apoi continuă răspicat: „«Să fi fost eu în locul doctorului Trescott, i-aş fi zburat capul nenorocitului de Jake Winter.»„

Carrie se regrupează şi, „găsind sprijin şi înțelegere în zâmbetul lui Kate", îi ripostează curajoasă Marthei:

— Cine să i-o ia în nume de rău unui om care se înfurie când fetița lui trage o spaimă soră cu moartea şi se îmbolnăveşte din cauza asta şi aşa mai departe. În plus, cum spune toată lumea...

— Oh, nu-mi pasă ce spune toată lumea, zise Martha.

— Ei, nu te poți pune cu întregul oraş, răspunse Carrie, brusc sfidătoare.

— Nu, Martha, nu te poți pune cu întregul oraş, ciripi Kate, grăbindu-se să-i țină isonul căpeteniei sale.

— Întregul oraş! exclamă Martha. Aş vrea să înţeleg şi eu ce numiţi voi „întregul oraş”. Prostovanii ăia care se tem de Henry Johnson, ăia sunt pentru voi „întregul oraş”?

Dar... dar, răspunde Carrie, Henry Johnson este înspăimântător şi „Toată lumea se teme de el”. Martha o întreabă cu dispreţ de unde ştie asta din moment ce nu l-a văzut cu ochii ei, iar Carrie nu se poate apăra decât apelând la vechiul ei argument: „Aşa spune toată lumea.”

Apoi adaugă, sărind brusc la alt subiect – în eventualitatea că Martha nu aflase – că familia Hannigan îşi vinde casa şi se mută în altă parte din oraş.

„«Din cauza lui?» întrebă Martha.”

Da, din cauza lui.

Toamna. Arţarii din Whilomville s-au colorat în galben şi purpuriu şi, privind frunzele căzând pe pământ, băieţeii „visează la clipele când vor aduna mormane întregi pe străzi şi le vor arde în serile ce se lasă pe neaşteptate”. Judecătorul Hagenthorpe împreună cu trei dintre „cetăţenii cei mai activi şi mai influenţi” din oraş merg pe Niagara Avenue, ca să-i facă o vizită doctorului Trescott. Delegaţia e condusă de un bărbat cu un nume ciudat, John Twelve, angrosist de produse alimentare, care are o avere de patru sute de mii de dolari, dar „se zvoneşte că ar avea o avere de peste un milion”. Capitolul doisprezece din Evanghelia după Ioan începe cu câteva referiri ţintite la învierea lui Lazăr, cel mai uluitor dintre miracolele săvârşite de Isus. Doctorul Trescott a izbutit un miracol asemănător sculându-l din morţi pe Henry Johnson şi, deşi Crane nu-l compară pe doctor cu Isus, amândoi au sfidat legile naturii şi din acest motiv sunt priviţi cu suspiciune. (Hagenthorpe spune la cină: „În mod evident, natura l-a abandonat. E mort. Tu îl readuci la viaţă.”) În Evanghelia după Ioan, miracolul îi aduce lui Isus o armată de adepţi noi, dar e totodată actul care-i inspiră pe farisei şi pe mulţi alţii să se întoarcă împotriva lui, iar când Isus intră în Ierusalim în Duminica Floriilor, cum i se spune azi, povestea bine cunoscută se îndreaptă încetul cu încetul spre punctul culminant. În rolul său de doctor, Trescott şi-a făcut datoria creştinească vindecând un om rănit prin protocoalele riguroase ale ştiinţei medicale, însă în acelaşi timp a creat un monstru, ceva care a infectat Whilomville cu o boală nouă – o epidemie de frică – şi dacă acel ceva nu e îndepărtat, oraşul va scăpa cu totul de sub control. Cei patru cetăţeni distinşi care-i fac o vizită lui Trescott sunt reprezentanţi ai status quoului şi şi-au asumat rezolvarea problemei. Sunt extraordinar de curtenitori şi înţelegători faţă de doctor, dar, deşi pretind că-l admiră pentru ceea ce face şi că sunt preocupaţi de binele lui, de fapt sunt oameni practici şi ipocriţi şi ar abandona fără să clipească orice principii etice pe care le au sau cred că le au pentru a restabili ordinea în oraş.

Când John Twelve începe să vorbească, Trescott îşi îndreaptă ochii spre judecător, sperând la un sprijin cât de mic, dar bătrânul stă cu bărbia

rezemată în baston şi refuză să-l privească. Le e drag tuturor, îi spune Twelve doctorului, dar se tem că dacă o va ține tot aşa, îşi va distruge viața. Nu-şi distruge viața, răspunde Trescott. Bine, admite Twelve, dar îşi face foarte mult rău. „Din primul doctor al oraşului, ai ajuns ultimul. Asta în mare parte pentru că mereu există o mulțime de neghiobi cu tărâțe-n în cap, desigur, dar asta nu schimbă situația.” Alt bărbat, nenumit, trânteşte: „Femeile sunt de vină.” Îl ignoră cu toții, iar Twelve continuă: „Chiar dacă pe lume sunt o mulțime de neghiobi, nu există niciun motiv pentru ca dumneata să te pui cu ei şi să te distrugi. Vezi dumneata, n-ai ce lecții să le dai.” Trescott răspunde cu un zâmbet obosit că nu încearcă să le dea lecții, dar când dă să explice, nu-i iese decât un bâlbâit incoerent: „Eu... e o chestiune de... în fine...” Bărbatul nenumit trânteşte iar: „Femeile sunt de vină” şi iar e ignorat de ceilalți. Twelve propune să-l ducă „pe Johnson undeva în vale”, dar Trescott îl întrerupe spunând că nimeni nu-l poate îngriji la fel de bine ca el. Descumpănit, Twelve pomeneşte de „flecuştețul de fermă” pe care avea de gând să i-o dea lui Henry, iar după câteva momente începe şi el să se bâlbâie. „Iar dacă dumneata... iar dacă dumneata... dacă dumneata... fiindcă ți-a ars casa sau mai ştiu eu... păi, toți băieții erau gata să ți-l ia de pe cap şi... şi...” Penultimul capitol se încheie cu un impas. Trescott nu se clinteşte, iar ceilalți sunt în pană de idei.

Trescott se ridică şi se duse la fereastră. Le întoarse spatele. Bărbații aşteptau tăcuți. Când se întoarse, rămase cu fața în umbră.

— Nu, John Twelve, spuse el, nu se poate.

Din nou tăcere. Deodată, cineva se foi pe scaun.

— Păi, atunci o instituție publică, începu el.

— Nu, spuse Trescott. Instituțiile publice sunt toate foarte bune, dar n-o să meargă acolo.

La coada grupului, judecătorul Hagenthorpe îşi mângâia îngândurat măciulia de fildeş şlefuit a bastonului.

Încă un salt temporal. E iarnă, iar Trescott se întoarce acasă într-o seară şi „îşi scutură zăpada de pe încălțări şi fulgii de pe umeri”. Doctorul intră în casă şi-l găseşte pe Jimmie singur în salon, „citind cu greutate dintr-o carte mare despre girafe, tigri şi crocodili”. Doctorul îl întreabă pe băiat unde e mama lui, dar Jimmie nu ştie sigur. Probabil că e la etaj, spune el.

Trescott o strigă de la piciorul scării, dar nu primeşte răspuns. Urcă, intră într-un salonaş slab luminat şi o vede pe soția lui „încovrigată pe un fotoliu”. O întreabă dacă-l auzise strigând-o, dar ea nu răspunde nici de data asta şi, când doctorul se apleacă deasupra fotoliului ca să înțeleagă care e problema, o aude cum încearcă „să înăbuşe un suspin în pernă”. Speriat, o întreabă de ce plânge, dar răspunsul ei e mai degrabă o fofilare. „Mă doare capul, Ned, mă doare capul îngrozitor.”

Îşi trase un scaun lângă fotoliul ei. Apoi, aruncând o privire spre zona luminată de geamurile roşii mate, văzu o masă joasă care fusese adusă lângă sobă, încărcată de ceşcuțe şi farfurioare cu prăjituri pentru ceai netăiate. Îşi aminti că era miercuri, ziua când soția lui primea vizite.

— Cine a venit azi aici, Gracie? întrebă el.

Dinspre umărul lui se auzi înfundat:

— Doamna Twelve.

— I-auzi... hm, făcu el. Anna Hagenthorpe de ce n-a venit?

Glasul înfundat se auzi iar dinspre umărul lui:

— Nu se simțea prea bine.

Trescott privi în jos la ceşti, numărându-le mecanic. Erau cincisprezece.

— Haide, haide, spuse el. Nu plânge, Grace. Nu plânge.

Vântul se tânguia pe lângă casă, iar zăpada bătea pieziş în geamuri. Cărbunii din sobă se reaşezau din când în când cu zgomot, iar cele patru plăci de mică împrumutau noi luciri stacojii. Cum stătea cu capul ei pe umăr, Trescott se pomenea din când în când că încearcă să numere ceştile. Erau cincisprezece.

E un sfârşit extrem de liniştit şi reținut, un scâncet stins care conține totuşi întreaga forță anihilatoare a exploziei la care s-ar fi putut aştepta cititorul, pentru că aşa se sfârşeşte lumea, iar cu această mică scenă din încăperea slab luminată de la etaj, lumea s-a sfârşit cu siguranță. Membrii familiei Trescott au fost marginalizați. Nu-şi mai găsesc locul în oraşul unde trăiseră şi prosperaseră ani de-a rândul, convinşi că-şi cunosc bine comunitatea, căci ce s-a ales din ei când aceste convingeri le-au fost infirmate? Sunt şi totuşi nu sunt acolo, blocați într-o formă aparte de exil care-i condamnă să trăiască asemenea unor emigranți interni în propriul lor colț de lume, în propria lor casă, iar tragedia ascunsă, implicită a poveştii este că vor rămâne blocați pentru totdeauna în acel non-loc intermediar. Unde s-ar putea duce? Doctorul şi-a jurat să aibă grijă de monstru cât timp va trăi şi nimic nu-l va face vreodată să-şi încalce legământul. Henry Johnson e de-acum o parte din el însuşi şi, oriunde s-ar duce, Johnson îl va urma. Dac-ar încerca s-o ia de la capăt în alt loc, acesta se va dovedi a fi în cele din urmă tot un Whilomville.

Religia nu e nici măcar pomenită în această carte alcătuită din mici fragmente explozive. Se aud clopotele bisericilor, dar nimeni nu e văzut la biserică, nimeni nu-l invocă pe Dumnezeu şi niciun preot sau om al bisericii nu joacă vreun rol în comunitate. Însă prin crearea unui personaj pe nume John Twelve, Crane aproape că se roagă de cititori să deschidă Evanghelia după Ioan şi să recitească capitolul doisprezece. Ştim ce sentimente contradictorii îi inspirau religia părinților săi şi soldații creştini din „Whilom drum corps", dar Crane era un bun cunoscător al Bibliei, atât de bun, încât muzica prozei sale conține deseori în străfunduri ritmurile versiunii regelui Iacob şi, cum prin personajul John Twelve face aluzie la Evanghelia după Ioan, mă întreb dacă nu cumva, atunci când John Twelve îi spune lui Trescott că „din primul doctor al oraşului, ai ajuns ultimul", Crane se gândeşte la un verset din altă evanghelie, pentru că pare a fi ecoul unui celebru verset din capitolul douăzeci al Evangheliei după Matei: „Astfel vor fi cei de pe urmă întâi şi cei dintâi pe urmă, căci mulți sunt chemați, dar puțin aleşi."[95] Trescott fusese oare chemat şi, dacă da, fusese şi ales? Iar dacă fusese ales, pentru ce fusese ales? Există un singur răspuns plauzibil: pentru martiriu. „Nu, John Twelve, nu se poate", spune el. Iar cu aceste cuvinte se alătură martirizatului Henry Johnson împotriva bărbaților albi

[95] Din Biblia sau Sfânta Scriptură, ed. cit.

care controlează oraşul şi devine la rândul lui martir. Bărbatul negru şi bărbatul alb vor împărți din acel moment acelaşi destin.

Dumnezeu să binecuvânteze America şi-n veci să-i fluture drapelul.

9

Mireasa vine la Yellow Sky.

O tragedie urmată de o comedie. O schimbare de ton la fel de radicală ca un salt de la Regele Lear la Cum vă place, dar în ciuda diferențelor dintre ele, ambele opere sunt produsul aceleiași imaginații și ambele sunt generate de o serie de conflicte umane insolubile. Îl pomenesc pe Shakespeare nu ca să-l compar cu Crane, ci pentru că e cel mai pur exemplu de scriitor cu minte suficient de amplă și flexibilă pentru a înțelege că fiecare ființă umană e o colecție de mai multe ființe, iar dacă azi plâng și afurisesc ziua în care m-am născut, mâine aș putea sări din pat întrebându-mă ce să mănânc la micul dejun – ouă jumări, fierte sau ochiuri. Granița dintre tragedie și comedie e subțire, iar în piesele lui Shakespeare, singura diferență dintre cele două e dată de întâmplările din ultimul act. În Lear, jumătate dintre personaje zac moarte pe scenă. În Cum vă place, cu toții se căsătoresc și trăiesc fericiți până la adânci bătrâneți. În comedia lui Crane, noutatea este că povestea începe cu o căsătorie și se derulează invers și, chiar dacă la sfârșit nu moare nimeni, pe parcurs se iscă destule conflicte între oameni – suficiente ca să țină cititorul cu sufletul la gură până-n ultima clipă.

Atât Monstrul, cât și „Mireasa vine la Yellow Sky" sunt studii ale dislocării spirituale. Amândouă se desfășoară în fundături rurale – un orășel din statul New York, respectiv un sat texan microscopic chiar la nord de Rio Grande – și, pe măsură ce fiecare loc se transformă din ceva familiar și solid în ceva străin și incomprehensibil, personajele centrale sunt silite să facă față noii realități care răsare în jurul lor. În Monstrul, agentul disruptiv e hazardul (un incendiu), în timp ce în westernul lui Crane, timpul e forța destabilizatoare care răstoarnă vechile tradiții și în cele din urmă le distruge. Nuvela se încheie cu distrugere. Povestirea se termină cu un hohot de râs scurt și răsunător.

Jack Potter, șeriful veteran din Yellow Sky, a plecat la San Antonio, unde și-a găsit o mireasă, iar povestea începe cu însurățeii într-un tren, gonind spre orașul șerifului, care e spre vest față de punctul lor de plecare, deși „privind pe fereastră [...] câmpiile Texasului păreau să se desfășoare spre est". O eroare de percepție banală, des întâlnită în trenuri, iar Crane o strecoară în prima frază pentru a anunța subtil premisa care va pune în mișcare micul său text: Estul a cuprins Vestul, iar vremurile frontierei sălbatice au apus. O idee la care se tot gândise de când călătorise prin Texas, cu doi ani și jumătate în urmă, și pe care o aducea acum la viață arătând ce se întâmplă atunci când progresul civilizației întâlnește ultimul obstacol îndărătnic și câștigă un duel armat fără să tragă vreun foc de armă.

Potter și proaspăta sa soție sunt doi inocenți trecuți de prima tinerețe, aflați într-o călătorie unică în viață, gătiți cu haine noi care li se par la fel de ciudate ca faptul că se căsătoriseră. Potter cel ars de soare și de vânt

priveşte în jos „cu respect” la costumul său negru şi stă acolo „cu amândouă mâinile pe genunchi, de parc-ar aştepta într-o frizerie”. Mireasa, care nu e nici frumoasă, nici „prea tânără”, se simte stânjenită de gătelile cu care nu e obişnuită şi roşeşte de fiecare dată când e privită de alţi pasageri. Dar amândoi sunt fericiţi, „foarte fericiţi” şi de-a dreptul uluiţi de „dotările spectaculoase ale vagonului” – pluşul verde, obiectele lucioase din alamă şi argint, lemnul care sclipeşte de cât a fost lustruit. Oricât de stânjeniţi sau intimidaţi s-ar simţi, Potter e hotărât să profite la maximum de această şansă unică în viaţă. Ceva mai târziu se vor duce în vagonul-restaurant, spune el, pentru „cea mai rafinată mâncare din lume”. Costă un dolar, adaugă el, ca să întărească excelenţa mâncării, iar când sfioasa lui mireasă comentează „Asta nu-i prea mult pentru noi, Jack?”, şeriful răspunde „curajos”: „În orice caz, nu pentru călătoria asta. Facem tot tacâmul.”

În Monstrul, frizerul Reifsnyder aruncă în treacăt o aluzie la însoţitorii din vagoanele Pullman, contingentul de angajaţi negri ai căilor ferate format la sfârşitul anilor 1860, când George Pullman a început să angajeze foşti sclavi ca să-i servească pe pasagerii albi care călătoreau cu vagoanele de dormit pe care tocmai le inventase. În cei treizeci de ani scurşi între timp, însoţitorii deveniseră faimoşi pentru eleganţă, eficienţă şi maniere impecabile – versiunea americană a valeţilor britanici pentru cei care foloseau trenul pe distanţe lungi. Indiferent cât de grosolan sau de condescendent ar fi fost trataţi, însoţitorii de vagon nu-şi puteau îngădui să lase vreodată garda jos, aşa că erau cei mai scindaţi dintre toţi afro-americanii blocaţi în no-man’s-landul „dublei conştiinţe” a lui Du Bois. Pentru că scrie la doar trei ani după sângeroasa Grevă Pullman din 1894 şi-şi doreşte, probabil, să ofere un antidot comic la relaţiile otrăvite dintre negri şi albi ilustrate în Monstrul, Crane postează în trenul spre Yellow Sky un astfel de însoţitor cu maniere de gentleman, care ne arată limpede cât de naivi şi neumblaţi sunt cei doi însurăţei.

Pentru ei doi, tot ceea ce-i înconjura reflecta triumful căsătoriei lor din acea dimineaţă la San Antonio. Aşa arăta noua lor situaţie, şi mai ales chipul bărbatului radia de o mândrie care-l făcea să pară ridicol în ochii însoţitorului de vagon negru. Acest individ îi cerceta uneori de la distanţă cu un rânjet amuzat, superior. Alteori îi intimida cu atâta măiestrie, că nu-şi dădeau seama prea bine că sunt intimidaţi. Folosea cu subtilitate toate manierele celui mai inaccesibil snobism. Îi domina, dar ei nu-şi dădeau prea bine seama de această dominaţie şi se grăbeau să uite de pasagerii care se delectau uneori învăluindu-i în priviri batjocoritoare. Istoriceşte, situaţia lor părea a fi nespus de comică.

Istoriceşte. Încă una dintre alegerile ciudate ale lui Crane în materie de cuvinte, deşi potrivită şi perfect aliniată scopului său mai profund. În acest caz, istoria nu se referă la situaţia din tren, ci la istoria Yellow Sky, oraş în care Potter e „un om cunoscut, îndrăgit şi temut în mediul lui, o persoană de

vază", iar pe măsură ce trenul se apropie de destinație, șeriful e tot mai îndoit de ceea ce făcuse – o ștersese la San Antonio ca să se însoare „fără să se consulte cu orașul Yellow Sky" – și, pentru că nu se achitase de datoria sau de ceea ce percepe a fi datoria sa față de prieteni, comisese „o ticăloșie ieșită din comun". Știe că oamenii din Yellow Sky se căsătoresc între ei „după cum poftesc, cum e obiceiul în general", dar Potter e altfel decât ei pentru că reprezintă legea în oraș. Își impune un standard mai înalt, așa că „fapta lui îl apăsa ca o placă de plumb".

Pare o formă ciudată de autopersecuție, deși poate că devine ceva mai puțin ciudată dacă ne gândim că vinovăția lui Potter e cea pe care o simțea Crane când s-a apucat să scrie povestirea. Tocmai se mutase în Anglia împreună cu Cora și trăiau împreună ca soț și soție, numai că el își ascunsese mariajul de familia sa din America și avea să-l țină ascuns aproape un an și jumătate, prea rușinat de natura acelui mariaj ca să le spună adevărul. Potter însă n-are la dispoziție un ocean pentru a păstra secretul și cu siguranță că se va afla imediat ce se va întoarce, dar el tot speră să amâne momentul adevărului cât mai mult, plănuind „să parcurgă drumul de la gară până acasă cât de iute îl ducea căruța". Trenul oprește la Yellow Sky. „Lăsând cu totul la o parte aroganța plină de ifose", însoțitorul de vagon perie hainele cele noi ale șerifului, iar Crane mai adaugă un detaliu pentru a sublinia disconfortul omului legii față de lumea luxoasă a rafinamentelor de oraș mare: „Potter se căută de o monedă și i-o dădu însoțitorului de vagon, așa cum văzuse la ceilalți. Era o treabă grea, care-i punea la lucru mușchii, ca a unuia care potcovește pentru prima oară un cal." Cu bagajele în mână, Potter și mireasa se grăbesc să iasă din gară fără să se oprească nici măcar ca să stea de vorbă cu șeful de gară, care vine alergând spre ei pe peron, fluturând brațele. Potter presupune că omul vrea să-l felicite pentru căsătorie, dar de fapt șeful de gară nu știe nimic despre asta. Încearcă să-l avertizeze pe șerif că Zgaibă Wilson s-a întors în oraș, beat turtă și cu chef de bătaie. Numai că cititorul nu știe asta încă – și nici Potter, care se îndreaptă spre casă cu mireasa la braț, rugându-se să nu-i vadă nimeni.

Cea de-a doua parte a poveștii în patru părți începe cu o mică decalare cronologică – asemănătoare cu cea din Monstrul, când alarmele de incendiu sună înainte ca focul să fie văzut, doar că de această dată e un salt înapoi și nu înainte, așadar iată-ne la barul Weary Gentleman fix cu douăzeci și unu de minute înainte ca expresul de California să oprească la Yellow Sky. E o scenă pur funcțională, introdusă pentru a oferi suficiente informații de fond despre infamul Zgaibă Wilson și despre confruntarea lui cu omul legii Jack Potter, care durează de ani de zile, dar Crane își stăpânește atât de bine subiectul aici și gustă cu atâta plăcere multiplele ironii de care mustesc frazele sale, încât aproape că nu contează. De la câinele întins în fața ușii barului – „Stătea cu capul pe labe și privea somnoros încoace și încolo cu vigilența permanentă a unui câine obișnuit să mai încaseze câte un șut" – și până la bărbatul de la bar care spune „O să se-mpuște, o să se-mpuște la greu", Crane parodiază westernurile ieftine din copilăria sa, asumându-și în același timp convențiile lor pentru a-și vehicula ideile despre realitățile schimbătoare ale Americii contemporane. Folosește și metoda clasică de a plasa un nou-venit printre clienții fideli de la Weary Gentleman, pentru ca ei

să-i explice lui (şi nouă) de ce hotărăşte barmanul să bată-n cuie uşile cârciumii. „Amice”, răspunde cineva la întrebarea străinului, „asta înseamnă că în următoarele două ore oraşul ăsta n-o să fie o staţiune de tratament”. Totul e atât de transparent şi atât de jucăuş executat, încât numai cine e pe jumătate mort nu se va amuza. Aflăm că Zgaibă Wilson e ultimul rămas din banda de nelegiuiţi „care-şi făcuse veacul aici, pe râu” şi chiar dacă „n-ar omorî nici o muscă” atunci când e treaz, „când e beat, e de groază”. Au aflat cu toţii că Jack Potter e plecat din oraş şi tare şi-ar dori să-l ştie acolo în acel moment: „Odată l-a împuşcat pe Wilson – în picior – şi ar veni numaidecât încoace, să rezolve problema.” În lipsa lui Potter, problema e spinoasă, pentru că „Zgaibă Wilson ăsta e un talent la mânuit pistolul – un mare talent”. După câteva momente, în depărtare se aude un foc de armă, „urmat de trei urlete sălbatice”.

Pistolarul se apropie de bar, iar Crane începe al treilea capitol cu un salt în exterior, pentru o demonstraţie unică de ciudăţenie vestimentară: „Un bărbat într-o cămaşă maronie [...] ieşită în parte din mâinile unor evreice din estul New Yorkului [...] Iar carâmbii cizmelor lui erau roşii, cu nişte aplicaţii aurii, genul de încălţări preferate iarna de băieţeii care ies la săniuş pe dealurile din New England.”

Banditul dur se dovedeşte a fi un filfizon dandy, cu aer de bufon, un Beau Brummell al preriei. De la o frază la alta, vorbăria de roman ieftin din cârciumă a lăsat loc satirei care, dincolo de masca ironiei, e întru totul la subiect. Estul s-a infiltrat deja atât de temeinic în Vest, încât chiar şi cel mai temut bandit texan se fâţâie prin oraş îmbrăcat într-o cămaşă făcută de nişte umile lucrătoare evreice dintr-un atelier mizer din New York, iar picioarele lui de dur sunt încălţate cu o pereche de cizme de iarnă caraghioase, împodobite – aduse direct de pe culmile înzăpezite din Vermont. La urma urmei, nu prea e un personaj de temut, ci mai degrabă un fraier, un individ care a devenit atât de ridicol, încât merită să fie luat în râs sau, şi mai rău, privit cu milă.

Wilson însă habar n-are că e ridicol. El unul se crede în continuare cel mai afurisit individ care s-a pomenit vreodată şi, în timp ce rătăceşte beat pe străzile pustii din Yellow Sky cu câte un „revolver lung, greu, negru-albăstrui” în fiecare mână, zbieretele lui guturale zboară peste acoperişuri, fără a primi răspuns. Toţi localnicii stau ascunşi şi dârdâie, aşa că „liniştea înconjurătoare părea să se înalţe deasupra lui ca bolta unui mormânt”. Prin acest cuvânt, mormânt, Crane semnalează sfârşitul lui Zgaibă şi al lumii apuse care l-a creat. Bătrânul Vest a murit, secolul XX se întrevede la orizont, dar Zgaibă n-a primit încă vestea. Nu înţelege că de-acum e aproape o fantomă şi totuşi – asta e poanta – până şi o fantomă poate fi periculoasă dacă ţine strâns în fiecare mână câte un revolver lung, negru-albăstrui.

Vrea să se bată cu cineva. E disperat după o bătaie, dar oricât ar ameninţa şi ar răcni, nimeni nu răspunde provocării. Venind agale spre barul Weary Gentleman, vede câinele culcat în faţă şi îndreaptă spre el revolverul „în glumă”. Câinele sare în picioare şi dă să se îndepărteze, iar când Zgaibă scoate încă un urlet gutural, animalul o rupe la fugă. Zgaibă trage şi ratează.

Câinele „țipă” şi o ia la sănătoasa în altă direcție. Bărbatul trage iar şi ratează iar. Râde. E greu de spus dacă trage ca să omoare sau pur şi simplu se amuză. Bate la uşa barului cerând de băut şi, văzând că nu i se deschide, acest „talent la mânuit pistolul” ia o bucată de hârtie, o țintuieşte cu un cuțit în clădire, traversează strada ca să tragă-n ea de la o distanță respectabilă şi ratează cu mai mult de un centimetru. Bunicel, dar nu atât de bun cum i se dusese vestea. Înjură şi pleacă. În următoarea frază, trage în ferestrele casei prietenului său cel mai bun. Crane comentează: „Omul se juca cu oraşul. Pentru el, era o jucărie.” Căutând în continuare scandal, tot mai frustrat că nu găseşte pe nimeni cu care să se lupte, începe să se gândească la Jack Potter şi se întreabă dacă acel „duşman străvechi” ar fi dispus să-l înfrunte, dar când se duce până la casa din chirpici a lui Potter, nu găseşte pe nimeni acolo. Capitolul se încheie cu Zgaibă care stă în fața casei şi o înjură, iar ea se holbează la el „ca un atotputernic zeu de piatră”.

Trenul a sosit deja, iar Potter şi mireasa lui se îndreaptă spre casă. „Imediat după colț, dragă”, spune şeriful şi de îndată ce dau colțul, se pomenesc „față-n față cu un bărbat într-o cămaşă maronie”. Din toc se iveşte un pistol care se îndreaptă brusc „spre pieptul mirelui”. Iată cum se desfăşoară înfruntarea:

Cei doi bărbați se înfruntau de la o distanță de trei paşi. Cel cu revolverul zâmbea cu o cruzime nouă, liniştită.

— Ai vrut să mă iei prin surprindere, spuse el. Ai vrut să mă iei prin surprindere!

Căutătura îi era şi mai răutăcioasă. Potter făcu o mişcare uşoară, iar bărbatul împinse duşmănos revolverul în față.

— Nu, să nu faci aşa ceva, Jack Potter. Să nu pui încă mâna pe pistol. Să nu mişti nici măcar o geană. A venit vremea să mă socotesc cu tine şi o să fac treaba aşa cum mă taie pe mine capu’, să nu se bage nimenea. Deci ascultă aci la mine, dacă nu vrei să te ciurui.

Potter îşi privi duşmanul.

— Eu n-am armă la mine, Zgaibă, spuse el. Zău că n-am.

Se îmbăţoşase şi se înfipsese bine în picioare, şi totuşi undeva în dosul minţii sale plutea o imagine din vagonul Pullman, catifeaua brodată verde ca marea, alama, argintul şi sticla strălucitoare, lemnul aruncând luciri întunecate ca suprafaţa unei bălţi de ulei – întreaga splendoare a căsătoriei, atmosfera noii vieţi.

— Ştii că mă lupt când e de luptă, Zgaibă Wilson, da' n-am pistol la mine. Va trebui să-mpuşti de unu' singur.

Duşmanul său se făcu livid la chip. Înaintă şi flutură arma dintr-o parte în alta în faţa pieptului lui Potter.

— Să nu-mi spui tu mie că n-ai pistol la tine, pui de lele. Nu mă iei pe mine cu minciuni de-astea. Nimenea din tot Texasu' nu te-a văzut pe tine fără pistol. Ce, mă crezi copil? Ochii îi scânteiau, iar gâtlejul îi pompa întruna.

— Nu te cred niciun copil, răspunse Potter. Nu înaintase nici măcar un centimetru. Te cred... nătâng. Ţi-am spus că n-am pistol şi n-am. Dacă ai de gând să mă-mpuşti, atuncea dă-i drumu'. Nu mai pupi tu aşa ocazie.

Mânia lui Wilson dăduse înapoi după atâta înţelepciune cu de-a sila. Se mai calmase.

— Dacă n-ai pistol... de ce n-ai pistol? rânji el. Vii de la şcoala de duminică?

— N-am pistol fiin'că viu din San Anton' cu nevastă-mea. M-am însurat, spuse Potter. Da' dacă mi-ar fi trecut prin cap c-o să dau peste zevzeci ca tine care dau târcoale pe-aici când îmi aduc nevasta acasă, mi-aş fi luat pistolu' la mine, de asta să fii sigur.

— Însurat! repetă Zgaibă, care nu înţelegea nimic.

— Da, însurat. M-am însurat, spuse Potter limpede.

— Însurat? repetă Zgaibă. Abia atunci păru s-o observe pe femeia buimăcită care se făcuse mică lângă bărbatul ei. Nu! mai spuse el. Parcă era o făptură care întrezărise o altă lume. Făcu un pas în spate, iar brațul cu revolverul îi căzu pe lângă corp. Dânsa e... doamna? întrebă el.

— Da, dânsa e doamna, răspunse Potter.

Se lăsă din nou tăcere.

— Ei, rosti în sfârşit Wilson domol. Atuncea cre' c-o lăsăm baltă.

— O lăsăm dacă vrei tu, Zgaibă. Ştii că n-am căutat eu ceartă. Potter îşi ridică valiza.

— Mda, păi o lăsăm baltă, Jack, spuse Wilson. Privea în pământ. Însurat!

Nu c-ar fi avut deprinderi cavalereşti; doar că în prezența acestei situații necunoscute, era pur şi simplu un fiu al bătrânei prerii. Ridică revolverul din dreapta, puse ambele arme în tocuri şi plecă. Tălpile lui lăsau urme în formă de pâlnie în nisipul greu.

Fiul bătrânei prerii întrevede o lume nouă, iar la final, când iese din scenă, uluit şi înfrânt, nisipul greu pe care calcă e nisipul timpului şi, chiar dacă a lăsat urme în el, în scurt timp se va stârni un vânt care le va şterge pentru totdeauna.

Până la urmă, farmecul poveştii nu stă atât în ciocnirea unor forțe opuse – trecut contra viitor, Potter contra lui Wilson –, ci în simpatia lui Crane față de amândoi protagoniştii săi şi față de ceea ce reprezintă fiecare. Pistolarul anarhic şi omul legii vertical sunt cele două jumătăți ale sufletului dublu, divizat al lui Crane – băiatul neastâmpărat şi tânărul aflat în proces de maturizare, Crane pariorul şi aventurierul care colinda prin ungherele mahalalelor mizerabile şi se arunca în războaie cu capul înainte şi Crane principialul sobru, scriitorul harnic şi fostul patriot proaspăt însurat care se

aştepta să-şi împartă destinul „mulți ani cu o soție bună şi frumoasă”. Crane era Zgaibă Wilson şi Jack Potter şi tocmai scrisese cea mai luminoasă dintre comediile sale la doar câteva săptămâni după ce încheiase cea mai întunecată şi mai dureroasă dintre creații. Nu se mai punea problema să aleagă între un drum şi altul. Existau doi Crane, iar atunci, în 1897, a găsit un mod de a merge simultan pe ambele drumuri.

După doi ani i-a înviat pe cei doi bărbați din Yellow Sky pentru o continuare, „Zăpadă sub clar de lună”, publicată cu numai o lună înainte de moartea sa. Acolo, Potter e promovat şerif al întregului district, iar când intră călare în oraşul War Post din vestul Texasului pentru a împiedica un potențial linşaj, e însoțit de noul său ajutor de şerif: Zgaibă Wilson.

10

Cora a intrat în ritmul vieții domestice cu flerul ei obişnuit de om care sare de pe munte şi aterizează în picioare. „Noua situație" de femeie căsătorită cu un bărbat care nu avea averea lui Thompson, Stivers şi nici măcar a lui Murphy era mai mult o provocare decât o încercare pentru ea. Observatoare versată a tendințelor modei feminine, reuşea întotdeauna să se îmbrace elegant în public, dar pentru activitățile cotidiene din jurul casei şi-a găsit un stil nou, ceva mai simplu, renunțând la încălțămintea americană elegantă şi înlocuind-o cu nişte sandale greceşti pe care le-a comandat unui cizmar din Oxted şi umblând îmbrăcată cu o fustă lungă şi largă şi o bluză bufantă, cu mâneci lungi şi un corsaj mulat. Era cu siguranță o ținută neconvențională pentru Anglia la sfârşitul perioadei victoriene, iar dincolo de haine, se punea problema părului ei blond superb pe care, încălcând din nou convențiile, îl purta adesea desfăcut pe spate, chiar şi atunci când primea vizite la Ravensbrook. După cum observă Gilkes, e stilul care avea să fie desăvârşit mai târziu de Isadora Duncan – sau, am putea adăuga, de hippioții anilor 1960.

În serile liniştite, Crane juca pocher cu Frederic, Barr şi alți prieteni, dar cu vremea, serile liniştite au devenit tot mai rare. S-a dus vestea că Stephen Crane locuia în Oxted şi casa a fost inundată de valuri de vizitatori, cu toții nerăbdători să se bată pe burtă cu tânărul star american – care trebuie să fi fost, de bună seamă, putred de bogat, unul dintre cei mai bogați scriitori din lume. Uneori era atât de copleşitor, încât Crane era nevoit să fugă la Londra şi să se ascundă timp de două, trei zile la Brown's Hotel de pe Albemarle Street ca să-şi poată vedea de treabă – o cheltuială în plus pe lista tot mai lungă a cheltuielilor cu gospodăria. John Berryman rezumă limpede problema în cartea sa:

Veneau cu hoardele de la Londra şi din America ca să viziteze un vechi prieten, să vadă celebritatea, să afle dacă zvonurile sunt adevărate sau să se bucure de mâncarea memorabilă pregătită de Cora. Se aduceau unii pe alții, aduceau scrisori de recomandare, se invitau singuri sau îi invitau soții Crane. Atât Stephen, cât şi Cora Crane erau primitori [...] Amândoi erau răbdători [...] Dar banii li se scurgeau printre degete în loc să se adune. Casa era plină de musafiri, de fructe şi flori – cheltuiau trei sau patru lire [cincisprezece sau douăzeci de dolari] pe flori pentru o cină [...] Până la sfârşitul lui noiembrie, aproape că se țicniseră din cauza musafirilor.

Se anunța o criză, iar scrisoarea trimisă de Crane în octombrie agentului său Reynolds nu este un simplu mesaj de afaceri despre onorarii, numărul total de cuvinte şi contracte, ci un strigăt disperat de ajutor. Începe

oferindu-se să-l facă pe Reynolds manager literar unic, cu un comision de zece la sută din câştigurile sale, apoi îi spune că prima lui misiune va fi să-l „scape din mâinile hrăpărețe ale S.S. McClure Co”. După ştiința lui, le datorează cinci sute de dolari, dar dacă Reynolds poate negocia un preț corect pentru Monstrul (douăzeci şi una de mii de cuvinte), poate că va şterge datoria. Nu, poate nu cu totul, dar în orice caz, o mare parte, la care se adaugă drepturile americane pentru „Mireasa” (patru mii cinci sute de cuvinte), pe care el le estimează la o sută şaptezeci şi cinci de dolari. E o poveste „straşnică”, spune el, „să nu le permiți s-o ia în balon”.

Trece apoi la chestiunea câştigurilor din presă, povestindu-i lui Reynolds despre onorariile diferite primite de la Herald şi World şi punându-l în gardă în privința unui conflict cu Journal în care fusese atras. „Am o neînțelegere destul de mare cu ei şi nu reuşesc să îndrept lucrurile. Ei spun că le sunt dator. Eu spun că nu.” Le trimisese „Însemnările irlandeze” – scrise pentru Westminster Gazette din Anglia –, sperând că Journal va publica schițele în America, dar încă nu-i răspunseseră. S-ar fi mulțumit cu tranşe de câte douăzeci şi cinci de dolari pe episod (care abia acopereau prețul florilor pentru o cină la Oxted), iar „dacă Journal îmi va explica în ce constă datoria mea, sunt ultimul om de pe lumea asta care să protesteze şi voi achita suma muncind”.

La final, propune să reînvie rubrica de modă şi bârfe ținută de Imogene Carter în câte ziare va permite piața. Promițând că o va îmbunătăți, ba chiar că va semna el însuşi articolele dacă e de vreun folos, îi sugerează lui Reynolds să se ducă la Curtis Brown, să-i zică „salutare din partea mea” şi să afle dacă-l interesează. Până la urmă nu s-a legat nimic, dar simplul fapt că a făcut propunerea arată că, oricât de faimos ar fi devenit, Crane era încă dispus să-şi suflece mâinile şi să sape şanțuri, dacă era nevoie. Încheie astfel: „Să-mi răspunzi urgent. Mult noroc.”

Mult noroc. Încă nu ajunsese la disperare, dar începea să se nelinişteasc㠚i dacă nu avea să-l întărească urgent în fața potopului iminent, barajul avea să cedeze curând.

Desigur, domnul şi doamna Crane mai aveau şi problema traiului pe credit şi a datoriilor acumulate la magazinele locale – măcelărie, băcănie, comerciantul de vinuri –, pe care nu aveau cum să le achite. Ca să nu mai vorbim de răsfățurile ca foie-gras şi caviar cu care-şi serveau cei mai nepoftiți musafiri de la Ravensbrook, dar lumea era cu ochii pe ei şi amândoi simțeau că trebuie să păstreze aparențele. Erau fericiți împreună în noua lor situație şi semănau prea mult ca unul dintre ei să pună piciorul în prag. Mai mult, aveau aşteptări asemănătoare de la viitor şi, pe măsură ce zilele se scurgeau, trăiau cu iluzia comună că lucrurile aveau să se îndrepte a doua zi sau, dacă nu a doua, atunci a treia zi.

În aceeaşi lună (pe 29 octombrie), Crane i-a scris fratelui său William o scrisoare complexă, introspectivă. E una dintre cele mai lungi scrisori pe care le-a scris vreodată cuiva şi, printre numeroasele chestiuni practice legate de familie şi câteva observații răzlețe despre locurile şi războaiele unde

avea de gând să ajungă, dar n-a apucat (Klondike, Sudan, India), sunt câteva paragrafe în care Crane ia distanță și se autoanalizează, evaluându-și situația curentă și un posibil plan pe termen lung.

Am fost în Anglia, Irlanda, Scoția, Țara Galilor, Franța, Turcia și Grecia. Am văzut Italia, dar n-am colindat-o. De când sunt aici, în Anglia, mi-a mers cumplit de prost. Sunt aici de patru luni și o lună am stat pe tușă din cauza accidentului cu trăsura. În cele trei luni în care am lucrat am câștigat aproape 2 000 de dolari, dar de fapt am primit în mână 20 de lire, 17 șilingi și 3 pence – cam 120 de dolari. În consecință, am fost nevoit să împrumut și mă simt absolut îngrozitor. Nu sunt sigur dacă nu cumva am intrat în bucluc din pricina asta.

Deși are o garanție de 1 000 de dolari când eu îi datorez doar 400, McClure refuză să-mi dea vreun ban. Și cu toate astea își închipuie că vor fi editorii mei americani.

[...] Următoarea mea chestie scurtă după nuvelă (Monstrul) a fost Mireasa vine la Yellow Sky. Toți prietenii mei [care] vin aici spun că e cel mai bun lucru pe care l-am scris. Sunt așa de încântat când aud de la oameni competenți că am progresat! Știi că aici, în Anglia, s-a zis că Barca de salvare (Scribner's) e cel mai bun lucru pe care l-am dat. Se pare că o mulțime de americani vor să mă omoare, să mă îngroape și să mă uite din pură răutate, invidie sau, dacă preferi, pentru că sunt eu nevrednic. Toate lucrurile dureroase pe care le spun despre mine mă afectează mai ales pentru că mă gândesc la ai mei – la tine, la Teddie și la familiile voastre. E un fleac, dragul de tine [...] Vreau să-mi promiți că nici nu te vei sinchisi de asta, nici măcar în gând. E prea neînsemnat și stupid. Fratele tău mai mic nu e nici fanfaron, nici vreun egocentric tăcut, dar știe că merge înainte cu hotărâre ca să-și facă locșorul său modest și nu poate fi oprit, ba nici măcar întârziat. Vine.

Uneori am impresia că tu și scumpul de Ted vă frământați pentru mine, și aveți și motive! M-am purtat ca un fraier, ca un copil cu propriul meu succes, dar, în fine, e greu să reușești cu grație la 23 de ani. Totuși, în fiecare zi învăț câte ceva. Încetul cu încetul, devin bărbat. Planul meu e ca la un moment dat să vin să trăiesc la Port Jervis sau Hartwood. Deocamdată sunt un nomad și trebuie să văd cât mai multe, dar pentru mai târziu mă gândesc la P.J. și Hartwood [...]

Mă gândesc aşa cât de uşor ar fi, la cât sunt de strâmtorat financiar, să-ți telegrafiez ca să-mi trimiți o sută de dolari, dar până să primeşti tu telegrama, probabil că o să mă dreg iar. Cred că de obicei împrumutam cincisprezece dolari, nu-i aşa? Cincisprezece dolari, cincisprezece dolari, cincisprezece dolari. Îmi aduc aminte de un şir interminabil de rugăminți să-mi dai cincisprezece dolari.

Într-o anumită măsură, e tot o poză – la urma urmei, scrisoarea îi e adresată lui William –, dar în general, aceste paragrafe rămân una dintre cele mai sincere încercări ale lui Crane de a spune adevărul despre sine. Pentru prima oară, maestrul ocolişurilor se deschide şi mărturiseşte cât de profund îl răniseră atacurile continue la care era supus în America. Tot pentru prima oară, recunoaşte că-şi irosise succesul precoce purtându-se ca „un fraier, ca un copil". Situația lui financiară e sumbră – nu pentru prima oară –, numai că de această dată nu-i cere ajutor fratelui său. Apoi îşi recunoaşte în sfârşit, după atâta vreme, neastâmpărul incurabil şi intenția de a rămâne „nomad" până când dorința de a călători îi va seca – dacă asta se va întâmpla vreodată. Cât despre visul de a se întoarce într-o zi la Port Jervis sau Hartwood, nu e mult mai mult decât atât – un vis –, dacă nu cumva e un gest de recunoştință față de William sau, poate chiar mai probabil, o fantezie inspirată de un puseu al dorului de casă: nostalgie după o lume despre care ştie deja că a pierdut-o pentru totdeauna. Dar mai important – acestea fiind cele mai emoționante rânduri ale pasajului –, devine „încetul cu încetul [...] bărbat" şi, deşi pe drum întâmpină destule dificultăți, nu şi-a pierdut încrederea în sine şi e convins că încă n-a dat tot ce are mai bun: „fratele tău mai mic [...] ştie că merge înainte cu hotărâre [...] şi nu poate fi oprit, ba nici măcar întârziat. Vine." Desigur, nu spune nimic despre Cora şi nici nu precizează unde anume trăieşte, dar acestea sunt cărțile pe care a hotărât să le joace încă de când a sosit în Anglia şi nu e cazul să mai vorbească despre asta.

Cu toate astea, Cora cea ascunsă a devenit forța ascunsă a lui Crane, vocea constantă şi încurajatoare care l-a susținut moral şi l-a ajutat să-şi continue activitatea chiar şi când situația lor a devenit presantă. Cu siguranță, munca lui era singura lor sursă de venit, iar ea ştia că viața lor depinde de capacitatea lui de a produce în flux continuu, dar nu se reducea totul la bani. Cora avea încredere absolută în geniul lui Crane. Pentru ea, tot ce scria el era capodoperă, era mai talentat decât toți contemporanii săi şi era menit să ajungă unul dintre nemuritori. Crane muncise mereu pe brânci şi depăşise rând pe rând dificultățile, dar i se mai întâmplase şi să se clatine şi să cadă în hăuri de îndoială şi descurajare în privința valorii sale ca artist. Sila lui Hawker față de propriile sale tablouri în A treia violetă oglindeşte propriile crize de silă ale lui Crane față de munca sa, dar pe atunci nu exista Cora, pentru că de când intrase ea în viața lui, era mai sigur pe picioare şi călca pe teren mai ferm. Dovadă stă calitatea operei pe care a produs-o în cele zece luni cât au trăit împreună în Ravensbrook. Până la urmă, reputația lui Crane se bazează pe şase scrieri esențiale: Maggie, Semnul roşu al curajului, „Barca de salvare", Monstrul, „Mireasa vine la Yellow Sky" şi

„Hotelul albastru”. Jumătate dintre ele au fost scrise în primul an al căsniciei lor.

***

Imediat ce a terminat comedia western, Crane s-a apucat de „Moartea şi copilul”, prima sa tentativă de a reprezenta fictiv războiul de când îl trăise pe pielea lui în Grecia. Judecând după direcţia generală a creaţiei sale din ultimele nouă luni, ne-am fi aşteptat la ceva curat, simplu şi cu picioarele pe pământ, o poveste spusă în fraze scurte, declarative, fără înfloriturі, cu imagini dintre cele mai seci şi mai funcţionale. Crane propune însă o halucinaţie, un potop lingvistic sălbatic, metaforic care se revarsă preţ de douăzeci şi una de pagini delirante, inundate de comparaţii şi alegorii cosmologice – o versiune eterogenă a Călătoriei pelerinului dacă ar fi fost imaginată de Dante şi scrisă de Ducasse, poetul francez vizionar care a creat sub numele de contele de Lautréamont şi a murit la douăzeci şi patru de ani în noiembrie 1870, fix cu un an înainte de naşterea lui Crane. Cartograful florentin care a ilustrat călătoria din lumea subterană spre cea de la suprafaţă şi alt băiat sclipitor de la sfârşitul secolului al XIX-lea: colaboratori europeni la prima poveste europeană a lui Crane, care se desfăşoară în toiul unui război european şi are o distribuţie de personaje sută la sută europene, cu un erou italian de origine greacă, dar căruia i se vorbeşte mai mult în franceză.

Povestea începe cu o scenă de haos şi oroare, cu sute de ţărani care se grăbesc să coboare de pe munte, cuprinşi de panică. Nu e menţionată o cauză, nu se explică nimic, iar cuvântul război nu apare nici măcar o dată. „Era ca şi cum frica ar fi fost un râu, iar torentul ar fi surprins pur şi simplu hoarda, oameni peste animale, animale peste oameni, neajutoraţi ca buştenii care se prăvălesc şi se înghesuie scrâşnind în defileurile unei regiuni bogate în cherestea.”

E freamătul iadului, iar Crane, aşa-zisul realist sever, cu privire limpede, se întoarce încă o dată (la fel ca în unele pasaje din Maggie) în lumea lui Goya şi a lui Hieronymus Bosch. Nu e reportaj. E apocalipsa văzută de aproape.

Şi, încă o dată, cum se întâmplă adesea la Crane, natura asistă la scenă cu o indiferenţă supremă.

Golful albastru, cu navele sale ţuguiate, şi oraşul alb se zăreau dedesubt ca nişte întinderi reci, plate, senine. Priveliştea era învăluită de pacea pe care o cunoaşte pasărea când priveşte pământul din înaltul cerului, o tihnă imensă vălurind fără zgomot spre capătul misterului. Aici, la înălţime, simţeai cum existenţa universului defineşte cu dispreţ suferinţa a zece mii de minţi. Cerul era o boltă de safir impasibil. Chiar şi pentru munţii care-şi înălţau trupurile

uriaşe în vale, această năvală a fugarilor era prea minusculă. Marea, cerul şi dealurile îşi dădeau mâna în grandoarea lor pentru ca acea nefericire să pară neînsemnată.

În timp ce masa îngrozită a țăranilor se revarsă în vale, „un tânăr urca iute pe munte". Priveşte hoarda „agitat şi cu milă", dar în acelaşi timp, oamenii nu i se par întru totul oameni, iar când le cercetează chipurile, „parcă aveau [...] expresiile unor bolovani care se rostogolesc pe deal în jos". În primul paragraf, țăranii sunt buşteni. Acum sunt pietre. Ființe vii transformate de împrejurările catastrofale în care se află în obiecte neînsuflețite.

Tânărul se întoarce şi vede pe cineva urcând pe munte în urma lui – un bărbat în uniformă de locotenent, primul mic semn că împrejurarea în care se află e războiul. Acesta i se adresează ofițerului în franceză, fluturând din brațe şi arătând „dramatic cu degetul" în timp ce izbucneşte frenetic: „Ah, e prea crud, prea crud, prea crud. Nu-i aşa? Nu m-am gândit c-o să fie aşa de rău. Nu m-am gândit – Doamne iartă-mă – nu m-am gândit deloc." Spune că e grec sau mai degrabă tatăl lui e grec, iar el se află acolo nu ca să lupte, ci în calitate de corespondent pentru un ziar italian, pentru că de fapt e italian şi şi-a petrecut toată viața în Italia, unde e student – student – şi venise acolo din cauza tatălui lui, care e grec, deci iubeşte Grecia, dar nici n-ar fi visat...

E Peza, tânărul pelerin ignorant, idealist şi snob al lui Crane care porneşte într-o călătorie printr-un ținut bântuit, asediat de război, în căutarea unei bătălii care să-i acorde onoarea de a-şi vărsa sângele pentru o cauză nobilă. În clipa când întrezăreşte pentru prima oară războiul în bolovanii umani care se rostogolesc pe deal în jos, se răzgândeşte brusc, simțindu-se dator să dea penița pe sabie şi să îngroaşe rândurile luptătorilor. La câteva secunde după ce-i comunică locotenentului decizia sa, Crane introduce abil primele zgomote ale bătăliei în poveste. Undeva departe, Peza aude

[...] un bubuit continuu de artilerie. Răsuna la intervale regulate, ca bătăile unui ceas colosal – un ceas ce numără secundele din viețile stelelor, iar oamenii au vreme să moară între ticăieli. Solemne, neclare, inexorabile, mărețele secunde răsunau deasupra dealurilor ca şi cum acel cadran încadrat de orizont ar fi fost lăsat de Dumnezeu. Soldatul şi corespondentul amuțiseră. Mai ales acesta din urmă se afundase într-o posomoreală adâncă, de parcă s-ar fi hotărât din senin să coboare pe fundul abisului unde sălăşluiesc asemenea secrete şi aflase dinainte că n-avea să găsească acolo decât cruzime şi deznădejde. Una dintre curelele jambierelor lui din piele noi şi strălucitoare se desfăcu, iar el se aplecă deasupra ei încet, impresionat, ca la mormântul unui copil.

Încheind paragraful cu imaginea mormântului unui copil – mormântul lui Peza? –, Crane anticipează copilul din poveste, un băiat de țăran fără nume, contraponderea corespondentului plin de iluzii, pretențios şi bine educat devenit soldat. Cu băiatul facem cunoştință peste două pagini, în partea a doua a poveştii în şapte părți, dar nu înainte ca Peza cel ignorant să priceapă că „universitățile nu-l învățaseră" să se adapteze la viața soldățească şi că „acel teatru al măcelului, construit de nevoile insondabile ale pământului, era ceva imens, iar [...] distrugerea accidentală a unui individ pe nume Peza probabil că n-avea să însemne absolut nimic".

Băiatul e singur în vârful muntelui, un copil de basm care a fost abandonat de părinți în graba lor frenetică de a fugi de duşmani. E un lucru aproape imposibil omeneşte, un moment de neatenție atât de neobişnuit încât nu se întâmplă nici măcar unuia din zece milioane de părinți, dar Crane mai vizitase acel teritoriu încă din 1894 – în schița cunoscută azi ca „Focul", dar publicată inițial în New York Press cu titlul „Când toată lumea e cuprinsă de panică". Acolo se concentrează asupra unui detaliu fără îndoială inventat, o femeie care iese în fugă din clădirea în flăcări cu un şevalet de bambus în brațe, dar îşi uită copilul înăuntru. Acum, pe culmea unui deal din Grecia, un păstor şi soția lui au fugit cu turma de oi şi au reuşit cumva să-şi uite băiețelul. Nu, nu e plauzibil, dar nu se pune problema realismului, pentru că nu e un copil real, ci o componentă centrală a alegoriei lui Crane, o creatură ce aparține mai degrabă lumii naturale decât lumii oamenilor, o făptură de vis, de o inocență desăvârşită.

Băiatul se joacă pe creasta muntelui, ignorând bătălia care are loc dedesubt, pe câmpie, iar când focurile de armă răsună atât de puternic, încât îi distrag atenția de la joc, lasă ochii în jos cu „calm [...] invincibil ca muntele pe care stătea". Pentru a întări ideea, Crane o reia peste două paragrafe: „Bățul pe care-l ținea în mână era mult mai mare decât o armată îndepărtată. Pentru mintea unui copil, era ceva prea copilăros. Pe el îl interesau bețele."

Între timp, Peza umblă poticnit ca „un cadavru mergând pe fundul mării" sau „un om păşind pe dibuite într-un beci", căutând un regiment de care să se lipească. Datoria l-a chemat pe locotenent în altă direcție, aşa că Peza se simte jignit şi părăsit, dar îşi vede de drum, împleticindu-se încoace şi încolo printr-o „vale a obuzelor", tot mai convins că această călătorie la voia întâmplării îl poartă de fapt spre propria-i moarte.

Întâlneşte pe drum mulți soldați, atât înarmați, cât şi neînarmați, atât răniți, cât şi teferi, toți sleiți, murdari şi răvăşiți şi într-un final îi ies în cale doi bărbați în uniformă care supraveghează o turmă de catâri, aşezați în iarbă unul lângă altul şi discutând „pe îndelete" ca şi cum războiul n-ar fi treaba lor, adică s-au obişnuit într-atât cu războiul, încât nici nu mai clipesc în fața lui, iar Peza se simte

mândru şi ruşinat că nu e şi el unul dintre ei, dintre acei țărani proşti care peste tot în lume îi țin pe tron pe potentați, aduc glorie oamenilor de stat,

oferă generalilor victorii memorabile, totul cu ignoranță, indiferență sau ură nătângă, cei care pun lumea în mişcare prin forța brațelor lor şi se lasă bătuți cap în cap în numele lui Dumnezeu, al regelui sau al Bursei – dobitoci nemuritori, visători, incurabili care-şi lasă judecata în grija unei marionete lucitoare şi-şi încredințează viața unei jucării. Peza se prosternă în sinea lui în fața lor, simțind nevoia să-i deştepte cu şuturi furioase.

Sunt gândurile lui Peza, dar sunt cuvintele lui Crane şi, fie că au fost scrise cu detaşarea ironică a unui autor care exprimă opiniile unui personaj de la distanță, fie că exprimă indirect opiniile lui Crane prin acel personaj, e unul dintre cele mai furibunde şi mai mizantrope pasaje din întreaga sa operă, o acuză veninoasă care-i zboară din gură ca o uriaşă flegmă ce țintește societatea la toate nivelurile ei, atât pe cei puternici, cât şi pe cei neputincioşi, giganticul sistem interconectat reprezentat de Dumnezeu, guvern şi capital care permite existența războaielor şi convinge masele sărace la minte să lupte în ele. Aceste cuvinte, îngropate în mijlocul poveştii, iluminează mesajul sumbru central din „Moartea şi copilul" şi arată cât de profund evoluase gândirea lui Crane despre război de când îl trăise pe pielea lui. Nu există nimic izbăvitor în a chema nişte oameni la un măcel. Fie victorie, fie înfrângere, barosanii câştigă întotdeauna şi, fie victorie, fie înfrângere, amărâții pierd întotdeauna. Oricât ne-am scandaliza, acesta este mersul lumii.

În cele din urmă, Peza ajunge într-o unitate care se pregăteşte să-şi apere poziția de atacul turcilor care înaintează dinspre liniile negre din spate ca „o masă de cerneală [...] în forma unei limbi de om". Absolventul de universitate care ştie să facă diferența între un țăran „gras şi soios" şi „un tânăr student care ştie să scrie sonete şi să cânte la pian" îl anunță pe comandant că ține mai presus de orice „să lupte pentru patria tatălui său". Ofițerul zâmbeşte şi, văzând că străinul nu are altă armă în afară de un pistol, îi arată „nişte morți acoperiți de pături". Peza nu înțelege. Îşi închipuie că ofițerul „face o aluzie poetică la pericol", dar nu, îi explică ofițerul, e îndemnat să ia o bandulieră de la unul dintre morți ca s-o folosească în bătălia care se anunță. Peza întinde mâna spre pătura care acoperă un soldat mort, dar rămâne cu ea în aer, nemaiputând continua, „ca şi cum brațul i s-ar fi preschimbat în ipsos". În acel moment, ofițerul îl întreabă dacă are cumva tutun, iar Peza, confuz, îi întinde toată punga lui. Ca să-i mulțumească, ofițerul îi ordonă unuia dintre oamenii săi să scoată banduliera pentru străinul zguduit care, imediat ce se încinge peste piept cu banda lungă pentru cartuşe, „a simțit că mortul îl cuprinde în brațe". Apoi alt soldat îi dă o puşcă, „tot o relicvă de la un mort", care devine „înspăimântătoare ca un şarpe ce trăieşte într-un mormânt", Peza având impresia că „hoitul îl strânge de gât". Tânărul îşi imaginează că aude vocile slabe ale celor doi morți „vorbindu-i despre moarte sângeroasă, despre mutilare", iar când priveşte fără să vrea îndărăt, vede că pătura a alunecat de pe chipul altui mort. „Doi ochi ce păreau lichizi se holbau la el" şi dintr-odată, tulburat cum e, lui Peza i se năzare că morții îl trag în jos într-o „încăpere subpământeană unde ei

pot umbla, făpturi crunte, umflate şi mânjite de sânge. Trebuia să se supună; îi porunciseră; aluneca, aluneca, aluneca”.

Fuge spre ultimele rânduri, la fel cum fugise Henry Fleming la prima lui probă de foc, dar, spre deosebire de băiatul din Semnul roşu, Peza n-are norocul să-şi lase în urmă groaza şi să supravieţuiască. E împuşcat, iar ceilalţi soldaţi care se uită la el cum aleargă în depărtare cred că fusese „rănit undeva la gât, pentru că în timp ce alerga trăgea ca un nebun de bandulieră, de braţele mortului”.

În ultimul capitol, Crane se întoarce pe muntele copilului său magic. Băiatul a renunţat la joacă şi, în timp ce la poalele dealului bătălia e în toi, fumul se ridică, iar zgomotul se transformă într-o mare zarvă, băiatul stă pe o piatră ca să vadă ce se întâmplă. Încetul cu încetul, începe să resimtă „uluire”.

Într-un final, fără a da vreun semn, începu să plângă. Dacă bărbaţii care se luptau în câmpie ar fi avut vreme şi vedere mai bună, ar fi putut zări acea stranie făptură măruntă aşezată pe un bolovan şi uitându-se la ei cu lacrimile şiroind. Era simplu ca un simbol puternic.

Crane spune aici lucrurilor pe nume. Băiatul nu e un băiat, ci întruchiparea unei idei, iar muntele pe care stă e acelaşi care apare iar şi iar în poeziile din Călăreţii negri, o extruziune de pământ care se înalţă spre cer, suspendată între nori şi mâlul de dedesubt, un punct de observaţie ideal de unde să priveşti în jos la nesăbuinţa oamenilor. În unele zile, zeii râd de ceea ce văd, iar în altele, plâng. Ieri Crane râdea; astăzi plânge.

S-ar putea susţine că acţiunea din acest paragraf e forţată – şi că, punând acele lacrimi în ochii băiatului, Crane prea ne vâră pe gât mesajul său. Poate că aşa e. Dar la urma urmei e o alegorie, nu o descriere a unor evenimente banale, iar Crane îşi exprimă intenţiile atât de clar, mergând chiar până la a spune că băiatul e un simbol, încât chiar dacă lacrimile sunt o mică stângăcie, reprezintă totuşi un act de curaj narativ. Directeţea şi simplitatea reacţiei băiatului sunt la fel de pure ca un vers dintr-unul dintre cântecelele perfecte ale lui Blake, iar dacă e interpretat aşa cum se cuvine, gestul capătă tăişul judecăţii divine – rostite de un Dumnezeu tăcut care nu există pentru o lume care oricum ar refuza să asculte. Băiatului i s-a făcut foame şi dor de mama lui. O strigă şi intră în casa goală, ocupată acum de o „vacă sidefie” care ridică ochii şi-l priveşte lung cu ochii ei mari, impasibili. Înserarea se lasă pe dealuri. Apoi se întâmplă ceva, ceva cu care Crane îşi încheie tratatul despre metafizica războiului:

Copilul auzi dinspre coama dealului scrâşnet de pietre desprinse, iar în clipa următoare, întorcându-se spre zgomot, văzu un bărbat urcând anevoie pe creastă şi prăbuşindu-se cu răsuflarea tăiată. Uitând de maică-sa şi de

foame, stăpânit de o curiozitate calmă, băiatul înaintă şi se opri lângă forma care sufla greu. Ochii lui erau acum mari, trişti şi plini de o înțelepciune de nepătruns, ca cei ai animalului din casă.

După un moment de tăcere, întrebă:

— Eşti om?

Peza se răsuci iute şi privi la chipul neînfricat, angelic. Nu încercă să răspundă. Respira ca şi cum viața avea să-i părăsească trupul. Era plin de praf; avea un fel de tăieturi pe chip, iar obrazul îi era vărgat de sânge. Înfățişarea sa dichisită de dinainte lăsase locul uneia total răvăşite, care-l făcea să semene cu o făptură azvârlită în timpul unui cutremur de colo până colo, în sus şi-n jos, de pe stânci în prerie. Îl privea pe copil cu ochi sticloşi.

Rămaseră aşa până când copilul repetă cuvintele.

— Eşti om?

Peza deschise gura ca un peşte. Împietrit, rămas fără suflu, vrednic de plâns, privi la curajul primitiv, la copilul suveran, frate cu munții, cu cerul şi marea, şi ştiu că definiția nenorocirii sale putea fi scrisă pe un fir de iarbă minuscul.

11

Un cetățean britanic de origine poloneză care avea aproape patruzeci de ani (şi „vorbea şi se purta ca un francez” – Cora) şi un expatriat american care încă nu împlinise douăzeci şi şase de ani. Primul rămăsese fără mamă la şapte ani, cel de-al doilea rămăsese fără tată la opt ani. Amândoi fuseseră studenți străluciți, distrați, fuseseră dați afară de la facultate şi avuseseră copilăria plină de morți şi dislocări. Primul încercase să se sinucidă la douăzeci de ani; la douăzeci de ani, cel de-al doilea îşi spusese sieşi şi altora că are să moară tânăr. Mai târziu, amândoi aveau să scape cu viață din naufragii, iar acum amândoi scriau cărți, dar pentru că primul începuse târziu şi al doilea devreme, băiatul avea parte de mai multă recunoaştere publică decât bărbatul. Cu toate acestea, băiatul a fost cel care a inițiat prima lor întâlnire, care a avut loc pe 15 octombrie 1897 prin mijlocirea lui Sidney Pawling, editorul de la Heinemann care se ocupa de operele ambilor scriitori şi a organizat, la rugămintea americanului, un prânz pentru ei doi la un restaurant din centrul Londrei. Trebuie să fi fost un moment tensionat pentru amândoi. Îşi admirau reciproc creațiile, datorită cărora se simțeau legați spiritual, numai că scriitorii fac adesea parte din categoria celor mai ciudați şi mai singuratici oameni din lume, aşa că rareori leagă relații profunde şi durabile cu alți scriitori. Tind să cultive o cordialitate distantă față de colegi – atunci când nu le înfig cuțitul în spate sau nu încasează ei cuțite în spate –, iar cei pe care-i admiră cel mai mult se dovedesc a fi de multe ori cei mai nesuferiți. Cine ştie la ce se aşteptau cei doi în acea după-amiază când au intrat în restaurant, dar e aproape cert că amândoi se pregătiseră de o dezamăgire. Tocmai pentru că se respectau reciproc şi se considerau egali, tocmai pentru că niciunul dintre ei nu mai legase vreodată o prietenie adevărată cu un egal respectat. Cum avea să-şi amintească cel mai în vârstă după douăzeci şi şase de ani: „Am dat mâna cu seriozitate intensă, privindu-ne drept în ochi, cum fac doi copii cărora li s-a spus să se împrietenească. Totul sub privirea încurajatoare a lui Sidney Pawling, un bărbat mult mai voinic decât noi doi, care avea o voce gravă, aşa că arăta ca un adult care se ocupa de doi băieței ciudați – protector şi puțin îngrijorat de experiment.”

Aşa a început prietenia lui Crane cu Joseph Conrad, cu acea strângere de mână timidă, solemnă. Băieței ciudați şi editorul lor voinic au fost singurii prezenți la masă în acea după-amiază şi, odată spartă gheața, conversația a curs liber, atât de liber încât când Pawling s-a uitat la ceas, trecuseră deja trei ore şi se făcuse ora patru. Editorul a sărit în picioare, a anunțat „Eu trebuie să vă las acum” şi a alergat înapoi la birou, dar cei doi scriitori, care n-aveau un birou la care trebuiau să ajungă şi nici vreun plan în mod special, au „ieşit”, cum avea să se exprime mai târziu Conrad, „şi am luat-o la pas unul lângă altul ca doi vagabonzi fără casă şi ocupație, care nu se sinchisesc unde vor dormi la noapte”. În timp ce hoinăreau dintr-un cartier în altul, au continuat să discute, deşi au mers mai mult în tăcere „şi singura aluzie la operele noastre nemuritoare pe care am făcut-o în acea după-

amiază” a fost o remarcă pieziş ă a lui Conrad, „îmi place generalul dumitale” (cel mai neînsemnat dintre personajele neînsemnate din Semnul roşu), urmată de o remarcă la fel de pieziş ă a lui Crane despre unul dintre personajele la fel de neînsemnate ale lui Conrad, „îmi place tânărul dumitale – îl am pur şi simplu în faţa ochilor”. Acest tip de reticenţă nu e ceva neobişnuit la romancieri, pentru că, spre deosebire de ce şi-ar putea imagina cititorii de romane, romancierii vorbesc rareori despre munca lor când sunt între ei, mai ales cei aflaţi într-o armonie deosebit de profundă. Conrad: „Un străin ar fi avut aşteptări mai mari, dar într-un fel, Crane şi cu mine nu fuseserăm niciodată străini. De la bun început am avut încredere oarbă în munca celuilalt [...] Recunoaşterea reciprocă a rămas mereu la cote înalte. Adesea se manifesta printr-un mormăit aprobator.”

Au făcut un scurt popas la o ceainărie A.B.C. ponosită, unde au conchis că „deşi scopul creaţiei rămânea la fel de obscur ca întotdeauna [...] zeii şi oamenii aveau încă destule lucruri interesante de arătat” şi cu această explozie de optimism au continuat să cutreiere străzile „spre est, spre nord şi iar spre sud”, trecând pe lângă Piccadilly Circus şi Tottenham Court Road, până când Crane i-a cerut brusc – şi inexplicabil – lui Conrad să-i spună ce ştie despre Balzac şi Comedia umană – „conţinut, orizont, scop şi semnificaţie generală, plus o descriere critică a stilului lui Balzac”. Se făcuse ora zece seara, iar când s-au aşezat să ia cina la Monico’s, Conrad i-a făcut pe plac, trecând în revistă rapid opera lui Balzac „printre sute de chelneri care forfoteau şi tone de farfurii zăngănitoare”. Apoi a adăugat: „Mă întreb care a fost impresia lui Crane. Nu părea plictisit.” După care, pe la ora unsprezece, au plecat de la restaurant şi s-au despărţit afară, în stradă, „cu o simplă strângere de mână şi o urare de noapte bună – atât – fără planuri pentru o nouă întâlnire, de parcă am fi locuit în acelaşi oraş încă din copilărie şi am fi fost siguri că vom da iar nas în nas a doua zi”.

Trei săptămâni mai târziu, Conrad i-a trimis lui Crane un exemplar cu autograf din primul său roman, Hanul lui Almayer („cu cel mai mare respect şi cea mai sinceră admiraţie”), ca şi şpalturile celui de-al treilea roman, care urma să fie publicat în curând, Negrul de pe „Narcis”, care apăruse în episoade încă din august în New Review, iar Crane i-a răspuns pe 11 noiembrie – cerându-şi scuze că-i scrie prin Heinemann (pierduse biletul şi adresa lui Conrad). Spune că noua carte e „pur şi simplu excelentă” şi descrie moartea personajului James Wait al lui Conrad ca „prea bună, prea îngrozitoare. Am vrut s-o uit imediat. M-a zguduit foarte tare. Mi s-a făcut rău din cauza firicelului roşu care-i atârna omului din colţul gurii până la bărbie. Simţeai cumplita apăsare a unei morţi reale, prezente. Prin astfel de mijloace mărunte străluceşte pe firmament adevăratul scriitor.” Apoi îl informează pe Conrad că-i scrisese lui Bacheller şi-i spusese „să aibă curaj” cu acea carte – primul dintre gesturile de generozitate pe care avea să le facă pentru noul său prieten – şi în cele din urmă Bacheller cel cumsecade a reuşit să aranjeze publicarea romanului în America la Dodd Mead & Co.,

care i-au schimbat titlul în The Children of the Sea[96] (chiar şi în perioada de apogeu a rasismului Jim Crow, titlul original al lui Conrad a fost considerat prea ofensator[97]). În următorul paragraf, Crane îi invită pe soții Conrad (domnul şi doamna) să vină duminica la prânz la Oxted, într-o duminică la alegerea lor, după care pot rămâne ca musafiri cât poftesc. Şi înainte să semneze, încheie cu un paragraf dintr-o singură frază: „Nu-i aşa că fost plăcut taifasul nostru de la Londra?”

Conrad a răspuns prompt pe data de 16:

Trebuie să-ți scriu dumitale înainte să scriu un singur cuvânt din porția zilnică. Eram nerăbdător să aflu ce părere îți va face finalul. Dacă te-am atins pe dumneata cu moartea lui Jimmy, nu-mi pasă dacă nu mai ating pe nimeni [...] Când mă loveşte deprimarea, îmi spun „lui Crane i-a plăcut afurisenia” şi e o mare consolare pentru mine. Nu trebuie să mai explic ce înseamnă aprecierea dumitale pentru mine. Văd lumea altfel acum, după taifasul nostru prelungit. A fost plăcut. Îi port o amintire plăcută. Şi din când în când (natura umană e tare păcătoasă) mă întreb dacă măcar jumătate din ce mi-ai spus a fost sincer! O să te rog să mă ierți [...] Iată de ce uneori te-ai face pietrar. Când spargi pietre nu ai dubii. Pe când în fiecare pagină pe care o scrii există îndoială, frică – o groază neagră. În orice caz, dumneata vei înțelege, aşa că-ți scriu ca şi cum ne-am fi născut deodată, înainte de facerea lumii. Nici măcar nu voi încerca să-ți mulțumesc pentru ce ai făcut şi ce ai de gând să faci. Cu siguranță nu ştiu ce să spun, deşi ştiu foarte limpede ce simt.

„Ce ai de gând să faci” din formularea lui Conrad se referă la eforturile lui Crane de a găsi o editură americană pentru cartea lui, cât despre cealaltă chestiune – invitația –, îi e imposibil să accepte în acel moment, chiar dacă „e perfect corect şi cuviincios din punct de vedere al etichetei ca eu să vin primul la dumneata”. Soția sa era însărcinată în şapte luni cu primul lor copil şi nu putea călători chiar atunci. Conrad îl invită însă pe Crane să aibă „mărinimia de a mă vizita dumneata primul [...] Trimite numai o carte poştală, să mă anunți că vii, şi te aştept la tren [...] Mi-ar face mare plăcere să fii oaspetele meu”.

După douăsprezece zile, Crane a dat curs invitației, parcurgând în zigzag cei peste şaizeci de kilometri până la locuința lui Conrad, mai întâi de la Oxted la Londra, de unde a luat un al doilea tren spre est, până la Stanford-le-

---

[96] „Copiii mării”.

[97] Titlul lui Conrad conține termenul ofensator „nigger”, echivalat în versiunea românească cu un termen neutru, „negru”.

Hope în Essex, pentru o scurtă vizită solo de o zi şi o noapte, după care a plecat dimineața devreme. „A venit, a fost primit ca un prieten vechi şi până la finalul zilei a câştigat simpatia soției mele, la fel de sinceră şi nedemonstrativă ca atitudinea lui amicală discretă", scrie Conrad. Soția se numea Jessie şi era căsătorită cu Conrad din martie 1896. Era tânără – cu doi ani mai tânără decât Crane –, o fată din clasa muncitoare, dintr-o familie numeroasă, care şi-a cunoscut soțul pe când lucra ca dactilografă. Au avut doi copii împreună şi mai târziu, rămasă văduvă, a publicat la rândul ei câteva cărți, printre care Joseph Conrad as I Knew Him (1926) şi Joseph Conrad and His Circle (1935). Primele ei impresii despre Crane:

Soțul meu [...] mă pregătise într-un fel pentru o persoană neobişnuită, dar cu un şarm foarte original. Trebuie să fi avut pe atunci douăzeci şi şase de ani şi, cu instinctul meu matern, l-am găsit plăpând şi delicat. El şi Joseph Conrad se înțelegeau la perfecție fără efort, mi-am dat seama imediat; față de mine a fost puțin temător şi timid de-a binelea. Nu-mi amintesc prea bine cum a decurs seara, după cină – i-am lăsat împreună şi l-am revăzut abia a doua zi dimineața, devreme, înainte să plece. Am reținut mai ales cum stăteam la cafea, iar Stephen se legăna pe scaunul său înclinat şi perora cu gravitate despre meritele celor trei câini ai săi, Sponge, Flannel şi Ruby.

Pe lângă poveştile despre câini (înlocuitori dragi ai răposatului Velestino), Crane trebuie să fi adus şi cópii ale celor două povestiri pe care le scrisese, pentru că pe 1 decembrie, la nici patruzeci şi opt de ore de la plecarea lui, Conrad i-a scris acea scrisoare entuziastă despre „Un om şi alții" şi „Barca de salvare" (pagina 388), potopindu-i creațiile cu laude vecine cu isteria – şi cu o invidie abia reținută. „Îmi vine să te înjur, să te binecuvântez – să te împuşc, poate –, dar prefer să-ți fiu prieten." Cu toată sinceritatea acelei prietenii (Conrad l-a iubit pe Crane, dincolo de orice îndoială), undeva în peştera sufletului său egocentric de scriitor – scindat, măcinat de îndoială, adesea disperat – se simțea şi în concurență cu el, iar la cinci zile după scrisoarea pentru Crane i-a scris altui prieten, Edward Garnett, exprimându-şi unele rezerve față de calitatea creației pe care tocmai i-o descrisese autorului ca „fără cusur".

Crane a fost aici duminica trecută. Am discutat şi am fumat jumătate de noapte. În mod straniu, se simte disperat. Îmi place de el. Cele două povestiri sunt excelente [...] Are un ochi foarte original şi o expresie care mă satisface artistic. E cu siguranță un mare impresionist şi are un temperament cu totul neobişnuit. Are o gândire concisă, coerentă, niciodată foarte profundă – şi totuşi adesea surprinzătoare. E singurul impresionist şi doar un impresionist. De ce n-a ajuns la o popularitate imensă? Cu forța lui, cu viteza lui de acțiune, cu acest simț vizual fantastic – de ce? Are contur, are culoare, are mişcare, iar cu astea ar trebui să ajungă foarte departe. Dar

va ajunge? Uneori înclin să cred că nu. Nu e o părere – e o impresie. N-aş putea explica de ce mă dezamăgeşte – de ce entuziasmul meu păleşte imediat ce închid cartea. Desigur, cât timp citeşti, nu te îndoieşti de el. Îl domină pe cititor până la ultimul rând, după care – aparent fără niciun fel de motiv – pare să-l scape din mână. E ca şi cum te-ar fi prins cu degetele unsuroase. Te ține strâns, dar, deşi simți apăsarea în carne, îi scapi din mână – spre propria ta uluire. Asta e impresia mea stupidă şi ți-o mărturisesc confidențial.

Sunt comentarii serioase, scrise convingător, dar greşite ca substanță, iar după câțiva ani, Conrad avea să le retracteze (într-un text tipărit), înțelegând între timp numeroasele straturi de sens de sub aparențele cu care Crane lua ochii, dar această scrisoare, trimisă unui prieten şi susținător al ambilor scriitori, n-a ajuns, desigur, la Crane, aşa că niciodată n-a stat în calea prieteniei lor. Însă după doar trei zile, o altă întâmplare – publică – ar fi putut crea o ruptură între ei, dar datorită eforturilor delicate pe care le-au făcut amândoi pentru a-şi proteja reciproc sentimentele, incidentul a trecut fără să lase sechele. Un rar exemplu de prietenie între doi scriitori, fiecare fiind sensibil la sensibilitățile celuilalt, ceea ce explică de ce sunt atât de rare astfel de prietenii din capul locului.

Negrul de pe „Narcis" a apărut pe 5 decembrie şi mai multe cronici au comentat maliții os influența lui Crane asupra lui Conrad. În Speaker din Londra, romanul a fost descris jignitor ca „o completare merituoasă la tabloul de război pe care ni-l înfățişează Semnul roşu al curajului", iar W.L. Courtney de la Daily Telegraph (care scrisese o recenzie negativă la Semnul roşu) a reuşit să-i insulte pe ambii scriitori în acelaşi timp: „Domnul Joseph Conrad l-a ales ca model pe domnul Stephen Crane şi a hotărât să facă pentru mare şi marinari ceea ce făcuse predecesorul său pentru război şi războinici. Stilul, deşi e mult mai bun decât al domnului Crane, e la fel de smucit şi spasmodic."

În linii mari însă, recenzia lui Courtney a fost favorabilă, suficient de favorabilă pentru ca Joseph Conrad să se deranjeze să-i scrie autorului o scrisoare de mulțumire, „cu multă stimă pentru atenția luminoasă şi flatantă pe care mi-ați acordat-o". Strâmtorat financiar, nelinişt it în privința viitorului său literar, pe punctul de a deveni tată („Urăsc copiii", îi scrie el lui Garnett), Conrad urmărea absolut tot ce se scria despre opera lui şi era dornic să intre în grațiile tuturor celor pe care-i percepea a fi aliații săi. Dar pe 24 decembrie, când i-a scris lui Crane un mesaj de Crăciun şi Anul Nou, a adoptat prompt poziția contrară, din respect pentru amărăciunea pe care-şi închipuia că recenzia i-o provocase lui Crane:

PS: Ai văzut articolul din Daily Tele al dobitocului de Courtney? Nu te înțelege – şi nici pe mine nu mă înțelege. Oricum, putem fi mândri de asta. E cea mai răuvoitoare recenzie pe care am citit-o în viața mea. Crezi c-am încercat să te imit? Nu, domne! Oi fi eu un prostănac prăpădit, dar mă duce

capul să nu imit inimitabilul. Dar na. Aşa zice Courtney: tu eşti un păcătos rătăcit şi m-ai dus şi pe mine pe căi greşite. Dac-ar fi adevărat, te-aş urma cu mare bucurie, dar nu-i adevărat şi dobitocul ăla perfid a încercat să ne ardă pe amândoi. De trei ori ura pentru Presă![98]

La rândul său, Crane răspunsese deja insultei înainte să primească acel P.S. la scrisoarea de Crăciun. Înțelegând cât de umilit şi furios trebuie să se fi simțit Conrad când fusese acuzat că-l imită, Crane a lăsat tot baltă şi a făcut una dintre rarele lui incursiuni pe tărâmul criticii literare – numai şi numai ca gest de susținere față de prietenul său –, pe care i-a trimis-o lui Reynolds pe 20 decembrie, cu patru zile înainte ca Joseph Conrad să-i confirme prin scrisoare cât era de furios, o furie bineînțeles mimată în mare parte, pentru a cruța sensibilitatea lui Crane. A fost un dans atât de delicat, fiecare dându-se peste cap ca să-l susțină pe celălalt – şi totodată atât de discret, încât niciunul n-a înțeles pe deplin ce face celălalt. Articolul lui Crane, „Despre publicația engleză Academy", vorbeşte despre „Academy, o renumită publicație de critică literară [...] [care] a oferit un premiu de o sută de guinee celei mai merituoase cărți publicate în anul 1897 şi un premiu de cincizeci de guinee următoarei cărți ca valoare". Premiile au ajuns la doi poeți ale căror nume au dispărut cu desăvârşire, aşa că nu mă voi obosi să le pomenesc. Iată ce scrie Crane:

Multă lume a comentat că premiile ar fi trebuit să le revină domnului Henry James pentru Ce ştia Maisie şi domnului Joseph Conrad pentru Negrul de pe „Narcis" – o alegere care ar fi reprezentat un început favorabil pentru o Academie literară Engleză, domnul James fiind american, iar domnul Conrad fiind născut în Polonia. Cartea domnului James e însuflețită de întreaga măiestrie a acestui uriaş artizan, cât despre noul venit, Conrad, romanul acestuia e o culme a scrisului descriptiv. Este fără doar şi poate cea mai bună poveste despre mare scrisă de un autor în viață şi, la drept vorbind, am avea de căutat mult şi bine printre morminte ca să găsim pe

---

[98] În ciuda protestelor lui Conrad, există semne clare ale influenţei lui Crane asupra acelei prime etape din creaţia lui J.C., în general prin Semnul roşu şi mai ales asupra romanului din 1897 şi a lui Lord Jim (1900). Berryman pomeneşte despre asta în cartea sa pe un ton firesc, ca şi cum ar fi o concluzie dinainte cunoscută, dar mai mulţi cercetători s-au aplecat mai temeinic asupra chestiunii şi au adus dovezi riguroase în sprijinul acestei poziţii. Desigur, nu e vorba despre imitaţie, ci despre influenţă – impactul pe care opera lui Crane l-a avut asupra modului în care Conrad îşi concepea propria operă, ca şi impactul prieteniei lor asupra vieţii sale. Un articol deosebit de bun pe acest subiect este cel a Ninei Galen: „Stephen Crane as the Source for Conrad's Jim" (Nineteenth-Century Fiction 38, nr. 1 [iunie 1983]) (n. a.).

altul care să se fi descurcat mai bine. Cât despre sumedenia de scriitori care şi-au stabilit domeniul literar pe mare, Conrad pare într-adevăr să-i alunge pur şi simplu şi să-i reducă la tăcere. Dintre toţi scriitorii acestui secol, nimeni nu stăpâneşte mai bine ca el misterioasa viaţă a oceanului.

Domnul Conrad a fost propus cu insistenţă pentru premiu, dar editorii publicaţiei au considerat că romanul e „prea subţire şi episodic", deşi l-au descris ca „o reuşită remarcabilă a imaginaţiei, marcată de o forţă literară ieşită din comun". Dacă am vrea să fim pedanţi, am protesta imediat faţă de folosirea termenului „episodic", care e în mod evident total inutil ca epitet critic.

E mai mult o reclamă extinsă şi entuziastă decât critică literară, dar Crane scrisese acele paragrafe cu un unic scop – acela de a-i arăta lui Conrad ce crede despre opera lui – şi cu acel schimb de răspunsuri indirecte la insulta dublă din presa londoneză (P.S.-ul lui J.C. şi articolul lui S.C.), norişorul ivit deasupra prieteniei lor s-a risipit.

La scurt timp după asta, Crane a propus să scrie amândoi o piesă de teatru, un plan ridicol şi forţat de a face rost de bani pentru buzunarele lor goale. Melodrama cu titlul Predecesorul, după o idee care-i aparţinea exclusiv lui Crane, avea să fie plasată în Vestul american şi avea să spună povestea unui bărbat care-şi asumă identitatea altuia (mort) pentru a câştiga inima fetei, iar Conrad a intrat în joc pentru că-l amuza la nivel de discuţie, înţelegând că acel lucru „cu care mergem la sigur" (în termenii lui Crane), dar care niciodată nu s-a urnit de pe loc, „era doar expresia afecţiunii noastre reciproce". Natura acestei afecţiuni e frumos surprinsă într-o evocare scrisă de Garnett în 1928, după ce amândoi prietenii săi muriseră. Deşi Conrad e celebru pentru lungile sale crize depresive,

putea fi deosebit de fermecător atunci când intra într-o pasă de tandreţe jovială. În puţinele ocazii când l-am văzut cu Stephen Crane, a fost încântător de radios şi l-a tachinat pe „bietul Steve" în cel mai blând şi mai afectuos mod cu putinţă, în timp ce acesta din urmă stătea tăcut ca un indian, aruncând priviri curioase pe sub fruntea dăltuită şi sărind din când în când de la locul lui pentru a povesti cu intensitate electrică despre un proiect nou. La una dintre aceste întruniri, Crane a pledat pătimaş pe lângă mine să susţin ideea colaborării dintre el şi Conrad la o piesă cu subiectul unui naufragiu pe o insulă. Mi-am dat seama că n-avea sorţi de izbândă – mă refer la plan –, dar felul strălucit în care Crane vizualiza scenele era atât de energic şi molipsitor, încât nu m-a lăsat inima să-mi exprim părerea. Iar răspunsurile sceptice ale lui Conrad erau îndulcite de cel mai tandru şi mai moderat ton. Aud şi azi nuanţele prieteniei însufleţite din strigătul lui Crane:

„Joseph!” Iar încântarea lui Conrad față de personalitatea lui Crane se citea în strălucirea caldă a ochilor lui căprui.

Erau prieteni, dar prieteni ciudat de rezervați şi zgârciți la vorbă, care nu-şi împărtăşeau niciodată detalii despre viața lor şi nici nu vorbeau despre trecutul lor, însă, în ciuda acelor tăceri, erau apropiați, cât de apropiați pot fi doi prieteni, poate chiar frați, legați unul de celălalt prin ceea ce Conrad numea „asemănări [...] profunde de temperament”, aşa că, în loc să vorbească despre ei, lucrau împreună la proiecte despre care ştiau amândoi că n-aveau să ducă nicăieri, dar care le permiteau să rupă tăcerea pentru câte un „interludiu comico-serios frățesc [...] şi unele dintre cele mai voioase momente din atmosfera senină, dar sobră a intimității noastre”.

Pe 15 ianuarie 1898 s-a născut fiul soților Conrad. Micul Borys sau Băiatul, cum avea să fie numit curând, n-a fost întâmpinat de tatăl său cu prea multă bucurie. Acesta i-a telegrafiat lui Crane pe 16 ianuarie, anunțându-l: „Ieri a venit pe lume un copil de sex bărbătesc şi a făcut un tărăboi infernal. A urlat ca un apaş şi de azi-dimineață e iarăşi pus pe război. E o pacoste îngrozitoare.” Cum am menționat mai devreme (paginile 37, 129), Crane a fost incomparabil mai entuziasmat de apariția Băiatului, iar când micul Borys avea doar două zile, Jessie Conrad „a fost profund mişcată, primind de la Cora, soția lui Stephen, o cutie cu flori frumoase şi o invitație caldă de a petrece o săptămână cu ei la Ravensbrook imediat ce copilul va creşte suficient pentru a putea călători”.

Conrad a acceptat invitația cu o scrisoare amuzantă trimisă Corei pe 25, în care dă de pământ cu copilul, cerându-i scuze pentru că „mă tem că bebeluşul e total indiferent la onoarea care-l aşteaptă la prima sa vizită în casa voastră. Am răguşit tot încercând să-i explic măreția ocaziei – în zadar. Poate Crane va binevoi să-i dea binecuvântarea artistică şi să conjure asupra sa spiritul – magnificul spirit care-l însoțeşte – geniul creației sale. Iar când noi vom pune scrisul în cui, poate că cel care e azi un copil va scrie proză bună [...]”.

Prima vizită a soților Conrad la Ravensbrook, în februarie 1897.

Conrad şi soția lui, Jessie, sunt în picioare pe trepte. Sub ei, în dreapta,

sunt Charlotte Ruedy şi Cora, care-l ține în brațe pe bebeluşul Borys,

iar în stânga îi vedem pe Crane (cu câinele negru în brațe)

şi pe sora mai mică a lui Jessie Conrad, Dolly

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Vizita a început pe 19 februarie şi a durat zece zile. Pe lângă cei trei Conrazi şi sora mai tânără a lui Jessie, Dolly, gospodăria extinsă îi includea pe cei doi Crane împreună cu servitorul lor, Adonis Ptolemeu, plus prietena americană a Corei, Charlotte Ruedy, o femeie necăsătorită, având în jur de patruzeci de ani, care venise într-o scurtă vizită şi până la urmă a rămas să-i

ţină companie Corei în timpul îndelungatei călătorii cubaneze a lui Crane. (Conrad s-a obişnuit să-i spună „buna tuşă Ruedy”.) Deşi toată lumea pare să se fi bucurat de vizită, s-au păstrat puţine detalii despre ea. În scurtul ei text biografic despre Crane, Jessie notează că au impresionat-o „pregătirile regeşti pentru sosirea micuţului”, dar în afară de comentariul că „Stephen a declarat că are drepturi speciale asupra nepreţuitului nostru copilaş”, n-a vorbit prea mult despre zilele petrecute împreună, mulţumindu-se să le numească „foarte plăcute”. Conrad a scris că „vizita a fost imortalizată printr-o fotografie de grup făcută de un artist convocat la Ravensbrook (în ciuda preţului piperat) cu aparatul său. E ceva oribil, chiar dacă semănăm întru câtva. Nimeni nu arată firesc acolo”.

Nu e deloc oribil. Nu e doar unica fotografie care ne-a rămas în care Crane şi Conrad apar în acelaşi cadru, ci ne oferă şi o imagine uluitor de vie cu şapte oameni şi trei câini în faţa unei case de cărămidă într-un sat din Anglia într-o după-amiază friguroasă de la începutul anului 1898, o privire asupra unui trecut care e încă atât de aproape de noi, încât cadrul ar fi putut fi surprins alaltăieri. Până şi şepcile asemănătoare purtate de cei doi Crane şi de Charlotte Ruedy se găsesc uşor şi azi în comerţ.

În cele din urmă, aspectul cel mai demn de reţinut al vizitei este ceea ce ne spune despre prietenia tot mai strânsă dintre cei doi scriitori, pentru că atunci a căpătat Conrad obiceiul de a sta în biroul lui Crane în timp ce bărbatul mai tânăr îşi îndeplinea munca pe ziua respectivă. Crane era capabil să scrie aproape oriunde, indiferent câte persoane erau de faţă, asta ştim, dar dacă un solitar şi un pedant cum era Conrad a putut coabita cu alt scriitor în spaţiul privat al acestuia, asta demonstrează un grad neobişnuit de confort, sociabilitate şi chiar complicitate reciprocă. Dacă s-ar fi întâmplat o singură dată, poate că nici n-ar merita menţionat, dar scena s-a repetat de multe ori la toate vizitele ulterioare la familia Crane, cu precădere după întoarcerea lui S.C. din Cuba. Cum povesteşte Conrad,

Crane [...] se instala la masa lungă la care scria [...] Eu îmi luam o carte şi mă instalam la celălalt capăt al aceleiaşi mese, cu spatele la el; şi, timp de vreo două ore, în cameră nu se auzea nici măcar un sunet. După care Crane spunea brusc: „Deocamdată nu mai pot, Joseph.” Acoperise trei foi mari de-ale lui cu scrisul ordonat, citeţ, perfect controlat, cu doar vreo cinci, şase ştersături în total – în general cuvinte răzleţe. Mereu mi s-a părut un miracol absolut felul cum stăpânea materialul şi exprimarea.

Nu e clar la ce lucra Crane în timpul acelei vizite la Ravensbrook de la sfârşitul lui februarie, dar cu siguranţă nu la „Hotelul albastru”, pe care o terminase cu două săptămâni înainte de sosirea lui Conrad şi a familiei sale. A fost ultimul „miracol absolut” produs de Crane acolo, iar între încheierea povestirii şi vizita familiei Conrad, vasul de război Maine a fost distrus de o explozie în Golful Havana, omorând două sute şaizeci şi unu de membri ai

echipajului. Se apropia războiul, iar prietenul lui Conrad avea să plece în curând spre el.

12

De ce un loc şi nu altul? De pildă, deşi Crane a petrecut în Anglia zece luni, din iunie 1897 până în aprilie 1898, apoi alte şaisprezece luni de la începutul lui 1899 până la mijlocul lui 1900 – mai mult de doi ani în total –, de ce n-a scris nici măcar o singură operă de ficţiune plasată oriunde în Anglia epocii sale? Pe de altă parte, de ce o expediţie relativ scurtă în Nebraska, Texas şi Mexico i-a furnizat geografia pentru mai mult de douăsprezece povestiri, dintre care cel puţin şase sunt printre cele mai bune proze scurte pe care le-a scris vreodată? Port Jervis i-a dat Whilomville, New York i-a dat cinci ani de romane, povestiri şi schiţe, dar Anglia nu i-a dat nimic, poate doar un loc în care să viseze la alte locuri, un refugiu plicticos şi neiubit în care-şi lăsa imaginaţia să cutreiere liberă prin teritoriile care-l incitaseră cel mai profund în trecut: provincia americană, Grecia în vreme de război şi peisajele imense, nepământene din Vestul Sălbatic.

Faulkner a rămas în Mississippi ca să scrie despre Mississippi, dar Joyce a scris epopeea sa despre Dublin în timp ce locuia la Trieste, Zürich şi Paris. Kafka a trăit la Praga şi n-a ieşit niciodată din Europa, dar şi-a intitulat primul roman America. În care torţa din mâna dreaptă a Statuii Libertăţii e înlocuită de o sabie, iar titlul ultimului capitol e dat de inexistentul Teatru Naturist din Oklahoma. Pentru un scriitor, toate locurile sunt imaginare, chiar şi cel în care se întâmplă să trăiască. Pentru Crane, care a ajuns să trăiască în multe locuri, doar cele care au şerpuit până-n adâncurile inconştientului său au ieşit apoi la suprafaţă în ficţiunea lui. La un moment dat, locurile acelea fuseseră reale, dar imediat ce a început să scrie despre ele, s-au transformat în borne geografice dintr-o ţară din vis.

A stat în Nebraska doar două săptămâni, dar n-a uitat niciodată viscolul muşcător şi temperaturile scăzute de care avusese parte acolo, iar în dimineaţa când a plecat din Essex după prima sa vizită la Conrad, zona a fost lovită de o furtună feroce, adusă de vânturi. Conrad: „Mă bucură vestea că nu ţi-a zburat capul de pe umeri. Luni am avut valuri mari care au făcut praf digul, au inundat zona mlăştinoasă şi au luat pe sus şinele de tren. Extraordinar de palpitant.” Ştim ce-i scrisese Conrad lui Garnett despre Crane, că „în mod straniu, se simte disperat” (din cauza datoriilor tot mai mari), iar când S.C. a plecat spre casă prin acea furtună englezească de sfârşit de noiembrie, poate că asta i-a trezit amintiri despre furtuna mai mare şi mult mai fioroasă care se abătuse asupra sa în Nebraska. Poate. În orice caz, a început să scrie „Hotelul albastru” aproape imediat ce s-a întors la Oxted, o povestire de treizeci de pagini la care a lucrat cu nemăsurată grijă în următoarele şapte sau opt săptămâni, mai mult decât dedicase „Bărcii de salvare” sau oricăreia dintre cursele de două sute de metri de până atunci. Mulţi o consideră cea mai bună povestire a lui Crane. Pentru alţii, e una dintre cele mai grozave povestiri americane scrise vreodată, punct.

Totodată, e cel mai claustrofobic şi mai complex structurat puzzle existenţial al lui Crane, o poveste cu imagini puţine, care se desfăşoară mai mult în interior şi totuşi începe afară, cu o explozie de culoare surprinzătoare, memorabilă: o clădire albastră înfiptă într-un spaţiu gol, plat, la două sute de metri de micul oraş de prerie Romper din Nebraska. Se numeşte Palace Hotel, iar proprietarul său, un imigrant irlandez pe nume Pat Scully, a avut ideea strălucită de a zugrăvi construcţia de lemn în albastru, „un albastru deschis, nuanţa picioarelor unei specii de bâtlan, care-l face să sară în ochi pe orice fel de fundal. Aşadar, Palace Hotel ţipa şi urla întruna într-un fel pe lângă care spectaculosul peisaj hibernal din Nebraska părea şters şi cenuşiu ca o mlaştină". Hotelul se înalţă la jumătatea drumului între gară şi oraş, iar Scully cel deştept şi descurcăreţ are grijă să fie prezent la gară ca să întâmpine fiecare tren sosit şi „să prindă în mreje orice om pe care-l vede şovăind, cu valiza în mână".

Într-o dimineaţă, când o locomotivă acoperită de zăpadă sosi în gară târându-şi după ea lungul şir de vagoane de marfă şi singurul vagon de pasageri, Scully săvârşi minunea de a prinde în plasă trei oameni. Unul era un suedez nesigur pe picioare, cu ochi vioi şi o valiză mare, ieftină şi lucioasă; al doilea era un cowboy înalt şi bronzat, care se îndrepta spre un ranch de lângă graniţa cu Dakota; al treilea era un om mărunţel şi tăcut din Est, deşi nu părea şi nici nu spusese în gura mare de unde este. Scully îi luă practic prizonieri [...] Mergeau târşâindu-şi picioarele în urma micului irlandez zelos, pe scândurile care trosneau. El purta o căciulă grea de blană bine trasă pe cap. Din ea îi ieşeau ţepene urechile roşii ce păreau făcute din tablă.

Când prizonierii ajung la hotelul albastru, Scully îi conduce înăuntru, unde intră într-o cămăruţă dominată de „o sobă enormă care zumzăia în mijloc cu violenţa unui zeu". Micimea camerei e o surpriză şi abia treptat ni se dezvăluie câte ceva despre arhitectura interioară a hotelului, acţiunea mutându-se temporar într-un salon de la parter şi în două camere de la etaj, dar Crane nu ne spune niciodată câte etaje sunt, câte camere mai sunt sau câţi clienţi mai sunt cazaţi acolo (doar cei trei, aflăm mai târziu, dar ar putea fi şi patru) şi, deşi câteva dintre fiicele lui Scully trec episodic prin cadru, servindu-le clienţilor masa de prânz, sunt tăcute ca nişte umbre şi se strecoară printre ceilalţi nenumite şi ne-numărate, din moment ce nu ni se spune niciodată câte sunt – poate două, şase sau zece. Mult mai târziu, doamna Scully îşi critică aspru soţul, dar nu rosteşte mai mult de zece cuvinte înainte de a dispărea din poveste. Crane, care putea face descrieri cu precizie de botanist şi şi-ar fi putut asigura un venit suplimentar frumuşel dac-ar fi scris manuale de instrucţiuni pentru operarea unor utilaje grele complexe, scrie aici intenţionat vag, estompând unele părţi ale tabloului şi focalizând clar pe altele, ţinându-l astfel pe cititor suspendat într-o stare de nesiguranţă continuă. Stranietatea e accentuată de refuzul lui Crane de a-şi dezvălui intenţiile sau de a sugera măcar că ne ascunde ceva şi, deşi ne-a

spus limpede că ne aflăm în Nebraska, pe parcursul poveştii căpătăm impresia că de fapt suntem undeva în inima pustietăţii, închişi într-un non-loc izolat care seamănă cu decorul unei piese de teatru reducţioniste de la mijlocul secolului XX – Cu uşile închise de Sartre, de pildă, sau Sfârşit de partidă de Beckett. Sau într-o bărcuţă de salvare cu patru bărbaţi în ea, care pluteşte pe un ocean imens, ameninţător.

Prima notă discordantă răsună în clipa când cei patru bărbaţi intră în cămăruţa din faţă. Johnnie, fiul lui Scully, joacă un joc de cărţi numit High-Five cu un fermier între două vârste (un client? un vecin? un străin aflat în trecere?) şi se ciondănesc între ei din motive care nu sunt niciodată explicate – prima tuşă de imprecizie narativă, dar şi prima sugestie de tensiune narativă. Fermierul e atât de furios, încât îşi punctează spusele scuipând zeamă de tutun – „cu o expresie profund nerăbdătoare şi iritată" – într-o ladă cu rumeguş brun din spatele sobei. Scully nu se oboseşte să întrebe care e problema, ci „distruge partida de cărţi [...] cu o lungă tiradă înflorită", după care îi porunceşte fiului să ducă bagajele noilor clienţi sus, în camere. Motivele acestei ieşiri nervoase rămân la fel de obscure. Să fie Scully jenat de purtarea fiului său în faţa noilor clienţi – sau e o problemă recurentă, care a declanşat reacţii similare în trecut? Oricum ar fi, de ce nu-i prezintă scuze fermierului? Fără să abordeze vreuna dintre aceste chestiuni, Crane îl trimite şi pe Scully la etaj, unde patronul de hotel vesel-dar-nu-prea le arată bărbaţilor trei ligheane pline cu „cea mai rece apă din lume". Până să se spele ei şi să revină în camera din faţă, fermierul furios a dispărut – ca şi cum nici n-ar fi existat. Crane nu-l pomeneşte deloc pe bărbatul dispărut şi, din acest motiv, cititorul abia dacă-i observă absenţa. Ce este şi ce nu este într-un loc nu ţine neapărat de realitatea fizică, ci mai mult de ce alege naratorul să spună sau să nu spună. Crane ne spune cât de puţin poate, dar cât de mult trebuie şi, creând o lume din care lipsesc unele bucăţi, ne prinde în capcana unei zone narative ambigue în care lumea pare încă suficient de solidă, dar nu întru totul în regulă.

Cu ocazia scenei spălatului de la etaj, Crane a introdus deja subiectul principal al poveştii, dar într-un fel atât de vag şi subtil, că e posibil să treacă la fel de neobservat. Cowboyul şi bărbatul din Est şi-au afundat mâinile în apa rece ca gheaţa şi şi-au frecat feţele până s-au făcut „curate lună [...] roşii ca focul", dar suedezul „abia îşi înmuie degetele, sfios şi tremurând". Cititorul nu apucă să se întrebe de ce s-ar fi speriat omul de un banal lighean cu apă rece, că bărbaţii sunt din nou la parter şi se adună în jurul sobei ca să pălăvrăgească puţin înainte de a fi chemaţi la masa de prânz. Scully, cowboyul şi omul din Est iau parte la conversaţie, dar suedezul nu spune nimic. „Părea preocupat să măsoare pe furiş fiecare ins din cameră" şi are o privire atât de bănuitoare, încât pare „tare înfricoşat".

La masă însă, suedezul schimbă câteva cuvinte cu Scully. Spune că vine de la New York, unde fusese croitor timp de zece ani. Scully îi spune că el trăieşte la Romper de paisprezece ani. Când suedezul continuă cu nişte întrebări de complezenţă despre recoltele locale şi salarii, Scully răspunde în detaliu, dar suedezul nu e atent mai deloc. Îi măsoară intens pe ceilalţi bărbaţi, unul câte unul, iar la sfârşitul primului capitol, se dezvăluie în

sfârşit câte puţin şi mărturiseşte – temător, stânjenit, cu o veselie prefăcută – ce anume îl macină: „râzând şi făcând cu ochiul, spuse că unele dintre acele comunităţi din Vest erau foarte periculoase; şi după acea afirmaţie, îşi îndreptă picioarele sub masă, înclină capul şi râse din nou zgomotos. În mod evident, demonstraţia li se păru celorlalţi lipsită de noimă. Îl priveau întrebători, în tăcere."

Încă o dată, Crane se grăbeşte să-l lase la o parte pe suedezul cel paranoic, care în curând va deveni personajul principal al poveştii, dar mai întâi îl preocupă alte chestiuni, în primul rând „marea de nea învolburată" de afară, care s-a transformat într-un vifor în toată regula şi-i ţine pe toţi captivi înăuntru, apoi misteriosul fermier care nu e pomenit când cei cinci bărbaţi se întorc în camera din faţă, dar reapare brusc când Johnnie îl provoacă la o nouă partidă de High-Five. Fermierul acceptă „surâzând dispreţuitor şi amar", iar în scurt timp, cei doi se iau din nou la harţă şi jocul se întrerupe subit. Nici de data asta nu ni se spune nimic despre cauza certei. Fermierul se ridică în picioare, îl priveşte pe Johnnie „cu dispreţ duşmănos", se încheie la haină şi iese din cameră „cu o demnitate grozavă". Se încheie la haină şi iese din cameră – dar unde se duce? Probabil că nu afară, în viscol. La etaj? Dar dacă e client al hotelului, atunci de ce nu fusese şi el în sufragerie alături de ceilalţi când luaseră prânzul? Nici de această dată Crane nu ne dă astfel de detalii. Iar ceaţă.

Şi totuşi, după mai multe pagini, la ultimele fraze ale povestirii, suntem siliţi să ne amintim de cele două certuri neexplicate dintre fermier şi fiul lui Scully care avuseseră loc la început – înainte ca povestirea să se cristalizeze. Asta dacă n-am uitat cu desăvârşire de prezenţa fermierului.

Când fermierul dispare pentru ultima oară, ceilalţi bărbaţi păstrează o „tăcere discretă", dar suedezul izbucneşte în râs – zgomotos, copilăros, nepotrivit –, făcându-i pe ceilalţi patru să se întrebe care e buba cu el şi abia atunci, nu mai devreme, începe cadrilul smintit. Suntem deja la cel de-al doilea dintre cele nouă capitole ale povestirii, dar până aici, totul a fost doar un preludiu.

Se încinse o nouă partidă [...] Cowboyul se oferi să facă echipă cu Johnnie, apoi cu toţii se întoarseră spre suedez, îndemnându-l să-şi suflece mânecile alături de mărunţelul din Est. Acesta puse câteva întrebări despre joc şi, aflând că avea multe denumiri şi că-l jucase sub alt nume, acceptă invitaţia. Se apropie temător de ceilalţi bărbaţi, ca şi cum s-ar fi aşteptat să fie atacat. Într-un final, se aşează pe scaun şi cercetă rând pe rând chipurile celorlalţi, râzând strident. Era un râs atât de straniu, încât omul din Est ridică iute privirea, cowboyul se încordă, cu gura căscată, iar Johnnie se opri, cu cărţile între degete.

Urmă un scurt moment de tăcere. După care Johnnie spuse:

— Ei, să-i dăm drumul. Haideți, acuma!

Îşi traseră scaunele până când ajunseră cu genunchii sub tăblie. Începură să joace şi, absorbiți de joc, ceilalți uitară de purtarea suedezului.

În jurul lor, în prerie, viscolul vuieşte, iar în hotel, patru bărbați stau înghesuiți într-o cameră atât de mică, încât în ea nu intră o masă, stau strânşi unul în altul, cu o tăblie de lemn pătrată pe genunchi, participând la un joc de cărți care se joacă sub diferite denumiri în toată țara, deşi niciuna dintre acestea nu e precizată, aşa că cititorul n-are nici cea mai vagă idee ce se întâmplă. Ghemuiți în acea poziție incomodă, aproape ridicoli, cei patru străini sunt blocați de tăblia pe care o țin pe genunchi, neputând să se mişte fără să deranjeze cărțile şi să compromită partida. În alte împrejurări, situația ar putea fi interpretată ca fiind tot unul dintre actele acrobatice de comedie mută ale lui Crane, dar în hotelul albastru pe jumătate real, pe jumătate ireal, scena nu e comică, ci bizară, sufocantă şi oribilă, oribilă într-un fel inexplicabil.

E doar o chestiune de timp până când nervii suedezului cedează. Cu degetele tremurându-i pe scândura de lemn, îi face cu ochiul complice fiului proprietarului şi spune: „Bănuiesc că în încăperea asta au fost omorâți o grămadă de oameni.” Toată lumea e şocată de această idee smintită. Johnnie îl întreabă pe suedez ce naiba vrea să spună, dar fostul croitor din New York e de neclintit şi insistă că ştiu cu toții ce vrea să spună. „Oh, poate mă credeți neumblat”, spune el. „Poate mă credeți vreun ageamiu.” Lui Johnnie nu-i pasă câtuşi de puțin cine sau ce e suedezul. N-are altceva de spus decât că nimeni nu fusese omorât vreodată în acea cameră, iar când cowboyul întreabă „Da’ care-i problema matale, domnu’?”, suedezul începe să se poarte de parc-ar fi fost „amenințat teribil”. Îi cere ajutor omului din Est, dar mărunțelului nu-i rămâne decât să şovăie un moment înainte de a răspunde, iar când spune „Nu te înțeleg”, suedezul intră în panică. „Oh, văd că sunteți toți împotriva mea”, spune el, ceea ce degenerează într-o spaimă şi mai mare – „Nu vreau să mă bat! Nu vreau să mă bat!” –, ceea ce-l poartă mai departe pe culmile terorii autoinduse: „Bănui că n-o să ies din casa asta viu!”

Deşi era epoca în care medicina şi psihiatria făceau progrese remarcabile (Intrepretarea viselor a lui Freud a fost scrisă în acelaşi timp cu „Hotelul albastru”), e puțin probabil ca Crane să fi citit vreunul dintre studiile contemporane despre paranoia şi psihoză, cu atât mai puțin să fi discutat cu cineva despre acele subiecte, şi totuşi versiunea condensată a escaladării delirului e prezentată aici cu acuratețe clinică. Dacă ceilalți te vânează de la bun început, mai devreme sau mai târziu vor vrea să te omoare. Aceşti „ceilalți” vinovați nu sunt simpli duşmani, ci un pericol de moarte.

Scully intră în cameră, vede chipul răvăşit al suedezului şi întreabă ce se întâmplă. „Oamenii ăştia mă vor omorî”, răspunde suedezul, la care Scully îşi ia fiul la rost pentru a doua oară în ultimele două ore, dar Johnnie jură că e nevinovat. Zice că celălalt e nebun, iar suedezul se cramponează de acest cuvânt şi i-o întoarce: „Da, sunt nebun, da. Da, sigur că sunt nebun, da. Dar de un lucru sunt sigur [...] Sunt sigur că n-o să scap de-aici cu viaţă.” Scully îl întreabă iar pe fiul său dacă-l necăjise pe acel om, iar fiul neagă încă o dată. Între timp, suedezul anunţă că va pleca din acea casă, va pleca – „Pentru că nu vreau să fiu omorât”. Cum riscă să piardă un client plătitor, Scully îi spune să nu plece, pentru că se află sub acoperişul lui „şi n-am să îngădui ca un om paşnic să fie deranjat aici”. Când suedezul trece pe lângă el ca să urce la etaj şi să-şi facă bagajele, Scully se uită la ceilalţi trei şi întreabă – pentru ultima oară – ce se întâmplă. Nimic, răspund cowboyul şi Johnnie, după care omul din Est (al cărui nume se dovedeşte a fi domnul Blanc) le întăreşte şi el spusele: „Eu n-am văzut absolut nimic în neregulă.” Scully se duce la etaj ca să-l oprească pe nebun.

Prevenitor, folosindu-şi până la ultimul strop farmecul irlandez, Scully face tot ce-i stă în puteri ca să-l împace pe suedez şi să-l convingă să rămână. Chiar şi când omul îşi închide valiza şi se pregăteşte s-o şteargă, Scully turuie întruna despre îmbunătăţirile moderne aşteptate la Romper – „tramcarele ilectrice” care vor fi instalate primăvara următoare, noua linie de cale ferată care va lega oraşul de Broken Arm (Broken Arm!)[99], cele patru biserici, „ditamai şcoala de cărămidă, arată trăsnet”, dar „şi ditamai fabrica”: „Păi, în doi ani de-acum încolo, Romper o să fie o me-tro-po-lă.” E o stratagemă inteligentă. Să-l convingă pe nebun că acolo nu e vechiul Vest al pistolarilor năimiţi şi al crimelor la tot pasul, ci noul Vest din zorii noului secol, un loc sigur şi prietenos unde bărbaţii muncesc în fabrici, copiii învaţă în clădiri de cărămidă splendide şi toată lumea se închină lui Dumnezeu. Dar suedezul e neclintit. Fără să comenteze, se întoarce spre Scully şi-l întreabă cât îi datorează, dar Scully nu vrea să-i ia bani, refuzând cei şaptezeci şi cinci de cenţi care-i sunt oferiţi. În următoarea clipă îşi schimbă planul. În timp ce-şi conduce clientul temător pe coridor spre propriul său dormitor, scoate o poză cu fetiţa lui, Carrie, care murise pe când era mică şi, arătându-i suedezului că încă plânge amarnic după ea, poate că are să-l convingă că cetăţenii noului Vest nu tratează cu superficialitate chestiunea morţii. Nicio reacţie. Suedezul nu se oboseşte să se uite la fotografie şi nici la cea de-a doua fotografie pe care i-o arată Scully, cu fiul său mai mare, Michael, un avocat de seamă în Lincoln, unde „îi merge bine”, de parc-ar ţine să demonstreze că Nebraska e un loc unde legea e respectată cu stricteţe. În pană de idei, Scully îşi schimbă apoi strategia, caută sub pat şi scoate o sticlă de whiskey. „Bea”, spune el aruncându-i-o suedezului, dar după un scurt fior de tentaţie (care sugerează o slăbiciune pentru alcool), suedezul dă înapoi şi „îi aruncă lui Scully o privire îngrozită”, de parcă ar bănui că va fi otrăvit. Când Scully repetă comanda – „Bea!” –, suedezul scoate unul dintre

---

[99] În traducere, „mână ruptă”.

hohotele lui de râs stridente, incomprehensibile, înşfacă sticla, şi-o duce la gură şi bea, „ochii săi sfredelind cu ură chipul bătrânului”.

Între timp, ceilalți bărbați discută la parter, ținând în continuare în echilibru tăblia de lemn pe genunchi şi dându-şi cu presupusul despre ce se întâmplase. Când cowboyul întreabă de ce se purtase suedezul aşa cum se purtase, mărunțelul atacă direct esența chestiunii.

— Ei, e speriat! Omul din Est bătu cu pipa în marginea sobei. E clar că e speriat de-i tremură izmenele.

— De ce anume? strigară la unison Johnnie şi cowboyul.

Omul din Est cumpăni la propriul său răspuns.

— De ce? strigară iar ceilalți.

— Oh, nu ştiu, dar, după părerea mea, omul ăsta a citit romane ieftine şi crede că a nimerit într-unul din alea – unde se-mpuşcă şi se-njunghie şi tot tacâmu’.

— Dar, spuse cowboyul profund indignat, aci nu suntem în Wyoming sau altele asemenea. Aci e Nebrasker.

— Da, adăugă Johnnie, de ce n-are răbdare s-ajungă şi el colo, în Vest?

Omul din Est, călător versat, râse.

— Nici acolo nu e mare diferență – zilele astea. Dar el crede c-a nimerit fix în iad.

Crane ne-a mai prezentat astfel de cazuri în texte mai vechi, personaje care suferă de mania Quijote-Bovary de a citi cărți proaste, seducătoare, care le deformează judecata şi le afectează percepția asupra realității. Maggie Johnson, Henry Fleming, George Kelcey şi Swift Doyer, proxenetul din Tenderloin, sunt cu toții victime ale acestei boli. Între ei şi lume se ridică un nor de aşteptări false – o ceață alcătuită din convențiile melodramelor siropoase şi ale poveştilor eroice despre război – care-i împiedică să vadă, de pildă, că un barman bădăran şi îmbrăcat țipător nu e un cavaler pe cal alb sau că fata de care te-ai îndrăgostit nu-ți poate citi gândurile din cap doar pentru că eşti îndrăgostit de ea. Aceste personaje mai vechi se îndopau cu cărți care le înmuiau creierul, dar suedezul din „Hotelul albastru" îşi întărise creierul cufundându-se în violența westernurilor ieftine, iar falsele sale percepții deveniseră atât de rigide şi încremenite, încât îl orbiseră. Ceilalți văd lumea printr-un nor, dar când croitorul din New York priveşte lumea, nu vede nimic. Şi nu e doar orb, e bolnav psihic. La fel ca Don Quijote cel sărac şi nebun, a întrecut limita şi se crede prizonier într-o carte, care în acest caz se întâmplă să fie un roman ieftin care se petrece „în inima iadului".

Când Scully şi suedezul coboară împreună, totul e complet altfel. Whiskeyul a produs o schimbare fulgerătoare şi cei doi bărbați intră în cămăruța din față râzând, ca doi cheflii care se întorc de la un ospăț. Personajul cel temător şi tremurător care era convins că avea să fie ucis a preluat agresiv controlul, ajungând chiar să-l „bruscheze" pe Scully şi să vorbească „cu aroganță, vulgar, furios". Când iese puțin să-şi ia un pahar cu apă, Johnnie îşi întreabă tatăl de ce nu-l „azvârle afară, în zăpadă". Răspunsul bătrânului confirmă ceea ce omul din Est le spusese deja celorlalți doi. „Ei, de-acuma i-a trecut", a zis Scully. „Omul e din Est, asta-i problema, şi a crezut c-a nimerit într-un loc rău. Atâta tot. De-acuma i-a trecut." Apoi se aşază iar la masă în sufragerie:

La cina de la ora şase, suedezul scăpăra ca o roată de foc. Din când în când părea pe punctul de a izbucni într-o lălăială stridentă, iar bătrânul Scully îl încuraja în toată sminteala lui [...] Suedezul domina întreaga adunare, pe care o transformase într-un dezmăț crud. Părea să fi crescut brusc în înălțime; privea lung fiecare chip cu un dispreț brutal. Vocea sa răsuna în încăpere. La un moment dat, împungând un biscuit cu furculița pe care o mânuia ca pe un harpon, fu cât pe ce să străpungă mâna bărbatului din Est care se întinsese liniştit după acelaşi biscuit.

Este reversul paranoiei, latura sa maniacală: loveşte înainte de a fi lovit, scoate pieptul înainte şi impune-te înainte ca ceilalți să-ți sară în spate sau să te înghesuie într-un colț, iar dacă ai nevoie de câteva pahare de whiskey ca să-ți aduni curajul, bea-le liniştit.

După aceea, când cei cinci bărbați se retrag în cămăruța din față, suedezul îi bate la cap pe Johnnie şi pe cei doi oaspeți să mai joace o partidă de cărți şi

din nou „formară un pătrat, ținând mica tăblie pe genunchi”. Scully se așază ceva mai departe, citind un ziar și, în timp ce gândul îi zboară la chestiuni îndepărtate, care n-au legătură cu el, aude brusc un cuvânt cumplit: „Trișezi!”

Astfel de scene ne demonstrează că mediul înconjurător e mai degrabă lipsit de încărcătură dramatică. Orice cameră poate căpăta un aspect tragic; orice cameră poate fi comică. Cămăruța aceea devenise la fel de hâdă ca o cameră de tortură.

Cu alte cuvinte, oriunde se poate întâmpla orice, în orice moment și din oricare motiv, scena fiind o arenă neutră pentru orice poveste omenească, iar dacă într-o seară vedem doi clovni împiedicându-se pe estradă, în seara următoare putem avea parte de Antigona sau de Oedip cu maică-sa și cu taică-său sau de patru jucători de cărți care răstoarnă măsuța lor improvizată și împrăștie cărțile pe podea, „unde ghetele bărbaților călcară în picioare regii și reginele grase și colorate care priveau lung și stupid la războiul purtat deasupra lor”.

Suedezul e acuzatorul, Johnnie e acuzatul și, în timp ce suedezul agită „un pumn uriaș în fața lui Johnnie”, izbucnește o încăierare, cowboyul încearcă să-l împingă la o parte pe suedez, iar Scully și omul din Est îl țin pe Johnnie și cu toții zbiară deodată: „Terminați!” (Scully), „Zice c-am trișat!” (Johnnie), „Chiar a trișat! L-am văzut! L-am văzut...” (suedezul), „Stați așa, când vă spun!” (omul din Est) După câteva secunde se opresc cu toții brusc, ca pentru a-și trage sufletul. Suedezul și Johnnie se înfruntă, primul acuzând, celălalt negând, și pentru că nimic nu poate sparge blocajul certitudinilor contrare, cei doi năbădăioși cad de acord să-și rezolve disputa cu pumnii. „Trebuie să ne batem”, spune Johnnie. „Da, să ne batem!” tună suedezul, iar când cowboyul se îndreaptă spre Scully și-l întreabă ce are de gând să facă, bătrânul spune: „L-am suportat pe suedezu’ ăsta afurisit până mi s-a aplecat. Îi lăsăm să se bată.”

Ies cu toții în viscol – în „vuietul furtunii” – și o simplă bătaie cu pumnii între doi bărbați furioși, ca în romanele ieftine, se transformă într-o reglare de conturi dezlănțuită între stihii, Crane îndreptându-și atenția când asupra participanților și observatorilor, când asupra tumultului din jurul lor, un vânt atât de turbat, încât spulberă cuvintele chiar în clipa când îi ies omului pe gură.

Nu ningea, dar troiene uriașe și nori de fulgi spulberați de vânturi turbate se revărsau spre sud iute ca gloanțele. Pământul acoperit de zăpadă era albastru, cu luciri nepământene de satin, și nu mai era nicio altă pată de culoare în afară de gara joasă și neagră – care părea incredibil de departe –,

unde o lumină strălucea ca o nestemată minusculă. În timp ce bărbații îşi croiau drum cu greu prin troienele care le ajungeau până la coapse [...] suedezul zbiera ceva. Scully se apropie de el, îi puse o mână pe umăr şi-i întinse urechea.

— Ce zici? strigă el.

— Zic, zbieră iar suedezul, că n-am nicio şansă cu voi, ăştia. Ştiu c-o să tăbărâți toți pe mine.

Scully îl lovi cu reproş peste mână.

— Gura, omule, strigă el. Vântul smulse cuvintele de pe buzele lui Scully şi le împrăştie cât colo.

— Sunteți cu toții o bandă de... tună suedezul, dar viforul îi reteză şi lui vorbele.

Găsesc un loc ferit aproape de zidul din spate al hotelului, o bucată de iarbă înghețată în formă de V, neatinsă de zăpadă, unde va avea loc bătaia – o insuliță desprinsă din spațiul mai mare din jur: un fel de ring de box sau o altă scenă pe care poate fi jucată încă o dramă omenească. Omul din Est, căruia îi clănțănesc dinții în timp ce „țopăie în sus şi-n jos ca o jucărie mecanică”, observă că „preludiul poartă-n el o tragedie mai mare decât tragedia acțiunii, iar acel aspect era accentuat de vaierul lung şi suav al viscolului care cernea fulgi tânguioşi în abisul negru al sudului”.

Scully dă semnalul de start. „Acum!” spune el şi, în timp ce bărbații încep să-şi care lovituri în întuneric, „brațele zburau atât de năucitor, încât nu se desluşea decât un fel de roată învârtindu-se cu repeziciune”. „Dă-i, Johnnie! Dă-i! Omoară-l! Omoară-l!” strigă cowboyul. Pentru omul din Est însă, „încleştarea inflexibilă”, monstruoasă este o ticăloşie, aşa că-şi doreşte să se termine. Suedezul îl doboară pe Johnnie, care se prăvăleşte „pe iarbă ca o povară respingătoare”. În timp ce zace acolo pe spate, cu fața „însângerată, zdrobită”, taică-său îl întreabă dacă poate continua. „Da, am... e... da”, spune el şi se ridică anevoie în picioare, ajutat de tată. Omul din Est se roagă de Scully să pună capăt încăierării, dar bătrânul îl ignoră, după care suedezul se apropie ca să dea pumnul decisiv. Deşi sorții îi sunt potrivnici,

Johnnie, „pe jumătate prostit de slăbiciune [...] se feri ca prin minune, iar pumnul îl dezechilibră pe suedezul care-şi luase prea mult elan”.

Cowboyul, Scully şi omul din Est izbucniră într-un chiot ca o armată victorioasă, dar încă nu se terminase, căci suedezul se ridicase agil în picioare şi se repezise ca turbat asupra duşmanului său. Brațele zburară iar năucitor, iar trupul lui Johnnie fu zvârlit încă o dată cât colo şi căzu grămadă ca un sac de pe un acoperiş. Suedezul se împletici degrabă până la un copac îndoit de vânt şi se rezemă de el, suflând ca o locomotivă, în timp ce ochii săi sălbatici, aprinşi de foc, lunecau frenetic peste chipurile aplecate deasupra lui Johnnie. Era ceva măreț în izolarea lui din acel moment, ceea ce omul din Est simți numaidecât când îşi ridică ochii de la bărbatul căzut şi dădu peste acea siluetă singuratică şi misterioasă care aştepta.

Suedezul, mai masiv şi mai puternic, a câştigat. Când îşi revine, Johnnie începe să plângă „de ruşine şi dureri trupeşti” şi, cu lacrimile scăldându-i dârele de sânge de pe față, spune: „A fost prea... prea... prea matahală pentru mine.” Scully anunță că „Johnnie e terminat”, cowboyul scoate un şir de „blesteme de nerostit”, iar omul din Est descoperă „cu uimire că erau în bătaia unui vânt ce părea venit direct din ținuturile înnegurate ale banchizei arctice. Auzi iar tânguirea zăpezii spulberate spre mormântul ei din sud. Îşi dădu seama că, în tot acest timp, frigul se încuibase tot mai adânc în el şi se miră că nu se prăpădise. Nu-i păsa de starea celui învins”.

Bărbații intră iar la adăpost, suedezul urcă greoi în camera lui, iar ceilalți se încălzesc la sobă, în „camera de tortură” plină de cărți de joc împrăştiate. Femeile din casă vin repede să-l ducă pe Johnnie la bucătărie, unde-l spală şi-i pansează rănile, dar înainte să iasă toate deodată, doamna Scully îşi şfichiuie soțul cu un atac verbal furibund: „Ruşine să-ți fie, Patrick Scully! Mai e şi fiul tău. Ruşine să-ți fie!”

Suedezul victorios coboară, deschide uşa teatral şi „se împleticeşte” până în mijlocul camerei. Şi-a făcut valiza, dă să plece din hotel şi-l mai întreabă o dată pe Scully cât îi datorează, la care Scully răspunde tot „Nimica”. Suedezul mai pune o dată întrebarea, ca să se asigure, iar Scully îi răspunde iar: „Nu-mi datorezi nimica.”

— Ha! făcu suedezul. Cre’ că ai dreptate. Cre’ că, dacă e la o adică, mata’ mi-ai fi dator. Eu aşa aş zice. Se întoarse spre cowboy. Omoară-l! Omoară-l! Omoară-l! îl maimuțări el, apoi izbucni într-un râs triumfător. Omoară-l! Ironia situației îl făcea să se zguduie de râs.

Dar parcă râdea de morți. Cei trei bărbați erau neclintiți şi tăcuți, fixând soba cu ochi sticloşi.

Suedezul deschise uşa şi ieşi în viscol, aruncând o ultimă privire disprețuitoare înapoi către grupul nemişcat.

Povestea s-ar fi putut încheia aici, pentru că acest moment marchează sfârşitul acțiunii în hotelul albastru şi ar fi fost un sfârşit perfect în felul său, concluzia bruscă, dar satisfăcătoare a unui text captivant, dar Crane persevereză încă două capitole şi, scormonind mai adânc, tot mai adânc în consecințele angrenajului pe care l-a pus în mişcare, face dintr-o povestire deja bună una excelentă.

Penultimul capitol începe astfel:

Suedezul plutea prin viscol de parc-ar fi avut pânze, ținând bine de valiză. Se luase după un şir de copăcei despuiați, pieriți, ştiind că străjuiau drumul. Fața lui, care purta încă urmele pumnilor lui Johnnie, simțea mai degrabă plăcere decât durere în bătaia vântului şi a zăpezii spulberate. Într-un final, câteva forme dreptunghiulare se înălțară în fața lui şi recunoscu în ele casele din partea centrală a oraşului. Găsi o stradă şi o luă de-a lungul ei, aplecându-se mult în vânt de fiecare dată când ajungea la câte un colț şi era luat pe sus de vreo rafală grozavă.

Parc-ar fi fost într-un sat părăsit. Ne imaginăm lumea ca pe un furnicar de oameni victorioşi, mândri, dar acolo unde răsunau goarnele furtunii, un pământ populat era de neînchipuit. Existența oamenilor părea deci o minune, acei păduchi agățați de un balon rotitor, pârjolit de foc, muşcat de ghețuri, ros de boală, pierdut în spațiu stârneau un licăr de mirare. Furtuna era un semn că trufia omului era însuşi motorul vieții sale. Numai un filfizon i-ar fi supraviețuit. Şi totuşi, suedezul găsi o cârciumă.

Lumea ermetic închisă a hotelului albastru a explodat, iar Crane ne aruncă brusc în infinitul urlător al tundrei albe. Îşi imaginează un pământ atât de ostil vieții, încât e lipsit de oameni, iar dacă există oameni, atunci ei trebuie priviți ca un fel de miracol. În „Barca de salvare” compară oamenii cu şoarecii, făpturi insignifiante care ronțăie „brânza sfântă a vieții”, iar de această dată coboară încă o treaptă a lanțului existenței şi-i compară cu păduchii, nişte paraziți care se agață de o planetă înghețată, dogoritoare, măcinată de boli, care se roteşte orbeşte prin spațiu, cel mai sumbru şi mai descurajant tablou al umanității pe care l-a zugrăvit vreodată, şi totuşi, în

acest pasaj încurcat şi chinuit, spune şi că aroganța şi importanța pe care şi-o dă omul („trufia") sunt lucrurile care-l țin pe linia de plutire („motorul vieții sale"), ca apoi, schimbând din nou direcția în următoarea propoziție, să declare că numai un „filfizon" (un dandy plin de sine, un fante sau, în limbaj contemporan, un nesimțit fițos) ar supraviețui furtunii, iar suedezul nu doar că supraviețuieşte, ci are norocul de a da peste o cârciumă.

Suntem încă în Nebraska, dar în acelaşi timp Crane a schimbat perspectiva atât de drastic şi ne-a dus atât de departe de oraşul Romper, încât vrea să privim acel loc ca pe un puncticel în cosmos (ceea ce este), însă, pentru că în ceea ce urmează sunt implicați oameni, locul devine extrem de important pentru om, căci omul e măsura tuturor lucrurilor, aşadar chiar dacă oamenii sunt păduchi în tabloul cosmic mai larg, ceea ce li se întâmplă pe pământ contează, contează enorm, nu e şi nu va fi niciodată zadarnic, căci oricât de pesimistă a devenit viziunea lui Crane despre omenire, nu e un nihilist, iar ceea ce-şi fac oamenii unii altora contează, poate nu pentru cosmos în general, ci pentru universul moral creat de oameni.

Următorul paragraf începe cu un semn prevestitor. Un felinar roşu atârnă deasupra intrării în cârciumă, dând fulgilor care cad în bătaia sa culoarea sângelui, iar când suedezul deschide uşa şi intră, se află tot în romanul ieftin pe care şi-l scrie în minte şi e încă îmbătat de victoria din prima sa luptă de western. Se uită în jur şi vede că singurii clienți în afară de el sunt patru bărbați care beau la o masă din colțul îndepărtat al camerei. Într-o dispoziție veselă, jubilatoare, se apropie de bărbatul de la bar şi comandă whiskey, „zâmbind fratern". După ce barmanul înregistrează comanda pe casa de marcat nichelată, suedezul ia sticla, îşi toarnă un pahar foarte generos şi-l dă pe gât din trei înghițituri. Barmanul aruncă o privire furişă urmelor de sânge de pe fața suedezului şi comentează: „Urâtă noapte." Nu, ba deloc, răspunde suedezul, pentru el e chiar frumoasă, ba chiar îi place vremea asta, îi place şi n-are nimic împotriva ei. Mai cere un rând, dar când se oferă să-i facă cinste barmanului, acesta refuză şi-l întreabă pe suedez cum s-a rănit la față. Suedezul îi spune imediat că s-a bătut şi că a „bătut măr un tip colo la hotelul lui Scully". Ceea ce le trezeşte interesul celor patru bărbați de la masă. „Pe cine?" întreabă unul dintre ei, iar după ce le spune că a fost Johnnie Scully şi că „o să fie ca mort vreo câteva săptămâni", suedezul îi invită să bea cu el. Nu, mersi, spune unul dintre ei, după care Crane îl lasă pe suedez şi-şi îndreaptă atenția asupra celor patru bărbați.

Doi afacerişti de vază din oraş şi procurorul stau la masă împreună cu prietenul lor, „un jucător profesionist din categoria celor care joacă cinstit", un gentleman distins în felul său care nu e doar respectat de stâlpii comunității, ci e considerat „un tip rasat". E adevărat că-şi câştigă existența profitând de „fermieri nesăbuiți şi senili care, bucuroşi de recolte bune, vin în oraş plini de mândria şi încrederea dată de [...] o prostie invulnerabilă", dar totodată e căsătorit, are doi copii şi duce „o viață de familie exemplară". Crane insistă cât se poate de mult asupra calităților acelui „cartofor pungaş", care e în acelaşi timp „atât de generos, corect şi moral, încât, dacă ar fi făcut concurs, ar fi pus pe fugă conştiințele a nouă zecimi dintre cetățenii din Romper".

Dacă ne aflăm în universul moral al oamenilor, atunci cartoforul e un caz ambiguu, o persoană care e simultan ceva şi altceva, o contradicţie vie care subminează toate certitudinile limpezi despre ce înseamnă un comportament moral, din moment ce Crane ţine să descrie această persoană ca „morală”, deşi tot el l-a numit „pungaş”. Dar e pungaş doar în sensul în care e destul de viclean ca să-i atragă pe ţărănoii săraci cu duhul să joace cărţi cu el, pentru că altfel joacă „cinstit”, perfect corect, şi le ia banii doar pentru că e un jucător de cărţi mai priceput decât ei. Iar în acest moment, în probabil cea mai elegantă întorsătură a poveştii, acest cartofor se va amesteca în viaţa suedezului jucător de cărţi care a intrat în cârciumă pentru a-şi sărbători victoria bărbătească, virilă împotriva unui presupus trişor dintr-un presupus Vest anarhic, periculos. În faţa cârciumii ninge cu fulgi roşii ca sângele, iar ceea ce se va întâmpla depinde doar de împrejurările de moment: o întâlnire provocată de hazard între doi bărbaţi versaţi într-ale hazardului.

Între timp, suedezul a dat pe gât mai multe pahare de whiskey sec şi încearcă să-l convingă pe barman să bea cu el. „Haide”, spune el. „Bea ceva. Haide. Ce-ai zis – nu? Ei, măcar unul mic. Ce Dumnezeu, în seara asta l-am bătut pe unu’ şi am chef să fac cinste. Da’ l-am bătut măr. Domnilor”, strigă el către bărbaţii de la masă, „beţi un pahar?” Barmanul, oripilat de obrăznicia suedezului, se grăbeşte să-i strige un: „Sst!” „Mulţam”, spune unul dintre bărbaţii de la masă. „Nu ne mai trebuie.”

Suedezul însă nu acceptă refuzul. Devenind agresiv, ca şi cum ar fi intrat în rolul unui mocofan scandalagiu dintr-o scenă clasică de western – înfruntarea din bar –, ia cel de-al doilea refuz al bărbaţilor de la masă ca pe o insultă. Cu pieptul „umflat, ca un cocoş”, îi spune barmanului că e un gentleman, că vrea ca ceilalţi să bea cu el şi – să ia seama – îi va sili să bea cu el. Se duce ţanţoş la masă, pune mâna pe umărul cartoforului şi repetă ameninţarea: „V-am poftit să beţi cu mine.” Cartoforul nici nu se oboseşte să se întoarcă spre el, ci îi aruncă o privire piezişă peste umăr şi răspunde: „Amice, nu te cunosc.” Cum suedezul insistă în continuare, cartoforul îi cere calm să-şi ia mâna de pe umărul lui şi să-şi vadă de treaba lui. „Ce?” strigă suedezul beat şi indignat. „Dacă nu vrei să bei cu mine, domnişorule, las’ că te silesc eu. Te silesc eu!”

Observaţi că suedezul i se adresează cartoforului cu „domnişorule”. Crane ne-a spus deja că jucătorul expert e mic de statură, „un bărbat mărunt şi subţire”, dar „domnişor” ne arată clar cât de profund s-a rătăcit suedezul într-un Vest imaginar creat de cărţile pe care le citise pe când era croitor la New York, pentru că „domnişor” nu evocă doar o persoană care se îmbracă elegant, dar e şi un termen peiorativ al vesticilor pentru esticii habarnişti, pe care-l aplică şi fenomenului popular al ranchurilor turistice[100]. Pentru că

---

[100] În original, termenul folosit este „dude”, aici cu sensul de „filfizon”; „dude ranch” denumeşte un tip de fermă de agrement dedicată turismului.

jucătorul nu se încadrează în tiparul vesticului autentic din cărțile ieftine, suedezul l-a numit „domnişor”, adică l-a catalogat greşit ca pe un tip din Est şi, pentru că a câştigat bătaia cu Johnnie, acum se simte suficient de sigur pe el pentru a-şi atribui rolul vesticului agresiv şi, răsturnând situația în mintea lui învălmăşită, îmbibată de whiskey, suedezul a păşit fără să vrea pe un teritoriu periculos. La prânzul de la Palace Hotel folosise cuvântul „periculos” pentru a descrie Vestul, dar nici atunci şi nici măcar acum nu-i trece prin cap că el însuşi ar putea fi un instrument al pericolului.

Suedezul îl înşfăcase frenetic pe cartofor de beregată şi-l trăgea de pe scaun. Ceilalți bărbați țâşniră în picioare. Barmanul se adăposti iute după colțul barului. Se stârni zarvă mare şi în mâna cartoforului a fost văzut un cuțit cu lamă lungă. Acesta se repezi înainte şi un trup omenesc, această citadelă a virtuții, înțelepciunii şi puterii, fu străpuns la fel de uşor ca un pepene. Suedezul se prăbuşi cu un strigăt de uluire deplină.

Comercianții de vază şi procurorul trebuie să fi ieşit din local mergând de-a-ndărătelea. Barmanul se pomeni că se reazemă moale de brațul scaunului şi priveşte în ochii unui ucigaş.

— Henry, spuse acesta din urmă în timp ce-şi ştergea cuțitul pe unul dintre prosoapele atârnate de tejghea, să le spui unde mă găsesc. O să-i aştept acasă. Apoi se făcu nevăzut. În clipa următoare, barmanul ieşise în stradă, strigând prin furtună după ajutor, dar şi după tovărăşie.

Cadavrul suedezului, rămas singur în cârciumă, privea țintă la cumplita notiță de deasupra casei de marcat: „Aici se înregistrează valoarea cumpărăturilor dumneavoastră.”

E interesant să ne oprim asupra construcției ciudate şi stângace din primul paragraf, „şi în mâna cartoforului a fost văzut un cuțit cu lamă lungă”. Oricare alt scriitor ar fi formulat aproximativ aşa: „Cartoforul bagă mâna în buzunar, de unde scoase un cuțit cu tăiş lung”, dar Crane foloseşte diateza pasivă în repetate rânduri în întreaga sa operă pentru a crea ceea ce aş numi „o perspectivă obiectivă” a lumii vizuale, lumea percepută prin obiectivul neutru, atotvăzător al unui aparat de filmat. Nu e un manierism, ci o poziție filosofică, morală chiar, despre cum să descrii cât mai precis un eveniment din lumea reală. În acest caz, Crane nu pretinde că ştie ce gândeşte cartoforul. Îl urmăreşte din afară, la fel ca cititorul, dar în alte povestiri şi romane, atunci când povesteşte ceva prin ochii şi mintea unuia dintre personaje (Henry Fleming, de pildă), renunță la diateza pasivă şi

revine la succesiunea obişnuită a substantivelor şi a verbelor în frazele sale. În acest pasaj însă, face o observaţie în plus, poate una extrem de subtilă, totuşi importantă. Suedezul a venit în Vest aşteptându-se să fie ucis. Şi după ce a provocat un conflict absurd şi inutil, a fost într-adevăr ucis, iar prin recursul la diateza pasivă, Crane plasează responsabilitatea asupra cuţitului şi nu asupra cartoforului, de parcă ar spune nu, suedezul nu a fost omorât de un om, a fost omorât de propria sa premoniţie a morţii, de propria sa frică, iar cuţitul a fost arma prin care destinul şi-a împlinit misiunea. Cum spune casa de marcat: ai căpătat ce ai cerut.

Demnă de remarcat în acest pasaj e şi iuţeala cu care prietenii cartoforului o şterg din bar. Dispar într-o clipită, la o fracţiune de secundă după ce trupul suedezului se prăbuşeşte la podea, iar prin fuga lor execută acelaşi dans retractil al autoconservării propriu tuturor cetăţenilor respectabili în momente de criză, după cum observase amar Crane cu doar şaisprezece luni în urmă, în articolul în care se apăra pentru că luase atitudine în Cazul Dora Clark – în ciuda consecinţelor brutale ale acelui gest. Aşadar, procurorul şi cei doi comercianţi aleargă afară în viscol şi se spală pe mâini de întreaga chestiune, ca o punere în practică a cuvintelor adresate de cartofor suedezului cu mai puţin de un minut înainte să fie atacat: „Amice, nu te cunosc.”

În ultimul capitol, Crane se înarmează cu propriul său cuţit, cuţitul invizibil al scriitorului, pe care-l lua cu el oriunde se ducea, şi priviţi ce iute se mişcă atunci când vine momentul să-l folosească.

Trec câteva luni, iar într-o zi, omul din Est porneşte călare, cu un teanc de scrisori şi ziare, spre ranchul din Dakota unde muncea cowboyul. Nu e limpede dacă domnul Blanc lucrează tot la ranch sau şi-a găsit o slujbă la poşta din oraş, dar, în orice caz, cert este că cei doi bărbaţi au ţinut legătura în mod regulat de la prima lor întâlnire de la Palace Hotel, din Romper. Omul din Est îi spune cowboyului că jucătorul a fost condamnat la trei ani pentru uciderea suedezului. O sentinţă blândă, comentează ei, dar cowboyul observă că dacă barmanul şi-ar fi făcut datoria şi l-ar fi pocnit pe suedez în cap cu o sticlă, n-ar mai fi fost niciun omor. Insensibil la acest raţionament, omul din Est răspunde „cu asprime” că s-ar fi putut întâmpla o mie de lucruri, adică asemenea speculaţii nefondate sunt inutile, din moment ce se întâmplase un singur lucru şi anume suedezul fusese omorât. Dar cowboyul continuă să reflecteze la „ce-ar fi fost dacă”, spunând că dacă suedezul nu l-ar fi acuzat pe Johnnie că trişează, ar fi fost în viaţă, şi că fusese mare fraier pentru că se montase aşa din cauza unui joc jucat de plăcere, fără mize băneşti, ceea ce nu face decât să arate cât era de nebun. Ignorând aceste comentarii, omul din Est spune că-i pare rău de cartofor. Şi cowboyul spune că-i pare rău, adăugând că acesta nu merită să fie închis deloc, dat fiind ce fel de om omorâse, şi abia în acel moment, nu mai înainte – într-o fracţiune de secundă –, Crane scoate cuţitul şi începe să-l răsucească în măruntaiele povestirii sale, iar pe măsură ce povestirea se apropie cu paşi repezi de final, tot ceea ce ni s-a sugerat până acum se năruie brusc. Omul din Est răspunde:

— Poate că suedezul n-ar fi fost omorât dacă totul ar fi fost pe cinstite.

— N-ar fi fost omorât? strigă cowboyul. Totu' pe cinstite? Cum, când el a zis că Johnnie trişează şi s-a purtat ca un mare dobitoc? Şi dup-aia, la cârciumă, nu şi-a căutat-o cu lumânarea? Aceste argumente ale cowboyului îl zgândăriră pe omul din Est, scoţându-l din sărite.

— Eşti un prost! strigă duşmănos omul din Est. Eşti un dobitoc de un milion de ori mai mare decât suedezu'. Să-ţi spun o chestie. Să-ţi spun o chestie. Ascultă! Johnnie chiar a trişat!

— Johnnie, spuse cowboyul pe un ton plat. Rămase tăcut un minut, apoi vorbi cu însufleţire: Ei, na. Jucau şi ei aşa, de distracţie.

— Distracţie, nedistracţie, spuse omul din Est, Johnnie a trişat. L-am văzut eu. Sunt sigur. L-am văzut. Dar am refuzat să iau atitudine şi să fiu bărbat. L-am lăsat pe suedez să se lupte singur. Iar tu – tu nu făceai decât să te umfli-n pene şi să ceri bătaie. Nu mai zic de bătrânu' Scully! Suntem toţi vârâţi în chestia asta! Bietu' cartofor nici măcar nu e substantiv. E un fel de adverb. Orice păcat e rezultatul unei colaborări. Noi, toţi cinci, am colaborat ca să-l omorâm pe suedez [...] tu, eu, Johnnie, bătrânu' Scully, iar cartoforu' ăla ghinionist şi fără minte a fost doar punctul culminant, vârful unei acţiuni omeneşti, şi numa' el e pedepsit.

Ofensat şi revoltat, cowboyul strigă orbeşte în ceaţa acelei teorii misterioase:

— Păi, eu n-am făcut nimica, nu?

Dacă n-am uitat de fermier până acum, vom înţelege dezgustul lui faţă de Johnnie, care trişase la cărţi. Dacă ne amintim de izbucnirile enigmatice ale lui Scully împotriva fiului său şi că „distrusese" partida de cărţi a băiatului cu fermierul, vom înţelege că şi el ştia că Johnnie trişează. Şi, aşa neplăcut şi smintit cum era, suedezul nu aiurase atunci când îl acuzase la rândul lui pe Johnnie că trişează, ceea ce ne sileşte să reanalizăm aspectele cele mai frapante ale comportamentului său, mai ales după ce iese din hotel şi dă

peste cârciumă. În acel moment e cel mai singur om din lume, un străin pe un tărâm necunoscut, sinistru, fără prieteni, fără aliați, fără vreo legătură omenească pe o rază de o mie de mile. E atât de disperat după tovărăşie, tânjeşte atât de jalnic după un licăr cât de palid de bunătate din partea cuiva, oricui, încât se milogeşte de barman să bea cu el. Când barmanul îl refuză, suedezul îşi îndreaptă din nou atenția asupra celor patru bărbați din jurul mesei, dar şi aceştia îl refuză şi abia atunci, când toate persoanele din încăpere îi refuză prietenia, bunăvoința sa degenerează în furie şi trece la atac. Chiar înainte ca suedezul să-l ia de gât, cartoforul spune: „Amice, nu te cunosc." La prima vedere, pare o afirmație mai degrabă inofensivă din partea unui om care încearcă să scape politicos de un necunoscut enervant, dar dacă scoatem afirmația din contextul ei original şi o reanalizăm, ea va căpăta alt înțeles. „Amice, nu te cunosc." Pentru cei trei prieteni respectabili ai cartoforului, care au dat bir cu fugiții, înseamnă un lucru – „Nu suntem de vină, eşti pe cont propriu" –, iar pentru suedezul cel ultrasensibil şi într-o ureche înseamnă cu totul altceva: la început un scurt puseu de speranță – „Amice" –, urmat de mesajul zdrobitor „nu te cunosc". Propoziția e un adevărat oximoron, o propoziție care afirmă simultan două lucruri opuse şi egale, aşadar e lipsită de sens. Mintea suedezului face scurtcircuit.

Teoria misterioasă pomenită la final e de fapt obiectivul la care lucra Crane de un an, perfecționarea graduală a unei poziții rezultate din orele cumplite pe care le petrecuse pe mare cu Murphy, Montgomery şi Higgins. Revelația că ființele umane depind până la urmă unele de altele pentru cele mai importante lucruri din viață l-a făcut să exploreze atât consecințele faste, cât şi pe cele nefaste ale acestei premise bătute în cuie. Un spirit colaborativ activ poate face minuni de solidaritate umană peste tot în lume, fie că e vorba despre o barcă de trei metri în largul Floridei, despre un tren ce transportă sute de pasageri la destinațiile dorite între Anglia şi Scoția sau despre un sătuc irlandez unde se pregăteşte prima captură a sezonului pentru a fi vândută în piața locală de peşte, pe când un consens pasiv între indivizi poate produce coşmaruri, cum ar fi persecuțiile împotriva lui Henry Johnson şi doctorului Trescott în provincialul Whilomville sau martorii tăcuți de pe câmpiile din Nebraska atât de lipsiți de curaj, încât nu iau apărarea unui om bolnav la minte, lăsându-l aşadar în voia furtunii, a tăişului unui cuțit şi a morții. „Orice păcat e rezultatul unei colaborări", spune omul din Est. Acesta este codul moral pe care Crane îl concepuse singur până la douăzeci şi şase de ani, iar dacă am căuta punctele slabe ale acestei afirmații, am fi nevoiți să conchidem că nu există, pentru că e o idee aplicabilă peste tot, atât la păcatele bărbaților şi femeilor singure, cât şi la cele ale familiilor, şcolilor, industriilor, cartierelor şi țărilor în ansamblul lor. Suntem cu toții responsabili unii pentru ceilalți şi, dacă nu ne asumăm această responsabilitate, viața pe pământ devine un infern. Aceasta este cea mai importantă idee a lui Crane. Nedepăşită de ceilalți scriitori americani care i-au urmat.

13

„În mod straniu, se simte disperat”, comentează Conrad în scrisoarea sa pentru Garnett şi, la drept vorbind, Crane avea toate motivele să se simtă disperat. Nimic nu-i mergea aşa cum sperase şi, oricât de mult ar fi muncit sau oricât de bun ar fi fost rezultatul străduaniilor sale, nu reuşea să pună pâine pe masă. Aceste dificultăți sunt parțial explicabile şi prin ghinion, dar şi prin contractul dezavantajos cu McClure sau prin procesul intentat împotriva sa de avocatul lui Amy Leslie, care i-a poprit temporar drepturile de autor din America, dar problema mai profundă şi mai generală era că ajunsese de unul singur într-o poziție imposibilă intrând într-un joc pe care nu-l putea câştiga, pentru că adevărul e că nimeni – absolut nimeni din lumea anglofonă – n-ar fi putut câştiga decent ca autor freelance de proză scurtă.

Pentru a înțelege cu ce se confrunta Crane, să ne gândim la bilanțul publicării celor patru capodopere ale sale scrise la Oxted. Ca să iasă din groapa financiară în care se afla, conta pe onorarii substanțiale, achitate prompt pentru fiecare text, numai că, rând pe rând, toate au întâmpinat întârzieri mari, neaşteptate, înainte să vadă lumina tiparului. Monstrul, nuvela încheiată în septembrie 1897, a petrecut aproape un an în suspensie. Blocată inițial de McClure, care a reținut manuscrisul deşi n-avea de gând să-l publice (prea controversat), nuvela a fost respinsă apoi de Gilder de la Century (prea ofensatoare) şi abia în august 1898 a apărut în Harper’s New Monthly Magazine. „Mireasa vine la Yellow Sky”, încheiată tot în septembrie 1897, a trebuit să aştepte cinci luni înainte ca McClure (tocmai el) s-o publice în revista sa. „Moartea şi copilul” a stat degeaba tot cinci luni înainte ca Reynolds s-o vândă la Harper’s Weekly. A urmat apoi şirul lung şi comic de incidente şi gafe din jurul povestirii „Hotelul albastru”, pe care Crane i-a trimis-o lui Reynolds pe 7 februarie 1898. Din motive complicate legate de selecția povestirilor care aveau să alcătuiască, împreună cu Monstrul, o antologie suficient de mare pentru ca Harper’s s-o publice în volum, editorii n-au inclus-o în revistă. Reynolds a trimis-o apoi altor publicații lunare de calitate, dar a fost refuzată rând pe rând de Century, Scribner’s Magazine şi Atlantic Monthly. Redactorul-şef de la Atlantic n-a desconsiderat-o în sine, doar că voia drepturile pentru toate povestirile western ale lui Crane pentru o carte care să apară la Houghton Mifflin (unde avea o a doua slujbă, consultant de achiziții), iar când Reynolds l-a informat că celelalte povestiri fuseseră deja contractate, William Hines Page (viitor ambasador în Marea Britanie în Primul Război Mondial) a înapoiat manuscrisul făcând un comentariu de o idioțenie fără egal: „o singură poveste răzleață nu merită efortul nostru”. Reynolds a propus-o apoi la Collier’s Weekly, de unde a primit un răspuns favorabil, dar, date fiind lungimea povestirii şi suma piperată cerută (patru sute de dolari), publicația s-a interesat dacă nu putea fi tăiată puțin şi tipărită la un preț mai mic, adică din cele zece mii de cuvinte să rămână şapte mii cinci sute, iar în loc de patru sute de dolari, trei sute. Când Reynolds i-a prezentat clientului său această propunere doar pe

jumătate (sau trei sferturi) mulțumitoare, în mod surprinzător, Crane a acceptat. Pe atunci se afla la New York, în drum spre Cuba, unde avea să relateze despre război şi, cum mintea sa era preocupată de alte chestiuni mai urgente, n-avea chef de tocmeală. Numai că a plecat spre Key West înainte ca Reynolds să intre în posesia contractului, iar când Crane a căutat povestirea ca să facă tăieturile necesare, şi-a dat seama că lăsase manuscrisul în camera de hotel de la New York. Povestirea a fost găsită, i-a fost trimisă lui Crane în Florida, iar pe 8 mai, acesta i-a retrimis manuscrisul lui Reynolds, împreună cu un scurt bilet: „Nu pot să tai chestia asta. N-au decât s-o taie cei de la Colliers. Încasează banii şi telegrafiază-mi când se face plata." Manuscrisul nemodificat a fost apoi retrimis către Collier's, dar Robert Collier, tânărul redactor-şef al revistei, a reuşit la rândul lui să-l rătăcească rapid, iar până să-şi aducă aminte că uitase de el, a mai trecut o vreme. Când Collier's a publicat în sfârşit „Hotelul albastru" în două episoade, pe 26 noiembrie şi pe 3 decembrie (la zece luni după ce fusese terminată), nici măcar un cuvânt nu fusese eliminat sau schimbat, dar probabil că au respectat termenii contractului şi i-au trimis lui Reynolds un cec pentru trei sute de dolari în loc de patru sute.

Pentru a înțelege frământarea crescândă a lui Crane printre toate acele încercări la care a fost supus, e suficient să aruncăm o privire câtorva dintre scrisorile trimise din Anglia din toamna lui 1897 până în primăvara lui 1898. Către John Phillips (director editorial la McClure's Magazine) în octombrie:

Ce Dumnezeu ați făcut cu Monstrul? [...]

[...] V-am trimis peste 25 000 de cuvinte, dar văd că bat pasul pe loc de parcă v-aş fi cerut eu să aşteptați până fac eu rost de banii ăia nenorociți [...] Vă rog să-mi spuneți cum stau. Ce s-a întâmplat? Am scris o poveste numită Monstrul? V-am trimis-o? Şi apoi ce s-a întâmplat?

Către Reynolds pe 20 decembrie:

Sigur că sunt groaznic de strâmtorat. Ai aflat, desigur, că drepturile de autor de la Appleton sunt blocate. M-au făcut praf [...]

Nu înțeleg prea bine de ce se moşmondeşte McClure cu Monstrul. S-ar putea să dau faliment dacă nu primesc acei bani direct.

Către Reynolds, ceva mai târziu în decembrie, când anexează manuscrisul la „Moartea şi copilul”, precizând că „n-aş fi făcut-o dacă n-aş fi fost lefter”:

Pentru numele lui Dumnezeu, fă rost de câți bani poți şi trimite-mi-i prin telegraf, trimite-mi-i neapărat între Crăciun şi Anul Nou. Vinde „Monstrul”. Nu uita – trimite-mi nişte bani luna asta.

Către Reynolds pe 14 ianuarie:

În atâtea luni de când sunt în Anglia n-am primit niciun cent din America, în afară de ce am împrumutat. Mai citeşte o dată asta! Ca urmare, în ultima vreme am fost nevoit să mă înțeleg cu reprezentanții englezi ai unor edituri americane, dar în orice caz, comisionul dumitale va fi protejat. Mai mult de atât nu pot face. Cheltuielile mele din Anglia m-au pus cu spatele la zid. Încă aştept să-mi trimiți partea mea din banii pentru Monstrul, iar dacă se blochează pe undeva, sunt pierdut.

Către Reynolds pe 31 ianuarie, când nu mai socoteşte câte cuvinte are de gând să scrie, ci transformă direct cuvintele în dolari:

O să scriu chestii scurte cam de o mie, o mie două sute de dolari [...] Până atunci, orice sută de dolari e mană cerească! Îți trimit o idee pentru o agenție. Sunt sigur că te descurci cu ea. M-aş descurca eu de-aici, dacă n-ai fi dumneata agentul meu.

Ai fost grozav!

P.S.: Nu, deocamdată nu-ți trimit ideea pentru agenție. Săptămâna viitoare.

Către Reynolds pe 7 februarie (într-un acces de optimism rar):

După cum vezi, m-am pus pe treabă şi produc marfă grupa mare. Dacă mergi în ritmul ăsta grozav, în scurt timp o să avem cu ce să ne umflăm în pene.

Mai sunt câteva chiţibuşuri, cum ar fi chestiunea cu Journal şi aşa mai departe, pe care aş vrea să le rezolvi. Mă uit cu uluire până şi la o hârtie de zece lire [...]

Cu toate astea, acum că m-am apucat, trebuie să mă ţin tare şi sunt convins că n-o să fie prea grav, cu ajutorul dumitale. O să te bombardez cu materiale. Apoi, dacă vinzi „Hotelul albastru" la Harper's, să-mi trimiţi pe loc banii. Am obligaţii mari luna asta. Dacă mă scoţi din asta, sunt gata să zâmbesc.

Către Reynolds pe 13 martie:

Trebuie să fac rost de nişte bani până pe 1 aprilie. Se poate să aduni dumneata sumele alea mărunte şi multe care mi se cuvin şi să mi le trimiţi?

Pe atunci, revistele erau în cel mai bun caz o sursă de venit precară, dar ele reprezentau doar jumătate din ecuaţie, un prim pas în planul mai amplu de a aduna povestirile în colecţii şi a le publica în volume. Şi în această privinţă însă, Crane a descoperit că pariase pe calul greşit, pentru că şi atunci, ca şi acum, volumele de proză scurtă rareori se vindeau satisfăcător, cel puţin în comparaţie cu romanele, şi oricât de bune, grozave şi chiar splendide ar fi fost povestirile sale, n-aveau să-i aducă niciodată destui bani ca să-l scape de greutăţile financiare.

El înţelegea asta. Chiar dacă uneori putea da dovadă de un fals exces de încredere în sine, îşi dădea seama că trebuie să scrie un roman ca să-şi achite datoriile, iar dacă avea noroc şi reuşea să dea lovitura, ar fi putut susţine şi stilul de viaţă extravagant pe care-l adopta alături de Cora. Din acest motiv, la scurt timp după ce s-a apucat să scrie „Hotelul albastru", a abandonat brusc povestirea şi s-a cufundat în romanul la care se gândea de câteva luni, În serviciu activ, o poveste semiautobiografică despre un jurnalist american aflat în Grecia în timpul războiului. În scrisoarea pe care i-o scrie pe 20 decembrie lui Reynolds, îl anunţă că scrisese douăsprezece mii de cuvinte din cele şaptezeci şi cinci de mii plănuite şi avea şanse să termine cartea în aprilie sau mai. Dacă reuşeau să obţină un avans mare în schimbul unui rezumat, ar fi putut să-i dea bice, dar, oricât pare să se fi zbătut Reynolds pe partea lui, n-a găsit doritori, deci Crane a lăsat deoparte romanul şi s-a întors la povestire. Aceste răzgândiri năvalnice, impulsive sugerează că începuse să intre în panică, apropiindu-se cu paşi mărunţi de disperarea totală.

Ceea ce Crane ştia probabil, dar poate că nu avusese curajul să recunoască faţă de sine însuşi, era că faima sa începea să pălească. Avusese momentul lui de glorie odată cu blestematul de Semn roşu, dar de un an, vânzările scădeau constant şi, cum drepturile de autor americane erau blocate, iar cartea nu-i aducea niciun ban în Anglia, probabil că nu se putea baza decât pe A treia violetă, care primise cronici viguroase, încurajatoare în presa britanică – în contrast cu ciomăgeala critică de care avusese parte în State –, dar micul scenariu-roman nu se vânduse prea bine şi primise eticheta de eşec comercial. Ce conta că textele sale din ultimii doi ani fuseseră inovatoare. Foarte puţini oameni înţelegeau acest lucru, iar cei care înţelegeau ori manifestau un entuziasm nebun, ori se speriau pentru că, aşa cum scrie într-o corespondenţă internă un redactor de la o revistă despre „Hotelul albastru", era „prea puternic şi brutal pentru cititorii [noştri]". În plus, toate acele texte erau povestiri, proză scurtă afurisită.

Cu toate acestea, atunci când nu intra în panică din motive financiare şi nu ticluia planuri de atac cu Reynolds, continua să muncească pe brânci ca de obicei, nu doar la povestirile pentru reviste şi la cărţi noi, dar şi la câteva texte de ocazie, scrise din pura plăcere de a scrie, care probabil că nu i-au adus decât nişte mărunţiş în buzunarele golite: două tentative de satiră politică de o nebunie exuberantă, „Cum a făcut tribul afridi un Ziarat" (New York Press, 19/9/97) şi o mică piesă antiimperialistă, absurdă, „Sângele martirului" (New York Press, 3/4/98), plus un articol generos şi eligios despre prietenul său Harold Frederic (Chap-Book, 15/3/98). În scrisoarea trimisă lui Reynolds odată cu acest articol, Crane scrie: „Îţi trimit un eseu de cincisprezece mii de cuvinte despre Harold Frederic şi opera lui [...] L-am scris la rugămintea lui [...] Preţul nu e neapărat important în acest moment." La fel ca în cazul textului despre Conrad, prietenia a fost mai puternică decât necesitatea de a produce cuvinte pe dolari.

Mai important, în această perioadă a scris şi poezii, care s-au dovedit a fi unele dintre cele mai bune ale sale, multe incluse în anul următor în al doilea volum de versuri pe care l-a publicat, Războiul e bun. Călăreţii negri se revărsaseră din Crane într-un singur şuvoi frenetic, ca şi cum o voce blocată înăuntrul său s-ar fi descătuşat brusc, după care însă izvorul poetic secase, iar vocea amuţise. N-au mai existat erupţii asemănătoare, dar în acei ani, Crane lucrase în tăcere la poezii noi, poate în jur de douăzeci, treizeci în total, compuse în registre mai variate decât „rândurile" scrise în 1894, de la furioasa şi sarcastica „Un ziar e o colecţie de seminedreptăţi" (pagina 474) la graţios-curgătoarea „Explic trecerea argintată a unei corăbii noaptea" (pagina 475). Noile poezii sunt în general mai lungi decât primele, dar nu toate, cum ar fi acestea două, care rămân apropiate ca spirit distrugătoarelor pilule din Călăreţii negri:

Un om îi spuse universului:

Exist, domnule!

Şi totuşi, răspunse universul,

Acest lucru nu-mi creează

Niciun fel de obligație.

Sau:

Drumețul

Fu cuprins de uluire

Văzând calea spre adevăr.

Era năpădită de buruieni.

„Ha, spuse el.

Văd că nimeni n-a mai trecut pe-aici

De multă vreme.”

Mai târziu văzu că buruienile

Erau tot atâtea cuțite.

„Ei, bâigui el în fine,

Trebuie să mai fie şi alte căi.”

Dar cu versuri precum „Cântecul florilor / Copaci tăiați urlând” sau „Marea îi păru fecioarei / o albastră luncă / mişunând de omuleți de spumă”, Crane intră într-o zonă nouă de curaj liric, care se regăseşte în „Impactul unui dolar asupra inimii”:

O blană de urs cinstit

Sub picioarele unui sclav criptic

Care vorbeşte doar nimicuri

Uitând de loc, de mulțime, de muncă şi stat,

Clămpănind, pălăvrăgind despre pălării

Chițăind ca guzganii despre pălării,

Pălării.

Aceste poezii emană şi o senzualitate nouă, ca şi un simț mai bogat şi mai sofisticat al complexităților şi nuanțelor dorinței erotice – care arată cât de versat devenise Crane în agonia inimii albastre şi a poftelor trupeşti:

O, Doamne, cum ți se mişca degetul mic

Când ridicai un braț gol

Şi te jucai cu părul tău

Şi cu un pieptăn, un flecuşteț auriu.

O, Doamne – să-mi fie dat să sufăr

Pentru cum se mişcă un deget mic.

Dintre aceste poeme mai târzii, îl reținem în special pe cel care dă titlul celei de-a doua antologii, „Războiul e bun”, scris probabil în 1895, la scurt timp înainte de apariția Semnului roşu, şi „Un om plutind pe o vergă subțire”, care a fost compus în Anglia cândva la sfârşitul lui 1897[101]. Deşi sunt scrise la mai bine de doi ani diferență, poeziile sunt structurate aproape identic: lungi de cinci strofe fiecare, majoritatea strofelor încheindu-se cu un scurt refren liturgic alcătuit dintr-o singură propoziție de trei cuvinte scurte, iar pe măsură ce poeziile cresc în intensitate de la o strofă la alta, refrenul din final devine tot mai puternic şi mai răscolitor cu fiecare repetare. Război şi naufragiu. Acestea sunt subiectele celor două poezii în care Crane schițează o teologie dezolantă, nemiloasă a unei lumi fără de Dumnezeu, în care omul e abandonat.

---

[101] Poezia, care n-a fost publicată niciodată în timpul vieţii lui Crane, a văzut lumina tiparului abia în 1929. Nu se ştie de ce a fost exclusă din colecţie, dar explicaţia simplă ar putea fi că autorul a rătăcit manuscrisul, n-a mai ştiut de el – n-ar fi fost prima oară că pierdea ceva scris de el. Faptul că i-a trimis o copie lui Elbert Hubbard confirmă că avea intenţia s-o publice, dar scrisoarea care a urmat, datată 29 ianuarie 1898, în care Crane îl întreabă pe Hubbard dacă primise poezia, sugerează că pachetul s-a pierdut pe drum, pentru că Hubbard obişnuia să publice toate poeziile primite de la Crane (n. a.).

Considerată de John Berryman „una dintre cele mai importante poezii ale secolului”, cea despre război e totodată una dintre cele mai zdrobitoare, năucitoare, ironice, tragice şi complexe pagini din întreaga operă a lui S.C.:

Nu plânge, fată, căci războiul e bun.

Iubitul tău întinse bezmetic brațele spre cer

Iar armăsarul speriat fugi de unul singur,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Tobele aspre, tunătoare ale oştirii

Ființe mărunte însetate de luptă,

Oameni născuți pentru marş şi moarte

Gloria nelămurită zboară pe deasupra lor

Măreț e zeul războiului, iar regatu-i

Câmpul unde zac o mie de leşuri.

Nu plânge, copilă, războiul e bun.

Tătâne-tău se zbătu în tranşee galbene,

Cu pieptu-înecat de furie, înghiți lacom şi muri,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Steagul iute, aprins al regimentului

Un vultur cu creastă roş-aurită

Oameni născuți pentru marş şi moarte

Explică-le virtutea măcelului

Arată-le noblețea uciderii

Şi un câmp unde zac o mie de leşuri.

Mamă cu biata inimă atârnând ca un bumb

Pe magnificul giulgiu al fiului tău,

Să nu plângi.

Războiul e bun.

Poemul rătăcit trece dincolo de soarta comună a bărbaților din „Barca de salvare”, limitându-se la destinul unui singur om care se agață cu disperare de o bucată dintr-un catarg rupt (verga) al unei corăbii care deja a naufragiat şi s-a scufundat. Omul e pe punctul de a se îneca, iar Dumnezeul atotputernic care, dacă ar vrea, ar putea transforma oceanul într-un maldăr de cenuşă nu ridică niciun deget ca să-l ajute. Momentul în care omul e la un pas de a fi înghițit de ape e surprins în cel de-al treilea vers al celei de-a patra strofe, când cerul dispare brusc („Un cer clătinat, bețiv, niciun cer”) – un limbaj atât de compact şi de dur, încât se simte ca o lovitură cu pumnul încleştat. E o poezie înfricoşătoare, o poezie despre neajutorare şi panică scrisă exact în momentul în care Crane începea să realizeze că şi el risca să se scufunde, pentru că la un an după ce scăpase de înec lângă coasta Floridei, se îneca din nou, pe uscat, în Anglia.

Un om plutind pe o vergă subțire

Un orizont îngust cât gura unei sticle

Coviltirul valurilor împroşcând puncte negre

Neconturatul scâncet al cercurilor de spumă.

Dumnezeu e rece.

Crestele şi hula neîncetată

Scoțând vaier după vaier,

Prăvălindu-se verzi, clocotinde, nesfârşite

Înălțându-se doar pe jumătate

Dumnezeu e rece.

Mările sunt în scobitura Mâinii;

Oceanele pot fi preschimbate-n stropi

De ploaie căzând printre stele

Dintr-un gest de milă față de un prunc.

Oceanele se pot face scrum

Murind cu un geamăt şi un muget lung

În freamătul peştilor

Şi strigătele corăbiilor

Pentru că Mâna cheamă şoarecii.

Un orizont mai mic decât cagula unui asasin osândit

Tumulturi năvalnice de cerneală

Un cer clătinat, beţiv, niciun cer

O mână palidă scăpând o vergă lustruită.

Dumnezeu e rece.

O haină umflată de aer captiv

O față sărutând apa-moarte

Plutirea obosită a unei mâini pierdute

Şi marea, marea mişcătoare, marea.

Dumnezeu e rece.

***

Pe 13 aprilie, când Crane a plecat în Cuba, nu fugea doar de necazurile sale din Anglia, ci şi spre următoarea aventură, care a fost până la urmă cea care i-a distrus sănătatea şi l-a omorât. E greu de spus ce impuls îl domina în acel moment – dorința de a fugi de ceva sau dorința de a fugi spre ceva –, cert este că era foarte hotărât să se întoarcă. În ciuda datoriilor şi a

„ospitalității risipitoare”, cum o numeşte J.C. Levenson, Crane şi Cora deveniseră un cuplu solid şi armonios, atât de unit după un an de trai comun, încât el ajunsese să-i dicteze unele texte, iar scrisul ei de mână aproape că se confunda cu al lui. Ştiind că erau nemulțumiți de casa lor şi că-şi doreau să se mute şi mai departe de Londra, Edward Garnett şi-a asumat inițiativa de a-i îndruma spre altă casă din Sussex (unde s-au şi mutat în cele din urmă) şi amândoi au primit ideea cu entuziasm, ba chiar S.C. le-a povestit colegilor jurnalişti din Cuba că aceea era casa unde avea de gând să se întoarcă după război.

Nevoia financiară, pe de-o parte, iar pe de altă parte, obişnuitul neastâmpăr – şi una, şi alta i-au motivat decizia de a pleca –, dar a fost mai mult decât atât, ceva atât de greu de definit, încât pare imposibil de exprimat în cuvinte. În scrisoarea sa către Garnett din decembrie, Conrad foloseşte cuvântul disperat, iar într-o scrisoare adresată lui Crane pe 5 februarie, ajunge chiar să-i spună că „Mă gândesc cu durere că te frământi. E rău şi pentru dumneata, şi pentru arta dumitale”. Ajungem astfel ceva mai aproape de ceea ce mă străduiesc să clarific. Ceva îl măcina pe Crane, o forță întunecată se furişase înăuntrul său şi-l sfâşia încetul cu încetul şi era posibil ca el nici măcar să nu-şi dea seama de asta sau poate că nu găsea cuvintele potrivite sau nu se îndura să se gândească la acel lucru, în orice caz, era ceva care-l împingea spre o criză sau poate că deja îl aruncase într-o criză. Nu vreau să simplific lucrurile şi să afirm direct că-şi presimțea moartea, dar, judecând după felul cum s-a comportat pe front, în Cuba, unde parcă şi-ar fi curtat moartea asumându-şi riscuri neobişnuite, ca de pildă să se aşeze chiar în bătaia focului inamicului, putem bănui că ar fi vrut să fie secerat de gloanțe în luptă şi să aibă parte de moartea unui pifan de rând. O moarte rapidă – şi nu moartea lentă pe care deja i-o pregăteau plămânii săi bolnavi.

Poate.

În orice caz, odată ce i-a intrat în cap ideea, nimic nu l-ar mai fi putut împiedica să plece, iar Conrad a jucat un rol activ în cerşitul fondurilor necesare pentru a-i plăti biletul până la New York, spre eternul său regret. După cum îşi aminteşte cu tristețe în ultimul său articol memorial despre Crane:

Acea după-amiază înnorată în care am alergat împreună prin Londra a fost pentru el începutul sfârşitului. Problema era să găsim şaizeci de lire în ziua aceea, înainte de apusul soarelui, înainte de cină, înainte de trenul „de şase patruzeci” spre Oxted, chiar atunci, în clipa aceea – nu cumva să se încheie pace şi el să rateze ocazia de a vedea un război. N-am avut să-i împrumut şaizeci de lire. Mai degrabă şaizeci de şilingi. Am încercat la diverse birouri, dar fără noroc sau, mai bine zis, cu norocul celor care umblă după bani. Omul ba era de negăsit, ba nu-l interesa Războiul Hispano-American. Într-un loc, cineva a vrut să ştie de ce ne grăbim aşa. Ar fi preferat să i se acorde un răgaz de gândire de patruzeci şi opt de ore. Când am coborât, m-am speriat de chipul palid, surescitat al lui Crane. Într-un final mi-a venit ideea

să-l duc la biroul londonez al domnilor de la William Blackwood & Sons. Acolo a fost primit foarte amical. L-am condus apoi la Charing Cross, de unde a luat trenul spre casă cu garanția că a doua zi va avea mijloacele pentru a pleca „la război”. Acesta este motivul pentru care, până-n ziua de azi, nu pot citi povestea lui „Prețul uniformei” fără un ghimpe în suflet. Nu e nimic mortal în ea, n-a făcut decât să acopere datoria sa față de domnii Blackwood; şi totuşi uneori am sentimentul că în acea după-amiază l-am condus de mână la pieire. Deşi n-am fost, desigur, decât unealta oarbă a destinului care-l ținea în ghearele sale! N-ar fi dat înapoi pentru nimic în lume. Era gata să traverseze oceanul înot.

(d) PARTEA ÎNTUNECATĂ A LUNII

1

La cinci zile după ce S.C. s-a îmbarcat pe vaporul cu aburi Germanic pe ruta Liverpool-New York, cel mai recent volum de povestiri i-a apărut în Statele Unite şi Anglia în două versiuni diferite, Barca de salvare şi alte poveşti de aventuri (Doubleday & McClure) şi Barca de salvare şi alte povestiri (Heinemann). În afară de povestirea din titlu, ambele volume conţin „Un om şi alţii", „Totul sau nimic – cai", „Flanagan şi scurta lui aventură de corsar", „Mireasa vine la Yellow Sky", „Înţelepţii", „Moartea şi copilul" şi „Cei cinci şoareci albi", doar că aceste texte alcătuiesc doar prima parte a ediţiei britanice – sub titlul „Conflicte minore" –, fiind urmate de o a doua parte („Schiţe din miez de noapte") ce include câteva texte plasate la New York şi Asbury Park: „Un experiment al sărăciei", „Oameni în bătaia furtunii", „Duelul care n-a avut loc", „Un copilaş ameninţător", „O mare greşeală", „Elocvenţa suferinţei", „Licitaţia", „Viteza tinereţii" şi „Un detaliu". Deşi selecţia, în versiunea mai lungă sau mai scurtă, conţine câteva dintre cele mai bune texte scurte ale lui Crane de până atunci, dar şi de-atunci încolo, reacţia în presă n-a fost nici mai bună, nici mai rea decât cea de care avuseseră parte cărţile sale de după Semnul roşu: un amestec de pro şi contra, de admiraţie şi uluire, de bătăi zdravene pe spate şi răceală plină de dispreţ. Scindarea standard obişnuită pentru orice scriitor demn de acest nume, ceea ce nu era deci chiar atât de rău, numai că un scriitor aflat, întâmplător, într-o mare de datorii nu mai avea nevoie să intre la apă. Niciuna dintre reacţiile critice nu surprinde mai acut dilema lui Crane decât o notiţă nesemnată apărută în Athenaeum (Londra), în care cronicarul recunoaşte că povestirile „demonstrează extraordinara abilitate vecină cu geniul proprie prozei domnului Crane în general; dar ne îndoim că vor fi pe placul publicului din ţara noastră, pentru că sunt prea sumbre şi se ocupă îndeobşte de un tip de personaje oarecum uniforme în cruzimea lor albă".

Această neputinţă de a „fi pe placul publicului" a fost unul dintre motivele pentru care Crane se afla în mijlocul Atlanticului când a ieşit cartea, pentru că, până la ora aceea, nici măcar „micul succes" pe care contase în decembrie n-ar mai fi fost de-ajuns ca să-l ţină în Anglia. Avea nevoie de bani şi nu-i putea câştiga decât devenind corespondent al iminentului război.

Asta pe de-o parte, iar acestei nevoi i se adaugă şi starea de spirit frământată în care a plecat spre Cuba, pe care o putem explica prin despărţirea bruscă de Cora sau, dacă nu de Cora însăşi, atunci de viaţa casnică pe care ea o reprezenta, rutina aşezată, neclintită a muncii, gospodăriei şi socializării permanente. În ciuda eforturilor de a se adapta noilor circumstanţe, prima sa tentativă de viaţă conjugală durase doar zece luni, iar Cora n-avea să-l însoţească, aşa cum făcuse cu o primăvară în urmă, când el o ştersese la războiul din Grecia. Vremea aventurilor în doi trecuse, iar Imogene Carter fusese lăsată definitiv la vatră (atât ca idee, cât şi în practică). În schimb, nevasta Cora avea să rămână cuminte în Anglia, ca

să se lupte cu ruina financiară pe care ea şi şoricelul ei o creaseră şi – din punctul ei de vedere, dacă nu şi din al lui – să țină în continuare gospodăria pe roate. Decizia a fost a lui, nu a ei, iar ea a fost nevoită s-o accepte. Dacă ar fi obiectat, şi-ar fi periclitat mariajul neoficializat, poate i-ar fi dat chiar o lovitură fatală, aşa că a acceptat în tăcere. Nu fără unele temeri întemeiate în privința viitorului lor comun, dar şi profund îngrijorată în privința lui. Cu două săptămâni înainte de plecarea lui, ea a exprimat aceste nelinişti într-o scrisoare către prietenul lor Scovel:

Dragă Harry, Stephen vine cu vaporul care aduce această scrisoare în America, va fi corespondent în conflictul S.U.A.-Spania. Presupun că ai să-l vezi, întrucât Key West va fi mai mult ca sigur cartierul general al ziariştilor. Am considerat că e mai bine ca eu să rămân în Anglia. Îți scriu ca să vă rog, pe tine şi pe buna ta soție, dacă sunteți în oraş, să-i purtați nițel de grijă. Nu prea e în apele lui şi mă frământ pentru el, pentru că singur nu-şi poartă de grijă [...] Iar dacă se îmbolnăveşte, rogu-te, telegrafiază-mi.

Înfățişarea şleampătă a lui Crane şi purtarea nesăbuită în timpul războiului arată că nu era în apele lui şi că nu-l preocupa să-şi poarte de grijă, riscând să se îmbolnăvească fizic şi, exact cum se temuse Cora, s-a îmbolnăvit atât de rău, încât la un moment dat a trebuit evacuat din Cuba şi trimis la tratament într-un spital militar din Old Point Comfort, Virginia, apoi şi mai departe, tocmai în Munții Adirondack, să-l vadă un specialist în plămâni care conducea un sanatoriu în Saranac Lake. Comentând înfățişarea lui Crane într-un text scris pe o barcă de comunicații în perioada de început a războiului, înainte de invazie, romancierul Frank Norris observă:

Tânăra celebritate purta nişte pantaloni de doc înnegriți şi năclăiți cu tot soiul de pete de gudron, unsoare şi ulei. Cămaşa lui era neatinsă de vreun guler sau eşarfă şi desfăcută la gât. Părul îi atârna peste ochi în lațe aspre, iar în poală îşi ținea valiza cu haine, folosind-o ca masă de scris. Chiar dacă barca se legăna, el ținea între călcâie o sticlă de bere şi bea din ea cu o indiferență suverană la ideea de pahar. În timp ce el îşi scria corespondențele descriptive care urmau să fie citite a doua zi dimineață de peste zece mii de oameni în ziarele din New York, m-am întrebat ce-ar spune şi ce ar gândi cei cincizeci de mii de oameni care-i citiseră romanul de război şi văzuseră în autorul său, pe bună dreptate, desigur, un mare geniu, dacă l-ar fi văzut în acel moment.

Mai târziu, aparent înzdrăvenit după sejurul în Virginia, Crane s-a întors pe front pentru a relata despre invazia din Puerto Rico şi a nimerit pe o barcă a

presei împreună cu colegul său, corespondentul Charles Michelson. Agerul său prieten observă:

Crane plecând la război e una dintre cele mai neprezentabile figuri aflate vreodată în centrul unui roman de aventuri apocrif: greoi în mişcări, lățos, de obicei nebărbierit, îmbrăcat ca un marinar de rând, cu obrajii scobiți, pământiu, zgârcit la flecăreală, critic, poate chiar cusurgiu, cu sănătatea şubredă – exact antiteza bărbatului cuceritor.

[...] Aproape tot drumul, vântul a bătut din față, botul bărcii intra sub apă la fiecare val şi cineva a descoperit că dacă te duci în față şi te ții bine de stâlp, Oceanul Atlantic poate oferi un duş acceptabil. Crane ne-a dezvăluit epava unei siluete atletice – umeri cândva lați aduşi înainte de un piept paradit, concav; picioare ca nişte fusuri – arăta ca o panglică albă jerpelită, văzută prin vălul verde al valurilor care-l spălau.

Asta după doar trei luni, iar Crane trebuie să fi înțeles în sinea lui, la plecarea din Anglia, că se îndrepta spre o catastrofă personală – începutul sfârşitului –, dar în acelaşi timp era hotărât să înfrunte acel sfârşit şi a refuzat să se lase convins de soție, de Conrad sau de oricine altcineva să se răzgândească. M-am speriat de chipul palid, surescitat şi, în timp ce traversa oceanul plutind în călătoria sa de zece zile la New York, Crane părea la fel de preocupat de trecutul său american ca şi de viitorul imediat care-l aştepta în junglele Cubei. Nu mai călcase în propria țară de peste un an, iar perspectiva l-a trimis învârtindu-se înapoi în oraşul mitologic al copilăriei sale, Whilomville, care a devenit scena unei noi povestiri pe care a început s-o schițeze undeva în mijlocul oceanului şi a terminat-o în primele zile ale războiului, pe o barcă de comunicații, în timp ce naviga împreună cu alți corespondenți americani în ape ostile, patrulate de canoniere şi nave de război spaniole. E de mirare că a reuşit să se detaşeze atât de mult de mediul în care se afla ca să se concentreze, printre atâtea primejdii, pe o poveste despre un băiețel, dar dacă ne aplecăm mai atent asupra povestirii, devine limpede că – în mod conştient sau nu – Crane scria de fapt despre sine şi despre sentimentele sale contradictorii față de situația în care se afla.

Whilomville din „Mănuşile cele noi” nu e acelaşi loc descris în Monstrul. În această versiune nu există incendii, carne arsă, cetățeni înnebuniți de spaimă – e doar orăşelul placid unde Crane îşi petrecuse primii ani ai copilăriei, care i se întipăriseră adânc în minte, paradisul pierdut care-i fusese furat odată cu moartea subită, neaşteptată a tatălui. Acesta fusese de departe cel mai traumatizant eveniment din copilăria sa – lovitura de secure care-i făcuse țăndări viața şi-l învățase că Dumnezeu e o forță crudă şi capricioasă pe care nu te poți baza sub nicio formă.

Şi iată-l acum, la douăzeci şi şase de ani, singur în mijlocul Atlanticului, un fugar avântându-se cine ştie înspre ce, o situaţie oarecum asemănătoare cu cea a băieţelului din povestirea sa, care hotărăşte şi el să fugă de acasă, dar în California, care în imaginaţia lui e la fel de departe de oraşul său ca partea întunecată a lunii. Sau, pentru a pune lucrurile în alt context, se află cam la aceeaşi distanţă faţă de New York cum e Cuba faţă de Oxted.

Îl cheamă Horace, pare să aibă în jur de opt ani (vârsta lui Crane la moartea tatălui său), e tot un băiat orfan de tată şi, deşi Crane nu fusese singur la părinţi ca Horace, dată fiind uriaşa diferenţă de vârstă faţă de copiii mai mari ai familiei, crescuse practic fără fraţi sau surori. Horace locuieşte cu mama şi mătuşa necăsătorită şi, deşi nu se precizează nimic despre moartea tatălui, faptul că mama umblă „în straie de doliu" sugerează că se întâmplase destul de recent. Ca urmare, băiatul e captiv într-o familie exclusiv feminină şi se simte sufocat de cele două prezenţe nelinişte ce plutesc deasupra sa, care i-au impus atât de multe restricţii şi interdicţii, încât e mereu certat cu regulile lor. Paralelele nu sunt identice, dar şi pe Crane îl apucase neastâmpărul în faţa constrângerilor vieţii sale din Anglia, iar când presiunile au devenit de neîndurat, a evadat şi el în partea întunecată a lunii.

Nu e întâmplător nici că evenimentul esenţial al poveştii se naşte din dorinţa băiatului de a lua parte la o „bătălie", acelaşi impuls care-l cuprinsese pe Crane şi-l trimisese pachet în Cuba. În cazul micului Horace, armele armatelor americane şi spaniole sunt înlocuite cu bulgări de zăpadă, dar o bătălie e o bătălie, iar povestea începe când băiatul se întoarce într-o după-amiază de la şcoală şi întâlneşte un grup mare de prieteni în toiul unei bulgăreli, jumătate dintre ei jucând rolul soldaţilor, iar cealaltă jumătate, al indienilor. Horace e înnebunit să participe, dar două obstacole îi stau în cale. În primul rând, maică-sa îl dăscălise să vină „direct acasă imediat după şcoală", iar în al doilea rând, are o pereche nouă de mănuşi roşii şi fusese prevenit cu asprime să nu cumva să ude „mănuşile alea noi şi drăguţe. M-ai auzit?" Deci deşi prietenii lui Horace îl invită să participe la bătaie, băiatul ezită, ceea ce-i face pe ceilalţi să-l tachineze usturător:

— I-o fi frică de mănuşi! I-o fi frică de mănuşi!

Îi cântară aceste cuvinte pe o melodie crudă şi monotonă care există de când există copii în America, dar pe care adultul emancipat are privilegiul s-o uite cu desăvârşire.

— I-o fi frică de mănuşi!

Lucru rar printre adulții emancipați, Crane nu-şi uitase copilăria americană şi, într-un pasaj de o complexitate impresionantă, care se întinde pe primele patru din cele treisprezece pagini ale povestirii, reconstituie ierarhiile, alianțele fluctuante şi factorii psihologici care însuflețesc războiul bulgărilor pe măsură ce Horace cedează încetul cu încetul tentațiilor bătăliei care sunt mai puternice decât supunerea, responsabilitatea şi casa. În scurt timp, maică-sa îşi face apariția pe stradă şi-l ia târâş, o umilire publică de natură să-l coboare fără îndoială în ochii celorlalți băieți, iar după ce băiatul îşi îndeasă mănuşile leoarcă în buzunare şi pretinde că le-a rătăcit, maică-sa îl caută în buzunare, scoate mănuşile şi-l pedepseşte. Horace izbucneşte în plâns.

Băiatul e exilat la bucătărie, în timp ce mama şi mătuşa iau cina în sufragerie, iar când Horace rămâne singur, Crane sondează adânc mintea băiețelului, pornind într-o călătorie similară cu cea în interiorul minții lui Henry Fleming, a lui George Kelcey sau a Puştiului din New York: mintea aflată în dialog cu sine, în timp ce şerpuieşte şi se roteşte într-o vâltoare neîncetată de argumente şi contraargumente, intrând şi ieşind dintr-o turnantă de gânduri contradictorii în timp ce se chinuie să ticluiască un plan de acțiune, care pentru micul Horace cel maltratat e căutarea celei mai potrivite răzbunări pe asupritoarele sale.

Mătuşa îi adusese o tavă cu mâncare şi o lăsase pe scaunul de lângă el şi, deşi Horace tânjeşte dureros după murătura de lângă pâinea şi şunca rece, hotărăşte să ia atitudine pe loc, aşa că doar atinge murătura, dar nu îndrăzneşte s-o ridice de pe farfurie şi s-o mănânce. Pentru că:

Avea inima neagră de ură. Îşi zugrăvea în minte scene de răzbunare aducătoare de moarte. Maică-sa avea să învețe că nu era el omul care să suporte supus persecuțiile fără să schițeze un gest de apărare. Aşadar, visa la un masacru de sentimente, care culmina cu maică-sa târându-i-se la picioare, chircită de durere. Cu lacrimi în ochi, femeia îi cerea îndurare. Avea s-o ierte? Nu; inima lui, odinioară gingaşă, fusese împietrită de nedreptatea pe care ea i-o făcuse. N-o putea ierta. O aştepta o pedeapsă implacabilă.

Primul pas al cruntului său plan era refuzul mâncării. Ştia din experiență că asta avea să facă prăpăd în inima maică-sii. Aşa că aşteptă îndârjit.

Dar brusc îi trecu prin cap că prima parte a răzbunării sale risca să eşueze.

Maică-sa se lasă aşteptată, pentru că în mod normal ar fi venit deja în bucătărie ca să-l întrebe dacă e bolnav, iar dacă el îi spunea să plece şi să-l lase „să sufere în tăcere”, întotdeauna îi înmuia inima şi se strecura înapoi

în grațiile ei. Cum comentează S.C. cu umor: „Se întâmplase chiar să se aleagă cu o plăcintă în urma unei asemenea strategii.”

Numai că de această dată maică-sa se lasă aşteptată prea mult, tactica garantată nu funcționează, „iar pe măsură ce adevărul i se limpezea în minte, simțea o ură totală față de viață, de lume, de maică-sa. Inima sa respingea asaltul; era un copil învins”. Primul plan a dat greş, dar imediat ce capitulează pe acest front, ticluieşte un al doilea plan mult mai dramatic: să iasă pe furiş din casă şi să fugă.

Observați cât de imature şi exagerate sunt gândurile sale pe tot parcursul episodului care urmează şi – pentru a compara gândirea sa cu câteva dintre incursiunile mai vechi ale lui Crane în mințile personajelor sale – ce diferență imensă este între lumea interioară a lui Horace şi cea a lui Henry Fleming, de pildă, care nu e un băiețaş, ci un adolescent, şi ce diferență chiar şi mai mare este între el şi Puştiul din New York, care nu e adolescent, ci un bărbat tânăr, ceea ce ne spune multe despre metoda lui Crane şi explică de ce personajele sale sunt făpturi de sine stătătoare, atât de diferite una de cealaltă. Când dă ce are mai bun, Crane nu scrie pur şi simplu despre creațiile sale, ci le locuieşte. În cazul micului Horace din „Mănuşile cele noi”, Crane locuieşte în mintea unui băiețaş şi, aşa cum înțelege până-n străfunduri – şi-şi aminteşte până în străfunduri –, mintea unui băiat de opt ani are limitele ei.

Va ajunge un individ cu mâinile pătate de sânge într-un colț îndepărtat de lume, condamnat de cruzimea maică-sii la o viață de nelegiuiri. Ea nu va afla niciodată de soarta lui. Ani de-a rândul o va chinui cu îndoieli peste îndoieli, împingând-o, neconsolată, în mormânt.

Îşi pune haina şi căciula şi pe-aci ți-e drumul, după ce aruncă o ultimă privire îndărăt spre murătură, pe care e tentat s-o ia cu el, dar hotărăşte că mai bine nu, pentru că dacă mâncarea rămâne neatinsă, „maică-sa avea să se simtă şi mai prost”. De parcă n-ar fi fost de-ajuns, afară ninge zdravăn şi, pentru că nu ştie exact dacă drumul său spre California ar trebui să înceapă pe Niagara Avenue sau Hogan Street, băiatul se adăposteşte în magazia de lemne, ca să analizeze lucrurile şi să mediteze „cu jale la martiriul său”. Înăuntru e îngrozitor de frig, dar băiatul se simte oarecum îmbărbătat când priveşte spre casă şi vede o lampă trecând „iute de la o fereastră la alta. Apoi uşa bucătăriei se dădu la o parte şi o siluetă înfăşurată în şal [mătuşa Martha] alergă la poartă. În sfârşit, îi simțeau puterea”. Femeile şi-au dat seama că dispăruse, iar băiatul mai jubilează câteva clipe cu gândul la „groaza pe care o pricinuieşte”, după care îşi dă seama că, mai devreme sau mai târziu, cineva va veni să-l caute în magazia de lemne.

Ştia că nu e bărbăteşte să fie prins atât de repede. Nu-şi dădea prea bine seama cum să rămână plecat pentru totdeauna, dar era hotărât să le dea mai mult de furcă înainte să se dea prins. Dacă reuşea doar s-o înfurie pe maică-sa, avea să şteargă cu el pe jos de cum îl prindea. Trebuia să tragă de timp ca să fie în siguranță. Dacă rezista suficient, putea conta pe o primire afectuoasă, chiar dacă săvârşise nenumărate ticăloşii.

Crane n-ar fi avut de unde să ştie cât de profetice aveau să se dovedească a fi ultimele două fraze din acest pasaj, dar în mod straniu, cam asta s-a şi întâmplat în cele opt luni şi jumătate cât a stat el însuşi departe de Cora, pentru că, deşi luptele au încetat pe 12 august, odată cu capitularea Spaniei, Crane a tras de timp, întorcându-se pe furiş la Havana, unde a rămas încă patru luni, dispărând cu atâta pricepere pentru ea şi aproape tot restul lumii, încât mulți l-au crezut mort sau după gratii. A torturat-o cu tăcerile lui prelungite (agravate de faptul că puținele scrisori pe care i le-a trimis s-au pierdut aproape toate, fiind reținute sau aruncate de menajera de la pensiune care ar fi trebuit să i le pună la poştă), dar când în sfârşit a fost găsit şi s-au strâns bani care să-i acopere călătoria de întoarcere în Anglia, Crane s-a îmbarcat, a traversat oceanul şi şi-a reluat mulțumit viața alături de Cora, pentru că, în ciuda nenumăratelor ticăloşii, stătuse departe destul timp pentru a-şi asigura o primire afectuoasă şi toate au fost iertate.

Cât despre tânărul erou al povestirii sale, Horace iese îndoit din magazie şi dă iar piept cu ninsoarea pentru a evita să fie prins imediat, dar ninsoarea s-a transformat într-un viscol care-l scutură „violent cu forța sa aspră, necruțătoare. Gâfâind, muşcat de ger, pe jumătate orbit de fulgii de zăpadă, ajunsese un copil al nimănui, exilat, sărac şi lipsit de prieteni”.

Cu siguranță, Crane se gândea şi la sine pe când scria ultimele cuvinte ale acelei fraze. După tentativa eşuată de a da lovitura în Anglia, se întorcea în America simțindu-se „exilat, sărac şi lipsit de prieteni”, pentru că în acel moment încă nu primise slujba de corespondent, iar războiul dintre Spania şi America n-avea să fie declarat oficial decât în ziua sosirii sale, deci pe moment nu era nimic cert, dar, deşi încă se zbătea în acel nimic, tot mai spera ca situația să se rezolve într-un fel, cum i se întâmplă micului Horace în ultimul capitol al povestirii.

Sub asaltul zăpezii, rătăcit, băiatul dă vina pe maică-sa că-l „azvârlise în acel vifor crunt”. În acelaşi timp, complet în răspăr cu acel resentiment ursuz, nu-şi doreşte decât să se întoarcă în casă şi să renunțe la călătoria în California – dar nu va renunța, nu poate renunța, trebuie să meargă înainte şi să se țină de plan dintr-un fel de „ideal enigmatic, copilăros, al conveniențelor”. Iese împleticindu-se în Niagara Avenue şi se pomeneşte privind în vitrina bine luminată a măcelăriei lui Stickney. Măcelarul, care fusese prieten bun cu tatăl lui Horace, stă în prăvălia sa ticsită, înconjurat de „şiruri de porci atârnați cu capetele în jos [...] [şi] grămezi de curcani deşirați” legați de tavan. Înăuntru e o singură clientă, o femeie cu „un coş monstruos pe braț” şi, imediat după plecarea ei, Horace îşi ia inima în dinți

şi intră şi el. Din acel moment, Stickney cel bun la inimă trece în prim-plan, iar povestirea se desfăşoară rapid spre deznodământ, un final complex, dar profund satisfăcător, în care mama şi fiul se regăsesc – aşa cum aveau să se regăsească în cele din urmă Crane şi Cora.

Stickney stătea cu mâinile pe masă, mult depărtate, cu palmele grăsuțe în jos, cu atitudinea măcelarului care întâmpină un client, dar se îndreptă.

— Ei, ce s-a întâmplat? spuse el. Ce s-a întâmplat, puştiule?

— Nimica, răspunse Horace cu glas răguşit. Se străduí să dea afară ceva ce-i stătea în gât, apoi adăugă: Numa' că... am... am fugit şi...

— Ai fugit! exclamă Stickney. De ce? De cine?

— De... acasă, răspunse Horace. Nu-mi mai place acolo. Am... Ticluise un discurs ca să câştige bunăvoința măcelarului, pregătise o listă pentru a-şi prezenta argumentele în felul cel mai logic, dar vântul părea să-i fi golit mintea. Am fugit. Am...

Stickney întinse o mână enormă peste abundența de carne de vită şi-l înşfăcă pe emigrant cu putere. Fața i se zguduia de râs şi-l scutură în joacă pe prizonierul său.

— Haide, haide, haide. Ce tot baţi câmpii? Ai fugit, ai? Ai fugit?

În acel moment, sufletul greu încercat al copilului îşi găsi uşurarea hohotind de plâns.

— Hai, hai, spuse Stickney grăbit. Lasă, nu-i nimica, nu-i nimica. Vii cu mine şi gata. O să fie bine. Rezolv eu. Tu stai liniştit.

După cinci minute, măcelarul, care-şi trăsese o manta uriaşă peste şorţ, îl conducea pe băiat acasă.

Ajuns în prag, Horace înălță ultimul steag al mândriei.

— Nu, nu, rosti el printre suspine. Nu vreau. Nu vreau să intru. Se propti pe treaptă şi se opuse foarte respectabil.

— Ei, acuma, Horace, strigă măcelarul. Deschise zgomotos uşa. Ziua bună!

În bucătăria întunecoasă se deschise uşa către living şi mătuşa Martha îşi făcu apariția.

— L-ați găsit! strigă ea.

— Am venit în vizită, tună măcelarul.

La intrarea în living amuțiră cu toții. Horace o văzu pe maică-sa zăcând moale pe canapea, palidă ca moartea, cu ochii sclipind de durere. Se simți un şoc electric, apoi femeia întinse spre Horace un braț ca de ceară.

— Copilul meu, murmură ea cu glas tremurat. Moment în care nefericitul căruia i se adresase dădu fuga la ea, cu un vaiet prelung de bucurie şi durere.

— Ma-ma! Oh, ma-ma!

Femeia nu reuşea să vorbească în nicio limbă cunoscută în timp ce-l strângea cu brațe vlăguite. Mătuşa Martha se întoarse sfidător spre măcelar, pentru că o trăda chipul. Plângea. Făcu un gest pe jumătate milităros, pe jumătate feminin.

— Nu vreți un pahar de bere din rădăcini, domnule Stickney? E făcută de noi.

Şi cu acest gest al mătuşii Martha – pe jumătate milităros, pe jumătate feminin –, Crane rezumă ambiguitățile încâlcite ale plecării sale din Anglia, decizia de a pleca de pe frontul domestic pe frontul de luptă, o alegere care s-a dovedit a fi imposibilă pentru el şi care l-ar fi sfâşiat pe dinăuntru indiferent ce ar fi decis să facă sau să nu facă. A rezultat această povestioară frumoasă, care e atât un semn de frământare interioară, cât şi împlinirea unei dorințe în planul fanteziei, în care decizia de a pleca acasă se dovedeşte până la urmă a fi cea bună. Curios este că „Mănuşile cele noi", care depăşeşte (după părerea mea) orice episod din Tom Sawyer de Twain şi se distinge ca unul dintre cele mai grozave texte despre copilărie din literatura americană, a fost scrisă în împrejurări atât de stranii şi dificile, în drum spre război şi în toiul unui război, dar aşa cum corespondentul şi maşinistul din „Barca de salvare" vâsleau [...] şi tot vâsleau, Crane a scris... şi a tot scris, aşa că oriunde s-ar fi aflat şi orice s-ar fi întâmplat în jurul său în orice împrejurare, scrisul a fost singurul lucru stabil pe care l-a făcut pe tot parcursul vieții sale scurte şi adesea instabile. Dacă merită să ne aplecăm azi asupra acestei vieți, e doar meritul operei pe care ne-a lăsat-o.

2

Pe 22 aprilie, a doua zi după ce a ajuns la New York, Crane a fost angajat de Pulitzer la World în echipa de corespondenți care avea să lucreze sub supravegherea prietenului său Harry Scovel, care fusese numit coordonator al operațiunilor ziarului în Cuba pe timp de război. Contractul lui Crane prevedea, se pare, un onorariu de trei mii de dolari (în jur de nouăzeci de mii de dolari în banii de azi), ceea ce ar fi fost de-ajuns ca să-şi acopere toate datoriile şi s-o susțină pe Cora mulțumitor în absența sa. E însă posibil ca cei trei mii de dolari să fi fost o invenție a directorului comercial de la World, Don Carlos Seitz, care, din motive necunoscute, îl antipatiza intens pe Crane şi până la urmă a reuşit să-l dea afară din echipă. După mai mulți ani, într-o carte din 1924 şi un articol din 1933, Seitz l-a vorbit public de rău pe Crane (de fapt, a spus minciuni pe seama lui), declarând că S.C. a produs „o singură corespondență demnă de luat în seamă", deşi adevărul este că a scris douăzeci şi patru de articole pe care tot World le numise, în necrologul lui Crane din 1900, „capodopere ale descrierii", iar dacă cineva poate minți în legătură cu un astfel de lucru limpede, uşor de verificat, cum să-l crezi pe cuvânt în privința celor trei mii de dolari, pentru că dacă Crane ar fi primit acei bani – chiar şi o parte din ei –, atunci de ce i-ar fi scris lui Reynolds spre sfârşitul lui mai de pe o barcă de comunicații (ataşând şi versiunea finală a povestirii „Mănuşile cele noi") că are nevoie de bani? După nouă zile i-a scris din nou lui Reynolds cerându-i ca, dacă făcuse rost de ceva bani, să-i trimită telegrafic lui John Scott Stokes (secretarul lui Harold Frederic şi bun prieten cu amândoi soții Crane) ca de obicei, ceea ce sugerează că Scott Stokes urma să-i dea suma Corei, îndeplinind funcția de mijlocitor care-i permitea lui Crane să-şi ascundă căsătoria de toate cunoştințele sale americane, nu doar de familia sa, ci şi de agentul său din New York. Cu alte cuvinte, dacă ar fi primit toți sau o parte din cei trei mii de dolari, atunci unde erau acei bani şi de ce ar fi depins Crane de alte surse de venit pentru a o ține pe Cora pe linia de plutire? Din câte s-a dovedit, în afară de cele douăzeci de lire pe care i le-a dat el înainte să plece din Anglia (din cele şaizeci de care făcuse rost împreună cu Conrad în birourile Blackwood de la Londra), ea n-a mai căpătat decât sume infime în toată perioada absenței lui, existența ei devenind chiar şi mai precară. Două mii cinci sute sau trei mii de dolari în banii de azi nu înseamnă chiar o sumă neglijabilă, desigur, dar abia dacă pot întreține un om înglodat în datorii timp de aproape un an.

Un nou drum închis, o nouă enigmă. Aşa cum se întâmplă adesea când încerci să pui cap la cap povestea lui Crane, nu există suficiente dovezi solide ca să-ți dai seama exact ce s-a întâmplat acolo. Probabil că a primit ceva de la World, dar suma, oricare ar fi fost aceea, nu e consemnată nicăieri, ceea ce lasă un nou spațiu gol şi face din aceste opt luni şi jumătate una dintre cele mai tulburi perioade din viața sa, pentru că, în afară de faptul că lipsesc prea multe detalii, motivele comportamentului mereu haotic al lui Crane sunt atât de obscure, încât devin aproape de nepătruns. După părerea mea, era indecis aproape pe toate planurile. O parte din el simțea că

are să moară în război; cealaltă parte simțea că e indestructibil. Avea de gând să se întoarcă la Cora; nu era sigur dacă avea să se întoarcă la Cora. În unele zile era posomorât şi retras; în altele era vesel şi jucăuş, aproape pus pe şotii. Şi, în definitiv, cum vedea el responsabilitățile sale financiare față de Cora? Cu un amestec de îngrijorare şi indiferență, se pare, dacă ne gândim că după ce a plecat de la World şi s-a angajat la Journal, a făcut ceea ce a considerat a fi un aranjament cu reprezentanța lor londoneză pentru a-i trimite Corei câştigurile sale, dar ei n-au respectat înțelegerea, iar ea a rămas la fel de strâmtorată. Poate că n-a fost întru totul vina lui, dar nici nu s-a interesat suficient dacă aranjamentul funcționa. Aşadar, era oarecum îngrijorat, dar mai degrabă indiferent, ca şi cum n-ar fi catadicsit să se gândească prea mult la asta. Cum formulează J.C. Levenson într-una dintre introducerile sale la Operele lui Crane: „Deşi are circumstanțe atenuante, niciodată în viața lui nu pare să se fi purtat mai rău."

Mai există şi misterul escalei sale la Washington şi al întâlnirii cu Lily Brandon Munroe despre care nu ştim dacă a avut loc şi, în caz că da, dacă nu cumva Crane a cerut-o din nou de soție. Paul Sorrentino, autorul celei mai atent documentate şi precise cărți despre viața lui Crane, spune că da. Alții, printre care Kathryn Hilt (coautoare a articolului despre cele două Amy Leslie), nu sunt la fel de siguri, afirmând că cea de-a doua cerere în căsătorie trebuie să fi avut loc mai devreme, într-una dintre cele trei ocazii survenite între 1895 şi 1897. Dacă într-adevăr n-a existat nicio cerere în căsătorie în 1898, atunci am încheiat povestea şi putem considera rezolvată chestiunea. Dar să presupunem că a existat, iar Crane chiar a cerut-o de soție atunci când a trecut prin Washington în drum spre Florida. Ceea ce ridică întrebarea: cum să facă aşa ceva, când era căsătorit cu Cora aproape oficial? Pentru că era dat peste cap, aş zice eu, şi pentru că, spre deosebire de ceea ce ne spune înțelepciunea populară, primele iubiri nu mor niciodată, chiar dacă se termină aproape întotdeauna, iar când Crane a revăzut-o pe Lily, pare perfect plauzibil să fi fost năucit, copleşit şi, fără să-şi dea seama ce face, să-i fi trântit propunerea impulsiv. Încă un semn de suferință şi confuzie interioară, dar cuvintele i-au ieşit pe gură cu sinceritate, ea a spus nu şi asta a fost tot.

Indiferent dacă această scenă a avut loc sau nu, peste nici o lună, de la bordul unei nave de comunicații de „lângă Havana", Crane i-a scris lui Dottie, sora mai mică a lui Lily, care în 1892 era o fetiță şi între timp aproape că devenise femeie în toată regula, ca să-i spună că vizita sa la Washington fusese întreruptă pentru că primise veşti neaşteptate „că urma să aibă loc o bătălie mare lângă Havana şi a trebuit să plec într-acolo numaidecât. Am zburat; n-am telegrafiat pentru că nu puteam da explicațiile cuvenite telegrafic, iar acum, că m-am întors din Puerto Rico, am pentru prima oară ocazia reală de a-ți scrie o misivă. Mă vei ierta?" Această ultimă propoziție sugerează că sperase s-o întâlnească la Washington – poate chiar îşi dăduseră întâlnire – şi regreta că ratase ocazia sau poate că-i prezenta cu întârziere scuze pentru că lipsise de la întâlnire. Îi spune apoi „Nu m-am schimbat deloc şi poți fi sigură că S. Crane cel pe care l-ai cunoscut bine odinioară nu s-ar purta neglijent cu intenție". S. Crane cel de odinioară era băiatul îndrăgostit de sora ei, Lily, şi pentru că nu se schimbase deloc, era

fără îndoială încă îndrăgostit de ea. Apoi, în paragraful final, adaugă: „Voi pleca în Anglia imediat ce războiul se va sfârşi şi aş vrea să-mi trimiți aici adresa surorii tale [nu Lily, ci altă soră Brandon, Stella]. Adresa mea va fi Key West Hotel, Key West. Adios!”

Aşa scurt cum este, biletul dezvăluie multe despre starea emoțională complexă a lui Crane din acel moment. Da, avea să se întoarcă în Anglia după război – la Cora –, dar la trei săptămâni după vizita la Washington încă se resimțea după impactul întâlnirii cu Lily (indiferent dacă o ceruse sau nu de soție) şi, prin urmare, se gândea şi la cele două surori ale ei atât de mult, încât era dispus la orice ca să țină legătura cu toată familia, căci, deşi îi era scris să n-o mai vadă niciodată pe Lily, a continuat să poarte în suflet fantoma ei. Ea era şi nu era acolo şi, oricât de intense ar fi fost sentimentele sale pentru această femeie, ataşamentul față de prima lui iubire nu era ştirbit în niciun fel de intenția de a se întoarce la Cora. La urma urmei, inima omului e un loc imens şi are încăperi berechet pentru ca cineva să iubească două persoane în acelaşi timp.

La Key West, unde s-a alăturat imensului batalion de jurnalişti americani din perioada de început a războiului, „etapa balansoarului”, Crane a fost înconjurat de numeroşi prieteni şi cunoscuți de la slujbe şi colaborări mai vechi din Asbury Park, New York, Florida şi Grecia, nu doar Harry Scovel, ci şi Edward Marshall, Ralph Paine, Ernest McCready, Charles Michelson şi alții, ca să nu mai vorbim despre vechiul său rival Richard Harding Davis sau de prieteni noi ca fotograful Jimmy Hare. Orice s-ar fi întâmplat, era iar cu băieții – din nou în elementul său.

3

A fost prima aventură militară americană de după Războiul Civil şi a redefinit imaginea de sine a țării, ca şi relația sa cu restul lumii, stabilind politica externă neortodoxă, poate chiar fără precedent, care a persistat pe toată durata secolului XX, ba chiar şi în secolul XXI: o combinație de idealism şi pragmatism care trimite armata americană peste hotare pentru a lupta de partea popoarelor oprimate, dar în acelaşi timp deschide piețe noi pentru a genera noi surse de bogăție pentru interesele de afaceri de pe Main Street, Wall Street şi de pe bulevardele comerțului național şi internațional. Secretarul de stat de la acea vreme, John Hay, l-a numit „un mic război splendid", dar a fost departe de a fi mic sau splendid, poate doar în sensul în care luptele au durat doar câteva luni. În cele din urmă, conflictul dintre America şi Spania a dus la excluderea Imperiului Spaniol din Lumea Nouă şi Pacific, la aproprierea teritoriilor Puerto Rico şi Guam, la eliberarea Cubei (care a intrat din acel moment sub protecția Statelor Unite, o dominație care a persistat până la revoluția lui Castro din 1959) şi la un al doilea război brutal în Filipinele eliberate, care a durat mai mulți ani şi s-a soldat cu sute de mii, dacă nu chiar peste un milion de victime necombatante, inclusiv o mulțime de femei şi copii. Pentru prima oară în scurta sa viață, Republica şi-a arătat muşchii în mai multe locuri îndepărtate din afara granițelor sale, iar de atunci încolo avea să fie privită de statele din Europa şi Asia ca o forță redutabilă, o putere mondială.[102] Peste câțiva ani, şoselele şi cerul Americii aveau să se umple de automobile şi avioane, dar conceptul de America modernă s-a impus atunci, cu douăzeci de luni înainte ca secolul al XIX-lea să se încheie. Războiul Hispano-American a dat tonul pentru tot ce avea să urmeze, de la victoriile din Primul şi al Doilea Război Mondial la dezastrele din Vietnam şi Irak – tot binele şi tot răul care pot decurge din urmărirea unor scopuri nobile şi mai puțin nobile.

Cu toate acestea, administrația McKinley nu dădea neapărat zor să plece la război. Preşedintele şi secretarii săi de cabinet erau bărbați din generația Războiului Civil şi cunoscuseră pe pielea lor ororile bătăliei, jumătate dintre ei căpătând astfel repulsie la ideea că războiul ar putea fi folosit ca instrument pentru a promova interesele țării. McKinley însuşi participase la bătălia de la Antietam în septembrie 1862, care se soldase cu aproape douăzeci şi trei de mii de soldați morți, răniți sau dispăruți într-o singură zi, iar secretarul marinei, John D. Long, dezaproba la rândul său un conflict militar cu Spania. Dar în administrație erau şi bărbați mai tineri, printre care şi fostul şef al poliției din New York, Theodore Roosevelt, care-şi

---

[102] În aceeaşi vară (1898), într-o acţiune diferită de războiul cu Spania, guvernul american a anexat Insulele Hawaii, transformându-le în teritoriu al Statelor Unite (n. a.).

petrecuse ultimul an şi jumătate întărind flota Statelor Unite ca subsecretar la marină şi nu doar că susținea războiul cu Spania, ci vedea în acel potențial conflict o valoare morală care să primenească spiritul lax, degenerat al țării şi să ajute America să-şi ocupe poziția dreaptă (şi îndreptățită) în lume. Finalul discursului său „Viața greu încercată", ținut pe 10 aprilie 1899 la Chicago, a devenit celebru: „În primul şi în primul rând, haideți să nu ne dăm în lături de la niciun fel de conflict, moral sau fizic, înăuntrul țării sau în afara ei [...] căci doar prin conflict şi inițiativă primejdioasă vom atinge în cele din urmă țelul adevăratei măreții naționale."

Două viziuni, două abordări egale şi opuse în interiorul aceluiaşi guvern şi până pe 15 februarie 1898, generația seniorilor a avut câştig de cauză. Dar când nava de război Maine a explodat lângă portul Havana, unde fusese trimisă pentru a proteja viețile şi proprietățile americanilor după izbucnirea revoltelor antiamericane ale loialiştilor spanioli, războiul a început să fie aproape inevitabil. Două sute şaizeci şi unu din cei trei sute cincizeci şi cinci de membri ai echipajului au fost ucişi şi, deşi e posibil ca explozia să fi fost cauzată dinăuntru, de gazele emanate de cărbunele bituminos de la bord, presa americană pro-război a vehiculat imediat ideea că spaniolii erau de vină, ceea ce a dus la sloganul şovin care a început să circule prin țară: „De Maine nu vom uita! Să te ia dracu', Spania!" În martie, McKinley a cerut guvernului spaniol să acorde Cubei independență totală, dar pentru că a fost ignorat, Congresul a adoptat o rezoluție proclamând libertatea Cubei, iar în a treia săptămână din aprilie, America şi Spania îşi declaraseră război.

În țară au existat destui opozanți de marcă – Twain şi Howells, liderul Confederației Americane a Muncii Samuel Gompers, foştii preşedinți Grover Cleveland şi Benjamin Harrison şi preşedintele Camerei Reprezentanților de la vremea respectivă, Thomas Brackett Reed, care a afirmat, în frenezia care a precedat războiul, că motivul secret pentru inițiativa intervenției militare e „foamea de pământ" –, dar marea majoritate a americanilor vedeau în lupta pentru eliberarea Cubei de sub dominația Spaniei o cauză asemănătoare cu propria Revoluție americană împotriva britanicilor din 1776, aşa că susțineau războiul, alăturându-se cauzei într-un val de entuziasm patriotic autentic.

Marina era bine dotată şi pregătită pentru misiunea de a distruge flota spaniolă şi a deschide drumul unei invazii terestre a trupelor americane, dar armata permanentă a Statelor Unite număra pe atunci doar douăzeci şi opt de mii de oameni – cu mult sub cei două sute treizeci de mii de soldați spanioli mobilizați în Cuba. Aproape o sută de mii de americani erau activi în milițiile statale, dar aceştia erau în cel mai bun caz soldați de weekend şi cei mai mulți nu făcuseră niciodată instrucție, nu trăseseră cu arma şi n-aveau nici cea mai vagă idee despre lupte. Era nevoie de noi recruți, iar după scufundarea navei Maine, o sută de mii de oameni s-au înrolat, un număr ce avea să explodeze până la aproape un milion, numai că doar o mică parte dintre ei au fost considerați apți pentru front. Pentru a întări efectivele au fost organizate în pripă regimente de voluntari, printre care şi Regimentul I de cavalerişti voluntari comandat de colonelul Leonard Wood şi de locotenent-colonelul Theodore Roosevelt, legendara unitate cunoscută mai

ales ca Rough Riders[103]. Roosevelt, care avea aproape patruzeci de ani şi nici măcar o zi sau un minut de experienţă militară, şi-a lăsat funcţia de subsecretar al marinei pentru a participa la bătăliile care se anunţau. A fost o mişcare care l-a transformat în celebritate naţională şi i-a asigurat cariera. Peste un an a fost ales guvernator la New York; după încă un an, vicepeşedinte, iar după asasinarea lui McKinley în septembrie 1901, s-a înscăunat lin ca cel de-al douăzeci şi şaselea preşedinte al Statelor Unite, cel mai tânăr în această funcţie din istoria americană.[104]

Aşa arăta încropeala de trupe terestre mobilizate pentru a-i înfrânge pe spanioli şi contingentul lor de sprijin de loialişti cubanezi (gherilele). Până la urmă, americanii au reuşit să adune o armată de două sute de mii de oameni (trupe regulate şi voluntari, majoritatea albi, dar şi câteva mii de soldaţi negri). La asta se adaugă cei cincizeci de mii de rebeli cubanezi care au luptat alături de ei, astfel încât cele două tabere erau de forţe oarecum egale. În război mor soldaţi, e inevitabil, dar cele două armate războinice n-au fost nevoite să se apere doar de gloanţele inamice, ci şi de ravagiile malariei, ale febrei galbene şi ale tifosului, la care s-a adăugat vara cubaneză cu temperaturile ei zdrobitoare de aproape patruzeci de grade, care până la urmă au făcut mai multe victime decât luptele: cincisprezece mii de soldaţi spanioli au murit de boli (prin comparaţie cu aproximativ opt sute în luptă) şi aproape nouăzeci la sută din cei două mii cinci sute de soldaţi din tabăra americană au fost răpuşi de aceleaşi arme invizibile. De parcă lucrurile n-ar

---

[103] În traducere, „călăreţii duri”.

[104] Răsfăţaţi de presa americană în timpul războiului, Rough Riders numărau o mie de bărbaţi din toate colţurile ţării, un amestec de fii de milionari şi şerifi din Arizona, cowboy, studenţi sportivi şi tineri intelectuali. Pentru publicul larg, aceştia întruchipau cele mai alese virtuţi ale unei societăţi democratice libere – ceea ce însemna, desigur, că toţi membrii unităţii erau, inevitabil, albi. Crane nu avea nimic împotriva voluntarilor neîncercaţi ai lui Roosevelt, ba chiar şi-a exprimat admiraţia pentru curajul lor în bătălia de pe dealul San Juan, dar îl irita că soldaţii din armata regulată erau în mare parte ignoraţi de jurnalişti. În ultimul său articol pentru World (pe 20 iulie), cu titlul „Soldaţii armatei regulate n-au parte de glorie”, scrie: „Publicul e interesat de eroismul lui Reginald Marmaduke Maurice Montmorenci Sturtevant şi de cum Dumnezeu suportă bietul băieţaş pesmeţii ăia oribili cu slănină. În timp ce soldatul obişnuit se numeşte, probabil, Michael Nolan [...] Nolan cel păcătos, asudat, spurcat la gură, împovărat, lihnit, însetat, nedormit, care-şi sfâşie nădragii în încâlceala de sârmă ghimpată, înaintează cu greu prin vadurile mocirloase spre hăţişurile tăioase ca pumnalele, urcând pe dealul încununat de foc – Nolan e împuşcat.” La scurt timp după terminarea războiului, Crane a transpus aceste sentimente în cea mai intensă dintre povestirile sale despre campania din Cuba, „Preţul uniformei”, descrisă de Conrad într-o scrisoare pentru Cora ca „splendidă [...] de departe cel mai bun lucru pe care l-a dat după Semnul roşu” (n. a.).

fi fost destul de complicate, trupele americane au avut de suferit de pe urma incompetenței generalului care a comandat invazia, William Rufus Shafter, un erou al Războiului Civil în vârstă de şaizeci şi trei de ani care cântărea aproape o sută patruzeci de kilograme, suferea de gută şi era disprețuit atât de soldații de sub comanda sa, cât şi de corespondenții americani care relatau despre război. Cum spune Roosevelt: „De la campania lui Crassus împotriva parților nu s-a mai pomenit un general de o asemenea incompetență criminală ca Shafter şi de la expediția din Walcheren nu s-a pomenit o conducere mai ineptă. Bătălia s-a purtat singură, pur şi simplu.” Sau, în formularea concisă a lui Davis: „Dealurile au fost cucerite nu datorită lui Shafter, ci în ciuda lui Shafter.”

Prin contrast, războiul pe mare a fost condus eficient de amiralul William T. Sampson, considerat de Crane „cea mai interesantă personalitate din război”. La începutul campaniei, S.C. a petrecut câteva zile la bordul navei lui Sampson, New York, şi, chiar dacă inițial stilul impasibil, aproape flegmatic al lui Sampson l-a derutat, a ajuns să-l admire, considerându-l un lider exemplar, un om demn de acelaşi respect pe care i-l arătase bărbatului care conducea Scotch Express – dar îndoit, poate chiar întreit, omul neconducând un singur tren, ci o flotă întreagă.

Oamenii se temeau de el, deşi el niciodată nu amenința; oamenii se dădeau peste cap ca să-l asculte, deşi el nu dădea niciodată ordine stricte; oamenii îl iubeau, deşi el nu spunea niciun cuvânt, blând sau crud; oamenii îl aclamau, iar el spunea: „Pentru cine strigă?” Oamenii se purtau urât cu el, dar el nu spunea nimic. Oamenii se gândeau la glorie, iar el se gândea la conducerea navelor. Totul fără zgomot. A purtat o campanie tăcută. Fără pânze umflate, fără arc de triumf, fără artificii; doar conducerea perfectă a unei flote mari. Asta da ispravă. Fără trompete, fără urale din partea mulțimii, doar izbânda simplă, pură, fără fasoane. Dar până la urmă îşi va primi răsplata – cum? În manuale despre campanii pe mare. Atât. Poporul îşi alege singur eroii şi alege ce-i place. Cum e mai drept? În orice caz, e un om extraordinar. Şi odată ce ai apucat aşa, poți continua să fii un om extraordinar fără să fie nevoie de buchete şi banchete.

***

Pe 25 sau 26 aprilie, Crane a ajuns la Key West Hotel, un loc care colcăia de cadre din marină şi, după socoteala sa, de „vreo două sute cincizeci de corespondenți de presă”, cel mai numeros contingent de jurnalişti mobilizat vreodată pentru a relata despre un război, ceea ce s-ar traduce, estimativ, printr-un jurnalist la o sută optzeci de soldați americani –, dar publicul de acasă avea un apetit insațiabil pentru ştiri, aşa că scriitoraşii au scris şi au scos pe bandă rulantă articole chiar şi atunci când nu prea aveau ce să

comunice. În primele şase săptămâni şi jumătate de dinainte de 10 iunie, când a început invazia terestră, principala ştire a fost misiunea marinei de căutare şi distrugere condusă împotriva flotei spaniole comandate de amiralul Pascual Cervera y Topete. Războiul începuse pe 22 aprilie cu o blocadă a coastei cubaneze, dar pe 4 mai, pe baza unor informații că spaniolii ar fi ancorați nu departe de Puerto Rico, Sampson şi-a trimis navele spre San Juan, unde au ajuns însă abia după fuga lui Cervera în Martinica. Pe 19 mai, spaniolii reveniseră pe coasta sudică a Cubei şi se instalaseră în portul Santiago. Până la sfârşitul lunii, au fost împresurați de o blocadă americană, ceea ce a dus la o confruntare prelungită care le-a permis infanterişti lor marini să debarce la Guantánamo pe 10 iunie, dar ciocnirea finală dintre cele două forțe navale a avut loc abia pe 3 iulie, când americanii au nimicit escadra spaniolă care încerca să se strecoare printr-o mică fisură în arcul blocadei – o înfrângere zdrobitoare care a marcat începutul sfârşitului acelui război.

În timpul celor şapte săptămâni de dinainte să debarce odată cu infanterişti marini la Guantánamo, Crane a stat la Key West, dar a şi patrulat prin apele Atlanticului şi Caraibelor cu diferite ambarcațiuni pentru comunicații, în timp ce urmărea alături de colegii săi corespondenți mişcările flotelor spaniolă şi americană. În acele condiții nu prea comode – mai mult întins pe podea – a terminat „Mănuşile cele noi” şi a scris primele sale zece comunicate pentru World.

Cum relatează Paine, „Key West Hotel era un balamuc unde am aşteptat să înceapă războiul. Iar în lipsă de alte distracții, puteai să te duci până la colț, la un local căruia i se spunea «Eagle Bird», unde un jucător cu maniere de gentleman [...] învârtea de ruletă. Şi acolo era cel mai probabil să dai peste Stephen Crane, care o curta uneori pe zeița norocului într-o singurătate mulțumită”.

Escapade solitare de fiecare dată când ajungea pe uscat, pentru a se delecta cu hobbyul preferat, dar şi câteva prime aventuri pe mare, una în noaptea de 19 mai, când se afla la bordul remorcherului pentru comunicații Three Friends care a fost atacat accidental şi lovit în lateral de nava de război americană Machias (incident despre care Crane a relatat în articolul său pentru World „Three Friends scapă la mustață”), apoi încă una pe 29 mai, când se afla pe nava pentru comunicații Somers N. Smith împreună cu alți şase corespondenți, printre care Scovel şi Jimmy Hare, şi au fost urmăriți în jur de o sută şaizeci de mile la nord de Jamaica de ceea ce părea a fi un vas de război spaniol. Toți cei de la bord s-au pregătit sufleteşte să fie luați prizonieri, dar când nava i-a prins din urmă şi s-a apropiat suficient pentru a fi identificată, s-a dovedit a fi nava auxiliară americană St. Paul – un episod povestit în detaliu cu precizie (şi umor) în textul lui Crane „Urmăriți de ditamai «vasul de război spaniol»„.

Cei mai mulți dintre colegii corespondenți ai lui Crane erau de-o vârstă cu el, douăzeci şi ceva de ani, o gaşcă de bețivi scandalagii care trăiau într-o atmosferă de frăție studențească pe bărcile de comunicații, pe de-o parte jurnalişti scrupuloşi, dar în acelaşi timp tineri dornici de aventură care

porniseră la război cu o voluptate aproape juvenilă – într-o asemenea măsură, încât câțiva dintre ei (Paine, Marshall, Davis) au pus mâna pe arme şi s-au alăturat trupelor americane în luptă. La fel ca în frăția Delta Ipsilon din facultate, în Clubul Pendennis de pe Avenue A sau printre „indienii" gălăgioşi cu care împărțise o cameră pe East Twenty-third Street, Crane era un membru esențial al grupului, față de care reuşea totuşi să păstreze o mică distanță. Paine, McCready, Michelson, Marshall, Davis şi ceilalți au scris cu toții despre experiențele lor cu Crane din timpul războiului şi aproape toți îl descriu ca pe un om dual, stabil şi totuşi inconstant, pus pe distracție, dar țâfnos şi, pentru că avea mai degrabă o abordare de romancier decât de reporter profesionist, nu era chiar unul dintre ei. Expediția nocturnă cu Three Friends până la stația de telegraf din Môle Saint-Nicolas, Haiti, la care a participat pe 14 mai împreună cu Paine (de la Philadelphia Press), McCready (de la New York Herald) şi şeful lui McCready, mult mai vârstnicul Harry Brown, s-a soldat cu o întâlnire tensionată cu nişte santinele înarmate (în timpul căreia Crane s-a ținut întruna de glume), apoi cu o petrecere gălăgioasă pe plajă, stropită cu rom, împreună cu douăzeci de soldați haitieni, la care Crane a participat cu o poftă nebună. Crane l-a găsit atât de amuzant pe comandant, care vorbea o engleză americană fluentă, bogată în expresii idiomatice, şi lucrase patru ani ca majordom în New Rochelle, New York, încât l-a poreclit „Alice în Țara Minunilor". Era latura lui Crane pe care John Northern Hilliard o numeşte „mereu jucăuşă", dar McCready mai povesteşte şi că într-o seară, pe o navă pentru comunicații, „Stephen [...] mi-a tot repetat vehement, imperativ, arogant, sarcastic – practic m-a învățat în detaliu să scriu un text scurt şi deci orice fel de text. Cu aceeaşi forță, varietate, ba chiar şi cu aparent interes, mi-a spus că-şi dă seama că nu pricep ideea şi că-şi pierde vremea. Avea dreptate, desigur, în această privință; dar nu înțelegeam de ce naiba trebuie să şi jubileze pe chestia asta".

Nu era chiar unul dintre ei. Chiar şi prietenii săi cei mai buni erau destul de nedumeriți de atitudinea lui Crane față de munca sa. Paine spune că „detestă corvoada de a meşteri comunicate, cu un ochi pe costul cablogramelor. Şi rareori se lăsa convins să se ocupe de aşa ceva. El avea suflet de artist, şlefuia frazele cu grijă, pe îndelete, sensibil la moment, loc şi atmosferă". McCready merge şi mai departe, afirmând sec: „Crane nu era jurnalist. Era artist din cap până-n picioare, temperamental, indisciplinat în sensul îngust al termenului – indiferent față de orice interes care nu era şi al său, privind cu dispreț simpla activitate de a culege sau a relata ştiri; vedea în World un sprijin util, şi nu o responsabilitate automată, apăsătoare." Jimmy Hare, cel care mai târziu avea să-i ia apărarea răposatului Crane atacat verbal de Theodore Roosevelt, i l-a descris pe Crane biografului său, Cecil Carnes, ca pe „un băiat fermecător, care nu se dădea în lături de la un pahar şi nu se omora cu munca. Fumând țigară de la țigară, Crane i-a mărturisit lui Jimmy că singurul motiv pentru care se angajase la New York World a fost să capete acces pe front, scopul său fiind să scrie o carte despre război". Această aparentă indolență, care ar fi putut fi, de fapt, o simplă atitudine oarecum detaşată, distrată din partea lui Crane – sau poate doar ceva straniu, chiar neliniştitor în impresia pe care o lăsa – l-a făcut pe şeful echipei cubaneze de

la World, Henry N. Cary, să-şi discrediteze angajatul, numindu-l „omuleț beţiv, iresponsabil şi amuzant. Deşi m-am străduit să-l pun câte puțin la muncă, am eşuat pe acest front" – ceea ce aminteşte acut de Seitz şi de acuzația lui că Crane n-a scris mai nimic pentru World. Mai e şi Davis, care l-a reîntâlnit pe Crane la începutul războiului pe vasul lui Sampson şi a scris familiei sale că acesta părea să aibă dificultăți de adaptare şi că „nu-mi place de el". Dar Davis şi-a schimbat părerea despre Crane pe parcursul războiului şi iată ce scrie într-un articol publicat în Harper's New Monthly Magazine la scurt timp după încetarea ostilităților: „Cel mai bun corespondent este probabil acela care, prin energia şi resursele sale [...] reuşeşte să facă publicul să vadă ceea ce a văzut el. Dacă e o definiție corectă, atunci se pare că Stephen Crane a fost de departe cel mai bun dintre corespondenți cu ocazia celui mai recent conflict."

Acuzele care i s-au adus sunt adevărate, dar şi spusele lui Davis sunt adevărate. Crane nu era un jurnalist care să scoată articole pe bandă rulantă, să respecte termenele sau să fie ahtiat după ştiri-bombă şi nici nu părea vreodată să se spetească muncind, dar corespondențele sale pentru World sunt cu multe clase peste relatările standard despre lupte şi pot fi citite chiar şi azi. Numai că unele dintre ele s-au lăsat teribil de mult aşteptate, cum ar fi cea despre prima debarcare a infanteriştilor marini şi despre evenimentele din nopțile de 10 şi 11 iunie. În dimineața de 12 iunie, i-a dictat lui McCready cu jumătate de gură un comunicat sec, care conținea doar faptele brute – un fel de colaborare (pentru că McCready tempera întruna proza lui Crane) care a fost publicată a doua zi nesemnată –, iar când S.C. a reuşit în sfârşit să spună toată povestea, nu mai era angajat la World. A scris-o la Havana în octombrie, i-a trimis-o lui Reynolds spre sfârşitul lunii, iar în februarie 1899, când a fost publicată în McClure's Magazine, el se întorsese deja în Anglia.

Articolul „Infanteriştii marini semnalizează la Guantánamo sub gloanțe" povesteşte cum a stat Crane pitit printre trupele invadatoare şi vorbeşte despre orele lungi petrecute alături de transmisioniştii care trebuiau să trimită şi să primească mesaje către şi de la nava de război Marblehead, ancorată în acel moment nu departe de mal, comunicând ziua cu steaguri şi noaptea cu felinare. S-a dovedit a fi o misiune înfiorătoare, extrem de periculoasă şi, din moment ce Crane se aşterne imediat pe povestit şi spune ce are de spus fără a pomeni de date sau împrejurări anterioare care-l aduseseră în acea groapă din acel loc anume din Cuba, textul nu e un reportaj clasic de război sau o corespondență de ştiri şi a fost întotdeauna inclus printre povestirile sale, chiar dacă e un document perfect real – o poveste „care respectă realitatea" asemănătoare cu „Barca de salvare", doar că are doar şapte pagini, şi nu treizeci. Pe lângă multe alte puncte tari, textul include una dintre cele mai puternice şi mai vii fraze scrise vreodată de Crane: „Cerul era gol, albastru şi dur ca bronzul."

Nu pomeneşte debarcarea în sine (de care se ocupase deja în textul scris în colaborarea cu McCready) şi nici nu explică faptul că scopul debarcării era aenajarea unei baze de alimentare cu cărbune pentru navele americane din blocadă, care până atunci se alimentaseră la Key West (un drum dus-întors

de opt sute de mile). La operațiune au participat șase sute cincizeci de infanterişti marini, iar Crane a urmărit totul de pe Three Friends împreună cu Paine şi McCready. După apusul soarelui, Crane a coborât pe țărm, în timp ce ceilalți doi au plecat spre Port Antonio, Jamaica, să-şi trimită relatările. În dimineața zilei de 11, atacul spaniol asupra americanilor începuse să se intensifice şi trei infanterişti marini au fost ucişi. Următoarele zile şi nopți aveau să aducă noi victime.

În primul paragraf al textului, Crane trasează cadrul şi precizează că patru transmisionişti se ocupau de comunicațiile cu Marblehead, după care dezvoltă:

Am avut norocul – deşi drept e că pe atunci l-am considerat ghinion – de a le fi fost alături în două nopți în care dealul a răsunat de vijelia turbată a bătăliei [...] Larma; întunericul de nepătruns; zgomotul gloanțelor care ne dădea de ştire că duşmanul încercuise tabăra pe trei sferturi; la răstimpuri, moartea sângeroasă şi poticnită a unui om cu care poate că ai avut de-a face în urmă cu două ore; sleirea trupului şi slăbiciunea chiar şi mai cumplită a minții [...] e o minune că nu toți cei care au scăpat de-acolo s-au ales cu nervii făcuți țăndări definitiv.

Crane se miră în primul rând că există oameni care au stăpânirea de sine de a se urca pe o ladă mare cu pesmeți, cu un steag sau un felinar în mână, şi de a face „gesturile obişnuite ale semnalizării codificate”, deşi se află direct în bătaia gloanțelor duşmanului, o țintă precisă care va pieri aproape sigur de glonț. E un act de voință oarbă greu de imaginat, dacă nu chiar imposibil, iar Crane adaugă: „Vă fac o mărturisire: când unul dintre aceşti oameni se ridica pentru a flutura felinarul, eu, care stăteam întins în tranşee, mă răsuceam invariabil puțin spre stânga sau spre dreapta, ca să nu cadă peste mine când avea să fie împuşcat.”

Iar această „tragedie prelungită a nopții” e marcată până la sfârşit de aşteptarea agitată, chinuitoare a primelor semne ale zorilor, care păreau să întârzie atât de mult, încât Crane îşi imaginează că atâta i-ar lua unui om să zugrăvească „Madison Square Garden cu o pensulă din păr de cămilă”, dar chiar şi după ce răsare soarele, „mereu îmi lua [...] câteva ore până mi se liniştea nervii” şi adormea în sfârşit în tranşee, împreună cu cei patru transmisionişti.

În altă zi, în Cuzco, o zi atât de fierbinte încât „cerul era gol, albastru şi dur ca bronzul”, un sergent pe nume Quick urcă pe creastă, scoate „o batistă albastră cu picățele, mare cât o plapumă”, o leagă „de un băț lung şi strâmb”, apoi întoarce „spatele focului spaniolilor şi începu să semnalizeze către Dolphin”.

Privindu-l pe sergentul Quick cum semnaliza cu fanioanele către cer, n-aş fi pariat niciun firicel de tutun pe viaţa lui. Părea imposibil să scape. Speranţa că nu va fi împuşcat părea absurdă; speram doar să fie rănit puţin, foarte puţin, în braţ, în umăr sau în picior.

I-am privit faţa, care era gravă şi senină ca a unui om care stă la el în bibliotecă şi scrie. Era chiar întruchiparea activităţii calme. Stătea acolo, printre bolboroselile ca de animale ale cubanezilor, bubuitul puştilor şi şuierul ameninţător al gloanţelor, şi transmitea ce avea de transmis, atent doar la treaba lui. Nu se simţea nici urmă de teamă sau grabă [...]

O singură dată l-am văzut pe Quick trădând vreo emoţie. În timp ce flutura cu stângăcie steagul dintr-o parte în alta, un capăt s-a prins într-un cactus, iar sergentul a privit grăbit în spate, să vadă unde se încurcase. A tras apoi nerăbdător de steag. Părea agasat.

Uluitor, dar nici unul dintre cei patru transmisionişti n-a fost ucis de glonţ şi nici măcar zgâriat de vreo creangă desprinsă, iar după război, sergentul Quick a primit Medalia de Onoare a Congresului pentru comportamentul său pe front. Însă aşa cum trecuse sub tăcere acţiunile sale în timp ce Commodore se scufunda, mult prea modestul Crane nu povesteşte deloc ce făcuse el în acele zile şi nopţi cumplite, omiţându-se pur şi simplu din propriul său text, dar istoria consemnează că ofiţerul care a comandat operaţiunea, căpitanul George F. Elliott, i-a scris superiorului său, locotenent-colonelul Robert Huntington, că „fiind înştiinţat că un anume domn Stephen Crane a primit permisiunea de a însoţi expediţia, i-am cerut să îndeplinească, la nevoie, rolul de aghiotant. El a acceptat misiunea şi ne-a fost de ajutor concret în acţiune, ducând mesaje către artilerie, către diferiţi comandanţi de companie etc”.

Printre comentariile generoase pe care Richard Harding Davis le-a făcut despre Crane după război se numără şi acesta:

El a povestit despre infanteristul marin care stătea drept şi aţintea amurgul cu ochii pe jumătate închişi, în timp ce buzele i se mişcau pe măsură ce descifra răspunsurile navelor de război, iar nenumărate gloanţe spulberau nisipul la picioarele sale. Numai că lui Crane nu-i trece prin cap că să stai la picioarele acelui om aşa cum a stat el, suficient de aproape ca să vezi cum i se mişcă buzele şi să reuşeşti să-ţi notezi totul în minte, pentru a omagia mai târziu dispreţul soldatului faţă de frică, e un lucru la fel de demn de laudă.

Davis adaugă: „Crane a fost tipul cel mai stăpân pe sine, soldat sau civil, pe care l-am văzut vreodată sub gloanțe sau în orice alt moment din război. Era enervant de stăpân pe sine, avea siguranța unui fatalist.”

Şi alții au remarcat acea stăpânire de sine enervantă, iar pentru a înțelege până unde era dispus să meargă Crane în confruntarea sa cu Moartea, cine-pleacă-primul-privirea, propun să se consemneze spusele a doi martori.

Langdon Smith de la New York Journal:

Crane stătea sub un copac şi-şi rula calm o țigară [...] din copaci au căzut câteva frunze, retezate de gloanțe; doi sau trei soldați au căzut la câțiva paşi de el. Crane e slab ca o scândură. Dacă ar fi fost mai lat sau mai gras cu vreo câteva degete, ar fi fost fără îndoială împuşcat. Dar el a terminat de rulat țigara liniştit şi a fumat-o fără să se îndepărteze de locul unde gloanțele se întețiseră brusc.

George Lynch de la London Chronicle (descriind un incident straniu de asemănător cu purtarea lui Fred Collins din „Un mister al eroismului”):

O companie aflată sub tirul inamicului avea nevoie disperată de apă, dar apa era la peste zece kilometri, şi încă într-o vale. Stephen a adunat toate ploştile care i-au fost la îndemână şi a fugit să aducă de băut. Pe când se întorcea obosit, s-a auzit una dintre ploşti zăngănind ascuțit, apoi din ea a început să curgă apă. Stephen a ridicat-o şi a încercat să astupe spărtura. Un ofițer din pădurea vecină a strigat către el.

— Vino repede încoace! Eşti în bătaia focului!

— Dacă ai cuțit la tine, taie un dop şi adă-l încoace, i-a răspuns tânărul, iar în timp ce vorbea, bang, un glonț a nimerit altă butelcă.

— Vino la adăpost, altfel o să rămâi de tot fără bidoane!

Avertismentul şi-a făcut efectul. Pierderea prețiosului lichid l-a îngrozit aşa cum nu-l îngrozise nici pericolul în care se afla. Într-un final a reuşit să ducă apa companiei însetate, apoi a leşinat de extenuare.

Chiar şi mai frapant, există două mărturii uşor diferite despre bătălia în care Crane a stat în bătaia focului inamic într-o „manta de ploaie strălucitor de albă”, ca şi cum s-ar fi transformat dinadins într-o țintă luminoasă pentru a fi doborât de spanioli. Din biografia lui Hare scrisă de Carnes:

Stephen Crane şi-a făcut iar apariția. Încăpățânatul era în continuare nevătămat şi nepăsător în fața pericolului şi purta în continuare acea manta de ploaie albă infernală. L-a văzut pe Jimmy, care stătea ghemuit în tranşee, s-a dus la el, dar a rămas în picioare, privind țintă liniile spaniolilor. Colonelul Wood [...] i-a vorbit cu asprime, ordonându-i să se lase în jos. Crane a ignorat ordinul. Wood a vorbit iar [...] Dar Crane rămânea neclintit ca o statuie, în timp ce gloanțele cântau în jurul făpturii lui vrăjite. Până la urmă, Jimmy a fost cel care şi-a readus prietenul cu picioarele pe pământ. Şi-a amintit de cei doi reporteri de la Hearst, Edward Marshall şi James Creelman, care fuseseră răniți recent, aducând astfel glorie şi publicitate din belşug organizației Hearst. Jimmy l-a tras de poalele mantalei albe.

— Care-i şpilul, Steve? i-a strigat el. Ai primit de dimineață o telegramă de la Pulitzer care-ți spunea „De ce naiba nu eşti şi tu rănit, ca să fim şi noi băgați în seamă?”

Soldații care l-au auzit au izbucnit în hohote tunătoare de râs, iar Crane s-a înroşit, apoi s-a lăsat docil în jos şi a rămas acolo.

În relatarea lui Davis, el, şi nu Hare, e cel care-l acuză pe Crane că se dă mare, dar în ambele versiuni, strategia îl convinge pe omul strălucitor ca un neon să se facă una cu pământul. Poate că S.C. nu se temea de moarte, dar dacă ținea să moară ca un soldat de rând, pentru el nu exista ruşine mai mare decât să fie acuzat de purtări nedemne de un soldat. Aşa că a făcut ce i se cerea. În volumul său de memorii Notes of an American War Correspondent (1910), Davis adaugă:

Ştiam că orice mirosea a poză îi era total nesuferit lui Crane şi, pentru că nu voiam să fie omorât, i-am strigat:

— Nu impresionezi pe nimeni cu chestia asta, Crane.

S-a lăsat imediat în genunchi, aşa cum am sperat. Când s-a târât până la mine, i-am explicat:

— Am ştiut că aşa te conving, la care el a răspuns rânjind:

— Oh, de-ăsta-mi eşti?

***

Sănătatea l-a trădat după doar o lună de stat în Cuba, dar fusese cea mai importantă lună a războiului, iar Crane s-a aflat în miezul evenimentelor de la început până la sfârşit, cufundat în lumea sinistră, nesfârşită de haos şi măcel în timp ce gonea pe insulă de la o confruntare la alta. Mai întâi a fost debarcarea în Golful Guantánamo de pe 10 iunie, alături de infanterişti marini, pe 14 a plecat la Cuzco împreună cu căpitanul Elliott, iar pe 17 a pornit cu Scovel spre Santiago, unde au instalat cartierul general al publicației World şi în acea după-amiază „au adus înot de pe Triton până la țărm doi cai jamaicani, au găsit câțiva insurgenți şi au făcut o expediție pe dealuri". Obiectivul lor era să cerceteze activitățile flotei spaniole în port, iar a doua zi la cinci dimineața, croindu-şi drum tot printre liniile duşmanului, au pornit într-o expediție de patruzeci de kilometri care includea un urcuş dificil şi o coborâre la fel de solicitantă pe un munte de şase sute de metri – de unde au putut vedea foarte bine ceea ce Crane avea să numească mai târziu „corăbiile condamnate" –, apoi s-au întors la țărm, de unde Three Friends tocmai plecase fără ei. Improvizând, au fost luați de doi cubanezi cu o pirogă şi până la urmă au urcat pe barca pentru transmisiuni, care i-a dus până la nava amiral a lui Sampson, New York, unde i-au prezentat amiralului raportul complet cu tot ceea ce aflaseră despre poziția flotei lui Cervera.[105]

---

[105] Acestea nu sunt îndatoriri obişnuite pentru un corespondent de război, ci o participare activă la războiul în sine. Spre deosebire de unii dintre prietenii săi, Crane n-a luat niciodată arma în mână ca să tragă în duşman, dar era un susţinător fervent al cauzei eliberării Cubei şi nu considera că a contribui la acea cauză reprezenta un conflict de interese. Deşi antiimperialist convins – mai ales când venea vorba despre imperialismul britanic –, a acceptat fără să crâcnească argumentul că America nu avea ambiţii teritoriale în Cuba (n. a.).

22 iunie: în zori, şase mii de soldaţi participă la invazia americană din Daiquirí, sub comanda generalului maior Joseph Wheeler („Debarcarea povestită de Crane", World, 7 iulie).

23 iunie: Crane, McCready, Edward Marshall (în slujba New York Journal) şi fotograful Burr McIntosh (Leslie's Weekly) mărşăluiesc până la Siboney pe urmele soldaţilor din Rough Riders.

24 iunie: deplasându-se prin junglă din Siboney până în Las Guásimas, Rough Riders sunt atacaţi prin surprindere de gherile cubaneze înarmate cu puşti Mauser care nu scoteau fum şi suferă pierderi grele. Marshall e împuşcat în şira spinării, alegându-se cu o paralizie temporară, dizabilităţi permanente şi amputarea parţială a piciorului stâng. Mai târziu avea să scrie: „Când mi-am venit în simţiri, la câteva ore după încheierea luptelor, una dintre primele feţe pe care le-am văzut a fost cea a lui Stephen Crane. Era o zi fierbinte [...] Termometrul [...] ar fi arătat o temperatură de peste 37 de grade. Şi totuşi Stephen Crane – să nu uităm că se afla acolo trimis de alt ziar – mi-a dus corespondenţa pe care reuşisem s-o scriu opt sau zece kilometri, cât erau până la ţărm, şi mi-a trimis-o prin telegraf. A fost nevoit să meargă pe jos, căci n-a găsit nici cal, nici catâr. Apoi a alergat prin arşiţă şi s-a înţeles cu mai mulţi oameni să-mi aducă o targă de pe ţărm, ca să fiu cărat. Probabil că era în culmea oboselii, de-abia se ţinea pe picioare. Dar s-a târât înapoi până la spitalul de campanie unde zăceam şi s-a asigurat că sunt transportat aşa cum se cuvine până pe ţărm."

25 iunie: Crane scrie şi trimite relatarea sa despre Las Guásimas, „Rough Riders ai lui Roosevelt suferă pierderi din cauza unei gafe nobile" (World, 26 iunie).

27 iunie: Crane trimite de la Siboney articolul său despre expediţia cu Scovel din 17 iunie, „Foamea i-a făcut pe cubanezi fatalişti" (publicată pe 7 iulie în World).

1 iulie: ziua cu „mantaua de ploaie strălucitor de albă" – de altfel, una dintre cele mai bogate în evenimente din acel război. Dimineaţa devreme, americanii înaintaseră spre fortificaţiile din San Juan, chiar lângă Santiago, şi lansaseră un atac asupra satului El Caney la zece kilometri nord-est, unde se găseau poziţiile spaniolilor. Dintr-un punct de observaţie aflat la vreo trei kilometri, în El Pozo, Crane şi alţii (printre care Frederic Remington) asistă la bombardamentul de artilerie asupra spaniolilor sub comanda comandantului Allyn Capron şi la asaltul trupelor generalului Henry Lawton în El Caney. La ora unsprezece, Regimentul 71 de voluntari din New York e întâmpinat de o ploaie de gloanţe pe drumul spre Santiago şi, în mai puţin de o oră, patru sute dintre membrii săi sunt ucişi sau răniţi. La ora unu, când trupele lui Lawton se împotmolesc la El Caney, Rough Riders, cu Roosevelt în frunte, lansează un atac la Kettle Hill, urmaţi îndeaproape de trupele regulate – moment care avea să inspire cel mai lung articol al lui S.C. pentru World, „Bătălia din San Juan în relatarea plină de culoare a lui Stephen Crane" (publicat pe 14 iulie). La ora trei, Crane şi Jimmy ajung la tranşeele lui Wood, aflate sub tirul intens al spaniolilor. E momentul „ţintei

luminoase”, când Crane se preface că nu aude ordinul lui Wood să se lase în jos şi rămâne în picioare până când Hare sau Davis (sau poate că amândoi în momente diferite) îl fac să se ruşineze şi să se alăture celorlalţi în tranşee. În seara aceleiaşi zile, când Davis suferă o cruntă criză de sciatică, Crane şi Hare îl ajută să se ţină pe picioare şi toţi trei se deplasează încet, în ritm de melc, până în tabăra corespondenţilor de lângă El Pozo. Parcurg, poticnit, aproape doi kilometri sub tirul inamicului. Davis: „De fiecare dată când protestam, refuzam sacrificiul lor şi le aminteam de riscul pe care şi-l asumă, ei râdeau ca de aiurelile unui copil neastâmpărat, iar când m-am întins pe jos în mijlocul drumului şi am refuzat să mă urnesc dacă nu mă lasă singur, Crane i-a atras atenţia lui Hare asupra frumuseţii soarelui care apunea în spatele palmierilor.”

2 iulie: de dimineaţă, de pe dealul San Juan, Crane observă trupele lui Lawton întorcându-se după victoria din El Caney pentru a-şi ocupa poziţiile pe platoul San Juan, aflat încă sub atac. După-amiaza trece pe la biserica din El Caney, unde fusese improvizat un spital în care prizonierii spanioli şi cei din gherilele cubaneze erau trataţi de doctori americani. Seara ia o barcă până la staţia de telegraf din Port Antonio, Jamaica, să-şi trimită corespondenţele.

3 iulie: bătălia navală decisivă care a distrus flota spaniolă începe pe când Crane se afla încă în Jamaica, iar până s-a întors el în Cuba, luptele se şi termină.

5 iulie: Crane îşi scrie articolul „Dezertori spanioli printre refugiaţii din El Caney” (World, 8 iulie). „În acel uriaş angrenaj sterp se vedea adevărata oroare a războiului. Acolo erau cei bolnavi, cei ologi, cei orbi. Femei şi bărbaţi în pragul morţii se încăpăţânau să se târască înainte [...] Atmosfera era apatică şi indiferentă. În cel mai bun caz, era o speranţă plăpândă. Dacă ajungeau la liman, foarte bine. Dacă-i aştepta moartea, atunci ce mai conta cum vine.”

7 iulie: articolul lui Crane „Mausere capturate pentru voluntari” (World, 17 iulie), scris „la cartierul general al generalului Shafter”, e foarte critic la adresa carabinelor Springfield vechi de douăzeci şi cinci de ani, umplute cu praf de puşcă, folosite de voluntarii americani, care le trădau mereu poziţiile în faţa trupelor spaniole ascunse în tufişurile şi mărăcinişul dimprejur, ducând la multe morţi inutile sub gloanţele trase de Mauserele care nu scoteau fum şi erau nedetectabile. Articolul se încheie astfel: „În război, totul e justificat, dar nu şi să-ţi omori propriii oameni din cauză de lene sau prostie crasă.”

8 iulie: delirând în urma unei crize de malarie, cu febră mare, scăpată de sub control, Crane e urcat pe vasul City of Washington în Siboney şi trimis înapoi în Statele Unite pentru tratament medical.

***

Sosise în Key West în urmă cu doar două luni şi jumătate, dar evenimentele trăite în acea scurtă perioadă au avut un efect monumental asupra lui şi au generat un şuvoi abundent de scrieri atât în timpul războiului, cât şi după aceea. În primul rând, cele douăzeci şi patru de articole din World, urmate de zece povestiri despre campania cubaneză (printre care „Preţul uniformei"), apoi extraordinarele „Amintiri din război" scrise la persoana întâi, foarte puţin ficţionalizate, patruzeci şi două de pagini în care-şi povesteşte experienţele din primele zece săptămâni de campanie – până la şi inclusiv evacuarea la Old Point Comfort, Virginia –, compuse în august 1899, la opt luni după întoarcerea sa în Anglia.

Acesta este cel mai puternic şi mai inventiv text pe care l-a scris în ultimul său an de viaţă, destăinuindu-se în moduri în care nu-şi îngăduise niciodată pe deplin s-o facă până atunci şi vorbindu-le direct cititorilor despre sine, iar deodată, când vălul se ridică, reuşeşte să găsească un ton intim şi profund personal al naraţiunii, o voce cu multiple tonalităţi schimbătoare, de la sumbru la efervescent, plus tot ce se află între aceste două extreme, Crane complet, în toată multilateralitatea sa contradictorie.

Despre moartea medicului John Blair Gibbs din Marina Americană în primele ore ale dimineţii de 12 iunie:

M-am dus să-l caut pe Gibbs, dar în curând am renunţat la căutarea activă pentru plăcuta îndeletnicire de a sta întins la pământ şi de a simţi şuierul fierbinte al gloanţelor care încercau să mă tundă. În acel moment, nu mai eram cinic. Eram un copil care, dintr-o pornire ignorantă, sărise în scăldătoarea războiului. Am auzit pe cineva murind lângă mine. Murea greu. Greu. I-a luat mult timp să moară. Respira aşa cum respiră orice maşinărie nobilă care se zbate vitejeşte să nu se strice, să nu cumva să se strice. Dar el avea să se strice. Avea să se strice. Răsuflarea lui îmi amintea de zgomotul unei pompe eroice care se chinuie să ţină piept unor tone de mâl. Întunericul era de nepătruns. Bărbatul zăcea într-o groapă la doi metri de mine. Fiecare val, fiecare vibraţie a agoniei sale îmi răscolea simţurile. Nu mai gemea de mult. Doar lupta crâncenă pentru o gură de aer mai pulsa în noapte cu un şuier limpede, ascuţit, şi intervale de tăcere cruntă în care-mi ţineam la rândul meu respiraţia, din dorinţa inconştientă de a-l ajuta. Am crezut că omul acela n-o să moară niciodată. Voiam să moară. Până la urmă a murit. La un moment dat, aghiotantul a venit în goană, dând buzna cât era de înalt prin ploaia de gloanţe. L-am recunoscut după voce.

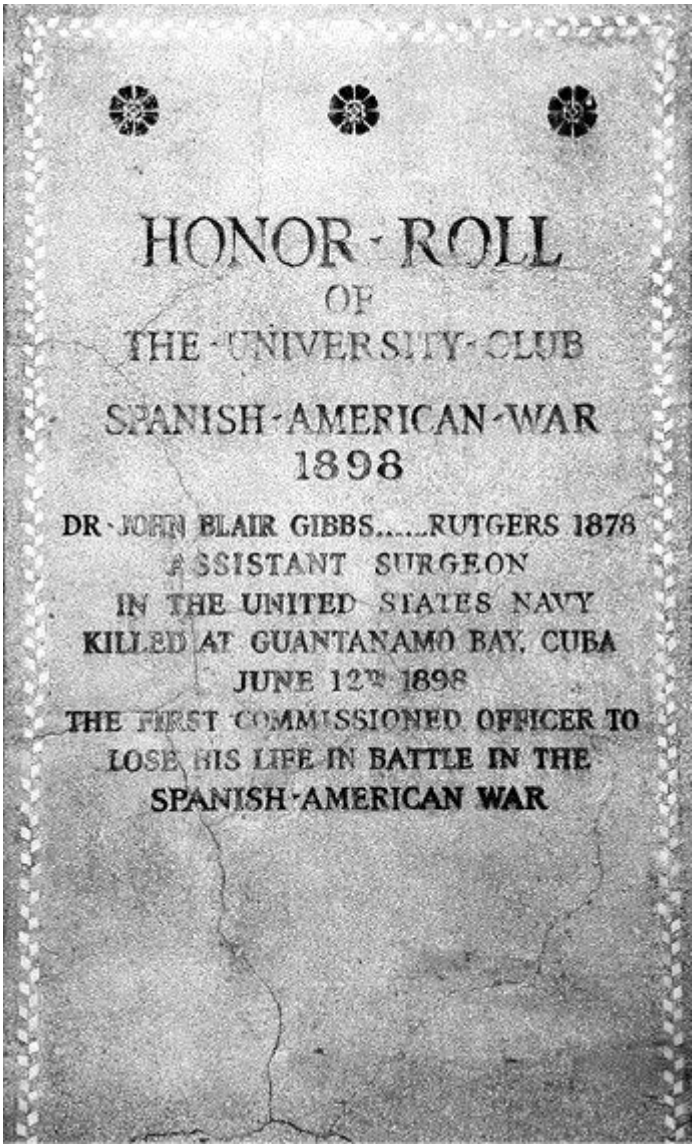
HONOR · ROLL
OF
THE · UNIVERSITY · CLUB
SPANISH · AMERICAN · WAR
1898
DR · JOHN BLAIR GIBBS.....RUTGERS 1878
ASSISTANT SURGEON
IN THE UNITED STATES NAVY
KILLED AT GUANTANAMO BAY, CUBA
JUNE 12TH 1898
THE FIRST COMMISSIONED OFFICER TO
LOSE HIS LIFE IN BATTLE IN THE
SPANISH · AMERICAN WAR

Placă în memoria doctorului John Blair Gibbs la University Club, New York

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

— Unde-i doctorul? Sunt nişte răniți acolo. Unde-i doctorul?

Un soldat i-a răspuns sec:

— Chiar acuma a murit, domnule.

De parc-ar fi spus: „Chiar acuma s-a dus până la colț, domnule.”

După ce alergase opt sau zece kilometri până la Siboney cu textul lui Marshall, Crane îşi aminteşte cum încercase să aducă ajutoare pentru prietenul său rănit, un efort care a început cu această conversație înnebunitoare:

Unul dintre corespondenți a răspuns [...]

— Marshall? Marshall? Păi, Marshall nici nu e în Cuba. A plecat la New York înainte ca expediția să ridice ancora din Tampa.

— Pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împuşcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

După un moment de tăcere, mi-a răspuns:

— Sunt sigur că Marshall nici nu e aici. E la New York.

— S-avem pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împuşcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

— Nu, a zis el. Ia ascultă, trebuie c-ai confundat tu doi inşi. Marshall nici nu e în Cuba. Cum să fie împuşcat?

— S-avem pardon, am spus, am observat că Marshall a fost împuşcat în luptele de dimineață, ai văzut cumva pe cineva de la Journal?

— Dar să ştii că n-are cum să fie Marshall, a zis el, din simplul motiv că nu e aici.

M-am luat cu mâinile de cap, am urlat tare către cer şi l-am lăsat în plata Domnului.

În noaptea de 1 iulie, când întâlneşte întâmplător un vechi prieten şi coleg de la Claverack, Reuben McNab:

Apoi m-am uitat în jos către învălmăşeala jalnică de la Bloody Bend[106], o învălmăşeală de oameni răniți, muribunzi, morți. Şi l-am văzut acolo pe Reuben McNab, caporal în Regimentul 71 de voluntari din New York, cu plămânul ciuruit. Şi cu hainele ciuruite.

— Ei, m-au nimerit, a spus el în loc de salut.

Aşa se vorbea de obicei. Nu se țineau discursuri lungi. „Ei, m-au nimerit.” Era de-ajuns. Cel care stă în picioare nevătămat are în acele momente o misiune grea. Mă îndoiesc că mulți dintre noi am învățat cum să le vorbim răniților noştri [...] „Ei, m-au nimerit”, a zis Reuben McNab. Privisem cu apatie sau, spre uluirea mea, cu indiferență deliberată, cinci sute de răniți. Dar apariția lui Reuben McNab, colegul de şcoală care zăcea în noroi cu o gaură în plămâni, m-a impresionat atât de tare, încât am început să mă bâlbâi, mi-a provocat un fior de cruntă intimitate față de războiul care până atunci aproape că ar fi putut trece drept un vis. Douăzeci de împuşcați au ridicat ochii la mine. Un singur om nu s-a sinchisit. Murea; n-avea timp. Gloanțele zumzăiau razant pe deasupra tuturor. Moartea lovise deja, dar insista să înalțe încă un pisc veninos.

— Dacă ai drum pe la spital, să treci să mă vezi, a zis Reuben McNab.

Asta a fost tot.

Despre vizita la spitalul de campanie din El Caney:

---

[106] „Vadul însângerat”, un loc supranumit astfel în urma bătăliei sângeroase de pe dealul San Juan.

Ne-am croit drum prin aglomerația din piațetă, am zărit uşa bisericii şi a urmat o scenă ciudată. Biserica fusese transformată într-un spital pentru spaniolii răniți căzuți în mâinile americanilor. În biserică prea era întuneric ca într-o peşteră pentru ca doctorii să poată opera, aşa că mutaseră masa din altar la uşă, unde era multă lumină. Sub bolta neagră era masa din altar, pe care stătea întins un om. În afară de un cache-sexe, era gol puşcă, iar asocierea ecleziastică era atât de pregnantă şi de limpede, încât parcă îți şi închipuiai acea siluetă slabă şi palidă abia coborâtă de pe o cruce. O iluzie ca o strălucire de lumină, iluminând preț de-o clipă toate cotloanele întunecate ale celor mai vagi, groaznice şi nebuneşti gânduri blasfematoare. Vă supun atenției acest lucru doar ca efect – un efect de lumină şi umbră mental, dacă doriți; echivalentul mental al felului cum folosesc impresioniştii francezi culorile; ceva lipsit de sens, dar în acelaşi timp copleşitor, zdrobitor, monstruos.

Despre îmbolnăvire:

Foarte curând după asta, campania s-a încheiat pentru mine. M-am ales cu un soi de febră. Nici până-n acest moment nu m-am lămurit ce fel de febră era. A fost definită în mai multe feluri. În orice caz, cert e că la început am căpătat o indiferență languroasă față de lume în general. Apoi am început să călăresc pe cal ca şi cum aş fi fost întins într-un pat. După care cred – nu sunt prea sigur – că m-am târât şi m-am văitat prin Siboney câteva zile. Colegii mei, Scovel şi George Rhea, m-au găsit şi m-au îngrijit cât de bine au putut, dar nu-mi dădeam seama dacă se prăbuşea podul Londrei sau dacă eram în război cu Spania. Pentru mine era totuna. Ei, şi ce? Nimic. Poate că se întâmplau toate. Dar nu-mi păsa defel. Viață, moarte, dezonoare – nu însemnau nimic pentru mine. Mă interesau doar murăturile. Murături cu orice preț! Murături!!

Apoi, după ce goneşte preț de patruzeci şi două de pagini pline de oroare, gafe comice şi acțiune amețitoare, se opreşte brusc şi aruncă totul în aer:

Episodul e închis. Şi puteți fi siguri că nu v-am spus absolut nimic, absolut nimic, absolut nimic.

***

Drumul până în Virginia a fost un chin pentru Crane şi asta nu doar pentru că a fost lung (cinci zile), ci şi pentru că „singurul lucru pe care-l ştiam pe lume era că venele îmi ardeau şi clocoteau". În plus, căpitanul a refuzat să-i dea de mâncare, iar medicul militar de la bord l-a evaluat rapid pe Crane, a confundat malaria de care suferea cu febra galbenă (o condamnare la moarte aproape certă) şi a lătrat la el să se izoleze de ceilalți.

City of Washington transporta peste două sute de soldați răniți, majoritatea din Regimentul 71 de voluntari din New York, iar Crane şi-a petrecut mare parte din călătorie zăcând pe punte, pe un covoraş. Şi totuşi, cum avea să scrie mai târziu, „n-a fost chiar aşa de rău" şi, din moment ce majoritatea soldaților erau într-o stare mult mai proastă decât el, iar febra persistentă începea în sfârşit să cedeze, la ora cinei, cineva se milostivea invariabil şi-i oferea „un blid de tablă cu ceva", aşa că până la urmă n-a făcut foamea şi nici n-a murit. Când a pus piciorul pe uscat, mai întâi de toate s-a dus la primul bufet cu răcoritoare şi s-a răsfățat cu o înghețată cu suc de fructe, pentru care făcuse o pasiune imensă şi irațională „undeva în pădurile dintre Siboney şi Santiago". A cerut una cu aromă de portocale.

De pe veranda hotelului Chamberlin s-a uitat cum coboară soldații de pe vas, întâmpinați de o mulțime de gură-cască. Bărbații aclamau, femeile plângeau, iar în timp ce răniții erau transportați la spital pe tărgi şi platforme, Crane a observat că acea „adunătură de schilozi murdari, zdrențăroşi, emaciați, pe jumătate morți de foame" stăteau cu capetele plecate, părând cuprinşi de un soi de trac. Ca să ne lecuim de gloria şi satisfacțiile războiului.

A rămas acolo în jur de o săptămână, poate ceva mai mult, şi a trimis corespondețe către World, care s-au dovedit a fi şi ultimele, lunga relatare despre Bătălia de la San Juan şi „Soldații armatei regulate n-au parte de glorie". La un moment dat s-a dus la Fort Monroe şi şi-a luat un costum nou. Hainele lui mai vechi ajunseseră nişte zdrențe, cum povesteşte Davis într-un articol pentru Harper's New Monthly Magazine: „Unul dintre corespondenții cei mai cunoscuți [...] a fost trimis acasă, suferind de o febră cumplită, în aceleaşi haine pe care fusese nevoit să le poarte de trei săptămâni. Haine în care trecuse râuri, dormise pe pământ şi transpirase de la căldură şi febră, iar când a ajuns la Fortress Monroe şi-a cumpărat o ținută nouă completă cu suma modestă de douăzeci şi patru de dolari." Corespondentul era Crane, iar cei douăzeci şi patru de dolari aveau să devină curând unul dintre gloanțele folosite de Seitz pentru a rupe contractul lui Crane cu World.

Între timp, în Cuba se fabrica alt glonț. Care a ieşit de pe banda de asamblare pe 16 iulie sub forma unui articol controversat, nesemnat, scris de către Scovel pentru World, dar despre care Seitz şi echipa administrativă a ziarului de la New York s-au convins (din motive de nepătruns) că fusese scris de Crane. La care s-a adăugat încă un glonț atunci când angajatul lor trădător a parcurs drumul epuizant de opt sau zece kilometri prin junglă pentru a trimite corespondența scrisă de rănitul Marshall – un corespondent de la o publicație rivală – şi brusc au găsit destule motive să se

descotorosească de Crane. Şi, din moment ce nu mai lucra pentru ei, Seitz şi ai lui au refuzat să deconteze „suma modestă” necesară pentru a schimba mormanul de zdrențe pe un costum nou. Desigur, nu era vorba doar despre cei douăzeci şi patru de dolari, era şi o chestiune de principiu.

Articolul lui Scovel pune prima înfrângere a diviziei newyorkeze de infanterie din luna iulie pe seama laşităţii şi incompetenței comandanților săi, o acuzație atât de gravă, încât a atras un val de contraacuzații dinspre Journal şi a declanşat una dintre cele mai feroce bătălii din războiul de presă între Pulitzer şi Hearts care a durat un an întreg. Conflictul a început pe 16 iulie (când Crane era încă în Virginia), iar în ziua următoare, Scovel cel curajos şi harnic, care se afla în Cuba de mai multă vreme decât toți ceilalți corespondenți americani şi-şi asumase mai multe riscuri decât oricare dintre aceştia, şi-a minat cariera de jurnalist în timpul capitulării oficiale a oraşului Santiago, când i-au cedat nervii şi l-a pocnit în față pe corpolentul şi trufaşul general Shafter. Nu e clar dacă Shafter a ripostat sau nu, dar imediat după altercație, prietenul lui Crane a fost arestat şi expulzat din Cuba.[107]

Din Virginia, Crane s-a dus la New York pentru a antama negocierea unui contract cu editorul Frederick A. Stokes pentru o carte de povestiri despre războiul cubanez şi pentru a le da raportul şefilor săi de la World – care s-au grăbit să-l concedieze imediat ce s-a întors la birou. În articolul său din 1933, Seitz afirmă că unul dintre reprezentanții conducerii, directorul financiar John Norris, a fost cel care i-a înmânat lui Crane decizia de concediere şi a refuzat să-i dea vreun ban pentru cheltuieli. Potrivit lui Seitz, după vizita lui Crane, Norris a ieşit din birou „frecându-şi încântat mâinile. «Abia ce mi-am luat la revedere de la amicul tău, Stephen Crane», a spus el cu un rânjet pe toată fața. «A venit încoace să mai ceară un avans. Nu crezi că l-ai tapat destul de bani pe domnul Pulitzer pe nemeritate?» l-am întrebat. «Oh, foarte bine», a zis el, «dacă aşa vedeți voi lucrurile, la revedere.» Aşa că am scăpat de el»„.

Ar fi interesant de aflat cât adevăr e în această poveste şi dacă replicile pe care Norris i le atribuie lui Crane în relatarea lui Seitz sunt reale. Dacă această versiune a faptelor e corectă, ne-am putea întreba şi de ce a acceptat Crane concedierea cu atâta calm şi nu şi-a susținut cauza. Poate că

---

[107] Scovel plecase în Cuba încă din 1895, pentru a relata despre insurecţie. În 1896 a fost arestat de spanioli, a reuşit să evadeze şi a petrecut un an printre rebeli, în spatele liniilor inamicului. În 1897, când a revenit în Cuba după câteva luni petrecute în Grecia în timpul Războiului Greco-Turc şi după expediţia în Klondike, spaniolii l-au arestat din nou, dar a fost eliberat la solicitarea guvernului american. În ciuda scandalului cu Shafter, Scovel s-a întors într-un final în Cuba, s-a stabilit la Havana cu soţia lui, Frances, şi a continuat să scrie pentru World până în 1902. După ce şi-a dat demisia, şi-a găsit altceva de lucru în Havana, unde a murit în 1905, la vârsta de treizeci şi şase de ani (n. a.).

realizase deja că-şi pierduseră încrederea în munca lui şi se aştepta întru câtva să fie dat afară atunci când a intrat în clădire sau poate că, după cum îi era firea, n-a vrut să facă scandal, adică să le arate cât era de jignit de atitudinea lor disprețuitoare la adresa lui. Se pare că n-a făcut decât să ridice din umeri. Poate că a strâns pur şi simplu din dinți, în stil american – apoi adiós!

În acel moment s-ar fi putut întoarce în Anglia, dar n-a făcut-o. Fără îndoială pentru că nu voia sau nu era pregătit, dar şi pentru că n-avea bani de drum. În loc să se împrumute pentru bilet, şi-a luat la revedere de la foştii săi patroni de la World şi s-a dus la sediul Journal, unde a semnat cu Hearst pentru încă o misiune. Poate că i-a mai venit inima la loc când a trecut în tabăra principalului rival al lui Pulitzer, dar cine ştie? Noua slujbă însemna din nou război şi o şansă de a scrie despre campania din Puerto Rico, dar, înainte de a pleca iar spre sud pentru a începe misiunea, Crane a făcut un lung ocol, călătorind în nord pentru o consultație la specialistul în plămâni Edward Livingston Trudeau din Saranac Lake.

Crane la bordul navei Three Friends în apropiere de Cuba, 1898

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Probabil că-l speriase criza de malarie prin care abia trecuse şi, chiar dacă-şi revenise şi se prefăcea că e sănătos, probabil ştia că nu este. Destul de ciudat e că Trudeau i-a scris Corei în septembrie despre vizită aparent neimpresionat de starea pacientului său, deşi la doar o săptămână sau două după acest control, Michelson avea să observe „obrajii scobiți" şi „sănătatea şubredă" a lui Crane şi să-i compare trupul cu o „panglică albă jerpelită". Chiar şi ceva mai devreme (înainte de malarie), în câteva fotografii făcute pe nava Three Friends, Crane arată bolnav, şleampăt (cum îl descrie Frank Norris) şi îngrijorător de schimbat. Desculț, cu un păr care-i atârna în lațe, îmbrăcat într-o pijama albă şifonată şi cu o mustață stufoasă, pe oală, pare un vagabond dement care caută resturi pe plajă sau poate un profet autoproclamat abia întors după patruzeci de zile de post în deşert, unde fusese lovit de trăsnet în dimineața primei zile. După frigurile şi delirul unei febre tropicale, probabil că arăta chiar şi mai rău şi totuşi doctorul Trudeau scrie calm:

Stimată doamnă,

soțul dumneavoastră a venit aici în această vară cu câteva semne ale unei afecțiuni la plămâni, dar n-a fost nimic grav şi starea i s-a îmbunătățit constant între timp. Eu l-am examinat o singură dată, dar arăta foarte bine şi mi-a spus că se simte mult mai bine decât data trecută când l-am văzut.

Acest mesaj scris cu stângăcie ne spune, printre altele, că nu e prima oară când îl vizitează pe Trudeau, iar starea i s-a îmbunătățit constant între timp sugerează că, la un moment dat după cea mai recentă consultație, Crane luase legătura cu doctorul ca să-l anunțe că se simte mai bine – ceea ce ar fi putut fi adevărat, dar probabil că nu era. Puțini sunt cei care-şi mint doctorul, mai ales dacă țin să se facă bine, dar Crane ar fi putut minți în acele împrejurări, pentru că, fie în scrisoarea pierdută către Trudeau, fie cu ocazia discuției lor față în față, trebuie să-l fi rugat pe doctor să-i scrie Corei, dar să aibă grijă să folosească cei mai nealarmanți termeni cu putință. Altminteri de ce i-ar fi scris Trudeau Corei şi de unde să fi ştiut unde să-i trimită scrisoarea, dacă n-ar fi primit adresa de la Crane? Unii au susținut că probabil Cora îi scrisese prima doctorului, iar scrisoarea lui a fost răspunsul, dar ea nu l-ar fi contactat pe Trudeau decât dacă deja ar fi aflat de la Crane că fusese la Saranac Lake – ceea ce e cam acelaşi lucru, corespondența a fost inițiativa lui Crane, indiferent câte scrisori au fost, una sau două. El ținea în primul rând s-o ferească pe Cora de adevărul despre

plămânii lui, ceea ce a continuat să facă şi după ce s-a întors în Anglia, iar în acel moment, când ea îl aştepta pe celălalt mal al oceanului, pentru nimic în lume n-ar fi împovărat-o cu îngrijorări legate de sănătate, pe lângă cele legate de absența lui.

***

Crane a plecat din New York spre Pensacola, Florida, pe 25 sau 26 iulie. Pe 28, forțele spaniole din oraşul portorican Ponce s-au predat americanilor, iar imediat după aceea, pe 29, Crane, Michelson şi alți corespondenți au urcat la bordul unui remorcher plătit de Journal, cu destinația Puerto Rico. Cu acea ocazie, pe vas, Michelson a comentat condiția fizică şi starea de spirit generală a lui Crane („zgârcit la flecăreală, critic, poate chiar cusurgiu"), dar există şi alte detalii pertinente despre ce a spus şi a făcut Crane, precum şi despre interacțiunile cu ceilalți de pe vas (unde au stat cu toții claie peste grămadă o săptămână), ca şi despre felul cum s-a purtat în Ponce şi nu numai după ce au coborât pe țărm. Dacă n-ar exista textul lui Michelson, publicat ca prefață la cel de-al doisprezecelea şi ultimul volum din prima ediție a operelor lui Crane (1925-1927), multe dintre evenimentele acelei perioade ar lipsi din poveste.

Michelson spune că drumul a fost lent şi obositor, cu „puține senzații tari", dar marea a fost adesea agitată, chiar periculoasă, iar majoritatea celor de la bord au suferit crize violente de rău de mare. Însă, la fel ca pe Commodore, „Crane n-a ştiut ce e greața". Avea el plămânii slabi, dar stomacul îi era de fier, iar când era dispus, rămânea maestrul vorbelor de duh spontane. La un moment dat, când o navă de război americană s-a apropiat de remorcher, dar a virat brusc – cu indignare – imediat ce a aflat natura misiunii sale, Crane a comentat: „ca o distinsă ducesă rotofoie pe care o femeie de serviciu a întrebat-o de unde şi-a cumpărat pălăria". În altă zi cu valuri mari, în timp ce băieții vomitau peste bord, Crane i-a atras atenția lui Michelson în legătură cu „scuturarea convulsivă a umerilor", spunând că „asemenea spasme vezi la unii muribunzi [...] Nu era lipsă de empatie sau cruzime", adaugă Michelson, „pur şi simplu aşa înregistra impresii mintea lui cinematografică. Era un instinct, mai puternic decât iubirea, mila sau frica".

Aceste ultime fraze atestă de ce e Michelson un martor atât de prețios. Nu doar pentru „mintea cinematografică" (un detaliu care pare atât de clar privind retrospectiv, dar pe care nimeni nu l-ar fi putut înțelege în timpul vieții lui Crane), ci şi pentru cuvântul „instinct", cu alte cuvinte, pornirea compulsivă a lui Crane de a privi lucrurile obiectiv şi fără idei preconcepute, de a nesocoti părerile tuturor în legătură cu „acea nuanță de albăstriu-închis atât de criticată atunci când e zugrăvită în tablouri" şi de a nu se încrede decât în propriii ochi.

În altă zi, când un crucişător american ameninţat de un distrugător spaniol a cerut remorcherului să se interpună cu un viraj brusc spre ţărm, nava şi-a asumat operaţiunea datorită insistenţelor lui Crane pe lângă căpitan. Michelson: „Supraveghetorul grupului nostru de războinici s-a dus la timonerie ca să întrebe care e cauza virajului. Acolo l-a găsit pe Stephen îndemnându-l pe căpitan să se apropie tot mai mult. Întrebat de ce face asta, lupul de mare a răspuns înflăcărat: «Doar nu-ţi închipui că o să-l las pe afurisitul ăsta jigărit ca un cui de furchet să se creadă mai viteaz ca mine, nu?»„

Conform definiţiei din dicţionar, cuiul de furchet e „un cui de lemn care intră într-o mică furcă, pe care se sprijină ramele”. Cu alte cuvinte, căpitanul îl compară pe Crane cu un cui de lemn, ba încă unul jigărit, dar în scurt timp, aşa cum se întâmplă deseori când distracţiile sunt rare şi toată lumea e plictisită, cuvântul a prins. Crane pare să fi povestit că soţia lui încerca să facă rost de o nouă locuinţă pentru amândoi în Brede Place din Sussex, un conac mare datând din secolul al XIV-lea, şi dintr-odată a devenit lordul Cui, „un boiernaş englez cam gălbui la faţă, de origine est-indiană, iar străvechiul conac a fost botezat Sos de Mango”. Michelson susţine că „cel mai bine dintre toţi se distra Crane”, deşi ne putem întreba dacă nu cumva a intrat în joc pentru că n-a avut de ales, în acel mediu închis. În orice caz, gluma s-a uzat după un timp şi asta a fost tot, dar această poveste microscopică şi efemeră ne spune de fapt că intenţia lui Crane era să se întoarcă la Cora. Cel puţin în acel moment, iar dacă au fost momente când şi-a dorit altceva, contrastul dintre certitudinea afişată atunci şi îndoiala afişată în alte momente nu face decât să demonstreze cât de scindat era în privinţa vieţii pe care şi-o dorea pentru sine după război. Presupunând, desigur, că avea să fie încă în viaţă ca să-şi mai dorească ceva.

Imediat ce au ajuns la Ponce şi au coborât pe uscat, Crane a dispărut ca de obicei şi, în loc să li se alăture celorlalţi corespondenţi în expediţiile lor la hoteluri şi cafenele, şi-a petrecut timpul cu „diverşi pierde-vară din Ponce – beţivani, târfe şi cartofori. Ei nu rupeau o boabă pe limba lui şi nici el pe limba lor. Mai mult, era un oraş ocupat, iar el era unul dintre invadatori. Dar nu conta. A fost acceptat în acea frăţie lipsită de griji”.

Pe de altă parte, atunci când era invitat în medii mai elegante, Crane se dovedea a fi ceea ce Michelson numeşte „un falit social”.

Ofiţerii din armată şi marină puneau mare preţ pe talentele literare. Richard Harding Davis era mereu vedeta petrecerilor lor [...] dar Crane le stârnea o curiozitate nebună. Era dificil de adus la dineuri. Poate că se simţea jignit de contrastul dintre el şi Davis – acesta din urmă ca o ilustraţie de Gibson pe o pagină întreagă, portretul corespondentului de război impecabil, într-o uniformă bine croită, cu pieptul său voinic brăzdat de decoraţii. La aceste întruniri, Davis strălucea nu doar prin ţinută, ci şi prin realizările sale. Împrumuta un banjo şi cânta „Mandalay” şi alte balade acompaniindu-se singur, iar în pauze îşi asuma greul conversaţiilor, mereu deschis, mereu

interesant, în timp ce Stephen stătea mut, îmbrăcat în hainele lui vechi de teren.

Cu doar o lună înainte de acele seri din Ponce, Crane îşi riscase pielea ca să-l ajute pe Davis la greu, iar cu doar o lună după aceea, Davis avea să laude excesiv înalta calitate a reportajelor cubaneze ale lui S.C. Dar cei doi bărbaţi nu s-au înţeles niciodată, poate pentru că reprezentau idei de masculinitate atât de diferite, încât niciodată n-au găsit un teren comun. În timp ce Davis acapara atenţia tuturor, Crane stătea tăcut şi bosumflat întrebându-se cu siguranţă dacă nerodul infatuat, cu pieptul plin de medalii, îşi dă seama cât e de ridicol. Eroul dandy era mai tolerant, dar, în cel mai bun caz, îl considera pe colegul său mărunţel un împiedicat strălucit, dar încuiat, poate admirabil în felul lui, dar oarecum vrednic de milă. Probabil că nu ştia că taciturnul cânta şi el la fel de bine la banjo şi avea o voce bunicică de tenor.

Puerto Rico a fost epilogul – o campanie scurtă, de nouăsprezece zile, în care trupelor americane nu li s-a opus rezistenţă aproape deloc. Portoricanii păreau mai mult decât bucuroşi că scapă de spanioli şi sperau cu prudenţă într-o viaţă mai bună sub protecţia Statelor Unite. Nici azi nu e clar dacă speranţa li s-a împlinit, dar pe atunci, insula era într-o dispoziţie festivă, iar oraşele au capitulat în faţa armatei yanchee cu asemenea iuţeală, încât Crane însuşi e răspunzător de cucerirea unuia dintre acestea.

Ca de obicei, există două versiuni concurente ale poveştii. În prima, Crane a intrat pur şi simplu într-o dimineaţă în Juana Díaz şi, fiind întâmpinat călduros de localnici, şi-a transformat neaşteptata ascensiune la putere într-o bufonerie îndrăzneaţă: farsorul Puck în culmea agerelor şi fascinantelor sale talente de improvizator. I-a convocat pe bărbaţii din oraş în piaţa centrală şi i-a împărţit arbitrar în două categorii: „suspecţi” şi „băieţi buni”. Suspecţii au fost trimişi acasă, iar pe băieţii buni i-a numit gazdele şi gărzile lui de corp. A urmat „un carnaval frenetic al bucuriei”, iar a doua zi dimineaţa şi-a făcut apariţia un colonel american, împreună cu un regiment de opt sute de soldaţi, care şi-a exprimat faţă de Crane bucuria că un jurnalist va fi martor la cucerirea oraşului. „«Cucerirea oraşului!» a exclamat Crane, cu o jenă politicoasă. «Îmi pare tare rău, domnule colonel, dar am cucerit eu oraşul ieri-dimineaţă, înainte de micul dejun!»„

Aşa spune Richard Harding Davis, care nu se afla în Juana Díaz şi se pare că ar fi auzit povestea chiar de la Crane, pe când Michelson, care a fost de faţă şi a văzut ce s-a întâmplat, oferă o versiune mai complexă şi ceva mai cuminte a ştrengăriei. În relatarea lui, el, Crane şi „o gaşcă de corespondenţi” căutau un loc unde să ia micul dejun. Conform noilor reguli, pensiunile erau obligate să-i servească prioritar pe „ofiţerii înfometaţi”, dar când au ajuns în Juana Díaz, n-au găsit niciun ofiţer. „Atunci Stephen Crane a avut o scânteie de inspiraţie. Ne-a luat-o înainte şi a anunţat că urmează să sosească guvernatorul american din Puerto Rico, aşa că a comandat micul dejun pentru Excelenţa Sa şi oamenii acestuia. Cel mai impunător membru al grupului, care din fericire purta haine albe

impecabile, şi-a asumat rolul guvernatorului. A ordonat să nu fie deranjat în timpul mesei, oricine l-ar fi căutat. Strategia aceea ridicolă a dat roade.” Ceva mai târziu, când un general de brigadă şi-a făcut apariția şi a întrebat ce se întâmplă, Crane s-a fâstâcit, dar a reuşit să scape basma curată cu o minciună. „«Guvernator?» a zis el. «O, probabil că lumea de pe-aici ne-a auzit că-i spuneam lui Jack Mumford guvernator, că are mutră. Aici nu-s decât nişte corespondenți de presă.»„

Versiunea lui Michelson e mai plauzibilă, dar în ambele variante, cucerirea oraşului Juana Díaz ne arată un Crane în dispoziția sa cea mai copilăroasă, mai jucăuşă, mai pusă pe şotii exuberante. Dacă s-ar fi purtat astfel mai des în Puerto Rico, am fi putut conchide că-şi revenise pe deplin după sperietura cu febra tropicală şi după vizita în Munții Adirondack, dar în săptămânile petrecute acolo a avut un comportament deosebit de labil. Retras şi tăcut la bordul remorcherului, retras şi tăcut la dineurile armatei din Ponce, un Peter Pan extravertit în Juana Díaz, apoi, la plecarea corespondenților de pe insulă, a urmat despărțirea înlăcrimată de calul său iubit (amintită la pagina 38), care n-a fost altceva decât o izbucnire smiorcăită de sentimentalism excesiv. Aşadar, deloc stabil. Deloc constant. O învălmăşeală de stări diferite, oscilând de jos în sus, apoi iarăşi în jos, iar dacă nu era chiar în pericol imediat de a intra pe teritoriul zănaticilor, nu era nici departe, şi chiar şi după ce luptele şi războiul au luat sfârşit, coşmarurile la care fusese martor în Cuba au continuat să-l apese şi nu era încă pregătit să se întoarcă în Anglia. Aşa că, la un moment dat în a treia săptămână din august, dându-se drept comerciant de tutun, s-a strecurat fără permisiune în Havana unde, din motive obscure şi deosebit de obscure, a rămas până în ultima săptămână din decembrie.

4

Revenim la luna aprilie, revenim în Anglia şi revenim la cea rămasă în urmă...

Gospodăria din Oxted număra în acel moment trei persoane, un pat pe jumătate neocupat şi trei câini. Corei îi ţinea companie enigmatica Charlotte Ruedy (care-şi spunea „doamnă”, şi nu „domnişoară”, şi despre care nu se ştie aproape nimic); ca ajutor îl avea pe credinciosul şi mereu săritorul Adonis Ptolemeu; iar dincolo de Ravensbrook putea conta pe sprijinul moral oferit de Harold Frederic, Kate Lyon, Robert Barr şi Conrad, care n-o vizita prea des, dar ţinea legătura cu ea prin poştă, trimiţându-i cel puţin şapte scrisori în absenţa lui Crane, toate remarcabile prin căldură şi preocuparea îngrijorată pentru binele ei. Spre sfârşitul anului, când s-a pus problema banilor pentru a-l aduce pe Crane înapoi în Anglia, Conrad a explorat activ mai multe soluţii posibile, iar la un moment dat (fiind şi el lefter) şi-a oferit propriile opere ca garanţie pentru un potenţial împrumut. Un prieten bun. Ca şi ceilalţi. Iar în primele trei sau patru luni, situaţia a fost relativ liniştită. Desigur, Cora era strâmtorată şi trăia pe datorie, dar panica adevărată avea să se instaleze abia mai târziu.

Nu era ursuză, nu-şi plângea de milă şi refuza să cedeze în faţa singurătăţii. La doar câteva zile după plecarea lui Crane a acceptat o invitaţie de la soţii Frederic, care urmau să plece din nou, împreună cu cei trei copii ai lor, la reşedinţa din Ahakista, pe coasta sudică a Irlandei. Cum s-a exprimat Conrad în scrisoarea pe care i-a adresat-o pe 19 aprilie:

Ne închipuim că trebuie să te fi simţit tare singură după plecarea lui Stephen. Dragul de el mi-a telegrafiat din Queenstown, probabil chiar înainte de a părăsi ţara. Jess e foarte îngrijorată pentru dumneata şi-ţi transmite rugămintea să-i scrii câteva rânduri când ai să ajungi în Irlanda. Cred că plecarea îţi va face bine, căci singurătatea despărţirii e uneori foarte greu de îndurat.

Ne-am gândit să te invităm numaidecât la noi, dar când am primit telegrama lui Stephen, mi-am închipuit că eşti deja în Irlanda. Oricum, o vreme te vei distra mai bine şi vei sta mai comod la Frederic, iar când te vei întoarce în Anglia, sper să ai cheful şi curajul de a te supune experimentului riscant de a veni la noi împreună cu doamna Ruedy. În plus, bănuiesc că absenţa lui Stephen nu se va prelungi prea mult şi vom avea bucuria de a vă primi aici împreună. Contez pe dumneata să mă anunţi cum o duce de fiecare dată când primeşti veşti de la el. Nu prea cred că va scrie altcuiva, din câte îl cunosc.

După două sau trei săptămâni împreună cu familia Frederic, Cora s-a întors acasă, în Oxted, şi a început să pună la cale o evadare din casă, din Oxted şi din toate necazurile care-i năpăstuiseră traiul alături de Crane de când se stabiliseră în Anglia. Niciunul dintre ei nu fusese vreodată prea mulțumit de vila lor de suburbie şi discutau de ceva vreme să se mute. Undeva la țară, mai departe de Londra, într-un refugiu liniştit unde să nu-i hărțuiască musafirii nepoftiți, iar Crane să se îngroape în munca lui. În martie, vecinul lor, Garnett, le vorbise despre o casă a unui prieten din Sussex, iar criticul avea să-şi amintească peste ani cât de fermecat fusese Crane auzind descrierea acelei clădiri străvechi, „înnobilată şi înnegrită de trecerea a cinci sute de ani”, astfel că ideea de a deveni chiriaş la Brede Place i-a surâs imediat. Cum nu avea obligații presante care s-o distragă după întoarcerea de pe coasta irlandeză, Cora s-a apucat să transpună planurile în realitate.

Proprietar era Moreton Frewen (1853-1924), vlăstarul unei vechi familii din Sussex care moştenise o avere enormă. Soția lui americană, Clara, se întâmpla să fie sora lui Jennie Jerome, născută la Brooklyn, căsătorită la rândul ei cu un englez, Lord Randolph Churchill, şi mama viitorului prim-ministru, Winston Churchill, care pe atunci avea douăzeci şi patru de ani. Frewen era un fel de oaie neagră în acel anturaj select, un aventurier care câştiga şi pierdea averi aşa cum alții câştigă şi pierd la blackjack, iar înclinația sa incurabilă de a paria cu şanse de câştig aproape nule i-a atras poreclele de „Ruină Fatală” şi „Mărețul Sărăntoc”. Cea mai recentă dintre afacerile sale fusese un ranch imens în Wyoming care ar fi trebuit să exploateze boomul din Vest, dar făcuse atât de puțin profit, încât dăduse faliment. Era aproape inevitabil să se împrietenească rapid cu Crane. În aprilie 1900, cu nici două luni înainte să moară, S.C. a finalizat culegerea sa de povestiri de război cubaneze cu o dedicație pentru proprietarul său blajin şi relaxat, care niciodată nu se sinchisea să încaseze chiria şi încerca să-i ajute concret pe soții Crane ori de câte ori aveau greutăți: Pentru / Moreton Frewen / acest modest prinos / prietenul său / Stephen Crane / îl va purta mereu în amintire.

Brede Place fusese proprietatea familiei de mai mult de trei sute de ani, iar Frewen o cumpărase recent de la unul dintre frații săi, devenind unicul proprietar al casei şi al terenului de aproape o sută de pogoane. La un moment dat în luna mai, Cora a făcut un prim pas angajând un arhitect care să verifice locuința şi să evalueze ce reparații erau necesare, iar pe 4 iunie i-a scris Clarei Frewen, explicându-i că ar fi luat legătura mai devreme cu ea, dar aşteptase ca arhitectul să estimeze „cât ar costa să transforme casa într-una locuibilă”. Sperase şi ca între timp să primească veşti de la Crane, dar încă nu primise nimic. Dornică să pună lucrurile în mişcare, a hotărât să ia o decizie pe cont propriu şi s-a oferit să închirieze casa cu patruzeci de lire pe an (un detaliu care s-a dovedit a fi nesemnificativ, din moment ce chiria nu era plătită aproape niciodată). Pe data de 10 i-a trimis o scrisoare şi lui Frewen, anunțându-l că domnul Crane îi telegrafiase din Jamaica şi „e mulțumit de aranjamentele încheiate de mine”. Cum ajunseseră la un acord, Cora a plecat împreună cu nişte prieteni într-o

excursie de patru zile şi şi-a văzut pentru prima oară viitoarea casă, care a surprins-o plăcut, făcând-o să-i scrie din nou lui Frewen pe 16, ca să-l asigure că Stephen „va fi încântat la gândul de a se instala în casa dumneavoastră veche”.

Brede Place, Sussex, în 1944 (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII SYRACUSE)

„Casă veche” e un eufemism pentru ruina avansată care era Brede, o monstruozitate construită în secolul al XIV-lea şi restaurată de două ori între timp – în secolele XV şi XVI. Nu avea electricitate şi nici instalații sanitare moderne şi multe dintre camerele din acea imensitate de piatră erau într-o stare atât de jalnică, încât nu puteau fi folosite decât ca depozit pentru vechituri. În plus, avea şi dezavantajul de a fi o casă bântuită. O fantomă umbla noaptea pe coridoare şi nu exista nicio şansă de a scăpa vreodată de ea. Din The Crane Log:

Servitorii refuzau să doarmă noaptea în casă din cauza legendei că era bântuită de spiritul proprietarului său de la începutul secolului al XVI-lea, Sir Goddard Oxenbridge, un vrăjitor şi un căpcăun căruia i se dusese vestea că mânca în fiecare seară câte un copilaş. Legenda spune că ar fi fost

executat de nişte copii din vecinătate, care l-au tăiat în două cu un fierăstrău de lemn în timp ce zăcea beat criță.

Pentru soții Crane nu conta. Amândoi s-au îndrăgostit de ideea de a locui în acea ruină medievală prăbuşită şi, oricât de nepractic le-ar fi fost traiul acolo, entuziasmul lor față de Brede Place n-a pălit niciodată – pentru simplul motiv că ei nu erau oameni practici. În acea toamnă, Cora îi scrie lui Reynolds că „omul trebuie să aibă aer curat şi sănătos dacă vrea să reuşească în artă", iar peste câteva fraze, adaugă că pe Crane „îl aşteaptă un cămin minunat". Dar nu era un cămin minunat, iar aerul din acel loc nu era nici pe departe sănătos. Dac-ar fi vrut aer sănătos, s-ar fi putut muta pe vreun colț de stâncă din deşertul Arizonei sau, dacă America nu intra în discuție, atunci în munții Elveției sau ai Franței. Un corp şubrezit, chinuit de febră nu-şi recapătă forțele locuind în încăperi umede şi reci, iar două ierni lungi la Brede aveau să-l coste scump pe Crane. Casa în sine nu poate fi considerată direct răspunzătoare pentru moartea lui, dar cu siguranță poartă o mare parte din vină.

Poate că a fost şi o chestiune de calendar. Cora a văzut locul pentru prima oară în iunie, cea mai încântătoare şi mai prietenoasă lună a anului. Ne putem întreba cum i s-ar fi părut dacă vizita ar fi avut loc în ianuarie.

***

Pe 12 august, Frederic, care avea patruzeci şi doi de ani, a suferit un atac cerebral, iar în următoarele câteva luni, Cora a avut şi alte griji în afară de bani şi de rarele cablograme ale lui Crane. Prietenii ei erau într-o criză, Cora le-a întins o mână de ajutor, dar lovitura inițială a degenerat într-o melodramă cu patru acte distincte, progresând de la boală la moarte, apoi la acuzații de omor prin imprudență şi amenințarea cu detenția pentru Kate Lyon. Nimeni n-ar fi putut inventa o asemenea poveste. Doar lumea reală are suficientă forță pentru a născoci o Ciudățenie de asemenea proporții.

Frederic era un bărbat masiv, care trăia din plin şi, deşi nu orice bărbat care mănâncă şi bea în exces şi întreține două familii separate e candidat la atac cerebral – cel puțin nu când abia a trecut de patruzeci de ani –, Frederic a fost unul dintre ghinionişti. Şi a făcut un atac serios, atât de grav, încât i-a pus viața în pericol. Aflând vestea, Cora s-a repezit la Homefield împreună cu Adonis Ptolemeu, gata să-şi împrumute servitorul oricât era nevoie ca să ajute la îngrijirea lui Frederic. Apoi i-a luat cu ea la Ravensbrook pe cei trei copii mici (în vârstă de patru, cinci şi şase ani), ca s-o scutească pe Kate de efortul de a-şi împărți energia între îngrijirea copiilor şi veghea la căpătâiul unui bolnav.

Frederic avea partea dreaptă a corpului şi partea stângă a feţei paralizate, dar, în pofida infirmităţii, a continuat să fumeze şi să bea, cu un dispreţ total faţă de medici, de ale căror sfaturi refuza să asculte, până când pe 20 septembrie i-a şi trimis la plimbare. Un gest impulsiv care a speriat-o pe Cora, dar Kate s-a arătat înţelegătoare faţă de soţul ei nu doar din loialitate, ci pentru că nici ea nu avea încredere în medicina tradiţională şi, cu acceptul deplin al lui Frederic, a hotărât să-l trateze urmând preceptele ştiinţei creştine ale non-intervenţiei şi rugăciunii. O tămăduitoare adeptă a ştiinţei creştine, doamna Mills, a fost chemată pentru a superviza tratamentul (sau non-tratamentul), dar starea lui Frederic a continuat să se deterioreze dintr-o sumedenie de motive evidente. Pe 16 octombrie, John Scott Stokes a bătut înnebunit la uşa Corei, povestind că tocmai trecuse pe la Homefield şi-l găsise pe Frederic într-o stare de plâns, poate chiar în pragul morţii. A implorat-o pe Cora să meargă acolo în persoană şi să încerce s-o convingă pe Kate să cheme doctorii. A refuza unui om tratament medical adecvat e un delict, i-a precizat el, şi se temea că dacă Frederic murea, Kate ar fi putut fi acuzată de omor prin imprudenţă.

A doua zi dimineaţă, Cora a plecat la Homefield şi, deşi prietena ei s-a opus vehement, a convins-o într-un final să-i cheme pe medicii trimişi la plimbare în septembrie. A fost însă prea puţin şi prea târziu. În mijlocul nopţii următoare, 17 spre 18 octombrie, inima lui Frederic a cedat.

După două zile, coronerul districtual a deschis o anchetă privind cauza morţii şi, în urma unei proceduri urâte, care s-a lungit pe mai multe săptămâni, făcând praf şi pulbere reputaţia lui Kate, juraţii au decis în sfârşit, pe 8 noiembrie, să le pună sub acuzare atât pe ea, cât şi pe doamna Mills pentru omor prin imprudenţă – aşa cum prezisese Scott Stokes. Ambele femei au fost arestate în faţa tribunalului, aduse în faţa instanţei pentru delicte minore, apoi eliberate cu condiţia achitării unei cauţiuni de cincizeci de lire fiecare. Scott Stokes şi alţi prieteni au făcut chetă ca s-o elibereze pe Kate.

Kate s-a întors la Ravensbrook, la Cora, împreună cu copiii, iar după două săptămâni a început procesul la tribunalul pentru delicte minore Croydon County. Procuror era Horace Avory, omul care în 1895 contribuise la condamnarea lui Oscar Wilde pentru sodomie şi comportament indecent, iar Cora a fost citată ca martor împreună cu cei doi medici, menajera familiei Frederic, Scott Stokes şi Adonis Ptolemeu. Şedinţa a fost amânată de mai multe ori, pentru ca pe 5 decembrie, într-o răsturnare surprinzătoare, Avory să ceară retragerea acuzaţiilor împotriva lui Kate Lyon. Probabil că intenţionase să se concentreze asupra doamnei Mills, dar, printr-o răsturnare chiar şi mai surprinzătoare, instanţa a renunţat în cele din urmă la acuzaţii împotriva ambelor femei. Dar mai aveau un obstacol de trecut şi abia pe 14 decembrie – la patru luni şi două zile după atacul cerebral suferit de Frederic –, Tribunalul Penal Central din Londra (Old Bailey) a închis definitiv cazul, prin retragerea acuzaţiilor împotriva lui Kate şi respingerea celor împotriva doamnei Mills. Între timp, Kate Lyon fusese atât de tare terfelită de presă, încât nu mai avea deloc viaţă privată. Devenise proprietate publică, o femeie depravată care distrusese căsnicia unui bărbat onorabil şi

născuse trei bastarzi. Pentru aceste păcate, îşi pierduse dreptul de a-şi arăta obrazul în lumea bună şi trecea acum drept o non-persoană, o pată umană.

Ca reacţie, Cora şi Scott Stokes au iniţiat o strângere de fonduri pentru susţinerea copiilor lui Kate. Henry James şi George Bernard Shaw au depus mici contribuţii, dar Conrad, care avea doar opt lire la bancă, era prea strâmtorat ca să contribuie. Cei doi prieteni au continuat să strângă bani cu rezultate mediocre, iar când Cora a primit o scrisoare de la soţia lui James Creelman (directorul ediţiei londoneze Journal, omul care îi refuza Corei banii pe care Crane sperase că-i va trimite), amploarea ostilităţii faţă de Kate Lyon a devenit cât se poate de evidentă. „Trebuie să spun că am cea mai profundă compasiune pentru acele biete făpturi pe care egoismul deliberat al părinţilor le-a adus în pragul catastrofei", scrie Alice Creelman, „iar dacă aş fi încredinţată că nu se află sub influenţa corupătoare a mamei lor, aş contribui cu dragă inimă la susţinerea lor. Însă, dată fiind situaţia, trebuie să recunosc deschis că nutresc cel mai mare dispreţ faţă de Kate Lyon şi influenţa malefică pe care a exercitat-o asupra unui bărbat moralmente slab, iar singura ispăşire posibilă pentru păcatul de a fi adus pe lume trei bastarzi şi de a fi distrus viaţa altei femei şi pe a copiilor legitimi e o viaţă de sacrificii permanente şi trudă pentru a-şi întreţine copiii fără mila străinilor".

Răspunsul Corei, mitraliat a doua zi la nervi, nu doar că-i apără pe Kate Lyon şi pe copiii ei, ci consemnează şi părerile Corei despre morala creştină, feminitate, solidaritate feminină şi obiceiul dăunător de a-i judeca pe ceilalţi. Stângăciile ocazionale arată că mesajul a fost scris sub efectul emoţiei de moment, spontan şi din tot sufletul, dar o şi dezvăluie pe Cora în tot ce are mai bun – atât pasională, cât şi plină de compasiune, atât tandră, cât şi redutabilă, o femeie care se gândise mult şi profund la întrebările importante ale vieţii şi formulase răspunsuri solide, impresionante. Scrisoarea e destul de lungă, dar merită citată mai mult sau mai puţin în întregime.

Vă mulţumesc pentru răspunsul la scrisoarea prin care solicitam contribuţii private la susţinerea celor trei copii mai mici ai răposatului Harold Frederic. Pentru a-i face dreptate mamei lor, daţi-mi voie să vă spun că ea a refuzat categoric să se alăture vreunui apel public de ajutor, considerând, la fel ca mine, că un asemenea apel ar fi de un gust şocant de îndoielnic. Şi nici n-a avut cunoştinţă până ieri, când i-am scris eu ca s-o informez, de existenţa acestui fond pentru copii.

Oamenii despre care spuneţi că „discută despre acest scandal regretabil" nu sunt, desigur, cei de la care ne-am aştepta la ajutor în această chestiune. Gustul oribil cu care s-ar alege în urma unei asemenea discuţii s-ar transmite prin organul pe care-l folosesc doar ca să pompeze sânge – un sânge acrit de lipsa de generozitate autentică – până la creier. Te şi întrebi dacă aceştia se consideră creştini. Şi cum îndrăznesc să se dea drept modele

de purtare virtuoasă, când Cristos le-a lăsat modelul de bunătate şi iubire faţă de păcătoşi.

Cum îi putem judeca pe alţii, noi cei atât de păcătoşi şi de slabi? Şi cum poate o fiinţă care se ştie muritoare să piardă şansa de a fi mărinimoasă în adevăratul sens al cuvântului? Fără să judece!

Pentru mine, nimic nu-i mai greu de răbdat în viaţă ca egoismul suprem al femeilor care, nefiind ele însele ispitite niciodată, neştiind aşadar nimic despre ispita altora, se urcă singure pe piedestale de îngâmfare şi virtute arogantă, considerându-le pe surorile lor mai puţin norocoase vinovate la grămadă. Dacă femeile care sunt iubite şi ferite le-ar ajuta pe suratele lor mai puţin norocoase să se ajute singure (ceea ce nu se face cu bâta sau devenind nişte scorpii sub pretextul inocenţei scandalizate), lumea ar fi un loc mai blând şi mai pur, iar noi însene, ceva mai demne de fericire.

[...] Aceste moraliste inflamate şi deformate de siguranţa că ele, unele, nu au săvârşit un păcat anume şi care se grăbesc să târască în noroi numele unui mort, spre marea lor încântare – pentru aceste făpturi, scandalul şi aruncatul cu noroi şi cu pietre sunt ca o friptură sau o băutură tare. Le gustă pe limbă ca pe o delicatesă şi nu cunosc extaz mai înalt decât cel provocat de acest vin! Dumnezeu să aibă milă de cei nemiloşi; căci tare sunt săraci!

Vă arătaţi surprinsă că mă aştept ca cineva s-o ajute pe domnişoara Lyon cu povara de a-şi creşte copiii – eu sunt surprinsă că oamenii pot pune păcatele părinţilor în cârca unor copilaşi nevinovaţi. Dacă oamenii îşi câştigă respectul faţă de ei înşişi arătând cât de mult urăsc păcatul (şi cum am putea judeca legile lui Dumnezeu – după legile statului sau după cele ale fraţilor noştri teologi?), adică refuzând să-i ajute pe acei copii cu pâine şi adăpost – atunci n-au decât să se aline ei la gândul că cei dragi lor stau la căldură şi au ce mânca. Eu i-am ocrotit pe aceşti copii timp de cinci luni în casa mea şi cu propriul meu nume – şi chiar dacă lumea întreagă s-ar uni împotriva acestor copilaşi, eu tot îi voi ocroti şi Dumnezeu mă va ajuta.

Între timp, în paralel cu aventurile cumplite ale prietenilor Corei, se adâncea misterul tăcerii lui Crane. Îi trimisese o cablogramă pe 16 august (la patru zile după atacul cerebral al lui Frederic), prin care o anunţa că se încheiase campania portoricană şi că ajunsese cu bine în Key West, după care timp de câteva săptămâni n-a mai dat niciun semn de viaţă. Dacă într-adevăr i-a scris din pensiunea din Havana unde locuia (ceea ce e foarte probabil),

persoana vorbitoare de spaniolă care ar fi trebuit să-i pună scrisorile la poştă le-a aruncat. Şi, pentru că nu ştia unde se află Crane, Cora n-avea idee cum să ia legătura cu el.

A trecut o lună fără să primească o veste cât de vagă. Pe 22 septembrie, un articol publicat în Florida Times-Union pe 10 septembrie a ajuns în Anglia la Cora, care trebuie să fi intrat într-o panică nebună numai aruncându-şi ochii pe titlu şi pe primul paragraf.

STEPHEN CRANE DISPĂRUT

Romancierul Stephen Crane, membru al echipei Journal, care a intrat în Havana în urmă cu aproximativ zece zile sub identitatea unui comerciant de tutun şi a tras discret la Hotel Pasaje, a dispărut, iar prietenii se tem pentru siguranța sa. Poliția îl urmărea de câteva zile înainte de dispariție.

Nu contează că articolul era neadevărat, că era, practic, o speculație inspirată de mutarea lui Crane de la hotelul unde fusese cazat într-o pensiune mai ieftină din altă zonă a oraşului. Cum nu mai avea despre ce bătălii să relateze, Journal îi desfăcuse din senin contractul de angajat permanent şi, chiar dacă a continuat să scrie pentru ei din Havana, era tratat ca un freelancer, plătit la articol şi nu primea o diurnă care să-i permită cazarea la un hotel scump. Mai mult ca sigur că unii dintre membrii marginali ai cercului său nu ştiau asta şi, cum Crane părea să fi dispărut, au dedus că trebuie să fi ajuns pe mâna poliției.

Fals, dar Cora nu ar fi avut cum să ştie asta, aşa că a fost nevoită să creadă în dispariția lui Crane. Ştirea din ziar i-a oferit un posibil indiciu, deşi probabil că a aruncat-o în disperare, şi, presupunând că soțul ei se aflase în Havana şi nu era exclus să fi rămas acolo, Cora a început imediat eforturile de a-l găsi.

A demarat căutările direct la vârf, trimițându-i pe 24 septembrie o scrisoare lui John Hay, secretarul de stat american care fusese cu puțin timp în urmă ambasador în Marea Britanie şi era în relații amicale cu Crane, fiind şi un admirator al operei sale. „Ştiind că sunteți prieten apropiat cu soțul meu, Stephen Crane”, începe Cora, după care îi face un scurt rezumat al faptelor aşa cum le cunoştea şi conchide: „Sunt aproape năucă de suferință şi îngrijorare. Sunt sigură că-i veți cere personal preşedintelui să ordone reprezentanților americani să obțină de la poliția din Havana eliberarea domnului Crane.”

În ziua următoare a mai luat legătura cu trei persoane, trimițându-i o scrisoare şi o telegramă secretarului de război american Russell A. Alger, o scrisoare agentului lui Crane, Reynolds, care aflase între timp de existența

Corei, şi o telegramă lui William Crane, care încă nu aflase. Cora acceptase până în acel moment să se ascundă şi să se prefacă timp de un an şi jumătate, dar era datoria ei să-l informeze pe om că fratele său mai mic era în pericol. Dacă avea să fie şocat de vestea că respectivul frate mai mic avea şi o soție, asta era problema lui, nu a ei. Era o situație de criză, iar urgența era prea mare pentru a îngădui noi ocolişuri ipocrite. Dacă fratele mai mare avea vreun pic de caracter, şocul căsătoriei avea să treacă repede.

Comunicarea cu Alger s-a dovedit a fi una dintre cele mai eficiente acțiuni ale Corei, pentru că nu s-a mulțumit să-i prezinte situația în linii mari, ci l-a rugat explicit să ia legătura cu autoritățile americane din Havana pentru a cerceta chestiunea, ceea ce a pus în mişcare un proces birocratic lent care a atras în cele din urmă atenția generalului maior J.F. Wade, coordonator al evacuării americanilor din Cuba, iar la câteva săptămâni după prima solicitare a Corei, generalul a elucidat în sfârşit situația. Între timp, Cora aflase deja că soțul ei trăieşte şi nu putrezeşte în cine ştie ce temniță spaniolă, dar intervenția lui Wade a fost cea care l-a făcut pe Crane să rupă lunga tăcere, iar mai târziu, spre sfârşitul anului, generalul a fost mijlocitorul prin care au fost trimişi banii pentru a-l readuce pe Crane în Anglia.

Scrisoarea către Reynolds din 25 septembrie e tot un strigăt de ajutor, doar că de această dată nu pentru a da de urma lui S.C., ci pentru a rezolva problemele financiare tot mai mari cu care se confrunta Cora şi care în ultimele luni ajunseseră atât de grave, încât îi acaparaseră viața cu totul.

După ce reia informația publicată de ziarul din Florida, Cora îi spune lui Reynolds:

Mă frământ teribil, pentru că nu primesc nicio veste de la sediul Journal de aici. Treburile domnului Crane [...] au nevoie de atenția sa. Am mare nevoie de bani. Şi mă tem că voi pierde casa [...] dacă nu fac rost de banii necesari pentru achitarea unor datorii presante [primise somații de la măcelăria şi băcănia locală]. Journal se poartă tare nedrept [...] Dacă puteți încasa vreo sumă de bani cuvenită domnului Crane, vă rog să mi-o trimiteți neîntârziat. Aproape că-mi ies din minți la cât sunt de neajutorată într-o țară străină, asta pe lângă spaimele mele legate de domnul Crane. Vă rog, folosiți-vă influența pe lângă domnul Hearst. Nu are niciun drept să îngăduie ca cineva ca domnul Crane să fie dat dispărut de mai bine de trei săptămâni fără să încerce să-l găsească. Iar dacă va îngădui ca soția lui Stephen Crane să fie dată afară din casă, în timp ce Stephen îşi riscă viața în slujba sa, i-am transmis domnului Creelman că voi avea grijă ca toți corespondenții din Londra să afle acest lucru.

Vecinul ei, Robert Barr (1850-1912), care devenise prieten bun cu amândoi soții Crane de când se mutaseră la Oxted, îi era alături Corei, gata s-o ajute

cu tot ce putea pe ambele fronturi: să-l găsească pe Crane şi să-şi achite datoriile. Într-o scrisoare datată 27 septembrie, acesta îi spune Corei că Hearst telegrafiase biroului de la Londra cu vestea că Stephen Crane se ascundea într-o pensiune din Havana şi, potrivit unei discuţii pe care o purtase cu Creelman, era aproape sigur că „cel puţin unele dintre mesajele tale au ajuns la Crane". Presupunând că era adevărat, adaugă el – şi nu avea motive să se îndoiască – „atunci mi-e groază să spun negru pe alb ce părere am despre Stephen Crane. Dacă nu a dispărut şi-şi ţine banii pentru el, lăsându-te pe tine lefteră, atunci articolul despre dispariţia sa apărut în ziarul din Florida e o făcătură şi înseamnă că n-are de gând să se mai întoarcă". Barr, care-l iubea şi-l admira pe Crane şi care peste doar câteva luni avea să-l descrie într-un articol ca „probabil cel mai mare geniu pe care l-a dat America, de la Edgar Allan Poe încoace", a fost atât de scârbit de purtarea prietenului său, încât cu greu şi-a stăpânit furia, şi totuşi îi spune Corei: „dacă în aceste împrejurări vei considera că merită să te duci după un asemenea om, atunci nu ne rămâne decât să cântărim aspectele practice". Schiţează apoi un plan minuţios prin care să convingă Atlantic Transport Line să-i ofere Corei o amânare de plată pentru un bilet până la Havana, ca să-l aducă ea însăşi pe Crane înapoi în Anglia. Din câte se pare, Cora a cochetat o vreme cu această posibilitate, dar a renunţat în ultima clipă, fără îndoială anticipând scandalul care ar fi explodat dacă se întâmpla să-l găsească pe S.C. trăind cu altă femeie. S-a dovedit a fi o decizie bună. Vaporul pe care ar fi trebuit să-l ia pe 13 octombrie, SS Mohegan, a plecat din port la timp, iar a doua zi s-a lovit de un recif şi s-a scufundat.

Încă un episod al nesfârşitei cronici a realităţii ireale.

Cora a răspuns unui mesaj de-al lui Reynolds printr-o scrisoare trimisă pe 29 septembrie. Deşi pare împăcată şi se referă la trecut când vorbeşte despre „crunta suferinţă" provocată de articolul apărut în ziarul din Florida, Cora e conştientă că agentul luase legătura cu soţul ei şi-i cere s-o anunţe „dacă domnul Crane primeşte scrisorile mele şi unde anume se află în momentul când primiţi această scrisoare". Politeţea rugăminţii ei merită atenţie, pentru că, dacă îi cere acest serviciu, asta înseamnă că era aproape sigură că Reynolds cunoştea adresa lui Crane, şi totuşi nu i-o cere explicit, ci doar se interesează de ea cu atâta calm şi modestie, încât e greu să-ţi dai seama dacă într-adevăr asta îi cere. Această rezervă arată în ce poziţie delicată se afla Cora în acel moment. Făcea echilibristică pe o bârnă îngustă, iar circumstanţele îi impuneau să dea dovadă de agilitatea necesară ca să meargă de la un capăt la altul fără să cadă şi să-şi frângă gâtul. Dacă nu spunea nimic, avea să cadă. Dacă spunea prea multe şi începea să se poarte ca o nevastă indignată şi răzbunătoare, avea să cadă chiar şi mai rău. Scopul ei era să-l aducă pe Crane înapoi în Anglia, dar el n-avea să vină decât din proprie voinţă şi, cum ea nu-l cunoştea pe Reynolds suficient de bine pentru a avea încredere că nu-i va dezvălui lui S.C. – poate chiar într-un fel exagerat – că-i ceruse vehement adresa, s-a mulţumit să pună o întrebare simplă şi directă, ca să nu-i fugă bârna de sub picioare.

Trăise o spaimă groaznică, care însă trecuse şi iat-o din nou în punctul unde se aflase cu o săptămână în urmă – sau aproape; Crane tăcea în continuare,

iar ea tot nu ştia cum să ia legătura cu el –, dar ştia măcar că se află undeva în Havana, ascunzându-se într-un loc atât de obscur, încât ar fi putut fi pe partea întunecată a lunii, unde pensiune era fără îndoială un termen politicos pentru bordel, la fel ca în Jacksonville pe vremea lui Ethel Dreme.

La un moment dat în prima jumătate din octombrie, Cora a plecat împreună cu doamna Ruedy la Stanford-le-Hope, într-o vizită la familia Conrad. Primită călduros de tânăra şi înţelegătoarea Jessie şi de neclintitul aliat şi frate Conrad (care se obişnuise să lucreze cu o fotografie a lui Crane pe birou), a lăsat în sfârşit garda jos în acea atmosferă intimă, primitoare, şi şi-a deschis sufletul în faţa lor. În memoriile ei, Jessie povesteşte că vizita „a fost marcată de îngrijorarea ei cât se poate de reală pentru că nu ştia pe unde umblă [Crane] şi de o gelozie cruntă la ideea că ar fi putut întâlni pe cineva după care să se aprindă. În zadar am asigurat-o de convingerea mea fermă că Stephen e profund legat de ea şi că, imediat ce avea să poată trimite o scrisoare, primul său gând va fi la ea".

Când Cora s-a întors la Oxted, scrisoarea cu pricina o aştepta (sub forma unei telegrame). Nu conţinea scuze, ci mai degrabă explica sau descria cu ce se îndeletnicea dispărutul în Havana: scria ca apucatul pentru a strânge suficienţi bani ca să scape de datorii şi să-şi permită în cele din urmă biletul înapoi spre Anglia. Oricât ar fi fost de inadecvat din punct de vedere uman, mesajul a fost suficient din punct de vedere practic, cel puţin pentru Cora, care, spre deosebire de majoritatea femeilor neglijate într-un asemenea mod dureros, hotărâse deja să-l ierte pe Crane fără un singur cuvânt dojenitor – atâta vreme cât el era dispus să se întoarcă de bunăvoie. Telegrama dovedea că era dispus şi, pentru prima oară de aproape două luni, pulsul ei a scăzut până aproape de normal.

Vestea bună a telegramei, urmată la doar câteva zile de vestea teribilă a morţii lui Harold Frederic şi de povestea dureroasă a anchetei şi a procesului, toate desfăşurându-se în timp ce Cora se lupta cu o mulţime de probleme financiare. Cu excepţia prietenei ei, Kate, banii erau prioritatea absolută, atât banii care trebuiau găsiţi pentru a se menţine pe linia de plutire până la întoarcerea lui Crane, cât şi sursa de bani necesară pentru a grăbi acea întoarcere, un dublu efort care avea să-i ocupe aproape tot timpul în acea toamnă şi iarnă, în paralel cu eforturile ei şi ale lui Scott Stokes de a strânge bani pentru copiii lui Kate.

La sfârşitul lui septembrie, Barr s-a interesat de procesele cu care ameninţau băcanul şi măcelarul şi a descoperit că în sat începuse să circule zvonul despre intenţia Corei de a pleca din ţară (care chiar era adevărată – cel puţin până când a renunţat la călătoria la Havana). El a sfătuit-o să vorbească personal cu cei doi bărbaţi şi să-i asigure că nu pleacă nicăieri. Cora pare să-i fi urmat sfatul, pentru că până la urmă nu s-a ajuns la proces, nici n-a pierdut casa, iar în scrisori nu mai vorbeşte despre problema ei. Un pericol fusese îndepărtat, dar, trecând la chestiunea mai dificilă a unei noi surse de venit, s-a aventurat pe dibuite într-un teritoriu necunoscut şi s-a rătăcit imediat. Ofertele editorilor de a publica textele lui Crane se ţineau lanţ, dar, în loc să aştepte până când el avea să le poată da curs

personal, Cora a presupus cu naivitate că putea acționa în locul lui. Până-n acel moment, Scott Stokes jucase rolul de consultant informal pentru activitatea literară a lui Crane în Anglia, dar îl copleşiseră îndatoririle de executor al lui Frederic şi nu mai avea timp. Crane era reprezentat de puțin timp de James B. Pinker, un tânăr agent britanic excelent şi, deşi acesta s-a arătat mereu curtenitor față de Cora, de multe ori ea s-a grăbit să negocieze acolo unde el se afla deja în negocieri, punându-i fără să vrea bețe în roate, ca de pildă atunci când i-a cerut unui editor un avans de şaptezeci şi cinci de lire pe un roman nescris, deşi Pinker îl convinsese deja să ofere o sută de lire. Era extrem de nepricepută la ceea ce încerca să facă şi, pe scurt, venitul la care sperase nu s-a materializat.

Într-un târziu, cândva în decembrie, ca şi cum şi-a fi dat seama de zădărnicia eforturilor ei din ultimele luni, şi-a notat în jurnal: „Scrisorile mele sunt un urlet lung în cerneală!"

A avut mai mult noroc cu mobilizarea câtorva prieteni care s-o ajute să strângă banii pentru călătoria de întoarcere în Anglia a lui Crane, iar dintre aceşti prieteni, nimeni nu s-a străduit mai mult decât Conrad, care a răspuns apelului Corei într-o scrisoare datată 28 octombrie, sugerând că schițase deja un plan.

Îți scriu câteva vorbe în pripă, ca să-ți spun că voi încerca să fac tot ce pot. Dar să nu-ți faci speranțe deşarte. E o şansă infimă – dar e singura care mi-a venit în minte. Ce fel de necazuri are Stephen? M-ai tulburat profund. Eşti sigură că-l poți aduce înapoi? Nu că ți-aş pune la îndoială influența, vezi bine! Dar, cunoscând împrejurările, nu ştiu cât de fezabil e. Fără îndoială, întoarcerea lui Stephen în Anglia e salvatoare.

Va veni? Poate veni? N-am nici cea mai vagă idee în privința treburilor sale [...]

Jess îți va scrie mâine. O să te anunț curând (sper) dacă planul meu a dat roade.

După trei zile, i-a scris din nou ca s-o anunțe că-l abordase pe David Meldrum de la Blackwood's (acelaşi de la care obținuseră inițial cele şaizeci de lire pentru călătoria lui Crane în Cuba), cu rugămintea de a-i împrumuta încă cincizeci de lire, propunând să garanteze cu operele lui Crane sau cu mobilierul Corei (asta dacă avea un act de vânzare prin care să demonstreze că era al ei – ceea ce era puțin probabil) sau, în cel mai rău caz, cu viitoarele texte ale lui Conrad, „dacă or avea vreo valoare". După încă două zile, Conrad i-a scris din nou ca s-o anunțe că răspunsul lui Meldrum fusese

echivoc, neconcludent, deşi editorul de la Blackwood's promisese să se adreseze altei persoane, editorul londonez John Macqueen, care să împrumute banii. Acesta însă i-a refuzat, ceea ce era oarecum previzibil, iar după ce atât Meldrum, cât şi „afurisitul ăla de Macqueen" au fost eliminaţi de pe lista potenţialilor sponsori, ideile lui Conrad au secat brusc. În ciuda străduaniilor sale, n-a reuşit să stoarcă nici măcar o liră de la nimeni, dar mai erau şi alţi prieteni care căutau o soluţie, iar când Scott Stokes i s-a adresat lui Sidney Pawling de la Heinemann's, cele cincizeci de lire au apărut subit şi miraculos. Rotiţele s-au pus în mişcare şi, în scurt timp, banii i-au fost trimişi generalului Wade la Havana. Cum îi scrie Conrad Corei pe 4 decembrie: „Am aflat cu imensă uşurare că ai avut noroc în altă parte. Crezi că Stephen va ajunge în Anglia până de Crăciun? [...] Ah! Chiar e o mare uşurare."

La sfârşitul lui decembrie, Cora îi scrie viitorului ei proprietar, Moreton Frewen, despre pregătirile pentru mutarea la Brede Place. După care adaugă:

Oroarea din ultimele luni e aproape de sfârşit. Domnul Crane se află la New York, cu treburi, dar săptămâna viitoare, sâmbătă, va lua vaporul încoace.

Am trimis la Brede peste trei sute de trandafiri de soi. Unul e deosebit, fiind cultivat de un autor foarte renumit [Ford Madox Ford], şi l-am plantat chiar în faţa casei.

Pregătea casa pentru prinţul ei absent şi la naiba cu cheltuiala de a planta trei sute de tufe de trandafiri în toiul iernii. Nimic nu putea umbri măreţia întoarcerii lui acasă. La urma urmei, se mutau într-un castel, iar până când aveau să se acomodeze cu locul, trandafirii aveau să fie din nou în floare.

5

Războiul se încheiase, dar până pe 10 decembrie, când s-a semnat tratatul de pace, şi până când trupele americane au preluat oficial controlul în prima zi a anului nou, Havana a devenit un oraş inaccesibil. Armata şi administraţia spaniolă erau încă prezente în forţă, rebelii cubanezi nu aveau voie să intre, iar jurnalişţii străini erau supuşi unei cenzuri stricte de către autorităţile locale, riscând chiar să fie arestaţi. Alimentele erau pe sponci, specula era la ordinea zilei în prăvălii, baruri, magazine alimentare şi restaurante, iar condiţiile sanitare erau sub orice critică. Într-o notiţă încropită în pripă pentru un articol niciodată terminat, Crane îi descrie pe cei câţiva americani din Havana ca „o adunătură de corespondenţi de presă, văcari, pariori, speculanţi şi ambulanţi [vânzători] părăsiţi şi ca vai de lume, care trăiau, practic, după pofta inimii, fără griji sau limite, ducându-se – majoritatea – oriîncotro îi purtau interesul sau fantezia, fără să se sinchisească de febra galbenă sau de vreo altă teroare a tropicelor". Havana era un oraş năruit, un oraş încă necucerit suspendat între trecut şi viitor, abia rezistând în haosul prezentului. Ar fi putut exista oare o ascunzătoare mai potrivită pentru un om prins şi el între trecut şi viitor? Havana reprezenta capitala timpului prezent şi Crane nu era doar blocat acolo, ci mai era şi bolnav, deprimat şi aproape sărac lipit.

Se ştiu foarte puţine lucruri despre ce i s-a întâmplat în acele patru luni. Pe lângă scrierile pe care le-a terminat atunci (ultimele poezii din volumul Războiul e bun, şaptesprezece articole pentru Journal despre condiţiile din Havana, „Preţul uniformei", „Infanteriştii marini semnalizează la Guantánamo sub gloanţe" şi alte două povestiri care se desfăşoară în Cuba), singurele informaţii ne parvin din două evocări publicate de colegii săi jurnalişti americani şi din corespondenţa lui Crane cu Reynolds. Agentul său a fost singura persoană din lumea exterioară căreia i-a scris cu o oarecare regularitate, dar, deşi scrisorile sale oferă detalii despre ce şi când scria – pe lângă tirade îndurerate despre sărăcia în care se zbătea –, nu ne spun nimic despre ce a gândit sau a simţit Crane într-un interval de timp care s-a dovedit a fi destul de lung – mai ales dacă ne gândim cât de puţin îi mai rămăsese de trăit.

Walter Parker de la New Orleans Times-Democrat a fost unul dintre cei doi martori oculari care s-au aflat alături de el în Havana în acea fază stranie, incertă, de dinainte ca spaniolii să se retragă din oraş. Într-un text scris patruzeci şi doi de ani mai târziu, Parker îşi aminteşte că în perioada când Crane locuia încă la Hotel Pasaje, mergea adesea în apropiere, la cârciuma preferată a corespondenţilor, American Bar, unde scriitorii se adunau de la zece dimineaţa şi stăteau până la zece seara „sau până când se stârnea un scandal". Crane apărea întotdeauna ultimul. Nu bea decât „bere tropicală" (multe sticle de bere tropicală), „nu se grăbea niciodată [...] era întotdeauna destul de rezervat" şi adesea atât de lefter, încât ceilalţi puneau mână de la mână ca să-i plătească băutura. Dar se pare că nimeni nu i-o lua în nume

de rău, iar Parker adaugă cât de prețios era Crane pentru colegii săi jurnaliști datorită „legăturilor sale cu revoluționarii cubanezi” și că se făcuse respectat de insurgenți pentru activitățile sale corsărești de la sfârșitul anului 1896 și începutul lui 1897. „Un personaj din interiorul mișcării revoluționare cubaneze” pe care Crane îl salvase de la înec pe când Commodore era pe punctul de a se scufunda se simțea deosebit de dator față de Crane, spune Parker, într-atât încât „îngenunchea și-i săruta mâna sau poalele hainei de fiecare dată când se întâlneau”.

Rebelii n-aveau dreptul să intre în Havana, dar reușeau să se strecoare, iar în acel oraș întors pe dos unde învingătorii erau proscriși, iar învinșii dețineau în continuare controlul, cubanezii se afișau ostentativ în restaurantele frecventate de spanioli, unde cele două grupuri se lansau inevitabil în dueluri verbale pline de ranchiună și-și aruncau insulte de la distanță. Asta când toată lumea era într-o dispoziție pașnică, pentru că erau și seri când cuvintele se transformau în gloanțe și se ajungea la focuri de armă. Într-o seară, a doua zi după ce la Hotel Inglaterra avusese loc o încăierare sângeroasă, care se lăsase cu oameni împușcați, Crane și Parker s-au pomenit într-o situație tensionată într-un bar, pe când stăteau de vorbă cu un ofițer cubanez în civil și un ofițer spaniol s-a autoinvitat la masa lor. În următoarea clipă, nou-venitul s-a apucat să-l înjure pe cubanez și revoluția lui idioată și păcătoasă, iar cubanezul și-a încleștat prompt degetele pe revolver. Dacă n-ar fi intervenit Crane, poate că omul ar fi scos arma și ar fi tras, dar S.C., care nu știa spaniolă, i s-a adresat cubanezului în bruma de franceză pe care o vorbea și l-a convins să dea înapoi.

O moarte evitată, dar Parker mai povestește despre o seară când Crane a sărit să aplaneze o încăierare și finalul n-a fost la fel de fericit. Prietenul de pe Commodore îi invitase pe Crane și Parker la un bal ilegal, cu scopul de a strânge fonduri pentru cauza cubaneză, iar unul dintre colegii din New Orleans ai lui Parker, care abia sosise la Havana și-și petrecuse ziua îmbătându-se criță cu coniac la American Bar, a fost chemat și el „pentru că n-am știut ce altceva să facem cu el”.

În mijlocul sălii erau două rânduri de scaune, așezate spate în spate. Grupul nostru a primit locuri pe unul dintre rânduri. Prietenul cubanez al lui Crane și iubita acestuia, o fată foarte frumoasă, s-au așezat pe rândul din spate. Însoțitorul nostru amețit de băutură se tot lăsa pe spate cu scaunul, care se lovea de spătarul scaunului pe care stătea doamna. Femeia s-a plâns de deranj.

Cubanezul a sărit în picioare, cu cuțitul în mână, și s-a repezit la cel vinovat, cu intenția de a-l înjunghia în inimă.

Crane a sărit să-l salveze şi a prins cu mâna dreaptă lama ascuțită, scânteietoare. Cubanezul s-a lăsat în genunchi şi a sărutat poala hainei lui Crane. Mâna lui Crane sângera. S-a bandajat cu o batistă şi şi-a băgat mâna în buzunarul hainei. I-am prezentat doamnei scuze prin intermediul cubanezului şi ne-am retras.

A doua zi l-am expediat pe vinovat înapoi în Statele Unite. Nu mai avea ce căuta la Havana în acele momente.

Crane n-a apărut de dimineață, aşa cum făcea de obicei. Uşa camerei lui de la hotel era încuiată şi nu ne-a răspuns. Ceva mai târziu am sărit peste semiperetele despărțitor şi l-am găsit pe Crane cu febră mare, inconştient şi cu o rană oribilă la mână. Cubanezul a adus un doctor care l-a tratat. A durat multe zile până când mâna i s-a vindecat complet. Dar chiar şi atunci o ținea aproape mereu în buzunar, de parcă ar fi vrut s-o ascundă.

După acel incident n-a mai fost acelaşi om, a devenit mai reticent şi nu ni s-a mai alăturat chiar în fiecare dimineață [...]

[Până la urmă,] s-a retras complet.

Febră mare, mâna dreaptă (cea cu care scria) infectată grav şi restul de nenorociri inerente care s-au abătut asupra unui corp deja urgisit, slăbit. Ca să nu mai spunem cât de descurajat trebuie să se fi simțit, şi asta numai pentru că acel bețiv prostovan fusese primit la bal, dar „retragerea completă” la care se referă Parker în ultima propoziție n-a fost cauzată doar de problemele personale. Au existat şi motive practice, iar Crane s-a dat la fund abia după ce a fost anunțat că Journal i-a tăiat diurna, o lovitură care s-a dovedit a fi la fel de vătămătoare ca rana de cuțit de la mână.

Venise la Havana ca să scape de datorii, dar acumulase şi mai multe pentru că publicația refuza să-i achite nota de la Hotel Pasaje, unde stătea de trei săptămâni. Era un hotel scump, unul dintre cele mai bune din Havana, şi brusc s-a văzut nevoit să achite nota cu bani pe care nu-i avea. Lucra în continuare pentru Journal, însă nu mai era angajat şi nu erau dispuşi să-i dea mai mult de douăzeci de dolari pe articol, un onorariu infim care probabil că-i era reținut pentru a acoperi datoria la Pasaje – dar sumele erau atât de mici, încât i se părea că va fi captiv acolo pentru totdeauna. „Chiar nu-mi permit să scriu la douăzeci de dolari articolul”, i se plânge el lui Reynolds într-o scrisoare, pentru ca, după alte trei scrisori, în ziua când

împlinea douăzeci şi şapte de ani, să-i spună: „Muncesc ca un rob. Când – o, când – o să primesc şi eu nişte bani? Dac-ai vedea cât sunt de sărac!”

Cândva între 6 şi 8 septembrie s-a mutat la o pensiune ţinută de Mary Horan, o imigrantă irlandeză care trăia de ani buni la Havana. Treisprezece luni mai târziu, Crane avea să-şi încheie ultima povestire despre războiul din Cuba, „Această minciună splendidă”, în care un personaj inspirat de proprietăreasa sa este descris ca „născută în Irlanda, crescută la New York, căsătorită timp de cincisprezece ani cu un căpitan spaniol şi rămasă văduvă, găzduind cubanezi care n-aveau bani de chirie”. Poate că e o descriere exactă a poveştii lui Mary Horan sau poate că nu, dar, în orice caz, Crane a locuit în casa ei mai mult de trei luni, poate ca unic chiriaş, poate că nu, şi imediat ce rana i s-a vindecat şi a putut ţine din nou tocul în mâna dreaptă, s-a aşternut din nou pe treabă „ca un rob”, în timp ce Mary Horan avea grijă de el şi se asigura că nu uită să mănânce.

Helen R. Crane, care a aflat despre acele luni direct de la unchiul ei când acesta a trecut prin New York înainte de a se întoarce în Anglia, oferă câteva detalii interesante despre felul în care vedea doamna Horan alimentaţia şi mişcarea:

Mary nu vedea cu ochi buni programul lui îndelungat de muncă şi se învârtea pe lângă el cu o tavă uriaşă cu mâncare.

— Nu vreau să mănânc, vă rog să plecaţi.

— S-o crezi dumneata că plec, ai să mănânci tot, chiar de-ar fi să-ţi dau cu linguriţa!

Şi Stephen mânca. Ea îl punea să iasă la plimbare în fiecare noapte pe la unsprezece. Venea în camera lui, îi trăgea scaunul de sub el şi-l târa efectiv în stradă.

Aşadar, Crane a stat ascuns la pensiunea lui Mary Horan şi a muncit... a muncit întruna. Articol după articol pentru onorariul de nimic de douăzeci de dolari bucata, un val de poezii noi şi patru povestiri care i-au fost trimise lui Reynolds imediat ce au fost gata. Toate sunt bune, dar cea de-a doua, „Preţul uniformei”, care a fost expediată pe 27 septembrie (chiar în ziua când Robert Barr i-a scris Corei, dând frâu liber dezgustului pe care i-l inspira mutul din Havana), e o capodoperă, o poveste pe care Conrad a considerat-o „splendidă” şi care l-a făcut să-i spună Corei: „Se maturizează. Capătă

amploare. Are mai mult suflu, mai multă substanță [...] E Stephen aşa cum îl ştim – şi ceva mai mult de-atât. E artă în cel mai adevărat sens."

În sfera mai puțin exaltată a banilor, „Prețul uniformei" a acoperit datoria lui Crane față de Blackwood's, împrumutul de şaizeci de lire acordat în aprilie – un rezultat pozitiv pentru moment, dar, privind în urmă, acel schimb sinistru între artă şi viață a ajuns să-l obsedeze teribil pe Conrad ori de câte ori îşi amintea de acea povestire, în anii de după moartea lui Crane şi înainte de propria sa moarte: promisiunea că va înapoia banii storcând cuvinte dintr-un corp care fusese distrus chiar de căutarea acelor cuvinte.

Titlul se referă la sacrificiile făcute de soldații din armata regulată, după cum îi precizează Crane mai târziu lui Reynolds într-o scrisoare, „prețul plătit de oameni pentru a îmbrăca uniforma militară, uniforma militară a Unchiului Sam; şi au plătit cu sânge, foame şi febră". Dezvoltând observațiile pe care le făcuse despre soldatul său de carieră tipic, imaginar, prezentat în ultimul articol pentru World, „Soldații armatei regulate n-au parte de glorie", Crane le dă viață lui Jimmie Nolan şi altor trei camarazi, Jack Martin, Billie Grierson şi Ike Watkins, care participă cu toții la asaltul asupra fortificațiilor din San Juan, chiar lângă Santiago. Unul va fi împuşcat în braț, celălalt se va îmbolnăvi de febră galbenă şi ceilalți doi vor fi ucişi.

Povestirea avansează cu forță constantă, implacabilă, pe şaptesprezece pagini foarte dense, o frază tăioasă după alta, depănând un fir narativ care-i urmăreşte pe cei patru protagonişti în viața lor de infanterişti de rând, în timp ce sapă un drum pe un deal plin de obstacole, rezistând fără rații în prima noapte, apoi avântându-se în luptă, totul descris cu obişnuitul fler al lui Crane pentru detaliile vizuale şi senzoriale, dar neutru, pe un ton lipsit de înfloriturilingvistice sau reflecții interioare scrutătoare. Soldații fac parte dintr-o maşinărie şi-şi înțeleg rolurile fără a pune sub semnul întrebării pericolele care-i aşteaptă, iar când începe bătălia, „magaziilor unsuroase ale puştilor li s-a adăugat corul secundar al mecanismului declanşator, iute şi statornic de parcă totul ar fi fost controlat de mâna unui operator. Îți vine mereu în minte un război de țesut, un război de țesut uriaş, din oțel, țaca-țaca-clic-clac, urzind o bătătură de fire subțiri şi roşii, urzeala morții". Soldații sunt pregătiți pentru asta „şi toate antrenamentele îndelungate în poligoane, toată mândria de țintaşi pe care o purtaseră în ei atâta vreme îi făcea să uite pe moment de orice altceva în afară de tras cu arma. Aveau gesturi precise şi sigure de ceasornicar".

Nolan e acolo şi se bucură de asta, e mândru că participă pentru că regimentul şi armata sunt „viața lui" şi e pătruns de admirație față de curajul camarazilor săi.

Urcaseră pe jumătate frumoasa creastă împădurită; nu se vedea niciun duşman şi totuşi o ploaie de gloanțe se abătea peste peisaj. Cineva îi trase un pumn zdravăn în stomac. Se gândi cu indiferență să se întindă şi să se odihnească, dar se prăbuşi apoi cu o bufnitură.

Şirul subțire de bărbați în cămăşi albastre şi chipie turtite, murdare, se năpustise pe deal în sus. Soldatul hotărî să închidă ochii o clipă, pentru că era foarte visător şi paşnic. Parcă trecuse doar un minut când auzi o voce spunând:

— Uite-l.

Grierson şi Watkins îl căutaseră. Le scrută fețele [...]

— Nolan, întrebă încurcat Grierson, mă recunoşti?

Bărbatul întins pe pământ schiță un zâmbet slab.

— Sigur că te recunosc, maimuțoi slut ce eşti. De ce nu te-aş recunoaşte?

Prietenii lui Nolan îl întreabă unde a fost împuşcat şi, deşi nu-şi dă seama exact, el arată spre stomac, insistând că „nu e mare lucru", dar când Grierson şi Watkins îi dau cămaşa la o parte, îşi dau seama că fusese rănit mortal.

Urmează una dintre cele mai zdrobitoare conversații din toate povestirile lui Crane, un pasaj răscolitor care izbuteşte cumva să transmită simultan atât oroarea, cât şi banalitatea morții, şi în aceeaşi cheie precisă. După ce m-am cufundat în literatura lui Crane timp de câțiva ani, acesta este momentul care-mi vine primul în minte ori de câte ori mă întreb ce anume mă atrage la opera lui şi de ce mi se pare atât de fascinantă:

— Te doare, Jimmie? întrebă Grierson cu voce răguşită.

— Nu, răspunse Nolan, dar mă simt nu ştiu cum, amorțit tot şi scos din luptă. Nu cred că-i foarte grav.

— O, e în regulă, spuse Watkins.

— Mi-ar trebui ceva de băut, zise Nolan, cu un rânjet. Mi-e cam frig fi'ncă zac aşa pe pământu' ăsta reavăn.

— Nu-i aşa de reavăn, spuse Grierson.

— Ba e reavăn, spuse Nolan, brusc iritat. Simt eu. Sunt ud. Vă spun eu – sunt ud leoarcă – numa' fi'ncă stau aici.

Ei se grăbiră să-i răspundă.

— Da, aşa-i, Jimmie. E reavăn. Aşa-i.

— Ia băgați o mână pe sub spinarea mea, să vedeți ce ud e pământul, zise el.

— Nu, răspunseră ei. Nu-i nevoie, Jimmie. Ştim că-i ud.

— Ei, dar băgați o mână, să vedeți, strigă el cu încăpățânare.

— Oh, las-o baltă, Jimmie.

— Nu, se răți oi el. Vedeți şi voi.

Grierson părea speriat de agitația lui Nolan, aşa că strecură o mână pe sub bărbatul întins la pământ, retrăgând-o apoi plină de sânge.

— Da, spuse el, ascunzându-şi cu grijă mâna de Nolan, ai avut dreptate, Jimmie.

— Normal că da, spuse Nolan, închizând mulțumit ochii. Dealul ăsta soarbe apa ca o mlaştină. După câteva clipe, continuă: Zic c-ar trebui să ştiu ce spun. Eu stau aci pe spate şi voi de-a-n picioarelea.

Nu ştia că moare. Credea că se contrazice în legătură cu starea ierbii.

Aşa se încheie capitolul cinci, iar ultimul capitol începe cu un mic salt temporal. „Acoperă-i fața”, îi spune Grierson lui Watkins, dar problema e cu ce să i-o acopere. Până la urmă aleg chipiul lui Nolan, iar după ce Grierson se achită de această tristă însărcinare, niciunul din ei nu mai ştie ce să facă, deşi simt amândoi nevoia să facă ceva. „Într-un final, Watkins spuse cu o voce frântă: «Vai, mare păcat!» O luară încetişor spre linia focului.”

Urmează un spațiu gol, apoi Crane se lansează direct în scena finală, care are loc într-un cort pentru răniții şi bolnavii care suferă de febră. Martin, unul dintre membrii cvartetului inițial, care a fost împuşcat ceva mai devreme, se numără printre pacienții din acel spital improvizat unde „un miros greu de boală şi medicamente plutea în aer” şi „la răstimpuri [...] răsucirea câte unui trup pe sub pături era înspăimântătoare, ca şi cum morții s-ar fi zvârcolit în morminte, sub țărână”. Bărbații stau toți întinşi pe spate, chinuiți de febră, dar se aud şi nişte voci pierite, destrupate, care poartă un fel de conversație şi astfel află Martin şi Grierson de la Regimentul 29 infanterie că au nimerit întâmplător acolo în acelaşi timp. Grierson spune:

— Cum? Jack, tu eşti?

— O parte din mine [...] Care eşti?

— Grierson, cap-sec. Credeam că ai fost rănit.

Se auzi cum un om dă pe gât o înghițitură zdravănă de apă, după care Martin răspunse:

— Chiar sunt.

— Păi, ce cauți aici, la ăia cu febră?

— Am şi febră, răspunse Martin cu o nerăbdare somnoroasă.

— Aoleu! făcu Grierson.

Apoi se lăsă tăcerea în cortul bolnavilor de febră, în afară de zgomotul făcut de un individ dintr-un colț, genul mereu prezent în orice grup de americani, patriotul implacabil, amuzant şi eroic, cu un umor plin de amărăciune, ferocitate şi iubire, un tip care făcea ca situația să pară cruntă pentru că intona Star-Spangled Banner cu toată ardoarea de care era în stare corpul său chinuit de febră.

— Billie, întrebă Martin cu glas şoptit, unde-i Jimmie Nolan?

— A murit, răspunse Grierson.

Un triunghi de lumină aurie aspră lumina o parte a cortului. Undeva în vale se auzea clopotul unei locomotive, un sunet ce amintea de pace şi de casă ca tălăngile de la gâtul vacilor.

— Da' Ike Watkins unde-i?

— Păi, el nu-i mort, da' l-au împuşcat în plămâni. Cică nu scapă.

Prin norul de miasme de boală şi medicamente se auzea vocea dârză a bărbatului din colț:

— Să fluture-n veci...

Amărăciune, ferocitate şi iubire.

E splendid, cum bine a observat Conrad, iar Crane abia şi-a putut stăpâni entuziasmul faţă de rezultat când i-a trimis povestirea lui Reynolds,. „Asta e", scrie el. „M-aş mira să nu capeţi bani buni pe ea!"

Deşi nu căpăta deloc bani buni pe articolele pe care le scria pentru Journal, continua să le producă pe cât de regulat era în stare, creând un amestec de reportaje şi analize asemănător cu ceea ce azi numim editorial, redactat în mare parte în stilul plin de vervă al unui cosmopolit blazat. Articolele nu erau neapărat fade, dar nici prea captivante, cu două excepţii care se disting clar de celelalte. Deşi Crane pare să-şi fi petrecut aproape toată perioada cât a locuit în casa lui Mary Horan băltind într-un hău emoţional, „Cum se face curte în Cuba" pare scris într-una dintre rarele sale zile bune. E un tratat comic mic şi strălucit despre ritualurile complicate de curtare dintr-o societate represivă, cu reguli stricte, care ridică atâtea obstacole în calea căsătoriei, încât e de mirare că se mai şi nasc copii. „Totul e o încâlceală de sârmă ghimpată", scrie Crane, iar procesul poate trena atât de mult, lungindu-se adesea pe trei, şase sau chiar opt ani, încât generează „aceeaşi pasiune dogoritoare ca meseria de vânzător într-un magazin de pantofi". Totuşi, conchide el, nu există motive de îngrijorare reale, căci „bărbaţii le caută pe femeile iubite şi le găsesc, iar femeile îi aşteaptă pe bărbaţii iubiţi şi bărbaţii vin, şi toate digresiunile şi zăgazurile şi bruiajul abil al fotbalului şi problemele şi amânările şi agonia amânărilor şi guvernantele nu înseamnă nimic, nimic în faţa mareelor vieţii omeneşti care, în Cuba sau Omaha, se supun aceleiaşi luni".

Mai în ton cu starea lui de spirit generală este „Plecarea din Cuba", un articol trist şi empatic care discută despre evacuarea spaniolilor din oraş în contextul unei scene emoţionante la care Crane a fost martor în timp ce se plimba împreună cu un prieten pe puntea unui vapor care urma să plece, plin cu „soldaţi bolnavi, ofiţeri, familii spaniole, chiar şi câţiva preoţi – oameni care, cel mai probabil, n-aveau să mai vadă niciodată insula Cubei". Crane şi însoţitorul său urcă într-o barcă pentru a se întoarce la ţărm, iar în barca de lângă ei văd o femeie care plânge, ţinându-şi în braţe băieţelul de patru ani. „Ochii ei erau aţintiţi asupra punţii vaporului, unde stătea un ofiţer spaniol în uniformă de căpitan de infanterie. El nu schiţa niciun gest. Stătea pur şi simplu neclintit, privind lung la barcă. Uneori, oamenii exprimă multă emoţie stând pur şi simplu nemişcaţi multă vreme. Parcă niciodată n-avea să i se mai mişte vreun muşchi."

Cât despre aceea care plângea în barcă: „Nu era o femeie frumoasă şi mai era şi... bătrână." Deşi ideea îl oripilează (Crane foloseşte cuvântul „barbarie"), recunoaşte că dacă femeia ar fi fost frumoasă, poate că ar fi existat „o oarecare consolare. Dar pentru ea acela era sfârşitul, sfârşitul unei iubiri reuşite", iar bărbatul care o părăsea şi se întorcea în Spania „[este] probabil singura ei şansă la fericire".

Atenția ne e apoi atrasă de barcagiul femeii, care începe să-şi piardă răbdarea şi vrea să se întoarcă, pentru a mai lua şi alți pasageri. Dar Crane nu începe paragraful referindu-se la intențiile bărbatului. Ci vine cu una dintre cele mai improbabile şi îndrăznețe surprize verbale din toate cele trei mii o sută de pagini ale operelor sale complete: „Barcagiul femeii avea o față ca o podea." Cititorul va rămâne cu siguranță perplex timp de câteva clipe, dar exact aşa a scris Crane: „Barcagiul femeii avea o față ca o podea." Apoi cititorul va citi iar propoziția, apoi şi următoarele fraze despre intențiile barcagiului şi va înțelege că podeaua înseamnă un gol, un mare gol inexpresiv, o scândură sau o lespede insensibilă, indiferentă la orice i se întâmplă, iar fața barcagiului e o podea pentru că lui nu-i pasă câtuşi de puțin de suferința femeii. Scuipă în apă şi se gândeşte: Aşa-i trebuie dacă s-a înhăitat cu un spaniol. După care Crane compensează cu propriul său gând: „Inima femeii era sfâşiată. Asta-i problema. Şi încă nu e cel mai rău lucru. O să urmeze multe altele: atât de multe şi de cumplite!" Apoi, în ultima frază a articolului: „Dar într-un final – la final – la final de tot, e agonie omenească, iar agonia omenească nu e plăcută."

În mod excepțional pentru el, Crane pare să supraliciteze, iar în această izbucnire neaşteptată de compasiune față de femeia înlăcrimată dezvăluie o durere care se acumula de ceva timp în sufletul său. Ştim despre problemele sale cu banii şi despre problemele tot mai grave de sănătate, dar se pare că a mai existat o problemă care l-a măcinat în lunile petrecute la Havana, ceva legat de viața lui sentimentală care i-a lăsat un gust amar şi l-a adus în pragul disperării. Parker pomeneşte despre un „şoc personal" trăit de Crane la sfârşit de august, început de septembrie, când a „găsit" o femeie pe care o cunoscuse „în altă parte a lumii", un început de idilă sau de posibilă idilă care s-a spulberat când a dat peste „fotografia unui cubanez arătos" pe policioara ei. E extrem de vag. Dac-ar fi existat o asemenea femeie, ea n-a fost niciodată identificată şi, având în vedere că Parker scrie la patruzeci şi doi de ani după evenimente, e posibil să fi confundat incidentul cu schimbul de fotografii între cei doi îndrăgostiți din „Clanul Fără-Nume", o povestire lungă încheiată de S.C. în octombrie, sau cu altă fotografie care apare într-una dintre poeziile de dragoste pline de suferință şi în general proaste scrise de Crane la Havana, în care poetul vede o poză a femeii iubite în dormitorul altui bărbat.

Indiferent dacă Parker are sau nu dreptate, amăgirile şi manipulările iubirii îl interesau în mod evident pe Crane în textul la care lucra în acel moment. Margharita, frumusețea strălucitoare din „Clanul Fără-Nume", e o oportunistă vicleană care-şi asigură prin înşelăciune o căsătorie profitabilă – prima femeie fatală a lui S.C. în toată splendoarea ei seducătoare, irezistibilă –, iar poeziile proaste sunt cel puțin o dovadă că Crane avea gânduri negre şi suferea teribil din cauza unei drame amoroase obscure. Fotografia apare în cea de-a treia strofă din „Iubire, iartă-mă de-ți voi dori amar":

Poza ta era în camera lui

O poză infamă, trădătoare

Iar el a zâmbit

— tot numai îngâmfare groasă

de bărbat care ştie femei rafinate –

Aşadar, am împărţit cu el

O parte din iubirea mea.

Crane revine iar şi iar la tema obsedantă a trădării, a bărbatului care-l alungă, a iubirii pe care trebuie s-o împartă cu un rival demn de dispreț.

Spune-mi de ce văd mereu

Umbra altui amant în spatele tău?

E aievea

Sau e amintirea de trei ori blestemată a unei

Fericiri mai mari?

Afurisit să fie dacă-i mort

Afurisit să fie dacă-i viu

Un porc şi un nerod

Îşi vâră el mereu umbra

Între mine şi tihna mea.

Poate că trecutul Corei îl apăsa mai mult decât realizase până atunci – legăturile ei cu alți bărbați, cele două căsătorii precedente şi neplăcuta realitate că era încă măritată cu altcineva, iar în acel moment, gândindu-se la propria lor căsătorie-fantomă, poate că năluca întunecată a fostului căpitan Stewart devenise pentru el umilitoare, aşa cum pare să sugereze această strofă din crunta „Intrigă”:

Eşti iubirea mea

Şi eşti cenuşa iubirii altuia

Cenuşă-n care-mi îngrop obrazul,

Şi pe care o iubesc.

Vai mie.

Deşi, până la urmă, Cora ar putea fi doar o parte a problemei, doar una dintre cele câteva femei din viața lui care s-au unit pentru a forma o singură femeie imaginară: întruchiparea tuturor chinurilor suferite de-a lungul anilor în numele iubirii. Oare să se fi încurcat cu o persoană la fel de duplicitară ca frumoasa uneltitoare din „Clanul Fără-Nume”? Imposibil de

spus, dar, cu toate eforturile sale de a-şi canaliza sentimentele în acele versuri criptice, stângace şi pline de văicăreli autocompătimitoare, cele mai bune versuri pe care le-a scris la Havana sunt cele care alcătuiesc mica şi energica strofă care precede „Clanul”. Indiferent că-l numim epigraf sau prolog, e de efect, are ritm şi imprimă tonul povestirii ce urmează.

Dezleagă-mi ghicitoarea.

Ca ulii, crude, zboară orele-n înalt,

Cei răniți mor arar acasă, în pat,

Valurile aspre văd un braț ridicat,

Disprețul de minciună-i ațâțat

Şi totuşi e o taină de aflat.

Dezleagă-mi ghicitoarea.

Ghicitoarea nu va fi dezlegată niciodată şi nici nu vom afla vreodată natura exactă a crizei care l-a ținut pe Crane blocat la Havana atâta vreme. Fără doar şi poate, a scris lucruri excepționale cât a stat acolo, dar a scris şi lucruri neobişnuit de proaste, poezii atât de departe de standardul său, încât nu ne rămâne decât să presupunem că nu le-ar fi scris niciodată dacă n-ar fi fost captiv într-un loc întunecat dinăuntrul său şi nu s-ar fi dezintegrat încetul cu încetul. Deşi n-a ajuns chiar până acolo, niciodată n-a fost mai aproape de fundul prăpastiei.

***

Generalul Wade i-a dat de urmă după ce a vorbit cu mai mulți jurnaliști americani aflați la Havana, iar raportul său scris din 19 octombrie confirmă că dispărutul „n-a fost plecat din oraș. După aceste cercetări, domnul Crane a luat legătura cu mine și și-a exprimat regretul că din cauza lui se crease atâta tevatură. Nu știu cu ce se ocupă sau de ce nu a corespondat cu familia sa".

Asta nu știa nimeni, nici măcar persoanele aflate în contact direct cu el, ca cel de-al doilea martor ocular la ciudatul său sejur în Havana, Otto Carmichael, corespondent la Minneapolis Times. Generalul Wade l-a rugat pe Carmichael să-i transmită lui Crane mesajul că primise o telegramă de la Londra, iar acesta l-a găsit pe S.C. într-o cafenea și i-a transmis mesajul. „Mersi", a răspuns Crane, după care a părut să uite pe loc toată povestea. A doua zi, generalul i-a spus lui Carmichael că sosise o a doua telegramă, cu întrebarea dacă prima ajunsese la destinatar, așa că bărbatul din Minneapolis s-a întors la cafenea, l-a găsit pe Crane în același loc și i-a transmis cel de-al doilea mesaj. „Auzi", a răspuns absent S.C., „nu mi-ai spus și ieri ceva de-o cablogramă?" Ba da, a răspuns Carmichael, tocmai se întorsese pentru că mai sosise una, ca să se intereseze dacă o primise pe prima. „Da, înțeleg", a răspuns Crane. „Mi-a pus guvernul pe urme. În orice caz, îți rămân dator." „Și iar a uitat complet tărășenia", scrie Carmichael. A trecut un timp și, când s-au împrietenit mai bine, Carmichael i-a spus lui Crane că telegrama se afla în continuare la generalul Wade, dar Crane n-a vrut s-audă, sub pretextul că trebuie să fi fost vreo notă de plată. Un lucru improbabil, dar de ce ar fi recunoscut față de Carmichael că se îngropase la Havana și nu voia să-l găsească nimeni, nici măcar Cora?

Textul lui Carmichael are doar trei pagini, dar zugrăvește o imagine completă a lui Crane în acele luni și aproape toate observațiile sale sunt pertinente, directe și de o sinceritate usturătoare. Faptul că l-a publicat în iunie 1900, la doar zece zile după moartea lui Crane, arată că acesta era în continuare o prezență pregnantă pentru el – cu alte cuvinte, era încă viu, încă respira.

Iată cum descrie impresia generală pe care i-a lăsat-o Crane (ciudat de asemănătoare cu felul în care-l vedeau prietenii lui de la Syracuse pe când încă nu împlinise douăzeci de ani):

Stephen Crane era, fără îndoială, un boem. Nu era bun decât la ce făcea.

Niciun redactor local de la un ziar modern nu l-ar fi îngăduit nici măcar o săptămână în redacție. Era iresponsabil și de nestrunit. Nu că ar fi fost rău și nici măcar nesăbuit; avea o nepăsare senină; îl marcau niște fleacuri, iar lucrurile mari nu-l puteau opri; se lega de un loc dintr-un capriciu și nu s-ar fi clintit de-acolo pentru bani.

Despre reputația lui Crane:

Am auzit mulți ofițeri de armată spunând că a fost cel mai curajos om pe care l-au văzut vreodată. Se pare că nu se gândea la pericol. Pentru el, moartea nu era altceva decât următoarea gură de aer, următoarea masă de dimineață sau următorul pui de somn. Gloanțele nu însemnau nimic pentru el, trase sau în cartuşiere, poate doar material pentru un text. Asta nu se schimba. Era calitatea lui. Suferința altora îi sfâşia inima gingaşă. Se înduioşa aproape ca o fată. Dar nu părea să-l deranjeze când el însuşi suferea de foame sau de durere. Nu bombănea niciodată că nu-şi primeşte porția [...]

Crane a văzut tot felul de lupte. Îl fascinau. Pericolul era pasiunea lui. Suferea profund când afla că plecase dintr-un bar cu doar câteva minute înainte să izbucnească o pistoladă zgomotoasă.

Despre obiceiurile sale:

Nu făcea nimic cu regularitate. Mânca şi dormea abia când nu mai rezista fără aceste răsfățuri necesare [...] Când l-am cunoscut eu, scria şase sute de cuvinte pe zi. Era singurul lucru pe care-l făcea cu regularitate. Era foarte strict când venea vorba despre munca lui. Scria oarecum lent şi era excentric în privința cuvintelor. Căuta îndelung cuvântul de care avea nevoie. Dat fiind că nu avea dicționar sau alte cărți de referință, căutarea cuvintelor şi a informațiilor însemna că stătea şi-şi rodea creionul până când îi veneau.

Despre sănătatea lui:

Orice om voinic l-ar fi privit cu milă pe Crane. Părea gata să se prăbuşească, atât era de lipsit de vlagă. Avea brațe subțiri, ca un om bolnav de multă vreme. La lumină slabă, Crane avea un chip frumos, chiar splendid. La lumină bună, chipul lui avea o expresie bolnavă şi nefericită. Buzele lăsate, fața gălbuie şi suptă, ochii obosiți şi aerul de epuizare generală nu alcătuiau un tablou deosebit de atrăgător. Dar era atât de simplu şi autentic, încât uitai de toate astea şi nu mai vedeai decât surâsul şters, pe jumătate rugător, de pe fața sinceră, copilăroasă. Acel mic zâmbet ținea loc de orice la Crane. Era felul lui de a mulțumi când i se aprindea țigara, de a aproba un gest, de a primi o poveste cu bucurie, de a recunoaşte suferința, de a privi

slăbiciunea cu compasiune. De altfel, acel mic zâmbet sensibil îi flutura mereu pe chip [...]

Niciodată nu-i trecea prin cap să-şi îngrijească propria sănătate. Bea băuturi uşoare şi cafea după obiceiul cubanez, dar nu se deda la excese alcoolice. Era un lucru oarecum remarcabil într-un loc şi într-un moment al exceselor bahice. Asta se întâmpla în urmă cu doi ani, şi era deja cu sănătatea la pământ. N-avea nicio şansă să trăiască dacă nu-şi îndrepta modul de viaţă. Nu era altceva decât neglijenţă. Pur şi simplu refuza să se gândească la sine.

***

În septembrie, Crane a asistat la exhumarea de către autorităţile spaniole a osemintelor lui Cristofor Columb din mormântul său din Havana. Omul care descoperise Lumea Nouă era alungat de pe insula pe care o cucerise, iar rămăşiţele sale aveau să traverseze iar oceanul şi să fie îngropate la Sevilla. A fost mai mult decât o simplă recunoaştere a înfrângerii Spaniei în războiul cu Statele Unite, marcând sfârşitul unui capitol al istoriei lumii care a durat patru sute de ani. Pe 20 decembrie, când osemintele au pornit în sfârşit pe mare spre Europa, a început Secolul American.

În acel moment, Crane îşi făcea deja bagajele şi se pregătea să plece din Havana. Rămăsese patru luni în Oraşul-dintre-Lumi, dar după ce se tot gândise şi răzgândise în privinţa următoarei sale mişcări – trimiţându-i Corei pe 9 octombrie o cablogramă liniştitoare, asigurând-o că totul e bine, pentru ca după vreo două săptămâni să-l anunţe pe Reynolds printr-o scrisoare că spera să-şi vândă articolele unei agenţii şi poate să rămână la Havana toată iarna –, s-a lăsat păbugaş, învins sau l-au lăsat puterile şi a hotărât să pună punct.

A plecat în Ajunul Crăciunului şi a ajuns la New York pe 28 decembrie, la ora cinci dimineaţa. Avea să fie ultima sa vizită în oraş, iar în acea după-amiază, când a trecut pe la McClure's, s-a întâlnit pentru ultima oară cu Hamlin Garland. În seara aceea, Garland şi-a notat în jurnal:

La McClure's l-am întâlnit pe Stephen Crane, băiatul acela minunat ale cărui prime scrieri le-am citit şi susţinut în 1891-1892. Tocmai s-a întors de la Havana şi arăta zdrenţăros şi îmbibat de nicotină, dar cu mintea vie şi la fel de plină de idei ciudate cum îl ştiam. La fel ca mai înainte, mi s-a părut şi acum nesănătos fizic – nu e sortit să trăiască mult. A devenit neobişnuit de neglijent în felul în care se îmbracă şi a căpătat un uşor accent englezesc la unele cuvinte – el n-a fost din cale afară de încântat să mă vadă.

S-a întâlnit şi cu vechiul său prieten Louis Senger, care mai târziu avea să scrie: „Era bolnav şi glumea amar că încă nu reuşiseră să-i facă felul”, dar şi cu fratele său Edmund şi cu nepoata Helen R. – tot pentru ultima oară – şi i-a făcut o ultimă vizită lui Howells. Din scrisoarea lui Howells pentru Cora din 22 iulie 1900:

A trecut să mă vadă la urmă, chiar înainte să pornească pentru ultima oară spre Anglia, şi părea agitat de la febra malariei care-l măcina; mi-a povestit că se căptuşise cu ea din Cuba. Dar chiar şi atunci [...] am simţit harul său aparte. Nu cred că America a dat vreodată un talent mai deosebit şi mai vital decât el.

Cei răniți mor arar acasă, dar rănitul Crane se întorcea în Anglia, care, chiar dacă nu era tocmai acasă pentru el, măcar era pe-aproape – singurul loc din lume unde avea să fie primit fără să fie nevoit să dea explicații. S-a nimerit să plece din New York cu vasul Manitou în ajunul anului 1898, la fix doi ani de când pusese piciorul pe Commodore. De această dată, vasul nu s-a scufundat.

(e) UN SFÂRŞIT BRUTAL

1

A ajuns pe țărmul din Gravesend pe 11 ianuarie, iar în următoarele şaisprezece luni, în timp ce se îndrepta spre propria-i groapă, a trudit mai din greu ca oricând, a fost, din unele puncte de vedere, mai fericit ca oricând, dar din altele, mai disperat şi mai frenetic ca oricând, şi totuşi, de la început şi până la sfârşit, a ținut cu dinții de viață şi a refuzat să-i dea drumul. La sfârşit de tot, când trupul i se mistuise şi nu se mai putea ridica din pat, părea remarcabil de pregătit pentru ce avea să urmeze. Cu câteva zile înainte să moară, i-a şoptit prietenului său Robert Barr: „Robert, când ajungi în prag – cel pe care trebuie să-l trecem cu toții – nu e rău. Te simți adormit şi... nu-ți pasă. Simți doar aşa, ca prin vis, o vagă curiozitate – în ce lume te afli, de fapt – atâta tot.” În ultima zi întreagă din viața lui, cu câteva ore înainte să intre în comă, i-a spus Corei: „Plec de aici domol, cu gânduri bune, ferm, hotărât, invincibil.”

În anul care-i rămăsese înainte să tuşească pentru prima oară cu sânge, iar starea să i se înrăutățească progresiv, s-a târât prin nenumărate mlaştini tot mai adânci de datorii, compunând noi şi noi cuvinte, noi pagini, noi texte publicate, mai multe decât în orice alt an din viața sa. A călătorit la Paris, Lausanne şi în Irlanda, s-a plimbat călare pe cei doi cai ai săi pe domeniul Brede Place, a mers la picnicuri alături de Cora şi de prietenii lor, şi-a distrat musafirii cântând la chitară şi la vioară, şi-a adorat cei trei câini poznaşi, a participat la regate şi cocteiluri şi a jucat din când în când handbal cu prietenul său scriitor Edwin Pugh, care avea să scrie mai târziu: „Mâinile sale erau miracole de forță şi îndemânare. Juca handbal ca o mitralieră. Mă bombarda cu mingi din toate unghiurile posibile, în grădina aia a lui verde, bătrână şi umedă, cu un fel de turbare de pisică sălbatică.”

A rămas toată viața sportivul care nu se dădea în lături de la nimic, dar să spunem lucrurilor pe nume: era pe moarte şi ştia că e pe moarte. Se întorsese din călătoria lui selenară arătând pe jumătate mort, atât de împuținat de boală, încât Jessie Conrad l-a găsit „alt om”, iar peste câteva luni Crane a înțeles că recuperarea fizică la care sperase n-avea să se întâmple. Iată ce-i spune unui anume John (poate Scott Stokes) la jumătatea lui august: „Te rog să ai gentilețea de a-ți ține gura de-acum încolo față de doamna Crane în privința sănătății mele. Ea nu mă poate ajuta cu nimic şi-s prea bătrân să am dădacă. Nu mai am scăpare, dar nu vreau s-o sperii. Din cine ştie ce capriciu de femeie, ea mă place. Nu uita de asta.” Luna următoare, într-o scrisoare adresată lui George Wyndham, omul care susținuse cu pasiune lansarea Semnului roşu în Anglia: „În prezent mă simt ca naiba [...] Cuba libre m-a eliberat de pe planeta asta albastră, ăsta e adevărul. Ceasornicul ticăie nebuneşte.”

A rezistat datorită capacității sale de muncă grea, neobosită, şi datorită relației tot mai strânse cu Cora, complicea sa în lumea de fantezie pe care şi-au construit-o împreună după plecarea din Oxted şi mutarea, în februarie, la

Brede Place. Şoricelul care în aprilie fugise de responsabilităţile domestice a devenit un boiernaş englez de ţară care-şi stăpânea domeniul alături de consoarta lui cu păr de aur – care mai nou i se adresa cu duce şi-i transformase condiţiile de viaţă în absenţa lui. Dar ca să înceapă acea viaţă nouă, erau nevoiţi ca mai întâi să scape de cea veche. Chiria de la Ravensbrook nu mai fusese plătită de un an, comercianţii locali ameninţau cu procese, iar magazinul Self & Whitley din Londra îi presa pentru o listă lungă de facturi restante, inclusiv cele nouăzeci şi nouă de lire pe care le datorau încă pentru pianul Corei. La câteva zile de la întoarcerea în Anglia, Crane se roagă de fratele său William să-i împrumute cinci sute de dolari, căutând totodată scuze că nu trecuse pe la el în timpul escalei la New York şi continuând să mintă în legătură cu detaliile căsătoriei sale.

Dragul meu William, aşadar iarăşi te-am trecut cu vederea, dar să ştii că poziţia mea din Anglia era aproape să se prăbuşească şi m-am grăbit s-o salvez imediat ce mi-am permis să plec din Havana. Appleton mi-a telegrafiat că drepturile mele de autor pe ultimele douăsprezece luni se ridică la treizeci şi cinci de dolari. Înţelegi ce înseamnă asta?

Da, e adevărat că sunt căsătorit cu o doamnă englezoaică şi datorită relaţiilor ei stăm în acest conac vechi şi frumos, dar din cauza îndelungatei mele boli avem o nevoie cruntă de bani şi de aceea voiam să-ţi propun să mă împrumuţi cu cei cinci sute de dolari. Altfel, s-ar putea să dau faliment aici în februarie [...] Transmite-le tuturor dragostea fratelui rătăcitor.

DELBRIDGE-CHAPEL, SEVEN HILLS,
PENTON-ST.

DEANS PLACE,
SEAFORD,
NORTHLAW,
SUSSEX.

My dear William: So I have run by you in the dark again but really my position in England was near to going smash and I rushed to save it as soon as I could get enough money to leave Havana. Appleton's cable me that for the past 12 months my royalties amount to <u>thirty five</u> <u>dollars</u>. Do you know what they mean?

Yes, it is true I am

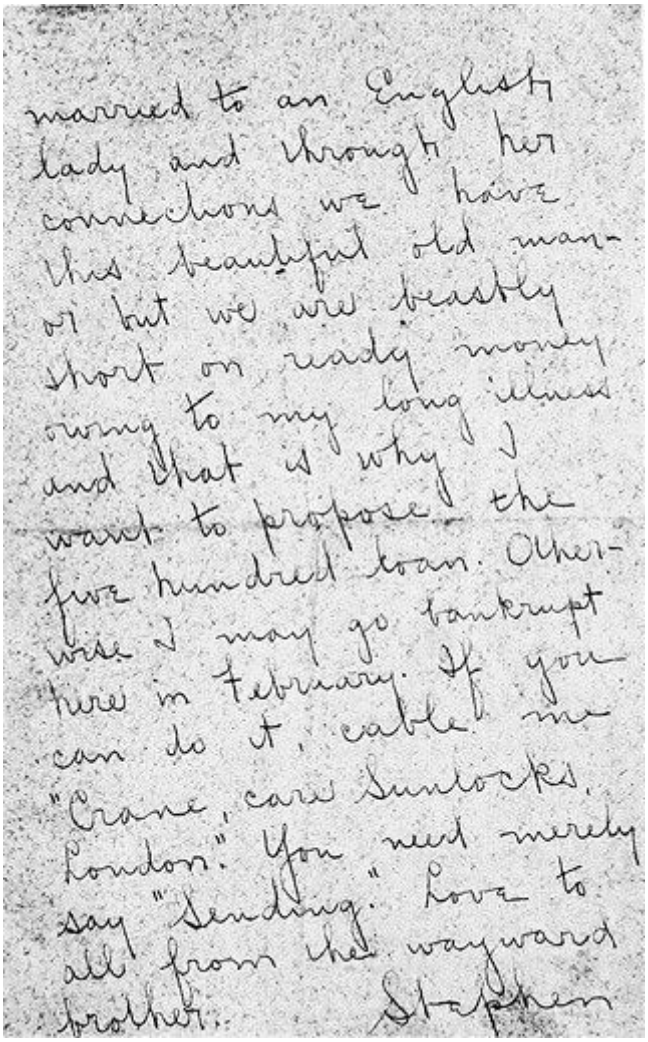
married to an English
lady and through her
connections we have
this beautiful old man-
or but we are beastly
short on ready money
owing to my long illness
and that is why I
want to propose the
five hundred loan. Other-
wise I may go bankrupt
here in February. If you
can do it, cable me
"Crane, care Sunlocks,
London". You need merely
say "Sending". Love to
all from the wayward
brother. Stephen

Scrisoarea lui Crane pentru fratele său William, ianuarie 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

După o săptămână i-a scris lui Reynolds:

Sunt în continuare năuc din cauza problemelor cu banii, iar aseară am primit o citație de la un creditor important. Trebuie să fac pe dracu-n patru până la mijlocul lui februarie. Îmi trebuie fiecare bănuț pe care-l storci de la duşmani [...] Dacă nu fac imediat rost de bani, dau faliment. Ştii ce înseamnă asta. E inadmisibil. O să împrumut bani de la absolut toată lumea de pe pământ şi trebuie să mă ajuți pe cât poți [...] Până la sfârşitul anului sunt sigur că le voi da banii înapoi fluierând tuturor. Ar trebui să câştig 1 500 de lire – cel puțin anul ăsta. Pentru Dumnezeu, dă-i bătaie cu toată viteza.

Împrumutul de la William s-a lăsat aşteptat, dar a primit ajutor din alte surse. Moreton Frewen, îndatoritor ca de obicei, i-a pus pe soţii Crane în legătură cu avocatul său, Alfred T. Plant, care a preluat administrarea finanţelor lor şi a reuşit să descâlcească haosul în care se afundaseră cu diferiţii lor creditori. În completarea eforturilor lui Plant, noul agent britanic al lui Crane, James B. Pinker, s-a oferit ca garant pentru datoriile lor şi, într-un final, în schimbul cedării temporare ale drepturilor de autor de la Appleton, reprezentantul londonez al noii edituri americane a lui Crane, Frederick A. Stokes, a fost de acord să achite chiria datorată pentru Ravensbrook. Până la urmă, cuplul reunit n-avea să sfârşească la azilul săracilor. Dimpotrivă, pe 19 februarie s-au mutat la străvechiul lor conac, care avea mai multe camere decât puteai număra pe degetele de la amândouă mâinile. Fără apă curentă, desigur, cu nişte toalete de pe vremea când toaleta nici nu se inventase şi fără lumină electrică sau de gaz în camere. Trebuiau să se mulţumească cu lumânări de ceară, dar pentru doi americani dezrădăcinaţi ale căror familii proveneau din Anglia, tot răul spre bine. Se întorseseră în bătrâna patrie a străbunilor lor, într-o casă aflată la nici cincisprezece kilometri de locul unde se purtase în 1066 Bătălia de la Hastings – aşadar, moştenitori ai unui trecut aproape mitic. Cum îi povesteşte Cora lui Garnett într-o scrisoare, descriind prima reacţie a lui Crane când a văzut casa, cu o lună înainte să se mute în ea: „Stephen e nebun după casă [...] [şi] a zis că s-a simţit pătruns de o senzaţie solemnă de trăinicie.” Cu alte cuvinte, n-aveau să mai trăiască în exil. Îşi închipuiau că ajunseseră acasă.

Crane a găsit acolo o oază a vieţii de familie, pentru că, în afară de câţiva servitori şi de fantomatica doamnă Ruedy, gospodăria îi includea acum şi pe cei doi copii mai mici ai lui Kate Lyon, Héloïse, de cinci ani, şi Barry, de patru ani, micuţii pe care Cora îi îndrăgise atât de mult şi care stătuseră la ea aproape permanent după atacul cerebral suferit de tatăl lor[108]. Pentru un bărbat care adora copiii, cum era Crane, a fost o încununare a noii existenţe pe care i-o pregătise soţia sa: doi copii aflaţi în grija unei bone destoinice (Lily Burke, care se ocupa de copii de mulţi ani) şi o casă îndeajuns de spaţioasă ca să încapă cu toţii în ea. Soţii Crane n-au avut niciodată copii, dar amândoi aveau un talent natural pentru a fi părinţi şi nu ne rămâne decât să ne imaginăm încântarea ducelui în timp ce se plimba pe domeniul său ţinându-şi de mână odraslele adoptive. Să fie o coincidenţă că 1899 a fost anul în care a scris o duzină de povestiri noi despre copii – toate plasate pe tărâmul de basm din Whilomville, locul de vis al propriei sale copilării?

---

[108] Cu binecuvântarea mamei lor, desigur, care trăia în acel moment la Londra împreună cu Helen, fiica ei de şapte ani (n. a.).

Barry şi Héloïse, cei mai mici dintre copiii

lui Harold Frederic şi Kate Lyon

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII COLUMBIA)

Singura cerință din contractul de închiriere încheiat cu familia Frewen a fost ca doi dintre servitorii lor să rămână în casă. Aşadar, Adonis Ptolemeu a fost lăsat în urmă la Surrey, regăsindu-şi fratele geamăn în locuința familiei Pease din Limpsfield, iar soții Crane au rămas stăpâni peste William MacVittie (zis Mack), fost vizitiu şi grăjdar care avea o barbă atât de stufoasă şi de albă, încât Conrad îi spunea Tolstoi, şi un majordom veteran pe nume Richard Heather. În cele din urmă au angajat şi o bucătăreasă, o femeie de origine elvețiano-britanică pe care toată lumea o ştia pur şi simplu de Vernall, care lucrase zece ani pentru o familie americană din Anglia şi învățase să gătească foarte bine în stil american. Cu ea a venit şi soțul ei, Charles zis „Chatters”[109], care se ocupa de spațiile exterioare şi de aprovizionarea cu apă a casei. Atât Mack, cât şi Vernall aveau o slăbiciune

---

[109] În traducere, „Gură-Mare”.

pentru alcool. Tolstoi era un beţivan atât de înrăit, încât în cele din urmă au fost nevoiţi să încuie dulapul cu băuturi, iar Jessie Conrad povesteşte că ori de câte ori aveau musafiri neanunţaţi după ora opt şi Vernall trebuia să pregătească masa, femeia refuza sec. Cora, „scoasă din răbdări pe moment, îşi frângea mâinile şi i se adresa lui Stephen. El însă îi arunca o singură privire, apoi suna solemn clopoţelul. Bătrânul majordom apărea cu precizie de ceasornic şi-i oferea o sticlă de coniac femeii însetate, care se retrăgea în bucătărie fără să mai comenteze, iar după aproximativ o oră, servea o cină perfectă până-n cele mai mici detalii". Merită amintit că în august, când Crane a început să scrie semifictivele „Amintiri din război", a transferat experienţele unui corespondent imaginar pe nume Vernall.

Acest trai bun fusese construit în întregime pe o temelie de nisipuri mişcătoare, dar soţii Crane au reuşit să întreţină iluzia respectabilităţii păstrând o tăcere deplină în privinţa necazurilor lor. Nici măcar prietenii lor cei mai apropiaţi n-aveau cea mai vagă bănuială de cât de strâmtoraţi erau şi, cheltuind tot mai mulţi bani pe care nu-i aveau, cei doi întreţineau o iluzie magnifică de nonşalanţă şi prosperitate. Când nu-l vedea nimeni, Crane îşi striga suferinţa în scrisori după scrisori adresate agenţilor şi editorilor săi, Cora fiind singura care ştia cu ce se confruntă, şi, în timp ce Crane atingea niveluri maniacale de hiperproducţie, ea a preluat rolul de reprezentantă a lui, sâcâindu-i pe aceiaşi agenţi şi editori încă şi mai vehement decât el. Deveniseră o echipă, o manufactură de cuvinte formată din două persoane, iar în perioadele cele mai nebune, Crane se închidea timp de trei zile şi trei nopţi în micul birou de pe verandă – cea mai umedă şi mai friguroasă cameră din casa de piatră igrasioasă – şi strecura pe sub uşă câte o povestire, un capitol sau un articol încheiat, pe care Cora le dactilografia curat în câteva ore la noua lor maşină de scris. Alteori, ca să-i mai treacă durerea după ce ţinuse prea multe ore tocul în mână, Crane compunea textul în minte şi i-l dicta ei.

Asta nu înseamnă că nu erau fericiţi, în ciuda acestor presiuni. Cora, veşnic optimistă, trăia alături de Crane viaţa pe care şi-o dorise întotdeauna şi, indiferent ce dificultăţi ar fi înfruntat pe moment, cu siguranţă că pe viitor aveau să scape de apăsările financiare. Pentru muribund, fericirea era singura soluţie umană pe care o avea la dispoziţie. N-avea de gând să se dea bătut şi să-şi risipească ultimii ani sau luni plângându-şi de milă inutil. Câtă vreme încă respira, n-avea sens să stea îmbufnat sau să se plângă de inevitabil, iar ultimul lucru de care avea nevoie era să inspire milă. Aşa că a muncit, a muncit întruna, transformându-se într-un Sisif modern care în fiecare dimineaţă îşi împingea stânca în sus pe munte, pentru ca noaptea să se uite la ea cum se rostogoleşte la loc. Şi a doua zi tot aşa. Şi în următoarea zi tot aşa. Cum spune Camus în eseul despre eroul absurd care l-a făcut celebru, „Nu descoperi absurdul fără a fi ispitit să scrii un manual despre

fericire”[110]. Americanul din secolul al XIX-lea (1871-1900) are multe în comun cu francezul din secolul XX (1913-1960): atleți minunați în tinerețe (jucător la prindere la baseball, portar la fotbal), victime ale tuberculozei de la o vârstă fragedă, scriitori care s-au zbătut să înțeleagă ceva dintr-o lume în care zeii dispăruseră. Camus continuă: „Omul absurd spune da şi efortul său nu va înceta niciodată.” Adică, spunând da vieții, omul îşi asumă povara trudei neîncetate şi a unei morți fără sens. Aceasta a fost poziția lui Crane în acele ultime luni, înainte ca sănătatea tot mai şubredă să-l distrugă. „Acest univers rămas fără de stăpân nu-i pare nici steril, nici neînsemnat”, scrie Camus. „Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit.”

[110] Citatele sunt preluate din Mitul lui Sisif (în vol. Faţa şi reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara) de Albert Camus, traducere de Irina Mavrodin, Rao, Bucureşti, 1994, pp. 193-194.

2

Edith Ritchie, care avea nouăsprezece ani şi era nepoata lui Kate Lyon, a locuit cu soții Crane de la începutul lui iulie până în ianuarie 1900 şi e sursa a numeroase anecdote spumoase, ce confirmă spiritul sprințar şi absurd care impregna camerele din Brede ori de câte ori cel care năduşea împingându-şi stânca se mai oprea din trudă. „Cine i-ar putea uita vreodată pe Stephen cu năstruşniciile sale şi pe Cora cu părul ei de aur strălucitor, pielea minunată şi mintea plină de haz?" Tânăra li se adresa cu „domnule Crane" şi „mami Crane", iar ei îi spuneau „Cârna" pentru că avea nasul mic. Dintre cei numeroşi care i-au cunoscut pe soții Crane în acea ultimă perioadă, doar domnişoara Ritchie a trăit în intimitate cu ei şi a aflat lucruri despre ritmul vieții lor de zi cu zi inaccesibile altora. „S-au purtat minunat cu mine", a scris ea în 1954 (pe când era trecută de şaptezeci de ani) pentru Atlantic Monthly, dar următoarele extrase nu sunt aiurelile sentimentale ale unei bătrâne care se gândeşte la prietenii ei dragi răposați – sunt evocări vii ale unei perioade care a rămas pentru ea una dintre aventurile excepționale de tinerețe.

Domnul James. În casă veneau tot felul de musafiri, printre care şi Henry James care, spune Ritchie, „venea pe bicicletă mai mult de zece kilometri până la Brede măcar o dată pe săptămână. Într-o zi, domnul James şi Stephen au început o discuție pe un subiect, iar Stephen era pe punctul de a câştiga polemica. Brusc, domnul James a zis: «Tu câți ani ai?» «Douăzeci şi şapte», a răspuns Stephen. «Ha, un puiandru care abia gângureşte!» a zis domnul James."

Câini cântăreți. Soții Crane aveau trei câini, dar în acest pasaj, Ritchie vorbeşte despre cinci câini, ori dintr-o scăpare a memoriei, ori pentru că întâmplător mai erau încă doi câini în vizită. După cum îşi aminteşte Ritchie: „Pe vremea aceea eu cântam puțin, iar lui Stephen îi plăcea. De fiecare dată când domnul James venea în vizită, trebuia să-i cânt bietului om. După care Cora spunea: «Acuma hai să ascultăm un concert.» Luam cei cinci cățeluşi în brațe şi, cu trei capete pe un braț şi două pe celălalt braț, mă puneam pe cântat, iar cele cinci boticuri urlau înnebunite. Domnul James şi soții Crane mureau de râs."

Piepteni muzicali. „Uneori, când era lume multă în casă, auzeam un ciocănit în uşa dormitorului după ce mă retrăsesem la culcare. Apoi auzeam vocea Corei: «Stephen are chef de muzică. Pune un halat pe tine şi adă-ți pieptănul.» Mărşăluiam cu toții spre bucătăria veche, imensă [...] Grupul putea fi format din A.E.W. Mason, Joseph Conrad, domnul şi doamna H.G. Wells şi alții. Mai întâi dădeam iama în cămară, apoi, cu pieptenii înveliți în şervețele şi Stephen făcând pe dirijorul, cu furculița de prăjit pâine pe post de baghetă, cântam cu toții la piepteni oribil de prost, cu mare veselie. Acele minți strălucite se distrau prostindu-se astfel!"

Ford Madox Ford se poticneşte în cuvinte. „Domnul Hueffer[111], aflat în vizită la Brede, ne-a citit câteva dintre poeziile sale. Într-una dintre acestea era un vers despre «păsări în coroane de copaci», pe care el l-a pronunțat «păsări în copane», iar noi trei abia ne-am stăpânit chicotelile."

Imită un animal cu H.G. Wells. În epoca victoriană exista un joc de cărți popular, Imită un animal, cărțile fiind ilustrate cu animale, iar jucătorii care nimereau două cărți cu acelaşi animal erau obligați să imite sunetul respectivei creaturi. În august, în drum spre Paris, soții Crane şi Ritchie s-au oprit la Folkestone, „unde am petrecut seara cu familia H.G. Wells. În acea seară, doamna Wells şi cu mine le-am oferit un soi de moment muzical; după care ne-am jucat cu toții jocul cu animalele. Îi aud şi acum pe Stephen care răgea ca un leu, pe Cora care ciripea ca un canar şi pe domnul Wells care lătra ca un câine".

Au revoir, Paris. „La Paris ne-am întâlnit cu mulți prieteni şi ne-am distrat de minune la mese, dineuri, teatru, café-concerte şi vizitând oraşul. Plănuiserăm să stăm o vreme acolo, dar tuturor ni s-a făcut brusc dor de Brede şi de câini şi am hotărât să plecăm acasă. Toată perioada cât am fost plecați, atât Cora, cât şi Stephen au cumpărat mici dulciuri de la automate şi le-au trimis acasă pentru câini."

Idem cu Insula de Smarald. „Într-o dimineață de octombrie, Stephen a coborât la micul dejun şi a zis: «Edith n-a fost niciodată în Irlanda. Haideți să mergem în Irlanda.» [...] Aşa că ne-am făcut bagajele şi am plecat la Londra."

În seara aceea a fost petrecere mare la familia Frewen, unde soții Crane au fost în centrul atenției. A doua zi dimineață ne-am dus la gară, ca să pornim spre Irlanda, dar am aflat că orarul pe care-l ştiam noi era vechi, iar trenul plecase. Nicio problemă. Era o bucurie să mai stăm încă o zi la Londra. Am pierdut trenul trei zile la rând. Ați zice că eram toți bătuți în cap. Dar eram doar nişte țărănoi fericiți, cu inima uşoară, care se dezobişnuiseră să prindă trenuri. Şi toate zilele şi serile erau pline de petreceri noi – prânzuri, ceaiuri, cine. Toată lumea voia să-i invite pe soții Crane. În cele din urmă am reuşit să ajungem în Irlanda, ne-am plimbat de la Cork la Ballydehob, Skibbereen, Skull şi Bantry, ajungând într-un sfârşit la Glengariff, trăgând la mici pensiuni rurale [...] Urma să mergem la Killarney, dar iar ni s-a făcut dor de Brede şi de câini.

Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit. Textul lui Ritchie e mai mult decât un catalog de momente amuzante şi spumoase, iar comentariile ei despre tabieturile lui Crane când lucra, de pildă, sau despre felul în care el şi Cora se

---

[111] Numele real al scriitorului Ford Madox Ford este Ford Hermann Hueffer.

purtau unul cu celălalt sunt indispensabile pentru a înțelege calitatea vieții lor de la Brede. Pe lângă descrierile casei, cu ale sale „şemineuri enorme, deschise", încăperile goale, holul spațios, cu lambriuri de stejar, plin de „canapele comode, scaune şi măsuțe drăguțe, cu lămpi, plante şi cărți" sau sufrageria cu „masa ei lungă de refectoriu, iar pe podea, nişte rogojini făcute din pipirigul de lângă pârâu" – pentru că alte covoare nu-şi permiteau –, găsim şi această afirmație derutantă, dar revelatoare, care demonstrează cât de bine păzeau soții Crane secretul datoriilor lor zdrobitoare: „Cât am stat eu acolo, n-am auzit nicio discuție despre bani."

Edith Ritchie era o tânără cu ochii şi urechile larg deschise şi nu doar că a locuit în casa lor timp de şase luni încheiate, ci a şi călătorit de două ori în străinătate cu soții Crane (în timp ce aceştia aruncau bani în stânga şi-n dreapta pe vapoare, hoteluri, restaurante, trenuri, bilete la teatru şi cafenele – fără să şovăie în fața vreunei cheltuieli, oricât ar fi fost de extravagantă), a luat parte la multe, dacă nu chiar la toate activitățile lor sociale, şi a stat cu ei la masă o dată, de două ori, chiar şi de trei ori pe zi. Dacă soții Crane ar fi vorbit vreodată despre finanțele lor de față cu alții, Ritchie i-ar fi auzit, dar timp de şase luni îndelungate, nimeni n-a icnit, n-a mormăit şi n-a rostit vreun cuvânt alarmat în prezența ei, iar distracția era la ordinea zilei. Gazdele ei, nişte risipitori indisciplinați, erau totodată doi dintre cei mai disciplinați actori din lume.

Musafirul preferat. „Joseph Conrad venea des la Brede, dar soția lui nu se simțea bine pe atunci, aşa că n-am cunoscut-o [...] Îmi plăcea [de el] cel mai mult dintre toți vizitatorii de la Brede. Era fermecător, discret şi curtenitor. Eu eram timidă şi de obicei mai mult ascultam decât vorbeam. El discuta cu mine despre cărți cu aceeaşi seriozitate pe care le-o arăta colegilor săi scriitori."

Rutina de lucru. „Camera de lucru a lui Stephen era un spațiu auster, cu un scaun care nu era prea confortabil şi o masă lungă şi goală, cu excepția hârtiilor lui. Când avea chef de scris, îl lăsam cu toții în pace. Dar uneori spunea că gândeşte mai bine dacă are companie, aşa că se instala la lucru în hol şi scria, în timp ce Cora şi cu mine coseam."

Pregătirile pentru a scrie „Încătuşat". „Într-o zi ne-a spus că avusese un vis din care credea că poate ieşi o povestire bună. Visase că juca pe scena unui teatru, iar în piesa respectivă era deținut. Avea mâinile încătuşate şi gleznele legate. Deodată, cineva a strigat «Foc!» În visul lui, toți ceilalți actori şi publicul s-au repezit spre ieşire, uitând că el era legat şi neajutorat. Acesta fusese visul. Când a început să scrie despre el, s-a întrebat cât timp i-ar fi luat să se târască pe coridor până la ieşire. Aşa că ne-a pus pe Cora şi pe mine să-l legăm de mâini şi de picioare şi şi-a petrecut toată dimineața căznindu-se să țopăie, să se rostogolească sau să se târască precum o omidă pe o anumită distanță, totul cât se poate de serios."

Ce a văzut – şi a simțit – Edith Ritchie. „Aş vrea să pot descrie atmosfera de la Brede. Niciodată n-am cunoscut doi oameni mai profund îndrăgostiți unul de celălalt decât erau Stephen şi Cora [...] Amândoi erau extrem de sensibili, amândoi erau protectori. Cora avea grijă de gospodărie gândindu-se la

confortul şi fericirea lui Stephen. Era atentă la orice schimbare de dispoziție a lui. Dacă el voia linişte, avea linişte. Dacă voia companie şi veselie, le avea. Amândoi erau oameni minunați. Erau buni. Erau mereu buni. Nu erau doar «buni» cu mine. Erau moralmente buni. Erau generoşi. Erau de-a dreptul... i-am iubit pe amândoi."

Crane în biroul său de la Brede Place (CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

***

Desigur, alții şi-au format alte păreri. Despre majordomul de la Brede, Richard Heather, pe care Ritchie îl descrie ca „infatuat şi banal, dar devotat soților Crane", Jessie Crane observă că-şi purta acel devotament ca pe o mască, dincolo de care ducea o campanie secretă de sabotaj şi nesupunere.

Despre câinii lui Crane, de pildă, tot ea notează: „L-am văzut de nenumărate ori [pe Stephen] ridicându-şi chipul slab de la munca lui şi, fără să dea vreun semn de nerăbdare, deschizând uşa ca să treacă unul dintre acele animale răsfățate. Apoi, când să se întoarcă pe scaunul lui, trebuia să repete figura. Uneori, când era prea bolnav şi vlăguit ca să se ocupe el însuşi de animale, îl ruga pe bătrânul servitor [...] să facă acest lucru. Am fost de multe ori martoră la acea farsă solemnă şi abia m-am putut abține să intervin. Bătrânul ticălos, cu cea mai binevoitoare expresie pe față, ducea câinii până-n capul scărilor de piatră, după care îi şutuia solemn pe treptele abrupte."

Nici camera de lucru a lui Crane nu era „un spațiu auster [...] cu excepția hârtiilor lui", cum îşi aminteşte Ritchie la mai mult de cincizeci de ani după şederea ei la Brede. O fotografie din septembrie 1899 îl arată pe Crane aşezat la biroul său, cu un creion sau stilou în mână, absorbit de muncă (sau prefăcându-se că lucrează), iar în jurul său, camera e ticsită de obiecte: cel puțin şapte tablouri înrămate pe peretele din dreapta sa, sub care se poate vedea coada chitării sprijinită pe podea, ca şi o bibliotecă înaltă chiar în spatele lui. Pe birou zac în neorânduială alte obiecte: un talmeş-balmeş de foi scrise, un pahar de vin plin cu țigări, cutii de chibrituri, un vas de porțelan, folosit probabil ca recipient pentru tutunul de pipă, o lampă uriaşă cu abajur de tafta ridicol de înzorzonat şi fotografia Corei în ținuta ei de corespondentă de război, cea cu dedicația Amicului Stevie / cu cele mai bune urări / „Imogene Carter" / Atena / 22 mai / 97. Scăparea de memorie a lui Ritchie în această privință e nerelevantă. Ea îşi aminteşte o emoție, nu o realitate, ceea ce avem tendința să facem cu toții cu amintirile din trecutul îndepărtat, dar fotografia e frapantă pentru cât de schimbat e Crane în ea față de cea similară făcută la Ravensbrook în 1897 sau 1898. În cealaltă poză, Crane stă tot la biroul său ticsit de obiecte, cu stiloul în mână şi părând să lucreze, numai că înconjurat de suvenire din călătoria sa în Texas şi Mexic. Între timp trecuseră cel mult doi ani, dar în cea de-a doua fotografie, Crane pare radical îmbătrânit. Haina e prea largă pentru trupul său împuținat, iar fața nu mai e cea a unui bărbat tânăr.

Un alt punct discutabil este afirmația lui Ritchie, „N-am văzut niciodată vreun musafir nepoftit. Musafirii care veneau erau invitați de Cora la sugestia lui Stephen. Am auzit-o dojenindu-l că ar trebui să se odihnească, după un sfârşit de săptămână când casa fusese plină. Dar lui îi plăcea să invite oameni acolo". Ceea ce probabil că e adevărat şi totuşi neadevărat. Fără îndoială, lui Crane îi făcea plăcere compania colegilor săi scriitori – Conrad, Wells, James, Ford, Barr şi A.E.W. Mason –, dar aşa cum se întâmplase la Oxted, Brede Place se umplea adesea de paraziți şi atârnători care profitau de generozitatea şi bunăvoința gazdelor, pe care le bârfeau odată întorşi la Londra. În parte era vina lui Crane, pentru că era prea amabil, prea moale, prea temător ca să refuze pe cineva, iar această îngăduință de care dădea dovadă îi irita de multe ori pe prietenii săi. Ford, care-l adora pe Crane şi-l numea „cel mai frumos suflet pe care l-am cunoscut vreodată", descrie viața prietenului său la Brede ca „un coşmar de ospitalitate irosită". Conrad, la fel de oripilat de acei musafiri de joasă speță, vorbeşte despre „iritarea" pe care o nutrea „în secret" ori de câte ori îi

întâlnea în timpul vizitelor sale. La un moment dat, când şi-a luat inima în dinţi şi i-a spus lui Crane că prea e „bun la suflet”, S.C. „mi-a zâmbit în felul lui liniştit, care părea să scoată în evidenţă atât de acut zădărnicia tuturor lucrurilor, iar după un moment de tăcere, a comentat: «Mă bucur c-au plecat indienii ăia»„.

Ritchie era fără îndoială prea tânără şi neexperimentată ca să pătrundă nuanţele acelor interacţiuni sociale complexe, dar asta nu ştirbeşte în niciun fel sentimentele ei faţă de soţii Crane şi nu subminează adevărul fundamental al evocării ei. Fără ea n-am fi aflat despre câinii cântăreţi şi despre pieptenii muzicali, ca să nu mai vorbim despre imitatorii de animale care răgeau, ciripeau şi lătrau în Folkestone. Tot astfel, fără mărturia altui tânăr vizitator american de la Brede, n-am şti nici cum a ajuns Crane să câştige Provocarea Scrisului Spontan. Karl Edwin Harriman era un scriitor american de ficţiune şi jurnalist în vârstă de douăzeci şi patru de ani, reprezentant al Detroit Free Press în Anglia. Tânărul i-a vizitat acasă pentru un interviu cu Crane şi a rămas la ei câteva săptămâni, suprapunându-se cu Ritchie şi abuzând fără doar şi poate de ospitalitatea gazdelor, dar de la el ne parvine şi o povestioară memorabilă, de a cărei autenticitate nu avem motive să ne îndoim, chiar dacă cele câteva articole pe care le-a scris despre Crane sunt pline de inexactităţi.

O noapte de vară la Brede Place, după o după-amiază cu cer întunecat şi nori grei, prevestitori de trăsnete. Crane şi câţiva dintre prietenii săi scriitori stăteau la masa din bucătărie şi beau whiskey cu sifon. Conrad şi Mason[112] sunt singurii pomeniţi de Harriman, dar se înţelege că mai erau şi alţii. În sfârşit, pe la ora nouă, explodează primul trăsnet. Crane le vorbise despre „oblonul adverbelor” al lui Harold Frederic, o listă lungă cu adverbe utile pe care răposatul său prieten le notase pe un oblon, ca să le aibă la îndemână când îşi scria romanele. Mason îşi mai toarnă un pahar, între degete i se mistuie încă una dintre ţigările lui Crane, iar trăsnetul se abate iar. Conrad spune că nu i se pare o idee rea. Mason se ridică în picioare şi spune că singura cale de a scrie este să ştii dinainte ce-ai de gând să faci – să cartografiezi totul înainte să începi. Crane îl contrazice vehement. „Întotdeauna am fost de părere că totul e o chestiune de tehnică”, spune el. „Dacă omul stăpâneşte această tehnică anume, atunci poate scrie o poveste despre orice.” Cerul întunecat se luminează de un fulger alb, iar Mason stă lângă fereastră şi, privind la pajiştea din faţa lui, i se adresează lui Crane: „Dacă e aşa cum zici, atunci scrie tu o poveste despre căpiţele de fân de afară. Te provoc!” „Accept”, zice Crane, apoi subiectul discuţiei se schimbă. Într-un târziu, grupul se destramă, toată lumea merge la culcare, iar a doua zi, la ora prânzului, Crane lipseşte în mod misterios, dar iată-l apărând la

---

[112] A.E.W. Mason, 1865-1948. Actor şi dramaturg, Mason a scris şi poveşti poliţiste populare şi e autorul romanului The Four Feathers care a beneficiat de două ecranizări, prima în 1939, cu Ralph Richardson, şi a doua în 2002, cu Heath Ledger (n. a.).

cină „cu un sul de hârtie în mână, legat cu o panglică albastră”. Cora râde, pentru că ştie ce urmează. „Ca să vedeți”, spune ea, „Stevie e proaspăt absolvent şi a venit cu diploma, să v-o arate. Nu-i aşa, Stevie?” Crane dă aprobator din cap, iar după cină, când grupul se adună pentru încă o seară scăldată în whiskey cu sifon, desface panglica albastră şi spune: „O să vă demonstrez ceva, măi, indienilor.” Apoi desface paginile şi le citeşte o poveste plasată pe vremea lui Cromwell, întâmplător în aceeaşi casă în care are loc lectura, o povestire în care după fiecare căpiță de fân de pe pajişte se ascunde câte un soldat al Commonwealth-ului, aşteptând un semnal să atace casa, în timp ce călugării dinăuntru se pitesc în cotloane sau dispar în beci. La sfârşitul poveştii, Mason îi întinde mâna lui Crane şi spune: „Recunosc că ai avut dreptate.” Conrad se mulțumeşte să scoată un mormăit – care, în limbajul intim dintre el şi Crane, e un semn de aprobare deplină.

Povestirea s-a pierdut şi cel mai probabil nu va fi găsită niciodată, opinia generală fiind că, după demonstrație, Crane şi-ar fi mototolit şi distrus creația – fără doar şi poate aruncând-o în şemineu, cu panglică albastră cu tot.

3

Într-una dintre notițele pentru biografia lui Crane pe care până la urmă n-a mai scris-o, Cora îşi aduce aminte de singura neînțelegere furioasă dintre ei. „I-am zis: de ce să nu scrii un roman popular pentru bani, ceva ce să citească toată lumea? El s-a întors spre mine şi mi-a răspuns: O să scriu pentru un singur om & a bătut cu pumnul în masa de scris & omul ăla voi fi eu etc. etc...”

Crane apărându-şi onoarea de artist, întărindu-şi hotărârea şi refuzând să cedeze în fața pretențiilor comerciale, dar în timpul acelui an la Brede a ajuns cu spatele la zid şi adevărul este că până la urmă a cedat şi a încercat să scrie un roman care să se conformeze gustului popular. Se apucase de el în ultimele luni din 1897, întrerupând lucrul la „Hotelul albastru” ca să producă povestea mai lungă pe care editorii săi îl tot îndemnaseră s-o scrie (gata cu afurisita de proză scurtă, dacă se poate), şi s-a întors la el într-un efort susținut de a-şi atrage belşugul care să salveze gospodăria de la faliment. I-a ieşit cel mai lung roman pe care l-a publicat vreodată – dar şi cel mai prost, singura sa creație substanțială care poate fi considerată slabă.

Primele părți din În serviciu activ, scrise în 1897, sunt promițătoare, dar reprezintă doar trei din cele treizeci şi unu de capitole ale unui roman de duzină şi, oricât de strălucit ar fi cel de-al treilea capitol, cu perspectiva sa multifațetată asupra funcționării unui cotidian senzaționalist din New York (un subiect pe care Crane îl cunoştea bine), materialul care urmează degenerează rapid într-o combinație ieftină de poveste de dragoste şi aventuri plasată în timpul Războiului Greco-Turc, în care descurcărețul erou jurnalist, scindat între o ispită vicleană şi frumoasa şi foarte onorabila fiică a unui profesor universitar, salvează situația prin inventivitatea şi curajul său – o prostioară absurdă care seamănă cu o mulțime de filme MGM cu Clark Gable din anii 1930. Cartea a fost scrisă într-o erupție creativă, rapid şi fără să stea pe gânduri – între sfârşitul lui ianuarie şi mijlocul lui mai – şi imediat ce a terminat-o, Crane i-a trimis un bilet Clarei Frewen:

Dragă doamnă Frewen, sunt mai înainte de orice un om cinstit şi, aşa cum v-am promis, trebuie să vă mărturisesc că sâmbătă dimineața la ora unsprezece şi un sfert – după cazne îndelungi –, am adus în această lume naivă un roman cu titlul „În serviciu activ”, întreg şi desăvârşit spre deplina sa ruşine – 79 000 de cuvinte –, care chiar în acest moment îşi face ieşirea în lume, pentru a-mi submina orice pretenție de excelență la care aş fi putut fi îndreptățit până acum şi Dumnezeu să-l ierte pentru cât e de prost.

Curios, cartea a avut parte de critici şi cititori entuziaşti. Poate nu suficienți ca să aducă belşug, dar În serviciu activ a reuşit să facă un profit modest, chiar dacă s-au găsit şi voci care s-o expedieze ca eşec şi compromis, dintre care cea mai crudă (şi mai ignorantă) e cea a Willei Cather, vechea prietenă din Nebraska a lui Crane, care comentează: „fiecare pagină e ca gustul pe care ți-l lasă a doua zi o cină cu şampanie, ca izul stătut de țigară [...] E un lucru grav că un om sănătos şi cu un cont în bancă a scris o carte atât de grosolană, de anostă şi de lipsită de farmec ca În serviciu activ."

Sănătos şi cu un cont în bancă. Dac-ar fi ştiut ea despre ce vorbeşte...

***

Legenda creată în jurul lui Crane spune că în ultimul său an de viață s-ar fi transformat într-un hamal literar pentru a-şi plăti facturile şi n-a mai dat nimic de valoare, dar, în afară de neinspiratul şi într-adevăr ratatul În serviciu activ, nu prea există dovezi în sprijinul acestei idei. Da, scria prea mult, trăgea prea mult de el şi muncea în primul rând ca să scape de portăreii care lătrau în fața uşii, dar, în ciuda crizelor repetate de malarie şi a plămânilor tot mai slăbiți şi greşit diagnosticați, majoritatea creațiilor sale de la începutul lui 1899 şi până la începutul lui 1900 sunt cel puțin bune, două dintre ele fiind chiar sublime, comparabile cu cele mai bune texte pe care le scrisese până atunci.

Înainte de a se întoarce la romanul prost, în timp ce scria la el, dar şi mult după ce l-a terminat, a lucrat la două colecții de povestiri, ambele încheiate înainte de primăvara anului 1900, când s-a prăbuşit definitiv, şi publicate la scurt timp timp după moartea sa, în iunie – Povestiri din Whilomville (august) şi Răni în ploaie (septembrie). Ambele volume sunt titluri esențiale pentru opera sa şi, mai mult decât atât, conțin elemente care sugerează o schimbare de direcție, îngăduindu-ne să întrevedem câteva dintre teritoriile tentante pe care Crane le-ar fi putut explora în operele sale viitoare – dacă ar fi supraviețuit.

În cele din urmă, „Mănuşile cele noi" a fost inclusă în acelaşi volum cu Monstrul şi „Hotelul albastru", dar aceea fusese pentru Crane prima reîntoarcere în lumea copilăriei de la „Povestirile despre copilaş" din 1893. La nici două săptămâni de la întoarcerea în Anglia a mai scris o poveste cu un protagonist copil, plasată în Whilomville (trimisă lui Reynolds pe 27 ianuarie), apoi încă una (31 ianuarie) şi încă una (7 februarie). Din acel moment şi până în toamnă, a compus în total o duzină de povestiri, pe care Harper's Magazine le-a publicat lunar începând din august. La fel ca „Mănuşile cele noi", sunt poveşti despre copii, dar nu neapărat pentru copii, deşi se pare că micul Ernest Hemingway, care s-a născut în 1899 şi l-a prins pe Crane în viață aproape un an, ar fi citit povestirile din Whilomville sau i-au fost citite în copilăria sa petrecută la Oak Park, Illinois, de unde şi

admirația de-o viață față de S.C., a cărui operă i-a marcat puternic propria evoluție ca scriitor. Dezbracă-le până la piele – şi exprimă cât mai mult spunând cât mai puțin –, acesta era mesajul. Gândiți-vă la doctorul Trescott care numără ceştile de ceai ale soției sale la sfârşitul Monstrului, apoi gândiți-vă la Krebs din „Soldatul s-a întors acasă", care priveşte cum i se întăreşte slănina în farfurie.

Niciuna dintre cele douăsprezece povestiri noi nu reuşeşte să atingă nivelul primei povestiri despre micul fugar şi mănuşile lui ude, dar câteva se disting ca fiind excepționale şi toate, chiar şi cele mai comice, sunt lipsite de sentimentalismul scârbos care strică multe dintre scrierile despre copii. Figura centrală a noului ciclu e Jimmie Trescott, fiul doctorului din Monstrul, dar Whilomville se află aici într-o fază ceva mai timpurie din existența sa. Nu mai e un orăşel în plină expansiune de la mijlocul anilor 1890, ci un sat pastoral din anii 1870-1880, chiar după Războiul Civil, anii copilăriei lui Crane, şi, pentru a arăta că avem de-a face cu o filă nouă-nouță, scriitorul îi readuce la viață atât pe Jimmie, cât şi pe Henry Fleming, neatinşi de foc, în prima povestire, „Vânătoare de lincşi", în care băiețelul țintește o veveriță şi nimereşte fără să vrea o vacă. Spre deosebire de majoritatea celorlalte povestiri care se petrec în oraş şi au o distribuție formată atât din fete, cât şi din băieți, aceasta este despre băieți în sălbăticie, băieți care se joacă în pădure. Pe pagina a doua, Crane arată contrastul intens dintre lumea lor şi lumea adulților, trasând cadrul mental şi social pentru tot restul povestirilor.

Au trecut pe o cale străjuită de copaci, un drum cunoscut băieților ce tânjeau la acel tărâm al libertății cu dealuri şi păduri în care-şi trăiau întru câtva fantezia de moment – cu indieni, mineri, contrabandişti, soldați sau bandiți. Potecile le aparțineau şi ştiau multe dintre tainele tufelor de cucută verde-închis, ale întinderilor de ferigă dulce şi afini, ale pereților sterpi de piatră vânătă, cu oțetari de un roşu aprins la poale. Sunt sigur că toți băieții erau convinşi că, într-o zi, sălbăticia avea să le divulge un secret minunat [...] Pentru oamenii mari, aceste pustietăți păreau a fi doar distanța dintre două locuri, ascunzători pentru iepuri sau un teritoriu a cărui valoare depindea de cea a cherestelei [...]

Între timp, [băieții] trăiau acolo, în sezon, vieți din cale-afară de aventuroase – prin mijlocirea imaginației.

În oraş, Crane creează o lume închisă de personaje-copii recurente, care apar în toate povestirile, formând o colecție unitară, asemănătoare cu cea alcătuită de Sherwood Anderson douăzeci de ani mai târziu în Winesburg, Ohio. Jumătatea băiețească a acelei lumi din Whilomville se conduce după o ierarhie strictă, cu Willie Dalzel cel autoritar şi plin de imaginație pe post de

căpetenie necontestată, Jimmie Trescott cel neascultător şi mereu pus pe distracţie pe post de aghiotant, Homer Phelps cel greoi la minte adâncit în robie eternă, la care se adaugă diverşi pioni ca gemenii Margate şi Dan Earl, care fac tot ce decide grupul. Crane, mereu atent la dinamica gândirii de grup, descrie interacţiunile dintre băieţi cu precizie spectaculoasă, pe un ton mai senin (în „Lecţia de oratorie" şi „Un mic pelerin") sau cu intenţii mai serioase („Ruşine", „Felinarele trăsurii" şi „Procesul, execuţia şi înmormântarea lui Homer Phelps"). Dar, la urma urmei, povestirile cele mai eficiente sunt cele în care un copil din alt oraş vine la Whilomville şi tulbură echilibrul acelei lumi închise, ceea ce Crane descrie într-o cheie foarte comică, în „Copilul înger" şi „Soba", de pildă, sau într-una puţin sau deloc comică, în tablouri sumbre despre vieţi chinuite ca în „Lupta" şi „Golanul de la oraş şi sătenii virtuoşi".

Cele amuzante prezintă aventurile micuţei Cora, verişoara lui Jimmie de la New York, „curajoasa bandită [...] şi nelegiuită" zisă „copilul înger". Farsele ei încep într-o vară când soseşte în vizită la familia Trescott împreună cu mama ei cea indulgentă şi elegantă şi cu tatăl ei, un pictor distrat, iar de ziua ei, când respectivul părinte trăsnit îi oferă în dar cinci dolari, diavoliţa blondă se lansează în acţiune. În fruntea unei armate de copilaşi din vecini, fetiţa intră într-un magazin de dulciuri bine aprovizionat şi face cinste cu un adevărat ospăţ de îngheţată, tort şi „şoricei de ciocolată, caramele, acadele, ţigări de ciocolată, zahăr candel pe băţ, zahăr candel în formă de creion de scris pe tăbliţă şi o mulţime de figurine semitransparente în formă de lei, tigri, elefanţi, cai, pisici, câini, vaci, oi, mese, scaune, maşinării (atât locomotive, cât şi pompe de incendiu), soldaţi, doamne rafinate, bărbaţi ciudaţi la înfăţişare, orologii, ceasuri de mână, revolvere, iepuri şi paturi", iar la sfârşit, când copiii sunt sătui şi ghiftuiţi şi atât de umflaţi că abia se mai ţin pe picioare, vânzătorul îi dă copilului înger restul. Doi dolari şi douăzeci şi şapte de cenţi. Descoperind cu stupoare că n-a ciuntit decât puţin din suma iniţială, fetiţa îşi adună armata ostenită folosind cuvintele magice: „Trebuie să născocim cum să mai cheltuim nişte bani" (autorul trebuie să se fi amuzat teribil când a scris acest rând), după care pornesc cu toţii să cheltuiască restul de bani la frizeria lui Neltje, unde bărbatul cu nume imposibil de pronunţat le retează pe rând frumoşii cârlionţi de copii, spre durerea şi vaietele consternate ale părinţilor victimelor adorate.

Aceeaşi micuţă Cora apare şi în următoarea povestire, „Îndrăgostitul şi pârâcioasa", pentru că Jimmie s-a îndrăgostit de verişoara absentă şi-i duce dorul după ce fetiţa se întoarce la New York cu părinţii ei. Într-o zi de şcoală, în pauză, Jimmie rămâne în clasă ca să-i scrie drăguţei lui o scrisoare: „Draga mea Cora te iubesc din suflătu meu oh vin napoi, napoi, napoi căci pe tine te iubesc mai mult decât pe oricine oh vino napoi Când vine iar primăvară o să zbur ăm şi o să zbur ăm ca pasera." Gestul de a-i scrie acea scrisoare îl aruncă pe amorezul prăpădit într-un ciclon de haos şi probleme, dar până de Crăciun, când Cora se întoarce la Whilomville, băiatul şi-a depăşit în mare parte pasiunea pentru ea – sau cel puţin aşa îşi închipuie. Îngerul a venit la ţară cu noul ei obiect preferat, o sobă de jucărie, care „se dovedi a fi o drăcie de fontă, mare cât un geamantan, care părea autentică, aşa cum spun oamenii de teatru". Capricioasă, Cora insistă s-o care după ea

tot timpul, dar cum e prea grea s-o ducă ea însăşi, bietul ei tată, supunându-se umil poruncilor ei, i-o târăşte dintr-o cameră în alta şi de la un etaj la altul al casei. Când doctorul Trescott întreabă de ce n-o instalează pur şi simplu într-un loc, ca să se joace cu ea acolo, maică-sa răspunde: „Dacă pentru ea e o bucurie să-şi ia soba cu ea, de ce nu?”

E o situaţie tare ciudată, dar lui Jimmie nu-i mai pasă de mult de ciudăţenii şi în scurt timp se lasă din nou vrăjit de Cora, bucuros să-i devină „complice” sau, mai precis, sclav al capriciilor ei, pentru că „atunci când mintea dogorea în trupul acela micuţ, copilul-înger era forţă pură”. În după-amiaza importantei petreceri care urma să se ţină acasă la familia Trescott, copiii sunt atenţionaţi „să se poarte cuviincios”, aşa că duc soba în grădină ca să se joace cu ea acolo, în timp ce casa se umple de vizitatoare. Spre deosebire de celelalte unsprezece povestiri, în care adulţii sunt în general absenţi sau dau târcoale pe la margine, pentru a menţine ordinea şi a împărţi pedepse la nevoie, în „Soba”, părinţii lui Jimmie şi ai Corei joacă roluri centrale, oferindu-i lui Crane licenţa narativă de a dedica două pagini întregi tradiţiei petrecerilor provinciale, lansând prompt un atac împotriva ipocriziilor sufocante din viaţa clasei de mijloc, acelaşi mediu înţepat care-l făcuse să se poarte atât de nepoliticos la seratele fratelui său William din Port Jervis. Două exemple:

În după-amiaza fatidică se întâlnea un mic grup de duşmance latente, alese pe sprânceană. Urma o paradă de saluturi afectuoase, în timpul căreia toată lumea preţăluia drastic cu ce erau îmbrăcate celelalte. Cele care purtau rochii vechi îşi doreau să fi rămas acasă, iar cele care-şi dădeau seama că sunt mai bine îmbrăcate decât restul grupului erau mulţumite, exaltate sau încercau satisfacţia cruzimii. Apoi beau ceai, care nu era nici obicei şi nici plăcere pentru ele, pentru că preferau cafeaua cu lapte.

Sau, mai specific, chiar despre cănile de ceai:

Aceste colecţii erau atât de diferite ca stil şi ca valoare evidentă, încât nimeni nu putea fi mulţumit. Cele mai sărace invidiau; cele mai bogate se temeau; cele mai sărace se zbăteau întruna pentru a le depăşi pe cele din frunte; cele din frunte întorceau mereu capul îndărăt, ca nu cumva să fie depăşite. Dar ele nu ştiau absolut nimic din cele scrise aici. Nu-şi dădeau seama că sunt foarte proaste, ci se credeau culmea rafinamentului. Şi dădeau şi primeau lovituri în inimă – lovituri crunte, care tăiau adânc – închipuindu-şi că tărâmul oamenilor cumsecade era alcătuit din asemenea mizerii.

Între timp, afară a nins, iar focul din soba copiilor s-a stins. Primul lor gând e s-o aprindă iar în grajd, dar Peter Washington (care e pomenit în treacăt în

Monstrul ca prieten al lui Henry Johnson), aici grăjdarul familiei Trescott – aproape o copie a lui Johnson –, le interzice să reaprindă acel obiect de jucărie, totuşi real pe domeniul său inflamabil, aşa că nu le rămâne decât să care jucăria din fontă pe o uşă deschisă a pivniței, în jos pe nişte trepte şi de-acolo în măruntaiele casei, un spațiu cald şi uscat unde „două cuptoare imense, cilindrice torceau în voie”. În timp ce grinzile din tavan se zgâlțâie din cauza „diverselor emoții care tulburau petrecerea”, Jimmie aprinde din nou soba. Căutând în jur ceva de gătit, hotărăsc să dea iama în napii familiei Trescott şi să arunce în flăcări acele rădăcini pline de pământ, dar când Cora decretează că sunt proprietarii unui hotel, iar napii sunt de fapt pudingurile pe care le pregătesc pentru mii de clienți, soba de jucărie devine prea măruntă pentru ambițiile lor. Jimmie începe să arunce grămezi întregi de napi-puding într-unul dintre cuptoare, iar când mirosul rădăcinilor se ridică, pătrunzând în lumea adulților, cei doi tați care au stat ascunşi în biroul doctorului ca să evite petrecerea coboară să afle ce se întâmplă. Când văd cum stau lucrurile, doctorul îl trimite pe Jimmie sus, iar pictorul flegmatic se preface supărat pe fiica lui. O ia de braț într-o „parodie de furie”, dar după ce o scuturã zdravăn de câteva ori, ea începe să urle, iar el se opreşte brusc. „A durut-o”, îi spune el lui Trescott. Doctorul răspunde, după un moment de gândire: „A durut-o, zici? Păi, s-o mai doară. Dă-i la fund! Dă-i la fund, omule, ce drăcia dracului! Aşa-i trebuie. Să-i încingi fundul. Încinge-i-l!” Iar tatăl fetei îl ascultă. Oricât ar fi de stângaci, duce treaba până la capăt.

Un alt intrus care intră pe teritoriul îngrădit din Whilomville e un băiat pe nume Johnnie Hedge care se mută din Jersey City cu mama lui rămasă văduvă şi cu fratele mai mic în casa vecină cu cea a familiei Trescott, care le aparținuse înainte Hanniganilor, cei care o vând în Monstrul când îşi dau seama că arătarea distrusă, desfigurată care fusese pe vremuri Henry Johnson locuieşte din nou la familia Trescott. „Bătaia” începe în ziua când necunoscuții îşi aduc catrafusele şi se alătură comunității din Whilomville, evenimente la care Jimmie a fost deja martor, iar la câteva minute după ce Willie Dalzel şi alți membri ai găştii vin să le arunce o privire nou-veniților, Johnnie Hedge intră în scenă pentru prima oară

venind agale pe aleea acoperită cu pietriş care ducea de la uşa casei până la poartă. Era cam de vârsta şi statura lui Jimmie Trescott, dar avea pieptul lat şi picioare dolofane. Avea fața rotundă, trandafirie şi durdulie, dar părul cârlionțat şi negru şi sprâncene la fel de brune de la natură, aşa că te ducea cu gândul şi la o budincă, şi la un tăuraş.

Băiatul s-a apropiat încet de grupul de localnici cu state mai vechi, care amuțiseră complet. Aceştia l-au măsurat din priviri; şi el i-a măsurat pe ei. Parc-ar fi fost nişte sălbatici care vedeau pentru prima dată un alb sau nişte albi care vedeau pentru prima oară un sălbatic. Tăcerea s-a prelungit.

După câteva minute, micul Dalzel îi spune lui Hedge că poate să-l „bată”, nou-venitul îi dă dreptate, după care Dalzel îl întreabă dacă, după părerea lui, îl poate bate pe Jimmie Trescott. „La care băiatul cel nou l-a măsurat pe Jimmie cu respect, dar atent, şi într-un târziu a răspuns: «Habar n-am.»„ În acel moment, ceilalți îl împing în față pe Jimmie care, înțelegând ce se aşteaptă de la el, spune ce trebuie spus: „Poți să mă bați?” Hedge a înțeles şi el între timp ce trebuie să spună şi, „deşi e nefericit şi singur”, le face pe plac: „Da.” Se iscă rumoare. Jimmie îi cere lui Hedge să iasă din curte, dar băiatul cel nou rămâne ferm pe poziții şi pe moment sunt în impas. Aşa cum strălucit observă Crane (iar în paragraful care urmează nu există cuvânt mai strălucit decât „victime”), amândoi băieții sunt prinşi într-o situație imposibilă, una mult mai profundă şi mai complexă decât situația standard a unui copil persecutat care se opune brutei. E examinată o întreagă ordine socială şi până la urmă e mai puțin important cine dă pumnii, cine câştigă şi cine nu.

Cele două victime s-au privit cu ochi mari. Erau despărțiți de gard, aşa că le era imposibil să se încaiere direct, dar păreau să înțeleagă că în cele din urmă vor fi nevoiți să se sacrifice pentru aspirațiile feroce ale celorlalți băieți şi se cercetau reciproc, ca să înțeleagă ceva despre caracterul celuilalt. Nu erau deloc furioşi. Erau pur şi simplu doi mici gladiatori îndemnați gălăgios să se vatăme unul pe altul. Pe amândoi se vedea că şovăie şi se îndoiesc, dar nu şi că se tem. Nu înțelegeau prea bine ce simt, aşa că scurmau pământul iritați şi-i răspundeau îmbufnați, cu voce joasă, lui Willie Dalzel, care se purta ca un director de circ.

Situația e deblocată de amenințarea unei viitoare confruntări – Jimmie, care are o reputație de apărat şi s-a lăudat adesea cât e de dur, îi dă lui Hedge un ultimatum: „Data viitoare când te prind că ieşi din curte, îți sparg capu’.” Grupul izbucneşte în urale aprobatoare şi, cum Hedge e obligat acum să răspundă, ripostează cu această „frază semi-sfidătoare”: „Poate că da, da’ poate că nu.”

Povestea e împărțită în trei capitole, iar în cel de-al doilea capitol urmează o rememorare chinuitoare a unor evenimente pe care Crane trebuie să le fi trăit de suficiente ori în propria sa copilărie. Mereu în postura băiatului nou într-un oraş sau cartier nou, mereu outsiderul dornic să se integreze, mereu străinul, lupul singuratic nevoit să accepte ritualul brutal de inițiere al haitei. Luni, când Johnnie Hedge merge pentru prima dată la şcoală, începe „tortura” adaptării la noul mediu. Pomenindu-se „printre oameni noi, într-un trib nou”, băiatul înțelege că „are doar două căi”: victoria, care-i va conferi o poziție respectată printre semenii săi, sau înfrângerea, care-l va transforma în robul „unui băiat mai puternic”, pe care va trebui să-l susțină în toate. Dar cum să-şi facă un loc în acea lume unde „nimeni nu-l cunoştea, nu-l

înțelegea, nu-l iubea. În acea perioadă de inițiere avea să fie înconjurat de o ceată de şacali care poate că în cele din urmă aveau să se dovedească a fi nişte băieţaşi la fel ca el, numai că acest adevăr scăpa întrucâtva filosofiei sale". În primele zile de şcoală, Hedge e batjocorit pentru numele său[113] (căci „pentru băieți, toate numele noi erau amuzante"), e tachinat de „băieți mici şi total neînsemnați" şi e „supus unei furtuni de priviri fixe, şuşoteli şi chicoteli ca un om-maimuță".

Jimmie însă îşi vede de treabă şi nu pare interesat să se bată cu băiatul cel nou, dar după amenințarea curajoasă rostită în prima zi, ceilalți băieți din gaşcă încep să-l bănuiască de laşitate. În scurt timp ajunge să fie hărțuit cu aceleaşi strigături usturătoare ca Horace din povestea mai veche: „Fricosu'! Fricosu'! Fricosu'!"

O confruntare e inevitabilă.

În ziua bătăii, o sută de băieți se adună în curte după orele de şcoală, ca să se uite. Jimmie îl provoacă pe Hedge, iar băiatul cel nou e silit să lase cărțile jos şi să-şi înfrunte adversarul. Crane amână acțiunea câteva momente, pentru a face unele observații despre tacticile de luptă ale băieților, care se bat „ca puii de urs", adică se reped unul la altul cu capul înainte şi se încleştează corp la corp până când cad amândoi la pământ, plânşi şi răvăşiți, rostogolindu-se „în praf, în noroi, zăpadă sau orice se nimereşte pe jos". Jimmie, care e expert în tehnica de atac a puilor de urs, se repede cu toată viteza la Hedge, dar băiatul din Jersey City e deprins cu altă abordare şi, când „o scânteie i-a aprins sângele de luptător [...] a început să-şi bălăngăne brațele, să le rotească atât de iute, că l-ai fi luat drept un model în miniatură, brevetat, de moară extraperformantă". Jimmie e derutat pe moment şi, până să-şi dea seama cum să pareze acea dezlănțuire de brațe fluturânde, rotitoare, încasează „un mic pumn noduros" în ochi şi se prăbuşeşte, învins.

Mulțimea e şocată, năucită, copleşită. „Whilomville nu mai văzuse niciodată una ca asta", iar băiatul cel nou stă singur în picioare, „cu pumnii încleştați pe lângă corp, fața stacojie şi buzele tremurându-i încă de la violența luptei". Urmează o scurtă pauză, timp în care băiatul simte un imbold nou, care-l face să-l fixeze cu privirea pe Willie Dalzel, „capul răutăților dintre hărțuitorii săi", înțelegând prea bine că Jimmie Trescott e o simplă unealtă a dorințelor şefului, deci o distracție măruntă, dar dacă-l provoacă şi-l înfrânge pe durul durilor, va scăpa definitiv de umilințe, aşa că pune iar moara în mişcare, îi trage lui Dalzel un pumn în față, iar şeful bandei o ia la sănătoasa – fuge „ca un iepure" urlând şi se face nevăzut.

Dar povestea nu se încheie aici. „Bătaia" are o continuare, o povestire intitulată „Golanul de la oraş şi sătenii virtuoşi", care începe de unde se termină precedenta şi urmăreşte drama până la final.

---

[113] Ca substantiv comun, „hedge" înseamnă „gard viu".

În microlumea băieţeilor, înfrângerea căpeteniei a provocat „un fel de anarhie generală”. Şeful băieţilor nu e neapărat cel mai puternic sau cel care nu pierde nicio bătaie, dar nu poate fi cel care fuge şi, pentru că a spălat putina după înfrângerea sa umilitoare, Dalzel şi-a pierdut respectul subordonaţilor. A fost detronat, iar şmecherul obişnuit să dea ordine e acum supus unui potop de „fluierături, chiote şi huiduieli”. Dar asta nu înseamnă că băieţii i se supun acum lui Hedge. Acesta a tulburat ordinea regatului lor liniştit şi-i poartă pică pentru asta. Indiferent ce a reuşit să obţină cu pumnii, tot nu este unul dintre ei.

Cât despre Jimmie, prima victimă a morištii zdrobitoare, el a fost absolvit de orice fel de vină. Ba chiar şi-a întărit poziţia prin calmul şi demnitatea cu care a primit înfrângerea şi tocmai din acest motiv (observaţi întorsătura psihologică abilă), această nouă poziţie nu face decât să-l încurajeze să se umfle în pene pentru bărbăţia cu care a îndurat pumnul cu care Hedge l-a făcut knockout. Prin mecanismele interioare ale vanităţii lui de băieţel, învinsul şi-a transformat înfrângerea în victorie. Poate că e un detaliu microscopic, dar e tot un exemplu relevant al refuzului lui Crane de a-şi idealiza personajele. Aşa mic cum e, Jimmie Trescott, americanul tipic, e la fel de plin de defecte şi de egoist ca toată lumea.

Timpul merge înainte, viaţa merge şi ea înainte şi, pentru că sunt vecini, Jimmie şi Johnnie se împacă în cele din urmă şi leagă un început de prietenie. După cum observă Crane: „Animozităţile de lungă durată ale bărbaţilor nu-şi găsesc locul în viaţa unui băiat. Mintea unui băiat e flexibilă; el îşi reajustează poziţia cu o uşurinţă care decurge – pur şi simplu – din faptul că nu e încă bărbat.”

În acest timp, Dalzel plănuieşte să se reafirme, în timp ce tribul îşi continuă existenţa fără un lider recunoscut. În acei ani fără cinema, fără televizor şi fără radio, băieţii îşi satisfăceau pofta de poveşti citind cărţi şi „s-a întâmplat să fie la mare modă o anumită broşură ieftină de senzaţie”, o poveste despre un servitor de pe o corabie a piraţilor care-şi depăşeşte umila condiţie, devenind cel mai crud şi mai de succes căpitan de piraţi de pe toate mările şi oceanele. Într-o după-amiază, când băieţii se adună în curtea familiei Trescott, Dalzel îşi începe eforturile subtile de a prelua din nou controlul propunându-le să pună în scenă acţiunea din carte. Desigur, el îşi atribuie rolul servitorului la maturitate, dar trebuie să găsească pe cineva pentru rolul şters al servitorului pe când era doar un băiat mărunţel şi maltratat. Amărâtul de Homer Phelps acceptă, apoi refuză, Dan Earl, „sfios şi docil,” refuză în mod neaşteptat, iar după câteva momente, ajuns în pragul disperării, Dalzel îl observă pe fratele mai mic al lui Johnnie Hedge care-i priveşte „cu jind” din curtea vecină.

Când a fost invitat să-l joace pe băiatul de cabină, el a acceptat bucuros, cu gândul că astfel va fi primit în trib. Dar ceilalţi l-au biciuit şi l-au lovit cu pumnii cu un realism care nu era cu totul lipsit de durere. Băiatul s-a pus

imediat pe urlat. Ei l-au sfătuit să nu țipe, să nu se sinchisească, deşi continuau să-l chinuie.

Restul poveştii se desfăşoară într-un iureş de acțiune, contra-acțiune şi contra-contra-acțiune, înclinând spre un sfârşit cu totul neaşteptat. Alertat de strigătele fratelui său, Johnnie Hedge vine fuga în curte furios, turbat, dezlănțuit, strigând la Dalzel că o să-l bată cu biciul până-l lasă lat, că o să-l jupoaie, „şi imediat s-a produs un amestec – o infuzie de doi băieți care părea ieşită din mâinile unui chimist". De această dată, Dalzel reuşeşte să-l placheze pe Hedge înainte să încaseze un pumn, iar când praful se risipeşte, zac amândoi la pământ, cu Willie deasupra lui Johnnie, dar cel de dedesubt refuză să se predea. Se încleştează iar, se opresc o clipă, dar băiatul tot nu se predă. Apoi încă o dată, dar băiatul refuză în continuare. „Se zvârcoleau; rosteau cuvinte stranii; plângeau; iar soarele îi privea din înalt neabătut, fără să clipească." Lupta continuă, Dalzel fiind în avantaj net – cel puțin pe moment –, dar Peter Washington iese apoi din grajd, observă „tragedia din curtea din spate" şi dă fuga să-i despartă. Îi descleştează pe cei doi băieți şi, „cu o indignare năvalnică şi curată", îi ceartă pentru că se poartă ca nişte câini turbați şi le spune să termine. Ei nu vor să termine. Încearcă iar şi iar să se repeadă unul la altul, iar Washington se interpune, certându-l în acelaşi timp şi pe Jimmie, pe care-l acuză că a încurajat bătaia, ceea ce Jimmie neagă o dată şi încă o dată, după care Washington îi ordonă lui Dalzel să plece, „că te omor cu mâna mea", apoi îi spune lui Hedge că-l crezuse un băiat cu scaun la cap,

— [...] da' ce să vezi, tu n-ai minte nici cât un iepure. Ia acas' cu tine, să nu te mai prind p-aci la bătaie, că-ți rup şalele.

Hedge s-a îndepărtat demn, urmat de fratele său mai mic. Ajuns la o distanță sigură de Peter, acesta din urmă i-a strigat, ducându-şi degetele la nas:

— Cio-ro-iuuu'! Cio-ro-iuuu'!

Peter Washington şi-a vărsat obida asupra lui Jimmie.

— Se vede treaba că nu bagi la cap că tu nu eşti un neica nimeni de-ăsta. Da' aş, te înhaiți cu cine dă domnu'.

— O, mai lasă-mă, a cârtit Jimmie. Du-te învârtindu-te, Pete.

Crane nu mai adaugă nimic, dar aceste fraze explodează în poveste cu forța unui trăsnet, a două trăsnete – mai întâi prin insistența veninoasă cu care băiețelul rosteşte cio-ro-iuuu', apoi prin felul arogant şi repezit în care Jimmie îl muştruluieşte pe servitorul adult al tatălui său – şi în cincisprezece secunde acea lume suavă, pastorală a satului american de odinioară se transformă într-un nou câmp de bătălie din războiul albi-contra-negri care a început atunci când primul african a fost vândut ca sclav – în vremurile imemoriale când America nici măcar nu era încă o țară. Epitetul folosit de băiețel vorbeşte de la sine, dar rolul lui Jimmie în ostilități e mult mai subtil, nefiind prima oară când îşi descarcă furia asupra lui Peter Washington (într-una dintre povestirile anterioare, „Felinarele trăsurii", ajunge până la a-l lua la țintă cu pietre), dar, indiferent ce pozne ar fi comis băiatul în trecut, întotdeauna dăduse înapoi în fața autorității unui adult. Nu şi de această dată. Îl insultă pe grăjdar de față cu ceilalți băieți, spunându-i să nu se amestece în treburile lor (Du-te învârtindu-te), ceea ce înseamnă, de fapt, că nu recunoaşte autoritatea de adult a lui Washington. În definitiv, negrii nu sunt oameni adevărați. În cel mai bun caz, sunt ceva mai mult decât nişte copii mari şi de ce-ar asculta un băiat alb cu sânge roşu în vine de unul ca el?

Atâtea lucruri – totul într-o fracțiune de secundă –, după care povestirea îşi urmează cursul, băieții ieşind în stradă după Dalzel, care şi-a recăpătat parțial statutul de căpetenie şi revendică zgomotos victoria: „L-am caftit! L-am caftit! Nu că l-am caftit?" Înainte ca întrebarea să-şi găsească răspunsul, îşi face apariția adversarul, care-l acuză de cacealma şi minciună. Urmează un schimb de acuzații şi negări la foc automat, după care Hedge pune din nou moara în mişcare şi lansează atacul. Primul pumn îl ratează pe Dalzel, care a bătut în retragere, dar altul îl nimereşte prompt în obraz, iar băiatul înspăimântat se pune brusc pe urlat. Ochii i se umplu de lacrimi în timp ce Hedge îşi continuă atacul şi, cum knockoutul a devenit aproape cert, ceilalți băieți încep să țipe: „Nu, nu mai da în el! Nu mai da în el!" La care Jimmie, sub impulsul a ceea ce Crane descrie magistral ca „vitejie indusă de panică", îi strigă morii răzbunătoare: „Dacă mai dai, sărim toți pe tine!" Dar lui Hedge nu-i pasă. Le strigă drept răspuns lui Jimmie şi celorlalți: „Îl aranjez eu de n-o să mai ştie cum îl cheamă şi dacă vă puneți vreunu' cu mine..."

Deodată s-a oprit, a început să tremure şi s-a prăbuşit. O mână, una cunoscută, îl prinsese de ureche pe la spate. Ceilalți băieți au auzit un glas metalic, răsunător spunând:

— Iar te-am prins, copil rău ce eşti!

Au văzut o femeie înspăimântătoare cu păr cărunt, nas roşu ascuţit şi braţe goale, cu nişte ochelari care măreau atât de mult, încât ochii se vedeau strălucind prin ei ca două luni albe, fioroase. Era mama lui Johnnie Hedge. Urechindu-l în continuare pe Johnnie, femeia s-a răsucit cu iuţeală şi agilitate, reuşind să mai urecheze încă doi băieţi înainte ca grupul să-şi recapete prezenţa de spirit şi s-o ia la sănătoasa. Da, războiul pentru supremaţie se încheiase şi chestiunea n-a mai fost niciodată disputată. Forţa supremă era doamna Hedge.

Fortinbras salvează situaţia – cel puţin pentru moment –, dar cum rămâne cu celelalte zile, când golănaşii se vor bumbăci iar profitând de neatenţia forţei supreme? Sunt cu toţii nevoiţi să urmeze şcoala vieţii dure, iar ziua absolvirii e atât de departe, încât le apare la fel de neconceput ca viaţa pe cea mai îndepărtată stea. Copilăria e infinită. Lucrurile sunt trecătoare pentru adulţi, dar în acei ani de început, timpul e atât de dens şi greu, încât stă pe loc. Iar copiii sunt captivi în arena sălbatică a lui Acum şi nu pot schimba nimic în jurul lor decât dacă se visează în alte lumi, locuri inexistente unde scapă temporar din chingile lui Acum. Aşadar, copilăria e o treabă serioasă, iar printre diferitele calităţi ale Povestirilor din Whilomville ale lui Crane se numără şi înţelegerea profundă a seriozităţii jocului copiilor, fie că vorbim despre micuţa Cora, cu ai ei o mie de napi-puding, fie că vorbim despre Willie Dalzel şi gaşca lui, care încearcă să-l salveze pe Jimmie, închis în casă ca pedeapsă, imitând tehnicile piraţilor din romanele ieftine cu piraţi precum Căpitanul roşu, în ciuda piedicii puse de unul dintre băieţi, care preferă westernurile poveştilor cu piraţi şi se vede în rolul lui Hold-up Harry, Teroarea Munţilor, ceea ce duce la o dispută în privinţa limbajului pe care ar trebui să-l folosească în timpul ispravei lor, de pildă dacă să i se adreseze prietenului lor captiv cu „tovarăşe” sau cu „amice”, ceea ce transformă joaca într-o formă de expresie artistică, într-un tablou al artiştilor la lucru. Chiar şi mai complex este Homer Phelps, cu incapacitatea sa de a face diferenţa între viaţa reală şi cea imaginară. În timpul unui joc de-a soldaţii şi duşmanii în pădure, Homer refuză să se lase capturat. „Dacă vrei să te joci, trebuie să te joci ca lumea”, spune şeful Dalzel. „Ce distracţie-i asta, dacă strici tu toată chestia. Nu poţi să te joci ca lumea?” Mai târziu, când se pune problema să fie judecat şi executat, Homer nu vrea, aşa că Jimmie Trescott se oferă să-i ia locul. Când e împuşcat, „Jimmie şi-a zvârlit în sus braţele, s-a clătinat puţin, apoi s-a prăbuşit în zăpadă cât era de lung – riscând o pneumonie în toată regula, am putea spune. A fost frumos.” Când vine momentul să-l îngroape pe mort, băieţii îi cer lui Homer să-şi intre iar în rol, dar acesta nu pare să înţeleagă.

— Eşti mort, i s-a adresat direct căpetenia. Ai murit şi gata. Te-am executat noi.

— Când? a întrebat Phelps ceva mai vioi.

— Acu', adineauri. Nu-i aşa, băieți? Nu c-aşa-i, băieți?

Corul supus a exclamat:

— Da, cum să nu. Eşti mort, Homer. Nu te mai joci. Eşti mort.

— Da' n-am fost eu. A fost Jimmie Trescott, a spus el cu glas plăpând, îndârjit.

— Nu, a zis căpetenia, tu ai fost. Aşa e jocu', tu ai fost, deci tu ai fost. Eşti mort, va să zică.

Freud scria în 1908: „Nu ar trebui oare să căutăm primele semne ale îndeletnicirii scriitoriceşti la copil? Activitatea preferată şi cea mai intensă a copilului este jocul. Am putea spune chiar că orice copil care se joacă se comportă asemenea scriitorului, deoarece îşi creează propria sa lume sau, mai corect spus, pune lucrurile din lumea sa într-o ordine nouă [...] Ar fi inexact să susținem că el nu ia în serios această lume. Dimpotrivă, el îşi ia jocul în serios şi investeşte aici o mare încărcătură afectivă."[114]

Şi tot Freud: „Nu uitați că accentul deosebit pus pe amintirile din copilărie ale scriitorului şi care poate părea surprinzător derivă în fond din ipoteza că atât creația literară, cât şi reveria reprezintă continuarea şi substitutul jocului de odinioară."[115]

---

[114] Din Eseuri de psihanaliză aplicată – Sigmund Freud, Opere esenţiale, vol. 10, trad. din germană de Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, Bucureşti, 2017, pp. 113-114.

[115] Ibidem, p. 121.

***

Când Crane s-a întors în Anglia, terminase deja patru dintre povestirile din celălalt volum despre războiul din Cuba, ultimele şapte fiind scrise în perioada februarie-august 1899, una în Oxted, iar restul în Brede. La fel ca „Preţul uniformei” şi „Clanul Fără-Nume”, sunt, cu o singură excepţie, texte substanţiale, de cincisprezece până la douăzeci de pagini fiecare – asta pe lângă „Amintiri din război”, care e mult mai lung. Scăpărătoare, textele surprind printr-un ton nou şi o nouă manieră de a povesti, Crane lăsând la o parte analiza fenomenologică atentă a lumii pentru a se lansa în povestire pură. Nu e o direcţie mai bună sau mai proastă – e pur şi simplu diferită –, dar o consider totodată un semn de progres al capacităţilor sale scriitoriceşti. La începuturile sale, n-ar fi putut scrie aşa, cel puţin nu pe tot parcursul unei curse de două sute de metri sprint, dar între timp devenise capabil, iar proza din aceste povestiri e lină, cursivă, mustind de aciditate şi ironie seacă, vocea unui artist mai matur şi mai sigur pe el, un om care a dus o viaţă grea, a văzut multe şi s-a întors din peregrinările sale ca să ne spună ce ştie. Spre deosebire de romanul său şi de textele de proză scurtă despre Războiul Civil, aceste povestiri noi se bazează pe propriile lui experienţe şi amintiri, ca şi pe lucruri pe care le aflase direct ca martor atent în Cuba, la fel de atent cum fusese în timp ce plutea în largul Floridei, în barca de salvare.

„Vitejie în război”, „Această minciună splendidă” şi „A doua generaţie” sunt toate exemple excelente pentru noua abordare narativă, dar prima povestire scrisă după întoarcerea lui Crane în Anglia, totodată cea mai direct autobiografică dintre toate, e atât un exemplu excelent, cât şi o introducere în felul în care Crane a transformat evenimente din propria-i viaţă în material fictiv. „Dumnezeu să vă ocrotească, dragi domni” e o povestire despre corespondenţii americani în Cuba, în care apar sub alte nume mai mulţi dintre prietenii lui Crane Scovel devine Walkley, Marshall devine Tailor, McCready devine Shackles şi tânărul fotograf Burr McIntosh devine Point. New York World devine New York Eclipse, iar Cary, şeful redacţiei, e înlocuit de un anume Rogers. Povestea începe în prima fază a războiului, „etapa balansoarului”, săptămânile lungi de inactivitate din Key West care alternează cu excursii inutile la bordul unei nave de comunicaţii ca Three Friends sau Somers N. Smith, rebotezată Jefferson G. Johnson (încă unul dintre Johnsonii lui Crane, pe lângă Maggie din prima sa carte şi Henry din Monstrul, Crane dând impresia că-şi anunţă prezenţa auctorială lăsându-şi amprentele la locul crimei). Povestea continuă apoi cu primul val al celor şase mii de soldaţi care au debarcat la Daiquiri pe 22 iunie, cu marşul spre Siboney de pe 23 şi cu ambuscada în care au căzut Rough Riders aproape de Las Guásimas pe 24, când Marshall (Tailor) e împuşcat, de această dată în plămâni, şi nu în coloana vertebrală, o rană care-i pune în pericol viaţa şi-l face pe prietenul său, un coleg corespondent, să alerge opt kilometri după ajutoare. Acel corespondent e Crane, desigur, care-şi atribuie numele şui şi

improbabil de Little Nell, „zis uneori Tânăra binecuvântată”, o referire la poezia lui Rossetti[116] de la jumătatea secolului al XIX-lea, dar mai degrabă la personajul Micuței Nell creat de Charles Dickens, cea mai siropoasă şi mai sentimentalizată figură feminină din toată literatura engleză, îngerul tragic, condamnat, a cărui moarte a făcut ca zeci, dacă nu chiar sute de mii de cititori să izbucnească în hohote nestăpânite de plâns când Vechiul magazin de curiozități a fost publicat pentru prima oară, în 1841. De ce s-ar fi feminizat Crane în propria sa poveste şi de ce, dintre toate numele feminine pe care le avea la dispoziție, ar fi ales numele acelei fetițe pirpirii, vrednice de plâns, o făptură născută în paginile unei cărți? În opinia mea, pur şi simplu ca autoironie. Un bărbat printre bărbați în toiul războiului, un corespondent dur înconjurat de ucigaşi înarmați, care-şi asumă însă identitatea persoanei celei mai fragile şi mai puțin eroice care-i vine în minte, aşa că devine o fată printre bărbați, o făptură gingaşă, leşinată, în jupoane, care n-ar rezista nici măcar o oră, nici măcar un minut în acea junglă a gloanțelor. Mica Nell în Țara Uriaşilor. O carte cunoscută şi ca Micul Stevie merge la război.

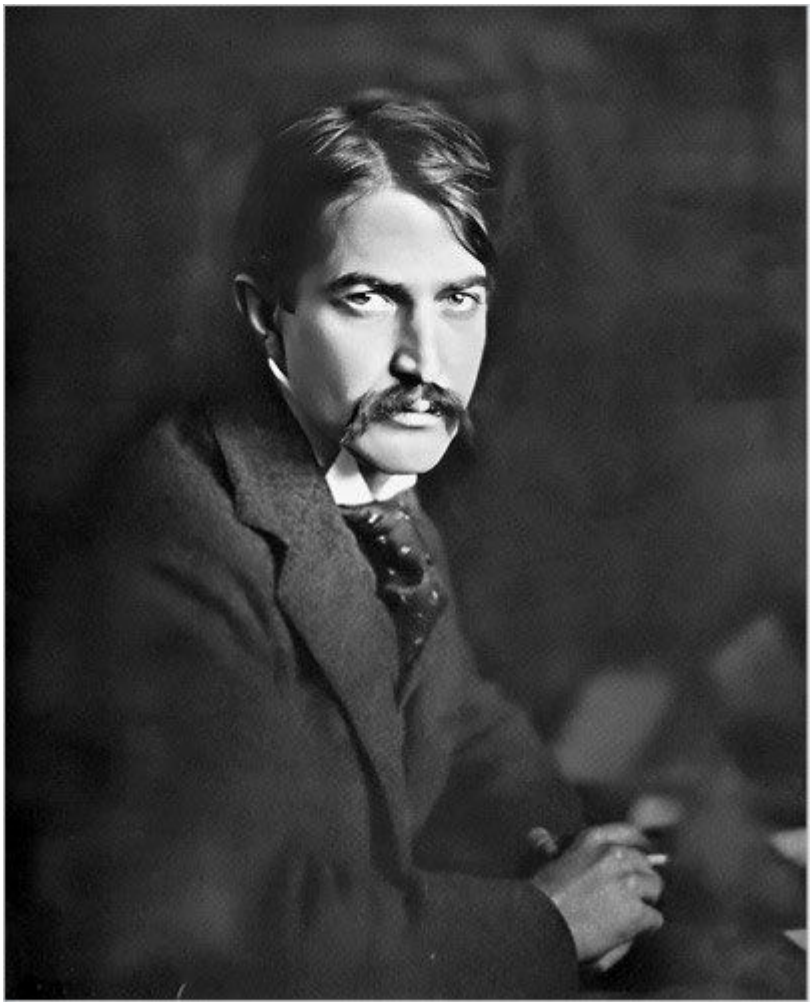

[116] Dante Gabriel Rosetti (1828-1882), pictor şi poet englez, fondator al mişcării artistice Frăţia Prerafaelită.

Portret foto al lui Crane de Elliott and Fry, 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

Aşadar, e autoironic, dar o face doar pentru a-şi proclama unica şi spectaculoasa insignifianță în marea urzeală a Cine-ştie-ce-ului Divin şi, căptuşindu-şi măruntul alter ego cu un nume ca de personaj de basm, Crane îl transformă într-o ființă de pe altă lume, incapabilă să facă față pericolelor acestei lumi, pentru că aşa pare să se fi simțit şi Crane în cea mai mare parte a timpului petrecut în Cuba alături de soldați: acel război care până atunci ar fi putut trece – aproape – drept un vis.

Johnson îşi croia drum pieziş, clătinându-se, prin mulțimea de ambarcațiuni. Bombardamentul se oprise şi câteva dintre navele militare adăstau lângă țărm. În scurt timp, bărcile negre de oameni, trase de remorchere, aproape că se făcură nevăzute în misterul scânteietor al luminii ce apare acolo unde marea întâlneşte uscatul. Începuse debarcarea. Erau într-un fel de golfuleț, înconjurați din toate părțile de nave militare, bărci ale jurnaliştilor şi crucişătoare, iar peste apă răsuna un zumzet asurzitor de glasuri omeneşti, punctat adesea de zăngănit de gonguri din camera motoarelor, în timp ce vasele cu aburi făceau manevre ca să nu se ciocnească între ele.

Sosise, de fapt, momentul hotărâtor – cel pe care oamenii, navele, insulele şi continentele îl aşteptau de luni bune –, dar parcă n-ai fi zis. Era linişte deplină; o fâşie de țărm înalt, stâncos şi verde se umplea rapid de bărci; asta era tot. Ca multe momente dinainte imaginate, refuza să fie suprem. Dar nimic nu putea linişti neastâmpărul lui Little Nell. Ştia că urmează debarcarea armatei – vedea cu ochii lui; şi puțin îi păsa că momentul hotărâtor nu părea astfel – era datoria lui de corespondent să recunoască momentul hotărâtor sub orice mască. I-au coborât de pe Johnson o barcă în care a sărit iute, uitând de toate. Numai că secundul, un bărbos cu inimă mare, a aruncat după el cu o manta de ploaie şi o sticlă de whiskey. Little Nell stătea cu fața spre celelalte bărci pline cu oameni, privind cu toții spre țărmul placid, blând, tăcut. Little Nell a văzut mulți soldați care şedeau țepeni lângă țevi de puşcă îndreptate în sus, sprijinind pe piepturile lor albastre corturi albe şi pături făcute sul. Bărcile pârâiau; soldații marinei împingeau sau trăgeau cu cârligele; o plajă se însuflețise de soldați la lucru, unii dintre ei goi-goluți. Barca lui Little Nell a atins țărmul într-o babilonie generală, dominată la răstimpuri de o singură voce fermă, care repeta: „Compania B, alinerea!”

Şi-a luat mantaua de ploaie şi sticla de whiskey şi a invadat Cuba [...]

Dar nestemata volumului este „Amintiri din război”, care nu e neapărat o povestire, ci mai degrabă o colecție de amintiri uşor ficționalizate, povestite într-o serie de fragmente disparate. Spre deosebire de celelalte opere din volum, aceasta a fost mai mult sau mai puțin o întâmplare şi n-ar fi fost scrisă niciodată dacă persoane apropiate de cercul intim al lui Crane nu i-ar fi cerut o povestire sau un articol. Aşadar, a scris-o ca pe o favoare, chiar dacă nu se aştepta la un onorariu. Aceste persoane erau soții Frewen, proprietarii Brede Place, iar datorită legăturii cu Clara Frewen, Cora a devenit membră onorifică a unei organizații care se numea Societatea Femeilor Americane de la Londra.

Pe 3 iulie (1899), când a participat la una dintre întâlnirile lunare ale clubului, Cora a cunoscut-o pe sora doamnei Frewen, Lady Randolph Churchill, care întâmplător era fondatoare şi redactoare-şefă a unei publicații trimestriale recent lansate, Anglo-Saxon Review. Pe 24 iulie, Lady Churchill i-a scris lui Crane, rugându-l să trimită o contribuție pentru al doilea număr: „Dacă mi-ați putea trimite un articol sau poate experiențele dumneavoastră din Creta sau Cuba – între 6 000 şi 10 000 de cuvinte –, v-aş fi profund îndatorată.” Crane, care „nu suporta să scrie scrisori” (Cora), i-a răspuns într-un interval de zece zile, iar pe 4 august, Lady Churchill reacționează: „Tocmai am primit scrisoarea dumneavoastră şi mă bucur nespus că ați acceptat invitația mea de a scrie. În privința subiectului, cred că e preferabil să-l las la alegerea dumneavoastră. Mi-ați putea da o povestire militară, între 7 000 şi 10 000 de cuvinte, sau dacă ficțiunea nu vă inspiră, poate nişte amintiri din război sau un scurt eseu – pe marginea unui subiect care vă atrage.”

În cele din urmă, Crane i-a dat 16 000 de cuvinte şi a primit pentru strădania sa cincizeci de lire – o primă neaşteptată. „Amintiri din război” e un amalgam de anecdote şi de poveşti inedite, însăilate prin fraze şi paragrafe răzlețe luate din articolele pe care le scrisese în Cuba (acele hârtii efemere, folosite pentru a împacheta peştele – pe care nimeni din Anglia nu le citise) şi, deşi rezultatul e departe de a fi un text perfect, pasajele bune au o asemenea energie şi emană atâta libertate, încât anticipează o posibilă explozie în viitorul nu prea îndepărtat. Asta explică de ce, pentru mine, e cea mai bună creație a lui Crane din ultimul său an de viață – nu atât pentru ceea ce este, ci pentru ceea ce sugerează că ar fi putut face autorul în primele două sau trei decenii ale secolului XX.

Când un artist moare atât de tânăr, e imposibil să nu te întrebi cum ar fi arătat opera sa mai târzie. Ce fel de romane ar fi scris Emily Brontë dacă ar fi trăit mai mult de treizeci de ani? Ce fel de cântece şi simfonii ar fi compus Schubert dacă ar fi trăit mai mult de treizeci şi unu de ani? Unde ar fi ajuns Keats ca poet dacă ar fi trăit mai mult de douăzeci şi cinci de ani? Orice moarte înainte de vreme lasă în urmă un şir nesfârşit de ce-ar-fi-fost-dacă, dar pentru că lucrurile sunt aşa cum sunt şi aşa vor rămâne mereu, aceste

întrebări nu-şi pot găsi răspunsul. N-avem încotro, ni le punem din când în când, dar ar fi inutil să insistăm asupra lor.

Şi totuşi, în momentele mele de slăbiciune, mă întreb uneori: nu cumva Crane a înţeles că „Amintiri din război” nu era doar o încropeală pripită, o favoare făcută prietenilor săi, ci o poartă deschisă spre un nesfârşit tărâm de posibilităţi noi? Pentru prima oară, s-a dăruit cu totul unui singur text, atât părţile sale cele mai întunecate, cât şi cele mai luminoase şi mai exuberante, iar dacă ar fi continuat cu acest filon polifonic, în flux liber, cu multă improvizaţie, poate că ar fi dat minuni colocviale asemănătoare cu Călătorie la capătul nopţii de Louis-Ferdinand Céline de la începutul anilor 1930 sau, cu vremea, monologuri mai riguroase comparabile cu Molloy al lui Beckett de la sfârşitul anilor 1940, dar, indiferent în ce direcţie ar fi evoluat, în opinia mea, Crane şi-ar fi dat cea mai bună măsură a talentului său scriind la persoana întâi, aşa cum face în „Amintiri de război”, ca şi în ultimul său roman neterminat şi aproape uitat, O’Ruddy, o poveste vie, picarescă, plasată în secolul al XVIII-lea, încă una dintre închipuitele sale maşinării de făcut bani, poate nu grozavă, dar de o mie de ori mai bună decât ternul În serviciu activ, o carte care se ţine şi menţine atenţia cititorului prin energia vocii naratorului care povesteşte la persoana întâi. Nu, nu e răspunsul, dar e încă un pas înainte în căutarea răspunsului, însă Crane a murit chiar în toiul acestei căutări şi asta a fost tot: o ultimă creaţie neterminată la sfârşitul scurtei sale vieţi neterminate.

***

În iulie, Crane a rupt legătura cu Reynolds şi a început să colaboreze exclusiv cu agentul său literar londonez James B. Pinker, care-i reprezenta şi pe Conrad, James şi Galsworthy. Pentru ca Pinker să ştie la ce să se aştepte în următoarele luni, Crane i-a trimis în jur de 1 august o scurtă scrisoare în care-i spune că povestirile sale „progresează în trei serii”, împărţite în următoarele categorii:

I. Povestirile din Whilomville (care rămân la Harpers).

II. Povestirile despre război.

III. Poveşti despre viaţa în Vestul american, cum e „Ora 12”.

Poate că e indicat să țineți minte asta. De pildă, dacă ați putea da temporar povestirile despre război unei reviste, iar cele western, altei reviste, pentru că cele din Whilomville rămân bătute în cuie la Harper's, ar fi minunat.

Minunat sau nu, a tras din greu pe toate cele trei fronturi, iar când a terminat culegerea despre războiul din Cuba, fabrica sa a continuat să duduie, producând alte două cicluri mai scurte de povestiri din război, Poveşti din Valea Wyoming, trei texte legate între ele despre stră-străbunicul lui Crane care luptase împotriva englezilor şi aliaților lor indieni în Războiul de Independență, şi o serie compusă din alte patru texte care se petrec într-o țară imaginară, Spitzbergen, a cărei armată duce crunte bătălii împotriva trupelor țării vecine, Rostina. Printre ofițerii din Spitzbergen îi găsim pe colonelul Sponge (numit după câinele preferat al lui S.C.) şi pe generalul Ritchie (o reverență pentru tânăra Edith), dar în afară de aceste glume pentru apropiații săi, poveştile sunt sumbre, violente şi adesea cutremurătoare. Apoi, cea de-a treia categorie de pe lista lui Crane include mai sus pomenita „Ora 12", dar şi „O partidă de pocher" şi „Zăpadă sub clar de lună", povestirea în care Jack Potter şi Zgaibă Wilson apar pentru ultima oară împreună, intrând călare în oraşul War Post ca şerif şi ajutor de şerif – un efort decent în felul său, dar care nu se compară cu vârfurile comice din „Mireasa vine la Yellow Sky".

În afară de aceste povestiri, a avut şi proiectul mai ambițios de a scrie un roman despre Războiul de Independență (unul dintre personaje fiind înaintaşul său Stephen Crane), dar după ce a meşterit la el câteva luni, s-a lăsat păgubaş, în principal pentru că în Anglia nu avea la dispoziție suficiente cărți pentru documentarea de care ar fi avut nevoie. Aşa că s-a apucat de O'Ruddy şi, la un moment dat în această frenezie a scrisului, a scrisului neîntrerupt, a reuşit să creeze ultimul său text important – o firimitură de doar câteva pagini pe care i-a trimis-o lui Pinker pe 4 noiembrie cu mențiunea: „Ataşez ceva super-extra-bun". Se dovedeşte că a avut dreptate.

„Fața întoarsă" e ultimul cuvânt al lui Crane despre zădărnicia războiului, dar şi o privire rece şi dură asupra propriei sale morți iminente – ca şi cum cele două lucruri ar fi fost, de fapt, unul şi acelaşi. Redusă la esențialul cel mai pur în termeni de ce şi cum spune, povestea înaintează în mici spasme de groază, cu doi soldați care îngroapă un ofițer împuşcat mortal în bătălie, asta chiar în timp ce gloanțele respectivei bătălii continuă să zboare pe lângă ei, supunându-i riscului permanent de a fi ei înşişi împuşcați mortal înainte să-şi termine treaba. Timothy Lean e locotenent în armata din Spitzbergen, un personaj care a jucat deja un rol important în două dintre povestirile precedente, iar el şi aghiotantul său privesc la fața vineție a „bătrânului Bill" care zace la picioarele lor. Lean cheamă doi soldați din linia de foc, să vină şi să sape mormântul. „Săpați aici", spune el, iar soldații înfricoşați se pun pe treabă, unul cu un târnăcop, altul cu o lopată. La scurtă vreme, aghiotantul spune: „Io zic să-l căutăm prin buzunare... după lucruri." Lean încuviințează din cap, dar timp de câteva secunde nu face nimic, nereuşind să-şi ia ochii

de la cadavru. În cele din urmă, „se lăsă în genunchi şi-şi apropie mâinile de cadavrul ofițerului. Dar mâinile îi tremurau deasupra nasturilor tunicii. Primul nasture era roşu cărămiziu de la sângele uscat şi locotenentul nu părea să aibă curajul să-l atingă". În cele din urmă, îşi face curaj să atingă ceea ce trebuie atins şi, după ce recuperează „un ceas, un fluier, o pipă, un săculeț cu tutun, o batistă, o cutiuță cu cartonaşe şi hârtii", se ridică în picioare cu o „mină descompusă" şi-l priveşte în tăcere pe aghiotant. După câteva momente, mormântul e gata. „Nu era o capodoperă – o biată groapă deloc adâncă. Lean şi aghiotantul se priviră din nou cu o stranie complicitate mută." Deodată, aghiotantul izbucneşte în râs, un râs ciudat, de om cu nervii la pământ, care şi-a pierdut calmul, aproape de prăbuşire. Pe un ton glumeț – o glumă proastă, dar poate necesară –, acesta îi spune lui Lean: „Zic să-l zvârlim înăuntru." Ferindu-se să atingă trupul, îl apucă pe mort de haine. „Îl târâră; hoitul fu împins, săltat, răsturnat, alunecând în groapă." Aghiotantul îl întreabă pe locotenent dacă „ştie slujba", dar Lean spune că rugăciunile se rostesc abia după ce mormântul a fost acoperit. „Aşa se face?" întreabă aghiotantul, şocat de greşeala făcută. „Ei, atuncea", strigă el deodată, „haideți să... haideți să spunem ceva cât... încă ne poate auzi." Un gând straniu, derutant, dar Lean răspunde pe neaşteptate „Bine" şi-l întreabă apoi pe aghiotant dacă el ştie slujba. Nicio boabă, vine răspunsul celuilalt. Lean se gândeşte că poate-şi va aduce aminte câteva rânduri şi, după ce le comandă celor doi soldați să ia poziție de drepți, mormăie câteva cuvinte, în timp de țintaşii din Rostina continuă să tragă în ei: „Oh, Tată, prietenul nostru e acum în apele morții" etc., recitând fără să vrea slujba de înmormântare pentru morții de pe mare. Mai rosteşte câteva fraze bâlbâite, apoi se opreşte, incapabil să continue, dar aghiotantul intervine şi-i mai suflă o replică, apoi încă una care se încheie prin cuvântul milă. „O, Doamne, ai milă", spune aghiotantul, „O, Doamne, ai milă", spune Lean, „Milă", spune aghiotantul, „Milă", spune Lean. „Apoi îl cuprinse un sentiment nou şi violent, pentru că se răsuci brusc spre cei doi soldați şi mârâi la ei: «Umpleți groapa.»„ Primul capitol se încheie cu fraza: „Tirul țintaşilor din Rostina era precis şi neîntrerupt."

Urmează un ultim capitol scurt: unul dintre soldați umple o lopată cu pământ, o ține deasupra cadavrului, ezită, priveşte în jos la fața vineție care priveşte în sus de pe fundul gropii, apoi goleşte conținutul lopeții peste picioarele mortului. Locotenentul resimte o imensă consolare: se aşteptase ca prima tranşă de pământ să acopere fața celui mort. „Asta era o mare bilă albă – ha, ha! – prima lopată fusese golită peste picioare. Ce satisfacție!" În următorul moment, bărbatul cu lopata e nimerit în braț de un glonț. Lean îi spune să treacă în spate, apoi îl trimite şi pe celălalt soldat „la adăpost". Va termina singur treaba.

Timothy Lean umplu lopata, şovăi şi, cu un gest de aparent dezgust, aruncă pământul în groapă, unde ateriză cu zgomot – buf. Lean se opri şi-şi şterse fruntea de sudoare – obosit de trudă.

— Poate c-am greşit, zise aghiotantul. Privirea îi pâlpâia prosteşte. Poate c-ar fi fost mai bine să nu-l îngropăm acum. Bineînțeles că dacă mâine avansăm, leşul va fi...

— Lua-te-ar naiba, zise Lean. Mai taci.

Nu era ofițer superior.

Umplu iar lopata şi goli țărâna. Țărâna scotea mereu acelaşi sunet – buf. O vreme, Lean munci frenetic, ca omul care dă zor ca să scape de o primejdie.

În scurt timp, nu mai rămase la vedere decât chipul vinețiu. Lean umplu lopata [...]

— Dumnezeule mare, îi strigă el aghiotantului. De ce nu l-ați întors şi voi cumva când l-ați băgat înăuntru? E... Apoi Lean începu să se bâlbâie.

Aghiotantul înțelese. Avea buzele palide.

— Haide, omule, aproape că strigă el rugător.

Lean lăsă lopata pe spate; apoi o zvârli înainte, într-o mişcare arcuită ca de pendul. Când căzu, pământul scoase un zgomot – buf.

4

Erau cu toții vecini, locuiau la o aruncătură de băț unii de alții. Îi legau prietenii şi rivalități separate care începuseră înainte şi aveau să continue cu mult după anii despre care vorbim, dar în scurta perioadă în care Crane a locuit la Oxted şi Brede, toți aceşti patru bărbați i-au fost devotați. Ford era cu doi ani mai tânăr decât Crane, dar publicase primul roman la nouăsprezece ani, iar în 1897, când cei doi s-au cunoscut, era deja bine ancorat în lumea literară. Wells, cu cinci ani mai în vârstă decât Crane, îşi publicase deja cele mai renumite romane science-fiction până la întoarcerea din Cuba a lui S.C. şi relația lor ocazională s-a transformat într-o prietenie caldă. În lunga sa viață, Wells a publicat o sută de cărți, dar acele prime romane – Maşina timpului (1895), Insula doctorului Moreau (1896), Omul invizibil (1897) şi Războiul lumilor (1898) – au rămas cele mai citite şi mai influente dintre operele sale. În ceea ce-l priveşte pe Conrad, perioada legăturii frățeşti dintre el şi Crane a fost cea în care şi-a depăşit zidul de incertitudini, reuşind cu multă trudă şi sudoare să încheie două dintre cele mai durabile opere ale sale. Inima întunericului a apărut în numărul din februarie al Blackwood's Magazine, la mai puțin de o lună după întoarcerea lui Crane în Anglia. Pe 13 ianuarie 1899 (după doar două zile), J.C. îi scria lui S.C.: „Vin să te văd imediat ce termin un putregai pe care-l scriu pentru B'wood. E un putregai – şi n-am ce-i face. Tot ce scriu acum e putred. Eu însumi sunt în descompunere. Ar trebui să fiu luat şi aruncat la gunoi – lângă pisicile moarte – pentru numele Domnului! Mă rog. Destul. Nu vreau să te plictisesc de moarte în prima ta săptămână în frumoasa Anglie." După ce Inima întunericului a fost aruncată lângă pisicile moarte, Conrad şi-a continuat chinurile cu Lord Jim (care poate fi considerat cel mai bun roman al său), pe care până la urmă l-a publicat în Blackwood's începând din octombrie. Între timp, la Lamb House din Rye, bătrânul James a publicat, la cincizeci şi patru, cincizeci şi cinci şi respectiv cincizeci şi şase de ani, Ce ştia Maisie şi Comorile din Poynton în 1897, In the Cage şi O coardă prea întinsă în 1898 şi Vârsta ingrată în 1899. Crane muncea din greu, dar nici cei patru prieteni ai săi nu se lăsau mai prejos. Micul lor colț de Anglie clocotea de cuvinte şi e o minune că majoritatea acelor cuvinte sunt citite până-n zilele noastre.

Ford era un şmecher, un snob, uneori enervant şi instabil, dar era deştept şi pasionat de cărți, ştia să recunoască un talent, iar Crane îl simpatiza. „Te înşeli în privința lui Heuffer", îi scria el unui prieten la jumătatea lui august. „Recunosc că e condescendent. Îşi tratează condescendent familia. Şi pe Conrad. Până la urmă o să-l trateze condescendent şi pe Dumnezeu, care va trebui să se obişnuiască cu chestia asta şi se vor împrieteni." Hueffer şi-a schimbat numele în Ford după Primul Război Mondial, dar sub un nume sau altul, a ajuns să publice peste treizeci de romane (trei dintre ele într-o colaborare nereuşită, nu prea inspirată cu Conrad), pe lângă numeroase cărți de non-ficțiune şi una de memorii. În afară de singura sa capodoperă recunoscută, Un soldat de nădejde (1915), şi de Sfârşitul paradei, tetralogia

sa aproape la fel de importantă din anii 1920, cea mai mare contribuție a lui la literatură a fost strădania de a populariza munca altora, mai ales prin cele două reviste pe care le-a fondat în diverse etape ale carierei sale: English Review în 1908 (care a publicat contribuții de Conrad, Robert Frost tânăr şi T.S. Eliot chiar şi mai tânăr) şi revista pariziană transatlantic review în 1924 (James Joyce, Djuna Barnes, Gertrude Stein şi primele povestiri ale lui Ernest Hemingway). În mai multe articole şi cărți memoriale, Ford zugrăveşte un portret al lui Crane atât de fantezist, distorsionat şi exagerat, încât observațiile sale sunt aproape lipsite de valoare, dar pe de altă parte, Ford pare să fi fost singurul suficient de apropiat atât de S.C., cât şi de Henry James, încât să-şi fi făcut o idee despre felul în care se percepeau cei doi şi, aşa deformate cum ar putea fi, amintirile sale nu sunt chiar pure născociri.

Că James îl amira mult pe Crane, asta ştiu. Mereu vorbea despre Crane numindu-l „geniul ăla” şi l-am auzit spunând în mai multe rânduri că „era un geniu imens, imens”, repetând întotdeauna de două ori cuvântul „imens” şi accentuându-l a doua oară de parcă ar fi fost scris cu litere cursive. Crane îl şoca pe bătrân, desigur, dar nu era decât un băiețel poznaş care simțea o mare satisfacție atunci când îşi şoca intenționat unchiul [...]

După părerea mea, la începutul relației lor, Crane a suferit la gândul că James nu-l lua prea în serios nici pe el, nici munca lui, şi țin minte că l-am asigurat în mai multe rânduri că James îi lua munca cât se poate de în serios. Aşa cum şi Crane lua munca lui James. La început, îl numea pe James „bătrânul”, chiar şi în scrisori, dar într-o zi m-a uimit vorbind despre „maestru” cu referire la o persoană pe care n-am identificat-o imediat. Când l-am întrebat despre cine e vorba, el s-a întors spre mine cu o expresie aproape disprețuitoare şi mi-a răspuns foarte agitat: „Ei, despre bătrân, desigur. El e maestrul nostru, al tuturor! Nu ştiai asta?”

Henry James la petrecerea din grădina

bisericii din Brede, 23 august 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII COLUMBIA)

Ştim însă din alte surse că, deşi tânărul şi „bătrânul” nu erau apropiați, se frecventau cu oarecare regularitate şi, chiar dacă Crane îl „şoca” într-adevăr pe James uneori cu felul său neortodox de a se îmbrăca (pantaloni de călărie şi cizme cu ocazia vizitelor formale la Lamb House) şi cu disprețul boem față de finețurile sociale, au rămas în termeni amicali în toată perioada în care Crane a locuit la Brede. Poate că maestrul avea parte şi de şocuri, dar cum să uităm că se prăpădea de râs văzând-o pe tânăra Edith cu cei cinci câini cântăreți? Îl regăsim pe James în după-amiaza de 23 august, la petrecerea de strângere de fonduri pentru Asociația de Asistență Comunitară, organizată în grădina casei parohiale din satul Brede. Cora amenajase un stand cu mărunțişuri şi ghivece de plante; Crane, în costum alb de flanelă şi pălărie de paie, a contribuit şi el, ducând plantele la trăsurile doamnelor care le cumpăraseră; iar bruneta Edith Ritchie s-a instalat pe post de ghicitoare țigancă „într-o căsuță de vară, la o masă. Ticsită de plicuri cu zahăr şi mirodenii pe care le-am vândut pe post de elixir al amorului «țărănuşilor locali», cum le spunea Stephen. Henry James a insistat să stea acolo cu mine toată după-amiaza, zăpăcindu-mă şi mai tare”. În acea după-

amiază, James a fost surprins într-o fotografie cu o gogoaşă pe jumătate mâncată în mână, una dintre zecile de gogoşi preparate de Vernall la Brede Place după reţeta americană consacrată a Corei. Din păcate, aparatul s-a declanşat fix când n-ar fi trebuit. James e surprins cu ochii închişi şi gura întredeschisă, iar degetele sale seamănă cu nişte gheare. Când a primit poza, i-a răspuns în scris Corei cu stânjeneală binevoitoare: „Mii de mulţumiri pentru imaginile stranii, la care nu mă aşteptam. Alcătuiesc o amintire preţioasă a unui moment romantic. Dar cu siguranţă nu din cauza gogoşilor dumitale mă strâmb atât de îngrozitor. Arăt de parc-aş fi înghiţit o viespe sau o jucărioară ieftină. Şi cât m-am străduit să par frumos. Fără îndoială, m-am străduit prea mult. Dar să n-o arătaţi nimănui ca pe strădania lui H.J.”

Crane la petrecerea din grădina casei parohiale din Brede, 23 august 1899

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂŢII SYRACUSE)

După câteva luni, când cerul s-a întunecat, iar sănătatea lui Crane a intrat în declin, îngrijorarea inițială a lui James a degenerat într-o suferință sufletească prelungită şi din ce în ce mai intensă. „În timp ce Crane zăcea pe patul de moarte la Brede”, scrie Ford, „James era de-a dreptul într-o stare de plâns. Se ducea până la el de două sau trei ori pe zi, ca să întrebe cu ce-l poate ajuta pe muribund.” Într-un text scris mai târziu, Ford adaugă: „A suferit imens [...] Mă plimbam cu orele cu el pe lângă mlaştină, încercând să-i abat gândul. Dar el vorbea întruna.” Pasajul se încheie astfel: „N-a fost în apele lui multe zile după moartea lui Crane.”

Când Crane a plecat de la Brede la sanatoriul din Pădurea Neagră, pe 15 mai 1900, James a pierdut legătura cu el şi n-a mai primit informații detaliate despre starea sa. Într-un târziu, aflând cât de prost mergeau lucrurile – şi cât de alarmantă devenise acea stare –, i-a trimis Corei un cec în valoare de cincizeci de lire, însoțit de o scrisoare. „Sunt şocat să aflu că Crane se simte mai rău – am fost optimist şi, în optimismul meu, am presupus că mutarea va avea un efect bun asupra lui. Aşteptările optimiste mi-au fost date peste cap! Nici n-am cuvinte să-mi exprim duioşia şi tristețea cu care mă gândesc la el. Mi-aş dori să-i pot transmite toate acestea mai direct şi mai personal.” Cât despre cele cincizeci de lire, o îndeamnă pe Cora să le folosească „pentru orice l-ar ajuta mai bine pe tânărul meu prieten suferind. E un modest simbol al afecțiunii cu care mă gândesc la el. Mă grăbesc să scriu – ca să prind poşta. E de la sine înțeles că aştept cu nerăbdare orice fel de veşti îmi vei putea da. Îți doresc cât mai mult curaj şi speranță, rămân al dumitale şi al lui, trup şi suflet”.

Scrisoarea a fost trimisă din Anglia pe 5 iunie – ziua când Crane a murit.

***

H.G. Wells lătrând ca un câine în timp ce stătea alături de soția sa şi de soții Crane la o masă, la o partidă de imitat animalele, dar şi un episod năstruşnic de neînțelegere a diferențelor culturale povestit de Curtis Brown – prin mijlocirea lui Crane însuşi. „Povestea lui Stephen despre porumbul dulce merită spusă”, începe Brown, apoi o spune:

H.G. Wells şi soția lui, care erau pe atunci vecinii lor, auziseră despre deliciile porumbului american şi au vrut să cultive şi ei acel soi; aşa că au primit câteva boabe ca să le planteze. Crane a povestit că i-ar fi întrebat anul următor cum ieşise porumbul.

— Foarte bine, a răspuns H.G. A fost chiar gustos.

— Cum l-aţi pregătit?

— Să-l pregătim? Nu l-am pregătit. L-am tăiat când s-a făcut cam de cincisprezece centimetri şi l-am pus în salată. Nu e bine?

Au fost prieteni doar un an, iar din acea prietenie n-au supravieţuit prea multe urme în afara unei brume de scrisori şi a celor câteva observaţii făcute de Wells despre Crane în texte ulterioare, începând cu eseul important pe care l-a publicat la doar două luni după moartea lui S.C., „Stephen Crane dintr-o perspectivă englezească". Chiar dacă nu se ştiu prea multe despre relaţiile lor personale, cert e că Wells se afla din întâmplare la Brede Place în noaptea primei hemoragii pulmonare a lui Crane şi a fost primul care a sărit pe bicicletă şi a pedalat unsprezece kilometri prin lapoviţa şi gerul de decembrie ca să anunţe un medic din Rye şi să-l conducă la ei acasă. Wells suferise şi el cu plămânii pe când era abia trecut de douăzeci de ani şi, cu vremea, Cora l-a inclus în micul cerc de confidenţi cărora le împărtăşea detalii despre fluctuaţiile stării tot mai grave a soţului ei. În timpul unei opriri de nouă zile la Dover în drum spre Pădurea Neagră şi Badenweiler, Crane a fost vizitat de câţiva dintre prietenii săi cei mai apropiaţi pentru ultima oară, după cum s-a dovedit. „Ultima dată l-am văzut în urmă cu nici şapte săptămâni", scrie Wells în eseul său. „Era slab, numai pielea şi osul, şi epuizat, atât de slăbit, încât ne-am mărginit la amintirea unei vorbe de duh, la un salut şi urări de bine. Mi se părea cu totul de neconceput să ajungă la sanatoriul din Pădurea Neagră doar ca să moară la sfârşitul călătoriei. O să-mi ia multă vreme să mă împac cu adevărat cu faptul că nu mai e contemporanul meu."

După care Wells începe să sondeze mecanismele interioare ale literaturii lui Crane, fiind fascinat în primul rând de rigoarea metodei care se regăseşte în „alegerea continuă a impresiilor esenţiale, în excluderea necruţătoare a informaţiei de dragul informaţiei, în vigoarea sinceră cu care sunt expuse elementele selectate". Trece mai departe la analiza câtorva texte anume, începând cu Semnul roşu, apoi continuă cu câteva cuvinte despre indiferenţa nedreaptă de care avuseseră parte Maggie şi Mama lui George, care sunt „absolut esenţiale pentru a-l înţelege corect pe Crane", după care se opreşte asupra „Bărcii de salvare" care, în opinia sa, este „dincolo de orice îndoială, vârful operei sale". Îndreptându-se spre concluzia articolului de opt pagini, Wells face o observaţie excepţional de pătrunzătoare despre natura acelei opere, care mi se pare atât de precisă, încât rămâne una dintre cele mai bune descrieri ale lui Crane din tot ce s-a scris despre el: „Se distinge clar ca stil, metodă şi tot ceea ce în mod evident nu găsim în cărţile lui, prin expresia literară dată unor imense repudieri." Imense repudieri. Wells, un scriitor cu o atitudine faţă de lume radical diferită faţă de a lui Crane şi cu un stil de a scrie total diferit, înţelege perfect. Crane a desţelenit terenul

literar pentru toți cei care aveau să-i urmeze şi e „prima expresie a spiritului deschis al unor vremuri noi”.

După cincisprezece ani, în romanul satiric Boon, Wells avea să se exprime chiar şi mai răspicat prin cuvintele personajului său principal, care declară la un moment dat: „Stephen Crane – cel mai bun scriitor de limbă engleză din ultima jumătate de secol.”

***

După întoarcerea lui Crane în Anglia, prietenia dintre el şi Conrad a continuat exact de unde o lăsaseră în primăvară. A doua zi după întoarcere, Crane i-a trimis două telegrame vecinului său nu prea îndepărtat – prima ca să-l anunțe că sosise cu bine, a doua ca să-l felicite pentru premiul în valoare de cincizeci de guinee câştigat pentru volumul său de povestiri Tales of Unrest. „Sunt nespus de bucuros să aflu că te-ai întors în sfârşit”, începe Conrad scrisoarea datată 13 ianuarie. „Mi-e dor să primesc veşti de la tine. Şi dă-mi voie să-ți spun din capul locului că Uniforma este (la dimensiunile ei) cea mai bună dintre scrierile tale de la Semnul roşu încoace. Povestea are o vigoare pârguită care pur şi simplu m-a încântat [...] Penița ta e şi mai puternică. Mă simt alt om de dimineață, de când am primit telegrama. Frumos din partea ta că te-ai gândit numaidecât la mine. Aveam de gând să telegrafiez şi eu azi, ca să aflu veşti. Ei bine, gata cu asta. Ştiu unde să te găsesc atunci când mă gândesc la tine – adică des, foarte des [...] Probabil că ai tolba plină [...] Sunt sigur că numai de lucruri bune. O să fie minunat!”

Conrad şi-a reluat vizitele, iar când vremea s-a încălzit, întreaga familie a descins la Brede pentru o vizită care a durat peste două săptămâni, timp în care micul Borys, care avea cincisprezece luni, a făcut primii săi paşi de unul singur, sub privirile lui Crane şi Conrad, care contemplau pajiştea de la fereastra biroului lui Crane. S.C., care-l adora pe băiețel, i-a făcut cadou un câine (Orice băiat ar trebui să aibă un câine!), dar n-a reuşit să-şi respecte promisiunea că-l va învăța să călărească. Mai târziu în vara aceea, Crane şi Conrad au cumpărat împreună, ca parteneri, o barcă de şase metri şi jumătate, cu pânze, de la unul dintre prietenii lui Conrad. Barca urma să rămână ancorată şase luni pe an în Rye (aproape de reşedința soților Crane) şi şase luni în Folkstone (aproape de reşedința familiei Conrad) şi fiecare familie urma să achite jumătate. Deloc surprinzător, soții Crane nu s-au grăbit să-şi achite partea. „Îmi pare tare rău că Stephen s-a frământat în privința plății”, i-a scris Conrad Corei pe 27 august. „Mii de mulțumiri pentru cec.”

În altă scrisoare de la începutul lui septembrie, Conrad i se adresează glumeț lui Crane cu „fârtate”, ceea ce arată când de profund ținea la prietenul său american şi cât de dispus era să împărtăşească pasiunea lui Crane pentru Vest. Cu greu ne reținem un zâmbet la gândul că cineva

născut în Polonia cum era Conrad a folosit acel termen din popor, de cowboy şi, indiferent la ce se referă în frazele de început, bunăvoinţa mesajului e vădită: „Bun. Bravo ţie. Eşti băiatul cel mai de milioane – mai bun de-atât nici că mi-aş putea dori, deci n-ai de ce să-ţi ceri iertare.” Poate pentru că achitase cu întârziere partea lui de bani pentru barcă, deşi e posibil să fi fost vorba de altceva, dar Conrad trece rapid la scopul principal al scrisorii.

Poţi să vii? M-aş bucura foarte mult. Şi te rog să mă ierţi că nu vin eu la tine. Dragă Stephen, sunt paralizat ca o nenorocită de broască-ţestoasă în mâl. Nu mă pot mişca. Nu pot scrie. Nu pot face nimic. Dar mă pot simţi jalnic şi – pentru numele lui Dumnezeu – chiar aşa mă simt!

Jess le transmite dragostea ei tuturor ai casei. Transmite-le şi de la mine calde salutări şi complimente. Să mă anunţi cu o zi înainte când vii. Eşti un tip de milioane.

Jessie Conrad ne informează despre „vizitele frecvente” ale lui Crane la Pent Farm, casa în care se mutase împreună cu familia ei după plecarea lui S.C. în război, dar atunci nu s-a mai dus, în ciuda chemării urgente, aproape disperate a lui Conrad. Era prea ocupat să-şi împingă stânca în sus pe munte ca să se ţină de vizite şi, cum avea la rândul său casa plină de musafiri, s-a refugiat din nou la Brown’s Hotel din Londra, ca să poată lucra. Oricât de surmenat ar fi fost Crane în acele luni arhipline de dinainte de prăbuşirea finală, Conrad a fost mereu prezent în gândurile sale şi asta până în ultima clipă.

Deocamdată nu mai pot, Joseph.

În ultima scrisoare a lui Crane, în ultima sa zi la Brede înainte de a pleca la Dover, în călătoria morţii spre Pădurea Neagră, nu vorbeşte mai deloc despre sine. Se gândeşte însă la situaţia grea în care se afla prietenul său şi caută o soluţie să-l ajute.

Dragă Bennett,

îi dictez următoarele doamnei Crane. De dimineaţă plecăm la Dover. Probabil că ştii care e situaţia mea. Am primit vinul. Îţi mulţumesc mult. Vreau să spun ceva despre Lista Civilă. Din câte pricep, faptul că o persoană nu s-a născut în Anglia nu înseamnă că nu poate fi ajutată. În acest moment, mă gândesc în primul rând la Conrad. După părerea lui Garnett, probabil nu va fi niciodată popular în afara cercurilor scriitoriceşti. E sărac, e un gentleman

şi e mândru. Soția lui e fragilă şi au un copil. Dacă Garnett o să te roage să tragi sfori pentru Conrad, ca să ajungă pe Lista Civilă, te rog să-mi faci acest ultim serviciu şi să te adresezi acelei rude ale tale care se pricepe la asemenea lucruri. Contez pe tine.

Al tău,

S.C.

5

Viața la Brede a continuat cu poticnelile sale, în timp ce soții Crane îşi făceau numărul de improvizație dezordonată în doi, reuşind cumva să supraviețuiască până la sfârşitul anului. În 1899 au avut o mulțime de dureri de cap mici şi mari, dar nu şi catastrofe majore, doar problemele obişnuite care ar fi putut să apară într-o gospodărie haotică cum era a lor. Mack, servitorul bețiv, a cauzat accidental un incendiu în biroul lui Crane. Au primit o amendă de treizeci şi cinci de şilingi pentru că nu au solicitat certificate pentru câini. Şi au intrat în conflict cu un crescător de oi din vecini tot din cauza câinilor, care erau lăsați să umble liberi şi îi omorau oile. Jessie Conrad:

Într-o zi, când ne-am întors după o plimbare lungă (lipsiserăm două zile), de cum am intrat pe alee ne-am văzut nevoiți să ne ținem cu toții de nas.

Leşuri de oi atârnau în patru sau cinci dintre copacii care străjuiesc aleea spre grădină. Stephen s-a făcut alb ca varul şi, furios, a înjurat în barbă. Caii se smuceau speriați de creaturile înfricoşătoare care se legănau în dreptul capetelor lor. A doua zi de dimineață, când am ieşit, toate leşurile dispăruseră şi n-am aflat niciodată ce anume a făcut Stephen, în afară de a-l fi înjurat zdravăn pe oier.

Au urmat şi alte dureri de cap. La început de iunie, la scurt timp după ce fantoma amabilă căreia i se spunea doamna Ruedy s-a întors la Ohio, au primit altă vizitatoare din America – pe Helen, nepoata lui Crane, cea mai mare dintre cele cinci fiice ale lui William, care fusese expediată în Anglia în schimbul împrumutului de cinci sute de dolari pe care fratele rătăcitor a reuşit să i-l stoarcă într-un sfârşit celui avar după mai multe luni de cicăleli politicoase, dar insistente.[117] Pe 16 martie, Crane scrisese: „În primăvară, când Anglia e toată verde şi în floare, ai vrea să ne-o trimiți pe Helen?”, iar până la sfârşitul lunii, William le-a trimis banii. Crane n-avea de unde să ştie în ce se bagă. Pe vremuri, Helen fusese nepoata lui preferată, o fetiță plăcută, cu talent precoce la desen, care se transformase însă într-o fată-

---

[117] A nu se confunda cu Helen R., fiica lui Wilbur, din ale cărei amintiri despre unchiul ei am citat de mai multe ori în aceste pagini. Helen R. s-a născut cu opt ani după Helen a lui William şi şi-a adăugat iniţiala la nume pentru a se deosebi de verişoara ei mai mare (n. a.).

femeie de optsprezece ani furioasă şi frământată, iar tatăl ei cel sever şi strâns la pungă, care în ultimii ani purtase nenumărate bătălii disciplinare cu ea, a fost mai mult decât bucuros să-i paseze problema fratelui mai mic.

Cora s-a ocupat de ea, iar pentru început, William i-a răspuns cu câteva scrisori destul de lungi despre Helen – adresându-i-se noii sale cumnate cu „Draga mea Cora" şi semnând cu formula „cu drag" sau „cu drag, fratele dumitale" – şi în plus a avut grijă să se pună bine şi cu fratele său, oferindu-se să-i trimită nişte delicatese americane imposibil de procurat, cum ar fi siropul de arţar sau porumbul la conservă. Gesturi care ar fi putut părea stângace, dar reprezentau o încercare onestă de a-şi exprima recunoştinţa faţă de ei – cel puţin aşa părea la vremea respectivă. Judecătorul era îngrijorat mai ales din cauza „persoanelor indezirabile" cu care fiica sa avea obiceiul să se înhăiteze în Port Jervis („a ajuns la vârsta la care nu-şi permite să fie prea democrată"), dar nu şi-a exprimat aceste îngrijorări faţă de fratele său decât în momentul în care Helen era deja pe vaporul care o ducea în Anglia. La scurt timp după sosirea ei, soţii Crane au cunoscut-o pe sora lui Kate Lyon şi pe nepoata ei de nouăsprezece ani Edith şi, cum cele două nepoate păreau să se fi împrietenit la cataramă, ducele şi doamna lui s-au grăbit s-o invite pe tânăra, manierata şi mereu plăcuta domnişoară Ritchie să stea cu ei la Brede, ca să fie un fel de însoţitoare neoficială a lui Helen. În articolul ei din 1954 despre lunile petrecute acolo, Ritchie ocoleşte problema comportamentului lui Helen cu observaţia evazivă că „Helen era sofisticată în unele privinţe şi infantilă în altele, iar Stephen considera că nu i-ar strica mai multă educaţie". Adevărul este că Stephen a vrut s-o dea afară din casă pentru furt. Ce anume a furat, de ce şi cum a fost prinsă, iată alte trei necunoscute ale poveştii, dar în urma unor negocieri complexe cu William (care s-a arătat scandalizat de incident şi le-a susţinut pe deplin planul), în septembrie, Helen a fost trimisă în străinătate, ca să-şi continue studiile la şcoala Rosemont-Dézaley din Lausanne, Elveţia, pe care Ritchie o absolvise la rândul ei în acea primăvară. Crane a condus-o personal până acolo, dar cum Helen n-a renunţat la obiceiurile necinstite, împrumutând bani de la colegi fără să-i dea înapoi şi inventând un plan absurd de a stoarce bani de la directoarea şcolii, sub pretextul că era un împrumut pentru unchiul ei Stephen, viaţa în Lausanne a devenit atât de nesuferită pentru ea, încât a plecat de la şcoală în ultima zi din martie 1900, cu mult înainte de încheierea trimestrului. Cum nu aveau unde s-o trimită, soţii Crane au îngropat securea războiului şi au reprimit-o pe Helen la Brede. Tânăra a rămas cu ei încă două luni, însoţindu-i pe unchiul şi mătuşa ei la Dover, Calais şi Badenweiler, fiind singura persoană din familie care le-a fost alături la final, dar, deşi trebuie să fi făcut şi să fi spus atâtea în toate acele locuri, niciuna dintre cronicile vieţii lui Crane nu menţionează vreun cuvânt sau gest al ei. Nepoata cea tăcută, umbra care era şi totuşi nu era pe deplin acolo, s-a întors în America împreună cu Cora şi cu rămăşiţele unchiului ei, a fost prezentă la înmormântarea din Manhattan, apoi a dispărut din nou în ceaţă. Se pare că s-a căsătorit de două ori (nu se cunosc detalii) şi s-a sinucis în 1922, la vârsta de patruzeci şi unu de ani.

***

Oi moarte, incendii accidentale şi o fată cu probleme care a fost trimisă de acasă, apoi adusă înapoi, dar principala bătaie de cap a anului 1899 au fost banii, aceeaşi bătaie de cap de la debutul lui S.C. ca scriitor care se agravase între timp, devenind o migrenă în toată regula, o durere ca şi cum cineva ți-ar bate întruna un cui în tâmplă, până-n străfundurile creierului. În lipsa unui leac miraculos, problema era stringentă: cum să câştigi suficienți bani din scris pentru a deveni îndeajuns de solvent ca să-ți scoți cuiul din cap? Crane i-a încredințat această operație lui Pinker, agentul incredibil de generos şi harnic care storcea bani pentru poveşti încă nescrise, pentru proiecte încă neconcepute, şi în iureşul creativ din lunile colaborării lor, Pinker a fost inundat de atâtea mii de cuvinte pe care să le vândă încoace şi încolo, încât de multe ori făcea eforturi ca să țină pasul. Crane se aştepta să se îmbogățească sau măcar să scape de datorii, dar cum risipa de bani inexistenți continua să crească, îi creşteau şi datoriile, aşa că a ajuns într-o poziție mai dificilă decât la început. De unde şi migrena – şi veşnicul cui înfipt în țeastă.

Iată ce-i scrie lui Pinker pe 6 august, într-o scrisoare tipică pentru acele luni:

De această dată îți trimit o poveste excelentă din Whilomville – 4 000 de cuvinte – şi în acelaşi timp îți telegrafiez agitat. Poate că vei avea bunătatea să mă ierți pentru felul cum trag de tine. În următoarele zece zile am nevoie în total de 150 de lire – nu mai puțin, cum spun irlandezii. Dar tot astfel îi voi câştiga – mai ales din Povestirile din Whilomville, pentru că ele îmi vor aduce bani rapid şi garantat. Ieri şi azi am făcut 40 din cele 150 de lire, dar, pe toți zeii, ajută-mă, că mor.

Ultimul paragraf al unei scrisori trimise săptămâna următoare lui Pinker:

Dacă vei putea respecta partea ta de înțelegere, totul va merge ca pe roate şi te voi bombarda cu manuscrise aşa de rău, încât o să te crezi în Parisul asediat.

Cora către Pinker pe 31 august:

Între timp, o să ajungă la fundul sacului. Are un vânzător de vin care amenință că mâine o să trimită o citație dacă nu i se achită imediat nota de 35 de lire [...]

Asta n-are nicio legătură cu cele 20 de lire pe care le-am cerut înainte – care să-i permită domnului Crane să-şi ia o vacanță de câteva zile [ca să-şi conducă nepoata la Lausanne] [...] Omul cu vinul trebuie plătit, iar domnul Crane are nevoie de o schimbare, altfel mă tem că va ceda nervos şi nu putem îngădui aşa ceva.

Cora către Pinker pe 30 septembrie:

Sunt tare bucuroasă că i-ați scris să nu plece în Transvaal. Nu-i permite sănătatea. La Paris a făcut o nouă criză de febră cubaneză, iar condiția fizică nu-i permite să reziste la niciun fel de campanie, oricât ar fi de scurtă [...]

P.S. Vă rog să nu-i spuneți domnului Crane că am zis ceva rău de Transvaal[118].

După o neînțelegere urâtă cu Stokes, noul său editor american, Crane a primit câteva sfaturi de la Robert Barr:

Te descurci de minune atâta timp cât rămâi la penița ta, dar rişti s-o dai rău în bară când te amesteci în afaceri [...]

Trebuie să aşezi lucrurile întocmai pe făgaşul potrivit, lăsând editorii şi editurile în seama lui Pinker. Scrie, scrie, scrie orice, dar nu scrisori de afaceri.

---

[118] Un plan vag al lui Crane de a părăsi din nou Anglia pentru a relata despre al Doilea Război al Burilor. Neizbutit. Planurile asemănătoare de a relata de pe Sfânta Elena şi din Gibraltar au eşuat la rândul lor (n. a.).

Pe 24 octombrie, după un mesaj panicat al Corei, în care se milogea din nou să primească bani, Pinker i-a răspuns direct lui Crane. A fost prima şi ultima oară când agentul asediat şi exploatat a dat un semn cât de mic de iritare.

Mărturisesc că începi să mă sperii crunt. Mi-ai telegrafiat vineri ca să-mi ceri 20 de lire; luni, doamna Crane plusează la 50 de lire; azi soseşte scrisoarea ta în care s-au făcut 150 de lire şi chiar mă tem că, în ritmul ăsta, agentul tău ar trebui să fie milionar ca să-ți poată satisface nevoile. Serios vorbind, m-ai băgat în corzi. Doamna Crane spune că i-am trimis „probabil bani domnului Crane care încă nu mi-au parvenit personal". De fapt, suma a ajuns în prezent la 230 de lire. Nu spun asta ca să te simți obligat față de mine, ci față de propria-ți persoană. Există riscul să stricăm piața dacă o vom inunda brusc cu prea multe povestiri [...]

[...] Voi face tot posibilul să adun ceva în următoarele zece zile, două săptămâni.

Cora a ripostat pe 26 cu o tiradă în care o cam ia pe arătură. Citez cel de-al patrulea paragraf:

Haide, domnule Pinker, cum ați putut să-i spuneți domnului Crane să nu inunde piața cu povestiri, ca să n-o strice? E fatal să-i spui aşa ceva unui scriitor. Mai ales lui Stephen Crane. Şi cum puteți gândi aşa, când piața americană e atât de vastă şi neatinsă? Harpers şi Saturday Evening Post, plus o singură povestire la McClure, doar astea s-au vândut în America în prezent şi ați putea vinde o mie de povestiri ale domnului Crane, dacă le-ați avea.

Mai departe de-atât nu s-a ajuns. După două zile, Cora i-a scris lui Pinker o scrisoare moderată şi cu totul cordială, iar după alte cinci zile, Crane i-a trimis acel „ceva super-extra-bun", ultima lui mare povestire, „Fața întoarsă".

Pinker a continuat să-i susțină neabătut, iar cei doi au răzbit mai departe, zâmbind mereu în ciuda necazurilor, chiar şi atunci când duetul lor de amăgire reciprocă se apropia de finalul celui de-al patrulea act.

Trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit.

***

Avea să se țină o petrecere. Era obligatoriu, pentru că Edith Ritchie urma să plece şi cum s-o lase să plece fără să marcheze ocazia aşa cum se cuvine? „Familia mea vocifera de multă vreme să vin acasă”, îşi aminteşte ea, „dar soții Crane spuneau că au nevoie de mine – ca să nu rămână singuri-singurei (singuri! când primeau întruna musafiri) la țară, departe de orice. Până la urmă, cum se apropia Crăciunul, trebuia să plec acasă. «Nu», a zis Stephen. «Hai să dăm o petrecere adevărată. O să chemăm toată familia ta, pe prietenii tăi şi pe ai noştri. O să fie petrecerea ta. O să facem un bal şi o piesă de teatru.»„

Petrecerea urma să fie un ospăț de sfârşit de secol întins pe trei zile, cu cât mai mulți invitați posibil, cu toții găzduiți la Brede pe toată durata evenimentului, iar piesa urma să se numească Fantoma, o farsă scrisă la comun de soții Crane, la care se adăugau contribuțiile (fie şi de un rând sau de un cuvânt) lui Henry James, Joseph Conrad, H.G. Wells, Robert Barr, A.E.W. Mason, Edwin Pugh, George Gissing, Rider Haggard şi H.B. Marriott Watson, plus numere muzicale furate din operele comice de Gilbert şi Sullivan. Fantoma era, desigur, Sir Goddard Oxenbridge, nobilul mâncător de copii care stăpânise pe vremuri casa în care aveau să se adune musafirii.

A fost ultima farsă a lui Crane. Tocmai terminase „Fața întoarsă” şi urma să înceapă o serie de articole despre Războiul Burilor (despre care avea opinii ferme), dar la fel cum întrerupsese lucrul la Mama lui George pentru a ticlui trăsnăile din Pike County Puzzle, de această dată a întors capul în direcția opusă, devenind spiritul călăuzitor şi maestrul de ceremonii al unui Carnaval al Nebuniei.

Puck pe moarte punându-şi ciubotele pentru o ultimă zbenguială în pădure.

Sau, cu alte cuvinte: lângă zidul închisorii, un condamnat se uită la plutonul de execuție aliniat în fața lui, îşi fumează calm ultima țigară, după care, refuzând să fie legat la ochi, râde de călăii săi în timp ce aceştia ridică puştile şi țintesc.

Fără doar şi poate, eroul nostru a făcut destule prostii în scurta şi nesăbuita sa viață, dar acea petrecere nu se numără printre ele. Singura problemă a fost că a calculat greşit distanța dintre conceperea planului şi punerea sa în practică. Corpul îl trăda pe Crane mai repede decât se aşteptase, iar după Crăciun, când a sosit în sfârşit ziua cea mare, cele trei zile şi trei nopți de distracție continuă s-au dovedit a fi prea mult pentru organismul lui.

Ritchie:

Am muncit alături de Cora pentru petrecere ca nişte roabe – am trimis invitații, am angajat servitori în plus de la Londra. Piesa trebuia scrisă şi

bătută la maşină şi amândouă băteam cu două degete. Trebuia copiată muzica şi scrise alte versuri pentru fiecare cântec. Eu am pictat decorul: şemineul imens din hol era fundalul. Am avut de aranjat camere de oaspeți pentru cuplurile căsătorite. Şi de transformat foste camere mari şi goale în dormitoare, unul pentru bărbați, unul pentru femei. A trebuit angajată o orchestră şi închiriate paturi de la un spital local. Cora i-a comandat fierarului din sat zeci de suporturi de fier în care să stea câte două lumânări, care să fie fixate pe pereții lambrisați din hol. Am împletit ghirlande lungi de laur şi verdeață şi am împodobit pereții cu ele. Am scris bilețele cu cine-pe-cine-însoțeşte la cină în fiecare seară şi le-am lăsat pe paturile tuturor invitaților.

Actorii au sosit cu o zi înaintea celorlalți invitați. După o repetiție expeditivă acasă, am dat o reprezentație de probă cu „Fantoma" în acea după-amiază la şcoala din sat, în fața copiilor. A doua zi, când au sosit ceilalți invitați, ne-am strâns în jur de cincizeci. În acea seară am dat adevărata reprezentație.

Printre cei cincizeci s-au numărat soții Conrad şi Wells, dar Mason a fost singurul coautor care a şi participat la spectacol. Fiind actor cu experiență, el a primit rolul principal al Fantomei şi, deşi era o zi de iarnă grea, sala de festivități a şcolii din Brede a fost aproape plină. Printre numeroasele replici rostite în fața publicului s-au numărat „În ce lume crunt de rece trăim" de Conrad, „L-a răpus ruşinea de a fi fost surprins alergând după propria pălărie pe Piccadilly" de Gissing şi „Nu da vrabia din mână pe cioara de pe gard, deşi cioara de pe gard e de altă părere" de Pugh. Probabil orchestra despre care povesteşte Ritchie fusese angajată să cânte doar la petrecere, pentru că un ziar local observă că „melodiile, majoritatea bisate, au fost acompaniate la pian cu mult gust de către doamna H.G. Wells", apoi adaugă: „La sfârşitul spectacolului [...] publicul a cântat «For they are jolly good people», schimbând termenul original din respect pentru doamnele din distribuție."[119] Alt ziar comentează că „Locuitorii din Brede au toate motivele să le fie recunoscători domnului şi doamnei Stephen Crane de la Brede Place pentru că le-au oferit asemenea delicii [...] Intrarea a fost liberă, toate cheltuielile fiind suportate de domnul Stephen Crane, inclusiv o prelungire a scenei, pe care a dăruit-o apoi şcolii."

Trebuie să fi cheltuit grămezi de bani pentru acel dezmăț de şaptezeci şi două de ore – servitori şi muzicieni plătiți, paturi închiriate, două mese pe zi pentru cincizeci de persoane –, dar asta şi-a dorit Puck, iar soția lui Puck i-a împlinit dorința şi se pare că în primele două zile şi nopți a rezistat destul de bine, reuşind în orice caz să facă față, dar a urmat balul de pe 29 decembrie,

---

[119] Varianta clasică a cântecului, „For He's a Jolly Good Fellow" (în traducere „E un flăcău de ispravă"), a fost schimbată cu „Sunt oameni de ispravă".

ultima zbenguială nocturnă, şi în timp ce noaptea se scurgea încet cu valsuri, cadriluri şi un dans american de modă veche, în perechi, orchestra zdrăngănea de zor, iar Wells ţopăia pe coridor călare pe o mătură, gazda s-a zăvorât într-o tăcere ursuză, nervoasă. În încercarea de a-şi ridica moralul şi de a reintra cu orice preţ în atmosfera petrecerii, Crane s-a oferit să-i înveţe pe câţiva dintre invitaţii săi britanici să joace pocher, dar aceştia îşi continuau discuţiile pe alte subiecte în timp ce el încerca să le explice regulile, până când într-un final s-a ridicat şi a spus: „În orice cârciumă americană care se respectă, aţi fi împuşcaţi pentru că pălăvrăgiţi aşa la pocher.” Apoi a ieşit val-vârtej.

Wells: „Ar fi trebuit să am destulă minte ca să-mi dau seama că era tare bolnav şi epuizat, dar l-am crezut ţâfnos şi rezervat. Era, în esenţă, artistul neajutorat; nu era stăpân la propria sa petrecere; nu era stăpân în propria lui casă; viaţa îi scăpase total de sub control; plutea în derivă.”

Poate. În orice caz, prima observaţie e cu siguranţă corectă. Crane era tare bolnav şi epuizat, iar târziu în acea noapte, după ce muzicienii au plecat acasă, pe când se afla la parter şi zdrăngănea la chitară, a leşinat subit. Capul i-a căzut pe umărul persoanei de lângă el, iar după câteva secunde i-a ţâşnit sânge pe gură.

Când şi-a venit în simţiri, primul său gând a fost să-i ascundă Corei ce se întâmplase. Ea era deja sus în pat, dar probabil că cineva o trezise, şi imediat ce Cora a coborât, Wells a şi sărit pe bicicletă, pedalând prin ploaie ca să cheme un doctor.

Ultima fotografie cu Crane alături de câinele său Sponge la Brede Place. Făcută de Cora în 1900.

(CU PERMISIUNEA UNIVERSITĂȚII VIRGINIA)

***

Nu toate hemoragiile sunt fatale. Aceea s-a dovedit a fi un avertisment, un semn al problemelor care aveau să urmeze, dar pe moment, medicul a fost de un optimism prudent, iar pe 2 ianuarie, Crane îi scria deja fiului lui Moreton Frewen o scrisoare despre Fantoma („o simplă înşiruire de prostioare fără valoare, menite să-i distreze pe săteni"), iar Cora îi scria lui Pinker că „domnul Crane e iar bolnav – e la pat, dar continuă să lucreze".

Înainte să fie chemat la alte treburi, treaba lui a rămas aceeaşi ca întotdeauna, aşa că a continuat să scrie, atât cât era în stare. O'Ruddy demarase şi prinsese deja contur (o scrisoare de la Pinker datată 15 ianuarie confirmă că primise de curând capitolele trei şi patru), iar printre articolele politice şi povestirile pe care Crane le-a dat gata la începutul anului a strecurat şi un proiect comercial de nonficțiune pe care Pinker i-l obținuse de la Lippincott's Magazine din America, o serie de articole lungi cu titlul „Mari bătălii ale lumii". Crane n-a avut timp să se documenteze personal, aşa că această însărcinare i-a revenit lui Kate Lyon, care trăia la Londra cu fiica ei şi avea nevoie să muncească. Atât din recunoştință față de prietenii ei, cât şi pentru munca în sine, Kate şi-a petrecut zile întregi la British Museum compilând însemnări bogate despre ciocniri armate din vremuri demult apuse la New Orleans, Badajoz, Plevna, Solferino şi Burkersdorf, pe care Crane le redacta, dându-le o formă finală, dar cu timpul a devenit un efort prea mare pentru el, aşa că Lyon a scris ea însăşi versiunile finale. În paralel cu aceste lucruri şi pe lângă toate celelalte responsabilități, Cora colabora cu un tânăr inginer pe nume Frederick Bowen la o invenție la care meşterea de când se întorsese din Războiul Greco-Turc: un filtru cu adevărat eficient pentru bidoanele militare. Mai existaseră încercări de a produce asemenea filtre, dar toate se dovediseră a fi ineficiente şi, din câte ştim, invenția Corei îşi făcea treaba în orice împrejurare. Dacă ar fi reuşit s-o ducă la bun sfârşit, poate că i-ar fi adus suficienți bani gheață ca să extragă cuiul, dar Cora a intrat în criză de timp şi n-a depăşit niciodată etapele incipiente ale procesului.

Între timp, necazurile lor băneşti au continuat, la fel de sumbre şi presante, ceea ce ne face să ne oprim o clipă şi să ne întrebăm cum e cu putință ca doi oameni atât de inteligenți să ajungă – iar şi iar – în acelaşi impas stupid. Majoritatea biografilor lui Crane au sărit s-o acuze pe Cora, dar obiceiurile risipitoare erau în mod evident împărtăşite de amândoi, iar Crane era la fel

de vinovat ca ea. Nu se putea abține. Imprudența de care dădea dovadă era mai mult decât o compulsie, o dependență sau o misterioasă tară de caracter, era chiar esența caracterului său, îl definea ca om. Crane era un parior, adică niciodată nu era mai fericit şi nu simțea că trăieşte mai plenar decât atunci când îşi asuma riscuri. Impulsul care-l făcuse să iasă, pentru o poveste, în viscol îmbrăcat cu o haină subțire, jerpelită, să dea fuga la război şi să se expună tirului inamic, să fie singurul bărbat din încăpere dispus să se arunce în fața unui cuțit ca să împiedice o crimă era acelaşi care-l afunda în datorii pe frontul de acasă. Viața obişnuită, pe care o înțelegea la fel de bine ca orice conțopist care de-abia aşteaptă să se vadă acasă, în papucii lui, i se părea profund plictisitoare, nu doar pentru că o găsea ternă, mulțumită de sine şi ipocrită, ci şi pentru că îl făcea să se simtă mort. Cheltuind în exces, risca să piardă tot, dar se simțea mult mai bine agățat de marginea prăpastiei decât într-un fotoliu confortabil, în fața unui foc tihnit şi cald în vatră. Cum a observat Otto Carmichael cu perspicacitate după ce a petrecut un timp la Havana împreună cu Crane: „Pericolul era distracția lui." Şi, cum Cora se legăna lângă el, atârnată de aceeaşi stâncă periculoasă, pentru el niciun pericol nu era prea mare. Nu c-ar fi fost mereu o plăcere sau că n-ar fi suferit din cauza asta, dar avea nevoie de prăpastie aşa cum un jucător de pocher are nevoie să mizeze câştigurile dintr-o noapte întreagă pe o singură carte. După care, pe neaşteptate, a tuşit cu sânge.

Ernest B. Skinner, medicul de țară care l-a examinat pe Crane în noaptea petrecerii, a conchis că plămânul nu fusese afectat atât de grav încât să se alarmeze. A recomandat o perioadă de odihnă îndelungată, metoda standard de tratament pentru cazurile de tuberculoză considerate uşoare. Thomas J. Maclagen, eminentul specialist de la Londra care a fost chemat să-l examineze pe Crane după trei luni, a făcut aceeaşi recomandare. Dar nici unul, nici celălalt n-au înțeles că prăbuşirea fizică a lui Crane nu era cauzată doar de problemele pulmonare. Şi episoadele recurente de febră cubaneză îi subminau sănătatea, iar când a făcut un absces rectal – o fistulă anală prea adâncă pentru a fi îndepărtată –, Crane a suferit groaznic, ceea ce l-a slăbit şi mai mult. Avea dureri prea mari ca să mai călărească şi simplul act al defecării trebuie să fi fost o tortură. Corpul lui Crane era atacat pe trei fronturi, fiecare suferință slăbindu-i rezistența la celelalte două, dar medicii au continuat să se concentreze asupra plămânilor săi. Tuberculoza era năpasta acelei epoci, iar imensitatea acelei boli i-a făcut orbi la celelalte probleme ale lui Crane. O spărtură în acoperiş poate produce mari stricăciuni într-o casă, dar dacă pereții sunt deja încovoiați, iar fundația se adânceşte deja în pământ, e doar o chestiune de timp până când casa se va nărui.

Pe 2 februarie, un colecționar de cărți bogat din Hastings a dat o masă festivă în onoarea lui Crane. La unsprezece zile după moartea lui S.C., o jurnalistă locală care fusese prezentă la reuniune şi-a amintit ce impresie îi lăsase Crane în acea după-amiază:

Deja de acum câteva luni [...] era limpede că Stephen Crane avea anii, de fapt lunile numărate. L-am întâlnit ultima oară în februarie, în casa unui prieten – bibliofil, ornitolog şi artist amator – care locuia în Hastings. Contrastul dintre tânărul autor al „Semnului roşu al curajului" şi ceilalți invitați, toți sănătoşi şi veseli, era dureros. Sărmanul Stephen Crane avea acea expresie palidă, sleită, agitată, ce prevesteşte epuizarea nervoasă totală. Nu a băut ceai şi nu s-a alăturat conversației generale, ci s-a tot învârtit stingher, căutând ceva de negăsit.

Următoarea criză a avut loc la sfârşitul lui martie. Helen urma să ia trenul de la Lausanne la Paris şi, cum Crane era prea ocupat cu munca lui ca să se despartă de biroul său de la Brede, Cora a plecat singură în întâmpinarea oii negre care renunțase la şcoală. Urma să rămână la Paris timp de câteva zile şi să-şi cumpere haine înainte de a se întoarce în Anglia. Pe 31 martie, la câteva ore după plecarea Corei, Crane i-a trimis lui Pinker capitolele douăzeci şi patru şi douăzeci şi cinci din O'Ruddy (ultimele pe care le-a scris), cu rugămintea de a-i expedia Corei douăzeci de lire, îngrijorat ca nu cumva „să le fluiere vântul prin buzunare, bietele de ele, prin Paris". La scurt timp după ce a încheiat scrisoarea, a suferit primele două hemoragii masive, ambele mult mai puternice decât precedenta. Nici de această dată n-a vrut ca cele întâmplate să ajungă la urechile Corei, dar Vernall a încălcat instrucțiunile primite, trimițând în cele din urmă o telegramă la Paris pe 3 aprilie. Cora s-a întors într-un suflet, iar din clipa aceea şi până pe 5 iunie, lumea ei s-a făcut din ce în ce mai mică până când a dispărut.

Maclagen a fost chemat la recomandarea cuiva de la ambasada americană, care i-a spus Corei că era cel mai bun specialist în plămâni din Londra, dar după ce s-a deplasat până la Brede şi i-a taxat cu cincizeci de lire pentru consult, medicul le-a recomandat să aştepte să vadă cum decurg lucrurile. Cora a interpretat optimist vestea, dar după ce a completat un cec cu o sumă de care nu dispunea, s-a văzut nevoită să-l sâcâie pe Pinker să-i depună cincizeci de lire în bancă înainte ca cecul să fie refuzat. Tot aşa au stat lucrurile şi în aprilie şi prima parte din mai.

William către Cora pe 7 aprilie: „Suntem tare îngrijorați şi întristați din pricina stării lui Stephen. Aşteptăm veşti cu sufletul la gură." Şi adaugă: „Mă tem că în acest moment nu vă pot ajuta cu bani. Contul meu din bancă a secat de tot."

Cora către Clara Frewen pe 11 aprilie: „Luni noapte l-am mutat pe soțul meu la parter, în camera cu lambriuri de stejar. Pare pe zi ce trece tot mai slăbit şi mă frământ cumplit. N-a mai făcut hemoragii, dar suferă atât de rău din pricina abcesului, care e prea adânc pentru a fi spart din afară, mai ales în starea lui de slăbiciune. Nădăjduim să-l putem scoate la soare în zilele calde."

Cora către Pinker pe 11 aprilie: „A avut o zi şi o noapte liniştite, fără hemoragii, şi se alimentează bine. Boala lui va fi de durată şi voi avea

cheltuieli uriaşe [...] Credeți-mă, domnule Pinker, a fost o chestiune de viață şi de moarte să chemăm Specialistul încoace. Trebuia să fac pe dracu-n patru. Poate că n-ați trecut pe la birou sâmbătă sau vineri. A trebuit să-i scriu şi lui Lippincott când v-am scris dumneavoastră. În astfel de momente, nu ne împiedicăm de formalități şi aproape că m-am zăpăcit. Vă rog să mă iertați dacă am părut nepoliticoasă față de dumneavoastră."

William către fratele său pe 13 aprilie: „Zi de zi, ediția matinală a ziarului nostru publică un comunicat de la Londra cu ultimele veşti despre tine. Dar pentru noi nu sunt de-ajuns şi aşteptăm cu nerăbdare scrisorile tale."

Cora către Wells pe 15 aprilie: „N-a mai avut hemoragii de lunea trecută. Doctorii spun că dacă rezistă până joia viitoare – zece zile –, atunci va fi în afara pericolului. După care va trebui să hotărâm ce facem pe viitor. Mă tem că va trebui să renunțăm la Brede Place şi să mergem într-un loc mai întăritor, la mare."

Cora către Wells pe 25 aprilie: „Stephen nu e în stare de scris scrisori, aşa că răspund eu la scrisoarea foarte voioasă pe care i-ai trimis-o. Sunt tare îngrijorată pentru el. Problemele cu plămânii par să fi trecut! După controlul de azi, doctorul a spus că plămânul drept nu e deloc afectat. Problema este acel abces înfiorător care pare să se spargă din când în când în măruntaiele lui – sau în rect – şi care-i provoacă cea mai cruntă agonie. Şi-l sleieşte de puteri într-un ritm alarmant. Tot din cauza abcesului pare să se fi stricat şi la burtă. Aşa că e foarte slăbit. Şi în fiecare zi are accese de febră (febră cubaneză) timp de o oră sau două. Se pare că săptămâna trecută n-a mai avut friguri. Iar peste trei sau patru săptămâni speră să plece într-o călătorie pe mare. Scrie-i când ai răgaz. Oamenilor bolnavi li se năzare că prietenii îi neglijează şi se miră că primesc atât de puține scrisori etc. Desigur, până acum i-am citit eu mai întâi toate scrisorile şi cred că e mai bine ca multe dintre ele să nu ajungă la el – dacă mă înțelegi."

Maclagen către Cora pe 2 mai: „Îmi pare tare rău să aflu veşti aşa de proaste despre domnul Crane. Până acum a dat dovadă de o capacitate de refacere atât de bună, încât cazul său cu greu poate fi privit cu pesimism. Dacă veți considera necesar să-l examinez din nou, e suficient să mă anunțați printr-o telegramă şi voi veni."

Cora către Pinker pe 5 mai: „Doctorii spun că domnul Crane trebuie să plece din Anglia ca să se refacă. Mai întâi în Pădurea Neagră. Ceea ce înseamnă o mutare costisitoare de-acum într-o săptămână. Vă puteți descurca într-un fel să ne trimiteți un avans? Starea domnului Crane nu s-a înrăutățit, iar plămânul drept rezistă, doar că trebuie să facem această schimbare neîntârziat. Vom merge la o mică pensiune din Pădurea Neagră şi vom închiria Brede Place aşa cum e. Va trebui să angajez o infirmieră, iar doctorul va veni cu noi. E o călătorie foarte costisitoare, dar e o chestiune de viață şi de moarte şi trebuie făcută. Vă rog, spuneți-mi ce să fac. Îi puteți telegrafia lui Stokes pentru un avans sau poate lui Metheun sau poate pentru serial? Vă rog să-mi răspundeți urgent. Această climă pare pur şi simplu mortală pentru plămâni. Necazuri."

Alfred T. Plant (avocatul lui Moreton Frewen) către Cora pe 7 mai, explicând intenția clientului său de a achita toate datoriile soților Crane: „Am primit scrisoarea dumneavoastră din data de 5 luna curentă şi tot ce vă pot spune este că v-am cerut lista datoriilor la solicitarea expresă a domnului Frewen, care e nerăbdător ca această problemă să se rezolve, pe cât posibil [...] Cred că i-a scris direct doctorului Skinner şi sunt convins că face tot ce-i stă în putere ca să vă ajute."

William către Cora pe 10 mai: „Am primit telegrama dumitale şi o scrisoare de la doctorul Skinner. Deplângem situația, dar chiar nu pot trimite în acest moment o sumă de bani care să merite efortul. De ani de zile n-am mai fost atât de strâmtorat." După care: „Se pare că ar fi preferabil ca Helen să se întoarcă acasă."

Conrad către Cora pe 10 mai:

Scrisoarea ta mă întristează nespus şi-mi confirmă temerile în legătură cu situația voastră materială. Rândurile tale mi-au provocat multă frământare şi multe gânduri triste. Îți închipui că dacă v-aş fi putut ajuta în vreun fel, n-aş fi aşteptat să fiu rugat în niciun fel. Am tăcut pentru că mă simt la rândul meu neputincios. Nu am nici relații, nici influență şi nici mijloace. Supraviețuirea de zi cu zi e un motiv de îngrijorare pentru mine. Ce pot face? Le sunt deja dator celor doi editori ai mei, sunt în urmă cu lucrul şi nu cunosc pe nimeni care să poată fi de vreun folos. Nu-mi stă în putere nici măcar să-mi risc propriul viitor ca să vă ajut pe voi. Dacă mi-ar sta, aş face-o fără să şovăi ca să-l salvez pe Stephen, atât de mult țin la el şi atât de mult îl admir pentru geniul său. Dar viitorul meu, aşa cum e, e deja amanetat. Nici nu-ți închipui cât mă doare că îți scriu aceste cuvinte. De când am primit scrisoarea ta, aproape că nu m-am mai putut concentra. Rudele lui Stephen nu pot pune umărul?

Iartă-mă că nu spun mai multe. Sunt prea trist.

A fost o călătorie dificilă şi inutilă, dar doctorii spuseseră că era singura şansă a lui Crane şi, deşi Cora înțelesese, probabil, cât de infimă era acea şansă, a strâns bănuț cu bănuț din toate sursele disponibile, în principal de la Moreton Frewen şi Lady Randolph Churchill, care a cerut bani în numele ei, iar pe 15 mai a plecat de la Brede împreună cu soțul ei muribund, cu doctorul Skinner, două infirmiere, nepoata Helen, servitorul Richard Heather şi câinele Sponge. Crane a fost transportat pe o targă până la Rye, unde a fost urcat într-o trăsură pentru invalizi şi dus la Dover, împreună cu restul grupului. Cora rezervase camere pentru toată lumea la Lord Warden Hotel, cu vedere la Canalul Mânecii; în acea săptămână, marea a fost agitată, traversarea spre Calais fiind prea riscantă, aşa că au rămas acolo mai mult

decât fusese prevăzut, nouă zile cu totul, timp în care Cora a suferit adesea de foame ca să se încadreze în bugetul redus.

Conrad a venit pe 16, Wells pe 17 şi Barr pe 19. „Exista un firicel de speranță că-şi va reveni”, îşi aminteşte Barr, „dar mie mi se părea deja mort. Când vorbea sau mai degrabă şoptea, dădea dovadă de acelaşi umor dintotdeauna. I-am spus că peste câteva săptămâni, când se va simți mai bine, voi veni şi eu la Schwarzwald, ca să dăm câteva raite împreună cât va fi convalescent. De față cu soția lui, a răspuns pierit: «De-abia aştept», dar mi-a zâmbit şi mi-a făcut încet cu ochiul, de parcă ar fi spus: «Al naibii pişicher, ştii foarte bine că n-o să mai dau nicio raită pe lumea asta.»„

Wells ar fi vrut să-l revadă pe Crane pe 21, dar aceea era ziua în care grupul urma să părăsească Anglia, iar Cora i-a scris pe 20 că „Infirmierele sunt de părere că e mai bine ca Stephen să nu primească pe nimeni înainte de plecare. E mai bine pentru el ca mâine să stea singur, în linişte, aşa că am să te rog, cu părere de rău, să nu vii”. Dar călătoria s-a amânat o dată şi încă o dată, permițându-i lui Conrad să-i mai facă o vizită pe 23, cu o zi înainte să reuşească, în sfârşit, să plece. A fost o pură întâmplare, dar pare nimerit că el a fost ultimul dintre prietenii lui Crane care l-a văzut în viață.

După nouăsprezece ani, avea să scrie:

L-am văzut pe Stephen Crane la câteva zile după sosirea lui la Londra. L-am revăzut pentru ultima oară în ultima sa zi în Anglia. La Dover, într-un hotel mare, într-o cameră cu o fereastră imensă care dădea spre mare. Era foarte bolnav, iar doamna Crane îl ducea undeva în Germania, dar dintr-o singură privire aruncată chipului său pierit am înțeles că e o speranță cu totul şi cu totul zadarnică. Ultimele cuvinte pe care mi le-a şoptit au fost: „Sunt obosit. Să le transmiți copilului şi soției tale dragostea mea.” Când m-am oprit la uşă ca să-l mai privesc o dată, am observat că-şi răsucise capul pe pernă şi privea melancolic pe fereastră la pânzele unui cuter care se zărea plutind domol ca o umbră întunecată pe fundalul cenuşiu al cerului.

Jessie Conrad oferă ceva mai multe detalii despre evenimentele din acea ultimă zi în articolul ei din 1926:

Conrad mi-a spus apoi că a stat de vorbă cu muribundul, care n-a putut să-i răspundă decât prin semne şi câteva cuvinte gâfâite, rostite aproape în şoaptă. Acea ultimă imagine a lui Stephen întins pe pat, cu ochii lui minunați ațintiți asupra navelor care se vedeau pe fereastra deschisă, vocea lui pierită şi targa pe care a pornit în călătoria sa de pe urmă s-au întipărit adânc în mintea soțului meu. Țin minte ce mi-a spus când ne-am reîntâlnit la hotel [...] „S-a terminat, Jess. Ştie şi el că totul e zadarnic. A acceptat doar ca să-i facă pe plac Corei, pentru că ar fi preferat să moară acasă!”

Traversarea spre Calais pe 24, apoi un popas de două sau trei zile la un hotel din Basel, iar pe 28, mai departe spre Badenweiler, lângă Pădurea Neagră, destinația finală a călătoriei lor zadarnice, epuizante şi costisitoare spre nicăieri. S-au mutat într-o casă mare de pe Luisenstrasse numărul 44, zisă şi Vila Eberhardt după numele proprietarului ei. Doctorul care a preluat cazul se numea Albert Fraenkel. Cum n-avea altceva de făcut înainte să moară, Crane şi-a făcut de lucru în orele pustii dictându-i pasaje răzlețe şi episoade incomplete din O'Ruddy Corei, care era şi ea tot mai dărâmată. Cinci zile de nimic, apoi iar nimic până când, pe 3 iunie, Cora i-a scris lui Frewen două scrisori, una scurtă despre căutarea unor investitori pentru filtrul ei pentru bidoane şi alta mai lungă, care se încheie astfel: „E îngrozitor că trebuie să-mi pun aşa problema, să scriu că nu ştiu ce să fac dacă Dumnezeu mi-l ia pe soțul meu. Ce-o să mă fac? Nu mai pot scrie despre asta."

Scrisoarea începe cu recunoaşterea întârziată, sfâşietoare că Dumnezeu chiar îi va lua soțul, după care sare haotic de la iritarea doctorului față de diagnosticul britanicilor la găsirea unei persoane care să termine romanul neterminat şi la toate cheltuielile cu cazarea, mâncarea, îngrijirile medicale şi spălatul rufelor, din moment ce „uneori, aşternuturile domnului Crane sunt schimbate de trei ori pe zi": „Nu am decât veşti triste să vă dau. Se pare că şansele să se vindece sunt mici. Febra pare a fi fără de leac. Asta nu doar din cauza plămânului, ci sunt urmările febrei galbene şi ale febrei cubaneze." Mai târziu adaugă: „Mintea soțului meu nu se odihneşte niciodată. Retrăieşte totul în vise şi vorbeşte tare întruna. E de-a dreptul cumplit să-l aud cum încearcă să facă schimb de locuri în «barca de salvare»! Ieri era să-mi pierd mințile, iar infirmiera mi-a dat un medicament care m-a ajutat să dorm câteva ore, aşa că azi sunt din nou revigorată. El se frământă din cauza datoriilor noastre şi pentru că nu ne permitem să trăim aici. Aşa că ieri i-am spus că am 300 de lire bani gheață, iar de atunci e mulțumit. Cred că de fapt e îngrijorat pentru viitorul meu. Aşa că fac tot posibilul ca să-i liniştesc biata minte obosită."

...nu ştiu ce să fac dacă Dumnezeu mi-l ia pe soțul meu. Ce-o să mă fac?

La un moment dat, pe 4 iunie, Crane a avut o ultimă clipă de luciditate şi i-a şoptit Corei: „Plec de aici domol, cu gânduri bune, ferm, hotărât, invincibil". Când ea a ieşit din cameră, el s-a descompus într-o obscuritate de durere şi delir semiconştient. Doctorul i-a injectat morfină, iar a doua zi la trei dimineața era deja mort.

Povestea se termină cu aceste notițe îndurerate şi incoerente luate în grabă de Cora cândva pe 5 iunie:

Scrie-i d. Skinner de morfină...

„Aia l-a îndepărtat.”

„Tu poți să le opreşti, ea nu.”

„Cârpaci amărât, o să-i spun lui Skinner cum a fost în Bali şi m-a furat...”

Către infirmieră: „Ştiai că d. Bruce nici n-a auzit de el?” A venit doctorul.

4 iunie ora 20 – i-a făcut injecție cu morfină – s-a dus drept la inimă, am văzut contracțiile musculare A văzut şi dr., a încercat să-i injecteze camfor ca să-i resusciteze inima. A doua zi dr. a zis: „Mă veți putea ierta?” Ce-o fi vrut să spună? nici nu îndrăznesc să mă gândesc.

Apoi acest urlet al lui Henry James de pe 7 iunie, când a aflat vestea morții lui Crane: „Ce sfârşit brutal şi absurd – ce catastrofă totală, de neiertat! Pentru mine avea atâta potențial şi forță!”

6

Îmbălsămat în Freiburg, apoi transportat cu trenul, vaporul şi un alt tren până la Londra, trupul neînsufleţit a fost dus la o casă funerară de pe Baker Street, numărul 82, aproape vizavi de numărul 221b, adresa inexistentă la care locuieşte şi lucrează detectivul fictiv Sherlock Holmes. Bărbatul care l-a inventat, Arthur Conan Doyle, care-l cunoscuse şi admirase pe Crane, i-a spus unui jurnalist că dintre toţi scriitorii americani noi, tânărul său prieten era singurul cu „o tuşă de geniu”. În zilele şi săptămânile următoare, zeci de scriitori de pe ambele maluri ale Atlanticului au ţinut să comenteze la rândul lor. Datorită celebrităţii sale şi pentru că părăsise „planeta albastră” mult mai devreme decât ar fi fost de aşteptat, moartea lui a ţinut prima pagină în toate micile şi marile oraşe din America şi Marea Britanie. A avut parte de necrologuri generoase, neutre şi ostile (New York Tribune l-a atacat iar), dar toate au fost publicate la loc de cinste, cu titluri de-o şchioapă. Au urmat articolele scrise de prieteni şi colegi, începând cu „Moartea lui Stephen Crane – o mare nenorocire pentru noi toţi” de Edward Marshall, publicat pe 10 iunie, urmat în lunile următoare de evaluări critice ale operei sale, cel mai valoros fiind eseul lui Wells, care i-a cerut iertare Corei că nu-l lăsase inima să vină la casa funerară să vadă trupul neînsufleţit al lui Crane. „Aceste lucruri [...] mă aruncă de-a dreptul în hău”, i-a scris el. „Acea întâlnire mi-ar fi adus prea puţină alinare şi prea multă suferinţă şi am păstrat atât de vie în minte imaginea cu el liniştit şi tihnit în faţa ferestrei deschise spre mare, încât n-aş vrea s-o tulbur şi s-o slăbesc privind ceva ce nu mai este el.”

Alţi prieteni n-au fost la fel de sensibili şi timp de aproape o săptămână s-au perindat ca să-l vadă pentru ultima oară pe Crane, al cărui chip mort era vizibil printr-o ferestruică tăiată în capacul sicriului. Printre cei care au venit s-au numărat Joseph şi Jessie Conrad şi Curtis Brown. Biroul de pompe funebre era mic şi bătător la ochi, îşi aminteşte Brown, iar când femeia care se ocupa de el a înţeles în sfârşit de ce venise, s-a luminat şi i-a spus: „Afară, sub arcadă.”

Am ieşit şi am traversat galeria vecină până într-o curte mare şi pătrată care dădea spre grajduri, înconjurată din trei părţi de boxe acoperite şi cu nişte căruţe strânse în mijloc. În două sau trei boxe erau cai; dar restul erau goale, în afară de una singură, în care se afla un postament pe care stătea un sicriu, cu faţa vechiului meu prieten vizibilă prin sticlă. Părea să fi suferit crunt. Nu mai era nimeni în jur. Am rămas o vreme acolo, gândindu-mă la plimbările noastre împreună; apoi am plecat agale, cu inima grea.

Monumentul familiei Crane din cimitirul Evergreen, Hillside, New Jersey. Numele

şi datele părinţilor lui Crane sunt pe faţa pietrei funerare.

Crane şi fratele său Townley sunt comemoraţi pe una dintre laturi, iar pe cealaltă parte

sunt alţi trei fraţi: George, Wilbur şi Mary Helen

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Oricât de sumbră trebuie să fi fost atmosfera casei mortuare londoneze, cu sicriul lui Crane azvârlit undeva în curte, într-o boxă goală dintr-un grajd, înmormântarea americană a fost şi mai şi. Crane îi spusese Corei că-şi dorea să fie îngropat lângă părinţii săi, la locul de veci al familiei, în cimitirul Evergreen din Hillside, New Jersey şi, în timp ce William organiza ceremonia la o biserică din sudul Manhattanului, pe 17 iunie, Cora a părăsit Anglia cu rămăşiţele soţului ei, cu nepoata soţului ei, Helen, cu Sponge şi încă un câine de la Brede pe nume Powder Puff. Au sosit la New York pe 27, în toiul

unui val de căldură prematur, iar a doua zi dimineaţă s-au dus la înmormântare. Townley se ofilea la Azilul pentru Boli Psihice Cronice Binghamton, dar toţi ceilalţi fraţi şi surori ai lui Crane au fost prezenţi – Wilbur, Edmund, Mary Helen, George şi William –, ca şi ceilalţi membri ai familiei Crane. Sicriul a fost purtat, printre alţii, de Ripley Hitchcock, Willis Brooks Hawkins şi John Kendrick Bangs de la Harper's, dar n-au fost prezenţi nici Howells, nici Bacheller, nici Linson, nici Senger, niciunul dintre „indienii" din clădirea Ligii Studenţilor la Arte, niciunul dintre camarazii de tinereţe ai lui Crane. Pentru a prezida adunarea şi a ţine slujba, William l-a ales pe reverendul James M. Buckley din Newark, redactor-şef la Christian Advocate, care fusese pe vremuri prieten cu reverendul Crane, un fanfaron ipocrit care ştia prea puţine sau mai nimic despre cine fusese Stephen Crane. A vorbit îndelung şi solemn despre credinţa înfocată a tatălui şi a bunicului matern al lui Crane, a deplâns tragedia de a muri pe pământ străin şi l-a comparat pe răposatul autor cu Shelley, „un meteorit ce străluceşte orbitor pe cer, apoi se stinge". Şi-a încheiat discursul apoteotic criticând opera de tinereţe a lui Crane pentru excesul de „cuvinte colorate", chiar dacă în ultima vreme parcă se pocăise şi scrisese texte mai puţin contestabile.

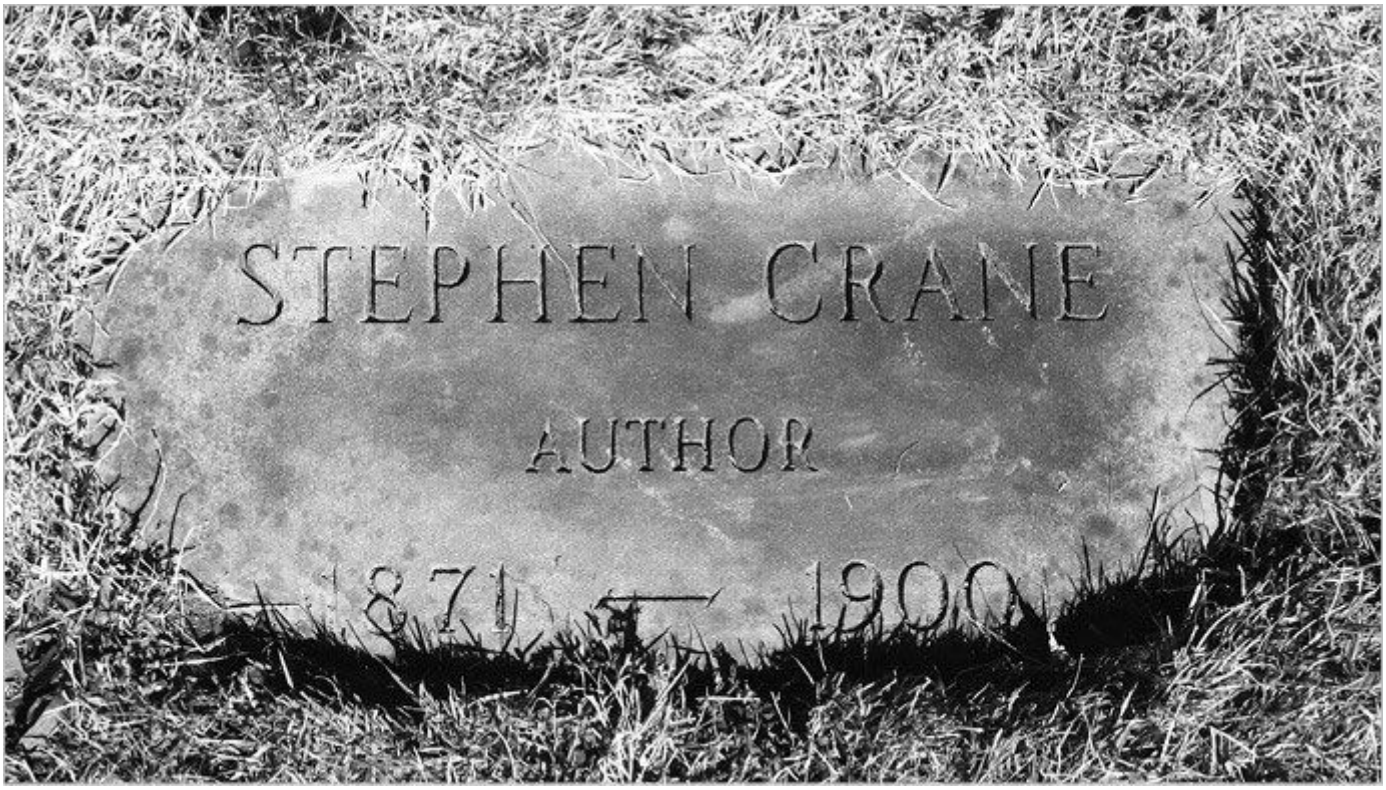

Placa de la mormântul lui Crane din cimitirul Evergreen, Hillside, New Jersey.

Inscripţia este: „Stephen Crane – Autor – 1871-1900"

(FOTOGRAFIE DE SPENCER OSTRANDER)

Diferiți jurnaliști au primit misiunea de a relata despre eveniment, printre care și Wallace Stevens, care avea douăzeci de ani, era proaspăt absolvent de Harvard și lucra temporar ca jurnalist înainte de a urma studii de drept. Cu doar opt ani mai tânăr decât Crane, viitorul prinț al poeziei americane din secolul XX s-a întors în acea după-amiază în apartamentul său din Greenwich Village și și-a notat în jurnal:

Azi-dimineață am fost la înmormântarea lui Stephen Crane la Central Metropolitan Temple de pe Seventh Avenue, lângă Fourteenth Street. E o biserică mică și era plină cam o treime. În general cu oameni din clasele de jos, care păreau să fi intrat acolo ca să aibă ceva de făcut. Erau o mână de bărbați și femei care păreau a fi din lumea literară, dar arătau jalnic, drojdia societății. L-am recunoscut pe John Kendrick Bangs. Toată povestea a fost îngrozitoare. Rugăciunile au fost de mântuială, corul a fost și mai rău de atât, cu excepția imnului „Nearer My God to Thee", singurul imn potrivit pentru înmormântări pe care l-am auzit vreodată. Discursul a fost absurd. Individul mi s-a părut caraghios de la început și până la sfârșit. A vorbit despre Gladstone + Goethe. Apoi – pe ideea de moarte prematură – l-a târât în discuție pe Shelley; iar apropo de opera răposatului, s-a referit la Hawthorne. Într-un final a ajuns la Judecata de Apoi – și totul cu cele mai delicate, mai suave și mai lunecoase gesturi –, când pământul și marea vor înapoia morții. Câteva dintre figurile care se vor arăta în acea zi mi-au scăpărat prin minte – iar bietul Crane arăta ridicol printre ele. Dar a trăit o viață curajoasă, ambițioasă, de trudă. Cu siguranță merita ceva mai bun decât această slujbă absolut banală, găunoasă și stupidă de la care tocmai m-am întors. În timp ce dricul huruia pe strada pietruită în arșița soarelui, fără ca cineva să-l bage în seamă, urmat la o oarecare depărtare de doar patru sau cinci trăsuri, mi-am dat seama de un lucru pe care-l intuisem vag și înainte: eroii au puțini adoratori.

De aceea sunt puțini eroi.

***

Cora și-a petrecut următoarele trei săptămâni în America, în principal în gazdă la noile ei rude din Port Jervis și împrejurimi, făcând plimbări și povestind cu micile ei nepoate, care au îndrăgit-o așa cum o îndrăgeau toți copiii, înțelegându-se aparent de minune cu Edmund, care i-a oferit albume vechi cu tăieturi din ziare ale fratelui său, dar nu la fel de bine cu noile ei cumnate (pe care probabil că le deruta), și străduindu-se să lege relații cordiale cu William. Era esențial să se înțeleagă cu el, din moment ce

amândoi urmau să se ocupe de testamentul întocmit de Crane împreună cu avocatul Plant la sfârşitul lui aprilie, în care William era numit executorul său american, iar Cora („draga mea soție Cora Howorth Crane”) era beneficiara tuturor veniturilor sale literare, prezente şi viitoare. Ea avea deci unele pretenții financiare şi, cum Răni în Ploaie, Povestiri din Whilomville şi „Mari bătălii ale lumii” erau toate la un pas de publicare, asta pe lângă drepturile de autor de la cărți mai vechi, care continuau să vină cu țârâita, avea toate motivele să stea liniştită în viitorul apropiat. Dar William era prea abil pentru ea şi, încetul cu încetul, printr-o serie de maşinațiuni legale, a lăsat-o pe dinafară. Fratele său mai mic îi rămăsese dator, s-a justificat el. Toate acele împrumuturi pe care i le acordase de-a lungul anilor nu fuseseră returnate, iar de când Cora îi preluase obligațiile, toate sumele obținute din drepturi de autor aveau să-i revină lui, nu ei – până la stingerea totală a datoriilor, ceea ce, desigur, n-avea să se întâmple niciodată. Totul legal şi pe față, dar după orice standarde etice, morale sau ale reverendului Buckley, absolut dezgustător.

Asta aminteşte de vechea fabulă a lui Esop despre furnică şi greier. Furnica (William) trudeşte din greu toată vara ca să se pregătească de iarnă, în timp ce greierul (Crane) țopăie şi cântă toată vara, fără să se gândească la viitor. Vine iarna, iar când greierul se înființează dârdâind şi lihnit de foame la uşa furnicii şi-i cere de mâncare, furnica îi spune s-avem pardon, amice, de ce ți-aş da ceva? Toată vara te-ai ținut numai de distracții stupide, în timp ce eu munceam aici de mă speteam, iar acum te aştepți să plătesc eu pentru greşelile tale? Îmi pare rău, dar nu-i corect şi n-o să fac asta. Aşa că-i trânteşte uşa-n nas greierului şi-l lasă să moară în frig.

William, care pe vremuri îşi riscase viața pentru a salva un negru de la a fi linşat, se transformase în Uriah Heep. Poate că sună dur, dar ce altceva să spui despre un om care a publicat o singură carte (în 1910) cu titlul A Scientific Currency[120]?

***

Cora s-a întors în Anglia, învârtindu-se fără rost aproape un an, străduindu-se să se afirme ca scriitoare freelance. În ciuda ajutorului şi încurajărilor primite de la soții Frewen şi de la Curtis Brown, rezultatele au fost jalnice. Stokes nu era dispus să-i plătească un avans pentru proiectul biografiei lui Crane şi, deşi a reuşit să termine şi să vândă una sau două dintre povestirile neterminate ale lui S.C., plus câteva texte scurte proprii, în cele din urmă s-a lăsat păgubaşă şi s-a întors în America. O vreme s-a aciuat în provincie, în Kentucky, în casa unei femei pe nume Lyda Brotherton, o rudă îndepărtată a

---

[120] În traducere, „O monedă ştiinţifică”.

lui Kate Lyon, dar cum banii îi erau pe sfârşite, iar în faţă nu se vedea decât un zid, a plecat din Kentucky, a făcut un salt în trecut şi s-a întors la viaţa pe care o dusese pe când îşi spunea Cora Taylor.

„Cea mai puţin plicticoasă parteneră a unui scriitor din toată istoria literaturii americane", cum a descris-o A.J. Liebling în 1961, Cora fusese împreună cu Crane doar trei ani şi jumătate, iar după un an de doliu, a trebuit să găsească o cale de a-şi continua viaţa fără el. Poate că întoarcerea la Jacksonville n-a fost cea mai înţeleaptă decizie, dar succesul pe care-l avusese acolo la jumătatea anilor 1890 era singurul lucru cu sens pe care-l făcuse pe cont propriu şi cu siguranţă era un mod mai bun de a-şi petrece viaţa decât să stea şi să se uite la un zid.

Pentru a invoca iar Evanghelia după Ioan, aşa cum face Crane la finalul Monstrului: Cel fără de etc... să arunce cel dintâi etc... asupra ei.

A durat o vreme până să-şi regăsească vechile cunoştinţe şi să-şi reia relaţiile cu cei mai bogaţi şi mai influenţi dintre foştii ei clienţi, dar odată ce banii au început să intre, ungând roţile afacerii, Cora a devenit patroana unui nou stabiliment numit The Court, aflat la intersecţia dintre străzile Davis şi Ward. Înalt de două etaje şi ocupând colţul unei străzi, era de această dată un bordel în toată regula, cu fete care locuiau în clădire şi o listă de băuturi care includea tărie, dar noul club era mult mai elegant decât fusese vreodată Hotel de Dreme: un palat al plăcerilor autentic şi ultramodern, pentru bărbaţi cu dare de mână aflaţi în căutare de divertisment, relaxare şi trupuri de femei tinere.

Afacerea a mers strună, iar în câţiva ani, Cora a devenit o femeie înstărită şi prosperă, dar încetul cu încetul, chiar în timp ce se pregătea să deschidă un al doilea Court într-un oraş de pe malul mării, la treizeci de kilometri est de Jacksonville, busola ei interioară a început să se clatine, iar viaţa a cotit-o uşurel spre Tărâmul Straniului. Consecinţele au fost catastrofale.

În vara anului 1905, cu trei luni înainte de moartea soţului ei Stewart (despre care a aflat abia în 1907), Cora s-a legat la cap cu o căsătorie absurdă cu un anonim de douăzeci şi cinci de ani pe nume Hammond P. McNeil, care lucra pentru angrosistul de la care cumpăra alcool pentru Court. McNeil, un băiat voinic şi dezechilibrat, dintr-o familie considerată bună din Waycross, Georgia, obişnuia să bea şi devenea violent la băutură, iar când nu bea era idiot. La doar câteva luni după nuntă, relaţia s-a destrămat, dar cei doi au rămas căsătoriţi din motive obscure, iar în 1907, în ultima zi de mai, convins că soţia lui se încurcase cu Harry Parker, iubitul menajerei, un tânăr de nouăsprezece ani, McNeil l-a omorât pe Parker cu patru focuri de armă. La procesul care a avut loc în decembrie, făptaşul a susţinut că fusese în legitimă apărare şi a fost achitat. La mai puţin de un an după acest episod, într-un nou acces psihotic, McNeil a umplut-o de sânge atât de rău pe Cora într-o ceartă domestică, încât aceasta a intentat în sfârşit divorţ. McNeil a dispărut din viaţa ei, dar cumplita simetrie a continuat: la patru ani după ce s-a recăsătorit, McNeil a murit la rândul lui împuşcat de cea de-a doua soţie.

Mormântul Corei din cimitirul Evergreen, Jacksonville, Florida

(FOTOGRAFIE DE ELIZABETH FRIEDMANN)

În 1910, complet epuizată şi pe jumătate retrasă din activitate la locuința ei din Pablo Beach, Cora, care între timp se îngrăşase foarte mult, a suferit un prim atac cerebral uşor. Pe 4 septembrie, într-o după-amiază caldă de duminică, în timp ce zeci de automobile se înşirau afară de-a lungul plajei, Cora se afla undeva în livingul ei, ocupată cu cine ştie ce. Când s-a uitat afară pe geam şi a văzut că una dintre maşini se împotmolise în nisip, a ieşit să ajute. Săriseră şi alții în ajutor, iar ea s-a opintit odată cu ei. A durat ceva, dar în cele din urmă, după îndelungi strădanii sub soarele fierbinte al Floridei, au reuşit să aducă maşina pe pământ ferm. Sleită şi puțin amețită, Cora s-a întors în casă. Dacă ne gândim la viața pe care o dusese de când rămăsese singură, a avut parte de un sfârşit surprinzător de liniştit. S-a întins pe canapea, a închis ochii şi nu i-a mai deschis niciodată. Pe 5 septembrie, Evening Metropolis a relatat că ar fi murit din cauza unei „hemoragii cerebrale”.

Avea patruzeci şi cinci de ani. Cu zece ani în urmă, Crane fusese îngropat în cimitirul Evergreen din Hillside, New Jersey, şi iată că trupul neînsufleţit al Corei a ajuns tot într-un cimitir numit Evergreen, dar la aproape o mie cinci sute de kilometri depărtare, în Jacksonville, Florida. Fiecare e liber să interpreteze acest lucru cum doreşte. Pe mormântul ei scrie: CORA E. CRANE / 1868-1910. Nu e niciun mister de ce şi-a dorit să rămână în amintire ca doamna Crane, cum nu e un mister nici că o femeie de patruzeci şi cinci de ani a fost îngropată la doar patruzeci şi doi de ani. Mereu se dăduse mai tânără cu acei trei ani, iar când a încetat din viaţă, şiretlicul ei a devenit etern. O ultimă cochetărie înainte de a dispărea pe lumea cealaltă.

7

Newark. Port Jervis. Asbury Park. Syracuse. Lake View. Sullivan County. New York City. Hartwood. Nebraska. Texas. Mexic. Jacksonville. Grecia. Oxted. Key West. Cuba. Puerto Rico. Brede. Badenweiler. Hillside.

De la Oameni în bătaia furtunii la Un copilaş ameninţător. De la Maggie la Viteza tinereţii şi Monstrul. De la Domnul Binks la A treia violetă şi Hotelul Albastru. De la o mină de cărbune din Pennsylvania la scaunul electric din Sing Sing. De la Semnul roşu al curajului la Mireasa vine la Yellow Sky. De la Un duel între un ceas deşteptător şi o hotărâre sinucigaşă la Golanul de la oraş şi sătenii virtuoşi. De la Călăreţii negri la Războiul e bun şi Un om plutind pe o vergă subţire. De la Totul sau nimic – cai la Un om şi alţii şi Cei cinci şoareci albi. De la Un episod din război la Preţul uniformei şi Faţa întoarsă. Un experiment al sărăciei. Barca de salvare. Amintiri din război.

Dacă oamenii de pe această verandă îşi coboară vreodată ochii de la râul lat şi privesc pietrele de mormânt, probabil că-şi dau seama că pot şi nu pot descifra inscripţiile de la acea distanţă. Întâlnesc linia de hotar între coerenţă şi înceţoşare.

Senger, Wheeler, Lawrence. Linson şi gaşca de hăndrălăi. Hawkins. Hubbard. Button şi Barr. Frederic. Bacheller, Marshall, Scovel, Davis şi Hare. Billy Higgins. Căpitanul Murphy. McClure [...] Hearst [...] Pulitzer.

Dora Clark. Charles Becker. Theodore Roosevelt.

Bietu' cartofor nici măcar nu e substantiv. E un fel de adverb. Orice păcat e rezultatul unei colaborări. Noi, toţi cinci, am colaborat ca să-l omorâm pe suedez.

Lily Brandon Munroe, Nellie Crouse şi Amy Leslie.

Cora Howorth Murphy Stewart Taylor Crane McNeil.

Da – nu. Nu ştiu.

Garland şi Howells. James, Wells şi Conrad. Cu toţii erau mai în vârstă decât el şi toţi i-au supravieţuit mulţi ani.

Sisif.

A fost mai întâi nimeni, apoi cineva. Mulţi l-au adorat, mulţi l-au detestat, apoi a dispărut. A fost uitat. A fost rememorat. A fost iar uitat. A fost iar rememorat, iar acum, la început de 2020, în timp ce scriu ultimele fraze ale acestei cărţi, operele lui sunt din nou uitate. Sunt vremuri negre în America, sunt vremuri negre peste tot şi, pentru că atâtea lucruri ne macină certitudinile despre cine suntem şi încotro ne îndreptăm, poate a sosit

momentul să-l dezgropăm pe băiatul sclipitor şi să ni-l reamintim. Proza scapără încă, privirea e la fel de tăioasă, scriitura, la fel de usturătoare. Mai contează ceva din toate astea pentru noi? Dacă da, şi nu ne rămâne decât să sperăm că da, atunci trebuie să fim atenți.

E ca şi cum rănitul ar atinge cortina trasă peste misterele întregii existențe, rostul furnicilor, al monarhilor, al războaielor, al oraşelor, al luminii soarelui, al zăpezii, al unei pene desprinse din aripa unei păsări, o forță ce aureolează o masă însângerată, făcându-i uneori pe ceilalți oameni să înțeleagă că sunt mărunți [...]

Octombrie 2017-februarie 2020

(f) NOTE BIBLIOGRAFICE

Abrevieri

Berryman John Berryman, Stephen Crane (Sloane, 1950; reeditare: Meridian Books, 1962)

C The Correspondence of Stephen Crane, ed. Stanley Wertheim şi Paul Sorrentino, două volume (Columbia University Press, 1988)

Conrad Joseph Conrad, prefață la Thomas Beer, Stephen Crane: A Study in American Letters (Knopf, 1923)

Encyclopedia Stanley Wertheim, A Stephen Crane Encyclopedia (Greenwood Press, 1997)

Fryckstedt Olov W. Fryckstedt, „Stephen Crane in the Tenderloin” (Studia Neophilologica 34 [1962], 135-63)

Gilkes Lillian Gilkes, Cora Crane: A Biography of Mrs. Stephen Crane (Indiana University Press, 1960)

Linson Corwin K. Linson, My Stephen Crane, ed. Edwin H. Cady (Syracuse University Press, 1958)

LOF Paul Sorrentino, Stephen Crane: A Life of Fire (Harvard University Press, 2014)

Log Stanley Wertheim şi Paul Sorrentino, The Crane Log: A Documentary Life of Stephen Crane 1871-1900 (G.K. Hall, 1994)

SCR Stephen Crane Remembered, ed. Paul Sorrentino (University of Alabama Press, 2006)

Stallman R.W. Stallman, Stephen Crane: A Biography (George Braziller, 1968)

Stallman şi Gilkes Stephen Crane: Letters, ed. R.W. Stallman şi Lillian Gilkes (New York University Press, 1960)

Stallman şi Hagemann The New York City Sketches of Stephen Crane and Related Pieces, ed. R.W. Stallman şi E.R. Hagemann (New York University Press, 1966)

Weatherford Stephen Crane: The Critical Heritage, ed. Richard M. Weatherford (Routledge and Kegan Paul, 1973)

Opere The Works of Stephen Crane, ed. Fredson Bowers, zece volume (University Press of Virginia, 1969-1976)

Cu excepția cazurilor în care se menționează altfel, toate citatele din opera lui Crane sunt preluate din ediția într-un volum Library of America: Crane: Prose and Poetry, selecție de J.C. Levenson (1984). Din rațiuni de economie de spațiu, trimiterile la aceste pagini nu apar în aceste Note bibliografice.

Stevie

20 Familia are rădăcini C, 227.

20 Nu prea mă pricep C, 165-67.

23 Ținea la amintirea mamei Helen R. Crane, „Unchiul meu, Stephen Crane”, American Mercury 31 (ianuarie 1934). Toate citatele din Helen R. Crane provin din această sursă. SCR, 43-50.

26 Dragă Stephen C, 590.

29 Într-o zi, pe la doi ani şi jumătate Opere vol. 10, 343.

29 Era un banc de nisip fin Edmund B. Crane, „Însemnări despre viața lui Stephen Crane de fratele lui, Edmund B. Crane” (Arhiva Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Toate citatele din Edmund Crane provin din această sursă. SCR, 11-15.

29 un băiat voinic Doamna George Crane, „Copilăria lui Stephen Crane”, New York World, 10 iunie 1900. SCR, 16.

30 în copilărie, cel mai grozav joc Opere vol. 10, 345.

31 caracteristica dominantă a lui Stephen Wilbur F. Crane, „Amintiri despre Stephen Crane”, Binghamton Chronicle, 15 decembrie 1900. Toate citatele din Wilbur Crane provin din această sursă. SCR, 17-19.

31 după părerea lui, indiferența sa Scrisoarea lui Frank W. Noxon pentru Corwin Knapp Linson, 14 aprilie 1930 (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca Universității Syracuse). SCR, 76.

32 A fost prima mea întâlnire Post Wheeler şi Hallie E. Rives, Dome of Many-Colored Glass (Doubleday, 1955). Toate citatele din Wheeler provin din această sursă. SCR, 23-29.

35 Mama lui era o femeie scundă Log, 31-32.

36 MAI BINE – Opere vol. 10, 73.

37 Unsprezece zile am luptat C, 295-96.

37 trebuie să aibă un câine Jessie Conrad, „Amintiri despre Stephen Crane”, Bookman 63 (aprilie 1926). Cu câteva excepții semnalate, citatele din Jessie Conrad provin din această sursă. SCR, 251-56.

37 Ce poate fi mai grozav C,127.

38 nu părea niciodată mai fericit Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date”, London Mercury 1 (decembrie 1919). SCR, 250.

38 Pentru mine, fericirea C, 167.

38 Calul lui era întotdeauna Charles Michelson, în prefața la Barca de salvare şi alte poveşti de aventuri (1927); vol. 12 din The Work of Stephen Crane, ed. Wilson Follet (Knopf, 1925-27). Toate citatele din Michelson provin din această sursă. Preluate în SCR, 215-21.

39 Cum a ridicat măgarul dealurile Opere vol. 8, 91-94.

40 rost de o mănuşă masivă din piele de căprioară Abraham Lincoln Travis, „Amintiri despre Stephen Crane” (Dosarul absolvenților, Colecții speciale, Universitatea Syracuse). SCR, 61-62.

40 foarte rapid şi cu reflexe iuți Mansfield J. French, „Stephen Crane, jucător de baseball”, Syracuse Alumni News (ianuarie 1934). SCR, 77-79.

40 Era cel mai bun dintre cei nouă jucători Clarence Loomis Peaslee, „Zilele de studenție ale lui Stephen Crane”, Monthly Illustrator and Home and Country 13 (august 1896). SCR, 84-87.

42 pufăia trabucuri întruna Din prima din cele două scurte evocări trimise de Nelson Greene specialistului în Crane Melvin H. Schoberlin pe 4 septembrie, respectiv 3 octombrie 1947. Următoarele citate din Greene

provin din aceste texte (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca Universității Syracuse). SCR, 125-33.

42 Mama [...] se bucura mereu Edna Crane Sidbury, „Unchiul meu, Stephen Crane, aşa cum l-am cunoscut”, Literary Digest International Book Review 4 (1926). Toate citatele din Crane Sidbury provin din această sursă. SCR, 50-56.

42 Unchiul Jake şi clopoțelul Opere vol. 8, 3-7.

45 Elevii [...] umblau haihui Harvey Wickham, „Stephen Crane în studenție”, American Mercury 7 (martie 1926). SCR, 63.

46 Dragă domnişoară Allen C, 212.

47 «Steve» era eroul Scrisoare nedatată trimisă de Armistead Borland lui Schoberlin. Log, 44-45.

49 MUNCITORI ÎN OCEAN GROVE Opere vol. 8, 533-34.

50 AGLOMERAȚIE ÎN ASBURY PARK Opere vol. 8, 537-38.

50 PARADA BEBELUŞILOR Opere vol. 8, 539-40.

50 ASBURY PARK Opere vol. 8, 541-43.

50 MAREA PLIMBARE PE PROMENADĂ ÎN ASBURY PARK Opere vol. 8, 533-34.

53 gangsteri din anul al doilea Ernest G. Smith, „Întrebări şi comentarii”, Lafayette Alumnus 2 (februarie 1932). SCR, 71.

53 Cât despre mine, am fost C, 166-67.

53 La şcoală nu mă omoram cu învățatul C, 99.

55 GÂNGĂNII URIAŞE ÎN ONONDAGA Opere vol. 8, 578-80.

56 În scurt timp a demonstrat Clarence N. Goodwin către Max J. Herzberg, specialist în Crane, într-o scrisoare datată 3 noiembrie 1921 (Arhiva Stephen Crane, Biblioteca Publică Newark). SCR, 79-80.

56 Aşadar, după ce a ridicat prompt şi neînfricat Frederic M. Lawrence, „Adevăratul Stephen Crane”, 25 de pagini dactilografiate (Biblioteca Publică Newark). Text scris în mai multe reprize, în anii 1920. Toate citatele din Lawrence provin din această sursă. SCR, 110-23.

61 a intrat în război fără dram de talent C, 97.

62 şcoala deşteaptă a literaturii C, 63.

62 Erau bucăți de ficțiune fantastice şi impresioniste Willis Fletcher Johnson, „Începuturile lui Stephen Crane”, Literary Digest and International Book Review 4 (1926). Toate citatele din Johnson provin din această sursă. SCR, 38-43.

64 Viața în Sullivan County Opere vol. 8, 220-22.

66 Şapte bebeluşi explodează Opere vol. 8, 267-68.

66 Strigătul unui puding cu afine Opere vol. 8, 254-59.

68 Nu prea eroic Opere vol. 8, 211-15.

69 La scurt timp după apusul soarelui Log, 66.

70 Doamna Crane a participat Log, 66.

71 Aşa deci, duci lipsă de femei C, 44.

72 Vezi ’mnetale, i s-a adresat micul Alstrumpt Log, 70.

75 corpul era ridicat Log, 73.

77 nu era un bărbat chipeş Log, 74.

78 Căpitanul Opere vol. 8, 10-14.

79 Fiica mea nu vorbeşte franțuzeşte LOF, 94.

80 n-ai să găseşti nici urmă de predică Linson, 18.

80 Scumpa mea L.B C, 55.

83 Chipul tău e un chin C, 57-58.

84 Cariera mea a fost C, 62-64.

85 Vii în nord C, 112.

88 Nu ştiu de ce nu ajung Arthur Oliver, „Amintiri din Jersey – Stephen Crane”, Lucrările New Jersey Historical Society (1931). Toate citatele din Oliver provin din această sursă. SCR, 30-36.

91 criticile nemeritate şi neamericane Log, 78.

91 o scurtă corespondență neînsemnată Log, 78.

92 calomnios Log, 79-80.

92 La ce te aşteptai Hamlin Garland, Roadside Meetings (Macmillan, 1930). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Garland provin din acest text. SCR, 91-102.

93 omul din cauza căruia n-am ajuns LOF, 101.

115 Câteva sugestii pentru dramaturgi Opere vol. 8, 42-47.

115 realizare artistică iresponsabilă C, 69.

117 cel mai comun nume Linson, 21.

119 Vei fi, inevitabil C, 53.

121 De ce a înjurat tânărul vânzător? Opere vol. 8, 33-38.

121 ciupea coardele Linson, 27.

122 Gura, ce Dumnezeu! Log, 86, 88.

123 cel mai profund interes C, 49-51.

124 V-am trimis o carte scurtă C, 51.

124 dar i-am aruncat o privire C, 52.

125 vorbind despre munca lui Stallman şi Gilkes, 306.

125 Stephen stătea lângă o fereastră Linson, 28.

126 coridoare adormite „Clădirea Ligii Studenților la Arte” (în ediția Library of America, 567-68).

126 cel mai adevărat şi mai original studiu Weatherford, 37-38.

127 Se poate afirma [...] literatura americană modernă Weatherford, 326-31.

127 Hamlin Garland a fost primul C, 55.

128 Prima mea mare dezamăgire C, 232.

129 Nu l-am auzit niciodată râzând Conrad, 20.

132 Ai terminat cu povestirea «Un copilaş amenințător»? C, 56.

132 Băiețelul care Log, 106.

137 e una dintre poveştile americane perfect concepute Berryman, 69.

138 În octombrie, când s-a întors Scrisoarea lui Frederick C. Gordon către Thomas Beer, 25 mai 1923 (Colecția Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Toate citatele din Gordon provin din această sursă. SCR, 138-40.

139 Fratele meu, Edmund William Howe Crane către Thomas Beer, 21 noiembrie 1922 (Colecția Thomas Beer, Arhivele Universității Yale). Log, 81.

139 Clipele cele mai negre din viața lui Stephen Crane R.G. Vosburgh, Criterion (1901). Toate citatele din Vosburgh provin din această sursă. SCR, 133-36.

140 N-am putut veni să te vizitez C, 65.

140 Dac-aş avea un costum nou Linson, 3, 8.

141 O, pungă firavă Opere vol. 10, 74.

142 Inițial mi-am propus Scrisoarea lui Louis C. Senger către Hamlin Garland, 9 octombrie 1900. Stallman şi Gilkes, 319.

143 slab – aproape cadaveric Edward Marshall, „Moartea lui Stephen Crane – o mare nenorocire pentru noi toți" New York Herald, 10 iunie 1900. Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Marshall provin din acest text. SCR, 226-27.

144 Crane şi-a lepădat mantaua lungă de ploaie Linson, 2.

144 Mă mir că niciunul Linson, 37.

146 Cele mai mari daune Log, 93.

147 E grozav! Scrisoarea lui David Ericson către Ames W. Williams, 4 noiembrie 1942 (Tweed Museum of Art, Universitatea Minnesota, Duluth). SCR, 136-38.

147 E peste puterile mele C, 57.

147 Mai e unul în care Log, 99.

148 Găsim aici adevăruri de netăgăduit Log, 100.

148 M-am mutat între timp C, 65.

150 Avea la el un manuscris făcut sul Irving Bacheller, Coming Up the Road (Bobbs-Merrill, 1928). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Bacheller provin din acest text. SCR, 149-50.

150 o variantă mult mai scurtă C, 81.

151 Cerşeşte, împrumută sau fură C, 80.

151 Dragă prietene C, 79.

152 iar la plecare, l-am întâlnit Curtis Brown, Contacts (Casell, 1935). Toate citatele din Brown provin din această sursă. SCR, 140-42.

152 Dacă domnul Crane e atent Log, 117.

153 promisese să ardă romanul Willis Brooks Hawkins a publicat trei scurte articole despre Crane în rubrica sa „All in a Lifetime” pe care a ținut-o în presă în anii 1920: „Geniul lui Stephen Crane”, „Stephen Crane dă de greu” şi „Stephen Crane dă înapoi”. În cel de-al doilea articol scrie: „Apoi m-a asigurat că ar fi dat foc manuscrisului.” Cu câteva excepții semnalate, citatele din Hawkins provin din aceste texte. SCR, 165-69.

155 La sfârşit de februarie Linson, 58.

158 dormea ca un prunc sănătos Evocare fără titlu trimisă de William Waring Carroll lui Thomas Beer, 20 martie 1924 (Colecția Thomas Beer, Arhiva Universității Yale). SCR, 144-46.

158 Era o zi înfiorătoare Linson, 59.

159 Doi bărbați stăteau şi priveau Opere vol. 8, 304.

166 Scene din ziua plecării Opere vol. 8, 302-5.

168 Culese de pe stradă în noaptea alegerilor Opere vol. 8, 333-37.

205 Nu poți zăbovi prea mult în mină Acest paragraf, ca şi următoarele trei, sunt din Opere vol. 8, 607-8.

206 Deci, până la urmă Linson, 70.

207 Mi-au venit şi le-am scris Linson, 49-50.

209 Nu-mi spune cu glas voios Daniel Hoffman, The Poetry of Stephen Crane (Columbia University Press, 1957), 41. Hoffman precizează că versurile sunt scrise „pe o coală oarecare din Arhiva Stephen Crane de la Columbia [...] o foaie pe jumătate acoperită cu mâzgăleli”. Crane înlocuieşte „glas tânguios” al lui Longfellow cu „glas voios”, dar nu se atinge de „Că-n viață ne putem desfăta”.

209 Crane e cel mai important Berryman, 169.

209 a arătat către un pamflet Linson, 51-52.

210 chestiile astea sunt prea orfice C, 75.

211 domnul Howells a luat din bibliotecă Bookman (aprilie 1901). Weatherford, 80-81.

212 un Aubrey Beardsley al poeziei Henry Thurston Peck, Bookman (aprilie 1901). Weatherford, 67.

214 mai bine mor decât să fac aşa ceva Citat în Linson, 56.

215 Domnul Barry a citit poeziile Log, 71.

215 s-a dus la culcare Linson, 56.

215 O noapte la clubul milionarilor Opere vol. 8, 280-83.

219 O masă de Crăciun câştigată în luptă Opere vol. 8, 82-88.

219 Dolarii mă osândesc The Letters of Herman Melville, ed. Merrell R. Davis şi William H. Gilman (Yale University Press, 1960), 128.

221 vorbirea e revelatoare, iluminează Linson, 73.

221 unui anume William B. Kelsey LOF, 141.

235 Steve a fost în al nouălea cer acolo Linson, 75-76.

235 o fotografie, o poezie amuzantă LOF, 143.

235 Pike County Puzzle, Opere vol. 8, 608-35.

236 De la început şi până la sfârşit Log, 112.

237 aştept veşti de la dumneavoastră C, 72.

238 sunt o mulțime de puncte C, 73-74.

240 Boala lăcomiei Opere vol. 8, 7-10.

241 Aş vrea să-l cunosc C, 245.

242 înfățişarea inteligentă Citat în LOF, 413, n. 14. Traducerea lui Cahan a fost uşor îmbunătățită.

242 Poveşti din Valea Wyoming, „Bătălia de la Forty Fort”, „Înfrângerea de la Forty Fort” şi „Moş Bennet şi indienii”. Opere vol. 8, 137-54.

243 măcelari [...] ucigaşi idioți Richard White, The Republic for Which It Stands: The United States During Reconstruction and the Gilded Age, 1865-1896 (Oxford University Press, 2017), 646-47. Comentariile lui Howells au apărut inițial în „Editor’s Study”, Harper’s New Monthly Magazine, ianuarie 1891.

243 Primul s-a jucat „Universitatea Harvard contra indienilor de la Carlisle” Opere vol. 8, 669-73.

243 omoară indianul Citat de profesoara de istorie de la Princeton Tera W. Hunter în „The Long History of Child-Snatching”, editorial New York Times, 3 iunie 2018.

246 STEPHEN CRANE ÎN MINETTA LANE Opere vol. 8, 399-406.

249 A fost o femeie! C, 212-13.

249 unei tinere pe nume Grace Hall LOF, 137.

250 alerga după femei Scrisoarea lui John Northern Hilliard către Thomas Beer, 1 februarie 1922. Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Hilliard provin din această sursă. SCR, 162-63.

250 Clădirea, din câte îmi amintesc Harry B. Smith, First Nights and First Editions (Little, Brown, 1931). SCR, 164-65.

251 ațintiți asupra totuarului Robert H. Davis, introducere la Tales of Two Wars (1925), în vol. 2 din The Work of Stephen Crane, ed. Wilson Follett (Knopf, 1925-27), ix-xxiv. Preluat în SCR, 154-55.

253 Pe fundalul ferestrei Linson, 2.

253 Soarta îşi pune pecetea Opere vol. 10, 344.

256 Era absolut imposibil Linson, 108, 110.

258 Dragă Stevie şi Cerule! C, 85.

259 Dragă domnule Hitchcock, nu v-am spus C, 217.

260 cel mai viteaz băiat New York Press, 5 ianuarie 1897. Log, 238.

261 Dragă domnule Hitchcock, bineînțeles că oamenii excentrici C, 213.

262 Dragă domnişoară Hill C, 208-9.

263 Cerule! Ce voce verde! Log, 188.

263 o tuberculoză incipientă Speculația lui Sorrentino în LOF, 165.

264 Nu pot aştepta zece ani Willa Cather (sub pseudonimul Henry Nicklemann), „Când l-am cunoscut pe Stephen Crane”, Library (Pittsburgh) vol. 1 (23 iunie 1900). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din Cather provin din această sursă. SCR, 173-78.

264 Dragă Budge C, 96.

264 Stephen Crane, reprezentantul Log, 124-25.

268 Cât despre mine C, 97 (singurul paragraf din scrisoare publicat în articolul lui Pease).

268 A trebuit să construiesc C, 99.

269 Dacă dăm crezare legendei Povestea ne-a parvenit de la Edith Lewis, prietena şi multă vreme partenera lui Cather. SCR, 342, n. 4.

271 Garnett despre Crane Academy, 17 decembrie 1898. Weatherford, 225-29.

273 Mon ami Linson C, 98.

274 Întotdeauna am considerat C, 128.

275 o mulțime de mici corecturi C, 100.

275 Spre cinstea mea Log, 128.

276 Expresia liniştită Log, 130.

276 la cinci luni după moartea sa „Galveston, Texas, 1895”, Westminster Gazette, 6 noiembrie 1900.

276 un dobitoc insuportabil C, 101.

277 Ultima imagine Frank H. Bushick, Glamorous Days: In Old San Antonio (Naylor, 1934). Citat în Linda H. Davis, Badge of Courage: The Life of Stephen Crane (Houghton Mifflin, 1998).

279 stilul de viață leneş, plin de alcool şi jocuri de noroc Berryman, 112.

279 Toreadorii „Ciudad de México”, Opere vol. 8, 429-32.

279 De după colțul „Canalul Viga”, Opere vol. 8, 432-35.

279 Burro, care se naşte şi moare „Stephen Crane în Mexic I”, Opere vol. 8, 438-44.

279 Despre bani şi prețuri „Argint pe toate drumurile în Mexic”, Opere vol. 8, 444-46.

280 Despre pulque „O cană de pulque e grea”, Opere vol. 8, 356-59

285 Mă ocup în sfârşit C, 123.

285 Am auzit despre De Edna F. Crane, una dintre fiicele lui Edmund. Autorul a primit de la Paul Sorrentino o fotocopie a scrisorii.

285 La fel de subit Linson, 87.

286 De la prima la ultima pagină Chicago Daily Inter-Ocean, 11 mai 1895. Log, 132.

287 pentru că nu stau prea bine cu sănătatea C, 104.

287 căpitanul Kidd [...] Washington LOF, 161.

287 În cocioaba de pe acoperiş Irving Bacheller, „Asociațiile autorilor”, Manuscript 1 (1901). Log, 132-33.

288 Țin minte perfect Amy Lowell, prefață la Călăreții negri şi alte versuri, vol. 6 din Opere de Stephen Crane, ed. Wilson Follett (Knopf, 1926).

289 Văd că au luat la țintă C, 111.

289 Pentru inutilitatea şi afectarea lor Weatherford, 66.

289 Asta e poezie? Weatherford, 67.

289 seriozitate viguroasă Weatherford, 68.

289 poet adevărat Weatherford, 63, 65.

290 Am văzut un contor de gaze Log, 139.

291 Singurul lucru care mă mulțumeşte profund C, 195.

292 Nu e în niciun fel C, 171.

292 E bine că-ți place C, 180.

297 De fapt, nu țin neapărat C, 116.

298 poveşti groteşti C, 111.

298 Hoinăresc prin pădure C, 118.

298 Dragă Willis, e critică de teatru C, 121.

298 Dragă bătrâne C, 122.

299 domnul Stephen Crane, autorul Weatherford, 108.

299 a încercat de această dată Weatherford, 91.

300 interesului pe care l-ați arătat C, 115.

300 Urările dumitale de Anul Nou C, 188-89.

300 un coşmar cromatic Log, 143.

300 o satiră virulentă Weatherford, 140-41.

301 New York Times Weatherford, 89.

301 Sydney Brooks Weatherford, 101.

302 acest misterios tânăr anonim Weatherford, 115, 116.

303 Tocmai mă obişnuisem pe deplin C, 192.

303 Dragul meu Willis, niciodată C, 189.

303 Dragă domnule Hitchcock, mă tem că C, 191.

304 Azi mi-am ieşit din fire C, 145.

305 Dragă Willis, pădurea maronie C, 127.

306 povestea curge bine C, 128.

306 M-am dat la fund şi lucrez C, 134.

306 O treime din roman e gata C, 136.

306 Am ajuns fix la jumătate cu romanul C, 140.

306 Două treimi din roman sunt gata C, 144.

306 În ultima vreme m-am zbătut C, 148.

307 Mulțumesc pentru cuvintele calde C, 161.

307 Cred că e bine C, 204.

307 Înainte să apară „Semnul roşu al curajului” C, 230. Pentru Demorest’s Family Magazine, mai 1896.

342 o soră mai slabă Toate comentariile din Buffalo, New York, Brooklyn, Springfield şi Providence sunt preluate din Log, 255, 258.

342 Godey’s Magazine Weatherford, 214-15.

344 Socoteala cu dineul C, 175.

345 pentru o asemenea revistă LOF, 178-81.

345 ar fi putut fi la fel de bine verzi C, 110, n. 1.

345 nădăjduiesc că nu veți fi pus la inimă C, 109.

346 Publicului îi era greu să creadă Amy Lowell în prefața la Călăreții negri şi alte versuri, xxii, xxvi.

346 Recunoscând în persoana domniei voastre C, 137.

346 Poți să le răspunzi C, 138-39.

347 Sunt un om foarte simplu C, 138.

347 când mă gândesc că am fost atât de josnic C, 139-40.

247 să-i admire pe bravii Filistini C, 108.

348 Mi-am drămuit C, 154-55.

348 Dacă ajungi la Genesee C, 156-57.

349 Dineul acela Claude Bragdon, Merely Players (Knopf, 1905). SCR, 169.

349 În seara de joi SCR, 168-69.

350 După mai mulți ani SCR, 341-42. Citat în n. 257.

350 Domnul Crane a răspuns Log, 156.

351 irepresibila mediocritate Log, 157.

351 ultimele zbateri ale secolului Lotus, martie 1896. Encyclopedia, 165.

352 Hubbard şi Taber te consideră C, 162-63.

352 tânără afectată şi pe deplin convențională Descriere din Log, 123.

354 Presupun că nu vei fi C, 162-63.

356 un ins din Boston C, 170-72.

356 Ce înfiorător de sătulă C, 180-83.

356 luptase ca infanterist LOF, 411, n. 28.

357 Recenta dumitale mărturisire C, 200-203.

358 Vai mie, ce mult C, 207-8.

358 În anul următor Encyclopedia, 78.

360 Mă bucur C, 196.

360 am înlăturat C, 197.

360 am şlefuit cu grijă C, 200.

360 Maggie s-a născut C, 206-7.

360 o să-i dau bice cu Maggie C, 214.

360 mă îmbolnăvesc când văd şpalturile C, 224.

361 scriu o poveste C, 175.

362 încetul cu încetul unele lucruri C, 214.

362 La sfârşitul acestei săptămâni C, 218.

362 Washington mă exasperează C, 219.

363 Cred că înțelegerea C, 192.

363 Nu vă adresați lui Bacheller sau McClure C, 254.

363 Reynolds (1864-1944) Encyclopedia, 293.

364 În mod evident, trecerea Opere vol. 3, prefață, xxxv.

365 înțelegerea promptă C, 200.

369 Pune pe hârtie mitocănia Log, 185-86.

369 mâna unui artist Weatherford, 42.

370 E băiat bun Log, 196.

370 Artele dau dovadă Weatherford, 47.

370 Surprinde prin Weatherford, 48.

370 Sunt, desigur C, 295.

371 cei trei tineri exponenți Log, 208.

371 cameră enormă de la ultimul etaj Log, 192.

377 Am citit şi noi, laolaltă C, 130.

377 cu mare bucurie C, 133.

377 acest locotenent e C, 221.

377 unchiului său Wilbur Peck LOF, 39-40.

397 De câți bani C, 244.

397 Probabil că Crane l-a cunoscut Encyclopedia, 278.

397 McClure a cochetat LOF, 197.

397 La tribunal se deschide la zece C, 241.

398 Îți sunt foarte îndatorat C, 249.

400 îndepărtata Port Jervis Evening Gazette Cele trei articole sunt atât de obscure, încât erau încă necunoscute în anii 1970, atunci când ediția în zece volume a operelor lui Crane a fost publicată de University Press of Virginia. Descoperite de specialistul în Crane Joseph Katz, au fost publicate pentru prima oară în 1983, în articolul lui Katz „Stephen Crane: corespondent metropolitan”, Kentucky Review 4, nr. 3 (1983), 39-51.

402 de om care a dat de belea Prânzul şi comentariul lui Garland apar în LOF, 199.

402 De când sunt în poliție Edwin G. Burrows şi Mike Wallace, Gotham: A History of New York City to 1898 (Oxford University Press, 1999), 959.

402 a acumulat o avere LOF, 195-96.

402 Tenderloin nu e doar un loc Opere vol. 8, 392.

403 renumit ca fief LOF, 204.

408 tânăra a negat Stallman şi Hagemann, 220-21. Ziarul din care a fost preluat articolul a rămas neidentificat. A fost găsit într-un album al lui Crane şi se află acum în Colecția Stephen Crane din Biblioteca Manuscriselor şi Cărților Rare de la Universitatea Columbia.

410 Ofițerul McDemott m-a sfătuit Stallman şi Hagemann, 224-25.

411 Stephen Crane, romancier Fryckstedt, 148-49.

412 Oricine gândeşte Fryckstedt, 149.

413 Un detaliu Opere vol. 8, 111-13.

417 În Tenderloin: un duel Opere vol. 8, 384-87.

420 cea mai mare mizerie Wave, 7 noiembrie, 1896. Log, 218.

421 Bill Opiomanul Opere vol. 8, 396-99.

421 Diamante şi diamante Opere vol. 8, 114-18.

422 Tenderloin aşa cum e în realitate Opere vol. 8, 188-92.

423 Pogonul diavolului Opere vol. 8, 664-69.

427 a fost multă vreme considerată Mike Dash, Satan's Circus: Murder, Vice, Police Corruption, and New York's Trial of the Century (Rivers Press, 2008), 329.

427 Bântuit acum de chipuri F. Scott Fitzgerald, The Great Gatsby (Charles Scribner's Sons, 1925; reeditat de Scribner în 2004), 70 (vezi nota, pentru ed. ro.).

428 Pe 20 septembrie 1896 Stallman şi Hagemann, 232.

428 pe 2 octombrie Fryckstedt, 151.

428 Stevie Crane pare Stallman şi Hagemann, 231.

430 Nu există nici măcar un atom Stallman şi Hagemann, 234-35.

432 a stat pe hol, rezemat de o fereastră Stallman şi Hagemann, 236. Dintr-o relatare parțială scrisă înainte de încheierea procesului, în New York Journal, 16 octombrie 1896.

432 femei cu maniere artificiale Stallman şi Hagemann, 243. New York Journal, 17 octombrie 1896.

432 altă femeie a străzii Stallman şi Hagemann, 237. New York Journal, 16 octombrie 1896.

432 o prostituată legendară Fryckstedt, 155, citat din New York City Folklore, ed. B.A. Botkin (Random House, 1956), 318-19.

437 activitate preferată Edmund Morris, The Rise of Theodore Roosevelt (Ballantine, 1980), 490.

438 un gentleman galant Stallman şi Hagemann, 254. New York Journal, 18 octombrie 1896.

438 un om care nu a încălcat Stallman şi Hagemann, 253. Brooklyn Daily Eagle, 17 octombrie 1896.

438 Sâmbătă 31 octombrie Reconstituit din Log, 217, Stallman şi Hagemann, 229 şi Fryckstedt, 162.

439 Un om care are Fryckstedt, 161-62.

439 Am uitat să-ți vorbesc C, 266.

440 Se pare că Howells Berryman, 146. Sursa nu e precizată. Berryman formulează astfel: „«Incidentul l-a tulburat profund pe domnul Howells», şi-a amintit un prieten în 1924, «până când i-am explicat situația în culorile ei reale»„.

440 mânuța Morris, 490.

440 L-ai cunoscut [...] pe tipul ăsta, Crane Cecil Carnes, Jimmy Hare, News Photographer: Half a Century with a Camera (Macmillan, 1940), 128-29. Pasajul complet e preluat în Log, 210-11.

442 Garland şi-a vândut exemplarul cu dedicație LOF, 114.

445 sarcină inventată Dintr-o notiță de Marlene Zara de la Biblioteca Universității Ohio: „Doamna Anthony mi-a spus că ştie de la Hawkins că Amy îl «păcălise» pe Crane, spunându-i că e însărcinată, ca să-l oblige s-o ia de nevastă.” C, 262.

445 suma totală de 776,50 dolari Log, 218.

446 sunt lefteră Hilt şi Wertheim, 264.

447 Fata mea minunată C, 268-69.

448 Scumpa mea C, 269.

448 În caz că te vezi C, 267.

448 Scumpa inimii mele C, 270-71.

449 Draga mea dragă C, 271.

Exil

451 Fără îndoială o reverență complice Log, 213.

451 Suntem sâcâiți din când în când C, 271.

452 Industria corsarilor Opere vol. 9, 94-99.

453 în caz că expediția îmi va fi zădărnicită C, 267.

453 perfect mulțumitor C, 264-66.

455 la recensământul din 1920 Hilt şi Wertheim, 265.

455 supravegheați atent Daily Florida Citizen, 2 decembrie 1896. Citat din Linda H. Davis, Badge of Courage: The Life of Stephen Crane (Houghton Mifflin, 1998), 174.

457 Străbunicul ei Pentru istoria familiei Corei, vezi Gilkes, 30-37.

458 în urma unei sarcini dificile Informația despre moartea mamei Corei mi-a parvenit printr-o conversație cu Elizabeth Friedmann, care lucrează în prezent la o nouă biografie a Corei Crane.

458 Uneori îmi place să stau acasă Îi sunt recunoscător lui Elizabeth Friedmann pentru că mi-a indicat sursa acestui citat, a celorlalte două de la p. 458 şi p.459 şi a celui de-al patrulea, de la p. 462. Robert Hitchens, „Reggie Hastings în societate: o garoafă verde”, fragment apărut în Current Literature (decembrie 1894), 543.

458 Dacă pornirile nevinovate Edmund Pendleton, One Woman’s Way (Appleton, 1893), 66.

459 Sunt o femeie ciudată W.K. Clifford, Love-Letters of a Worldly Woman (Harper & Brothers, 1892), 73.

459 personaj foarte monden Evening World, 26 decembrie 1894.

462 Tot ce e prea prețios Samuel Rutherford Crockett, The Lilac Sunbonnet, text apărut în serial în Current Literature (decembrie 1894), 553.

464 atrăgătoare, cu adevărat rafinată Scrisoarea adresată de Ernest W. McCready lui Benjamin R. Stolper, 22 ianuarie 1934 (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia). Cu câteva excepții semnalate, toate citatele din McCready provin din această cursă. SCR, 204-12.

464 steaua călăuzitoare Gilkes, 57.

465 Primul lucru pe care mi l-a dăruit James E. Kibler Jr., „Biblioteca lui Stephen şi a Corei Crane”, Proof: The Yearbook of American and Bibliographic Studies, ed. Joseph Katz (University of South Carolina Press, 1971), 221. Log, 226.

465 Efemerul e un element C, 269.

465 Unei iubite nenumite C, 270.

465 Până la sfârşitul anului 1896 Stallman, 244, despre cele două călătorii reuşite şi despre cele două călătorii nereuşite ale vasului Commodore.

465 arme sau cârnați Florida Times-Union, 3 decembrie 1896. LOF, 219.

466 Sigur că da Florida Times-Union, 3 decembrie 1896. Log, 220.

466 ca reprezentant Log, 232

466 Băieți, credeți „Povestea spusă de Stephen Crane însuşi”, New York Press şi alte publicații, 7 ianuarie 1897. În ediția Library of America, 875-84.

467 până şi marinarii bătrâni Stallman, 247.

467 apa a câştigat teren în fața noastră Stallman, 246.

468 Dinamita i-a fost Stallman, 247.

468 Băiatul de la ziar Stallman, 248.

469 Mi-a amintit de George Washington Horatio S. Rubens, Liberty: The Story of Cuba (Brewer, Warren & Putnam, 1932), 155. Log, 237-38.

472 la ce e mai rău C, 274. Declarația unui recepționer de la hotelul St. James, care o informa pe Cora în privința situației.

472 Primit telegramă C, 274.

472 Felicitări pentru lupta vitează C, 275.

473 Vino azi cu expresul C, 276.

473 Stăteau într-un colț „Ziua în care Stephen Crane a naufragiat”, Daytona Beach News Journal, 22 aprilie 1962.

473 Unde e albumul ăla? LOF, 225.

473 Încă nu sunt în stare să scriu C, 277.

473 unui ziar din Asbury Park Articolul din ziarul neidentificat se află la Biblioteca Universității Syracuse.

474 Şapte dintre oamenii de pe Commodore C, 277.

474 comportamentul bărbătesc C, 279. Dintr-o scrisoare adresată de Hawkins în numele Lantern Club.

474 Mulțam mult bătrâne C, 278.

474 o aureolă strălucitoare, galbenă Gilkes, 62.

474 atât de epuizat New York Press, 7 ianuarie 1897. Gilkes, 62.

475 cam pleoştit Branch Cabell şi A.J. Hanna, The St. Johns: A Parade of Diversities (Farrar & Rinehart, 1943), 281. Citat din Linda H. Davis, Badge of Courage, 189.

475 să pornească spre Cuba Log, 240.

476 Mă simt mai întremat Log, 240.

476 Balul anual LOF, 234-35.

476 arăta ca un om întors de la groapă C, 263.

477 În prezența unei realități extraordinare Wallace Stevens, Opus Posthumous (Knopf, 1957), 165.

495 la grande maladie Charles Baudelaire, Mon coeur mis à nu: journal intime (publicat postum, 1887). Reeditare La Collection Électronique de la Bibliothèque Municipale de Lisieux, 1999.

496 Roads of Adventure Ralph D. Paine (Houghton Mifflin, 1922). SCR, 191-92.

497 Trimiteți aici plata de la Heineman C, 280.

497 Pentru Lyda C, 280.

497 Dragă Will C, 281.

499 bucurie debordantă şi următoarele patru paragrafe: Linson, 99, 101, 110. În prima frază a paragrafului final, Linson se înşală în privința vârstei lui Crane, spunând că avea douăzeci şi şase de ani, greşeală pe care am corectat-o discret.

501 Domnul Stephen Crane Log, 247.

502 Maggie ar trebui pusă lângă Weatherford, 58.

502 papagal cu ifose C, 186.

502 ultimul cuvânt Stallman, 268.

503 foarte modest, hotărât şi timid LOF, 239.

503 blondă oxigenată Stallman, 268.

503 Am plecat din Atena Stallman, 268.

503 Dacă Stephen îl considera Gilkes,74

505 Mă aştept să fiu primit C, 285.

505 asinul sălbatic Opere vol. 9, 18.

506 Camerista mea, care bodogănea „Aventura lui Imogene Carter la Farsala”, Opere vol. 9, 270.

506 Mi-am petrecut cea mai mare parte „Imogene Carter descrie bătălia de la Velestino”, Opere vol. 9, 274.

506 Stephen Crane e aici Log, 260-61.

506 N-a văzut la fel de multe Log, 251.

507 Ne-am culcat pe jos „Însemnări”, Opere vol. 9, 72.

507 un oraş frumos „Semnul albastru al laşității”, Opere vol. 9, 45.

507 şoricelul bolnav Log, 253.

509 Cum se comportă romancierul Crane Log, 253-54.

509 Am văzut o luptă Log, 260.

510 Aşadar, duşmanul s-a retras „Semnul albastru al laşității”, Opere vol. 9, 45.

511 Un fragment din Velestino Opere vol. 9, 27-44.

514 Printr-un accident, scrisorile Opere vol. 9, 49-53.

518 ar trebui să ai mare grijă LOF, 250.

518 cel mai temeinic insultat John N. Hilliard, „Stephen Crane”, New York Times, 14 iulie 1900. LOF, 249.

519 cu trei poziții peste The Chronology of American Literature, ed. Daniel Burt (Houghton Mifflin, 2004), 289.

520 majordom în cămaşă Stallman, 305.

521 menajera-şefă C, 300.

521 chiflele sudiste calde Gilkes, 121.

521 foarte vie şi plăcută Stallman, 303.

522 mizerabil de proaste C, 306; către Reynolds, octombrie 1897.

524 N-am scris C, 294.

525 Dragă Harry C, 295.

525 În aug. era cât pe ce să murim C, 300.

525 de la Londra la Glasgow „Scotch Express”, Opere vol. 8, 739-51. Am folosit informația din consistenta Encyclopedia a lui Stanley Wertheim pentru data aproximativă a călătoriei cu Scotch Expressul, ca şi pentru traseul pe care l-au urmat S.C. şi Cora din Anglia în Irlanda, dar atât data, cât şi itinerarul sunt incerte, aşa cum sunt atâtea alte evenimente din viața lui Crane. Pe 9 septembrie, Crane îi scrie din Irlanda fratelui său, Edmund: „Săptămâna viitoare plec în Scoția pentru McClure” (C, 296). Într-o scrisoare trimisă lui Reynolds cândva în octombrie, spune: „Cât despre contracte, nu am actualmente decât două. I. Să scriu un articol despre drumul cu trenul de la Londra la Glasgow pentru McClure. II. Să le dau noua mea carte.” (C, 305). E imposibil de spus care dintre cele trei date posibile e corectă. Până la urmă nu contează atât când, cât ce. Cu siguranță, Crane a călătorit de la Londra la Glasgow cu Scotch Express la un moment dat în august, septembrie sau octombrie 1897 şi a scris despre acea experiență într-un articol publicat în ianuarie 1899 în America în McClure’s Magazine, iar în Anglia, în Cassell’s Magazine.

530 Prima schiță, „Queenstown”, Opere vol. 8, 483-86.

533 Un bătrân milog Opere vol. 8, 495-98.

534 Draga mea Amy C, 297-98.

536 din tradiția familiei lui Crane LOF, 264-65.

537 O altă prezență LOF, 266.

573 Veneau cu hoardele Berryman, 202-3.

573 să-l scape din mâinile hrăpărețe C, 305-6.

574 Am fost în Anglia C, 300-303.

583 vorbea şi se purta ca un francez Însemnare pe spatele unei pagini cu dedicație de la Conrad pentru soții Crane – „cu salutări de la autor”. Textul Corei rezumă viața lui Conrad până în momentul mutării la Pent Farm în 1899. C, 342, n. 1.

583 Am dat mâna Conrad, 6. În afară de pasajele din scrisori, toate observațiile lui Conrad din acest capitol sunt preluate din prefața sa la biografia lui Crane scrisă de Thomas Beer.

584 mormăit aprobator În legătură cu subiectul prieteniei dintre romancieri, dau un exemplu din propria mea viață: o scrisoare în care-i vorbesc unui prieten romancier despre prietenia mea îndelungată cu alt romancier: „Comunicăm mormăind scurt, cu un soi de limbaj telegrafic care pentru un străin ar fi de neînțeles. Însă despre munca noastră (principiul care ne conduce viețile amândurora), abia dacă pomenim.” Paul Auster şi J.M. Coetzee, Here and Now: Letters 2008-2011 (Viking, 2013), 5.

585 cu cel mai mare respect C, 309.

585 prea bună, prea îngrozitoare C, 310.

585 Trebuie să-ți scriu dumitale C, 312-13.

587 Crane a fost aici The Collected Letters of Joseph Conrad, ed. Frederick R. Karl and Lawrence Davies (Cambridge University Press, 1983), 416. Log, 281.

588 avea să le retracteze „[...] un artist minunat ori de câte ori lua tocul în mână. Atunci se vedea harul lui – care s-a dovedit a fi mult mai mult decât bogăția limbajului. Impresionismul frazei sale pătrunde cu adevărat în profunzime.” „Stephen Crane: o însemnare fără date” SCR, 250.

588 o completare merituoasă Conrad: The Critical Heritage, ed. Norman Sherry (Routledge and Kegan Paul, 1973), 13.

588 W.L. Courtney Daily Telegraph, 8 decembrie 1897. Log, 282.

588 PS: Ai văzut C, 319.

589 Despre publicația engleză Academy Bookman 7 (martie 1898). În ediția Library of America, 188-91.

590 pasă de tandrețe jovială Edward Garnett, Letters from Joseph Conrad (Bobbs-Merrill, 1928), 11-12. Log, 281.

591 un copil de sex bărbătesc C, 328.

591 scrisoare [...] în care dă de pământ cu copilul C, 330-31.

594 Mă bucură vestea C, 315.

594 poate că asta i-a trezit amintiri J.C. Levenson sugerează acest lucru într-o lungă şi excelentă prefață la Opere vol. 5; vezi pp. xciv–xcv

614 o singură poveste răzleață Citat de Levenson în prefața sa la Opere vol. 5, p. lii.

614 Nu pot să tai chestia asta C, 359.

615 Ce Dumnezeu C, 307-8.

615 Sigur că sunt groaznic C, 318.

615 Pentru numele lui Dumnezeu C, 321.

615 În atâtea luni C, 327.

616 O să scriu C, 332-33.

616 După cum vezi C, 336-37.

616 Trebuie să fac rost de nişte bani C, 345.

617 prea puternic şi brutal Citat de Levenson în prefața sa la Opere vol. 5, p. cvii. Redactor a fost David Meldrum, directorul Blackwood's Magazine de la Londra. După observația că textul e „prea puternic şi brutal" pentru cititorii din clasa mijlocie, încheie astfel: „Îmi pare rău, pentru că sunt un mare admirator al poveştii chiar pentru forța ei, dar nu-mi pot asuma răspunderea de a o recomanda spre publicare. Mi se pare unul dintre aceste cazuri în care, cu toată părerea de rău, refuzul e mai înțelept."

618 Îți trimit un eseu C, 308.

620 una dintre cele mai importante Berryman, 271.

622 ospitalității risipitoare prefața lui Levenson la Opere vol. 5, p. xciv.

622 Mă gândesc cu durere C, 335.

Partea întunecată a lunii

625 demonstrează extraordinara abilitate Weatherford, 227.

626 micul succes Crane către Reynolds, 20 decembrie 1897: „Imediat ce iese Barca de salvare, care sunt sigur că va fi un mic succes, aş vrea să anunți cartea pe ici, pe colo." C, 317.

626 Dragă Harry C, 356-57.

627 Tânăra celebritate Frank Norris, „Despre blocada cubaneză". Text nepublicat în timpul vieții sale; New York Evening Post, 11 aprilie 1914. Log, 302.

635 într-o carte din 1924 şi un articol din 1933 Don Carlos Seitz, Joseph Pulitzer: His Life and Letters (Simon & Schuster, 1924) şi „Stephen Crane: corespondent de război", Bookman 76 (februarie 1933).

635 capodopere ale descrierii Stallman, 407.

635 că are nevoie de bani C, 361.

635 i-a scris din nou lui Reynolds C, 361.

636 Deşi are circumstanțe atenuante Opere vol. 5, p. cxi, n. 97.

636 spune că da LOF, 274.

636 nu sunt la fel de siguri Sursa sunt conversațiile cu Elizabeth Friedmann (2.11.2019) şi Kathryn Hilt (4.11.2019).

637 că urma să aibă loc C, 360.

637 etapa balansoarului Expresie prin care Richard Harding Davis descrie perioada de şase săptămâni dintre declararea războiului şi invadarea Cubei de către trupele americane.

639 inițiativa intervenției militare Clay Risen, The Crowded Hour: Theodore Roosevelt, the Rough Riders, and the Dawn of the American Century (Scribner, 2019), 45. Risen continuă astfel: „Antiimperialiştii au avut dreptate. Cu toată vorbăria despre o intervenție umanitară şi susținerea libertății, mai puțin explicite, dar la fel de reale erau interesele legate de piețe şi investiții, precum şi nevoia de a găsi noi supape pentru nemulțumirea socială şi o populație tot mai numeroasă şi cuprinsă de neastâmpăr. Acelaşi imbold care i-a făcut pe americanii albi să masacreze indieni şi să le ia pământul apăruse în retorica din jurul Cubei – doar că, de această dată, sub masca unui act de dreptate. Mulți americani lucizi şi-au dat seama de acest lucru. Dar, în curând, evenimentele au luat o asemenea întorsătură, că nu le-au mai putut opri.”

640 splendidă [...] de departe cel mai bun lucru C, 396.

641 De la campania The Letters of Theodore Roosevelt: The Years of Preparation, ed. Elting E. Morison (Harvard University Press, 1951), 849. Adresate lui Henry Cabot Lodge. Risen, Crowded Hour, 215.

641 nu datorită [...] ci în ciuda Richard Harding Davis, The Cuban and Porto Rican Campaigns (Charles Scribner’s Sons, 1898), 187. Risen, Crowded Hour, 215.

641 Oamenii se temeau de el „Amintiri din război”, Opere vol. 6, 240.

643 Key West Hotel Ralph D. Paine, Roads of Adventure (Houghton, Mifflin, 1922). SCR, 192.

643 Expediția nocturnă Această distracție îndrăzneață e descrisă pe larg în cartea lui Paine. SCR, 192-200.

644 detestă corvoada SCR, 193.

644 un băiat fermecător SCR, 221-22.

644 un omuleț beţivan, iresponsabil Scrisoarea lui Henry N. Cary către Vincent Starrett, 30 martie 1922. Log, 321.

645 nu-mi place de el Log, 300.

645 Cel mai bun corespondent SCR, 230.

647 fiind înştiinţat C, 264, n. 1. Din Raportul secretarului marinei pentru anul 1898 (Washington: GPO, 1898).

648 El a povestit despre SCR, 230.

648 Crane stătea Arthur Brisbane, „Câţiva oameni care ne-au transmis din război”, Cosmopolitan (septembrie 1898). SCR, 347, n. 37.

648 O companie aflată sub tirul inamicului Robert Barr, „Creiere americane în Londra: cei care au reuşit”, Saturday Evening Post, 8 aprilie 1899. SCR, 348, n. 37.

649 manta de ploaie strălucitor de albă Carnes, Jimmy Hare. Fragmentul e citat în SCR, 223.

649 Stephen Crane şi-a făcut iar apariţia Carnes, Jimmy Hare. SCR, 224.

650 Ştiam că orice mirosea a poză SCR, 347, n. 37.

650 doi cai jamaicani „Foamea i-a făcut pe cubanezi fatalişti”, Opere vol. 9, 146-52.

650 corăbiile condamnate „Amintiri din război,” Opere vol. 6, 287.

651 Când mi-am venit în simţiri Edward Marshall, „Poveştile lui Stephen Crane”, San Francisco Call, decembrie 1900. Log, 318.

652 De fiecare dată când protestam Davis, Notes of a War Correspondent. SCR, 234.

653 Amintiri din război Opere vol. 6, 222-63.

657 singurul lucru Opere vol. 6, 259.

657 n-a fost chiar aşa de rău Opere vol. 6, 260.

657 un blid de tablă cu ceva Opere vol. 6, 260.

657 undeva în pădurile Opere vol. 6, 261.

657 murdari, zdrenţăroşi, emaciaţi Opere vol. 6, 263.

657 Unul dintre corespondenţii cei mai cunoscuţi Richard Harding Davis, „Corespondenţii noştri de război în Cuba şi Puerto Rico”, Harper’s New Monthly Magazine 98 (1898-99). Log, 328.

658 Scovel plecase Encyclopedia, 303-4.

659 frecându-şi încântat mâinile Seitz, Joseph Pulitzer, 1933. Log, 331-32.

660 Stimată doamnă C, 370.

664 Aşa spune Richard Harding Davis, „Cum a cucerit Stephen Crane Juana Días", din In Many Wars by Many War-Correspondents, ed. George Lynch şi Frederick Palmer (1904). Reeditată de Sumac Press, 1976. SCR, 232-33.

666 Ne închipuim [...] tare singură C, 357.

667 înnobilată şi înnegrită Edward Garnett, Friday Nights: Literary Criticisms and Appreciations (Jonathan Cape, 1922). Log, 293.

667 cât ar costa Log, 307.

667 e mulțumit C, 362.

668 va fi încântat Log, 314.

668 Servitorii refuzau să doarmă Log, 308.

669 omul trebuie să aibă aer curat C, 388-89.

670 John Scott Stokes a bătut înnebunit Vizita lui Scott Stokes şi informațiile care urmează despre anchetă şi proces sunt descrise într-un capitol al biografiei Corei Crane la care lucrează în prezent Elizabeth Friedmann.

671 Trebuie să spun Citat din manuscrisul lui Friedmann. Scrisoarea lui Alice B. Creelman e datată 29 decembrie 1898 (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia).

672 Vă mulțumesc pentru răspunsul C, 402-3.

673 STEPHEN CRANE DISPĂRUT Gilkes, 151.

674 John Hay În acea primăvară, Crane a cerut editurii Heinemann să trimită familiei Hay un exemplar din Barca de salvare şi alte povestiri. Helen Hay (una dintre fiice) i-a trimis o scrisoare de mulțumire, în care-i spune că tatăl ei îi mărturisise că una dintre povestiri („Un om şi alții") „îl făcuse de zece ori mai fericit în viață!" C, 358.

674 Ştiind că sunteți C, 370-71.

674 Russell A. Alger C, 372.

675 Mă frământ teribil C, 371-72.

675 cel puțin unele C, 374-75.

675 probabil cel mai mare geniu Saturday Evening Post, 8 aprilie 1899. Encyclopedia, 19.

676 s-a lovit de un recif şi s-a scufundat LOF, 315.

677 o fotografie a lui Crane James Gibbons Huneker (prieten cu Crane), cu ocazia primelor sale vizite acasă la Conrad: „Când m-am dus să-l vizitez în Anglia, am găsit o fotografie a lui Stephen Crane pe biroul lui. Soții Conrad țineau mult la scriitorul american care-i vizitase de multe ori.” Din Steeplejack de Huneker (Charles Scribner’s Sons, 1920), vol. 2, 128. Log, 332.

678 Scrisorile mele sunt Log, 353. (Arhiva Stephen Crane, Universitatea Columbia.)

678 Îți scriu câteva vorbe în pripă C, 383-84.

679 dacă or avea vreo valoare C, 386.

679 afurisitul ăla de Macqueen C, 396.

679 Am aflat cu imensă uşurare C, 396.

679 Oroarea din ultimele luni C, 405.

680 părăsiți şi ca vai de lume LOF, 305-6.

680 sau până când se stârnea un scandal Acest citat al lui Walter Parker, precum şi următoarele, sunt dintr-o scrisoare adresată lui H.L. Mencken, octombrie 1940 (New York Public Library). SCR, 236-39.

681 îi invitase pe Crane şi Parker LOF, 306.

682 Chiar nu-mi permit C, 381.

683 Muncesc ca un rob C, 385.

684 splendidă C, 396.

684 prețul plătit C, 387.

687 Asta e C, 373.

687 Cum se face curte în Cuba Opere vol. 9, 203-5.

688 Plecarea din Cuba Opere vol. 9, 199-201.

691 n-a fost plecat Arhivele Naționale. Log, 347.

691 „Mersi”, a răspuns Crane Acest citat din Otto Carmichael, precum şi cele ce urmează, sunt preluate din „Stephen Crane în Havana”, Omaha Daily

Bee, 17 iunie 1900; reeditat în Prairie Schooner 43, nr. 2 (1969). SCR, 240-44.

694 La McClure's l-am întâlnit Log, 359. Garland pare să-l fi înțeles din nou greşit pe tânărul pe care-l susținuse pe vremuri. Într-o scrisoare adresată lui Garland pe 9 octombrie 1900 (la patru luni după moartea lui Crane), Louis Senger scrie: „Vorbea adesea despre dumneavoastră şi mereu cu un sentiment de vinovăție, să nu cumva să-l credeți ingrat. Niciodată n-a fost aşa." Stallman şi Gilkes, 319.

694 Era bolnav şi glumea Log, 359.

694 A trecut să mă vadă la urmă Log, 306.

Un sfârşit brutal

695 Robert, când ajungi LOF, 367.

695 Plec de aici domol Opere vol. 10, 343.

695 Mâinile sale erau miracole Edwin Pugh, „Stephen Crane", Bookman (Anglia) 67 (decembrie 1924). SCR, 297.

696 Te rog să ai gentilețea C, 504.

696 În prezent mă simt ca naiba C, 515.

696 Dragul meu William C, 416.

697 Sunt în continuare năuc C, 418-19.

698 Stephen e nebun C, 420.

700 scoasă din răbdări Jessie Conrad, Joseph Conrad and His Circle (Dutton, 1935). SCR, 255.

700 Cum spune Camus Albert Camus, The Myth of Sisyphus and Other Essays, traducere de Justin O'Brien (Knopf, 1955), 81, 88. Publicată pentru prima oară în Franța, la Gallimard, în 1942.

701 Cine i-ar putea uita vreodată Edith Ritchie Jones, „Stephen Crane la Brede", Atlantic Monthly, iulie 1954. SCR, 283-93.

706 cel mai frumos suflet comentariile lui Ford despre Crane şi Henry James din acest pasaj şi din capitolul IV sunt extrase din surse diferite, toate culese în SCR 257-67.

707 iritarea [...] în secret Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date”, SCR, 250.

707 mi-a zâmbit în felul lui liniştit Conrad, 26.

707 o povestioară memorabilă Karl Edwin Harriman, „Ultimele zile ale lui Stephen Crane”, manuscris dactilografiat de opt pagini (Biblioteca Universității Syracuse). SCR, 278-80.

708 I-am zis Opere vol. 10, 344.

709 În serviciu activ Opere vol. 3, 113-328.

709 Dragă doamnă Frewen C, 480-81.

709 fiecare pagină e ca Willa Cather, Pittsburgh Leader, 11 noiembrie 1899. Log, 406.

712 Lecția de oratorie Opere vol. 7, 158-64.

712 Un mic pelerin Opere vol. 7, 235-39.

712 Ruşine Opere vol. 7, 164-73.

712 Soba Opere vol. 7, 195-207.

722 Freud scria în 1908 Sigmund Freud, „Scriitorul şi activitatea fantasmatică”, On Creativity and the Unconscious (Harper & Row, 1958), 45.

722 Şi tot Freud Freud, 52.

726 Dacă mi-ați putea trimite C, 491.

726 nu suporta să scrie scrisori Opere vol. 10, 344.

726 Tocmai am primit C, 494.

727 O’Ruddy Opere, vol. 4. Manuscrisul a fost finalizat de Robert Barr şi publicat în 1903.

728 progresează în trei serii C, 492.

731 Vin să te văd C, 417.

732 Recunosc că e C, 497. Există indicii că scrisorile lui Crane către Henry Sanford Bennett au fost scrise, de fapt, de Thomas Beer în biografia sa pe jumătate romanțată apărută în 1923, Stephen Crane: A Study in American Letters (cu o prefață de Conrad). Dacă e aşa, atunci observațiile lui Crane, ca şi scrisoarea lui despre Conrad, n-ar trebui luate în considerare. Într-o scrisoare trimisă autorului în aprilie 2020, Paul Sorrentino spune că, după ce a încheiat lucrul la The Correspondence of Stephen Crane (1988), în

colaborare cu Stanley Wertheim, amândoi au ajuns să „se îndoiască profund de autenticitatea scrisorilor adresate lui Bennett”.

733 într-o căsuță de vară SCR, 286.

734 Mii de mulțumiri Log, 393.

734 În timp ce Crane zăcea SCR, 356-57, n. 63. Text publicat inițial cu titlul „Stevie”, New York Evening Post Literary Review, 12 iulie 1924.

735 A suferit imens SCR, 263. Ford Madox Ford, Return to Yesterday (Victor Gollancz, 1931).

735 Sunt şocat C, 558-59.

735 Povestea lui Stephen despre porumbul dulce SCR, 141.

736 Ultima dată l-am văzut „Stephen Crane dintr-o perspectivă englezească”, North American Review, august 1900. Weatherford, 267-68.

737 Stephen Crane – cel mai bun SCR, 358, n. 74.

737 Sunt nespus de bucuros C, 417.

738 Îmi pare tare rău C, 506.

738 Fârtate C, 516.

739 Dragă Bennett C, 651.

740 În primăvară C, 456.

740 a ajuns la vârsta C, 488.

741 Se pare că Encyclopedia, 71. Scurta notiță a lui Wertheim despre Helen se încheie astfel: „Mai târziu, s-a căsătorit de două ori şi, din câte se ştie, s-a sinucis”.

742 De această dată îți trimit C, 494.

742 Dacă vei putea respecta C, 498.

742 Între timp C, 508.

742 Sunt tare bucuroasă C, 527-28.

743 Te descurci de minune C, 531-32.

743 Mărturisesc că C, 539-40.

743 Haide, domnule Pinker C, 541.

745 În ce lume crunt de rece trăim [...] de altă părere Stallman, 491.

745 melodiile, majoritatea bisate Sussex Express, 5 ianuarie 1900. Log, 419.

746 Locuitorii din Brede South Eastern Advertiser, 5 ianuarie 1900. Log, 419.

746 era tare bolnav şi epuizat H.G. Wells, Experiment in Autobiography (Macmillan, 1934). SCR, 268.

746 zdrăngănea la chitară Sursele mele sunt Cora Crane de Gilkes şi Stephen Crane de Stallman, dar detaliul despre chitară ar putea fi apocrif.

747 o simplă înşiruire de prostioare C, 569.

747 domnul Crane e iar bolnav C, 572.

749 Deja de acum câteva luni Sussex Express, 16 iunie 1900. Log, 424.

750 Luni noapte l-am mutat pe soțul meu C, 620.

750 A avut o zi C, 621-22.

751 Zi de zi, ediția matinală C, 623.

751 N-a mai avut hemoragii C, 623.

751 Stephen nu e în stare C, 632.

751 Îmi pare tare rău C, 635.

751 Doctorii spun C, 638.

752 Am primit scrisoarea C, 640.

752 Am primit telegrama C, 644.

752 Scrisoarea ta mă întristează C, 643.

753 Exista un firicel New York Herald, 21 iunie 1900. LOF, 439-40.

753 Infirmierele sunt de părere C, 649.

753 L-am văzut pe Stephen Crane Joseph Conrad, „Stephen Crane: o însemnare fără date”, SCR, 250-51.

754 E îngrozitor C, 655-57.

755 Scrie-i d. Skinner Opere vol. 10, 343.

755 Ce sfârşit brutal C, 659, n. 1.

756 o tuşă de geniu James Walter Smith, „Scrisoare literară”, Literary Era, iulie 1900. LOF, 340.

756 Aceste lucruri [...] Stanley Wertheim, „H.G. Wells către Cora Crane: câteva scrisori şi rectificări”, Resources for American Literary Studies, 1979. Log, 448.

756 Am ieşit Log, 448.

758 un meteorit ce străluceşte New York Times, 29 iunie 1900. Citat în manuscrisul despre Cora Crane la care lucrează Elizabeth Friedmann.

758 Azi-dimineaţă am fost Letters of Wallace Stevens, ed. Holly Stevens (Knopf, 1966), 42.

760 Cea mai puţin plicticoasă A.J. Liebling, „Dolarii l-au osândit”, New Yorker, 5 august 1961.

762 hemoragii cerebrale Din manuscrisul la care lucrează Elizabeth Friedmann.

(g) MULŢUMIRI

Această carte a fost concepută ca o introducere în viaţa şi opera lui Stephen Crane şi a fost scrisă pentru cei care nu ştiu prea multe sau chiar nimic despre el. Cam jumătate din ea prezintă opera sa în numeroasele sale forme – romane, nuvele, povestiri, poezii, schiţe, articole jurnalistice şi relatări de pe front din două războaie. Nu am analizat aceste texte în manieră academică şi m-am ţinut departe de critica literară tradiţională. Intenţia mea a fost să comunic ceva despre experienţa de a-l citi pe Crane, ce simţim la prima întâlnire cu opera lui – un răspuns natural şi direct la ceea ce vedem în faţa noastră pe pagină, cuvintele în sine, precum şi gândurile şi imaginile pe care ni le inspiră pe măsură ce trecem de la o frază la alta. O abordare de scriitor, ca să zicem aşa, aspectele practice ale meşteşugului şi, pentru că am pornit de la premisa că cititorii mei n-au citit niciun cuvânt de Crane, am citat o mulţime de pasaje lungi, ca să aibă un eşantion complet al lucrurilor de care era capabil şi să înţeleagă cum le-a pus în practică în fiecare text în parte.

Cealaltă jumătate a cărţii cercetează meandrele scurtei vieţi a lui Crane, iar pentru aceste secţiuni m-am bazat în principal pe munca altora, cercetătorii şi biografii care şi-au asumat misiunea de a se afunda în arhive istorice şi a de dezgropa oseminte din sedimente străvechi, pentru a pune cap la cap fragmentele lipsă din povestea lui Crane. A fost o muncă de generaţii şi tot ceea ce ştiu despre Crane se datorează eforturilor femeilor şi bărbaţilor care m-au precedat. Notele bibliografice de la finalul cărţii sunt ticsite de numele lor, de cărţile şi articolele scrise de ei, dar simt nevoia să menţionez aici două dintre aceste nume, pentru că ceea ce am scris despre viaţa lui Crane derivă în mare parte din străduniile lor: Stanley Wertheim şi Paul Sorrentino. Aceştia au publicat în ultimele trei decenii cinci cărţi indispensabile de

cercetare biografică despre Crane: cele două volume editate împreună în 1988 cu titlul Correspondence; tot în colaborare, Log (1994), o istorie documentară a vieții lui Crane de cinci sute de pagini, care include scrisori, ştiri din presă, cronici şi detalii de fond; Encyclopedia de Wertheim (1997), o listă alfabetică a scrierilor lui Crane după titlu (toate cărțile, povestirile, poeziile şi articolele pe care le-a publicat vreodată, urmate de o descriere mai scurtă sau mai lungă) şi biografii succinte ale tuturor persoanelor importante pentru viața lui; Stephen Crane Remembered de Sorrentino (2006), un compendiu de şaizeci şi două de evocări ale lui Crane scrise de rude, prieteni şi contemporani; şi Stephen Crane: A Life of Fire de Sorrentino (2014), cea mai riguroasă şi mai exactă biografie a lui Crane publicată vreodată – după cele peste zece încercări apărute anterior, într-o perioadă de mai bine de nouăzeci de ani, începând cu tentativa ridicolă şi semiromanțată a lui Thomas Beer din 1923. Împreună, cărțile lui Wertheim şi Sorrentino formează Biblia lui Stephen Crane, fără de care jumătate din cartea mea n-ar fi existat.

Lista mea de mulțumiri e scurtă, dar recunoştința față de cei care m-au ajutat pe parcurs e profundă.

Lucrul la această carte m-a dus pe un tărâm nou, adesea năucitor, şi pentru prima oară în, iată, jumătate de secol de scris şi publicat am arătat altor persoane un manuscris înainte de a-l fi încheiat, fiind curios dacă proiectul li se părea rezonabil şi dacă reuşea să le mențină interesul pe măsură ce numărul paginilor creştea întruna, depăşind cu mult limitele cărții scurte pe care o anunțasem inițial. Acestor trei amigos – Barbara Jones de la Henry Holt, New York, Walter Donohue de la Faber and Faber, Londra, şi Carol Mann, agenta mea de multă vreme – le mulțumesc pentru asigurările că n-am luat-o razna.

Îi mulțumesc şi lui Paul Sorrentino, un necunoscut căruia i-am scris în 2018, în speranța de a lua legătura cu cineva din lumea lui Crane. Spre surprinderea mea, nu mi-a ignorat scrisoarea. Chiar şi mai încurajator, nu m-a privit ca pe un romancier barbar dornic să-i invadeze regatul, ci m-a primit cu brațele deschise ca pe un frate smintit, un membru al aceluiaşi trib. Între timp ne-am împrietenit şi nu doar că m-a invitat acasă la el în Blacksburg, Virginia, pentru un weekend prelungit de discuții pe subiectul nostru preferat, ci mi-a şi răspuns la întrebări şi a analizat împreună cu mine diferite probleme prin nenumărate conversații telefonice şi scrisori. Motivat doar de bunăvoință şi o dorință comună de a populariza opera lui Crane, el mi-a verificat cu grijă fiecare cuvânt pe care l-am scris în ultimii doi ani, câte cincizeci-şaizeci de pagini odată, semnalându-mi erorile de documentare, atunci când existau, şi aducându-mă de nenumărate ori înapoi pe calea cea dreaptă. Răbdarea şi generozitatea sa m-au ținut pe picioare în timp ce orbecăiam înainte şi nu-mi imaginez cum aş fi putut ajunge la capăt fără ajutorul lui.

Tot el m-a pus în legătură cu Elizabeth Friedmann, care trudeşte din greu la o nouă biografie a Corei Crane. Am sunat-o în urmă cu aproximativ un an şi de atunci am făcut schimb de manuscrise, idei şi speculații într-o serie de

discuții telefonice însuflețite şi scrisori în urma cărora mi-am îmbogățit enorm cunoştințele despre extraordinara soție a lui Crane şi m-am ales cu o prietenă nouă. La rândul ei, Elizabeth Friedmann m-a pus în legătură cu Kathryn Hilt, altă specialistă în Crane, care mi-a confirmat că episodul tulbure despre care mă documentam la vremea respectivă era într-adevăr tulbure, iar pentru asta, ca şi pentru tot ce a făcut pentru a mă ajuta să îmbunătățesc această carte, îi mulțumesc lui Elizabeth Friedmann.

Şi la final, dar de fapt în primul rând şi înaintea tuturor, cele mai calde mulțumiri lui Siri Hustvedt, care de mai bine de patruzeci de ani e prima şi cea mai importantă cititoare a tuturor scrierilor mele. Lumea spune că scriitorii n-ar trebui să se căsătorească niciodată între ei pentru că... pentru că e imposibil ca doi scriitori să trăiască împreună sub acelaşi acoperiş. Se înşală.

CUPRINS

1. Lista ilustrațiilor
2. Introducere:
3. Istoria pierdută a serviciilor de informații
4. 1
5. La începuturi: Iscoadele din Biblie şi din Egiptul Antic, de la Moise până la Cina cea de Taină
6. 2
7. Operațiunile de spionaj în Grecia Antică: Mit şi realitate, de la Ulise la Alexandru cel Mare
8. 3
9. Activitățile de spionaj şi divinația în perioada Republicii Romane
10. 4
11. Arta războiului şi Arthashastra: Cum au preluat China şi India supremația timpurie asupra Greciei şi Romei
12. 5
13. Imperiul Roman şi Untermenschen
14. 6
15. Mahomed şi ascensiunea serviciilor secrete islamice
16. 7
17. Inchiziție şi contrasubversiune
18. 8
19. Veneția renascentistă şi ascensiunea serviciilor secrete apusene
20. 9
21. Ivan cel Groaznic şi începuturile serviciilor de securitate a statului din Rusia
22. 10
23. Elisabeta I, Walsingham şi ascensiunea serviciilor secrete engleze
24. 11
25. Declinul serviciilor de informații în Anglia la începutul epocii Stuarților şi în Spania şi ascensiunea Cabinet Noir în Franța
26. 12
27. Serviciile de informații şi schimbările de regim în Anglia: de la Războiul Civil la complotul papist
28. 13
29. Serviciile de informații în timpul domniei Regelui Soare
30. 14
31. Criptologii şi spionii în Europa Vechiului Regim: de la Succesiunea Casei de Hanovra la Războiul de Şapte Ani
32. 15
33. Serviciile de informații şi Războiul American de Independență
34. 16
35. Revoluția Franceză şi războaiele revoluționare
36. 17
37. Războaiele Napoleoniene

38. 18
39. Serviciile secrete şi contrarevoluția. Partea I: De la Congresul de la Viena la Revoluțiile din 1848
40. 19
41. Serviciile secrete şi contrarevoluția. Partea a II-a: De la 1848 până la moartea lui Karl Marx
42. 20
43. Telegraful, războaiele de la jumătatea secolului şi „Marele Joc”
44. 21
45. „Epoca de aur a asasinatelor”: anarhişti, revoluționari şi Mâna Neagră, 1880-1914
46. 22
47. Marile Puteri şi serviciile de informații externe, 1890-1909
48. 23
49. Serviciile secrete în ajunul izbucnirii Primului Război Mondial
50. 24
51. Primul Război Mondial. Partea I: De la izbucnirea războiului la telegrama Zimmermann
52. 25
53. Primul Război Mondial. Partea a II-a: De la intervenția americană la victoria Aliaților
54. 26
55. SIGINT şi HUMINT în perioada interbelică
56. 27
57. Cei „Trei Mari” şi serviciile de informații în al Doilea Război Mondial
58. 28
59. Serviciile de informații şi victoria Marii Alianțe
60. 29
61. Războiul Rece şi superputerile din domeniul spionajului
62. 30
63. „Teroarea sfântă”: de la Războiul Rece la 11 septembrie 2001
64. Concluzii:
65. O perspectivă pe termen lung asupra serviciilor secrete din secolul XXI
66. Bibliografie
67. Abrevieri folosite în note şi referințe
68. Note
69. Mulțumiri
70. Ilustrații